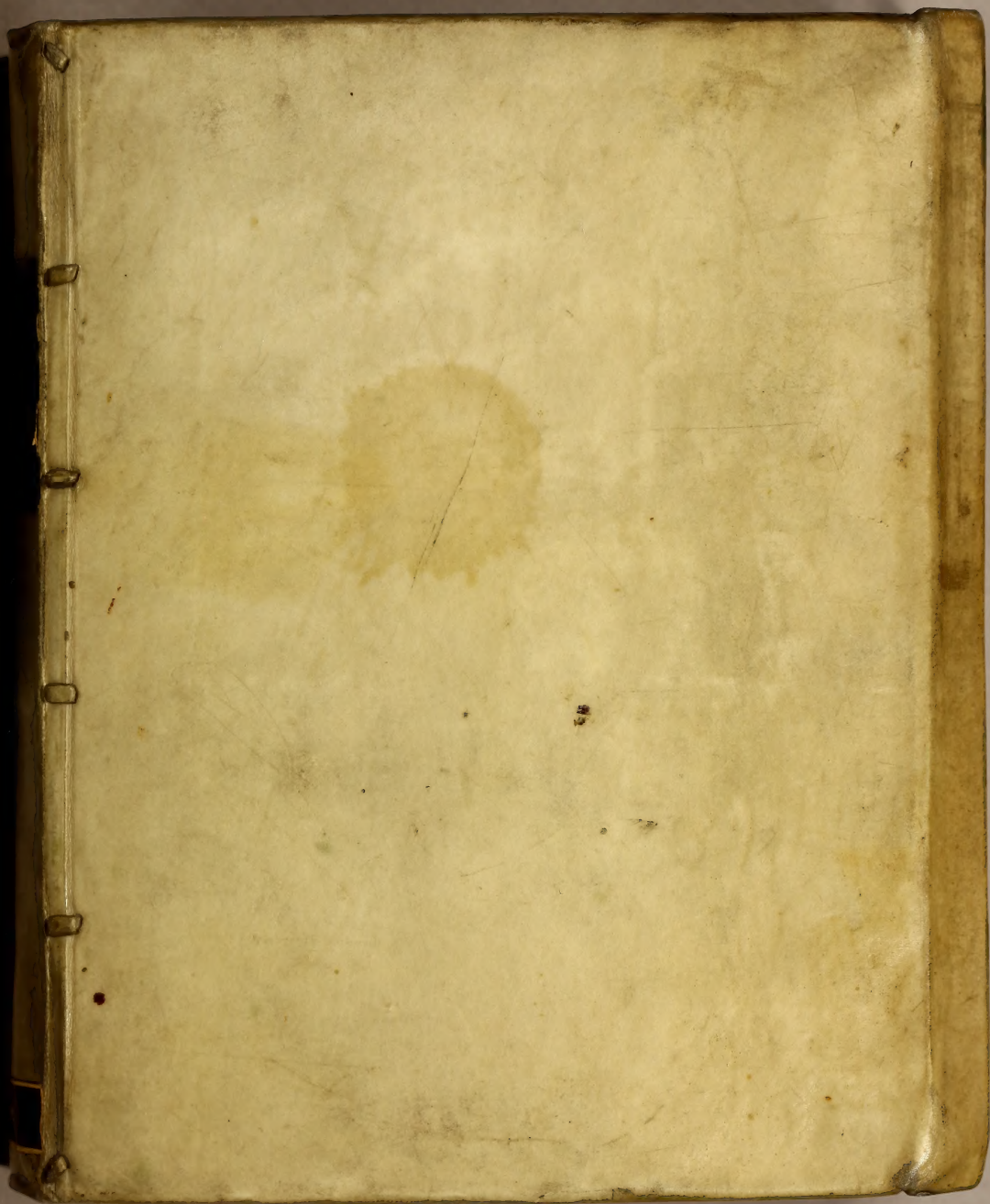
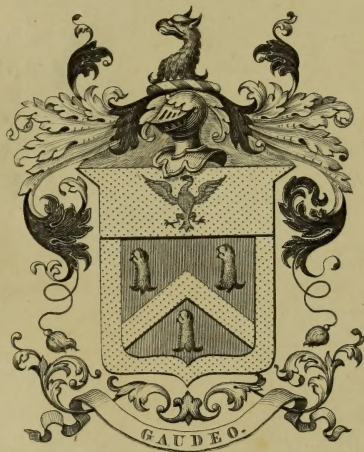

WESTERMANN & CO
NEW YORK
140 Broadway

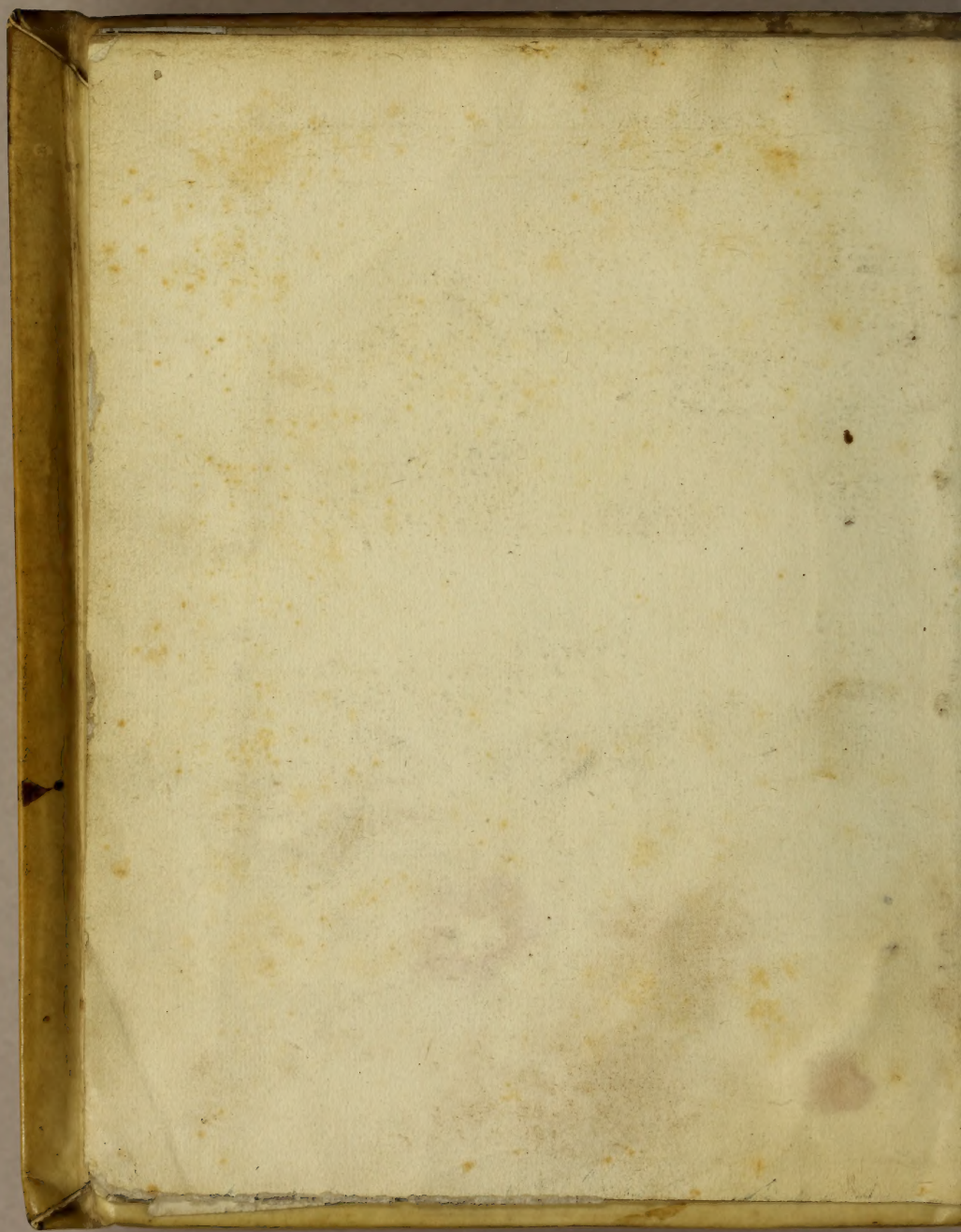

John Carter Brown.

DS

27

San. Boenen
ms

Cutts on Lernaup

Ms. p. 121.

Title

SEBASTIAEN FRANCK

WERELT-SPIEGEL,

OF
BESCHRYVINGE

DES

Gehelen Aert-bodems, met sijn vier gedeel-
ten, Europa, Asia, Africa, America, &c.

Verbetert / vermeerderd / verrijcht met verscheydenen ghe-
denckweerdighe Annotatien / ende sommaire Geogra-
phische Beschryvingen achter peder Deel des
Aerd-Cloots in 't besonder,

DOOR

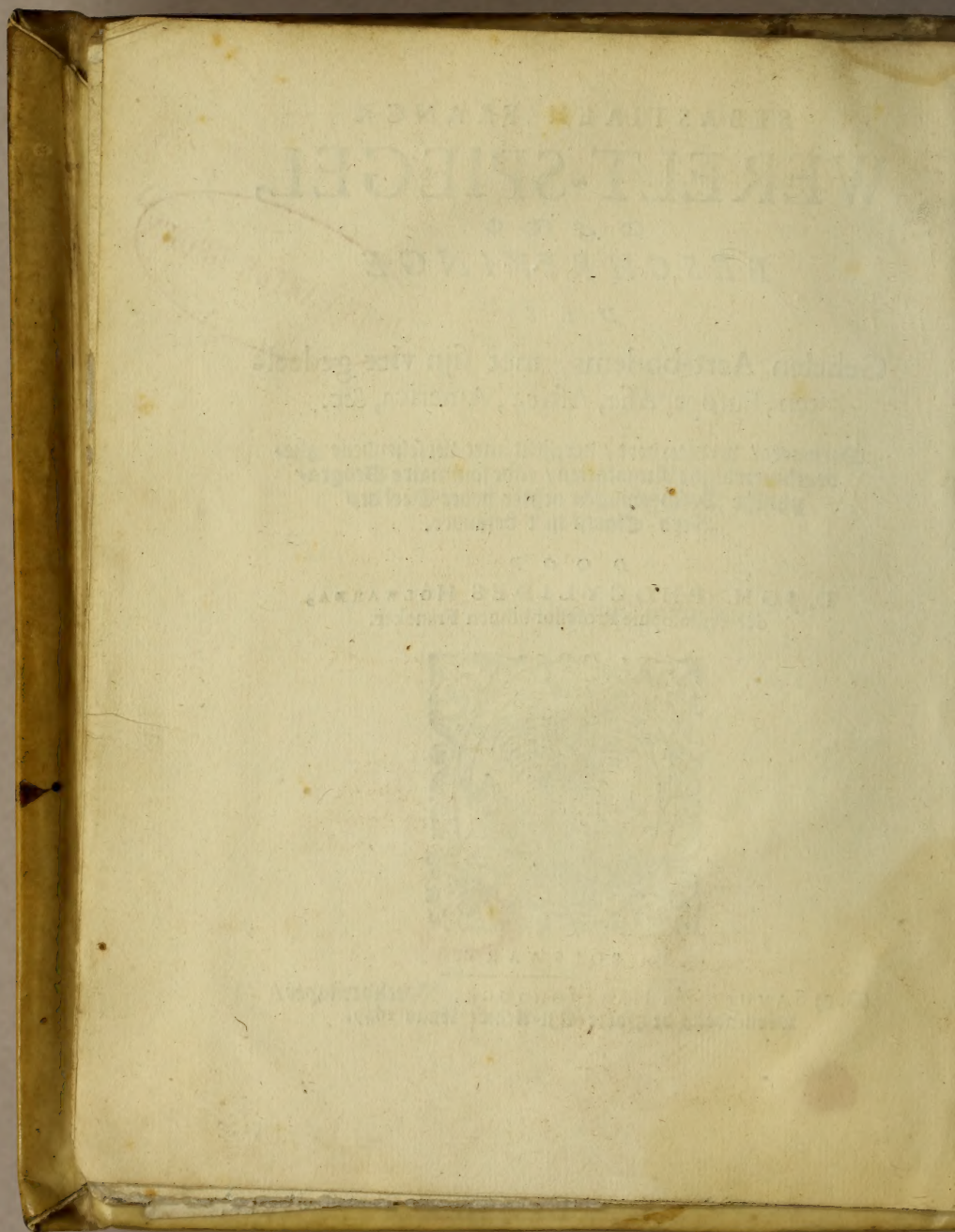
D. JOH. PHOCYLIDES HOLWARDA,
der Philosophie Professor binnen Franeker.

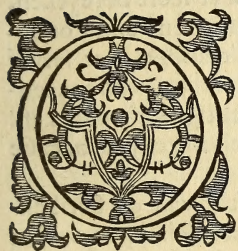
Tot BOLSWART,

Door SAMUEL VAN HARINGHOUCK, Boeckverkoper /
woonende op de groote Dijk-Aker / Anno 1649.

JOHN CARTER BROWN

Beminde Leser.

Nder alle konsten en wetenschappen, dewelcke een eerlijck ghemoet conen vermaecken, ende door hare oeffeningh als versaedighen, en is in genen deele de minste te achten dese, wanneer de kennisse der Werelt-beschrijvinge, ende der Historien gelijk twee gemeynsame Susters, t' samen gevoeght werden: door welcker eerste men volkomene wetenschap verkrijght van aller Landen ende plaetsen situatie en gelegentheydt; door 't ander wat oyt ende oyt in, op, ofte ontrent de selve mach gheschiet zijn. Want beneffens dat de mensch van natuyren weet-gierigh is, ende seer curieus om meer ende meer nieuwigheden door te snuffelen, soo komt hier toe de groote lust ende vermaeck, die men uyt dese studien kan scheppen, als door welcke men ten eersten sonder pericul en ghevaer, in sijn eyghen cabinet als opgesloten, den gheheelen Aerd-bodem te waeter en te lande kan bereysen in den ghedachte en geest, met niet minder lust en plaeyfier, als of men 't selve in der daedt met af-sloven des lichaems onderleyde; ten tweeden schijnt men mede als gheboren te zijn, eer men geboren was, dat is, men kan sich soo klaer ende duydelijck voor ooghen stellen, niet alleen 't gene hedendaeghs onder ons selven en in ons by-wesen gheschiet, maer oock so-

V O O R - R E D E N.

danige faecken, welcke niet eenighe jaeren, maer eeuwen ende honderden jaer duysenden van jaren alrede ghepasseert zijn, ende dat niet anders, als oft sy noch tegenwoordighlyck voor onse oogen geschieden. Ick swyge nu, kortheys halven, de grootte nuttigheydt, ende profijt, welcke uyt het een ende 't ander te halen is, zijnde sodanigh, dat daer op ghebout staen de pylaeren van onse ende and're Staeten, vermits men door 'teerste de gelegentheyt leert bereycken, om vremde Landen en Waeters te passeeren, ende onbekende Volkeren te besoecken; door 't ander, der selver aerdt, costumen, seeden en manieren selver verfoecken-de, men een ander sulcks mede deelachtigh kan maecken, op dat die wete, waer hy sich naemaels in gelijcke occasie heeft nae te reguleeren.

Alleen wert hier sonderlingh vereyscht van de Scribenten ofte Leeraers, die andere dees wetenschappen willen mede deylen, dat sy haer op 't hooghste laeten gelegen sijn aen de gulden **W A E R H E Y T**, gestut 't merendeel door eyghen kennisse en cervarentheydt, hoewel men, leyder, dickwils 't contrarie van dien siet geschieden, dat namentlijck in plaets van ondervindinghe, men liever gheloof wil gheven, aen dees of ghene, die dickmael selver niet goet ghekeurt mach werden; ofte soo men op 't uysterste eenigh kennisse mocht hebben, men de selve door logenen soeckt te besmetten, ende soo erghens yets wat wonders en besonders sich toedraeght ofte passeert, door opgehoopte valsche heden 't selve soeckt te verbreyden ende noch grooter te maecken als 't inder daedt is. Soo dat het omaengetogene redenen, niet seer te verwonderen staet, dat desen onsen Autheur mede niet misloopt, maer sich in desen, 't groote gilde volgende, verscheydene maelen oock vergrijpt, ende dickwils verhaelt, 't geene met meerder factoen

V O O R - R E D E N.

tfoen der waerheydt mochte verfwegen werden. Onse meyningh is niet, Beminde Leser, alles hier in 't besonder op te haelen, 't geen ons min mochte behaeghlyk wesen: nochte oock dees Autheurs gevoelen nopens 't stuck van Religie hier naukeurigh 't ondersoecken, alsoo sulcks een-deels in 't werck selver van ons gheschiet; anderdeels 't selve eygentlyck niet toetseert dees materie: voorts oock by yeder een wel bekend is, wat soorte van menschen, ofte Secte van desen Auteur meest sijn houdende: alleengeven dit te kennen, dat alsoo dit werck op nieu in een ander ende bequamer form op de pars werde gheleyt, ende wy door gheduyrighe aenhouden en sollicitatien door de principaele uitvoerders van dien aengheperft werden, om yets mede tot nut ende oorbaer van 't gemeene beste ende in 't besonder van dit werck te doen, wy sulcks ten laesten niet gheveel hebben konen af-slaen, maer onse handen te werck stellende, mede wat tot bevorderinghe dies uytgerecht. 't Gene dan by ons gedaen is, bestaet in dese naevolgende pointen; als voor eerst, hebben wy sorghe gedraegen, voor soo veel in ons was ende wy niet of door afwesenheydt, of door andere menighvuldighe ende swaerder occupatien, verlet sijn, dat dit werck des Autheurs alleen perfectter ende curieuser als voor desen mochte gedruckt werden; alsoo alle de vorighe drucken beneffens dat sy by d' and're werken des Autheurs gevoeght sijn, ende dies meerder in prijs, mede seer vitieus bevonden werden. Ten tweeden hebben wy, wanneer de noot het sonderlingh vereyschte (want alles aen te roeren, was alles om verre te werpen) den Auteur naeder aengemerckt, ende nae de richt-snoer der waerheydt uytgeleyt, door eenighe onse bedenckingen ende annotatien met de letteren (a. b. c.) onder aen de paginen ghevoeght. Ten derden, (alsoo enerleye kost niet alle man smaect, maer eenige tedere delicate Maegen gevonden

V O O R - R E D E N .

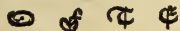
den werden, die qualijck yets willen proeven, ten sy t' een voor't ander nae met goeder ordre en fatsoen opghedischt werde, daer ter contrarie andere daer roufemoufich mee doorgaen, even soo't haer voorkomt, oock sonder letfel der ghesontheydt) denckende dat yemant mochte klagen over eenige verwarringhe by den Autheur in sijn ordre ghehouden; soo heeft het ons goet gedacht, jae op't hooght noodigh, een algemeyn ofte generael opwerp der Geographie te maecken, ende achter yeder Deel des Werelt-Spiegels te voegen, waer in voor eerst elck groot deel des Werelts in't besonder, als Europa, Asia, America, &c. beschreven wert, daer nae mede in korten aengeroert de Landen tot yeder der selver behorende; om alsoo te beter een conferentie te maecken tusschen dit werck, ende 't ghene by onsen Autheur beschreven is, &c. Dit is Beminde Leeser, 't gene by ons tot uwen voordeel aangewender is; dies halven wy U. L. hier op't laest alleen dit recommanderen Leeft, ende oordeelt met verstant.

W. G. Sed-günstighe

J. P. HOLWARDA.

Wet

GEOGRAPHIA

VV E R E L T - S P I E G E L.

Opdrayplinge ende betwozpinge des gheheelen Aertbo-
dems / eerstelijck wat in 't gemeyn.

Voor-reden.

De We-
relt is
rout.

Ballen Geographis
ende Cosmographis
is dit een-stemmigh
besloten / ende ge-
wis / dat de Werelt
in sijn begryp ront
is: eben dat selve
houden sy oock van der aerden/
gelijck van den hemel; de aerde
lept te midden in de dinghen die
geschapen sijn / met water op 't
grootste deel bedeckt / die al 't ge-
ne dat swaer is / aen haer treckt;
gelijck den Hemel / al wat geest en-
de licht is. Dins de tweede meynde
dat men dese werelt niet onbillijck
een Eplandt noemt / want wer-
waerts dat men upt wil / so coomt
men aen der zee / daer mede den
gantschen omeinck der aerden
omtupnt is. Ende hoe wel oock
dat water een hooger Element
is dan de aerde / ende verze boven
der aerden sweeft / alsoo den Zee-
barenden wel bewust is / so heeft
hem doch Godt een gebodt gege-
ven / welck het sonder synen wille
ende bevel niet overtreden mach/
namelijck / hoe verze dat het gaen/
ende wat deel dat het verschoonen
sal: hoe wel Certull. in Apolog.
schrijft / dat Hierapolis / Delos /

De We-
relt met
water om-
tupnt ende
besloten.

Rhodus / ende Chios / de Epland-
den / met veel onpsent menschen
geheel vergaen sijn: soo gedenckt
oock Plato / hoe dat een groot deel
Asia ende Africa van der Atlant-
sche zee is wech ghenomen. De
Corinther zee / so den voornoem-
den Certullianus aenwijst / heeft
oock een aertbevinge upt-gesto-
ten: Item groot waters macht
heeft Lucaniam van de Italiaen-
sche landen af-gedept / ende tot
een Eplandt / en de naem Sicilie
gemaecht.

Soo aenwijst oock de Schrijft/
dat eens de gantsche Wereldt tot
op acht personen met eenen wa-
ter-bloet is versoncken gewoz-
den: maer dit alle is upt een by-
sonder bevel ende gebodt Gods
geschiet / om de sondelijcke werelt
upt genaden upt te roepen / op dat
sy der sonde een eynde maken /
ende haer niet noch hooger aen
Godt en vergriype; alsoo dat
oock des vaders roede een werck
sijnder liefde ende genade is / te-
gen sijn boose tuchtloose kinde-
ren / niet wepniger / dan als hy sy-
ne byome kinderen byoodt biedt:
want gelijck de gene der roede be-
hoefden / ende der anderen noot
byoot eyschte: also geest de byome
vader eenen pegelijck 't spne / wat
hem

Waters-
noot ende
Dilubie /
straffe des
Werelt.

2 Van de vier deelen der Werelt.

hem nut ende goet is / dat sijn lief-
de eyscht / ende der geener bepder
noot is eyschende.

Van des Aert-kloots grootte.

Gradus
ende Sta-
dium maat.

De Astronomi hebben met haer
Instrumenten bevonden / dat
eenen trap aen den Hemel / wel-
ken sy Gradus noemen / ^a seven-
hondert Stadien heeft. Nu heeft
een Stadium ^b twaels schreden /
ende een veghelijcke schrede vijf
voeten. Synder dan nu 360.
Trappen aen den Hemel / so be-
vinder hem / datter ^c twee-hon-
dert dupsent ende twee-en-vijf-
tich dupsent Stadien om des aert-
rhye omrinck zijn : maeckende
twaels dupsent twee-en-vijftich
Duptsche mpen om de cloot der
aerden. Sy vinden oock met
consten der Geometria, dat des
aertrijcks dichte ^d tachtentich
dupsent / hondert / ende een-en-
tachtentich en een half Stadien /
ende een derdendeel eens Stadi-
ums heeft. Dewyle nu / na sommig-
ger upt-rekenen / ^e acht Stadien
een Italiaensche mple doen / soo
heeft des aertrijcks ^f omrinck
ses-en-twintich dupsent ende vijf
hondert mpen / ende des aert-
rijcks ^g dichte thien dupsent en-
de twee-en-twintich mpen / een
weynich meer. Maer die mpen

^a Heeft maer 480. Stadien. ^b Een Stadium heeft
21. schreden of passus / dat is 625. voeten. ^c Wort
derhalven d' omrinck des aertrijcks bevonden te zijn
172800. Stadien; welke maeken 5400. gemene Duptsche
mpen. ^d 54982. Stadien ende 177. voeten. ^e Acht
Stadien maeken een Italiaensche mple / zijnde een vier-
de part van een Duptsche mijl / soo dat een Duptsche mijl
begrijpt 32. Stadien. ^f d' Omrinck des Aert-kloots
is also / 21600. Italiaensche mpen. ^g Ende de dichte
8875. mpen / 177 voeten / zijnde mede Italiaensche mpen.

zijn cleyn / want na dese uptrece-
keninge / soo heeft eenen ^h trap
aen den Hemel seven-en-tachtich
mpen / ende een halve : dat bevint
hem altemael onbedriegelijck /
soo ⁱ Johannes Koningsberger
aenwijst : maer op de ^k Duptsche
mpen upt-gerekent / heeft (so ge-
hoort is /) de ronde der aerden /
12. dupsent twee-en-vijftich
mpen / der welcker eene / acht-en-
twintich dupsent ende acht-hon-
dert gemeyne voeten hout : maer
van het aertrijck tot aen den hemel
des Oesterntes rekenen sy ^m vijf-
thien dupsentmael dupsent / twee-
hondertmael dupsent / drie-en-
dertich dupsent / 927. mpen.

^h Een trap ofte Gradus begrijpt 60. Italiaensche mps
ten. ⁱ Verstaet Ich. Regiomontanus, een dootreffelijck
Mathematicus, die dit by goede kennisse wel beter heeft
conen upt-meten. ^k 5400. Duptsche mpen. ^l Der
welcker eene hout 32. Stadien / ende yeder Stadie 625.
voeten; is alsof een ghemeyn mijl groot 20000. voeten.
^m Als dees Calculatie. hier geselt / getoet baltich; is an-
dersins oock mede / ten aensien der vaster Sterren; dit fun-
dament by nae onmogelijck om te berekenen; doch in de
Planeten / insonderheyt de Maene; dooz middel der Paral-
laxis, eenighins upt te binden / gelijck sulcks by andere
gelegentheyt van ons claerlijck bevelen wort.

Wat *Cosmographia* is, ende
wat onderscheyt dat sy heeft van
Geographia ende *Chorographia*.

Petrus Appianus wijst aen in
sijnen *Cosmographia* upt *Der-*
nero / desen onderscheyt tusschen
Cosmographia / *Geographia* / ende
Chorographia : dat ^a *Cosmogra-*
phia (also t' des woorts *Ethymolo-*
gia ende *uptlegginge* op den rug-
ge draeght) een gantsch volle ep-

^a *Cosmographia* is eygentijck een gemeene beschry-
vinge des Werelt-kloots; bestaende in hemel en Aerde; en-
de alles wat in den begijne lichaemlijck van Godt gescha-
pen is / nae zijn grootte / hoedaenigheyt / gedeelten / plaes
singh / ende rekenen / &c.

gents

Duptsche
mpen hoe
groot.

Groote /
wijdte ende
dichte der
werelt.

Cosmo-
graphia
wat.

gentlijke beschrypinge der werelt is / ende wat met des hemels omweven begrepen wordt; als de vier Elementen / Sterzen / Sonne / Maen / de Planeten ende Cirkelen / waer upt die overhemelsche Sphæra ghemaeckt wordt / die oock de gelegentheyt van een pegelijcke plaetse / ende de hoochte der Polus dooz Symmetriam af-meet / oorsake ende onderschept aenwijst aller Climaten / daechs ende nachts / der vier hoecken der werelt / de beweginghe / opganck ende nederganck der geschechte ende dwalende Sterren / ende wat tot des Hemelsloop behoort; als de hoochte der Polus / der Parallelen / Zone / Meridiaenen / Cirkelen / Climata / &c. Alsoo tot onse tyden Petrus / Apianus / Laurentius / Vries / Sebastianus Munsterus / Pelicanus / ende andere / in haer boecken ende Mappis geheel aerdichlijck aenwysen: in onsen Werelt-boeck (die nauw een Geographia weerdtich is genaemt te worden) niet te soeken oft te hoopen / dewyle wy derwaerts niet gesien hebben / oock boven onse vermogen ende pprofessie is / der werelt eegentlijke conterseptinge dooz de oogen te stellen / 't welck ick den eerst boven vertellen bevele / maer der werelt ende landen / leven / wesen / geloven ende regimenten aen te wysen: in hoe menigvuldige sectende moeste wilde dupstere werelt ghehept ende verscheut zy; soo datter schier soo veel gheloven ende Godts diensten zyn / alser volcken / landen / jaer seden ende hoofden zyn. Om dese jammer (segge ick) te beweenen / ende der blinde

dwase werelt haer blindt-tasten / fael-grepen ende schermutselen: ja haer sots-holbe / om 't hooft te slaen / heb ick desen arbeidt dooz de handen genomen / oft wy doch een-mael verstonden / waerom Christus de werelt een dupsternisse / ende des Dupbels rijk noemt.

^b Geographia is een beschrypinge der werelt / alsoo sy erbaeren / gesien ende haere gelegentheyt bekent wort / ende recht als een afconterseptinghe der vermaemste plaetsen / bergen / wateren ende bloeden / hoe 't aen malcanderen stoot ende hangt / met haer palen ende merck-steenen; ende wort van Cosmographia onderscheyden / dat sy dat aertrick meet / ende onderschept met bergghen / bloeden ende zeen. Maer Cosmographia dooz de Cirkelen des Hemels. Ende Geographia is seer nuttelijck den genen / die de Bibelen / ende allerlep geschiedenissen ende fabulen te verstaen begeren.

^c Chorographia / anders ^d Topographia genoemt / beschryft besondere plaetsen (als Petrus Apianus dat Weyerlandt /) eegentlijck ende volcomen / als oft het daer dooz oogen stonde / so geheel / dat sy geenen Berch / Hof / Beerken / Hups / Oogen / Mups / Bosch / ende volck somtijts aen te wysen / onderwegen en laet.

^b Geographia is een beschrypinge des Aerdt-kloots / bestaende upt Landen ende Wateren / ten aensien van sine grootte / afbeeldingh / nietigh ende gebelten. ^d Chorographia is een sovanige beschrypinge van een voornaem ghebdele des Aerdt-kloots: als by exempel / van Spanckrijck / Polen / West-Indien / &c. ^d Topographia is een historijch verhael of beschrypingh van eenigh plaets of heerlijckheyt in 't besonder: als van den Bosch ende syn Maeyerie / Hulst ende Hulst-Ambacht / &c.

Geographia wat

Wat in die Werelt-boeck te soeken is.

De Werelt een verwerlt Boeck.

a Van de Winden.

Der zijn vier voornamelijke winden / die heeten Dozsten. Den eersten windt van den opganck / heet Subsolanus, op Duptsch Ooste-windt / hy waeyt van 't Oosten / is heet / droog ende geerne schoon; heeft tot elcher spde eenen by-wint / dienter rechter spde heet Vulturinus ofte Burus, op Duptsch Oost-zupd-oost / van seer droogher natuppen; dien ter sincker spde heet Cacias, Oost-noord-oost / brengt drooge wolcken / want hy trecket alle vochticheyt der wolcken aen hem; daer van oock een spzeck-woort by den geleerden geresen is / van eenen boosen mensche / die hem aller boosheyt aen neemt: *Mala atra hit, ut Cacias nubes*, hy treckt dat boose aen hem / gelijk Cacias de wolcken. Dese wint is gesonder dan alle andere / hy vermeerdert de sinnelicheyt / want hy alle quaet aen hem treckt. Den middachs-wint heet Auster oft Notus, op Duptsch Zupden wint / hy is warm en vocht; heeft ter rechter spden Austro-Africum, Zupd-west / geheel warm; ter sincker spden Euronotus, Zupd-oost / is machetich warm / zyn alle vocht ende warm / onser natuppe meest ongesont; sy comen upt warme landen Africa / daer in veel seipnige dieren zyn: daer by dan de herwaerts gebrochte Nocht de opene lichamen vergift ende crencht: sy maken bloeden in de leden / crawwige sweeren / ende onreypne hupden; oock slaperige ende coortachtige lieden / boose oozen ende

Synden
wint te
mpden.

ooghen / traghe vette lieden / ende de popelspe / daerom is hy te mpden.

De Dozst ende oppersten wint vanden nederganck heet Zephyrus, of Favonius, West-wint / is ront ende vocht; heeft ter rechter spden Africum, West-zupd-west / is stormachtich met regen; dien ter sincker spden heet Corus ofte Caurus, West-noord-west / brengt nebel ende claerheyt: sy zyn alle drie gesont / berachtigen seer joncke lieden: den ouden brengen sy slupmen ende hoesten / oock benautheyt om de bozst / maer jonckelieden veel goets.

Den vierden wint van midder nacht heet Aquilo, Noord-wint / is roudt ende sneeuwachtich; heeft ter rechter spden Chorum, Noord-west / dien sneeuwot ende hagelt. Den sincker Coreas ghenaeint / Noord-oost / droocht met coude. Dese zyn altemael gesont / verstellen de bloeden / maken sterck / crachtich / ende harde stoelgangen / wel water lossen / eten: sy zyn vruchtbaer mannen ende vrouwen; alle dieren souden in dese locht gestelt worden / sy ontfangen haest / doet oock van der couden weghen wel verteeren. Somma / maken den menschen snel / licht-sinnich / van goede verbe / cloeck / mannelijk / sinryck; maer 's winter-tijds maeken sy hoestende / benaut om de bozst / humeuren des hoofts / geswillingen der tanden / ende des aensichts / halfweer / verfeeringe der Tonghe / ende ander boose toe-ballingen. Du / om te weten welcken windt dat tot elcher stonde gaet / oft waeyt / soo leest daer af

af Joannem Coninckerberger / *Ap-
pianum* / ende andere. Also men
oock in gelijcken val weten ende
upt-rekenen can / welke Planeet
tot elcker tijt regeert: maer ick en
weet niet oft hem een Chrijsten
met goeder conscientien daer na
richten ende handelen mach / daer-
om ick geenen lust hebbe veel daer
af te schryven; Ick bevelet den
Astronomis ende hare aenhangers /
soo sy 't boozgeven / upt-rekenen /
ende verantwoorden.

A De beschryvinghe der Winden is by onsen Aetheur
seer conspys; heb dies halven de selve wat perfecter met
zijn Latijnsche / Italiaensche ende Duytsche namen wil-
len voorsstellen. De Winden van woeden in alles volgens
de streken van 't Compas / insonderheydt by de Zeevare-
rende luyden / twee-en-dertigh in 't getal gerekent: van 't
Noorden booz't Oosten aldus verwoogens luydende:

1. Noord / Boreas vel Septentrio, *Tramontana*. 2. Noord
ten Oosten / Hypaquito, *Graco Tramontana*. 3. Noord-
Noord-Oost / Aquilo, *Graco Tramontana*. 4. Noord-
Oost ten Noorden / Mesquillo, *Quarta Graco vers Tramont.* 5. Noord-Oost / Borthapeliotes, *Graco*. 6. Noord-
Oost ten Oosten / Hypocacias, *Quarta Graco vers Levant.* 7. Oost-Noord-Oost / Czias, *Graco Levante*. 8. Oost
ten Noorden / Mesocacias, *Quarta Siroc vers Graco*.

A Oost / Subolarus, *Levante*. 2. Oost ten Zuy-
den / Hyperus, *Quarta Levante vers Siroc*. 3. Oost-Zuyd-
Oost / Eurus, *Sirocco Levante*. 4. Zuyd-Oost ten Oosten /
Mescurus, *Quarta Siroc vers Levant*. 5. Zuyd-Oost / No-
capeliotes, *Syrocco*. 6. Zuyd-Oost ten Zuyden / Hypo-
phenix, *Quarta Siroc vers Ostro*. 7. Zuyd-zuyd-oost /
Phenicias, *Ostro Siroc*. 8. Zuyd ten Oosten / Mesophan-
ix, *Quart Ostro vers Sirocco*.

A Zuyd / Notus, *Ostro*. 2. Zuyd ten Westen / Me-
solibonotus, *Quart Ostro vers Garbino*. 3. Zuyd-Zuyd-
West / Libonotus vel Austro-Africus, *Ostro Garbino*. 4.
Zuyd-West ten Zuyden / Hypolibonotus, *Quarta Garbino
vers Ostro*. 5. Zuyd-West / Notolibycus, vel Austro Ze-
phyrus, *Garbino vel Lebectio*. 6. Zuyd-West ten Westen /
Messticus, *Quarta Garbino vers Ponente*. 7. West-Zuyd-
West / Africus, *Ponente Garbino*. 8. West ten Zuyden / Hy-
paficus, *Quarta Ponente vers Garbino*.

A West / Zephyrus vel Favonius, *Ponente*. 2. West
ten Noorden / Melocorus, *Quarta Tonent vers Maestro*. 3. West-Noord-West / Corus vel Caius, *Maestro po-
nente*. 4. Noord-West ten Westen / Hypocorus, *Quarta
Maestro vers Ponente*. 5. Noord-West / Zephyroboreas, vel
Bortholibycus, *Maestro*. 6. Noord-West ten Noorden /
Hypocircius, *Quarta Maestro vers Tramont*. 7. Noord-
Noord-West / Circius, *Maestro Tramontana*. 8. Noord ten
Westen / Melocircius, *Tramontana vers Maestro*.

Een gemeyne beschryvinge
van de vier deelen der Werelt,
namelyck, Asia, Europa, Afri-
ca, ende America, waer mede
sy begrepen, ende wat sy voor
landen ende volcken in haer
houden.

N den gantschen omrinc der
Werden wozt in bys ^a ghe-
lycke deelen gedeelt / welke sy Zo-
nas heeten / ^b het middelste is van
hitte wegen onbewoont. De up-
terste twee deelen / Zone, oft Cir-
kels / zijn van grinniger coude
wegen ^c volckelooz. So zijnder
slechts twee deelen met lieden be-
woont ende beset / namelyck / die
tusschen de brandende van coude
ende hitte liggen. Nu / soo en can
geen van dese twee aertrijcken
met volck bewoont / ^d weten
noch kennen watter booz lieden
op d' ander deel zijn / ende van
wien / ende met wat lieden dat het

^a Fals; want dees gedeelten zijn seer ongelijck: want
de superficies van de Zona Torrida is mer als twalf-
maal grooter dan die van de Frigida / om Noorden of om
Zuyden; han gelijcken mede een van de geteytperde Zo-
nen / tegens de Coude gerekent / overtreft dien wel acht-
maelen. ^b De middelste / dat is Zona Torrida / soo die
van hitte weggen onbewoont is / soo moet volgen / dat
in 't merendeel van Africa / als Congo / Angola / Ethi-
opia of Paep-Lans lant / rijck Arabien / d' Oost-Indien
met zijn Eplanden / nieu Guanaden / Peru / Brazyl / ende
and're Landen geen menschen woenen: 't welck al
t' openbaer gelogen is. ^c De coude Zona om Noorden /
en is mede niet volcke-loos / immers is met levendigh
gedierte wel versien / gelijck sulcks verscheptene Wap-
gien nae Waggars / Notha Zembla / Groenlant / &c. be-
ruppen: d' ander om Zuyden is noch niet ondeckt / heeft
niet te min ten aensien der Sonne / de selve Graed van
houde met den Noorder / ende daarom oock niet min be-
woontbaer. ^d Immers de Portugiesen Engelien ende Spa-
derlanders / woonende in de geteytperde Zona om Noor-
den / weten seer wel / wat booz lieden daer aan Cayo de
bon Esperance / Chyli / Terra del Fuogo / de Straeten
van Magellanes ende la Platte / &c. woenen: die noch
taug in de Zuyder geteytperde Zona leggen.

befet is. Oorzaake: dat middelste brandende deel van hitte wegghen volckelooch/ ^e scheydt dese volcken/ ende is recht als eenen muur/ soo dat sy van hitte wegen niet en conen t' samen repfen/ noch malcanderen kennen. Daerom is alleen onse deel der aerden / 't welck wy (wy die te water ende te lande t' samen moghen comen) bewoonen/ in drie deelen afgedelt/ namelijk/ ^f in Africam, Europam, ende Asiam, daer af willen wy wat scheyden/ ^g die in 't ander deel der werelt/ late ick haer werelt bescheyden. Wy willen dat vijfte deel der werelt/ waer in onse zeen/ ende landen liggen / vooz de hant nemen/ van welke de upteplinge der ouders wat twistich zijn ('t welck hier na volght) van den genen/ die 't vierde deel der werelt hebben gebonden/ met menschen bewoont/ daer af wonderbaerlijck ende lustich te lesen is; oock dagelijcks/ noch heden nieuwe landen/ eplanden/ ende lieden gebonden worden/so dat ^h schier de meyninghe vooz waerachtich macht aengelsen worden/ als dat ter veel ontallijcke werelden zijn/ ende dat de werelt sonder eynde

^e Des scheyd-muurs is al ober honderden van jaren omgestoten/ ende wert dagelijcks noch meer ende meer vooz den rijcken ende oberbloedigen Schrey-baert der voozgenoemde naticn wegh-genomen. ^f Sijn Africa, Europa ende Asia in onse getempere Zona gelegen? Siet in wat groe de dwalinghe d' Auctor by faut van kennisse der Sterck-konst is sickenende. ^g 't Gaf reden; vermints by de gelegentheit van sijn eygen Werelt/ of om beter te spreken/ 't gedeelte des Aerd-bodems/ namelijk Europa, qualijck genoegh verstanten heeft. ^h Hier toe landen/ eplanden/ ende waeren werden vooz de Schrey-baert daegelijcks ontdeckt/ alle nochtans tot een enighe Aerd-kloot behoorende. Ergo, so ist schier vooz waerachtigh te houden/ dat daer ontallijcke werelden zijn; dat de werelt sonder eynde zy; wie heeft opt onghinder/ iae godlofer voozstel gelesen?

is: want daghelijcks bebindt hem wat ⁱ nieuws in de wercken des wonderbaerlijcken Gods die niet upt te leeren is.

ⁱ Heeft des laeste reden alhier geen plaats/ als meerde Gods eere vernietigende/ ende den Leser ontsichtende/ dan getoens leerende.

Asia tweederley.

Asia 't halbe deel onser Werelt/ Astreckt sich van den Noorzen vooz het Oosten/ tot aen het Zuiden/ ende wort Asia genoemd. Nu zijnder twee Asia/ dat cleynste ende 't grootste: dat cleynste Asia/ nu Natolia genaemt/ wort met de Middellantsche Zee ombangen en omgozt/ en als hem Phrygia ende Lycia eyndt/ hem oock mede toesluopt: ende hout in hem tegen het noorzen Bithyniam/ van den westen Propontidem/ van den oosten Lyciam: ende is vijfhondert sieben machtich/ haefachtich ende rijck; begriipt oock in hem die landen ende Provincien/ Galatiam/ Bithyniam/ Lyciam/ Paphlagoniam/ Saloniem/ Mysiam/ Pergamum/ Coltiam/ Lesbium/ Ioniem/ Cariam/ Lydiam/ Lyciam/ Pamphliam/ Phrygiam/ Ciliciam/ Rhodum/ ende Cyprus. Dit al-te-mael/ alsoo 't eertijds cleyn Asia genaemt wert/ alsoo wort nu den meesten deel/ van wegen het groot toemen des Turckischen Kefers/ Turcia dat is/ Turckien genoemd. In dese heeft den Heyligen Apostel Johannes dat Evangelium Christi vercondicht ende betuycht/ daer in de Kefers tot Constantinopel veel Martelaers hebben gemaecht. Nu is dat lant verwoest/ ende meest al van der Roomischer Kerche

Cleyn Asia
Turck
oft Macedonisch

Mercke weder afgeballen / van
Mahomet / en andere valsche Apo-
stelen af-gewent / ende der Mar-
telaren bestandicheyt heeft aldaer
geheel opgehouden / dewyle dat de
Mahometische gestette alle dinct
in Afgoderpe verkeert heeft.

Dat grootste Asia streckt boor-
 der / namelijk / soo ghesepd is /
 van den Zuiden tot teggen het
 Noorden / besluptet alle daer tus-
 schen tegen het Oosten aen kleyn
 Asia. Haer eynde is tegen her-
 a Zuiden aen den bloet / Pilo-
 ende eynt hem in den e midders-
 nacht / aen den vloet Canais. De
 zee / Oceanus genaemt / aen-voert
 dit lant aen drie plaessen / ende die
 eenige zee verliest aen elke plaetse
 haren naem / niet aen bysonderen
 naem genoemt. Int Oosten heeftse
 Mare Eoum , de Eische zee : van
 Zuiden / de Indische : van den
 Noorden de Scythische zee ; ende
 begriipt in hem Indien / waer in
 Ganges ende Indus / seer groote
 vloeden/bloepen ende ontfpingen:
 Chersonesus / Trachosia / Para-
 namsis / Orangiana / Gedrosia /
 Aria / Carmania / Persis / Susia-
 na / Mesopotamia / Phenicia /
 Arabia / Idumea / d Egyptus
 Palestina oft Judea / eenendeels
 Cananea ghenoemt / Chaldea
 Babylonie oft Assyria genaemt
 Item Syria / Bactriana / Cay-
 padocia / Colchis / Margiana
 Media / Parthia / d Sogdima

Scitia in
Europa.

maniam/ Italian/ Galliam/ Hispaniam/ met haer aenpalende Eylanden. Europam schryft Plinius een voederinne ende overwinnerinne gheweest te zijn aller volcken; vooz alle aertrijcken dat schoonste: paelt tegen middach aen de Duytsche Zee/ tegghen den opganck strecket tot aen den bloet Canais/ die Asiam van Europa depl. Van den nederganck ende middernacht stoot Europa/ tot aend Oceaensche zee. Dat eerste volck in Europa/ zijn de Scythien ofte Sarmaten/ in Scythia ofte Sarmatia/ nu Polonia of Polen ghenamt/ de welke den bloet Canais van Scythia in Asia schept (want oock in Asia een Scythia is.) Nu in dat Scythia in Europa gelegen/ tellen sommige Russen/ Maniam/ Scythiam/ Gottthiam/ Moesiam/ Serbiam/ Bulgariam/ Ungariam/ Wallachiam/ Thraciam/ daer in Constantinopel leyt/ de Hoofst-stadt Byzantia. Item in Europa liggen oock Achaia/ Boeotia/ Phryges/ Bithynia/ Leleges/ Cyprianes/ Macedonia/ in welke zijn Chalcidia/ Magnesia/ Mygdonia/ Thessalia. Item Peloponnesus oft Mozen/ in welke zijn Arcadia/ Argos/ Laconia/ Euboea/ Lycraonia/ Messenia/ Sparta/ Cyprus/ Albania/ Ilyricum/ Dalmatia/ Croatia/ Histria/ Germania/ Carnia/ Carinthia/ Stiria/ Oostenryck/ Neuchzen/ Schlesien/ Prussen/ Saren/ Vrieslandt/ Hollandt/ Zeelant/ Westphalen/ Denemarck/ Hessenlant/ Beperlant/ Vlaenderen/ Gelderen/ Elsatz/ Cimbria/ Sicambria/ Swabenlant/ altemael Duytschlant.

Ober den Rhyen/ Gallia gedept in Andagabiam/ Aquitaniam/ Belgicam/ die nu Burgundia genaemt wort/ Lothringen/ Piccardia/ Lyoniers heerschappye oflant/ de volcken Avernii/ Vbi/ Belloaci/ Boii/ Celtæ/ Cenomani/ Brundæ/ Duratii/ Hedui/ Helvetii/ Perbii/ Santones/ Senones/ Sequani/ Treveri/ Sabaudienses. Dat uperste deel Europe in Hispania/ welke oock in veel deelen wordt ghedept/ Bithynia/ anders Granata genoemt/ Gallatia/ Lusitania oft Portugael/ Babarzen/ Taraconia/ Carthaginenses/ Bastones/ Celtiberi. Ten laetsten is Italia/ in welke zijn Roma/ Delapollis/ Venetien/ Florenzen/ Melanen/ Genua/ deser landtschappen hoofft-steden. Dit landt oft al wel in 16. oft 18. rijcken ende landtschappen gedept wordt/ so wort nochtans Italia met 32. namen genoemt:

Bethica
heet ana
bers Gra
naia.

1 Abuzzi.	2 Apulia.
3 Brut.	4 Calabria.
5 Emilia oft Romandiola.	
6 Campania.	
7 Forum Julium.	
8 Insulæ.	9 Histria.
10 Latium.	11 Liguria.
12 Regiſtrones.	13 Locri.
14 Lombardia.	15 Lucania.
16 Magna Græcia.	
17 Marci.	
18 Mons ferratus.	
19 Patrimonium.	
20 Picenum oft Marchia.	
21 Phalisci/ Etrusci.	
22 Sabini.	
23 Terza labozis.	
24 Etruscia.	25 Etruria.
	26 Vm.

- 26 Umbria. 27 Venetia.
28 Carbisina. 29 Enotria.
30 Cissalpinia Gallia.
31 Hesperia.
32 Latium. Item Sicilia /
Neapolis.

a d' Auteurs stelt dees generale beschryvinge van Europa soo confus / dat ick genootsaecht ben. de selve met coften wat elcander up te drukken / soo ten aensien van de situatie / als van de landen daer in gelegen.

Europa dan wert int Costen van Asten ghescheppen door den rebiere Tanais, tot aen den bloet Obius, ende soo voorts in de Noorder-zee gherekent: in 't Zuiden van Africa / door de Middellantsche zee: in 't westen door d' Atlantische zee: in 't Noorden door de Noord-zee.

Begrypt in sich dees naevolgende baste Landen / Hispanien / Frankryck / Switserlandt / Nederlandt / Duytschlandt / Bohemen / Denemeyken / Noorwegen / Sweden / Italien / Hongarien / Slabonien / Dalmatien / Grieken / Macedonien / Thracien / Armenien / Dacien / Walachien / Moldavien / Polen / Rusen / Podolien / Moscou / &c. Mer alle haer mindere gedeelten / fullende tot gelegener plaetse van ons nader aengewezen ende verclaert werden.

Eylanden Europæ.

Gades /
een merck-
steen Eu-
rope.

Het Epland Gades / een mercksteen Europe / in het eynde Granaten in Hispania geleghen / waer in Herculis calomnen gesien worden / daer af Pomp. Mel. lib. 3. Britannia oft Anglia / een seer groot Eplandt in de Gallische zee. Hibernia in de Noordische zee tegen over Hiberia gelegen. Item Majorica oft Minorica / anders Baleares Insulæ ghenaemt / in de Iberische zee. Item vijf Eplanden in der Barbonescher lantschappen / Stoechades ghenaemt. Item Sardinia / Corsica / Colla oft Dulcania Insulæ / naest by Sicilia. Item Sicilia een Eplandt ende Koninkryck in Italia / Sicilia / Creta / Corcyra / Corfu /

Cyprus / ende veel andere in de Middellantsche zee.

De voornaemste ende hercoemste Eplanden Europa in 't gemeen / zijn dees nabolgende / Baleares twee / Major en Minor / hyndenaeghs Majora ende Minorica genaemt / Cebus / nu Ibica / Gades / nu Calis Malis / Britannia / maekende nu 't samen Engelandt ende Schotlandt / Hibernia / ofte Islandt / Wight / Islandt / Feilands / Sicilia / Sardinia / Corsica / Corfu / Zaire / Euboea nu Negroponte / Creta nu Candia / &c. Van welcke mede naeder aenschryvinge hier naes sal volgen.

Africa dat derde deel der Werelt.

Africa streckt van den Zuiden tot in 't Westen / ende is tweederley / cleyn Africa eynt hem in 't Westen aen Numidia / tegen het Costen aen Cyreneica / ende te ghen 't Noorden aen de Middellantsche zee / 't welck African van Europa schept: daer in zijn Utica ende Carthago de hoofsteden. Dit kleynste African / heeten de Grieken Libyam. Dit lantschap brengh voort / (als Plin. lib. 8. verhaelt) up gebreck des waters / ende der vzeemder te hoop komende dieren / gheheel wonderlijche dieren: waer by dat spreek-woordt koomt / dat Africa oft Libya alrijt wat nieuws brengh. Dit deel Africa heeft ons August. ende Cypz. de Bisschoppen gegheben / oock Hannibalem ende Hannibalem / de strijdbare krijgscondighe Helden ende Hertogen / waer af elders vermeldinge gheschiet is: maer 't grootste Africa beslupt veel landen in hem / ende begint in de Provincien Egypti; stoot tegen 't Noorden aen de Euroopsche zee / de Middellantsche zee genaemt / ende verstreckt hem tot aen de Gaditaensche zee /

Volcken
Africa.

Amanthes / Androgynes / ende de
volcken Angila: Item Cyrene /
Egyptum / Narmaricam / Mau-
ritaniam / Numidiam / ende
veel andere volcken / Psillos /
Pharusios / Serulos / Macrpes /
Saramantes / Ethiopes / Cyno-
podes / Sciapodes / de wonder-
lijke lieden der natuyze / daer niet
alleen selfsame ongewoonlijke
menschen zijn / maer oock Lij-
paerden / Basiliken / Chameleons /
Camelen / over groote Dzaecken.
Daer wordt een wonderlijke
fonteyne gebonden / welcks wa-
ter ghedroncken / een stemme van
hem geeft.

Amanthes bouwen hare huyssen
uyt sout / dies sy een sulcken onge-
schickten menichte hebben / dat
het als steen op malkanderen
lept / daer vint men oock den ede-
len Carbuncul-steen.

Angila.
Peerts-
wormen
(Scata-
bai) sijn
gelijk de
vliegende
walven in
den sonne /
sommighe
met hooge
meit. (Cervi
volantes.)

Angila / die volcken eeren de
Peerts-wormen voor Goden:
haer wippen / als sy Wyloft hou-
den / sijn gewoon / by nacht alleen
comende bereypt te sijn / ende eens
pegelijck wille te doen / alleen sy
en come niet sonder geschenck / en-
de hoe een vrouwe meer mannen
gehadt heeft / hoe 't haer groo-
ter eere is voor haren man ende peder
een.

Psilli.

Psilli die volcken / van Psilla
haren koning also genaemt / sijn
van alsulcker natuyze / dat hen
geen Slangen-beet oft fenijn (hoe
boos dat het is) schaet: Luc. lib. 8.
Cyrene de hooft-stadt daer in
van den lande Cyrene ghenaemt /
een voortbrengster van goede
peerden. Daer is een fonteyne
die 's middernachts blammen
geeft / ende 's daeghs cout is /

Cyrene.

so Pomponius Mela ende Soli-
nus aenwysen.

a Af-derplingh Africa alhier geselt is seer onperfect / als
mede de generael beschryvinghe / uyt oude Auctheuren
sonder kennis meest by een getaep: sulken de selbe dan om
corrupt / alhier oock slaen / ende ter ghelegener plaetse
't elcken verclaren.

Van Africa, syne Landen
ende Eylanden, wat in 't ghe-
meyn uyt Petro Appiano.

Africa (welcke de Grieken
Libiam noemen) heeft so Jo-
sephus: lib. Anti. aen wyft van
Africa eenen uyt de naeromere
baze den name die een Hepr-
cracht van Kethura derwaerts
geboert heeft / ende nae vercregen
victorie den stoel zijns Coninck-
rijchs daer in sette. Africa be-
gint van de Gaditanische Zee /
ende wordt besloten oft ghe-eynt
met Egypten. Stoot in 't Noorden
aen de middel-lantsche Zee / tegen
't Suppen aen de Ethiopische
Zee / hoe wel Africa oock sijn
Noorden oft Ethiopie heeft / niet
over / maer hier aen dese zyde der
zee. Africa besluyt in hem veel
landen ende Coninckrijcken / doch
van wegen wilder ende onghes-
dueriger dieren aen sommighe
plaetsen / niet so wel beset als Eu-
ropa / somtijts geheel volck-loos /
aen veel plaetsen machtich / volck-
rijck ende wel beset / sonderlinghe
in Numidia / Libia / Carthagi-
nense / Byzantium / Tangitania /
Cesariense / Mauritania / Cire-
neica / anders Pentapolis ge-
noemt / Narmarica / Egyptus en-
de Ethiopia / Saramantes / Sa-
na / Meroe / Troglodopia / Bar-
baria / &c.

Hoof-
plaetse en-
de reonties
te Africa.

De welcker gelegentheydt / ste-
den

den ende volcken Appianus in 3^{en} Abaco geheel egyptijck ver-
telt: lib. 2. Cosmog. Africa heeft
veel wonderen ende wilde men-
schen/ gelijk oock India/ als
Mela aenwijst/ dat men nauwe
weet oftment menschen noemen
sal. Daer by coomt dat spreek-
woort by de oude geleerde/ Africa
brenght altyt wat nieuws/ om
dies wille datter op 't water ende
landt/ doodt ende levendich/ al-
tyt wat nieuws gesien ende gevon-
den wort van seltzame ongedueri-
ge wonder dieren/ ende zee-won-
deren/ als Crocodillen/ Basilis-
ken/ Elephanten/ Tiger-dieren/
Rhinoceron/ende ander veel onge-
noemde slangen/dieren ende lieden
Cinocephalos/ Epypanes/ Blem-
mpas/ Nubas/ Crogloditas/
Strutophagos/ Colopedes/ een-
oogige/ zwarte ende hoofstloose lie-
den. Item Satiri bosch-lieden/ die
sonder hupsen herwaerts ende
derwaerts in wouden sweven.

Eplanden
Africa.

Africa heeft oock veel naem-
achtighe Eplanden in de Ara-
bische ende roode zee/ Vene-
ris Eplanden/ Saspirena/ Aga-
thonis/ Astarta/ Ara Palladis/
Cypreis/ de Eplanden Magozum
vruchtbaer van mierooch ende
Marzhe/ Daphnutium/ Acan-
thus/ Macaria/ dat salich Ep-
landt Cyneon/ Bachi ende An-
tibachi/ Isidis/ Mirsiaca/ in de
Barbarische zee Mmuchijs/ inde
Middel-lantse zee/ by Mauri-
tania ende Numidia/ leyt in cleyn
Africa. Het Epland Julia/ Hi-
dras/ Calatha/ Egimnus/
Chyusa/ Lorthophagitis/ Gea/

Cosira/ Marna/ Melita/ by
ende neffens Cyrene/ Mir-
mer/ Lea. Volgen de Eplanden
Nili in Egypten/ die den Nilus
ghemaect heeft/ cleyn Delta/
groot Delta/ ende dat derde Del-
ta. Inde Egyptische zee liggen
Oidinie 2. Phocuse. 2. Eni-
supta/ Cindari/ de Eplanden
Andonis in de zee tegen het We-
sten. By Africa liggen de Eplan-
den Fortunata 6. nu Canarie ge-
heeten/ Apzofetus/ Hiras/ Plui-
rina/ Casperina/ Canaria/ Pin-
tuaria. Den Libiam stooten de
Eplanden Mena/ Pena/ Cri-
thia/ nu Crina ghenaemt porta
sancta/ Madera saintijts Gorgo-
des ende Cordua geheeten. Inde
grootte zee Africa leght het Ep-
lant Fozmosa/ Principis/ S.
Chome/ Delli Pugelle/ de welc-
ker in 't getal seven zijn. Doozt
der Portugaleser Eplanden in
Africa: Anno Christi 1472. ghe-
vonden in de Occidentse zee/ ge-
heeten met namen die sy hen gege-
ven hebben/ S. Anthoni/ S. Lu-
cia Alba, dat is het wit Epland/
S. Vincentii/ Salis Insula, oft
sout Epland/ Visonis, oft aen-
schou Epland/ S. Nicolai/ S. Phi-
lips demana/ S. Jacobi. Dese nu
vertelde Eplanden behooren alle
aen en in Africam van Appiano
in spnen Abaco ad elevationem Poli
vertelt. Van America wat in 't
gemeenpe/ leest in 't begin des vier-
den Boecks deser Chronica.

Aientue
gebonden
Eplanden
in Africa,

By laeten dees verwarde beschryvinge in 't ghemeenpe
mede staen/ om reden bogen dichtwils verhaelt/ sullende
't selve elck op sijn plaats naerder verziechten.

Dat eerste Boeck deser C H R O N Y C K. V A N A F R I C A.

Africa den
meesten-
deel on-
bruchtbaer
ende onbe-
woont.

Africa wert ^a door de rebiere de Nijl / van Asia / ende door de middellantsche zee van Europa ghescheppen. Nu den meestendeel Africa is onbewoont ende woest / eens deels upt de menichte der senprige dieren / eens deels upt de ^b nachepdt der Sonnen / sonderlinghe reghen het ^c Zupden / eensdeels upt onbruchtbaerheyt des uptgeswemden zants.

In 't beginfel / wert dit deel der Werelt / alleen van vier volcken bewoont / namelijk de Ethio-piers / Pœnis / Pheniciers / ende Grieken. Dese hebben eertijts / alleen van wilt ende sonninghe crupden geleest / sonder alle policie ende regiment in den lande herwaerts ende derwaerts om ghekraken / waerse den nacht begreep / daer ober nachteden ende rusteden sp. Maer van Hercule

^a fassch. Want alsoo moest Egypten door een gedeelt in Asien / ende door een ander ghebeelt in Africa wesen. Schept sich egyptenlyck door den Roden Zee / ende de Isthmus / die Egypten met Arabien / ende 't Joorsche Landt ^b samen knoopt / ende ontrent 25 mylen lanc is. ^b Sijn punners niet naeder aen de Son / als die van Peru, Brazil, Sumatra / ende and're Oost-Indische Eylanden. Dies mist dees reden : te meer ^c 't Zupder punt van Africa / dat is Capo de bon Esperance, so verze van de Soune-loop is ghelegen / als jaee enighe plaetsen van Spangien / Italien / Sichenland / kleyn Asien / Sina / Japan / Mexico / Cuba ende meer andere / sijnde noch ^c wis dese seer volck-ryck alienthalven ghewoest.

sijn sy namaels seef-samer ende volck saliger gheworden / hebben van de schepen / die daer aen quamen / hutten gemaecht / ende daer onder begonnen te woonen.

Tegen de rust van Europa is Africa volck-ryck / ende so bruchtbaer dat sy den saeper hondert sout sijns arbept beloont / ende dat geleende weder geeft / ^d sonderlinge Mauritania / daer in wijnstocken sijn van onsprekelyker groote / alsoo dat twee mannen genoegh te doen hebben eenen te ombangen / tacken oft rancken hebbende als armen oft schenckelen / ende veel ander bruchten van wonderlijker groote. Daer vint men Riet / van welck een tusschen de knopen somtijts acht potten hout. Aldaer sijn soo groote boommen als elders. Allerley wilde dieren / als Ozaken / en Elephanten / die d'and're wilde dieren veel leets doen / ende met haren omvanghen de Leutwen dooden. Item wilde Ossen / Panter-dieren / Gepten / Apen / Katten / ghehozende Esels / wilde Echelen / Stieren / Bocken / Choos upt Hiena ende Wolven ghebozen / Scrupssen / Pigarden / Ghevaers /

Mauritania ons
sprekelyck
brucht-
baer.

Dieren As-
frica.

^d De Dymphen niet door gheheel Mauritania, maer alleen in Hachora, zijnde een ghebelte van 't rijk van Marochi, waesende syn die kwads so groot als een hinnen ey, doch 't gene hier van des wijn-stocks groote staet / als mede van and're / wert destigly gestoffert.
ende

ende veelderley gheslachten der Basilisken / ende Adderen ofte Slangen. Dese gelegentheyt is Cham den Soon Noah toeghevallen / als sy de aerde upthepden / ende Sem Asia / maer Japhet Europa / alsoo Chrysostomus / Isidorus / Plinius / ende Glossa super Genes. cap. 10. eenheltich seggen. Item daer as oock wat Herodotus.

Van tweederley Ethiopien,
ende des volcks zeden, ende
gebruycken van aenbegin.

Ethiopia Mozenlant daer sijn tweederley Mozenlant
landen oft Ethiopia / d' een in Africa / a d' ander in Asia gelegen / dat een in 't Westen tegen Mauritania naest Hispanie / dat ander Ethiopia in 't Oosten / dat aen dat Ethiopien in 't Westen paelt / b' t'heet nu India / een wonderlijck groot deel der werelt / aen sommighe plaetsen c' upt hitte der Zonnen onbewoont a' het streckt van den

a' Ethiopia is geheel ende d' al in Africa / gelijck sulcks upt 't boorgaende Capittel ja. a. can blijken. Is onderdes waer dat daer tweederley Mozenlant is : namentlijck hoogh ofte binnen Mozenlant / ende laegh of upterlijck Mozenlant : hoogh Mozenlant / lept aen 't Oosten / nu der Abyssinen rijk / welker Coninck hynden daeghs Daep Jan of Freie Gianni / doch niet sonder sout genoent wert / also die selve al eer in 't rijke Lendue in Asien gheregeert heeft. Laegh ende upterlijck Mozenlant / by den ouden onbekent / ende eerst in den jare 1497. van Vasco de Gama Portugees ontdeckt / begrijpt in sich de rijken van Congo, Monomotapa, Caffres, ende de streck by Capo de bon Esperance, Zanguebar, Mozambique, Quiloa, Mombaza, Melinde, Ajana, ende Magadoxo, &c. b' hoogh Mozenlant verschilt by heel van Indien / soo ten aentien van 't vaste lande / als mede d' Oost-Indische Eylanden / van welken 't eenige 100. mylen is d' ijerende. c' Siet boorgaende Capittel op letter. b' d' t'wert bestaen in 't Oosten van de Rode zee ende de rijken van Asana ende Zangibara : in 't Zuiden van rijk Monomotapa : in 't Westen van Congo : in 't Noorden van Rubien ende Egypten.

Westen tot aen den berch Atlas / teghen het Oosten tot aen Egypten / van den Zuiden wozdet metter zee Oceano / ende vanden Noorden metten Pilo besloten. Het heeft veel ende menigerley volcken / menigerley wonder gestaltenissen ende zeden. Aldaer is e' voozt ende voozt hitte wat tegen 't zuiden lept / tegen den Nooydt-westen berchachtich / in 't midden sandich / tegen het Oosten volck-loos. De rechte inwoonders en zijn noyt onder peymants heerschapppe gheweest / althit een by volck des jocks der dienstbaerhept ende gehoozsaemhept ongewoone.

Sy hebben tweederley schyft / een die sy heplich noemen / alleen den Priesteren bekent / d' ander gemepe lants geschyft / alle man gemeyn / doch so en zijn de gestaltenissen haerder letteren / soo niet geweest datmen upt haerder t' samen-settinge sillaben hadde mogen maken / maer slechts sommigge teekenen van leden / dieren / creatueren / instrumenten / werctuygen / &c. Der welker bediedingen ende figueren sy gewoon waren te verstaen / als by den Gijphoen de snellicheyt / by den Crocodil de ontrou / by de ooge dat neersich op sien / &c. Wie by hen lieden sinloos ende waenwijs herwaerts ende ginswaerts liep ende ratelde / die achteden sy vooz heplich / ende tot eenen Priester bequaem / upt dese verkiefen

e' d' Onwetenheyt der Scier-konst heeft onsen Auteurs in dees dwalingh gebracht / als of de landen nae zuiden sich upt streckende / heeter ende heeter werden : t'welck fals is :

Schyft der Ethiopien.

Coningen ende Priesters der Mozen.

minsten / als eenen hen lieden van den Goden toe-geschiedt. Dese moet hem nae 's lants gebuyck houden ende niemant beloonen / beswaren noch straffen.

Ghehoor-
samenheit
der Mo-
ren.

Maer dien die desen Coninck des dootds weerdtich acht / tot desen sent hy den Beul / die heeft een teecken des dootds / daer by desen verstaet / dat hy sterben sal ende moet / terstont gaet hy 't hups / ende aendoet hem selven den doot.

Eere der
Coningen.

Alsoo hebben sy acht op haren Coninck / ende met al sulcker eere wort hy ge-eert / dat so eenen ergens aen een lidt gequetst oft ghecreucht wort / so quetsen haer alle zyn hoof-gefin ende vrienden oock aen sulcken lidt / schandelijck achtende / soo den Coninck lam oft een-dogich is / dat niet alle zyn vrienden ende hupsgeuooten in sulcker maten en boegen oock zyn en souden / ende ist dat den Coninck sterft / soo achten sy 't dooz onrecht / soo sy niet alle mede sterben.

Cleedinge
der Mo-
ren.

Dese dootd achten sy eerweerdich ende dooz een ghetuygenisse van waerachtige vrientdichschap. De meestendeel gaen geheel ende al naeckt / de schamelheyt met bladeren bedeckt / sommighe met schaeps-steerten / sommighe worden met schaeps-bellen becleet / sommighe met geblochten hayze.

Haer hanteringe ende oefeninge is meestendeel niet het vee. Sy hebben byster boose honden. Sy en hebben geen ander vucht dan Hirs ende Gerste / waer upt sy oock eenen dranch maken. Sommighe leven van cruyt ende wortelen / sommighe genieten kase / melck / ende vleesch.

Haer Herders jagen ober al dat wilt / ende niet den Eldom / der welcker sy geneen hebben. Haer boeren besitten de gont-graven / welck by hen in cleynder weerde is / alsoo Herodotus wil / ende is soo cleyn geacht / dat sy daer afhedenen oft banden maken / daer sy haer quaetdoenders aen-coppelen / ende binden. Het Iser ende Metael isser veel hooger geschat. Sy zyn overbloedich met Helleborus. De Elephanten jagen sy / ende etense / sy hebben oock Leeuwen / Basilsken / Lappaerden / Draken / Rhinoceren / &c. Aldaer vintmen de edele steenen / Diacint ende Crisopas. Item Kancel vergadert men in Ethiopia niet wepnich.

De her-
ders ja-
gen / ende
de boeren
besitten
t' gont by
de Mozen.

Druchten
ende Die-
ren der
Mozen.

Haer wyben worden oock om te oorlogghen gewoon gemaect / van de welcke sommighe pferen ringen dooz d' onderste lippe hebben hangende. Sommighe aenbiden de Zonne in den op-ganch / ende vloechen de Zonne in den nederganch.

Godts-
dienst der
Mozen.

In Ethiopia en is oock als in alle andere Natien / dooz-gaens niet een gelove / gebuyck / regiment ende ghewoonheyt. Sommighe werpen haer dooden in een vlietende water / sommighe zynse ghewoon in aerden vaten te beslupten / sommighe beslupten haer versozbene in glazen vaten / ende behoudense met grooter eeren tot over een jaer / sy offeren dese van alle dinghen haer eerstelingen.

Op sommighe plaetsen wort desen aldermeest tot eenen Coninck upt-geroepen / die van gedaente ende gheschickelijckheyt niet het vee

hee om te gaen d' andere te boven
gaet/ op sommige plaetsen die van
stercke ende rijkdom upnemen-
de is. De Priesters hebben op
sommige eynden macht den Co-
ninck te kiezen/ dese macht staet
op sommighe plaetsen by andere.
Sy geloven aen twee Goden/ ee-
nen onsterflijcken/ die alle dingen
voorz staet/ een Heere/ Dozt en-
de Bou-meester aller dingen/ en-
de aen eenen sterflijcken/ wel-
ken sommige haren Coninc ach-
ten/ sommige voorz ergens eenen
ongewissen Godt. Wie in de stat
wel gesien is/ dien achten sy den
tweeden naest den Coninck voorz
een God/ daer af Joannes Au-
banus Boennus bjeeder.

Van den teghenwoordigen
gebruyck ende geloven der Mo-
ren in Ethiopia oft India.

Dese voorghenelde manieren
hebben voorz tydes van oude
tyden die in Ethiopia in 't ghe-
bruyck gehad. Maer nu/ so M.
Anthonus Sabellius getuycht/
is ^a Priester Johan oft Janes
in de plaetse eens Conincks in
desen Lande beroemt/ welken sy
Gian noemen/ die so machtich is/
dat sy twee-ent-seventich andere
Coninckrijcken gebiet ende voorz
staet/ ghelijck de Kepsen andere
Dozsten ende Heeren/ oft veel
meer/ ghelijck den Paus/ den

Kepsen ende alle Coningen/ Doz-
sten ende Heeren in Occident. Al-
so zijn alle Coningen ende Dozsten
desen Indiaenschen Paus ghe-
hoorzaem.

Dese Priester Jan en is geen
Priester/ noch oock geen gewijt
persoon. Der grooter Prelaten
(die wy Aerts-bisschoppen ende
Cardinalen heeten) is by hen een
groot getal/ der welker een pe-
gelijck op het weynichste niet on-
der de twintich Bisschoppen on-
der hem heeft. Als een Dozt oft
Heere in 't landt gaet oft rijt/ so
draecht men hem een crups ende
gulden dat vol aertrijck voorz/ op
dat sy beyde sijn sterfelijke con-
ditie ende dat lyden Chrifti te be-
denken/ indachtich worde.

Haer Priesters hebben/ om
kinderen te winnen/ haer eygen
Echte vrouwen/ nae welker af-
spijchepdt sy schandelijck achten
een ander te trouwen/ aldaer zijn
groote costelijke Tempelen/ ver-
re groot boven de onse/ over al
ghewelst. Item veel geestelijke
ordenen/ Sinte Anthonii/ Do-
minici/ Caliguitani/ Augustini
Macharei/ &c. Dese gebuycken
onder hen onderscheydelijke cle-
dinghen/ nae 't behaghen ende
voorzgeven haerder voorstanders
ende Prelaten. Sint Thomas
woyt aldaer nae Godt ende sijn-
der moeder Maria/ hooch ghe-
eert. Desen haren Paus Priester
Jan (is haer wijs ghemaect)
comt door soo veel anders van
^b David af/ ende dese en is niet

Tempelen
der India-
nen.
Priesters
vrouwen.

^a Dese Priester/ anders genant Daep Jan/ of Pre-
te Gian/ gelijck vozen groert/ is aler een machighen-
de vernemt Coninck geweest in Tendou/ nu een provin-
cie van 't Coninckrijk Cataya/ ende is gelegghen aen 't
west der Straete Anan/ behoerende onder den grooten
Cham van Tartaren/ is dies wel een onse/ doch groote
dwalinghe dees naem der Moestinen Coninck toe te schy-
ken.

^b Doet derhalven oock desen twiel/ weerdigh geacht/
om hier by te voegen: J. J. d' Hooghste in mijn tijt-
ken/ d' eenighe geliefte Godes/ Pilaer des geloofs/ hee-
ren.

romende ryp de Stamme Juda / de Sone Davids / de Sone Salomons / de Sone der berg Sion / de Sone uyt den saede Jacobs / de Sone der rechterhand Maria / de Sone Jahu nae den gemede / Opper heer van hooghe daegh Kroonlandt / ende and re seer booztreffeliche Coninckrijcken / Provincien ende Landen / Coninck van Aoa / Caffares / Fatigar / Angola / Bara / Salignara / Aoe / Bangua / Copama / alwaer de fonteynen der Rijt zijn / &c.

ghelijck vele van den Indianen van swarter verwe / maer witter.

Barma is den stoel ende de hooft-stat van desen Paus / niet met mueren / maer met tenten van zyden ende purpur gewaet / nae ordeninge gestelt ende toegestruft.

Van ouder gewoonte en hout hem den Coninck niet over twee dagen in de bemuerde plaetsen / maer te velde in tenten / ende rust hem somtijts toe met thien-maelhondert / duysent mannen / vijf hondert Elephanten / ende ontallijcke veel Perden ende kenen ten te velde / ende alsoo tot een clepne opzateringhe ende vyantschap. De landts-knechten oft besolde Grijchlieden (der welcker in alle hupigesinnen somtijts eenen is) worden al met een inghesneden crups in de huyt ghemercht. De Priesters zijn in de grootste weerdicheydt / daer nae de Raets wyse / (want by hen lieden woordt veel dat leven der vroomheyt ende der ontschuldigen ghegeven) die derde weerdicheydt staet by den Edeldom / de vierde eere geestmenden richteren ende Soudenieren. Sp gebruycken geen gheschreben rechten / maer uyt byse vernuft / gherechticheyt / ende billicheyt oordeelen sp alle dingen.

De straffe des overspels is het

beertichste deel van alle sijn goeden. De overspeeldersche heeft een hups-straffe na opsettinghe der gener daer toe geordineert zijnde. De mans en soeken gheen houwelijck goet / maer gheben den Bruyt de houwelijckse gifte van hare goederen.

Der vrouwen cleedinge is van zyde ende goudt (welck sp overbloedich hebben) met edel ghesiente beset. Sepde mans ende vrouwen draghen cleederen van alderlep verwe (behalven swart / in welck sp elagen) lanch tot opder aerden. Hare verstorvene beclagen sp beertich dagen. Ende als sp vrolijk zijn / so eten sp voort laetste gerechte rouw vleesch / constelijck door sneden / ende met Aromaten overstopt.

Sp en hebben gheen wollewerck / alle het volck cleedt zyde ende lynen laecken. Daer en gaet niet eenderley spraecke ober al / maer sp hebben veel ende menigerley tonghen / beyde in geestelijcke ende wereltlijcke saecken / ghelijck oock Europa veel spraken heeft / Duytsch / Poolsch / Ungersch / Boheemisch / Franscoisch / Italiaensch / Spaensch / Engelsch / &c. Haer hanteringe is noch heden ten dagen / so boven ghehoordt / dat velt vrouwen ende het Dec wachten / ende daer af leven. Sp hebben 3 jaers twee maep-tyden oft Dagsten / ende oock twee Somers. Dat geheel Libya eert den groutwel Machometis / also oock de Mauri in Egypten de goede zeden verderben / ende alle onmaerlijckheyt in Ethiopien inboeren / niet anders dan gelijck den

Cleedinge der Mosren.

Syysse ende spraecke der Mosren.

Grijch-nustinghe der Indianen.

Straffe des overspels.

Turch.

Turck/ oft veel meer den Paus alle boosheyt in Europam. Genamen upt Joanne Boemo Aubano, Isodor. lib. 15. Plin., lib. 5. cap. 10. lib. 6. cap. 31.

Daer zijn oock/ soo gesept is/ menigherley Ethiopien / Dozen oft Indianen/ sommighe woenen in der woestijne/ in holen onder der aerden; sp bloecken der Sonnen/ hen lieben sonder ophouden overlastich met haerder hitte. Sommighe ghenieten alserley Slanghen / ende bedieden haer reden meer dan spse uytspreeken: dese heeten Troglodite, d' andere Garamantes ghenamet / vermengen hen sonder Echte met des naesten wijf: sommighe en hebben geen hoof/ maer hebben ooghen en mondt aen de borst. Sommighe zijn alleen van ghe-daente menschen/ andersins geheel sonder vernuft als de wilde dieren. Besiet Plin. lib. 5. cap. 10.

Alle vier voetige dieren wassen op veel plaetsen/ oock Elephanten/ sonder eenige oogen/ so Plin. lib. 6. cap. 31. bejaeght. Sommige hebben de Honden booz een Coninck/ nae welc hyulen ende loopen sp haer Anguria heen hebben te richten. Sommighe leven van ^c Spynckhanen/ende comen niet over veertich jaer. Sommige jagen Panter-dieren ende Leeuwen/ ende leven van der selver vleesch. Sommige hebben eenen een-oogigen Coninck/ Ec. Hæc Bart. Anglicus.

^c De Spynckhanen blieghen hier/ als oock mede in Egypten/ dickwils met sulken menichte by malkanderen/ dat sp jaer den dagh verduyfleren/ ende waer sp needer slaen/ bedescreuen sp 't geloes soo seer/ dat d' inwoonders dickwils booz hongers-noot haer eygen landen moeten verloopen.

Breeder bescheet van de gheloven ende secten deser Indiaenscher Christenen/ leest myn eerste uyt-gegaen Christijcke in 't derde Boeck van de ordenen ende Sectender Christenen; soeckt Indiaener Orden.

Historia Ludovici Vartomans des Ernstlijcken Ridders, van Ethiopia in Africa, ende zijn volcken, Anno 1507 selver ervaren.

Ethiopia is een lantschap in Africa/ ober geen ynde Egypten/ tegen middach/ in 't eynde Mauritanie gelegen/ in welker veel wonderbaerlijcke dieren ende menschen woonen/ als Camelen op aerden/ met een paerts-hals/ hoe-voeten/ Hemels-dier hoof/ blinkende/ root/ ende wit besprenght. Item/ Rhinoceron/ welcken upt den neuse eenen grooten hoorn gaet. Tegen het Oosten zijn veel groote contrepren ende wildernissen onbewoont. In desen lande worden de inwoonders seer geppnicht van de Sonne/ ^a waer by dat volck altemael coolswart is/ daer ^b toe naecht/ upt genomen ober de schamelheyt dzagen de mans een houte schoffse/ ende de vrouwen een groot loof om haer gebonden/ ende een achter. Sp hebben gekrold hapt niet lauck/ groote aensichtten/ lippen van twee vingeren

^a Sp werden niet meer van de Sonne geplaecht als andere Landen mede in de Zona Torrida gelegen: siet boven pag. 12. Letter B. ^b Komt dees smartheyt van de Sonne/ so moeten de menschen in d' Oost ende West-Indien/ onder of ontrent de Linie woonende/ mede swaer zijn; 't welck nochtans fals is.

C

bzeet/

Wonder gedaenten in Ethiopia of India,

Gedaente
ner man-
nen in A-
frica,

breedt / met groote tanden / wit
als den sneeu. Het zijn meest
schoutwe lieden / bysonder als sy
gewapende mannen sien / also
dat so 't noot ware / ses Damma-
lucken wel door haer landt met
gewelt / uyt trocken. Het is een on-
waerlyck vertsaecht volck / tot
geen dooden toe-gerust. Daer
hebben sy veel verschrikelycke
Praecken / grouwelycke Elephan-
ten / die bysonder vzeemde lieden
hert nae staen / ende recht als de
beschuttinge van dit volck zijn /
die men meer dan de lieden vzesen
moet / bysonder als sy jongen heb-
ben.

Dit landt heeft oock veel Ep-
landen van een gheheel vzeemde
spraecke / wat sy spreken dat doen
sy met grooten arbeyt / het ducht
ende crimt hem / ende spreekt met
alle leden / tot dat het zyn spraecke
uyt-dringht / welck hen gheheel
en d' al qualijck staet / maer doch
soo maect de gewooneyht by hen
lieden eenen welstant daer uyt.
Mer veel bedieden der vingeren
verstaen sy malcanderen. Dat
lant is gont-ryck / welck by hen
wast in der aerden ende wateren /
maer van veel dingen arm. Wan-
neermen daer clepne schaerkens /
clocrkens / bellen ende glaeskens
boor haer kinderen brenghet : Item
scharlaken / sommigh laken tot ee-
nen booschoot / om de schamel-
heyt te deken / &c. Dieen weten
sy niet hoe sy 't sullen betalen. Lo-
dowijck Bartoman den Edele
Ridder ende syne gesellen / hebben
sy dertich Roepen om een scheer-
mes / hemde ende bellen gegeven /
daer toe verze gezeven / van de
welcke sy alleen 15. genomen heb-

ben / denckende dat het dier ghe-
noech vercocht sy. Damaels had-
den sy eenen oploop inder stadt ge-
maecht / om de bellen / die een pe-
gelijck hebben wilde. Sy woonen
onder der aerde in holen ende
graven. Daer vint men Hyacin-
ten / Crypsos / Cinamonnan-
den besten / Tragodium den vogel.
Desen heeft den Apostel Mat-
theus dat Evangelium vercon-
dicht / soo sommige willen / ende
den Coninck Egypti met alle zyn
huys gedoopt / welck ick swaer-
lyck gelobe.

Van India is 't by drie dupsent
milen op der zee nae Ethiopia in
Africa / daer in zyn veel Eplan-
den / soo gesept is / een op Portu-
gael toe / Mosambich / Melindi /
Chilba / Cumere / met andere ses
Eplanden om hem / in de welcke
Gengber / ende Supcker wast / en-
de ander goede vruchten. Item
het eplant Aphala / waer uyt den
Coninck van Portugael een
groot in comen heeft van gont en-
de olve.

In der Stadt Zepla is eenen
grooten handel van gont / ende ee-
nen grooten coop der Menschen /
die in Priestet Johans lant in
oorlogen verkreghen / oft anders
gerooft ende wech geboert zyn /
die vercooptmen daer in al het
lant. In deser Stadt is een ghe-
heel borgerlijck wesen ende goede
gherechtighepdt. Daer is veel
vleesch / coorn / ende sonderlinghe
veel olve / niet uyt Olven ghe-
ducht / maer van een vrucht Zer-
salino genaemt. Aldaer zyn on-
menschelycke groote Castrons.
Daer is een bysonder aert van
Roepen / sy hebben hoornen als
de

Oploop
in Ethio-
pia om een
belle wylf.

Volck/
coopman-
schap tot
Zepla.

Vzeemde
wilde toe-
gen in E-
thiopia.

de Hertten / ende zijn wilde dieren / niet getemt. Daer sijn oock ander Roepen / die niet meer dan enen hoorn vooz aen het vooz-hoofst hebben / anderhalve spanne lanc / den hoorn sit achterwaerts op den rugge gebogen / welker verbe root is / van d' andere swart. Deser Soldaen is een Machometan ; des volcks verbe bruyen / niet recht Mooz-berwich. Sy sijn cloeck totter weere / maer quaelyck gewapent. Haer cleederen sijn hemden / ende al van Machomet's geloue.

Item / Barbara is oock een Eplant in Ethiopia / van Machomet's gheloue / volck-ryck / byzuchtbaer / den meesten-deel swart / ende noch veel andere onspreekelycke Landen ende Eplanten.

Gethulia, oft Etholia.

Gethulia.

Gethulia / ^a aen 't eynde N. Africa gelegen / is een landt / so Plin. lib. 5. schryft / dat voortijts Etholia genaemt / veel Elephanten upt geeft. Des landts Oever lept vol Zee-slacken / Maurices / Gesters / ende Purpura genaemt / daer upt men scharlaken-root verbe / ende purpur verbe maecht. Aen dese stoot een Eplant / ^b Gaulon genaemt / daer geen Slanghe in en woont / oft leven en mach. Dir volck en bout niet / maer loopt herwaerts ende gint waerts in de wildernissen / en geneert hem van de self-comende byzuchten.

^a Etholia is een lantschap in Grieken / ende geen geheete van Africa. ^b Niet Gaulon / welck een byt-stat in Basan geweest is / anders in de H. Schryft by Solan genoemd / Iohani. 20. vers. 1. Chron. 6. vers. Maer Saulon van Solano geheten.

Lybia.

Lybia / ^a een Provincie in Africa / welcke begint van den Atlantischen berg / in Mauritania / heeft van den Oosten Marimarica ende Egypten ; van den ^b Westen / Syrtis ; van den ^c Zuyden / de Libische Zee ; van den ^d Noorden / Ethiopiam. Dit Landts voornaemste Steden sijn / als Ptol. lib. 4. aenwijst / Iaragha / Vigira de hoofst-stadt. Item Caranthi / Salathos / Bagacia / Babiba / Bagana / Magura / ende Gamiantes. In dese woonen (alsoo hem Plin. lib. 5. laet behagen) Marmarides / Adimachide / Mareote. In deser gelegentheyt is de tweede Sybilla ^e geboren / van de welke daer boven geseyt is in de eerste Chronyck. Dit lant heeft veel landen ende Woestynen in hem / inde welke men van wegen der wilde dieren / als Draken / Basilischen / ende Slangen / niet woonen en can. Het is seer heet / bergachtich / ende hoogh gefenijnt : alsoo dat daer af een spreekwoort is : Semper Libia aliquid novi adfert, Libia byngt altyt wat nieuws. Noch tans ist aen veel plaatsen byzuchtbaer / ende van gout / silver / ende edele gesteenten seer ryck. Oock

^a Lybia wert by den ouden geheel Africa gemeenlick genoemd, doch in 't besonder een Provincie of een gebedts van 't selve Zuydwaerts van Numidien geleghen / ende geheet aen Lybia Interior / nu Sacra / 't welck een woeste wildernisse beteekent. ^b Van den Westen de berg Atlas / ende 't rijke van Gualata. ^c Van den Zuyden heeft het Guineam ende Ethiopien. ^d Vanden Noorden Ethiopien ; wat groter dwaelingh is dit ? leest de Syrtis / ende Numidien / 't welck nu Bledulgerid genoemd wert. ^e De Landen ende woestynen werden byp-dendaeghs dees bys gerhent / Tanaga / Zbenziga / Tanaga / Lempra / ende Berdoa / &c.

Olve / Coorn / ende Wijn-rijck:
oock van alderley Aromaten
overbloedich. Een rebiere ^f Phut
genaemt / loopt door dit Landt/
de inwoonders deses Lants hee-
ten ^s Phutensers.

^f Alsoo genoemt nae Put / of gelijk d' Arabiers upt-
spreken Phut / de Sone Tams / des Soons Noach / die
men geloof dat dees conteepe in Libia / eerst bewoont
heeft / gelijk syne Sprooeren / mede weder de landen by
haer bewoont / haer namen nae gelaten hebben: siet Ge-
nes. cap. 10. Item Nalum. cap. 3. vers. 9. g. Werden
in de W. Schijfturpe genoemt Puteers / Gerein. cap.
46. vers. 9. Ezech. cap. 27. en 10. vers. cap. 38. vers. 5.

Mauritania.

Maurita-
nia in A-
frica.

Mauritania ^a een Lantschap
tussen ende Africa / tegen His-
paniam waerts / welck de Ga-
ditaensche zee van Berghica oft
Gzanante / in Hispania gelegen
schept. De volcken daer in heeten
Mauri / welck in Griec / swart
bediet / daerom dat sy altemael
swart zijn / die men Mauros
noemt / andersins Ethioppers / oft
Mooren. Ten is nochtans niet
dat rechte Ethiopia / maer 't is
eenen aensfoot: als Plin. lib. 5. c. 5.
sept. In Mauritania is dat volck
^b Babilonum / by den Berch
Atlante / in een boschachtige plaets-
se / met lustige Fonteynen bevocht-
ticht / daer alderley vruchten van
hem selfs wassen / ongebout / soo
dat de lupe inwoonders geen-
derley wellust en gebreect / daer
de Egipanes ende Satyi met da-
gelijcksche moettwille hen geplen
oft dertelen / ende met alderley
Instrumenten tijt-cozen. Daer
wassen boven maten hooge

^a Heden daegs door ^c meerendeel Barbarien upt-mae-
kende / ende in sich verbaetende de Coninckrijcken van
Cez / Marocco / Cremissen / ende Dara. ^d Quoe Fa-
bels pas bequaem / om den Leser tot lachen te brengen.

vruchtbare boomen / met wolte
overtogen / waer af sy haer cle-
dinghe constelijck maecken. Daer
wast dat edel crypt Ephorpius /
et. Hacktenus Plinius lib. 5. cap. 5.

Numidia.

Numidia ^a een Carthagi-
nensche oft Africaensche lant /
tussen Carthago ende Mauri-
tania gelegen beginnende van der
Sardinische zee / van den Westen
Mauritaniam / van den Supden
Ethiopiam hebbende. Daer mis-
een wilt weede volck / daerom-
me dit Lant andersins ^b Bar-
baria somtijts ghenaemt word.
In dese conteepe (so Plinius be-
stijcht) en is / uptgenomen de
marmers-steen ende sommighe
wilde dieren / niet bysonders:
doch zijn daer in veel treffelijke
Steden / als ^c Hippo / ^d The-
gium / ende ^e Rustichaela.

^a Numidien weert heden daeghs Bledulgerid (geheeten)
verbaetende in sich de rijcken van Targa / Berdoa / ende
Gaoga / mede de wildernissen / Lempta / Hae / Zuen-
ziga / ende Zanzaga. ^b Barbarien weert eygentlyck nu
genoemt alle dat lant: ^c welck van Egypten af tot aen
de Atlantische zee langhs de kust van de Middellantische
zee / sich streckt / als daer zijn de probintie van Barca met
syn wildernisse / de rijcken van Tunis / ende Algiers / Da-
ra / Cremisse / Cez / ende Marocco: dieshalve genoech
verscheyden van Numidien / of Bledulgerid / ^d welck
oock meerendeel Zuptheker ende dieper nae 't binnenst
van Egypten / ende Guinea. ^e Hippo / eerijts be-
noemt door S. Augustijn / aldaer Bisschop / ende nu So-
na genoemt / leyt niet in Numidien / maer in Barbarien /
in 't rijcke van Tunis. ^d Thegium in Numidien: wat
grobe misflagh is dit: ommer is alle werelt genoech
bekent / dat Thegium een zee-stad ende haven in Italien
is / tegen ober Gallien / Actoz. cap. 28. vers. Welck men
vermoet / volgens de betekeningh des Grieksen naems
door groot onweder / als aerdbewingh des Grieksen naems
vermoet / volgens de betekeningh des Grieksen naems
Epland gelouwen / een eyghde der zee / die men op 't La-
tijn Fretum Siculum heet / als nu daer tusschen loopen-
^c Anders genoemt Rustichaela: doch is myn geheet onbe-
kent: nocht allen alhier door vinctuale steden benoemt
te zijn / Zit / Hae / Zuenziga / Targa / Lempta / Et.

Pen-

Pentapolis, oft ^a Cyrene.Pentapolis
is.

Pentapolis een Provincie ^{A-}frica / die andersins ^{Cyreni-}ca genaemt wort / heeft ^b vijf Steden / onder de welke is de Hoofst-stadt ^{Cyrene} / Pentapolis is oock een Provincie in ^{India} / oock van vijf Steden alsoo ghe-naemt : (Want ^{Penta} heet vijf / ^{Polis} stadt / in de Griecsche spra-ke) welke van haerer sonden we-
gen met zolpher ende peck zijn ver-
dozben / nainelijck ^{Sodoma} / ^{Gomorra} / ^{Adama} / ^{Sego} / ende ^{Se-}boim / in welke plaetse nu de ^{Vo-}de zee is. Daer af leeft ^{Plin.} lib. 5. cap. 5.

^a Cyrene is de hoofst-stad van Pentapolis ende niet het lant selver / want dat selve wert ^{Cyrenais} genaemt / ende is gelegen tusschen de groote ^{Syris} / ende ^{Mareo-}ris / of ^{Marmarica} / hupendaeghs ^{Barcha}. ^b Dese vijf Steden werden al eer genaemt ^{Cyrene} / ^{Ptolemais} / ^{Apollonia} / ^{Berenice} / ^{Arifinoe}. Ende is hier mede geweest dat hy outs soo vermaerde ^{Gzake} van ^{Jupiter} ^{Ammon}.

Van Egypten ende zijnder gelegentheyt ende eygenschap, oock van der Egypters afcom-ste, ghebruyck, ghelove, zeden, religien, ende regiment van oudts af.

Selegent
hepde ^{E-}
gypte.

Egyptus ^a in een lant in ^{A-}frica / oft / nae't seggen van sommighe / nae by aen ^{African} stootende / voormaels ^{Aeria} ge-naemt : teghen het Oosten aen ^{As-}syriam ende de kroode zee stooten-
de / tegen het Westen heeft sy ^{Cy-}renen ende een stuck van ^{Africa}.

^a d' Auteurs begint hier wat wyser te worden / mits Egypten tot ^{African} bringende / hoe wel twyfelachtigh / t' geen hy getijck vozen gemelt is / met ^{Asien} wilde ver-
knopen.

tegen het Zuiden stoot sy tot aen ^{Ethiopian} : van het Noorden wort sy met de ^{Egyptische} zee be-stoten / ^b soo ^{Plinius} lib. 5. aen-wijst.

Dit lants voornaemste steden zijn eertijts gheweest / ^{Chebe} / ^c ^{Abidos} / ^{Alexandria} / ^{Babi-}lon ende ^{Memphis}. Daer heden ^d ^{Dalmata} / ende des ^{Soldaens} stoel / ^{Alkeps} oft ^{Caprus} genaemt / van de welke hier nae vermeldin-ge geschieden sal.

In Egypten / seyt ^{Plato} / en is nopt eenigen regen gesien gewor-den / maer dat bevochticht den overswalp ende gente des upvlo-pende ^{Nilt}. Dit lant is drie-hoec-kich / als de Griecsche letter ^{Del-}ta, waerom het van sommige ^{Del-}ta wort genaemt.

De Egypters hebben eerste-lijck 12. Namen der Goden ber-siert / Tempelen / Outaren ende ^{Egypters} beelt-werck opgericht / ende die-
ren in steenen ghehouden / welck sommige eenen argwaan maecht / dat sy van den ^{Ethiopen} af co-men / de welke deser dingen cer-ste bebinders gheweest hebben / als ^{Diadozus} ^{Sicculus} aen-wijst.

^b Wert alsoo tusschen de moriden ende ^{aflopin-}gen der ^{Nilt} begrepen / aen't Oosten met het ^{Ostium} ^{Deluseacum} / aen't Westen met het ^{Ostium} ^{Canopicum} / by ^{Alexandrien}. ^c ^{Abidos} / ^{Palsch}. Want dees Stad leyt in ^{Asien} / tegen over ^{Sestos} in ^{Europa} leggende / soo dat den Hellespont alleene tusschen beyden dooz vloeyt / ende aldaer de twee gedeelten des ^{Aerthbodems} ^{Europam} ende ^{Asiam} van malsanderen scheidet. ^d Niet ^{Dalmata} / maer ^{Damata} / beroemt gevoely dooz de booztreffliche ^{Witrope} der ^{Herleimers} / ^{Anno} 1188 tegens de ^{Sarace-}nen / met haer nieuwe identie der ^{scherp-sindende} kien
aen haer schepen behoeften. Heeft eertijts ^{Delusum} ge-
heten / ^{Waderlant} des vermaerden ^{Geographi} ^{Strabon}.
Alle de rest voorts dit Capittel verholgende / is merens
deel of twyfelachtigh / of soo langhe geleden / dat het nu
niet meer waer en is.

Egypte:
naers
vrouwen
doen koop-
manschap
ende de
mans spin-
nen.

Haer Vrouwen hanteren / dyp-
ven handelingen ende Coopman-
schappen ook over land. De mans
sitten t' hups tusschen de wanden
ende wercken; de vrouwen dra-
gen alle lasten over rugge / ende
pissen al staende: de mans dra-
gen alle dinck op 't hooft / ende
lossen haer water buckende:
t' hups lossen sp den buck / ende
werpen de onreynicheyt der na-
tuere upt / maer op de strate on-
der de Hemel eten sp. Hoopwijs
worden sp veler Goden Dapen
ghewijt / onder de welke eenen
oppersten Bisschop is / ende nae
diens af-ganck word't sijn soom
oft vrient in sijn plaetse gerozen.
De kinders zijn gewoon haer ou-
ders ghewillich te onderhouden /
de meyckens oft maechden wor-
den met bedwanck / oft sp wel niet
wilden / daer toe gehouden.

Doo-
lijcken der
Egypte-
naren.

Egypte:
naers ghe-
schift ende
besuydin-
ghe.

Den meeste deel der ghevrien-
den / als men een dooden-lyck
heeft / bescheeren haer hooft / en-
de draghen meest alle baert / ten
eersten de mans / andersins dra-
ghen sp hant / ende scheren altyt
de haerden. Dat broot maken
sp met den voeten / ende den
dzanck met de handen. Sp schyp-
pen achterwaerts / gelyck de Jo-
den / ende laten haer aen dat man-
nelijck lidt besuyden. Sp hebben
ghelyck de Ethiopen / tweederley
schryft / een heylige ende een ghe-
meyne Landt-schryft.

Priesters
der Egypte-
naren.

Altyt over den derden dach be-
scheeren hen hare Priesters aen
haer lijf / op dat in haren Gods-
dienst geen onreynicheyt verschy-
ne / ende dat sp reyn zijn. Sp dra-
gen nieuwe gewasschen lyne clee-
deren / als sp haren Gods-dienst

bedienen / op dat sp reyn bidden /
ende haren offer volbrengghen.
Item / de Priesters dragen ook
witte schoenen / om te bewysen
haer heerlijckheyt / reynicheyt en-
de onschult. Eenige boonen en
worden by hen lieden noch ghe-
zaept / noch geleden. De Priesters
en dorven ook geen zaepen / daer-
om dattet een onreyn zaet is. Sp
dypcken haer dagelijcks diemael
in coudt water / 's nachts twee-
mael. Allerley levendigen offer-
hoeft en eten sp niet / maer vercoo-
pen t' de vrendelingen / oft werpent
inden Nijl / ist datter geen Coop-
man voor handen is. Alle Egypte-
naers offeren haer beste manly-
ke Ossen. De vrouwen zijn der
Goddinne Isis ghewijt. Broot
upt terwe oft spelte gemaecht / ge-
nieten sp / ende dzanck van Geste
ghemaecht: oorsaecke / daer en
waert over al geen wijn-gewas /
noch eenigen wijnstock. Haer vis-
schen koocken sp op twee manie-
ren / sommige ranten aen der Sonne
gebraden / sommige in een sulte
oft sout-steen gekoocht. Sp eeten
oock vogelen / meest op dese ma-
niere gekoocht / nochtans niet
alderley / ende als sp een groote
maeltijt oft Wyloft hebben / en-
de van de maltijt opstaen / loo-
dzacht men hen een doode Ware
voor / met eenen daer op-geschil-
derden oft van hout gesneden ver-
schickelijken dooden / op de bare
jammerlijck liggende oft sittende /
desen toont den drager eenen ve-
gelijken gast / seggende: cooint
hier / siet / dzincht ende verlu-
sticht u / alsoo sult ghy nae den
doodt toecomende zijn. Ende
waer desen dooden-drager gaet
daer

Cereb-
men der
Egypte-
naers.

Spyse der
Egypte-
naren.

Breemde
ende schoo-
ne Cere-
monien der
Egypte-
naers.

daer wijcken hem cleyn ende groot met eerbiedinge upt den weg / ende ist dat sy sitten / so staen sy tegen desen op / welcken ghebruyck sy metten Lacedemoniers gemeen hebben.

Der Egypters wyse mactenderen te groeten.
Met aenbidden ende grooter eerbiedinge ontfangen sy malcanderen met namen / oft als sy malcanderen gemoeten. Sy en ghebruycken geen wollen laecken / noch tot haerder dooden-lijcken noch in haren Tempel. Sy draegen oock alle eenen grooten witsen soom om hare cleederen.

Hof der Egyptenaren.
Dooz-tyden gingen sy alle volcken in goede gesetten / zeden ende wijsheyt alsoo vooz / dat veel andere natien ende Legaten derwaerts geschiet quamen / ende by hen lieden werten ende manieren van leven ondersochten / als Ophheus / Homerus / Muscus / Melampodes / Pedolus / Licurgas / Solon / Plato / Pithagoras / Democritus / ende oock den Jodischen Moyses / alsoo hen de Egyptenaers beroemen / ende in haer boecken verbaet is.

Roomsche Christenen zijn Egyptenaers.
Van dese hebben oock de Roomsche Christenen / soo Philippus Beroaldus hem laet beduncken / heel ontnomen / ende in haer religie gedragen / als de linnen cleederen / beschozen cruppen / het keeren ende wenden aen den Quater / dat gepronck tot sarificeren / de wyse van singen / bidden / &c.

Den Egyptischen Coninck en is als anderen Coningen synen wille niet vooz een Wet / maer heeft zijn voozgeschreven Wet in't in-nemen ende upt-geven. Hem en wort niemant nae synen lust ende wille toe-ge-eygent / noch

eenich knecht vergunt / die hem pluym-strijcke / maer der Edelen Priesteren Sonen / in manierlykhepde ende wijsheyt opgebracht / ende niet onder de twintich jaren / op dat / hy upt deser raet / bystant ende wort bemeecht / niet dwaeslijck oft schandelijck en doe om te berouwen.

Hofgesin des Conincks.
Des morgens ontfanght desen Coninck alle sent-brieven / die hem tot elcken dach worden toe-gesonden / op dat / als hy verneemt wat de saecke is / hy eenen pegelijcken te antwoorzen wete. Hier nae wacht hy in syns raedts ende trefselijcker lieden aensiens zijn lijf / ende berept hem met zijn sonderlijck cleet tot der kercken : na den offer vertelt den Priester des Conincks welbaet / deughden ende andeughden / met louter stemme vooz al het volck / ende wenst hem geluck ende genade om te regeren / ende soo daer wat te berispen is / so werpt hy alle de schult op de dienaers ende raet / dat sy den Coninck nimmer wech nemen oft affetten ; naemaels vermaent hy den Coninck tot een deugdelijcken Godts aengenaem leven / tot gherechtichepde ende liefde tegen den ondersaten / tot goede zeden / ende dat hy zijn oogen behoede vooz het inblasen der oozblasers ende pluymstrijckers.

Die Kinghs der Egyptenaers.
Als dan leest hy hen lieden upt haren Annalibus ende gheschiedboecken syner vooz-vaderen / ende de andere vooznamelijcker schijnbarer mannen raet ende daet / t welck de Coninck soude nae doen / ende tot jaloſie gepoort worden upt der selver exempel.

Maer hem en worden niet alleer werten

Wetten
den Co-
ninck booz-
ghesche-
ken,

wetten boozgeschreben om te oorz-
deelen / ende schattingen te ep-
schen / maer oock te gaen / staen /
wasschen / by zijn wijf te slapen /
ende al zijn leven te volbrenghen.
Item te eeten ende Wijn te drin-
cken / een seker portie ende mate /
op dat desen eendoudigen disch
den bupek niet bulle / ende de sin-
nen verstoppe.

In somma / haer leven wordt
alsoo gericht ende so matich / dat
het meer van ergens eenen Me-
derijn / dan eenen Wet-gever ver-
dacht te zijn / geacht mocht wor-
den: alsoo dat oock den Coninck
niet nae synen wille / maer na de
boozgeschreben ordeninghe / oock
niet alleen moet oorzdeelen / straf-
sen / schat-vergaderen / Oorzlo-
gen / &c. maer zijn eyghen sonder-
lijck leven schicken.

Hem en wordt geen oorlof ge-
geven in eeniger manieren na sy-
nen wille voort te varen / so wep-
nich als een eensaem sonderlijcke
persoon.

Dies en droegen sy oock geen-
sins gheen beswaernisse / maer
docht hun oock salich te zijn / dat
hy niet nae synen eyghen wille /
maer nae de ordeninge des wetes
leefde / dewyle schier alle man uyt
eyghen ghenegentheyt / begerte
ende wille (welcke door de wet
geweert wordt) sondicht. Maer
die haer met raedt ende vernuft
richten / die vergripen haer in
weynich stucken. Met dese goe-
dicheyt gewinnen sy haer onder-
saten / in sulcker maniere / dat sy
eer wijf ende kindt verlieten / eer
sy yet aen haren Coninck ver-
suynden / ende sy beweenen sijn
lijck met eenen alsulcken clage /

Clagen
der Co-
ningen in
Egypten.

dat sy haer cleederen scheuren /
haer in de Tempelen steken / op
geen markt comen / geen hooch-
tijdtlijcke feesten houden / twee-
en-tseventich dagen na malcan-
deren haer hooft met slijck be-
spzengen; ende sy omgozden haer
beyde man ende wijf / met eenen
zyden boozschoot oft doeck / ende
lopen die twee-en-tseventich da-
ghen / daghelijcks twee hondert
oft drie hondert in der Stat om-
me / de claghen vernieuwende /
ende de deuchden des Conincks
singende: sy onthouden haer des-
sen tijdt gheduerende / van alle
bzeuchde / maeltypen / wijn ende
levendiger spise. Item / van alle
baden / bedden / by - slapen / sal-
vinge / ende beclaghen hem meer dan
haer eygen hint.

Den laetsten claerch-dage setten
sy dat lichaem des Conincks tot
den grave / daer reciteert men de
daet des Conincks / in 't bpwe-
sen des volcks / daer mach / wie
wil / den verstorven Coninck aen
claghen. Hier by staen de Drie-
sters / des verstorvens rechte
daet lobende. Soo dit waer is /
so toe-roept ende mede-sient dat
omstaende volck met groot ghes-
chrep. Maer soo dat lof valsch
is / so weder-spzeekt alle 't volck
eenstemmich luydt / schelt ende
vloecht met eeuwigen toorn des
verstorven boose daet.

Maer by sonninge Coningen
die ghewoonlijcke eere ende heer-
lijckheyt der begravenisse hebben
moeten missen / welcke bzele de
Coninghen dickwils bedwinght
recht te doen / ende wel te leven /
besozgende des volcks eeuwigen
bloeck / welcken sy seer bzezen.

Dat

Dat Lant is in veel deelen gedeelt / daer de Coninck over al Ampt-lieden heeft / die over 't volck sozgedagen.

Tol in drie deelen ghe-deelt.

Boorts so wort alle Tol ende incomste des Conincks in drie deelen ghedeelt: dat eerste comt tot der Priesteren gemeente / daer mede sy den Godts-dienst bedien / ende 't volck leeren.

Dit deelen sy upt / tot haren eppen nutte / om haer te onderhouden / ende tot de offeren des Tempels / ende zyn voornamelijche lieden in raet ende daet / ende in grooter aensien by al het volck. Het zyn oock groote Sterren-hijckers / ende soo sommigen meynen / groote Covenacrs / ende des Coninck raet: ende en hebben niet / gelijck de Grieken / eenen Priester op een plaetse / maer veel Priesters van vele Goden / ende zyn de tweede naest den Coning. De tweede portie coomt den Coningen voer haer Hof / om te oozloghen / leven / hof te houden / ende mildicheydt teghen de ernstelijcke groot-vaders. Daer upt coomt / dat hem dat volck geens gebens oft schattens en beswaert / oft sy al wel dat vijfsie deel van alle hare goederen ende vruchten geven / Gen. 41. 47.

Den dertendeel nemen de besfelde Crabanten / Soldeniers ende krijghs-lieden / die in den Soldye liggen / ter oozloghe toe-ghe-rust.

Woven die / wort alle dat volck in drie Rotten gedeelt / in Herders / Boeren / ende Werck-lieden. De Herders ende Boeren copen haer vee ofte ackers om een clepne somme van den Coninck.

Priesters / ende Soldenieren / de wachten dat velt ende dat vee al haer dagen / met al haer naemelingen.

De handt-werckers gheneeren haer van haerder handen / ende gheen Boeren kindt en derf een Herder / noch eens Pantwercksmans kint een Boer werden / maer een pegelick moet in zyn geslachte blyven / op dat de Bozgerlijcke niet worde wech genomen ende voer comen.

Boorts so richten ende oordeelen sy alle dinc met vernuft / geen dinc upt ghenade / oft om gelt vergevende / oft quijtgheldende / op datter geen confusie inde gemeente opwasse / oft eenighen arghwaen noch ongerechtigheyt: maer hare Richters en wycken / noch den Areopagitis tot Athenen / noch den Raet tot Lacedaemonia. Alffer nu dertich van dese in eenen Raet te samen quamen / so werdt daer eenen Bozst onder hen ghecozen. Oock eenen van der stadt oft Gemeente: die beyde de worden van den Coninck onderhouden. Den oppersten Bozst oft Bozgemeester moeste een Gouden kettingh / met edele gesieenten beset / dagelijcks altyt dzagen. Dese noemden sy Gerechtigheyt ende Waerheyt / daer by sy de gherechtigheyt ende waerheyt bedacht ende indachtich werden. Wanneer nu de twiiftige voort gerichte quamen / ende haer sake voer leyden / nae aller verhoor / keerde den oppersten Burgermeester dat teeken der waerheyt teghen den overwiner / ende streect dat oordeel.

Oordeel in Egypten.

1. De Meyn-eedige / als de dobdob.

Priesters / de naeste na den Coninck in Egypten.

Dieder-ten volck in Egypten.

Maer
eetighe.

bel-schalcken / wierden met den
suerde gericht / dewyle sy 't ge-
lobe ende de Godsaligheyt teghen
Godt / trouwe ende liefde teghen
den naesten geschient hadden / ende
menscheijck geselschap met haer-
der leugen te niete maecten.

Moordes
naers.

2. Soo pement onberhoets
hy eenen quame / die van de Moor-
denaers berooft oft onthijft wor-
de / oft gewelt hyden sage / ende
om hem te helpen niet toe-liep / die
wert des doodts schuldich : maer
mocht hy niet helpen / soo was hy
schuldich sulcken niet alleen aen te
wysen / maer selve booz't gerich-
te aen te clagen : wie dat ober-
trat / wert met een seker ghetal
slagen / ghestraft / ende drie da-
gen van alle spye berooft.

Loge-
naers.

3. Die eenen valscheijck aen-
claeghde / moest eens lasteraers
straffe dragen.

4. De Egyptenaers moesten
haer namen tot den Hoofst-lieden
dragen / ende aen-wysen onder
wat Heerschapppe oft Krot sy wa-
ren / soo pement loghe / oft bevon-
den waer dat hy van onerbaer
gewin leefde / die viel in het ooz-
deel des doodts : want sy achte-
den / gelijck Cicero hy den Ro-
mepnen / geen hanteringhe eer-
baerlijck oft toe te laten / die tegen
de liefde tot achterdeel des nae-
sten repchte / ende daer den ghe-
mepnen nutte geen bozderinge en-
de pzoijt upt en quam.

Dootsla-
gers.

5. Soo pement eenen knecht
oft eenen bynen willich doodt-
sloech / dien hiet de wet niet ghe-
lijcke doodt sonder ghenade doo-
den / en tegen den knecht ende byne
was een gelijcke wet.

6. Den Vaders die haer sonen

ofte kinderen doodt sloeghen / en
drepghde de wet geen doodt /
maer drie dagen ende nachten
moeste hy sonder eten ober des
verstorven Ijck staen tot boete.

Kinder-
moorde-
naers.

7. Maer die haer Vaders om-
me bzochten / werdt een bysonde-
re straffe opgelept / nameelijck / dat
sy met scherpe roeden soudn ghe-
geesselt worden / totter doodt toe /
ende daer nae alsoo lebendich op
eenen hoop doornen geworpen en-
de verbrant worden.

Vader-
moorde-
naers.

8. Die bluchtich upt den belde
wierden / een oorden bzaken /
wierden eenwich van haerder ee-
re ontfet / ende boozt ende boozt
met alle mans spot geplaecht : en-
de als eerloos veracht / welch sy
veel boven den doodt achteden.

Wilt-
bluchtige.

9. Een bezuchte vrouwe ter
doot veroordeelt / ende soude niet
gedoot worden tot dat sy van kin-
de verloft was.

10. Den verzaderen / die der
bynden aanslagen den bynden
openbaerden / hiet de wet de ton-
gen af-snyden.

Verza-
ders.

11. Wie valsche munte maecte
te oft besneet / ofte mate / zegghels /
brieven / hantschijften / ende ge-
wichten verbalschte oft maecte /
dien wierden beyde de handen af-
ghesneden / op dat sy daer mede
boeteden / daer sy mede gheson-
dicht hadden.

Verbals-
chers van
munte
ende Ma-
te.

12. Wie een byp vrouwen beel-
de verrachte / wert onthiert / en-
de sijns mannelijcken ligs berooft.

Hoere-
jers.

13. Den overspeelder in ober-
spel begrepen / moest duppent sla-
gen tot straffe hyden / den vrouwe
sneet men den neuse af.

Over-
speelders.

14. Waer een gheleende gelt-
schuld gheloorchent worde / daer
soude

Schult-
looch-
naers.

sonde men 't den schuldenaer op
spnen eedt gheben / maer die van
dies wegghen swaeren en soude
men geen gelove geben.

15. Den Boecker oock upt
verschypvinge vermilicht / sal in
dobbelder hooft-somme gestraft
worden / ende den schuldenaer al-
leen daer toe gehouden / dat hy de
hooft-somme betale.

16. Dat niemant sijn epgghen
lijf en verpande / oft den credit-
eur en versette om eenighe schult / op
dat de lieden niet epgghen en wier-
den: de lippen sullen alleen den
steden gheswozen zijn / ende oock
dien pander gestraft worden.

17. De dieben / als sy ghegre-
pen worden / wert het vierde deel
hares diefstals toe-gelaten / dat
sy maer drie deelen wederleggen/
soo zijn sy geabsolueert / eben wel
eerloos ende haerder eere ontfet.

18. Den Priesteren en wiert
maer een Wyf toe-gelaten / den
anderen na haren wille ende ver-
mogen / so haer gelust.

De kinderen worden in Egyp-
ten met so lichte cost opgebracht/
dattet wonder is / met crupt ende
woortelen onderhouden / barvoets
ende met lichte cleedinghe. Geen
kint van een Maecht gebozen en-
de van eenen vyren Vader en is
epghen oft een knecht.

Haer kinderen leeren rekenen
met Cirkels der Geometrie / maer
Musis ende Schermen en leeren
sy geensins niet / als schadelijcke/
oneerbare ende Wyfliche consten.
Haer cranchhepdt boeten sy met
vasten / oft met soberhepdt / ende
dat dagelijcks / want te veel eten
ende drincken achten sy vooz een
oorsaecke aller sieckte ende plaeghe.

Daerom achten sy afbreuck ende
vasten oft soberhepdt vooz de beste
Medecyne / als die der cranch-
hepts fondament wech neemt.

Der Krijghs-lieden oft ander
cranchen / worden sonder alle cost
ende loon van de Medecynen ge-
heelt / upt gemeynen buidel. Sy
hebben een voorgegheven heyl-
lich boeck / van den ouderen nae-
gelaten / nae diens uytwysinghe
als nae eenen regel / heelen sy alle
dinck: so pemant andere consten
ghebruyckte / van in 't voorge-
schreven boeck aengewesen wo-
de / die wordet met den dootd ghes-
traft / maer so hem de conste van
desen boeck omme slaet / ende dat
het aen de Goden gebreect / soo
geven sy den Goden de schult / als
dattet niet wesen en soude / dat
een cranchen geneesoe / ende soo
is den Medecijn sonder alle beris-
pinghe.

De Egyptenaers eeren niet als
leen de lebendige / maer oock som-
mige doode dieren / als Catten /
Honden / Indische Napsen /
Griffioen / Wolven / Croco-
dillen / dies en schaemen sy hen
niet / maer laeten hen dat seer
goet duncken.

Oock draeghen sy deser dieren
Beeldenissen somtijts in der stadt
om / op menige plaetsen / dese aen-
bidden sy met grooter eerweerdig-
hepdt. Als een van dese dieren
sterft / so salben sy 't met Cedar-
sap ende sout / slaen haer herte / en-
de decken 't met zyde / op dat sy
't lichaem lange vooz heylighdom
onderhouden. Is 't dat pemant
eenich van dese dieren bescha-
dicht / die heeft dat leven verbeurt /
bysonder als 't een Catte oft Ope-
vacc

Der E-
gyptena-
ren Me-
decyne,

Goden der
Egypte-
naren.

Boecker
waers.

Dant-ne-
waers.

Dieren.

Houtwe-
tjer Det.

Consten
der Egp-
ptenaers.

vaer is / daer lopen sy alle met
hoopen t' samen / ende doen den
Moorden aer menighe plaeghe aen/
tot dat sy hem van 't leven totter
doodt brengen. Dyt welcker byese/
so der erghens eenen onbersiens
aen een van dese dieren stoot / en-
de doodt vint / so roept hy / van
verze claegende / dat dier zy sonder
sijn schult doodt.

Dese voorgecoemde dieren on-
derhouden sy met groote oncoften
in haer Tempelen / van eerbare
daer toe oordineerde mannen.
Gansen gesoden ende ghebraden
is haer gemeene spysse.

Nu de voorgefelde dieren be-
claegen sy meer dan haer eyghen
kinderen / ende bestedense heer-
lijcker ter aerden / dan het te seg-
gen ende haer vermogen is / alsoo
dat den Coninck Ptolomeus
Tongus bystich ponden silbers
leyde aen de begravenisse eens
Rints oft Oschs / alst hem upt
ouderdom met den doodt was af-
gegagen.

Wonderbaerlijcke wyse
der Egyptenaers, haer doo-
den te begraven.

Begrave-
nisse der
Egypte-
naers
dyerlyc.

Als een Egypter het leven
oorlof geeft / soo claegen alle
vrienden / ghelijck boven alle 't
volck den Coninck / met beafchden
hoofde / sy gaen omme de stadt/
tot dat den verstorven begraven
wozt / de wyle en wasschen sy
haer niet / dyncken oock geen
Wijn / eten bastelijck ende slecht/
ende en gebrycken geen schijnba-
re cleeren. Dyerlep begravenisse
hebben sy / costelijck / slecht / ende
middelmatich : een pegelycke cost

een somme gelts. Sommige oer-
dineren / noch in 't leven zijnde / met
wat gepronck dat sy begraven
sullen worden. Alsoo overgeeft
men de lijcken / om een somme
gelts te bedienen / den daer toe ge-
ordineerde lieden / die haer daer af
geneeren.

Sy hebben oock haer eyghen
Schrobbers / Kievers / Opfyn-
ders / Salvers met salven / op dat
de lijcken niet rieckende wor-
den. Sy salven also meer dan 20.
dagen dagelijcks de lijcken met
Ceder / Myrre ende ander salven/
wanneer sy den verstorven alsoo
in alle manieren / als oft hy siepe/
toe-bereyt hebben / wel-rieckende
ende lustich / so geven sy hem den
vrienden / die hebben daer mede
een groot gepronck / voeren ende
draegen hem herwaerts ende
ginswaerts / ende voeren hem
over een water / daer sitten meer
dan veertich Richters. Daer wozt
toe gelaten / wie daer wil / den ver-
storven / eer hy in de kiste ghelept
wozt / aen te claegen / soo daer pe-
mant waer maect / dat hy qua-
lijck geleest hadde / so vellen de
Richters een oordeel / ende beken-
nen dat hy van der begravenisse/
als onuerdich / sal berooft wor-
den.

Dooden
worden
aenghe-
claeghe
in
Egypten

Die nu dan bebonden wozt / dat
hy den dooden onbillick oft val-
schelijck heeft aengelaecht / ende
zijn claeghe niet proberen en can/
die wozt hard ghestraft. Wiser nu
genen aenclager voorthanden en
is / oft dat hy dooz nydt aenge-
claecht is / soo laten de vrienden
dat clagen varen / ende beginnen
den verstorvente loben / niet ghe-
lijck de Grieken / van geslachte/
(want

(want sy houden dat alle Egyptenaers gelijk edel zijn) maer van der jonckheyt af beginnen sy zyn leven als deughdelijck op te werpen / ende vertellen al zyn conste / rebelijckheyt / weldaedt / trouwe / gerechticheyt / gelove ende liefde tegen Godt ende de menschen / ende bidden Godt dat hy den verstorven onder den upberozenen ende Godtsaligen wille nemen ende tellen: dan antwoort dat volck eenstemmich / Amen / dat wille Godt / hy sal met den saligen leven / ende diergelijcken.

Daer na begraven sy den dooden in haer eygen graf / oft huys in den hupse by een stercke wandt / in een stercke kist oft bare / maer so hem doot dat oordeel / de begravenisse wort afgeslagen / so begraven hem de vrienden met schandte huys sonder eenige kiste oft bare in der aerde / als eenen dooden hont. Dese vloek vresen sy seer / ende onthoudt vele van boosheyt ende sonde.

Als dese somtijts schult achter hen gelaten hebben / soo verpanden de vrienden des verstorven lijf / by berovinge der begravenisse te betalen / ende ist dat dese den Crediteur gheen ghelove en houden / ende den verstorven lossen / so worden sy oock van der begravenisse berooft met gemeynen vloek.

De Grieken en hebben sulckx met hare fabulen (waer mede sy de levendige tot sulcker eerbaerheyt verhoopten te verschicken) niet vermocht / dat de Egypters met desen vout hebben te weghe gebzacht / maer zyn met hare fabulen belachen gheworden / meer

dan dat sy de menschen tot deuchden ghepoort hebben. Nu / dewyle dese weiten losse weert zyn / upt welcker aenleydinghe men meer deuchtsaem ende wijs / dan rijck wort / soo hebben de Egypters neven wegen gedicht / ende weten (die alle man tot weldaet ende deucht pozen) niet onaedelijck voorgescreven.

Een laetsten merckt: Egypten wort van sommighe in twee deelen ghedeelt / in dat opperste ende onderste Egypten / dat opperste alleen heeft vier-en-twintich landen oft natien in hem. Somma van Egypten / besiet Lidorum libr. 15. 16. Bart. Ang. libro. 15. Item / in Egypten wasen oock Crocodillen / en een dier Cacocephas ghenoeit / welck den aert eens Basilisks aen hem heeft / ende met sijn aenblikende aensienende doot. Daer af Plin. lib. 8. cap. 22.

Van Poenis en andere Afrische volcken, haer leven, regiment, gelove ende zeden.

AEn Egypten palen de Peni / die haer in veel stucken der Egyptischer wyse ghebyucken. Als sy haren Coning een Maeght ten wyve gheben / soo nemen sy

Peni ende
andere Af-
riche
volcken,

^a Poeni zyn de Carthagenesen / upt den Phoeniciers hoort kontende / welcke om de wreethedt van Pygmalion upt Tyus bluchende / onder 't beleyt van Odo in Africa zyn gecomen / aldaer houdende eerst Byssa / 't slot miden in de stadt liggende / daer nae Carthago selve / de gront van Harbas Conink der Gerulen gheocht hebende / soo groot als sy met een Sieren-hunt bekleeden konde / ende den selven doen aen kleynen rimen spindende / woon een plaets van 22. stadien in 't begheyn / etc.

haer eerst deblecken der maeghdelijckheyt.

Rafomones.

Rafomones een groote ende arglistige Natie / geeft veel Zee-roovers uyt / sy leven den meesten deel van een vucht Palmule / die sy aen der zonne koken / ende het sap oft melck daer uyt persen ende verfinden. Sy hebben / na ghewoonheyt des lants / veel vrouwen / met welcke sy openbaer t' samen comen / by-slapen / oft der liefde plegghen aen de wegen / schier gelijck de *Massageters* / alleen dat dese wat schandelijcker haer manlijck lidt onbeschaemt eerst uyt-recken.

*Onkuyf-
heyt der
Rafomones.*

Het is oock by dese volcken een gewoonheyt / als een Bruyt bruyloft houdt / dat sy met haren lyde alle gasten een eere doet / ende haer met alle bruylofts-mannen vermengt na malcanderen / ende na dien een pegelijck by haer geslappen heeft / so schenckt sy haer op de bruyloft wat sy geven wil.

Haer eedt-sweeren is also ghedaen / sy aengryppen ergens eens voornamelijcken naemachtighen mans graf / die by hen lieden in grooter acht gehouden wort / ende sweeren by synen name / *Propheten* oft waersseggen op dese maniere: sy gaen totter voorszghemelder heylighen graf / volbragen aldaer haer gebedt / ende slapen: wat hem alsdan in den slaep by den grabe voorsz coont / dat doen sy als Gods woort ende ingeben.

Eetsweeren.

Sy gheloben ende toe-seggghen oock malcanderen gelobe te houden / aldus: twee geven malcanderen de handt / ende den eenen vinct den anderen uyt der hant / maer ißer geen sap voorsz handen /

soo lecken sy malcanderen aerde uytter handt / soo is 't verbondt vast.

Saramantes b vlieden aller menschen geselschap / sy en hebben geensins geen wapenen / sy en beschudden haer seiven oock niet / aengevochten zijnde.

Tegen het *Westen* stooten aen dese eerst-ghemelde / de volcken *Mac* c *Mac* genoemt / die belcheren haer gelijck de *Moniken* / maer sy laten op 't topken van den hoofde een wepnich hays wassen. Sy dese wonen groote wrede Strupsen / welckers huyt sy voorsz een beschermfel ghebruycken / sy dypwen daer mede oock coopmanschap.

Gindanes d palen aen de *Mac* e *Mac* / deser vrouwen hebben veel pelsen / randen / oft voorsz kens om haer cleederen / daerom dat sy van eenen pegelijcken man / daer sy mede te doene heeft gehat / een randeken van pelsen om haer cleedt te loone begeert / ende hoe sy meer randen heeft / hoe sy haer laet duncken beter te wesen / als die van veel mannen bemint ende ge-eert sy.

Mac

Gindanes
hebben de
vrouwen
ghemeyn.

b *Saramantes* zijn volkeren in de binnenste deelen van *Libyen* / naebuyzen van de *Libyl* / in 't wilt le vende / ende de vrouwen gemeyn hebbende / &c.

c *Mac* konen niet in 't *Westen* leggen van d' eerst-gemelde / maer wel *Gosswerts* / also sy een volck zijn van 't rijk *Arabien* / tegens den *Carmanis* over / in een streecke lants / dat *Arabus* ende *Myrbe* voorsz brenghet. *Mela* libr. 3. Is van waerschynelijck dat hier moeten verstanten werden de *Mac* / of gelijck sy anders gheten werden / de *Arabis* / gelegen tusschen *Zeugitana* ende *Mauritania* / welcke also / vermits sy een heerde leven leyden / ende van d' ene plaats op d' ander / nae dat sy goede wyden vonden / reysen / gheten / doch naeder hant met kleyn veranderinge der letteren / *Arabis* den genaeint zijnde. d *Gindanes* / mede een volck van *Libyen* / welcke alleen van de bruyten der boom *Lotus* geseght werden geleest te hebben; de rest by onsen *Archeur* beschreven / is uyt *Herodotus* genomen.

Mac

Maeght
lies.

Maeghtlies • de volcken / aen de Zee Crptonides woonende / en dragen geen hant / dan in de necke.

Muse^s • zijn in contrarie alle-
fins gheschozen / behalven alleen
aen den scheel boven 't boorhoofd
niet. Dit volck Jonck-vrouwen
stypden altemael Jaerlijck op den
Feest ende dach der Goddinne
Minerva / in twee hoopen ghe-
deylt / met steenen / wozpelingen /
rosben / ende steken sijf met mal-
canderen / ende welcke daer on-
der doot blijft / oft gewont wort /
die seggen sy een valsche Maeght
gheweest te zijn : maer welcke
Maeght 't beste ghedaen heeft /
ende kuddermatich geworden is /
die werpen sy eenstemmich met
ghemeyner verkiefinghe op vooz
hare Coninginne van dat jaer /
ende verciereuse op Griecse
maniere / ende met een Corint-
sche playme / ende voerense / op ee-
nen wagen gefet / aen het Meyz
omine. De mans hebben de vrou-
wen gemeyn / ende als nu dat kint
tot sijn dagen coemt / welcken va-
der dattet hem boozneemt upt aen-
wysinghe der moeder / diens sone
wordt geacht.

Atlantes.

Atlantes die volcken woonen
om ende by den berch Atlante : de-
se zijn sonder allen eygenen name.
• Sy verbloecken de opgaende
Sonne met allerley sinaet-wooz-
den / daerom dat sy hen lieden op

• Maeghtlye volckeren in Africa / binnenwaerts of ten
Zuyden van den Basamonnes ghelegen / zijnde / ghelijck
Calliphanes beruycht / half man / half vrouwe geweest /
ende alsoo in beyde natuyren generende : hebbe den
rechtter borst manachtich ende vlat / de slinckter verheyn
ende vroulich : Aristot. & Plin. • Muse^s zijn mede aen 't
Meyz Crptonide gelegen / anders oock Muse^s genaemt.
• d' Atlantes aen den bergh Atlante woneide / hebben 't
minnes niet slimmer / als andere volckeren van Africa ;
dit is al te fabuleus.

den hals leyt / ende met haerder
hitte oberlastich is. Sy en eten
van geen dinck dat leven gehadt
heeft / ende en hebben nimmer-
meer geen dzoomen / sy en weten
oock niet wat dzoomen is.

Pasteric^h een volck in Afri-
ca gelegen / eten van melck ende
bleesch / behalven alleen koe-
bleesch / ghelijck de Egypters
geen Swynen-bleesch genieten /
sy en voeden oock geen koepen.
Maer der i Barcees wyven en
proebe Swynen noch koe-
bleesch / van wegen der Goddin-
nen Iside. Soo deser kinderen
tot vier jaer verzepeken / so sche-
ren sy der selver hooft-top / ende
vanden hen aldaer een ader op /
dat hen nimmermeer gheen etter
oft vuplicheyt (welck sy vooz een
groote mismaecktheydt hebben)
uyt en gae / ende dat sy by gesont-
heyt blyve. Als sy eenig vee slach-
ten / soo offeren sy de oore vooz
d' eerstelinc harer Goden / met
af- ghekeerden aenghesichte der
Zonne ende Mane.

De dooden begraven alle Afri-
sche volcken / gelijck de Grieken /
uyt- ghenomen de k Aufom-
nes / (die haer dooden sittende
begraven) oock als den cranc-
ken in doots noode leyt / sien sy
neersich toe / dat sy niet lig-
gende en sterbe / maer sittende de
ziele upt en blase. Haer hupsen zijn

h Pasteric^h zijn inwoonders van de stadt Paste-
ris in Egypten gelegen / doch binden buntten dien geen
andere volcken in Africa / die Pasteric^h gheheten werden.
i Barceen sijn geen wyven van de Pasteric^h / of eygent-
lijck Pasteriten / maer sijn een volck besonder in Libyen /
de stadt Barce bewoonende / alsoo genoemt van haer Co-
ninginne / die dien gebout heeft / of soo sommige willen /
nae de Doedster van Sichrus / Doo man Et. Virgil.
Aeneid. libr. 4.

als

als koppen van roeden gheblochten / ende hangen om hooge aen Mastir-boomen / daer den Mastir uptweet / so dat men 't wonden mach derwaerts datmen wil.

Maries.

Maries de volcken beschieren den halven cop op der slincker zyde / d' ander zyde dragen sy vol haren. Haer lijf verben sy met Vermilioen root / sy seggen dat sy van de Tropanen af comen.

Zigantes eten Simmen.

Zigantes / ¹ daer de Vpen so veel honichs in dragen / oft veel meer de lieden aldaer maken / bestrijcken haer alle met root Vermilioen / ende eten meest niet dan Simmen / der welcker aldaer een groote menichte is.

Athy.

Athy / de volcken in Tibia / voeren meest een woudt-leven onder den Hemel / upt de neeringhe des wylts vernoecht / sy en eten geens niet t' hups opgebracht / dragen anders geen cleet dan Cepten huyden / daer sy 't lijf mede bedecken. Tegen de uptlanders en houden sy noch trouwe vrientschap / noch gelove : drie seer lichte slingeren / ende een leder saccken vol steenen zijn haer wapenen.

k (Dit van de Rufomones / siet op Letter k / aen de ander zyde / pag 31.) Niet Rufomones / als welck nergens gebonden werden / maar Asamones / op letter E genaemt / in Libyen aen de Zee-kust neffens de Syres woonende / ende by den roof / so te water als te lande / seker generende : hebbende als noch huyden-daeghs voorszefte lijcke naevolgers in dres konst / de Turckse zee-robers van Tunis / Algiers / ende andere plaetsen. ¹ Zigantes woonden in Africa / iae nergens ghebonden / maar welc Zigari / sterke robers ende dieben / in 't wilt woonende / also genaemt van een contrée in Africa / of Egypten leggende / ende Zigatum gheten / upt welcken de hedendaeghe land-lopers / met de naem van Hypocrien doo : gansch Europa beken / ghesicht werden / hier voort te komen : andersins is oock in Mauritania C-ariensis / een stadt Siga ghe-naemt / nu Zerfen / al-er 't hof van Siphac ende Borhis er. Als mede Sigatham in Libyen / waer van de inwoonders Sigatheers genoemt werden. Syabo lib. 17.

Troglodyte ^m woonden van de Grieken / Herders genaemt / daerom dat sy van het vee leven / in den lande Troglodea / welck sommige in Arabia / sommige in Ethiopia liggende / achten. Daer wast boven maten goede Mirzhe : dit volck is so snel / dat sy gelijck de honden / dat wildt achter lopen ende vellen.

Dese houden vrouwen ende kinderen gemeyn / upt-genomen dat sy den Tzannen eenen eygen behoudē. Als dat vee van ouderdom niet meer vermach / of van zijnder siechte somtijts sterben wil / so comen sy te vozen / ende dooden 't / ende eten 't. Haer kinderen heeten op haer spraecke nae het vee / stieren / schapen / ossen / koeyen. Sy dincen van 't sap der boomen / ende van eender bloeme upt-gedrukt. Sy trecken mer het vee herwaerts ende derwaerts / ende veranderen dickmaels haren leger ende woonplaetse / sy zijn alleen om de schamelheyt met eender huyt bedeckt. Sy besnipden haer kinderen op de wipse der Egyptenaers / ende voeren / ghelijck de Megabares / eenen ronden schilt / van een rauwe huyt vooz haren schilt / ende een pferen kolbe / sommige bogen ende lancien.

De begravenisse en achten sy geheel niet / sy nemen des verstorven lichaem tusschen de beenen / binden met rypen / ende draghen hem op een wipde plaetse / ende begraven hem lachende met eenen streen-hoop / sieken daer op eenen Cept-hoop / ende gaen sonder finerte wederom wech.

^m Troglodyte / volckeren van Mozenlant of Ethiopia / woonende in speloncken / eerder krepfchende / dan spreekende : van rauwe vleesch ende slan-gen levende.

Sy

Troglodyte hebben lijf ende kind ghemeyn.

Sp en kypen ende oozlogen niet met malcanderen gelijck de Grieken/ upt toozne/ nijt/ oft eergiericheyt/ maer om de Dee-wepde. Sp werpen eerst met steenen nae malcanderen/ daer nae met bogen/ tot datter sommighe vallen/ ende en comen nimmermeer tot malcanderen tot eenen steen-wozz toe/ dat sp malcanderen bloedt verzepeken mogen/ terstont nemen den Crpggh af/ de bedaeghde oude wpyden by hen. Soo snellijck als dese vrede bieden/ soo treden sp af/ ende niemant en derfse beschadigen noch wederstaen. Die niet meer nae volgen connen/ ende dat vee volgen/ die bintmen aen eens Stiers steert by der kelen/ op dat sp volgen oft haer leven volen/ of ist dat sp te sterben verrecken/ ende hen selfs den doodt niet en willen aen doen/ wie dan wil/ die mach hant aen haer slaen/ ende hen een voorzernisse geven/ ende dese wozt aldan geloost/ als hadde hy een groote weldaet gedaen. Die met rooysachtige ende ander ongeneselijcke cranch-heden beladen is/ helpen sp met gelijcker wpyse upt het leven. Sp achtent vooz een groote sonde ende quaet/ dat dese begeert te leven/ die het leven niet weerdich hanteren en can/ ende andere slechs een hindernisse zy: achtent oock vooz sonde dat sp den menschen alsoo sien lyden/ ende niet van der pyne helpen.

Herodotus sepd/ Troglodite wonen alleen in uptgehoorde gaten/ geheel genen rijkdom achtende/ maer sp hebben hen der armoede willich begeben/ alleen hebben sp een gepzonck met eenen

steen Tracozithalium genoemd. Sp genieten Slangen vleesch/ wilt-bzaet/ ende geen tam vee/ oft ten zy van ouderdom tot nutticheyt onbeguaem/ oft een Carongie geslozen: sp zyn geheel ende al spzaeck-loos/ bedieden ende lippen meer dan sp spreken.

Een ander volck in Ethiopia/ boven Egypten ⁿ Rhizophagi genaemt/ eten woztelen van rieden/ die sp met steenen malen/ ende toe-bereyt aen der zonne backen. Sp en hebben met niemant geen aenstoot noch krijgh dan met den Leeuwen/ die nae de schaduwe somtijts in haer hutten begeeren te comen/ ende dese natie ware ober lange dooz de Leeuwen uptgeroept/ ten ware dat hen de natuere een bystant dede/ want by tyden valter een so groot gesworm vliegen met hoopen in dese contreye/ van geenen wint/maer recht als van Godt ghesonden/ die de menschen geensins niet aenballen oft geen leet doen/ maer de Leeuwen eensdeels dooz het snooren ende supsen/ eensdeels dooz het steken ende byten upt den lande dypben.

Men dese stoot een volck met namen Arophagi/ die genieten een byucht/ die ongeplant selfs op eenen boom wast/ daer sp dageslijchs nae klimmen/ ende upt dagelijchscher oeffeninghe des klimmens soo gewisse ende dapper worden/ dat sp gelijck de vogelen oft Cechhoornen (welck ongehooslijck wozt aengesien) van den

ⁿ Rhizophagi werden in Ethiopia of Africa niet gevonden; maer wel Rhizp/ of Rhizica/ of oock Rhiziani ghenoemt van 't groote hoofft of promontorium Rhizis aen der Trogloditen lant leggende.

C

eenen

Bremet
oft bies-
gh in den
Leeuwen
byant.

Arophagi
goede clim-
mers.

eenen boom tot den anderen springen. Het zijn lichte magere lieden/ die lichtelijck een kleyn tackken draeght/ ende oft hen al schoon eenen voet ontslibbert/ oft een tackken breecht/ soo kleben sy met de handen gelijck de kratten/ ende blijven hanghende/ ende oft sy al schoon somtijts af vallen/ so ist hen van wegen des lijfs lichtveerdicheydt sonder nadeel.

Dese gaen geheel ende al bloot/ hebben beyde wijf ende kint ghemeyn/ sy leven meer van de teere tackkens der ghemelde boomen/ dan van de vruchten/ die sy geheel seldom ende weynich dragen. Daerder vele sterben ten laetsten/ als sy niet meer klimmen en connen/ ende haer neeringhe soecken ghelijck de vogelen/ van honger. Sy streyden met malsanderen om die boomen/ ende plaetsen/ alleen met stecken ende cadden toe-gherust.

D' Ander Provincien in Ethiopien alomme/ hebben de ° Cynici in/ een wilt volck/ welck upt byse des wylts/ s nachts op de boomen moeten hupsen ende slapen: s morgens gaen sy ghewapent tot een bloepende water/ klimmen ende verbergen haer onder 't loof op de boomen/ als dan dat wilt coomt/ om te dyncken/ ende hem met water/upt onspreekelijcker hitte beswaert zijnde/ laven wil/ soo vallen sy haestelijck af/ slaen't ende werpen 't met kolven/ steenen/ ende ppen doodt/ ende dat eten sy gedeelt dooz rotten. Somtijts worden sy/ doch seldom/ van het wilt beschadicht. Soo sy

° Of anders Cyniphes/ also genoemt van de rebiere Cynips/ in 't uperste van Africa by de Garamantes bloepende.

tot sommige tyden geen wilt op dese maniere comen aen comen/ so nemen sy des voormaels ghebangen wylts huyt/ sypden 't tot riemen/ billen daer 't hapt af/ ende de huyt bzadense by een sacht vper/ ende eten alsoo gierichlijck die huyt booz wilt-bzaet/ tot dat sy verzaet worden. Daer kinderen oeffenen sy tot eenen booz gestelden steecke te werpen/ ende alleen dese te eten gebende/ die daer treffen/ daer mede maken sy goede woypers.

Die Frische volcken Spermatophagi comen somers-tijt haerder acinoede ende noot te hulpe met een vrucht/ die sonder arbeit van eenen boom valt; den anderen tijt gebruiken sy een cruyt/ inde schaduw wassende/ tot spysse.

Aeridophagi p zijn by een wildernisse in Africa/ nae by wat coxter ende magerder dan d' andere/ ende coolsmaete sieden; in den tijt des Lenten moeyt den wint Sephyrus met storm een upermaten groote menichte van groote/maer sonder gedaente/ spynckhanen in haer Provincie/ die dese Mooren gewoon zijn/ ende draghen veel houtse ende ander materien/ doze stroo/ groot cruyt/ &c. in een groot/ wijt/ lanch dal/ ende steken 't dan tot zijnder tijt aen/ wanneer dan die spynckhanen als een wolcke derwaerts vallen/ soo worden sy dooz desen roock vermoeyt ende ghecrencht/ so dat sy niet berze van dit vper/ met hoopen neder vallen/ in sulcker menichte/ dat alle het volck dat ghep Aeridophagi zijn een volck van Ethiopien/ siel van loep/ ende alsoo ghenacint van 't eten der spynckhanen/ ghelijck hier upt-ghelept wert; word e oock wel zachtpg geheeten/ wegen haer soete leven. heel

heel jaer daer af rijckelijck te leven heeft. Dat is haer eenige spysse (doch soet ende goet) dooz dat gantsch jaer/ welck sp met sout (dien dat lant veel upt geeft) bewaren ende behouden over 't jaer/ want sp en eten noch visch/ noch vleesch/ welck sp niet en hebben/ jae oft zy 't al schoon crpgghen mochten. Sp zijn licht van spve/ van seer snellen ende rasschen loop/ ende van coyt leven/ alsoo dat haer outste niet over veertich jaer comen. Haer eynde is niet alleen ontfarmelijck/maer schier ongelovelijck/ want als haren ouderdom genaecht/ soo wassen in haer lijf veel ende vzeemde gebleugelde Lupsen/ verschickelijck te sien/ die eten ten eersten den buyck op/ naemaels dat herte/ terstont upt- hollen sp het gantsch lijf/ ghelijck een Mups een bzoet/ tot dat sp jammerlijck sterben.

Die dese cranchheyt crpggen sal/ dien coomt een crabagie aen/ die hem terghet te joucken/terstont vallen dan die lupsen 't samen met den etter upt/ so scheurt den cranchen van grooter smerte sijn lijf eerst recht op met huplen ende suchten/ als het lichaem dan geopent is/ so valter een sulcke menichte van lupsen upt sijn lijf/ als upt een ge- gaet vat/ jae niet anders dan de bpen upt enen bpestock oft korf.

Op dese maniere (ick en weet niet oft des spysse/ oft des lochts schult is) eynden sp ellendich haer leven.

En eynde Africa tegen 't Zupden/ woonen de volcken 1 Cina-

mimi/ van den nabuyzen Silbestres genaemt/ sp hebben groote lange baerden/ hebben een kuddede van louter Wout-honden/ die zijn haers levens onderhoudinge/ op dese wyse: 't Somer-tijts tot mid- den inden winter/ comter dickwils een groote kuddede Indische ossen (ick en weet niet upt wat oorsaecke/ oft sp de weyde na gaen/ oft van ander wilde dieren ghedzeven worden/ oft ander sins upt een ander natupze) aen dese hissen sp de honden/ daer spder vele mede vangen/ de welcke sp eensdeels versich eten/ eensdeels/ om over 't jaer te behouden/ in souden tot den toecomenden noot/ oock ghenieten sp veel ander wilst dat de honden overvallen.

Ichthiophagi * zijn ten eynde Africa/ teghen 't Zupden/ een beestachtich volck/ welck wyden/ kinderen ende alle dinck gemeyn heeft/ en geheel end al naect gaen. Sp en weten geen onderschept tusschen het eerlijck ende schandelijck/ sp en verstaen haer oock niet op wellust noch op treuren/ levende na de leydinghe der natupze/ sp woonen in speloncken/ waer in qualijck upt ende in te comen is/ aen den oever der zee maecken sp veel ringhen ende grachten/ met steenhoopen om leyt/ als dan de zee tweemaal 's daegs upt loopt/ ende allerlep visschen om haer spysse te soecken/ mede neemt/ ende dat na 't water tot sijnder tijt dooz de steenen wederom achterwaerts te rugge af loopt: soo blyfter al- tijt een goede samme van allerlep

Ichthiophagi
hels
den wof/
hant ende
alle dinck
gemeyn.

Cinamimi
genceren
haer van
honden.

1 Wel licht Cinopolite/ woonende in 't Epland
Cinopolite/ in de sijt leggende/ niet verze van 't groot
Delta/ tegens de Stadt Cinopolis oover/ &c.

* Ichthiophagi zijn volcken in Ethiopien/ wonende
aen een grooten Inham des westlijcken Oceans/ alsoo
genoemt/ om dat sp van visschen leven.

biffchen tuffen de fteenen / als in een nette op d'rogen lande gebanghen / dan lopen de Lant-lieben toe met wijf en kint / vangen de biffchen / leggenfe tegen 't Zupden op de van der Zonnen geheeten ende fchier aenghefteken fteenen / kokenfe ende etenfe. Sp d'rogen oock dat vleefch van fomminge biffchen / ende malent in eenen hollen fteen / ende backen metten zaden Paliuri vermengt / een goet foet groot daer upt aen der Zonnen. Van defe fpyfe hebben fp al tijt genoegh / ende gemeyn / fonder ghewicht ende mate. Als de zee ongeduerich oft ftoornich is / dat fp op de vooz-ghemelde wylfe niet biffchen en mogen / fo gemeeten fp zee-flacken : ift dat fp defe oock niet kypgen en comen / fo behelpen fp hen met de graten / die fp van de biffchen tot defen noot hebben behouden.

Maer fp eten te famen met v'reughden / fingen daer toe een qualijck luydende melodye. Na maels fo eenen een wijf betrapt / met die vermengt fp hem openbaer fonder fchaemte / upt oofake kinderen te voeden / van alle forge der neringe ontladen / ende voeren een geheel forgelooft leven. Na vier of vijf dagen gaen fp als een Cudde vees over een Fonteyne / met luyder ftemmen een hellich fingingende een ongefchickt gefanck. Als fp van 't water comen / ende haer vol hebben gefopen / foo dat fp nauwe weder comen en comen / foo en eten fp dien dach niet meer / maer liggen van 't water opgeblafen ghelijck de Bronckaerts. Den naefien dach gaen fp weder om op haren vifch-vanck / ende

Ichthio-
phagi voe-
ren van
alle forge
ontladen
een forge-
looft leven.

met dit wesen volbrengghen fp al haer leven / anders niet beduyden-
de.

Sp ballen oock om haerder flechter grover fpyfe wille felden in cranchhepdt. En foeken niet dan den honger te boeten / met d'incken van hitte wegen niet also manierich.

Die noch wat voozder upt de-fer gelegentheyt zijn / die leven noch wonderlijcker / als die nimmermeer niet d'incken / ende van natueren van alle bedrueveniffe ende anghst des herten ende confcientien los zijn. Sp eten de Biffchen half rouwe / vernoecht zijnde aen de fpyfe die hen dat geluck toe-boecht. Sp achten vooz de hoochfte falicheyt die dingen te derben / die den behoefigen eenich leet mogen toe-boegen / ende zijn van fulcker ljdzaamhepdt / dat fp geen upt-getrocken fweert en bliden : in gelijcken doene / flaghen / fchant-woorden / ende goede woorden luydende. Sp sien den flager alleen aen fonder alle affectie / ende en geven noch eenich torens oft ontfermens teeken. Sp en hebben geen fpraecke / met de handen ende met wencken / geven fp malcanderen teekenen / wat fp willen ende behoeven / ende verftaen malcanderen also feer wel.

Dit volck en is niemant byant / heeft met alle man vrede / ende van niemant genen aenfoot. Sp zijn oock onder malcanderen selfs een-drachtich ende vredsfaem. Maer fpelanken zijn teghen 't voozden gekeert / op dat fp haer vooz de hitte der zonnen onthouden ende befchudden : Maer die te-
gen

gen 't Zupden branden van hitte/ ende en laten den inwoonders genen toe-ganck. Sp maecken haer hupfen van Zeevisch graten/ ende dekenſe met ſijck ende blaederen toe.

Amazo-
nes.
Vrouwen-
ſtydt,

Amazones: zijn voortijds in Libia gheweest / ſtrijdtbaere Vrouwen / die alleen hebben ge-heerſchapt / ende alle Ampten geregeert / geen man by hen gele-den / dan tot ſommige tpden van een ander plaetſe ontboden / om haer met hen te vermengen / ende kinderen te voeden / alſdan deſe wederom wech-geſonden. Som-mige ſeggen dat haer mans altijt by hen zijn geweest / maer niet dan wijsſs arbeit gedaen / 't hups gade geſlagen / ende den vrouwen ghehoorzaem. Na der gheboorte wierden de kinderen den vaederen ghegeven / om met melck op te brengen / ende van ander noot-druſt te verſien. Soo haest alſſer een knechtken geboren was / dat wiert verſonden oft gedoodt / oft ſpnen rechter arm afgebroochen. De meſſkens / op dat ſp tot den krijgh bequaem ſijn ſouden / branden ſp de rechte borſt af / op dat ſp hen niet en waſſe ende geen ſin-derniſſe en ſp. Daerom ſp van de Grecis Amazones zijn genoemt gewoeden / oe welke in het Ey-lant Heſpera / in dat Meer Cro-tonidiſ ghelegen / ghewoont heb-ben.

Dit Epland is ſeer groot / ende vol goede bruchten ende bleeſch/

^c In Africa zijn wel aler mede ſo danighe Vrouwen gheweest / die in n oock daerom de Libiſſe Amazones noemde / doch die ſoo ſeer beroemde Amazones by outs in de ſchijften van Dichters / ende Hiſtoriſchryvers hebben in Aſien gewoont / naementlijk in Schyden tuiſſen de rederen Canals / ende Thernodon / &c.

van welker melck ende bleeſch ſp leven. Sp en hebben geenſins geen Coorn noch en kennen oock geen. Dit Epland leyt in Africa / na-kende by den bergh Atlante ende Ethiopien. Daer af beſiet Johan-nem Boeum Aubanum.

Iſidorus lib. 9. Bartho. Anglicas lib. 17. ſeggen anders / namelijck / dat Amazonia een eygen Epland / is / eensdeels in Europa gelegen / daer in eertijds de Gatti gewoont hebben / der welker Vrouwen haer des regiments hebben on-derſtaen / ende haer mannen met liſt om den hals gebrecht. Daer af beſiet elders hier nae bree-der beſchrypinge.

a Braciana.

Dit is een bruchtbaer lant in Africa / van olpe ende cozen-gewaſch / ende dit lant is ſoo gepl ende vet / dat de gewapen zaden aldaer hondert-voudich weder-comen.

a Braciana: wiert immerſ nergens in Africa ge-boden; maer wel Brachols / zijnde d' uerſte ſtad in klein Africa: mede Bugada een ſteiere in Africa / by Drica in de Zee uyt-bloeyende / alwaer Regulus dat grouwe-lijck Serpent van 120. voert ghedoodt heeft; wiert dies halben wel ſijde diens lant ſtecke verſtanden.

Carthago.

Carthago ^a een Provincie/ Carthago Cende van Hannibale een be- tweeſtele. roemde Stadt in Africa. Deſe naemachtige Stadt / daer of dat lant den name heeft / ende voortijds niet wepniger doozluchtich den Rome / is eerſtelijck ^b Car.

a Carthago / ſoo ſeer van outs beroemt / is gheboort van Dido ontrent 70. iaeren nae de bouwinghe van Ro-men. b Het Carcada / op de Pheniceſche ſpacc / naer Carthodon op 't Ghecks genoemt.

cada op Fenicische spraecke ghe-
noemt geworden. Dese heeft Sci-
pio ^c den Kroonschen Krijghs-
voeder nae veel ende lange oorzol-
ghen ten laetsten onder hem ghe-
bracht / ende gheheel ende al te
gronde gelept ende omgekeert/
maer naemaels van de ^d Kro-
menen wederom herbout.

Daer is een ander ^e Carthago
in het rechte Africa / gelegen tus-
schen Numidia ende Bizantium / te-
gen 't Zuiden aen Getuliam / te-
gen 't Noorden aen de Sicilische
zee haer streckende / der welcker
grootste deel seer vruchtbaer is
van olve ende ander vruchten / vol
Metaelen / maer dat deel tegen
Numidia / is vol Wout-ezels /
Slangen ende wildebieren / daer
is oock een groote menichte van
Elephanten. Daer af leest Plin.
lib. 5. cap. 5.

^c P. Scipio / naderhant dies wille Africanus ghe-
noemt / heeft haer / nae dat sy in den eersten Oorlogh te
waere waeren betwommen / inden tweeden wederom /
door de victorie by hem / teghens Hannibal / ontrent
Zama geluckighlyk bevochten / seer kort ghedwon-
gen : doch ten derden wederom rebellerende / ende tegens
de Romeinen opstaende / is van Scipio Emilianus
ten gronde up-geroeyt. ^d De Keiser Adrianus heeft
dien herbout ende Abjwopolis geheten : Commodus
mede / den selven noemende Alexandria Commodiana
togata. ^e Een ander Carthago in Africa? dat mist te
grof / 't ander Carthago heeft in Hispania Betica ge-
legen / zijnde van Habsdunal gebout / ende van Scipio in
einen dach betwommen; woer nu Carthagina geheten.

^a Zeugia oft Zeugis.

Zeugia. **D**ese Afrische Provincie / daer
daet grootste Carthago ende

^a Hier Zeugia oft Zeugis / maer Zeugitana ghe-
noemt / anders kleyn Africa geheten / tusschen Numi-
dien / Cyrenica / ende de Middellantsche Zee begrepen /
in welcken al eer Carthago / Utica / Hippo / met de toe-
naem van Regium / ende de riviere Bagada gherelt
werden.

kleynste Africa is / tusschen Bi-
zantz ende Numidia gelegen / en-
de teghen 't Zuiden haer tot aen
Getuliam streckende / is vol
onkrupst van allerley senynige
dieren / ende veel wonderlycke
Wout-dieren / nochtans ist aen
veel plaetsen vruchtbaer.

Tripolitana.

TWederley Provincien hebben ^{Tripolis}
desen naem / d' eene in ^a Phoe-
nicia gelegen / van de Hoof-
stadt Tripoli alsoo ghenaemt /
d' ander in ^b Africa tusschen Pen-
tapolim ende Bizantium gelegen /
van drie groote Steden / Oza /
Sabine oft Tabrace / ende Le-
ptis also ghenaemt / stoot aen de
Getulos / Psantz / Garamantes
ende Trogloditas / tot in Ethio-
pien.

^a Tripolis in Phenicien of Syrien / begriypt in sich
dies drie steden / Tyus / Sidon en Arad / tegens welcke
over nae 't Zuiden / niet verre van Damasco / die ver-
maeckliche stad Ant-Adrus / heben den daegs Cortofa
ghenaemt / licht. ^b Tripolis in Africa heeft dies drie steden /
als daer zijn Cophia / niet Oza / Abotogium / niet Ta-
brace oft Sabine / ende Leptis Magna ghenoemt tot
onderfchept van 't Leptis Minor / anders Sarzana
geheten / nae Sarza of Tyus in Phoenicien.

Tingitania.

Tingitania ^a heeft in der ^{Tingitas}
Tengte 170. duysent schreden. ^{nia}
Daer heeft certijts het vooz-
naemlych volck Maurorum ghe-
woont / maer door oorlog also
vermoeyt / dattet schier volck-
loos / en met weynich volcks beset
is. ^b Sp is tegen het Oosten berg.

^a Tingitana is een gedelt van Mauritania / in wel-
ken d' oude stad Tange leyt / alsoo ghenaemt nae een up-
hoek of Promontorium in d' Ouden / by den Griecken
geheten Kimpelusia.

ach-

achtich/bol Elephanten. ^b Sp-
phacis is oock een landt Mauri-
tania in Africa. Daer af Plin. lib.
5. cap. 2.

^b Falsch. Syphacis is geen landt in Mauritania; maer
Syphac heeft als Coninck in Numidiën ten tyden van't
tweede Punische oorlog geregeert / doch is van Afri-
ca overtoonnen / ende verstoeten. Een bekende Historie.

Van de machtighe Stadt
Chayrum oft Alkayr in Egy-
pten, nu ter tijt de aldergroot-
ste ende Volck-rijkste in der
werelt.

Egyptus is een machtich ende
vruchtbaer lantschap in Africa/
welck d' overswalp en d' overloop
van de Rijn so vruchtbaer maecht
ende bevochtigt / dat sommighe
^a Chayrum een Paradijs heb-
ben geheten / andersins Mem-
phis oft Babylonia Egypti ghe-
noemt. Item Alexandria ende
voortijts Thebe zijn de naem-
achtichste Steden daer in. Alkayr
is oock van Cambise den Persi-
schen Coninck eerstelikelijck ge-
bout. Diodorus sept / Egiptus
een stichter ende beginner deser
stadt / die costelijckste Coop-stadt
aenbaert ende haben in Egipten /
den setel ende stoel al haer-
der Coningen / die eertijts Pha-
raones / nu Soldanen ghenoemt
worden / der welcker Coninck den

^a Chayrum / of Alkayr hedendargh / wort al eer
Memphis gheheten / ende heeft na Alexandrien ha-
ours den tweeden plaats onder de Steden van Egypten
gehad / seer vermaert door de Pyramiden / ende voer-
treffelijcke begravenissen der Coningen; in den omringh
begrepende hondert ende vijftigh Stadien. Is gelegen
op den bequaemsten route van gheheel Egypten / als
daer den Rijn sich in twee bieren verdeelt / ende de
figuur van de Griekse letter Δ / of een Triangl maecht;
hebbende dies contfom goede gelegentheit van havenen
voorz de schepen.

Turck Anno 1517. verdruben/
gevangen / dat rijk genomen/
beset / ende in somma haren Sol-
daen tot een voet-schabelle zijnder
voeten gemaecht heeft / voorsz wel-
ken hy buygemoest / als hy te Per-
de op oft af wil sitten / ende eenen
goeden tijt lanck in een vogel-
huys tot een bespottinge ende een
wonder sulcker victorie / hem
heeft laten nae voeren. Du Lau-
rentius Dies sept / dese stadt sy
in den cirkel ende omvanch 15.
Duysche mylen groot / doch aen
veel plaetsen metter Zee / ende niet
over al met muppen omringht.
Vernaert van Deytenback / ende
veel ander Hierosolomeische Rid-
ders achten eenstemmich / dat
alleen het slot / daer den Soldaen
hof in hout / met spaen omvanch
in deser stadt / onbegrepen van
der groote is als Elm oft half
Rozenburgh. De Egyptenaers
en hebben voortijts haer dooden
nagh te verbranden / nagh te begra-
ven billijck geacht / maer conste-
lijck gedrooght / ende met salbin-
gen bewaert / ende tot gedachte-
nisse in haer huysen ende cameran
gestelt. De mans hebben eertijts
de huys-sorge / den spin-rock / ende
de keucken geregeert / ende de
Vrouwen de Coopmanschap ge-
voert ende den markt versien.

^b Daer in heeft gemaecht Beda-

^b Nabzyrthen of Dool-hoven zijnder in alles / by den
ouden vermaert / hier ghelofst. 't Erst in Creta / of
Candien / in welck de Minotaurus besloten was / van
Theseus overtoonnen. 't Ander in 't Egipten Mem-
nos / seer vermaert door de costelijckheit siner yllaeren.
't Derde in Italien / van den Coninck der Herrusen Ro-
sena tot zijn Graf-plaets opgebouwt. 't Vierde eyndelijck
in Egypten / in de route der Heracleoten / van welcken
ons Auteurs spreekt / doch is al te vals / 't gebou van
dien Dabals toe te schryven / also by alle oude Scriventen /

Groot doe
stadt Me-
kayr.

Egypte
naers met
ten voer-
den.

Ink

ende

ende Doeten ghenoech bekend is / dat D-dalus ten ver-
soeck van Minos in Creta 't eerste gebouwe heeft om 't
Sodomitischen Monster genaemt Minotaurus / uyt
Pasiphae ende een Stier gegeneert / daer in te slup-
ten / &c.

Dier La-
bozintjen.

lus den dwalenden Labozintj en-
de dat veelvoudich dwaelhups /
wonderlijck toe-gericht / so dat-
ter niemant sonder eenen nageto-
gen badem te rugghe mocht wyl-
comen / een ander Labozintjus
is in Creta / een ander in Lemno /
ende een in Tuscica.

Mamma-
lucken la-
ten al haer
kinderen
doopen.

En Egypten sloot teghen het
Oosten aen Siriam ende de rode
zee / tegen het Westen aen Cyre-
nen / van 't Zuiden verstrecket hem
tot in Ethiopiam / van 't Noor-
den aen de Egyptische zee. Met
verloochende Christenen wort een
sulcke gewoonegh gehouden / dat
alsser eenen uyt hen sterft / soo is
sijn goet den Soldaen behouden /
ende om dat vooz te comen / doo-
pen sy al haer kinderen in der
jeught / niet uyt die meyninge dat
sy souden Christenen blyven / maer
op dat sy in den ouderdom oock
Mammalucken worden ende haer
goeden be-erven / want gheen
Sarzaeen oft ongedoopte en
mach een Mammaluck worden.
Als nu de kinderen haer jaren
crpgen / ende tot haer daghen co-
men / soo voertse den vader vooz
den Soldaen / om 't ghelobe te
verloochenen / als dan worden sy
tot de ampten ende goeden haer-
der vaderen toegelaten / daer op
worden sy besneden / ende tot ver-
smaetheit des kruys Christi wort
hen een kruys onder aen de vers-
senen oft solen gebzant / om daer
op te treden / want sy achtent
vooz de grootste Gods-lasteringe /
dat wy seggen ende geloven / Chri-

stus Godes Soon sy gekruyst ge-
worden / oft sy al wel andersins
veel van hem houden / ende hem
Machomet in synen Alcoram een
woort Gods noemt / eenen geest
ende ziele Gods / daer af op zijn
plaetse van der Turcken ghelobe
ende Alcoram. Alsoo is des Sol-
daens Hof-gefinne seggen alle die
ich daer af gelesen hebbe een stem-
mich / ende al zijn Ampt-lieden /
syn der heerschapppe onderwoz-
pen / niet den Mammalucken / der
welcker seer weynich van de
Duyschen onder hen zijn / maer
veel uyt Italien / Ungeren / Win-
dische / Slabonische / ende Alba-
nische.

Doorts so is dese stadt so volck-
rijck / dat Bernaert van Breyten-
bach met syner Ridderschap acht
dat daer soo veel menschen zijn /
als onbegrepen in gantsch I-
talien oft Welschlant / het wein-
melter altyt meest in alle straten
als te komen in een Jubilee Jaer.
Daer zijn oock tot inde 15. duy-
sent gemeyne keucken / daermen
dagelijcks allerley kost ende spysse
in koocht / van gesoden ende ghe-
bzaden / want de inwoonders ko-
ken weynich in haer huplen / maer
veel vrecken gaen in der stadt om /
dat byer op eenen toe-bereyden
aert op 't hooft dragende / daer-
omme gesoden ende gebzaden aen
spitten / ende als pemant wat heb-
ben wil / soo heffen sy dat aertken
van 't hooft af / ende worden den
hongerigen nae synen lust om een
tamelijck gelt te wille. Daer en is
geen groter gebzeck / jae van

Onspreke-
lijck veel
volcks tot
Alkay.

Deel twee
der van
Alkay.

c Alkay / soo volck-rijck als gantsch Italien? Im-
mers wylse Lipden die weten dat Rome / Venetien /
Florenen / Napels / Milaan / Genua / &c. in Italien
liggen / moeten om dees logen wel hartlijck lachen,
geent

geenderley dingen / dan van hout / welck men na gewichte vercoopt. Dat lant ontrent dese stadt is boven maten vruchtbaer / van al 't gene dat menschelijck nootdrift ende lust is epischende. Als de Sonne in den Creest is / dan gaet den bloet Plus upt / ende voorszoomt die stede des regens met gewin / bevochticht ende begiet dat gantsche Lant : Maer waer hy niet comen en can / als op bergen / daer is dit lant seer onvruchtbaer / ende daer en wast noch loof / noch gras / alsoo dat het Doop Matherea / twee mylen van Alkazz gelegen / buyten de muren geheel woest ende onvruchtbaer is / maer van binnen / daert den Plus toe-streckt / gheleijck een Paradijs / vol balsembloepfemen / ende van allerley vruchten / soo geheel / dat bloepsem ende vrucht inalcanderen althijt niet ontwijken can / ende althijt vrucht ende bloepfel ghebonden wort. Int Palless te Hobe wort alle dinc ernstelijck gehandelt met grooter reberentie / oude grauwe lieben heeft den Soldaen althijt ontrent hem om te raden / in haren assapzen eerlijck ende swygende om hem staende. Dooz iij. pseren poozten moetmen in-gaen eermen tot den Soldaen coomt / met wachters ende lijf-bewaerders bese. Te Alkazz zijn de alderschoonste sweet-baden oft badt-stoven van enkel Marmersteen / die opt Menschen ooghen gesien heeft.

Dooz / na Alkazz brengh men van Segetha / aen den Ryl opwaerts ghelegghen / Papegagen / blau Papegagen / Meercatten

ende gesteerte Simmen met hoopen / den Cooplieden in vreemde landen te vercoopen. Daer is een epgghen Volck-marcht ende een groote Coopmanschappe met de Volck-copers ende vercopers / also dat de sommige anders niet en bedypben / ende desen haren handel ende Coopmanschapp is / dat de vercochte moeten aldaer / gheleijck voortijds de kinderen van Israël / tighelen maken / ende alsen lastigen arbeyp doen / een pegelijck na dat hy vanschoonheyp ende geschicktheypdt gheadelt / of 't gheluck heeft. ^d Babylonia Egypti leyt effen aen Alkazz / alsoo dattet niet vooz twee / maer vooz een stadt wort gherekent. ^e Een ander Babylonia leyt in Assizien / daer de kinderen van Israels 70. jaer hebben gevangen gelegen. Maer dit leyt in Egypten / daer zijn oock Christenen van den Gortel ghenaeint / van den gelove S. Pauli / dese hebben haer epggen Tempelen. De Hammatluchen ryden alle dage / oft ten minsten drie dagen ter weke / op een velt / ende oeffenen haer in Rider-speelen / welck wonderlijck t'aensien is / ende bedypben ongheloovelijcke dapperheypdt ende campsucken / den eenen sit in volsen loop op een Peert / den anderen heft in den loop pet van der Herden op / ende en coomt niet van 't Peert / dese schiet / die loopt

^d Babylon is in 't begin dees Capitels 't selve met Alkazz / ende hier nu verseyden / wat tegenstaek is dit ^e Babylon in Assizien hier genoemt / is al eer 't hooft van gantsch Chaldeen geweest / van welck een groot gedeelte van Mesopotamien ende Assizien / Babylonien genoemt werde / in den omganc hier hondert ende tachtigh Stadien begrypende / ende bloeyt de Euphrates daer midden dooz heen.

^f Ruyterpo
der Ham-
matluchen.

so gewisse/dat hy pellant/een gulden Appel van 't hooft / oft eenen stupber upt de vingeren schiet / oft met syner glavien loopt: sploopen oock dickmaels steple bergghen soo gerafch op ende af / als oft Duyvels oft vogels waren / schier ongelobelyck te seggen. Sommighe schatten dese stadt soo lanck / dat eenen vier uppen strac effen recht upt daer aen te ryden heeft. Bernhard van Breytenb. seft/dat sy na de breete binnen de mueren / twaelf dupsent 172. Schyeden heeft / na de lengte vyftien dupsent 107. Schyeden. Item alle die van Chair schypben / stemmen oock gelijk / dat dese stadt 24. Dupsent Contrade / dat is Prochien heeft / der selver zijn alleen 14. Dupsent besloten / want daer zijn sommige lange straten / die maer een Doort en hebben / die men sluyt / der welcker men alle nachten 1400. toe-sluyt.

Sterft tot
Alkapez.

^f Anno 1476. Is tot Alkapez oft Babilonia in Egypten een sterfte gheweest / daer somtijds op eenen dach 20. 23. oft 24. ende tot sommige tyden 26. Dupsent menschen gestorven zijn / de welke men alle daghe den Soldaen heeft moeten in 't geschryfte geven. Die sterfte heeft over de 3. Maenden geduert / also dat in dese sterfte tot Alkapez souden gestorven zijn 24. Honderd dupsent menschen / dat beloopt op elke contrada oft Prochie hondert

menschen / oft alle dage een mensche in een Prochie / want 3. maenden schier hondert daghen hebben. Nu zijn daer oock sommige cleyne Prochien / die nau over hondert menschen en hebben. Daer teghen oock van de welke een Prochie wel 2000. oft meer heeft / dat heeft des Coninc Camerlinck sommighe geloofwerdighe personen selfs onderricht. ^e Sp en blien gheen/sins gheen sterfte. De Soldanen hebben dickwils upt gefonden om den oorzpronck Nyl te vinden / somtijts 3. oft 4. schepen alleen met victualie geladen / ende met lieden die 2. oft 3. jaer upt waren / maer na India niet anders dan wildernisse ghebonden / ende soo groote hitte / datter veel storven van die upt gefonden waren / ende wepnich weder quamen. Tot Alkapez zijn over de 8. Dupsent menschen / die alleen met hemelen water van den Nyl in de stadt te vercoopen dragen. De meestendeel om de straten daer mede te begieten / ende het stof te legghen. Tot Alkapez zijn over de 15. Dupsent Joden / die alle hantwercken ende hanteringen dryben. Het regent in dese landen gheheel seldom ende wepnich.

^g Dit is waerachtigh / ende dit is d' eenighe Oorzaecke hy nae / waarom in de grootste Steden van Turckien / als Constantinopel / Kayz / Marocco / Algiers. &c. altoos de Peste graffert.

^f Anno 1577. Is mede sodanigen Pest tot Cayz gheweest / sterbende binnen de vier-en-twintig uppen meer als vier-en-twintigh dupsent menschen. In 't jaer 1598. mede zijn binnen Marocco / in Africa / eenige maenden bevolgens / daegelycks vier dupsent / somwilen mede wel ses dupsent menschen verstorven aen de Pest.

Alexan-

Alexandria een Stadt in Egypten.

Alexandria de groote Hoofst-
stadt in Egypten 320. Jaer
vooz Christi geboorte van Alex-
andzo Magna ghebout aen den
bloet Nijl / als Justinus schrijft/
dat is een wooninghe der Maec-
doniers. Dese ghesien hebben/
schattense op anderhalf Mueren-
berch nu ter tijt groot / doch veel
grooter geweest / so men noch oo-
genschiynlijck siet / maer so dick-
wils bestreden / ende met soo me-
nichbuldighe oorlogen neder ge-
lept / is sy seer verballen gemaecht
gheworden. Haer syden hebben
hem voortijts in de wyde bestreckt
30. achtendeelen eender nyle om-
grypende / sy is ober al (soo Jo-
sephus seyt) oft met weeghloose
wilderijse / oft met de Oeverloo-
se Zee / oft met boschachtighe
putten bewaert. Eertijts soo ge-
sept is / ist een Palless ende Lust-
huys geweest / maer nu meesten-
deel eenen steen-hoop vol verballen
ende ydel ghebous. Aldaer
staet een wonder groote Colum-
ne Alexandzo opgericht / upt een
eenich stuck steens gehouwen.
S. Marcus heeft daer eerstelijck
Christum gepredickt. De Vene-
tianen hebben aldaer twee Coop-
huyzen / de Geneopsers een / daer
sy haer goeden in onthouden.
Vooz de stadt staen twee Colum-
nen / aen de Hoofst-stadt daer S.
Catelpine soude onthooft zijn ghe-
worden.

Tot Alexandria zijn Duyven/
daer op gelwent dat sy herwaerts
ende derwaerts vlieben draghen/

want oock Plinius seyt : dat die
duyven somtijts in groote saecken
bootfchapperinnen geweest heb-
ben / ende dat Brutus den Ma-
meyn de duyven sommige sent-
vlieben aen haer voeten gebon-
den in de Mutinense belegerin-
ge / in dat Roomse heyz soude
gesonden hebben.

Item Hans doncker van Rue-
renbergh geeft getuygenisse / dat
hy dat gesien heeft / wameer men
een comende schip tot Alexandria
op een hoochte gewaer wort / dat
men met een Roepbarde haeste-
lijck te gemoete loopt / die duyven
in een kofken mede draegende/
ende wanneermen ghebraccht
heeft / wien de schepen toe-co-
men / wat sy geladen hebben / ende
waer sy henen willen / &c. Soo
schryftment terstont op een brief-
ken / bindet de duyve onder de
vleugelen / oft aen de voeten / laet-
se vliegen / ende die coemt dan
van stonden aen in 't slot tot
Alexandria geblogen / daer neemt
men dat briefken van haer wech/
soo verneemt den Amprio alle
dinck. Men heeft daer oock duy-
ven diemen van Alexandria nae
Alkeyz sent / tot den Soldaen/
alffer wat niens vooz handen is :
in dit lant en is Appel noch Peer.

Vooz Alexandria zijn veel schoo-
ne Hooven ende Lust-huyzen /
met seltame vrychten altyt ver-
ciert / bysonder ontrent Kersmisse/
als met Meloenen / Limaenen / Ci-
troenen / Drogen / ende Musi / die-
men Adams Appelen heet welcks
blaederen 15. oft 16. voeten lanch
zijn / ende twee / oft anderhalven
voet breed. De Musi wassen
Druyf-wyfe / by tyden 17. 18. oft

Musi een
wonder-
lijcke
breemde
vrycht.

20. aen een Dypbe / gelijck groo-
te Peeren oft Dypgen / sy heeft
oock een weecke schelle gelijck de
Dypgen / men scheltse oock alsoo/
is van goede soeten reuck / veel
soeter dan de Dypgen zijn / ende
wanneermen de Musi in stucken
snijft / oft alsinen slechts een stuc-
ken daer afsnijft / soo schijnter al-
tijds een gedaente van een Cru-
cisif / daer een menschen beelt aen
hangt / aen elck deel / dat noemen
sy Adams frupt / daer sy mede
tot den val gecomen sy in t Pa-
radys.

Daer by Alexandria zijn veel
Struppen / ende de Arben bren-
ghen veel eperen daer af te ver-
coopen / dese zijn seer goet te eten.
Item / men vint daer oock Lup-
paerden / de welke de Arben oock
vangen ende vercoopen. Ick ver-
swyge hier de hobaerdye der
Mammalucken / met welke sy
overschut / sulcke yronckerpe be-
dypben / dattet niet te seggen en
is / dese ondanckbare gasten re-
geren de Heydenen / ende inwoon-
ders deses lants / de welke dese
groote eer aanbieden moeten / al-
so wy hoozen sullen.

Met deser Historie stemt oock
Bernart van Bzeptenbach / die
dit lant geheel eygentlijck erba-
ren ende doozwandelt heeft / ober
vijftich jaren / Anno 1483. En-
deseyt byp upt / hoe wel dit van de
dypben tot Alexandria seer leu-
genachtich luyt / dattet nochtans
in der waerheyt also sy.

Tot zijnder tijt isser tot Alexan-
dria een Gallepe aengebaren / die
en hebben in der Gallepe anders
niet dan Hase-noten geboert / booz
10. dupsent Ducaten weerdich

geacht / daer in zijn oock sommi-
ge Duptsche Christenen geweest /
over gene spde der zee woonende /
die hem sulcks ghelooftweerdich
aengeseyt hebben / ende om selve
te aenschouwen / in de Gallepe ge-
lept is / want in Orient en wassen
geen Hase-noten / zijn daerom by
hen lieden dier / ende van hoogen
gelde / niet anders dan by ons de
Muschaet noten. Tot Alexandria
vindt men alderlep Coopman-
schap / van goet ende dieren der-
waerts geboert / soo veel als in
der geheele Wereldt zijn mogen.
Daer is groote Zeerobep ende
scheeps-oorlogh / ende het en is
geen oneere / wie eerst den an-
deren 't syne mach nemen / sonder
conscientie op der zee / ende dat is
een camp-stuck / ghelijck by ons
sommige Snaphanen haer in de
roberpe generen.

Een ander ongelooftijck won-
der-werck schijft de boozgemelde
Camerlinck / Decam ende Rids-
der Bernart van Bzeptenbach /
tot Alkayz selfs erbarenende ge-
sien / namelijck / dat sy / met som-
mige abontuyzen ende wonderen
te sien / tot Alkayz omghelept is
geworzen / ende onder andere in
een hups ghecomen / daer eenen
back-oven in geweest is vol gae-
ten / daer men by tyden 3. oft 4.
dupsent hoenderen / gansen / en-
den / ende dypben eperen lept / met
myst toe-gedeckt / ende rontsom-
me na sijn mate ende ordeninghe
met gloepende colen den mist van
verze omleydt oft omtuynt / van
welcker sachter hitte de eperen
verwarmt / ende frap upt-ghes-
boeyt worden / also dat de jon-
gen schier altemael wyl den mist
crup-

cruppen ende lopen / die men ter-
stont op de weyde oft markt
drijft ende draeght. Hoe wel dit
leugenachtich luyt / so seyd doch
desen boven-ghemelden gheloof-
weerdigen dapperen man / dat-
tet in der waerheyt also 3p. En-
de dat dese dierkens / also dooz
menschen const upt-ghebroeydt /
doek tammer zyn dan ander dier-
gelijke dieren.

Beschryvinghe veler naem-
achtiger Eylanden in Africa en-
de Asia geleghen, met haerder
gelegentheyt, leven, zeden, ge-
bruycken, geloven, kleedingen
ende inhoudt.

Alus/
anderfins
Gion ge-
naemt,

NAlus / anderfins Gion ge-
naemt / de aldergrootste en-
de vruchtbaerste Riviere des ge-
heelen aerthodens / dat gantsch
Ethiopiën ende Egypten om-
vlietende / welckx oorspronck ende
a hooft men niet weten en can /
daerom hem sommige upt het Pa-
radys te bloepen ende te ontsprin-
gen vermoeden. Dese Riviere be-
vochticht ende watert dat gantsch
Egyptenlant (daert anders van
natupze niet oft seer weynich re-
gent / wantmeer de zonne inde Creest
is / met spnen upt-bloet ende ober-

swalp / so dat dit aertrijck / oft het
wel niet beregent woort / doch van
vruchtbaerheyt gheen landt en
wijckt. Van dese Riviere seggen
vele wonderlijcke dingen / Luca-
nus: Arist. Senec. Johannes Boca-
tius, &c. hier telange te vertellen /
die soude de vrouwen vruchtbaer
maken / ende seiven hondert Ey-
landen in hem hebben / als Dio-
dorus schrijft / onder welcke is
die voornaemste Meroe / der al-
derwyster Coninginne Sabes
Rijck.

Meroe een Eylant in de Nijl
ghelegen.

Meroe een Eylant in de Nijl / De lieden
van het
Eylant
Meroe le-
ven 150.
jaer.
Van der stadt Meroe / daer in
gelegen / also ghenaemt / a der
Coninginne Sabes / die tot Salo-
monem quam / 1. Reg. 10. Co-
ninckrijck. Het is die duyfent
peert-loophen lanck / ende duy-
sent breed / het is een goet rijck
Eylant van silber / gout / metael /
pfer / ende allerley edel gesteenten /
r welck men daer met hoopen
graeft ende vint. Haer inwoon-
ders / als Pomponius seyt / leven
anderhalf-mael soo lange als wy :
haer vrouwen hebben uptermaten
groote borsten / den kinderen ge-
lijck / groote ende swarte lieden / so
Lucanus betuyecht.

a Wie weet of 't waer is?

a Het Eylant Cyprus.

Dat wellustich Eylant Cy-
prus / zyns lusts wegen De- Cypren
een Ey-
lant.

a Cyprus in Africa? wat lompzijn dit? leght in-
mers in den Asischen Indiam / tusschen Cilien ende Sy-
rien / dat is den Asien.

a 't hooft des Nijls is onbekent. Ergo, soo komt
de selve upt het Paradys? wat slechte reden is dat? te
meer by alle werelt bekend is / dat de Nijl in 't hart van
Africa / daer-en-tegens 't Paradys in Mesopotamien/
dat is midden in Asien gdwest is. Het hogte woorden:
de Nijl coemt heer dooz upt de binnenfel wlderissen van
Africa / upt de bergen der Maen / bloeyt eerst in een groot
meer / al eer Nilides / nu Zaïre ende Zembze ghenoeit /
ende soo doozs dooz / Ethiopiën / verschepeide Eylanden
maeckende / tot in Egypten / by de Stadt Delta / eyntelijck
sich dooz seiven monden in de Middellantische / of Ege-
etische zee sich upt-gietende.

neri geheplicht / is als Plinius betuycht / eenen stoel geweest van negen Coninckrijcken. Dit Epland heeft eenighsins eenen ongesonden locht / andersins met allerley lust vertiert. Van der selver vrucht / leeft Plin. lib. 12. Dit Epland / leyt drie hondert mylen van Rhodus / niet verze van een stadt Lyndus. In Cypren is een Rebiere soo vol gewoonte / dat daer niemant woonen en can / van een Clooster daer in / daer hebben die Monniken veel Catten die in 't belt lopen / ende veel onkrup te niete doen / die comen nae het gelupdt van eender klocke al in dat Clooster gelopen / daer is een bosch met enkel bomen / die S. Jans broot dragen. De schapen hebben de steerten van eender spannen breebe.

Etalia een Eylant.

Etalia een Epland in de Ligustische zee / soo Ptolom. lib. 3. betuycht / ^a tegen over de stadt Populonia / schiet hondert peerdloopen groot. In dit Epland worden steenen upt-gegraven / die in 't yper ghehoocht ende ghezant zijnde / terstont tot yser worden / dat heeft dat wonderweerdich Epland vooz andere Eplanden eygen / soo Strabo lib. 5. leerende is.

^a Etalia is in de Ligustische Zee. Ergo niet in Africa.

Arda en Amathus.

Arda wordet met een clepne zee van Phoenicia gescheyden / die voortijds haren Coninck leven-

dich verbrandt hebben / daerom dat hy van hen lieben meer dan bilijcke schattinghe eyschte. Amathus in de zee Egeo gelegen is rijk van metael / Ovid. Meth. lib. 10. Hæc Euseb.

Corcyra oft Corfu, Massra, Limlea, ende anderen.

Acht hondert mylen van Venetien op Rhodus / leyt het Epland Corfu / dat hy hondert ende tachtentich mylen om hem heeft / dat is van Griexscher spraccke ende gelobe / den Venetianen onderworpen / seer vruchtbaer ende overbloedich.

Hy hondert mylen van Corfu op de sincker hant / leyt het Epland Massra / een ander Limlea genaemt / die hy de hondert mylen in haer begriipt / alle in Griexschen lande ghelegghen / die nu de Turck den meestendeel in heeft. Drie hondert mylen van Corfu leyt Mozea / van Sinte Paulus gelobe / ende Griexscher sprake / daer in Modon die vaste stadt leyt / een Aertsbisdom. De Turck

^a Corcyra is een Epland in d' Ionische Zee / niet verze van Epheus / nu Corfu genoemt / can oock niet tot Africa gebracht werden / ghelyck mede niet d' ander naevolgende / als Creta / of Candia / Rhodus / Lesbos / Lemnos / Sardinia / Corsica / Sicilia / ec. jar de rest al te saemen / is een grobe dwaelingh van onsen Aert / dat hy die Eplanden die immers tot Africa behozen / over 't hooft siet / als daer zyn Madagascar / item in d' Atlantische zee hy Cabo Verde / de twee Eplanden Hesperiades ghenaeemt / nu hy den Portugesen Atlas de C. Verde / S. Tome. d' Eplanden van Canarien / zijnde seben in 't getal / ende genoemt / Canaria / Palma / Ferra / Gomara / Tenerife / Lancroira / Forzeventura / boorts bet Noordwaers leyt mede Madera / ec. ende onder des verhaelt hy alle Eplanden hy nae in de Middellantische zee gelegen / van welken qualijck een tot Africa / maer of tot Europa / of tot Asia behozen.

heeft

Epland
der Venetianen.

heeft dit landt inne / tot aen de
stadt **Modon** / ende sommige Slo-
ren die den Venetianen toebehoor-
ren.

d'Eylanden **Zirigo** , en
Ragulea.

Eylant
Zirigo,

Het Eylant **Zirigo** leyt hon-
dert mylen van **Modon** : **Ra-**
gulea op veertich na / dese hebben
de Venetianen den **Turck** / om
vreedse wille / ober gelevert / en-
de daerom vrede van hem gecocht.
Zirigo heeft by de 40. mylen in 't
ront.

Candia en Creta.

Candia.

Van **Modon** nae **Candia** zijn
by de drie hondert mylen op 't
naefte. Dit Eylant heeft ober de
400. mylen om hem / behoort den
Venetianen. Daer in is een **Her-**
tochdom ende **Aertsbisdom**. Al-
daer wast die **Malvese** / ende op
geen ander plaets meer.

Cretamid-
den in de
werelt/
achten
sommighe
Candia te
zijn.

Creta meynen sommige by het
Eylant **Candia** / dat leyt midden
in der zee / ober al met **Griecsch**
lande omringt / niet verze van **Pe-**
loponeso. Daer by het van **Aristo-**
telis midden in der werelt gelegen
te zijn gheacht wordt / want het
heeft van het Noorden de zee **E-**
geum / van het Zuiden **Oceanum**
oft de zee **Ionium** / van den Oo-
sten de zee **Icarium** / van den We-
sten de **Africaensche** zee. Dit is
van het pyl-schieten ende der sche-
pen een binderinne / heeft oock
Ruyterpe / **Ridderfchap** ende
crighs-ordeninghe aenggericht /
de conste der **Musche** verfiert /

overbloedich met wilde **Gepten** /
ten heeft gantsch geen **Wolven** /
Herten / **Dossen** / **Nacht-uplen** /
noch **Slangen** : vruchtbaer van
wijn-gewas. Daerom sommige
den **Cretischen** wijn voor **Malve-**
sepe achten / ende dat het Eylant
Creta / **Candia** by / ende andersing
genaemt wort / want daer is een
wonderlijke getempereerde hitte
der zonnen. Dit Eylant baert
oock de vogelen **Caristias** / wel-
ken geen byer schaet / ende sonder
alle nadeel int byer vliegen. Daer
heeft oock dat costeljk werck en-
de **Dool-hups** **Dedali** geweest /
Labyrinthus genaemt / daer af
elders hier nae.

Cretis-
schen wijn
is Mal-
vesep.

Carist een
vogel/leest
int byer.

Rhodus , het Eylant **Lycie**.

Drie hondert mylen zinder
van **Candia** tot **Rhodus** / on-
derwege liggen veel kleyn Eylan-
den / alle de **Rhodoren** onder-
werpen / d'een daer onder ghe-
naemt **Rispyos** / aen welke hem
der **Rhodischer** Canal oft **Rebriere**
begint / by 60. mylen lanch / de
Hooft-stadt daer in **Rhodus** ghe-
naemt / daer af dat Eylant den
naem heeft. Daer zijn in der
Dooz-stadt aen de mueren twaelf
Torren / met twaelf **Windt-mo-**
lens. Dit Eylant is seer costeljk
ende bergh-achtich / met wilde
dalen overbloedich / oock waer
men ober zee wil / moeten by
Rhodus aencomen / daer is een
sulck gebou van pastepen / bol-
werken / boystweeren / met soo
groote ongesinde steenen dattet
ongeloofeljk is te seggen men-
schelijke handen sulcks te ver-
mogen / die heeft nu den **Turck**
in /

in/ Anno 1522. vercregen/ voorsz
maels der Joanniter Hoofst-
stadt ende Heeren hups geweest/
die sy vier jaren belegerd/ niet en
hebben mogen winnen/ tot dat sy
selve in overgebinge ingegeven
geworden is/ daer hebben althys
tot in de acht-hondert Joanniters
geweest/ sy stoot op een mpe-
le nae aen Turckpen/ daer alleen
een kleyn arm der zee tusschen is/
nu altemaele den Turck toe-be-
hoozende.

Hondert mpen daer af tot der
sinkerhant van Turckpen/ leyt
een Eplant/ daer in een Slot is/
Russo ghenaemt/ oock den Rho-
disers toebehoozende/ maer nu
des Turcks Anno 1522. ghe-
worden.

In deser Stadt heeft eertijts een
Colos ende Calomme ghestaen/
van Care Lyndo ghemaecht ende
opgericht/ van een stuck copersge-
goten/ tseventich ellebogen hoog.
Dit Eplant heeft eersmaels van
den Romeynen veel aenstoets ge-
leden/ nu ten laetsten van den
Turck geheel overwonnen. Dit
hebben de Venetianen somtijts
oock aengevochten/ ende althys
van de Joannitische Ordens
broederen weerhouden/ tot op
Soliman den Turckischen Keeser/
Anno 22. des minsten getals.

Lesbos oft Mitilene.

Lesbos
oft Mitilene.

Lesbos een Eplant leyt in der
Zee Egeo by Troada/ daer
in de Hoofst-stadt Mitilene heet/
waer af oock dat Eplant den na-
me heeft/ welke Stadt van Lesbo
gebout/ heeft twee Havens der
zee/ ende van allen dingen over-

bloet. Dit heeft den Turckischen
Keeser Orthomannus/ Anno
1464. met groote macht en-
de bloetvergietinghe/ vercre-
gen/ verheert ende aen hem ge-
bracht/ daer in zijn naemaels
bijf steden gebout/ namelijk
Amesa/ Pyza/ Cresos/ Epzana/
ende Mitilene/ welker acker en-
de veldt seer costelijken Wijn
draeght/ Virgil. Geor. 2. Pptha-
cus/ Sapho/ Alceus comen van
daer. Methimna is oock een
wijnrijcke Stadt daer in.

Euboea.

Euboea een Eplant/ daer af dat
Ede zee die daer omme leyt/ Eu-
boicum genaemt wort/ leyt aen
Boecia ende Attica also na/ dat-
tet eenen dwissel was/ oft men 't
een Eplant noemen soude: daer in
leyt die naemachtighe Stadt Cal-
cis/ oft Pigropont/ Item An-
vintus/ Eretria/ ende Caristos.

Lemnos.

Lemnos een Eplant inde Egei-
sche zee ghelegghen/ derwaerts
voortijds Vulcanus van tijtcor-
tinge wegen gewandelt heeft. In
dit Eplandt souden de vrouwen
upt gemeynen raet hare mannen
gantsch hatich ende gram zijnde/
op een tijdt/ in eender nacht (als
sy van den crijch wederom keeren-
de/ vermaeyt ende upgemergelt
waren) verwozcht hebben/ tot
aen de Hippisphale/ die haers
Mans des Conincks verschoon-
de.

Sa-

Samos.

Dafa Sardinia / Samische oft aerden potten.

Samos oft Samocracia een Eplant in de zee Egeo aen Thracia / vol Olijf-boomen ende Woltrijck / daer men eerst de aerde baten oft potten heeft ghemaecht. Van daer coont oock Sybilla Samia / Pithagoras Samius.

Sardinia.

Sardinia geeft veel Cozaels.

Sardinia sept Strabo / leydt in de Pyrenische zee / 98. mylen wyt / 220. mylen lanck. Dit Eplant is soo onvruchtbaer op veel plaetsen / alst wederom aen sommige plaetsen vruchtbaer is / van weyde / Coorn / ende Dee. Daer en wort geen Wolf noch Slange geboren. Dit Eplant ist sommertijds Pestilentisch / voornamelijck aende vruchtbare plaetsen. Het heeft veel steden in hem / onder welke Calaros die hoofdstadt is / daer een voornamelijck visschinge der Cozalen is. Om dit Eplant hebben geheben eenen langen tijt / Den upt Africa / de Romeynen / diet langen tijt ingehouden hebben / ende heeft van de Barbaris / Pisaners / ende Genuesers groote aensfooten geleden. Ten laetsten ist in der Arzoganiers heerschappie ghecomen daer af boven byder.

Corfica een Eylant.

In de Ligustische zee leydt dit Eplant Corfica / van den Zuyden totten Noorden / hondert tseftich mylen lanck / ende tseventich byet / den omloop 3. duysent / 2.

hondert Peertloopen / 9. duysent scheden van Sardinia geleghen. Dit Eplandt / sepd Strabo lib. 5. Wort qualijck gebouwen / daerom / dattet rou / onaerdich / ende ontwechsaem is aen veel plaetsen / alsoo dat de lieden in bergen woonende / daer in sommijts also bewilden / dat sy de wilde dieren te boven gaen. Daer upt hebbender de Romeynen vele tot eeuwiger dienstbaerheyt wech ghevoert / als zijt met krijgh vercregen. Tot Rome verwondertinen hem van haren Boerschen aert / ende grove gedaente ende zeden / een beestelijcke hardicheyt ende een diersche gelaet aenwysende / daer in hebben de Romeynen veel steden opgericht / daer mede Plinius lib. 3. stemt / seggende / dat dit Eplant voortijts drie-en-dertich steden gehad heeft. In dit Eplant zijn nu ses naemachtige steden / onder den Aerts-bisdommen der Genuesers ende Pisaners / (van Paus Honorio die vierde onderworpen) gelegen. Also is dit Eplant nu in der Genuesers ghevelt / t welck sy van de Mauris hebben verlost ende overgehouden / oft sy al wel haeren Hertooch dat hooft namen. Dit Eplant is met goeden wijnwasch overvloedich / ende van Ossen / Schaepen / Gepten / ende alderley visch seer rijck / al en ist al schoon aen alle plaetsen niet / als Sardinia. Dit Eplant geeft de kloeckste honden upt / daermen van weet te hreeken / ende ergens vinden mach. Anno 232. voor Christi gheboorte ist aen de Romeynen ghecomen.

Corfica heeft 33. steden.

Corficadat Eplant geeft kloecke honden.

Sici.

Sicilia een Eylant van Italien.

In Italien leyt dat hoogh-be-roemde wijt vermaerdeende wel bekent Eylant Sicilia / in de Siculische zee. De ommenich van dit Eylant wort besloten met vier duysent drie hondert Peert-loopen / alsoo Diodozus seyt / Solinus set alleen 3000. Dit Eylant wort van de Poeten Trinacria genoemd / daerom dattet drie-hoekich is / ende in pegelijcken hoek een sterchte ende nootweere heeft: die tegen 't Zuiden heet Pachinus / en die teghen 't Noorden Pelorus: ende dit en leyt niet verder van Italien dan 1500. schyden: Maer de derde streckt haer in den Westen in Libiam / ende in de Provincie Carthaginem / niet meer dan 120. schyden van den Oever der Africaensche zee. Dit Eylant is in 't beginsel der Ciclopen Vaderlant geweest / also Justinus hem laet voorsztaen. Maer Sicilia is van wijn / koozn / ende allerley vruchten uptgenomen vruchtbaer / daerom hebben 't de Romeynen haer schuyden ende koozn-stal oft kiste genoemd: want het in alle dingen d' ander Lantschappen van Italien verze te boven gaet. Het is / overbloedich met sassaen / gout honich / sucker / ende veel andere dingen / niet alleen in alderley vruchten / maer oock in bee / vol wol / kefe / &c. Daer in sijn de voornaemste steden / Messana / Cathina / Syracusa / Panormus / Erix / ende Leontinum. Daer sijn veel wonderen / welke al te vertel-

Sicilia een
Koozn-stal
der voorn
Italien.

len verdzietelijck ware. Dat Coninckrijck van dit Eylant heeft nu de Roomse Keeser Carolus V. in. De Zee heeft Lucaniam van Italia gescheurt / afgedeylt / ende tot het Eylant Sicilien ghemaeckt.

Van de Egeische Zee ende hare Eylanden.

De Egeische Zee heeft haren Naem van den Coninck der Atheniensen / Egeo genaemt / die hem selven van eenen toorn daer in heeft gestort / ende der zee van hem den naem gemaect / maer sy begint haer in de eynden der Hellepontische Zee by Eleo / die haer int Westen wendt in Thraciam ende Macedoniam / ende van 't Zuiden door het Oosten / tegen 't Noorden eenen cirkel maeckende / streckt sy haer in de Ionische oft Aeaische Zee / ende maect by Eleo haer begin / ende haer eynde. Daer in liggen seer veel Eylanden / onder de welke sestiën naemachtighe sijn.

16. Ey-
landen in
de zee E-
geo.

1. Amathus / een Metael-rijck Eylant in dese zee / Venus gheheylt.
2. Anticera heeft een groote Haven / ende is een Eylant rijck van Pies-wortel.
3. Cea dat derde Eylant deser zee / daer in Ceus een sone Titan gewoont heeft.
4. Chius dat Eylant den Genesers onderdaen / een costelijck Eylant van wijn ende Mastix / die alleen daer gevonden wort.
5. Cos een kostelijck Eylant van

van wijn-ghewas / alsoo / dat den Coischen wijn booz den besten wort geacht.

6. Polos / sept Plin. lib. 4. heeft zeerstelijk 't gebruik des vpers gebonden / ende in dit Eplant zijn albereerst de Quackelen ghesten geworden.

7. Hellene een Eplant / van Helena de hups-vrouwwe Menelai alsoo ghenaeamt / die Paris van Trojen wech voerde / waer by hem den thien jaren krygh der Grieken verghief.

8. Lemnos / waer af een wep-nich daer te vozen gesepit is.

9. Lesbos / van dat Eplant hebt ghy gehoozt.

10. Melos is een gheschift ront Eplant in dese zee.

11. Hifirus is van goeden wijn hoogh beroemt / ende stoot aen 't Eplant Coe.

12. Patmos / daer in heeft Johannes zynen Apocalipsis gesien / in der ellende derwaerts ver-sonden.

13. Samos / van dit Eplant hebben wy niet verze te rugge vermeldinge gedaen.

14. Scionia / op een Eplant Argie / in Peloponeso / tegen Epidaurio over / waer af te vozen meer gehoozt is.

15. Scyrus dat Eplant heeft hem Achilleus in vrouwelijcker gewaet verborzen / eerthys lange behouden / daer in heeft hy Del-damian bebrucht.

16. Strongile / schryft Plinius heeft 75. dupsent schreden om haer begrepen / van wijn vruchtbaer ende beroemt.

't Eylant Icareea.

Icareea dat Eplant / van Icaro Iden sone Dedali also genaemt / leyt tusschen de zee Sarbo ende Siculo.

Schandiana oft Schandiana.

Dit Eplant in der Zee Ocea-
Dano gelegen teghen 't Noor-
den / is der Lombarders vader-
lant. Dit Eplant sept Plin. lib. 4.
is van eener onseggelijcker groo-
te / den volcke Helledionum wel
bekent / welck vijf hondert be-
woonde dorpen in heeft: sy seg-
gen dit Eplant sy een aen we-
relt. Dyt dit Eplant (segge ick)
sijn de Longobarden voort-ge-
comen.

De Jonische Zee, ende de Eylanden daer in.

Ionius een sone Archadij des
Conincks Archadium / is vooz-
tijts in Scheeps-oorlogen alsoo
beroemt geweest / dat hy van het
Lantschap Peloponesie alle Lan-
den ende Eylanden / tot aen de
Siculische zee aen hem bracht /
ende daer na / hem de Jonische
zee noemde: want dese plaatsen
die hem Ionius ghehoorzaem
maecte / namen het vierde deel
des geheelen Griekenlants in.
Also begint de zee Ionium van
Peloponeso oft Nozea aen / daer
haer de Adriatische zee eynt / en-
de heeft van 't Noorden de Adri-
atische / van 't Oosten de Creten-
sische / van 't Zuiden de Afri-
caen

caensche / van 't Westen de Siu-
lische zee. In sonna / sp neemt
haer begin van der voorborcht
Malee / daer haer de Egeische
zee eyndt. In dese zee zijn ses
naemachtige Eplanden.

1 Cephalonia tegen ober Epi-
ro geleghen / is certyts een rijk
Wysis geweest. Plinius sepd /
dat het oock Meriala geheeten sp.

2 Cozpra oft Cozum een an-
der Eplant deser zee / van dat el-
ders.

3 Diadomea het derde Eplant
deser zee / van dit is oock gehoozt.
Daer in is eenen witten Voghel/
recht als vierige oogen / ende een-
en tandachtigen nebbe hebben-
de / Diadomedis vogel genaemt/
die ghelijck de Cranen in oorden
vliegen / ende de Vreemdelingen
kennen: andersins heet dit Eplant
Cremita. Daer hebben de gere-
gelde Coorheeren een Sticht oft
Clooster / costelike Tempelen.
Ptol. lib. 6. sepd / datter vijf Ep-
landen van desen name zijn: maer
Strabo vermelt alleen van twee/
onder de welke d' een bewoont /
't ander woest leyt.

4 Paricia / dit Eplandt heeft
oock Biri onderworpen ghe-
weest / ende tot sijn rijk be-
hoozt.

5 Strophades zijn twee Ep-
landen in dese zee / soo Pom-
pejus behaecht / welke van
Vergilio Harpie ghenaemt wor-
den.

6 Item Plote / van dit Eplant
is vele in de Fabulen.

Namen der zee , hoe veel
namen dat sy hebbe , ende hoe
dickwils dat sy dan verandert
in des Werelts omloop.

DE Zee Oceanus is aller wa- Namen
der Zee.
deren eeuwighe vader / weert
ende gast / de welke dat gantsch
Vertrijck ombloeyt ende om haer
begrijpt / daerom sp van sommige
de Wendel-zee verduyptst wordt /
daerom heet oock die ombangen
ende besloten Aerde van velen / een
Eplant / dat dese zee om bloeydt/
de welke aen sommige plaetsen so
snel af ende toe loopt / dat sy met
haerder sneller toe comste de dieren
van den Oever met haer treckt.
Van dese / uyt dese / ende in dese
bloeyt alle water / dat alle water/
dat alle fonteynen / putten / poelen
ende beken hebben / alsoo dat alle
wateren daer af ende daer in ghe-
leydt worden / ende ghemeynlyck
waer sp voor bloeydt / desselfs
Lantschaps name ontfangt sp:
als wanneer sp aen Duytslandt
reycht / soo heet sp de Duytsche
zee / daer sp Hispaniam aenroert/
de Spaensche oft Iberische van
het Eplandt Iberia / by de Ep-
landen Baleares genaemt / heet
sp de Belearische zee / in Oranck-
rijk de Gallische / by Liguria
Ligusticus / oft der Genevopser
zee / by Sicilia de Sicilische / on-
trent Venetien / de Benedische en-
de Adriatische / in Iomo / dat is /
in Gytia / de zee Iomum ofe E-
geum: daer sp Sziam van Eu-
ropa schept / Hellespontum: van
Thracia tot na Constantinopel
Propontides / Bosporum ende
Hellespontum: De groote Zee
Eue

Eupinus genaemt / daer sy haer in Thracia uyt-breyt / daer sy wederom cleyn wort / Bosphorum. Daer na volcht de Meotische put / waer door den vloet Tanais vloeyt teghen Asiam / Panphiliam / Pheniciam / ende Egyptum: by Sarmatia / Sarmaticus oft de Sarmatische zee / oft Germanicus / dat is / de Duptsche zee. Sontijts wordt sy niet alleen van de Lantschappen / als de Schitische / Hyperboreische zee. Sontijts van eenen toe val / als de Koodde oft Doodde zee. Sontijts van de Eylanden die daer in liggen / als de zee Bitammicum / Colchium / Carbacium / Cassium / Cipricum / Orchadium / Rhinidicum / Apzicum / Maurum / Ausonium / Illicium / Indicum / Pheniceum / Gadianum / Rhodium. Sontijts van die steden die daer aen liggen / als Argolicum / Corinthum. Sontijts van toe-ballen der menschen / als Icareum van Icaro / Martheum tusschen Egeo ende Iamo. Sontijts der beroender zeen ons wel bekend / zijn 53.

De bekende ende naemachtige Eylanden in der zee gelegen, na de ordeninghen des A. B. C. aengewelen.

A Mathusi een Eplant in de zee Egeo / Venus geheplicht. Anticera teghen Corinthen / esfen in de selve zee wast afswortel.

Apsozus dat Eplant leydt in de Adriaensche zee.

Aradia dat Eplant in de Mid-

dellantsche zee / daer af Ezech. 27. 't Volck van dit Epland is tot scheeps - nozloghe ende scheepsconste aerdyich toe-gerust ende wel geschickt.

Balchia leydt in der Noortsche zee.

Banonia in de Schitische zee.

Cassiderites / thien Eplanden in de groote zee Oceano.

Caceraria in de zee Euring.

Cea dat Eplant in de zee Egeo.

Colophonia in de zee Iamo.

Creta in de zee Cretico gelegen.

Cyclades / 53. Eplanden alsoo genaemt / liggen in de zee Egeo / onder den welken Cypus de naemachtichste is.

Cnius in de zee Egeo.

Cadononia dat Eplant leydt in de groote duptsche zee.

Colidos in de Indische zee.

Columbaria in de Tuscische zee.

Cocpra in de zee Iamo / aen Epirum stootende.

Cosica in de zee Ligustica.

Cygoos in de zee Egeo.

Curicta in de Adriatische zee.

Delos in de Egeische zee.

Diomeda in de zee Iamo.

Eningia in de Noortsche zee.

Epidaurus by Dalmatie in de Illicische zee.

Erithrea in de zee Gaditana.

Ethalia in de zee Ligustica.

Euboca in de zee Euboica.

Fabaria in de Duptsche zee.

Fortunate / ses Eplanden alsoo ghenaemt / in de Duptsche zee.

Gades stoot aen Granatam oft Bethicam.

Gangabia in de groote Duptsche zee.

Gorgones in de Ethiopische zee.

Gleseria / die Cristal ende Gogh-steen brengt / leyt in de zee Germanico.

Helene in de zee Egeo / daer in woonen rauwe snelle gebleugelde vrouwen / **Gorgones** ghenaemt / Plin. lib. 15.

Hinodes / seiven Eplanden van desen name / in de groote Duptsche zee.

Hesperides in de zee Ethiopico. **Ibernia** tegen 't Westen in der zee Septentrionali.

Icare / van Icaro den soon **Deдали** / tusschen het Eplant **Sardis** ende **Sicilia**.

Ilba / van Metael edel / leyt in de Eufische zee.

Inarmie by **Campania** in de zee **Tusco**.

Issa / **Dalmacie** nakende / in de **Adriatische** zee.

Ittaca / **Diass** Vaderlant / in **Epiro**.

Lemnos in de zee **Egeo**.

Lipbare in de zee **Siculo**.

Lesbos / die andersins **Mylene** ghenaemt woijt / in de zee **Egeo** begrepen.

Lencosia in de **Chirenische** zee.

Meligina in de **Adriatische** zee.

Mellica leyt niet verze van **Sicilia** / in de **Sicilische** zee.

Melos in de zee **Egeo**.

Moba in de zee **Britannico**.

Mitterin / daer in dat loot wast / in de zee **Britannica**.

Marcia in de zee **Iomo**.

Maros dat **Wyn-ryck** Eplant in de zee **Egeo**.

Orades / dertich Eplanden / in de zee **Septentrionali**.

Orthigia in de zee **Siculo**.

Poncia in de zee **Tireno**.

Pandataria oock aldaer.

Pharia in de **Adriatische** zee / nae by **Dalmacie** / anders **Paron** genaemt / heeft den besten **Marmersteen** / **Parium** genaemt / ende den nuttelichsten steen **Sardium**.

Pathmos in de zee **Egeo**.

Pythacusa in de zee **Tusco**.

Prochica dat Eplant oock aldaer.

Proconessus in de zee **Pro-pontide**.

Rhodos een Eplant **Cicladum**.

Salamina in de **Euboische** zee.

Samos aen **Thraciam** stootende / in **Egeo**.

Sardinia tusschen twee zeen.

Scandinavia / der **Longobar-den** Vaderlant / in de **Noortische** zee.

Sena in de **Britannische** zee.

Sinoma in de zee **Egeo**.

Sicilia in de zee **Siculo** / een Coninckrijck ende schoon Eplant.

Sillura in de **Gallische** zee.

Seyrus in de zee **Egeo** gelegen.

Solis in de **Indische** zee / tot welck men niet comen en can.

Strongila een ypt de **Eolische** Eplanden.

Strophades in de zee **Iomo**.

Talge sonder eenige plantinge / een onvruchtbaer Eplant / in de **Hyraenische** zee.

Tanatos in de **Gallische** zee.

Tragurium in de **Adriatische** zee.

Tyle in de zee **Oceano**.

Tplex vol edel geskeenten in de **Indische** zee.

Daer zijn oock ander Eplanden bukten de Werelt / nieuwelijck ghebonden van den Coninck

ninch van Portugael / als Cana-
ria: oock twee andere / van Ferdi-
nando Coninck van Hispanien
gebonden / d' een Sancti Salva-
toris / d' ander Sancta Conceptio-
nis / dat derde Ferdinandina / dat
vierde Elizabeth / dat laetste His-
paniola genaemt / van alle de
welcke eensdeels gheseyt is / en-
de eensdeels hier nae gheseydt
woyt. Soo veel nu ter tijt van
de Eylanden / hier nae wat
meer.

Strabo meyndt / datmen de
Werelt van coude ende hitte we-
gen niet om zeplen en mach.
Daer tegen zijn / Plinius / Dero-
nensis / ende Solinus : alsoo
machmen (soo Plinius stelt ghe-
schiet te wesen) van Hispania in
Ethiopiam zeplen / doch ghe-
baerlijck. Soo is de Zuidtsche
Zee van Keyser Augusto tot aen
dat geberchte der Embzijs oft
Oleninghen bezept ghewor-
den. De Macedoniers hebben
ter tijt Antiochi ende Seleuci
schier de gantsche Noordtsche
contrepen dooz-sept. Soo be-
trecht hem Plinius op de ghe-
tupgentijse Corneli des Romeyns
ende Regent Gallie / die seyt dat
sonnige Indiaensche Cooplie-
den dooz onbeguaemheyt der For-
tupne / in Duptlant verwor-
pen gheworden zijn. Dierghelyc-
ken stelt Origo den Histoy-
schryber / waer mede der ghener
meyninge te neder ghelept is / die
daer seggen dat de Zee niet ober
al te bezeplen en is.

Eenen vreemden , wonder-
baerlijcken , onghehoorden
Godts-dienst Herculis , tot
Lyndon , in 't Eylant Rhodon.

L Actantius libro Institutionum
Christianae Religionis, schryft /
dat tot Lyndon / welck is een
stadt in Rhodi / eenen Godts-
dienst Herculis is / verze van ee-
nen anderen aert aller ander
Godts-diensten / naedemael sy
dien Godts-dienst niet met goede
woorzen ende werken volbrin-
gen / maer met enckel schelden en-
de laster-woorzen / ende hebben
dit vooz een groote sonde ende
oneere / soo yemanden onder de
heplighe ampten deses Godts-
diensts ergens onversiens een
goet woort ontslypvt ende uyt-
spreecht ; welcks Godts-diensts
dese oorsaecke is : Als Hercules
derwaert comende / met hanger be-
grepen wert / soo sach hy eenen
Doer oft Ackerman met twee
Ossen (daer hem alle zijn neerin-
ghe aen lach) het velt bouwen.
Hy badt hem dat hy hem den ee-
nen te coope gabe / welck hem
den Ackerman uyt ernst vertelder
oorsaecke affloegh ende ontfeyde.
Doenam hyse hem beyde (als hy
hem den eenen niet en wilde ghe-
ben) met gewelt. Doe hy die nu
slachte / toebereyde / koochte /
ende at / soo en conde den armen
Lyndus hem aenden Ackerman niet
anders wyken / dan met boose
woorzen : welck Hercules uyt
zijnder grootmoedicheyt verach-
te / beloech / ende seer wel beviel /
dat desen soo seer om zijn Ossen
hernde : Want doe hy met sijn

De Tynd
diers dies
nen Hec-
culi met
enckel
bloecken
ende schel-
den.

De Werelt
machmen
omme ze-
len.

Ridderen ter Tafelen sat/ ende den Acher-man hoorde de Tafel met de alderbitterste laster-woorden schold/ ende haer eere ende fame aentastede/ so hoorde hy 't/ als eenen Speelman met lust/ hreughde/ ende groot ghelach. Doe seyde Hercules/ dat hy noyt meer met lust gegeten/ ende noyt geen tijtcoztelycker maeltijt ghe- daen en hadde. Als nu nae zijn doodt de Burgeren behaeghde/ hem als eenen wel-verdienden Man/ Goddelijcke eere te bewy- sen/ gedachten sy aen dese zijn re- denen/ bouden hem eenen Outaer/ daer sy altyt twee Offeren op-of- ferden/ also hy den Boer eens genomen hadde: Ende onder des- sen Godts-dienst ende Offer/ en moesten de Priesters met den volck- ke anders niet doen dan lasteren/ bloecken/ ende allet quaet tegen Herculem seggen/ hem ten dien- ste ende welbehagen/ daerom dat hy ghesepde hadde/ dat hem noyt geen maeltijt beter becomen en was: meynende alsoo Herculi te dienen ende daer aen een welbe- hagen te doen/ daerom dattet hem hier van den Boer soo goet ghe- daen hadde. Tot hier toe Lame- tantus.

Zenodotus stemt daer mede/ en- de sept/ dat hy den Lynniers dese wylse/ oock upt aensaghe der Go- den sy ingheresen/ dat sy gheen Godts-diensten achterlaten/ oock behalven desen/ daer sy oock niet laster-woorden mede onder men- gen. Dit gedenckt oock Georgi- us Nazianzenus.

Kinderen worden in Africa Saturno geoffert ende ge- slachtet.

Ghy hebt in deser Chronijcke hier en daer veel Crempelen/ landen ende Gods-diensten/ dat men 't den bynamen Abrahams met spien soon Isaack te offeren wil na doen/ ende dat het Aepsehe gemeyn volck/ upt aenleypdinge haer- der Papen/ gelijck Manasses be- cont zijnde/ alrede op veel plaet- sen desen Godts-dienst hebben op- gericht/ meynende haer met Abra- ham schoon te maechen/ gelijck als behaeghet God soo upermaten wel/ als een vader sijn vaderlijc- ke affectie overwint/ ende so groo- ten werck om Godts wille booz- neemt/ dat hy sijn eyghen vleesch ende bloet Gode derf op-offeren/ daerom dattet God van den by- men Abraham soo wel behaecht heeft: daer af doch God geen be- hagen en hadde/ maer sijn ghe- hoorzaamhepde der werelt tot een eentwisch crempel wilde laten sien/ ende sijn gelobe proberen. Daer- om booz coont Godt/ ende en wil niet dat dit werck geschiede/ als of hy een welbehagen aen bloedt- vergieten hadde/ oock op dat de nacomelingen geen crempel (also nochtans geschiet is) daer af ne- men en souden. Daerom offeren alle die haer kinderen den Duppel/ ghelijck Manasses/ die al schoon noch eenmaels Godt oft in Gods name haer kinderen op-offeren/ also 't tot op 't Proconsulaer ampt Tiberij in Africa geschiet ende ge- meyn gheweest is van de alder- boomste. Daer Tiberius heeft die

Maer af
dackintof
fereen
coont.

Cerberus
hangt veel
Papen.

die selve Priesters aende boomen
neffens dese Tempel/ ende die sul-
ke lasteren bevestighden/ aen ver-
diende galgghen gehangen. Du dit
coomt van den Ammoniters af/
welcke Afgodt Moloch hiet/ die
Goden zijn wilden/ ende dat den
Abraham na doen. Du dese bracht
dat kinder-offer beyde metter ge-
bogen Schrift ende exempel Abra-
hams alsoo op: wat God doet/
dat behaeght hem: wat hem nu
van eenen behaeght/ dat behaegt
hem van andere oock/ daerom is
oock synen wille/ dat ick oock
mijn kinderen offere/ ende mijn
vaderlycke ghenegenthepdt ende

liesde teghen mijn eygen vleesch
ende bloet om Godts wille upt
trecke. Daer heeft nu de Duppel
een spitstige tonge/ ende sulcke ex-
empelen ende grepen heeft hy tot
onsen tyden in andere saecken met
hoopen. Alsoo zijn meest alle Ar-
gumenten ende Verisimilia des ho-
baerdighen Molochs ende Anti-
christis: want soudendiergelijcke
Argumenten bestaen/ ghelijck
oock niet alleen sommige tot on-
sen tyden/ maer oock upt den On-
den haer hier misgrepen hebben/ so
moestmen de kinderen in der wie-
gen/ dat Sacrament des Outaers
geven ende schuldich zijn.

F I N I S.

H

Dat

Dat tweede Boeck deser
COSMOGRAPHIA.
Van E V R O P A.

Dooz-reden op het tweede deel / betreffende Europa/
voornamelyck Duptslant.

Blibaldus Birckep-
merus schrijft in Ex-
plicatione Germaniae,
dat hem geen dinck
wepniger rijnt / dan
dat de Duptſchen de
wyde werelt beſchryben / ende
dooz-repſen / ende Duptſlant haer
eygen Vaderlant niet en weten.

Termijn
ende
March-
ſteen Ger-
mane.

Daer na verſtreckt hy de Palen/
March-ſteenen / plaetſen / ende
termynen van Duptſlant ober de
bloeden Viſtulam ende Canaim/
ende dit upt d' Authoziteyt / vooz-
geben ende aenſien der oude we-
relt-beſchryppers / die de March-
ſteenen van Germania aldaer ſet-
ten: ende dit en mach den Dupt-
ſchen niet verarght worden / dat
ſy een ſoo machtich wyjt Landt-
ſchap verlozen / oft veel meer ver-
laten hebben / dewyle ſy ^a vooz-
eenen ſo ongenadigen Hemel en-
de onbruchtbaren Aertbodem/
een ſo fraep / brucht-rijcke / ghe-
luckſalich Wertryck / als daer is
Hiſpania / Brankryck / ja oock

^a Sijn Spanien / Brankryck / Italien / &c. ſoo
brucht-rijck ende gheluckſalich aertryck; wat lof is dat
vooz Duptſlant in ſich ſelfs gheceken; om dat de Dupt-
ſen die landen hebben ingenomen; maer wat Duptſen
Gothen / Vandalen Vagaren / de welcke onder ghe-
ſecht werden Duptſlant ſelven / beneffens Italien / ende
andere landen ingenomen te hebben. Is daerom dees
fluyt-reden ſlecht ghenoech ter eere van de Duptſche / die
jaer eygen lant niet hebben konnen verdedigen.

Italia/hebben ingenomen ende be-
ſeten / dat ick van Africa / ende wat
ſy in Aſia volbracht hebben ſayge.

Nu acht innerſ Birckepme-
rus dat vooz gewis / ſo daer vooz-
tijts by den Duptſchen ſo dappere
ende diergelijcke Schryppers had-
den gewoont / als ſy wel dapper
ende grootmoedich / ja veel rede-
lijcke ſaken hebben gehandelt / ende
niet alleen aenghegrepen / maer
ook upt-gebaert: dat ſy geen volck
metter veelheyt oer degelijcke da-
den ende woorden ſouden wijcken.

Maer nu iſt daer toe gecomen/
eensdeels upter onder Schryppers
verſupmeniffe / eensdeels dat
gheheel Duptſlant eerſt laet
dooz-repſt ende bekend is ghe-
worden / ende dat der ſelver gele-
gentheydt noch van Ptolomeo/
noch andere eygentlyck en heeft
moggen beſchryben worden / ick
ſayge der ſelver Volcken eygen-
ſchappen daer in gelegen / eens-
deels oock dat die oude Dupt-
ſchen/onſe vooz-vaders/meer neer-
ſtieheyt op Oorlogen / dan op de
conſte der ſchryft hebben gewent.
Dyt deſe drie oorzaken iſt geen
wonder / dat haer getrouwe wer-
ken ende daden verballen zijn / de-
wyle een pegelijck volck nae zijn
der

der aert / ende genegenthepdt / alleen sijn volck woorst ende daet meer dan te veel getrouwelijck beschrijft. Alsoo verheffen de Romeynen ende Grieken / &c. der Romeynen ende Grieken daedt niet dan te vele / van andere landen daer tegen schryven sy even / als van een fabel. Want wat hebben de Grieken anders dan fabulen van Duptslant gheschreven? Ende de Romeynen / naedemael sy over al slechts op haer eysgen eere genepcht sijn soo hebben sy alleen haer Dictozien / ende daeden / met wonderlijcken lof verheven: maer de nederlaghe / ende wat sy voorsz. schade van andere boeken / sonderlinge van de Duptschen hebben ontfanghen / gaen sy over al stil - swyghen voorsz. ^b Want welck van hen lieden vertelt den nederlaeg ende schade van Carbone / oft L. Cassio / oft Drauro Aurelio / oft Servilio Scipione / oft M. Manlio ontfangen? welcke doch Tacitus van boven neer aenroert / die doch der Duptschen zeden ende aert gheschreven te hebben wil gesien sijn. Julius Caesar aenwijst alleen Cassium den Capiteyn van de Duptschen verlagen / ende dat heyt in de vlucht geslagen te sijn / anders en aenwijst gladt geen Histozie der Romeynen nederlage van den Duptschen / dan de Histozie Patreculi / soo Birckepmirus aenwijst / nieuwelijck ghebonden / welcke den onderganck Quintili Vari met al sijn heyt claerlijck upt-dyucht / den welcken

van Arminio der Duptschen Capiteyn ende Doyst / twee groote Heybanieren / daer aen twee yzachtighe Arenden gheschildert stonden / ontnomen werden. Waer by de Duptschen noch heden eenen Arent met twee hoofden voeren / gelijk oock sommige steden der Duptscher Natie.

Daerom ^c moetmen arghswaren / of Plinii ende Corneli boeken van der Duptsche Doyloghel sijn van den eergierigen en roemlychtigen Italianen (op dat der Duptschen glorie niet op en come) t' onder ghedrukt / oft sy en hebben't upt onwetentheyt / oft andersins upt ergens een croume affectie / niet alsoo ghetrouwelijck beschreven. Want het is seker / dat beide de Griekische ende Roomsche schryvers / seer veel upt onwetentheyt der plaetsen / ende ghelegenthepdt der landen ghedwaelt hebben / van de welcke sommige noyt in Germaniam gecomen en sijn / welck een ghenoechsame bewijs is / dat Caesar schrijft den bloet de Schelde in de Maese te vloepen. Strabo Lupiam ende Bisurgim de bloeden in Amasium te comen / &c. Daer af hier nae. Dyt deser onwetentheyt ende oock swaerheyt der spraeke / volcken / plaetsen / steden / bloeden / &c. comet / dattet altemael alsoo verkeert ende verkreupelt is / so datter schier geen bloet / stad / volck / &c. sijnen ouden name meer en heeft.

^b Doylaeck
waerom
alle namen
in Dupt-
slant ver-
keert sijn.

^c Soo Plinius ende Cornelius / soo veel ter eere van der Duptscher daeden gheschreven hebben / blijkt immers wel / dat het Romeynen ende geen Duptschen sijn ghevoest / die haer dooztreffelijcke werken in't licht gebracht hebben / waer toe dan des teugen / als dat sy der Duptschen naem over al met swyghen voorsz. sy gaen / ende de boeken van dien / by haer selven gemarckt o. d. d. d. d. d. d.

^b Mer liebe / seght eens / van wien hebben wy doch de kennis van der Duptschen dappre daeden? Sijn dan Patreculus / Julius Caesar / Suetonius / Tacitus / Plinius / Romeynen of Duptschen geweest?

Daer toe is *Italien* Duyslant/
Engariën / *Ec.* door de *Gothen* /
Dandalen / *Ungeren* / ende andere
 Volcken soo dickmaels verwoest
 ende soo dickmaels in een ander
 handt ende heerschappye gheco-
 men (die 't naemaels nae haerder
 spraecke altemael gecorrupteert
 hebben) dat schier geen dunck sy-
 nen ouden naem en heeft / alsoo
 dat wy de oude voetstappen nae
 moeten gaen / ende moeten ons
 in veel dingen aen een goetdun-
 ken vernorgen laten. Wanneer
 schier geen lant / bloet oft volck in
 Duyslant meer en is / alsoose
Prolomeus noemt / welck *Prolo-*
meus oft in den hoop heeft moe-
 ten geraden hebben / upt ongewis-
 ser aensegginge / (welck ick nach-
 tans niet geerne en gelove) oft
 alle dinghen hebben nu andere na-
 men / welck ick upt voozghesey-
 der oorsaecke eer geloven wil.
 Daerom wil hier *Birckepmirus*
 raden / ende upt een contrarie en-
 de gelijkenisse afnemen / wat die
Bloeden / *Bergen* / *Steden* / *Vol-*
ken / *Ec.* zyn van *Prolomeo* / *Pli-*
nio / *Strabone* genoemt / ende so-
 menise nu noemt / ende upt de duy-
 sternisse aen 't licht byenghen /
 evenwel den geleerden geen vooz-
 gescheyben regel oft perck gestelt /
 maer daer mede een oorsaecke ge-
 geven hebben / de saecke voozder
 nae te dencken : sonderlinge oef-
 sent hem hier in feer tot onsen ty-
 den *Seatus Rhénanus* / *Seba-*
stianus / *Munsterus* / *Petrus*
Appianus / ende andere / om die ge-
 legentheyt der *Hystorien* / ende *An-*
tiquiteyten des onrinck der *Aer-*
den / aldermeest Duyslant / ende
 die oude voortydighe namen te

vergelijcken / oock der selber oorsaecke aen te wysen. Nochtans wilde ick datmen niet eenwigh in dese dingen / ende onnoodige doch spne stucken / alsoo grabbelde / sochte / ende daer neffens dat nootsaeckelijckste / ^d ja dat al-
 leen noodigh is / en vergate / name-
 lijk / *Marie* deel / welck van haer niet genomen en woort / op Gods woort ende werck sien / wat hy ons daer mede gedreicht ende aangewesen wil hebben / ende niet alsoo eenwigh in woort-krpgen liggen / van den ydelen name der dingen / *Steden* / *Bloeden* / *Ber-*
gen / ende *Natien* / maer tot den voeten Christi sitten / nae der ken-
 nisse Gods / ende nae de Schat des Evangeliums in den Acker onses herten begraven / graben / ende in synen Schat ons dach ende nacht oeffenen / op dat wy den Steen ^e *Sisiphi* niet eenwigh op den bergh en wentelen / *Pene-*
lopijs Webbe weder weven / ende als *Prion* in 't Nat / ons altijts selfs naeloopen / ende nimmer

^d Een wonderlijcke reden; d' oude ende nieuwe naemmen ende redenen van eenigh lant te vergelijken / syn zyne voortreffelike stucken / doch onnoodigh / daerom moeten *Maria* deel kiesen / *Ec.* een voortreffelich argument vooz *Mercurius* ende andere dwalgesen / om alle wereltse kennissen / ende wetenschappen te verwerpen / om dat men Godt moet dienen; als of Godt in sulken mede / weder binnen de paelen van zyn heroeplingh blijvende / niet gebient ende ge-eert werde. ^e *Sisiphus* moest nae der *Joeden* fabulingen / een grooten steen op 't top van een bergh in de helle rollen / welck van verstant van selven twee neder tolde; dies hy staegh aenflagh had in dees zyn arbeyt. *Penelope* / om haer bypers op te houden tot sy een woebbe had afgemaect; ontwoefde daer aen 's nachts bykans soo veel / als sy des daeghs maecte. *Prion* was door zyn groote vermetenheyt aen een groot rad in d' hel-
 le vast gemaect / 't welck staedigh met hem omme dreef sonder op-houden. Siet aldus ist met den gheleerden / volgens den *Kuthens* reden / gelegen / die d' eygenschap-
 pen der naturre soeken te door-gronden. Doortwaer al te sloozigh.

meer

meer achterhalen / ghelijck alleen den genen gheschiedt / die bukten Christo ende Godt / haer in haer consten ende alle Creatuyen soecten / ende nochtans niet binden en mogen. Paulus seyt tot synen Timotheo: Exerce te ad pietatem. Oeffent u tot der Godtsalicheyt / niet in de natuyen ende oorzaken aller dingen / waerom een Lups ses voeten / ende een Koe maer vier voeten en heeft / ende nochtans veel grooter zy / ¹ waerom de zee op ende af loope / waerom den ² Rijn tegen 't Westen / ende de Donauw tegen 't Oosten loopt / met dierghelijcke vraghen ³ Aristoteles / Homerus ende

¹ Iae gewis / waerom een Lups ses / ghelijck d' Antheur seggt / ende een Koe vier voeten heeft / is werdtich om te doozsoeken / vermits het Goddes schepselen zijn. ² Waerom de Zee ende wy wat oorzake op ende af loopt / is veruonden in weerdygh / 't zy het selue koomt wy eenighe verborgene / ende innerliche kracht der Zonne ende Maene / of 't welck waerschiynlijcker is by naenkeurige ondersoekers handien / dooz de gestadighe beweginghe van den Aerd-sloot / in een iare onder e'n dwaers linc van den Westen nae den Oosten / onder des mede in sich seluen om de 24 uyzen volgens den seluen kours / omvarende. In allen geballe moet een eerlyck haer sich ober de groote macht ende wijsheit des Schepers verwonderen. ³ d' Antheur siet hier op de h'storie / of wel eer een fabel by sommige van den ouden upgescreyt / als soudent Aristoteles ende Homerus sich seluen te cozt gedaen hebben / mits speenige haer voorgefelde vraghen niet genoeghsaem ronden beantwoorden. Aristoteles voert geseght lang: gespeculeert te hebben op de ebb' ende vloet / die in een eertmael seuen reys heen ende weder lopen soude dooz den Euripus / dat is / een enghete der Zee tuschen Aulis / een haven van Boetien / ende 't eylant Euboea / ende dat met sulken ghelooft / dat het de schepen oock hardt regens de wint niet sich neemt / ende alsoo hy de natuy van dees bloed / als bukten de ordinaris regel van de andere Zeeen niet coften begryppen / dat hy sich in den selver van een hooghte nedergesloot / ende gheseght sou hebben. Soo ick u niet can batten of ontfangen / soo sult ghy my ontfangen / ende alsoo verzoeken zijn. Homerus mede / blint zijnde / ende niet conende verstaen 't raetsel hem van de Daffers booggehouden / dat sy naementlijck 't geen sy blingen verzoeden / ende niet blinghen by haer hielden / sy 't selue van de Lupsen / met welckers bangst sy doende waren / verstaende / ende hy dit niet begrypende / wy mistroostigheyt soude gestorven

zijn. Doozwaer / een groote eer ende weet-gierigheyt in een man / dien blint zijnde / ende sijn rost daeghlijcks beleende / de honger genoegh in de hals sack / al stouf hy niet van her-seet om een eeningh raetsel. Maer soo veel ster af / dat de Antheur alhier quaelijck beradenis geueft / willende werelliche wijsheyt ende consten soeken te vermerigen met opgetaepte logens ende beuflingen.

deel van den ouden haer seer becommert / ende een/deels ontsinnich gemaectt ende gedoot hebben / om dat sy aller dingen aert ende oorzake niet en hebben mogen binden / noch Godt doozgaens (welck hen doch verboden is / ten zy dan dat sy in hem zijn) in sijn spel sien. Dierghelijcken woort-ghelijf van den ydelen name der dingen / die tot geender stichtinge en dienen / iae veel meer alle Godtsalicheyt (soo Paulus tot Timothy. seyt) ommekeeren / willen haer nu oock wederom ontspringen / niet alleen in Philosophia ende Wereltliche consten / maer oock in Theologia / dat is / in geloofs saken / welck ick niet loben en can / wy soudent vraghen van de dinghen ende der waerheyt / ende saecke grppen / kyben wy van den ¹ ydelen name / waer mede ons de Dupbel op hout / dat wy der waerheyt vergeten / met onnoodighe saken ons pynighen / ende dat alleen nootsakelijck is / laten henen varen. Alsoo streekt ende stelt ons de Dupbel op / so wy hem niet en

Dwase vraghen ende woort-springen sal men in den tyt wel aen leggen.

¹ Wellicht verstaet de Antheur hier / ghelijck doozen / ydele naemen / de verschillen in Geographie / te Genfins / want hy reekt 't selue hier mede tot alle Godliche of Theologische Questien / 't welck immers in sijn redenen slupt / als de range op 't vercken / ghelijckmen vooz een spreek-woort seggt. Onderdes openbaert de Antheur sijn verborgene benijn / ende quaed gemoed meer als ghenogh / niet alleen regens de gemene natuyphike consten / maer oock regens de Godheyt selver / als of in desen niet sonderlingen mede te hulpe koomt / de rechte naemen woz te onderscheyden.

leeren kennen / so dat een peghe-
lyck eenen onnoot/aeckeleyken
wech te gaen booz hem heeft / als
moeste hy dien gaen. Et viam pa-
cis ignoraverunt, & ex illa ignoran-
tia neglexerunt. *Ick weet dooz er-
barenheyt wat ick spreekte / wil-
de Godt dat ick den costelyken
tijdt dickmaels beter hadde aen-
ghelept: Want de ^k gantsche
werelt / dat is / alle menschen kin-
deren gaen met enkel dwaesheyt/
poppen-werck/ende onnutte kon-
sten om/ ende niet dan met enkel
dwael-wegen (want sy leyt in de
strickendes Duppels haers Gods/
die nepcht ende leyt / jae dzyfse
derwaerts hy wil) wanneer sy op
Gods wech ten alderrechtsten te
gaen / ende niet dan Gods eere
ende consten te soecken/verhopen.*

*Men sal
ende be-
hoort den
dieren tijt
wel aen te
leggen
booz allen
dingen.*

*Daerom ¹ wilde ick / dat men
den costelyken tijt / van den wel-
ken wy so sparich behooren te zijn/
beter aenleptde / ende niet eenwigh
met dese onnutte bzagen / soecken/
grabbelen / de tijt doorbzachten/
verteerden / ende eenwigh eenen
knoop aen eender biefe en sochten/
maer tragelijck als een Hout uyt
den Ayl / van dese dingen dzones-
ken / op dat ons niet ergens een*

** Versaet dit van den bosen in de werelt / die Gods
kenisse verwerpende / in haer ydele speculation sich liever
bergenoen: anders den gantschen werelt booz enkel
dwaesen ende Duppels pzoop te scheiden / is te lasterlijck:
hemits dooz Gods ghenade niemant als de werelt / of
menschen kindren verhooren werden/so tot iydlijcke ende by
Godt mede gesegende/ als insonderheyt tot eenwigh ende
Salighmakende kennisse / in de daed bestaende / maer ons
dooz den ² Gheft Gods dooz onderschept der naemen
uytgebruct ende voorgeselt. ¹ *Uit-gunsten is onnut/
jae sonde / maer ² te selve niet so veel bitterheden den waer-
gierigen in de konst der geleertheit op te bzagen/is laster-
lijck. Trouwenis d' Kuchter doet sulcks om niet den hoe
sijn bezeten siert te hebecken / als de welcke soo vol van
dwaalinghen in de daed / ende verwoeringhen in de naemen
screyt / als eenley vol supbel is; ende dies op onallijcke
plaatsen / hoe wel niet alle / van ons verbeter wert.**

Crocodil geheel in dese zee / ghe-
lijck als velen geschiet) en trocke/
so dat wy daer in eenwigh moesten
verouden / den wind slaen / ten
laetsien verderben / ende de vyant
tot eenen roof worden.

*Laet my nu te deel onnuttelijck
verteert hebben / ende neemt ghy
hier wech het beste dat ick u ende
my te goede / van velen ontnomen
ende hier te samen gebzacht hebbe.
Nochtang heb ick my meer be-
commert om de sake / dan om den
name/ waerom een pegelijck dunck
alsoo genaemt geworden zy. Niet
meer dan laet u hier mede gedient
zijn / mijn leser/ ende laet u wel zijn
in den Heere / Amen.*

Een gemeyne beschryvinge
ende begrijp Europæ uyt Pe-
tro Appiano.

Eropa eynt hem tegen het Wes-
ten aende Atlantische zee / te-
gen het Noorden aen de Britan-
nische oft groote Duptsche zee /
tegen 't Zuiden / aen de Middels-
lantische zee / tegen het Oosten aen
den bloedt Canaim / welcken de
Scithen/ Siliu heeten/ Meotida/
oft de zee Pontus: Hoe wel het
cleynste deel der werelt / nochtang
van bzuchtbaerheyt / ende alder-
lept bzuchten/ ende maticheyt des
lochts / van sieden ende sloten /
maer voornamelijck van konst-
rycken / aerbighen / vriendelij-
ken / deuchdelycken volcke/ alle
ander deelen der werelt te boven
gaende / als Asiam / Africam/
ende Americam. Aen der breede/
namelijck van 't Zuiden in 't
Noorden / seyd Appianus / en
houdt Europa nergens ober
twee

*Europe
gemeyne
beschry-
vingen,*

*Breete oft
de lengte
Europe,*

Europa
als eenen
Draeck ge-
zigtmeert.

twee hondert vijf- en- twintich Duytsche mylen/ dan daer 't hem aen een middel plaetse met twee vleugelen/ schier gelijk als eenen Draeck verstrekt ende formeert. Maer de lengde Europa van den bloet Tanai/ tot aen de Gadi- taensche zee/ daer 't ten langsten is/ verstrekt hem tot in de seben hondert ende vijftich Duytsche mylen. Nu het begin Europa/ ende het hooft des Draeck van den Westen/ is Hispania/ van den Grieken voortijds Iberia genaemt/ namelijk/ in Bethicia/ nu dat Coninckrijck Granata/ in Lusitania/ nu Portugallia/ ende de gelegentheyt ende om- vancch Carzaconensis. Nu heeft het begrijp Carzaconensis/ an- dersins in 't ghemeyn Hispania genaemt/ vijf Coninckrijcken in haer/ namelijk/ dat Rijk Gal- licie/ Navarra/ Castella oft Ca- stilia/ Cathalonia/ ende Arago- nia/ der welcker een pegelijck zijn naemachtighe Steden ende Vor- stendommen heeft/ van Petro Ap- piano in spnen Abaco ende ande- ren vertelt.

Volcht Gallia/ Vranckrijck/ in veel Vorstendommen ende Pro- vincien gedeelt/ als Parbonen- sis/ het Graeffchap Sabaudia/ andersins Dophai genaemt. Item Cholosani/ Delphinatus/ Aquis- tania/ Bургundia/ dat Hertoch- dom Abernie/ Roymandie/ Cu- ronie/ Indegavie/ Belgica/ 't Graeffchap Campania. Daer aen paelt Brabant/ Vlaenderen/ Piccardie/ Henegauwe/ Lu- xenburch/ enckel Graeffschappen ende Hertochdommen. Item dat Hertogdom Juliacum/ dat is Du-

lick/ Gelderland/ Clivia oft Cleve. Volcht voorts dat Switserland/ in veel plaetsen en heerschappijen gedeelt. Item/ Elzar/ de Rijn- stroom/ dat Hooch ende neder Duytslant/ met veel Bisdom- men/ Hertochdommen/ ende Graeffschappen machtich/ der welcker eene/ namelijk/ Hooch Duytslant/ hem aen Mentz epnt/ al waer dat Roder begint. Hier in worden getelt de Alga/ Bies- galw/ Swartwouders/ Wirten- berch/ dat Hertochdom/ Hooch ende Roder Swabenlant/ Pfaltz aen den Rijn/ March-graeffchap tot Baden/ &c. met haer begrijp. Volcht dan mede dat Francken- landt oft hooch Vranckrijck/ de Rortgaw/ Duringhen/ Doyt- lant/ Bohemen/ Beperlant/ hooch ende neder Oostenrijck/ Merghen/ Slesien/ Meissen/ Sacren/ de contrepn aen den Hartz/ Hessen/ Brieslant/ Holland/ Vtrecht/ dat Hertochdom Holsteyn/ Da- nia/ dat is/ Denemarcken/ Me- helenborch/ Brandenborch/ Po- meren. Volcht ^b Sarmatia/ an- dersins Scythia gheenaemt/ be- grijpt in hem Ungeren/ Polen/ Russen/ Pruysen/ Liefland/ oft Livonia/ de Walachen/ de Volcken Massageten/ dat Her- tochdom Massobie/ Littaw/ Poz- weghen/ Scania/ Sueden/ eens- deels in de Noortsche zee gelegen. Volcht Taurica Chersonesus/

^a Holland ende Vtrecht behooren inimmer niet tot Hoogh/ maer Roder Duytslant/ 't gaet dan om Frieslant/ soo 't mach/ als onder de Duytsen of Saren gebiet ghe- weest hebbende. ^b Hier schijnt v' Antheur upt de confusie verhaelinge der Landen in 't Duytsche rijk gelegen/ op dat niet mis schien vermant meyne/ de selve mede daer toe te behooren/ verhalende/ wat noch voorders in Europa rent som in alle worden ende contrepn is leggende.

dat

Dat is/ de groote Cartarpe/ Schithia/ Scacia/ in't Oosten/ dat is de Sevenbergghers/ want dat Lantfchey van den bloet Canai tot aen Thraciam/ heet dat Eurypische Schitia. Volcht dat hooch oft opperste Misa/ somtijts Dardania genaemt. Item dat de nederste/ nu de Bulgarii genaemt/ Stepmarch/ Kernten/ de Graeffschappen Tiroll/ dat is/ dat Oetfchland. Volgen de Sclaven/ dat Coninckrijck Bozha/ Alppia/ Liburnia/ Crain/ Cracacia/ dat is/ Crabaten/ ende Dalmacia met haer Volcken/ Provincien ende begrijp/ Histria/ Anderfing/ Hiesfienck ghenaemt/ Frigaul/ &c. volcht Scacia/ Macedonia oft Emathia/ des Turcken lant ende Heerschappe/ Cyprus/ Calesia/ Macedonia/ ende seer veel Dozsendouwen ende Lantfchappen/ van Petro Appiano inijnen Abaco vertelt: Als Cyprus/ nu Romania genaemt/ Achaia/ Pieria/ Emathia/ Locris/ Phocis/ Megaris/ Attica/ Boecia/ Etolia/ Thoris/ Hellas ende veel ander Provinciant/ Thracis/ nu Griekenlant ghenaemt/ Chersonesus/ Peloponesus/ nu Morea genaemt/ Laconia/ Mesenia/ Argia/ Cozinthia/ Arcadia/ Siconia ende veel andere.

Tegen't Zuiden / c heeft Europa Italliam / in veel Landen gedeelt / als in Calabziam / Partum / Apuliam / ende in de Ver- tochdonneni Frentanozum / Pelignozum / Maricinozum / Mar-

c Dit is thupfelachtich te verstaen; men soude wel licht in men / dat byten Europa Zuidwaerts den Itallien is gelegen / t welck sals is; dies moet hier gelesen / ten min- der verstaen wesen / dat Itallien leght in de Zuidelycke deelen van Europa.

chiam / Tusciam / Spolet / booz-
tydes Umbria ende ^a Sardinia
ghenaemt / Flaminiam oft Ro-
mandiam booztyts Gallia Co-
sgata geheeten / Terbifer paie / oft
der Venetianen Lantschap / Ti-
guriam / Insubriam / dat Ceno-
manozum ende Turinozum / nu-
met namen Lombardia genaemt/
ende veel ander Landtschappen/
Bisdommen / ende Heerschapppen,
Volgen de Eplanden Europe.

d' t' Een is in 't bafte lant van Italien; 't ander / na-
menlijck Sardinia / is een Eylant in de Middellantsche
zee / regens de kust van Italien ober / niet verre van Coz-
lica.

Van de Eylanden Europe,
uyt Petro Appiano.

Elanden die in Europa in de Middellantsche zeeligen / zijn
 Areta / nu Candia / Caudos /
 Latao / Dia / Cimolis / Melos
 &c. **Aen** Peloponeſe in de Zeelept
 Epia / Scotherre / Salatis / Spaſia
 Eginne / Strophades / &c. **Aen**
 Aeſchia in de zee liggen Eubodia /
 nu Pigropont ghenaeemt / Chia /
 Thera / Polypegos / Chozasia
 Delus / Rhena / Pharbium / O-
 liaris / Micronia / Cithnos &c. **De**
 Eylanden Ciclades / Andri / Pa-
 ri / Subium / Teni / Scopi / Pa-
 ri / Siplyni. **Aen** Epica leyt in de
 zee Cozrepa / nu Cozru / Cepha-
 lonia / Ithaca / Scopolus Cir-
 ſa / Locca / Iacinchus / &c. **Aen**
 Macedonia leyt in de zee Iomo /
 Saponis. **Maer** in de zee Cgoa

a Hier begint men nu weder de Eylanden hoop den
dach te haelen / die te boren in de upklegginge van Africa/
doch niet sonder groote fault / verhaelt sijn: ende coomt
't selve hier wat beter te pas. Onder des merckt des
Wuthens confuse ende verwarde maniere van be-
schryvinghe,

lept

lept Scyrus / Scopelos / Scia / Cos / Lemnos / &c. Onder Bosphoro lept Caneus in Propontide / Protonesus. In de zee Egeo / Chalcassia / Samothracia / Imbros. Pausa een Eplandt Noesia in de Middellzee / heeft de Donauwe den bloedt ghemaect. In de Eurinische zee lept aen Misia het Eplandt Bozistenes / Achillis. In den bloedt Canai lept Alopeia / Sicilia / eertyts Sicania / Crinaccia / oft Criguetra genaemt / woet van vier zeen / daer 't mede omringt is / tot een Eplant ghemaect / ende heeft veel ander Eplanden om hem / van de welke sommige heeten Anonimus / Vulcania / Lipera / Odime / ende noch elve van Apiano vertelt. Sardinia een Hoofd Eplandt daer aen / lept in de zee Ficarnia / Moliboda oft Plombea / Vermea / Herculis / Diabasta ende veel andere. Volcht Corsica dat Eplant / met de Ligustische ende Circhenische zee omringht / andersins Cyrena ghe-naemt.

Daer na volghen de Eplanden Italie in de zee Tirenio / Sprenum / Caprea / Partenope / Ponderosia / Poncia / Planasia / &c. In de Ligustische zee lept Ethalia / Capzaria / de Eplanden Diadomee liggen in de zee Ionio. Aen Libernia liggen in de zee Absozus / Curicta / Scarbona. Aen Palmacia leydt Issa / Cragurium / Coribza / oft Mela / Meligina. In de zee Balearico liggen twee Eplanden / met namen Pithynsie / Ophiusia / Ebusus. Item twee Eplanden Balearides / Majorica / Minorica / &c. In de Gallische zee leydt het Eplant Agatha / Blaston / Stoecha-

des / in 't getal 5. Ieronis. In de zee Gaditano het Eplant Gades / &c. Longobries lept in de Atlantische zee. Meer ander 7. Eplanden / Graciosa / de Pico / S. Michael / S. Marie / S. George / Christ / Faval. Aen Cantabria in der zee lept het Eplant Stipuli / Caterides / Crolente / Catyendes / ende dat Eplant Deorum. De Eplanden met der Duytschen zee omringht / zijn dat Coninckryck Engeland / Britannia / Scitis / Dunna / de Eplanden Orades / Thule / Scotia / Hibernia / nu Eplandt ghenaemt. Daer aen liggen vyf Eplanden / van Apiano met namen vertelt. Aen Hyberniam roeren tegen Oosten vier Eplanden / met Dee ende lieden beset. Item / dat machtich Eplant Island / Seilant / van Ptolomeo Stavia oft Scandia ghenaemt / daer aen liggen Fennea ende Gotlandia / ende noch drie Eplanden Crimoantes die Eplanden in Europam toebehoorende / ende noch meer vertelker Apianus / soo sy teggheden Polo ober al liggen aengewesen / leeft hem.

Een corte uytplinghe der Frontieren, Palen, Berghen, Wouden, Vloeden, Volcken ende Steden Germanie, van Bilibaldo Birkeymers, uyt veel Werelt-schryvers ghetoghen ende ontbonden.

Hoewel de Lant-beschryvers ghemeenlyck Germaniam van Gallia / dat is / Duytslant van Franckryck / met den bloet

Duytslant ende de Drancs rijkshen dinghe.

Duyt-
flants en-
de Dyane-
rijcks
fchepdinge.

Rijns fchepden / soo ist nochtans
seker / dat de ^a Romeynen oock
dese Provintien / die over Rijn
liggen / dat eerste ende twee Ger-
maniam genaemt hebben / welck
sp boozwaer niet gedaen en had-
den / wanneer sp den Duytschen
ontrecken wilden / alle 't gene dat
over Rijn lept / welcke over lan-
ge eer de Romeynen opt in Galli-
am gecomen zyn / Galliam heb-
ben ingehadt ende beseten / waer
by sp met zeden ende tongen / so
Julius Cesar aenwijst / van den
Gallis waren onderschepden.
Daerom willen wy van dit deel
Germania dat over Rijn lept / en-
de van den Romeynen voortijts
ter neder gedrukt is / het beginfel
nemen : ende ten eersten van Rhe-
cia / Maxica / ende Vindelicia / die
de Romeynen van den tijt Augu-
sti des keisers af / tot in den in-
byneck Odoacris / dat is / by vijf
hondert jaren ingehadt hebben.
Daer af wat te vooren in den kei-
seren Chronycke.

^a In 't eerste capittel deses tweeden boecks heeft men
d' Italianen of Romeynen / ende dat noch uyt enckel ver-
maeden / welck openbaer sals sijn / geschoiden booz eer-
gierigh / ende roemfuchtigh / ende die uyt onbetenheyt / of
eernigh ander cronne affectie / der Duytschen naem ende
glorie soeken te onderdrucken ende vernietigen. Ende nu
roemt men hier de selve Romeynen van haer oprechtig-
heyt / dat sp den Duytschen niet wilden ontrecken / 't geen
haer toe komt. Siet hier waeter ende vier uyt een mont
geblasen.

Rhecia, watter in hem
begrijpt.

Begrijp
ende Lan-
den Rhe-
cie.

Voorijden was onder den na-
me Rhecica begrepen / watter
booz volcken ende Landen tus-
schen des Rijnns oorspronck / den
bergh Wila ende den bloet Ae-
nus / dat is / dat daer in begre-

pen wort / oock dat tusschen de
Donauwe ende Italia tot nae
Beren ende Commun in Italien
lach / alsoo dat oock dat Curer-
sche geberchte / Tridentinsche /
Eirolensche / ende dat Entz-
dal onder desen name begrepen
werdt / uytgenomen Vindelicia /
dat is / Beyerlant / oft Lechvelt /
't welck meerin Rhecica lept / dan
daer aen stoot. Nu Rhecica hout
in hem menigerlep volcken / alle
Schwabes over gene zyde der
Donauwe / Ries / ende dat ghe-
berchte. Nu de steden in Rhecica /
soo sp voortijts nae der Room-
scher antiquiteyt ghenaemt wer-
den / zyn :

Curia.	{	Cur.	{
Bregecium.		Begnitz.	
Suladum.		Bizen.	
Abusiacum.		Fussen.	
Matreia.		Matran.	
Campodomū.		Kempten.	

Steden, die aen der Donaw ende
anderints in Rhecica liggen, van
de Ouden alsoo genaemt.

Cragetium	{	Stoelingen.
Bracodurum		Psullendorp
Bracuna		Ethinghen.
Diana		Wittenhorst
Pheniana		Lobinghe.
Dusomagus		Memminge
Rosronemanice		Wödelheym
Carodumum	{	Niedlingen.
Ara Flavie /		Nordlingh / oft
Hepdenheym.		

Rhiniana Singen. (tenbergh.
Alcinous Wodt / Wylstat / of Wit-
Vindelicia beslyt in hem, Beyer-
lant, Nortgaw, ende Lechvelt.

Vindelicia stoot aen Rheciam /
oft is veel meer daer in ghe-
sloten /

Begrijp
ende Lan-
den Vinde-
licorum.

floten / eyndt hem tegen 't Oosten
aen den bloedt Rijn / die tot Pas-
saw in de Donauwe valt / tegent
Zupden aen 't geberghte / tegent
Doodden aen de Donauw / daer
in woonen nu meestendeel Bepe-
ren / doch aen de Lech een goet
deel Swaben / dewelcke Strabo
Licacios / Leckvelders naemt /
die onder de Dindelicis den voor-
prijs hebben.

Sreden ende Vlecken Vin-
delicis, voortijts van de Voor-
vaders, Romeynen, ende Pto-
lomeo anders, ende nu anders
genoemt.

Augusta Dindelicorum / Augs-
burch.

Damasia / Dieffen by dat
Meer Ambr.

Ambr / by den bloet
van gelijken name.

Parthium Partenkerck.

Inutrium Middelwout.

Campodumum Kemnat.

Pontes Scaphonii Scheppele-
ren / slechts een Clooster aen den
bloet Isara.

Carpodanum Craepenboezh /
by Waterboezh.

Ballatum Willenbach.

Frutrium Drepfinge.

Isnira Isen by Drepfinge.

Moecnia Motzinge.

Pisonium / Wisselboezh / tus-
schen Strupvinge ende Becken-
boezh.

Meddullum Meldinge by Mul-
boezh.

Ullia / Oudenburch niet verze
van Nieuwenboezh aen de Do-
nauwe.

Cesarea / Reschnig / niet verze

van Ingelstadt.

Simuntria Hoogenweert een
Clooster.

Abudiacum Dambianum / A-
bach aen de Donauwe.

Murifium Root.

Musina Wensberch.

Erona / Erenboezh / boven de
Nieuwstadt.

Artobriga / Valkenboezh een
Clooster boven Regensboezh.

Abudiacum / Wappinge by Ro-
senheym.

Cigurina / een Hoofd-stadt Ro-
rici / oft Augusta Tiberii / Re-
gensboezh.

Regium / Rookinge / niet verze
van Regensboezh.

Vetera Castra Pforeren.

Augusta Aclia / Strupvinge /
een oude stad / die heden Aelboezh
ghenaemt wort.

Quintiana / oft Quintianorum
Colonia / Kutzinge by Fylsho-
ven.

Boadurum oft Bocodurum /
oft Bolodurum / oft Batavis /
van Ptolomeo Pedicum / Pas-
sam / daer de Donauw ende de
Rijn te samen comen.

Noricum ende sijn begriip.

Noricum begint aen den bloet
Rijn / ende streckt hem tegent
Oosten tot aen Oostenrijck / te-
gent Zupden eyndet hem aen 't
geberghte tot in Italiam / tegent
Doodden aen de Donauw / tegent
het Westen woonen daer nu Bepe-
ren in / tegent Oosten is een Lant
aen de Ens ghenaemt van den
bloet Ens / een deel van Oostenrijck
tegent Oosten / tegent Zupden een
deel van Stiermarch / in 't geberght

Landen
ende be-
griip No-
ricum.

te daer in woonen Carnici / Crabaten ende Slabonen / ende onder den naem Pozico wordt oock begrepen dat Hertochdom Goetz ende Cili.

Steden ende Vlecken in Norico.

Pontes Deni Oeting.
 Bidaia Loopen.
 Bedacum Burchhupfen.
 Iubianum Saltzburch.
 Laurina oft Perunum / Pernau by het Riem Meer.
 Aredata Lintz.
 Samanodurum Bannau.
 Obilabis / Lambach / een Clooster nu aen de Ens gelegen.
 Lauriacum / Lozch / een Clooster by de Stadt Ens.
 Gessodonum Ips.
 Claudinum Melch.
 Cetis Zepfelmuer.
 Auguntum / Rieu stad / oft seer daer by.
 Pacozium / oft so sommige achten / Sacarbancia Gertz.
 Peditum / Bugh aen de Muer gelegen.
 Virunum Todenborgh.
 Julia / Cili. Iulium Carnicum / Villack.

Dat opperste Pannonia, dat is, Oostenrijck, ende sijn begrijp.

Oostenrijck ende wat boorvolcken daer in.

Oostenrijck / andersins Pannonia superior genaemt / eynt hem tegen 't Westen aen Pozico / teghen 't Oosten aen Ongheren / van 't Zuiden aen Histria / Illiria / Ec. tegen 't Noorden aen de Donauwe. Nu woonen daer in

Kernten / Stiermarkers / Oostenrijckers / Slaben / Crabaters ende sodanigen volcken.

Steden ende Vlecken in Oostenrijck.

Vindobona oft Vindobona / oft Vindomana / oft Fabianis / Decane de Hooft-stadt daer in.
 Sabaria / Colonia divi Claudii, Stein aen den Anger.
 Carnus Presbozch.
 Muriala Murzech.
 Regicum Rab.
 Carnutum Wyternelle.
 Petovium oft Patavium Pettau.
 Pibodurum Laybach.
 Emona Elemona.

Pannonia Inferior, dat neder Pannonia, nu Vngaria genaemt.

Dat Ongherlant bewoonen nu de Slaben / Hunni / Cuni / Taziges / Sevenborghers / Duptschen / Ec. aldermeest de Hongeren / die de Heerschappye daer in hebben.

Steden ende Vlecken in Hongeren.

Vimundia Agram.
 Salinum Oeden.
 Teutoburgum Serna / Erdet.
 Milatis Vilack.
 Spymium Spmach.
 Laurum oft Alba Grecan oft Belgrad Gierz Wittenborch.
 Hermonactus Kilia.
 Zeugina Clupfenborch.

Hcl-

Helvetii, Zwitzers oft
Boatgenooten, haer Steden
ende Vlecken.

Switzer-
land ende
sin des
gep.

Onder den naem Helvetij/woz-
den begrepen alle Zwitzers en-
de Boatgenooten / tot aen Basel.
Lacus Brigantinus / in wel-
ken by Constantz de Rijn vloeyt/
Constantzer zee/ dien aenroeren de
Vindelici / soo Strabo seyt.

Arber Felip Arben.
Gannodurum Constantz.
Vitodurum Winterduer.
Curigum oft Pagus Tiguri-
nus / Zurich.

Abanticum Bibelsborch.
Solaturum Solotoyn.
Vindonisse oft Vindonis/Win-
disch by Conincks velt.
Vifoncium Bisants.
Collum Sol.
Donsum Panze.

Na de Switser woonen de
Raurici welker Hooft is Au-
gusta Rauricozum / Augst / een
dorp / een imple van Basel ghele-
gen. Basilea is gewassen up den
dal Augusta / Augsts. Strabo set
daer nae Mediomaterices. Na
dese hebben de Tribochi dit deel
Aertrijck ingehadt / welck nu El-
saten woort genaemt / tot aen de
Sequanos ende Heduos / dat is
Burgondien ende Lothringhen:
Want doen de Hunni den Scepter
hielden / noemden sy al dat sy in
het Oosten hadden / Oostenrijck/
ende wat sy in het Westen on-
der haer wierpen Westenrijck.
Strabo seyd / dat Cingui die
volcken zijn/aen Westenrijck stoo-
tende / tot welker tijt de Roon-
sche Keyseren by dese een brugge

over den Rijn gemaect hebben.
Brencomagus oft Monte Bi-
saco / Bysack.

Argentozatum Straesborch.
Taberna Zaberen.

Hier achten sommighe / Ar-
gento Arma / Colmaer / Elle-
bium / Schlettstadt te zijn: Maer
sy missen verze / want dese steden
zijn aen den Rijn ghelegghen.

Volgen die Vangiones / de
Spierers / hoewel dat het int ghe-
bruyck is / datmen de Wormers
Vangiones / ende dat Remeti
de Spierers genaemt worden/
maer verkeerdelijck.

Verbetomagus / Spier. Pto-
lomeus telt Straesborch onder de
Vangiones / aen dese stooten de
Remeti / dese reychen tot aen Cri-
er / Ruffiniana / Worms. Proma-
gus / Oppenheim / oft veel meer
Spier / hoe wel dattet niet son-
der reden is / datter sommighe zijn/
die Ruffinianam / Spier: maer Re-
omagus voor Worms achten/
ende Bauconum voor Oppen-
heim.

Aen dese stooten tegen t Westen
de Cypriers / der welcker Landt-
schay eenideels van den Rijn
tot aen de Mediomatrices reycht/
desgelijcks tot aen de Menapios
ende Mosan / also dat al t gene
dat den Bisschop van Mentz heden
in de Cypriertse geleghentheyt
heeft / den Rijnouwer begriyp / en-
de de ghelegentheyt der bergghen
Moselz / tot over den Rijnouwaam/
doch al t gene dat in de Provin-
tien Westen-rijck ende Lutsen-
borch begrepen woort / voortijts
altmael aen de Crierschen be-
hoorde.

Rijn steden aen den Rijn ghelegen.

Rijn
Rijn

Maconacum / Mintz / Singi-
um oft Dingio / Bingen / daer
nu de Rijn in den Rijn bloeydt.
Legio Craiana / Drechtshuyfen/
quasi Traiani domus. Vosobia / an-
dersins Fielia / Oppen - Wesel /
daer is verslagen ende begraven
Mamnea / een moeder Alexandri
des Kiepers.

Alexand-
ers moe-
der versla-
gen.

Bodobriga Popparden.
Confluentes / Coblenz / daer
is dat steden Ruygodolff / Rigel/
hoe wel niet verze van Erper een
dozp is / oock van desen name / en-
de aldaer is des oppersten oft
hoogen Duytsants Marchsteen/
welck de Rivièr Obzincus
deylt / soo dat daer na dat neder
Duytslant volcht.

Pu op 't lant van den Rijn lig-
gen / Augusta Trebizonum / Crier-
nobomagus / Neumach / een
dozp by Bergkassel / Pontes Sa-
ni / Sarbzug.

Duro-Corhozum / Aroekort
by de haven S. Nicolai. Matri-
corum oft Dibodozum / Dieden-
hoven aen den oever Moselle / van
de Franchopsen Theodonis dozp
(Theonvilla) genaemt / een stoel Ca-
roli Magni.

Daer na isser een gehijf / welck
de Rivièr Obzincus 3p / de wel-
ke Ptol. over Mentz stelt. Som-
mige achten dattet 3p den Rijn
die by Bingen in den Rijn bloeyt/
sommige achtent booz den Rijn-
ne / maer Pirckepmerus houdt/
dattet sonder twijfel de Mosel 3p/
oft al wel Ptolomeus mogelijck
npt ander lieden aenseggen bedra-

Ptolomei
swalinge.

ghen / der gelegentheyt gesaelt
heeft / hy heeft oock sijn oorsake
daer op / daerom dattet den Rijn-
ene oft Rijn niet zijn en can.

Ripnarij / die inder Crierscher
Lantschappen / ontrent ende aen
de Mosel / Rijn / ende Mosam sit-
ten. Van den Franchopsen wort
Neustrasia ende Austrasia / Ri-
puaria ghenaemt.

Ripnarij.

Van Coblenz begint de ghele-
gentheyt Obiozum / der welcker
Lantschappen van wegen haer-
der goede ghelooftweerdiger trou-
we / van de Romeynen niet wep-
nich gemeerdert gewoorden zijn.
Strabo seft / dat Agrippa dese
niet onwillich over gene zijde van
't water geboert heeft. Dese ste-
den zijn Antunaco oft Antinia-
cum / Andernake : ten 3p dat bil-
licker onder de Crierschen / dan
onder de Obiaensche steden getelt
worde Ruygomagus / daer die Arar
in den Rijn bloeyt / Neppmegen.
Bonna / Bonne / daer teghen
over leyt Genosia / daer Obzincus /
so Flozus aenwijst / den Rijn
een bzugge heeft toeghevoecht.

Agrippinensis Colonia / Colen /
een hooft-stadt Obiozum. Nobes-
sum / Nups / welke Tacitus in
Lignis / gelijk oock Geldubam
te liggen beschrijft.

Colen een
hooft-
stadt Obio-
zum.

Marcodurum / Pueren.
Duromagus / Puermegen.
Juliacum / Gulick.
Coziobalum / Aken 't welck bil-
licker aen de Menapios dan aen
de Obios behoort.

Lugodunum / Sevenbergen.
Gelduba / Gelb / by het Slot
Linem / des Bisschops van Co-
len / nu verdestreert.

Pu aen de Obios tegen 't We-
sten

Menapij.

sten / stooten de Menapii / der
welcher Lantschap voorzijts seer
verze om hem reykte / tot aen dat
gebroken stedecken Castellum / dat
Hessel ghenaemt is / ende onder
haer gebiet was dat lantschap dat
wy nu Efliam / Eplant noemen /
tot aen de frontieren Mozinorum
ende aen 't Graeffschap Namur-
re / Hertochdom Limborch ende
Walckenborch / oock tot ober de
Mosam / een deel Hannovix / tot
aen de Picardien ende Eburones /
aen beyde oevens der Mos / soo
Cesar ende Tacitus willen. Maer
de Meyzen Menapiorum / der
welcher Strabo oock gedenckt /
zijn tusschen Efliam ende Lim-
borch. Ten eynde Geldrix zijn
oock sommige Meyzen Menapio-
rum / in dat lant dat men heden
den Voordijpe / met Gelderen
noemt / by Venlo ende Kempen.
Strabo sept / dat dit de laetste zijn
aen beyde de oevers.

Mozini. Aen de Menapijs hanghen de
Mozini / welker havens ende ste-
den zijn nu Gessoziacum / nu Ca-
lis ghenoemt / andersins Treus
portus / Castellum Hessel / een ge-
broken stedecken. Vaganum / een
stedecken niet verze van Castello /
Waghenheym. Tongheren een
stadt.

Namurcum	Namen.
Leodium	Lupck.
Atbacum oft Atbaticum	
Maestricht	Samobzina.
Cameracum	Camerijck.
Cervana	Cernwaen.
Cognacum	Voornijck.
Gessoricum nabale Gent.	
Lugodunum	Dozhom / oft

S. Geertreupts berge.

Batavi. Na dese volcht het Rijk Bata-

vorum / nu dese hadden in al wat
daer leydt / daer hem den Rijn
deylt / tusschen den Rijn ende de
Mosa.

Hier is te mercken / Ptolomeus
set drie Hoofden oft ganghen des
Rijns / die de Latini Ostia noemen.
Strabo / Pomponius Mela / item
Tacitus / setten alleen twee. Stra-
bo acht ypt Minio / dat men die
schelden sal / die meer dan twee
gangen / vaerden oft bloeden des
Rijns te zijn achten. Nu zijnder
tot onsen tyden drie / van de wel-
ke een pegelijck schier een Eplant
maecht. Maer oft den derden sin-
dert eerst gheworden zy / ende den
nieuwen ganck ende gebuyck ge-
wonnen hebbe / oft van Tacito /
Mela / ende Strabone niet bekent
geworden en zijn / laet ick andere
berichten. Twee Eplanden zijn-
der nu tusschen des Rijns hoofden
oft bloeden / namelijk Batava-
rum ende Camenesatum / ander-
sins Bilania ghenaemt. Nu den
derden ypt loop oft deel des Rijns
maecht oock een Eplant / een deel
Geldrix ende Trajectensis / ende
wozt nu dat Opper Eplant ghe-
noemt. nu wozt een goet deel Hol-
landts onder den naem Batavia
begrepen / ende dit deel dat t onser
Vaderen tijt van de zee wech ghe-
nomen is. Tacitus sept / dat Ba-
tabide voornaemste onder de Ger-
manis gheweest hebben / ende dat
de volcken Catthorum voorzijts
van weghen eens opzoers haer
derwaerts in dese landen geboecht
hebben. Nu hoewel Batavia veel
steden heeft / soo hebbender noch
tans tot onsen tyden wepnich
haer oude namen behouden.

See

Steden ende Vlecken.

Batavorum.

Trajectum Drecht.
Portus Manarmanis / oft
Nabalia / Campen.

Detera Zanten.

*Busactoz
of Deuce-
ri.*

Ciberiacum / niet verze van
Zanten / Wurick / hoe wel sommi-
ghe achten / Ciberiacum ligghen
tusschen Colen ende Gulick / ende
mogelijck Berghepunte zijn. Ba-
ganum heeft synen ouden naem
behouden Bagenheym / daer woo-
nen de Arenach.

Promagus Niemwegen.

Colonia Craiana Kops-
Weerd

Calciaci. Calcar

Batabodurum / een uytgeropde
Stadt / nochtans is daer af noch
een beroemt Slot voor ooghen /
Batenborch genaemt. Dordera-
cum ende den Ziel / beroemde Ha-
bens.

Nu nae de Batavis ober Rijn /
zijn de volcken Busactoz / die som-
mighe Bructozes te zijn willen /
gelijck oock Prolomeus / heden
een deel van Driesslant / der wel-
ker steden zijn

Dabentria Deventer.

Suollis Swolle.

Widius dien bloet loopt tus-
schen de Busacteren ende Drie-
sen / die dese volcken oock schept /
ende wort heden dat swart water
ghenaemt / scheep-rijck.

Sicambzi.

Boven desen by den Rijn woo-
nen de Sicambzi / van de welke
Franchen oft Franchoyen haren
oorspronck hebben / welck niet
veel Argumenten / so Pirckepme-
rus aenwijst / mocht by gebracht

werden. De Gallische schypber-
den Tropaeische oorspronck /
want de Sicambzi vielen ter tijt
Octaviani in dit lantschap / dat
nu Frankryck in 't Gosten /
Francia oft Franconia / dat
Franchenlant genaemt wort. On-
trent Wurtzborgh zijn sommighe
metter tijt wederom uytghebro-
ken / ende door Franchfort in Gal-
liam gheballen / het oberwonnen
ende beseten / ende nae haer Fran-
ciam / hen selfs Francos / de Dye
genaemt.

Lancobart / een deel des Graef-
schaps der Moerk ende des Her-
tochdoms Montensis / door deser
ende der Sicambziens lantschap /
vloepen drie Ribieren / de welke
alle ten laetsten in den Rijn val-
len / Luppea de lyppe / die by Wes-
sel in den Rijn vloeyt / daer leydt
een machtich Slot aen den Oe-
ber / Ter-Lippe genaemt van den
Romeynen gheboudt / de twee-
de Riebiere / Aara de Roer / in de
bergen Cattozum ontspringhende
vloeyt by Roerhort in den Rijn /
wort van Tacito Adrianus (soo
men af nemen mach / genaemt : de
derde Riebiere Angra den Vanger /
wort by Vangerhort met den Rijn
vermenght.

Daer nae volgen de Cengeri
ende Ingrionis / den Hoochrug
ghenaemt / den Grabe van Pas-
son ende Conincsteijn toehooren-
de / daer heuen een deel van Hes-
senlant is tot aen den Rijn / Wes-
serwout / ende Franchfort daer
door vloeyt Lona de beroemde
Riebiere / die oock een goet deel
Hassia bevochticht / by Lonsfel
in den Rijn. Het is eenen ruyffel
oft

*Francia
bact.*

*Cengeri
ende In-
grionis.*

oft de Romeynen dese Riviere geweten hebben / sy en ghedencken pminers haerder niet.

Catius gheeft den Cengris dat lof te Heerde / maer den Catthis te voete.

Pallas oft Cabellium / dat Pals-graefschap.

Intuergi ende **Dacjones**. Da dese volgen Intuergi / de landtschappen des Palsgraben van Heidelberch / ende Berchstrate der welker lant Kenanus / Pallas oft Cabellium noemt / in Duptsch / Paltz. Men dese stooten de Wangiones / dat nu Franconia heet / met het Wisdoms van Wurtzborch. Volgen Chartini / de Wirtenbergers / met de aenstootende Swaben.

Despi. Despi stooten aen dese / t' Marchgraefschap van Baden / ende dat Prupsaw / daer aen stoot het Swartwout / ende de Woestpne der Switzers.

Nu over de Susactoren teghen de Zee Oceanum / ligghen de Phrysi / de Drielanders / die tot aen den bloet Amasum ende de Elbe repcken so Ptolomeus sept. Amasus de Emse bloept in deser Lantschappen in de zee.

Dit Lants steden zijn / ^a Leenwerden / Groeninghen / Embden / Phabiranum / Bremen oft Cefelia.

Cauchi. Boven dese liggen de ^b Cauchi / tot aen den bloet Disurgim ende Albim / is nu eensdeels Sachssen / ende de lantschappen des Hertochs van Lunenborch / oock des Bisschops van Bremen ende Hilleshem. Tacitus sept / dat sy tot

aen de Cattos repcken / ende heetse onder de Duptschen de alder edelste ende gherechtichste.

Dese volghen de Saren / der welker steden zijn Treva / Hephmbozch : Lprimeris / Lubeck oft Muplhem : want Lubeck nieuwelijc ghebout is / ende by abontupzen niet so oudt als dese name Lprimeris.

Chersonesus Cimbrica beslypt in hem ^c dat Hertochdom Holsacien ende Schlesinits / ende dat Wisdom Ribensen / Dibozenheim ende Arthussienheim. De steden daer in zijn Hadersleben / Flenbozch / Sleeswijck / &c.

Da de Saren van den Chalusia de Riviere / die heden de Dypn woxt genaemt / tot aen de Riviere Suevum / de Spzee / woonen de Pharodini / der welker steden zijn Laciburgium / Sondt. Daer zijn ^{Phacoch} der die dit Kiofstock te zijn achten.

Kiisius / Nieu Wandenborch / Wismer / Mollen.

Kiofstock dit Lantschap is nu een deel des Hertochdoms van Megalabozch / welke Provincien tot aen de Distel eertijds de Sclabini / Sorabes / ende Ditzibecommet hebben / met welke Carolus Magnus / ende Coningen van Denemarchen veel Oorlogen geboert hebben. De Riviere Suevus loopt by der stadt Sont in de Duptsche zee.

Sideni liggen aen der Odera / in welken een cleyn Riviere / die Dups genaemt woxt / bloept / ende by der Bisschopliker stadt Cinnamum ende Duptsche zee

^a Waren immers doen by outs dese steden gualijk of niet bekent. ^b Cauchi met den toenaem van kiepne leggen tot aen den Weser / maer de grote tot aen den Elbe.

^c By outs de volkeren Sigulones / Sabalinges / Carbandos / Chalos / Pyumbusios / Charabes / ende Cimboz.

bloepdt. Dat is heden een goet deel des Hertochdoms tot Mecklenborch ende Statin. De Steden aldaer zijn Linosaleum / Tebus / Jovincium / Bernau / Virunum / Angghermont / Gribualdia.

Kuticly woonen aende Distel / de Weerel / der welcker stede zijn / Rugium / Camine / Sturgum / Gaudnitz / Kolberch / Stolpe / Lobenborch.

Pomeren.

Dat Hertochdom Pomeren stoot daer aen. Item Lobenborch / een oudt Vorstendom der Hertogen van Saren.

Ptolameus schrijft / dat de Swaben / ^d Anglorum in Britanniam zijn getoghen / ende dat Eplant nae haer Angliam ghe-naemt hebben.

Suent me-
nigerlep.

Longobarders Swaben ^e hebben haren Stoel in Italiam ver-set / ende dit Lant na haer Lombardiam ghe-naemt / der selver zijn wepruich geweest / maer so Tacitus schrijft / strijbaer.

Swaben Sennones zijn die / daer nu de Brandenborchse Marchgraefschap is / tot aen de Elbe / ende daer ober tot aen de Riviére Suevus. Dese zijn alle met hoopen wech getogen / alsoo dat aldaer gheenen voetstap der Swaben meer en blijktt.

Burgoen-
sche.

Op dese stooten de Burgoenschen / die Plinius Burgundiones noemt / die hebben haren stoel in Galliam ver-set.

Maer tusschen de ^f Cauchis ende Swaben woonen ^s Bu-

^a Angili of oock Anglij genoemt / Besittende een ghe-deelte van Mekelenburgh tot aen Lubeck toe. ^e Dese Swaben hebben gheleghen aen ^t midden van de Elbe. ^f Verstaet de kleine Cauchos. ^g Genaeint de grote Burfactores / by Tacitum Bureci / by Plinium Aschebo-mes.

factores / ende onder dese de Chasme / daer na de Angribarij / der welcker Hertoch hem selven de Bisschop van Colen schrijft: nu woonen aldaer Westphali ende Gostphali: daer zijn drie Bisdommen / Bremenfis / Paternborzenfis / ende Monasteriensis. Ober die Bisurgum / Wesser / leydt na ^t Bisdome tot Hildefheym / dat Graefschap Rabenborch / daer namaels de Bozmanni gheseten hebben / die Galliam hert becom-mert hebben. De steden deser volcken zijn / Mediolanum / dat is Monasterium / Ceuderium / Paternborch / Siatuana / Osenbrugge.

Munster.

Ober de Wesser leydt Brunswijck / dier steden zijn / Hildefheym / Creilsurgum / Brunswijck.

Brunswijck.

^h Locobardi ende Dulingi zijn de volcken / daer nu de oude Maith is / ende dat Bisdome Meydenborch / van den ouden afgenaemt. Die steden heten Mesobium / Meydenborch oft Melde / de Bisdoms tot Halverstadt.

Tusschen de Saren ende Swaben liggen Teutonarij ende Deruni. Dese steden zijn / Treva / Havelborch een stadt ende Bisdome. Item Welsenaeck.

Teutona-
rij ende
Deruni.

Teutones ende Auarpi liggen daer na. Dese steden zijn Berlin ende Brandenborch.

Tusschen de Kuticlos ende Buguntas woonen de Albeones / welckers steden zijn nu Sturgum / Gaudnitz / Scaricadis / Tozen. Onder de Sennoniens woonen de Lince / nu een deel Lausnitz. Onder de Buguntis zijn de Luti Omani / ende de Lu-

^h Werden genoemt Lincobardi ende Dulgumii.

¶

gi Dybil/ daer nu Stargardia
is in Pomeren.

Onder de Lincis op beyde sy-
den der Elbe/ leven de Calucones/
daer nu Hetzberch is/ ende een
deel Meppen by Serbst.

Cherusci woonen tusschen de
Elbe ende Weser de Rivieren/
dat is in Queringen/ ende een-
deels in Saren. Camani hebben
voortijts Messinam beseten.
Bonochma de volcken tot Pre-
sem ende Czotowitz/ voortijts al-
so ghenaeamt.

Batine daer nu dat Hertoch-
dom Sagesis is.

Cozonti die volcken onder den
berch/ daer nu Gerlitz ende Paut-
zen is/ met d' ander sieden/ tot
aen Polen.

Luti/ dese volcken repcken tot
aen de Vistul/ daer nu Schlesia is/
daer de Hoofstiad Breslau in leyt
die Bugordis by den Wereltbe-
schryveren geacht wort. Is oock
een eynde van Polerland.

Sidones die volcken alsoo ghe-
naemt/ daer nu dat Hertochdom
Oppolensis is/ daer nae de Cog-
ni/ daer heden dat Hertochdom
Cesthenis is/ Wisburgh liggen
aen Bohemer-wout/ ontrent de
stadt Olmitz/ nu een deel Mer-
chen lants.

Ptolomeus noemt Casuarios/
Pterereanos ende Dandutos/
mogelyk de volcken der Graben
van Hennenberch/ ende de Lant-
schappen die kom ghenaeamt wor-
den/ ende Duchon/ met de sieden
Koberch/ Smalkald/ Egram/ en-
de andere.

Curoni ende Marbingi lig-
gen onder dese by avontuyzen de
gelegghentheyt ontrent Amberch/

tot aen het Bohemer-woudt.
Nochtans en wil Burchpmerus
hier niet eyndelijcks b. slupten.

Item hy laet hem beduncken/
dat Cherusci de Wpners zijn/
ende Catthi de Hessen/ die vooz-
tijds met de Cheruscis om de
Sout-fonteyne tot Hall in Wp-
sen gestreden hebben/ ende die Che-
ruscos metter tijt overwonnen/
d' welck oock Tacitus gedenckt/
die dit volck met hoogen lof vers-
heft: De Hoofstiad noemt hy
Marcum mogelyk Marchborch/
van andere Phagarum genaemt.

Boven de Catthi woonen
Cubanti/ heden wort dit landt
ghenaemt Cezvelt ende Silba-
hartz.

Daer na aen de bergen Sude-
tis licht Chemiochama/ nu
Foitlandia/ de inwoonders Fo-
itlanders ghenaeamt.

Beneden aen de bergghen hieten
voortijts de volcken Paristi/ daer
nu de stadt Bamberg leyt/ met
het stedecken Holvelt/ Kulmbach/
Peyrrent Hof.

In dit landt is eenen (doch
rijcken) berch/ daer upt vier
scheeprijcke wateren ontspringen
daer toe die tegen de vier hoecken
der werelt loopen. De Elbe
vloeyt tegent Osten/ ende wort in
Bohemen metter Elbe vermengt/
de Rhab vloeyt teghent Zupden/
ende komt ten laetsten in de Do-
nauwe/ den Sal vloeyt tegent
Noorden/ ende wort oock van der
Elben op ghevangen/ den Rhen
vloeyt tegent Westen/ ende ten
laetsten in den Rijn.

Onder de Marungis waren de
Curiones/ Chetuozi Parmecam-
pi aen de Donauwe daer nu een

deel Oostenrijck is / ende Krems
Znam / ende Pichlaesbozch / &c.

Daer na woonden de Marcomanni / daer nu Merken is. Dit volck heeft veel oorlogen ende victorien met de Romeynen ghehadt ende streckt tot aen de Donauwe / heeft voornamelycke steden / Presbozch / Bzun / Olmits / Ebrein.

Onder het Swart oft bohemerwout waren de Quadi / daer zijn nu de stedekens Kam / Kalnont Grabenauwe / tot aen de Donauwe tegen 't Zuiden.

In Bohemerwout zijn de Bohemen / die voortijts ⁱ Bojshemi genaemt gheworden zijn / met het wout besloten. Dit landt hebben voortijts Longobarden / Marcomanni / ende Semnones / enckel Duytschen beseten : maer als de Slavi gheheel Europam overvielen / so hebben sy dit Coninckrijck inghenomen / alle oude inwoonders daer uytgejaecht / waer af sy noch haer sprake daer in behouden hebben / oft sy al schoone met Duytschen volcke omcingelt zijn. De steden daer in wierden van Tacito ende den Romeynen Coridozgis ende Mediolanium / moghelyck namaels Pilsa ende Praghe van de nieuwe inwoonders genaemt.

Daer na vertelt Tacitus noch veel ander volcken Germanie / als Marjos / Bucteros / Cubantes / ende Disibetes / niet verre van den Rijn gelegen / hoe wel Ptolomeus de Cubantes over de Cattos roteert. De Moysi zijn noch overgebleven in Germania / in de Eplanden Dithmarsen / in Sarslant gelegen / daer de Elbe in de

zee bloepdt / dat Eplandt van die volcken also genaemt.

Bucteri en worden van Ptolomeo niet gemelt / ten sy dattet de cleyne ^k Buctacozes zijn / de Dufus verslagghen heeft in een Scheeps oorloge aende Ens / in welcker landt / in de plaetse der uytgedreben Bucteris / Cahnman ende Agribarii getrocken zijn.

Doozts vertelt Tacitus / Matiacos / die wy de Satavi noemen / die van allen chijns vry waren / ende alleen tot Oorloge gebruypt / een volck van seer strydbaren aerde.

De Dispij ende Tercheri schijft Tacitus / liggghen seer nae by de Cattis. Proen gedencht haerder niet. Diegelijcks Vermunduros laet Ptolom. onder wegen. Maer Tacitus seyt dat de Elbe in deser lantschap ontspringt. Is dit waer / so zijn sy een deel Bohemerlants.

Atiozi / Helbeconari / ende veel ander Duytsche Namen ende Volcken / zijn geheel uytgeroept / oft minners die namen verandert. Peucini ende Basterni seyd Plinius / stootten aen de Walachen in Germania. Daer zijn oock noch heden Duytschen in Sebenbergen / maer of sy eerst derwaerts gecomen zijn / oft altyts dese blecke ingehadt hebben / dat en can ick niet verskeren / noch booz de waerheyt bevestigen.

Dat Mertryck Augozum heeft Auguz noch dien naem behouden / om welck tytel tot onsen tijden veel Doozzen kryben / als de merckgrave van Brandenburg / Hertoge

Wierst
ende alle
oude vol-
cken Ger-
manie,

ⁱ Sami / Dabien van Strabo / Boemi van Tacito / &c.

^k Jimmers t' sijn de grootte Buctacozis ende niet de kleynen gelijck de Antheur waert,

ban

van Mechelenborch ende Pomeran / die haer selven Doxten tot Rughen scheyden. Dese hebben oock een Eylant in/aen der Spree daer sy in de Zee gaet.

De steden Suiuanum noemt Tacitus / die oock in Scheeps oorsloghen dapper zijn soudent / het zijn mogelijk Sweden ende Denemarkers / Plin. vertelt merckelycke Eylanden in Germania bedonden / de welke sonder twijffel Sweden / Noorwegen / Denemarc / Islandia / Finlandia / Vermentlandia / 1 Groenlandia zijn / tot aen de wilde boschlieden / die Wilclapmanni ghe-naemt worden. Dat uptterste deel deser Eylanden is met het teekken des Cruys Christi be-teekent / d'welck niemant sonder des Conincs oorslof vooz bygaen en mach / want daer is een vast dwingsslot / dat Wachthuyss genaemt / derwaerts comt nochtans dagelijcx van't worden van de be-vrosen zee / wilde Barbarische lieden / Caroli genaemt en comen om koopmanschap in Groenlant met grooter macht ende toegeruster heppcracht. Sweden en is niet over al metter Zee omsloten. De voornaemste stadt Noorwegie is Bergen. Ende de voornaemste Hoofststadt Swecie is Stocholma. Maer de Hoofststadt in Denemarch is Coppenhagen.

Eylanden
in Dene-
marken.
Nu onder de Eylanden in Denemarchen is een in Gotlant genaemt / daer in leyt de kercke Pharensis / ende de stadt Vespul.

1 Groenlant is seker dooz de Noord ende Noe Zee genoegh van dees Landen afgeschedden; ende mede by ons niet bekend geweest. in Hier Gotlant / maer Gutlant / alsoo de ware Gotthen of Gothones aen de rethier de de Ditsul leggen / gelijk terstont sal volgen.

Item een Eylant Scandia oft Scania / dat tot onsen tyden Schoonlant genaemt wort / met d' ander Eylanden die aen Dene-marken behooren.

Daer aen staoten op de rechte zijde der Duytsche Zee / de volcken Effluorum sase Tacitus noemt / dese zijn de Buteni.

Da dese volgen de volcken Sitonum / mogelijk heden Eylant genaemt. Dese set Tacitus vooz den laetsten hoeck der volkeren Germanie / maer Pompa. Mela de Hermiones. Maer Ptolomee begint over de Weerel / Sarmacia oft Polen in Europam / in welke veel Duytsche volcken woanen / als de Githones / Alani / Rangi / Scyri / Vandali / ende oock alle Natien der Gotthen / na welke upttocht haer de volcken Slaven genaemt / in dit lant geset hebben / een volck sonder getal / welck heden boven Polen / alle dat Ruyssen ende Moscovitem lant / tot aen de bevrosen zee / ende oock den vloet Canaim / oock wat daer boven is / in heeft ende besit.

Maer Prussia ende Libonia / welke voortijds Gotthia / in't Oosten genaemt gheweest heeft / tot aen de Rievier Parbani / ende wat oock in de Vender slippe oft boesem begrepen wort / dat is heden den Duytschen Heeren onderwoopen. Daer zijn veel steden ende Wisdommen Sambienis / Rugensis / Hapselensis / ende ten laetsten Revaliensis / de steden heeten eensdeels / Elbinghe / Arnel een Slot / ende Marienborch / Riga / Poznau / Hapsel / Revalia &c.

Wistel oft
Weixel,

Daer loopen nae de Wistele oft Weerele / de bloeden Chozmus oft Possaria. Item Pregoza oft Cherehin / ende de Remel (oft Riemen na der Slaven tonghe genaemt / die oock dooz der Moscoviters lant vloeyt) ende oock ander Rivieren als Hillige / Tur nuntus / Vima / Zuina / ende Binda / moghelijk andersins Egerinus genaemt. Item Anna / Parva / ende ander Rivieren upt Moscobia ontspringende / ende in de zee vlietende.

Moscobia
vijf hon-
dert mylen
lant.

In Moscobia der Moscoviters Lant / begint aen de zee ^a Weltheo / teghen het Westen / ende reykt tot over de vijf hondert Duytsche mylen in 't Oosten / alsoo de Moscoviters claerlyck aenwysen / alsoo dattet verder reykt dan de Ribiëre Canais / oock verder dan de Volga oft Rha de Ribiëren / ende tot dooz Scythiam in Asia. Want Joannes des nu ghenoomden Basili vader / heeft dit sijn Rijk seer gemeerdert / ende tot sijn gebiedt veel toegeworpen / als dat lant Permeska / Cozrhelam ende in 't eynde Tuhra / van waer voortijts de inwoonders in Hongeren haren stoel verset hebben / gelijk noch upt de eenicheyt der spraken aengewesen wort: want noch heden sprecken beyde dese volcken (soo verze van malcanderen gelegen) een sprake / evenwel zijn die in Tuhra wat grover van sprake ende zeden / want sy leven slechts van den wilt-vanck ende visch-vanck: sy en hebben geen/sins geen broot / noch gelt /

^a Niet Weltheo / maer Baltico / of de Welt by den Duytschen na sijn gelegenheyt andersins genaemt d' Oost-zee,

ende dewyle sy anders niet en hebben / so en geven sy den Coninck anders niet tot tribut / dan mes nigerlep puppen van dieren / ende sommige groote costelijcke vischtanden / waer upt men alderlep costelijcke hechten aen de geweren maecht / sonderlinghe by den Turck hooge geacht. Doozts soo zijn oock een deel Cartari de Koranenses ghenaemt / onder den Scepter der Moscoviten / anders stooten de Moscoviters tegent Oosten aen de Cartaros / Savolhenes / Nahangses / Sabalenses / &c. die Moscoviam met haren overbal dagelijcks becommeren. Moscobia eyndt hem tegent Doozden aen de gebrojen zee Orcano / tegent ^o Zupden aen de Littaw ende Kupffen / ende aen eender groote wyde plepne der Wytvelders.

In van Littaw ende Kupffen heeft den Coninck der Moscoviten vooz den tegenwoordighen Basilio Joannes sijn vader / dat Hertochdom Novogord ende Mosaspho afgedronghen / maer den tegenwoordighen Coninck Basilius sijn soon / Plestouta / Swolensko / met veel ander stucken der Littawers ende Kuysen afgenomen. Der Kupffen ende Moscoviters spraecke is Slavonisch / sy houden in haer Kelsie in veel dinghen der Grieken ghebyrck. Maer de ander volkeren die de Littawers ende Moscoviten beheerschen / heb-

^o Teghen 't Zupden met de ribiëre Candis de kleine ghenaemt / andersins Conetz / ende voozts Delna ende Polat / tegent Westen met de Bozphionis ende de ribiëre Parva / regens Oosten met de ribiëren Obius ende Canais / naemientlyck de groote / welcke twee mer e Europeam van Asia afsheyden,

Moscobia
een Stadt/
lant ende
Kebiere.

ben een pegelijck sijn eppen sprake. De Hoofstadt in Moscobia daer de Coninck Hof houdt/ heet gelijck dat lant Moscu/ daer dooz bloept oock een seer groote Kebiere van desen name.

Moscu is een machtighe groote Stadt/ maer meest al (behalven des Conincks Hof) van oudt ghebou/ ende leyt vander stadt Simol/ die in Russen de Hoofstadt is/ hondert Duytsche mylen. Van Simol tot Volna de groote stadt Kuttuzum is hondert ende twintich Duytsche mylen. Van Volna tot Crakow/ sijn wat meer dan hondert Duytsche mylen also datter van Crakow tot na Moscu 300. en 20. Duytsche mylen sijn/ ende van Russenboz sijn wat over de hondert mylen tot Crakow/ alsoo datter meer dan vier hondert groote Duytsche mylen van Russenboz na Moscu sijn.

In Mos-
cobia ende
Turckia
ist altemael
des Co-
miners eyge.

In dit volck der Moscobiten is van grove zeden/ daer toe groote dienstbaerheyt ende tyrannye onderwozen/ also dat al gelijck oock die by den Turck sijn/ wat een peyljck heeft/ des Coninck eyge te sijn gesept wozt/ ende de Coninck houdt al booz sijn eygendom/ hy laet nachtans sijn onderdanen dat gemiet ende gebzupck als een eppen Heere sijn eppen lieden/ evenwel niet langer dan hem ghelust/ ende met sulcken conditie/ dat sy hem geven wat/ wanneer/ ende so veel als sy wil/ oock haer selven/ haer wyff ende kinderen.

In Moskwa is soo groot/ dat het ober de heertigh duytsent huysen in sich begrept/ herbaer mede een Slot of stercke/ in 't welcke twintich duyzent menschen conen woonen/ sijnde dees de lijf wacht van de Groot-Dozt van Moskobien.

In Moscobia heeft veel volcken ende Landen/ met spracken/ zeden ende geloven onderschepden. Daer sijn onder ander/ de Hyperborei/ Basilië/ Modoca/ Hippophagi/ Zaccate/ Suariden/ Mei/ Perierbidi/ Caranate/ Sarmates. Aen Aien Scithæ/ Phitrophagi/ Materi/ met veel ander volcken. Boven dien sijn ten eynde Moscobie de onbekende Landen/ nu Permeska/ Tozella ende Tura/ oft oudt Ongerlant ghenaemt/ daer af de Hongereren/ soo gehoozt is/ voortcomen.

In Moscobia ontspringhen de Kebieren/ de Edel/ dat is Rha oft Volga/ Canais/ op ende upt eender pleyne/ Zuina/ Mosca oft Moscobia/ Ocha/ Minula.

Lituania/ Littaue/ stoot tegent Noozden aen der Moscobiten landt/ tegen 't Westen aen Livoniam/ Liefant/ Russen/ ende Samogithiam/ tegen het Oosten eyndet hem aende Kebieren Oskol/ Bogra/ Donietz/ die alle in Canaim vloeyen/ tegent Zuiden aen Polen ende Russen stotende.

Dit volck heeft voorszijts onbekendt/ ende den Russen oft Rhatzen onderdanich gheweest/ maer heeft metter tijt also d' overhandt ghenomen/ dat sy geheel Russen haren Scepter hebben onderwozen/ boven dien Liefant/ Russen ende Polen met geduerige oozlogen vermoept/ alsoo dattet met dese Landen gedaen geweeft hadde/ waert dat het Krups desen Landen te hulpe/ teghen dese niet ghepedicht en hadde geworden/ ende dat gheheel Europa niet ogheweest en ware: Nochtans en heb

Gelegent
heyt der
Littaue-
wen.

Polen ende
Littau-
wen tot
het gelobe
gecomen.

hebben sy sonder een groote nederlaghe der Christenen niet mogen gedempt worden/ oft sy alwel groote schade daer tegen ontfanghen hebben. Ende dese krijggh heeft langen tijt geduyrt/ tot dat Jagellus der Littauwer Dorst met al syn lant/ ende oock het Coninckryck Polen/ dat ghelobe Christi (oft veel meer der Roomscher Kercken) hebben aengengen/ ende dat Jagellus nae ontfangen doop/ Vladislaus ghe-naemt gheworden is. Dit heeft hem verloopen Anno 1386. Van deser tijt af is dat Coninckryck Polen aen desen Stamme ghebleven.

Nu der Littauwers heerschappye sijn veel volcken onderworpen/ ende oock veel Dorsten: Littauwers ende Rupsen oft Khatzen/ de Hoofst-stadt is Vilna/ aen de Riebiere Vilna van ghelijcken name ghebout. Woisthenes de Riebiere ontfpringht in Littauwen/ ende vloeyt door Rupsen in de zee. Dit volck heeft vierderlep spraecken/ evenwel is de Duytsche ende Poolse alsoo daer in gesloepen/ dat dese de ghemeynste sijn. Sy volgen het gebuyck/ geboden ende gelobe der Roomscher kercke. Ptolomeus vertelt aldaer Galindos/ Godinos/ Sudinos/ Sevinos/ Amarobios ende Cariones die volcken.

Korolona oft Ruffia/ dat is Rupsen/ is ruwerlep/ wit ende swart/ het stoat tegen 't Noorden aen Moscoviam ende Littaw/ tegen 't Zuiden aen Valachien/ tegen 't Westen aen Polen ende Masoviam/ daer voortijds de Massagete in ghewoont hebben.

Item de Mani/ Hamorobij/ Jaziges/ Koralani/ Chimi/ Peucini/ Bastarne/ Amodaci/ Nava-ri/ Cirangide/ Sauromatz/ Cit-homes/ Scythæ/ Vandali/ Gepi- de/ Heruli/ Caiphali/ Carpi/ ende ander volcken der Gotthen/ die haer in twee volcken gedeelt hebben: die in 't Oosten trocken/ ende de Cauream Chersonesum in namen/ hieten Ostrogothi/ maer die haer in 't Westen begaden/ Visi-gothi/ in welke plaetse de Slaven sijn gecomen/ alsoo de sprake betuycht.

Nu is Rupsia/ Rupsen/ onder de heerschappye der Littauwers/ upt-genomen dat de Moscoviten daer af gescheurt hebben. Dit lant/ hoe wel dattet van de/ koopn/ ende hoonich rijk is/ sonderlinge dat deel daer in/ Podolia genaemt/ soo ist nochtans door den daghelijcherseken overval der Turcken ende Tartaren seer verwoest/ als die derwarts eenen vyen toe-ganch hebben.

Nu Rupsen heeft veel naemachtige steden/ maer seer gebroken/ sonderlinge Kpovia/ bande Tartaren omgekeert. Daer heeft eerst den Eertzbisschop geseten/ welchen voortijts alle Bisschoppen Ruffia/ Moldavia/ Lithuania/ ende Valachia/ gehooftsaem geweest hebben/ gelijk desen den Paus. Heden is Leopoldis de Hoofst-stadt/ daer nae Hallper/ bepde aen de Riebiere Giza gelegen/ met veel andere. Maer dat Hertochdom Smol/ Moscovien- se/ ende Novograd/ sijn van de Moscoviten af getreten. De Rupsen volgen 't gelobe der Grieken/ de sprake der Slaven. Item het wo-

Besschen
ende Paus
in Rups-
schen.

Woonen oock in Russsen Armeni/
groote Coopliden / die in Egypten /
Persien en Indien reysen / en
de haer coopmanschap dypben / sp
zijn over al door de Turcken ende
Cartaren seker ende Colby. De-
se vyzhept heeft hen Keeser Mac-
homet verleent / die by de Arme-
nis onderhouden ende opgevoet
geworden is.

Nu de Gotthi hebben opt ende
opt Duysch gesproken / ende haer
selven Duyschen genoemt. Haer
Voosten hebben geduert tot op on-
sen tijt / Voosten van Mankuppe
genaemt / die dit slot van het ge-
welt der Turcken ende Cartaren
beschut hebben / tot op den Keeser
Machomet / die heeft Cassam
omgekeert / den Cartaren spinen
Scepter onderwozen / hy heeft
oock dat seer vast weerachtich
slot Mankup gedefineert / en-
de twee broeders (aen de welke
alle den Eeddom der Gotthien
heeft opgehouden) daer in ver-
moort. Nu upt alle volcken der
Gotthien en is in Germania geen
meer overbleven / dan Styrj oft
Styrj / de Stiermarkers / ende
Turcilingi oft Turingi / de Du-
ringers.

Voorts / die tot onsen tyden
Turcken worden genaemt / heb-
ben van de Cartaren haren ooz-
spronck / twelck niet alleenlyck ge-
lycke spraech / wyse / trouwe /
cleedinge ende spys: Maer oock
ghelycken aert ende maniere te
stryden / oorlogen / &c. aenwysen.
Daerom seplen dese verze / die dit
oudt volck eerst van Turciman-
nis af gecomen / oft Turciman-
nos te zijn / voorgeheven. Want
voorz drie hondert Jaren en heeft

men schier niet van den name der
Cartaren gheweten / na wel-
ker toecomste Ottomannus hem
van de Cartaren gedaen heeft /
ende met sijn stat den Turck
aengenomen / waer af de Car-
tari noch heden de Turcken
haer ondersaten ende volck noe-
men / die Godt om haerder sonden
wille alsoo verhoocht hebbe / om
haer te plagen ende te straffen / de-
wyle sy te voozen niet alleen haer
onderdanen maer oock slechte ne-
dere boerslieden onder hen lieden
geweeft hebben / twelck sy met de-
sen name Turck aenwysen ende
verstaen hebben willen.

Nu de Iberi / Albani / Circasse /
Gazari / ende Menigrelli / comen
al van de Slave / af / in Crijchs-
loopen also in dese Landen tot in
Asiam genestelt / ende die Landen
beseten / sy sprecken nae haerder
spraken / volgen 't gebruyck en-
de gelobe der Griecken / ende haer
spraecke is soo gemeyn / van we-
gen der strenge oorlogen tot in de
Oosten / dat men door de gant-
sche Turckye / sonderlinghe de
Crijchsliden in des Soldaens
hof in Egypten / ende des Turck
tot Constantinopole / dese spraec-
ken spreekt / ende voorsz andere in't
gebruyck is.

Voorts soo zijnde Vinuli / Ven-
di / Zabbi / Viltzi / ende andere
volcken / van de Slaven / aiet Van-
dali / so sommige achten: Maer
hebben alleen dat van de Vanda-
lis verlaten aertrijck beseten.
Want men leeft van geen grooter
volck / dan den Slaven / die voorsz
tijts schier al het Oosten in Euro-
pa hebben beset / als Illiriam /
Bohemiam / Polen / Valma-
ciam /

Volcken
die vanden
Slaven
afcomen
bertelt.

Gotthi
Duys-
chen.

Der Turck-
ken oorz-
spronck.

riam / tot aen de Sarmatische / Baltische / ende Abziatische Zee. Waert dat de Rijcken met het be-
gryppen alsoo wierden gehouden
ende gehanthaeft / so wel als ver-
kregen / soo soudent de Slaven de
Widermachtichste ende alder We-
relts Heeren zijn. Maer gelijk de
menschen / steden / natien / ende
Rijcken haren opg. ick ende toe-
nemen hebben / alsoo oock als
sp tot haren voozghestelden ou-
derdom ende pale comen / heb-
ben sp oock wederom haeren on-
derganch ende afnemen / want het
is eenmaal besloten / datter niet
bestandichs noch blijvelijx hier
in dese Werelt zijn soude / op dat
wv dese dinghen niet en betrou-
wen / ende ons selven hier hebben.

Bergen ende Wouden in Duytslant.

Bergen
ende Bos-
schen in
Germania.

DE bergen die Hongeren / Po-
len / ende Duytslant segheden /
Cremutz oft Semnits ghenaemt /
set Ptolomeus vooz de eerste ber-
gen Germanie.

De Bergen die schier in 't be-
gin der Donauwe zijn / by Dilling-
gen / zijn nu een deel des Swar-
ten-wouts.

Der Switzers woestynen met
het Regentische Wout zijn nu d'
eerste deelen des Swarten wouts /
rephende tot aen 't gheberchte.

De bergen Abuolij hebben me-
nigerlep namen / ende strecken veel
tacken van hen / ten eerste dooz
des Marchgaven Lant van Ba-
den / ende dat Hertoghdome van
Wittenberch / tot aen den Hecker-
dooz Swabenlant / tot aen de
Ribiervocorum / ende tot aen de
Dauber / daer nae tegen Franc-

kenlant nae Bamberg toe / maer
ken sp dat Steegerwout / maer
van den Hecker tot aen den Maen
maken sp dat Orenwout / ende te-
gen over het westerwout. Daer
na repcken sp tot aen de Cattos /
dat is Hessenland / van welcken
sp oock dat Feuckenlant depleen
aldaer wozt dat geberchte oft dat
wout Spelhart ghenaemt / ende
verstreckt hem tot aen Westphali-
am / den Rijn / ende tot aen Elen.

Melibocus heeft van daer zijn
beginfel / ende verstreckt hem tot
in 't Oosten / dat Harwout met
Wepner gheberchte / oft Berch-
werck / is eenen aenhangh der
bergh Venoba.

Volcht der Doringewoudt /
a Semana ghenaemt / maer dat
Bohemerwoudt omcingt dat
Bohemerlant in hem selven ront-
omme / ende heet op 't Latijn
b Silva Gaabreta.

De Bergen Aseburgij / is dat
geberchte dat hem dooz Schlesiam
tot na Cracau in Polen verstreckt.

De berggen Suditi / is dat
Barnberger geberchte / daer op de
Marchgrave van Brandenborch
zijn landt ende steden heeft / als
Helveldt / Culmbach / Pepprent /
Hof / met Fortlant. Onder dese
bergen is dat eerst gemelde wout
Gaabeta.

Daer tusschen ende het Pool-
sche geberchte / is het Wout Her-
cunia / het Swartwout / tot welck

a Semana / anders mede Batenis genaemt en is niet
egentlich het Doringher woudt / maer een ghedeelte
van 't Swarte wout / Hercunia in 't Latijn / liggende
int Hartoghdome Bunswijck / ende int ghemeyn der
Hart / nae denouden naem gheheten. b 't Bosch Ga-
breta is niet het Bohemische wout / alsoo 't selve van de
Harcunia egentlich niet is onderscheyden / maer het
Doringher wout : dies de Kurfur 't ene hier dooz 't an-
der 't onrechte selt.

Bamberg
geer ghe-
berchte.

Swert
wout.

tynde oft begin (so Cesar schijft) noch niemant komen en is / oft al wel sommige beertich dagen daer in gegaen hebben. Maer over dweers is het een sommige plaetsen negen dach reysen / aen sommige meer oft min breet / oft het alwel dickwils spnen name verliest / ende nae des lants ende der spraken aert / daer 't aen repekt / den naem verandert / want het repekt overmits zijnder grootte / aen veel volcken. ^c Wir hebben voorts / alsoo upt de Schypvers deser dinghen claer is / de Duytschen bewoont / ja daer is dat groot Duytslandt geweest / maer nu bewoonent de Polacken oft Polnaers ende Sclaboniers / 't samen met de Littawers ende Moscoviten.

^d Luna silva / is dat Bohemerwoudt / tegen 't Zuiden tot aen de Donauwe.

Du de berghen in Aethia ende Hindelicia / dat is / in 't Swaben ende Beperlant / is den berch Adula / by Chur ende Fussen / Chures geberchte. Maer de berghen Gzate / is 't geberchte daer de Leck ontspringt / tot aen Italien. Ende den berch Oera is de Saltburgers geberchte.

Dat geberchte aender Ens is eerstelijck Cecius den berch / Srier oft Stermarcher geberchte. Den berch Carbanca / is dat geberchte der Herentes / Crabaten / ende Gotzensers. Ende dit is in een der somme te weten / hoe wel de berghen in Duytslant menigerlep namen cryghen / soo beginnen sy

nochtans alle aen der selver gheberchte / ende verstrecken haer van daer herwaerdt ende ginswaerdt in de landen / tot dat sy haer wederom in haer selven buygen / ende blieten een goet deel aen Bohemerwoudt. Cesar noemet ^e Dyringerwout Bacenim / Prosom. (soo gehoozt is) Demana / van onspreekelijcker grootte. De bergen over Rijn / Jura oft Jurassus / Switzers gheberchte tot aende Allobroges.

Dogesi zijn de bergen door Latringe / over den Monting. Arduenna eertijdt een groot gheberchte / tot onsen tyden een deel Eifants. Strabo seft / dat desen berch repekt tot aen de Moynos / Atrebares / Eburones / ende Menapios.

Dan de bergen ^f Rhipheis ende Hyperboeis / waer as vele / so veel schypven / en can men niet geweten welck sy zijn / oft waer sy liggen / hoe wel sy oock in Germania liggen souden / ende nochtans vele Polen / Moscoviam / ende geheel Germaniam dooreyest hebben.

^e Siet op letter A. ^f De Schribenten verhalen van dees bergen soo vele Fabels / dat het wonder is / onsen Auctor de selve verbyte gaen : onder des nootens / dat die in de uiterste ende noordelijcke contrayen by Schythien se. gesiet moeten werden : ende niet in Duytslant / gelijk onsen Auctor 't ontreyte meent.

Rivieren ende Wateren in Duytslant.

DE Rivieren der Duytscher Landen loopen sommighe in den Rijn / Rysel / Elbe. Donauwe / sommighe hebben haren ganck voorts in de Duytsche zee / behal-

Bergen
over Rijn

Rivieren
ende wateren
en Gers
manie.

Bergen in
Aethia ende
Hindelicia
zie.

^e Siet soo / maer de Bohemers / vaet ende de ander ginswaerduytsche natien. ^d Luna silva is eygenlijck niet het Bohemer wout / maer een ander verbeet der ruffigen Allobroen / Polen ende Hongariën.

den de Ribiëre ^a Athesis in de Adriatische zee.

Ribieren
die in den
Rijn vlie-
sen.

In den Rijn vloeyt de Illa / niet verze van Welchercken / daer nae de Arar / Lynacia / Ruisa / seer rupschende snelle Ribieren / die uyt het Switzerse geberchte haeren oorspronck nemen.

Daer nae de Recker / in welcken te voozen loopen de Ribieren Cocernus / ende Iagesta / ende ander clepne Ribieren. Daer na by Mentz / de Meyne / maer eer dat die in den Rijn loopt / so neemt sy te voozen oock veel Ribieren in ende met haer. Ten eersten de Regnitz / de welke / nae dien sy de Begnitz / die dooz Rozenboezch vloeyt / in haer neemt / so vloeyt sy dooz Bamberg / niet verze van daer valdt sy in de Meyne. Daer heeft Carolus Magnus eenen grooten oncost ghedaen eenen gantschen Sommer lanck / om de Meyne in de Danauwe ende den Rijn te leyden / doozgravende beyde dooz bergen ende dalen / alsoo men by Wittenboezch ter selver plaetse noch de oude voetstappen dooz oogen siet / also dat hy van den Rijn in de Meyne / van de Meyne in den Regnitz / van der Regnitz in Almonem / ende van daer in de Donauwe / ende alsoo van d' een zee in d' ander schepen mochte.

Damaels valt de Tauber in den

^a Athesis is een rebier in Gallia Cisalpina / uyt de Alpen by Trenten sijn oorspronck nemende / van waer de selve voozt dooz by Trenten vloeyt / Verona in twee deelt / daer nae aen den oord vande Padus in Italien in de Adriaetische der selver vloeyt / ende alsoo voozt niet verze van Brundisium in de Adriatische zee uytloopt. Dat ghemeynschap heeft dees Rebier van met Duyslant / dit selve mach men met rechte oordelen van meer andere alhier verhaelt / die wy om de kortsheyt wille overschien.

Rijn / geen clepne Ribiere. Daer na gaet die Mosella / andersins ^b Obyncus genaemt / by Cobolentz in den Rijn / nochtan neemt sy te voozen boben Crier / de Ribiere Sarum in haer / in welke Sar te voozen Blysa ende Rida vloeyt. Boben dien loopt de Ribiere Arar / die uyt dat Crierse gheberchte ontspringt / met veel Ribieren ende Beelen te voozen gemeerdert / boben Kenomaz / in den Rijn.

Maer op d' ander zyde van den Rijn vloeydt de Ribiere Lona / dooz Hessenlant / met veel invalende Ribieren / by Lonstein in den Rijn. Volgen de Ribieren Angera / Rura oft Adranus / ten laetsien Luppia / die by Wesel metten Rijn vermengt wozt.

Ten laetsen comt oock de Masse in den Rijn / maer eer dat de Rijn der zee wozt toegesegelt so deylt hy hem in drie delen / in den Waal / ende in 't Epland dat nu Dussel wozt genaemt / ten derden in den Leck / ende dooz dese drie gangen valt hy ten laetsen in de Duysche zee / evenwel beboechticht hy te voozen Zeeland / Holant / ende Driesslant.

Maer de Ribieren die in de Donauwe in bloeyen / zyn :

De Rer.

De Wernitz / Wernicus ghe-naemt / by de Donauwe / Woerd mijn Vaderlant.

De Leck / een snel rupschende groot water by Lecksgmunde onder Woerd / niet so verze van Augsburch.

^b Obyncus / of andersins Obis / ende by Polontes Obis genaemt is een Ribiere vloeyende by Baternas / een stad in Gallia Narbonensis / schijnt dies niet te verze te voozen de Mosella gehouden te werden / &c.

Ribieren
die in de
Donauwe
vlieten,

Te

De vischrijcke Riviere Almus gaet by Kiehlheim upt / in de Donauwe.

De Nab neemt de Diltz in haer / ende vloeyt by Regenboezh in de Donauwe / Desgelijcken Regnus / daer men Slechgupsen in vint / die daer Peerlen doozboezgen.

De Iler / een groot snel water / vloeyt van het geberchte dooz dat gantsch Beperlant / ende na dat sy veel Rivieren op vangt / vloeyt sy by Diltzhoven in de Donauwe.

De Ens een seer groote ende snel-loopende Riviere / wanneer sy dooz Saltzboezh dooz dat Entz dal vloeyt / met veel ander in-loopende Rivieren ghemeerdert / soo loopt sy by Passau met eenen sulcken strom in de Donauwe / dat sy eenen goed stuck weegs haren opgemerchten bloedt van verwe en snelheyt uptgereckent / behoudt / ende in het water der Donauwe niet vermenght en word / gelijk men claerlyck upt de verwe een goet stuck weeghs mach afnemen oft merken.

Iza	Ils.
Crauna	Crupn.
Enesus	Ens.
Item de 2 Rivieren / Wag ende Grana	
Iga	Ichel
Lepta	Lepta.
Marum of Marobia	Marc.
Arabon	Nab.
Varus oft Drabus	Crab.

Mura oft Murus Mur. Tufschē dese ende de Donauwe is den Coninck Ladislaus van Hongeren verslagen gheworden / van den Turck / Anno 1527. Alle dese Rivieren vloeyen onder ende

van boven Deek / in de Donauwe.

Tibiscus / de Teisz / een seer groot water.

Saus / de Sam / die by Griekswissenboezh in de Donauwe vloeyt.

Volgen de Rivieren Moschus / Rabosus / Ciabyus / Alutus / Hierassus / nu Pruth genaemt.

Nu na den Rijn gaen in de groote Duptsche zee / Doyus / een swart water in Hessen ontspringende / upt de bergen Cathozum.

Amasus / so hem Tacitus / oft Amasia / so hem Strabo noemt / op Duptsch de Enise / daer in Strabo Luppian ende Disurgim te blieten voorgeeft / maer met opentlijke dwalinge / so Pirckemus aenwijst: Want Luppia valt in den Rijn / maer Disurgis dooz hem selfs in de groote Duptsche zee.

Disurgis is de Riviere Wesser / die neemt Fuldam / Oderam / Weram ende Nidam in haer / ende vloeyt dooz Saren / by de steden Minden / Werden / Gottin ghen / ende Bremen henen / in de zee.

Albis / de Elbe / een groote Riviere / in het Bohemische geberchte haren doozspringen nemende / vangt de Moldaw / die dooz Praage vloeyt / op. Daer na de Eger / Saam / Oytellam / ende vloeydt dooz Hamboezh in de groote zee Oceanum.

Tot deses Riviers upt-ganch liggen der Saren Eplanden / daer de volcken Dietmars in woenen / een wilt / ongheteint / Crijsch / verwinnende volck / dat met veel victorien tegende Denemarchers /

Rivieren die dooz daer selfs in de groote Duptsche zee vallen.

Strabo dwalelt.

Hertogen uyt der Slesien beroemt is.

Dolcht dan Chalufus / anderfins Eudorus geacht / Suenus de Syree / die in Bohemen ontspringht / ende by Laciburgum ende de stadt Sundenfem in de zee bloept.

Diadus / de Oder / daer in bloept de Pissa / die door Schlesiam ende Bratislaviam bloept / ten laetsten by Caminam in de zee uytbrecht.

Distula oft Astula loopt door Cracoviam ende door Polen / spneemt in haer / Drabaniz (de welke sommighe Draverniam achten) ende bloeydt by Elbingen en Daniscum in den inham genaemt Codanus.

Daer nae bloeyt Choznus oft Passaria in de zee.

Na desen loopt de Pregora / na desen Nemula / de Pyeme ghe-naemt / in Littaw ontspringen / in de Pruyssche Zee.

Daer na de Rivieren / Vilige / Poler / Duna / anderfins Zuna oft Winda ghenaemt / oock in Lithuania ontspringende / ende by der stadt Riga in de zee uytbrekende. Mogelyck ist by Ptolomeo de Riviere Chersinus.

Daer na de Riviere Arne. Narba bloeyt by Revalia in de zee / ende seeyt Moscoviter-landt ende Liboniam / den Duytschen Heeren onderworpen.

In Pontum Eurinum bloeyen Cypras ende Nier / Bozistenes den Peper / die in Littaw ontspringt / ende schier te midden door Ruyssen bloeyt.

Canais / in Moscovia ontspringende / uyt effenen lande ende

wyden velde / ende geenfins van eenen Bergh.

Item daer ontspringhen oock noch twee ander machtige Rivieren in Moscovia / nameliker / de Zupna ende Rha. Sp bloeyen wonderlijck / een groote cromde / een wyle tegen 't Noorden / daer na tegen 't Oosten / ten laetsten tegen 't Zuiden in de zee Caspium.

Sommiger a steden, oude ende nieuwe, Duytsche ende Latijnse namen, eensdeels gewisse eensdeels uyt sommige teghenworpingen afgenomen sijn voortyden Ptolomeus, ende so wyle nu noemen, van Biliboldo Pirckeymero aengewesen.

R^acia dat Swaben-landt / over gene zyde der Donauwe tot aen 't geberchte.

Vindelicia / nu Babaria / dat Beperlant.

Bozicum / dat landt ander Entz. Pannonia superioz / nu Austria / Oostenryck.

Pannonia inferioz / nu Ungaria / Hongerlant.

Marcomanni / Merheeren.

Embrica Chersonesus / dat Hertochdom Wolfsaten ende Schlesvich.

Sicambria / dat nu de Metenese sijn.

^a Dit is een defeigen spreek van den Aetheur alhier begaen / daer by van Duytslandt handelende / in midden in 't verhael van dien stekende / soo los allerley geschozene ende ongeschogene namen / niet alleen van steden / soo by seght / mer oock van landen / opzept / ende dat niet in Duytslandt / 't welck wel lichte ten propooste gedient hadde / in haer van allerley contreyen der gehele werelt / als Engelant / Schotlandt / Yslandt / Hispanien / Gheeken-landt / Asten / Africa / ende Indien ende wat niet.

Da

Namen der steden / volck / en de namen der Germa-nie,

Batabi / de Gelderschen by den Rijn / ende Walhalini / ende oock de Hollanders.

Arduenna / nu Ardenna / by Namurcum / ende is een groot deel des Bisdoms van Luick / ende een deel des Hertochdoms van Lutsemburch ende Gulijck tot aen Colen.

Gallia Narbonēsis Proveniē.

Gallia Comata nu Francia.

Remi Reims.

Seguani / dat Hertochdom van Burgundien. Beatus Rhenanus libro 1. Rerum Germanicarum sept / dat geheel Suintgaw / het lantschap ontrent Colmar / ende dat gantsche Baselaer Bisdom / tot aen Straesborger lantschap / het lantschap Seguanorum zp.

Hedui / Die daer zijn onder het Graeffschap tot Burgundien.

Allobroges / nu Sabaudienfes / tot over het Meper Lemannum.

Aulerci nu Aurelianenfes.

Ambiani Amiani.

Atrebatēs Atrecht / de Bisschoplijcke stadt heeft noch heden dien name.

Brybacte Beurai.

Alepiā Alsetum.

Cergobia Claramont.

Genebūm Gylens.

Gebenna Genever / gewis / so Cesar wil oft meynt.

Arar Sagona.

Euronēs ende Veneti / nu Bytanni.

Lacus Lemanus Tosanen dat Meer.

Bytannia nu Anglia en Scotia.

Hibernia een Eylandt Bytannietegen t Oosten.

Dania Denemarch.

Nozvegia Nozwegen.

Suecia Sueden.

Gottia Gotlant een Eylant.

Schandia Schoonlant.

^b Lusitanis besaet in hem Portugael / dat Coninckryck Murcia / ende een deel Granata.

Gallacia Gallacia.

Carraconenſis Cathelonia ende Aragonia.

Betica een deel Castilia ende oock Granatum.

Hispalis Sibilia.

Dalerea nu Croacia genaemt /

Tribuli Bulgari.

Misia dat opperste Bosna.

Misia dat nederste Serbia ende Rascia.

Dalmacia / nu Selabonia / ende een goet deel Liburnie ende Histrie.

Illiry Bosnenses ende

Dalmatie. Bete nu Transsiluani / de Serwenbergers.

Dacia Dalachia.

Cracia booz een groot deel / wozt nu Romania genaemt.

Macedonia nu Albania.

Boeocia t samen met Phocide / nu Ducatrin oft Ducatus genaemt.

Attica / ende de ghelegentheydt Megarenſis nu Setina ghe-naemt.

Hellas met Locride Blachia.

Ethalia Despotat.

Ambzacia Larta.

Peloponesus Mozea.

Aschynus Herimileum.

Sparta Misistratum.

Licia Trigua.

Roma Quiscum.

^b Wie weet oft waer is? Murcia leyt in Hispania Carraconenſi, Granata in Bactia, welke twee delen gesnoeg van Lusitania syn ondergeschieden.

Cr-

Pontus Crapefuntz oft
 Crapezus.
Verithum Barut.
Epiphania Alepum.
Memphis Capzum.
Babilon Baldach.
Africa Barbaria.
Tuneta Tunisi by Carthago.
Cumania Cariatie/ tusschen de
 Riviern Rha ende Tanaim.
Gedrosia/ Carfis/ Guzurat/ en-
de Cambaia.
Caramania ende **Aria** Turche-
 stan/ ende dat rijk **Dulcinde.**
Iberia ende **Albania**/ nu **Col-**
his ende een deel **Carmaniae.**
India tusschen den vloet **Gan-**
gen/ nu **Melibar** oft **Zulmanno**
 genaemt/ begrijpt dat **Coninc-**
rijk Decan/ Calequint/ Cochim/
Conlam/ Parsingam ende **Oris-**
sam. Maer buypen de eerst ver-
 melde Riviere/ dat rijk **Mazin/**
Bangnelle/ Eracagni/ Pegu/
Ava/ Damasiam/ Carnassaci/
 tot aen **Chersonesum Hurcam.**
Insula Fortunata nu **Canarie.**
Insula Hesperidum nu **Caput vi-**
ride/ dat **Groenhof** genaemt.
 Nu de steden ende landen in **In-**
dia worden nu anders dan van
Ptol. genaemt.
Prasium nu **Mosambique.**
Napta Quiloa.
Conica Mombaza.
Apocopa Melinda.
Zengis Zeilan.
Mosilium Cavaquin.
Bire Babel Mendam/ en-
 de de gelegentheyt ontrent **Me-**
cha/ aen d' ander zyde der roo-
 der zee.
Arabia felix/ Teaman/ tot aen
Aden.
Badea Gida.

Muza **Maha.**
Ozelis **Aden.**
Diagros **Caput ende Frata.**
Amuza **Oymus.**
Alambater **Oiu.**
Manlossum **Goa.**
Sumila **Calichut of Chosin.**
Comaria **Comaria noch he-**
den.
Colchi **Cael.**
Burea **Chersonesus/ Malacca.**
Sine **Siam**
 Daer na is dat rijke van **Cusch/**
Zampa/ ende **Carthago.** So veel
 van de veranderingen der namen
 in veel dingen/ daer af oock wat
 in 't beginfel der boozreden.
 Nu van de zeden **Germanie/** **Pli-**
nus lib. 4. cap. 14. vertelt vijfder-
 lep geslachten **Germanorum/** ende
 gelijk hein nu **Germania** voorder
 verstrekt/ dan de **Duytsche** spra-
 ke/ ja veel spraken spreekt/ also
 ist oock met geloven/ zeden/ ende
 regimenten onderschepten/ alsoo
 wy na ordeninge hoorzen sullen.

Van der ouder **Duytschen**
 zeden ende staet voor Christi
 geboorte, uytter 't samen gelesen
 antiquiteydt, ende van andere
 veranderinghen ende vreemde
 handelingen der **Duytscher** Na-
 tien, Beati **Rhenani** **Sclerstad-**
ensis, uyt de **Boecken Rerum**
Germanicarum gheintituleert,
 getogen, ende hier in gebracht.

In den eersten Boeck der **Duyt-**
scher saken/ deylt **Beatus Rije-**
nanus **Germaniam/** in dat eerste
 ende tweede/ gelijk d' andere dat
 hooch ende neder **Duytstant/** en-
 de vertelt wel by de drie hondert
 ende

Der
 Duyt-
 schen Ge-
 giment
 booz Chri-
 sti gebooz
 te.

ende bijstich volcken des ouden
Duytslands / hy aenwijst hier
ook veel veranderinghen.

Ende sept onder andere / dat
voor der tijt Julij des Keyfers /
dat is / voor Christi gheboorte /
de Duytschen in groter bypheyt
plegen te leven / ende verhaelt upt
Cacito / dat sy haer Coninghen
niet upter geboorte / maer upt de
Edelheyt der deughden hen gheso-
ocht ende Dozsten vercozen heb-
ben. Den Coninghen en was
ook geen onepndelich ende byp
gewelt (Ut quod libeat liceat) maer
haerder heerschappye was een pa-
le ende mate gestelt.

Haer Dozsten gingen meer met
goede Crempelen dan met ghe-
welt den anderen voor. Van ge-
wichtighe saecken raetsloegen de
Dozsten / van clepne alleman /
nochtans also / dat haer aensla-
ghen voor de Dozsten ghebracht
wierden.

Der Coningen ende Dozsten lof
en was de geboorte niet / maer een
verstandich ouderdom / edeldom
der deughden / ende gheschickte-
lijckheyt om te oorlogen. De Doz-
sten setreden gaven / ende ontna-
men steden ende dozpen hare rech-
ten. Op het overspel hadden sy
met groter straffe opzicht.

Maer somtijds saten sy gant-
sche nachten over met eten ende
dymken / niet alleen 's daeghs /
maer so Cacitus aenwijst / dach
ende nacht dymken en was nie-
manden schande.

Daer af hebben noch sommige
overbleven Feesten van der Hef-
denschap af / van der nacht haren
name / als Kersabondt / op 't
Hocheduyts Wijn-nacht / sonder

twijfel van den wijn comende.

Hier voert Beatus een Epistel
in / aen Paus Zachariam gheschre-
ven: Als de Duytschen van
deser gewooneht eertijts zijn ge-
strakt geworpen / soo hebben sy de
Roomsche gewooneht voor ge-
wendt: dat is / dat sy ontrent
Kerstij tot Roome om den Tem-
pel S. Peters / na Hependensche ze-
den ghebant hebben / ende dese
nachten ende daghen haer Tafel
ghedeckt / ende met spijse ende
dranck beladen / ook tot deser tijt
niemant spne gebueren pet geleent
heeft / ook geen vper.

Daer upt blijkt / dat de Ro-
meinen ook eenen langen tijt dit
gebruyck hebben gehadt / tot op
Gregor. 3. die dese boose gewooneht
heeft afgelept / ende als dat
gebruyck den koy wederom op-
richte / heeft het Zacharias geheel
wech genomen.

Hier vertelt Beatus meniger-
lep oorloghen / die de Duytschen
onder hen selfs / aldermeest met
de Romeinen ende ander aenstooten-
tende Natien / als Crabaten / En-
gelanders / Italianen / Gallische /
ec. hebben gehadt / dat gheheel
eerste Boeck doorgaens / hier te
langhe te vertellen: sonderlin-
ghe vertelt hy menigherlep heyt-
tochten ende repen der Franc-
ken in menigerlep Landtschap /
int tweede Boeck / welck wel een
epgen Chronijcke behoeft.

Item oock der Saren / Hensen /
Doringers / ende anderer Duyt-
schen menigerlep upt-tocht / tot
aen 't eynde des eersten Boeck.

Wanneer Duytslant tot het gelove is bekeert gheworden, ende hoe, oock hoe sy van der vryheyt totter knechtschap gecomen zijn.

Gekijft hoe
ende wan-
neer
Duytslant
tot het ge-
love gec-
men 3p.

Hoe wel ick weet / dat sommighe de bekeeringe der Duytscher Natien Gregor. 2. toeschryven / die Bonifacium een Engellander in Germaniam daer toe sende / so wil nochtans Agennus / dat dese het gevallen Christelijck gelove in Germania slechts vernieu heeft : Want sy allenstiens wederom in haer oude heidenische wyse waren getreden.

Daerom schryven sommige der selver bekeeringhe verder / schier tot in den tijt der Apostolen. Beatus Agennus probeert apt Hilario / Beda ende Ireneo / dat Duytschlant terstont na der Apostolen tijt totten gelove gecomen is / dewyle Ireneus een Discipel Policarpi / des Discipels Joannis / in t eerste boeck contra Hereses, der Kercke in Germania gedenckt / ende Hilarius. Item Leo. 1. de Paus tot de Bisschoppen Germanië schryft. Beda seyd / dat Severus / een Discipel des Bisschops Lupi / den Triersehen eerst Christum heeft ghepredicht / ter tijt Valentiniani des Keisers. Beatus Agennus seyt / de Saren / Doringers / Drielanders / hebben van Wigbrodo (van den Paus Sergio 1. derwaerts gesonden) het Christelijcke ghelove ontfangen / Anno 684. Sommige seggen van Materno / die apt bevel Petri des Apostels / alder eerst

in Duytslant dat Evangelium gepredicht heeft.

Tot Hellum een doyp die mpelen weechs van Schlettstadt gelegen / wort noch eenen Sack getoont / waer in hy voortijts langhe doot gelegen 3p / maer het leuen hem weder gegeven / op dat hy oock die van Trier ende Colen Christum predichte. Vele houdent dooy een ^a Fabel / maer Beatus Agennus en later niet geheel niet zijn. Maer ick ^b twyfel / oft Germania tot op desen onsen tijt opt Christum dooy eppen daer toegelonden Apostolen / ghehoort hebbe / van het Roomsche gelove lese ick wel / d' welck de Occidentse kercken den Roomschen Bisschop schuldich zijn. Maer van Christen weet ick niet / oft ten ware dat muelighe den sprueck Irenei pet totter sake dede : Want daer zijn terstont na der Apostelen afganch wolven in de Cudde Christi gheballen / alle dinck verstopende / ende den Antechrist en heeft niet repus gelaten / dat hy niet besinet en heeft / ende daer is een enckel na - doen ende Aenspel upt het Apostel-Ampt geworden.

Tot Augs boych roeminten Baldricum / Astram / ende Narcissum : tot Straets boych Arbogastum : Willanum dat Francken.

^a Dat wils man souder oock beter achten dan een Fabel : konde Godt de here geen anderen Teraer verbercken om tot Trier ende Colen t gelove te prediken ? ^b Dat schandliche / iae lasterliche twyfel is dit tegens de eree Godes ? heeft dan d' Antichrist alre in de Roomsche kercke openbaer geloocnt / ende sijn grouwelen gedreue heeft dan Godt ten tyden des Conincs Achabs / doen alles onder de Afgoderie van Baal in Israel buckte / niet seuen duyzent zielen van die besmettinge konen beluuen ? Siec ende merke seker / hoe Christelijcken ooydel dees quant gaet vellen odyt sijn eppen Dooy ouderen / ende Baderlant / daer alrebe so menige honderden van iaten de Christelijcke religie geleert was.

Germa-
nie Chi-
stus op
een nieu-
we gepredicht
dooy eppen
van Godt
daer toe
gesonden
Apostolen.

lant

lant: Nijstadt Wilibaldum: S. Wolfgang tot Kegen/boezh/ende ander Bisdommen/ andere als heylige stichters/ beginners/ oft immerz bozderaers des geloofs Christi. Kenanus loochet niet/ ende wil dat sy deses geloofs geen beginners/ maer bozderaers oft weder opzichers geweest hebben. Want/ ommege achten/ dat ter by de Duptschen eben wel door Apostolische mannen sy begonnen/ sehier ter tijt der Apostelen: Naer wederom is verballen/ ende in haren eersten Agodischen aerdt geslagen (want men immerz niet veel van haer Christelijck wesen ende leven hoozt oft leeft in de Histozien) tot op Coninck Lodewijck/ welken de Franchopsen Clodoveum noemen/ die upt gelofte ende aen dypben syns wijs Gotheil/ daer toe gepoert/ het Christelijck geloove aen nam/ met al syn rijck/ ende wat sy verwinelijck onder hem bracht/ schreef sy altemael Christo toe/ ende dwanck hen als dan het gelove Christi/ oock met onwille op.

Alsoo moesten tersont de Alemanni van de Franchen neder gedrukt: Item de Duppingers/ Beperen/ Saren/ Slaven/ ten laetsten oock de Driessen ende Wessen het gemeyn gelove Christi aennemen/ ende alsoo werden gantsche landen gedoopt. Dese nootdwanck leeft men van Carolo Magno oock/ die de Occidentische kercken het Roomsche geloove met gewelt heeft opgezadelt/ ende metten sweerde daer by behouden/ so dat op die tijt geheele

c Hoe verze de macht der Oberheyt besonde van dien die rechte van oorlogh remant verheven is hier te langh om

te disputeren, alleen noteert hier een schandlijcke lasteringhe, als dat de gache des Geloofs boven de conste Christi is/ dat is/ boven de macht ende t' vermogen Christi: verden/ t' geloof is niet alle mans dinc. Ergo, so kan Goot/ als sy wilde/ t' ghelove aen elck ende een niet toe-saen. t' Slaapt schoon/ met een Menust argument/ daer t' een op t' ander past/ als de tangh op t' Dercken.

landen tot Christenen werden/ welck boven de conste Christi is/ gelijck als oft ghelove alle mans dinc ware/ welck door de geesteslyche oozen spottelijck genoegh is te seggen/ ende daer wert een Wet ghegeven die den breechers Vierdaechs oft Sondaegs een eeuwighe knechtschap dreyghde. Dat heeft gheduert tot op Carolum Mag. die heeft eerst geheel met geweldt daer in gegrepen/ ende het Roomsche ghelove/ oft (soo t' God be-haecht) het Christelijck alle man opgezadelt/ so elders aengewesen is. Want de Franchopsen van voorszgemelden Clodoveo af/ hebben eenen langen tijt groote victorie ghehad/ ende metten Alemannus langhe om de heerschappye geoorlocht/ niet anders dan ghelijck de Romeynen met de Peniss haer om dat Primaet gecrabt hebben/ tot dat de victozien by de Franchopsen ghebleven is/ van welcken alle knechtschap ende lijfepghenschap in Germaniam af vloeyt. Daerom de rechte Wyses recht vermoeden/ dat de knechtschap der byper Duptschen niet upt die oorlogen ontsproten zy/ maer van de oorlogen ende ontalliche victozien Clodovei teghen Germaniam. Daer wert oock om een pegelijcke lichte bevelinge eeuwighe knechtschap tot een Pone op geset. Dese hieten Fiscalmi/ dat is/ des Conincks oft Fiscals knechten/ daerom dat haer lijf

t' Geloof niet in menschen handen.

Knechtschap der Duptschen waer af.

Closteren
oorspronck
in Germani-
a.

ende goet in de Camer des Conincks behoorde / den welcken nu den Coninck upt devotie de Stichtten oft Cloosteren schanck / dat hieten Ecclesiastici servi, Cloosterknechten: waer af de Abten noch dat recht in nemen (die sonderlinghe veel lijf epgen lieden hebben) na der Boeren doot dat beste Vee upt den stal te dyppen / ende oock dat beste kleet te nemen / hoe billich ende Chyzistelijck / mogen andere oordeelen. Alsulck een sijn Chyzistendom isser upt den nootdwanck ende de oozloghen uptgebloeyt. ^d Waer een sulcke klerckie / welcker fondament oozloghen is / moet sulcke Chyzisten hebben.

Nu soo en waerder doch veel dincks (dies de vermenpnde Chyzisten nu sonder schaemte beroemt willen sijn) in de Wet niet toegelaten gheworden / veel wepniger in de ^e volcomenheyt ende vyphet des nieuwen Testaments / der welcker stucken eene is / ewiger knechtschap ende lijf epgentschap

^d Grolwe Sat / ten oorlogh ten aensien der middelen ende der obergerheydt kan wel onwertelijck wesen / schoon Godt de heer dien ten besten liet gheeyden / ja dickwils of tot aencloppinge of vermeerderinghe / of berlossinghe van sijn kercke. Onderscheydt dies halven t'ogemerck Godes / dat althijt goet is / oock waer neert tot onser strafse ghecheyt / ende der uprhoeders van dien / die daer hare sonden ende ghebeken onder vermenghen / etc. ^e Hier breekt nu aen den dagh de sectarische ende opvoersche dwaelt-geest van dese Aduersche roerwinck: ten eersten als hy seght dat de volcomenheyt ende vyphet des nieuwen Testaments geen knechtschap can verdragen; ten tweeden als hy upt Erasmo betuyght schandelijck te sijn; dat onder de Chyzisten de naeme eens knechts gehoort werde. Immers 't is een groote volcomenheyt van kennisse in hem / dat hy erger als de Joden / niet welcke hy de Duptschen op vergelijcht / soo inemich bedencken neert / of onderscheydt maect / tusschen de Geestelijcke ende wereltlijcke vyphet of Slavernie; tusschen welcken / ja onse kinderkens t' onderscheyt wel conen geben.

sonder eenige vyf jaer. Ick swygh dat Erasmus seyd / dattet schandelijck is onder de Chyzisten (die eens Baders kinderen / ende eens Chyzist broeders souden sijn) den naeme eens knechts te hooren.

Maer nu / hoe wel datter oock na de Joden nauwe een so machetich vyf volck geweest en is / ende der vyphet so begeerende / als de Duptschen / soo sijn sy nochtans upt kerpghs nooden / also gehoozt is / menichvuldich epgen geworden / ende in een onwillige knechtschap geraecht.

In 't begintsel nae der boven gemelde Franchopsche oorloghe (welcke wy meest alle knechtschap in Germania schuldich sijn) heeft ter den ^f ontpdelijcken last ende verdriet der knechtschap vele in de Cloosteren gejaecht / ende tot Waken gemaeckt / op dat sy doch verlost werden / ende hebben haer selven also wallich in een ander / moghelijck lpdelijcker nochtans periculoser knechtschap gestort.

Ende dit wiert so gemeyn / dat men daer ober een verbiedende Wet moeste maecten / de welcken lieden dese upvlucht niet toen liet / ten ware dan dat de Dupten ende Wlecken met knechten ende boulieden beset waren / op dat de Ackers met dat Clooster loopen niet geheel verlaten / tot vermoestingen ligghen moesten / ende de knechten al in Closters en liepen.

^f Immers waest noch beter in de Cloosteren te gaen / ende Godt in vyphet sner conscience oprechtelijck te dienen; als politijck vyf te sijn / ende geen kennisse Godes te hebben. Onderses staen wy hier de grouwelen / ende grolwe mis-usen der Cloosteren niet door / maer verhoopen die t' enmael als heercomende upt den grouwel des Antichyzist.

Zeden ende Wetten der
Franchoyſen ende Duytſchen,
onder den Coninck ende
Keyſer in Vranckrijk.

Deſſelieden
gaven
verrege
ende Lief-
ten hoe.

TEr tijt als dat Coninckrijk
der Franchoyſen op quam / ſo
geheel tot aen dat Roomſche Ke-
ſerdom / ſo begaſten de ^a Conin-
gen upt haerder mildicheyt / ſom-
mige Edelieden met de Beestelijc-
ke Tienden ende Provenen / oft
veel meer met der ſelver in comen
ende opheffingen te begaven: E-
ventwel en hielden de Biſſchoppen
niet op / tegghen dit miſbruyck te
roepen / als hen lieden alleen bil-
lijck upt de Wet toecomende.

Wandt in 't beginſel als den
Roomſchen Biſſchop door ſijn
Legation / oft ſomtijts met ghe-
welt der Keſeren / een Patrie be-
route / het Roomſche Chriſtelijck
gelobe aen te nemen / ſoo begaſt
oock terſtont de ^b gericheyt der
Biſſchoppen / de lieden ghewel-
dichlijck te becourten / trocken
daer op de letter des Evangeli-
ums: Wie niet en verloochende
al 't gene dat hy beſat / Et. ende
altemaal verliet / Acher / Weemde /
Et. ende dat Gode / dat is hen lie-
den / oft der kercken gabe / die en
moecht niet wel geneſen / ende meer
ander ſpreucken / aldermeest upt
Moſe van de tienden / welcken

^a 't Schijnt of den Auteurs ſulcks wel gebalt dat de
Overijgheden den Geestlijcken 't haren benamen / ende aen
and'ze toe ſonden; daer nochtans ſulcks / ten ſp'particu-
liere oorſaek van verbeurte hy den Geestlijcken / abſolut
ongeorloft is / zijnde niet min dieſſal den eenen te bene-
men ſonder oorſaek ende een ander te geven / als vooz ſich
ſelver te behouden. ^b Der Biſſchoppen ende der Paus
gefinde gericheyt / die in veelen al byz wat byeed gewep-
det / ende bupen de palen geſprongen heeft / vooz te Raen
ig ons meninge niet.

ſpreuck ſp haest wederom in 't
nieuwē Teſtament brochten /
^c als of hy niet geheel wech ge-
nomen en ware. ^d Waer mede
ſp vele upt het dwase volck daer
toe becourten / ſouderlinghe in de
eerſte hitte / namelijk / der Ker-
cken ſchier meer te geven / dan ſp
vermochten. Veel onderſden haer
kinderen / ende overgaven al haer
goeden den Clooſteren / Stichten /
Kercken / nochtans namen zijt als
een Leen / vander Kercken (dese
haer ghegeven goeden) wederom
haer leven lanch te beſitten / eben-
wel niet ſonder een openbare inſet-
tinge / ſo Beatus oock vermelt.
Maer na haer doot viel het der
Kercken geheel thups / ende dat
hiet: Wie my niet lieber en heeft /
dan wijs en kint / vader ende moe-
der / Et. Want wat der kercken
gegeven wert / dat leyden ſp upt /
God ghegeven te zijn / ende om
Godes wille verlaten / Matth. 15.
Marc. 7.

Als nu terſtont Stichten ende
Clooſteren rijck wierden / ende dat
men niet dan van geven en preec-
te / als of God een Bedelaer on-
ſer alſoo behoefde / ende niet veel
meer van te voozen alle dinck zijn
en ware / ſo liepen der vele upt de
byze ende knechten in de Clooſters /
de byze ende rijcke / ſoo Beatus
aenwijst / mitds dat ſp ſomtijds
van Monicken vooz comen / be-

^c Godes wetten ende opdoanantien / om den ploeg-
den Os den Mijl niet roe te binden / ghelijck ^d 't Apſtel
ſpreckt / dat is / den opgechten Keraeren hare opkommen
ende onderhout eerlijck te beſtellen; dese wetten / ſegh ick /
te willen wederſtreben en verwerpen / dat ſp in den
Nieuwen Teſtamente geheel ſouden wech genomen zijn
dat ſmaect ſoo louteren opzoerſch ende wederdoperſche
penne / dat een kint ſulcks wel ſoude verſtaen konen.

^d Dit ſtreckt weder tot overtuiging der ſant op letter
^b aengewen / dies raecht ons hier in 't minſte niet.

rout waren / op dat sy desen visch
in haer Puspcke bzachten. Oock
lieten haer de vyse dies te licht
becouten / op dat sy de perijckelen
der oozlogen ende Bozghelijcke
lasten ontgingen / wepniger dzeef
haren geest ende conscientie daer
in. De knechten (soo gehoozt is)
wilden daer mede haer knecht-
schap af leggen: Waer by van
den Coningen een wet gemaecht
wert / dat geen en vyen / sonder
wetschap ende wille des Co-
ninc / hem in eenige Oorden be-
geven soude. Item / dat men son-
der autentijsche ghetuyghen der
Hercken niet overgeven en soude /
op dat den armen haer goet alsoo
niet afghesmeect ende ontrocken
en worde.

Doen ter tijdt warender oock
veel e sachtter Wetten teghen de
quaetdoenders / van nu / ja sy had-
den oock dat bescheren oft dat
hazt af snyden booz een straffe /
ende soo de Concozdi ende t ver-
bont der Elaters ende Gedtghe-
nooten aenloest / also oock Rhena-
nus vermeldt: Als yemant de
weerde eens Sikels oft twee stal
oft roofde / werdt hy daer ober
claeght ende ghegrepen / die werdt
op syn hooft met huyt ende hazt
tot op de oozen ghevilt / Corium
cum capillis perdat. So hy ten twe-
denmael begrepen / vier oft vijf
Sikels weerde gestolen oft ghe-
rooft te hebben bevonden wert /

e Gestolen goederen weder te gheben / ende by volghar-
dingh arbitraijck gestraft te werden / &c. of om een slet-
te diefstal / van huyt ende hazt op t hooft berooft ende ge-
vilt te werden; Item by volgherdingh een handt tot straf-
se te verliesen / ende booz de verdemael sonder ghenade ge-
hanghen te werden: welck van beyden is de sachtste wet /
Duyck u keiser? is derhalven in den text van onsen Au-
goust een menscheijche fault / of soete dwalingh.

moest hy een handt ter straffe ghe-
ben: De derde repse aencomende /
wert hy eerst sonder alle ghenade
ghehanghen.

Nu dit Boeck der oude Fran-
chopsen oft Francken Wetten / Westen
der Franck-
ken oft
Franchopsen.
vintinen noch in oude Liberyen /
daer npt Beatus Rhenanus dese
volgende getrocken heeft.

Den Bedelaers en sal dooz t
lant te truggelen niet toe gelaten
worden / maer een peghelijcke
Stadt sal haer eygen Bedelaers
onderhouden. Desen so sy't ver-
mogen / ende dat sy niet wat met-
ter hant en werken / so en sal hen
niemant yet geven.

Den Fielten / Lantstrijckers /
Slampampers / oft Terminers /
ders / die niet opsettinghen dat
volck vleven / sullen gheweert
worden.

Daer wert oock een ordinantie
ende Wet in klederen geset / ende
den overtreders veertich schellin-
gen ter straffe / den aensegger en-
de vercondiger twintich schellin-
gen te lone opgeset. Die klederen
en can ick niet wel verduytschen /
maer zijn seer slecht / dat beste en-
de costelijckste om dertich solidos /
dat is schellingen.

Een quaetdoender sal om syn
eerste misdact een ooge verliesen /
om syn ander den neuse / ten der-
den ghericht worden van t leven
ter doot.

Die openbare byantschap oft
bysonderen krijgh niet verlaten
oft affken en wil / als daer d' een
den anderen den doot sweert en-
de dzeppgh / oft begeert met hem
ende den synen (welck noch heden
in Hispania ghemeyn is) om een
pegelijcke oorzaken in eenen by-
son-

sonderen camp (welcken de Latini Duellum noemen) te treden / om hem selven te waken / die sal voer den Coninck gesonden worden.

Niemant en sal noch in oorlogen / noch 't hups sijn gesellen / oft pemanden anders te dincen tergen oft aenbringen.

So pемant d'oncken bebonden wort / soo sal hy uptgestooten zijnde / water dincen / soo lange tot dat hy sijn quaet ende misdaet kent / bekent ende afbidt.

Wie tot den Coninck oft inden Krijgh treckt oft af treckt / sal van den Col ende wech-tribuyt ontslaegen zijn.

Van de dingen die totter nootsakelijcker gheneringe behooren / ten zy dan dat pемant daer mede upt byeemde landen hanteert / ende oock van alle Kyppeerden en salmen geen Col betalen.

Deser bypheydt souden sy oock gebruycken / die de heplige plaatsen besoeken.

Nu de Franchopsche Coningen en hebben voer alle andere / haren Christelijken pver nergens meer in bewesen / dan met onsprekelijck veel kercken / Strichten / ende Bisdommen te stichten / als Dagobertus / Costnitz / Straetsborch / &c. Carolus Magnus / als hy de Hunos oft Ongeren die eenen langhen tijt victorieuselijck aller Werelts rijkdommen te samen hadden gebrecht / onder hem wierp / soo heeft hy aller dinghen rijkdommen hier t' samen aen Godts hupsen ghewent / ende Kloosters gebout aen veel plaatsen in Occident / ende die daer toemiet Kentgen ende Probenen ver-

sien. Alsoo heeft Clodoveus d' eerste ghedoopte Koninck van Franchryck dat Clooster tot Straetsborch ter eere onse vrouwen / soo dat geroep loopt / te bouwen begonnen. Dergelijcks tot Wentz / Spier / Colen / ende elders / soo men afnemen mach.

Als nu Straets-borch ende ander sieden veel aenbal van vele lieden / ende ten laesten van Attila gheheel omgekeert wierden / soo is nochtans den Godts hupsen verschoont gheworden oock van de Heydenen / op dat sy der Christenen Goden niet teghen haer en vertoonden / ende ongeluck cregen : Welcke kercken ende cloosteren naemaels ^f oorsake hebben gegeven / de sieden wederom op te bouwen. Alsoo heeft men eenen langen tijt in dat ghebroken Straets-borch gheleest. Doen ter tijt boudemen wepnich hupsen ontrent des Koninck Paleys (die voortijts aldaer Hof hielt) weder op / nochtans sonder mueren / want het was doen een Doorp / alsoo Rhénanus acht / Koninckhoven ghenaeint. Maer een wepnich daer af stont een Clooster / daer een pegelijck die wat vermocht / op 't naeste bouwen wilde / ende begonnen dit met mueren te besluypen : Nochtans was dat Clooster-stedeken dat wijtste ende voornaemste deel daer in / ende is alrijt alsoo voortaan ghebout gheworden / dattet tot in desen cirkel / omvanc / en-

^f Jammers is dat een groot geluck voer 't land ontfangen den tijt de milde begiftenisse / ende grooten rijkdom der kercken ende Cloostren / daer de Politie selfs so wel by gebaren heeft / dat daer sy t' eenemaal verballen schein / hoerom heel dierlijck heeft men aen groeyen / ende 't hooft opheffen.

^{Straets}
borch ge-
destrueert
ende weder
op gebout

de perck gecomen / ende tot een so grooten naemachtighen stad toe gewassen is.

Alsoo is oock Mentz / eertijts verze van den Rijn ghelegghen / nu tot aenden Rijn gebout. Dit acht Zeatus oock met Spier geschiet te zijn.

Mercken
goederen
comen
meest van
de Fransche
Gonningen.

Keysche
volck,

Nu / de rijckdommen der Cloosteren / Bisdommen / Stichten / Hospitalen / comen aldermeest van Koninghen ende Vorsten afsonderlinge van die van Brancryck / alsoo ghehoort is.

Naemaels zijn sy van het s Keysche volck (welck aen syn Vorsten hangt / ende met hem geloof ende bewerecht woert / jae al voor gout achten / wat haer boozgangers doen) gemeerdert ghewoerden. Daer om wy mogelijck lesen / dat niet alleen Gallia / Anglia / Sclavonia / &c. Maer oock veel ander landen / als haer Vorsten den Doop aen nemen / hen den selven te lieve / jae niet alleen haer Hofgesin / maer dat gantsche Land heeft laten doopen : Want het dul ghemeyn volck / welck alrijt rijckdom ende wijsheyt sonder voordeel by malkanderen te zijn schat / acht de Vorsten (daerom dat sy machtich en rijck zijn) oock wijs / als die in haren voordeelen ende raden niet seplen en comen / ende wel soo wpsen raet hebben / dat sy weten wat sy

Wat leyt de Bloed te gapen ende te lasteren tegens 't gemene volck / of eerder Onderdanen / want mer sy werelijck haer Overigheyt gehoorzaam zijn : immers hebben haer so vele lippen Hofgesinden / ja gantsche Landen laten doopen / 't is boozwaer niet geschiet sonder merckelijcke beschikkinge ende boosheitigheyt Godes : Is dies al te schandelijck / 't gemeyn volck haer lichtverdericheyt ende luistertuyghicheyt te verhoypen / in so booztefijcken saek / als daer is d'aenneminge der Christelijcken Religie / ende der h. Sacramenten.

aennemen ende gheloven / soo 't doch gemepelijck wel ontrent eenen Voerenstap seylt : Ende gelijck goede dagen ende gesontheyt selden met malanderen over een comen / alsoo oock wijsheyt ende rijckdom nemmermeer. Also dat oock ^h Salomoni syn rijckdom meer schade ende dwaesheyt heeft toegeboecht dan hem syn wijsheyt (door desen doozne der rijckdom verstrickt) nutte gebacht heeft. Alsoo moet dat gemeyn volck alrijt bedrogen zijn d'welck op menschen siet / aen synen Vorst hangt / ende op 't vleesch / eenen soo verboden vermaledyden gront bout / ja den welken recht is / wat synen blinden leyder recht is. Op dese wyse bevindt hem / hoe vleeschelijcker Wereltlijcker Coninck / hoe dwaeser dinck / hoe het dat dulle volck aengenameer is / hoe dattet meer aenhanghers ende beschermers heeft. Saulem conde al 't volck wel leyden / ende was hen lieden een goet Coninck / diegelijck Jerooboam / Achab / &c. Maer David / Salomon / ende Ezechias en dochten niet. Hoe dickwils wert den vromen Moyses overballen / die nochtans noch geldt / Offen / Ezels / oft eenighe haerder have oft goet opt begheert en hadde / dies hem geheel Israel / deser sijnder onschult selfs getuygenisse geboven moeste / ende den welken haer God so hooch bebal / noch moeste hy quaedt hoozen / ende alle dat

^h Salomon is door syn rijckdom enghelijck niet toed den bal gebacht / maer d'uyseemische ende af-goedische houwelijcken. De rest boozers hier nae volgende is of fals / of 't gemeyn volck niet meer betreffende als elck ende een peccer mensche in 't sonder / ende dat wy den aenbezogenen verdozen aert / die in ons allen naden bal Adams steds leeft,

volck

Goede dagen / rijckdom / ghesontheyt ende wijsheyt / en siac niet in eenen stal,

volck leyt hem dickwils also op den hals / dat hy syns levens niet seker en is / ende Gode claecht / ende recht als daerom murmuert ende onwillich is / dat hyse also verdragen moeste / Exod. 19. Num. 11. Wat moet den vromen Samuel liden / die hen lieden oock als Moyses voozginck / ghelijck hy 't met hen selfs betuycht / sonder alle gesoeck eenichs profijts / noch en holpt niet / also de boecken der Coningen upt-wpsen / ja sy verwerpen ende berleggen oock God / tot eenen Regeerder / die can hen lieden noch veel weynigher recht doen / ende willen cozt af eenen Coninck hebben. ⁱ Daerom willen wy hier eenen noot-saechelijcken ende nuttelijcken upt-loop doen / van des allen gemeynen volcks Herommes aert ende natuere / op dat niet alleen de Dozsen / maer oock alle man sie ende gewaer worde / wat hy hem op 't gemeyn volck verlaten / oft daer hy soecken sal / oock dit het ghemeyn volck (waer onder oock vele upt de ^k geleerde behooren / ende billijk getelt worden) als eenen spiegel vooz de oogen stellen / op datter hem selven daer in besie / wat een vroom Evangelisch gheselle dattet is.

ⁱ Secker / hoe noodich is dit doch vooz een Werelt-weschynder / heeft hy anders niet upt te rechten / son mach hy by syn spullen wel in de sack stecken. ^k Spout by u Denijn / op syn Wederdoers / tegens de gheleert-hede upt. Immers die sal niet goede redenen wte ende wtwey gelijcke dwaelingen den dood-streck geven.

Van der aengeborenen eygen dwaesheyte des ongestadighen wankelbaren volcx Herommes, ende van des ghemey-

nen mans (welcken Plato *Beluam multorum capitum* noemt) eygenschap natuere, ende aert.

Hoe dat de Heydenen altydt den Christenen (alst in de Werelt qualijck toegegaen heeft) den dozen in den voet hebben gestooten. Item van de natuere ende den aert des volcks / hebt ghy seer aerdighe ghetuychenissen der Historien / in mijn eerste Chronijckelic vol te samen ghedragen. Oock hoe dat de Heydenen het ongeluck haren versuynden Godsdiens / ende der Christenen leeringhe / sulcx te weghe te bringen / hebben toegheschreven / also oock Cyprianus contra Demetrianum daer te ghyen gheseldt is: de welcke verre een ander ofsake van alle qualijckbaert der Werelt opwozpt / namelijk der menichfuldiger Afgoderpe ende valschen Godsdiens / van welcke de Werelt vol is / ende niet om der Christenen oft Evangeliums wille / van welken wege Godt de Landen dickwils vrede geeft. Also deden oock in 't oude Testament de Heydenen den Joden. Ende in somma / dat onschuldich Lam dat beneden aen de Beke dinct / moet altyt om den Wolf die boven aen staet / dat water bedroeft hebben / ende daerom ontgelden.

Du / van de dwaesheyde des Seuchschen / rasenden / oproerschen / wankelbaren veelhoofdighen volcks / zijn alle boecken vol. Daerom Pythagoras bekent ende gheleert heeft / datmen den ghemeynen wech niet en sal wandelen / ende oock niet ghesint zijn als vele / maer als weynighe.

¶

Daer

Aert end natuere van Herommes oft 't gemeyn volck.

Cyprianus / waer af ongeluck ende cruypen comen.

Daer by wort het dul gemeyn volck van sommighe een veelhoofdich dier ghenaeint / welck alleen met het seuenhoofdich dier in Apo. 12. 13. 19. vleit ende ober een coont / ende andersins nergens met hem selven eens is / dan in der leugen ende boosheyt / tegen de waerheyt / ende dat sonder sinnen heuen baert ende smermt / alsoo 't ghelept wort van sijn voorgangers. Daerom lesen wy in de gheheele Schrift / dat het volck alrijt gheueft is ghelijck sijn koninghen ende Priesters / alsoo de Poet seyt: dat beweelijck volck wort alrijt met sinen koninck verandert. Alsoo oock in Israel: ghelijck den koninck ende Daep / alsoo is dat volck. Du / wat het gemeyn volck voer een grouwelijck onwetende veel-hoofdich dier sp / heeft Moyses / dien sp dickwils benaut hebben gemaect / wel erbaeren / Ero. 14. 16. Num. 20. ende ober al. So sijn alle Historien vol bewegingen ende opvoeren / jaebol Cathans ende Abirons / ende de affectien regeren over al gheweldelijck / oock by de gene / die de affectien leeren dooden / ende wat meer willen sijn dan Werelts / affectie / ende 't gemeyn volck / ende gelijck alrijt geweest heeft / alsoo gaetet nu voornamelijck in den loop / een pegelijck gheloofte den hoop ende der Overhepdt te lieue / alsoo men op die plaetse gheloofte daer hy is / een Evangelische Doest / een Evangelisch volck. Bohemen geeft veel Hussiten upt / oorsake: dat is aldaer de munte. Italia ende Hispania hebben haer Pausen ende Kiepers / die en geloben niet onbillich / soo sp ach-

Dat volck
gheloofte de
menichte te
lieue.

ten / als haer voorgangers. De Doesten die met Luthero stemmen / hebben een Lutersch (oft soment noemt) Evangelische volck. Merzhen geeft nu veel Doopers / oorsake / het is aldaer Leckmoes: Ende alsoo ick besorge / wernich hebben haers geloofs opeenen anderen grondt / dan den gemeynen hoop ende lants-gebruyck / ten sp datter somtijts eenen upt neuswyshepdt meer dan upt verstant / eenen anderen lande oft hoop pete lieue geloof / soo moet by doch de mont houden / ende dien Lantgod aenbidden / welken hem sijn voorgesette Bisschoppen of voorgangers voer dragen / het sp al schoon den rechten / oft een Seelt ende Af-god. Sterft een Doest / ende comter een ander aenrichter des gheloofs / terstont is dit Gods woort.

Alsoo halt het gemeyn beweelijck volck sonder eenigen gront herwaerts ende ginswaert / ende oock de ghene / die somtijts haer voorgangers ende Bisschoppen willen sijn / watter ganchbaer is / dies hebben sp munte / ende dorben haer oock wel verclupden laten / alsoo 't haer Overhepdt maeckt / daer by willen sp als de ghehoorsame blippen. Siet daer / ende hooft wat een goet aventurier. Is dat niet goet spel? Ick meyne sp souden Gods woort voeren / ende daer mede oock de Overhepdt leeren treffen ende verheeren: Maer sp willent maken alsoo 't haer Een-heeren geerne hoozen / ende diens liet singhen / diens broot sp eten / ja ghelijck men van de Poloniers seyt: gheloven wat haren koninck ghe-

Wetge-
lijckheyt
des volcks
ende haers
der Doest
staunders.

looft /

looft / liet daer eenen wonder van
de Papen ende geestelijcke hier en
daer in t'landt/ hoe sy soo sijn met
alle winden connen seplen / ende
de hupcke nae den wint hanghen/
daer mede sy het dulle volck
plumpstrijcken / ende de Kabe den
byp in strjcken op dat sy in vrede
des volchs / eere ende goet ver-
trpghen. Alsoo is essen de Paep/
gelijck dat volck/ Esa. 24. Ghe-
lijck gheselt hem geern by ghe-
lijcke / ende eenen sulchen hoop en
mach geen ander voozganger
spden. Ick hebbe my dier avon-
tuere dick wils verwondert d'ooz-
sake is / men can metter waer-
hepdt by het dulle volck / welck
leugenen bemint ende soecht / ner-
gens voozt comen / het wil bedro-
gen ende met leugenen geregeert
zijn / ende men moetet een sulcken
liedt singen / salt danssen : alsoo
oock Plato bekent heeft / datmen
by dit ongetemde wilt Dier des
ghemeynen volchs / metter waer-
hept nergens en can vooztcomen/
ende om welck onwetenthepdt
wille niet seker en is (alsoo zyne
woozden luyden van Josepho te-
gen Appionem by ghebracht) een
waerachtige meyninge van Godt
te bekenen / waer by niet alleen
de Propheten / Christus ende de
Apostelen de huyt daerom hebben
moeten geben / maer oock sommig-
ge byzome oprechte wyse hepde-
nen / als Socrates Anaxagoras/
Diagoras / die het gemeyn volck
om haer afgoderpe ende veelhepdt
der Goden / berispt hebben. Oock
soo bemint dat neuwys gemeyn
volck boven maten seere / daghe-
lijckse vernieuwingen / ende ge-
lijck t'wanchelbaer is / wil det

wel datter dagelijckse wat neuws
ware / ende hoe seer dattet na een
dinck bertelt / soo hebet nochtans
(terstont daer aen versadicht ende
benieu-nuest zijnde) slechts alle
dage wat neuws vooz. Desen aert
des gemeenen volchs / aenwoylen
alle Histozien : want hoe neerstich
dattet nae een dinck is / men swop-
ghe slechts stille / soo laet het dat
metter tijt selver ballen / jae wo-
det selve byant / sonderlinge want
neer haer de sake omslaet / ende
niet alsoo t' verhoopte / over
diwers gaet. Dese affectie des ge-
meynen volchs / hebben de oude
Coningen vooztpden wel ghewe-
ten. In somma / waer dat kint-
sche volck op placht / ende als ee-
nen swerm spen aenbalot / dat is
heplichdom / daer mede baert het
voozt / ende wat ongeluck dat hem
mits dese zijn dwaeshepdt ende
obergelobe toe coomt / dies geeft
hy andere geloben de schult / ende
treet alle ongeluck op zijn weder-
partye : als de Pause op de Luter-
schen de Luterschen op den Paus-
swermers oft dopers : also swermt
dat gemeyn rasende volck henen/
ende het is enchel Evangelium en
gerechtighepdt / wat het hem sel-
ven voozneemt / ende eens becout
zijnde / gebaet heeft. Gelijck wy
inden naesten opzoer der Boeren
gesien hebben : daer doen sy alle
de ooren toe / ende en hoozen niet
alleen nimmermeer dat tegendeel/
maer verbolgent op t' hooghsie.
Alle desen aert / wyse ick daerom
soo neerstich met soo veel wo-
den aen / op dat wy dit veelhoof-
dich Dier leeren kennen / ende niet
alsoo daer op en sien / als of het
eenstemmich / wys ende byzom

ware / ende oock een oordeel hadde / ende niet veel meer dul ende uptsinnich. Gelyck wy dan (dat te beklaghen is) veel goets in der Werelt soeken / ende ons laten droomen een gantsche Werelt vol Christenen ende archwanen / dat den gemeynen man enkel heylighdom sy / als stake hy vol verstant: daer mede verzaaden wy onse dwaesheyt / dat wy niet en weten wat dit veelhoofdich Dier sy.

De Ende hebben de sake dieper aengesien / ende veel naerder geraden / sonderlinge die in 't regiment waren / die hebben den gemeynen Man uptgeleert / die niet oprechts oft gesoutens lyden en can / diens steunne is: Nemo in nobis frugi vivat. Also Cicero tuse. Quest. aenwijst: Ende de heylighe schryft zyn affectie op veel plaetsen geheel aerlich af contersept / sonderlinge Sapient. 2. Ieremie 18. Ende so wy in Christo ende de Apostolen sien / hoe Godwillecam sy der Werelt geweest hebben.

In somma / waer desen Swerm aenvalt / daer cleeft hy: Waer dit wilt ongetemt Dier henen raest / daer wijcke als eenenen Bronckaert / alle man upt den wech / oock een voeper hofs / jae Godt selve. Sy zijn verlicht geworden / ende hebben den rechten Godsdiens (eenen langen tijt bedrogen zijnde) ghegrepen: Loben daer af God / diese upt der dupsternisse gezocht heeft: Waer als ment by het licht besiet / soo souden sy wel in een ander veel periculoser zee vol klippen / geraecht zijn. Nu voort / van den aert des onbestandigen bewegelijken volcks / hoe het met zyn Oppersten hier ende

daer voort is vaert. Item / hoe dattet zyn boosheyt met anderen bedeckt ende ontschuldicht / ende daer hy schuldich af is / anderen op leydt / jae hoe hy 't altyt als geenen Wolf dat Lam wijt / dattet hem 't water bedooft heeft / willen wy in Histozien sien.

Den eersten besiet des bewegelijken volcks ongestadicheydt in gheheel Israel / hoe Aaron / Moyses / ende alle Richters ende Coningen met hen lieden te doen hebben. Siet den opzoer Coze. Num. 16. Siet hoe dattet den vromen Bideon gaet: wat verdient Jephthe met weldaet: Moyses / Samuel met zijnder ghetroouwicheydt. Item David: Enkel ons danck / opzoer / haet ende nyt / ende hoe sy vromer Coningen hadden / hoe sy ongehoozamer waren. Wat moerwille ende onsinlicheyde ghebruycken sy / in 't begeren eens Conincks / daer haer God als den trouwen hoecksteen / waerschout / ende hen te voren seyt / hoet hen lieden gaen conde / noch en laten zijt niet achter. Ende in somma / de schryft en is schier niet dan eenen enckelen alarm ende opzoer des dullen volcks: oock zijn de boecken Iosephi / ende alle Chronicken daer af vol / hoewel sy haer met Jojada ende andze dicken wilts clagelich / vromelijck ende goet Hippocritsch seiden / so heeft doch altyt den uptganck geleert / dattet enckel boeverpe / ende datter noyt geenen ernst by hen lieden geweest / noch opt van herten ge gaen en is.

Alsoo bekeerde hem dat geheel Israel met den Coninck Josia / ende vielen niet van Godt / de

Nature
des ongestadighen
volcks af
gemaelt in
histozien
ende de
schryft.

uple

wyle hy leefde / 2 Par. 34. Waer dattet hem niet van herten afgegaen en is / ende den Coninck alleen daer mede geveynst hebben / wijst Jere. int 3. ende Hose. int 5. claerlyck aen / dewyle sy alleen om den Coninck wel te behagen / Godt in 't offeren sochten / soo lange als de Coninck leefde / terstont nae zyn doot vielen sy wederom af / welck een aenwysinge is / haerder lichtveerdicheydt / dattet hen lieden te bozen niet en is / eernst geweest / maer enckel geveynstheyt / om den vromen Coninck voer ooghden te dienen. Op dese wyse is oock dat dulle volck altemael eenderley ende enckel Oeplichdom met den vromen Ezechia / een herte om Sennacherib te wederstaen / nochtans ghetuycht de Hystorie der Chronicken / dat haer herte niet recht met Godt verstaen en heeft. Waer by dat haer de Propheten so hart aentaften / voornamelyck Elajas. Alsoo beynst de dwase menichte de Godsalicheyt / met eenen Godsaligen Coninck / ghelyck oock tot onsen tyden toegact. Waer den Vorst de oore henen hanght / daer is dat dulle volck alreede van te bozen aen. Is een Vorst / soo hy best mach / Evangelisch / daer regenter Christenen / ende niemant en wil de laetste zyn in den Evangelio / den Vorst te liebe. Waer is dat desen afsterft / ende een Hero volcht / help Godt / daer berdwynen sy alle / ende Heromnes verblijghet ghelyck de Muggen in den winter. Daer sietmen / hoe dat Hofgesin soo spne gulden Christenen zyn / die dat kruys blieden als den Duyvel / jae niet

en weten wat Christus is / diens woort sy nochtans in de wapens / schilden / harnas ende herten te dragen ende hebben / willen ghesien zyn. Wilde God / dattet hen lieden alsoo in haer herte gehecht ware / als in haer Liberpe. Sy behoeften wel eenen Pythagoram ende Mopsen / die hen leerden / dat sy Gods beeltenisse op geen Ringen en staken / ende zynen name niet so ydelijck ende vergeefs en boerden. Het gelove / welck niet alle mans dinck en is / en heeft oock noyt soo ghemeyn gheweest / dattet Heromnes aengenomen / God gekent / ende aengebeden hebbe. Datter oock Christo veel meer upt neuswijshet / dan upt liefde ende geneyghden willen aengehangen zyn / bewijst de Hystorie des Evangeliums claerlyck / aldermeest Christus / Joannis 6.

De Turba blijft doch Werelt / ende de werelt Turba / que omnia turbat, soo Joannes seyt / dat sy den geest der waerheyt niet en mach aennemen / Joan. 14. Doch de waerheyt vatten ende lief hebben / Luc. 6. Gaet ghy nu henen / ende hout veel van den grooten hoop / ende soeckt dat Evangelium by hen / oft in de Werelt. De Propheten segghen wel anders van 't gemeene volck / Jer. 7. De Zonen vergaderen hout / de Vaders steken 't vper aen / de Vrouwen kneden het deech / op dat sy de Hemelsche Coninginne eenen hoeck maken ende vreemde Goden offeren / dat is / het bemint altemael Afgoderpe / het helpt jonck ende out tot den Afgoden dienst / ghelyck oock Jere. diesghelycks int eynde des 5. cap. sept: Onfertin-

t Gelove
met alles
mans
dinck

Qualis rex
etis Heromnes, id
est populus.

ghe ende grouwelijckhepdt isser in 't lant / de Propheten hebben valscheydt geprophetiseert / ende de Priesters trecken tot haren handen / ende mijn volck hebet geern also.

Des ghe-
meppen
mans lof
is niet-
lijck ende
kasterijck.

Daerom dewyle dattet also met den gemeynen man staet / dat die lofs weert zijn / die hen lieden misgaghen : wederom dat alle die quaet hoozen moeten / den welcken dat gemeyn volck wel spzeecht / alsoo dat haer lof schande is / ende haer versmaetheydt een eere / soo Christus selver leert / Luc. 6. So moeten wy eenen verzen af-wech gaen / van des gemeynen volcks (dat synen wech heenen loopt / als een ongetemt rasende peert tot den kringh) wech ende loop / ende verze anders gesint zijn / dan zijn oordeel uptrijst / jae stracks dat contrarie ende tegendeel. Dat ist / dat Pythagoras ende oock Catho leert : datmen die gemeyne welgebaende strate (die tot verderfenis se leyt / Mat. 7.) niet loopen en sal : Ende dat niet hooch heffen / dat het ghemeyn volck (welck dat licht boozdusternisse / wederom dat suer soet te zijn rekent / spzeecht Esaias in 't vijfde) hooch acht soo Catho sepdit : Quod vile est charum, quod charem, vile purato, Ende Christus Luc. 16. Wat der Werelt (dat is / alle natuerlijke menschen / die nae der Werelt / ende niet nae Godt leven) hooge is / dat is booz Godt eenen grouwel. Tot het gemeyn volck behooren oock alle onghedaode natuerlijke menschen / die gelijk ghesint / daer mede in een gat blasen ende vlegen / het sy Dozt / Doctoer / oft Boer / die nae

Werelt al-
te natuer-
lijke men-
schen.

rijckdom / eere / ghewelt / ende wat dese Werelt verwondert ende hoogh heft / soecken / ende niet en weten wat rechte rijckdom / wijshepdt / bzoomepdt / goet-leven / lust / eere / ende Eldom is. Van desen verkeerden aert des volcks leest Erasmus / van het monster een Chyzelijcken Dozts ende Ridders / hoe verze datmen van des gemeynen mans meynninghe / die geen waerheyt can hoozen oft lyden moet afftaen / wilmen een Christen zijn.

Daerom seyt Christus den synen te boozen / hoe haer den grooten hoop aller menschen ontfangen soude / ende haer woort ende waerhepdt aennemen / dat sy soo onwerde gasten zijn sullen / ende wat geluck dat sy op aerden sullen verwachten / namelijck / den haet ende nijt / verbolginghe ende den doot van alle menschen / oock van haer eygen vrienden / maechschap en huysgenooten / Mat. 10. Ioan. 15. 16. Daerom studeert Paulus niet den menschen te behagen / Gal. 1. Ja David seyt wy upt / dat God der gener ghebeente vermozelen sal / die de mensche / (die van natueren boos is / leugenen bemint ende soecht / Psal. 3.) behaghen / Psal. 52. Ende Paulus seyt op de voorgegelde plaetse wy upt : Ist dat sy den mensche behaecht / dat sy gheen knecht Gods en is. Wy wil beslupten / dat men den grooten hoop moet misgagen / wilmen God behagen. Daer sy alle diet metten grooten hoop houden (gelijck de valsche Propheten / welcker acht ende cracht is / dat sy verlen behagen / ende een groote vergaderinghe aenrichten) die houden

Men
moet den
grooten
hoop mis-
gagen / sal
men God
behagen.

dent metter Synagoge des Duv-
vels / daer en is geen en middel.

Hier merckt oock wel / hoe wel
dat seben hoofdich Dier (dat ge-
meyn volck) altydt arch is / leu-
gen benint ende soecht / soo heb-
ben hem nochtans onder de Godsal-
ige Coningen gebeynt / ende hem
stelt als of het eenen pver had-
de / om Godt ende de Godtsa-
licheydt / ende bysterlijck ghe-
huychelt : Maer alsoo haest alst
eenen Heronem gecregen heeft / so
ist een inckel bloet-dorstich Hero-
nis familie geweest / ende na zyn-
der aert wederom tot hem selven
gecomen / gelijck hem dat gemeyn
Dier van Christo tot op Hero-
nem / van het bloet der Christenen
ontghiet / soo dat eenen achten
mocht / datter geen mooyt in hem
en ware : maer hier recht den E-
zel de ooren vooyt / gelijck oock ter
tijt Christi / so dat alleman aen de
Christenen tot Ridder wil wor-
den / ende zyn vroomheyt bewy-
sen / daer in / dat hy zyn handen
in haer bloet wascht / daer begeeft
hen al 't gheheel hups toe / ende
dien sy een wepmich tijts te voo-
ren met Paulum ende onder ge-
stropde cleederen / ende groot Lof
gesauck tot Jerusalem hebben in-
geleeydt / dien cruppen sy in coyte
dagen daer na. Daerom sult ghy
vooyts ende vooyts in alle Cro-
nicken binden / dattet volck al-
tijts is (oft hem pimmers selt)
gelijck den Dorst is. Onder Do-
mitiano ist altemael opzoerich te-
gen de Christenen / een pegelijck
wil synen pver bewypen / ende aen
hen lieden (synen Godt ter eere)
een eere begaen / hem zyn God
aen hen wyken / haest daer nae

vallen sy met Domitiano / als hy
hier af een berou ontfinc / al we-
deromme / terfont is Christenen
marteren / wederom een sonde by
hen lieden / welck te voozen eenen
Godts-dienst was.

Onder Constantino vliegen sy
de Christenen toe / als de Aug-
gen in den Damer. So wert oock
metten Coninck van Engelandt
dat gantsche lant ende Coninck-
rijck op een tijt Christen / also dat
tet recht als Christenen sineude.
Onder Constantino begeeft hem
schier een gantsche Werelt vol He-
rianen / onder den Paus Papi-
sien / onder den Turck eenen hoop /
ja enckel Machometanen.

Also vaert dat onbesupst kint-
sche volck herwaerts ende gints-
waerts / met zyn blinde leyders
ende geloof in somma vooyts en
vooyts wat zyn Heeren geloven
ende alsomen geloof daer hy is /
syne bzaederen / dat is den groo-
ten hoop Heronnes te dienste / dit
is sijns geloofs gront ende steen.
Hier mede hebt ghy den gemeynen
man af gecontersept / so ick hope/
met zyn eygen vermen / welck u
tot veel dingen dienen / ende u ooy-
deel verscherpen sal / waer hy ick
desen upt-laop ende wandelinghe
beyde nuttelijck ende noodich heb-
be gheacht / beneersticht u slechs/
desen niet te behagen / noch mede
te stemmen / (want wie mede aen
dyft / moet mede aen de galghe/
Rom. 1.) maer bliet dit veelhoof-
dich Dier / met al sijn weten /
doen ende laten / so seer als ghy
vlieden mocht. Het heeft Christa
oock meer upt neuswijhepdt dan
upt ernst ende devotie na gegaen /
gelijck den uptganch bewyft. Het
sche

is enckel moettwille / ende kindt-
sche neus wijshept wat het begint/
sonderlinghe bytet geern als een
Peert in synen toom / ende haet
driet vreesen moet / soo Josephus
Lib. 4. Antig. Cap. 2. aenwijst.
Daerom en dozven hen de Heeren
niet veel op het ghemeyn volck/
sonderlinge op haer hofgesin ver-
laten / want sy hebben se dickwils
in den noodt laten sieken / ende op
den aers sitten: Also wy van Da-
rio een schoon Hystorie / van Alex-
andra / ende schier van alle Keysers
verhoort hebben / in der Keysers
Chronijcke / dat haer Hofge-
sinne somtijts haer grootte vpan-
den gheweest hebben: Ende dat
meer Pauwen ende Keysers van
vzienden door senijn ende ander
prachtijcken zijn ongemeen / van
van vpan den.

Daer
Pausen en-
de Keysers
door vzien-
den / dan
door vpan-
den ongen-
men.

In somma / het gemeyn volck/
ende alle menschen op eenen hoop/
zijn geweecken / ende wie hen be-
trout / is oock gelweken. Wordt
pemandt op my toornich / als of
ick 's te veel maecte / die vertoor-
ne op Micha / Jeremia / Christo/
Esdra / David / ende alle Aposte-
len / die dit oock seggen / Mich. 7.
Jere. 9. 17. Christus Matth. 10.
Esdra / 4. David Psal. 4. 38. 58.
62. Joh. 2. Daer waerschonwen
sy ons trouwelyck / hoe wy ons
voor de menschen wachten sullen/
als voor een staende Peert / in
welck geen trouwe / betrouwen/
noch erbaerhept en is. Seght
ghy: Daer zijn oft Godt wil/
noch veel vrome menschen op aer-
den? Antwoorde. Hoort ghy niet
wat Christus ende de Propheeten
seggen? Geenins geen ander
alle menschen kinderen,

Daer en zijn geen vrome / dan
Christenen / die wat anders zijn
dan menschen / namelijk / een
nieuw Creatuere / Goden / ende
kinderen des Alderhooghsten / ja
waerachtighe kinderen Godts/
die upt Godt ende niet van men-
schen / door middel des lebendi-
gen woorts ende onderderfelij-
ken jaets / ende niet van berganc-
helijcken zaden des menschenges / ja
door den Geest upt God / ende niet
upt den wille des vleeschs / noch
upt het ghebloetsel / noch upt den
wille des mans / ghebozen zijn/
daerom Christus de wederghes-
boorte oock de verloocheninghe/
afsegginge sijns selfs / ende den
haet der zielen so nootsakelijcken
acht / datter geen en opzechten / die
totten rijcke Gods bequaem is /
onder alle menschen kinderen en
is / Psal. 14. 143.

nen en zijn
geen men-
sche Altes-
we Creatu-
tuere.

Nootsake-
lijcke we-
dergeboor-
te.

Daer dese kinderen der Waer-
hept ende des lichts / zijn alleen
als repne (welcken alle dinck repn
is) tot goede wercken bequaem/
Tit. 1. Prob. 21. Ende als dat
volck Gods / welck hy hem selven
tot een eygendom berept ende ver-
cozen heeft / op dattet tot alle goe-
de wercken geschickt ende pberich
ware / Tit. 2 / 3. Tim. 2. op bep-
de plaatsen int eynde des Capit.)
daer toe gewest. Den anderen al-
len / den grooten hoop Verommes/
en is geen dinck repn / maer on-
repn is bepde haren sin ende con-
scientie: ende of sy wel seggen dat
sy Godt kennen / evenwel verlo-
chenen sy hen sijns metten wer-
ken / ende zijn tot alle goede wer-
ken onbequaem / Tit. 1. Wandt
wat cander repns van eenen on-
repnen gelept oft gedaen worden?
Eccl. 34.

De herbor-
ren alleen
tot goede
wercken
bequaem.

Daer

Daerom is (somen seyd) gemeyn onreyn / ende soo onreyn / datter niet twee oft drie in een blecke en zijn / alst aen een ghemeyn zijn / geloben / vroomheyt ende deelen gae / dattet niet aent onreyn ende aen een kypen en gae / ghelyck oock Christus seyt / Luc. 12. Dyt sullen in een huys weder-spannich zijn / twee tegen drie / &c. ende des menschen vpynden sullen zijn eygen huysgenoten zijn. Waer by ons de Schryft soo trouwelijck waerschout / dat wy ons vooz de menschen sullen wachten / ende haer niet betrouwen / so te voozen gehoozt is / Mich. 7. Jere. 9. 17. Ghelijck hem Christus selve niet goets toe betrouwt en heeft / Joan. 2. Dit oncrupt leydt hem slechts aen / waer geluck is / ghelijck als de bliegen waer honich is. Hoe veel Heeren hebben sy in nooden verlaten ende laten steken / daer af is den Bybel ende alle Historien vol. Dese blucht en swerint niet anders / als niet meer geluck / niet meer knecht / soecht de Historien Alexand. Mag. ende Dary daer boven. Nu willen wy meer exempel van dese onse leere voozdraggen / op dat wy immers sien mogen / wat onse aertse wijs heydt sy / alsoe S. Jacob capittel 3. afmaelt.

Niet meer
geluck met
meer
knecht.

Een schoon stuck wercks voozwaer van onsen Kuyne / om Heer omnes / gelijk hy secht / of ghelijck sy anders by ons daegelijcks gendemt werden / Jan Alleman / dat is / het ghemeyne volck / eens lustigh af te maelen / doch geschiet niet sonder verscheyden misgrepen. Want om 't merendel van dien dooz kortheydt verby te gaen / gaet / immers en past dees verbael op Dunsant niet meer / dan op andere landen : ten welken so dooz Heer omnes 't ghemeyne volck / of de Onderdaenen verstanten werden / onderscheyden van hare Regenten / ghelijck hier

doozgaens geleert wert / soo moet immers volgen dat de Regenten meest ende al byn sijn van die ghebeken by den anderen aengemerckt / 't welck mede valsch is : ten verden wat so heydt is dit / 't geen de verdoz bene aert van alle menschen in 't gemeyn moet toegescheyden worden / het ghemeyne volck allen op den huys te vangen : ten vierden wat schadelijck verzoepen van reden is dit / dat er geen vrome menschen op aerden sijn : reden / vermits daer geen andere vromen behouden werden als Christusenen / welcke by wat anders sijn van menschen / &c. Somma soo vele verwaringen vooz by staende / konde aldus de oprechte sin van desen ge-examineert werden / dat naementlijck de mensch / 't sy hoogh of leeger staendes / aengemerckt in sijn natuerlijcke staet gantsch verdozen is / 't is 't eenmaal onbeguaem tot eenigh goede / doch dooz des Geests Godts vernietwet ende wedergebooren / bequaem is tot alle goede werken / &c.

Van waer de Rijckdommen der Stichten, Cloosteren, Gods huysen ende kercken in Occident, aldermeest in Germania aen comen

Hoe wel de Decreten / de eerste ende grootste schenckingen der Roomscher kercken / Constantino Magna toefscheyden / so verlooche niet doch niet alleen Otto Frisingensis / Annal. libz. 4. cap. 3. Euseb. libz. 4. cap. ult. ende veel meer andere / in mijn voozgaende Chronijcke by den Historien Constantini aengetogen : maer oock vooznamelijck ende bediedelijck Raphael Volat. Geog. lib. 3. daer hy oock geheel eygentlyck noemdt ende verteldt de Steden / Landen / Liedten / ende Coninckrijcken / die de goede Pausche Keeser Lodewijck / een soon Caroli Magni / den Roomschen stoel geschoncken heeft / No. 835. welck anders valschelijck Constantino / so gehoozt is / wort toegescheyden / alsoo hem 't geestelijck recht verhuypden laet. Waer by desen Keeser Lodewijck van Paus Pio / dat

Afickdom
der kercken
Germanie
waer af.

is / die Godsalich oft Christelijck toe genaemt gheworden is / ende van Pipino / Carolo Magno / Ludovico ende Lothario de keyseren / de Coningen van Franch-rijck dien Titel vercregen hebben / dat sy de alder Christelijckste Coningen geschreven ende ghenaemt worden / daerom dat sy dat Pausdom alsoo voort geschoven / ende de Roomsche kercke in een sulcke rijckdom ende hooghepdt gebracht hebben. Want den voorgemelden Pipinus / een Grootvader Ludovici / ende Carolus Magnus zijn vader / Lotharius zijn broeder / boden maten seer des Pausdoms goetwillige / genepchde / weldadige knechten / hebben den Paus meer dan het keysersdom gediend / jae hebben het keysersdom / welck haer niet toe en behoorde (dan soo langhe als sy haer leven geduerende in 't Ampt waren) den Paus by overgegeven / soo dat nu den Roomschen keysers van het Roomsche rijck niet meer overschots en heeft / dan den enckelen name / ende pden Tysel / alsoo in mijn voorgaende Chronijcke overbloedich gehoozt is.

Coppe des
Hooft-
brieffs der
schenkin-
ghe des
keysers
doms S.
Petro.

Nu de Coppe van den Hooftbrieff deser overgebinge des keysersdoms Ludovici des keysers / die andersins Constantino wozt toe ge-eygent / ende ick niet en hebbe connen vooz by gaen / luyt Libz. 3. Geog. by Volaterano aldus.

In den name des Heeren God des almachtighen Vaders / ende Heplighen Geests: Ick keysers Lodewijck verleene ende overgebe u H. Sint Petro / den Voost

der Apostelen / ende dooz uwen Vicario Heere Pascali oppersten Bisschop / ende syne naecomelingen in eeuwicheyt / de Stadt Roma met haerder Jurisdiccie / met alle 't gene dat ontrent dit aertrijck leyt / Steden / Havens / tot van der Zee plaetsen Petrurie in Mediterraneo / de oude Stadt Balneo Regium / Viterbium / Soanam / Populonium / Perusum / Naturanum / Sutrium / Nepe. Tegen Campaniam / Anagninam / Siginum / Ferentium / Alatrum / Patricum / Frusinarum / met alle omlyggende steden ende dorpen: oock den gantschen Erarchat tot Ravenna / ghelijck looslijcker gedachtenisse Carolus onsen vader / Pipinus onsen grootvader / den H. S. Petro over lange verleent heeft / namelijk / Ravennam / Emiliam / Bononiam / Forum-populi / Forum-Julii / Favenciam / Imolam / Bononiam / Ferzariam / Comaclum / Cerviam / Adriam. In Marcha / Pisaurum / Fanum / Senogalliam / Anconam / Pumanam / Anconum / Esinum / Forum-sempronii / Feretrum / Viminum / Valnense / Callium / Luculos / Engubium. In Campania / Soram / Aquinum / Arpinum / Theanum / Capuanum. Oock onse erfdeel / onser heerschappye toebehoorende / Beneventanum / Salernitanum / Calabria / Pedet ende opper Neapolitanum / dat Hertochdom Spoletinum / Cuderotriculum / Narbiam / ende de andere haerder heerschapppen. Item / die in zalen der neberste zee / Corsicam / Sardiniam / Siciliam / welck als temael Carolus looslijcker ghedacht

dachtenisse onse vader / Pipinus onse Groot-vader/dooz Athierum ende Minradum daer toe gheschichte Abten S. Peter ende synen naecomelinghen in schriften overgegeven hebben / alsoo bevestigen wijs / ende mede stemmen in alle manieren.

Boven dien geben wy oock gemelt den Oppersten Bisschop / te benoemen / bestimmen ende toe te liggen een Concilie / alleen dattet sonder tweedzacht geschiede / ende tot onse naecomelinghen altyt Legaten gesonden worden / upt liefde ende van vrentschap wegen te versoecken / ghelijck ten tyden Caroli onses Groot-grootheeren / Pipini onses groot heeren / Caroli onsen vaders gewoonheyt is gheweest. Desen onsen wille bevestigen wy met schriften ende gesworen eede / vast ende ontweerdepeijck te houden / met voorts ende voorts bestandigen wille. Daerom hebben wy Heeren Pascali dat dooz eenen Legaat toegesonden / ende met mynder egener handt ondergeschreven / ick Lodewijck Ec. Het hebben oock drie van synen / thien Bisschoppen / acht Abten / vijftien Graven / de Liberpremeester / Zegelaer / Secretarius / ende een Hostarius ondergeschreven / Anno soo boven staet / 835.

Hier coomt de schenckinge Constantini te voorschijn / dit afschrijft wort noch in der Liberpe Vaticana behouden / die Ludobici / ende niet Constantini is. Alsoo hebben sy landt ende lieden vercreghen / voornamelijck Rome / op dat zijt tot eenen Spiegel (soo sy vooz gaven) des Christelijcken gheloofs

mochten maecken / 6. Decretalium / Cit. 6. Lib. 1. Cap. 17. Nunquid,

Nu / op dat wy wederom op Carolum Magnum comen / die onder alle Keyseren / niet alleen op 't meeste / Stichten / Kercken / ende Cloosteren in 't Occident geboudt heeft / maer oock met jaerlijcxse Probenen / Tollen / ende costelijcke Juweelen begaest : Want als hy in 't achtste jaer syns rijcks de victorioose Hunos / (die eenen langen tijt alle de werelt bestreden hadden / ende aller Werelt goeden te samen gebzacht) met geweldigher hant / gheluckelijck met haren Coninck ter neder leyde / soo vant hy een sulcke schat / buyt / ende roof / dat men diesgelycks van ghenen Keysers oft Coninck van Byzantijck en leest : Doen achte hy vooz andere dingen billijck te zijn / eenen grooten deel der vercregen schatten aen de Stichten ende Cloosters te weyden / die dedet al zijn voozvaders ende nacomelingen vooz / aen rijckdom ende mildicheyt te gen de Gods hupfen / die hy herwaerts ende gints waerts met hopen boude. Van dien comen af de costelijcke Juweelen des Sticht tot Mentz / voornaemelijck een Cruys Benna genaemt / van puer louter gont / dupsent ende twee hondert March gouts / waer / onder welck een sulck Versch gelesent wert.

Auri sexcentas habet hac Crux aurea libras.

Du doet een Libra / 10. Dragmas / oft 10. croonen / alsoo dat dit Cruys hondertmaal dupsent / vijf dupsent / ende vier hondert gulden in gont heeft geweghen /

Woe man ten costelijc Cruys ende Kercken tot Mentz / hondere dupsent / vijf dupsent / vier hondert gulden weert.

ende weert geweest is.

Item / aldaer hebben gheweest twee Kelcken van gout / onder welke de kleynsten achtghien March van het alderbeste gout weeghe / de grootsten een goet deel meer / daer toe onder ende boven rontsam met kostelijck edel geskeente beset / eens dweerschen vingers dick / een elle hooge / schier gelijk eenen Martier / waer af den eenen een halve vierdel ter weghel. Hier laet ick onder wegen de costelijcke Ornamenten / Manfrancien te vertellen / der welker sommige hondert / sommige sesich March gouts weert geacht wierden.

Desen schat heeft alder eerst aengegrepen ende minder ghemaeckt / Bisschop Rudolf / een broeder des Hertochs van Jeringen / die in de plaetse des verslagen Bisschops Arnoldi vercozen wert / dewelcke / op dat hy nae gewoonheyt Conincklijck in reedt / ende in possessie besate / oock den Pallium van Rome redimeerde / so nam hy den voorszeyden gulden Afgod Venna genaemt / den eenen arm wech.

Desen voorszeyden grooten Carolus maecte oock upt veel Bisdommen / Werts-bisdommen / als Mentz / Colon. Zijn voorzvader Dagobertus een Coninck van Brancrijck / stichte oock soo ghehoort is / sommighe nieuwe Bisdommen / als Straet / bozch / Costentz / &c. Ende alsoo ander Bisdommen / Cloosters / ende Stichten / hebben ander Vozen begonnen. Want immers int beginsel soo groote rijckdommen niet van bysonder schenckers /

maer van groote Heeren afgenomen te zijn / lichtelijck afgenomen werden mach. Namaelc heeftse de bedelre ende ghemeyne handreppinghe / (dies gheen dinck rijcker en is) ghehoopt / ghevoert / ende in sulcker weerden behouden / datter altemael toeghe noimen ende ghewoekert heeft.

Hoe dat de Franchoyfen voortijts Daytich hebben ghesproken.

Gelijck nu Gallia noch heden in Germania wordt ghekent / ende die volcken Franci int beginsel achter tegghen de Duytsche zee / eertijds een eyghen volck / ghelegghen / ende aen de Sachsen stootende / den stoel haers onbzuchtbaren couden rijcks / in Galliam hebben verset : Alsoo hebben sy oock met hen lieden de Sarische boose Duytsche sprake daer in ghebracht / waer af noch heden daechs dat voozste deel Brancrijcks / Gallia Germania / dat achterste / Gallia Romana by de Historiographis ghenaemt wort.

Dat dit pimmers sonder alle weder spreken waer zy / probeert Beatus Rhenanus machtich / dat hy tertijdt des naesten Rijcks daechs tot Aufbozch / Anno 1530. van wegen der Boecken Libij / nae Frisinge in de Liberpe des H. Corbiani zy gherogghen / ende een oudt Boeck der Evangelien in Franchoyzcher taelle / oder 600. Jaer gheschreven / soo hy claerlijck aenwijst / ghedonden heeft / schier als sy eerst tot Christum behoert zyn gheworden / beschreven. Da

Du heeft dit Boeck een schoon
voorzeden / van letter tot letter
also beginnende:

Nu wil eich schrieben onser heyl
Evangeliono deyl.
So wir nu hiar begunnon
In Franckisga zungun.

Hier merct een pegelijck wel /
dat 't duptsch is / oft wyl 't wel wat
anders uptspreken. Ende Agena-
nus brengh up den voorszgemelden
boek veel meer Exempelen voort.
De oude Brieven in alle Natien /
sonderlinghe vooz hondert ende
vijsich Jaren oock in Duptscher
Patie / zijn altemael Latynsche /
want de Duptsen niet soo ghe-
schickt en waren / oft mogelich
niet ghewoone / haer Notari brie-
ven ende handelinge vooz
recht in Duptsch te verbaten / ge-
lijck by haer nu anderhalf hon-
dert Jaer herwaerds begon-
nen / ende hoe lanchs hoe meer tot
op desen onsen tijdt in 't ghe-
bruyck ghecomen is: Want ghe-
lijck alle dinc op 't hoochste ghe-
comen is / alsoo oock de Duptsche
tonghe; want men inde oude
Exemplaren vooz hondert ende
vijsich Jaren gheen Duptsch
woozdt / veel wepnigher eenich
Boeck vindt / waer ut blijckelich
is / dat men doen ter tijt de Dupt-
sche sprake niet gheschreven en
heeft / behalven wat eerst aenghe-
wesen is van de Franchopsen.
Alsoo heeft men oock de Ongher-
sche redene eerst tot onsen tyden
begost te schryven. Hier seyd
Agennanus oock van eenen Fran-
sopsch Duptschen Psalter / tot
Straetsboezh / by Johan Dut-
tich.

Dat betuycht oock Luit-
harius / die om synen ghebanghen
Sone te verlossen / in Saren
trock als hem Berchtoldus den
Hertoch van Saren aensende
werdt / ende dat hy in Duptsch
op Sarschen sprake tot hem se-
de: O ghyp ouden grauden hont /
zijt ghyp dan hier: Soo verstandt
hyt terstandt / ende wert door
dese reden also beweecht / dat hy
niet verwachtede syn hoop
volcks / met wreedthepdt ende
grimmien op den Hertoghe hem
haeste / ende niet op en hiel / tot
dat hy hem door stact. Daerom
is der Sarchsen reden den Franc-
ken gheheel naeghebuerlich / ver-
standich / ende toegenecht ghe-
weest / ende beyde quet Duptsch /
gelijck noch heden by den Saren.

Alsoo heeft Carolus Magnus
den Maendennae sijnder spraecke
Namen opgeset / ende Januarium
den Winter-maent / Februarium
den Spokelle: Martium den
Meerte / April de Paesch-maent /
Majum de Wijn-maent / Ec. ghe-
naent. Daerom noch heden veel
Duptsche woozden in Gallia zijn /
ende de Franchopsche spraecke
is wt Latijn oft Italiaensich / en-
de Duptsch 't samen gelapt. Des-
ghelijcks probeert oock Agena-
nus / dat de Longobarden: Item
oock de Burgunders / eerthre
Duptsch hebben ghesproocken.
Mer wat de Roimeynen onder
haer brachten / daer beneersich-
den sy haer oock haer spraecke te
leiden / op dat dies te meer vrient-
schaps / gehoosjaemhepdt ende
eendrachtichepdt onder de ghe-
lijcke tongh zijn mochte / waer by
alle treffelijcke dingen door La-
tijn.

tijnsche tonghe wert beschreven ende uptgeboert / jae daer by is nu oock de tonge der Romeynen op sommige plaetsen aengenomen ende geleert (belemmert) also dat sy oock noch Roomsche spreken / als sy uyt den handen der Romeynen comen. Daerom wierden op veel plaetsen Unversiteyten opgeset / met Priuelegien begaest / op dat men aldaer beyde spraecke ende Religie leerde. Daer as acht Rhenanus / dat noch heden alle tonge vermengt / ende geen meerder in haerder aert reyn en sy: Want men vint oock sommige Hebruesche woorden in Duytscher spraek. Item / sommige Latijnsche.

Beatus Rhenanus meent / dat de Gallische oft Franchopsche redden / eer dit lant van de Romeynen ingenomen / van de Francis bewoont / ende in een Probieveintie gestelt is ghelworden / gheheel uptgeroept zijn: Doe wel Tacitus schijft / dat sy ghelijck der Engelanders landt / alsoo oock haer spraek gesat hebben.

Nu voorts wat van Germania upt Cornelio Tacito / ende andere: hoewel wat van den voorsepden upt Silibaldo Birckemyers ontnomen / wederspannich / soo willen wy nochtans der anderen waen van Germania oock hoozen ende vernemen.

Van Germania, haerder Beeltnisse, gelegentheyt, volken, policie, geloven, begrijp, ende gewooheden, uyt Cornelio Tacito, Joanne Boëmo Aubano, ende andere, wat besonders.

Germania een seer wyde Noortsche gelegentheyt / Europe / van de Franchopen met den Rijn / van Oostenryck metter Donauwe uptgeteekent. Maer nu schier noch soo veel Landen in hem ghebaet ende begrepen / die volcken Bulgariam / Rheniam / Bindelciam / Nozchem / den Rijn-stroom / die voortijts Galisch oft Franchopsch gheweest heeft / ende nu niet meer daer af hoozen en wil. Item / de Switzers zijn oock metter tijt in dese spraek ende name Duytscher landen gecomen. Item een groote deel Italia / Cisalpina Gallia ghenamit. Wel by nae over dize hondert jaren hebben de Duytsche Heeren Prussenlant met sijn Afgodisch volck met ghewelt aen Germaniam gebacht / desgelijck tot het ghelove der Roomsche Kercke.

Nu gheheel Germania wort in twee deelen ghedeelt / het deel tot der geberchte toe tegen't Zupden / wort dat opper hoogh Duytslant / d' ander deel tegen't Noorden / dat neder Germania / oft dat neder Duytslant gheheeten: Begrijt in hem Frankenlandt / het welck een groot deel teghent Zupden / in Hoogh-Duytslant verstrekt / daer nae Bessiam / Lothringiam / Rhabantiam / Gelariam / Zelandiam / Hollandiam / Phisiam / Flandziam / Westphaliam / Saroniam / Daniam / Peninsulam / Pomeraniam / Liboniam / Liefant oft Eyflant / Merzen / Bohemerlant / Nysen / de March / Queringherlant / Berlant.

Hoogh-

Duytslant ende sijn ont-dank.

Een ander uptdeylinge Germania.

Alle tongen vermengt.

Hooch-Duytslant begrijpt altemael in hem wat ober gene zyde der Donau ende den Rijn leyt van den bloet Magana / als Franckenlant / Schwaben / Bepren / Oostenryck / Siermarck / Rhesium / Rheciam oft Riez / Switz / Elsaet / den Rijn-stroom tot aen Mentz / oock de Rooslaw / Lechvelt / &c.

Germania heeft voortijts gheweest een rauw onbouwelijck byzuchteloos lant / als Cornelius Tacitus schryft / met grof volck beset / welck hem alsoo eenboudich van het veer geneerde / zy en ghebyzuchten noch goudt / const / noch silber / daerom van dit duytscher boersck lant wepnich Historij-schryvers te seggen weten. Maer nu ist alsoo toegericht / met vaste Steden / Sloten / sterck strybaer volck / daer toe in alderley spzaecken ende consten soo sunrijck ende voornamelijck gheworden / dat sy doch de Franckhopfen / Italianen oft Spaengiaerde niet en wijcken : Hoewel Pirckepmirus acht / Germania altijt een naemachtich volck ende lant gheweest te zijn / maer dattet geen Schryvers gheschadt en heeft / die haer daden upt teekenden. Dit Lantschap heeft van alle dinghen (ist niet overvloedt) nootduft / goeden hemel / locht / aertbodem / revieren / bergen / beenden / dalen / ackergebou / veel naemachtighe steden / landen / blecken / lieden. Item / van soete ende suere / warme fonteynen / van alderley metael soo rijck / dat alle dize de eersgenaemde landen / haer gout ende alderley metael dooz coopmanschap aldaer soecken. Item / van

veel byemde byzuchten / byzuchtbaer boomen / een genoegsaem welustich lant met een stout / bloetgierich / doch tegen den byenden een gast-by / byzlijck / goetwillich / byendelijck / ende tot alle consten / saken ende hanteringhen een soo listich dapper volck / dat si niemant nae gaen en willen / in de oozloger recht als een onoverwinnelijck ende victorieus volck / dat alle volcken een verschicken is / welcken oock geen abontuere of moerwille te veel en is / dat alle spelen waeght / dat niemant waeghen en wil / ende dat meer upt neus-wijs hept dan upt nootd alle landen dooz swerft / ende alle zeen / Eplanden ende volcken tot aen't eynde der werelt dooz neuselen ende erbaren wil / ende een soo gheheel verwegen hoen volck / dattet niet en siet / dattee niet en wil naedoen / ende als een Simme alderley cleedinge / spzaecke ende spys / byaecht / spzeecht ende eet / alsoo datter by belen een spzeek-woort geworden is.

Haer gelobe / geestelijckhept ende religie is doozgaens Roomsch / tot op desen onsen tijt / hebben dize gheloven 't samen tot het Roomsche in Germania genestelt / ende veel aenhangs / namelick / het Luthersche oft Evangelische (soo zijt noemen /) Zwinghelsche oft Carelstadtse / ende Doopersche : Also dat nauw half Duytslandt het Latijnsche gelobe meer en bekennt / ende der Roomscher Kercke eenen grooten afval gheschiedt is / oock heymelijck / by de gene die hen vooz haer Overhepdt niet en dozben mercken laten. Daer af elders.

Geleent
hept ende
ygen
chap
Germanie.

Gelobe
Germanie.

Kleedinge
Germania
nat.

De kleeding in Germania is menigerlepe / daer toe by dit neuswys volck dickwils verandert / soo datter niemant pet sekers afschrypen en can / nochtans is dat doozgaens gemeyn / dat meest al haer kleedinghe verhackelt ende gestuckt is / daer toe somtijts van menigherlep verwen ghedeelt / sy dzagen heele ende afgesneden hosen / breeide bonetten ende mutzen is der Bozgers dzacht / der Boeren bilsen / hoeden ende leersien / ende altemael op menigherlep maniere / na gebzupch des Lants / ende een peghelijcke Probieintie heeft sehier haer eygen zeden / nae het spreekwoort : Lantliijk / zedelijck. Nochtans is dit volck doozgaens ebenwel meest een heusch / doch een hoechmoedich volck / tegen ander Natien / dat niemant wijcken en wil / veel van hem selven hout / ende niemant by hem te rekenen pet wil laten wesen. Dit Landt heeft oock eenen strengen Edeldom / dat in grooten overbloedt leeft / ende veel op sijn rustinge / ruyterpe / gebou / kinderen / &c. pocht / als wilden sy al tijt leven. Het heeft oock veel kresfelijcke herschappynen / bande welke de onderdanen seer elagen / ende den welcken dat Wilt (d'welck sy oock op het hare geen seet doen en dozven) op veel plaatsen groote schade doet / daer toe met tollen / schynsen / ende dagelijckse schattinghe overballen sijn / elagende. Daerom dat sy in den naest verschenen tijt / Anno 1525. opstonden / ende der saecke dwaesliijk met opzoer wilden helpen / dies sy tot straffe der sonde groote schade ontfingen.

Doorts so is dat Duysch volck Germania een terlich reael volck / dat coselijck heerlijck leeft / bout / ende gecleedt wil sijn / hem selven veel te doene geeft / ende al tijdt meer verdoen wil dan 't heeft. Waer by dattet van gout endegelt ghemeynliijk geen wel hebbende statelijck volck en is / ghelijck de Italianen / Turcken / &c. Daer toe drincket onchrisielijk toe / wijn / bier / ende wattet heeft / speelt / bzast / ende wanneer dattet heeft / soo doet het : nochtans op d' een plaetse meer dan op d' ander. Want ghelijck Germania menigherlep Probieintien in hem heeft / alsoo oock menigherlep volcken / zeden / ghebzupcken / ghe-looben / ende cleedinghen. Het is oock een so wzaeck-gherich / aengriypich / onpdelijk volck teghen sijn vpanden / (nochtans lanchsaem tot toorn) dat hem geen grouwelijckheyt te veel en is / sonderlinge in oorzoogen / so dat sy wel neffens den Turk blyven / daer en is oock geen volck / by welke de Godts lasteringhe haers Godts so gemeyn is / van de kinderen af tot op de oude / als by de Duyschen.

Het heet daerom Germania / om dat dit volck van verwen / wetten / geloben / gedaenten / &c. recht als broeders sijn / de welke op 't Italiaensche ende Latijnsch Germani ghenaemt worden / voormaels heeftet Ceutonia ende Alemanica genaemt geweest / andere aenwipen andere oorzaecken / waerom dattet Germania genaemt wort.

Doortz als de Duyschen oorzoogen wilden / so riepen sy Heren-
len

Germani
teerlijck
volcks.

lem aen / gelijk nu S. Jozis den heplighen Ridder. Dit boozhtys grouwelijck verfehrikelijck volc / den arbejdt (als noch heden) ongheduldich / welck noch hongher noch doofst (als de Turcken ende Franchospen) noch conde leyden en can / maer dit schier ober alle ander volcken / verflindende volck / moet altyt te dincen hebben / anders ist mat / ende niet weerd / maer vol zijnde / zijn sy goede Crijchsliden.

Boozhtjds en hebben sy noch van goudt / oft silver / noch edel gesteente geen kennisse gedragen / haer silver baten en hielden sy niet veel meer in weerden dan de aerden / sy brachten 't silver dooz hanteringe aen haer / ende en wisten niet dat haer aertrijck oock sulcken metael hadde. Sy en wisten oock de ysere bergen niet te soecken / daerom upt ghebreck van ysere / sy wepnich sweerden / maer veel spiesen / met klepne ysere schachten hadden / ende in oorlogen ghebruyckten / die sy oock inder noot wierpen / schier ghelijck nu de Dartsen.

Haer Ruyterpe had schilden ende spiesen / de voethnechten ghebruyckten werpspiesen / den byant aengrepen sy bloot sonder eenich harnasch / sommighe seer wepnige dzoegen pantsiers / veel wepniger schilden ende helmen. Haer peerden waren op 't eenbouwichste / noch van gedaente noch slechthet uptgenomen / maer ghelijck der Boeren peerden ginghen sy slechtelijck den effenen wech heven. Doo pemaent synen schilt in den kring achter hem liet / die was in den ban ende acht van den

Gods-dienst ende de Gemeente uptgesloten / alsoo dat vele upt dese schande hen selven de doot aendeden. De Coningen wierden upt de Edeelen gekozen / ende dese en hadde niet in alle dinghen macht / dese voerde het heyl / die aen deught / ende meer aen exempel / d' andere te boven ginc / dan aen Welhejdt oft ghewelt. Singen / dooden / ende op de sonden acht te hebben / betaeinde alleen den Priesteren / op dat het ghewelt / sonder Godt dooz de Priesteren / de sonden en boos hedente straffen / niet geloof en woede.

Haerder Goden beelden voerden sy booz een tecken hoogh op in den kring / om de aengreppen de te verjuten ende manlijck te maken. Het trock altemael in den kring / wijs / hint / man / ende alle haer sake was daer toe ghegericht / dat sy wilden ridderlijck verwinnen / oft eerlijck vallen ende ter neder liggen / dies sy wijs ende hint tot getuppen ende toesenders met hun leyden.

De gewonde dzoegen sy tot de moeder / wijs / hint / ec. Dese waren soo mannelijck / dat sy hen de wonden vermaechten / spise gaven / ende dan daer om te stryden vermaenden. Cens (soo de Histozien betuppen) souden de ghebroken spitsen upt der wonden toeschreyen / wederom gheheel ghe worden zijn. Sy hielden oock datter wat bysonder wijshejt ende geschickelijckhejts in de wonden was / der welcker taet ende aenseggen men geensins niet verachten en soude.

Mercurio offerden sy tot zijn der tijt menschen vleesch / maer

De Priesters voerden 't swaert by de oude Dartsen.

Kring Gods dienst ende offer der oude afgodische Dartsen.

De hantende Dartsen / quaer de kring sliden.

Eenbouwichste / diecht de rechte oude Dartsen.

Herculi ende Marti ander wilde dieren vleesch.

Doofts van dat lot ende vogel geschrey hielden sy veel. Van klepne saken handelde de Dooft der stadt/ maer van groote de geheele stadt. De beginfelen haerder saken namen sy wt het toenemen ende afnemen der Dane af.

Dit volck rekende haren tijt nae der nacht/ niet nae den dach. In haer vergaderingen quamen sy gewapent. Als sy in 't velt hen een weynich lieten behaghen/ soo schudden sy de spieffe: dit was een teecken eens welbehagens/ maer als sy knozden oft schreuden/ so was een misgunst tecken.

De veltbluchtighe ende verzaders hinghen sy aen de boomen/ maer die eerloos/ versmaet oft berucht waren wierpen sy in een water oft mozas/ met slyck toegedeckt/ op datmen de openbare lasteren soude openbaer straffen/ de heymelycke/ heymelyck. Sy en grepen niet aen dan ghewapent/ haer Magistraet was oock altijt gewapent/ waer sy hene gingen/ daer traden sy met wapenen henen. Het was by hen lieden schandelyck/ soo een kerpghs-man zy nen Dooft/ Dooft-man oft Capiteyn overleefde/ ten ware dat hy victorioselyck van den strijt ontcomen ware. Doozlogen was haren lust/ ende sy hieldent vooz een loofse heploofse neeringhe/ met sweet ende arbept wat te bercreygen/ datmen met bloet mach verwerben. Vrede was een boos ge-roep by hen: als sy niet en doozlooghden/ soo begaben sy haer tot den slaep/ leegh-ganch/ eten

ende dzincken/ de hups-sozghie/ Wcker-bouwinge/ lieten sy den wipben ende ouden beboelen zyn/ soo datter recht als twee contra-rie dinghen in dit volck te samen quamen/ namelyck/ liefde der lupicheyt/ ende haet des vreedts/ ende rusts.

Haer cleedinge was ober al soo enghe/ ende aent lijf geprangt/ dattet hem alle leden uytteekende/ ende ober de armen spande/ oock hadden mans ende vrouwen meest een cleedinge. Ende de Gemanen hebben hen van 't begin tot nu toe aen een echte wijf ghenoe-ghen laten/ hoe wel oock som-nighe met vele een houwelijcks verbondt ghehadt hadden. De Vrouw en bracht haren Man gheen houwelijcks goet toe/ maer de man gaf de vrouwe het houwelijcks goet. Dit volck en socht gheen sonderlinge vercieringhe/ wellust/ etc. Een wonderlijcke cupicheyt bevant hem by haer vrouwen/ geen ontucht oft dertelheyt en mochtmen noch in woorden/ oogen/ cleedingen oft wandelinghe speuren. Men socht niet veel buzploft oft maeltypden te houden/ selden werter oock een overspel ghehoort. Alser een in begrepen wiert/ soo sneet haer den man dat hapt af ende ondecktse vooz alle haer ghebeuren ende vanden/ by sloechte vooz de heele strate ober ende ober/ niemant noch ghedaente/ rijckdom/ vanden/ anders noch genade/ en mochtse mer verantwoorden/ niemant en doozte daer in spreken/ ende de sonde belachen/ want dat hielden sy vooz een verstooringhe van goede zeden/ ende haer me-
ninge

Wonder-
lijcke in
verkeerde
zeden by
de Duptis-
chen.

Oude
duptischen
goede ooz-
logers/
maer boofse
arbeppers.

De oude
Duptis-
schen sloo-
ten de o-
ber speels-
ters we-
derom van
haer.

ninge was dese: Dat een vrouwe daerom soude een man nemen / op dat sy met hem een lijf / een leven / ende geen ander ghebachten / noch geen ander begeerten meer hebben en soude / als de gene / die ere beminde / niet den man / ende by henlieden golden goeden zeden meer / dan eldersins goede Wetten. Men quam by henlieden spade in de houwelijcsche verplichinghe te samen / dede Jongelingen ende Maechden moesten te vozen wel volwasen zijn.

Den Dootslach doet men met een getal Dees / het waren costlype lieden / diet vooz seer qualijck te staen achten / dat sy pemaent van haer Tafel souden jagen.

Slechte
en vooz
chies ende
oock noch
enen wel
stant in
suplant.
Dach ende nacht doorbrachten sy met gedeurich dzycken / de dzyckenschap en wiert niemant veracht / nadeelich / noch een verwijt. Gemepnlyck volchde daerom een ghehijf / ende en verginck niet sonder twist / Iae niet selden en volchdender oock kloppen ende dootslagen. Van crijch ende byde en tracteren sy geen tijt meer dan by den wyjn / gelijck als oft gheenen tijt daer toe beter bequaem en ware. Ten was gheen archlistich volck / het ontdeckte zijn secreten eenboudich eenen pegelijcken. Haren dzyck was van gherste gemaect / als eenen gebroken wyjn. Die aende Ribieren saten / ghebruyckten wat byemden toeghevoerden wyjn. Doutappelen / gesaen oft gheronnen melck / ende slechte spise ghebruyckten sy tot haer spise ende drinck.

Tot het Speelbart waren sy

soo neerstich / dat sy dickwils als sy alle dinck verlozen hadden / ten laesten met malkanderen om de byphept speelden / die overwonnen was / begaf hem selven in ghewillige dienstbaerhept / ende oft sy wel jonck ende sterck was / so leedt sy nochtans dat sy ghebonden / ghevangen / ende vercocht worde.

Ander dooden Lijcken oft claghe wierpen sy de claghe terstont van haer / in smerten ende treuren bleven sy langer / maer claghen was alleen den wyben toeghelaten / de mans souden alleen de claghen ghedencken / sonder alle claech clederen oft Clappen.

Dit hebben vooztyds geweeft der Duytschen zeden / maer wat ter metter tijt vooz een veranderinge (gelijck oock in ander Natien) geschiet is / mach upt den tegenwoordigen Staet ende wesen der Duytschen / afgghenomen worden.

Van den reghentwoordighen Staet der Duytschen / welcken wy vooz oogen sien / en derf ick ons niet veel schryven / want de ervaringe leeret / daer toe maect de dagelijcsche veranderinghe / der zeden / Rijcken / Ghelooven / Religien ende Policijen / etc. datmen niet sekers (oftmen alschoon geerne wilde) daer afschryven en can.

Germania heeft nu vierderley volcken / ende voornamelijcke Staten. Ten eersten ghrestelijcke / Papen ende Monicken. De Papen dragen lange wijde kocken aen / ronde circkel bonetten op hebbende / sy dragen oock cappen / keubelen / van zijden ende

P 2 wol

Germania
een
groote
speelbarts.

Deelverley
staten
Germania
nie den eer
sten staet
de geestes
stelijcke,

wollen laken / gaen ghemeynlyck op pantoffelen / lupe / ongheloude / niemant nutte lieden / die weynich studeren / die haren tijdt meest niet spelen / eten / dincen / ende schoone vrouwen door byngen. Dese hebben groote overhept vande Pausen in de geestelijcke rechten ingehelst / alsoo datse niemant van eenigher sake wegen noch straffen noch door recht betrecken of aentasten en derf / dan alleen haer Overhept den Bisschop / ende den Paus. Nu wie wil hier toe seggen / van haer meer dan Heydensche Privilegien / wesen / leven / rechten / religie / hoe ende met wat gheslachtenisse / ghewelt / oft listen / sy alle de Werelt hebben onder haer gheworpen / soo geheelijck / dat oock de kerseren / haren Oppersten ende Godt den Paus / te voete vallen / de selve cussen / ende van hem de croone ende dat leen des des kerserdoms ende Roomschen Rijcks ontfanghen moet. Van welcker boeberpe dat geestelijck recht / al haer Boecken / ende oock mijn voorgegaende uptghegaen Chyronijcke vol is / ende wel een bysonder Liberpe van nooden ware / om al haer dingen ende finantien te beschryven. Boven desen vertelden Papien / zijnder noch veel ende menigerley Ordenen ende staten / van kleedinge / Ceremonien / Gods-diensten ende gheboven onderschepden / in Germania wel bekend. Daer af elders.

Nu dat volck heeft tot nu toe eenen langhe tijt / door dese geestelijcke eendzachtich ghelept ende geregeert geworden geweest / met

enckel leugenen ende verbontenisfen des Dupbels / die den Hof deser werelt geheel ende al in hadde / ende in vrede beset / daerom oock alle dingen te vreden waren / ende in eenen boolen onverzdelijcken vrede / ende oneenighe eenighept stonden / soo dat ons billich met den Propheet Esai / bitterlijck wee behoorde gheweest te zijn / in dien vrede / ja in desen vrede / daer alle dinc met den Dupbel blept / ende daer hy den Hof der werelt alleen beset / waer onder den periculoosten krijgh verborogen is / alsoo dat Christus septe / dat het eynde van desen vrede (welcken hy niet en is comen te seynen op aerden / maer om dien te verstooren / Matth. 10. Luc. 12.) booser is / dan het beginfel / Matth. 12. Luc. 11.

Bewyle hem nu het contrarie van desen vrede roert / ende Christus oock in 't spel wil zijn / en om den Sathan upt sijn gerust beseten Slot te bestozmen / wat aenghegrepen heeft / soo roept hy Mordeo , ende alle dinc wort tot onvrede / hy rompelt ende weert hem soo hy best mach / dat hy desen lichte ende vpant ontgae / wederstaet / ende sijn Rijck der dupsternisse behoude. Daer upt comt dan / dat niet alleen een lant oft stadt niet eens-sins oft gheloofs meer en is / maer dat oock bij in een hups oneenich / ende de drie teghen de twee zijn. Daer en wil Satan Christo niet wijcken / ende wederom / Ec. Daer dit is den Saligen onvrede van Christo ghesonden / ende dat byer op aerden onsteken / waer af in 't Evangelie gheseyt wort.

Onverzdelijcken vrede / oneenighe eenighept.

Doorsaecke des onverzdelijcken vrede in der werelt.

Salighe onvrede.

Hier

Hierom is nu Germania in veel Setten ende gelooven ghedept ende den salighen onbiede heeft Anno 1520. begonaen / alsoo dat tot nu toe / Anno / Ec. 1533. den Duppel alle dinck versoecht ende begint alsoo dat daer zijnder wel thien gelooven ontfproten zijn / ende noch geen eynde en is / soo geheel dat den Duppel oock wederom na vrede roept / den schijn der eenicheyt ende liefde voozweynt / ende gheern alle dinghen ghelijck te vozen wederom na spanen wille in eenicheyt bzocht. Maer dit moet alsoo zijn / ende daer moeten Setten ende ketten rpen zijn / op dat de gene die beproeft zijn / aen den dach comen. Ick hope daerom tot Godt dat hy het tot den eynde toe nimmermeer tot spnen onsaligen vrede bzingen en sal. Godt en sal hem geen rustelaten / dat hy dat sweert nimmermeer insteke / ende den Hof deser werelt niet ruste besitte / hoe wel hy noch alle die werelt zijn / ghebangen heeft / niet ende in desen vrede gerustelijck besit. Doch en is dat vreedtsam Evangelium niet opzoerich / noch der selver geen oorzake / soo weynich als de Sonne des stants in de Pye / oft des opzoers der Wledernupsen / als sy onder haer schijnt / oft soo weynich als de goede Wet daerom boos is / om dat sy de boole affectien in ons verweckt / aenwysst / ende sonder haer schult / ghelijck dat water de kalck ontfsteekt. Alsoo wanneer dat licht op de dypsternisse / de waerheyt op de leugen / den dach oft Sonne op de Wledernupsen ende Pachtuplen / de goede Wet / op den boos-

sen aerdt der natuere / dat water op den verkeerden aert des kalck valt oft schijnt / soo moet hem van noodts weghen altemael tot opzoer bewegen en verwecken / sonder schult des tegendeels / wat int tegendeel is / ende d' ander niet lyden en can. Als wanneer de Wet den mensch ghebedt / dat hy soude oprecht / Godt bresende / geloovich / Godtsalich ende vroom zijn / ende dat den boosen mensch daerom toornich / opzoerich ende onsinlich woordt / alsoo dat hy daer af heeft ende grint. Liebe wat can dat die goede Wet gebeteren / de welcke hem dat contrarie heet doen / ende sonde / boosheyt / opzoer / Ec. verbiedt ? Wat can de clare Sonne gebeteren / dat sy der pye tot stancht gedijet / oft dat sy de Wledernupsen oft Pachtuplen opzoerich maect met haren lieflijcken schijn ? Wat vermacht dat water / dattet den kalck ontfsteekt / daert ut zijnder natuere alle hitte ende vper up te blusschen begheert ? Siet waer coom ick doch henen / Ad propositum.

Ter tijt Caroli 5. heeft Godt sommige mannen verweckt / ende recht Geestelijcke ghesonden / die dooz spnen geest den Duppel geraecht hebben / zijn oude Mome daer hy lange in vermomt gegagen heeft / afgeruckt / terstont daer nae is hy in 't harnasch / ende vercapt hem / nu in dese / nu in gene Mommerpe / ende begint schier dagelijcks een nieuwe Sette / van de welcke een pegelijcke haer eygen Leeraers / Doorgangers / ende rechte Papen heeft / alsoo dat nu niemant van der Dypfchen ghelobe scheyden en can

Germania
ter tijt Caroli 5. in
veel Setten
ghedept.

Hoe dat
Evangelium
opzoer / ende
de wet soude
maect.

can / ende wel een eygen Volu-
men eyschte / jaer niet ghenoech
en ware / om al haer Seecten ende
by-geloven aen te wyfen.

Men late dit altemael in lyt-
saemheyt henen gaen / tot den tijt
des Doffis toe / de Duppel moet
alsoo met hem selven oneens ende
in hem selver verstroopt zijn / &c.
Ick souder wel haerder vele aen-
kopen / der welcker een pegelijck
zijn eygen kercke / opinie / ende
sock gelobe heeft. Als daer is
den Paus / Luther / Zwingel /
Doopers menigerley / Joannes
Campanus / Joannes Bunder-
lius / Schwencbeldt / Melchior
Mosman / Pilgram / Bohemen /
Picardiers / Armeniers / Mosco-
viten / &c. Dat enckel Christenen
willen zijn / der welcker in veel
stukken geen met den anderen
over een en coomit / soo dat hem
eenen des jammers ende mensche-
lijcker bliutheydt / onwetendheydt
ende dwaesheyt / billijck ontfer-
men soude / ende wel geestelijcke
oogen behoefde / om dese geesten
te bekennen / t' onderscheypden en-
de pproberen.

Maer dit maecht nu dat som-
mighede daer toe comen / segghen-
de / dat het Gode altemael wel
behaeght / wat men in eenen goe-
den pber ende meyninge doet oft
laet. Sommighede achten / dat
het niemandt gheheel gheraden
en heeft / ende dat Godt een
vroom Godt-soeckende herte niet
een pegelijcke dwalinge toereke-
nen en sal. Dese en behagen mi
niet qualijck / ende moghen eenen
dwalen den / ende die iijst haer
sins niet en is / wel draghen / sp
en werpen niet terstont met ket-

teren toe / ghelijck d' andere / die
al haer opinien oft gheloven booz
heplichdom ende dat Euange-
lium houden / ende alle ander booz
ketters / soo doch dit der kette-
ren rechte aert is / alle andere /
booznamelijck de Christenen booz
ketters te achten / schelden / ver-
volgen ende dooden / daer zy 't
doch selve inder huyt zijn / also 't
haren bloetdorst ende dwasen
pber aenwijset.

En den ghemeynen man in
Germania / is meest allen / rechte
te ende valsche geestelijcken / vps-
andt. Den rechten / om dat sy
een soudt ende roede des volckes
zijn / ende niet upt haren sack
oft upt haerder pyne en pppen /
gelijck Christo / &c. Den ghe-
waenden oft valschen gheestelije-
ken / oft syse wel upterlijck gebe-
nedypen / ende soo lange als sy haer
Liedt singen / op de handen dra-
gen / soo zijn sy doch inwendich
daerom gram dat sy daghelijcks
dooz dzeben boose schalckheyt /
giericheyt / boosheyt / ende al-
derley verweghen / boose treken /
lasteren / ontrouwe / bedroch /
ende boeven stucken by die trou-
weloose / niet haer eygen schade
ervaren : Alsoo dat / gelijck in
allen landen / de geestelijcke quaet
van den anderen hoozen / hen
weynich betrouwt oft toebetrout
wordt / soo gheheelijck / datter
oock veel boose sprech-woorden
by den gemeynen man af ontsaen
zijn / namelijck : Niemandt en
comt van eenen Daep onbesche-
ten : Niemandt en comt eer van
eenen Daep / als hy hem misdoet-
ten zy dat hy hem gheheel doot-
laet : Papen maken Apen : De

Spreke-
woorden
der Dupa-
schen / van
de gees-
telijcke.

Ghe-

geleerde de verkeerde: De gene hebben ons bescheten / ende dese bespoken ons: Wat een Monick derf dencken / dat derf hy oock doen: Daer en is gheen Paep vroom / ten zy dat hy haer op syn tonghe heeft: Wie eenen Paep betrout / die en is selve niet seer vroom: Ten sal niet goet zijn / ten zy dat wy de Papen al doot slaen: Wie syn huys wil hebben supber / die wachte hem voor Papen ende Dieben.

Sp hetens oock upt verachtin-
ghe Papen / het is oock inckel
upt bedwongen ghebepnsthept /
wat sy hen doen / oft eere bewy-
sen / eenen inwendigen spot / oft
sy al schoon genaed Heere seggen /
ende hun met blooten hofden buc-
ken / dat doen sy altemael (soo sy
selve seggen) op dat sy met Papen
omdercommett zijn sonden / ende
dat hys niet in den Van en doe /
ende waermentse wederom weet
te bedriegen / in thienden offeren /
ec. dat doet men sonder conscien-
tie.

Somma / men schijft inde
Weerdschuyfen spinnen van hun /
ende men singht van humlieden /
waer men hem voor haer ont-
decken derf / ende daer hen den
Scepter ghenomen is: als o-
ver den armen Judas: ende de
Joden hebben hy de Duptsche
meer plaetse dan de Papen / soo
dat ich ghelobe datter geen volck
onder de Sonnen is / dat syn gee-
stelijcken in der herten / oneerij-
ker ende qualijcker hout. Die en
zijns oock niet van herten gun-
stich / die haerder gemeten / ende
dagelijcks ontrent haer zijn / al
sulck een epgenliebich / epgen nut-

tich / behoeflich / (ende d' welck ep-
gen nut meer acht dan het Evan-
gelium) onlepdelijck volck ist /
bepde van mans ende vrouwen /
welck veel van hem selven houdt /
ec. Gelijck de Schrift Antechri-
stum / dat is alle valsche Christe-
nen / ec. menichsuldich asmaelt
een opgeblasen volck / dat hem sel-
ven weerdich acht / dat hem alle
man diene ende te voete valle / vol
oortdeels / hy welck ende ontrent
welcke niemant geen eere behalen
oft inleggen en can / ende selde pe-
mant syn leven voor haer / die had-
des kleynen danck / sy souden me-
nen dat hy hen dede als den He-
liggen betaemijck / der welcker
geestelijckhept alleen is in upt-
wendich gepleer / veel bleeten / le-
sen / kappen / keubels / kleederen /
tijt / persoon / plaetse / eten / dzin-
ken / disputeren / gheclappernyen /
veel conften / boecken / vast-da-
gen / nissen / luyden / klingen / sin-
gen / ende ceremonien.

Den tweeden Staet Ger-

manix, de Edeldom.

Den tweeden Staet Germa-
nie / is de Edeldom / die upt
Godts ordeninghe recht edel /
datis / Vaders des Vaderlants /
een vrede ende roede der boosen /
ende eenen Schilt / Wacht / ende
toelucht der vromen zijn souden /
om weduwen ende weesen hy te
staen / die villen ende schaben sy
selve: ende die de Gonden voor
het perck zijn souden / syn dickwils
selfs de wolven / ende scheurent
al met geweld tot haer / wat sy
vermogen / ende t'waer noot /
datmen hem voor de hoeders ende

Den Edel-
dom kan
spinnen ons
den schijn
geheel be-
keert.

Wach-

wachters / hoe de ende wachte / der welker Edelheyt geheel ende al van synen ouden schijn is afgeweecken: Ende die voorszijts in deughden stont / nu alleen met stoutheyt / pracht / rijckdom / gheboozte / ende tyranne haren Edeldom betwopen: Ende ghelyckse alle man vreesst ende haet / alsoo moeten sy oock vreesen / ende van alle man gehaet zijn / ende niet dan oozerauwers ende ghebepnsde vooz waerachtighe vanden / ja in der waerheyt soo veel vanden / als sy wel knechten ende onderdanen hebben.

Du bewijst sekerlijck den naesken Boerschen opzoer ghenoechsaem / wat lust ende vrintschap de onderdanen tot haer Heeren hebben / die also met gewelt voorszaren.

De oude Edelen wilden hen lieden met weldact de onderdanen bewegelijck ende willich maken / ende dit was oock haren muer ende pilaer / waer achter ende waer op haer Rijcke stont.

Sy achteden hen selven oock rijck / als sy rijcke ende welhebende onderdanen hadden / de welcke sy in alle manieren met goede ozdenninghe dwetten en voozganck / vozderlijck waren / op dat sy immers althijt te meer te gheben hadden. Du wil men altemael met ghewelt uptplucken / ja op een repse nemen: ende lief hebben / te ooplogen ende te gheben / dwingen / ende in somma dwaselijck onwillighe honden ter jacht leyden / daer nochtans noyt geen dinc lange gestaen en heeft / dat vreesse oft noot-dwanck heeft upt-

gedoerschen ende afgedwonghen. De natuere ontset haer van den noot-dwanck / de liefde wil byz zijn / ende bejde den wille ende dat herte onbedwongen.

In somma / alle man is een liefde der byzheyt van den byzen Godt ingeplant / soo dat top liever willen gelept / dan getrocken worden. Daer op hebben veel onedele ende edele weynich acht / maer eysschen heden dit / morgen dat / in wat voege oft maniere / daer en vzaen sy niet nae.

Sy en byppen geen ander hanteringen / dan jaghen / byten / stemmen / brassen / spelen: Sy leven van Rentten / Bezpen / ende in overbloedt costelijck. Daer waerom dat zyt nemen / ende wat sy daer vooz schuldich zijn te doene / daer en gedencckt nauwe eenen sijns Ampts: daer hen nochtans dese macht (pet op der Bozgeren hals te leggen / ende eenen eenigen penning af te eysschen) niet sonder oozsaecke ende conditie / tot beteringe ende niet tot achterdeel der onderdanen / gegeven is: Soo wel als den dach-looner synen dach-loon / op dat hy daerom 's daeghs arbeide. Alsoo oock / desen / namelijk daerom / op dat sy weduwen ende weesen vooz gewelt beschudden / den Armen vooz ghewelt int recht behelpen / ende hen aller menschen noot / als haren eyghen aen nemen / ghelyck Vaders des Vader-lants. Daerom sullen sy haer rentten / Zpsen / Tollen / en onderhout hebben / ghelyck eenen die den Outaer dient / van den Outaer: op dat eenen pegelijcken dach-looner synen dach-loon geworde. Doen sy dat selve

Alle dinc
met conditie
belooft.

Ampt des
rechten
Edeldoms.

Oude
Edelen
aert.

met

niet / soo ist enckel tyzampe / ende een geweltigh afnemen / dat sy den ontschuldighen af epfchen / ende met gewelt afnemen / niet anders / dan als wanneer eenen dach wercker synen loon van my epfchte / jae met gewelt afdwonge / ende nochtans noyt genen ardept begonnen noch aengeroert en hadde. Nochtans salmen in alle manieren ghewelt sonder opzoet ende wederfporicheydt lyden / ende Godt klagen / dat hy 't wezke ende aslegge. Waert dat een pegelijck syns Ampts bedochte / so en foudender haer niet soo veel onberoepen indringen ende om Predicant Ampten / Overhept / ende Sotfchappen alsoo plucken. Op de wolte ende het melck siemen met seer groote neerflicheyt / maer op de welbaert ende hoede der Schapen en heeft niemant gheen acht.

Daerom is meest alle den Eeldom / soo hy nu in den loop gaet / een overbleven stuck der Heydenfchap / van onse ouden op ons ghe-erst / daer niet en is dan een loopen / ketfen / fteken / toznopen / synen fchildt / fomme ende name hooch verheffen / fpielen / erpgghen / hirtfen / heerfchappen / ledich gaen / moedrwille bedyven / &c. Welcke edelheyt des vleefchs vooz Godt finckt / verwoyten / upgheroept / ende up fyn flich-hups upghemonftrert is / 1. Cor. 1. Act. 16. Pade-mael dat het in 't Chriftendom al eens is in Chrifta / ende alle ghelijck edele broeders zyn / ghelijck sy alle eenen Vader inden Hemel aenbidden / of sy wel inde Officien onderscheyden zyn / als dat

ooghe van de hant / &c. soo be-hooren sy nochtans alle aen een lyf. Alsoo en is een Overhept oft Predicant geen byfonder edel-der Creatuere vooz Godt / dan eenen vromen Voer / oock niet van den anderen onderscheyden / dan van het Ampts wegen / ghelijck een Pot-backer / ende Wages-naer / God en fiet oock niet op de perfoonen / vooz welken noch Coninck / Dozt noch Voer en is.

Maer de werelt heeft haren Eeldom / dien en laet sy haer niet ontrecken noch vermanghelen / diefaet in de boven vertelde ftecken. Maer het is een vzeemt dinc in 't Chriftendom / daer ons Godt al te hoope in een lyf fmeert / ende al te famen Broeders noemt / daer en is noch Heere noch knecht / maer altemael een.

Daerom ist een dwaes Heydenfch dinc van den Eeldom / alsoo hen de werelt opwozpt daert doch openbaer is / dat wy alle ghelijck van eenen Vader in den Hemel / ende van een Vader (Adam) op aerden afcomen / ghelijck dat fpreckwoozdt luydt : Waer oft wie was den Edelman / doen Adam ploeghe / ende Eva fpan. Des werelts dertelheyt ende de Amrotsche hooverdpe heeft desen vleefchelijcken Eeldom ghevonden.

Du dit volck is niet alleen in Germania / maer in alle Patien geweldich / prachtichlijck / veel van hemfelve houdende / onberdzaechlijck / die met gewelt voozbaten / ende nochtans ghenadighe Heeren willen ghenemt zyn / Luce 22. Also dat oock in Egypten

pten/dese hen selfs voor de Edelste
over alle andere menschen hou-
den/ ende haer alleen in den Ste-
gelreep gheueeren/ ende van den
roof leuen. Over dese Edele-
clagen de Propheten menichful-
dich/ sonderlinge Amos/ Oseas/
Michas/ etc.

Edelboms
oessen ag
der Dyt-
scher na.

Voorts soo laet hen den Edel-
dom der dytscher Partie dit danc-
ken goet te zijn/ dat sy jaghen/
redich gaen/ oft Ruyterpe ende
beder- spel byppen/ sy schamen
hen oock seer ghemeynlyck Boz-
ghers te zijn/ ende ghemeyne
Stad-rechten te lyden/ oft slechts
eenige coopmanschap ende hand-
werck te byppen/ oft een Bozge-
rinne te trouwen/ sy blieden oock
der burgeren geselschap ende han-
teringhe/ sy houden haer te samen/
met gheselschap/ houwelijken/ &c.

En voorts/ haer woninghen
zijn vaste Sloten/ aen Bergen/
Bosschen &c. Sy houden coste-
lyck hups/ met veelderleyp hups-
ghesin/ peerden/ honden/ chie-
ragien/ &c. Ende hebben eenen
bysonderen pronckenden ganch/
ende eenen naedraf der medegesel-
len: Soo dat men se al te haest
aen den ganch ende de manieren
bekent. Men noemtse Edel ende
Eerwerdig: Haer Wapenen
hanghen sy in kercken aen de
Wanden ende Outaren/ her-
waerds ende ghyn/waerts in de
steden aen de Weerts-hupsen om
hooghe/ op dat men daer by eenen
pegelycken Edelen bekenne. Sy
hebben oock eenen pegelyck spien
aenghebooren Seghel/ ende den
meesten deel des Edelboms en
coemt niet ghelyck de oude/ van

deughden/ oft dapper redelycke
dadben/ maer van gheboorte af/
dwelck voor de wyse lachelyck
genoech is/ ende daer af een
spreekwoort hebben ghedicht:
Aut Regem aut Fatuum nanci oportet.
Armoede is desen Staet seer
schandelyck: sy begeben haer eer
in alderleyp verjckelen/ op dat sy
eere ende goetd na haren staet ver-
crpgen.

Veel trecken ten kryghe/ Boz-
sten ende Heeren na/ gheraecht
hen dan eenen Dyt/ dat sy we-
derom rijk t' hups komen/ soo
zijn sy eerst recht Edel. Want
ricken oock veel Bozgers ende
Boeren Edel ende Wapensghe-
nooten ghemaect heeft. Quia pe-
cuniae obediunt omnia: Geldt re-
geert de werelt/ soo Salomon
sept. Sy gaen selden te voet ober
veldt/ het is oock haren Staet
schandelyck. Veracht oft aenge-
tast zijnde/ wreken sy haer selben
niet met recht/ maer vele bzeken
hen ergenseenen scrupel van eenen
thupn/ ontfeggen niet byants-
bzeiben/ oorloogen/ ende wreken
met byer/ roof/ etc. Waer mede
sy den verachter dickwils tot ver-
drach dwingen.

De Priesters der Dytscher
Partie/ en komen niet wel met
hun lieden over een/ nochtans op
dat sy voor hun met byede zijn mo-
gen/ soo beynsen sy hen redelyck/
ende bewysen groote byntschap.
Maer sy achtent al heymelyck
voor een waeckgierich/ hooch-
dragende/ stout/ ongerust volck/
dwelck der kercken goeden pe-
riculoos is/ ende oock den Gee-
stelycken dickwils afweynt.
Wenschen daerom dickwils/ dat
sy

Den Edel-
dom wort
aengebo-
ren ende
van ghe-
boorte ges-
eest.

Edel-
den ende
Wapen en
staen niet
wet in een
nen stat,

sonder dat Bozgherlyck Jock / als in Switserlandt ghetooghen wierden / op dat haer tyranne te neder ghelept / ende haer gheswelt gemindert worde: Hoe wel ick haer tyrampeldijcker achte dan der gener gebeynftghydt / als daer mede sy ons alleen om lijf ende goet brengen / maer die ghene om den alder diersten pant / de siele. Daerom wert ons dit gewelt te lyden (maer der ghener niet te hoozen / ende in alle manieren te wederstaen) bevolen / Matth. 5.

Nu den Eeldom der Duptscher Natie / heeft meest in alle dinghen yet bysonders / als klederen / herberge / ganck / spraecke / sifels in de Tempelen / begraeffenissen / &c. Den ganck is hooghveerdich / de spraecke spylich / dat kleeft wilt ende werltich / dat aengesicht vol dreygens / haer gemoet (weynich uptghenomen) onverdaghelijck / krijgh-gierich / ende vol wraechs / &c.

De wijle nu desen Heydenschen Eeldom des vleesch vooz Godt eenen groutwel is / ende dat de Dupbel desselvigen Dozst / ende desen wereltchen Eeldom beheerschap / soo moeten van noots wegen desen Eeldom verloochenen / upt trecken / ende geselijck van haer werpen / alle die vooz God recht Edel zyn willen: Dewyle des werelts Edelheyt / wijsheyt / leven ende wesen hem geenszins niet en rijmt tot het ghene dat Godts wille is. Van de aencomste des Eeldoms / leeft mijn voozgaende Chronijcke.

De derden Staet Germanie, de Borgerfchap.

De derden Staet / is de Bozgerschap / oft Staet-lieden / van de welcke sommige den Keyser / als in de Rijcklieden / sommige den Dozsten verbonden zyn / sommige vooz haer selven / als in Switserlandt ende Dype Steden. De soyme eens raedts / reghs / verkiefinghe ende regiments is ons Inlandtsche Duptschen wel bekend.

Haer handelinge is menigerlept / ende alsoo confuselijck / als enichs volcks op aertrijck: hoewel vooz tijds Barbari / ende een ongheschiedt confusloos / wilt / onghesent / krijgh-gierich volck / nochtans nu een subthl / werelt-wijs / const-rijck volck / daer toe tot alle handelen coen / cloeck / ende gheschiedt.

Snick achte ghelijck daer geen geluck op aerden bestandich en is / ende de Rijcken omloopen / ende van d' een hant in d' ander ballen / alsoo oock dat herte / konsten / ende alle andere gaben Godts. Nu heeft dit volck hert ende moet vzeught ende sterckte / dese / de conste ende oock wijsheyt / gene / de herschapppe ende 't regement der werelt: Maer altemael eenentijdt lanch / tot dat het stout wozt / hem dies verheft / ende hem jupst daer mede verhoogbeerdicht / moetwillich ende onweerdich maecht / soo dat het wederom van den stael hoogmoedich ghestopt wozt / ende dat Rijck / hert / const / ende alle dinck wederom van hem ghenomen / ende eenen anderen geghe-

ben. Dat betuygen alle Historien ende erbaringhen.

*Tweder-
ley Boz-
gers in een
Raet.*

Doorts so isser oock in de mach-
tige Byz-steden ende Rijk-steden
tweederley volck / ghemeyne Boz-
ghers / ende geslachten / die wat
Eedel zijn willen / ende Adelsche
maniere van haer renten ende
chypfen leven. Sy en lyden gee-
nen ghemeynen Bozger in haer
geselschap / oft hy hem alwel aen
rijckdom ghelyck is / sy houwelij-
ken oock soo wepmich als den E-
deldom onder malcanderen / maer
ghelyck tot ghelyck / wie niet ver-
smaet wil zijn / ende eenen ver-
woytsel / nochtans houden sy een
recht / ende geen deel en is d'an-
der onderwoyzen.

Dit grootbaer byndelijck
volck / leeft onder malcanderen
byndelijck / sy comen op gemeyn-
ne ende bysondere plaetsen te sa-
men / daer spzecken / hanteren /
ende nooden sy malcander. De
cleedinge is / (soo gheseyt is) alle
dage nieu: niet lange gheleden /
noch by menschen ghedencken /
dvoegghinen spitse schoenen / met
lange becken / klepne enghe coze
cleederen / kappen met toten / nu
ist altemael anders / ende om-
keert / wijt / groot / de schoenen
bzeedt ende stompich. Der vrou-
wen kleedinghe is nu kostelijck
maer eerbaer ghemaecht / ende
wepmich / uytgenomen den curio-
sen oberbloedt / te berispen. Eben-
wel heeft Germania also onvert-
zagghoe dappere / den mannen
onghehoorzame vrouwen / als er-
gens eenich volck / der welcker
meesterschap niet lichtelijck te
weeren en is / dat ick der anderen
ondeugghen ende ongemanierheyt

*Wifere
onghehoor-
samer vrou-
we in Ger-
mania.*

verswaghe. In Misse te hoorzen/
ende lesen laten / ist een devote-
lijck doergheleedich volck / dat
veel van Missen lesen haet / en-
de oock vooz daeghs dickwils
knecht en maecht tot de vroegh-
Misse dwinght. In Helmaessen
te geven ist milt / onderhout veel
Bedel-moniken / ende ander gee-
stelijcke der welcker sy met alsoo
groote hoopen hebben / als nau-
we eenich volck. Icen veel sticht-
kercken / vol Choor-heeren / Doon-
heeren / Bisschoppen / Prelaten /
Abten / Broosten / Dekens / &c.
Dit volck en heeft niet wepmich
Gast-husen. Icen in de Steden
hier ende daer veel arme Clercken
ende half-Dapen / die sy tot Da-
pen optrecken / ende hoewel sy hen
niet seer gunstich en zijn / soo had-
de nochtans een pegelijck geern
eenen Daep / ende laet hem den-
ken dat daerom syn gheheel
gheslachte salich is. Germa-
nia heeft seer veel arm volcks
ende bedelaers / dat meer upt on-
matichepdt dan van naturen in
armoede ende cranckheyt ghebal-
len is / ende is een soo verquiste-
lijck volck / dat het meer upt syn
ledich gaen ende gheduprich tee-
ren ende goet cier maken aenden
Bedel-sack ghecomen is / dan upt
qualijck-baert des landts / ende
neeringe. Want heeft dit volck /
soo doet het / ende looft. S. Mar-
ten / ende leeft alsoo in den dach
op goedt gerack / sonder alle pro-
visie oft vooz-sorge den meesten
deel / ende haer neeringe is in 't ge-
meyn doozgaens soo nauwe ghe-
past / dattet alle dage opgact / en-
de nauwe een quade weke inboe-
ten oft versparen can / ick swaghe /

*Duytsche
een teerach-
tich vere-
doenlijck
volck.*

dat

dat sy een quact jaer met geduerigen verdrach souden lyden. Daer toe heeft dit volck veel aenstoots ende afnemens / ende van haer heerschappye / alderley geestelijcken / ende so veel arme bejaevende lieden / dat ghy's u verwonderen mooght / hoe zijt onderhouden mochten / want nauwe het halve deel / ja niet het derde deel en arbejdt / ist dat ghy haer Heeren / leedichgaende Bojers / Cooplieden ende Edelboom / Bojsten / Studenten / Papen / alderley Moniken / kinderen / cranken / bedelaers / bejuchten vrouwen / Ja alle vrouwen rekent. Hoe de Tempels / Scholen / Steden gebout werden / sien wy dagelychs voor oogen.

Dat ellendich arbejdlyck volck der Boeren / Ploegers / Herders / &c. is den vierden Staet : der selver behuyfinge / leven / kleedinghe / spye / wyse / &c. weetmen wel. Een seer arbejtsaem volck / dat allemans voetsiets is / ende met schattingen / boerwercken / cypsen / pprobenen / tributen / tollen / hart beswaert ende overladen is / nochtans dies niet te bymeren / oock niet ghelyck boozhtszen eenvoudich / maer een wilt archlistich ongetemt volck. Haer hanteringe / zeden / Godtsdiensten / bouwen / is alle man bekent / nochtans niet al ghelyck / maer ghelyck aen alle plaetsen : lantlijck zedelyck.

Van Germania, ende der Duytschen leven ende zeden, wat in't gen eya, uyt Cornelio Tacito, ende andere,

De oude Chronyck - Schryver hebben seer wepnich van Duytsche Landen / als ofte die selve Natie uyt den onloop der werelt lage / geschreven / ende allesintz byzomwysse van Duytsche saecken vermeldinge gedaen : want alsoo wy van oude tyden lesen / (ghelyck wy ghehoort hebben / ende ick wat weder verghale) soo vinden wy dat de Duytschen boozhts in grove Barbarische zeden geleest / snoode / verscheurede klederen gebuyck / ende haer want wilt jaghen ende des veldtbouwen geneert hebben / kloecke ende kpygh-begeerighe menschen / maer het gouts gebreck hebben / ende geens wyns ghebreyckende. Eertijts een arbejtsaem werelt-schouboos volck geweest / binnen der zee ende der Donauwe / wederom binnen den Rijn ende der Rievier Albis oft Elbe boozhts besloten. Maer hoe verre de Duytschen nu ter tijt haer palen overtreden hebben / dat is onverborgen / ende boven aengewesen. Want dat is schier meerder / dat sy in Gallia in den oppersten Rijn / in den Rookaw / int Lechvelt / ende in den Poalschen hoeck verobert is / dan dat sy boozmaels ingehadt hebben / soo seer hebben sy haer palen verbreyt. Ende nu is dat grof boerachtich Barbarisch volck / in eenen sulcke vercieringe ende policie ghewaspen / dat zy't schier alle landen boozdoen. Alsoo dat wanneer eenen uyt den Duytschen (die ter tijt Julii des eersten Keyfers geleest hadde) verrijde / ende Duytslant (ghelyk Ariodistus) doozmandelde / soo en soude hy zyn eygen

Germania
eertijts
Barbarisch

Duytschen
booz alle
andere op
recht me
relt byzo
me ende
geschickte
lieden.

eygen Vaderlant niet kennen / ende soude segghen dattet niet dat aerdtijck en ware / dat hy voorszijts gesien hadde / voornamelijck / als hy alle besettinghen / wijnbergen / plantingen / kledinghe / heuf hepdt der zeden / schijnbaerhepdt der steden / policien / ende regimenten waer name / ende hy de Duytschen aenschoude / also dat sy nu vooz alle Chronijckweerdighe lieden zijn / in wereltlijcke consten / redelijckhepdt / gerechtighept / &c. die voorszijts soo niemant nutte / onsalighe lieden geacht wierden / dat men se nauwe dies naems weerlich en achte / ende recht als vooz wilde ongetemde Dieren hielt / die alle man als der Boecken ontweerdich / met schypen vooz hy ginck. Hoe wel sy seggen dat Plinius ende Semonicus / wat van de Duytschen achter hen in geschijft hebben gelaten / maer ten is upt ongebal des tijts niet aen den dach ghecomen. Alleen Cornelius Tacitus heeft wat van de Duytschen / ende van de ghelegenthepdt haerder Lantschappen beschreven / die begint met het lof des duysteren volcks upt te breen. Ende dit volck heeft hen metter tijt alsoo verandert / dat nu de Griecse billich grove Afgodische / daer tegen de Duytschen billich Latijnsche ende Christelijcke genaemt worden / nae veler oordeel / sonderlinge in wereltlijcke saken / soo ist oock tot schimp ende ernst een wel geschickt / ende alst den noot eycht / een hittich / ernst-achtich / strybaer / verze gewandelt ervaren volck. Daer toe soo is dese **Datie in alle dinghen die men tot**

Lof der
Duyts-
chen.

menscheelijcker nootdrift verdencken mach / genoeghsaem versien / ende vooz andere volcken volckrijck / ghelooftweerdich / trouwe Godvzende / ende een soo strybaer volck / dat sy alleine den Werelt - temmer Julio wederstant hebben gedaen / hoewel hy nochtans de Franchopsen ende Galliers bedrukt / ende meermaels ober sijn groote dinghen gedaen heeft / ebenwel heeft sy dit Swabich / niemant wijckende stantvastich volck / ongetemt ende onoverweldicht moeten laten.

Augustus Octavianus (onder alle keyseren delant rijckste / welken oock de Indianen ende Parthen ghescheken sonden / ende vrede met onderdanichepdt van hem cochten) en is in genen strijt te neder gelept geworden / dan alleen tegen de Duytschen. Het is wonder wat ongemack / beswaernisse / verdriet / &c. dat de Duytschen den Romeynen opt hebben toegheboeght. Ende oft sy alwel pimmers bywipen / overheert / als wy selieden het Roomsche ghesluck weerken / soo hebben sy doch altijts terstont daer na / de Romeynen / Gallos / Spaniaerds / Britanners ende Hongheren bestreden / ende weder 't onder ghelepdt / De Romeynen hebben na becrginghe hars ghewelbts / groote dingen gheoeffent / ende noch doen / maer niet sonder hystandt der onoverwinnelijcker Duytschen / in crighs saecken vooz allen begaem / in hepmelijcke handelingen alsoo ghelooftweerdich ende ghetrouwe ghebleken / dat sy dickmaels vooz Camerlingen ende behoeders des

Key-

De Dupt-
sche groot-
moedich /
oof ach-
tich booz
andere
volcken.

Keysers lijf / booz alleman uyt-
vercozen wierden.

Het is oock kennelijck / dat
Hertoch Godfried van Lothrin-
gen alleen met de Roomsche
Duptschen / sommighe Gallos
ende wepnich Italianen / dat
Hongersche landt vernielt / Griec-
ken landt doordronghen / Helle-
spontum / Asiam doorepft / Wie-
rusalem uyt der ongeloooviger ge-
welt vercregen / ende alle dinck
onderwegen te neder gelept heeft /
oft hem alwel den Turck met
tweehondert dupsent strijdbaar
mannen te weere sette / ende alle
volcken hebben opt moeten beken-
nen / dat sy mepnden de Duptschen
(diemen nu Landts- knechten
noemt) Dupbels / oft pimmers
van staet te spne / ende hoewel hen
veel volcken na doen / soo en mo-
ghen sy nochtans den pael haerder
mannelijckheyt nergens achter-
halen : Alle koningen ende Vor-
sten / oock Turcksche ende uyt-
landsche hebben de Duptsche
gheerne / ende mepnen dat den
slach wel half ghewonnen sy /
wanneer den meestendeel Dupt-
schen inder ordeninghe strijdt.

Deerelt-
lijcken
roem der
Dupt-
schen.

Het is booz andere een ghe-
loof- weerdtich / ghelooft houden-
de / spijrtich / bestandich / niet dan
te veel cloeck mannelyck volck /
nu groot- dadich / mit / gheef-
achtich / cost byp / onderschuyt /
arbeptsam / hart / eer rijck / lof-
ghierich / roem- suchtich / dat in
alle Roderlijcke dingen het booz-
ste wil voeren / ende d' eerste daer
aen zijn wil. Sy en gheben oock
nu gheen landt yet toe / in alle
consten / spzaken / nieuwe von-
den / van hen gheestmen dat Boeck-

drucken / Bussen / Ec. ende veel
ander consten.

Strabo seyt dat de Duptschen
de Gallische Natie nabolgende /
van realen lyde zijn / van witter
oft rosser verwe / ende in ander
dingen van ghedaente / ghebare
ende zeden / den Gallischen ghe-
lijck / daerom hebben haer de
Romepnen desen name billijck ge-
geven / doen spse broeders der
Galliers noemen willen / ende
heeten daerom Germi / dat is
broeders / van haerder trouwe
wegen / sommighe mepnen vander
eenicheyt wegen die sy in veel din-
gen metten Gallis hebben.

Germari
dien name
waer af.

Du is Germania so geseyt is /
van de Historischypers veel ver-
supint : Want haer toeganghen
waren met watersloeden verhin-
dert / ende van wegen der Wou-
den ende Meeren onweeschsaem /
van grove Herdersche zeden :
Maer na aenneminghe des Chri-
stelijcken geloofs / is Germania
manierlijcker gheworden / ende
in grooter opcomste ghecomen /
want Germania stoot van het
Oosten tot aen Polen / ende Re-
derscher Hongerschap-landt / van
het Zuiden epndet hem met den
Rijn / met het Algaw oft ghe-
berchte / van 't Westen ende Noord-
den strecket spnen voet tot aen de
Zee / met welke dat het besloten
wort / ende tot aen de Gallos
stootende. Alleen de Bohemen
sitten als de vyeemde / met spzake
ende ghelove van de Duptschen
ondertheyden in 't Duptsche
Verdrick / nochtans onder een
ende ghemepne heerschappye /
want oock den Bohemischen Co-
ninc onder de Keur-voirsten den
booz-

Groote /
leugde en-
de wyde
Germari-
e / by an-
der werelt-
beschyp-
pers.

voorz-keur heeft / ende d' eerste plaetse.

De naemachtichste Rivieren Germania zijn den Rijn / die synen oorspronck in 't Zuyder gheberchte op eenen hooge spits heeft / met snellen loop teghent Doorden loopende (die nochtans eerstelijck tegent Westen vloeyt) dooz dalen ende steyle Bergen. Ende als hy dooz het Curische Landtschap coomt / soo wordt hy scheeprijck / terstont daer na deylt hy hem / ende maect twee Meeren (diemen Boden-meeren ofte Zeller-meeren noemt) de stadt Constantz in 't middel latende / ende voortaan loopt hy tusschen den Berch gheswongen verschietelijck sijpende / dooz Bazyl / dooz Straets-voorz / Spier / Worms / Mentz / Cobelens / Colen / met opneminge van veel Scheeprijcke Rivieren / als de Ruens / Recker / Limach / Ruse / Mosel / ende ghiet hem dan (een Eplandt maeckende) uyt / in de Duytsche Zee / der welker sommighe van de Ghel-dersche / sommighe van de Driessen / sommighe van de Hollanders bewoont worden.

Oorspronck
ende loop
der Do-
nauwe.

Ten anderen verweckt haer de Donauwe / de vernaemste Riviere Europe / spruytende uyt het Arnobische gheberchte by dat begin des Swartenwouts / in een dozz Doneschinghen ghenaemt / ende vloeyt van 't Westen tegen 't Oosten / ten eerstentot op twee dach-reysen nae der Stadt Winttraechsaem: aldaer metter Blaw Rier / ende ander Rivieren ghesiercht / wort sy scheep-rijck / ende loopt van daer henen dooz

Lauginghe / Woerd / ende vaert de Leck ende Wernitz in haer / ende loopt voortaan op Rieghens-voorz / Passaw: Daer neemt sy in haer de Rier / die dooz Muncken vloeyt / ende loopt voort nae Ween / Oben / ten laetsten met 't seftich meestendeel Scheep-rijcke wateren in haer nemende / als dese bekende: de Etsch / Ader ende Saw / &c. vloeyt sy op ses plaetsen in de Curische Zee.

Ten derden ontmoet de Elbe / Oorspronck der Elbe. ontspringende in de Bergen der Sleisen: dese van de Bohemen deplende / die vloeyt metter Mul-ta dooz Bohemerlant / van daer dooz het Boheemische Wout dooz Wippen / Raechdenboez / ende ander steden der March ende Sachsenlant / tot beneden Hamboez in de Duytsche Zee.

Ten vierden verschijnt in Germania een Wout / Hercinia ghenaemt / welch de onliggende der Donauwe / het Swart wout noemen / dat is / als Pomponius Mela seyd / 't seftich dach reysen lanck / ofte soo Cesar in 't sefte Boeck sijnder Commentarien set / negendeertich dach reysen vzeet. Het heeft veel hoeken ende taelen / de welcke de inwoonders ander ende ander namen gheben: maer aen het beginsel sijns oorsproncks tot den Recker toe / behoudet synen name Swart wout / ende van den Recker tot aen de Ruen / heetet Orjenwout / maer van den Ruen tot aende Rievire Ronam / by Cobelentz / Westerswout. Daer nae weyndet hem tegen het Oosten / ende deylt Franckenlant van Queringhen ende Wessen / ende daer nae deylt hem

Swartz
wout.

hem int midden weder af / ende omringht Circkels wyse dat Bohemerlant / daer heet Bohemerwout / ende streckt hem voorttaen in dat Merghische geberchte / Dingeren op der rechter / Polen op der sincker zyde latende / voortvloepende tot den Damschen oft Getischen volcke / wederlep namen ontfangende.

Alsoo is Germania een salige contrep / daer in ghetemperden locht / vruchtbaere veldinge / van alderlep Coorn overbloedich / dicke Wouden / water-ryck / met goeде springende Fonteynen overal verciert / ghenoeghsaemhepde van alderlep Wijn / Metael / Coorn / hanteringen / den gasten goet / den biddenden sachtmoedich / boven al in krijghs saecken te peerde ende te voete geenderlep Natie wijkende / oock een rijkdom der Metalen : want alle Italiaensche / Spaensche / Gallische ende veel ander Natien / hebben schier alle het silver van de Duytsche Cooplieden. Ende dese Natie vermacht sonder uplantische hulpe te peerde ende te voete / soo daer anders gheluck by ware / dat sy haer aller haerder byanden lichtelijck verweeren mach / ende byten-landen wederstant doen. Daer ware meer te segghen / 't welckich van cothhepts wegen voor by gae. Nu van de bysonder landen Germanie.

Van de bysonder eyghen

landen Germanie, ende ten eersten van Bohemerlant.

Bohemen een Probinzie in Germania ofte Duytscher

Natie / leydt alleen met byeenber sprake ende gheloobe in duytschlandt met een Wout omringht ende omtynt / heeft van het Oosten Merghen tot eenen aenstoot / teghen 't Zuyden Oostenryck ende Beperlandt / teghent Westen dat Pozham / ende stoot teghen 't Noorden met sijn Frontieren aen Sle sien ende Wyssen / over al met Duytschen volcke omcinghel ende besloten. Een rijk haefachtich Volck / doch met ontrouwe ende Vyantschap tegen de Duytschen (welckers bynden sy van der herschappyn wegen sijn sou den) beruchticht / een vol Lant / boter ende koorn-ryck / d'welck de Ribiere de Elbe ghenaeamt (die door Bremen ende door Praghen loopende / de stadt schier van malcanderen snijt) bebochticht.

Een lant essentwel seer rou / maer rijk met visschen / tanmen ende wilde vee ende dieren / als Besen / Bezen / Herten / Ec. Onder andere hebben sy veel wildts / dat sy op haer sprake Toni noemen / dit is als een wilde Ose / met stormlyck gehooynte / 't heeft onder het kinnebacken een hangenden blase / die bullet gejaecht zijnde met heet water inden loop / dat spynkelet op de toenakende loopende Tagghers oft handen / dat brandt niet anders dan byer / wat het geraecht / daer gaet huylt ende hapt af met grooter smerten. Item het is oock van alderlep Metalen ende Aromaten inde Apoteke dieneende / een rijk Lant / seer vruchtbaer van Gherste ende ander Coorn. Item rijckelijck met Coper ende Silber graven verciert.

¶

Prag

Bohemerlant is geleghen by den Rijn / ende is een gheschap.

Praghe is de Hoofstادت ende den Conincklijcken stoel daer in / het heeft veel menichachtige Coningen gehadt / der welker leven in een eegen Chronijcke op haer sprake begrepen is. De aencomste hars Rijck hebt ghy te vozen ghehoort in mijn Chronijcke / ende veel van desen lande. Anno 905. zijn sy tot het ghelobe Christi bekeert gheworden. Anno 1153. heeft Waldo gheleest / die de Hussische Ketterpe (sal iche alsoo noemen) daer in heeft begonnen: Die namaels Anno 1412. Johannes Hus / Hieronimus van Praeg verbræet ende gemeyndert hebben / die tot Constantz van het Concilio daerom niet byer verbrandt zijn gheworden. Anno 1414. Dit landts lenghde ende breette is seer ghelijck / om begrepen drie dach reysen lanck ende breet. Van der Wemen gelobe elders.

Van Oostenrijck.

Oostenrijck

Austria / dat is Oostenrijck / Avooztijts dat opperste Panonia genaemt / leyt tusschen Hongeren / Beppen / Wemen / Merchen en Stiermarck. Heeft vant Oosten Hongeren / vant Westen Beperen / vant Noorden Wemen ende Merchen / tegen 't Zuiden dat Stiersche geberchte. Het is ontrent drie dach reysen lanck / ende ses dach reysen lanck. Wemen is de Hoofstادت daer / in en boozt de welcke de Riviere de Donauwe bloeyt / ende dat lant schier midden van manderenden deylt. In dese stadt souden zijn vijftich duysent menschen / die avoozghijts (so ment

noemt) tot de Tafel des Heeren gaen. Dit Lantschap ende edel aertrijck is met water wel bebocht / met Wijngaerden geplant / houtrijck / Acker-vruchtbaer / vol Visch / ende van wijn ghewas overbloedich / den Wemen / Merchen / Siefers / en Beperen wijns ghenoechgh gebede / ende daer upt groot gelt ende rijckdom vergaderende. De Stat is met mueren twe duysent schieden lanck omcingelt / ende met graben / ackeren / torenen ende groote boozsieden verciert. Van der Stadt Wenen / ende wanneer Oostenrijck een Hertochdom gheworden is / hebt ghy te vozen vernomen in mijn boozgaende Cronijcke / van der Stadt Wenen int eynde der selver Chronijcke.

Van Merhenlant.

Van Oostenrijck Noortwaerts leyt dat Merhenlant / daer in heeft vooztijts een kloeck roosgierich volck / tusschen den Hongeren ende Wemen liggende / gheveest. In dit lant zijn menighele geloben / sommighe medestemen der Roomscher Kercke / de Edeldom ende de Lantsheeren sijn schier alle metter Hussische smette (sal ick alsoo spreken) bebleekt. Tot onsen tijt is daer in eenen groote hoop Wederdoozers / met welcke oock sommighe Landtsheeren stemmen / ende een/deels wederdoopt souden zijn. Tot Nicolaes bozzg alleen / seggen sommighe / datter by de ses hondert / sommighe seggen by de acht hondert Broeders in den wederdoopt ingelijst ende 't samen gheswa-

Mozaba Merchen ten Doozvincle.

swaeren zijn. Olmuntz is de enighe Bisschoplycke stadt in Merzhen. Doozigt heeft de heerschappye aldaer seer breedt ende machtich geweest / maer veel regeringe is desen volcke genomen / ende dooz de Roomsche Kiezeren in Bemen ghehoepint. Het is van volck ende cozen een rijke contreye. De boornaemste stadt daer in is Pryn. Dit volcks spraecke is ghemenght / Duytsch ende Beemsch / eens deels de Beemische ghewoonlycker op sommighe plaetsen.

Van der Slesiers Landt.

Slesiers
lant waer
ende hoe
gelegin.

Teghen 't Doozden volcht nae Merzhen / Slesien lant / geen onedele contreye / teghen het Oosten aen het Poolische stootende / dooz welke de vermaerde Riebiere de Ader genaemt / henen bloept in de Duytsche zee. De lengde deser contreye is by acht hondert Peerts-loopen. De Hoofststadt vandit landt is Byzlaw / aende Ader geleghen. Daer Heere eer tijds Bulco genaemt / tot Glauco sittende / en hielt noch van Engel / noch van Duyvel / maer dat lijf ende ziele met malcanderen beestelijck affstozden ende verghingen. De sprake van dit volck is meestendeel Duytsch / hoewel over ghene yde der Ader / de Poolische sprake begint / ende d' ander te boven gaet. Daerom hebben sommige niet onbilligh ghemept / dat de Ader aen dien hoek het Duytschlandt eynde.

Van het Franckenlandt, ende der Francken Legher, Plaetse, Zeden, ende ghewoonheyt.

Franconia oft Franckenlandt / heeft Swaben ende Beperen teghen 't Doozden / den Rijn teghen het Westen / de Bemen teghen het Oosten / Hessen ende Queringhen teghen 't Doozden / een wijs wel bewaert / met vergen besloten landt / het welck waerlijck aen te comen is / maer inwendich effen / met veel steden / Sloten ende Sterchten / die oock het swart Wout aen sommige eynden toe sluyt / ende de Riebiere Moganus / Sala / ende Claus ber doozbieten. Het is doozgaens vuytbaer van alderley Cozen ende wijnghe was / ende geeft oock overbloet van alle Zaeladen ofte Moes / met over veel groote Rypen / Ryjupn / ende Sluyt-kolen / soo veel als nauwelijck eenich lant. Item soet-hout / Meloenen / &c. worden in Bamberg-lantschap met hoopen uptgegraven. Dit Lant is oock met schoone beemden ende Bogaerden verciert / ende met alderley Deer overbloedich / niet wepnigher is dit Lant oock vischrijck / upt veel der visch dzagende wateren / nochtans rijcker van wilt ende gebogelke. Op veel plaetsen aescmen in opene Waranden dat wilt met sout ende andere voedinghe hebben oock daer toe ghemaecht Hutten / waer onder sp haer vooz de ongeduericheydt des Hemels onthouden. Dese en derv niemant upt het gemeyn Lantschap jagen noch vangen / met grooten overlast

Franckens
lant ende
der Francken
zen zeden.

last des volcks. Dit Lant heeft
vijf Dorsten / elck van de welcke
een deel onderwoopen is / name-
lijk / den Dorggh-grave van Do-
renborgh / den Pals-grave van
den Rijn / den Bisschop van
Bamborgh / Wurtzborgh / ende
Mentz. Dien van Wurtzborgh
heeft de meeste heerlichappe:
waer by als hy Wisse doct / dat
men hem een bloot Sweert booz
draeght / oft boozstelt op den On-
taer.

Een bloot
Sweert op
den On-
taer.

Geloon-
dijct der
inrijdinge
des Bif-
schops tot
Wurtz-
borgh.

Als een Bisschop eerfelijck dat
Bisdom besitten / ende aen hem
nemen wil / soo rijdt hy niet eenen
wel vercierden staet boozde pooz-
te der stadt Wurtzborgh / ende
staet aldaer nae ghewoonheyt of-
lepdt van hem alle zijn heerlijcke
cleederen / ende doet aen eenen
grauwen slechten rock / met eenen
strick ghegozdt / ende gaet oot-
moedelijck barboets ende bloots
hoofst in de Hoofst-kercke / booz
de vergaderde / ende op hem mach-
ten de Domsheeren / den welcken
nae dat hy hen haer privilegien
bevesticht / ende haer daer by te
laten blipven sweert / soo woxt hy
tot een oude Beeldtsalomne eens
Bisschops spier Boozbaderen
ghelept / ende aldaer vermaendt /
dat hy een sulcken man wil zijn
ende sulck leven leyden / ghelijck
desen (booz dat Beeldt aangewe-
sen) ghewerst heeft / die den
staet der kercken wel heeft ghe-
regert / ende van nederen State
ofte Edelbom daer toe gheclom-
men. Alsoo haest als hy dit be-
looft / woxt hy in synen Thoon
gheset / boven maten heerlijck /
ende tot eenen Bisschop bebe-
licht. De Domsheeren / op dat

de verkiefsinge by hunklieden blybe /
soo en kiesien sy geen en upt de Dor-
sten oft Hertoghen tot eenen Bis-
schop / maer altydts eenen upt
hunklieden / eenen slechten Edel-
man.

Daer is oock een eerlijcke Dor-
sten Hoofstpe binnen Wurtz-
borgh soo dickwils als eenen
niewwen ghecozen inrijdt / soo
moet hy in alle Dorpen ende Plec-
ken / daer hy booz rijdt / ende oock
in andere daer hy de rhynden
heeft / een groot vat met wijn
openbaer op den Marcet stellen /
ende een schotel daer in / op dat
wie wil of lust heeft / daer upt
dinke.

De Francken zijn een arbejdt-
saem volck / van lichaem / ghe-
daente ende cleedinge op de Duyt-
sche maniere. Dat volck houdt
van armoedts megghen den wijn /
maer dinct ghemeynlijck wa-
ter. Dat hier verachten sy / ende en
laten 't hen niet lichtelijck toege-
vaert worden. Alleen in de bas-
ten tijdt / als haer sommighe
upt devotie van Wijn onthouden /
soo woxt wat bier by den Rijn-
ken vercocht / die 't water on-
ghewoone / dit booz water dinc-
ken.

Bier vers-
achten de
Francken.

Het is een hooberdiech volck /
't welck hem selven boven ander
Naticen verheft: Iae haer oock
verhoont ende bespot / evenwel
wie dit lijdt / en verdragen can-
endemet ghedult overmunt / die
coont lichtelijck by hen op. Waer
by veel Beieren / Swaben ende
Wessen by hen verhouwelijck / in
haer landt woonen.

Twee ghebreecken schrijftmen
de Francken booz andere volcken
togt

toe / namelijk / Rooverpe oft
doozt / ende Godts lasteringhe /
want het is een roofghierich /
Godts lasterlijck volck / het welck
sp hen dedde dooz 't langhe ghe-
bypck / betamelijck ende eer-
lijck / als een welvoeginge ach-
ten / ende in 't ghebypck hebben
ghebyacht.

Deemde
ghebyacht
en der
Foncken.

Sp hebben veel byemde ghe-
bypcken / die ick daerom vertel-
len wil / op dat het ghene dat van
den uytlanderen gheseyt wordt /
dies te eer ghelooft worde / ende
dat wy niet en meenen / dat de
Joden / Turcken / Heptenen / &c.
alleen sorten zijn / dewyle wy wel
soo dwale ghebypcken booz de
deuren in onse landen hebben /
ende nochtans Christenen willen
zijn.

Die donder slaggen booz kers-
misse cloppen de Meyskens ende
knechtken van hups tot hups /
dooz de stadt aen de deuren aen /
de toecomste des Heeren vercon-
diggende / ende een ghelucksalich
Jaer den Inwoonderen wen-
schende / daer af ontfangen sp van
den hupsghesinnen / Appelen / Pee-
ren / Noten ende oock Pennin-
gen te loone.

Te kermisse begaen sp de kints-
heyt Christi also : Sp setten een
Wieghe op den Outaer / daer in
een ghesneden kindt ghelept :
Dit wieghen een groote menich-
te van staets kinderen / springen
ende dansen om dat kint in eenen
rinc / daer 't de ouden toe sien /
ende mede singen / met veel byem-
de Liedekens / van het nieuwe
gebooren kindeken. 't Welck wy
vermaent / hoe dat voortijds de
Corpbantes in 't hol des berghs

Idee by het wienende nieu - ghe-
booren kindt ende Godt Jodi /
een blifschap ende spel ghehad te
hebben / ghesabuleert wort : Ef-
sen oock ghelijck voortijds de Ro-
meinen de Feeste Saturni begin-
gen / ende malcanderen Geschenc-
ken sonden / welcke sy Saturna-
lia noemden : De Grieken Apo-
phozeta / tot eenen goeden inganc
des Jaers schickten. Alsoo doet
de Christenen ter tijt des Nieu-
wen Jaers / senden malcanderen
gaben / audt ende jonck / ende met
ghebodender handt wenschen sy
malcanderen een goet salich nieu-
we Jaer. Wat sy voort des
byerdaghen bedypben / besiet der
Roomscher Christenen gelove hier
nae beschreuen.

Supersti-
tien der
Foncken
meniger-
ley.

Gem in dit bieren gaen knech-
ten ende ledighe ghesellen op het
Landt omme den gantschen nacht
dooz booz de hupsen / oock op som-
nighe plaatsen in de steden / ende
singen de lieden aen met grooter
ghebeynschejdt / loben den Hups-
vader ende syn hupsghesinne van
den boeten op : Ende vergade-
ren met haer hupchelen veel
ghelts.

Sommige van dese trecken om-
me dooz dat gansche Landt met
een belle / luyden ende singen daer
in aen een Godts - hups verga-
derende / die en bringen oock gee-
nen cleppen schat uyt den Lande /
doch nergens nae der Mancken
ghelijck.

Op den heplighen drie Conin-
gen dach / bacht een veggelijck
Vader eenen goeden Peperkoek
oft Wacpe / daer na dat sy ver-
mach / ende een groot oft clepp
hupgesin heeft / ende kniet in 't
beegh

deech eenen Penminck / daer na
snijt den gebaken Pepercoeck in
beel stucken / ende geeft eenen pe-
ghelijcken upt syn huysghesin een /
Item Christus / Maria / ende
de heilige drie Coningen hebben
noech haer stucken daer / welke
men van haeren 't wegghen om
Godts wille geeft: Wien nu dit
stuck gewoxt daer den Penminck
in is / die woxt van allen als een
Coninck bekend ende verheben/
ende diemaet met jupchen oft blit-
schap om hooge gheheben / daer
neemt dan alle man een krijt in de
hant / maecht een krups aen de
solder oft balcken in 't huys / ende
in der Stove / welke cruppen
vooz veel ongeluck ende ghespups
souden helpen / sp worden oock in
grooter obserbatie gehouden.

De twaelf nachten tusschen
Kerstmisse en der heiligen drie Co-
ningen dach en isser geen huys dat
niet alle dage roock van Wierooch
in haer herberge en make / vooz
alle Dupvels gespups ende Co-
verpe. Sp hebben oock grote acht
hoe die twaelf daghen weren oft
ghelaten / alsoo soude een peghe-
lyche Maent weren / die synen ey-
gen toegereekenden dach heeft/
alsoo dat de eerste Maent den
eersten dach/ende de tweede Maent
den tweden dach / ende also vooz-
aen / eenen pegelijcken dach syn
Maent aentwyle.

*Wasselaer
vont dre
Franchen.*

Hoe sp de drie ontsinnige dagen
vooz den inganch der Vasten be-
gaen / besiet nae der Roomscher
kercken gelove en Feesten. Item
bzaegt daer na de erbaringe/want
sp stellen haer altermaet in sulcker
wyle / als oft sp nimmermeer
geenen goeden moet oft tijtcoztin-

ghe meer hebben en souden / ende
als oft sp moogen sterwen moesten/
ende haer heden te bozen wel re-
creeren / ende alle wellust de soope
ende oozlof geven wilden. Soms-
mige maken haer als Dupvels/
sommighe loopen naecht / sonder
eenige schaemte / geheel bloot dooz
de stadt / sommige om dat sp eenich
schaemte noch hebben/so vermom-
men sp haer in mommerpen ende
mom-aensichten / op datmense
niet en kenne / de Heydensche Lu-
percalische feesten niet seer onge-
lijck / welke van der Roomscher
jeught vooztijts den Afgod Ap-
rio Pani te Rome gehouden wiet-
den / de welke gheheel ende al
bloot dooz de stadt liepen / ende
haer aengesicht met bloedt ober-
trocken / alle die sp aequamen /
ende henlieben te gemoete onber-
siens in de handt bielen / die sloe-
gen sp met nestelen ende geesselen/
gelijck de onse met eenen braschten
sack.

Aen den Rijn / Franchenlandt /
ende sommige ander plaetsen / ver-
gaderen de jonghe ghesellen alle
Dang-jonckvrouwen / ende set-
tense op eenen ploech / ende trec-
ken haren Speelman die op den
ploech sitt ende pijpt / in 't water.
Op ander plaetsen trecken sp ee-
nen vperighen ploegh / met een
meesterlijck daer op ghemaecht
vper ontfieken / tot dat sp in stuc-
ken valt.

Daerder viere honden oock een
Slacplaken met de vier hoecken/
ende eenen stropen ghemaekten
Cabauter in hosen en wambaps/
met een mom-aensicht / ghelijck
eenendooden man / dien slingeren
sp om hooge op / ende ontfangen
hem

hem wederom int Slaep-laken. Dat bedryven sy door de gantsche Stadt/ ende niet veel ander Figuren gaen de Roomsche Christenen in den Vastelavont onnue/ als ontfinnich met grooter lichtbaerdicheyt. Daer af oock elders.

Een half vasten maken sy op sommighe plaetsen eenen strepen. Dan ofte Cabouter/ aengedaen ende toeberept ghelijck eenen dooden/ dien dagen de vergaderde Jongers in de naegelegen Dorpen. Dese worden van sommige wel onthaelt/ ende met dzooge wicken/ melck/ ende erweten ge-laest ende gespijs/ van d' andere diet vooz een aenwysinge des toekomstigen doods houden/ worden sy qualijck ontfanghen/ ende van haer Hof-steden ghedreven/ met scheltwoorden/ ende somtijts mer slagen. Item/ sy vlechten een oudt Wagentrat vol stroys/ draeghent op eenen hooghen steplen berch/ zijn daer op (soo sy vooz de coude mogen blyven) den gheheelen dach goedts moets/ met beelderlep tijdtcoztinghe/ singhen/ springhen/ danssen/ dapperheyt/ ende ander bootssen. Ontrent den vespertijdt ontfceeken sy dat radt/ ende latent niet vollen loop int dal loopen/ d'welck effen aen te sien is/ als oft de Sonne van den Hemel liepe.

De Daesschen bachtmen Vlaeyen/ als dan geest somtijts eenen rijcken twee Vlaeyen/d'een de jonge knechtkens/ d'ander de jonge Meyskens/ om vooz dese op een Beemde vooz alle man te loopen.

Tot de Kerckwinge comen de jonge gesellen met Crommelen ende Pypen/ gewapent/ als tot ee-

nen Crupch/ die sy oock somtijds binden oft betweghen/ ende gaen dickwils met bloedighe hoofden van der Kerckwinge (als sy den Vlaet ter Vespertijt met Spiessen uptghedeelt hebben) wederom t'huys.

De drie dagen vooz den Opbaert-dach/ als men met de crupce gaet/so comen somtijts veel Crupcen in een Kercke t'samen/ daer singen sy met malcanderen/ maer een pegelijck Crups zijn liet/ alsoo t'best can/ ende de medegaen- de jonghe gesellen ende maegghden zijn al supberlijck ghecleet/ met cransen op t'hoof/ ende afghehouwen mepen in de hant. Daer mercken de Priesters altemael ghelijck op/ welck Rot best singht/ dese ghewinnen sommige potten wijns/ die hen lieden upt deser oordeel toegeproochen worden. Den wijn is daer toe beschickt/ wie hem den verminner geven sal.

Om dat Coorn/ Wijn/ ende alle velden ryden sy in Pincer-heplich-daghen/ met de Paep/ die dat heplich Sacrament in eenen byndel aen den hals mede onnue draeght/ ende bidt Godt met ber-telen moede/ dat sy hem haer velden wil laten bevoelen zijn vooz alle onweder.

Op Sint Orbaens dach bereyden de Wijnsupders op de openbare Markt oft ander plaetsen een Casel/ met dwalen/ Amnelaekens/ en welriekende krupden be-stroopt/daer opstelle sy S. Orbaens beelt/ is desen dach schoon/so doen sy dit beelt veel eere aen/ met cransen/ spysen/ &c. Maer ist regenaechtich weer/ soo en eeren sy hem niet alleen niet/ maer werpen hem

Superstie der Francken op S. Orbaens dach.

int slijck / met veel versmadelijcke
woozden: Want sy houdent daer
op / dattet den Wijn / die te deser
tijt int bloepen staet / so 't regent
qualick / maer soo 't schoon weer
is / wel geraken sal.

Op Sint Jans dach maecten
speen S. Jans vper / sy braghen
ook desen dach bysonder cran-
sen / ich en weet niet upt wat mis-
gelobe / van Byvoert ende Wier-
crupt gemaect / ende eenen pegel-
ijcken heeft schier een blau kruyt /
Kidderspoze genaemt / in de hant:
Wie daer dooz int vper siet / dien
en doen dit geheel Jaer geen oog-
ghen seer / soo sy wangelooven.
Wie van dat vper wech wil
't hups gaen / die wozyt dit zyn
kruyt int vper / seggende: Alle
mijn ongeluck gae wech / ende
wozde met dit kruyt verbrant.

Dat Bisschoplijcke Hofghe-
sinne wozyt op desen dach by haer
bzeughden vper / op den berch ach-
ter het Slot / vperige Clooten in
de Reviere Mogamun / soo mee-
sterlijck ghemaccht / als oft vlie-
gende Draken waren.

De Maegghden maken op desen
dach Kooze potten / alsoo: Sy la-
ten hen potten vol gaten maken /
de gaten lieven sy met Kooze bla-
deren toe / ende steecken een heerse
daer in / gelijck een Lanteern / en-
de hangen naemaels desen pot om
hooghe ter vensteren upt / daer
singimen alsdan om eenen Crantz
meesterlijcke liedekens / ook dick-
maels op ander tyden 'sjaers inde
somer / als de Maegghden 's avonts
in eenen Kinck omme singen: So
komen de gesellen in den Kinck / en
singen om een en Crantz / gemeen-
lijck van Dinnoesselen gemaect /

Rijm-wijs booz / die dat beste
doet / heeft den Crantz.

Te deser tijt steken de Boeres
knechten op de dozzen grote hoo-
ge Denneboomen / tot op den sop-
pe uptghefeden / met Spiegelen
ende Crantzen verciert / ende bo-
ven in den sop gehangen / endela-
ten dien met grooter moepten in-
gegraben boom haer Maegghden
ter eereden geheelen Somer staen.

Ter tijt des Wijnlesens / soo en
derf een pegelijck Wijnnyder niet
lesen wanneer ende waer hy wil /
maer op eenen bestemden dach /
wanneer de ghene die de thienden
toebehozen / wil / daer toe oock
niet ober al / maer daer hy 't hen
bescheert / also leesimen den eenen
berch ende plaetse na den anderen
af / met de ordeninge / nu hier nu
daer / tot dattet omme gaet:

De thienden vergaderimen in
dalen onder de Wijnbergen. Die
spaeper dan hem gheboden is / le-
sen wil / die en moet niet alleen
met oozlof doen / maer op spien
cost de thienden gereet in 's Heere
Derse ofte Velder beschicken. In
eenen pegelijcken Wijn-berch syn
Jongers / van den Heere daer toe
geschicht / die de thiende Mate / in
syns Heeren Wat behooyende /
Marchen ende beschicken moet /
want men betrouwt hen lieden
niet toe.

In den uptganch van 't lesen /
comen dese boozghemelde knech-
ten alle in een belt te samen / ende
maecken hen lieden aldaer van
stroo / dat derwaerts hier toe ge-
ordineert is / goede hantvolliche
Coortsen / een pegelijck twee / ende
gaen machts singende in een orde-
ninghe inde stadt / daer mede lich-
ten

Franchen
moeten de
lijjn lesen /
wanneer
ende waer
den thienden
den Heere
wil.

ten sy den Verfst upt.

Sinte Martens ende Sinte Nicolaes Feeste celebreert dit volck wonderlijcken eerlijck / nochtans onderscheppelijck / Sinte Marten in hups over Casel / Sinte Nicolaes in der Kercken. Onsalich is dat hups / dat niet op desen nacht een Gang te eten en heeft. Daer tappen sy haer nieuwe Wpnen / die sy tot nu toe behouden hebben / daer geestmen te Wurtzbozch ende elders den armen op desen dach een goede portie.

Twee Beer-zoppen slupmen in eenen Circkel oft rinck op desen dach te samen / die malkanderen verscheyren / dat bleesch desptimen upt onder 't volck / dat beste sepntmen der Overhept.

Op Sinte Nicolaes dach kiesden de school-kinderen onder hen lieden eenen Bisschop / twee Diaconen / die sitten in haer Ornamenten / met eender Processie in de Kercke gelept / tot dat den dienst over is / alsdan gaet den Nicolaes Bisschop met alle syn Hofgesin singen vooz de hupsen / ende dat en heet niet gebedelt / maer den Bisschop een proebe vergadert.

Sommighe kinderen vasten op Sinte Nicolaes soo seer dat mense somtijts te eten dwingen moet / daerom dat sy meppen / dat hen de gifte diese onder haer kussen oft in de schoenen onder de Casel / van den ouden daer in ghelept / binden / daerom van Sint Nicolaes toegeboeght sy. Dit alle seggh ick daerom / op dat wy de Curcken niet alleen vooz Sorten en houden.

Sommige hebben Wentz / sommige Wurtzbozch vooz de Hoofst-

stadt des Landts. Franchfort ende Rozenberch tellen oock sommige in dat Franckenlant / als Fransche Steden.

Van Swavenlant, ende der Swaven oude ende nieuwe zeden ende Religien.

Swabenlandt een Provintie der Swaben Germanie / van Oosten dat Beperlant / van den Westen dat Elsaet / ende den Rijn / vant Lupden dat gheberchte met de Italianen / vant Noorden dat Franckenlant hebbende.

Van het volck Swaben ofte Sweben (dat voortijts upt Pruysen / oft Lieslant / oft Livonia daer gecomen is / ende dit Lantschap beseten heeft / soo haer Sabellicus ende Lucanus hooren laten) alsoo ghenaeint. Dit Lant oft Contrepe heeft oock voortijts Almania genoemt geweest. Dat opperste deel des gantschen Duytlands / is Swabenlandt / met twee heerlijcke dooz-blietende Rivieren schynbaer / onder welke den Rijn tegghen het Westen / de Donauwe stracks tegghen het Oosten vloeyt / dooz veel ontallijcke volcken. Dit Lant is een wel ghebout / waterrijck / genoeghsaem / vruchtbaer Lant / met veel Bergen / Meren / Rivieren / (die altemael in de Donauwe oft den Rijn blieten) Boschen ende Beemden verciert. Van coorn ende bee vermacht een goede nooddrift. Tot jagen / vliegen / ende alderley wilde ende vogel-vanck ist een listich ende wel gheschickt volck ende lant / met veel naemachtige vrachtige Steden

den ende Slotten verbult / ende met een verze repfende ftrijbaer volck befet / daer toe vol Tempelen / Stichten / Velt-kercken / Capellen / vrouwen ende mans Clooffteren: Jae daer in fchier geen Doorp en is / 't welck niet zijn epgen Brochiaen ende Brochpkercke en heeft. Want het heeft des Roomfchen geloofs een seer geestelijck / ende den Paus / behalven den Sacrsen / booz alle een ghehoorzaem volck gheweest (tot op desen onsen tijt) een lange wyle verleden. Nu ist fchier gheleelijck gheheel Germania in vier Secten ende geloven gedeelt / als in Papstliche / Lutherfche / Zwingelfche / ende Dooperfche / ende van 't ghelove der Roomfcher Kercken fchier den meestendeel afgeballen. Dit Lant heeft oock veel Silber-rijcke Bergen / ende van alderley Metael.

Dit volck looft Plutarchus booz alle volcken Germanie / van gedaente / proportie des lichaems / van zeden ende verstant hoflijck ende fin-rijck / een welgeschicht fchoon volck / welcks cere alsoo toegewassen is / dat sp eertijts dat Imperium ende de Heerschapppe der Werelt ingehadt hebben / van wegghen haerder dencht / grootmoedicheydt ende cracht. Daer toe ober een anderdom dat Regiment der Werelt / ende dat gheheel Keyferdom ghe-regneert hebben / maer sijn wederom daer af gecomen / dewyle den Scepter omgaet / gelijck dat Geluck-radt.

Oude zeden der Swaben,

Cajus Julius de Keyser schrijft int vierde Boeck sinder Commentarien / dat de Swaben booz

alle ander volcken Germanie een boven maten ftrijbaer volck is / het heeft hondert Dlecken oft plaetsen / upt welcke Jaerlijck een pegelijcke dupfent mannen int velt fepnt / om te oozloghen / d' andere blyben 't hups / geneeven haer / ende de uptwefende hupsfgesinnen. Rae een jaer wifelen 3p / ende die daer 't hups gebleben hebben / trecken upt / ende die dit Jae te velde ghelegghen hebben / wederom 't hups / ende vrouwen 't veldt / op dat noch regiment / vernuft / Acker-gebouw / noch krijgh nimmermeer op en houde. Ende by dit volck en is niet epgens / noch Acker / noch Beemde / maer alle dinck in ghemeyn geboufel. Oock so en dozsten sp niet langer dan een Jaer op een plaetse woonen. Sp en leven niet alleen van het koozn / maer veel meer van het bee / melck / ende wildt / d' welck sp te vangen uptgenomen meesters zijn. Ende dat altermael daerom / op dat sp den arbept ende de houde / &c. Ghewoone / ende sterck wierden. Ware kleederen en waren niet anders dan ongeroude hupden die sp om 't lijf dozeogen / so dat sp half naect gingen.

De Cooplieden begheerden sp meer / op dat men henlieden / den upt de oozloghe vereregghen bupt oft roof afcochte / dan dat sp wat cochten. Tot dese repfden de Galli / ende kochten haer Peerden ende andere Dieren af / die de Swaben wepnich achteden / maer de Galli hooch fchatteden. Want den Swaben te peerde te oozloggen soo seer niet ggewoon en waren / dat sp in 't aengyppen van de

De Swaben en hebben booz tijts niet epgens geendat.

Peers

Peerden sprongen / ende haer te boete werden / der welker Peerden stille te staen ghewoone waren / op dat / alsmenfe wederom behoefde / dat sy terstondt by der hant waren.

Geen dunck en was by hun onrusterlijcker / dan gesadelt te rypden / ende verachteden de Sadelridders gelijck de vrouwen. Haerder wepnighe traden dickwils eenen grooten hoop aen / ende stontense van de Sadelen.

De oude Swaben en dincen geen wijn.

Enigen wijn en lieten sy hun niet toegeboert worden / daerom dat de menschen daer af weeckelijck ende vrouwelijck / of pinnerse ongeschickt wierden.

Cornelius Tacitus schrijft van der ghelegentheyt ende zeden der Duptschen / alsoo: Hoewel de Germani ofte duptschen niet veel Dationen ende namen onderscheyden zijn / soo hieten nochtans de Duptschen voortijds al Swaben. Evenwel is dit volck ghewoone haer hant te crollen / ende op te binden in eenen knoop. Alsoo wierden de Swaben van ander Duptschen / ende de knechten van de vyse bekent.

Duptschen wierden voortijds al Swaben ghenoemt.

Swaben voortijds menschen geoffert.

t Zynder tijdt quamen sy in een woudt te samen / om haer Sacra ende Feeft te houden / ende vermoozden openbaerlyck eenen mensche totten offer / daer sy dese Feeft mede begingen. Een deel offerde der Godinnen Isidi. Niemand en durfde oock in 't woud tot deser Feeft / dan met banden ghebonden ende aenghehecht / om daer mede te bedieden / eenen die een wepnich cleinder is dan Godt / diens gewelt sy niet dese banden aenwist. Ende alser

eenen onder hun lieden onversienf struckeloe oft viel / die en dozste de. Feeft gheduerende niet opstaen / maer wierden op der aerden omgetrocken. Waer mede sy Gods gewelt / ende haer onderdanicheyt aenwelen.

Ghelijck hem nu niet alleen by de Swaben / maer by alle volcken metter tijt de ghelooven / zeden &c. veranderen / soo zijn nu dit der Swaben zeden / hanteringhen / ende ghelooven.

der Swaben nieuw zeden ende gelooven.

Het gheloove is nu (soo gesepit is) by hen veelderlep. Hier af leeft elders. Haer hanteringhe sonderlinge van den machtighen / en is niet / (als inde oude tyden) dat Ackerwerck / maer geselschappen / roopmanschappen / ende alderlep handtwerck. De ghelschappen zijn / dat haerder vele een somme gheldts te samen legghen / ende alle dunck daer voort op-kooopen / wat sy aenkomen / soo geheel / dat Paelden / Spiegelen / Poppen / Coorn / Wijn / Laken / &c. van hun opgherocht word / ende daer tegen van bremde Landen onnutte waren (die sy doch alle vertieren) in 't landt bringhen / als Eyde / Fluweel / Muscaten / Paghelen / Peper / Cammeel / &c. Ende wat hen den Handtwerckman gheeft / dat en can sy niet dobbel ghelt niet meer van hun brengen. Daer toe en handelen oft wagen dese Coornlieden haer lijf oft zielen niet selve / maer richten alle denghen dooz haer daer toe ghehuerde knechten upt / die ober Zee varen / ende haer Heeren tot haerder tijdt rekeninghe doen / aengaende haer handelinge / ende het gewin over-

leggen. Doozts hebben sy der selver ghebzupeken vele / welke hier te vozen inde beschyppinge der Francken zeden aenghewesen zijn.

De ghemeyne Swaben arbeeden boven andere handtwercken alle meest met vlas / wolle / pfer / ende lijnwaet / waer af sy een groote menichste maken / ende alleen tot Dins op een Jaer / ober de hondertmael dupsent Fustepnen ghemaecht worden souden / ende soo sonninghe meppen / noch veel meer tot Wugboezh.

De Swa-
ben spin-
nen.

Het spinnen op veel plaetsen in Swabenlant aldermeest ontrent Dins / niet alleen vrouwen ende maechden / maer oock sonninghe / mans ende knechten / alsoo dat twee contrarie dinghen by hen waer zijn / dat sy wijsachtich spreken ende arbeeden / ende daer tegen soo kloecke stryfbare lieden zijn / alser erghens eenich landt hebben mach. Veel ander lijnwaet / als Golschen / Spinet / Gallische / Ceulsche. Ende niet alleen alderley lijnwaet / maer oock alderley laken wordt by hen ghemaecht / als Pluweel / Spde / Damnaet / Staumet / Angsterdam / sijn doeck / &c. van alderley verwe.

Wderlen
handelinghe
ende at-
keyt by de
Swaben.

Item Italiaensche ende Nederlantfche laken ende bonetten / dat voertmen altemael nae Franckfort / Leppfich / Dooztlinge / ende elders in de Marchten henen te verkoopen.

Ghelijck nu een pegelijck volck zijn eggen ghebzeck ende naebeel aenhanght / also zijn de Swaben een oncuysche volck / so dattet selden tot recht manbaren ouderdom

comt / ende by ander volcken een spreekwoort daer upt geworpen is : Swabenlant geest hoeren ge-
noech / Franckenlant robers ende
Bedelaers genoech / Zemen ket-
ters / Beperen Dieben / Swit-
serlandt Hanghemans / Sacren
Bronckaerts / Den Rijn Zaf-
fers / Drieslant ende Westphalen
trouweloos ofte mepnedich.

Spreek-
woorden
van den
landen / hoe
een pegeli-
ck zijn
eggen ghe-
zeck heeft.

Strabo sept / dat de Swaben de outste duptschen zijn / ende die in Germania dese spake gebuyscht hebben. Dit lant en heeft van hem selven geensins genen wijn / maer is rantsom met wijn omringht / diemen hen van alle plaetsen toevoert / van 't Oosten upt Oostenrijck / van 't Zuiden upt Italien / van 't Westen van den Elsaet / Rijn / Recker / want Doozden upt Franckenlant ende den Dauber / &c.

Dat swelgen heeft dit volck met alle duptschen ghemeyn / daer toe een scheldende / quaetbloekkende volck / welck oock in de Duptsche Natie alsoo d' oberhant ghenomen heeft / dattet niet meer sonde noch sehande / maer een eerlijcke gewoonheyt daer upt geworpen is.

Alsoo gheneeren haer de Swaben / in somma : eensdeels van den ploegh ende aertboden / eensdeels vant vee / eensdeels vant hantwercken / eensdeels van haer hanteringen ende coopmanschap / sonninghe van oorloghen / den Edeldom ende ander Heeren vanden Wiltbanck / Renten / Chy-
sen / ende Tollen.

Van

Van Beyerlandt, ende der Beyeren oude ende nieuwe zeden, wyse, regiment ende gheloove.

Beyerlant
bescheyden.

Beyerlant voortijts Bozicum/ oft dat Bozcham geheeten / is nu van den Aucribus den Hunischen overghebleven volcke / de Bozchamers daer upt verdruben / met eenen toeghebanen B. Babaria ghenaeint / oft van Boys / de volcken upt Cisalpina Gablua / die eertijds aldaer gewoont hebben / Bojaria ghenaeint. Dese contrey heeft van den Oosten Hongerlant / also dat oock Oostenryck in dese Provintie gherekent wort / van den Zuiden daer aen stoot Italia / van den Westen dat Swabenlant / van den Noorden de Fransche contrey ende Beimen. Metter doozvloepende Bonauwe wort dit lant bevochticht / ende begrijpt in hem Oostenrycklant / so geseyt is / Item Siermarck ende Kernten / soo datter oock schier en spzaecke ende lantsgebruyck dooz dese landen gaet. Daer hebben eerslijck het Roomsche gelove geplant Sanctus Lucius den Enghelsche Coninck / Sinte Kobbrecht / ende Sinte Bonifacius een Bisschop te Wentz. Dit lant heeft vier geweldige Bisdommen / Frisingh / Baffaw / Saltzborgh / ende Regensborgh. Daer en heeft nauwe eenighe Duptsche Provintie bet verciende steden / als Regensborgh / Saltzborgh / Munchen / &c. Daer af heft ten eynde deser Cronijckhe. Dit lant te samen / eert in een Provintie wert uptgedeelt / heeft

tot op den tijt Arnolphi des Keyserers eenen eygghen Coninck ghehad. Dese heeft alle Cacannas (ghelijck Assyria Antiochos / Egypten Ptolomeos / Parthia Mesaces) ghenaeint. Damaels begonnet / ghelijck noch heden / Hertoghen te hebben / die een langen tijt al upt een geslachte (Agilabingers) gecozen wierden. Daer Werten zyn onder andere dese geweest.

Als penant der Kercken yet (als Ackers / Beemden / Dopen / ghelt / &c.) bestellen wil / die doe dat met zyn eygghen handschrijft / daer toe met ses onderschreuen getuygen / ende gae hem selven van dit stuck geheel ende al te buyten legghen de handschrijft op den outaer als een Gods offer / de bisschoppen sullen dese goeden beschermen / op dat sy voortaan ten ewighen tyden by der kercken blyven / ende dese sal in Gods oordeel ende der hepliger Roomscher kercken ban ende ongenade vallen / ende sal van de Dopen daer toe gehouden worden / dat sy vooz dit onbillijck aensprecken drie marck gouds ter straffe betale.

Die eenen knecht oft maeght wech te loopen geraden heeft / false wederom t' hups roepen / ende te wyle een ander in de plaetse stellen / Item 15. schellinghen ter straffe betalen.

Eenen knecht die de Kercke hemelijck aengrijpt / sullen de handen afgehouden / ende de oogen uptghesteeken worden / den Heere sal wederom bestellen wat der Kercken dooz roof of brandt ontweept geworden is: Daer

Beyerlant
eertijds
een Coninckrijk.

Wetten
der Dopen
van eertijds dwars se.

eenen

enen byen mensch sal wederkeren al dat de kercken genomen is/ ende 't leflich schellingen ter straffe betalen. Maer diet verloochent/ sal daer vooz/ vooz 24. perfoonen op dat Boeck des Cuangetum eenen Eedt sweeren/ dat hy onschuldich is.

Wie in der kercken bliet/ die sal bypgept hebben/ ende niemant en sal macht hebben aldaer pemandt leet te doen/ oock niet de Heeren haer knechten. Wie dat overtreet/ sal in veertich schellingen oft ponden ter straffe vervallen zijn.

Soo pemandt eenen Priester doodt/ sal 300. pont oft schellingen gouts ter straffe geven/ ist een Diaken/ 200. hebben de Misdoenders geen gelt so salmen wijs en hint vercoopen/ soo langhe tot dat sy de somme gelts betalen/ ende haer los dienen.

Tegen den Bisschoppen en sal niemant rasen/ oock die niet/ tegen de gene hy onbillich handelt/ ende met welcke hy gewelt doet: Maer sal hem vooz den Coninck/ Voosten ende 't volck beklagen.

De Hoererpe/ Dootslagen/ ende so pemaunt den lande ontfepdt/ sal also ghestrafte worden/ nameelijck/ van alle zijn goederen ende eere ontfet/ ende in der Ballinckschap gedreven worden.

Die een Clooster-vrouwe upt een Clooster ontvoert/ ende haer tegen de Geestelijke rechten te houwelijck neemt/ die salse haer Clooster weder bestellen ende oft sy niet en wilde/ soo salse den Bisschop met bystant des Voost oft sy wil oft niet wil/ daer in dwingen. Maer hy sal om sijn vermetelheyt boete doen/ oft des lants

Ballinck worden.

Geen priester oft Diaken en sal eenich wijs by hem hebben/ op dat hy niet upt haerder dagelijcxscher bywooninge/ met haer tot eenen val gerake/ ende op dat niet/ als hy God onweerdich offerde/ dat volck ende landt tegen Godt sijns en ontgelde/ ende geplaeght worden.

De Geestelijke sullen na 't geestelijke recht gheoordeelt ende bezypt worden.

De Voeren sullen de thienden van alle dingen den Geestelijken geven/ ende tot het bouffels des Tempels steen ende hout toe voeren/ nochtans en sal niemant boven zijn vermogen beswaert worden.

Die den Hertogh nae 't leven staet/ oft dat Lant den vpanden verzaden/ openen/ ende overgesven wil/ ende de vpanden 't hupslepde/ soo hy hier af met drie ghetugghen overtugghet wort/ sal hem alle zijn goedt genomen/ ende hy in der Ballinckschap versonden worden.

Wie synen Voost omme byngt/ sal oock vant leven tot der doodt ghebracht/ ende sijn goet in des Voost schatcamer eeuwigh gheboet worden.

Soo pemaunt tegen synen Hertogh een oppoer verweckte/ soo sal den beginner ende oofsaeker van ses hondert/ v' ander oppoerders van twee hondert schellingen gestraft worden.

In de oozlogen en sal niemant met den anderen om eenich dinck lipden/ noch om vrouwen/ hupsgefin/ hout/ en Buert/ &c. Maer een pegelijck neme waer hy 't vint/ so vele

Sachte
werden der
Beperen
der groote
fonden,

bele als hem van noode is / ende dat en sal hem niemant weeren. De Misdoeners salmen met vijftigh slagghen upt den Leger geeselen.

Dat volck en sal inden voocht niemant van de vrienden / beschadigen / daer af sal de Hoofstman een neerstige sojge draghen / ende een groot opsien hebben. So dit den Hoofstman toe laet / sal hy de schade opleggen.

Als eenen vppen pement schade toevoeght / dat sal hy met veertich schellingen boeten / ende altemael wederlegghen dat hy verdozen heeft: Maer een knecht sal den doodt sterben: syn Heere / daerom dat hyt niet belet en heeft / sal de schade afdragghen ende wederleggen.

So pement het Leger vet ontwept / dien salmen de handen afhouden / ende het ontwepnde weder op leggen met der hoofstomme. Maer eenen vppen sal vooz de hant veertich schellingen ter boete gheben / ende de diefte wederkeeren.

Wie synen Vader int regiment nae staet / ende upt boosen raet geen van het Rijk stiete / die sal onterst / ende upt den lande gejaeght worden.

Wie upt djonckenhepdt oft anders upt vertelhept in 's Dorsten Hof eenige onchulhept doet / die sal van veertich schellingen gheboet: Maer een knecht vand' een hant gestraft worden.

Wie den Dorst qualijck spreekt / oft die te Hove wat siet liggen / ende dat op neemt / sal van vijftien schellingen ghestraft / dat ghenomen weder keeren / ende

wat hem den Dorst ghebiecht / volbrengen.

En Richter / so hy qualijck oordeelt / soo sal hy al t gene dat vooz syn onrechte sententie der gerechticheit is afghesproken / dobbel weberghelden. Maer ist dat hy dat Wetboeck altyt by hem heeft liggende / ende daer upt oordeelt wat recht is / so sal hem het negenste deel t' hups gedpen.

Die eenen vppen onnuebzenght / diens Ouderen sullen den Hertoch tachtentich schellinghen ter boete geven. Om een hant / ooge / ofte voet / veertich. Heeft hy hem verlamt / twaelve. Maer is dat lidt geheel af / so sal hy geven twintich schellinghen. Een versche wonde sal met thien schellingen gebzeucht worden.

Soo pement hy eens anders vppen Wif slaept / die sal dien man hondert ende veertich schellinghen geven. Wort hy gegrepen / ende van den man ontljft / soo is hy geboet / ende den dader sonder schult.

Wie een Maeght met haeren wille schoffiert / ende haer niet ten houwelijck hebben en wil / die geve haer twaelf schellinghen.

In somma alle haer saken ende Wetten van houwelijcke saecken / hebben met gelt afgedragen / ghestraft ende geboet geweest / ende andersins meest alle misdaden.

De diefte sal negendubbelt wederkeert worden / heeft den dief niet te betalen / soo verhooptmen hem selfs / zyn goet / wif ende kint / tot dat hy betaelt / ende hem vpp upt dient.

Dese ende andere vzeemde Wetten hebben de Beperē gebzucht / van

Straffe
der Over-
speelers.

Beperen
dröte lie-
den op
goedt
Roomsch.

van de welcke noch hebben som-
mighe by hen gebzupckelyck zyn.

De Beperen zyn een goet
Roomsch devotelyck volck/ dat
geern Bedevaert/ en haer seer dat
men met haer geckt/ nochtans eer
smiddernacht in de kercken clom-
me/ eert daer upt bleve. Sinte
Wolffganch/ ende onse Vrouwe
tot Eringen hebben met veel teer-
kenen by hen ghelchenen/ der-
waerts een groote bevaert by
hen lieden gheweest heeft/ sy be-
varen oock seer nae Aken. Dit
lant is vol Ceckelen ende boom-
bruchten/ dat sy alle nabueren en-
de der aenpaelender Verchenen
genoegh voeden ende mesten/ niet
anders dan ghelyck dat Honger-
lant met Ossen behulpelyck is.

En is oock geen seer manier-
lyck volck/ maer van grober ze-
den ende spraecke. Twee ghebre-
ken worden desen volcke boven
ander Patien (als aengeboren)
toegeschreben/ als dattet sekerp
ende onwillich tegen de gasten/
schrapende ende naegrypende te-
gen ander lieden goet is/ dat is/
sy en sien niet geern eten/ maer sy
laten hen ander lieden goet seere
wel gelusten.

Sy zyn gemeynlyck in blau ge-
kleedt/ sonderlinge wat opt lant
woont/ sy dragen meer leersen dan
hosen. Dit volck heeft veel van
de Wetten ende Lants-gebrue-
ken die de Swaben ende Fran-
ken boven vertelt oock hebben.

Du van de ghelegenthepdt des
Lants Beperen/ eertyts een Co-
ninckryck gheweest. Het is een
wyderijcke contrep/ vant Noor-
den aen Francken/ vant Westen
aen Swaben/ teghen 't Zuyden

aen dat Italiaensche gheberchte/
ende tegen 't Oosten/ aen Oosten-
ryck ende Benen stootende/ de
Donauwe vloeyt schier midden
door dat Beperlant. De Swaben
schept de Ribiere de Leck ghe-
naemt van Beperen. Dese con-
trepe hebben voortijts de Roze-
kants ingehadt/ gelijk oock
noch de Ribiere tusschen Riegens-
borgh ende Rozenborgh/ de Ro-
kaw wort ghenoomt. Van de af-
comfte ende oorspronck der Bepe-
ren is menigerlepe meyninge by de
Historischyppers. Strabo noemt
dese contrep een wildernisse/ soo
sy mogelijk tot synder tijt mach
geweest hebben/ nochtans is sy
nu seer wel ghebout/ ende met
sehoon haefachtigen Steden ver-
ciert/ ende bepde van schijnbaer-
hepdt ende bruchtbaerhepdt met
de slechste contrep van Euro-
pe. Het heeft een weynich gro-
ve lieden van spraecke ende per-
soone/ bysonder wat van mans
gheslachte is/ het heeft uptgeno-
men schoone wyfs beelden/ maer
wat brupnachtych/ ghemeynlyck
met swarte oogghen/ een rijk lant
van neeringhe/ waer in bys Wij-
dommen zyn/ van de welcke
d' een/ namelyck Saltzborgh/ een
Aertsbisdom is/ ende de Hoofst-
stadt daer in. Muncken dat schoo-
ne hups en geeft oock genen klep-
nen naeme ende schijn deser volck-
rijcker Provincie/ den Dorst ver-
mach seer veel van lant ende goet/
welcks lantschap Petrus Apia-
nus/ van Dozp/ Stadt/ Hof
ende Plecke tot Plecke in een by-
sondere Mayppan met aller gele-
genthepdt/ Berghen/ Wouden/
Vloeden/ heeft verwozen/ seer
lustich

lustich te aensiene. Ende Joannes Wuentinus dit lants aert / heerschappye / zeden / gebruyken / van der tijt Doe af / seer aerbelijck beschreuen heeft: leest hem. Dit lant heeft oock veel naemachtighe steden als Lantschoet / Passaw / Ingelsstadt / &c. Regensborgh leyt oock in Beperen / maer het behoort tot het Rijck. Daer af elders.

Van den lande Littaw oft Lithuania, ende der selver inwoonders, leven, gelooven ende gelegentheyt.

Littaw
ende de
Littaw
wers be-
keringhe
wesen en-
de zeden.

Littaw is een wijt lantschap / legghen het Oosten aen Polen stotende / schier altemael Rep- rich ende boschachtigh / den ploeg gehoozsaem / ende dat den huyf- man synen arbeit wel loont. Dat Sacrament des gheloofs Christi hebet niet het Poolische Connick- rijck ontfangen. Witoldus eertijts een Heere des lant tyraniseerde alsoo niet syn onderdanen / dat hy de wederstaenighe in een Beven- hupt naepde / ende den levendighe Beven booz wiery om te verscheu- ren / waer af hy een bysonder vzeughde hadde / daerom vreesden hem syn onderdanen soo seere / dat / soo wanneer eenen geheeten wert hem selben te verhangen / dat dese (syn niet vermachende) gehooz- saemhepdt beweest oft volbzacht. Byden voerde hy althijt eenen ghespannen doetboge / wanneer hy eenen sach / die anders geliet dan hem behaaghde / in dien schoot hy eenen pijl. Den bloedig- ghen Tyran doode veel menschen booz spel ende tijtcoztighe / hy

moest ten laetsten oock ontgelden / ende betaelde syn tyranne metter hupt.

's Somertijts en is (mits 't wa- ter) tot den Littawwers niet lich- telijck te comen. 's Wintertijts vaertmen over de gebozen Me- ren. De Cooplieden trecken op het ys ende sieren / ende voeren booz veel dagen spysse met hen / als daer en is genen rechten gebaen- den wech / oock in veel dach repsen geen weerts hups oft wooninge / daerom moeten sy booz veel dagen spysse mede nemen / ende haer nae 't Compas ende Sterzen richten / derwaerts datmen tot haer trec- ken wil / als op de Zee / soo syn- der oock selden steden / ende wep- nich doopen. By de Littawwers is de meeste coopmanschap / rauwe ware. 't Gebruyck des gelts is hen lieden onbekent / booz gelt ge- bruycken sy ware / als Sabels / Hermelen / Sontwercken / ende handelen waer om waer.

De edele Vrouwen hebben o- penbaer boelen / met gehenghe- nisse haerder getroude mannen / die heeten sy Helsen. Maer den mannen en wort dat niet toeghe- geven / ende het is schandelijck / nessens haer getroude Vrouwen / toe-vrouwen te hebben. By schep- den haer lichtelijck ende nemen dickwils malcanderen weder / oft verhouwelijcken haer aen an- dere.

By dit volck valt veel waschs ende jonicks / dat de wilde Wyen in de wouden (die sy niet hoopen hebben) uptgeven.

Het gebruyck des wijns is by hen lieden vzeemt / ende eeten seer swart broot / dzincken tweberlepe

Littaw
scher vrou-
wen / open-
baer boe-
len.

Witoldus
tyranne in
de tijt-102-
tinge.

Meed' tot dat sy droncken woorden. Item oock hier / sy hebben oock veel bees ende melck. De spzake van dit volck is Windisch / Poolsch ende Slavonisch / welke spzaken verze gaen. Sy zijn in veel Secten gedeelt sommighe hanghen de Roomsche kercke aen / als de Dalmaciers / Croaciers / Craniers ende Polen. Sommige de Grietsche dwalinge / als de Bulgari / Russen / ende veel upt de Littauwers. Sommige hebben bysondere geloven ende ketterpe geleert / als de Zemen / Merzhen ende Bossen / onder welke den meestendeel de Manicheische ketterpe nae volcht / de Zemen sijn Russische. Sommige zijn naemaels met Heydensche blindthept verdupstert / als vele upt de Littauwers. Doozhts hebben sy de Slanghen aenghebeden / der welker een pegelyck hupsvader een in sijn hups te hebben gewoone was / die sy in eenen hoecck spijde. Sommige eeren dat byer booz heyligh / sommige de Sonne / ende sommige eenen overgrootten Hamer / sommige het Wout. De se heeft een seker Hieronimus van Praghe tot het Christelijche gelobe bekeert / ter tijdt Eughenij De hooftstadt daer in heet Vilna / een Bisschoppelycke Stadt / van der groote als Cracouwe / welke Stadt 120. Mijlen van Cracouw leydt / de hupsen staen verstoppt / gelijck by ons inde doopen. Sommige Tartaren zijn naest ontreut dese stadt in doopen / die bouwen op onse wyse dat velt spzeeken op Tartarisch / geloben Machometo mette Sarzacen / voeren alle wate in de stadt / daer in twee

machtige Sloten zijn.

Van Eislant, anders Livonia oft Lieflant ghenaeamt.

Lieflant / de laetste Contreye oft Provincie der Roomscher Christenen / sloot tegen 't Boozden aen de Russen / de Tartaren overloopen dit landtschap dickwils. De duptiche Heeren hebben dit land metten sweerde ghesocht / ende tot het Christelijche ghelobe ghedwonghen / want het was daer te voren Heydensch / met bereringe der afgoderpe besinet / d' welck haer dooden tot polver verbrande / met alle sijn hupsghesin / Dee / Wijs / kindt / knecht / ec. Op dat sy den verstorben ginder in d' ander Werelt dienden / daer sy alle endzachtich salidijck henen varen verhoopten / al 't gene datmen metten dooden verbrande / cleedemen te booren in een nieu kleet. Aen dit Landtschap raect van den Westen de duptsche Zee / de welke sommige de oude Wendel zee heten ende een ander landtschap / Lectana ghe-naemt / soo waterich / ende van strydtbaer lieden beset / dattet 't somertijts schier onoverwinnelijck is / den selven moeten winter tijts alst gebrofen is / toecomen. Anderswits een woudachtich vruchtbaer / vee-rijck Septischlant / met Livonia van eender spzaecke / de inwonders heten Lectum.

Van de volcken Massagetae ghenaeamt.

Tusschen Lieflant ende Prupsen is een kleyn Landeken / van

Dat Coninckrijck
Posna,

Hieronimus van
Praghe / de
Littauwers be-
keert.

van een dach repse breeft / maer
feer lanch / van Pruysen hem na
Liefant streckende / daer in woont
een volck / Massagete genaemt /
dat is noch Heydensch noch
Christ-ghelovich / ende nochtans
het Poolse gewelt onderwoz-
pen. Van daer verstrekt hem
dat Poolse Coninckryck tot
aende Zee.

Van Pruysen, andersins
Borussia geheeten, ende de in-
woonders Pruteni oft Pruy-
sen, ende van der selven zeden
ende geloven.

Pruysen woonen aende Kie-
re de Wecksel genaemt / die
daer is een epnde des Poolischen
ende Duptischen landts / die ont-
springt uit de Berghen die Polen
ende Ongheren scheppen: Dese
Kiedere loopt Pruysen / dooz
ende dooz / vander Stadt Cozen/
tot aen Danwick / aldaer loopt
sp inde Zee. Dat hebben de
Duptsche Heeren oock met den
Sweerde aent Christelich geloof-
be ghebracht / ende alsoo upt ver-
genoeginghe des Kiepers / met
het gheloofte hemlieden dat volck
onder woopen / waer af sp noch
eenen Hoofmeester in Pruysen
hebben.

Pruysen teghen het Noorden stoo-
ten aen Pruysen de Saren / te-
ghen 't Zuiden ende het Oo-
sten Polen / ende de Masso-
vite oft Massagete. Dit is een
lustich vruchtbaer landt / rijk
van koozen ende bee. Voortijts
hebben aen de Wecksel oft Vi-
sel ghewoont de Dingeri / Ma-

ni / Venedes / Amorobii / Gi-
hones / soo Ptolomeus aentwijst.
Dese Afgodisten hebben de boose
Duppelen aengebieden / tot der tijt
Kieper Frederich de tweede / doen
het upt vergunninghe des Kie-
pers / de Duptsche Heeren / die
voortijts Dei Marini oft Mariani
ghenoemt waren / de Duptsche
spreecke met het Christelich ghe-
loofte daer inne brachten / Anno
M. CC. ende sestiene. Daer af
besiet der Pausen Chronycke /
van der Duptschen Gozden ende
haerder aencomste.

Den Pruysen ende Littaw
stoot een Landeken / Samogithia
genaemt / met Wouden ende Kie-
bieren omringht / bystich impen
lanch / welcks volck dapper ende
schoon van persoon is / maer grof
van zeden. Sp hebben veel vrou-
wen tehouwelyck / sonder eenich
aensien der vrientschap oft Maech-
schap. Sp en hebben geen Maen-
te / sp bouwen slechtelich van
leem ende stroo een kotteken met
een eenige venster / die het geheel
hups licht geeft. Een altijts ber-
nende vper is in een pegelijck
hupsken / niet alleen om te koken /
maer overmits de gheduppemde
houde / nademael dattet ontrent
dese gelegentheyt meest altijts o-
verbrosen is. Sp hebben schou-
wen ende geen Stoben / ende 't ge-
heel hups is sonder eenich inwen-
dich gebou / gelijck een Tente al
eenich ghemaecht. Sp aenbidden
dat vper / ende hebben haer Pie-
sters / die op eenen Berch met ge-
duppenden vperen dit Clement wil-
len ghe-eert hebben: Sp gingen
oock met Cooverije ende Waer-
seggghen omme / eerden oock de
wou-

Samog-
ters he-
ben veel
houten/
oock upt
de maeghe-
schap.

Samag-
ters aen-
bidden dat
vper.

Wouden ende al dat daer in was/
van de welcke sy noch vogel noch
wilt en beschadighden / want sy
gaven de Wouden wat Godtheijt
toe / oft ynners dat sy waren een
wooninge ende beschuyfinghe der
Goden. De gene die 't wout be-
schadighden / die wierden lam upt
's Duppels konste (op dat sy in
haer gelobe volherden) aen han-
den ende voeten. In dese Wou-
den heeft een pegelijck hupsghesin
zijn eyghen hutken / vper-plaetse
ende Cappelle / op haer maniere /
daer sy haer verstorven met zijn
Peert / Sadel / ende Clederen ver-
branden. Daer Goden ende ver-
storven meynen sy 's snachts int
Wout altyts een maeltijt te heb-
ben / daerom bereyden sy hen / soo
sy best mochten / een maeltijt toe /
met de alderbeste mede ende spys-
se. Ende steldense in de hutkens /
op dat sy dese ghemieten souden /
's morgens wast opgegheten / dat
geschiede tot synder tijt op veel
dagen ende Feesten.

Den eersten dach in Octobris
hadden sy in 't gantsche lantschap
een groote Feeste in dese Wouden /
een pegelijck in zijn hutken / met
kostelijcke vrolichheijt / eten ende
drincken / daer af offerden sy ha-
ren God Perkuma genaemt voer
alle dingen eerst. Sy hebben nu
met de Littawers ende Polners
gelijckerwijs een sprake / also oock
een gelobe / nemelijck het Room-
sche. Men preecht in haer Tempe-
len in Poolische sprake.

Van Moscovia, ende der
Moscoviten ghelove en-
de zeden.

Teghen 't Noorden aent voer-
ghemelbes landt Samogithia /
sloot Moscovia / een Landt vier
hondert mijlen breed ende wijt / het
heeft veel Vorstendommen ende
Provincien. Een landt rijk van
Silber / ende soo wel bewaert
ende besloten / datter noch bynt
noch Inwoonder upt noch in ko-
men en can / sonder enen brief
van die daer toe gheordineerde
hoofstlieden oft Hertogen. Het is
doorgaens een effen landt / niet
berchachtich / maer boerschachtich
ende Weppich / niet veel Rivie-
ren ende Weppen bedochticht / als
mette Riviere Occa / Volha / Zu-
vina / Vozistine / ende Dnieper /
daerom gelijck Littaw vol vischs
ende wilts. Dit lant is schier van
aerde gelijck Littaw / daert niet
verze af en leyt / maer wat couder
ende meer Noortlijck / waerby
dattet gemeenlijck cleyn bee heeft /
ende dickwels lam ende krempel.
Moscovia is de hooft-stadt van
dit Landt / tweemaal soo groot
als Prage en bemen / de hupsen
van hout gebout / gelijck oock an-
dere steden daer in / doch met veel
daer in gelegen plaetsen / straten
ende hoven. Dat Slot des Co-
nincks der Moscoviten leyt oock
midden in der stad op een plepne /
met ruy. Cozens ende drie voer-
weren oft pastepen / so sterck ende
schoon / datmen nauwe diesgelijck
vinden en kan. In dit Slot zijn
sestien Kercken / van de welcke de
drie / nemelijck sinte Michiels /
sint Nicolaes / ende sinte Marie be-

Moscovie-
ters lant /
gelobe en-
de zeden.

be-

benuypt zijn / d' ander dertien van hout gebout. In dit Slot zijn oock drie machtige Haven ofte Pallessen / daer de Edelen in woonen / ende Ridderchap oefenen. Het Palless daer de Coninck inne woont / is op de Italiaensche maniere opt aldercosselijste : nochtans niet soo seer groot ende wijt gebout. Hy heeft veel heerlijke Hertoghdonnen / up de welcke hy in twee oft drie daghen meer dan twee hondert-mael dupsent menschen wel gerust can op-bzingen. Haeren dranch is water / Mede / ende een sap / 't welck sy Quasset noemen. Sy ackeren niet eenen houten vloegh / ende eggen niet tacken oft boorn-blichten. Haer koozn wort selven rijp oft tydie / overmits der haestelijcker aentballender coude / daeromme drooghen sy 't / ontpdelijck afgesneden zijnde / inde stoven / sy ghebruycken oock sommighe consten tegen de coude. Van Haber ende Honich met water toegemaecht / maecten sy eenen soo stercken dranch / dat tet / aengesieken zijnde / drant / ende sy worden oock dickmaels van haer melck / constelijck toebeert zijnde / vol ende droncken. Olve ende Wijn hebben sy ghebreck. Maer op dat sy niet droncken en worden / soo verbieden de Dozzen des lants allen dranch die droncken maecht / by verlies des lebens. Twee oft driemaal 's jaers wort hen liden vrolijck te zijn ghegunt / ende de dronckenschap toegelaten. Item / sy hebben een Silberen Munte / niet ront / gheleijck up / maer viercant ende lancachtigh. Haer spraecke

is Sclavonisch. Sy hebben met den Grieken een secte ende ghelobe. Haer Wisschoppen zijn den Patriarch tot Constantinopel (dien sy vooz haren Paus bekenen) gehoorsaem. Sy aenbidden Christus / nochtans niet in ghelijcken wesen met Godt / upgenomen de Rosonenses / die houden met Machometo ende de Sarzarenen. Sy hebben oock tegen 't Doorben sommighe andere Secthos / die Afgoderpe aenbiden / ende een eygen spraecke ende ghelobe hebben / voornamelijck hebben sy een gulden wijs Beelt in sulcher eere / datter niemant vooz by en gaet / die niet een stuck oft vadem van synen rock ofte hant en neemt (ist dat hy anders niet en heeft) ende dat tot eenen offer vooz dat Beelt werpt.

In de Moscoviters / oft sy wel een spraecke hebben / soo zijn sy doch niet menigerley spraecken alsoo vermenght / dat d' een den anderen dickmaels niet en verstaet / gelijck oock een Swave eenen Sarsen ofte Nederlander qualijck verstaet. Ter tijt haerder afgoderpe hadden sy oock eenen oppersten Bisschop / Crive ghe-naemt / in eender stadt Komobe / nae Koome alsoo ghenaemt. Dit volcks gemeenlijck gebuyck is / dat sy niet alleen de knechten ende dat bee / maer oock haer kinderen ende hen selfs vercoopen / ende verze wegh laten voeren / alleen op dat sy genoegh grove spise te eten souden hebben / want sy dickmaels grooten honger liden. Sommige seggen dat haer gelobe wat van den Grieken onderscheiden is / 't welck ick lichtelijck ghelobe /

want oock de Papisten in hen selfs ghedeylt zijn. Sp beroemen haer / dat Sinte Paulus hen lie-den haer Evangelium ghegeven / ende haer bekeert heeft / daerom me soo noemen sp haer van Sinte Paulus ghelobe / 't welck sp uyt sijn bevel vast souden behouden / tot op sijn wedercomste.

Van Russen, andersins Russia
 oft Ruthenia ghenamt, ende van dat volcks aert, nieu-we gheloven ende ghebruycken.

Russen
 men haer
 volck ende
 reden be-
 schyden.

Russia / Podolia ofte Ruthenia / dat is Russen / wort in drie Landen (namelyck in Neder / Opper / ende wit Russenlant) ghe-deelt / een deel verstrekt hem tot aen Polen / tegen 't Noorden wort dit Lant met de Riviere Pence ombangen / tegen 't Oosten palet met Moscovia / teghen 't Westen leyt daer aen Prussen ende Eis-lant / de twee upterste landen Ger-mania.

Dit Lant heeft na der lengde 't negentich dagh reysen oft meer / ende na der bzeete overdwerssch / acht dagh reysen van 't Zuiden tegen 't Noorden. Ende is een so vruchtbaeren Lant / dat eenen Acker eens beploeght / drie Jaer selfs vrucht bringht / ende en is niet van noode alle jaer te ackeren / maer almen het eerste koren maect so besaeymen dat velt int upballen ende uptrupsen van dit koozn / ende soo wasset in 't toecomen de Jaer ongebout van selfs. Dat gras wast so hooge / dat tet ghetpdelijck zijnde / over ee-

nen mensche op-wast / gelijck by ons dat koozn / waer by aldaer een soo grooten menichte van Wyen is / dat sp niet alleen in Wyen koozn / maer in alle kloven ende holen der bergen upt-trecken ende indragen / waer af den besten honigh ende de grootste schypben was tot ons comen ende geboert worden.

Haer Opvers en besetmen niet / maer upt des Hemels influentie draghen sp een onszekelijcke menichte van Disschen. Dat soudt wort te dozer oft drooger tijt in eenen dischput oft meer verga-dert / om welck sp niet den Cat-taren veel krijghs hebben. In de Provincie Chelmen si in Russia ghelegen / seggen sp / ist datmen eenen Vennendoorn afhoude / en-de dien twee ofte drie Jaer lig-gen laet / dat hy in steen verkeert wort / ende de natuere des houts verlate / oock niet meer moghe verbrant worden. Daer is oock het beste krijt. Tegen de Riviere Tanaim ende Meotim is dit lant met wonderlijcke rieden / wortelen ende crupden (elders nergens gesien) verciert. Die Conincklycke Hoofstadt heet Moscovia / aen de Riviere Mosca gelegen / veerthien dupsent schreden in den onnemerick. Daer en heefmen geen geteekende munte oft silber / maer men weget vpt / men coopt ende vercoopt alle binck om Sil-ber als om gelt / maer ghewegen sonder eenich pracht / stuckwys. Op de Marcht is eenen steen / wie dien inhout / ende daer af niet en kan gestoten worden / die is des lants Dorst. Daer siemen eenen schonen deum van de Worgeren / van

Russen
 Dorlogen
 om 't sent

van dat op ende afstooten. Het is een so machtich volck/ dat sy haest honderden twintich Ruyters vermogen/ die alleen befolst zijn. Sy Oorzogen meer te peerde dan te voete/ sy schieten met sittsen ende bogen/ na ouder gebryck/ voeren oock somwilen cleyn spieffen/ twaelf voeten lanc/ hebben haer Harnasch/ Heren hoeden/ Pantziers ende Schilden met wapenen/ op een bysonder maniere. De voetknechten draghen op de Duytsche maniere busen ende boeckbogen. Dat volck haet den naem eens Coninck/ daeromme willen sy liever eenen Hertoch oft Capiteyn hebben/ als niet soo heer schappen/ maer alleen een voorganger ende leytfinan des volcks/ van eenen Coninck/ die alleen heerschapt. Dese is boven de andere/ van synen Goedom/ met den hoet wat meer verheven/ maer anders allesins hen lieden gelijk. By hem en draeght niemant swarte klederen/ sy draghen oock schoone wyde lange ingestecken met Gout ende roode zyde verheven hemden/ van syn blas gesponnen/ aende borst oft den hals vzeemde colieren oft cragen/ over al met gout besaeyt ende besticht. Den overslagh haerder clederen is met Otter-vellen oft boeper gevoepert. Alleen dat wyf klaeght den man/ ende neemt een wit laken over 't hooft. Den heertichsten dach nae des gheklaeghden afganck/ eten sy salemnelijck een heerlijcke maeltijt/ met al haer vrientchap/ in des verstorven ghebachtensse/ ende als dat Jaer omme coomt/ soo houden sy den dooden vrient met ge-

lijcker maeltijt eenen Jaer dach. De verstorvene vaetmen al in geschrift op/ op datmen wete/ wanneer datmen een pegelijcks Jaer dach houden sal. Het grooter claghe dragen sy Lijcken ter begraffensse upt/ daer nae klaeght de vrouwe alleen.

Peerlen ende Edel gesteente inde oozen hebben hangende/ staet by hen lieden wel/ ende is heerlijck. Ist dat een vrouwe den tweeden man neemt/ dat laten sy geschieden/ maer het derde houwelijck berispen sy beyde in mans ende vrouwen/ als een aenwysinge van een oncupsch herte. Sy en hebben op een tijt maer een getroude Vrouwe/ gelijk wy Duytschen. De mans syn den dat hant boven de oozen af/ dewyle by hen dat hant te dragen gheheel oneerlijck is/ maer de Maechden hanghen dat hant over rugghe/ de vrouwen bindent in.

Daer na so is dit volck wonderlijcken seer tot der oncupsheyt genecht/ nochtans niet oft selden bukten houwelijcken Staet: daer toe een bronckachtich volck/ dat hem dies goet laet duncken/ ende los weet/ gelijk oock nu desot te Duytschen veel van eenen goeden Bronckaert houden. Den meestendeel bedijft woeker/ ende diten is oock haer Priesteren geen schande. Sonninghe oock upt de Edelen vercoopen haer selven niet onghen/ met wyf en kind/ op dat sy haer oft met meer ruste ende leechtijt/ oft met meer wellust doorbringen/ de wyle sy haer eyghen maken. Wantmen se dickwils tot groote saecken ghebruyckt/ diemen hen anders niet toe

Dooden
Lijcken
der Kust
ten.

toe en betrouw.

Haer Papen gaen op de Griecsche maniere swart ghecleet / de opperste Dooftstanders in wie / sp braghen een bulle aen de bozst hangende / ende eenen Bries / daer aen de geboden der Goddelijcker Wet geschreuen zijn. De slechte Priesters zijn op Grieksche geleet. De Clooster-vrouwe / van de welke onder dit volck een Doorden is / namelijk van S. Anthonius / zijn swart ghecleet / die hebben een eygen Septische spzaecke / ende haer Shrift den Griekschen niet ongelijck. Musyche ende Grammatica leeren sp op 't Griecx anders verachten sp schier alle andere konsten. Het geloebe aengaende / houden sp 't met de Grieken / gelijcke Ceremonien / gelijcke eere der Hemelschen Vorgeren. Haerder twaelf sitten in 't rechte / een ypt de geleerden verhoort de sake / brenghtse aen 't Collegium / ende als sp soo groot is / somtijts aenden Hertoch / mach den schuldigen ende aengelacgden niet genoeghsaem overtuyfht worden / so moet hy met den aenklacgher in eenen Camp treden / alsdan wordt den verwinmer met dobbel gelt begift / nae dat de Hoofstomme gheweest heeft. Ackerbou is by hen lieden goet ende gemeyn / sp ackeren met Beerden / ghelijck wy / maer dit lant en lydt geen Wijn-gewasch. Sp drincken Bier van Gherse ende Gierse / ghelijck het gheheel Noortsche lantschap. Van Denenysaet / Meerop oft Culsact / ende van Noten maken sp haer Olie / anders en heeft Russia noch eygen noch toeghevoerde Olie. Aldaer is de groote stadt Nogerte

daer de Duptsche Coop-lieden met grooten arbeit repen ende hanteren. Want aldaer is kostelijcker rauwe Ware / van vzeemde dieren te wege gebzacht. Item / goeden koop silbers / ende een groote menichte vischs / bysonder eenen edelen visch / Seldis genaemt. Ende dit landt heeft seven Meeren / ende negen Rivieren.

Gallacia soude oock (so Bartholomeus Anglicus schrijft) een wyde Contrepe Russia zijn / die een groot deel Russenlants in hebben / daer in hebben voortyds Gallogreci / maer nu Galligeten / ghewoont / daerom dat de Galli voortyds daer comende / dese Provintie hebben beseten / sommighe noemense Galathas / tot de welke Paulus sijn Epistel overgesonden heeft. De ghelegenthepdt Russia beschrijft Bartholomeus Anglicus anders / namelijk / dat sp tegen het Doorden aen Gotthiam / tegen het Westen aen Dngeren / tegen het Zuiden aen Greciam sloot.

Reutia.

Reutia is een Rijnische Provintie / vooz welke den Rijn vloeyt / heeft veel steden / is een seer srytbaer weerachtich vast lantschap sterck ende stout volck / in zeden met de Duptschen eenich. Dat lant is vuytbaer van wijn ende kroon-gewasch.

Missena, Myssen.

Missena een Provintie Germania / Myssen / van der Stadt Meyssen daer in ghelegen / also ghenaeemt / aen Benen stontende

Reutia.

Myssen
beschreuen

tende / ende aen Polen teghen het Oosten / aen Beperen teghen het Zupden / met de Sachssen ende Dueringers tegen het Westen / aen den Rijnstroom teghen het Noozden paelende. Dit wijs / vruchtbaer ende wepzyck lant / met goede Rivieren bevochticht (bysonder mette Elbe / met Edele Steden ende Sloten verciert ende bevesticht / met rijk volck beset / bysonder van koozn ende Dee / oock van Metael) heeft een volck van grooter sterckte schoon ende dapper / daer toe goedertieren / vrytsaem / vriendelyck / sedich / ende geensins niet na Duptscher aert / grimmich ende wilt.

Thuringia, Dueringen.

Dueringers / ende des volck zeden.

Dese Provintie Germanie leyt tusschen de Saren / Westphalen / ende Francken / de Bemen ende Saren van Oosten / de Swaben van Westen / de Rijnlanders ende Westvalers van het Noozden / de Francken ende Beperen van het Zupden hebbende / een hart grondelyck volck tegen zyn vyanden. Dit volckryck lant voert staetachtige / stercke / welgestelde / schoon mannelycke lieden / ende is ober al met geberchte omringt ende bevesticht / maer van binnen een essen lant / vruchtbaer van alderley koozn ende vruchten / behalven wijn / die niet alsoo veel by haer lieden en wast / evenwel en zyn sy niet sonder wijn. Dit lant is vol vaste Sloten / Steden / Meeren / Rivieren / van goeden locht / wepzyck / daerom vol van allerlepe soozten van bee.

Daer vintmen oock (soo Herz-

dotus meynt) Berghen vol Metael / oock goutende Silberaderen.

Van Slesien, Merthen, Bemen.

Van dese landen besiet boven int langhe.

Van Saxonia, ende der Sachssen oude ende nieuwe Sedden, gelove ende Regiment.

DE Sachssen / dese steene volcken / meppen sommighe / dat sy derwaerts ypt Britannia ghecomen souden zyn / een plaetse te soecken om te bewoonen / ende hebben de Dueringers ypt het landt geslagen. Sommighe segghen dat sy een overbleven volck zyn van het heyl Alexandri Magmi / die hen lieden te vooch gestorven / ende haer also verstroyt ghesaten heeft.

Sachsen lant ende zeden beschreiben.

Dit volck begonst terstont goet Regiment ende Politij / deplde haer gemeypnte in vper Gheslachten / in Edele / gebeyde knechten / ghebozen vryen / ende knechten / niet gebodt / dat een pegelick geslachte by verbuerte des levens / in zyn geslachte houwelijcken soude / ende niemant zynen Staet verwisselen ! Also moeste dienstmaegt ende knecht te samen in een houwelijck / ende een pegelick in zynen Staet blyven.

Om de booshepdt te straffen / hadde dit Heydensck volck goede Wetten / ende insetten tot eerbaerheyt der zeden veel nuttelijcke dinghen. Groepende boomen ende springende Fonteynen. Item / een groote in den Hemel opgherechte Calonne eerden sy. Item / sommige

Saren of-
feren men-
schen ende
en willen
Godt geen
beelt ma-
ken.

mige besijnde daghen offerden sy Mercurio menschen tot eenen offer.

Haer Goden en wilden sy noch in Tempelen beslupten/ noch eens menschen gedaente geijicken/ daerom dat de Gadtcheit onbegrijpelijk was/ die niet ghebeelt en mocht worden. Haren Goden wyen sy Wouden eerdense na haer namen. Sy hadden op de Teeckenbieders/ Dagh-verkiesers/ Dogelgeschrey/ ende het Lot/ groote acht/ ende veel ende menigherley ober geloofs. Van den Peerden ende haer nepen/ namen sy oock veel af. Sy hadden een wit Peert/ met geens menschen arbept vermoept/ dat volghden sy nae/ ende geen aenwysen en wert meer ghe-
love ghegheven/ dan dit Peerts nepen/ by den gemeynen man/ E-
delen ende Papen. Dese Peerden hielden sy voor Dienars Gods/ ende Raedtslieden sijnder secrete-
ken.

Als sy eenen vpant bingen/ met desen moeste haerder eene in eenen bpsonderen Camp treden/ lach sy boven/ soo wast een tecken van toekomende victorie/ maer lach sy onder/ soo bediedet een gewisse nederlage.

Saren
bierlup-
pers.

Den Wijn is diere ende bzeemt by henlieden/ maer het zijn sulche biersuppers/ datmen hen somtijts in kannen niet genoech en kan toedragen. Sy setten by tyden een Melckghelte op de Taefel vol Biers/ daer in een schotel/ wie dan doyst heeft/ die dzinckt/ jae sy dzincken malcanderen daer uptoe. Dit Bier is seer goet/ geen Roe en soude so veel dzincken/ als een van dese Derckens/ sehier

ongelobelijk te seggen/ sy dzincken dach ende nacht/ tot dat sy droncken/ ende wederom nuchter worden. Die int dzincken haerder alder meester is/ die heeft niet alleen lof/ maer loon ende eenen Crans of/ wie niet mede en dzinckt/ die packe hem werch. Dit laster bedyppen de Duptschen met den wijn/ ende ten is nimmermeer schande/ maer eere. Looch/ Speck/ Boter/ Sout/ al rauwe is haer spysse. Sy hebben een epgen sprake ende gedaente/ na dese Hemels influentie. De moeders kauwen dese voozgemelde spysse den kinderen in/ dat is haer melck/ moes ende byp. Sy koken selden/ dat hout en kommen sy niet wel gekrypen/ de huplen zijn slecht van slyck gemaect/ sehier ghelijck in Hongerpen. Dat volck is dickwils rijck/ maer dat op ghenen grooten pracht noch bpsonderen wel-lust en acht. Nu van de gelegent-
hept des lants.

Sachsien eynt hem van den Rize-
viere Messera/ sommi he hebben
ghemeynt aen den Rijn/ teghen
het Noorden stootet aen Dene-
march/ teghen het Zuiden aen de
Francken/ Weperen ende Bemen/
teghen het Oosten de Slesiers en
Prupssen aenroerende. In deser
gelegenthept zijn besloten de Du-
ringhers/ vooz ende eer dan de
Saren/ in dese landen gheseten
hebben/ upt Specia haer Vader-
lant verdriven/ vooz veel oozla-
ghen vermoeyt. Keysar Carel de
grootte heeft tegen dit noch asgo-
disch volck/ veel oozloghen geboert/
ende haer het Roomsche ghelobe
aen te nemen gedwongen. Maer
sint dat het Keyserdome aen de
Dupt-

Gelegent-
hept Sa-
renlants.

Duytschen is gekomen/ heeft hem den naem der Sachssen ghemeerdert/ onder welke veel keylers (soo gehoopt is) geweest hebben. In dat lant woxt eenen Berch/ niet verze van den Coperberch gebonden/ welcks steenen gelijk de Bylen rieken. In sommighe plaetsen bintmen oock seer schoonen Marmersteen/ sonderlinge by den Steen S. Michaelis. In Pomeren teggen het Oosten aen Sachssen snotende zyn veel treflycke steden. Een Bisdom niet klepnder dan dat Mentzsche/ is in dezer Sachssen/cher gelegenthepdt/ Camin ghenaemt/ welcker Bisschop niemandt van den Roomschen stoel boochtrbaer en is.

De Brandenborghersche worden in twee Marchgraesschapen gedeelt/ door d' oude loopt de Elbe/ het newwe Marchgraesschap deilt de Riviere de Alder genaemt/ daer aen leyt Francofort die Edel Coopstadt/ ende tot keyserlycke verkiefsinghe ghecooren plaetse. Dat Marchgraesschap heeft den name van der Stadt Brandenbozch. Aldaer is eenen Bisschoplycken Stoel/ ende des Marchgraven halfrecht.

Hoofst-stad
Du-ringer
Mepfch-
ners.

Der Mepfchners Hoofststat is Mepghin/ daer aende Elbe henen loopt/ aldaer is een Slot ende Bisdom. In dese Provintie leyt de Stadt Leppich. In Queringen/ is de Hoofststadt Erfordt. Alle die landen ghebryucken der Sachssensche rechten/ spake ende zeden/ maer de rechte Sachssen zyn de Marchenbozchsche/ oock die van Bremen/ Halberstadt/

Hilbersteyn/ Werbum/ Bynswijck/ Hambozch/ Lunenbozch/ ende Lubeck. Ontrent Halberstadt is eenen seer byuchbaren bodem van Carwe/ van hoge stroo- halmen/ dat sp somtijts eenen man te peerde sittende ober repcken. In dese Stadt is een ghewoonhept/ dat sp alle Jaer den grootsten Sondaer die sp weten/ nae haerder achttinghe/ in een klage-lyck kleet vercierren/ ende den eersten dach van den Wasten in de kercke leyden/ daer nae als eenen Ballinck wederom upstooten/ die moet den gantschen Wasten in ende bupen de Stadt dagheleijer rontsom de kercken gaen/ tot op den witten Vonderdach/ so leyden sp hem dan wederom in de kercke/ ende nae het gedaen gebedt/ alsof solveren sp hem/ die is naemaels aller sonden reyn/ ende woxt Aldam gheheten/ den welcken sp veel gelts geven/ t welck sp evenwel de kercke moet laten/ ende weder offeren/ so is hy van sonden byp/ gelijk de hant van de blopen.

Bynswijck is de grootste stad in de Duytsche landen/ daer zyn 5. Marten/ 5. Raethhusen ende so veel staden/ van welke den Hertoch aldaer den name heeft.

Den Hertoch van Sachssen is een cleyn deel des rechten Sachssenschen Landts onderwoopen/ want in dese Provintie zyn veel ander Dorsten/ Bisschoppen/ ende Rijcksteden/ maer Mepghen/ ende het meeste deel van Queringerlant/ ende veel steden in Lantsitz ende Francken/ behozen aen dit Hertochdom. Den keur der kiesinghe eens Roomschen Coninc/ hebben de Hertoghen van

Breemde
geloonde
hepde te
halder
stade.

Bynswijck
wijck de
grootste
stad.

Sachffen van een cleyu Hertochdom tuffchen Meyfen ende Slesien ghelegghen / waer in de Hoofstادت Wittenberch is. Sachffen heeft oock veel suere ende soute Fonteynen / daer men soudt upt liet. In Lurenborch zyn oock oberbloedige Soutputten.

Soutputten in Sachffen.

Van Denemarck, Dana.

Denemarck.

Teghen het Noorden zyn drie Conincrycken aen malcanderen stootende / als Denemarck / Sweden / ende Noorwegen. Denemarck een deel der Duytscher Ratie / hebben voortijts de Sachffen in gehadt. Daer zyn twee Denemarcken / dat upterste in de slippe der Pomersche oft Duytsche Zee loopende / d'ander bet teghen 't Zuyden / waer boozen de Elbe loopt. Daer af elders / ende hier na oock vermeldinge geschiet.

Sweden, Gothi.

Sweden.

Sweden is ober al met de Zee omringt / veel Eylanden in hem begreppende / onder welke een is / Scania ghenaemt / die voortijts geheel Europam met wapen besommerden / de Gotthos oft Hunnos bestreden Pannoniam / Misiam / ende Macedoniam / alle Ilirische contreren belegghert / Duytsche / Italiaensche ende Galische landen verwoesteden / ende haer ten laetsten in Hispaniam neder geslagen hebben. Van daer was der selver oorspronck. Nu Gothia lept tusschen Pannoniam ende Noorwegen / also dat de Gothi de Sweden ende Russen

worden genaemt. Besiet Gothiam hier nae.

Van Norweghen, Nor-mannia,

Normannia / anders Denstria / van den Pozicischen volcke alsoo genaemt / welke van Noorwegen derwaerts comende / ende haer besittende / die plaetse alsoo ghenaemt hebben. Het stoot aen Galliam tegen het Zuyden / aen de zee Oceanum tegen het Noorden / zyn Landouwe is bet / vruchtbaer met velden / beemden ende Wouden / roemweerdich / met edele havenen der zee begaest / vruchtbaer van bee / hozen / ende alderley vruchte / met stercke steden bevesticht / welck Hoofstادت Rhotomagum genaemt is / aen de Riviere Sequana gelegen. Dit volckrijck landt is met veelhepdt van volcke wel beset / sterck ende crijchsvierdich / heusch / ende statelijck in cledinghe / matich in al haer dinghen / goeder tieren in 't aensprecken / vzedelijck in gasteryen / aengenaem van leuen.

Normannia.

Pirenea, ende Subaudia.

Pirenea / Pirene / een Berghige Probinctie Europe / welck berghen Pirenei genaemt zyn / welke veel groote Probinctien schepden / sy strecken haer van den zuyden in het Westen. Dese Berghen schepden Hispaniam van Danckrijck / Galliam Barbonensem / ende Lugdunensem. Dese berghen hebben van den Oosten Duytschlandt / van 't Zuyden Italiam / van't

Pirenea ende Subaudia.

van 't Westen Hispaniam / van 't Noorden Galliam / ende woorden met veel steden ende plaetsen besocht ende geraecht / waer af dese Contrepe Pyreneas genaemt is / want Pyz heet op 't Griec / vper. Dit vast bergich lant is een moeder van veel Rivieren / Wouden / ende van veel volcken ende landen een voesterinne / der wilde dieren een behoudenis / oock veler metaalen / ende heeft veel vaste plaetsen / steden / oock veel ende menigerlep volcken / van zeden ende spraken onderscheppen / soo Herodotus aenwijst.

Sibaudia / een seker vzedelijck lant des Pyrenischen geberchts / met welcken berch dattet van Italia ende Gallia ghescheppen wert.

Rinchovia, den Rinckauw.

Ringau. Dit landeken ontrent en onder Mentz gelegen / aenden Rijn / is vruchtbaer / van Dalen ende Bergen lustich ende genoegelijck / eenen Hof des wellusts / also dattet de voorbygaenders ende inwoonders wonderlijck verguicht / want het heeft een soet aerdrich / welck hozen ende goede vruchten haest ende in grooter menichte uptgeeft. In desen hoeck is alderlep gheslachte van Boomen / vol goede vruchten / noten ende menigerlep fruyt / soo gheheel / dattet hozen daer vooz niet en can opcomen. De Wijnbergen ende Wouden metten Wijn / welcken sy (dat wonderlijck is) gheen schade en doen / zijn oock vol goede Wouden / ende menigerlep. Het heeft oock warme gesonde Fonteynen /

upt het Vertrijck ontspringende / tot de gesantheit der menschen ende veel ander dingen nuttelijck.

Lotharingia.

Lotharinge. Lothringhe in een Provintie Germania / de laetste ende ten eynde gelegen / van Lothario also genaemt. Dit heeft van 't Zuiden den Rijn ende Elsaet / van 't Westen ende Noorden / Franckrijck. In dit lant leyt de vermaerde Stadt Metz / de Riviere Mosas vloeyt vooz dese Provintie / die op veel plaetsen van wijn ende koren vruchtbaer is / met Fonteynen ende Rivieren bevochtigt / Berchachtich / Bosachtich / met wilde ende tamme Dieren beset. Dit volck is vermengt van Duytschen ende Franchopsen / ende heeft veel heylsamen vzeemde Fonteynen / gedroncken zijnde oft daer upt gebaet / tot alderlep medecpue ende plage dienstelijck.

Van Islandia ende haer Rivieren.

Islandia de laetste Provintie in Europa / tegen 't Noorden ober Nozwegen gelegen / met ewige koude ende Isbegaeft / vanden Oosten hebet Wyckham / tegen 't Zuiden Nozwegen / van 't noorden den gewosen Zee. In dit lant zijn ghevozen Bergen / van enichel ys. Daer vintmen Eisael / witte vzeefelijcke Beren / die met haer poeten gaten in 't ys oft water breken / daer dooz invallen / visch vangen / ende tot dese gaten wederom upt trecken / ende haer daer af onthouden. Het

Islandt heeft witte Beren die wel visch vangen.

is een leech onbzychtbaer lant /
 uptgenomen in sommige **Dalen** /
 daer en wast nauwe half grasch /
 ende sommige bzychtbare boome /
 ende alderlep bee/waer by hem dit
 volck van visch / ghejaegh / ende
 vleesch gheneert / de Schapen en
 connen aldaer mits groote coude /
 niet leven / daerom bekleden haer
 de inwoonders van de wilde hup-
 den der Beren ende andere Die-
 renteghen de koude. Ander klee-
 deren en konnen sy niet gehebben /
 dan van elders verwaerts ghe-
 zacht. Het is een wilt / sterck /
 verschrikelijck volck / totter jacht
 ende tatten vis-banck geneben.

Van Wilandia, ende zijn-
 der gelegentheyt.

AEn dat gerecht Norwegen
 stoot Wiland / versprecht hem
 tot aen de Oceanische Zee. Dit
 lant en is niet sonderlinge bzycht-
 baer / dan van Bosschen ende
 gras. Daer in is een wilt Bar-
 barische volck : der Swarter con-
 ste ende Cooverpe begeben. De-
 se verroopen den Schiplieden den
 wint / als sy hem gebeck oft te-
 gin windt hebben / alsoo sy hem
 hebben willen. Want de Dypbe-
 len bewegen (mits haer ongeloo-
 be / oft veel meer van haers ghe-
 loofs wegen) de locht / ende som-
 tijts so stormelijck / dat die arme
 lieden soo lange daer aen geloofst
 hebbende / upt een recht oordeel
 Godts / ten laetsten met haer ge-
 love endeleugenen / verderben en-
 de t' onder gaen moeten / noch-
 tans gedpet hen haren coop pin-
 ners eenen goeden tijt.

Wint en
 roope in
 Wilt.

Van Norweghen ende zijn-
 der gelegentheyt.

Norwegen verstrekt hem te-
 gen 't Noorden / repcht aen
 de Gothos / metter Riviere de
 Elbe van de Gothis gescheyden.
 Item aen de Varos tegen 't zup-
 den / oft soo sommige fabuleren /
 aen de gebzosen zee. Tegen het
 Oosten ende Zupden aen de Dupt-
 sche zee / ende tegen 't Westen aen
 de Britannische zee / een wyde
 Provantie / nochtans overmits
 de coude onbzychtbaer. Dat
 volck leeft van den vis-banck en-
 de wilt-banck / heeft selden bzoot/
 maer veel wilts.

Daer bintmen Fonteynen /
 watmen daer in doyt / het sy leer
 oft hout / dat woxt terstont steen.
 Als by ons den dach ten langsten
 ende coosten is / so en woxt by hen
 lieden de Sonne oft den dach
 nauwe gesien / sy moeten dach en-
 de nacht licht oft byer bzanden.
 Anders ist een sterck verschrikel-
 lyck verweghen volck / dat haest
 aangact / ende cloeckelijck waecht /
 het geest veel Zeerovers upt. Dit
 lant en heeft geen hozen / wijn oft
 olpe / dan datmen daer in bzynght.

Fontey-
 nen in
 Noorwe-
 gen / daer
 in alle dach
 tot steen
 woxt.)

Van Vrieslant ende Vtrecht, an-
 ders Traiectum genaemt.

Frisia / Vrieslant / een Provin-
 tie in Germania aen de Zee ge-
 legen / repcht van het Oosten aen
 de Westphalen / stoot aen dat Br-
 rechtische lant tegen het Westen /
 hoe wel sommighe willen / dat de
 Vtrechtische Vriesen zijn. Bis-
 schop Albrecht te Mentz / die dat
 Clooster te Dilden heeft gesticht /
 ende

Deerecht
allien/
dumige
arret in
Prieslant
dumighe
arret in
dallant
egge.

ende opghericht / onderstont hem
voortijts dese volcken tot het
Christelijck ghelobe te byngghen /
maer hy wiert van haer verslagen
ende niet de marteliszatie gecroont.
Dit is een kloek volck / tot der
wapen goeessent / ende en begeert
nochtans niet te oorlogen noch te
heerschappen / en wil oock niet be-
oorlocht noch beheerschap woz-
den / der bypheyte alsoo begerende /
dat sy eer stozben / sae lant / lijf en-
de goet verlozen / eer sy haer onder
een heerschapppe begheben / sy
roemen haer als de bype / meer dan
de Switsers. Sy laten den Her-
toch van Burgondien hem wel
een Heere van Prieslant schelden /
ende vergonnen hem den ydelen
Littel / maer hy en heeft by hen
niet veel op te heffen noch te doe-
ne. Sy gebuycken haerder zeden
byp / bereypt zijnde / niet onwillich
de doot om de bypheydt onber-
schickt te lyden : ende gelijck sy
niet en begheven te regeren ander
volcken / also en willen sy niet / so
geseyt is / van yemant geregeert
worden. Ridderlijcke weerdic-
heyt is by hen ghehaet / ende niet
aengesien. Een stout man die hem
over eenen anderen verheft / ende
daer by eenen archwaen te heers-
schappen is / dien en lyden sy niet.
Sy kiesen alle Jaer eenen raet / om
eenen ghemeynen nutte in behoor-
lijcker ghelijckheyt te bescheyden.
Sy straffen de ontsucht der vrou-
wen seer ernstelijck : De Priessters
sonder vrouwen en laten sy niet
geerntoe / op dat sy ander lieden
slaepcameren ende houwelijcks
bedden niet en besmetten : want
sy meyden dat haer de menschen
seer qualijck onthouden connen /

Prieslant
achtenou-
genen E-
bedom/
Ridder-
schap of
Heerschap-
ppe.

ende achten als onmogelijck. Al
haer vermogen ende rijkdom is
aen bee. Het is een effen lant /
Weerich / ende seer weyderijck /
aldaer is gebreck van hout / sy on-
derhouden dat bype met seemach-
tigen eltigen walem ende dzoage
koemes / daer sy by koken / ende
haer inde koude onderhouden.

Geen hout
in Pries-
lant.

Dit sterck voortredende dapper
volck heeft voortijts psere Lan-
cien gevoert / ende geworpen voor
sijn gheschut. Het dzaecht kort
happ / int rante afghesneden. Sy
straffen de hoererpe hart / ende en
laten niemant een ongetroude by-
sitsier toe / bewaren haer kinderen
voor alle lichtverdiecht / ghe-
ven hen in tijts mans ende vrou-
wen / op dat alle onbetamelijcke
oncuysheyt behoet ende vooze-
men worde.

Cornelius Tacitus schrijft / dat
tot Peronis tyden twee Legaten
oft Sepntboden upt dit volck nae
Roome gesonden zyn / de welcke /
als sy in dat Pompeisch Raet-
hups ghegaen zijnde / sommighe
vreemde uplantsehe mannen on-
der de Raetseheeren sittende sagen /
ende vzaechden wat dat bediede /
ende onderzichte waren / dat sulc-
ke eere den Sepntboden des volck
toebehoort / die van Roomsche
dencken ende vrientschappen den
Roomeynen ghelijck oft te boven
ginghen / soo hebben sy terfoudt
voortz getreden / haer onder den
Roomschen raet nedersettende / en-
de geschreben / dat niemant niet
wapen / trouwe / ende gelobe de
Guptschen te boven en ginch.
Van welc haet wegghen / hadde de
Pero bepde niet eer en staet be-
gaest.

Van

Van Hollant.

Hollant /
Dollant.

HOLLANT een Provintie der Duptfcher Natie / nae fpenen overbloet van alderley vifch / Die ren / wilt / vzychten / &c. Het rechts Dollant genoemt / ftoot tegen 't Noozden aen de Zee / op ander plaetfen in de gedaente eens Eplants / tuffchen de armen des Rijn's ombangen / van het Ooften aen Drieflant / van 't Zupden aen Zabant / van den Weften aen Vlaenderen palende / ende is een Meerich wepdyck lant / met veel Meeren ende Zeeftroomen doorgooten. Daer zijn sommige die seggen / dat Drecht de edele ftadt in Hollant lept. Dat Nozftendom is alleen den Keifer onderwoopen / het heeft een wijt lantfchap onder hem befloten / van Ooften de Driefen / van Zupden de Weftphalen / van Weften fchepdet alleen den Rijn / dattet niet aen dat Geldersche Hertochdom en ftoot. Drecht daer in ghelegen / is een rycke ftadt vol volck / van Duptfcher zeden ende fpraecken. Den Biffchop aldaer vermacht in noden 40. dupfent ftrijdtbare ende welgerufte mannen te velde bzingen. De mans en vrouwen daer in zijn van feer fchoon gedaente / die haer vooz de overloop haerder vyzanden met inlatinge der wateren / ende met eygender kracht befchermen. Hier is dit volck danc / fpen hebben geen wijn-gewas / behalve wat de Cooplieden by wipen derwaerts bzingen. Metten bzandt is het gebzupch gelijck Drieflant / doch ift op sommige plaetfen bofchachtich ende vol wilts. Na de gelegentheyt / zeden / heerfchapppe

ende fpraecte / behoort aen Duptflant. Dit volck is mannelijck / kloeck / fchoon van lype / sterck / goet van zeden / aendachtich tegen Godt / getrouwe tegen de lieden / ende vzedelijck / min roofgierich dan alle ander Duptfchen.

Van Weftvalen, ende de Weftvalen Justitie, eygenschaende gelegentheyt.

VVEftvalen eyndt hem tegen 't Weften aen den Rijn / teghen het Ooften aen de Ribiere Difurgo / anders de Defera genaemt / teghen 't Noozden aen Drieflant / ende de Hollandfche Drechtfche contreppe / ende tegen 't Zupden aen dat Weftfche gebichte ftotende / upt welck gebichte de Ribiere Amasus fpruyp / ende dat landt fchier in 't midden deplende / dooz Drieflant af in de zee valt. De Ribiere Sala bevochticht dit landt / welck vooztijts van de Zucteris bedwoont heeft geweest / d'ander seggen van de Sicambzys. Dit volck heeft Carolus Magnus alder eerft totten gelobe bedwongen. Als fpaer nu dickwils af vielen / ende wederom te rugge na haer oude afgoderpe fagen / met verachtlinge des Roomfchen gheloofs / ende noch trouwe noch gelobe en hielden / op dat Carolus defe trouweloofheyt upt byeeft des bans / van desen dickmaels gefchieden afbal verfehichte / fo befceide hy heymelijcke richters / die men nu Wetende noemt / dat fpaelcke geloofbzuchighe lieden fouden fonder eenich voozgaende recht oft aenclage / byp van lebenden lype

Westvalen / ende van haer Nozftend / ende gherichten.

ter

ter doot/ alsoo sp wilden richten
ende dooden. Hier toe vercoos sp
dappere/ der gherechticheydt lief
hebbendelieden/ als puerers van
het Roomsche ghelobe/ welck de
Westvalen (als sp hier en daer/
edele ende onedele aen de boomen
in bosschen vonden hanghende/
sonder eenich voorgaende vormis-
se) alsoo verschickte dat sp ten laet-
sten in 't gelobe bleven/ welck ge-
richt by sommige tot op desen on-
sen tijt duert/ ende bysonder wijt-
men sulcks de geweldhebbers in
de Voosten Cloosteren. Dese hee-
ten Scabini/ op Duyts Wetende/
die so veel van haer selven hou-
den/ dat dese haer wechgenomen
byphedyt ende ghewelt hem noch
heden dooz gantsch Germaniam
te versrecken/ voortijts hebben
dorven beroemen. Sp hebben
sonderlinge teekenen/ manieren/
wysse ende secreten/ waer dooz sp
de quaetdoenders (oft dickwils
veel meer haer byanden ende mis-
gouftighen dan quaetdoenders)
voordeelen/ aencomen/ ende mal-
canderen kennen. Het zijn heyme-
lijke richters/ die 't landt dooz-
loopen/ ende de quaetdoenders
mercken/ aenclaghen/ ende nae-
maels de executie der sententie ee-
nen jongeren bevelen/ de schuld-
ge nergens af wetende. Waer sp
getregen worden/ moeten sp also
daer aen.

Dese Heydensche fantasie is in
een sulck misbruyck geraect/ dat
men veel meer de gene daer op men
gram is/ uyt haet en rijt/ dan de
quaetdoenders uyt gerechticheydt
doot/ ende het is een mooyt ende
dootsach/ men macht rymen hoe
men wil/ waer af so veel Canones

in alle rechten zijn/ dat men nie-
mant onberhooyt en sal oordelen/
tegen de ordinantie deser mooyde-
naers/ daer toe soo is de oorsake
daerom dattet Carolus in geset
heeft/ wech genomen ende opge-
houden/ daerom sal dese Heyden-
sche Wet oock niet rechts in den
dreck vallen/ dewyle sp aen den
Daus niet meer tot schelmen oft
ongetrouwen geworden en zijn.
Maer soumense alle rechten/ die
van 't Roomsche gelobe afgebal-
len zijn/ help Godt! wat een wo-
gen ende hangen moesten aen
rechten: ende alle Westvaelsche
bozgers en waren niet ghenoech
tot hangemans oft richters/ al
warent oock inckel Scabini.
Daerom achten sommige/ dat dese
sp byphedyt eerst ter tijdt keiser
Marimiliani is af gegaen: som-
mige achten/ dat sp by belen noch
heymelick bestaet.

Dit landt is coudt/ behoefstich
van wijn ende cozen/ bier is ha-
ren dyanck/ swart byoot haer spys-
se/ Rynsch wyne aldaer geboort/
zijn diere/ die dyancken alleen de
rijcke/ ende dat selden. De in-
woonders zijn strijtbare sinrijcke
lieden/ waer af dat spreekwoort
coemt: De Westvalen baren meer
schalcke ende archlistighe lieden/
dan dwasen en sorten. Den Bis-
schop van Colen zijn sp ghehooyt
saen. Twee heerlijke libieren
blijeten dooz dese Prouintie/ Wels-
sera ende Rhenania. By sommige
woyt dit lant/ out Saronia ghe-
noemt/ dat is/ out Sarenlandt.
Hoerpe ende overspel is eertijts
hooch gestraft geweest/ ende alle
gedaente ende aenwysen eeniger
onreynicheydt by hen lieden straf-
weer-

Wetende
afgegaen.

Scabini/
Wetende.

werdich/ niet alleen berijpt/ maer streng gestraft gheworden. Tot int seiden hondertste Jaer na Christi geboorte zijn sy Heydenen geweest/ maer nu Roomsche Christenen. Dit landt is tot vee meer dan tot hozen genegghen ende bequaem/ goede sout-putten ende metael-berghen vintmen aldaer: Eeckelen noten/ ende appelen zijn daer overbloedich/ ende alderlep wilt ende tam vee. Het heeft veel vasse sieden ende stotten/ op de plepnen ende bergen.

Hassia, Hessenlant, ende van der Hessen eyghenschap ende lants gebruyck.

TWschjen Westfalen en Francken leyt Hessen/ een berchachtige contreppe/ die haer van den Rijn teghen 't Noorden versteckende aen Ouringhen stoot; Marekbozch is de Hooft-stadt daer in/ daer den Lantgrave Hof hout/ nu ter tijt Lantgrave Philips genaemt/ een so treffelijcken Grijchman ende gheleerde Doct/ als nauwe eenen in de Duytsche landen. Dit lant is met alderlep voozraet tot menschelijcker nootduft wesentlijck versien: Een grof bier-drinckende volck.

Zeelant.

In Zeelandt wonen de laetste volcken der Duytscher Natien/ een waterich landt/ dat van Oosten Hollandt/ ende van Zupden Vlaenderen heeft. Middelbozch is de Hooft-stadt daer in/ wel bevlucht/ haefachtich ende rijck/

ende tot coopmans neeringe ende hanteringhe seer bequaem. Tot Zielum een stedecken daer in/ met water omringt/ schepen de Cooplieden toe. Dit lant staet geheel in 't water/ wordt alleen met Dycken ende Dammen onthouden ende beschut/ de welcke Anno 1530. inghebroken ende afgescheurt/ upt ongeduerichept ende stozmen der zee/ schier dat gantsche landt verdroncken is. Daer af elders. Dit lant is meerich/ ende vruchtbaer van koozn/ maer van ander vruchten ende boomen geheel bloot/ want dit lant en is van wegen sijns gesouten natten gronts den boomen niet voeghesijck/maer het is een volcrich lant/ niet claek dapper vooztrebende volck beset/ een volc teghen alle man vreetsaem/ niemant overlastich/ teghen God aendachtich/ ende teghen de menschen getrouwe.

Brabantia, Brabant, anders Rhecia genaemt.

Dit lant der Duytscher Natien droert aen Galliam Belgicam/ heeft den Rijn van het Oosten/ Drieslandt/ Vlaenderen ende Britanniam ober zee tegen 't Noorden/ Brachrych teghen 't Zupden ende Westen/ daer voozvloeyt de Riviere Mosas: De Riviere Scheldia vloeyt dooz 't lant/ ende wederom daer vooz met eenen tegen bloedt. Het is een vruchtbaer bevocht lant/ boschachtich/ met Beemden/ Ackers/ velden/ wijndragende bergen/ ende alderlep vruchtbare boomen verciert/ met tamme ende wilde dieren over-

verbloedich. Dit volserijck landt is met hoen / schoon / dapper volck beset / dat onder malkanderen vzedelijck ende vriendelijck leeft / een welbadich mild aendachtich volck / niet ongelijcksonnich het vzychbaer aertrijck daer sy in woonen / also dat volck ende landt gelijcke goet zijn / daer inliggen veel edele Steden.

Burgundia.

Burgundien.

Burgundia houden sommighe Bvoor een deel Franckrijcks / Gallie Zenonensis. Dit lant is op veel plaetsen vzychbaer / boschachtich / met Rivieren ende Fonteynen bevochticht / op veel plaetsen dor ende onvychbaer. Item aen 't geberchte hout / overmits den geduygen regen ende sneeu / die daer altijts vallen. Veel zijnder aen dese Bergen / die upt het doorghaende ghebruyck des sneeuwaters / swillinghen ende kroypen kroygen. Wilt hebben sy overbloedich / als Beren / Hertzen / wilde Swynen / ende andere.

Vlandria.

Vlaenderen.

Vlaenderen / een Provintie Gallie Belgica heeft van het Oosten dat Duytschlant / Germania / tegen 't Noorden Britania / van het Westen de Franckoyse Zee / van 't Zuiden Burgundien. Dit kleyn lant is groot van rijckdom / overbloedich van weyde ende vee / vol schoonder steden ende havens der Zee / met beroemde Rivieren bevochticht ende overgoten / met een sterck welgesicht volck beset / rijck van kn-

deren ende alderley goeden ende koopmans ware. Een liefelijck / vzedelijck / vriendelijck / ghetroou volck / oock tegen de Duytlanders / van vriendelijcken ghelate : van verstande ende konst subtyl ende konstelijck / op 't eerste in wolwerck : Want de kostelijcke wolle die van Enghelant derwaerts komt / wort aldaer tot laken gemaect. Dit lant is lessen ende vzychbaer / alleen dattet gheen wilde / maer anders veel vzychbare boomen heeft. Sy branden / aertschollen oft torven voor hout / die sy daer toe genaech ende goet hebben / so goet als immer eenich hout om te roken / ende alle brandinge wesen mach / allen de affcheit en zijn niet so goet / ende zijn van quaden reuck. In dese landen is menigerley volc upt Cimbrja ende Dacia aengenomen ; daer maectmen de konstelijcke lakenen ende Capisferien / met wonderlijcke konste / beelden ende personagien ghewracht. Het zijn oock andersins aen goeden / ende koopmanschappen doozluchtighe redelijcke lieden. Daer inliggen Brugge / Gent / Mechelen / Antwerpen.

Van Alsatia oft Elcebo, op het Duytsch, Elsaet oft Elces ghenaemt.

De Riviere Illan / Alle ghe-naemt / die door dat Elsaet vloeyt / noemen sommige Alsam / ende daer af dat landt Alsatiam. De andere achten dat dit landken daerom Elsaet heet / om dat de inwoonders aen der Ill sitten / also het Duytsch medebryngt / Illsaet / Avoor Ghelesen. Ghena-

nus noemet van Elebo / Elees
oft Elsaet / d' welck sommige der
Heduozum wooninghe ende Lant
gewest te zijn / achten.

In dit lant is vruchtbaer ende
haefachtich van alle vruchten en-
de noodruyt / maer niet groot /
op 't langhste reykht dit tot in de
twintich mylen / daer 't op 't byet-
ste is over divers / niet over vier
mylen. Tegen het Westen eyndt
hem dit lant aen de Riviere Vos-
ago / tegen het Oosten aen den Rijn /
tegen 't Zuiden hevet zijn Fron-
tiere ende Marchsten by Ca-
num / tot aen de Hart ende
Ensfzheym / teghen 't Noorden /
de Rivieren Sozvam ende Ma-
tram.

De vruchtbaerheyt van desen
lande mocht ghy daer by afne-
men / dattet niet alleen veel duy-
sent inwoonbers / met wijn ende
koozen en spijst / maer oock ander
Patien / sonderlinghe van wijn /
want in dit landeken zijn boven de
ontallijcke Vozen / seffenveertich
Steden ende Stedekens met mu-
ren omringht / vijftich Sloten op
Bergen ende Dalen gelegen / en-
de bewoont. Daer bint ghy oock /
behalven ende boven dat mach-
tich Sticht ende Munster te
Straefbozch / thien ander stichten
derthien Abdyen / vier-en-veertich
Cloosteren beyderley gheslachts /
ick woyghe der Broechy hoven /
Heeren huysen / Baghyen / ende
Selle-broeders huysen / Gasthuys-
sen / der armer herberghen / Me-
lactsch oft Sieck-huysen / daer-
men nauwe in geen landt na zijn-
der ggoote so veel luye lege liden
ende stercke Bedelaers onderhout /
ick woyge hier oock den ontallij-

Elsaet
heest 46.
Steden
ende vijf-
tich Slot-
ten.

ken Edeldom / hier toe doet dat an-
der luye volck / als rijcke Vo-
gers / Cooplieden / &c. Soo sult
ghy u billich van dit lants vrucht-
baerheyt ende Gods goetheyt
verwonderen / als dattet niet al-
leen dese altemael voert / daer schier
alleman wijn dynckt / ende een
wellustich teerijck volck is van
natuyren / dat bzaffen moet. Maer
oock Seperen / Swaben / Hollan-
ders / Engghelan / Hispaniam /
&c. Ende andere verze Patien met
zyen wijn verheucht.

Strabo / Ptolomeus / &c. noe-
men dese Contrepe / Triburum /
dat volck Tribochios oft Tribos-
res / tusschen de Raurices ende
Demetes / aen den Rijn ende Vo-
sago gelegen. Dit landt is oock
tot den Wilt-banch ghewepet /
rijck van alderley Voghelen / by-
sonder van alderley Viscy ober-
bloedich / also ten eynde deser Geo-
graphie van Straetbozch ghe-
sept wort.

In dit lants Contrepe ende velt
en is niet onvruchtbaers oft on-
gebouts / de Bergen vol Wijn /
de Pleyen ende Dalen vol Beem-
den / Acheren / Vogaerden van
menigherley vruchten / Rivieren /
Dennen ende weyden / Eckeldza-
gende / ende bepte vrucht / Rivier
ende wildtrijcke Wouden / alsoo
dat dit landt niet onbillich een
Woeder van veel vruchten mocht
genaemt worden. Daer koocht-
men oock ghevierden Elseters
Wijn / oft bzandewijn / die men te
water ende te lande in veel landen
verze voert. Daer vintmen oock
silver ende pfer Metael putten /
aen de Riviere Vosago.

Dat volck daer in is stryctbaer /
milt /

Tribos
worden de
Elseters
genaemt.
genaemt.

milt / gastvry / slecht / ende niet
pzonckich in kledinghe / arbept-
saem teerachtich / dat den meesten-
deel in den dach leeft / van den
moeghen niet sochvuldich / ende
dat niet tot provisie en behout /
daerom hoe vzychtaer dattet
landt is / so komet nochtans lich-
telijck in hongher ende jammer /
want het en leyt niet te boven :
Ende winnet veel / so verteret veel /
soo dattet altemael met hem op-
gaet. Daerom macht meer ver-
quijstelijck ende verdoenlijck / dan
belceft ghescholden worden / als
die eenen kleynen stoot oft onghel-
uck in nooden bringht / bysonder
waert dat de Steden niet so vooz-
sichtich en wazen / dat sy dien on-
raet ende onbillicheydt wech na-
men / ende de Voozkoopers ende
Ghierigen / die God oock tot dit
werck gebruycken moet / hoe wel
dattet so veel als han lieden aen-
ghaet / altemael faelgzeep ende
sonde is / maer dat Godt haer lie-
der ghiericheydt ten besten ghe-
bruyckt / dat is Godts konste /
ende niet haer deucht / wille oft
voornemen / als om den Jaesten
daer mede te dienen / maer hen sel-
ven / nochtans so keeret Godt om-
me / so dattet somtijts den armen
te goede komt. Also en isser geen
so ongeschickten voornemen / son-
de oft wille / die Godt niet ten be-
sten / ende tot zijnen wercke en
weet te ghebruycken / sonder des
sondaers ende baders wille ende
ghedachten / also dat Godts ende
des sondaers wille niet malkan-
deren gheschiet / so gheheelijck en
kanmen Gode geen dunck vergui-
sten noch verdoen. Den sondaer
ende Ghierigen wil sondigen ende

woeckeren / so willet Godt in con-
trarie / met hem / maer anderen ten
goede laten komen / op dat hy niet
sonder hem boos gheveest en sy /
also gheschiet haerder beyder wille /
ende op dese wyse oft maniere be-
schickt God dat quaet oft de son-
de : Den Dupbel wil verderben /
Tyannen heerschappen / ende de
Godtlosen regeren / so laet hy den
Dupbel synen wille ende werck
dickwils voortgaen / ende soo ge-
schiet des Dupbels wille / maer
daer na beschickt ende verhoedt
Godt / dattet den synen niet en
schaedt / maer nuttelijck sy / ende
ten besten come : Daer mede ge-
schiet Godts wille oock ende waz-
den beyde versadicht / God ende
de Dupbel. Maer dit is Gods
goetheyt / ende zynder ghenaden
meester stuck / maer des Dupbels
boosheyt. Daerom is een werck
op 's Dupbels syde / boos ende
sonde / op Godts syde / recht ende
goet. De Godtlosen willen rege-
ren / dat laet God somtijts toe /
daer mede gheschiet haeren wille
(want Godt wort eenen pegelijc-
ken te wille / ende wil wat wy
flechts niet toestaen en willen)
God gebruyckt haer voornemen
ten goets / ende ordineert tot een
raede ende tuchtschale / ende tot
een beschuddinghe zijns volcks /
daer mede gheschiet Godts wille
oock / maer daerom en is den God-
losen eerdorlijghen niet ontschul-
dicht / dat God zyn boosheyt ende
Tyannye / ten besten gebruyckt /
d' welck den Godtlosen veel liever
anders saghe / aen synen goeden
wille niet en ghebreect maer dat-
tet Godt voorkomt / ende te goe-
de Wendt / dat is Gods konste en

Godt loft
dickwils
dat wy
taillen / als
wy niet
anders en
taillen en
geest dat
wy niet
toestaen en
willen.

God keert
de gien-
heyt der
heroo-
pers ten
besten son-
der haeren
wille.

Alle Ober-
hept Gods/
des/ ende
der Chri-
stenen,

de te goede wendt/ dat is Gods
konste ende goetheydt: Alsoo ist
waer/ soo Paulus seyd/ dat alle
gewelt van Godt is/ ende enckel
Dienars ende knechten Gods
zijn/ als die in der Overhept zijn:
Gock Assur/ den Turck/ ende Na-
buchodonsoz/ also de schrijft seyt/
ende alle Godlosen ende Tyran-
nen/ ghelijck 't oock op dese wyse
alkemael den Christenen toebe-
hoort/ 1. Coz. 3. dat is/ dattet
hen al dienen/ ende ten goede ko-
men moet/ ende geen dinck scha-
den en kan/ oock de doot ende
den Duyvel. Dies niet te min en
zijn de Tyrannen niet onschuldig/
dat sy Godt ende sijn volck niet en
schaden/ maer nuttelijck zijn/
want sy 't veel anders meppen/ en-
de liever verdozen. Alsoo heet
Assur oock een dienaar Gods/ daer
staet al effen wel: Wee Assur/ E-
sai. 10. Want hy en meyndet niet
also 't God meynde/ ende sijn oog-
he was een schalck/ daerom is
oock alle sijn doen sonde ende ver-
dozen. Judas oft de Joden en
zijn daerom niet vroom ofte on-
schuldig/ dat sy Christum ende de
gantse Werelt te sulcken goede
hebben boozderlijck geweest/ Chri-
stum aen 't Cruys tot eenen Prie-
ster ende Coninck verhoocht ende
gewijt/ ende alder Werelt verlos-
singe/ ende dat beste werck heb-
ben aengericht/ so dat alle Eng-
len niet beters en mochten ghe-
dencken/ noch zijn sy daerom npt-
geballen/ ende uytgehouden.
Daerom: Haren wille was ver-
keert/ ende sy meyndent veel an-
ders/ dan Christum tot sulcker ee-
ren te brengen/ ende der Christenen
salichept te bozderen/ maer wel te

verderben/ daerom ontfangen sy
billich als verderbers/ eens ver-
derbers loon/ ende roept dat ont-
schuldich bloet Christi wyake ende
moort over haer.

Maer dat effen dit haer doen
tot sulcken nutte/ goede ende eere
gerept heeft/ Christa/ ende der
gantse Werelt/ dat en is niet
haers goeden willens schult/
maer Gods Conste/ werck/ ende
meesterstuck/ die men niets niet
verderben en can/ ende also mee-
stieren/ dat hy oock der sondaren
boognemen ten besten/ ende tot
zijns Rijck vermeerderinge boz-
deren can/ op dat men wete en-
de onderwinde/ dat hy Godt is/
diens ende der sinnen oock alle
dinck toebehoort/ also de Schrijft
vermelt/ oock den verderber/
Doot/ Sonde ende Duyvel/ dat
is/ het moet hen altemael dienen
ende ten besten comen/ Godes/
ende des Godtloosen/ ende effen
met sinnen wille/ sonde ende wer-
ke/ moet den Godloosen Gode
dienen/ effen als hy teghen hem
waent te zijn. Also laet den bys-
en Godt eenen pegelijcken zpen
wille/ op dat niemant van hem te
clagen en hebbe/ dat hy hem ghes-
welt aen doet/ ende dies niet te
min en geschiet sinnen wille in den
Hemel ende op Aerden. (Want
wie mach sinnen wille weder-
staen?) ende daer en geschiet
nochtans geen dinck wepnigers
van alle godlosen/ Psalm 5. Also
wil hy de sonde/ ende en wille
oock niet/ doet dat quaet oft de
Sonde/ ende en doets niet/ maer
haets ende verbietse/ Psalm 4.
d' Welck hoe dattet toe gaet/ eens
deels gehooft is/ eens deels gebe-
ich 't

ick't allen geestelijken ende Godtsaligen upt te rekenen / na te denken / ende te geraden. Item / hoe Godt wil / wat een sondaer wil / &c. Dese uytloop / ick en weet selve niet hoe / en heb ick niet conne vooz by gaen.

Qu ad Propositum. De Elsaters de plachten veel maeltiden / byzuplosten ende goede chieren te hebben. Als een nagebuur sterft / so troosten sy de vrientschap met een Maeltijt. Wert eenen een kindt gebozen / so plachtmen een blyde Maeltijt te houden / ende op eenen pegghelijck wyck tot Straesbozch eenen Bozger / dien eenen Erghenaem ghebozen wiert / te schencken. Dit volck baeyt in openbaer plaetsen / altemael onder malcanderen / noch tans eerbaerlyck bedeckt ende bewonden. Sy gebuycken de keiserlycke rechten / zyn geern haers selfs / byplich / die geen Cyzampe en mogen liden / oock der selven niet ge woon en zyn / maer de Steden zyn veel op haer selven. By hen lieden en is op het belt niet ongebouts / ebenwel Steden ende Dozen slecht gebout / want sy en hangen niet gelyck de Swaben veel costs ende vlyts aen de hupsen / maer veel lieber aen goet chiere ende teezen / waer by sy oock dick wils Acker ende Beenden versetten / ende schier niet onbecom merts oft onverpant by hen lieden en is / hoe wel in dit Landt wel het derde deel van den Inwoonders / Swaben / Beperen ende Francken zyn / want sy en achten niet van waer eenen zy / wanneer hy hem slechys oprecht by hen lieden hout / daer neemt

men de acucomende lieffelijck / sonder alle boozschijt / tot Bozgeren ende lantsaten aen / bysonder te Straesbozch / men vzaecht niet van waer dat eenen zy / wie hy zy / oft hoe hy afgescheyden is / alleen soo hy aengesproken / ende dat hem yet na geschreven woze / dat hy toe sie / dat hy die recht besaen oft ghenoech doen mach. Dit volck neemt hem malcanderen oock hertelijck aen / wie eenigen handel heeft / dien hy niet tot hen lieden vzeemt gebzacht heeft / maer hem gebeurt is / na dien dat hy een Bozger ende Lantsact geweest is : dien helpen sy met lijf ende goet daer upt / ende hebben oock een seer vriendelijck verbont met malcanderen. Also heeft men te Roome / so Tibius seyt / eertijts oock alle man opghenomen / die dat recht heeft mogen verdzagen / daer af is haer macht onspreekelijck gewassen. Maer na dien haer de Italianen scheyden / so en hebben sy niet alsoo gheluckigh geweest / als alle man mistrouden / so en heeft hen daer teghen niemant yet toe betrouwt. Also en verachten de Elsaters niemant / maer ist dat hem eenen vzeenden redelijck by haer houdt / so en wort hy niet wepniger dan een ingebozen des Lants / tot eerlijcke Ampten ende Raedt geset. Daer en is oock geen sonderlinge coopmanschap oft hanteringe in Elsaet / dan met Wyn ende Cozen / de Rijkhe die leven meest van haer lieder Rinten ende Chynsen / daer mede dit Landt al effen wel niet wepnich overladen en is. Dooz Christi geboorte ter tijt Julii / zyn't Beperdenen geweest. Tot Ebersheymen

De Ro-
meinen
ghelijck de
Straesbo-
gers / heb-
ben alle
man aen-
genomen,

Amun

Elsaters
zeerachtich
verquiste-
lyck volck.

En vooz
te Be-
haert in
Elfaet tot
den Tem-
pel Mer-
curii.

Münster heeft eenen seer costelij-
ken Heydenischen Tempel geweest/
Mercurii des Afgods/ den wel-
ken de Heydenen over de zee be-
sochten (gelijck wy tot onse Hey-
ligen sattetelijck bebaerden) om ge-
luck ende salicheydt/ dien besocht
Julius den eersten Keyser/ niet
seer langhe vooz Christi geboorte
(als hy Galliam ende den Rijn-
stroom onder hem wierp) met zy-
ne danck-offeren/ want Mercuri-
us was doen ter tijdt der Dupt-
schen genadichsten Godt/ ende dit
was den eersten ende eenighen
Tempel als doen ter tijt in El-
saeten. Nu van Elsaeten/ leest
voorzder de beschryvinghe van
Boecks. Hier voortijts heeft El-
saeten een Hertochdom geweest/
van Sinte Ottilien Vader den Her-
toge geregeert/ op der Heyden-
scher sterckte Hoogenborch gese-
ten/ daer uyt hy (tot het Rooni-
sche Ghelobe bekeert zijnde) een
schoon Clooster liet maken/ ende
alle zyn innekomen van dit Slot
daer toe gaf. Hæc ex Hieronymo
Gevilero.

Nu der Elsaeters zeden hebben
haer in korten Jaren menichful-
dich omgekeert/ sonderlinghe int
gelobe/ so dattet al een ander aen-
sien heeft verhezen.

Switserlandt.

Switser-
landt.

Dit Landt is met een seer strij-
daer volck beset/ allen onlig-
genden Dozstendommen verschei-
delijck/ aen welcke haer veel Key-
seren ende Dozsten moede/ ende
sommige arm hebben geoorloocht/
want het vooz hem selven vyz

heerschapt/ ende niemant onder-
wozpen zyn en wil. Sy hebben
in korter tijt haer gewelt wonder-
lijcken vermeerderd. Dit Landt-
schap is met sterke Steden als
Bern/ Lucern/ Zurich/ Solo-
turn/ &c. verciert. Dit bergich
kloeck volck (nochtans nu wat
vriendelijcker ende meer statelij-
ker zeden/ ghewone) overtoooch
eertijts met Heyzkracht die van
Zurich/ die teghen het Verbondt
(met hen lieden gemaect) gedaen
hadden/ daeromme verwoesten sy
haer Landtschap ende Velt/ ende
als die van Zurich den Switser
eenen Slach leverden/ so wierden
sy schier al verslaghen/ ende de
Switzers raelden soo onmensche-
lijck ende grouwelijck/ oock ober
de overwonnen vpan den/ dat sy
op de Slacht-plaetse der nederla-
ghe/ de doode lichamen te samen
dzoeggen/ tafelen ende bancken
daer af maeckten/ de lichamen o-
penden/ dat bloet dzoncken en-
de de herten metten tanden ver-
scheurden.

Dat gebruyck is in dit Landt/
dat de mans personen met het bee
omgaen/ melcken/ kafen maken:
ende ten is sy hen lieden ghenen
wijflichen arbeit/ Iae alser geen
vrouwen handt aangeweest en is/
soo laten sy haer dies duncken goet
te zyn/ ende de Ware dies te beter.
In de Chronijcke hebt ghy ander-
sins oock dickwils der Switzers
gedacht/ dat sy u hier tot een ghe-
dachtenisse. Dit volcks gelobe en-
de seden/ hebben haer in korten ty-
den menichvuldich verandert/ so
t altemael in Duptschlant wel be-
kent is. Daer toe Anno duy-
sent vijfhondert ende 31. selve
te,

Switser
dzincken
bloet.

tegen malkanderen gheoorloocht/
ende de Zwijgers met hare Bont-
ghenooten wederom wat schade
ghekegen van die van Dijkholt/
ende hazen aenhanck.

Van Savoye.

Savoye is een Hertochdom in
Vranckrijck/ daer in Geneuen
de Hoofststadt is/ den Cooplieden
wel bekent/ sitende schier aen de
Switsers Lantschap ende aen de
Lustanische/ ende Lebianische
Neyzen. Subaudium noemen
sommige Savoye.

Gelia, Sicambria genaemt.

Gelia / heeft van 't Westen
Babant ende de Rivi-
ere Mosel/ tegen 't Noorden de Ocea-
nische zee/ tegen het Oosten over
den Rijn/ Westphalen/ ende de
Marck/ daer in zijn de wijt-ver-
maerde steden/ Coelen ende Aken/
waer af wy boven vermeldinghe
gedaen hebben. 't Crier ende Lut-
zenborch liggen tegen 't Zuiden
des Lants. Den Hertooch van
Gelderen boert menigerley kijn/
altijt met menigerley heerschap-
ppen/ ende en heeft in twintich
Jaren ende daer boven geen ruste
noch brede ghehat. Oock Anno
1530. Keeser Karel inden Cocht
van Coelen wepnich cere ontbo-
den/ maer heeft hem in 't volle
harnasch tegen hem toegerust/ en-
de nopt tot synder majesteit ghe-
komen/ noch de selve bezoot oft
ontfangen.

Van Francia oft Gallia, dat
is Vranckrijck, van zynen be-

grype, Lande ende inhout, en-
de van der Franchoylen oude
ende nieuwe politie, zeden en-
de Religien.

Vranckrijck een ghelegentheyt
Europe in het Westen tusschen
Hispania ende Germania gelegen/
een machtich Landt/ d' welch in
twee deelen gedeelt wort/ name-
lijck in Transalpinam ende Cisal-
pinam Galliam/ dat is/ in dat
Opperbergich Vranckrijck/ dat
over gene zide van 't gheberchte
tot aen de Gallische zee stoot/ ende
hem aen de Zee Oceano ende den
Rijn eyndt/ en dit machtich deel
Vranckrijck/ van sommige Gallia
Comate genaemt/ is vier hondert
ende twintich Italiaenische mylen
lanck/ ende drie hondert ende der-
thien breedt/ ende wort (so Plinio
behaecht) wederom in Belgicam/
Celticam/ ende Aquitaniam ghe-
deelt.

Gallia Belgica/ van Belga de
naemachtige stadt also genaemt/
welcke stadt nu Trevis/ dat is
Crier/ genaemt wort. In dit deel
Gallie/ zijn veel Hertochdommen
ende Graeffschappen begrepen/ als
Babantia/ Flandria/ Picardia/
oft Arabarensis/ Varensis/ ende
Lucimburgensis/ Lothzingh/
Bourgondien/ Holland/ Zeeland/
Barbonensis/ Switserlant ende
Elfaet: De welcke alle tot Duyt-
slant soudien getelt worden/ waer't
dattet den Rijn niet en dede/ en-
de daer tusschen en lage/ den wel-
ken boozhts de pale ende Marck-
sien Gallie is geweest/ ende noch
van sommige Gallia wort ghe-
naemt/ al wat over gene zide des
Rijns

Vranck-
rijcks gele-
gentheyt
begrijp en-
de uytdre-
ynghe.

Hertooch
van Gelg/
oft Gel-
cia.

Rijns leyt / als de boornoemde
 Provincien ende Landtschappen
 Gallia Celtica / maer die oock Co-
 mata wort genaemt. Dese hout
 in haer Boymanniam / Ipon / Bo-
 thomagum / Goethiam / Burgun-
 diam. Dese lantschappen hebben
 teghen 't Oosten de Rijn / Swit-
 serlandt / &c. Teghen 't westen /
 Engelandt: Maer in dese landen /
 in 't deel Branchrijcks / Gallia
 Celtica ghenaemt / zijn veel Ste-
 den / als Parbona; Massilia / Ni-
 quis / Vienna / Catantasia / noch
 een Stadt / Senonensis met na-
 men heeft ertijts Romen gebzant /
 berooft / ende met Crijch verdoz-
 ben / welck volck namaels in Cis-
 alpina / Gallia / Mplaen / Papi-
 am / ende Bergamum / &c. ghe-
 bout heeft. De derde ghelegent-
 heyt Gallie Transalpine / Aquita-
 nia / van den oberbloet des Wa-
 ters also genoemt / aen Hispani-
 am stotende / van het Westen aen
 de Zee / van den Oosten ende
 Noorden aen der Iponiers Lant-
 schappen eyndende / welck voor-
 naemste steden zijn / Mediolanum /
 Burdigalia / de volcken daer in /
 Santones / Bitungi. Item / dat
 Hertochdom Andagavia / dat aen
 de Turones ende Bitrures stoot.
 In desen hoeck Gallie hebben
 oock voortijts geweest dese vol-
 ken / Avernii / Bellobaci / Duide /
 Turati / Belbetii / Herbii / Se-
 quani / Treberi. Desiet daer af
 Pomponius / lib. 3. Ende Pto-
 lom. lib. 2.

Dat ander
 deel Gal-
 lie.

Dat ander Branchrijck oft deel
 Gallie / Cisalpina Gallia / ander-
 sins Gallia Celtica / oft gemeen-
 lijk Lombardia genaemt. Dit
 deel Gallie reecht tot in Italiani

ende wort in ses Landtschappen
 gedeelt. Dit deel wort oock Gal-
 lia Consa / oft Gallia Togata
 genaemt.

1. Cenomanensis Gallia / daer
 in leyt Cremona / Vixia / Man-
 tua / Verona / Vincentia / ende
 Patavium.

2. Senonensis Gallia / dit be-
 grijpt in hem de volcken Senas
 genaemt / in oorlogen dapper en-
 de victorieus / waer af sy voor-
 tijts Senogalli genaemt waren.
 Haec Livius.

3. Boiazum Gallia / dese heb-
 ben de Stadt Boum gebouwt / so
 Livius wil / van welke Stadt
 gene aendwysinge meer voor ogen
 en is.

4. Ligurgum Gallia / begrijpt
 Eporediam / Taurum / Angu-
 stam / Pteroziam / ende veel an-
 der steden / ende de Bergen Su-
 bandie.

5. Insubrium Gallia / daer in
 leyt Berzel / Novaria / Comum /
 Vergonium / Lauda / Crema /
 Pavia / Mediolanum.

6. Genua Gallia / in hem va-
 tende Genuam / Verdonam / A-
 lexandriam / Ast / Soanam / Pau-
 lum / Albingam / Vintimilium /
 ende andere steden. Daer af Ci-
 tus Livius / lib. 24.

Dit machtich Lant is van goe-
 de ende lieben so machtich / dattet
 den Keeser met Oorloge niet ver-
 maepen en can / de welke oock
 eenen goeden tijt dat Keeserdom
 hebben in-ghehad / als vooren
 gehoozt is. Dit en is oock geen
 onstrijtbaer ongehoorzaem volck /
 welck al wattet heeft ende ver-
 mach / niet syne alleen en acht /
 naer syne ende syns Coninc.

Pro-

Franchoy-
 sen heb-
 ben niet
 eegens.

Provintien Gallia.

Alſoo is oock Gallia in veel Landen ende Doſtendommen gedeelt / als in Aquitania / dat alleen veel Provintien in hem begrijpt / Andagabiam / Alberniam / dat Wendich / Bergich / nochtans wepde - rijk / ende daer by veer rijk is. Parbonenſis / daer af Plinius / lib. 4. Cap. 5. Dit edel Paradijs en wijkt geen lande van alderlepe have ende goeden. Belgica / is alleen in twee Landen ghedeelt / van Dee ende Volck gheheelt / van Dee ende Volck rijk. Cironia in Aquitania begrepen / lept aen de Ribiëre Luger / van Wijn / wepde / locht / boſſchen ende welven een vruchtbaer ghesont landt / met ſchoon / ſterck / eerbaer volck beſet. Daer lept S. Marten begraven. Boſconia is oock een deel Aquitania eerſtijts geweest / aen de Zee ende de Pyreniſche geberchten repchen de / ende aen Coloſſam ende Pictabiam ſtootende / een boſchachtich ende bergich Landt / nochtans op veel plaetſen vruchtbaer ende Wijn-rijk / ende van wijn-gewas ſo coſtelijk / dat ſy oock den aenpalenden Wijn geeft. De Ribiëre Gethona ſhepdt Baſconiam van den Lande Coloſſano. Burdigal is de Hoofſt-ſtadt daer inne. Wattey oft Baſconas heeten de Inwoonders. Dit is een geerhich lichtvaerdich / geruſt volck / dapper ende cloeck totten Crich. Het is oock een ſtout groutwelſch cloeck volck. Hac Herodorus.

Picta
bia.
Pictavia een Provintie Gallia
Parbonenſis / welck Landt de
Scoti ende Picti upt Engelandt

oberballende / inghenomen ende met geweld beſeten hebben / ende na haer alſo genaemt: Heeft van het Ooſten Thuroniam / van het Noorden de Britanniſche Zee. Dese ghelegentheyde heeft eenen vrucht-draghenden grondt / rijk van alderley vrucht ende koozn / Edel van havenen der zee / goet van Wijn-gewas / met veel Steden doozluchtich / met Rivieren ende Fonteynen bevochticht / liſtich van Lantſchap / teghen de welven ende Boſſchen / teghen de zee Bergich / van ſpraecke ende zeden Franchopſch. Dat volck daer in is van ſtercken lichame / hoen van gemoede / boven ander ſcherp in 't vernuſt / liſtich / ende alſo men ſeyt / Een pegelijck Lant heeft upt zyn der influentie des Hemels / ſinen eygen aert. Alſoo hebben de Romeynen voortijts dappere ende ſware lieden geacht geweest / de Grieken lichtvaerdich / die upt Aphrica archliſtich ende dooztrapt / de Franchopſen van natuppen cloeck / ende van ſcherper aenſlagen. Het zyn ſlockſe / lange / dunne / brupne lieden / op Italiaenſche maniere. Hac Li-odorus & Herodorus.

Picardia een Edele geleghent-
heyt Gallia Belgica / ſeer vrucht-
baer van vruchten ende koozn /
waer in goeden rooden Wijn
(daer men mede ſchryben can)
waſt. Het is oock een overbloedich
vol-rijk Landt / met Fonteynen
ende Rivieren bevochticht / met
geweldige Steden ende Sloten
beveſticht / rijk van alle dingen /
daer in een ghehoorzaem volck /
welck geen dinck ſpne / maer alte-
mael ſijn ende ſyns Heeren toe te
be-

Een pegeli-
ck Lant
zyn eygen
aert / ghe-
breck ende
breught.

behooren / voorgeeft. Dit Engeland heeft den Rijn van den Oosten / dat Opper Brancrijk van den Zuyden / de Gallische zee van den Westen / Angliam van het Noorden. Somminge schatten dit geheel Land vier hondert Duytsche rypen breeet ende lanck. Daer Picardye is tweeley / dat Opperste / genaekende Brancrijk / d'ander / dat aen Fletiam / Vlaenderen / ende Brabant stoot. Dit deel heetmen Hammoniam. Zeyderley volcken zijn hupsch van aengesicht / vrolijk van herten / begheerich van sinen / doozuchtich van verstande / deuchdelijk van gemoede / van grover spraeke dan ander natien Gallie oft Brancrijcks.

Den Coninck van desen Lande / nu Franciscus genaemt / voert al tijts Oorloge / welcken oermidts syn oprechte betalinge de knechten geern toe trecken / ende vooreenen synen Crijsman houden.

Anno 1525. is desen Coninck selve in eygender Persoone / van de Keyserlijke Majesteit gevangen / ende met conditie wederom los gelaten worden.

De Grieken hebben de Franchoyen Alcatas ende oock Galatas genaemt. Tot onsen tyden worden sy oock Franci geheeten / ende Gallia Francia / van de Francken den Duytschen volcke / van welke het voortijds schier geheel uptgeroept / ende verduckt was geworden / so M. Ant. Sabel. lib. 3. Cume. 10. aenwijst.

D'ander hebben Galliam in drie Landen gedeelt / namelijk / in Galliam Belgicam / Celticam / ende Aquitaniam / een pegelijck

deel heeft zijn ghelegentheyt ende Fontieren gehadt.

Van der Franchoyen eyghenschap / nieuwe ende oude zeden.

DE Galli Frantzi oft Franchoyen zijn / van aerdt een partich / opzoerich vermetel volc / niet alleen in Dozen ende steden / maer schier in een pegelijck bysonder hups / wie een wepnich verstandiger / geleerder oft rijcker is dan d'ander / wilbe geern heerschen / ende dat haer d' andere van den hups nae hen regeerden / ende begeert onberoepen d' andere voort te gaen / ende dat alle dinck nae synen wille geschiede / welcken aert also het Heydensch is / hun aenghebozen is. Sy hyden oock aldermeest metten genen die oock wat willen wesen / ende die al esen wel oock om de heerschappye opgaven / so daer nochtans eerthits nautwe een verachtelijcker volck geleest / als diemen slechts voort knechten hielt / ende die haer ergens aen geweldige dingen / met schult oft chynsen beswaerd / op dat syse van des Edeloms verdukinge ende ghewelt verlosteden / ende onderwoopen haer daerom desen / op dat sy alle recht over hen souden hebben / in stede der knechten.

Tweederley volck is in dit Land in bysondere eere / de Ruyterpe oft Ridderschap / ende alderley geleerden ende rechtswysen des volcs / welke men Orudes noemt. Desse diceren de Wet / legghen de Wet ende Schrift upt / spreken

Twederley volcken byde Franchoyen.

't Recht / onderwerpen 't volck / bedienen den Tempel metten Gods-dienst / setten ober de misdact straffe / de straffe des Wans (dat is / dat men eenen van hare Tempelen heeft uytghezeven) heeft altyt by dit volck in weerde gekweest.

Onder de Druides is eenen Oppersten / sonder de welke men niet met allen en handelt / gheen Ampt uyt leent / geen oordeel en sijnicht. Die gaet alle de anderen booz / ende heeft het Opperste gewelt. Dese Opperste Druides bliet oock alle menschelijck geselschap ende bywooninge / op dat hy daer af niet bebleekt en woode. Naer sijn doodt / wort een ander booz gheweyne verkiezinge / stemme ende vervolgh ghekozen. Haer Camer-recht / Concilium oft Parlement / is op een bysonder plaetse / in de gelegentheyt Carnutum / sehier te midden in 't lant. Aldaer komt allen twist des lants. Daer schepden sy alle saken / daer gaen alle Decreten uyt / diemen onbevechelijck te houden moet openen. Dese wyse is derwaerdt uyt Britania gebzacht.

Dese Druides / Raetwyse des Parlaments / zijn van alle dingen by / ende blyben altyt uytgenomen den Crijch 't hups / om 't lant te regeren / ende in steden vrede te maken / ende haer booz opvoer ende allen aenloop te onthouden / so veel hen mogelijk is. Veel dypfent Derssen ende Wetten moeste eenen van bypten leeren / eer hy in dat Parlement quam. vele leerden daer ober twintich Jaer lant / ende moefiet altemael in den sin hebbe / sonder eenich geschrift.

d' Ander Galli hebben eertijds Griechs gheschrift gebruykt.

De Druides gaben booz / dat de Siele niet metten lichame en sterft / maer dat sy in een ander Corpus voer / op dat de vyse des doots by hen lieden wech genomen woode / ende dat sy daer booz gehert wierden alle perijckelen aen te gaen : Sy disputeerden vele van des Werelts oorzpronck / van Gods ghewelt / van aller dingen natuyre ende eygenschap.

Dat ander volck des lants / de Ruyters. Die waren gansch geestelijcke lieden / ende als sy met swaerder kranckheyt begrepen ende in perijckel stonden / so offerden sy eenen mensche booz haer allen / verhopende hare Goden daer mede te stillen / daer toe helpen de Druides. d' Ander maecten groote Beelden ende Afgoden / die staken sy vol menschen die den doodt verbeurt hadden / ende verbrænden / meynen haer Goden daer mede een aenghenaem offerhande te doen.

Mercurium hadden sy in sonderlinge eere als een vinder aller konste / dien hielden sy oock tot alle beginselen / reysen / ende hantelingen / alleen booz eenen bequaamen Godt ende noot-helper.

Als sy in den krijch wilden trecken / wat sy in der victorien aequamen / dat beloofden sy Martiden Crijch-god / waer by veel kostelijcke gratien ende Tempelen van desen roof / hier en daer in Gallia gebout wierden / tot welcken men dickmael Bevaerde. Die pet van de Bupt ontweynde / wert seer gestraft.

De kinderen en lieten sy hen

*Ampten
in Danc-
rijck / ende
gebruyck
booghts.*

niet eer onder oogen komen / dan als sy nu sterck ende mannelijck zijnde / soldij mochten ontfangen / om in den Trijch te trecken / ende hielden 't boor een groote schande / waer af sy haer seere schaenden / als daer eenen een kint onder oogen giuck.

De mannen hadden ober haer wijf ende kint alle macht des doots ende levens.

Sooder hier voorzijts een Wijf van eenighe tooverpe obertuycht was / so wiert sy van de vrienden niet byer ende grouwelijcke pyne gedoot.

In der begravenisse verbzanden sy met de lijcken al wat de dooden in 't leven zijnde / alderlieft gheweest was / op dat sy dit in d' ander Werelt ghebeyuckte / ende by der hant hadde / oock bee / knechts / ende eygen lieden.

Veel regeerden een Stadt / die hadden alle Jare eenen verhozen Obersten / also oock in den kijnch eenen jaerlijckshen Imperatorrem / oft Hoofstman. Niemant en wert toegelaten van het ghemeyn profijt te spreken / dan in der ghemeynte / op datmen van der ghemeynte niet dan in der gemeynte en handelde. De gene die de laetste in haer vergaderinghe was / wiert ontfijst. So pement in der ghemeynte luydtbaer kunoerde / dien liep een dienaar te gemoet met een bloot sweert / ende dreychde hem een stil swygen.

Haeren Magistraet giuck seer kostelijck in gulden ketten / ende aen de armen gulden ringen / ende brasseletten. Den gemeynen man dwoech korte wapen-roerkens / nauwe ten halben aerze. Dat hay

voeden sy met vlijt. Met eenen langhen sweerde ende schilt was die gherasch wit volck toegelust. Metten boge en mocht hen oock nauwe een voghel ontwijcken. Sp lagen na de abont-mael tijt op der aerden ghescrecht in 't stroo. Schier al haer spys is met melck gekoocht. Alderleij bleesch / op 't eerste swynen bleesch / is oock een gemeyne spys by hen lieden. Haer swynen worden in 't belt ende bosch opgevoet. Sp hebben van de selve ende oock van Schapen / so veel kudden / dat sy daer af niet alleen planteyt hebben / maer met ghesouten bleesch geheel Italian spysen. Dit volck is spitsich / ende heeft meer sterckte dan verstandts / ende oeffent hem meer tot den kijnch / dan tot het Ackerbouwen. Het is een soogvuchtbaer volck / dat alleen Gallia Belgica voortijds diemael hondert duysent welgeschichte gewapende upstichte : die met groote victorie wederom 't hupsnamen. Ende als sy van den Slach af trecken so hangen sy de halsen haerder peerden vol hoofden der onthoofder vanden / bzingen dese tot een victori-tecken 't hups / ende steken aen spiesen ten hups up / eensdeels nagelense aen de deuren / wie dan veel hoofden heeft / die is als een victoriens Belt in grooter eeren gehouden ende op-geworpen. Der grooter Heeren ende Hoofstlieden hoofden / en gaben sy niet om seer veel gouts / die besaken ende balsemden sy met Aromaten / op dat sy van 't gestanch ende vuplichept reyn indozden ende niet en stoncken. Het is een oude gewonte dat

Wanck
rich spijt
Italiet
bleesch.

Wistowa-
ria in
Wanck-
rijck ende
Switser-
lant.

dit volck altijd goude ketenen / halfbanden / ende vergulde klederen draecht / met Goudt gestickt oft gheboordrupt.

De menschen die totten offer geordineert waren / sloeghen sy achterwaerts te rugge / ende namen upt zijnder onlitsaemhejde ende snerten / haer augurium oft geluck af. Sy hadden oock een ander wyse: sommige daer toe geordineert / dooz schotense onwetende / die hinghen sy in den Godsdienst op / ende maechten een groot Beelt / dat slopten sy vol hops / stelden alderley bee daer ontrent / op dat desen mensche dooz het bee ende de menschen geoffert wierde.

Deniculus zeden der Fransoyzen.
Het ende wel in 't lijf te zijn / hielden sy dooz een sulcke schanden / dat sy daerom alle vette myden / ende so een jongen (van de welke een pegelijck een teecken zijnder grote in den gozdel hadde) toenam aen zijn lijf / die wiert gestraft ende gecastijt.

Als sy nu mette Romeynen in kennisse quamen / heeft hem schier alle dinck verkeert / namentlijk het gelove (welck nu Roomsche is) cleedinge / Religie / recht / &c. ende alle dinck. Daer is een hoochberoemde Universteit oft hooge Schole te Parijs / van Griekscher ende Latijnscher spraecke / by den Magistraet zijn de Kercken: Den Coninck staet toe / dese te lesen: Sy oozlogen niet harnas / Lanssnechten / busen / meest op Duytsche maniere meer / in der oordeninghe dan met hoozen / met meerder koenhejt dan geschickhejde. Wepde in hantbogen ende hoeren / zijn 't seergeschiede lie-

den / met Tempelen / Feste / Gods-diensten / singen / Ceremonien / Religien / ende Myten / bekennen ende volghen sy het Roomsche geloove / waer by hen de Jüdische dooz ander volcken gemeyn ende recht als aengeboren is.

De cleedinghe verandert haer dagelijcks. Ter tijt Ant. Sabel. is haer gemeyn cleet geweest een cleyn schabbeken oft Rhozorcken / met mantwen / dat nau ten halben aersbilen ginck / spitsen eenen halben voet lanck aen de schoenen / een spitsighe bonnet gelijk eenen hozen gesommeert / hadden sy op 't hooft.

Nu ist altemael anders / de schoenen dooz breeet ende stompich / gelijk Been-voeten / ende een lanck wit cleet / schier tot op den halben enkel / veeint dooz sneden / doozhacket / ende met menigerley coleuren / den oogen lustich / Breede wyde Bonetten ende hoeden / welck de Duytschen in cozter tijt hen lieden als na te doen hebben begonnen. Oock heeft dese maniere alsoo overhant genomen / dat men schier geheel Italian ende Germaniam in Gallischer cleedinge siet / also 't Baptista Mantuanus te voren geseyt heeft. Der vrouwen cleedingen is niet veel verandert. Or landt is vrychtbaer / niet gelijk Libia / niet geduerenden rypen te couen / noch gelijk de Hyperboreische berggen te warm / maer daer is een getempereerde lucht / gesont lant wepde ende koozenryck / dat volck schoon ende wit / daer toe vrolijck / tijtcoztich tot spelen ende singen / tot oncuyshejde ende geduerighe bray.

Gallia
vrycht-
baer ende
der Frans-
soyzen ep-
geschoon.

brassingen genepcht / ende een soo
by volck / dat alle argelyst ende
ghebepnsijheyt verze van hen is /
ende inder waerheyt niet anders
en zijn dan sy haer gelaten. Crup-
rige lieden is het byant. Tot ja-
gen / visschen / ende vogel-banch
ist al fluck / alcht tot den krijch
bereyt / Ruyterpe is haer oeffenin-
ghe ende gemeyne tytkoztinghe.
Het slaapt veel onder den hemel /
ende heeft vooz een eere van der
sonne bypnachtich te worden.
Het is oock een bewegelijck volck
tot nieuwe tydingen / altyds be-
hoefstich ende ellendich / tot aller
noot geduldich ende volstandich.
Dat Parlament in desen lande is
(soo gesepdt is) van de Quidi-
bus afgekomen / nochtans in veel
stucken verandert: nu is dit te Pa-
rys: Aldaer zijn veel Raet-wyse
liede verordineert / om des Lants
saecten te handelen / alle dinck te
definieren / verklaren / ende twist
te schepden. Van dese zijnder in
getalle tachtentich personen / die
jaerlycx up des Voosts oft Co-
mince kamer onderhouden wor-
den. Ende dese tachtich personen
en zijn niet alleen niet jaerlijckse
provisie voorszien / maer oock in
vier Hoben oft Cameren gedeelt /
een pegelijck deel heeft zynen Pre-
sident. In d' eerste Camer sit-
ten vier Presidenten / ende der-
tich Raetgevers. Dese verhozen
alle ghehijf / reddenen ende ant-
woorden / &c. Ende bestellen wat
tot het Recht behoort / sy en defi-
nieren nochtans wepnich / dan in
lichte saken. In de tweede ende
derde Camer sitten sessendertich
Raetgevers / in elcke achtene /
die sien op 't Land / onderbragen

neerstich dooz alle kennisse / wat
dat den roep ende loop is / elcke
Camer heeft vier Presidenten.
Dese up leecken ende geleerden
vergadert / spreken oordeel / defi-
nieren sententien / setten / bestellen
die tot bestemde dagen eenen Pre-
sident der eerste Camer verkon-
dicht / daer af en derf niemant ap-
pelleren. Die dan desen schuldich
oft breuckich bevonden word /
moet het Parlament oft Hofghe-
richt 't seslich Churonensche pon-
den betalen. Mepnt de selue dat
hem te kort geschiet / ende wil hy
dat de by-sitters de sake beter o-
berwegen / so wort hem toeghe-
laten / dat hy wederom vooz haer
mach appelleren / nochtans niet
eer / oft hy en legghen eerst ghereet
de voozgenoemde 60. ponden dab-
bel op. De vierde Camer / die
men de Pallaps-meesters noemt /
Dooz dese heeft alleen dat Hofge-
sin te doene / oft die gebyde met
Privilegien / der selver zijn alleen
6. Van dese machmen vooz 't Par-
lament appelleren. Ist dat hem
een sware materie oft sake toe-
draeght / so gaen die vier Cameren
alle gelijck te samen te rade: ende
als den Coninc pet in 't Lant
wil laten uptgaen / soo en hebet
geen kracht / tot dat het dooz dese
gheconfirmert zijnde uptgaet /
ende / is langhe krachtloos / tot
dat het dat Parlament bebe-
sticht.

Dat Parlament heeft oock ten
synen tyden / syn Byfitters / die
Carolus Magnus dit gewelt ge-
geven / ende de twaelf Ledematen
ghenaemt heeft / namelijk / den
Bisschop ende Hertoch Kemensis /
Aregide Graven ende Bisschop-
pen

Coningen,
wepnich
gewelts in
Dianck-
ryck.

pen Bellovacensis / Dobionensis /
ende Cathabulensis. Item upt
de Wereltlijcken oock sesse / Bur-
gundus / Normandus / Aquita-
nus / die drie Dozzen ende Hertog-
gen / daer toe den Dozzen ende Gra-
ve Flandzen / Cholesanus ende
Campanus. Dese en zijn niemant
gehoorfaem / van der vergaderin-
ge des Parlements / ende sonder
dese en vermacht den Coninck oock
niet te doene / noch Oorloghen /
geven / nemen / noch vergeven /
ende het wort altemael door 't
Parlament ghehandelt. Van de
Coningen van Brancrich is bo-
ven wat gehoozt / by sonder van
den tegenwoozdighen / ghenaeint
Franciscus / hoe hy Anno 1425.
door Davia van den Keiser ghe-
vangen / endesijn volck verslagen
gheworden is. Leest mijn vooz-
gaende Chronijcke.

Ontrent Parijs wort kostelijc-
ken krijt gebonden / ende een edel
glas-werck / dat Kertrijck is ge-
lijck glas doozsichtich ende glin-
sterende / ende upt kracht der ade-
ren in steen verandert / welcke stee-
nen verbrant ende met water ver-
menght / maken eenen kostelijcken
goeden moztel tot alle gebou / d'
welck namaels aen 't geboussel /
weberom tot steen wort. Grosius
ende Isidorus segghen van won-
derlijcke vrychtbare wijndergen /
schoone steenputten / wouden /
gaerden / hoven / velden / ackeren /
beemden / boomen / &c. Die dit
lant heeft / bysonder Aquitania /
ende Andegavia / de landen ende
Dozstendonnen daer Andegavis
de hooftstadt in is.

Van Engelandt , Hibernia ,
Scotia , Orcades , Tyle , ende
veel ander Eylanden , ende de-
ser Eylanders lieden , eygenschap
ende leven.

Anglia leydt rontsom metter ^{Engelants}
Zee omringt / van al onse <sup>beschry-
vinge.</sup>
Kertrijck afgedeylt / daerom he-
bet Solinus een ander Werelt ge-
naemt. Tegen 't Noorden ober de
zee leyt Gallia / ende Hispania her-
waerts ter zyden tegen ons. Der
nacht en wort daer (soo wy ho-
ren sullen / 't somertijds als dat
Solstitium is) nimmermeer duy-
ster / ende als des dach in den
Winter ten coztsten is / nimmer-
meer licht. In dit Eplandt is een
vroom schoon wel-gebaen volck /
daer by datse sommige Angelos /
dat is / Enghelen genaemt te
zijn / meynen. Het zijn seer goede
Schutters / maer bevroesde lieden /
ende seer schoone vrouwen Zeel-
den. De Gasten ontfangen sy met
blooten hoofde / met ghebooghen
kniën / ende daer toe metten kus /
al ist al schoon een wijf / nochtan
sonder eenige dertelhepdt. Als sy
Oorlogen / so en verderben sy noch
acker noch sieden / maer staen
slechts tegen haer tegenpartye / om
haer te verderben.

Ter tijt Gregorij heeft dit volck
het Roomsche geloove aenghenom-
men. Daer en is geen en Wolf /
daer by gaet dat Dee sonder Her-
der selve vry op der weyde / alder-
meest een groote menichte van
de alderbeste Schapen / waer af
men de kostelijcke Engelsche wol-
le scheert. Dit Eplandt en heeft
geenen wijn / maer daer vooz is
het

Den Iltus
noch een
Nants-ge-
bruyck in
Engelandt.

het hier in 't gebruyck / ende daer
wordt somtijds selden wijn ghe-
bracht.

Dit zijn nu de Engelsche ghe-
bruycken. Dooztijds wast een
schande / eenen Hase / Hinne ofte
Gans te proeven / nochtans van
lusts wegen te voeden. Die tegen
de Zuyder zee / leefden van Melck
ende Vleesch sonder gebruyck des
koozns. Sy ginghen in huyden
oft wilde vellen gecleet.

Een wijf
to, man-
nen booz-
tijts in
Engelant
uptgege-
ven.

Een Wijf wiert dooztijts thien
oft meer Mannen uptgegeven / die
hebben broeders met broeders
gemeyn ghehadt / de kinderen die
wierden alle gemeyn ende vry op-
geboedet. Dooztijts doozsten thien
met malcanderen Doochtijdt ofte
Wuyloft hebben / ende alle din-
gen / wijf / goet / kindt / ende wat
van hen lieden quam / ghemeyn
houden. In Anglia zijn geradige
lieden / de Franchopsea te boven
gaende.

Eertijds waren haer bosschen
ontuynt / dese hadden sy booz haer
Steden / daer in huyden / hoven /
stallen ende Tenten / &c. waer on-
der vee ende menschen woonden.
Daer gheeft den Hemel meer re-
gens / dan sneeu.

Maer Scotia de opperste Pro-
vincie Anglie / is tegen het Dooz-
den ober al metter zee Oceano om-
meringht / ende van Hibernia ende
Anglia ghescheypden. Dit volck
heeft meest een maniere van leven /
gelijck die in Hibernia. Het is
een licht / toornich beweghelijk /
wyaech-gierich volck / superstiti-
os / manierloos / dat veel van hem
selven hout / een sehars volck / dat
scherpelyck leeft / ende welck ster-
ven als leven gelijck gelt / waert

stout / ende wil lieber in den Welde
oft Leger onder den Wyant / dan
't huyt als eenen schelm sterben.
Dit volck can wel honger lyden /
ende en eet niet booz den onder-
ganck der Sonnen / want den
dach is daer tot veel tyden te royt.
Haer neeringhe is visch / vleesch /
melck / ende vruchten / Sy en heb-
ben geen koozen / dan dat daer he-
nen geboert wort. Het is oock een
seer Engels wel ghedaen volck /
nochtans zijn haer zeden nu in een
beter wesen becaendert / ende som-
mige hebben van de Engelanders
beyde spake ende gelove ontfan-
gen / een goet deel leeft noch in zijn
oude gebruyck / leven / spake / en-
de laet hem dies duncken goet te
zijn / van haer oude zeden en Da-
ders wetten niet af te wijcken :
Verachten oock alle ander ghe-
loben ende zeden / ende en hou-
den van niemant niet dan van hen
selven / gelijck ghemeynlyck dese
plaghe alle gheloven ende volcken
aenkleest / dat sy van niemant en
verwonderen / dan van haer ghe-
lobe ende maniere van leven. Men
alle lust ende vruchtbaerheyt / oock
van gelegentheyt der bergen / wa-
teren / fonteynen / wouden / &c.
Is dese ghelegentheyt Engelant
niet onghelijck / dat volck is wat
wilder ende wyder so Herodotus
ende Plin. lib. 4. cap. 17. aenwys-
sen.

Dit volck heeft hem selven booz-
tijts aen 't aenghesicht ende han-
den swart bestreken / op dattet
gzuwelyck schijnde / van natupzen
een nydich volck / eergierich / met
hoe groote armoede somtijds ee-
nen benant wort / noch vertelt hy
zijn stamme van Conincklijcken
ghe-

Scoti eers-
gierig / ier-
genachtich /
ende on-
bedelijck.

gheslachte af. Sp liegghen geern / ende en beminnen niet ghelyck de Angli den vrede.

Eneas Silbius sepd / dat hy daer eenen boom ghesocht heeft / maer niet gevonden / welck afgeballen bladeren / als sp in een water ballen / terfont in vogelen verandert worden. Evenwel heeft hy van de inwoonders / gehoozt / dat desen boom in dat Eplant Orades op een plaetse staet. Van Scotia hier na vorder.

Hibernia / een Eplant half soo groot als Engellant niet verze daer af. Dit en heeft geen veynige onnutte dieren / als spinnekoppen / vorstchen / wolven / vossen / etc. Daer en blijft oock geen derwaerts geboert. Een wonderlijcke goede locht / ende vruchtbaer lant / nochtan en wort aldaer geen Bpe oft Inne ghevonden / maer alderley Metael / Meeren / fonteynen / vruchten / edel gesteente / bysonder Gagaten / den steen Iris. Item van wepde / Beemden ende velden een Paradijs / maer dat volck is onghemaniert / onvriendelijck ende grouwelijck.

India dat Eplandt leyt daer in van aerde / hoorn / wepde / vee / wildt / bosschen / Rivieren / Fonteynen / alderley vruchten ende Metael overbloedich. Daerom van visch ende vleesch / boter ende kase / Sonne ende locht / water ende Fonteynen een gesont / rijck / wel getempert Eplandt / oock volckrijck / in Centen / Steden ende Boschen woonende / waer by dattet een Camer Hibernia ghe-naemt is. Maer dat volck is (so ghesepd) onvriendelijck ende grouwelijck.

Als sp victorie hebben / drincken sp der vanden bloet / ende besmetten haer hooft daer mede. d' Eerste syffe geeft de moeder den eerfgeboren nieuwen kinde met eenen sweerde in / ende doet eenen Hedsche gelofte in Media; denschen wensche ende gelofte / dat dit kind niet dan onder de wapenen en sterbe / ende een goet krijchsmen worde / want oorlogghen de man vernamelijcke eere is. Dit Eplant is over de 400. Italiaersche mylen lanck / ende schier half soo bree / de Eplantsieden die aen 't gheberchte woonen / leven van wiltszaet / melck ende menigerley vruchten. De wilde rafen de Zee die tusschen Engellant ende Hibernia vloeyt / is dat gansche jaer so onduylich dat men seelden overscheppen mach met groot perijckel. De Zee daer tusschen is 120 mael dupsent schreden.

Die in 't Eplant Sillura wonen / en geven noch en nemen geen munte / maer ware om ware. Het zijn gemeynlijck Waerssegers.

Van volgen de Eplanden Ebudes / der welcker 5. zijn / de Inwoonders en weten van gheen vruchten / leven van vischen / vleesch / ende melck. Hebben alle eenen Coninck / want hoe veel haerder zijn / soo worden sp nochtan alleen met eenen engen Zee stroom gedeelt. Den Coninck en heeft niet eygens / maer alle dinck toebehoort allen. Dien en doet niet dandat hy andere tatter gerechticheyt hout. Hy wort oock tatter gerechticheyt niet bysonder Wetten aangewezen : Ende op dat hy niet van de giericheyt verkeert en worde / so moet hy de gerechticheyt in der armoede leeren : Oock op dat

Hebben eenen vzeemden Coninck.

Hibernia / haer ghehept ende volck.

Indiaen Eplant.

hy niet van zynent wegen gedaen oft gheoordeelt te hebben gesien en worde / en laetmen hem niet epgens maer wordt in 't ghemepne van 't lant onderhouden. Men en wort oock geen epgen wijs ghegeven / maer na opzettinge / tot welcke hy lust heeft ende beweecht wort / waer by geen kindt verkrp- gen noch wenschen en mach / op dat hy niets om zyn kinderen wile gedaen / ende dat hecht gebogente hebben / gesien en worde.

Thyle.

In 't Eplandt Thyle is overbloet van appelen / s winters decben / maer met loof toe / onthouden haer van melck / hebben geen sijn geen houtwelck / gebzucken de vrouwen in 't gemeyn.

Cauca is oock een Probiecie Anglie / der welker Hooft-stadt Centuria ghenaemt wordt. De Eplanders Belleares / van de lantlieden Gimnesie genaemt / gaen 't somertijts naecht. De inwoonders zijn meesters metter Slingere gewisse te werpen. Daer af elders / ende oock hier nae.

Wander in Hibernia.

Bart. Anglie. Isidorus lib. 15. setten veel wonderwerken van het Eplandt Hibernia / daer in is eenen Doel oft Meer / in welke als mender een houten pale in steekt / so wordt 't gene dat in der Merde steekt / yser / ende dat in 't water is / steen / dat bovend' water uytsteekt / blijft hout. Item / aldaer zijn plaatsen / daer de licha- men der verstorbenen nimmermeer en verzotten oft vergaen. Item / aldaer soude een Eplant zyn / daer in de lieden niet en connen sterben / maer als sy oudt ende cranch zyn dat haer verdziet te leven / ende te sterben menschen / so draechtmen-

Eplandt daer in de lieden niet en connen sterben.

se uyt het Eplandt / so vergaen sy terstont. Dit Eplant is alle sennighe dieren soo contrarie / datter niet alleen geen daer in zyn en can / maer als men van dat Hertrijck neemt / ende elders ergens stroopt / op padden / slangen / &c. soo sterben sy terstont daer af. Item / also leet ende rauwe ware die men uyt dit Eplant bzingt / verdzypben sennighe Dieren / oock de Wolven van de Schapen / ende als men daer een sennich Dier in bzinght / het sterft terstont. Dit lant is oock de vogelen tegen / also datter seiden een vogel in gesien wort. Hec Solinus & Iudorus.

Daer zijn oock twe andere Eplanden in de zee Oceano / so gesepit is / Baleares genaemt / van welcke die tegen 't Oosten so groote Ezen heeft / dat haer geschep verschickelijck te hoozen is : Sy zijn vruchtbaer ende vol inwoonders also dat dese twee Eplanden over de 3000. menschen vermogen. t' Ander Eplandt en is dit van vruchtbaerheit niet ongelijck / sy en hebben noch olie noch wijn : ghebzucken seer veel van den wijn / als sy hen krygen. De vrouwen sijn sy alsoo begeerende / dat sy den Zee-robers ende mensch-dieben vier mans om een vrouwe geven. Sy woenen in hollen ende gaten der steen-roffen. Sy en laten haer noch gout noch silber toegeboert worden / op dat men niet na haer en staet / haer met vreden late / ende by hen lieden niet te soecken en wete : daer toe en menpen sy dit niet van noode te zyn. Als sy voortijts (bescelt zijnde) met de Carthaginensen strecken / so cochten sy om haer soldye in den 't huys-tocht / enckel

Baleares Eplanden 2. waer in men vies mans om een vrouwe geeft.

enckel wijn ende vrouwen.

Als sy byploft houden / so gaen de gasten d' een na d' ander totter Duyt in / om haer te beslapen / den laetsten is de Duydegom / daer mede hebben hem alle de gasten vereert. Sy houden haer dooden met een scherpe houten byle oft hout in stukken / ende doen se in een vat / daer op vergaderen sy steenen / ende begraven den ghewonen dooden met eenen hoop steenen. Drie slingerden zyn haer geweer / daer mede werpen sy soo sterck / grooter dan de ander steenen woypen / datmen achten mochte dattet een Dussen geschut ware. Sy gebuycken veel ander geweren ende wapenen / als helmen / schilden / dardsen. Daer sy werpen so gewisse / dat hem nauwe penant die sy begeren / en ontloopt / waer op sy haer van jonck op oeffenen. De moeders stecken hen voorenen stecke op een hout / een stuck broodts / dat en dorben sy niet eer eten / eer zy 't op eenen sekeren tijt af werpen.

Op dat wy wederom op dat doozepde Eplandt komen / ende aenwysen wat daer boven achter gelaten is / van der selver gelegentheyt ende Plantsteden wyt andere Wistozien aengetogen. So sult ghy ten eersten weten / dat Britannia een Eplant is in de zee Oceano / doormaels Albion oft Albion / van sommige witte berogen alsoo genaemt / Ten laetsten van eenen Coninck Anglo / Anglia geheeten. Het leyt recht gheuoerch Drieantich / ter syden oft overkant teghen 't Noorden ende Westen / want het stoot tegen 't Noorden aen de Duytsche zee oft

Germaniam / teghen den neder-gauck der sommen aen Galliam ende Hispaniam. Daerom seyt Solinus / dat d' eynde der Werelt aen de Gallische zee ware / waer 't dat Britannia niet den name eendet anderen Werelt en verdiende / ende weerdich geacht worde. Daerom zyn sy van Vergilio in Bucolicis / bukten de Werelt gelegen / geschat. Welck Eplant hem in de lenghte streckt tot in de achtthondert Italiaensche mylen / tot aen den Calcidonischen hoeck / ende 200. mylen na de brede. Hæc Orosius, & Barth. Anglicus, &c.

In dit Eplant schijnt 't Wintertijt in Solstitio de sonne / een wepmigh meer dan drie vzen. Want Plinius libzo. 2. seyt / dat in Italia den langhsten dach vijftien vzen lanch is : alsoo in Britannia seventien oft achten / ende tot in de twintich vzen / so dattet sommijts niet drie vzen nacht en is / in welckmen niet eenen peninck kennen en soude.

Het grootste deel van dit Eplant is effen ende vruchtbaer / overbloedich met vee / gont / silver ende yser. Ende heeft Iachtthonden diemen ghewennen kan / konstelijcke hynden / ende alderley Dellewerck / groote Rivieren / koude ende ghesonde Fonteynen. Den steen Gattes oft Gagatez / die in 't water bzant / ende met alie wort uptgebluschet / is daer menichfuldich.

Albaer is een stadt Londinum oft Landza / van alderley koopmanschap vermaert / dat Wollewerck is daer gemeyn / met alderley konsten toeberept / daer is het Conincklyck Hof ende Pallays.

Engelant
hoe groot,

Landes/
andere
Lundonia
genaemt.

Goede
werpers.

Brittan-
nia / An-
glia ghe-
naemt.

Engellant heeft oock sonder het aengehecht Eplant Hibernia noch wel drieentwintich Eplanden Oracades genaemt / in de Noortſche Zee aen Engellant ſtootende / van de welke alleen drie bewoont zijn (Oroſius ſeyt dertienne) die noch tans geen boſch en hebben / maer met riet ende bieſen haer behelpen / d' ander zijn bloot / ende volcke loos.

Hibernia,

Hibernia een Eplant aen Engellant ſtootende tegen t' Weſten / ſchier half ſoo groot / wijt ende laech als Anglia / maer vruchtbaerder. Die inwoonders van dit Eplant / hebben certijts veel wilder / volck vluchtiger ende onmenſchelijker gheweest / dan de Britanniers / want ſp oock voor tijts menſchen bleech te genieten ghewoone waren. Nu hebben ſp doortige / ende te oortogen welgeſchickte lieden / var ſchoon gheradige witte ſpyen / van ſtercke leden ende blinkende verbe met verſtand ende gelegentheydt der voornomder ſpraken zijn ſp boven maten hoſtelijck. Agates ende Iris de Edele ſteenen waſſen aldaer. Dit Eplandt geeft peerden van eenen ſoo ſachten treden / dat ſp henen draven / tellen ende ſpaceren / evenwel hoenlijck ende pronckende. Daer en is geen Nadder noch Slange / vzeemt van vogelen / ende nergens geen Wyren oft Ammen / ſo gehoort is.

Scocia,

Scocia dat upterſte deel Anglie / tegen t' Noorden / die met een grote Riviere ende bereij van Engelandt is onderſhepden. Swinter tijts en iſſer nauwe drie uppen dach noch Sonneſchijn op dat Aertrijck. Deſe hebben vrient

ſchap met de Hiberniſche : behooren eensdeels totten Angliſche Scepter. Scocia ende Hibernia hebben veel Noortſteden / ende meer dan Engellant. Deſer volcken Hiſtorie heeft beſchreven den Eerweerdighen Beda / wie wil / die leſe de zeden / wercken ende woorden der ſelver volcken. Noortz in Schotlandt hebben ſp ſolpherighe ſtenen die barnen ſp voor hout.

Oracades de bobenghenoemde Eplanden hebben aen den Geber eender Rivieren / boomen / welcker vruchten in de gedaente van Eyndvogels worden / ende als ſp tydich oft rijp af vallen / wat op d' aerde valt / dat verrot ende ſinckt / wat in t' water valt / dat wordt terſtont levendich / dupcht hem terſtont / ende ſwemt onder het water henen / ende blicht daer na in de locht.

Chile die Eplanden / anders Cambria genaemt / in de Noortſche zee beſloten / welck de laetſte Eplanden zijn / die de Romeynen gekent / geweten ende vercregen hebben. Plin. ſchrijft dat in deſe Eplanden / t' ſomertijts als den dach ten langſten is / geheel geen nacht en is / ende ter tijt des Winterlijcken Solſtitio / gheheel geen dach. Het wort oock geſeyt / dat ter ober die Eplanden henen op der zee altydt gebroſen is. Van Oracabius tot aen Chile / iſt ſes dachzeſſen op der zee.

Victrio is op den aertbodem boven maten vruchtbaer / heeft veel boſſchen / weyden / beem / Fonteynen / Wateren / ende vruchten.

Van

In Oracades die waſſen Eplanden op de bobmen.

Chile en heeft ontrent hier miſſe geen dach / ende ontrent deſe dach geen nacht.

Van Hispania met haer begrip, oude ende nieuwe geloven, zeden, ende Volcken.

Hispania.

Hispania / de aldergrootste Provincie Europe / andersins Hesperia / Sivilia / oft Iberia genaemt / de beste wel te gelijcken / van wapenen machtich / van de Pirenische bergen beginnende ende rontsomme de Caloni- ne Herculis gaende / verstreckt haer tot aen de Oceanische zee / tegen 't Noorden isf mette Pirenische bergen / anders aen alle ander plaetsen metter zee besloten ende omvanghen / welckx groote schier ongelobelijck is aen te sien : want bepde haer lengde ende breedte soude dupsent mylen weechx zijn / oft so d' ander willen / 10. dupsent peertloopen lanch / ende so breed. Dit lant is in 2. deelen / ende 5. Coninckrijcken gedept / namelijk in dat upterste / ende binnenste / oft naeste Hispaniam. Dat naeste Hispania hout in hem / Galliciam / Carraconensem / ende Charthaginiensem. Dat upterste / Lusitaniam / andersins Portugalia ghenaemt / Bethicam / ende Celtiberiam. Dat Lant is nieuwelijcx in 5. Coninckrijcken ghe- dept gheworden. d' Eerste ende grootste den Coninck van Castelle / oft Castilia ; den 2. tot Aragon ; den 3. tot Portugael ; den 4. tot Babarze ; den 5. tot Granate / t welck Babarzen tegen 't Noorden / tegen 't Oosten dat Coninckrijck Cathalonie ende Caraconie oft Arragonie heeft.

Den Hispania is met alle dingen / die om gelt te kooppen zijn /

lieffelijck oft lustich aen te sien / oft noodich zijn om te gebruycken / overbloedich : so ghescheelijck dattet niet alleen den inwoonders / maer oock Italianen ende der stadt Rome / alle nootdrift mede dylt ende genoechsaem is. Soecht ghy Silber / Gout / Ezel gesteeite : Dit Lant geves altyts. Soecht ghy wijngewas / olie / sout : So en is aldaer niet ledichx noch onvruchtbaers : Dat sout en sieden sy niet / maer sy grabent upt / gelijck Metael. Daer en is doorgaens genen wint als in Franckrijck / noch onpbelijcke hitte als in Aphysica / maer ghetempereerden locht door al het landt ghelijck. Daer en is genen swaren nebel / rijm / noch ongeweerte / alle wateren zyn visch-rijck / de berghen vol wijns / de boschen vol wylts / dat velt vol wepde / vruchts ende bee. Apianus schrijft / dat dit lant thiendupsent peertloopen wijt ende lanch is / so geseyt is. Die eygenschap van dit volck is / dat der Spaenjaerts lichamen tot arbeit ende honger / ende dat gemoet om te sterben bereyt is. Sy hebben alle een nauwe strenge neeringhe / oozlogen liever dan sy leech gaen ende breed hebben. Als sy gheen vanden en hebben / so oozloghen sy selve met malkanderen / ende het is een kijnachtich / kribbelich / mopelijck volck / welcker gemoeden ongerust altyt erghens naedencken dat sy eenich rumoer maken. Sy leven / uptgenomen de Vier-dagen / slecht / wat sy voornemen / daer op staen sy stijf / ende en laten haer niet van haven hoop bzingen. De vrouwen bezoghen 't huys ende Ackerbou / maer de mans

Eygen-
schap ende
oefeninge
der Spaen-
jaerts.

man oeffenen haer met roof ende krijch. Sy dragen klepne bonetten / ende korte swarte rocken. In 't werpen der darden zijn sy so gerasch / dat sy woep ende pyl (so sy die slechts sien kunnen) ophouden oft vangen. Het zijn oock uptgenomen goede schutters / met lange rapieren / meer totten steek / dan totten slach omgozt. Sy maken al haer geweer op sonderlinge maniere / die dooz alle helmen / pantzieren / &c. ingaen. Als sy te peerde hebben oberwommen / so treden sy af / ende helpen de voetknechten / sy staen in den ordenen rijf ende kloechelijck / nochtans meer in den aengrijp dan in den lengde kloech / ende bestandich. Sy schieten ende werpen met grooter konst. Sy stellen haer oock somtijts in de vlucht / tot dat sy haer boozdeel gekypgen / ende dan wederom daer aen. Sy gaenden byant met singen tegen. Het zijn de rapste lieden met danssen ende springen / dattet wonder is. Het zijn tegen de vrienden vriendelijck / tegen de vyanden grouwelijck lieden / nochtans tegen de gasten ontrouwe / ende wat valsche ende verdzapt / als die om haer selven te soecken / nimmermeer sonder boozdeel en zijn / nochtans willen sommige / dat sy teghen de vreemde gasten so lieftrallich ende gastvry zijn / dat sy booz dese diuwils kypen / ende datse een pegetijck hebben wil. Haer vrouwen gaen in wonderlijke vreemde toetustinge henem / hebben aen den hals eenen pferen halsbandt / die strecht met kromme hooznen ober 't hooft henem: ende die hooznen strecken haer hoben ober 't hooft

Adreemde
lieden en
dragten der
vrouwen
in Hispanien

upt / waer ober sy (als sy willen) haer eenen booz-hanch trecken moghen / ende hen een schaduwe maken / ende die hebben sy booz een groote bercieringe. Sommighe rucken haer boozhooft upt op dat sy van booz wijt happloox ende kael worden / ende alleen achter hapt hebben / van booze geen / dat is oock een van haer selven schoonheden. D' Andere binden eenen opgherichten stecken van eens voets hoochde op 't hooft / haer hapt daer aen ghevlochten / boven aen de spitse een swart hoetken daer op geset. Haer spys is alderlep vleesch / den dranch maecten sy op sommighe plaetsen van honich / d' welck hem haer vaderlant ghenoech geeft. Den wijn van elders toegeboert / drincken sy / doch schalijck ende selden. Boozts so wasschen sy haer lijf dickwils met Fonteyn-water / ende de tanden schaben sy. Dit achten sy booz een groote medecynne des lichaems. Jhu is alle dinck anders / na uptropfinge der Roomsecher Ceremonien ende gheloben / die sy nu aenhangen / ende alle zeden schier verandert hebben: Als haer twee met malkanderen niet en kunnen verdragen / so en reychten sy niet met malkanderen / maer manen malkanderen in eenen bysonderen kamp / die dan boven leydt / ende den anderen ontlift / die heeft recht gehadt / ende heeft Godt geholpen. Sy hebben oock veel kampen / schouspelen / ende Riddereschaps met de wilde Ossen / met de welcke te gelegender tijdt / die hoen oft stout willen gheacht zijn / tusschen schranken in eenen bysondere camp treden / ende het

is een Ridderlijke daet / ist dat hy een Osse met vyper gheweeder handt sonder woypen oft schieten ombzengt / maer dickwils liggen de grimmighe wilde Ossen boden / so datmen eenen nauwelijck verlost / oft gheheel om den hals komt. Dit lant is oock na zyn der groote mer zeden ende spraken meer dan Duytslant / soo onderscheyden dat somtijts d' een plaetse d' ander glat niet en verskaet / so wepmich als een Duytsch eenen Italiaen / waer by men van haer menichsuldige zeden niet seker scheyden kan.

Austria een Provincie Hispanie.

Austria / een Provincie ten eynde der Hispanie ghelegghen / niet waonden ende bergen ontpunt geslijck Beinen / daer waest menigertep vrucht / daer sy hen wijn af maken.

Dit volck is boven andere mil / gast-vyp / schoon / vrolijk / lustich / bespreeksaem ende vriedelich / van wilde ende tamme vee rijck ende haefachtich. Aldaer wassen overvloedich veel Castanien ende Wirs.

Gadis een Eylant Hispanie.

Gadis een Eplandt ten eynde der Hispanie gelegghen / de welke Africa ende Europa deylt : Aldaer heeft Hercules een wonderlijcke Calonne geset / die men niet lichtelijck booz by schepen en canrecht als eenen hoec oft steun calonne der werelt : de welke noch tans des Keysers. Majest. volck booz by gescheept / en nieuwe we-

relden ende Eplanden gebonden heeft / daerom sy in haer wapen twe Calonnen Hercules voert / en daer by gheschreeven : Plus Ultra, noch boozder / om te bebidden / dat zijnder Majesteijt gebiet noch verder repcht / dan Hercules / ende noch verder wil / op dat hy een Augustus / dat is / altyt een meerder des rijcks blybe. Daer waest eenen Palmbloom / welckes gonune / als mense in een glas doet / so wort daer af den Edeelen steen Ceraunia.

Van Lusitania oft Portugalia, ende van de oude zeden ende gewoonheden deses volcks.

Lusitania / dat uytterste Coninckryck Hispanie / wort tot onsen tiden Portugalia genaemt. Dese gelegentheijt heeft van t Noorden ende Westen de zee / Beticum van t Zuiden / Caracenisem van den Oosten. Dit Landts volck is boven alle cloeck ter zee / ende boozdeulich om vreemde Landen te vinden / een stoudt constelijck volck / totter seplagie ende scheeps-oorzoge. Sy connen de yplen meesterlijck ende gewis werpen / het zijn slockse dapper gebuicksame crijchsliden / die in gheenen strijt en wijcken. Haer kuyperpe is op lichte maniere / te voete hebben sy oock haer bysonder toerustinghe / de voetknechten hebben leers en sommige leven op de Spartanische wyse. Haer spys is reyn / maer slecht. Als sy conde hebben / so warmen sy haer met gloepende vyerighe steenen. Dyt het ingewant der gebange-

Na nen

men nemen *sp* veel toecomende dingen af / ende hebben menigerley maniere van waer te seggen / des menschen ondergaenck ende ghebreck aentwysende. *Sp* voeden lanck hant / gelijk de vrouwen / ende treden niet ingebonden hant de vanden aen. De Doeken gennieten *sp* seere / die *sp* oock Marti offeren / diesgelijcks de gebangen menschen ende peerden. *Sp* tellen oock alle hondertste deel uyt / beyde van vee ende lieden / ende dat slachten *sp* totten offer / op Griekse wylse / so Pindarus seyt : maer nu bekennen *sp* het Kroomse gebede / als goede Papisten : *sp* hebben oock Ridder spelen / scharmutselen / tournopen / spel met kolben / lopen te voet ende te peerde. De boogerlijcke inwoonders gebruyken Eekelen / ende als *sp* dese dooren ende malen / so maecten *sp* der doot af. Aldaer en is geen wyngewas. *Sp* maken haren dranch van gerste / ende drincken terstont. Dyt gebruyck van olie gebruycken *sp* boter. *Sp* danssen op de fluyte in haer maeltypen. In sware schabben ghewonden / nemen *sp* den slaep op het stroo. *Sp* ghebruycken gelijk de Galli / aerden vaten : Een stuck van silver eertijts van een bleck gesneden / gebruycken *sp* voor munte. Die *sp* ter doot oordelen / steenighen *sp*. De moordeners storten *sp* over de bergen af / oft in de zee / sommige seggen / dat *sp* se met stenen bedecken. De krancken leggen *sp* na het Egyptische gebruyck aenden wech / op dat / so daer pe-mant voorby ginch / die dierghelycke kranchedt gelegen hadde / dat desen hem te raden wiste.

Eekel-
doot in
Doztugael

Doztuga-
koppen lig-
gen inge-
wonden op
stroo.

Haer houwelijck maken *sp* gelijk de Grieci. Dit gebruyck hebben de boogerlijcke Spaenierts / of hebben t eertijts ghedaet.

Cantabri / die ten eynde Lusitanie woonen / als *sp* totter doot geboort worden / so singen *sp* een vrechden-gesank. De mans geven de vrouwen het houwelijck goet. Alster eenich perijckel overcoemt / so dooden de moeders haer eygen kinderen / op dat *sp* niet in der vanden handen en vallen.

Sp dienen eenen Godt / ick en weet niet van wat name / met groter devotie. Als de Mane vol is / dan dansen *sp* s nachts voor alle huysen. Mans en vrouwen hebben eene gemeynen orboir / ende alle dinck gheneyn. Dat boerwerck wort van velen geoeffent. *Sp* hebben altyt toebereyt seyn byder hant / ende gereet / op dat / oft hen wat tegen haren wille toequame / dat *sp* dit gereet hadden / ende daer mede haer leven eynden. Dit is oock haer gebruyck / dat *sp* haer dickwils voor malcanderen offeren / ende in den doot begeben. Daer aen stoot Celtiberia anders Hiberia oft Gallia Celtica ghe-naemt. Daer af elders daer vben.

In somma / Plinius ende Dioscorus loben Hispaniam voor andere / dat *sp* so metaeltyck / van Silber / Gout ende Ier / wit ende swart loot is. Diesgelijcks heeft Lusitania dit altemael met hopen. Daer af leest Plin. lib. 7. cap. 72. Bart. Augu. lib. 15. Nu van de gelegentheyt Lusitanie.

Van

Van het Coninckrijck Portugael.

Gelegent-
heyt Lusitaniae.

Lusitania oft Portugael / in 't Westen liggende / wort metter Zee aangestoten. Bethica leyt in de Mediterzanische zee / die Europam van Aphyrica schept. Granaten dat Coninckrijck leyt in 't midden des Coninck-stoels ende Hofes / want in dit Rijk leyd Granata de stadt / daer af dat Coninckrijck synen name heeft. Hispalis / die ons Abicennam gebaert heeft. Item Corduba / Seneca vaderlandt / oock een stadt Carthago / niet dese die in Aphyrica leyt / de welke by den Pyberis de Poni gebout hebben. Maer Carzacoen / die de Scipiones geboudt hebben / die welke een Hoofst-stadt is des Lants Carzacoenensis in Hispania. Van dit gelucksalich Rijk en hebben wy niet alleen gecregen dese treffelijcke hooch-verstandighe mannen / Quintilianum / Senecam / Lucanum / Lucium Flozum / Pomponium Melam / Silium Italicum / Martialem Coquum / Abicennam de Mederijn / Orosium / maer oock dese keysers Nerva / Traianum / Hadrianum / ende alle de Theodosios in Chronijcken hooch-beroemt. Item / ontallijcke Martelaers : Laurentium / Vincetium / &c. Veel Pauzen van heyligheyt beroemt. In dit lant leyd S. Jacob de Meerder tot Compofel / waerwaerts een groote bewaerts geweest heeft in de Dupsche landen / ende noch is.

Deelderlepe Rivieren ende volcken zijn in dit landt Vascones /

Cantabzi / Celtibzi / de gontzgende oft gont-rijke Riviere Tagus / een geluckich aertrijk / ende schier van alle goede dingen haefachtich / ende van alle vuchten vuchtbaer / overbloedich met sielle Peerden / nochtans op veel plaetsen een ontrouwe volck / waer mede haer de lants-knechten qualijk verdzagen / voordeelich / archlistich / boos / onbeschepten. Sy hebben een epgen spraecke / schier Italiaensch / met welke sprake sy in veel dingen stemmen ende over een komen / alsoo dat sy in veel saecken malkanderen verstaen / ende is nochtans een epgen sprake.

Portugaelis.

In Portugael dat Coninckrijck voortijts in een klepnder gelegentheydt besloten / heeft alsoo toegenomen / dattet veel Coninckrijcken te boven gaet / ende heeft veel Eplanden aen hem gebrecht / voormaels van menschen onbewoont / de wyle sommige Eplanden van Fonteynen bevochticht / van betten aertrijck / boschachtich / etc. daerom tot bewoonninge der menschen bequaem / van hen lieden gebonden zijn / so is dat Coninckrijck machtich ghemeeerdert / ende aen rijckdom alsoo toegenomen / dat den Coninck van Portugael met rijckdom ende krijch schier onoverwinnelijck is / die daghelijck met de Eplanden veel aenstoeten heeft / tot van Calicut verwaerts. Te Medera valt onder andere vuchten soo veel Supckers / dat gheheel Europa daer mede besuyckert wort. Daer zijn oock andere Eplanden / van de Portugalopsen gevonden / om te doopen beschickt / als S. Jo-

ris / Papal / de Picoe / etc. Een van dese Eplanden heeft den Coninck van Portugael met Duytschen ynt Vlaenderen beset / dat draegt terwe. Daer af hier na ten eynde deser Chronijcke int langhe.

Galicia oft Gallacia / waer af de Salate genaemt zijn / paelt aen Hispaniam ende Portugael tegen 't Zuiden / van den Oosten aen Germaniam / teghen 't Noorden ende Westen aen de zee. Somminge rekenent booz een landtschap Hispanie / Justinus lib. 44. rijck van Loot ende alderley Metael / ende oock met Mynen van Goudende alsoo overbloedich / dat der Boeren Vrouwen menichmael metter ploech schollen gouts ynt ackeren. Haer vrouwen ackeren / de mans ghenieren haer metten kypch ende roof. Een ander Galatia leyt in Europa / van Paulo beheert. Daer af hier na.

Italia, dat is Italien.

Italia.

Peerts-
lopen hoe
veel een
myle.

Italia / die edele gelegentheyt in Europa na de meyringe Solbitienmael hondert duyzent / ende twintich duyzent schyeden lanck / vier hondert ende twintich duyzent schyeden breed / somminge achten / dat het peertloopen zijn / van de welke 8. een myle doen. Spinnen gheslen omloop driemael hondert duyzent ende 58. schyeden oft Peerts-treden. Dese wyde ende vernamende ghelegentheyt ende Provincie / heeft metter tijt veel namen gehad / Anaria / Hesperia / Lombardia / Magna Graecia / Cisalpina / Gallia / etc. Een laetsten Italia / van Italo den Coninck Siculorum / die zijn rijck verlaten / ende in Italian comen-

de / een rijck heeft opgericht. In dese vruchtbare gelegentheyt tegen den Zuiden gelegen / is overbloedich goede locht / ende een sulck incomen der vruchten van Olve ende Wijngeerden / dat de oude gesepdt hebben / dat albaer eenen grooten rijck Sacht ende Cereris is / dat is / of het van wijn of van coozen vruchtbaerder is. Daer zijn goede scrjdtbaer peerden / veel ende menigerlep goede vellen / ende nuttigeden van bee. Item alderley Metael / grawen van silber / gont / yser / etc. Ontallijcke veel heete Fonteynen / booz menigerlep cranchheyt goet.

Dese Provincie wort gedeelt in achthien Eplanden ofte Landen / 1. Etruria / 2. Latina / 3. Picenum oft Marchia / 4. Roman-dialo oft Emilia / 5. Umbria / oft dat Spoletaensche Hertochdom / 6. Lombardia / 7. Venetia / 8. Marchia / 9. Cervisina / 10. Forumjuli / 11. Histria / 12. Ap-pul-cum / 13. Apulia / 14. Campa-nia / 15. Calabria / 16. Brutij / 17. Licuria / welck ick ten eersten soude geset hebben. In alle dese landen / seyt Agninus / datter 700. steden gheweest hebben. Daer Blondus Flavius Foroliviensis sepdit alleen van 264. steden / ten naesten ende eygentlijck uptgerekent / daer Bisschoppen in zijn / ende die Bisschoppen hebben.

Voorts so heeft Italia drie zeen / Adriaticum / Ligusticum / Et. Item / bishien naemachtighen Meeren gins en weer by de steden liggende. Van dese steden / Meeren ende mannen aller deser Provincien / zijn alle Boecken vol / ende een soels boven aengeract.

Int

Etruria
wort an-
ders Eus-
cia ghe-
naemt /
heeft elf
steden.

7. Gout-
dragende
gebieden
ende wo-
relt.

In / de Rivieren Padus / die
Italiam bevochticht / draeght
gout / der welker Plinius lib.
33. cap. 4. ende andere / in alle de
werelt seiven vertellen / namelijk
Tagus in Hispania / Padus in
Italia / Hebrus in Thracia /
Pactolus in Asia / Ganges in
India / Rhenus in Germania /
Herinus een Riviere Lydie

Beschryvinge der Landen,
Provincien ende Steden Italie,
Cisalpine Gallie, oft Lombar-
die

Liguria.

Liguria.

Italia besloet certijds 17. oft
18. Landen in hem / onder wel-
ke Liguria een Provintie is /
seer bergich / in Apennino gelegen /
soo Livius aen wijst / welcke
Noort-stadt is Genua / een won-
derweerdige stad. Dese gelegent-
heyt streckt vande Riviere Varo
tot aende Riviere Macram / ende
wort ter eender syde met Apennina
ter ander metter zee besloten. In
dese Provintie ligghe Genua /
Sabana / Panum / Albigena /
ende Vintimilium / oock Pene-
stina de vermaerde steden. Die
volcken hebben altyt meer mooz-
ende rooverye geoeffent / dan ooz-
loge / ende die gewoonte en is
noch niet wechghenomen. Een
bergich / woutachtich lant / die dat
Koomsche Jock altyt hebben upt-
getrocken / van haer geslucht / ende
coenlijck wederstaen. Dese heet
Cato archlijstich en onbescheppen.
Dat is in somma der Genevoys-
serlant ende heerschappye / daer
in de haden Delphinijs. Noort

van der Liguriens zeden wat hier
na.

Insubria.

Insubria een Lantschap Italie / Insubria.
In welch dese Steden / Pyla-
napia / Landa / Novaria / Per-
celle / ende Commun / de vernaem-
ste zijn. In dit lantschap is een
Meer / wt welcke de Riviere Ti-
cinnus vloeyt / daer af heeten de
lantfaten ende inwoonders des
lants Insubres.

Latium.

Latium.
Latium een doozluchtige gele-
gentheyt Italie / te midden
tusschen Etruria ende Campania
wesende / met veel steden ende vol-
ken roem-weerdich / welcke rijck
de Riviere Tiberis in tweeen snijt /
ende ten laetsten by Ostia in de
Zee met stillen ganghe vloeyt / in
welcke gelegentheyt veel treffelij-
ke steden den Koomschen keysere
ende Bisschoppen gebout geweest
hebben / als Ardea / Terracina /
Caieta / Milette / Chora / Ana-
nia / Tibur / Penestre / ende veel
andere / dooz menichvuldige ooz-
loghen nu verdooven ende ver-
woest.

Picenum een gelegentheyt
Italie.

Picenum een gelegentheyt Ita-
lie / van Pico den Coninck
dien name hebbende / wort ander-
sins Marchia Anconitana ghe-
naemt / voortijts Marchia Fir-
mana gheheeten / welcke eynde
tegen 't Noorden / is Apenninus /
die dese van het Spoletaense
Hertochdomscheyt / van het Os-
ten

Picenum
andersins
Marchia
Anconi-
tana.

Steden
des Lants
Piceni.

sten de Riviere *Psaurum* / van 't
Zuyden de *Oppere Zee* / van 't *Westen*
sten de Riviere *Croentum* / (die
Auscum vooz by bloeyt) heb-
bende. Dese gelegentheyt (seyt
Libius Lib. 22.) en is niet al-
leen niet alderley vruchten ver-
bult / maer vol roofs. *Plin.*
vermelt / dat *Picenum* voortijds
so volckrijck geweest heeft / datter
in een eenichmael dye-hondert-
dusent in overgebinge des *Rom-*
schen volcks ghenomen zijn. De
treffelijke vermaerde steden daer
in / zijn *Psaurum* / van den *Rom-*
mepnen ghebout / *Item Fanum* /
Fortune / *Senogallia* / *Verbinum* /
Eugubium / *Anchona* / van hozen
ende wijn een volle stadt / *Came-*
rium / *Firnum* / *Auscum*. Dit
lant is van natuppen zijnder ge-
lentheyt / seer weerich ende fort-
sich / welker onligghende Ber-
gen so ongebaent ende ontweech-
saem zijn / dat sy alle byanden den
toeganc ontfegghen. *Item* een
stadt *Fabianum* / *Italie* wel be-
kent / heeft dese gelegentheyt / van
alderley ghebou ende koopman-
schap heerlijck ende vermaert. *Item*
Recagatum / int begijnfel *Ri-*
cenetum ghenaemt / daer by eenen
naemachtighen Tempel des ghe-
helen *Italie* lants op eenen berg
leyt / *Marie* geheplicht ende ghe-
wijt.

Flaminia, *Romandiola*,
oft *Emilia*.

An *Picenum* stoot *Flaminia* /
die gelegentheyt ende *Pro-*
vintie *Italie*. Dese wort oock *E-*
miliam in haer houdende aenghe-
sien. Dit lants pale ende eynde

repyt van de Riviere *Psauro* / tot
aende Riviere *Imole* : *Maer* als
namaels het gantsch *Ravenna-*
tische *Exarchat* daer toe ghelyt
gheworden is / soo heeft dit al-
temael den Name der *Provincie*
Romandiole ghekegen ende be-
houden : also dat hem dit lant nu
verstrekt tot aen den Berch *Ape-*
ninum / aen de *Adziatische Zee* / aen
de Riviere *Padum* / aen *Padus* / am
dat *Meer* / ende al dat tusschen de
Riviere *Folia* ende *Schultena*
leyt / van 't lantschap der *Ferra-*
riens / tot aen der *Veronensers*
ende *Patabinozum* / *Doel* oft *Meer*
streckende. De naemachtige ste-
den daer in zijn / *Ariminum* / *Ce-*
sena / *Sassina* een *Bisdom* / *twintich*
Casteelen ende steden onder
hem hebbende / *Rauna* oft *Raben-*
na / een *Vaderlandt* *Plauti* / *Bze-*
tenorium / by de welke is *Foro-*
libium / *Fabentia* / ende *Forum*
Corneli / namaels *Imola* / *Tu-*
lesch / *Bononia* gheheten / *Item*
Ferzaria / *Adria* / welke stadt
den name eens *Bisdoms* heeft /
ende veel ander *Landtschappen*.

Etruria, andersins *Tuscia*,
oft *Thirrenea* genaemt.

Dese gelegentheyt is oock een
deel *Italie* / niet den onedel-
ste / welcks eynde van de Riviere
Macra tot aen *Tiberim* streckt /
welcke twee Rivieren / die dit lant
uptmaecken / ende inbaten / 127.
dusent scheden van malcanderen
zijn / overdweers oft na der bree-
de verstreket hem van den Berch
Apenino / tot aen dat *Eylant*
Sardiniam. Dese *Provincie* *I-*
talie heeft twaelf naemachtighe
Stc.

Steden / naemelyck Perusium / Cornetum / Volatera / Ppse / Luca / Sariana / Pistorium / Arretium / Scena / Centum / Massa ende de Florencia. Daer hebben booztijts oock veel ander steden deser gelegentheyt geweest / nu ter aerden gelept / als Luna / Popolonia / Agilina / Fesula / Clusium / Faleria / ende Vulturnum. Van dit Lantschap waer veel te seggen / ende behoefde wel (ghelyck alle landen) een eyghen Chronijcke / wie alle geschiedenissen ende gelegentheyt daer in wilde beschryuen. Van de zeden der Tusciers / wat bozder hier na in de beschryvinge der gebuycken Italie.

Vmbria, oft dat Spoletaensche Hertochdom in Italia.

Vmbria
dat Spo-
letaensche
Hertoch-
dom.

DE wyle Vmbria / nu dat Spoletaensche Hertochdom ghe-naemt / aen Etruria paelt / so willen wy dese Edele gelegentheyt oock besien. Libius lib. 9. getuycht dat dit Lant booztijts van een groot vermoghe gheweest heeft / also dat sy oock de Romeynen gedreycht hebben / Rome te beooslaghen. Dit Landts palen zijn van den oorspronck Tiberis / tot aen den sincken Oever der Rivieren Anienis / daer de Riviere Anio in den Cyber vloeyt.

Nu / de geadelde welgenoeemde steden Vmbrie zijn / Spoletum de Hoofst - stadt / verze vermaert / Fiesate / Nursia / Venania / Tiferium / Pitetia / Fulgineum / Assisium / Turdetum / Parnia / Ceretum / welcks stadt volck eertijts gantsch Europam door bedelt ende doozreycht heeft / met ver-

cierder aengenomender noot ende armoede / hem met verwe bestrijckende / om haer valscheijliche sieckte aen te wysen / der welcker moettwille de Romeynen met een ghemeyn Edicht hebben moeten weeren ende booz comen / also dat niemant ober een Maent van huyg upt deser stadt doozte upt zijn.

Dat Neapolitaensche Coninckrijk in Italia, in seven landden gedeylt.

NEapolis wort somtijts in dat Sicilische Coninckrijk ghetelt / om dattet by de Sicilische zee leyt. Want eertijts en wast ghenen Conincklijcken stoel / daeromme wiert sy onder den Titel Sicilie getelt / ende wordet noch van belen in Sicilia gelegen te zyne geacht / hoe wel sy onder de Sicilische heerschappye behoort. Maer Neapolis leydt in Italia / nu ter tijdt te samen met Sicilia / Carolo 5. den Roomschen Keyser onderworpen. Nu dit Rijk heeft seven Landen in hem.

Neapolis
in seven
Provincien
ghe-
deylt.

Samnium oft Aprurium.

Samnium / een Provincie des Neapolitaenschen Rijcks / nu Apruteum genaemt / leyt tusschen Picernum / Campaniam / ende Apuliam / een seer volckrijcke gelegentheyt. Daer inne zijn de hier na genaemde Edele Steden / Adria / Aquila / Aternum / Sulmo / Ortona / Arpinum / Aquinum / Atijina / Beneventum / Chelesia. Dese Samnites zijn booztijds van so grooter machticheyt gheweest / dat sy de Romeynen met groot

Aprutium

Samnites
mach-
rige vol-
ken in
Italia.

grooter nederlage bestreden. In dese landbouw hebben geweest de volcken *Pracantini* / *Penenses* / *Frentani* / *Veligni* / *Marucini* / *Bestini* / ende *Aminterni*.

Apulia. 2. Iapigia.

Apulia / heeft 7. namen.

Apulia een ghelegentheit des *Lants Italie* / paelt aen de *Adriatische Zee* / voortijts *Iapegia* genaemt / als *Herodotus* ende *Vergilius* seggen. Dese *Provincia* heeft eertijts volckrijck ende vol sieden gheweest / met koozen / olie / wijn / gout ende silber overvloedich / ende met alderlep vruchten vruchtbaer / wt welke die goede *Kuypertijcke* strijtbare peerden kornen. Dese landbouw hebben de *Grieken Dauniam* geheeten: sommige *Messapiam* / sommige *Iapigiam* / sommige *Calabziam* ende *Salentinam* met gemeynen name genoemt. D' *Ander* willen dat sy tusschen *Daunia* / *Calabzia* ende *Iapigia* leyt / welke landen d' *ander* daer in tellen. De *Hoofstadt* daer in is *Byndusium*. Dit lant heeft voortijts dertien machtige sieden gehat / maer nu niet meer dan *Byndusium* / *Casertum* / *Hydruntum* ende sommighe kleyne stedenkens. Op eenen berch daer by / *Gar-gau* ghenaemt / is eenen verze besochten *Tempel S. Michiels* / van den *Christenen* veel besocht.

S. Michiel in de pulia.

Lucania 3.

Lucania.

Lucania / de derde *Provincia* des *Neapolitaenschen Rijck* / tusschen *Campania* ende *Bzundo* gelegen / is van alderlep vruchten vruchtbaer / en van getemperer-

den locht lustich ende geboeche-lijck. De sieden daer in gelegen / zijn *Bestium* / voortijts *Possidonia* geheten / *Lucania* / *Elea*. Dese *Lucaners* soude van den *Sanniters* haren oorspronck hebben.

Salernitania oft Salentinorum 4.

Dese gelegentheit *Salentria* / een die nu *Terza de Bari* genaemt wort / leyt aen *Apulia* / daer in hebben dese sieden geweest / *Rudisia* / *Peritum* / *Metium* / *Bausa* / ende *Drentum* / so *Procl. lib. 3.* aenwijst. Daer heeft *Minerva* (so *Strabo* wil) eertijts eenen kostelijcken *Tempel* gehadt / ende een *Promontorium* / *Iapeghum* oft *Salentium* genaemt.

Salentitania.

Cala bria 5.

Na *Lucania* leyt *Calabzia* / een *Landtschap Apulie* / vol van alle nooddrift tot het menschelijck gebruyck. Daer af in *Apulia* boven geseyt is.

Calabzia.

Brutia oft Oenotria 6.

Brutia zijn volcken in *Brutia* / des *landtschaps Italie* / in dat *Neapolitaensche Coninckrijck* / welke *Provincia* voortijds *Oenotria* ghenaemt gheworden is. Daer in voortijds *Consenna* de *Hoofstadt* gheweest heeft: een machtige ende wereltijcke stad / daer der *Molissers Coninck Alexander* heeft onneghebracht. *Figegum* is oock aldaer van de *Calcidonische* gebout.

Oenotria.

Campania. 7.

Campania een *landtschap* des *voorzghenoemden Rijck* / nu

Campania.

Cerza labozis genaemt / tusschen *Latium* ende *Calabziam* gelegen / vruchtbaer van bergen / dalen en velden / waer by dat het van sommige een moeder der vruchten ge- worden is. Daer in leyt *Capua* / *Nola* / *Neapolis* de Edele ende Conincklycke Hoofstads. Dese stad is met een schone haven ende met treffelijck gebouwel hoogch ver- zert. Daer inne hebben dese vol- ken geregeert / ende de heerschap- ppe ghehad / de *Pyrrhami* 136. De *Germani* 76. De *Galli* 78. De *Arzagoners* 60. Jaer. Anno 1501. is dit Rijk wederom aen de *Gallos* gekomen.

Latinum.

Latinum.

Latium die gelegentheyt *Ita- lie* / honden sommighe voer *Campaniam*. De ander willen / dat het een by sonder Landt in *Campania* is / ofte aen *Campaniam* stootende / wat kleynder dan *Campania* / gelijck *Serbius* aen- wijst / die van den Berch *Albano* tot aen *Campaniam* reecht / ende streckt hem van den *Cozen* *Ci- beri* / tot in de stad *Capetam*. Daer hebben eertijds veel Ste- den (nu ter tijt nebergelept) ghe- weest / namelijk / *Osia* / *Sinues- sa* / *Ardea* / *Cerzina* / ende *Ca- peta* / ende het *Eplant* *Ponna* en- de *Pandana* / oock den Berch *Cir- reus*. Item / de steden *Viterre* / *Anagna* / *Pianesina* / *Tibertina* / *Cusculum* / ende *Albam* / daer de *Albanische* Coninghen afcomen. In dese contreye hebben eertijds gheweest / *Aborigenes* / *Volsci* / *Henrici* / *Equituli* / *Marci*

de volcken. Want dit landt be- grijpt verze ontrent hem / ende heeft eenen grooten omwinck. De- se hebben voertijds onder eenen- twintich Continghen / 623. Jaer geregeert.

Tervisina, een Marchia Italia.

Marchia Tervisina / een gele- gentheyt des Lants *Italie* / daer inne *Feltrum* / *Carusium* / *Patavium* / *Vincentia* / ende *Verona* liggen.

Forum Julij, oft Friguyt.

In de ghelegentheyt *Italie* *For- um Julij* genaemt / leyt *Aqui- lia* / *Forum Julij* / ende *Vitrum* / die vermaerde steden. Meret hier hoe wel dese Landen maer deelen *Italie* en zijn / so worden sy noch- tans dickwils voer gants *Itali- am* ghenomen. Alsoo wort oock *Italia* somtijts *Forum Julij* ge- naemt.

Histria een Lantschap Italie.

Dese *Provincia* in *Italia* ghe- legen / beslyt in haer *Iusti- nopolim* / *Stridonem* / *S. Iero- nimi* *Vaderlant* / nu *Stirgna* ge- naemt. Daer leyt oock *Aglar* / die *Attila* der *Hunniers* Coninck eertijds met tighenhondertmael dupsent mannen beleggert ende overwonnen heeft. Sommige seg- ghen / dat *Aglar* in *Friguyt* leyt.

Venetia, ofte Venedien.

Venetia een machtighe ghele- gentheyt *Italie* / daer in van *Venedien* *En-*

Eneto oft Veneto/ een stadt nae hem (ende 't Lant Benedien ghe-naemt) ghebout gheworden is. Daer upt noot der oorloghe booztijds veel Italianen geweecken zijn/ meynende aldaer seker te zijn/ ende hebben in dit lant veel wooninghen wel bewaert/ opgericht: waer af wy oock elders ghehoort hebben/ daeromme ick vele daer af te seggen/ booz by gae. Oock is desen weerachtighen hoeck vele van den onsen wel bekendt. De heerschappye der Venetianen verstreckt hem soo verze/ dat haer stercke met der gelegentheyt van desen lande/ niemant en breefen. In dese Coopstat ende Haven der Italiaenscher landen zijn seer veel machtighe Cooplieden upt Asia/ Turcken/ ende de Heydenen/ van de welke eenen somtijds met gerede penninghen eenen Dozt upt den lande koopt. Daer is alderley vrendende konst/ kuychf-vaerdige mannen in oorlogen op der Zee/ oft te lande/ een eyghen Hertochdom/ Chronijcke/ ende alle dinck/ als waert een bysonder Wereldt. Haers Landts breedde ende lengde is ongetelt/ ende recht als eyn deloos.

Longobardia oft Lombard-
dia, dat is een Landtschap Italie.

Lombard-
dia ende
meniger-
ley namen
Italie.

Longobardia wort met veel namen ghenoeit/ van menigerlepe heerschappyen weghen. Eerstelijck Hesperia van Hespero/ die van Hispania verzeven/ booztijds daer gheheerschappt heeft. Daer na Genaria/ alsoo Plinius in 't derde Boeck leert/ van den goeden wijn die daer wast/ ofte

van Enotria den Coninck Sabi-
nozum. Daer na van Italo/ Ita-
lia genaemt. Hier na is sp oock
Magna Grecia ghenaeit/ Ende
wederomme Cisalpina Gallia/ al-
so wy boven ghehoort hebben.
Sommige deelen geheel Lombard-
diam/ dat is Italam/ in ses lan-
den. Dat eerste Cenomanensis/
in welke sp geset hebben Biri-
iam/ Bergomum/ Cremonam
ende Mantuam. Ten anderen/
Cenonesis/ die in haer hout Dia-
centiam/ Veronam/ Patavium/
Carbisium/ Ravennam/ Forli-
bium/ Arzuninum/ Bissau/ Se-
nogalliam ende Senas/ daer in
hebbende de Senogallenses ghe-
weest/ die met de Romeynen veel
Oorlogen gheboert hebben/ als
Libius betuyecht. De derde Pro-
vincie Boiozum Gallia ghe-
naemt/ die nae haren naeme/ een
stadt Boilium genaemt/ op ghe-
bout hebben. Dese heeft gheweest
tusschen Padum ende Trebiam.
De vierde Provincie/ Ligurium/
Gallia/ telt in dese Caucinum/
Secuciam/ oock de Bergen Sa-
baciozum/ Augustam/ Eporedi-
am/ ende Regalem montem. Ten
vijfften/ Insulubrium Gallia/ in
welcke zijn/ Mplaen/ Comum/
Papia/ Landa/ Pobaria/ Vercel.
De sesste Provincie in Lombardia/
Gallia Genuensis/ van der stadt
Genua benaemt/ ende hont in haer
Vertijonam/ Alexandziam/ A-
quenssem/ Afsenssem/ Polenssem/
Sabonenssem/ Albuganenssem.
Maer de Lombardijche Chro-
nijcke deylt gheheel Italam/ oft
Lombardiam in vijffghien Landt-
schappen/ sommige in achtien/ so
boven ghehoort is. De eerste is
De-

Landen
Italie/
wat an-
ders dan
voormals
genoemt.

Venetia / welck's hoofden zijn Bergamum / Patavium ende Aquileja. Dat ander Liguria / de Hoofststadt daer in Niplaen. De derde Athena oft Pedemontium / de stadt Chaurium in hem hebbende. Dat vierde / Alpiscocia / aende Zee ghelegen / daer in Genua de Zeestadt leyt. Chusta de vijffte ghelegentheit / waer in sy Roome tellen. De sesste Provincie Campania / welcke Neapolis voer de hoofststadt heeft. Dat sevenste Lucania / daer in is Pistorium. Die achtste / Apemina / in de welke is Bobium. Dat negenste / Decima Emilia / waer in Bononia ende Placentia ligghen. Het thiende / Flamminea / welck's hoofststadt is Sassina. Dat elfste / Picensium / Asculum / ende Arzium in hem hebbende. Dat twaelfste / Samnium / daer inne Beneventum begrepen wort. Het dertienste / Apulia / dat in hem hout Brundisium / etc. De welke lantschappen met de bewegelijckheit des tijds ende gelucks de namen drie oft viermael omgekeert geworpen zijn. Maer Blondus deplse / so boven vertelt is / in vijftien delen ofte landen / naemelijck / Liguriam / Etruriam / Apurium / Campaniam / Apuliam / Italiam / Umbriam / Picenum / Flammineam / Marchia / Cerusina / Venetia / Histria / Forum Julij / ende Lombardiam. Pu / Blondus telt in Lombardiam veel ontalliche Steden / ende voer andere / Mutinam / Rhegium / Ferzariam / Mantuam / Parmam / Cremonam / Brixiam / Bergamum / Comum / Bobarigum / Vercellos / Eporediam /

Chaurinum / Seunam / Montem Regalem / ende seer veel Steden / Pedemontium ende Montis / Fer-rati / Astensem / Aquensem / Albam / Cassale / Meranziam / Verthonom / Bobium / Placentiam / Papiam oft Cicinum / Cremam / Laudam / Mediolanum de hoofststadt.

Doen nu de Lombarden dese landen (uptgenomen Roome) in hielden / ende haren Hertoch daer onthielden / hebben sy al dese landauwen / nae hen Lombardiam genoemt / met uptroepinghe des naems Italie / d' welck namaels van Carolo Magno bevesticht is geworpen. Alleen Verzell / Trident / Verona / ende Bononia / ende de Lysgustische bergen uptgenomen ende voer behouden.

Dese hoornmoedighge Longobardi / van lange baerden also genaemt / en hebben niet alleen den naem Italie verandert / maer schier alle dinck : de Wetten / Zeden / ende oock die kostelijcke sprake. Want sy hebben die teghenwoordich Italiaensche in Italiam gebzacht / d' welck gebzoken ende gerozumpert Latijn is / die voormaels goet Latijn hebben gesproken / waer by sy Latini genaemt geworpen zijn. De Gotthi zijn aen dese verdozven spracche oock schuldich.

Dat hays ende de kleedinge der Longobarden heeft altydts uptgebrept / wijt ende lanch gewest. Den derde Hertoch van die volck / Agilmundus genaemt / heeft ghevonden in eenen Poel oft Put seven kinderen / die een Hoere op eenmael hadde voortgebracht ende gebaert / de welke / als sy onber-

Italia
Lombard
die ghe-
naemt ge-
worpen.

Itali-
aensch dat
gerozum-
pert La-
tijn heb-
ben de
Lombardi
in Itali-
an ghes-
bracht /
voortijds
hebet La-
tijn ghes-
proken.

Seven
kinderen
heeft een-
hoere tes-
sens ghe-
baert.

siens ter verscher daet quam/ ende hem der misdaet ofte booshepdt ontfette/ soo vant hy d' een noch levende/ d' welck hy (upt barmherticheit beweegt) met der spiesse uptrock/ wech voerde/ en op voerde/ ende Famulusum noemde/ want nae haerder sprake heet Fama eenen Dichtput oft Dapper/ daerom dat hy upt eenen Put wiert genomen. Desen Coninck nam hem in eens kints stede op/ alsoo dat hy na hem veertich Jaer regeerde/ ende aen de Bugaros dagelijcks wreake socht/ daerom dat sy Agilmundum synen aengenomen Vader gedoodt hadden.

Van der Italianen Zeden,
Regiment, Ghelove ende
Orderinge.

Namen
ende Landen
den Italia.

Italia/ boortijts Tussonia/ Latium/ Oenotria/ Hesperia/ Etruschet enertijts van Grijschen volcke beset gheweest. Daer sy Magna Grecia genaemt gewor den is/ heeft veel landen in haer: Namelijck/ Liguriam/ Petruriam/ Latium/ Campaniam/ Picenum oft Picentinam/ Lucaniam/ Brutium/ Magnam Greciam/ Calabziam/ Apuliam/ de Landtschappen Frentinozum/ Maurucinozum/ Picenozum/ Denonum/ Venetiam/ Forum Julium/ Lampardiam/ Cisalpinam Galliam/ Sabiniam/ die volcken Boios. Een laetsten is oock Italia eertijts van Saturno/ Saturnia genaemt geweest.

Dit lant is een edele gelegentheyt Europa/ onder de Occidentische Provincien een moeder ende Voersinne/ rijck van Metael/ goe-

den locht/ vruchtbaeren aertboden/ koozen/ wouden/ velden/ beenden/ vee/ wilt/ olve/ wijn/ sieden/ Rivieren/ meeren/ ende recht als een koopstadt aller handteringhen ende Coopmanschappen.

Nu van den Romeynen ende Latijnschen spraecke/ Lof/ Daet/ Grijch/ zijn alle Annales vol/ wat Rijcken sy onder haer geworpen hebben/ sonderlinge Livius Plinius/ Flozus/ etc. Want nauwe eenich volck haerder daden/ woorden/ ende Oorloggen/ neerstiger uptraepers en Schryvers gehad en heeft/ als na de Grecis/ de Latini oft Romani.

De gedaente/ verwe/ proportie/ ende persoon der Italianen/ en is niet eenderlepe in Cisalpina Gallia. In der Venetianers gelegentheyt is dat volck beter ter spraecke/ en van verwe witer dan in de gelegentheyt Petrurie. Item in Latio/ Campania/ Lucania/ Brucio/ daer zijn de lieben van hant ende verwe/ wart/ van persone kleyn der ende korter/ de spraecke wat eenvoudiger. Die ten eynde Italiae woonen/ aerden in der Grieksechen aert/ met spysse ende sprake.

De Romeynen hebben hen al tijt aen een getroude hupsvrouw laten genoegen/ oock geheel Italia opt ende opt.

Dierley volck isser al tijt in een stad geweest/ knechten/ vrye oft bozgers/ ende Edele. Der Edele oorden heeft oock in drie Deceten gedeelt geweest/ in de Lecken/ Ridderen/ ende Raetwysen. Der geestelicken saecken is al tijts by de Priesters/ die sy Flamines vooz haerder bekeeringhe ge-

Dierley
geschieden
in Italia/
sonder de
Priesters.

genaemt hebben. Die Dictature heeft dat hoogste gewelt geweest/ van de welcke niet te appeleren en was. Tot deser weedichheit quamen door dese trappen/ *Questores* / *Ediles* / ende *Consules* oft *Consulatum*. Den Dictator en was niet meer dan ses Maenden int Ampt/ daer na quaeint aen eenen anderen.

Namen der Ampten by den Romeynen.

Senatores / anders *Patres* genaemt / waren hondert om te regeren / de stadt vercoos de Roomse Raetsheren.

Patricij hieten deser Soonen/ gheslachten oft kinderen der Vaders.

Consules / *Voorgemeesters* / die waren altydt twee / ende regeerden een Jaer.

Tribuni / *Hoofdliden* / *Capiteynen* / ofte *Quartiermeesters* / en waren *Tribuni scelerum* , *Cohortus plebis* , *Erarii* , &c. dat is / voorszangers ende opmerckers op de ghebreken / ober t volck ende schat.

Pretor / der binnen wonenden *Vooghdermeester* / regeerde in de plaetse der twee voorszgelmelde / als sy van Cryghs-weghen upt moesten.

Dictator / den Oppersten *Magistrat* / by den welken alle saecken strecken / ende haer eynden.

Magister Equitum / *Maerschalck* / oft *Riddermeester*.

Questores / *Schatmeesters* / oft die de gevangenen van eernsughe vraghen vnaechden.

Curiones / *Hofmeesters*.

Censores / *Schultliden* / die

men nu te Rozenborch de vyde noemen mocht / die allen keych ende twist schepden.

Mebiles oft *Cyrules* / die *Soutmeesters* / *Kercken Broods* oft *Regeerders*.

Prefectus Annone / den *Proviantmeesters* oft *Koozenheere*.

Prefectus Civitatis / den *Alman* / oft *stadsvoocht*. Ende andersins veel ander Ampten / niet wel te verduytschen.

De Heydensche Romeynen hadde oock haer *Papen* / *Priesters* / *Educiatoren* / *Salios Gallos* / versneden *Papen* / *Flamines* / *Dia-*

les / *Marciales* / *Quirinales* / *Luperciales* / *Epulones* / &c. Die hadden oock eenen *Paus* / die sy

Pontificem Maximum noemden. Daer af is / achte ick afgekomen / dat de tegenwoordige *Pontifices*

een oorsake ghenomen hebben int Christendom / haer oock *Pontifices* *Maximos* te noemen. Daer toe heeft hen geholpen den spreuck

Christi tot Petro / Matth. 16. geseyt. Hoe wel oock by den Romeynen des Conincs Ampt

was / den Godts-dienst te vorderen / ende toe te sien dattet in der Goden dienst recht toeginck /

Wetten der zeden gheben / den Raet totter gerechtigheyt houden:

Soo wast nochtans ten laetsten den *Pontifici Maximo* in de hant

geworpen / dat sy daer op soude acht hebben / ende dese gheboden ter hant nemen ende volbringen.

De wetten *Romuli* by den Romeynen / sijn onder andere oock deser :

Een vrouwe sal niet hare Man lijfen goet geneyn hebben / ende in haers mans gehoorsameheyt le-

Namen
der Room-
sche Am-
pten.

Roomse
Papen/en-
de haren
Pausvoor-
Christi ge-
boorte.

Wetten
Romuli.

ben / dat hy Heere / ende sy Herinne over dat Hupsghesin sy. Ende sy soude oock nae des Mans afganck / met de kinderen ghelyck erven.

Een obertuyghde / oft in verscherdaet betraptte Overspeelsterfche / sal den man ende vrienden (met wat dood sy willen) laten dodden.

Kompe-
men vrou-
wen den
wijn ver-
boden ende
waerom sy
met den
kuis ont-
fangen zijn
geworden.

So een wijf t hups wijn dymet / soo false den man straffen als een Overspeelster ghelyckerwijs oock de kinderen. Waer by dit ghebruyck by den Romeynen ghewonen is / dat den Hups vader zijn wijf ende kinderen met den kuis ontfinc / op dat sy roocken oft sy Wijn gedroncken hadden. Want sy hielden den Wijn booz een oorzaecke ende aenporringe alder onreynicheyt ende onsinlicheyt / soo Valerius Maximus aenwijst.

Vaders
moghen
haer kin-
deren doo-
den ver-
woyen / &c.

Hy besefde dat de Vaders over haer kinderen alle Recht souden hebben / oft syse wilden verkoopen / slaen / dwinghen ende dodden / ende als hem den sone by en los diende / dat den vader macht soude hebben / hem ten tweeden ende derden mael te verkoopen. Dese Wet is drie hondert Jaer booz de twaelf Tafelen / namaels in de twaelf Tafelen verbaet gheworden. Maer Puma Pompeilius heeft dese wet wat versacht namelijk / dat den vader gheen recht meer tegen synen sone en soude hebben / als hy hem upt zijn bevel gehuwelijck hadde.

Een byve
en mocht
sittende
ambach-
ten doen.

Item / dat genen bypen een sittende handtwerck en soude bypbe / maer den Crjch / ende een goet krijchsmā was eenen graoten lof by hen / oock een goet Boec oft Acherman.

Item den Coninck gheboodt (als oock der Lacedemoniers wet inhout) dat ten eynde des krijchs niemant leech ginck / maer dat sy al dat bouvelt ende ackerwerck wederom oeffenden. Hy liet nochtans toe so 't den noot eyscht / betamelijck koopmanschap te doen.

Met tegen
de Lants-
knechten.

Item / hy siet veel Tempelen / Outaren / Seelden / Offeren / Feesten der Goden / nachtans niet op Griekische maniere / die hy alle ypter Stadt sloot / uptgenomen de feestte Herculis / ter tijt Eban by opgeset.

Item / 't seftich Priesters wierden van Varzone / ende Dionisio Halicarnasco opgeset / die den gemeynen Godts - dienst souden bedienen. Item sommigge uptleghers der droomen / gesichten / vogelgeschreyen / ende waerseggingen der Goden.

Romulus depldt dat Jaer in thien Maenden / Puma na hem in twaelf Maenden / na den schijn der Manen.

Haer Vrouwen / Virgines Vestales ghenaeemt / der Goddinnen Veste gheuyt / moesten vertich Jaer maechdelijckheyt beloven / daer na waren sy by haer te behouwelijcken. Die dese vertich Jaer gheduypende na oncupsheyt begrepen worden / die wierden lebendich uptegrazen ende begraven.

De Priesters Salij / der welcker altyts twaelfde waren / moesten te bestemder tijdt / in byemde kledingen opgeschoyt / met spiesen / sweerden ende schilden in den Tempel springen booz den krijsgodt Marti / ende met vechten /

ren

een scharmutsinghe maken. Sy hadden spitse hoeden op / gelijk hoozen geformiert.

Den oppersten Bisschop be- stemde heiligen een forme / dach / plaetse / ende Tempelen / hoe / waer / ende wanneer sy souden een victorie celebreren.

Dat Roomsche volck was in vijf rotten oft quartierien gedeelt / een pegelijck hadde zijn Ampt.

De Wozgers waren met Eedt daer toe verbonden / dat hem een pegelijck selve schatte : Van wat gheslachte dat sy af quam / wat wijf / hoe veel kinderen / hoe sy al- le hieten / aen welcke plaetse sy sit- tende / ende zijn woninghe hadde / met boozgeleide straffe den genen die dat valschelijck aenbrachten / datmen hem haer goeden soude ne- men / ende geslagen vercoopen.

Nutus met Collatino / een we- derbzinger der bypheyte / sette dat geen Coninck meer toegelaten en worde over Roomte te regeren / sette den Coninck af / ende maecte van hem een oppersten Pape / dat sy desen Gods- dienst soude boozstaen / die den Coningen toe- staende was van oudts af.

Valerius den derden Wozghe- meester / sette / dattet soude toege- laten worden van eenen Raedt / aende gemeynthe / stadte ofte boz- gerschap te appelleren. Ende dat- tet doodelijck zijn soude / dat pe- mant sonder bevel des volcks een Ampt oft Magistratschap aen hem trock. In wie dat Regiment siecks begeerde / die soude sonder straffe van een pegelijck gedoodt worden. Hoe dat men met billic- heyt tot alle weerdicheyt / ober- heyt / ende ampten aengesocht /

geroepen / gecozen / ende gedwon- gen worden soude. Want gelijk niemant wel heerschapt / die noyt beheerschapt geworpen en is : al- so en regeert niemant wel / dan die daer toe met onwille gesocht / ge- dwongen / ende opgeworpen is.

Item / de Colen dede sy af / daer mede maecte sy den ghe- meynen man dies te williger / an- der schattingen te geven.

Oyt den Tempel Saturni maecte sy een gemeyne Schat- camer / alles incomens der stad. Daer ober sette sy twe ontfan- gers oft schatmeesters / Questores genaemt / ende namaels ober de verneemde Ampten.

Dit stadrecht Regiment sende Staet des Roomschen volcks is ghebleken totter tijdt Julij des Keisers / die de langhe verlozen Monarchie wederom in bracht / ende dat regiment eenich aen hem bracht.

Veel ende menigerlep specta- culen ende spelen hielden te deser tijdt tot Roomte / met springen / schermen / ende andere veerdic- heyt. Dese waren begaeft / on- derhouden / ende besoldet van de gemeyne Stadt- schat. Item / menigerlep wyse in Gods- dien- sten haren Afgoden.

De speel lieden wierden met ge- meynen besoldinghe daer toe ge- houden / dat sy (lustich) daghe- lijcks wat nieuws aenrichteden / dat de Jucht tot deuchden ende Rid- derlijcke daden oeffende ende ont- stak. Sommige waren in Sil- nos / sommige in Satyros / som- mige in ander Dummerpen be- cleet / sommige in Hannibales / Ec. Ende naemen constelijcke Argu- men-

menten tot haer fabulen oft spelen.

Herodianus schrijft: Als de Roomsche Imperatores de ziele uptgeblafen hadden / so heeft men een ghecountersept beelt / den verstorven Keeser gants gelijk-fozmich / neffens dat bedde in eenen Setel geset / in der gedaente als ofte hy seer swack ware. Daer sat den Roomschen Raet in / wart op d' een zyde / haer vrouwen in inckel wit (d' welck haer Clachverwe was) op d' andere zyde geset / seuen dagen na malkanderen / als waren sy gecomen om de Keeser te bedlagen ende oock te besoecken. Dese seuen dagen quamen de beroepen Medecynen / ghelyck als noch tot den lebendigen / ende gebuyckten veel Medecynen niet het Beelt.

Alst nu niet levende noch gesont en wil worden / soo dragen sy het Beelt nu als den verstorven Coninck / op de Mart / leggen hem op een Bedde / daer singen niet clagelijcke gefange / Maechden / kinderen / Mans ende Vrouwen. Ende daer nae dragen sy hem in dat Campum Martium / stellen hem op een daer toe ghemaecte verhemelinghe / oft verheben Thoon. Ende alst nu zynen naemer in 't regiment niet vyer heeft aen-gesteken / soo laten sy boven eenen Wrent upt-bliegen / die des verscheppen Conincks ziele in den Hemel draeght. Daer-by sy na haer doot voer Goden ghehouden wierden.

Maer haest nae Christus gheboorte / als sy het Christelijck gelove / van Paulo geleert / aen namen / wierpen sy dese zeden niet ge-

heel Italia / werch / ende zijn nu al Christenen (ent Godt behaecht) uptghenomen een kleyn deel / dat waleht noch in den Griekschē aert.

Italia heeft nu drierley Kechten: Dat Pauselijck / Keeserlijck ende Zorgerlijck / ende een pegerlijck stadt heeft schier een bysonder stadts recht. Daer zijn nu de Crijslieden / Papen / Geleerden / Theologi in grooter eeren / nu isser de hoopmanschappe in seer grooten loop / Schilders / Strickers / Beelt-snyders ende Steenhouders zijn nu in een verwonderinghe / ende niet (gelijk boortijts) dat Voerenwerck en Crijs-konste. Nu hoeden de Nachloons knechten / slapende / het Dee / voormaels docht het den Oppersten der Romeynen hen des goet te zijn.

De kledinge is menigerley. De Venetianen dragen boven andere / wyde / langhe / uptbliggende kleederen in grooten omswaep. Na der Plaen / Florence ende Rome aen des Paus Hof / is een overbloet van menigerley vzeende lieden ende kledinge / ende bysonder van het vrouwen volck. Op veel plaetsen Italie gaetme slecht / nochtans nettekens / want sy haeten seer alle vuplichept.

Op sommige plaetsē gaen noch hedendaechs de maechden verhult ende geslupert / ende en laten haer nauw sien / dat manierlijckhepdt ende schaemte bedieden soude: Maer soo haest als sy eenen man neemt / gaet sy bloot ende bloot hoofts / gelijk alle vrouwen / ende by ons de maechden.

In Emilia ende Cisalpina Italia

Breemt
gebruyck
der Ro-
meinen
mit haren
dooden
Coninck/
voort Chri-
sti geboor-
te.

Nieuwe
zeden der
Rome-
nen in Ita-
lia.

lia draghen de Vrouwen Spaensche kledinghen / de mans Franssche.

Nieuwelijcks ontblooten haer de Venetiaensche Vrouwen / gheheel aen armen ende bozjen / maer nu decken sy haer met wijdt gewaet ende groote mouwen / en dagelijcks komender nieuwe zeden op / sulcks datmen niet bestandichs van des landts klederen schijpen en kan / gelijk van alle Landen. Want wat hem alleen in Germania aen zeden / kledinghe / ende gelobe by mensche ghesachtenisse verandert heeft / en weet niemant niet. Dit en faelt bypelyck andere Natien oock niet. Hier en moet doch niet stantvastichs zyn. Der oude Romeynen Munte ende Weelden bewysen / dat het booztijts geheel geen ghebruyck / dat hooft te bedecken / by hen geweest en is / noch oock geen broecken : dan Ruyters boren. Nu is doozgacns beyde gemeyn. Van der aenkomste / slach ende gebuyck der Munte / leest Plinius int 33. Boeck / int 3. Capit-
tel.

De Italiaensche spraekke en is niet de gene die eertijts was / ende evenwel niet gantschelijck een andere / maer gecorrumpeert / op d' een plaetse meer dan aen d' andere / daer nae dat het landt van vzeemde volcken verdozven ende ter aerden gelept is. Goet ghemeyn Latyn hebben sy eertijds ghesprooken. Der Venetiaeren spraekke is noch heden de beste / ende upt veel volcken een vergaderde spraekke. Booztijds ist de aldergrootste geweest. Sy spreken soo ongeijck / als de Dupt-

schen / Swaben / Nederlanders / Switsers / Sassens / &c. doen connen. In somma / daer en is geen Hooft-stadt in Italia / die niet wat / niet alleen in der spraekke / maer in alle dingen / regimen / Rechten / Wetten / Religien / Ceremonien een onderschept en hebben : alhier te vertellen onnoobich ende onnut. Siet Sabellicum lib. II. Cnead. II.

Van Liguria, ende dit volcx maniere van leven.

Liguria is een Bergige Provincie in Italia / waer van boven oock vermeldinge geschiedt is / van welker hier booztijts een groot deel Italia beseten ende verheert geworden is. Dit is een arbeydelijck volck / want dit Landt is vol onuytsprekelijske groote boomen / daer sy Schepen af maeken. Sommige houtwen ende belen dese boomen / treckense met grooter moepte te weghe upt het geberchte ende steenich aertrijck / daer nauwelijck een scholle sonder steen gebonden en wort / ende hoe wel sy seer ende veel arbeyden / so hebben sy dies nochtans wepnich profijts / also dattet mits de cleyne neeringhe magere lieden zyn / den welken oock hare wyven tot desen haren arbeyt by staen moeten. Sy leven van het wildt / dat welke sy meesterlijcken vanghen comen / ende upt ghebeek der vuchten ende des vzeemden Vogts / soo is tam bleesch ende Wildtzaet meest haer spijse.

Sy eten crupt dat by hen waf / dyncken water / tot welke selden noch coozen noch Wijn en coemt.

Cc

Sp

Der Figur
vies res
den.

Coort en
de wijn in
Liguria
vies.

Hier en is
niet stant-
vastichs.

Sp liggen gemeenlyck op der Aerde / selden onder het dach oft hutte. Sommige kruppen in de holen der steenrooten / van natuure gemaecht / op dat haer lijf bedeckt / vooz reghen ende onwe- der seker ligge / ende ruste. Haer vrouwen hebben mans sterchte / maer hare mans hebben Wezen kracht. In de Oorloge waren sp vooztijts met wilde huyden ghekleet / ende met rustige lichte weere.

Sommige zijn soo stout / dat sp haer in sichte Schepen met groot verijckel op de Zee begeuen / om koopmanschap te doen / dooz de Sardijnische ende Libische Zee / want haer Schepen en zijn niet toegerust gelijck andere. Sabellius sept / libro primo, Eneade septimo, Sp leven van het Dee / melck ende danck van Geste gemaecht.

Van Tuscia, ende der Tuscorum oude zeden ende gebruycken.

Tuscia /
anderfins
Emilia
ende He-
truria ge-
naemt.

Tuscia een voornamelycke Provincie Italie / hier voortijt Cirzenia gheheeten: Dit volck (voortijts machtich) heeft veel Landen endelieden chynsbaer gemaecht oock veel steden geboudt / bysonder in scheeps oozlagen dapper / oock te peerde een manlych volck. Weest eerstelijck de Trompetten oft Wez trommelen gebonden. Van desen volcke hebben de Romeynen veel ontnomen in haer regiment / sommich in beter wyse berandert / voornamelyck in up- legginge des Blixems ende Vonder. Item in der swarter konste waer te seggen / &c. uptgenomen

Troberpe
in Tuscia
opgero-
men.

Constaers / Item in versieringhe der Gods-diensten heeft die volck alsoo ghegroepdt / dat de Romeynen thien Voortien kinderen derwaerts schickten / om haren Gods-dienst te leeren ende te kennen: Waer by veel van dier Afgoderpe aen de Romeynen gheloken is. Van daer zijn de ontsinnige Feesten (Bachanalie genaemt) in geheel Italiam gebloept. Dese quamen voortijts in eenen Vincikel oft verborghen plaetse des nachts te samen / ende nae veel etens ende dymckens (waermede sp den God Baccho te dienen ende te behaghen meynden) vielen sp over malkanderen / om haer te vermeederen / ende dat Aertrijck te verbulen met haren zaden. Daer en wiert geens ouderdoms / vrientchaps / bloets / noch kint- schap verschoont / maer dat kindt quam dickwils by zijn moeder / de vader by zijn dochter ende den broeder by zijn suster. Met dese maniere celebzeerden ende hielden sp dese Feeste ende Cuphelschen Gods-dienst. Sp eten tweemaal s daechs kostelijck / met schoone klederen / dymckvaten ende groote menichte der knechten. Het is een hoochmoedich ende noch heden meer een overghelobich oft superstitiens / dan een strijdtbaer volck. Thus dat is den Weroock / is by haer Religie soo gemeen ghe- weest / dat dat Land daer af Thuscia genaemt te zijn / van velen ge- acht wort.

In Thuscia liggen dese naemachtige Steden / Florence / Pisena / Sena / Luca / etc. Het is een Bergich / vast / maer vucht- baer / met Soffraen rijck / een loch- tich

Bachana-
lia hoe ge-
bonden.

tiel goet Landt / met veel goede Fonteynen / Rivieren / ende warme Baden verciert. Daer af oock ergens elders gesept is.

Van Galacia in Europa gelegen, ende van der Galaten zeden ende haer landts-gebruyken.

Galacia een groote contreyne in Europa / haer tot aen Scythiam verstreckende / also Diodoro Siculo behaecht / een soo kout landt / dat swintertijds alle de Rivieren / die sy ontrent haer hebben verbiesen / soo dattet allen gaenden / ja oock geladen / over al eenen effenen wech ende toeganch maect. Veel groote Rivieren blieten rings-ropse daerom met veel vzeemde kromten / een vruchtbaer landt van Weede / Beemden / ende alderley Bee: Maer dit lant en heeft geen wijngewas / noch Olie / daeromme sy van Gerste eenen dyanck maken. Des wijns zijn sy also gierich / dat sy terstont daer af droncken ende dul worden. Waer by veel uyt Italia uyt liefde des gewins / met wijn daer in hanteren / te lande ende te water.

Galatia en heeft geen silber / maer Gout overbloedich / van natupze des Hertrijer ende der Rivieren. Waer af sy met ketenen ende Ringheren heerlijck henen bzageren.

De gheweldighe stroijen veel Gouts in haer Tempelen vooz haer Goden te bestender tijt op teen bloer / het welck geen wonder / hoe Goudt-gierich sy pminers is / aenroeren en derf /

ende altemael by sybe op der Herden liggen blijft.

De Galaters zijn van natupzen witte / weecke langhe lieben / die gekrolt / lanch / maer van natupzen root hayz boeden / ebenwel dooz konste opgheputst / dat het grof / louter ende krom oft gekrolt wort / nachtang niet in 't hooft te samen loopende / maer gelijck eens gekrolden Peerts mane. De Edele dzagen soo langhe baerden dat sy haer lijf daer mede bedecken / de sommighe scheerense af / d' ander branden hem af. Sy eten al op der aerde / op ondergespreyde Wolfs oft honts-hupden. Da de maeltijt zijn sy ghewoone een ocht aen te richte met woorden / geen acht op haer leven hebbende / want de meyninge Pythagore is by hen also ingewoont / namelijk / Dat de Siele onsterfelyck is / ende terstont wederomme na dat sy wel verdient heeft / in een ander lijf vaert / so dat sommighe haer leven oock soo verachten / dat sy naectelijck om een peghelijcke oorzake stryden / sy werpen somtijts brieven in 't byer oft in 't graf / op datse de verstorvene / als lebendich zijnde / lese.

Sy stryden op wagens ende te voete / aengrppen de vanden op den wagen met haer geslut / daer na springen sy af te voete / wie eere behaelt in het Crygen / diens lof ende der zyden singhen sy met bzeuchde / ende verheffen aller strydbare Lieden dencken ende Ridderlijcke daden boven maten seere. De hooften der verslagen vanden hangen sy aen de Sadelbogen / oft aen der Peerden halzen. Den Duet der vanden / die

Galatia /
ende der
Galaten
zeden.

Galaters
offeren
Goute /
t welck sy
op der aet-
den liggen.

hangen sy voor haer hupsen aende deuren bloedich upt / ende deplen dien den knechten upt / gelyck sy oock dat Wiltzaet upt deplen.

Der Edele vbanden hoofden die steken sy vol Specerije / op dat sy uptzoogghen ende verwelcht worden / ende houden dese naemaels op / als eenen costelijcken schadt / die sy byemde ende liebe gasten (als een schoon juweel) thoonen / ende met gheen gelt te betalen en achten / ende oock hare ouderen ende kinderen laten als de beste Erve / dies sy haer van haren Vadersen beroemen mogen.

Rustinghe
der Galat-
ters.

Sy draghen eenen grouwelijcke rustinghe in de Oorlogen / name-lijck een ghedaente alsoo lanch als sy zijn / verciert met alderlep personagen ende beeltwerck / daer aen gegoten ofte geschildert / sommige wilde dieren / vogelen / &c. Op haren metalen helm hebben sy menigerlep gedaente van vogelen / ende vierdoetighe dieren. Haer Basynnen geven eenen grouwelijcken ende eenen doodelijcken thoon. Zyn oock selve grouwelijck aen te sien met cromme Sickelen / toegherust ter Slacht-ordeninge. Het is een eergierich volck / dat veel van hem selven spreect ende houdt / een afgesehorzte cozte reden heb-
bende. Sy zijn tegen de quaetsprekeren strenghe ende moedich / van const ende verstant seherpsinnige lieden. Daer zijn Poeten by henlieden / die sy Bardos noemen / dese singen sommige schand-lieden oft lof-spreucken der verstorvene rebelijcke oft onredelijcke lieden / byz sonder hare ende straffe in een instrument. Sy hebben oock haer

Philosophos ende Theologos / Waerseggers ende Propheten / die toecomende dingen segghen / desen is dat volck seer ghehoor-
saem.

Doordts van groote saecken raet te houden / daer af hebben sy een seer byemt gebuyck : Sy dooden eenen mensche / ende upt zynen nederbal / zyn bloeden / ende in-stucken gehouwen leden / vercondigen sy toecomende dingen. Item / sy en volbrengen geenen offer / sonder eenen natuyp-berkondiger / dat is / sonder eenen Philosoph / die sy der Goden vrienden te wesen verhoopen / ende oock van harent wegen haer offeren / upt haren staet ende Doordts bidden aengenaem te zyne / achten. De dichters hebben sy so lief ende weert / dat so daer eenen in het midden der vbanden quame / die nu alreede van ley hadden gestogen / so en houden niet alleen de vrienden / maer oock de vbanden stille. In sulcken grooten acht (segge ick) heeft dit Barbarisch volck de Musas. Ghetronckte / stercke manachtige vrouwen hebben dese Galaten. De kinderen zijn gemepelijck grau van hant / in den ouderdom warthapich. Die in dese Galatia aen Septham stoeten / zijn noch een wepnich grober / eten menschen vleesch / de welke voozhts door gheheel Asia en gheloopen / ende Cimby ghe-naemt geworzen hebben geweest. Nu rooven sy / ende leven van het geroofde goet. Dese hebben voozhts (als sy den Tempel Apollinis te Roome beroofden / ende de Stadt plonderden) een groot deel Europe Asie en baer gemaeckt /
ende

Cimby.

Galatie
in Asia.

ende dese hebben de inghenomen
Gelegentheyt in Asia / nae haer /
Gallogreciam ghenaemt / ende
Gallatiam in dat cleyn Asia. Dit
heeft van het Oosten Cappadoci-
am / van het Westen Bithiniam /
van het Zuiden Pamphiliam / en-
de van het Noorden de Eurini-
sche zee. Dese hadden Zimberim
ende Marsagerim voer haer
Priesters / de welcke veeint ge-
cleet / met bloote voeten den
Godts-dienst bedienenden / de wel-
cke de gebangen vbanden selve met-
ten Suerde verinvoerden ende op-
hingen / op dat dat bloet in eenen
Koperen Pot afstiep / daer sy upt
waer seiden / sommige sieden sy
op / ende besagen dat ingetwint /
waer upt sy van hare victorie ofte
nederlaghe vercondichden. De
schuldige gebangen vbanden be-
hiel den sy namaels / na wytw-
singe cender Wet / vijf Jaer lanc /
daer na speetten oft priemden syse /
ende offerden se hare Goden. Den
Buet oft het Dee mette vbanden
vercregen / verbanden sy't samen
mette vbanden. Voort / oft sy al-
wel in dese plaetse genoegh schoo-
ne vrouwen hebben / so vbanden
nochtans de mans meer tegens
de knechtken ende mans Beel-
den. Sy slapen op ende in wilde
Dieren hyden. De Heeren heb-
ben op beede syden lijfwachters.
Sy bidden haer oock selve beyl /
ende worden de vrouwen te wille
openbaer op der straten / d' welck
sy geensins voer een schande en
hebben / maer oock voer eerlijck
houden / jae houden voer eenen
Loeris / die die aangeboden gena-
de ende weldaet ontseft.

Sy sterven sonder truppen met

breuchden / als erfgenamen der
toecomender Werelt. Clagen en
huplen in krankheden ende doots
naden / dat houden sy voer gantsch
oneerlijck. Hae Valerius de Cim-
bris & Celtiberis, Galatia heeft een
groot deel der Rutheners / dat is
der Russen / nu ter tijdt in.

Tot noch toe hebben wy dees Ruthen
gangh waer laeten gaen / vermits hy sich bannen de pae-
len van syn boornemen eenighsins houdende / sodanige
plaetsen merendeel beschrijft / die in Europa ghelegen
sijn / t welck voer als noch de materie van syn argu-
ment / hoewel niet sonder verscheydene doringen daer on-
der te mengen / ghelijck wy op t eynde van dit tweede
deel des Werelt-boecks eenighsins sullen aenloopen ende
nae den Geographia verbeteren. Ondervoes kan niet na-
laeten / om hem dees groben saut voer te leggen / dat hy
upt Italien / dat is Europa soo licht in Asia kan over-
springen / alhier van Galatia handelende / het welcke
waer oock d' Ruthen ter contracie upt Diadocho Sicilia
wil aenloopen / immers in eenen Asian legte / praetende den
Thyngien / alsoo genaemt van de Gallis / die hier van-
derlant verlaetende / aldaer sich hebben neer geset / wervende
de voorts Galatzen genoemt / als oock mede Gallo-geen /
vermits sy upt Gallis ende Gracis te samen tot een
volck syn gaer ghesmolten / synde in t besit dees lants
gecomen / als sy van den Conink van Bithynien in ghe-
meenschap der oorlogh aengenomen zijnde / dees contracie
haer tot dankbaerheyt tot een eeuwig besit en esdeel
is aengelwesen.

Van het Eylant Taprobana,
ende der selver inwoonders,
ende Eylantlieden, Zeden ende
ghewoonheden.

Taproba-
na een
machtych
Eylant/ek
des Ey-
lants liede
gelovende
de zeden.

Tappobanen ^a (eer de neus-
twijfheyt den menschen haer
alsoo der Zee betroude) hebben

^a Dits mee een sprongh van den Os op den Gsel /
namentlijck van Galatia in kleyn Asia ghelegen / op
Taprobane / ind' uyterste contrayen van groot Asia &c.
Jae mede van Europa in d' Oost-Indische Eylanden.
Merck hier vand' onghelijck onwaerheyt dees Ru-
thens / dat hy Taprobane / alsoo by den ouden ghe-
noemt / doch hedendaeghs by ons Sumatra / ende ter
plaetse boden berhaelt gelegen / onder den beschyppinghe
van Europa dees lappen / ende oordeelt nietens wat in
sodanigen gelegentheyt soo veel de Geographia betref /
van dees Ruthens werck behoort gehonden te werden.

Ec 3 som

Galatie
Sodomis-
ten.

sommige booz d' ander werelt ge-
houden / die de boeten keren / An-
tipodes ghenaemt. Maer Onesti-
ritus een Hoofstman der Schepen/
Alexandri Magni / heeft dese ver-
kondicht / dat dit Eplandt seven
duysent peert-lopen lanck / ende
byf duysent breeet is. Een deel is
met Elephanten meer dan India
bewoont. Een deel bewoonen de
menschen. Edel ghesteente ende
Peerlen heeft dit Eplant overbloe-
dich / ende daer en kan den Schip-
per geen gesleernte sien / so leeghe
is dit Rertrijk. Sp en hebben
niet over vier upzen dach oft licht.

Booz
Christi ge-
boortgeen
gelt in Ca-
prohana.

Ter tijt Claudij des Kei-
sers en hadden sp geensins noch
gene wetenschap van eeniger ge-
penter Munte / van de welke sp
haer grouwelyck ontfelden / om

b Hier blyckt mede de sotte wanwetentheyde ders Au-
theurs in beelen. Als booz eerst; dat aldaer van de Schip-
pers geen gesleernte kan ghesien werden / daer nochtans
niet een land of provincie ter werelt bedacht kan werden/
alwaer de een helst des Hemels met syn ghesteente niet
siedes boven den horizon of Sichtender is / gelijk mede
d' andze daer onder. Ten minsten Helimus / ende meer
andze banden ouden / up welke hy dit schijnt geleent te
hebben verklaren maer alleen dat de Booz-sterre aldaer
niet langer mach gesien werden / t welck gelijk t enighe-
sins met de waerheyt ober een komt / nochtans te veel
verschillend is met des Autheurs boozstellingh / dat al-
daer geen gesleernte gesien soude konen werden.

Ten tweden brenghet de Auther die schult van dien/
vermits de Kerde aldaer te legh is. Wat meent den
Dwaal-geest / dat Cappobane of Sumatra zynde een
Eplant hoogh ghenoech boven de Zee verheben om van
den selven niet obergespoelt te werden / in een diepen hal-
leye of put tot aen den afgreont toe versonken leyt / daer
men niet anders kan doen / als verht boven sich op te
sien; immers moesten ebenwel als dan mede de Sterzen
in of ontrent het Zenith of Top-punt des Hemels gele-
gen / by klaer weder gesien konen werden.

Ten verdien / dat sp niet inder als vier upzen aldaer
dagh hebben / is mede een grobe leughen; want alsoo
el selve Eplant recht onder de Linie Equinoctiael leghet
alwaer de Sonne altyt verht Op- end- onder gaet / soo
moet nootsackelich volgen / dat sieder t gheheele jaer
booz nacht ende dagh aldaer esen langh is / ende dat
de Sonne s morgens ontrent ses upzen nederdaelt / maer
kende alsoo den dagh van twaelf upzen,

dat sp so menigerlep aengesichten
hadden / ende nochtans van ghe-
lycken gewichte ende weerde.

Inder grootte gaen sp alle an-
der menschen te boden / van lange
leven / sterck ende vermeten / grou-
welycke menschen te aensien. Die
hondert Jaer leven / zyn boezch
ende ontpdelyck gestorven. d' An-
der leven ober menscheleijk ouder-
dom. Sp hebben meest leeghe hup-
sen / ende schier altyt een inco-
men. Sp hebben alderlep Appelen
met hoopen / eeren Herculem booz
Godt.

In de verkiefsinge en geeft den
Edeldom / oft rijkdom / ofte de
geboorte met den Coninck / maer
dat gemeyn volck kiesien ende
stemmen dien / welken sp opt
deuchdelijck / ende een goet dege-
lijck man gekent hebben / noch-
tans wort dat gehepicht / dat hy
erveloos geen hint en hebbe / op
dat sp na zyn doot mette kinderen
geenen aenstoot en hebben / ende
dat Rijk niet erfrechtich en wor-
de. Heeft hy in zyn Imperio een
hint / soo wort hy afgeset. Ende
of desen Coninck al schoon een
lieshebber der gerechticheyt ware/
so en betaemt hem nochtans niet
alleen te spreken / in geenderlep
cause oft Rechts handelinghe.
Deertich mannen worden hem
toegegeven / op dat hy niet alleen
ober dat bloet en richte. Ende ist
dat het oozdel / den verozdelde
niet en behaeght / so appelleren sp
booz t volck / die geven t sevend-
tich mannen / om dat Oozdeel te
oberwegen / ende wat dese booz
een sententie strycken / daer af en
wordt niet boozder geappelleert.
Den Coninck is gecleet / gelijk
de

Der Con-
ningen ge-
welte / rech-
te kiesinge
in Cappo-
bana.

Gelwelt te
appelleren
booz t
volck.

de Ouders eertijts Bacchum den
Wijn-godt geleet hebben. Als des-
sen oock in eenige mi/handelinge
ofte quaebe daer betrapt / ober-
tupcht wort / so moet hy al effen-
wel oock sterben: niet dat pemant
dehantaen hem leyt: maer dat men
hem al 't gene verbiet dat hy ghe-
nieten mach / oock dat niemant
yet met hem te doen / coopen of
te verhoopen hebbe oock niemant
ter herbergen opneme / dan moet
hy oft uyt dat Eplandt ontlopen /
ofte daer in sterben. Dit volck
lopt ter Nacht met Elephanten
ende Tigerdieren. Met visschen
vermoepen sy oock dagelijcks de
Zee / Vangen oock een geslachte
de zeeslecken / der welker hups
daer sy in liggen / so groot is / dat
niet een kleyn hupsghesin daer in
mocht hups houden. Sommighe
willen datter oock in een gelegent-
heyt van dit Eplandt / menschen
zijn / die de lieden op eten / op een
ander plaetse een seer oprecht volc /
als van Lodewijck Dartoman
gehoort is. Sy verwonderen haer
van het gout / d' welck sy met edel
gesteente besetten / ende beduyven
daer mede groote pomperie. Sy
binden veel gesteente ober al / in
een dooz dat lant blietende wiviere.
c Daer zijn Jaerlijcks twee So-

Geslachte
ge der Ce-
proba-
niers.

t' middelft van dien / leyt recht onder de Linie Equino-
ctiael / gelijk geseght is / aldaer noot saeckelijck de Sonne
tweentael s jaers ober haer hooft dooz den Cop-punt
moet gaen / welck geschiet hedenbaeghs onteent den 10.
Maert ende 11. Septemb. oude stijl / (waerner by ons /
die een scheunen op ende onderganch des Gheslentes
hebben / eens dooz al / nacht ende dagh effen langh zijn:)
waer uyt dan merckelijck ghenoech hare twee Somers
spruyten / sinde de daegen wel lustigh heet / doch de nach-
ten wederom dickmaels eerder koue als heet / doch gha-
temperet: waer van goede reden kan ghegeven werden.
Wederom waerner de Son in den Zodiac of Ecliptica
soo mens noemt / op 't aller berst afwijckt van den Li-
nie vermaemt / welck gheschiet onteent den 12. of 13. van
Junijs / ende December / (waerner by op d' eerste tijt
onse Sommer / ende op d' ander onse Winter hebben) ende
alsoo sich van 't Oosten / Westen en Cop-punt van af
geeft tot 23. graed end' een halff om Zupden ende Noor-
den; als dan hebben sy aldaer hare twee winters / doch
geensins / geloost dat by / met onse winters te vergeelij-
ken / ende van de Somers niet soo seer dooz kolde / als
soo van dorst en reghen / als andersins anderscheppen.
Doch van desen by ghelegentheyt naerder / ghelijck mede
van andere Doorzellinghen / op die ghelijcke materie
passende.

mers ende twee Winters. Der
welcker Bomen bladeren nimmer-
meer af en vallen / altijt groen zijn /
so Bart. Anglicus lib. 15. ende
Isidorus lib. 14. aenwysen / ende
seggen / dat het acht hondert ende
t' seventich duysent peert-loopen
lanck / vijf-ent-seventich duysent
breet is. Daer af elders oock wat
aengeroert is.

Van Bemerlant ende der
Bemen Geloven, Landts ghe-
bruyck ende Ceremonien.

Te rugge in dit deel des
boecks hebben wy Bohemiam
met zijnder gelegentheyt kor-
telijck beschreven, Nu van der
selver Religie.

Bohemia dat is Bemerlant /
Been Lantschap Germanie / te-
gens het Oosten aen Ungeren en
Merzhen / aen Polen teghen 't
Noord

c Dats wel gheraden / ende gheraecht / doch soo wat
in 't gros / ghelijck de kinders met de kooten spelen. Maer
dit komt ten eersten met dees boozige stellinghen niet wel
over een. Want wat Somers soude er doch zijn datter
geen Sterren / onder welke de Sonne immers moet ge-
rekenent zijn / ghesien konen werden: daer men soo laegh en-
de diep onder de Aerde leyt versinken / als of 't in een
koele put was: daer men niet meer als vier uygen dagh
heeft / zijnde boozts twintigh uygen nacht / ende duyfent.
c Ten tweeden ons Aertheir seght wat / doch bedweert
sulcks niet / 't geen nochtans een goed Geographus toe-
ghaan in verhandelingh der gelegentheyt ende situatie
van Landen ende plaetsen. Maerck dies halven alhier
niet een dooz / dat alsoo dit Eplandt / jae bykans

Poozden / oft aen Schlesien ende
 Meppsen / soo ander willen / aen
 Seperlant tegen 't Ruyden. Dat
 lant is onbegrepen drie dachze-
 sen lanch ende breekt / ende is met
 een Dout / als met eenen mupz
 ober al besloten. De Elbe ende
 Multau (aen welcks Oever de
 wijtberoemde stadt Prage leyt)
 zijn de twee Riemer Rivieren / die
 dat lant doorsweben ende beboech-
 tigen. Het is van alderlep koozen
 ende wepde een Conincklyck bee-
 rich landt / vol goede visschen.
 Wijngewas en is niet alsoo ghe-
 woon by hen / maer seer goet bier
 wort by hen ghemaect / datmen
 tot Augsborch / Purenborch ende
 nae Weenen in Gostenryck voert.
 Ende hoe wel de Weenen met
 Duytsche rontsom omringt zijn /
 so spreken sy nochtans een onder-
 standige eygen sprake. Want de
 Duytsche sprake is voorrijts ter
 toekomst des Dalmatichs volck
 daer upt verdzeven. Want twee
 broeders upt Croacia oft Crae-
 kau (seyt Volateranus) zijn vooz-
 tijds daer ghekomen / den eenen
 heeft Polen / den anderen Boe-
 niam beseten / ende dese vee-
 sprake daer in gebzacht / Waer af
 noch sommige Duyts spreken /
 oock in de Tempelen worden som-
 nige Duyts geleert / maer op dat
 kerchhof Weemisch. Alleen den Be-
 delmonicken werdt eertijts die
 bypheynt gegeven / dat sy 't volck
 onderwisen / in wat sprake sy wil-
 den. Dat is een bystet swelgende
 wilt volck / met menigerlep Sec-
 ten ende ghelooven verwerzet.
 Sommige zijn Hussiten / houden
 Joannus Hussen (te Constans
 in 't Concilio verbrant) leere ende

Weenen
 hebben
 hoorrijts
 Duyts ge-
 spreken.

gelobe vooz't Evangelium / ende
 hem vooz'enen Hepligen Partes-
 laer. Sommige zijn Picarders /
 Grafiwoonders / oft Waldenses
 genaemt. Sommige Papistich.
 Den kleynen hoop der Picarden
 stemt meest met de Voopers

Sy en houden niet veel van de
 Priesters / Item verloochenen dat
 Dagebier / Sy seggen dat den ber-
 stozven mensch / ofte terstont int
 Paradijs / oft in den schoot Abza-
 he gedzagen wort / oft in de Helle
 gestooten. Sy achtent vooz' sots-
 werck / den dooden pet te doene /
 ende dattet een versieringhe is /
 van de giericheyt der Priesteren
 gebonden. Goets ende der Hepli-
 ghen beelden slooten sy upt den
 Tempelen / belacchen de Benedic-
 tie der Palmen / erupden / water /
 sout / &c. De Bedel-oorzden (ge-
 ven sy vooz') hebben de boose
 Duppelen gebonden : ende en heb-
 ben daerom geen Clooster in alle
 haer lant / maer hebben dese al o-
 ver lange met opzoer afgedaen :
 Ghelijck haer dit oock de Boeren
 onderstaen hadden / in den naften
 opzoer. Een pegelijck mach vyz
 dat woorz' Godts preken / van ale
 le man onbenout. De Priesters
 sullen arm zijn / ende van de aels
 moessen ende des volcks offer le-
 ven. Die met eender dootsonde bes-
 smet is / die en mach ende en sal
 geenen Ruypt bedienen / noch
 Geestelijck noch Wereltijck / dat
 hy oock in zijn Ruypt niet met al-
 len upt en richt / oft hy 't alwel
 bedient / doopt / predicht / cele-
 breert / &c. Item / dat de Doymun-
 ge ende laetste Olpinge geensins
 geen Sacramenten der kercken
 en zijn. De Oorzichte sy poel /

Artijkes
 ten der
 Picarders.

om-

onnut / ende van Papen versiert /
ende der Werelt opgelept: dattet
ghenoch is / Gode te biechten.
Een waterdoop salmen van reyne
/ van menschen ongefegende
dabieren ontfanghen. Dat dat
kerckhof oock dooz superstie-
de eygen nutte versiert is / ende
dattet gelijcke veel is / waer eenen
begraven leyt. Dat den Tempel
Godts / de geheelen werelt is /
daerom die Tempelen / Bede huy-
sen / ende Cloosteren bouwen / die
willen Godt (die Hemel ende Ver-
de verbult) in eenen nootstal in-
pzingen. De Outaren Rijkhe-
waet / welcken / Papen / &c. zijn
een vergeefs onnut dinc. Een
Priester mach dat Sacrament
wijen / waer / ende wanneer hy
wil / ende op alle plaetsen / 't aller
tijt den begeerenden uptrecken /
oock in alderley baten. Datmen
nette seuen Geypden den tijdt te
vergeefs verliest. Dat het vooz-
bidden der heyligen niet / ende te
vergeefs is. Op geenem vperdach
en salmen van den arbeyp laten en-
de afftaen / uytgenomen den Son-
dach / daerom soudemen alle Fees-
ten der heyligen uyt den weghe
doen. De Vastendagen vander
kercken opgeset / en hebben geen
verdienste. Item dat Sacrament
salmen alle man onder bepde ghe-
daente geven / ongebiecht / ende
bebraccht sijns geloofs. Item sy
geven't oock de onmondige kinde-
ren / ende hebben een seer groot
Postie.

De Picarders / der welcker al-
daer een groote menichte in twee
hoopen gedeelt is / worden aen-
ghetegen / dat sy haer 's nachts
souden onder de aerde met uytge-

bluschten lichte te sinder tijt ver-
mengen / na den spreuck: Was
ende vermeerdert u. Souden oock
naecht ende bloot in dese haren
Godts-dienst zijn / ende onae-
gesien eenich maechschap by mal-
cander comen / wie siechs in der
donckerhepdt by den anderen ge-
raecht.

Dit weder sprecken vele / die al-
sehoon niet van haerder Seecten en
zijn / als op haer gelogen / ende
dattet opt ende opt een fabel en-
de openbaer leugen gheweest is:
Maer dat sy uyt vrees der Cy-
ranne / eerselijck int begin haers
gheloofs van Picardo gheleert /
sontijts in Bosschen ende onder
der aerden 's nachts in holen en-
de kelders te lamen gecomen zijn /
om haer gelobe te hozen ende te
leeren: Waer af men haer noch
hedens-daechs Graf-woonder
heet. Nu het sy hoe dattet wil / so
en heeft tot op desen tegenwooz-
digen dach / noch Coninck Went-
zeslaus / Sigismundus / Alber-
tus / Vladislaus / noch eenich Co-
ninck dese Seckte ende ketterpe-
conen uptroepen.

Van Polonia, dat is polen,
ende der Polencher gelegent-
heyt, gelove, zeden, begriyp,
ende oelooop.

Polonia / anders Sarmatia ge-
naemt / is een seer wyde ende
grootte: maer nochtans ongebou-
de ende in vender Woestijne gele-
gen landbouwte tegen het Oosten
ende Noorden liggende. Tegen
het Oosten aen de Ruyssen / tegen
't Zuiden aen de Hungeren / tegen
't Westen aen Bremen / Merzen /
ende

Polonische
polnie
ongrijp
seuen /
volck be-
schreuen.

Neugen
op de Pi-
carders in
Bremen.

ende Schlesien / tegen 't Noorden
aen de Prutenos ende Massob-
ters stootende.

Dit landt wort in twee deelen
gedeylt. Dat tegen Sachssen ende
Prupssen leyt / heet groot Polen /
dat tegen Hungeren ende Kuyssen/
Cleyn Polen. Dat geheel Landt
wordt in vier vierendelen gedeelt/
der welcker een pegelijck den Co-
ninck (die also met zijn Hof om-
me treckt) drie Waenden onder-
hout / met al zijn Hofgesinne. So
hy op een van dese plaetsen langer
blijft / so moet hy hem albaer op
sijn eygen becoftinghe ende beta-
linge onthouden. Oorsake: Dit
vierde deel en is hem niet boozder
te onderhouden meer schuldich.
In dit Coninckrijck is Crackau
de voornaemste Hoofst-stadt / en-
de Stool des Conincks / daer de
Schattkamer is. Oytgenomende
se stadt / zijn de Poolse sieden
wepnich cierlijck / ende schier alle
huysen van hout gebout / ende met
leem op boersehe maniere ghe-
plackt. Dat landt is effen ende
Boschachtich / maer den Wijn-
gaert geheel onbochtsaem. Haren
dranch is bier / maer van coozen/
van veer ende voeyer ist eenen seer
rijcken bodem/ende betten vrucht-
baren Acker. Jagen ende Vlie-
ghen is daer upnemende goet /
van grooter menichte van vis-
schen / maer van goudt ende silber/
behalven dat men daer inne vrenghet
een arm lant / maer by sy den Co-
ninck noch Tol noch Chyns in
gelde te geven en vermogen / maer
onderhouden hem / so boven gesept
is.

Dat volck is boozsichtich ende
vriendelijck teghen de vzeenden /

maer boben alle andere / een swel-
gende volck / nochtans is hen de
wijn vzeemt / ende des selfs win-
ninge ende wassinghe geheel onbe-
kent. Van coozen is haren dranch
gemaectt.

Sp hebben oock wilde woudi-
sche Kunders ende Ossen. Item
een wildt Peert / met eenen Hert-
hozen. Loot is haer besie Metael/
dat sy in haer landt doorzaene
hebben / ende Sout soo hart als
steen / ende geen grooteren Col
en isser int lant.

Honich hebben sy so veel / dat
syder geen wech mede en weten/
ende dat hen lieden diekwils ba-
ten gebreken / alsoo dat oock de
Kuyssen daer aen palende / niet ge-
noechsaem en zijn / om alle den ho-
nich te baten. Alle bosschen ende
boomen staen vol Timmenbaten
oft Wiecozen. Sy cleden haer
op de Griecsehe maniere.

Haer gheloofe is vermenght /
Roomsch ende Grieks: Die gel-
ijck is oock haer schrijft ende spra-
ke meer op Grieksch en aert / dan
op Latijnschen.

Van Hongaria, dat is van
Hongerlandt, ende dit volcks
maniere van leven.

Hongaria / andersins Heber
Hofte Onder Pannonia ghe-
naemt / albaer de Huni boozhtes
quamen / ende na haer Hungeren
noemden. Dit Lant een deel Me-
sie / heeft van den Oosten Gallia-
ciam / van den Supden Greciam /
van den Westen Dalmaciam ende
Italiam / ende van 't Noorden
aen Dupschlant / Oostenrijck ge-
naemt. Dit is een vruchtbaer /
Gout.

Polen on-
derhout
den Co-
ninck upt
het ghe-
meyne.

Polen en
geeft den
Coninck
noch Tol
noch chyns
in gelde.

Hongar-
lant / ende
dit volcks
manieren
ende ghe-
loofe.

Goutrijck / haefachtich / wel-be-
waert Coninckrijck / vol van
Warbersteen / Metael / Dee / Wep-
de / Sout ende Wilt : oock op al-
le plaetjen rijk van Wijn.

Dit Lant heeft veel volcken /
niet alleen van spzaecken / maer
oock van zeden / leven ende ghe-
loben onderscheyden / so Herodo-
tus sept. Ozie Kibieren bevochtig-
gen dit lant / Donau / Sana en-
de Titia. Isidorus lib. 15. sept :
Pannonia heeft van den Oosten
Mesiam / van den Westen Gallia
Belgicam / van 't Zuiden
Histriam. d' Andere seggen / dat
Pannonia ober de Donauwe / te-
ghen 't Noorden tot aen Polen
stoot / welck lant veel wyder is /
dan de naem. Dorsaecke / Veel ge-
bieden ende ander volcken behooren
in dese heerschapppe ende Co-
ninckrijck / soo wy hozen sullen /
die niet Hongeren noch in Honga-
ria en zijn.

Hongaria
met 9. ha-
gen omge-
haeght.

Dit Coninckrijck is geheel om-
haeght met neghen Haghen van
Eychen / ende alderley hart hout.
Een hage heeft 20. schreden in der
hoochde. De eerste hage gaet om
dat geheel Hongerlant / daer nae
in 20. mylen noch eene / vontsom
na by dat lant. Daer nae noch o-
ver twintich duptsche mylen / een
so veel aen den rinck ende omgrip
clepnder / maer van hoochde ende
breedde niet clepnder noch smal-
der / ende so voortaan / tot aende
negenste. Dytwendich zijn de ha-
gen al met groote dicke Dopen o-
berlept / ende recht als eenen muur
bemuert : Daer op staen scrupsen
ende scrupcken / so datter niet lich-
telijck ober te comen en is.

Daer tusschen / naemelijck de

twintich mylen tusschen eenen pe-
gelijcken thupn / hage ofte muur /
liggen Steden / Marchten / doz-
pen ende vleecken eens-deels ver-
deelt ende verstroyt / eens-deels so
na malcanderen / dat men eenen
mensck van de eene herberge tot de
andere hooren can. Haer steden
ende hupsen zijn met geweldighe
mueren omringht / met seer veel
poozten / maer clepne / nedere / en-
de niet seer wyde verciert : so dat
sy ober al op de rooiberpe in ende
upt mogen comen.

Den eenen Circkel oft omrinck
tusschen twee haghen / mach den
anderen met Basupnen een teer-
ken geben / watter in 't landt sy.
Dit Coninckrijck hebben ten eer-
sten Pannonies bewoont / hier
voortijts Peones genoemt. Ende
daer nae heeft dit lant een Scitisch
volck inghehat ende verkeghen /
Huni genoemt. Terstont daer na
heeft een Eplants volck / Gotthi
genoemt / upt de duptsche Zee der-
waerts komnende / dit landt on-
der hem gebracht. Na de Gotthi
de Longobarden / upt het Eplant
Scandinavia / in de Oceansche
Zee / derwaerts komende. Ten
laetsten de Hungari / upt een ander
Scptische Ungerlant ofte Hon-
garia derwaerts gekomen en dit
landt tot nu toe beseten. Welcke
(so 't schijnt) oock daer upt ver-
dezen te worden moghelijk is /
also haest van de vrienden als van
de vyanden.

En / op dat wy van dat oude
verwisselde verlaten Hongaria in
Scithia gelegen / oock wat seg-
gen / so leyt dit arme verlaten lant
niet verre van de Kibiere Canais /
onder eenen kouden Hemel / den

Out Hon-
garia in
Scithia.

Coninck der Moscoviten chijsbaer / nu ter tijt Kuhza genoemt / welcke liede nu ter tijt noch planten / ende daeromme geen broot noch koozen en hebben / maer alleen van Wiltzaet ende Disschen leven / onder de ghetupnde Hutkens / in dicke boschen gheset. Waer by sy noch van wolle noch van lynen laken te spreken en weten / maer van hupden ofte vellen des wils (die sy kostelijck hebben) haer kledinge toe-verept is. Sy en drincken ghenen anderen dranch dan water / aenbidden de Sonne ende de Mane / en wat hen eerst te vozen komt. Houden een eppen sprake / die sy noch in dat nieuwe Hongeren behouden ende ingezocht hebben. Sy vischen veel Cozaels ende Walvischen / van welker hupde sy Bozen ende ander dingen om te verkoopen maken. Sy verkoopen noch het vette ofte traen van het Wilt / aen ander Patien. Sy houden oock eenen bysonderen visch die sy eten / ende sijn gebeente / sonderlinge de tanden (waer af boven Boorbeen / so kostelijck hechten ende ander instrumenten worden) verkoopen sy de Cooplieden boordierbaer weerde.

Maer nu onse Hongaria / stoet tegen 't Zupden aen Iliriam / dat tegens de Zee Adriaticum leyt / tegen het Oosten aen Serbiain / waer in nude Tribuni ende Missy woonen. Dit landt wort nu ter tijt Sagaria genoemt / Polen hevet tegen 't Boorzen / so geseyt is / over de Donauwe. Dit aertryck is van koozen / gout ende silber ryck. De inwoonders segghen / dat daer in oock een Riviere is / in

de welcke afsmender Aser in wozyt / dattet Coper wort. Wanda is de Hoofststadt van dit Landt / andersins Oben ghe-naemt.

Sy dragen upt- gesneden enge cleederen / gemeynlyck met eenen overslach ende met lynwaet onder geboepert / maer den overslach met Gaudt ofte Syde. Haer haptopen ende pareren sy met een lynen haepken bedeckt / ende niet met viltten haepen / gelijck wy. Sy doen haer cledinge seer selden upt / maer sijn geheel luyt. Sy hebben vreemde Schoenen ende Leersen / beyde mans ende vrouwen / schier gelijck bontschaenen.

De vrouwen gaen geheel ende al eerbaer / heel bedeckt / om 't hooft gehult / so dat men van hen niet dan de oogen ende neusen en siet / even-wel gebuyckten sy seer Edel Besteente ende Peerlen. Der vrouwen omslach ende soom aen de cleederen / ende wat van buypen boort den man sienlyck is / dat is kostelijck verciert. Sy dragen over alle cleederen een hupcke oft langoen rock. Hare verstorbenen clagen sy een gantsch Jaer / somtijde twee. Sy scheeren de baerden / uptgenomen onder den neuse laten sy lange knebel-baerden wassen.

Item / het sijn Roomse Christenen / oordeelen upt de Wet / ende als haer somtijts twee partypen niet bescheyden noch onderrecht worden en mogen / so woxyt gewesen / dat sy sullen wapenen nemen / en met malcanderen in eenen Camp treden / so soude Godt den rechtbeerdigen helpen. Wie als dan boven leydt / die heeft in de saecke recht ghadt. Ofte als d' een

Die Hongaria aen Oosten ryck / Sagaria ghe-naemt.

een partje niet en wil / oft van der bane blucht / ofte wat / waermoe-
dich daer toe gaet / dien spreken sp
dat recht af : Maer die goets
moets daer aen gaen / streyden ten
eersten met der Spiesse / namaels
metten sweerde te voete / geheel
ende al naecht ende bloot.

Sp hebben haer eppen spraecke /
schiet op Deenscher aert / heb-
ben oock haer eppen schrift. Een
strydtbaer volck / sonderlinge te
Deerde meer dan te voete. Sp
streyden niet sjoem ende met hoo-
pen / nochtans niet gheheel met
den geweldigen hoop. Sp hebben
oock haer Curissers ende lichte
Kuytpe.

Sp hebben veel aenstoets met
de Turcken / mette welcke sp eer-
tijts veel treffen gedaen hebben /
maer in 't Jaer dupsent vijf hon-
dert ses-en-twintich t' onder ge-
legen / ende haren Coninck in den
stryt verlozen / ende in 't Jaer dup-
sent vijf hondert negen-en-twint-
ich wederom / so boven int lange
gehoort is.

Voorts van het Vnghersche
Landt, zijn gelegentheyt, be-
griep, ende omvaock schryven
andere also.

Hongaria / anders Inferioz
De Pannonia genaemt / binnen
de Donau / de Ribiére In / het
Italiaische geberchte / ende de
Adriatische Zee begrepen / heeft
tegen het Oosten de volcken Mi-
sos ende Tribulos / tot aen de
Saw / Pannoniam dat is Oo-
sternijck van den Westen aenroe-
rende. Binnen dese gelegenthepdt

wozt een groot deel des Oosten-
rijckschen Lant besloten / ende
van den Duyschen bewoont.
Item / in desen om-rinch is oock
Stier begrepen / eertijts Valeria
genaemt. Ende hoewel Honghe-
ren / neder Pannoniam aen de Ri-
biere Leptham / tot aen de Ribi-
re de Saw genaemt omgrijpt : so
overtreft sp nochtans de Da-
nauwe tot binnen in dat Poolse
Landt repckende / ende tot in de
gelegenthepdt / die nu de Dauni
oft Daci besitten. Want het ghe-
welt ende heerschappye des Hon-
gerschen volcks / is veel breeder
dan dat Hongerlandt. Want de
Valmachers oft Winden / de Bos-
ners / de Cribali oft Mij / Ra-
schianers / Berthi / die men ander-
sins Gothos ofte Walachen
noemt / een-deels Transilvanos /
de Sevenborgers genaemt / zijn
onder het Hongersche gewelt ge-
comen / tot dat nu binnen drie jaer
den Turckschen Keeser Honger-
lant heeft verniet / verdooven / o-
verwonnen verdestruert / ende
voorts de Hoofst-stadt Oven in-
genomen / allebinck ontfarmelijck
te neder gelept / ende niet alleen dat
Landt afgebrongen / maer haren
Coninck van het leven berooft / so
gehoort is. Dat volck van desen
Lande is haefachtich ende mach-
tich van bee / maer een trouloos /
geloof-breuckich ende onbestan-
dich volck / alsoo men dagelijcks
ondervint. In 't Jaer dupsent vijf
hondert ende negen-en-twintich /
heefte de Turck wederomme be-
socht / ende daer daer alle binck
verdestruerende / tot booz Weenen
in Oosternijck getogen / soo ghe-
hoort is.

Van der Walachie, van Flacco Flaccia, ende somtijts Dacia ghe-naemt.

Walachia
beschre-
ven.

VWalachia / een seer breede Provincie / van de Seven-
dozgeren beginnende / tot aen de
Euxinische Zee streckende / schier
gants effen ende wateren behoef-
tich: tegen 't Zuiden de Donau-
we / tegen 't Noorden de Rupsen
ende Tartaren hebbende. In
dit lant hebben voortijts de Gethen
gewoont / die groote Oorloghen
gheboert hebben ten laetsten met
der Roomseker wapenen ter neder
gedrukt / uptgeroept ende met ha-
ren volcke beset / onder den Room-
schen Hoofman Flacco / van
welcken sy Flaccia / namaels on-
lancks Walachia ghe-naemt ghe-
wozden is / also dat sy voor Flac-
ci / Wallaci oft Walachi heeten.
Dat betuyecht oock dat dit volcks
spraecke die noch heden s' daech
den meestendeel Roomsch is / doch
also ghecozumpeert / dat sy eenen
Roomen nauwe verstandelijck en
zijn. Dese zijn eens-deels den
Turck ende eens-deels het Co-
ninckrijck Hongarie onderwoz-
pen. Van dit lant zijn de Histo-
rijschryvers meest oneens / daer-
omme ist verdoetelijck daer af te
schryven. Want haer heerschap-
pe / na veelder veranderinghen /
heeft oock den naem verandert /
ende het wierden dickmaels wyde
ende groote Provincien beroemt /
die tot onsen tyde enge / ende nau-
we desen name (overmits der
verlozen wyder ghelegentheydt)
meer weert en zijn. Wederomme
sommige die van geheel genen na-
me gheweest en hebben / sien wy

Provin-
cien nae
dien sy toe
oft afne-
men / ver-
anderen sy
dickwils
den name /
heerschap-
pe / groo-
te / ende
altemael.

nu / van wegen der gheluckigher
toeneminge / in hooger bloeyinge.
Lombardia / Emilia / &c. De Ita-
liaensche ghelegentheyt / heeft
men voortijts als naemloos / niet
gekent. Soo is oock Macedonia
voortijts Emathia genaemt / een
heel kleyn onachtsaem lant ghe-
weest / maer naevolghende heeft
hem de kracht haerder heerschap-
pe / met de aen-hem-treckinghe
haerder naburen / wijt ende
breet uptgestreckt.

Dacrom oft de plaetsen niet also
beschreven en zijn / so sy nu in den
loop gaen / dat salmen het gebreck
der Historijschryveren toeschryven.
Oft Godt wilde / dat ick 't alte-
mael gesien hadde / ende erbaren /
opdat ick daer af wist te schryven /
de wyle de Boecken hier stom zijn.
Daer toe en isser niet bestandichs
in de Werelt / ende de Zeden / Re-
ligien ende Geloben veranderen
haer alle daghen met den volcke.
Evenwel heb ick dit van der Wa-
lachie gebonden / dat het in Thra-
cia leyt: Want Plinius deyt
Thraciam in vyftich Landen / en
dit deel / dat hier voortijds Ge-
thica genaemt geweest heeft / de
wyle dat het Gethen beseten heb-
ben / is van Flacco (soo gehoozt
is) Wallacia genaemt gewoorden:
als sy 't inghenom / ende onder
hem ghebracht heeft daer toe met
synen volck beset ende bewoont.

Het ghebruyck der selver in
Gods-dienste ende heylige Amp-
ten / is op de Griekische maniere.
De Daci hebben oock voortijts
dit Kertijck beseten: Waerom-
me dattet eenen langen tyt Dacia
heeft gheten: Ende nu hebben
de Dupsche / Siculi ende Da-
lac-

Walachia
Dacia ge-
naemt / nu
Seven-
dozgers.

achi inne. De Duytschen zijn upt Saren van Carolo Magno derwaerts ghesonden. Van seben Seiden ofte Bergen / wierden sy van velen de Seidenbozgers ghe-naemt. De Siculi dat alder-ouste Dngersche volck / booztijts upt Scythia aldaer komende / woenen nu aldaer.

In Walachia is altijd twee-
lep volck / Dragule ende Dani oft Dabi. De Dragule hebben eertijts den Turck te hulpe genomen / de Danos willen verbyppen / ende de selbe hart aengetast / maer Johannes Hunia die quam hen te hulpe / verbyden de byanden wederom daer upt / ende nam dit landt selbe in.

De Walachen oeffenen haer in 't Ackerwerck ende bee nutte / mees-
ten deel als sy byede hebben. Sp-
geven den Coninck tribut / noch-
tans niet meer dan eenmael. So
haest alser eenen nieuwen ghede-
klareert wort / ende aen 't regi-
ment komt / so geeft eenpegelijck
hups een Kunt oft Ofse tot tri-
bute. Haerder souden wesen bo-
ven de 't festichmael duytsent.

De Walachye stoot aen de Se-
benbozgers / sommighe rekenent
daer in voor een lant. Wat tegen
't Eupden tegen Asro leyt / dat
heeft eertijts van het wilt geleest /
sonder eenige hupsinghe / een seer
woudich wilt grof volck.

Als is de Walachye met spuer
ouden volcke / maer met een ander
ghelove beset / namelijk / met
Machometz. Daer in zijn oock
sommighe Roomsche Christenen /
sommighe trecken na den Griek-
schen aert.

Van Dacia tegen 't Oosten
ende Noorden, andersins Wa-
lachia genaemt.

Dacia een Septische Landt: Dacia / an-
ders Wa-
lachia ghe-
naemt.
schay Europe / tuschen Chra-
cia ende Germania gelegen / wel-
ke de Ribiervest van de Duyt-
schen schept. Daci oft Dauri /
zijn de gene diemen nu de Walac-
hen oft Seidenbozgers noemt.
Dit volck heeft booztijds verze-
geheerscht / ende vele volcken
veel ongemachs toegevoecht.

Isidorus seyt / De Daci ko-
men van de Gothis af. Van dit
gherajich volck (het kome van
waer het wil) isser seer vele / een
byndelijck byedtsaem volck / te-
gen alle ontschuldigen / Godtbye-
sende / maer teghen de byanden
grouwelijck.

Daer is oock een ander Dacia
tegen 't Noorden gelegen / Dene-
mark genaemt. Daer af elders.
Plinius lib. 4. capit. 12. seyt / dat
de Daci van de Grieken zijn Ge-
the genaemt geworden / ende lib.
22. capit. 1. dat sy oock ghelwoon
zijn haer aengesicht te schilderen /
haer lijf te bescreyken / ende met
veel berwen te bescheypen.

Van den lande Gothia, ende
Gothlant, ende van der selven
gheleghentheyte ende handel-
ghe.

Gothia een Scitische Rijk Cu- Gothia /
anders
Gethe ge-
naemt van
Isidoro.
Groe aen Daciam ende Noor-
wegen stotende / d' welck moe-
gelijck Sweden genaemt worden
mach / oft Ruyssen / aen eenen
hoek aen Germaniam stotende.

Asi.

Oeffenin-
ghe der
Walachen.

Gothlant.

Tidozus meent dattet de volcken
Gerse zijn / daer de Gaci / Ge-
thule / ende Amazonas afkomen.
Legghen 't Doozden stoot Gacia
ende Doozwegghen daer aen / aen
andere plaetsen de Zee. Een Ep-
lant met namen Gothlandt stoot
oock daer aen / waer in voortijts
de Gotthi ghewoont hebben / een
Wepderijck vruchtbaer Eplant /
dat veel Ders uptgeeft / ende den
visch goede koop / oock meniger-
lep waere ende Coopmanschap /
waer by de Duytschen somtijds
derwaerts hanteren. Daer bint
men edele goeden beyl / een menich-
te van Was / die niet alleen daer
gekrege / maer oock van elders
in dit Eplant geboert wort / van
daer in Branchrijck / van Branch-
rijck in Duytschlant / Britaniam /
Hispaniam / ende elders.

De Gotthi hebben ter tijt Hono-
rij des Keisers Provincien dooz
sweeft / ten laetsten oock Roome
verstoort ende onder haer ghe-
bracht / Anno drie hondert en-
de achtendertich. Te deser tijdt
brachten sy oock Vandaliam aen
haer / verdruben haren Coninck
daer upt / Wisimarum ghenaemt.

Van Rivalia, Vironia, ende
der selven Geloven, Zeden, en-
de gelegenthey.

Rivalia
sluyt in
hem Vironia.

Rivalia een Provincie Euro-
pe / stoot aen Daciam / wel-
che dat landeken Vironiam in hem
sluyt / boben Daciam over tegen
den Costen liggende: Een vrucht-
baer grasachtich / wepderijck /
vocht / waterachtich lant / welck
Reker vruchtbaer is / maer dat
volck certijts Barbarisch. Nu is

den Rijcke Dacie / dat is den Co-
ninck van Denemarchen onder-
woopen / ende heeft het Roomsche
gelove aengenomen. Het is van
water / Meeren / Boschen / een
wel geschickt geluckich lant / ende
van alderlep vee ende Visschen
haefachtich. Dit lant is van Lou-
ter Duytschen en Denemarchers
beset / van Roragada ende Russen
is dit lant met de Ribiére Parba
gescheppen. Van Sweden / Ror-
wegen / Vandalia ende Vlandia
elders.

Van Macedonia, voortijds
Bithinia genaemt.

Macedonia voortijts een heer-
schapperinne der aerden / tus-
schen Thracia ende Thessalonia
in Grecia liggende / nu ter tijt seer
gemeerdert / so wy hoozen sullen /
ende Plinius lib. 3. Cap. 23. ende
lib. 4. Cap. 10. 21. 50. aenwijst /
vermogende 150. volcken / twee
Coninckrijcken / van de welcke So-
linus also spreekt. Ebona / Mig-
donia / Emathia / Thessalica /
worden nu alle met eenen name
genoemt / Macedonia / d' welck
een groot rijck heeft geweest / by-
sonder ten tijden des grooten A-
lexanders / also dat het geheel Oo-
sten zijn gebiet gehooz gaf: Maer
ter tijt Onys des Bisschops ver-
destrueert. Den grooten hoogen
berch Olympus is daer in / daer
op noch wint noch regen bevon-
den en wort. Den Keiser Pau-
lus Emilius verhocht eens op een
reys seben hondert verdestrueerde
steden Macedonie. Als nu dese
van de aenslootende Vinden ende
Thraciers eenmaels in de vlucht
ghe-

Macedo-
nia ende
haer be-
griep.

gheflagen werden / soo namen sy ter stant des Conincks Sone in der Wiegen / stelden hem voer aen den slachhoorden / ende namen teghen dese wederom eenen Crich aen / ende verwonnen / waer mede sy aenwysden dattet hen voormaels oock niet aen de kracht / maer aen eenen Coninck ende 't geluck gebroken hadde. Sy hebben van Carneos haren eersten Coninck / tot op Perseum den negentendertichsten Coninck / ses hondert vierendertich Jaer geregeert. Plinius ende Strabo schryven Thessaloniam / daer Paulus ghepredicht ende geschreven heeft / dese Provincie toe / die na de meyninge Strabonis / Philippus een Vader Alexandri Magni / soude gebout hebben. Plinius noemet een Byssstadt.

Magnesia ende Thessalia , anders Oenomias , Argos ende Pelasgia ghenaemt.

Mer naemen Thessalia / tot welke Paulus gescreven heeft.

Magnesia leyt tusschen Thessalia ende Macedonia / heeft veel volcken ende steden. Dese vermaerde Steden ende Landtschappen Europe / zijn nu den Turck onderworpen ende alle Landtschappen ontrent den bergen Olympus / Peris / Pindus / Ossa ende Othrys / daer eertijts (soo Plinius wil) seventich steden geweest hebben. In Thessalia heeft voortijds gheweest een Coninck / Grecus ghenaemt / van welchen Grecia / dat is / Griekenlant / den name heeft. Honorius heeft dat Thessalonische volck / Mirmidonas / Helenas ende Acheos. Die gelegentheyt leyt tusschen Atticam ende

Craciam ende scoot tegen 't Zuyden aen Macedoniam / een bergich lant / vol tooverpe ende Afgoderpe / van S. Paulo totten ghelove bekeert / maer wederom afvallen. Dit landt heeft den Turck overwonnen / ende onder hem gebacht / Anno dussent vier hondert acht en 't seventich.

Wiltu zijn volcken in Thessalia / den welken geen fenijn so geheel niet van Natuppen en schaet / dat sy 't oock van andere soudent uyt sypgen / Plinius lib. 4. capit. 8. vertelt de steden / volcken / berggen / ende Rivieren Thessalie. In dit landt heeft men eerstelijck de peerden geteint ende ter rypden gewent / also dat men ten eersten als men de rypdende aensende wiert / een lijf met den peerde te wesen mernde / ende haer daerom Centauros noemde. Daer heeft men oock alder-eerst het gont gevonden ende te munten begoomen.

Ter tijt Moyses is dit lant door eenen sonderlinghen Waterbloet schier geheel ondergeloopen / weynich van de gene die 't op de bergen ontlepen / zinder af ontkomen. Deucalion was te deser tijt Coninck in 't lant / die begoft de volcken op blotten ende houten op de naefte berghen te boeren. Daer by de Fabelen by de Poeten aenwysen / dat Deucalion de lieden wederom levendich / Iae van steenen menschen gemaecht heeft / want sy waren van angst ende byse schier gheheel verhart ende verbaest.

Thessalia golt te munten ende peerden te berypden ghewonden.

Deucalion des waterbloet.

Ee Van

Van Ellade ofr Hellade, so 't
Plinius lib. 4. cap. 7. noemt.

Ellas een Provintie Grece / in
Boeciam ende Peloponesum
gedeypt. Daer af elders. Onder
dit lant leyt Hellespontus / soo
Plin. lib. 6. cap. 2. aenwijst Al-
daer is oock aen eenen hoeck een
volck / Ophiages genoemt / die al-
le senijn / gelijck de Wille / upt
trecken / als sy slechts pement be-
taften. Darzo sept oock / dat haer
speechfel of zeever goet sy voor alle
senijn der Slangen / slechts daer
op gestreken.

Locris.

Locri palen met den Aetolis.
De steden daer in / Argen / Eu-
palia / Phestum / Calamifus / &c.
Daer af Plin. lib. 4. cap. 3.

Megaris.

Megaris een landtschap Gre-
cie / daer in de Hoofstet Me-
gera leyt.

Aetolia.

Aetolia aenroert Aearniam /
Adooz welck's midden de gont-
rijcke Riviere Pactolus vloeyt /
die gelijck Tagus ende Hermes /
goudt dzacht. Daer in vertelt
Plin. lib. 4. capit. 2. veel steden /
als Calida / Nauparton / Pleu-
ron / Pylene / Halicarna / &c. Die
inwoonders heeten van het landt /
Aetoli. Sommige willen / dat dese
Provintie tusschen Aearnia en-
Phocide ligge.

Aearnia.

Aearnia een deel Eypzi / d'
welck de Riviere Aetholus
van Aetholia schept ende af-snijt

Phocis.

Phocis een kleyn landeken Gre-
cie tusschen Achaïam ende
Boeciam wesende / daer in de
Hoofstet Delfhis leyt / die in-
woonders heeten Phocci. Daer
is den twaelf-hoofdigten berch
Parnassus / den Musis / Apollini
ende Bacho heyligh. Phoea is
een ander lant in Asia. Daer af
Plin. lib. 5. capit. 30. Item Pho-
cea een Eplant. Daer af Plin.
lib. 4. cap. 12.

Aonia.

Aonia / een bergich lantschap
Aofte deel Boecie: De bergen
daer in worden Aones genaemt /
om dat sy aldaer haer wooninge
ende de Fonteyne Cabellinum
hebben. Daer af veel in de Poe-
ten. Persius begint daer af zyn
Boeck.

Boecia ende Phocis, de Du-
catijn nu genaemt.

Boecia / een lant Europe in A-
chaïa gelegen / welcke sommige
andere / de Atticische Provintie
willen begrepen hebben. In dese
gelegentheit is (als Plin. lib. 31.
sept) een Fonteyne ende een Rivie-
re Erinum / met twee Fonteynen
vermeerderd / onder welcke d' een
ne gedroncken zijnde / gedachte-
nisse d' ander vergetenheit brengh.
Daer in is Hercules / Apollo ende
Bachus geboren / op geboet / en-
de onderhouden / soo Plin. lib. 3.
aen

Boecia oft
Boecia ge-
naemt in
Dandalis.

aentwist. Maer na dat de Dandali dese gelegentheyt cregen/ so is sy Dandalia genaemt gewor- den/ eertijts den Macedonischen Coningen onderdanich. Isidorus lib. 15.

Grecia, Hellis oft Attica, Griekenlant, met haer begriip, inhout, zeden ende geloven.

Grecia/ een/breet/ wijt/ met veel namen genoemt/ ende der Kiepers ende consten een verze be- roemde gelegentheyt Europe: in den eersten van Helle/ Helles ge- naemt/ namaels van Greco dit lants Coninck/ Grecia genaemt: dock voortijts Achaia/ van A- chee den ouden Coninck: Waer by de Greci/ Achei oft Achivi ghe- naemt worden. Item Dana/ van Danao/ waer by se eertijts Da- nai hieten/ so Herodoto behaeght. Dit lantschap eyndt hem van 't Noorden aen Asia of Bulgaria/ van den Oosten aen de Egeische zee/ van den Zuiden aen Mac- doniam/ van den Westen stootet aen Epiro/ Pannonia/ ende aen de Riviere de Danu genaemt: oock aende Ionische zee/ ende begint aen den berch Asina/ in Pelopo- neso/ die ober al metter zee/ uyt- genomen tegen 't Noorden) om- tupt is. Daer na so heeft Grecia eertijts veel naemachtighe steden ghehad/ als Thebe/ Athenen/ welke naemachtige stadt tusschen Achaia ende Macedonia gelegen is. Dit lant is aen veel plaetsen met bergten also besloten/ datter niet meer dan een schyden weechs tusschen dooz en is/ d' ander soo seer onghenaemt/ datter niemant

dooz comen en can.

Tegen de zee aen Grecia/liggen die landen / Aarnia / Locris / Phocis / andersins Nonia ghe- naemt/ Boecia/ Euboia. Maer Attica/ oft Achaia/ ende Pelopo- nesus/ liggghen vozder in de zee. Dat tegen 't Noorden daer tegen leyt/ is Perzedia/ Epirus/ Ma- nesia/ Thessalia. Isidorus ende Bart Angl. seggen een-stemmich: Grecia hebbe van den Oosten Dalmaciam/ Ellades/ Eppum/ Thessalam/ Macedoniam/ A- chalam/ Cretam/ ende de Eplau- den Cyclades.

Du Athenen de moeder aller konsten/ heeft voortijts Cerro- pia/ sountijts Minerva/ Mopso- phia/ Zonia den name gehad.

Voortz so verstrekt hem Gre- cia tot aen dat Corinthische ghe- berchte/ welchs landt (ofte wel steenich ende onvuchtbaer is) so hebbent de Oude nochtans een behuyfinge der Goden ende wy- sen genaemt/ van wegen Athenen/ die eenen Florentiner den Turck- schen Kieper ingaf/ daerom dat hy nae aengeroepen hulpe der La- tynschen/ van niemant geen hul- pe noch bystant en hadde. Den selven wierden daer vooz sommi- ge doozpen ende heerlichkeiten inge- geven ende geschoncken/ die hy in obergege- Athenen
ben.

Marathon die stadt Grecie/ thien dupsent schyden met mueren ombangen/ ende vooz welke hon- dert dupsent voethnechten/ thien dupsent Kuyters Darp des Co- nincks der Persen om den hals ge- comen zyn/ is tot op Constanti- num den Kieper Heydensch ghe- weest/

weest / namaels Christelijck / nu ter tijt onder den Turck wederom Barbarisch ende Afgodisch ghe worden.

Wetten
Draconis
ende So-
lonis.

Dracon heeft den Atheniensien d' eerste wetten der zeden gegeven / daer na den wysen Solon veel der selver / ende vele als on-mensche-lijck / af gedaen / want alle wetten Draconis spzaken in allen gebal- le eenen pegelijcken dat leven af / als wanneer pemaent een krupt oft brucht op eens anders Acker af- brake / oft als pemaent hup ghe- weest / van ongetrouwen dienst mocht aengeclaecht worden / soo golt het terstont het leven.

Qu over der wetten de Areopa- gitische Richters / sette Solon van beertich geslachten tot Athe- nen / vier hondert mannen tot op- per-richteren / dat dese al dat de Areopagitische richters decerneer- den / so het hen lieben vooz onrecht worde aengesien / crachteloos en- de te niete mochten maken : Op dat dit regiment tegen allen aen- stoot ende opper bestonde.

Hy verboot dat hem niemant dooz geschencken oft eenich ander aenfoecken / tot een Magistraet en soude indzingen.

Ende oft hem eenen opper oft partpe in der stadt verchie / so o- dineerde hy datter niemant zyn en soude / die vzebelijck stil sate / ende geender partpe toe en viel / maer geboot / dat hem een pegelijck op dat deel soude voegen / welck hy meynde recht te hebben.

So eender vrouwen ghetrounde man geen man en ware / ende een gebreack hadde aen zyn heymelijck lict / waer hy hy zynen wybe de schult niet te betalen en vermocht /

so soude de vrouwe eenen tyt zy- ne vrientschap kiesen / welcken sy sonder achterdeel tot haer liet co- men / om haer te bezaden / ende de hoerper te ontbliden.

Alle houwelijckse gabe ende goet nam hy upt den wege / op dat men nae eere ende niet nae goet en houwe / ende oock op dat men de arme verstoppen ouderen niet en bloecte / noch de armen niet ver- steken en wierden.

Hy verboot alle clagen en hup- len in vzeender begravenisse.

Een sone en waer den vader (die hem totter gheneeringhe niet ge- leert en hadde) geen onderhoudn- ghe schuldic.

Item die onechtelijck ghebozen waren / en souden niet van haer Sonen geneert worden.

Den begrepen oerspeelder sou- demen sonder straffe dooden.

Dat recht / kinderen ende suste- ren te vercoopen / nam hy wech / ten ware dat de kinderen oneerlijc- ke saecken bedreben hadden.

Op de Wolven was een groot gelt gestelt / wie der selver eenen vinck oft doode.

De kinderen der gener die in de Crijsch waren doodt ghebleven / moeste men van gemepnder stad- goeden onderhouden / op dat d' ander sonder sozge haerder kinde- ren / dies te mannelijcker vooz- taen ginghen. Item wie in den Crijsch der ooghen berooft / ofte andersins beschadicht was / die moeste van de gemepnte onderhou- den worden.

Den vollen droncken Dooft sou- demen dooden / ende niet leven la- ten.

Dese ende ander wetten elders in

Basiaers-
den.

De wet-
kinderen te
vercoopen
neemt So-
lon wech.

in der Historie van Solone aengewezen hinck hy / op een Tafel gezeichnet / openbaer op / om honderd Jaer / oft als Herodatus wil / thien Jaer te proeven / want dese waren hem van der Goddinne Minerva overgelevert. Alsoo woer in zijn woort den Athenischen Raet / ende alle 't volck. Besiet ten eynde van dit Boeck Athenen beschreiben. Sp hebben alder eerst dat wollemereck / Item het gebuyck des Olyss ende Wijnshgebonden / Item Acheren ende sagen geleert.

Cecropis
Wetten.

Die byemde Wetten gaf Cecrops den Athenienschen Coninck schier noch ober al gebuyckelijck. Ten eersten / dat geen vrouwe in eenigen Raet en soude gaen. Ten tweeden / dat geen kint den name van zijnder moeder be-erven en soude. Ten derden / dat niemant de vrouwen Atheneninnen heeten en soude / maer Atticas.

Sp hebben doortijds byemde Ceremonien in de begravenisse haerder verstorbenen (sonderlinge die in Crygen verscheyden zijn) gehouden / ende veel Afgoderpe aengeboden. Daerom haer Socrates straffe / ende daerom dat senijn dincen moeste. Daer af elders. Plinius lib. 15. capit. 4. sept / Dat de Grieken vaders zijn aller archept / ende berispt haer geloof-byeuchige / troulooshept ende logen / ydelhept / wanckelmoechhept / ende lichtbaerdichept op veel plaetsen / der welcker Schyften doozgaens vervalst / val van alderlep leugenen zijn / lib. 29. capit. 1. 24. 26. Ende hoe dat sp daerom ypt Italia verdruben ge-

worden zijn. Item lib. 3. capit. 5. hoe dat sp sulck een eergierich / roemich volck zijn. Van haerder dwaeshept ende overgelobe / lees lib. 8. capit. 22. Van haer yachlige bystere leugenen / lib. 5. cap. 1. Item lib. 37. cap. 2. Daerom Grecari by den geleerden / booznugari, dat is liegen ende bedrogen / genomen wort / ende Grecaides, heet Zigeiners trouwe oft gelofte / daermen niet veel op en acht oft bozcht. Nu van Grecia wat bzeeders / lees Plinium. lib. 3. capittel 5. lib. 4. capittel 7.

Doozt na Chyristi gheboorte is Grecia tot den gelobe Chyristi dooz Paulum bekeert geworben / evenwel haest metter Roomseker kercke / (die oock Paulum tot haren Meester beroemt) in veel stucken on-eens. Sp hebben haer Patriarchen altydt tot Constantinopelen gehadt / tot dat den Turck schier dat volck metten gheloove uptgeroepdt heeft. Veel Concilia hebben sp tegen de Roomsekerkerke gehouden / ende altyts dat contrarie besloten met het gantsch Oosten. Ten eersten houden sp met Arrio tot op desen dach / dat Chyristus niet wesentlijck Godt / ende van eender natuere ende wesen met Godt sp / maer in wien Godt lijfachtich ende volcomelijck gewoont hebbe / ende dooz welcken hy alle dinc hebbe weder gebracht ende aen hem getrocken. Item / dat den hepligen Geest alleen van den Vader / ende niet van den Sone ypt gaet. Item / dat ter geen Dagewier noch vooz bidden der dooden en sp. Ende veel ander van der Roomseker kercke

Ge 3 ver

verworpen Artijckelen. Daer af elders. Sy houden noch heden in topere Candelaers licht vanden tot lof der verfozvene.

Van Laconia oft Lacedemonia, ende deser volcken Pollitie, afcomen, Religien ende Zeden.

Lacedemonia / oft
Laconia,

Laconia / een Probieintie in den Lande Peloponeso gelegen / anderfins Lacedemonia oft Gebalia genaemt / daer in de naemachtige groote Stadt Sparta leyt / daer den treffelijcken Philosophus Lpcurgus een Wet-geber gheweest heeft / die daer te vozen upt alle Grieken de boofte zeden hadden / ende tegen den vzeemden ende inwoonderen een onvriendelijck volck waren.

Wetten
Lpcurgi.

Ten eersten wierden 24. oude Raet-wyfe lieden van Lpcurgo gecozen / die met twee gecoren Coningen van alle faecken raet slaen fouden / ende dat altyt d' een partye op d' ander fage / op dat noch het gemeyn Regiment / Democratia genaemt / noch de Monarchia / dat is epgen regiment / op en quame. Alsoo fagen de Coningen op de Raet-heeren; de Raet-heeren op de Coningen / dat hem geen partye yet en onderwonde. Dese Wet heeft hondert Jaer na de Lpcurgische gegroeyt.

Ter tijt Theopompi des Coninx / deplden de Lacedemoniers alle haer Lantschappen gelijckelijck upt / ende fepden: d' Een bozger fonde van cloekheyt / deuchdelijckheyt ende verfant / billyck boven den anderen zijn / maer niet van goet / het welcke gelijck zijn

foude / oft ghemeyn.

Also wiert dit gantsche landt / upt befchickinge Lpcurgi / in 39. mael dupfent deelen gedeelt / ende alleen dat lantschap ontrent de Stadt Sparta in 9000. deelen upt ghedeelt. Dese Coninx hadde oock in den sinne defgelijck oock de roerlijcke habe upt te deplen / maer de vzeze des haets en nixs onder quant / nochtans verboot hy allen gebzuycken des silbers ende gouts / ende boecht in die ftede een pferen munte in. Doen wiert alle oorzaecke van fielen wech genomen. Dat gemunt wierich oft gloepende pfer blusen fy in Azijn oft edick upt / op dattet tot geendinck / overmits de weechepdt / meer nutte zijn en foude. Daer toe joech hy alle Conftenaers ende merck-lieden als onnut / upt der Stadt / hoe wel den meefftendeel felbe daer upt trock / derwyle fy op andere plaetsen / daer die pferen penningen niet en waren / geensins en mochten hanteren / noch haer waren vercoopen / veel wepniger om haren pferen penninck coopen.

Doorts / op dat hy allen overbloet upter Stadt verdreef / soo befchickte Lpcurgus / dat rijck ende arm by malcanderen aen gemeynder Cafelen eten fouden eenderley fypse ende dranch / ende op dat niet ergens eenen wellustighen van te bozen t' hups en ate: wie onluffich at / die wert als eenen oneerlijcken / van de byfitterg gefcholden / ende oneerlijcken gehouden / welcke den rijcken dat heymelijck eten weerde / ende heylighen lust ende honger van de gemeyne Cafel te eten maecte / daer

Alle goeden gelijck
upged. pte
tot Sparta
en de
beyde Sil
ber ende
Dout vers
boden.

me

mede wiert alle wellust ende over-
bloet belet / welck de geweldigen
met gramfchap ontfleken / seer on-
geerne faghen. Dese maeltijden
noemden sy Phialas. Wie hem
mits zijn affaen / des gemeynen
etens verfupinde / dien wiert toe-
gegeven t' hups te eten / ebenwel
waren daer sommige tot getuygen
zijnder maeltijt oft inbyt. Tot de-
se gemeyne maeltijt moeste een pe-
gelijck hups zyne portie Maels /
Wijns / Caes / Wygen / Ec. ghe-
ben. Tot deser maeltijt ginghen
oock de kinderen als in een Scho-
le aller manierlijckheyt. Daer leer-
den sy heuschelijck fprecken / son-
der fchimp-woorden ende sonder
alle lichtverdiepelt / tijt-coften
ende fchertffen. Door alle dingen
berhoede Ipcurgus alle ledicheyt /
de welcke hy een oorzpionck alles
quaets te wesen meynde. Daerom-
me oeffende hy oock de maechden
met fpielen / loopen / hupshouden
ende wercken / op dat sy tot het
kinder-baren dies te mannelijcker
wierden. Lietse oock somtijds
naecht in 't by-wesen der Jonge-
lingen loopen / fpringen / fingen
(eben-wel met manierlijckheyt)
op dat de Jonghers lust cregen
haer te houwelijcken ende de We-
relt te vermeerderen. Die sonder
houwelijcken faet verouderden /
liepen 's wintertijds in een fpiel
naecht om den Merckt / ende en
wierden niet gelijck als d' andere
gehouwelijcke ouden eerlijck ge-
houden.

De maechden wierden in tijds
gehoutet also: Als de Brupt pe-
mant vertrouwt wiert / so fchoor sy
haer hapt af / ende wiert in de
flaep-camer ghelept / daer ginck

den Bruptegom tot haer in / ont-
gozde haer den gozdel / ende be-
fiepse. 's Daechs vloot hy wech /
ende en fachs niet aen / tot dat hy
uvt haer een vader wierdt. Ter-
font leenden sy de kinderen wech /
gefchichte lieden totter opvoedin-
ge / ende geen vader en bracht zijn
eygen kint op.

Soo eenen ouden niet meer man
zijn mochte / noch zijn wijf besa-
den / so mast hem ende der vrou-
wen gantsch eerlijck / als hy som-
tijts eenen eerlijcken Jongen tot
haer in leyde / diese befade / ende
dit kint wiert namaels den man
gebozen / ende tot fulcas fouden
de mans haer fchaemachtighe
hupsvrouwen selve wpsen / als sy
uvt fchaemte niet en wilden / op
dat eenen fulcken goeden acker
niet sonder brucht en blebe. Ende
houden in fomma vooz een groote
dwaefheyt / datmen somtijts koe-
pen ende peerden om gelt daer toe
bringt / ende dit goet / dat hy niet
te gebuycken en weet / uvt eygen
liefe anderen wil onthouden /
verleggen / ende berooven.

Niemant en wiert gewelt gege-
ben zijn kint selve op te voeden /
maer gebozen zijnde / voech men 't
op de fchou plaetse in de gemeyn-
te / daer waerdeerden 't die daer toe
geordineerde. Wiert des kints vi-
fionomme ende ghedaente ghep-
beert / soo depldemen desen kinde
terfandt een deel van de neghen
duyfent Diecken / daer 't mede op-
geboet worde. Maer wiert dit
kint totter opvoedinge / uvt zijn-
der gedaente als onweerdich / ende
der gemeynte onbequaem geacht /
soo ftozement buften de ftaet in
een begoudinge ende gracht.

Kindereu
niet van
vader ende
moeder
maer van
der ghe-
meynte
opgeuoet.

De

Met Wi-
dregi / de
Jongers
tot het
houwelijck
porende.

Wouwen
baepen kin-
deren in
wyn.

De Wouwen baepen haer kin-
deren in Wyn / ende niet in wa-
ter / waer af sp in veel siekten
te vallen gheacht worden. Daer
lept mense slechteijck ongewonden
henen / in 't donckere / op dat sp
de wildernisse ghewoone / hardt
ende geschicht worden.

Van seven Iaren aen / voeden
sp de kinderen in der gemeente op /
leerense alderley consten / oefening-
ghe / hanteringhe / ter noot ende
niet ter hoerdeppe behoorende.
Dese maeten tot op de twaelf
Iaer baerboets gaen ende ober
al beschopen. Naer twaelf Iaren
kryget eenen rock / nae gewoon-
heyt des landts / ende weet van
Wat noch wellust. Naer bedde
is van Diefen ende Riet gemaect /
daer op nemen sp haer ruste ende
slaep. Dese voozgoemde Jong-
gers hebben eenen Jong-meester
ende vooz-ganger / die leertse al
heusscheijck sielen / ende anderen
arbept. Die wpt eender maeltijt
ontwijssijck steelt die wozt daerom
geslagen / niet dat hy aende diefte
onrecht gedaen heeft / maer om
dat hy 't niet recht / ter rechter tijt
ende op ghelegen plaetse en heeft
aengegaen. Doozts heet haren
tucht-meester sommige singhen /
sommige korte behendige vraghen
op de bane vzingen / ende terstont
verantwoorden. Als hem penant
lange bedenckt / dien bijt den
school-meester in sijn darmen.
Naer sprake is so kort / datter een
sprack-woort af is : Ghy sult eer
een Philosophus worden / eer ghy
Laconisch leert spraken. In drie
chozen ende oordeningen was al
het volck gedeelt. Op haer Feest-
vagen beginnen de oude te singen /

Spreck-
woort.

Diefe
wozt by de
Laconers
als eerlijck
geleert.

also : Wy hebben eertijts sterck
geweeft. De jonge antwoorden :
Wy sijn jonck / manlijck / ende
sterck / ende so ghy daer as eenen
twijffel hebt / so bevindet oft be-
proeft dat (niet dien weken haer
terstont de oude op.) Tot dien
sepede terstont den kinder-thoor :
Wy willen oock goet ende beter
worden. Dat heeft noch geduyrt
ter tijt Plutarchi / so hy selve ghe-
tuyecht.

In den krijck gaen sp met
vzeuchden / hebben in den leggher
Warpen / Pypen / gelijck de Ro-
meinen / Hoornen / Crompetten
ende ghescheyp / op dat sp dat
krijckvolcks herte kloeck maken.
Maer de Achai gaen stille daer
toe / met grooter Religie ende de-
votie / so Homerus seyt. Maer de
Galli / dat is de Franchopsen /
met vzeuchde ende blytschap / soo
Polibius ende Livius scheypen.
Sommighe Barbari gaen met
huplen daer toe / ende vziendelijck
gescheyp.

Doozts so en snijden de Lacede-
moniers in al haren tijt geen hayz
af / want dat hayz een manlijck
dinck is / de welck hertich maecht /
soo hen lieden dunckt / ende had-
den haer wetten te velde ende 't
huys. Ter den Coninck aengreep /
so offerde hy de Musis een Septe.
Dit volck en dreef geen gelt such-
tige hanteringhe oft konste / daer
sijn vaderlant geen bysonder pro-
syt wpt en sproot. Sp achteden
oock vooz onserlijche handelinghe /
al wat totter hoerdeppe / neu-
wijsheyt / wellust ende niet totter
noodt / ende gemeenen oozvooz
dienende en was : Naer een pege-
lijck achtde / hy ware sijnen Va-
der.

Hert der
volcke in
aentredin-
ghe oeg
brants.

Eerlijche
hanterin-
gen by den
ouden.

derlande geboren. Daer af coomit dat Plutarchus sepd / dat de Spartaners contrarie willen / oock als sp wilden / meer eenfaem ende epgen leven / ende dat sp op alle spden den Vaderlant begeben meugen zijn. Licurgus breef alle superstitie alsoo upt Sparten soo dat sp de dooden in de stadt graeben in den Tempel / daer af namaels de Romeynen het ghebruyck genomen hebben. Den tijt haer verstorven te slagen / was in elf upzen upt. Den Borgeren en was niet toegegeven te wandelen / ende ander vzeemde zeden in de stadt te brengen. Oock so daer penandt vzeem's quam / soo en wierden sp niet geleden / oft ten waren dan den ghemeynen nutte / bequam lieden.

Licurgus en leet oock niet / dat den eenen jonghen anders gecleet ginck / dan den anderen / oft dat sp doozgaens niet eenderlep clederen en droegen.

Alle dinck soudemen coopen / niet om gelt / maer waer om waer mangelen ende wisselen.

Item de jongers en souden om te slapen / niet onderspreyden / ende geen en by eten / oock niet op de Markt / maer op den Acker zijn / als sp jongelingen waren / ende niet wederom in de stadt gebrocht worden / eer dat sp mannen ghe worden waren / op dat sp niet eer wellust dan arbeit leerden / ende niet luyheyt vergeven oft gesenijnt en wierden.

De maechden soudemen sonder houwelijcks goet oft bruyt'schat / alle ghelijckelijck uptgeven / op dat sp niet om gelt's wille / maer om gheucht wille gecozen wierden.

De grootske eere soudemen den ouden / ende niet den rijcken toe deelen / ende bewysen.

Dat volck soude gewilt hebben / eenen Magistraet te kiesien ende af te setten / als hy hem niet nae de rechten ghelijcksozmich ende behoortlijken hielt.

Dese Wetten / op dat sp niemant te hart te zijn geacht wierden / sepd hy / die van Apollins Delphico ontfangen te hebben / op dat hyse in vzeefe der Wet behielt / ende bywillich gehoorsaem maecte. Hoe Licurgus haer voorts vriendelijck ghesmeect heeft / ende van spne Wetten / leest daer af breeker bescheet in sijnder Hystorie van Licurgo / ende int eerste deel mijnder eerster Chronycke. Haer Goden waren / Jupiter Lacedemonius / Jupiter Celestis / ende Apollo.

Sp hebben oock ander gebrycken ter tijdt des rijchs int belt / ende ter tijt des vzedes te hups / hier onnut te vertellen. Als den Coninck met hen lieden is in der gemeynte / so en heeft hy 't niet beter / maer alle spse dobbel. Haren Raet wiert beset met acht-entwintich mannen / Item van haren rechts dwanck ende Coningen / van der eere ende Hof / heb ick veel Heydensche dingen ghebonden / ebenwelienkel sot / werck / ende niet gedachtenis weerdich / daerom heb ick 't onder wege gelaten.

In des Conincks Lijck hebben sp dit gebryck: Als den dooden dooz de omrydende Rusters uptgeroepen wordt / ende ober al vercondicht / so loopen de vrouwen upt den hupse / cloppende met

Andere
Wetten der
Lacede-
moniers
in den
Krijgh / ende
de andere
thups.

Maer om
waer ver-
zoopen ge-
woont by-
de Lacede-
moniers.

potten / so moeder upt elck hups twee personen / om den Coninck te clagen / totter begravenisse treckē. **W**ser nu veel dupsent ghecomen zijn / om den Coninck te clagen be- de mans ende vrouwen / so roepen sy clagelijck den Coninck clagen- de / ende altijts is den laersten den besten Coninck geweest. **W**aer is den Coninck in den krijch doot ge- bleven / soo leptmen hem in een goet bedde ghewaert / ende men claecht hem thien daghen / in de welcke alle rechten ende hanteringen stille staen / daer nae draecht men hem bupen / ende begraeft hem. **W**ier mede houden sy 't mette Perssen gemeyn / dat soo dickwils alsser een Coninck sterft / so spreekt den aencomenden Coninck alle die der gemeynte oft den Coninck schul- dich zijn / geheel ende als los ende vry. **W**p den Perssen schelt daer toe den Coninck alle nieuwe ver- vallen Tribuuten quyt. **E**en pe- gelijck blijft by den Lacedemoni- ers gelijck by den Egyptenaers in syns Vaders maniere en han- teringe / ende geen hint en leert yet anders dan zijn vader can. **W**soo maecht eenen Cock een Cock / ee- nen Speelman een Speelman / en- de daer by moeten sy blyven.

Isidorus lib. 9. Bart. Angli- cus lib. 15. seggen / dat Lacede- monia voortijts heeft Spartania ghenoemt geweest / van Sparta de Hoofst- stad daer in / ende dat dit lant leyt ten eynde Grece / aen de Probintie Thracia. **D**ese hebben niet geduerenden krijgh en neder- lage / die sy mette Messeners had- den / schier alle hope voor haer na- comers verlozen / ende den onder- ganck van alle haer volck besozgt /

daerom hebben sy te rugget' hupf- waerts ontboden / dat hen haer Maechden ende jonge gesellen vry souden vermengen / ende malcan- deren beslapen: **W**aer by haer zaet ende nacomers Spartani zijn ge- noemt geworden: **S**y hebben dat voor 't beste regiment gehouden / dat niet veel oft sommighe / ende dat niet den gemeynen man ende alle man Heere zy / maer gemengt: **D**at eenen Heere is / die op sommi- ge sien moet / ende over den hoop / ende dat niemant sonder des an- deren stemme ende wille / yet ver- anderen / insetten / af doen / oft be- schicken mach / gelijck tot Straef- bozch ende sommige andere krijcks ende Vrysteden dat gebuych is.

Van het Eylant Creta ende der Cretensers gheleghentheydt, geloven ende zeden.

Creta / andersins Candia / oft van de hondert naemachtighe voortijts daer in gelegen steden / Centapolis genaemt / een Eylant Grece / te midden in der zee Pon- to gelegen. **D**it heeft (als Stra- bo seyt) van den Oosten Carpa- thon / van 't Noorden de Egeische Zee / van 't Zuiden de Lybische. **D**it Eylant heeft in der lenghde 270. dupsent scheden / na de bree- de 50000. in 't beginsel 680. dupsent scheden. **D**it is Strabo- nis Vaderlant. Coztina / Epdo- nea / Gnosum ende Minas / zijn gewelbighe steden daer inne gele- ghen. **D**aer is den bovenmaten hoogen Berch Ida. **A**polloda- rus seyt / dat dit Eylant lanch is / 2300. Peertloopen / den omme- rinck 500. dupsent en meer Arte-
mi:

Creta / een
Eylant
Plin. lib.
4. cap. 12.

midozus sept duplent min. In dit Eplandt en is geen schadelijck dier/ geen Dyl/ Slange/ Wolf oft Vos/ maer vol Geyten ende Bee/ vruchtbaer van den alderbesten wijn/ dat Crupt Diptam/ den Steen Vaccitilus. Ideus wort aldaer gevonden. Dooztijts soudet Cureta genaemt gheworden zijn/ somtijds Necia/ Plinius Libro 4. Capite 12. Radamantus heeft dit wildt Afgodisch volck tot een zedelijck leven gebracht. Minos heeft dit namaels verbruyt. Plato wil/ dat de Lacedemoniers van dit Eplandt hare Werten ontnomen hebben/ oock andere plaatsen Grece. Dit volck is dooz/ Cyprianne ende roerberpe verwoest/ ende heeft van het beginsel vruchtbaer ende eenicheyt lief/ sonder allen opzoer ofte bewegnisse/ so lief/ dat sy daeromme haer leven in verijckel setten. Hare oefeningen van jonckx op/ zijn meest ghelijck die van de Lacedemoniers in veel stucken. Dit archlijck volck nam hem selven veel aen/ anders van het gesint was/ beminde luycheyt/ ende diende den buych/ daer Paulus op siet Titum in het eerste Capittel: De Cretiers hebben altyds leugenaers gheweest/ boose beesten/ ende lupe buychen/ ende betuycht/ dat dese getuygenisse Epimenidis warachtich zy. Alle hare dingen waren op de hooberdye des Crychs gericht/ om hen lieden eenen hoogen titel ende name op te richten/ het welcke hen dickwils allenkens van der handt ginc. Sy maecten gelijcke houwelijcken/ ende geene Bruyt en derf den Bruydegomt hups gaen/ ten sy dat sy des hupshoudens ge-

schickt ende geleert zy.

De kinderen leerden upt de Wet de Musyck-conste/ &c. Ende waren met lichten gewaede becleet/ ende trocken oock dickmaels met de Vaders in den Crych/ daer wierden sy geoeffent met loopen/ siryden ende jagen: Want tot bestender tijt moeste den Crys oft hoop der Jongers (als haer de Crommel met een bysonder gheluydt daer toe op-maende) eenen slach doen/ op dat sy des Crychs gewoon wierden. Qualijck eten ende hart liggen/ was haer lieber ghewoonte ende maniere. Dit volck hadde oock een gebuyck/ die goede dagen met witte steenen te teekenen/ ende alser eenen ongeluckigen dach was/ met eenen swarten steen te merken. Isidorus Libro decimo quinto, Bartholomeus Anglicus Libro decimo quinto, seggen beyde/ dat dit Eplandt booz alle andere in scheeps Oerloghen gebloeyt heeft. Item/ de hantbo- ghen gebonden/ ende eerstelijck haer Recht in schijft verbattet. Oock de Kuyperpe ende Crych te lande aengericht/ in den welcken sy voornamelijck vermaect gheweest hebben. Daer heeft men eerst de Conste/ Musicam ghe-naemt/ begonst te leeren/ ende boozt te leeren/ also gehoozt is.

Dit Eplandt is met de alderbeste wijngaerden ende vruchtbaer boomen doozplandt. Oock van veel heylsamer totter Apothekediende crupden vruchtbaer. Plinius lib. 4. ende Isidorus op de voornoemde plaetsen seggen: hoe wel dit Landt van senprijge schadelijcke Dieren eenichsins vry zy/ dat daer nochtans senprijge

De Cretiers stellen haer anders dan sy zijn.

Cretiers van naturen wel lustich ende luy/ maer tot Crygen uptogenmen.

Wat Creta dat Eplandt ghebonden heeft.

Spinnen wassen / ende een gheslachte van Slangen Phalanghe genaemt: Daer mede stemt oock Orosius. Oedalus heeft zijn aventurelsch byemt costelijck boorzhuys oft Labrynth / in dit Eplant gebout. Daer afleest Idoorum lib. 16. cap 4. Item / van het Eplant Creta ende desen Labrynth elders.

Van Thracia, ende der
Thraciers wilde zeden
ende Afgoderye.

Thracia /
ende der
Thraciers
gelobe en
de zeden,

Thracia / anders Rhomania genaemt / een geheel wyde ende seer byede Scitische Provincie Europa leyt teghen 't Noorden aen Macedonia / ende heeft van het oosten Astrum / Pontum van den Zuiden / de Zee Egeum van den Westen / boortijts Scythion gheheten gheweest. Pomponius schryft / dat dit Land van Locht / Aertrijck ende volcke niet seer getempereert ende vruchtbaer en is. De dingen diemen saept / komen (overmits de koude) qualijck op / ende daer wort selden / van haestelijcker aanballerder koude wegen een vrucht recht tydich. Den Wyngaert lijdt dit Landt eenichsins. De vermaerde Steden daer inne gelegen / sijn onder andere: Apolliphonia / Enos / Nicopolis / Perinthos / Thimacha / Calliopolis / Amnax / Hebrys / Nestos / Strimon / ende Bizantium / namaels van Constantino / Constantinopolis gheheten / daer nu den Turckischen Keeser synen stoel ende Hof heeft / de welke hy den Roomschen Keeser in Orient heeft afghedronghen / den 27. Aprilis /

Anno 1453.

Rhomania / willen sommighe dat het een bysondere Provincie zy / ende stoot teghen 't Noorden daer aen by Barna. Aldaer heeft den Turckischen Keeser Amurat / den Coninck tot Hongeren ende Polen verslagghen. Item / eenen Cardinael ende veel Christenen op eenmael verslagen / Anno 1444.

Herodotus meynt / waer 't dat dit volck van ghelove ende heerschappye wegen eendzachtich ware / ende 't samen hielt / dat sy onoverwinnelijck waren / ende alle de Werelt souden boorz staen / als sulck een vermeten / rauwe / sterck grimmich volck is. Nu ter tijdt sijn sy onder eenen Imperio ende gelobe / namelijk / des Turcks. Dit geweldich landt heeft menigerle Provincien en volcken in hem / hier boortijts van menigerle gelobe wende / bysonder en hebent de Gethe / ende Trausi / ende die in Crestana woenen / noyt met malkanderen gehouden. De Gethe gheloven vast / dat sy niet en sterben / maer na haren doot tot haren Gode Zalmorin varen. Desen Zalmoris heeft gheweest een Discipel Pythagore / de welke / als hy in dit zyn Vaderlant quam / ende alle dinc van zeden also onmenschelijck beestachtich berweret vant / so gaf hy hen Wetten der zeden / ende brachtse op in een eerbaer bozgherlijck leven / daer aen hechtende / So pemant sijnder leere volgende wiert / die souden na dit leven tot hem in 't Paradijs oft d' andere Werelt tot alle salige varen. Desen is haest upt de oogen der Thraciers ghegaen ende

Gethe
gelobe.

ende voor haer aenghesicht met
grooter begeerte ende nasien van
allen verduijnt: Daeromme hy
alsoo van hen lieben voor eenen
Godt opgeworpen ende aengebe-
den gheworden is. Sp schicken
nockerastich bootfchap ende haer
legatie tot sijnder tijt op Sche-
pen / tot den voorsepden Zalmo-
in / enoe hebben daer mede een
vzeemde Ceremonie / waer hy sp
afnemen de antwoorde haers
Godts / gelyck als door een losse.

De Gethie
schieten na
Godt.

Alst dondert ende blixemt / soo
schieten sp pylen nae den Hemel /
teghen desen rommelende God /
daer mede Godt drepende / dat
hy swyge / ende haren Godt late
Godt zyn / want anders geen
en zy.

Crausi
gelobe.

De Crausi houden 't in andere
stukken allesins mette Chzaters /
alleen als sp gebozen worden ende
sterben / hebben sp dese wyse: Al-
ser een kint gebozen wort / so co-
men alle de vzienden / ende sitten
rontsonne dat kindt / huplende /
meenende / ende clagende / datter
een mensch in dit onsalich leven
deler Werelt gebozen is. Maer
alser een sterft / so comen sp hooch-
tydelijck gecleedt met vzeuchden /
als op een Hoochtijdt / Godt lo-
bende / dat desen van alle onghel-
uck ende quaet wech ghenomen
ende verloft / nu in eeuwighe salic-
heyt is.

Wondere-
lijcke dui-
den der
Craciers.

Die Chzestonam bewaonen /
hebben dese gewooneht: Als een
man die veel ghetroude vrouwen
verlaet / mette boot af gaet / soo
verheft hem een groot gelijf on-
der de verlaten wyben / welke dat
den man liefst geweest sp / dat moe-
ten de vzienden schepden: welke

nu dese eere toegedept wort met
vonnisse / die wort bepde van
mans ende vrouwen hoochseefe-
lijck gecleet / ende van den naesten
vzienden by het graf geoffert ende
gedoot / ende metten man begraven.
Dies hebben haer d' ander
hup/vrouwen seer qualijck / ende
elck dunckt haer onsalich te zyn /
dat sp niet by den man en soude ge-
lept worden / beclagende also haer
leet ende schande.

d' Ander Chzaters vercoopen
haer kinderen na ouder gewoonte.
In houwelyckse wercken en
wort geen maechfchap aengesien /
maer de dochter gaet totten vader
in / de moeder tatten sone / ende
tot welken een pegelijcke vrouwe
wille ende lust heeft. Nachtang
hebben sommige rijcke / erpen ge-
cochte vrouwen / die houden sp in
grooter weerde / ende Coopense
tot dieren gelde van de Ouderen /
op dat syse alleen hebben: vanden
haer een teecken aen 'r voorhoofd /
dat is hen een eere / ende bediet
dat sp erpen is. Die gemeyn zyn /
en achtmen niet so hooch oft edel.
De schoone diemen houwelycken
wil / schatmen voor hen lieben int
gemeyn om een somme gels / ende
men geefse den Wyer niet min.
Maer die van gedaente niet upt-
genomen schoon en zyn / geest men
gelt tot het houwelycks goet / en
coopen haer mannen / by welke
sp woonen willen. Douchen

Eerlijck is
teegh gaen
ende roo-
ben by den
Craciers.

schap / leech gaen / ende van den
roof leven / is voor een eerlijck
dinck geacht / dat veldt vanwen /
voor een veracht hantwerck.

Martem / Liberum / Dianam /
ende sonderlinge Mercurium / ee-
ren sp aendachtelijck / niet sonder

linge Ceremonien / ende weeren alleen by des laetsten name / als van welken sy haer leven ende oorspronck hebben. In geradicheyt des lijfs gaen de Thraciers alle andere volcken te boven / een grovelijck / syftich / verschezickelijck volck. Haer hupsen zijn een wepnich van der aerden verheben / neder ende slecht. Haer incomen is meest gelijk. Geenen wijn gaert en weten sy / van appelen hebben sy overvloet.

Thraciers.
Derkiesin-
ghe eens
Conincks
by den
Thraciers.

Den edeldom oft de geboorte en maect by heilieden geenen Coninck / maer des volcks verkiefsinge ende stemme. Dat volck verkieft gemeenlijck eenen eerbaren by heilieden / naemachtigen / eerlijcken rechtveerdigen / doch bedaechden de gelijcken man / nochtans die geen kinderen en heeft / op dat het Rijck niet erfelijck en worde. Ende waert dat hy in't Regiment zijnde / een hint crege / soo worde hy terstondt afgeset. Doozt oft alwel den Coninck een uytgenomen liefhebber der gherechticheydt is / soo en willen sy nochtans niet / dat hem alleen per betamel te doene. Sy stellen hem noch 40. Raden oft Reghenten t' zijnder zijde / door welcke ende met welcke (op dat hy in halfgerichten niet alleen en doordele / en dat niemant ergens uyt eenighe genegentheyt vercozt en worden hy alle dinck bekennen ende oordeelen moet. Ende so den Coninck uyt den wech trede in eenen doot val / so worde hy evenwel ter doot veroordeelt / nochtans en slaet niemant hant aen hem / maer alle dingen worden hem ontfeyt / verboden / ende opgesloten / soo dat hy

also van honger sterken moet.

De edelen begraven sy also: Sy houden de Lijcken onbegraven drie dagen op / slaen op den derden dach alderlep vee / eten / ende zijn vzoijck / daer mede verblijden sy haer met den verstorvenen / dat hy uyt der ellende in 't eeuwigh leven verscheyden is. Namael verbanden sy den dooden / ende begraven naemaels de aschen met aerde. Daer na beginnen sy alle tijthorzinghe / ende recht als een toornoringe oft scharmutzinge int velt. Sonninghe treden in eenen bysonderen kamp / ende oeffenen also Ridderchap met malkanderen / ter eeren des verstorvenen Ridders.

Haer toerustinghe in den Rijck beschrijft Herodotus / niet wel te verduyschen / de wyle wy deser klederen ende wapenen ghene by ons en hebben / daerom oock geen duysch daer toe en hebbe. Nochtans zijn sy met den hantboghen boven maten wel geoesent / dapper goede schutters / daer toe een verwegghen herte / dat door aen derf gaen / ende alledinck wagen.

Sy hebben mer de Scithis een spake. Thrac heet op 't Grieks / wilde / rauwe / waer af dese wilde volcken / Thracies heeten / ende wy moghelijck dat duysch daer af genomen hebben : bier hem een Thraz / Throz hem / etc.

De Massagete / Barmathe / Scithie ende veel ander volcken liggen daer aen / sommige seggen / dat dese volcken ende landen in Thracia liggen / als Bart. Angl. Isido. lib. 14. Nu is dit lant altemael den Curchschen Keyser on-
verwozpen / ende met den Ma-
ho-

Volcken
Thracie.

chometifchen dege gefuyt. Daerom zijnder oock enckel ander zeden ende gebuyken daer in. Plinius ende Strabo segghen / dat den Bergh Hennis dit landt midden van malkanderen fuyt / ende dat de volcken Cardani / Tribuli / Misi / in Thracia woonen. So hebben de Tribule in die velden ghewoont / daer nu de Satzen oft Sirben woonen. Daer de Mife verſtecken hen nae de Tribulis / tot aen de Euriniſche Zee.

Van der gelegenthey Lydia.

Lydia /
Murea /
Meonius.

L Lydia een landtſchap van kleyn Asia in Europa / tuſſchen Caria ende Phrygia liggende / welke velden de gontzagende rivieren Pactolus ende Hermus doozblijeten. In deſer landtſchap liggen de ſteden / Epheſus / Colophon / Clazomene / ende Pherea. Sommige heeten dit landt Mozeam / ſommige Meoniam. Dit lant en mocht geen twee ghebroeders / Lyddum ende Cyrenum / tot Conninghen ghelphen / daerom wort Cyrenus uptgedreben: Die trock in een landtſchap Gallie / en noemde dat bewoonde lant na hem / Cyreneam: Daer Lyddus zijn lant Lyddiam. Dat Ryck is van den Perſen boortijds hart verwoeft ende omme ghekeert / ten laetſten onder des Turcx gewelt gekomen / Anna dypſent ende 't ſeſtich.

Van Lycia oft Lycaonia de rechte Turkye.

Lycia /
Turckye.

L Lycia / Caria / Pamphilia / Cilicene ende Phrygia / enckel Provincien Europe / in het

kleynſte Asia / palen aen malkanderen. Nu is Lycia de rechte Turckye ende haer vaderlycke Erf-lant / daer ſp boortijts alleen Heeren overgeweeft hebben. Deſe hebben also rontſom haer gegrepen / datmen geen grooter ryck ende heerſchappye (moghelijck Priester Jans in India uptgenomen) nu ter tyt onder den Hymel en weet. Dat is dat kleyn Rozenken / waer af Daniel ſept int ſevenſte Capittel / dat alsoo upt Godes verſchickinge gewaſſen / ende in korter tyt boortghebrongen heeft / die dan 't gene dat niet ende kleyn is / gemeynlijck boort helpt / op dattet wat ſp / ende alſe hem dies aenmeent / dat hy 't wederomnie t' onder ſtoore ende te niete maecke / alsoo het niet dat Turckſche Ryck oock geſchieden ſal ende moet. Nu / de boortnaemſte ſteden Licia zijn / Lyſira ende Verbe / van welke Paulus dooz Pamphiliam henen / nae Roome geſcheept heeft / ende van daer na Lyſtram ende Verbe is Paulus met Barnaba van Samo ghebloden / daer ſp Paulum Mercurium / en Barnabam Jobem noemden / Actozum 14. 28. Nu hout den Turckſchen Keyſer tot Conſtantinopelen in Thracia Hof / ende dit Lant is niet der tyt altemael aen hem gekomen. Lycia heeft boortijts 't ſeventich ſteden ghehat daer onder Pherea ende Myrrea die woortſteden zijn. Soecht hier na Arcadiam / bree der van Lycaonia.

De Turck
dat Rozen-
ken daer
Om. 7. af
vertelt.

Cilicia.

Cilicia een vruchtbaer landtſchap van het minſte Asia / te-
gen

Cilicia

Pauli Dae-
relant.

gen't westen aen Ipeiam / tegent
Zupden aen de Siculische Zee / te-
gen't Oosten ende Noorden aen-
den Berch Caucasum stootende.
De Hoofst-stadt deses lants is
Charlis / van daer is Paulus
van geboorte. Van dat stedeke
Cyzicos / daer veel ende uptne-
niende goeden Saffraen wast /
van smake ende gedaente op 't al-
der costelijckste / daer af Irido-
rus libro 15. Daer is oock / soo
Pomponius Mela schrijft / dat
wonderlijck graf oft hol Cyzicij.
Dit landt heeft veel Zeeroovers
upt-gegeven. Daerom heeft het
Pompeius Magnus voortijds
geheel omgekeert.

Attica.

Attica / oft
Actica.

Attica oft Actica een Provin-
cie Gecie / wordt dickmaels
voor gantsch Geciam genomen /
van wegen der vermaerde stad
Athenen / van Platone / Demos-
tene / ende den Discipel Pauli /
Dionisio Areopagita / ende veel
ander Philosophen doozuchtich.
Daer af leest Plinius / Irido-
rum / Salustium / Epiphanum /
ende andere. Van der selver leest
Plinius lib. 4. cap. 7.

Ionia.

Ionia.

Ionia een Rijk der Giecken in
Asia / ten eynde van het cleynste
Asia gelegen / wort nu Turckye
genaemt. Daer in liggen de ver-
maerde steden / Ephesus / Mile-
tus / Prietia Biantis Vaderlant /
ende Clazomena / Pythagore ge-
boorte hups. Sontijts wort
gantsch Gecia oft Griekenlant

Ionia ghenoemt / per Synechdo-
chen.

Caria.

Caria een landtschap des min-
sten Asia / tusschen Ipea en-
de Ionia gelegghen / daer in (soo
Plinius libro 7. aenwijst) eerst de
waersegginge upt dat vogelghe-
schrey versiert gewoeden is: Ende
dit lant heeft voortijts een for-
moerich sterdich volck gehat / dat
sy besolt zijnde / oock vzeemde oor-
loghen voerden ende aennamen /
't welck te voozen ende by ander
volcken ongewoone was: Want
een pegelijck volck crijchde voor
sijn saecke alleen. Dit Landt is
vol rijcke machtighe lieden / die
voortijts den Hertoch van Vene-
tien bestreden / ende haren Hoof-
moet te neder gelejdt heeft. De
edel stad Halicarnasus / die soo
veel aenstoots geleden heeft / leyt
in dit landtschap / nu hebet den
Turcksejen Kieper in possessie.

Phrygia, Dardania, Troia.

Phrygia / oft Phrygi / een Lant
des minsten Asia / aen Cariam
ende Ipeiam oft Ipeaoniam te-
gen't Noorden / aen Ipeiam te-
gen't Oosten / ende aen de Helle-
pontische zee tegen't Westen stoo-
tende. Daer daer zijn twee Phry-
gien / dat grootste heeft de stad
Smirnam / dat kleynste Troian /
Ipeaoniam / oft Ipeiam / schepdt
de kibiere Bernicus van Phrygia.
Dit lant is van Dardano / die 't
met Crich overwonnen heeft /
Dardania genaemt.

Phrygia /
Dardania /
Troia.

Phe-
nem.

Phamphilia andersins
Ilauria.

Pamphilia / een Provincie in het kleynste Asia / leyt teghen Gallaciam ober. De Hoofst-stadt daer inne heet Seleucia. Het is in somma een Lant aen de zee / tuschen Cilicia ende Bithinia gelegen / stootende aen Ipeiam ende Cariam.

Bithinia, voormaels Bericia
ghenaemt.

Bithinia die Provincie leyt in het kleynste Asia / sommighe meynen / het is dat grootste Phrygia. De Hoofst-stadt daer in is Nicomedia gheenaemt / daer Hannibal den Voest tot Carthago vloot / ende met senijn zijn leven eynde. Eerst heeft dit lant Miramundia / namaels Bericia oft Vezicia / ten laetsten Bithinia gheheeten. Dit stoot oock aen Troiam. Dit Bithinia is oock Migdonia oft Magna Phrygia genaemt. Dese landen voortijts van Sinte Paulus gelobe / eertijts Griekische Christenen / zijn altemael den Turck onderworpen / ende van Machomet's gelobe.

Gallatia.

De Galli voortijds van den Coninck te Bithinia om hulpe aengeroepen / heb ben dit landt Gallatiam verkregen / ende met den Coninck ghedeypt / daer af Gallatiam genoemt / daer eerst de vermengde Galli met de Grecis / Gallogreci gheenaemt gheworden zijn. Dit wydt ende vruchtbaer lant begrypt een goet deel landts

in hem / van datmen nu Kussen oft Ruteniam uoemt. Van deser zeden siet daer boven. Tot dese volcken in Kussen / Galaten genaemt / heeft Paulus zijn Epistel gesonden.

Arcadia, anders Sicionia genaemt, oft Pelasges.

Arcadia is een deel Achaie / andersins Pelasges oft Sicionia genaemt / waer in so groote Ezels wassen / als nergheens elders. Daer af by de geleerden een Spreekwoort is: Den Cyran / Coninck Ipeaon tot Arcadia / om zijns quaedts Regiments wille van het Rijk verdreven / weech met synen aenhanck in een Wout / om hem van den roofte generen. Waer by de Poeten dichten / dat Ipeaon in eenen Wolf is verandert geworden. Dese woudigen hoek in Peloponeso / heeft hy na hem Ipeaoniam genaemt. Daer zijn oock ander Ipeaones in het kleynste Asia gelegen: upnemende goede Schutters. Daer af Ptolomeus libro 5.

Messania, Laconia, Sycionia, landen Achaie.

Dit zijn landen ende Provincien Achaie in het kleynste Asia. Messania heeft achtien Bergen / daer inne Messene de Hoofst-stadt is. Spicion / een Hoofst-stadt Spicione / die in Arcadia leyt ende begrepen wort. Dit landt is rijk van olie / ende heeft witte Meerlaers / Isidorus libro 14. Daer is oock een Eylandt in der zee / tegen ober Epidaurio / alsoo

Ge

ghenaemt. In Laconia hebben sy een sonderlinghe corte Grieksehe sprake gehat. Sontijts wort Sp-cion vooz Arcadia genomen.

Troiade oft Troia.

Troiade of
Troja.

Troiade een ghelegghentheidt d' een vooz d' ander ghenen / daerom dat Troia aen Phrygiam stoof / oft als sommighe willen / daer in leyt: Waer by de Troiani Phryges worden genaemt. Sero sapiunt Phryges, Item Phrygia is / so gesept is / Cardama. Ten laetsten Troia / van de Hoofst-stadt daer in gelegen / alsoo genaemt / ende stoof aen den Saffraen-rijcken berch Timolus.

Troia / seyt Livius lib. 7. van den Macedonischen crijch af / en is geen stadt meer / maer een lantschap des cleynsten Asie / daer in Asia de stadt gelegen is / die men somtijts Troiam noemt / dat lant vooz de stadt. Dit heeft de schoonste stadt onder der Sonnen gheweest / ende nu en cannen geenen boestap oft aenwysinghe meer vinden / noch weten waer sy gestaan heeft. Alsoo en is geen sijn in der hoochte der Werelt te hopen. Virgilius: Et campus vbi Troia fuit.

Acolia twederley.

Acolia
twederley.

Acolis oft Acolia / ende Provincie Grecie in Asia / tusschen Ionia ende Troiade ghelegghen / voortijts van Grieksehe sprake ende ghelobe / nu Sarzaceensch. Sommige heeten een Eplant ende wooninge der Grieken. Ten anderen is Acolia een lantschap

van seben Eplanden in Sicilia / andersins Vulcanie geneemt (so Solinus wil) voormaels Ephestie geheeten. Dese Eplanden liggen in de Siculisehe Zee / by den berch Aethna. De namen der seben Eplanden sijn: Lippare / Hier / Strongile / Vidune / Eriphisa / Phenicusa / Prochita. In Hier leyt den vper-sponwenden Berch Aethna / upt welcks roock de Inwoonders afnemen / hoe't weren ende wapen sal. Waer by den Coninck van dit Eplant Callus / voortijts een Godt der Winden geloofst geworden is. Hec Varro & Isidorus lib. 15. Van Aethna ende Locris / leest Plin. lib. 4. cap. 2. ende 3.

Aethna een
bergh in
Hier.

Misia, anders Bulgaria oft Bosna.

Misia / een Provincie Phrygie in Asia / aen Hellespontum staotende / oft also d' ander willen / een lantschap Thracie teghen't Oosten / wort heden Bulgaria genaemt / Bulgarei.

Misia/
anders
Bulgaria
oft Bosna.

Maer Misia met twee (ff) gescreven / leyt aen de Donauwe / tusschen Thracia ende Dacia. Die hebben onse Ouderen de koozen-potten oft schueren Cereris genaemt / van wegen des koozens overbloedicheyt. Dese Provincie wort noek Bosina / oft dat Coninckrijck Bosna nu ghenaemt: Het heeft veel machtighe volcken ende steden / rijk van Metael en koozen: Aldaer is Keyser Sigismundus by Nicapolis van den Turck overwonnen / ende een groote vergaderinge der Christenen verslagghen geworden / Anno

1469. Plini. lib. 3. cap. 26. noemt dese Provintie Messiam.

Slavia tweerley.

Slavia
tweederley.

Slavia is een deel Misie / wort somtijts vooz Dalmatiam genomen / ende heeft veel volcken en landen in hem / als Polen / Bemen / Russen / Kernten / Wandalos / Metanos. Dese worden al Sclavi genaemt / ende met desen name begrepen / in zeden / spzaken / ende in veel ander dingen maleanderen niet ongelijck / alsoo dat sy maleanderen verslaen maer in den gelobe ongelijck : Sommighe zijn Wepdenen / sommighe Griekische / sommighe Roomsche Christenen / sommighe Machometanen. Alle dese Landen zijn van een vruchtbaer Aertrijck / van honich / wijn / koozen / vee / ende weyde.

Slabonia is tweerley / dat grootste hout in hem Kernten / Serbiem / Dalmatiam / ende veel ander Natien. Dit volck is roofgierich / ende een wilt volck / vooz namelijk die aen de zee woonen. Dat kleynste Slabonia reecht van de rynden Saxonie / tot aen de Putenos / Wandalos / ende Bemen. Dit is een koozn ende vruchtrijck landt / woudich / rijck van weyde en vee / vol honichs ende melck. Een sterck volck woont daer in / den Ackerbou begheven / ende geeft seer goede vischerys / een vriendelijck / vzedelijck / Goddverfende volc tegen God en den naesten. Dese hebben veel aenstoets met de Turcken / ende veel met hem gheleden / ende nu Anno vijftighen hondert ende dertich / haer eygen legatie / op den Rijcks-

dach tot Augsburg gehadt / ende de Keyserlijke Majesteit om hulpe aengeropen. Soecht hier nae Dalmatiam.

Bessarabia.

Bessarabia laet Bulgariam en Thraciam teghen 't Zupden liggen / ende heeft tegen 't Westen de groote Walachye Transalpinam. Dit heeft den Turck ghevoannen / Anno veertghien hondert ende vier-en-tachtentich. Van de Sebenborgers heeft den Turck den Wepvoda verzeven / Anno vijftighen hondert ende eenentwintich / Wederomme ingeset / 1522.

Bessata
bia.

Van Peloponeso of Morea , met haer begrijp ende inhoud.

Dese Provincie Europe / van den onsen Mozea ghenaemt / een vast Slot des gheheele Grieken lants / want alle gelegentheyt deser vyper vermetender plaetse / 't samen oock de machticheyt des volcks : aenwijst een Dozstendom over al met der Zee omringt / met welbewaerde vooz-weeren ende holtwercken bewaert / die eenen eenighen onoverwinnelijcken mupz van d' een zee tot d' ander omstuypt / vijfduyssent schyeden alleen bzeet / ende met alderley goede dingen wel bewaert ende bevesticht / soodatter niet vasters ghezyn en kan. In Peloponeso zijn vruchtbaer velden / bergen ende Ackerz / met alderley vruchten bevrucht / wat de mensche van de spys ende kledinghe slechs begeeren mach. Daer in seyt de vermaerde siadt Corinthus / Micene / Nodon /

Morea /
oft Peloponellus.

ende baet de landen / *Lycaniam* / *Archadiam* / daer de groote *Ezels* zijn / andersins *Pelasgis* ghe-
naemt / ende *Syconia* / *Messania* / *Achaia* / *Laconea* / *Argos* / *Ec.* anders *Alpia* / *Pelagis* / oft *Peoniscula* genaemt. Den *Turcschen* *Kepser* hebet hem met tri-
bupt cijn / baer ghemaect / ende eerst upt haerder overgebinghe / cijn op haer geslagen. Daer nae so haest als *Machometus* *Constantinopolen* kreech / heeft hy oock dese *Provinsie* zynen *Scepter* en gebiet toegeworpen / als hy haer den cijn te gheven wepgherden. Opt welker tyrannye dat landt also verwoest is / datter niet lofweerdichs in en kan ghevonden worden: Ende die voortijts vol geleerden was / is nu vol *Turcschen* / der welker sprake oock van den ouden schijn is afgetreden / de zeden *Barbarisch* / ende alle dinck verzuht. *Peloponessus* begrijpt van den Westen tot in den Oosten 1400. *Peert-loopen* / ende in den omloop 4000.

Archadia en ghelegentheyt in *Peloponesso* / daer in *Lerna* den put is / in welke *Hercules* *Hydram* heeft omghebracht: daer wordt den steen *Abeston* ghevonden / die eens aenghestecken zijnde / nimmermeer en mach uptgeblust worden / so *Solino* behaecht. Daer zijn oock witte *Meeren* / die andersins ober al swart zijn. Dit landt heeft den *Turck* gewonnen / Anno beerthien hondert ende 't seftich. Daer as leest breeder *Plinius* lib. 4 cap. 5.

Achaia in Europa, een Provincie Grece.

Achaia schijft *Ptolomeus* ^{Achaia bescheven / Plin. iib. 4. cap. 5.} heeft van den Westen *Egyptum* / van het Noorden *Macedoniam* / ende een deel der *Egelsche Zee* / teghen het Oosten hem bestreckende tot aen dat hooch gheberchte / tegen 't *Zupden* tot aen de *Adriatische Zee*. Waert dattet also ware / als *Ptolomeus* schrijft / soo begrijpt *Achaia* / *Atticam* / *Boeciam* / *Phodicem* / *Chessaliam* / *Magnesium* / *Etholiam* / *Lycaniam* / *Acarniam* / ende *Archadiam* / waer af de *Grieken* *Achei* oft *Achivi* heeten. Daer as leest *Plinius* lib. 14. In dese Provincie heeft zyn *Predicatie* met martelificatie betuycht *S. Andree* / den treffelijken bode ende gestuppe der waerheyt. Daer in leyt *Micene* de stadt / ende *Corinthus* de Hoofst-stadt.

Sicionia dat Eylant in *Egea* de Zee / met *Olijfboomen* overbloedich. Hec August. de civi. lib. 81. Dat *Rijck* is eerstelijck aen de *Atheniensers* / daer na aen de *Romijnen* / ten laetsten aen de *Turcschen* gecomen / ende tot op den tijt *Heli* heeft dit *Rijck* onder 25. Coningen acht hondert twee-ent-seftich jaer geduert.

Van Epiro de Provincie Europe, Plini. lib. 4. cap. 1.

Epiros de Provincie Europe / heeft in haer van den Oosten tot in den Westen / 1300. *Peert-loopen* / stoot tegen 't Noorden aen *Macedoniam* / ende tegen 't Oosten aen *Achaia* / tot aen de *Ae-*

Riviere Acheolum / tegen 't Westen aen de Ionische Zee. In dese Provintie schijft Theopompus hebben voorszts 24. volcken geweest / welcks aertrijck aen de Zee gelucksalich ende vruchtbaer is / ende voorszts hebben daer in veel vaste steden ende sloten gheweest / maer mits de wederspannichheid van dit volck tegen den Romeynen / so is dese Provintie gedeftruceert / ende als Polibius stelt / 't seventich Epirotische steden / van Paulo Emilio den Keeser totten gronde ongekeert ende uytgeroept / na overwinninge der Macedoniers / ende des Coninck Persarum. Opt welke steden 150. duysent menschen tot eeuwighe dienstbaerheyt vercocht zijn geworden.

Daer is den waterrijcken berch Comarus / met hondert Fonteynen springende. Ontrent Epitro zijn veel edele Provintien / nameelijck / Albania Illiria / Croacia / Histria ende Carnia.

Albania, een machtige Provincie Europe.

Albania.

Abania baert witharigghelieden / want het is een coude gelegentheit Alsie tegen andere. Dit lant heeft soo groote kloecke honden / dat sy met de wilde Ossen en Elephanten dozyden bechten / ende boven liggen. Daer af leest Plinius lib. 8. Ist. lib. 9. Dit volck heeft geschilderde veelverbige glazen oogen / so dattet snachts beter siet dan 's daechs / het welck Solinus vooz een wonder aenwijst. Albania heeft voorszts een deel

ende toebehooringhe Macedonie geweest / daer in de vermaerde steden Didrachium ende Apolonia liggen. De spraecke van dit volck en is den Grieken noch dan Winden bekend. Dit lant heeft tegent Oosten de zee / van 't Westen Iberiam / een bergich Lantschap / daer eerst stockse inwoonders geweest hebben. Dat waren so eenboudige lieden / dat sy geen geldt en kenden / ende over hondert niet en wisten te tellen / maecten hanteringen onder hen selven : En wisten noch van mate / elle / noch gewichte / oock des Acher-gebous geheel onwetende / alleen ter oozloger toegerust / Sonne ende Maene eerende. Dit Lant heeft groote slanghen / schoorpioenen / ende doodelijke spinne copen. Strabo sept / dat by hemlieden ses-entwintich spraken geweest hebben. Dese is eerst den Persen / namaeks den Macedonieren / daer nae den Romeynen ter tijt Craiani / verplicht gheschiet. Nu is sy des Turck toegeballen.

Albaniers en hebben voorszts noch gelt / elle / mate / oft gewicht gehad.

Illiria, Windisch lant.

In de Provintie Albania / hantmen de Illirische volcken tegen den Westen ende Noorden. Dese heeten wy nu Winden / sommige worden Bassen / sommige Dalmaciers / sommige Histriers / sommige Croaciers / sommige Kraniers ghenoemt. De Bassen liggen achterwaerts tegen Hongeren / tegen 't Noorden. d' Ander aen de Zee ghelegen / repcken tot aen de Cimantische Fonteynen.

Dese Provintie hout de Ma-

nichseijde ketterpe voor Christus-
lijck / namelijk / Twee beginselen
aller dinghen / een goet / van
den goeden / een quaet / van den
quaden. Sp en houden niet van
de Overhepdt der Roomscher
kercke. Sp en bekennen oock niet
dat Christus den Vader gelijk en
mede selfstandich sp / ende willen
nochtans Christenen zijn. Daer
Cloosters ligghen in afgescheyden
plaetsen / in de eenelicheden
ende wildernissen. Als een wijs
kranch wort / so is het gebruyck /
dat sp haer tot dese heylighe man-
nen ghelooven / in dien sp weder-
keeren / hen lieden te dienen. Soo
sp dan gesontheyt krygen / so ver-
mengen sp haer met hen lieden een
men tijt lanch / als met heylighe lie-
den / ende dat met ghehengenisse
haerder mannen / recht als om
Godt daer mede te dienen. Dese
bebleckinge en hebben noch wapen
noch ban konnen upblussen. De
Illiria / Plinius lib. 3. capittel 22.

Mitiers
leggen
haer wapen
om
Gods wil-
te by de
Monichē.

Dalmacia, Sclavonia. Li-
burnia, Crocia.

Dalmacia/
nu Sclavo-
nia.

Dalmacia een Landschap Eu-
rope ontrent dat Windische
lant / tusschen Hongeren ende Ma-
cedonia gelegen / die nu Sclavo-
nia wort genaemt. Van desen hier
boven Liburnia / ten eynde ende
beginne Dalmacie / welck landt
nu Croacia ghenaemt wort. Het
mach oock een deel Sclavonie zijn.
Dit lant heeft strydtbaer roof-gie-
rige lieden. Van Liburnia / leest
Plin. lib. 3. cap. 22.

Liburnia/
nu Croa-
cia.

Van de Provincie Histria in
Europa.

Histria scoot aen Italia in den
Adriatischen heeck uptghe-
sweeft / ende schier in de gedaente
eens Eplands / metter Zee om-
ringt. Dit lantschap is steenich
ende berggich van den ouden Alba-
nia genaemt. Plinius sept lib. 3.
cap. 22. dat Histria aen Libur-
nia hanght. Opt dien seghinet dat
de Croaciers aen het Liburnische
volck ghekomen zijn. Alsoo zijn
nu Histria de Windische. Ende het
deel deses Landts daer de Zee aen
scoot / is den Venetianen onder-
worpen / ende zijn van Italiaen-
scher sprake / sp connen even-wel
meest Windisch. De middel plaet-
sen heeft dat hups van Costen-
ryck in. Aldaer is de stad S. Diet
genaemt: Van daer tot Aquileia
zijn duyfent peertloopen. Dit
Landt wort onder de landen Ita-
lie gheteelt / daer in Stridon die
stadt leyt / S. Jeronimi Vaders
lant nu Strigna genaemt. Daer
af besiet byeeder bescheet / boven
in de beschryppinge der landen Ita-
lie. Item Plinius lib. 3. cap. 16.

Histria.

Van Krain.

De Krainers / een volck Euro-
pa van Windischer sprake. Nu
zynder tweerley Krain / dat eene
is drooghe ende water-dorstich /
daer in de Histria ende Carfi tuss-
schen Lpback ende Triest int ge-
berchte woonen / tot aen de Ribie-
re Chimanon toe. Dat ander
Krain is wel bebochticht met me-
nigerley Ribieren ende sonderling-
ge metter Sam ende Lpback / van
de welke de Stadt haren Name
heeft.

Krain.

Kern.

Kernten:

Kernten
beschrieben/
met haer
geloue/ze-
ken ende
volck.

Kernten een vermaerde Pro-
vincie in Europa/ Bergich/
aen Kraain stootende teghen den
Oosten ende noorden aen Stier
ghelegen/ tegen den Westen ende
Zupden aen 't Italiaensche ghe-
berchte streckende/ ende Frigul
beroerende: Heeft in haer veel
vuchtbaer Dalen ende Berghen/
veel Meeren/ Beken ende Rivie-
ren/ onder den welke den Crupn
de voornaemste is/ die door Stier
ende Hongeren in de Donauwe
vloeyt. Dit lantschap is het Oo-
sterrijcksche Hertoochdom onder-
danich.

Also dickwils alsser eenen nieu-
wen Dofst aengaet/ so hebben de
inwoonders van dit Landt een
sulcke ghewoonheyt. Niet verze
van der stad leyt S. Diet/ in een
Dal op een wijdt velt daer/ klimt
eenen Boer/ daer toe geordineert/
op eenen Marmersteen/ ter selver
plaatsedaer toe opgericht/ welc-
ken dit Ampt upt erfelijke ghe-
rechticheyt toebehoozt/ die heeft
op der rechter zyde eenen maghe-
ren swarten Offe/ende op de sin-
cker zyde een hoochtribbich nuf-
maeckt Peert/ rontsom hem staet
dat volck/ ende alle boerschap. So
komt dan den aengaenden Dofst
op d' ander zyde voorts/ ende den
Edeldom/ welckeleet en geciert/
met een Banier ende wapen des
Dofstendoms. So loopt den Gra-
be van Gortz tusschen 12. kleyn
Banieren vooz henen/ den ande-
ren Edeldom volcht daer na. Nie-
mant en schijnt indese vergaderin-
ge onachtbaerder dan den Dofst/
in een grof boerachtich kleet/ met

eenen bilten hoet ende leerssen/ ee-
nen Herders staf in sijn handen
dragende. Ende als den Boer op
den steen sittende/ den Dofst gins
voorts komende/ siende wozt/ so
roept hy in Windischer spraecke:
Wie is de gene/ die also hooch-
maedichlijckinder henē prōncht?
So spreeket dat omstaende volck:
Den Dofst des lants komt. So
spreeket den Boer. Is hy oock
een rechtveerdichrichter ende lief-
hebber des welvaerts ons lants/
van vryer eyghenschap/ die daer
toe bequaem ende eerweerdich is?
Is hy oock een belpder ende upt-
brepder des Christelijcken ghe-
loofs? So roepen sy alle: Ja/
hy ist/ ende sal 't worden. So
vraecht dan den Boer op den steen
wederom: Hoe/ ende met wat ge-
rechticheyt sal hy my van desen
Stoel bewegen? So spreeket dan
den Grave van Gortz: Men sal
u met sestig penninghen daer af
hoopen. Dese twee hoofden Dees/
den Offe ende dat Peert sullen dy-
ne zijn: Oock so sult ghy des Dof-
sten kleet nemen (meynende dat
Boerich/ dat den Dofst nu aen
hadde) ende dijn huys sal vry en
oncijnsbaer zijn. Alsodan geeft den
Boer den Dofst eenen sachten
kaecksmeet/ ende gebiet hem een
rechtveerdich Richter te zijn.
Daer mede staet hy op/ ende voert
het bee met hem wech. Van elint
den Dofst op den steen/ met uptge-
trocken blooren sweerde/ hem om
ende omkeerende/ ende den volcke
goede ende gelijke Rechten bela-
vende. Men seyt oock dat den
voorzgemelden Boer op den steen
hout water toegebracht wozt/ en
dat hy upt eenen biltē hoet dzinct/
recht

Ceremonie
ende be-
kiesinghe
een Dofst
in Kernten.

recht als oft hy 't gebuyck ende den wellust des wijns verachte: Daer mede den Dozt te verstaen gevende/ nuchterheyt zijns Hofes/ dat hy om te regeren ende oordeelen nuchteren zijn wille. Daer na treckt den Dozt in S. Peters Kercke aldaer/ ende nae volbrin- ghinghe der Misse/ treckt hy de Boeren klederen upt/ ende nae heerlijcker Maeltijt/ met zynen Edeldom ende Ridderfchap ge- houden/ pleecht hy wederom met zijn Hofgesin welgeciert int velt te ryden/ ende aldaer hem op eenen Richtfcoel settende (den be- gheerenden) recht toe te staen/ en Leenen te Leenen.

Dat zijn de Ceremonien tot eens Dofsten verkiefinge ende in- settinge in Kernten. Dese vrypheyt is van Igno haren Lants dozt aen de Boeren gecomen/ also/ om dat sy het gelode Christi langetijt voor den Edeldom hebben aen- genomen/ ende den Edeldom eerst ter tijt Caroli Magni.

De tweede
Hystorie
van eenen
Hertogh
vint kernten.

Anno seiven hondert ende 't ne- gentich/ ter tijt Caroli den Groo- ten/ heeft Igno den Hertooch des lants/ het lantschap ende den in- woonderen een groote maeltijdt berepdt/ ende heeft dat Boers volck (het welck hy naest hem sitten liet) Gulden ende silberen vaten ende schalen laten voor set- ten/ ende den verre van hem ghe- seten Edeldom/ aerde drinckvaten voor te setten bevolen. Verbaecht zijnde/ wat hy daer mede mepn- de/ antwoorde hy: Dat die niet alsoo reyn en waren/ die in coste- lijcke steden ende Pallesfen woon- den/ als die op de Heyde in oot- moedighe huyfken. Dese mijn

maeltijt (sepde hy) is geordineert na den Edeldom ende repnichheyt der zielen. Want den Edeldom en was niet gedoopt/ maer den ghe- mepnen in 't lant. Daer by is de eere der infettinge eens Dofstis/ den Boeren toegeepgent ghewor- den/ ende van Igno dese vrypheyt verleent.

In dit landt is in eender Stadt Clagenboort/ tegen de Dieben die alleen in archwaen eender dief- te besaemt zijn/ een seer scherp en dapper Recht ofte gewooneghedt: Want als pemande in archwaen eeniger dieberpe valt/ so wort hy terfiont gebangen/ ter doot ver- oordeelt/ ende gehangen. Mae- maels bzagen sy eerst over drie da- gen nae de saccke/ of hy daer af schuldich oft onschuldich geweest sy. Is den archwaen niet los ge- laten/ so laetmen hem hanghen/ maer bevindet hem/ dat den ghe- hangen onrecht gheschiedt is/ soo nemen sy dat lichaem wederom van der galgen/ ende houden der sielen een openbaer begankenisse ofte Dytvaert.

Hart recht
teghen de
dieben tot
Clagen-
boort in
kernten.

Ter tijt des Keeser Fredericks de derde/ was Drick een Grave van Goetz in desen Lande/ die hadde zijn ghemepnschap meer met den Herbers dan mette Ede- len/ speelde also out zijnde met de kinderen op het ys/ ende zijn woo- ninge was veel by de ghemepne vrouwen/ seer seldom nam hy de spysse te Hobe. Hy ginck alleen tot den Cock/ ende adt een foppe met der haest in de keucken. Hy droeg snoode ende buple klederen/ so dat hem somtijds den boesem blikte. Cock so waren hem syn ooggen alijt vocht. eens wiert hem

hem Kieper Frederick aensende / die sprack spots - wyse tot zynen Raet: Comt hier / aenschout den Doest / die hem herwaerts tot ons haest / hebt ghy opt eenen repneren ofte fraeperen Doest gesien? Zyn wyf een Hongerinne bracht hem ten laetsien in de ghebanche - nisse / de welke / als hy van Gra - be Ulrich van Cili verloft wiert / ende zyn wyf van hem jaechde / onlancks daer na stierf. Hy liet wel - geschickte sonen achter / zyn manieren leyden hem sommighe qualijk upt / ende meynden hy ware van sinnen verstrept / som - mige schryvent zyn geestelyckhept ende vroomichept toe.

Stier, een ghelegentheyt
Duytslands.

<sup>Stier-
mark/ an-
ders Da-
leria ghe-
naemt be-
scheyden.</sup> Hier voortijds Valeria ghe -
Snaemt / sloot tegen het Oosten
aen Ungheren / van 't Noorden
Oostenryck / ende tegen 't westen
ende Zuden / Kraan ende Kien -
ten aensende. Dese Provintie is
bergich / alleen teghen 't Oosten
een klepne pleyne hebbende.
Kraan ende Kien die vermaerde
twee Rivieren bevochtighen dit
Land. Over gene zyde der Kraan /
is dat volck Duytsch / van dese
zyde Windisch. Behooft nu tot
den volcke Oostenryck. Een ste -
deken daer in heet Cili. Veel aen -
wysingen van oude dingen schyn -
nen in dit landeken / oock War -
moz ende namen op de graben / en
graf - steenen der Roomscher Do -
sten. Dat volck deses Lands heeft
gemeynlyck (ick en weet niet oft
upt aert des landts / lochts / oft
waters is / altemael kroppen / de

welcke de vrouwen menichmael
als sy kinderen suppen / ober de
schouderen slaen / soomen sept.
De wyse is oock in Sintzgau veel
gemeynder / de mannen hinderet
aen de spraecke / de welke quaet
duytsch is / behalven de Trauni /
die spreken Windisch.

Ter tijdt Kieper Fredericks de
derde / doode de Grabe in desen
landt zyn eygen wyf / een Gra -
binne van Croacien / met zyn ey -
gen handt van wegghen eens toe -
wijfs oft byslaepsterse tot de
welcke hy also ontsien / ontsin -
nigelicke dooche / 100 verdoonck
zyn vader tot wyake de byslaep -
sterse. Doe nam den Doone de
vrouwen van haer mannen / ruck -
te de maechden ten Hove / vinct
dat lantvolck tot dienstbaerhyt /
verdestruerde de Godtschuyen /
vergaderde tot hem de munt ver -
valshers / quaetdoenders / waer -
seggers ende swarte Constaenrs.
Aen laetsien trock hy in een Gul -
den jaer om ghenade na Roomme /
ende quam effen met den seiden
Schalck die hy updragen hadde /
wederom. Gevraecht zijnde wat
hem dat Bebaren nuttebe / ende
waer toe hy na Roomme getrocken
was / als hy hem niet en beterde.
Doen sprack hy: Myn Schoen
maecker maecht na den weder -
vaert van Roomme effen alsoo wel
leersen als te booren. Hy stierf on -
salichlyck ende liet achter eenen
sone / in allen dinghen den Vader
gelijk / die wiert ver slagen.

Alsoo quam naemaels Kieraten
aen Kieper Frederick den derden:
die heymelyck (als vier - en - twin -
tich Erfsenamen des landts om
dat Erfdeel rechteden) in de Stadt
Cili

Kroppige
lieden in
Stier-
mark / ge-
lyck in de
Erfch en-
de B ne-
gato.

Grabe in
Stier-
mark een
Kraan.

Stier-
mark aen
Kieper
Frederick
de tij. ghe-
comen.

Cili ingelaten wert/van des Gra-
ben Riddermeester/die nam van
den Keeser gelt/ viel van der Gra-
vinnen af/ ende overgaf de Stadt
den Keeser. Terstont kreech hy
daer af berou/ ende wilde quaet
met quaet bedecken/ende den Keeser
tot Cili met wepnich volcks
wesende/beringelen/ liet hy nach-
te acht-hondert Ruyters in/ die
souden den Keeser overballen/
vangen/ ende wederom upt dyp-
pen: Maer ten wilde niet wesen/
den Keeser was tegen syne ghe-
woonheyt effen desen nacht int op-
perste slot om te slapen geraecht/
ende doen sy hem sochten/ doen en
wiert hy niet betrapt noch gevon-
den/ also ginck den aenslach mis/
ende den oppoer wiert te vergeefs.
Maer vele upt het Hofgesin wier-
den int stedecken gedangen/ som-
mige gedoodt. In dese Provin-
cie siedtmen veel soudts/ datmen
van daer boert. Oock is het rijk
van pser/kooper/ ende silver gra-
ven.

Van de Eylanden Europe.

Plinius libzo 3. cap. 12. be-
schrijft een lanch cap. van veel
Eplanden Europe/ die daer lig-
gen in Grecia/ Thracia/ als dat
Eplant Creta/ Cuboea/ Cyclades/
Sporades/ Neotis/ Helleponti-
us/ Neotides/ Dacie/ Sar-
matie/ Scythie. Item/ van de
Eplanden Pontie/ lib. 4. cap. 13.
Doozt van de Eplanden in de
Gallische zee/ lib. 4. cap. 15.

Cyclades
54. Eplan-
den deses
naems.

Cyclades zijn Eplanden Grecia/
in Hellepontus tusschen de Zee
Egea ende Maleo gelegen/ ende
mette Indische Zee onvangen/
der welker int getal 54. zijn/ on-

der welke Rhodis d' eerste ende
de beste is. Item Delos/ anders
Orthigia ghenaemt. Daer af el-
ders/ altemael nu den Turck ver-
plicht.

Scaria is oock een van dese Ep-
landen/ van Icaro/ die daer blie-
gen wilde/ ende in de Zee viel/ al-
so genaemt/ die haer oock met de-
sen sinen val den name ghegeven
heeft. Daer is oock dat ronde
Eplant Delos/ met veel goeden
verbult/ ende andere.

Taurica.

PColomius libzo 3. schrijft/
Taurica zy een lantschap Eu-
rope/ welckx eynden zijn/ Ist-
mus/ de Neotische put/ ende de
Zee Pontus. De Steden daer in-
ne zijn/ Eupatoria/ Theodosia/
ende nu Capha/ der Genedoplers
wooninge.

Taurica.

Van twederley Scythia, oft Sarmatia.

Sarmatia in Europa/ heeft van
het Noorden (als Ptol. lib. 3.
schrijft) de Oceanische Zee/ van
het Westen Germaniam/ dat men-
nen sommighe te wesen/ Polen/
Littaw/ Prupssen ende Russen/
tot acnde Cartarpe/ daer hem
Europa eynt/ ende Asia begint.

Also is de groote Cartarpe een
begin Asie/ ende dat ander Asia-
nische Sarmatia.

De inwoonders van dese Pro-
vincie en hebben geen sekere her-
berge/ ende en houden haer niet
in sieben/ maer als Crychslieden/
in Tenten/ waer sy die henen slaen/
der bypheypt begerende/ ende on-
bandich/ ende so groudwelich/ dat

de

de wyben mette mannen eenen
Grijsch aen nemen doorden. Pae-
maels zijn in dese Provintie oock
steden gebout geworden / name-
lijck / Olbia / Pambatum / ende
Campraca.

Maer Sarmatia Asiana / in
Asia gelegen / so Ptolomens lib.
5. sept tegen 't Noorden / een ge-
noechsaem onbekent Aerdrich /
stoot tegen 't Westen aen dat booz-
noemde Sarmatia in Europa /
namelijck / tot aen de naebuereen
ende aenstooters Polonie. De
Scithis vide Plinium libro septimo,
capite secundo. Item / van de volc-
ken Scytharum / libro sexto, capite
decimo septimo.

Scithia.

Scythia is een groot Barba-
risch Lant / tegens het Oosten /
van India dooz Asiam / tot in
Germaniam Europe repckende.
Dit Barbarisch volck en heeft
nopt niemant in oozlogen gewes-
ken. Darium den Coninck Per-
sarum schandelijck in de blucht
geslagen. Cyprius gedoot. Siphro-
niam den Hertoch Alexandri
Magni uptgeroept. Desopin den
Egyptischen Coninck met al zijn
heer verjaecht. Asiam dziemael
veroorlooght / ende hem veel jaren
chijnbaer gemaect.

Dit Barbarisch grof onedel
volck / dat niet rechts noch op-
rechts en soecht noch en doet / eert
de Slangen ende Afgoden / met
veel lusten versoncken. Nu zijnder
tweeler Scythia / d' een in het
Oosten / aen d' een ynde met de zee
beslagen / ter andere ynde met de
Bergen Rhipheis : ter rugge met A-
sia.

Dit Lant meppen sonnighe /
dattet de groote Tartarie sp / ende
van daer tegen het Oosten / strac
tot aen Indiam / ende vaet in hem
seventhien Landen. Sp en hebben
geen uptmarchinge der Landen /
en bouwen gheen Velde / hebben
oock geene hupsinge / maer een-
deels veel bees / daer mede sp in't
lant herwaerts ende derwaerts
repen / althijds wepden / ende
snachts daer dit bee rust / een
hutte opslaende / haer wijf ende
kinderen / hups ende hof / hare ha-
ve ende goet mede voerende / met
de vellen ende lepzen des bees haer
ende hare kinderen bekleedende /
daer mede sp 's wintertijds be-
dekt / booz bozt ende coude / als
in eender stoben / hen lieden mogen
onthouden. Geen dinck en is by
hen lieden grooter dan Diefte /
Goudt ende Silber versnaden sp /
maer geneeren hen niet melck ende
honich.

Maer Scythia in't Noorden /
die de Riviere Tanais af-dept :
Also dat hem een deel in Europa /
daer wy nu af spreken / aen Eura-
ciam epndet. Dese Provincien
zijn na sonniger meppinge / Po-
len / Littaw / Prussen / en Rus-
sen : Maer so Salinus ende Pom-
ponius willen / een ander landt /
overmits de Giffpoenen ende an-
der wilde Dieren onbewoont / by-
sonder de Goudt lief hebbende
Giffpoenen / die heminnen woon-
derlijck dat uptgegraven goudt /
bewaren 't neerstich / ende den ge-
nen die 't geworden soude / zijn sp
bitter doot-byanden. Maer by
oock de Giffpoenen / welcks booz-
ste deel een wonderlijck groot Do-
gel / ende dat achterste deel eenen

Leeuw te wesen gesept wordt / hoeders ende bewaerders des Gouds in Arabia genaemt werden. Daer vintmen oock veel wonderdieren.

Alania
Amazo-
nes.

In Scythia zijn oock dese hier na beschreuen Landen / Alania / Amazonia / daer niet dan vrouwen in en zijn / die althijt Oorlogge voeren / ende geen knechten en laten op comen. s Jaers vermen- gen sp haer eens altemael / tot dat sp ontfangen / daer nae jagen sp de bestelde mannen wederom van haer. Is de gheboorte een mep- hen / soo bringen sp 't op ist een knechtken / soo ontfipben zijt / oft sependent haer vaderen / so wp daer boven gehoort hebben.

Bozisthe-
nes.

Item Bozisthenes / die aen de Ribiere Bozisthe woonen / die goede groote Disschen / van goe- den smaecte ende die sonder ghe- beente zijn / geest.

Effidone-
nes.

Effidones hebben dat gebrypck (soo Pomponius lib. 2. schrijft) dat sp der ouden doot met bly- den gefangen begaen / ende met dat hupsgesin den doden slachten / ende den dooden vooz Wilt-bzaet in stucken houwen / een vryliche maeltijt hebbende. Maer de Hers- sen-schalen beslaen sp in Gout / gebrypckense vooz drincbaten / en dat en is niet den kleynsten Gods- dienst by hen lieden / ende dit doet de sone den vader / de vader den sone.

Hiperbo-
rei.

Hiperborei / deser volcken Wert- rijk is vruchtbaer / dit zijn seer rechtveerdige inwoonders / van lanck ende salich leven / verze- ben alle andere menschen althijt vrylich / sp en weten van genen krijch / woonen in wouden ende

Basschen / ende als hen een ver- driet des levens / wpt ouderdom endelanck leven aankomt / soo set- ten sp vrylich eenen Crans op / ende storten haer ergens van een- der Krootse met vrenchden / op ho- pe van een beter leven / in der Zee. Dese uptganc des levens is seer eerlijck by hen lieden. Godt heeten sp Apollinem / den welken sp met Harpen spelen / d' welck sp gemepnlijck altemael konnen / in synen Tempel loff singhen / ende hebben een eppen spake.

Larodij hebben hier voortijts / als Herodotus libro quarto schrijft / oock in Scythia Alania geweest. Larodii.

Massagete loopen dwalende door de Wildernissen / drincken haerder Perden bloet / met dat melck haers vees / de Sonne die achten sp vooz Godt. Die met ouderdom beladen zijn / worden in stucken gehouwen / ende met zode oft schapen vleesch gegeten / maer die erghens van eenighe krankheijt van selfs sterben / die worpen sp den wilde Dieren vooz. Massa-
gete.

Peuri / worden 's Somertijts in Wolven verandert. Peuri.

Scythiades / oock in Scythia Europe / volgen oock dat Deena / ende daer 't henen gaet / daer wo- nen sp / ende so lange setten sp daer haren stoel / tot dat het vee voorts trecht op een ander plaetse / als- dan zijn sp als de Zygemeners mede op. Scythiades.

Satrache / die verdoemen door- gaens het gebrypck des Silbers ende Gouts / ende onthouden haer eeuwich van alle grierheijt / soo Solinus schrijft. Satrache.

Sau-

Sauronate / en hebben niet dan sneeu / ende vzeende / wilde / ende so groote lieden / dat sp niet en weten wat vrede ofte onvrede is.

Scythothauri / waer sp eenen vzeemden aenkommen / dien offeren sp haer Goden vooz eenen slacht-offer / Gode welbehagende.

Chissagete / de laerste volcken in Scythia over de Sarmates / le-ven alleen van het gejack.

Van de Scythia, ende dit volcke goede ende grouwelijcke zeden.

Scythia / ende Scythia / eers mingerleyp laetsen ende gele- gentheyt. Scythia zijn eerst een kleyn on- sachtsaem volck geweest / ende dooz haer gheschicktheit tot der ozlogen / haest in een sulck rijk ge- wassen / dat sp on-overwinnelijck werden geacht. Darius den Co- ninck Persarum / hebben sp met schandelijcker blucht upt den Lande geslagen. Cyrum niet sp- nen heyz-leger hebben sp gedoodt. Den Hertoch Alexandri Magni hebben sp te niete gebrocht / van de wapenen der Romeynen heb- ben sp gehoozt / maer niet bevon- den noch erbaren / een sterck ver- schickelijck volck. Idozus li- bro decimoquarto schryft dat Scy- thia in Asia begint / ende dooz Europam tot in Germaniam reecht. Dat opper Scythia leyt in Asia / ende dat neder Scythia in Europa / welc begin is Ala- nia / daer na dat Meer Meotides / daer na Gothia / Dacia ende Acheria / ten laetsten Germania / dies de Swaben een groot deel in hebben ende besitten.

Also heeft Scythia veel Landen in hem / der welcker sommighe rijck / sommighe volck-loos upt veelheyt der Griffpoenen / sommi- nighe vol edel ghesceente / voorna- melijck Smaragden ende Chistal- lenen zijn.

Op veel plaetsen zijn Lincses / Eygherdieren / Leeuwen ende Bezen / sonderlinge in Hircania. De wyle nu dit grof volck so verze van malkanderen is / so heeft het oock menigerleyp gebzupck / gela- ve / ende Policpe. Sommighe en hebben noch huys / noch eenighe blijvende plaetse sp en bouwen oock niet / maer volgen het Dee dooz de Wildernissen / Berghen / ende Dalen / voeren wijs en kint op haer jock - dieren achterna. Hebben geen Wet / maer doen sel- ve gewillich / wat recht ende bil- lick is / upt leydinge der naturre. De diefte haten sp vooz alle son- den / so geheelijck / dat sp haer vee niet op en slupten / noch niet slo- ten / tuppen noch mappen en be- waren. Sp en hebben noch gont noch silber / en weten dit oock niet te gebzupcken. Melck ende ha- nich is haer spysse. Tegen de kon- de bewaren sp haer niet alderleyp wilde vellen. Het ghebzupck van linnen oft wollen laken / is by den Scythia ghemeyn gheweest / maer gelijk sp met landen onder- schepden zijn / also oock met het le- ven / Religie: Ende een pegelijck deel heeft schier zijn eygen zeden. Den mestendeel is een wreet / on- handich / bloet-dorstich volck / d' welck hem verblijt int bloet ver- gi eten.

Den eersten man die een Scy- tha vermoort / diens bloet dzincht

Dieft een groote son- de by de Scy- thiers.

hy / ende soo veel als hy der ont-
lijft / der selver hoofden bringht
hy den Coninck. Want also wort
hy des roofs deelachtich / ander-
sins niet / so hy dat hooft niet tot
een waer-trecken in den deut
bringht. Sy villen de huyt ront-
som de oozen af ende treckense als
van ober 't hooft. Die veel van
dese huyden heeft / ende sijn peert
ober al vooz een peerts gesimpde
daer mede verciert / die wort by
hen lieden als een vroom Ridder
hooch geacht.

Wele zyn der oock / die de men-
schen billen ende upptreken / ende
haer huyt vooz eenen mantel ghe-
bzuypcken / sonderlinge alst eenen
grooten byant gheweest heeft.
Sommige trecken de verslaghen
de huyt ober de rechte hant af / en-
de obvertreken haer kokers daer
mede. Sommige trecken den ver-
slagen byant de huyt geheel upt /
ende trecken also geheel ober een
hout ende voerent also vooz Tri-
umphe omme.

Grouwe-
lijke zeden
der Schy-
pen.

Sommige nemen de herffen scha-
le haerder byanden / obvertreken-
se van huyten met leer van binnen
vergulden syse / ende gebzuypkent
vooz een dzyckvat / geven de Ga-
sten daer upt te dzycken / ende
hangen daer mede aen / hoe dat
dese van haer handen gebdoot ende
overwonnen zy / dies sy haer groot
laten duncken / ende lofs weert.

Eenmael g' Jaers komen alle
Voysen der Schyphen te samen / en-
de wie gheen bloet vergoten en
heeft / die en derf (als eerloos /
ende als eenen onredelycken
Schelm) niet met hen lieden dzy-
cken / maer moet op een bysonder
plaetse sitten / d' welck een groote

schande is. Maer die der vele ver-
moordt hebben / die dzycken upt
twee Weers.

Sy eeren Vestam / Iobem / A-
pollinem / Venerem / Martem /
Herculem / etc. als Goden : Eben-
wel en maken sy genen van desen
Tempelen / Outaren / noch Beel-
den / dan alleen Marti / den wel-
ken sy upt de gebangenen altyt
het achterste oft den Aers offeren.

Als den Coninck eenen quaet-
doender / die dat leven verbeurt
heeft / upt het leven doet so bringht
hy alle sijn kinderen mede om den
hals / alleen dat byouwen beelde
laet hy leven / dat mannelijck doet
hy al te niete.

Grouwe-
lijke Wet.

Als sy eenich verbondt maken /
so geschiedet op dese maniere : De
twee die 't kompackt maken wil-
len / openen haer huyt / ende men-
gen beyde haer bloet in eenen We-
her Wijn / doppen daer na haer
Bylen / Bogen / Sweert / Byle /
ende al haer wapen daer in / ende
dzycken namaels den niet bloet
gemengden Wijn upt / geven oock
haer gesellen ende toefienders te
dzycken / om het verbont gedach-
tich te wesen.

Verbont
der Schy-
pen hoe ge-
maecht.

Maer Coningen besteden sy op
dese maniere ter aerden : Sy ne-
men sijn inghetwant upt / strecken
hem vol Specerie / ende setten hem
op eenen Wagen / laten hem tot
een ander volck (dat nochtans sy-
nen Scepter onderwoopen is)
voeren. Dese voeren hem namaels
voozder / en hebben haer altemael
qualijck / wonden haer neusen en
voozhoofden / snijden haer oozen
ende handen / scheeren haer hant
af / dooz de slincke hant schieten sy
eenen pyl / ende voeren den dooden

Begrabins
ghe des
Conincks
der Schy-
phen.

Ca

Coninck altydts vorder in haer lant tot dat sy hem ten laetsten wederbzingen / daer sy hem uptgeboert hebben / ende leggen hem op de Bare / vol spiesen besteken : Daer leggen sy by de 50. van sijn liefste Dienaers / ende familiaerste vrienden by hem : als sijn liefste by - slaepster / Cok / Bottelier / Hof-meester / &c. Alledese begrauen sy met den Coninck / met kosteliche gulden baten. Als dat jaer ommekomt / doen sy wederom also / ende begaen effen op dese wyse den jaersdach. Maer het sijn des Conincks op 't eerste rechtgebozen Scythien / ende die den Coninck toe-eggent. Wanneer der nu haerder vijftich altemael gehangen ende doozstecken sijn / oock so veel stoute peerden alle het ingewant uptgedaen / soo stellen sy peerde ende man in eenen Circel rontsom den dooden Coninck / altemael opgerecht als oft noch leefde / ende als wilden sy den Coninck bewaren / alsoo 't alle de gene schijnt / die dat Spektakel van vozen aensien.

Als een gemeyn man upt dit leuen schept / so laden hem de naeste vrienden op eenen wagen / voeren hem herwaerts ende ginswaerts tot de vrienden / die nemen desen op / geven de bzingende vrienden een goede maeltijt / ende oock den genen die upt devotie dat Ijck volgen. Als sy hem nu op dese maniere tot in de veertich dagen hebben ommegedort / soo begraven sy hem ten laetsten met vzeemde Ceremonien / hier te lange te vertellen.

Gheen Schypta en wascht hem nemmermeer (alleen haer vrou-

wen) maer wyppen haer lijf tegen eenen steen : Als dan het gecrount lijf op swelt / soo oversalben sy 't met olve oft medecpne / dat maectse al wel rieckende.

Als de Scythie eenen eedt sweeren / soo sweeren sy by des Coninck Thoon oft Stoel. Verneemtmen dat sy meynedich / valscheijck geswozen heeft / het gelt hem terstont dat hooft ende leuen / ende verliest oock daer toe al sijn goet / d' welck den genen gewoort / die hem valscheijck geswozen te hebben / overgedragen ende geprobeert hebben.

Massagethe sijn oock een Scytisch volck in Asia / dat noch Silver noch pser en gebzuyckt. Een pegelijck heeft sijn wijf / ende dese hebben sy gelijck ander dingen gemeyn. Waerder pemant tegen een wijf ontfeken / brant / so hanght hy spnen koker maer hysse aencomt / van hem / ende heeft sonder schaemte in 't openbaer met haer te doene.

Als een Scythia oudt woort / so comen sijn vrienden ende Swagers / ende offeren hem met sommighe Schapen / ende eten dat vleesch gecoocht vooz wiltbraet. Welcke wyse van sterben by henlieden vooz de salichste gheacht woort. Die van selfs sterben / ende niet van vyper hant ontfijst ende gheoffert worden / die en eten sy niet / maer begravense / so boven staet / ende achtent vooz schaebe / dat sy niet weerlich geworden en sijn gheoffert te worden. Sy en saken geensins niet / leuen van dat vee / vleesch ende vischen. Welck is meest haren dzanch.

Sulcke uptgenomen lieden hebben

Offer der
Scythien.

Gemeyne
wyse der
begrave-
nisse in
Scythia.

Die Scythien nu
Tartaren.

ben de Scythse booztijts geweest / ten laetsten van den Tartaren overlet / ende hare statuyten aen te nemen beout / waer by sy nu Tartarisch leven / ja nu oock met eenen name Tartaria genaemt worden.

Seres, ende der selver gelove ende Policie.

Seres is een Scythische Lantschap in Asia / ten eynde oft begin der Werelt / van de Hoofststadt Seres also genaemt / daer men die costelijcke Doornwolte en Syde van boomen leeft ende vergadert. Daer af oock die inwoonders van het landt / Seres ghe-naemt worden. Een sachtmoedich seetsaem volck onder malcanderen / blien ander menschen geselschap ende bywooninge so secre / dat sy ander volcken ware ende coopmanschap niet hebben en willen / noch tot hyn comen en laten. Alleen als men by henlieden aen lant / so schatten sy ons haer ware met den oogen / oft eenich teeken / maer sy en coopen niet van ons.

Seres een
byzette
volck.

Geen Doere / overspeeldersche / oft Dief / en wozyt by henlieden booz recht betrocken oft gebonden / men hoozyt oock van geen mooyt oft dootslach by henlieden / maer sy byeen haer wer meer dan by den hagel.

Sy voeren een matelijck leven / worden oock van geen plage geplaght nochte aengegrepen / en sijn by van alle ongebal en jammer.

Een vrouwe na dat sy ontfangen heeft / en wozyt van niemant meer begeert noch aengheroert / oock niet als sy haer repnucht.

Dit volck en weet van geen offer.

Ma der gerechticheyt sijn sy al haer eyghen Richters / wandt by henlieden en is geensins geen gericht noch Magistrat / daerom me sijn sy der Pestilentie / storm / hagel / ende in somma / der plagen ende der roeden Godts by / die ons van Godt / overmits onse groote sonden opgelept ende toegesonden worden. Sy sterben na lang-duerende gesontheyt / schier sonder wee.

Tauróscythe.

Omtrent den Berch Taurum woonen dese Scythie. Alle Grieken die daer comen / ende alle die dooz eenen schip-breucke uptomen / offeren sy Iphigenie haer Goddinne / op dese wyse : Sy slaen de gebangen menschen dat hooft af / stozten dat lichaem over eenen Berch af / dat hooft steken sy aen een Crups / pale oft spieffe / booz haren Tempel / by den daer by sommich reuckwerck te zijnder tyt. Anders ander byanden die sy vangen / onthoofden sy / ende dragen dat hooft t' hups / ende stekent aen een spitsen Pale / hooch ten hups upt / op dat sy dat geheel hups (so sy leggen) souden bewaren. Sy leven van den roof ende Crych.

Offer der
menschen
by den
Scythen.

Agathirsi een ander Scythische volck.

Dit sijn uptnemende wel vierde lieden / den meestendeel met gout behangen. Hebben openbaer met haer vrouwen te doene / ende sijn al met malcanderen als

als broeders ende hupsgenooten / sitten met geen rijt noch vrant- schap boven malcanderen / maer breebfaem: Vriendelijck hebben sy alle binck gemeyn. Sy gaen gekleet op Thazer maniere.

Neuri.

En ander Scythisch volck / Neuri genaemt / die hebben voortijts tot Varyj tyden / upt het gewoonte ende hitte der Sonnen gedwonghen gheweest haer Lant te veranderen / ende tot de Budieners te blieden. Sy zijn geheelijck wel ter tale / ende sweeten dat sy alle Jare sommighe dagen Wolven wozen / ende wederom menschen.

Antropophagi.

Dese mensch-eter de Scythien hebben de aldergroffste zeden / so dat sy noch Wet / Recht / noch eenige minsaemheyt en gebzupt- ken / hebben een eygen spraecke / leven van Beesten ende Menschen vleesch. De welke sy ontlipden en slachten / als sy swack / oudt / ende onnut wozen / oft als sy andersins sterben / sulck goet vleesch den Wozmen niet en laten ghenieten / maer etent selber.

Melancheni.

Dit Scitisch volck draeght Doozgaens swart aen / waer af sy dien name hebben / die oock nae Scitischer aert / menschen vleesch dooz haer spys eten.

Budini ende Geloni.

Budini / een groot getal / ende Bontallijck volck ende natie in

Scythia. Gelonus is de Hoofst- stadt daer inne: Daer af sy oock Geloni genaemt wozen / noch- tans met sprake ende leven malcanderen ongelijck: Want Budini leven van het Dee / derwyle sy inwoonders zijn. Maer Geloni bouwen ende leven van Cozen en vuchten / ende en zijn den Budenis van gedaente noch van verwe- gelijck / ende eventwel in een Lant / d' welck vol goede Boomen is / met een groot Meer / daer sy O- ters ende ander Venisoen in van- gen / van de welke sy nu ter tijt lijf-pelsen maechen ende dzagen.

Lyrce.

Dit volck Scythia leest van der Jacht / op dese maniere: Sy klimmen op eenen boom / ende nicken na een Wilt / soo haest als sy een in het gesichte hebben / soo schieten zy 't terstont af. Daer hebben sy dan eenen Hont ende een Peert daer toe gewoone / by den Boom stille ende ter aerden neber liggende / dat Peert laetse op- sit- ten / als dan manen zijt op te staen / daer mede ryden sy henen metten Hondt na dat Wilt / tot dat zy 't (gewont zijnde) achterhalen / en ten vollen dooden.

Argippe.

Dese woonen tusschen gronden Ende Dalen van hoge bergen / kale lieden van joncks op / beyde mans ende vrouwen / met inghe- druchte neusen / een ongeschickte kipne / op Scythische maniere ghe- kleet / ende van vreemder lipender spraecke. Sy leven van de vuch- ten dese van de Boomen vergade

ren / hebben geen bee / liggen onder de Boomen. 's Wintertijds maken sy een hutte / ende omblijcken den Boom / 's Somertijds trecken sy wederom af.

Dese en is niemant vyant / en hebben geenen aenstoot / want sy worden heplich geacht. Sy en hebben gheenins geen wapen. Der gebueren gekijf schepden sy / ende maken vrede. Wie tot haer bliet / die en woijt van niemant beschadicht / maer woijt eerlijck ghehouden.

Alania een Scythische Contreye.

Alania / een deel Scythie / en aen machrich deel Europe / van de Rivierv Tanai beginnende / door het Noorden teghen het Westen afslummende / tot in de eynden ende plaetsen Hispanie. Teghen 't Noorden ende Oosten woijt al met der Zee besloten ende omvaet / ende eyndt hem aen de Eplanden Gades. Isidorus seyt dat Alania dat eerste / grootste / ende voornaemste deel Scythie is / d'welck reyckt tot aen dat Meer Meotides / ende reyckt in Daciam. Het is een seer wijdt ende hout lant / vol Barbarische volcken in hem hebbende.

Hircania.

Hircania een Scythischelandt / schap in 't Oosten / aen de Parthos stootende / met veel Tigerdieren ende Pantherdieren beset. Sommighe meynen dat dit lant in Parthia leyt. Dit alderwijtste landt heeft alleen veel volcken / met spraecken ende zeden

onderschepden / soo Orsifus ende Isidorus aenwysen: dat dit lant alleen 44. volcken heeft / als Duxflant / Swaben / Beperen / Saren / Francken / Rijnlanders / Switzers / &c. Dit landt en is niet also vruchtbaer / waer by vele van dit volck herwaerts en gins waerds verstroyt / ommeloopt / sommighe leven van het wilt / sommighe van menschen blees / weynich van het Acker ghebou. Teghen 't Noorden stoot dit landt aen het grootste Armeniam / teghen 't Noorden hevet Albaniam / van den Westen Iberiam. Dit landt brijnght seer wilde dieren / ende voornamelijck eenen vogel / welck vederen by nachte licht gheben. Dese heet van het landt / Hircana.

Iberia.

Iberia een Provincie Asie / aen Armeniam stootende / daer was sen veel nuttelijcke crupden tot alderley Medecyne / sonderlinge tot alderley verwoen (Isidorus libz. 15.) dienstelijck.

Sambia.

Sambia een Provincie Asie in Europa / in het achterste Scythia gelegen / esen te midden onder de Prutenos / Curones / ende Livones / die altemael boortjts den Gothis waren verbonden met ghehozsaenheyt / so Darzo ende Herodorus aenwysen. Waer het is eenen vruchtbaeren Aertbodem / boschich dompich / oft waterachtich / met veel Rivieren ende Meeren omringt. Een volck onder anderen Barbarische volcken / ghoon

schoon van lippe / koen van ghesmoede / konstelijck van vernuft / ende ander aenstootende Patien verze te boven gaende.

Svecia.

Svecia een landtschap in neder Scythia / anderssins Gothia ofte een deel Gothie ghenaemt / tusschen het Landtschap Danorum ende Poricozum liggende. Een groot lant / aen de Sacos / Baltische ende Britannische Oceaanse Zee repckende. Een vuchtbaer plaetse van alle dingen / uptgenomen den wijngewas. Waer van Metael / Wilt ende Weyde verbullet alle andere ghebrecken. Want boven den nut die dit lant upt der Zee dagelijck is scheppende / so gaet het nochtans veel ander Patien te boven: Sonderlinghe van Wilt / Bee / Silber / Copergraven / en veel andere dingen. Een manlijck kloeck volck / welcks Crichsmacht voortijts geheel Europam / ende een goet deel Asie getemt / ende eenen langen tijt onder hem ghebracht heeft. Die ter tijdt Alexandri Magni het gewelt der Grieken niet en heeft dorven aengrijpen.

Item / het onoverwinnelijck gewelt Julij des Keysers / als hy Galliam / Britanniam / Alemanniam heeft overwonnen / en heeft met de Danis / Gothis / Poricis / ende Aquilociambus / niet dorven in eenen Crich treden / der selver gewelt bresende. Opt dit geslachte quamen die kloecke wyden Amazones voort / soo Herodotus / Prosius / ende Asidorus libro 14. aenwysen.

Gothia in Neder Scythia
Europe gelegen.

Gothi / welke de oude Gethas ghebben genaemt / voortijts een verschickelijck sterck weest volck / grouwelijck in den Crich / door welck schier geheel Europa / ende een goet deel Asie is becommert geworden. Daer af quamen voort de Daci in Europa / Gethuli in Aphyrica / Amazones in Asia.

Het is noch heden-daechs een groot machrich landt teghen 't Noorden aen Nozweghen ende Daciam / aen andere plaetsen metter Zee omringht. Hier aen stoot een Eplandt Gotlandia / vuchtbaer / Weyderijck / van visschen overbloedich / ende met menigherlep Coopmans Ware vermaert: van was / ende menigherlep vellen ende huyden / die derwaerts upt ander Eplanden te Schepe worden gebracht / ende van daer in Duytschlant / Hispaniam / Britanniam over Zee / daer af elders bzeeder.

Dacia.

Deze Probintie in Europa gelegen / van de Danis den Grieken vercreghen / is in veel landen gedeelt: Welcke van de Gotthis afcomende / eertijts over veel volcken geregeert hebben. Dit volck is in grooter menichte / schoon van persone / happe ende aengesichte / grouwelijck teghen de vyanden / evenwel natuerlijck / goedertieren / ende vreet saem tegen alle ontschuldighe. Daer af noch elders.

Van der Tartarye oft Tartaren, ende des volcks gewelt ende zeden.

Tartari
liggen op
Seytische
aert alrijt
int belt,

Tartaria / van de Riviere Tartar / die daer door vloeyt alsoo genaemt / een bergich onbuchtbaer lant / ende geijck t'onder eenen groven Hemel gelegen is / alsoo oock met eenen groven bloetgerighen volcke beset / hoe wel het mits sijnder onbuchtbaerhepds op veel plaetsen leech ende woest leyd / ende geen stadt noch dorp met allen daer in en is: Maer dat volck leyt Somer ende Winter te velde in Tenten / ende vaert met het vee herwaerts ende gintwaerts omme / uptgenomen alleen de Stadt Cracuris / van houdt so seer gebreecelijck / dat sy de dorpe peersfronten ende hoefronten handen / ende daer over koken. Somertijts heeft het sulcke hagenen / bliemen / ende donderen / soo dat dese / hoewel sy grove lieden zijn / somtijts van vrese vergaen. Nu isser een onpdelijcke hitte / terstont eenen dicken sneeu / alle den somer over in de geberchten liggende / somtijts werpen de sneeuwen die daer vallen / de menschen te neder / ende houden de reysende alle straten toe / ende trecken de boomen met de wortel upt. Anders is een vee-rijck landt / van Hemelen / Ossen / &c. d' welck de geheele Werelt spilen soude / ende so seer veel / dat men 't niet geloven en can.

Beiderley volcks woonde eerstelijck daer in / nochtans van eenderley gedaente ende sprake / sonder Wet / Zeden / noch Godsdienst / alleen het vee wachtende /

onder de Scythien een dupster volck / den nabueren ende aenstootende cijnbaer. Metter tijt wies dit volck in geslachten / Dozstendommen / nochtans dies niet te min den Papmanis cijnbaer / tot dat Congiusa upt het aenseggen der Goden / de eerste Coninck van henlieden uptgeroepen wiert. Dessen / also haest als hy in dat Regiment tradt / so geboot hy met eerselijcker astellinge der Dupbeldiensten / dat men den eenighen grooten Godt eeren soude door alle sijn Rijck / upt wiens genade ende voorszienichepdt hy dit sijn Rijck ontfangen hadde. Hy gheboodt / dat tot sommige bestemde dagen / al wat stock ende staf draegen conde / te samen quame. Also berepde hyse haest met geduerende oeffeninge totten Crijch / ende hiet de seben voornaemste Dozsten / die voormaels het gantsch Rijck geregeert hadden / upt den wege doen / ende dooden / welck sy hem / upt vrese / ende verwaender schuldiger gehoozsaemhept te wille wierden / want sy den voornoemden Coninck seker vooz Godt aenbaden / krachtelijken gelovende / dat hy hen van Godt toegesonden was. Doen begonde de voossepde Congiusa / de aenpalende Scythien onder hem te werpen met gewelt / ende met dese oock de gene die hen lieden cijnbaer waren.

Daer na traden sy die ander uptlantse volcken met oorloghe so dapper aen / dat sy dat geheel Oosten met Crijch besochten / vermoepden / ende onder haer brachten / ende dat alle 't geheel Imperium aen haer quam.

De Tartaren zijn byantliche afgryp

Tartaren
Rijck hoe
opgeco-
men,

Gedaente
der Tar-
aren,

afgrypselijcke lieden / met groote ooghen vooz 't hooft ligghende / nochtans met wijnbranden alsoo overtogen dat sy nauwe uytstien / ende datmen dese groote ooghen op en siet: breede aengesichten sonder haerden / uytgenomen boven rontsom eenen knevelbaert hebbende. Sy scheeren gemeenlyck alle dat hooft boven de ooren / tot in 't top van den hooft: d' ander laten sy altyds wassen / ende blechten achter d' ooren af hangende.

Tartari
zijn qua-
lijck te
voete,

Doozt zijn 't seer goede Kup- ters / quade voetganghers / het rijdt al op kemelen / Peerden ende Ossen / beyde vrouwe / man / kind / ende wat in 't lant is / waer 't henen wil / Sy hebben enckel ghesneden gemanierde Peerden / fraep ghe- toont / ende met Gout ende Sil- ber behangen / de welke vele bel- len klinkende cpmhalen / aenden hals dzaghen. Sy hebben een moepelijcke roepende sprake / ende huplen jammerlyck als sy singen. Schudden ende slaen den Cop als sy dzycken / ende maken haer sel den dol ende vol / d' welck by hen een eere is. Het zijn meest enckel Berbers / ofte Dee-daeren / 's so- mertijts zijn sy in de Dalen / op de pleppen: 's wintertijts op de Ber- gen. Midden in de Veldt-hutten hebben sy (gelijck de Zigepters) byer / daer sit wyfende kind ront- soume.

Douchen
schay eere
byde Tar-
taren.

Doozts verdyppen sy haren tft met loopen / schieten ende jaghen wonderlijck / rpyden int harnasch uyt op der Jacht / omringhen de plaetse daer sy een Wilt speuren / ende alst gehift zijnde uyt wil / soo schieten sy toe / ende dypven 't her-

waerts ende ghintswaerts / ende stekent vol pylen / tot dat het be- swijckt / hem overgeeft / ende te gronde valt. Sy en hebben noch en backen geen broot / en gebryc- ken noch dweyle noch Tafel- laken. Sy geloven in eenen eeni- ghen Godt / Schepper aller sien- lijcke ende onsielijcke dingen / en eeren hem nochtans niet als God / maer maecken hem een beelt eens mensch / d' welck in alle haer Winckelen ende Tenten opghe- maecht staet / ende doen dese Beel- den groote reberentie. Desen of- feren sy van al haer melck / bee / &c. Ende eer sy pet wat beginnen te eten oft te dzycken / so geven sy altijt eerst een deel den Beelde des levendigen Godts. Wat sy doo- den oft ontlpyven / diens herte of- feren sy in eenen Beket / dit Beelt den ganschen nacht voorszellende / in de siede ende ter eeren des le- vendigen Godts (daer mede aen- wpsende / dat Godt het herte is hepschende) 's mozgens eeten sy dat herte ghehoort. Sommighe offeren ende eeren oock de Sonne vooz Godt / sommighe de Ma- neffens Godt / gelijck wy lieden de Hepligen. Choam haren twee- den Coninck ende Heere / aenbid- den sy vooz een Sone Godts / ende achten hem sulcher eere weerdich dat sy anders geen Coninck noch volck en noemen in der gantscher Werelt: verachtende alle andere volcken in alsulcher manieren / dat syse van haer dypven / als haerder bywooninge onweerdich / verho- pen oock / dat sy deuchdelijck / wijs / ende oprecht zijn vooz alle volcken.

Gefche der
Tartaren.

Den Paus ende de Christenen

De Doom-
en of by-
den des
godliken,

als syse hoozen noemen / knozren
sy / ende heetense honden ende Af-
godisten / als die Steen ende hout
aenbidden. Item sy hebben groo-
te acht op de byoomen / ende heb-
ben haer Wyfen ende Priesters /
diese hen geheel geestelyck uptleg-
gen / ende doen alle dingen upt der
Beelden oft Afgoden aensseggen :
niet dat syse aenbidden / so sy't
voozgeven / gelyck wy steen ende
houdt / maer dat Godt dooz haer /
dat is dooz dese Beelden / als dooz
een Instrument / henlieden ant-
woorde gebe. Sy houden den tyt
al effen ghelyck / ende geen den tyt
vooz den anderen

Sy geloben dat sy haer aen geen
vzeemt volck besondigen en con-
nen. Wat sy sien (van sulcke gie-
richpdt zyn sy) wat geen Car-
ter toe en behoort / noch haers
gheloofs genoot / dat achten sy
vooz een goet werck / dat sy't hem
niet gewelt nemen / dewyle datter
een gebodt des Conincs by hen-
lieden is / dat / so wie eenen mensch
aencoomt / die zyn gelepe ende brie-
ven niet en heeft / dat den selven
vangen soude wie hem te gemoet
coomt / ende vooz epgen hebben /
hem / ende al wat den gebangen
heeft / 't sy wijf of man. Sy leenen
den behoefenden gelt / om eenen
onpdelijcken woeker / namelijk /
een maent lanck thien penningen
om eenen penninck / ende ist dattet
staende blijft / woeker van woec-
ker ende verloop. Sy zyn haer
lijfbare arme lieden boven maten
lastich ende ondragelyck / nemen
altijdt / ende en gheben niet / een
scherp gierich onbziendelijck volc /
Doch zyn sy van dier mildicheyt.
dat sy de gene die tot haer abont

Daer loock
der Car-
taren.

oft morgenmaeltijt te eten comen /
niet upt en bypven / maer daer toe
nooden ende geern sien. Sy en
eten geen moes / knozen / vzooot /
crupt / maer alleen alderlep vleesch /
alle dage sonder ondersceyt / met
ongewasschen clederen / handen /
lypen / op een bloot bart ofte aer-
de. Sy eten oock honden / katten /
ratten ende groote mupsen / vooz
venissen. Item der gebangenen
lypen / om haer wzahe ende blijft-
schap te bewysen over den gekoo-
ten mensche. Anders en eten sy
geen menschen vleesch. Maer als
sy eenen byant crygen / so maken
sy een maeltijt / ende eten dat ve-
nisoen met vzeuchden / vallen met
den tanden daer in / ende wie floer
Wolfsachtich eet / die heeft hem wel
ghewroken / ende is een vzoom
Crighman. Des byants bloet
in eenen Beker uptgelaten / vzin-
gen sy malcanderen toe / so Joan.
Boem. Rubanus schrijft / anders
vzincken sy melck.

By hen lieden en wast geen
wijn / maer van elders daer ghe-
bracht / dient hen totter vzone-
kenschap.

Het is een scherp volck / d'
welck geen bee en doot / ten sy dat
het schadelijck / out ende sieck is.
Het zyn in eten ende vzincken an-
dersins nauwe matelijcke lieden /
met wepnich genoegende. Som-
tijts vzincken sy s' morgens een
Beecker vol melchs / en gaen daer
by den gantchen dach. By hen
lieden is meest eenderlep kledinge
der mannen ende vrouwen. De
mans dragen spitsige huppen op
't hooft / eens elleboochs hooge /
met snoeren vooz den windt onder
de kinne toegebonden. De vrou-
wen

wen dragen een Krozken ontrent anderhalben voet hooghe op 't hooft / met zyde / oft sehoon gheschilderde Daaumen bederen verciert / schier als eenen Bot in den spitsse ghesformiert: Item / met gout ende edel gesteente.

De kleederen zijn ter syden open / met byer oft vyf knoopen toegemaect.

In den Somer dragen sy ghemeinlyck al swarte klederen / in den Winter witte / ende en komen niet over knie. Sy keeren dat rouwe in haer pels werck bupten / de huyt binnen. Men kan vrouwen / maechden / noch mans / upt de manieren der kledinghen niet lichtelijck onderkennen / soo seer ghelijck gaet altemael toe. Alle man gebuycht om zijn schamelheyt te decken / een bzoock oft nederkleet / oock de vrouwen ende maechden onder de kleederen / sy gaen aen de armen bloot. Haer oozloghen is meest te peerde / met de boghen. Wepnich konnender met spiesen ende lange sweerden bechten. Verrycke oozloghen op haer eyghen soldot. Ter oozloghe ewentwel een mannelijck volck / nochtans meer listich dan sterck / wat een pegelijck in d' oozloghe ghewint / is syne. Ware Hertoghen en steyden niet / maer sien van verze / ende roepen den haren toe. Sy setten somtijts haer wpyden ende knenderen / jae oock ghemaecte beelden op de peerden / op dat haren hoop des te meerder ende verschickelijcker seghyne / ende den byant dat herte beneme. Sy en schamen hen oock van geender blucht / oft sy noodich oft nutte is. Sy vallen

den byant met hoopen aen / ende vlieden met hoopen: Ende als de byanden op haer dzingen / soo schieten sy wonderlijck achterwaerts te rugge / niet wepnigher dan onder ooghen / ende is dat sy den hoop der byanden klepnder oft vermoept zijnde vermercken / soo keeren sy haestelijck wederom daer aen / ende dan overwinnen sy eerst / als men se overwinnen te hebben verhoopt / gelijck van de Parthers gheseyt is. Als sy een rijck willen aengripen / soo depliden sy haer upt / ende aengheypent op alle plaatsen / op dat niemant wete waer 't henen wil / oft van waer sy sy / jae op dat niemant ontblen en moge / also overwinnen sy alrijt. Aldan vermoorden sy al wat sy aenkomen / oudt / jonck / wijf / kind / &c. Dytgemmen sommige wercklieden / die sy te gebuycken weten. Sy deplen de gevangenen upt / op dat sy altemael haren moet verkoelen / een pegelijckstot sommige te vermoorden / ende een Vastel-abontspel te houden. De boosste ende grootste byanden / als Heeren / Ridderz / Graven / eten sy tot wzake / so gesept is: Sy slaense lachende met een Spile aen 't hooft ghelijck de Suegen. Sommighe vallen tot der oerslagen lpyden neder / ende suppen dat warm bloet der verslagenen in haer lijf / den dupsenten hangen sy alrijt mette voeten opwaerts den anderen tot een verschicken. Sy en houden niemant eenich gheloven / oft syse alwel op genade nemen: Maer rijthoyten eerst met hen lieden / als sy 't huyts de moepte hebben. Met de wijfs personen handelen sy so

Lijst der
Tartaren
in de Oor-
loghe.

Vrouwen
hebben
bzoeken
aen.

schame

schandelijck / dat sy aen haer alle
moetwille ende dertelheyt boeten
Die hupsch ende van schoonder
gedaente zijn / voeren sy t' hups /
tot eeuwige dienstaechden. Het
zijn gheheel dertele oncupsehe lie-
den / den welken genen graet ver-
boden en is / dan moeder / suster /
ende dochter / maer anden sints
hebben sy so veel toe-wyden ende
byslaepsters / als sy willen / ende
te onderhouden weten. Sy en
zijn oock als de Sarzacen / daer
aen niet verfaet / sy schenden oft
bekennen oock (d' welcke veel
schandelijcker is te segghen) de
knechtken / ende alderley vee.

De vrouwen die sy hebben / en
zijn niet bestet / noch haer Echte
vrouwen / tot dat sy baert / alsdan
neemt hy eerst de Bruytschat / is
sy onbruytbaer / so mach hysse van
hem wech doen.

Ende oft al wel een man veel
vrouwen heeft / soo zijn sy noch-
tans bydelijck / ende (welck wan-
derlijck te seggen is) sonder rijt /
oft al schoon d' eene boven d' an-
der gehouden wort. Evenwel
heeft een pegelijck haren bestem-
den tijt ende ordeninge / om by te
slapen. Een pegelijcke heeft haer
eygen camer / plaetse / gesinne / en-
de woninghe. Sy leven hupsch-
lijck. Dat overspel is beyde man
ende wijf by henlieden doodelijck /
uytgenomen in Crijchs handel /
als sy niet t' hups en zijn. Daer
geschieet nochtans veel boeberpe /
met ketterpe / Sodomijtsche son-
den / ende andere / &c. Als sy
t' hups zijn / so liggen sy met hups /
hof / wijf ende kint te belde / wach-
ten het vee / dien sy met hoopen
hebben / oeffenen haer mit Ridders

schap / jaghen / ende woestelen.
Dat wijf hout alle hups-sorge /
om hysse / dranch / klederen / kin-
deren / &c. Dit volck heeft veel
sotte observatien / superstitien ende
bygeloven / dat byer eeren sy neer-
sich / wachten datter geen water
oft bylicheyt in en come. De bo-
gelen en vangen sy niet. Sy heb-
ben veel superstitien met een
Peerts toom / weepe / gebeente /
hysse / melch / tenten / byer / pis-
sen oft scruplen / reynigen / &c. en
veel ander sots- werken houden
sy voor onafatelijcke sonde / als
wanneer pemant ongereynicht o-
ver des Conincs dozzel schijnt /
ende so pemant eenen mont vol in
name / die sy niet verslinden en
cande / so loopen terfont alle Car-
teren toe / moet den selven weder-
om uytspoutwen / ende maken een
gat / daer door trecken sy den ar-
men Sondaer / tot dat hem de sie-
le uyt gaet. Maer dootslach / oor-
logen / geweld doen / ende Godts
gebodt overtreden / is een kleyn
saecke. Sy geloven een toecomen-
de Werelt / in de welcke sy na dit
leven in eeuwiger blyschappen le-
ben sullen / ende na haer verdien-
ste loon ontfangen. Als pemant
doot cranch leydt / soo hangen sy
aen een spitse een swart clachlaken
ten Tabernakel uyt / daer mede sy
de lieden waerschoutwen / datter
niemant in en ga / ende die boozhy-
gaende daer mede af-lepden : nie-
mandt en derf daer oock by lybe
noch by leven ingaen. Maer soo
haest als hy zyden geest opgeeft /
coomt al zijn hups / gesin / dragen de
Crongie uyt op een bylonder
plaetse / daer graben sy een graf /
maken een hutteken daer over /
be-

Begrabee
wijf der
Tartaren.

bereyden een tafel met spysse / ende
setten den versiozven wel gecleet
daer aen. Daer na graben sy hem
ende met zyn peert wel toegerust /
ende een Hunt upt zijnder Cudde.
Met de rijke graefstmen eenen
knecht / op dat hy hem in d' an-
der werelt diene / ende dat den ver-
schepden ginder niet alleen en ba-
re. Daer na nemen de vrienden een
ander peert / eten zyn vleesch ge-
koocht / vullen de huydt met hop
wederom op / ende setten 't op des
dooden graf / tot een teeken / op
vier Calomnen / vooz vier boeten /
onderstet. De gebeenten des opge-
geten Peerts verbanden de wijsse
tot eenen soeten reuck des versioz-
venen. De geweldighe handelen
anders met deser peerts huyden /
namelijck / Sy snyden se tot klepne
riemen / ende soo veel als sy daer
meede rontsom dat graf omban-
gen / so veel lants soude den ver-
siozven in d' ander Werelt gewis-
selijck toegedept worden. In den
dertichsten dach is de claghe van
alle upt. Daer zyn sommige Car-
taren van eenen Christelijcken na-
me / die haer Ouden (als sy met
ouderdom beladen zyn) mesten / op
dat sy totter doot gehepscht wo-
den: en als sy metter doot afgaen /
so verbanden spse te pulber / be-
houden de affchen vooz een edel
speerpe / waer mede sy haer spysse
dagelijcks specien.

In de verkiefsinghe eens Co-
nincks / worden in Cartaria dese
Ceremonien ghehouden: Men
komt in een wijdt velt te samen /
aldaer komt al het volck / ende die
dat Rijck upt verbolch oft verkie-
fsinge toestaen soude / setten sy in
enen gulden Thoon / ende vallen

niet eendzachtiger stemme neder /
also roepende. Wy bidden / willen
en gebieden u ooc / dat ghy ons re-
geert. Alsdan antwoort hy: So gy
dat van my bidt / wilt ende gebiet /
so ist nootsakelijck dat ick gehooz-
saem sy: het is ooc wederom noot-
sakelijck / dat ghy doet al dat ick u
gebiede: welcken ick roepe / dat dese
kome: Welcken ick seynde / dat hy
gae: Welcken ick ordinere te doo-
den / dat hy dit onverschickelijck
doe: ende dat ghy het geheel rijck
in onse handen set ende beschepdt.
Van antwoorzen sy altemael een-
dzachtich in haerder sprake: Dit
zijn wy ghenegen te doen. Soo
sept hy wederom: So dan sal mijn
reden vooztaen mijn sweert zyn.
Van antwoort al het volck: Ja /
ja / met groot gheroep. Terstont
nemen hem de Bozzen / en setten
hem ootmoedelijck op een mat-
te op der aerde / alsoo spreekende:
Menschout wederom / ende bekent
Godt / ende aensiet dese Bare oft
Rijckdoeck daer ghy in sidt / dat
ghy oock sterffelijck zijt / soo ghy
wel wordt regerende: soo sullen
u alle dingen na uwen wille geluc-
kelijck van der hant gaen: Maer
so ghy u selven vergetende / qua-
lijck regerende wozt / soo en sal u
oock dit onder-gesprept decksel
oft slet / niet overschieten / noch
blyben / maer sult soo hogelijck
bernedert / als nu verhoocht wo-
den. Daer na setten sy zyn liefste
Wijf / die hy dese eere gunt / by hem
op dit decksel / ende heffense bepde
met de bardenen oft ghevolchten
bodem op / ende alle Cartari groe-
ten hem met een eendzachtich roe-
pen / eenen Coninck oft Kesper /
zijn Wijf een Kesperinne. Ter-

It h stont

Cartar
Christe-
nen.

Gebuyck
in de ver-
kiefsinghe
eens Co-
nincks.

stont zijn aller volcken (overwelcke hy te ghebieden heeft) gaven tegenwoordich. Item al wat den verstorven Coninck achter hem heeft gelaten. Daer schenckt de Kester den Dozsten veel gheschencken / d' ander schickt hy vooz hem / om zijn Hofgesin ende rijk op te nemen / ende alsoo ist upt.

In diens handen is namaels al zijnder onderdanen goet / niemant en mach oft d'ers seggen: Dit oft dat is myne: Oock en d'ers niemant wonen / dan daer hem den Kester schickt. Daer ontfanghtmen Leenen / ende bidden om haer oude gerechticheit ende Prebillegia (wie wel sit ende wat in handen heeft) met eerbiedinghe oft presenteringhe aller ghehoorsaemheyt. Daer deplt hy den Hertogen ende Hoofstieden haer behoortlyck deel toe / waer ende waer over sy in synen name heerschappen sullen. Synen Tittel ende opschrift luyt also: Een geweldich gebied' der aller menschen / ende Godts stercke op aerden.

Hy heeft anderssins altyts geweldige Dozsten / hoopen / ende Heyzleghers / dooz welcke hy al wat hem wederstaet / verdestruert ende te neder leyt. Niemandt en d'ers onder zijn ooghen eerst komen / oock geen Legatie niet / sonder geschenck / voorts oock met dat geschenck niet / hoe groot dattet nimmermeer is / oft wesen mach / dan dooz sommighe daer toe gheoordeene brouwen ghepurgert ende gerepicht zijnde. Dese antwoort hy namaels / niet selve in persone / maer dooz middel-persoonen / die moeten niet gheboghen nederghen.

nepchde knien antwoorde ontfangen / ende so neerstich opmercken / dat sy niet een woort en missen (want niemant en d'ers zijn woort veranderen.) Hy en eet oft en d'rinckt nimmermeer eenige maeltijt / oock geen van zijn Dozsten / dan te boozen getrompet / gesongen oft geharpt. Waer den Kester ende zijn machtige ryden / soo boertmen boven haer aen langhe spieffen / een schaduwelaken oft eenen Hemel / waer onder hy vander Sonnen by rijdt / onder de schaduwel. Dit doetmen oock haer brouwen.

Ende dit hebben der Tartaren zeden / gebuyken ende Religien geweest / twee hondert Jaer van haren ende onsen tijt aen: Pulactich my beduncken / dat sy van Machometers gelobe zijn / ymmer sommighe / indien niet alle.

Van der Turckye, ende aller Turcken Wetten, Pollitie, gelove, Religie Wyls, ende zeden.

Dat lant dat nu Turcia / Turckijse
Turckijse
kepe heet / heeft van den Oosten dat groot Armeniam / ende verstreckt hem tot aen Ciliciam / ende daer zijn nu veel Provincien in bevangen / die al Turckye heeten / ende metten name Turcia begrepen worden: als Ticaonia / Cappadocia / daer Cesauria / Isauria / daer Seleucia in leydt. Item Lycia / Ionia / Paphlagonia / Lemoch / daer Crapetus is. Nu / in deser ghelegentheydt / welcke tot onsen tyden altemael Turckye heet / woont niet een volck!

volck / maer Turcken / Greci / Armeni / Sarzaceni / Jacobitani / Nestoriani / Joden / Christenen : alle nader aentwopsinghe Machometi / die Anno 629. levende den Sarzacenen ende Araben doozgebleept heeft.

Desen heeft willen eenen middel treffen / ende Mopsen ende Christum vereenighen. Hy gaf vooz / dat Christus den alderhoochsten Propheet was / upt Godes geest / sonder alle smette der sonde ende ontfanchenisse / toecomende Richter der volcken. Dat hy nochtans een onlydelijck lichaem ghehadt hadde / ende dat de Christenen dwaesselijck zijn graf sochten / diens die niet geleeden en hadde. Want Christenen verheft hy eens-deels boden menschelijcke wps / nu een Geest / nu dat Woort / nu Godes ziele int lichaem der maget mensch geworzen / vercondigende / nam oock selve den Doop aen van Sergio den Nestorischen Moninck / op dat hy vooz een Christen gheacht worde / ende zijn wilde. Niet hem behagghen de wonder werken Christi / nochtans hechte hy daer mede aen / dat de Evangelia eens-deels van der Apostelen Discipulen verbalscht waren. Hy verloochende met de Sabellianis de Triniteyt / ende met de Manicheis en wilde hy geen getal inder Godeheyt toelaten / ende verloochende met Eunomio de ghelijckheyt Gods des Vaders ende des Soons. Hy sepdemet Macedonio / den Hepligen Geest ware een Creatuyp / ende wildet altemael niet dat Oude Testament lappen. Nam Mopsen vooz hem / van de veehepdt der vrouwen.

Maer dan Christus de byphepdt van der Wet leerde / daer mede betooverde hy dat volck / ende nam ober al wat upt / daer mede hy hem by den onvernustige volcke een aensien ende aenhanck maecte / ende zynen grouwel nam also d' oberhant / dat slechs een cleyn deel Europe aen Christa ghelooft / maer Machometi dat grootste deel Europe / met schier geheel Asia ende Africa.

De Sarzacenen die desen grouwel ende grontjop eerst innamen / woonden in Arabien / dat aen d' een deel aen Judeam / aen d' ander aen Egyptum stoot. Maer by sy haer noch hebendaechs de rechte erfgenamen der beloftenisse ende des zaets Abzage te zijn / geloven / waer by sy Sarzaceni / van Sara af / willen genoemt zijn / en niet Agarem / van Agar. Du haer aencoemste is also geschiet.

Als Keeser Heraclius tegen de Perssen / de Araben / oft Sarzacenen / om hulpe aentiep / ende haer besolde / verkregghen sy den Keeser victorie. Als sy nu vernamen / datinen ontrouwe met hen spelen wilde / wierden sy upt aenhussinge Machometi daer toe behout / dat sy in Cyziam wecken / Damascus innamen / ende haer aldaer sterckten / Egypten overvielen / voort na Persidem henen / namaels na Antiochjam / Hierusalem / so dat haer gewelt ende name dagelijcx also wies / ende alle hare sake so victorieuselijck stont / dat henlieden niemant meer wederstaen en konde / de wyle sy in kleyn Asiam / dooz Armeniam / Mediam / ende Persiam klommen / ende altemael met Crijch vernielden / en

In Arabia heeft Machomet eerst begonnen.

Saracenen aencoemste.

onder haer wierpen. Daen stelden
 haer die Saracenen te weere/
 maer quamen haest in deser ver-
 twijfelinge / dat sy hen lieden te-
 gen trocken / haer over gaven / en
 chyns te geven aanboden / namen
 oock daer het gelobe van hen lie-
 den aen / ende lieten se met hen lie-
 den in Perside regeeren / overga-
 ven also dat Rijck ende 't geloobe/
 welck haer also verbonden heeft /
 dat eenen langhen tijdt sonder on-
 derfchept / Saracenen vooz Turc-
 ken / ende Turcken vooz Sarza-
 cenen / als oft een volck ware / ge-
 naemt geworden zijn. Ten laet-
 sten heeft der Turcken naem d' o-
 verhant genomen / ende de gene
 uptgebeten / so geheelijck / dat sy
 der niet eenen meer in haer Hofen
 hebben. Den Turckischen Keeser
 heeft drierley Hofghesin. Ten
 eersten by de achthondert Soude-
 nieren. Dese hebben Casteelen
 ende Doorpen / nae eenen pegelijc-
 ken weerdich is / upt genade des
 Keesers / vooz haren soldt / ende
 al der selver incomen. Den Keeser
 heeft altijts twee Hepplegers /
 eenen op Asiam met zijn Hoofstie-
 den / den anderen op Europam /
 met zijn bysonder Crichs-rustin-
 ge / lieden ende manieren. Haer Ca-
 piteynen ende opperste Hoofstie-
 den heeten sy Bassas.

Want des
 geloofs.

Geen Sa-
 racenen in 't
 Turckische
 Hof.

Ten anderen heeft den Turck
 een Kupterpe ende volck / dat son-
 der eenigen soldt strijdt / ende al-
 tijt vooz aen 't eerste zijn / al wat
 sy winnen is haer epgghen / alleen
 het vijfde deel overleveren sy den
 Coninck / der selver zijnder by de
 veertichmael dupsent.

Dat derde gheslacht zijn de
 voornaemste / by de achthondert /

upt der Persen ende Scythgen een
 vergadert Ridderfchap / dat zijn
 des Conincks Raden Crauwant-
 ten / ende Ridderfchap / ende zijn
 gemeynlijck upt de opghewassen
 knechtens / die de Coningen som-
 tijts misbrupckt hebben / daer toe
 uptgekozen / verplicht / ende tot
 de bedieninge geset / om des Co-
 ninck lijf te bewaren / ende vooz
 zijn handen / der selver zijn ghe-
 meynlijck dupsent ende drie hon-
 dert. Voorts so heeft desen Keeser
 drierley Crichslieden te voete / oft
 voethknechten / ten eersten jonge /
 die noch geen baerden en hebben
 gesehozen / die gewoontmen sijn
 kens aen / ende leertse crichs / kon-
 sten ende aenslagghen / ende men
 sentse aen stozzen / om steden
 aen te loopen: Item in de bestrin-
 ge / ende der selver zijn by de twin-
 tichmael dupsent. d' Ander zijn de
 lichte knechten / die sien op de
 Kupters ende peerden. Van dese
 zijnder ober de veertichmael dups-
 sent / sy moeten vozen aen / ende de
 voozweer breeken / ende de peerden
 vellen / der selver soldt is met den
 Crichj upt. Ten derden is den
 Conincklijcken geweldigen hoop /
 tot in tweemaal hondert dupsent.
 Dese volghen na de drie Rotten
 der werck-lieden / die op haren
 penninck oorlogen / houtdragers /
 den Crog / die den strepden haer
 nootdrift te wege brengen ende
 beschicken / maechen wegghen ende
 bzuggen / steenhoopen / pastepen /
 ende schutten tegen de vanden.

Da dese volgen een grooteme-
 nichte Cramers / Coopliesen /
 Wisselaers / op datter niet tot
 menschelijcken ghebzupcke noot-
 dzuchtichs en gebreke. Tot desen
 alle

allen en is hem onder veel stucken aen desen volcke / geen dinck meer te verwonderen / dan een ober grote dapperheyt ende snellicheyt in al haer doen / ende een stantvastich staende herte / ende onwankelbaer gemoet / dat hem selfs niet en verschoont / toe laet noch versage. Van goede belt-ozdeninghe / ende van groote gerechticheydt. Om een cleyn overtredinge wort eenen dat leven ghenomen. Ick swyghe hier de overnatuerliche conste / onder ende boven het water te swemmen / eenen so langen wech ende tijt. De geschickelijcheyt haer van de Bergen af te laten. Gemaent zijnde / zijn sy veerdich over stock en block / geens slaeps / geens hongers / vozts / sc. en wort verschoont. Sy en gebuycken geens opzoers / geens geroeps oft bulderens in den Crich. 's Nachts ist in haren leger soo stille / dat sy de gebanghenen dickwils vooz bp laten loopen / eer sy eenen opzoer maecken / ende sirpden met sulcker vernuft / dat ghy 't meer een Clooster / dan eenen Crich mocht noemen: Niemandt en wort met wijn beladen / daer en wort geen spel geleden / maer alle man neemt zijn dinghen waer. Niemandt en sal hem verwonderen / dat sy also toenemen. Sy zijn 't alleen tot onsen tyden / die na rechter aert ende conste des crichs oozlogen: geen sulck arbeytsaem / onberdzoten volck en heeft opt penant gesien / also dat dit volck onoverwinnelijck is / ten sy dan dat sy selve oneens worden / oft met pestilentie ende sterfte bescreven.

Sy dragen een eerbare kleedin-

ge / aen haer Sadelen ende Coomen en wort geen curienheyt noch oberbloet ghespeurt. Niemandt en draecht eenige wapenen over hem / dan als den Crich begint / ende datmen tot genoeghe scharmutse len wil. De Hemelen voeren alle dinck na. Sy gaen als kinderen vzedelijck henen / also wy hooren sullen.

Sy bidden vooz de Crichslieden in haer vergaderingen / vooz namelijck / vooz de verslagenen / die sy heplich rekenen / ende vooz Martelaers achten. Na volen den crich besietmen terstont de registers / wieder gebreecht oft uptgebleven is / ende men stelter terstont andere in de stede / ende ofter wel sommighe onder henlieden soo machtich zijn / dat sy een Heer in 't veldt toe te rusten ende te verleggen vermochten / so hebben sy nochtans die ootmoet ende armoede so lief / dat sy henlieden geen recht huys en bouwen / ende alle prouckerpe myden. Waer by sy Schilderpen ende Weelden also wech werpen / dat sy de Christenen daerom Afgodisten noemen.

Sy onthouden haer daerom (uyt een Wet) van den Wijn / om dat daer upt allen onraet komt.

Alle jaren vasten speen gantsche maent / alle dagen stijf na malkanderen / tot dat de Sonne ondergaet / gantsch geen menscheliche spys probevnde / s'nachts maken sy goede ciere / ende verlustighen haersongelucks.

Alle jaer souden ende moeten de Saracenen nae Mecha komen / om aldaer haer verbondt te vernieuwen / ende tot eender recognitie haer gelobe te belpden,

Turcken
houden
Paesschen.

Sp houden oock Paesschen tot gedachtenisse des Kams / die Abrahams in de Doornhage hangen vant. Sp en dwingen niemant tot haer gelobe: daer by comet / dat ter in Turckpe so veel ende menigerlep geloven zijn / als in eenige ander plaetse.

Haer Priesters en hebben niet veel onderschepts noch boozdeels booz eenen ghemeynen Bozger / behalven alleen datse van alle beswaernisse vry zijn / ende in grooter eeren gehouden worden. Maer sp generen haer als andere / van haer vee / Maechden ende knechten / &c.

In somma / wie menschen bloet vergiet / diens bloet moet vergoten worden. Ende in desen ghevalle gaet Moyses by henlieden sij in den loop: Tant om Tant / hant om hant / &c. Die in Overspel begrepen wort / moet met de Overspelster na de Wet sonder genade gesteenicht worden. De Hoererpe heeft oock haer straffe / namelijk / acht hondert uytgedruckte slagen. Een Dief / eens oft tweemaal begrepen / wort so dickmaels geslagen met soo veel slagen. Ten derden wort hy van een hant berooft. Ten vierden eenen doet.

Wie eenen anderen eenige schade doet / die moetsse hem wederleggen sonder alle achterdeel.

Sp en laten geen getuygen toe / dan die / die van eenen so goeden name by henlieden is / dat sp hem oock sonder Eedt souden gelooven.

Die tot zijn dagen gecomen is / en wort sonder houwelijcken staet niet geleeden. Oytgenomen Moeder / Suster / Dochter mogen sp ne-

men welcke haer lust. Dziemael mach eenen zijn wijs / uyt een pegetijcke oozsaecte / van hem doen / en so dickmaels wederom aennemen. Maer de vrouwe macht doen soo sp wil / is sp eenen anderen getrou / so heeft desen zijn recht haer weder te epffchen verlozen.

Sp gelooven een Verrysenisse / eeuwich leven / ende vyer. Den genen die haer Wet houden / beloven sp dat Paradijs / daer sp hebben sullen wat sp willen / schoone vrouwen / goeden moet &c. Maer die haren Alcoran niet en houden / dreyghen sp sonder ghenade ende middel dat eeuwich vyer.

Dat geloven sp in somma: So pemandt Godt geloof / ende spnen Propheet Mahomet / dat die sonder middel salich is.

Hi / tegen dese boven verhaelde Historie / isser wat dat volcht van eenen gevanghen Sebenbozger / 22. Jaer daer in gevangen gelegen (Anno veerthien hondert ende ses-en-dertich gevanghen / Anno veerthien hondert ende acht-en-vijftich / wederom los gelaten) beschreiben. Die is desen tijt / alsoo hy waerachtelijck van hem selven schrijft / in der Turckpe sevenmael vercocht / sevenmael ontkloopen / sevenmael weder gecocht ende gevanghen. Waer in hy haerder Barbarischer spraecke soo gewoone gheweest heeft / dat hy zynder moeder sprake gheheel vergeten heeft / ende haers geloofs so onderwelen / dat hy meer daer af wist te segghen schriftelijck ende van bukten / dan sp selve: ende is daerom ten laetsten niet met een cleym beneficie by henlieden begaest geworden.

Turcken
geloben de
verryse-
nisse ende
ewigh
leven.

Historie
van eenen
Seben-
bozger in
Turckpe.

Lot

Tot welcken niet alleen de nage-
bueren / maer oock van verze ge-
sonden Legatien quamen / om hem
van haer eygen gelobe te hozen /
ende kaeft te vraghen. Hy is oock
van zynen laetsten Heere so liefstal-
lich geweest / als eenich van zyne
kinderen / die hem by los gela-
ten / ende met vyshpdyt begaest
heeft / ende hem des keiserlycks
Vyshprief te wege gebzacht / dat hy
van alle man onverhindert / in der
Turckye by mocht hanteren /
doen ende laten / als een Turck /
wat redelyck ende billijck is. En
zijn laetste Heere heeft hem oock
in de stede eens kindts willen aen-
nemen / ende met zijn ander kinde-
ren een Erfgenaem maken van al-
le zijn goeden / op dat hy slechts
by hem bleef / t welck hy hem
niet wel en heeft connen ontseg-
ghen / ende met listen moeten af-
snaen / doorghevende dat hy na een
hooge Schole wilde / ende weder
comen: Dies sy hem by den Na-
me Godts / ende haers Propheetes
Machomets beswooren. Maer hy
doer met zynen keiserlycken Vy-
shprief ober Zee wech. Dese heeft
namaels die warachtige Histozie /
hoet doen te zijnder tyt daer ghe-
staen heeft / beschreven / als hier
na volcht.

Van der Turcken aankom-
ste ende afkomste, hoe sy heb-
ben begonnen het Oosten te be-
sitten ende te bewoonen.

Het is onloschenlijck ende
kenneelijck / dat alle Histoz-
schrybers hier in ober een komen /
dat de Secte Machometi / ende het

ghelobe der Sarzacenen / van
Machomet haeren Propheet ende
Derlepper (ter tijdt Bonifacij 5.
ende Heraclij des keisers) is af-
komen / Anno sesghondert: in vol-
ler bloepffel gestaen onder Paus
Leone 4. ende keiser Lodowijck
1. Anno sesghondert negen-
en-twintich. Want sy haest in een
sulck onsprekelijck getal ende ghe-
swernite opwieffen / dat sy (als
sy alrede ober langhe Jerusalem
behuyst ende overwonnen hadden)
in Italiam komende / alle dinck
verwoesteden wat sy aenguamen /
Roome overbielen / beleggherden /
ende overwonnen / Sinte Peters
kercke tot eenen peertstal ghe-
maecht / alle dinck ghebestruert
hebben / ende niet alleen Italiam /
maer oock in den wederkeer dooz
Siciliam repende / alle dinck om-
gekeert / ende dat verdozven Co-
ninckrijck hebben sy laten liggen
ende zijn ober Zee met grooten
roof beladen / wederom t huyse
gescheept.

Anno twaelfghondert ende tach-
tentich / begonnen sy met valsche
wonderteekenen te luchten / op
dat sedit Dypvel in haer dwalinge
behielt / ende also hy (uyt gehene-
kenisse Godts / wanneer wy de
liefde der waerheyt van ons stoo-
ten (alle Secten ende bebaerden
bevesticht. Nu / oft alwel het ge-
lobe Machomets / hem haest ver-
re uytscheyde / ende eenen grooten
aenhanch kreech / die haer metten
eersten niet Turcken / maer Sar-
zacenen / van Sara noemden: so
en was nochtans haer rijck ende
gebiet ten eersten niet so wijt strec-
kende als haer gelobe / maer veel
menigherley Heerschapppen na-
men

Roome
van de
Turcken
gewonnen

Turckſche
naam boez
af.

men dat gelobe aen / die daerom
niet Turcken en waren oft hieten/
tot dat Ottomannus een Tartar/
hem veel verlozen Tartaros aen-
hangich maecte / ende de aenſtoot-
tende Landſchappen met zynen
verlozen hoop overviel. Die noem-
de hem metten zynen Turcken/
ende liet hem eerſt deſen name be-
hagen. Waer by de Turcken van
de Tartaris quamen / eerſt bin-
nen dziehondert jaren / boozmaels
oock haren naem onbekent / ende
dat de Tartari noch hedendaechs
de Turcken haer onderſaten ende
onderdanen noemen / daerom dat
ſp van hen lieden afquamen / ende
by hen lieden alleen ſlechte verlo-
ren lieden geweest hebben die haer
met haren oproerſchen Hoofman
Ottomanno hebben opgemaecht /
ende van haerder ſonden wegghen
(ſo ſp ſegghen) kortſ also in een
ſulcke macht opgewaſſen / ende ſo
menichſuldighe victozien gehadt
hebben. Deſen en is ſchier in drie
hondert jaren niet teghengeſtaen.
Wat Godt daer mede meynt / ge-
be ick den Geſtelijcken te ooz-
delen / alſoo wil Pirkepnerus.
Maer den Sezenbozger ſept.

Als den grooten Soldaen booz-
tijts de landen in 't Ooſten met
grooter victozie tot aen de Zee
verkrech / dat hy alſdan deſe lan-
den in ſeven Bozſtendommen oft
Coninckrijcken gedeelt heeft / ende
ſeven Bozſten daer over gheſet/
eenen pegelijcken een / tot een Erſ-
leen inghegeven erſelijck te beſit-
ten. Ende dat dan Ottomannus/
oft Otmanbeg den eenen Bozſt
haest ontrent hem gegrepen heeft/
ende den naeſten Bozſt met Crich
aengetaſt / de welke / als hy hem

te ſwack was / ſoo verliet hy zyn
Rijck / ende vloot totten berden
Bozſt Caromanbeg. Als hy nu
dit Bozſtendom ſonder weder-
ſtant verkreech / ſo greep hy / om
zijn Rijck te vermeerderen / noch
boozder op d' ander ſyde zyn nage-
bueren aen / ende verdreef dien/
gelyck den eerſten / alſoo den der-
den / vierden / vijfden / etc. Tot
aen den ſevenden : alſo dat hy nu
de ſes Coninckrijcken inhielt / ende
hem nu alleen Caromanbeg tegen-
ſont / ende dat daerom / dat de an-
der vijf Coningen / met haer beſte
Manſchap ende rijckdom / tot hem
gebloden waren / om hem byſtan-
dich / ende aldaer ſeecker te zyne/
oock daerom / dat dit Landt van
natuurpe ſchier onmogelijck is / te
beoozlogen ende ſo ſtoutelijck te-
gen den byant in de teghenweere
toegeruſt / ſoo geheel / dat by hen
lieden een ſpreekwoort is / Caro-
manbegh ſal eeuwich beſtaen /
want oft wel dit Bozſtendom veel
aenſtootsgeleden heeft / ſo en wor-
ter nochtans niet oft wepnich
uytggericht / ende dat ſp andere
altijds meer ſchaden toevoegen/
dan van haer ontfangen. Even-
wel zijn ſp ſlechts ende in haer
Landt ſoo weerelijck ende on-
verwinnelijck : alſo dat de Tur-
cken met deſe te gelyck moeten by-
de hebben / anders als hy zyn
Rijck ſlechts den rugge keert / ſo
liggen hem deſe int laet / verder-
ven ende verſtropen terſont / al
wat ſp aencomen / d' welck drie-
mael geſchiet is in twee-en-twint-
tich jaren / de wyle deſe Sezenboz-
ger in Turckpe geweest heeft / en
hem altijts groote ſchade toege-
voecht hebben. Daer tegghen oft
als

Caromane
d. g. beſtaet
eeuwich.

alhoewel den Turk wraeckgierich tot vergeldinge / dickmaels opgeweeft heeft / ende sonderlinghe eens / terwyle de voornoemde Seibenborger in der Turckpe gheveest heeft / met sulcken ernst / om hem geheelich upt te roepen / so datter alleen twintich duysent met bylen mede trocken / die al wat sy van boomen ende ghewasch aenquamen / soudent afhouwen ende uptroepen / eventwel wepnich heeft uptgericht: alsoo dat hy ten laetsten moeste afwijcken / vrede met Caromanbeg maecten / ende alle dinck on-volepnt laten. Met desen woort de Turk geoeffent / recht als Israel / metten overblyvenden volcke ende vanden in Chanaan. Alsoo blijft Caromanbeg na dat spreek woort noch heden besaende.

In desen Ottomannus oft Otmanbeg / ende zijn kinderen / zijn noch heden na erfelijcker Linien / Keysers in der gantscher Turckpe / ende der Turcken-Rijck is / na ouden gebruyck / over geen yde der Zee / noch heden in seiven Dorstendommen gedeelt / die oock noch haer oude namen hebben / hier met ernst na gelaten.

Van de vermeerderinge der Turcken Secte, hoe ende wanneer sy den naeme Turcus oft Turcken, hebben begonnen.

Als nu dit volck van Machometo eerst den naem Sarzace: men ontfingen / als kinderen Sare / niet Agar / (want sy houden haer als de kinderen Abzage / den welken billich de heerschappye /

ende den seggen der Aerden toebehoort) soo begonnen sy ontrent haer te grppen. Ten eersten / de aenstootende vzedelijcke weerlose Christenen / van de welcke hen vele upt vzeese / om de grouwelijcke vervolginge te ontvlieden / willich overgaven / waer hy noch veel steden ende Sloten van de Griecken noch ongeschepnt / onder den Turk zijn. Terstont moesten de Christenen / om de Christenen te vervolghen / den Turk bystandich zijn / waer mede sy Christus verlozen / ende tot enkel Turcken / jaer booser dan Turcken werden: hoewel sy noch niet verloochent hebbende / haer goede Christenen te wesen dincen lieten / ende begonnen den Turk te raden / de Christenen haer broederen te verschoonen / maer haer gebanchelijck aen te nemen / ende schups geboert zijnde / booz dienstmaechden ende eyghen knechten te gebruycken / welke gevanghenisse arger was dan de doot / ende de Christenen der Christenen arger vanden waren / dan de Turcken. Doen begon allephkens de gewooneht ende begerte van meer ende meer knechten ende dienst-maechden te besitten.

Also heeft dese Turckische Secte / booz bystant der onchyzistelijcke Christenen / boven maten seer d' oberhant genomen / die in alle dingen haer handen ende mont geweeft hebben eenen langhen tijdt / ende de Turckpe met arme gebangenen Christenen verbult / om den Godloosen volcke te dienen / alsoo dat de boosheyt der verloochende Christenen / in vervolginghe der Christenen / den Turcken verze te

Christenen
in der
Turckie
arger dan
de Turcken.

boben ginck.

¶ Maels tot meerderen schijn ende bedrach / begonnen sy ter tijt Ottomanni / als nu den Dupbel haer gelobe met valsche wonder teckenken bevesticht / ende haer gelobe eenen gewichtigen overnatuurlijcken naduck ontfinck) Theozici / gekozumpeert / Turci / ghenaemt te worden / dat is / de geestelijcke / welke name sy hen selven gaben. Doen begonnen sy als upt eenen billijcken pber / alle ander gheloven ende kercken te verbolgen / als den welcken alleen dat erfdeel der aerden ende heerschappie toebehoorde / ende daer noech oock tot alle den voorgaenden quaede / eenen snooden Middaechschen Dupbel/ende versierde ootmoet / om te verbolghen onder den name der Jalousie tot Godt / alle ander volcken: waer mede sy in een dobbel onheylsamer boosheyt geraeckten / waer by sy niet onbillijck Turci ghenaemt werden / dat is / geveynde Apostrijten / oft schynende Heylijghen. Alsoo willen sy noch alleen dat volck Godts zijn / alle ander volcken voor Heydenen / ende eenen grouwel voor Godt achtende / also sy van Machomet onderwisen zijn / ende mette valsche mirakelen nu ter tijt also bevesticht / verblint ende betoovert zijn / dat sy eer haer leven / dan haer gelobe laten / gelijckmen dickwils ervaren heeft / ende over twintich Jaren tot Obden seer veel onthooft wierden / den welcken men altemael dat leven ende allebyzpheyt toe seide / so sy weder riepen / van haer dwalinge affonden / ende tot Christenen wierden. Waer sy wilden eer

altemael ghedullich ende willigh sterben / behalven eenen / die wederriep / mogelijck niet van heren / maer upt liefde zijn leven te verlossen / dan haer gelobe te wederzoepen.

Turcken
lyden alle
macellifac-
tie om haer
gelobe.

Van de sorghe, listen ende aenlagen der Turcken, om de Christenen te vangen.

DEn Turckschen Keyser hont boven zijn gemeyn Hofgesin twintich / oft derich duplen mannen / meer listich dan sterck / ende grootmoedich. Den selven set hy voor / eenen ghelijcken dapperen Hoofstman / tot eenen Dozt / die recht als de Sluppmoorders ende heymelijcke Roovers / s' Jaers eens / twee / oft dziemaels onverschens om te rooven uptrecken in vzeende Landen / so stil ende verswigen / dat haer eygen nabueren haren henenbaert nauwe connen vernemen / upt oorzaecke als volcht. Want als sy de repse / de welke geheelijck in aller haeste gelegen is / in den sin hebben / so bereyden sy Peerden ende oock haer selven met so geschickelijcker Conste toe / ende so rassche lichte Ruyterpe / dat sy voorts ende voorts rotten rocht veerdich ende bereydt / een gantsche weke maghen voorts baren / sonder eenich naedeel: noch van haer noch van haer Peerden / oock sonder eenich peysteren onderwegen / maer sy hebben ende voeren met hen / daer sy des nachts ergens op een gelegen plaetse / haer ende de Peerden / in aller haeste mede voeren. Maer eer sy uptrecken / onttrecken sy beyde hen selven

Sluppende
de Gotten
ende Gyp-
terpe in
Turcke
omdement-
schen te
vangen.

selben ende den *Deerden* / met geschickter ordinantie ende *Const* / de *spse* ende den *dzanck* / ende *maecken* haer selben met goeder / doch *wepniger spse* / op den wech lichtveerdich / ende *crachtich* / op dat de *swaerheyt* ende *vethepdt* des *bleefschs* afneme / ende dat hem de *cracht* inwendich in *marck* ende *gebeente* inkeere ende *vergader* / op dat *hepde* *Deerden* ende *mannen* / tot het *loopen* ende *rpden* des te *dapperder* zijn.

Sp *geben* oock / eer *sp* haer op den wech *maken* / verze een ander *repse* *vooz* / dan *sp* in den *sin* *hebben* / op dat *sp* nergens *dooz* eenen *Bespier* vermelt en werden. *Sp* en *trecken* oock niet / ten *sp* dat een *pegelijck* twee *trouwe* *Gelepdt* *mannen* hebbe / die alle *wegen* en *paden* *weeten* / *repfen* also *snelijck* *dach* ende *nacht* / *geenen* *rechten* *wech* / *dooz* *enckel* *sluppholen* / tot *semitjs* in de *vier* *dachzeplen* *eenen* *merckelijcken* *langhen* *wech* / so dat / oft al wel *sommighe* haer *vooznemen* *mercken* *wilden* / dat *menfe* *nochtans* niet *vooz* *comen* / noch oock haer *aencomste* daer *sp* *henen* *willen* / *verzaden* en *can*.

Om de *natupze* ende den *aert* der *mensch* ende *Deerden* te *kennen* / hebben *sp* een *nulcke* *erbaringe* ende *geschickelijckheyt* / dat *sp* *flechs* *upt* het *aensien* / alle *aerde* ende *gebreck* *connen* *af sien* / *ghelijcken* *als* *uptgenomen* *goede* *Natuer* - *kenders* - ofte *Physici* / want niet eenen *eenigen* *aenblich* / *kennen* *sp* *terfiont* / van wat *aert* / *nutte* / *cracht* / *ouderdom* / *ghebreck* / *geschickelijckheyt* ende *natupze* een *mensch* oft *Deert* *sp* van wat *geluck* / *waer* toe *gebrupcke*

lijck / dat *weten* *sp* oock *aende* *kinderen* te *sien* / tot wat *hantee* *ringe* *sp* *bequaem* *toecomende* *zijn* *sullen* / dit *zijn* de *Nedercpnen* oft *Physici* *bp* ons / van *ghelijcker* *macht*.

Ick late hier *onderwegghen* te *seggen* / hoe dat *hen* *gheen* *dinck* met *allen* / tot dese *repse* en *belest* oft *benaude* / noch *ongeweerte* / *coude* / *hitte* / *locht* / noch *stozm* / *sp* en *schouwen* oock niet de *lanckheyt* ende *boofhepdt* der *wegen* / *strangheyt* der *plaatsen* ende *lantschappen* / ende dat noch *meer* *wonderlijck* is / *sp* en *plepsteren* *nerghens* / *maer* *voeren* al haer *nootozust* van *wapenen* / *spse* / *dzanck* ende *cleederen* / *vooz* haer ende haer *Deerden* / met haer / *sonder* *eenige* *hindernisse* / ende hoe *sp* met so *wepnich* / *nochtans* *crachtige* *spse* / *eenen* *soo* *verzen* *wech* *repfen* / dattet den *onervaren* ons *gheloooffelijck* is / ende dat de *Sebenbozger* hier *liever* *swygen* dan van een *lengen* *ghesuspitioneert* werden wil / het *welcke* *hp* oock *selve* niet en *sonde* *geloben* / waert dattet hem de *erbaringhe* niet *geleert* / ende dat *hp* 't met *zijn* *eygen* *oogen* niet hadde *gesien* / *soo* en *conde* *hp* niet *geloben* / dat *hp* oock *selve* van *hen* *selven* *gehoozt* hadde / ende *sepdt* *byp* *upt* / *soo* *hp* haer *listen* / *daden* ende *wonderlijcke* *hanteringen* *beschypben* *wilde* / datter een *Chromycke* niet *ge* *noechsaem* toe en *ware*. Also *waren* *sp* in dese haer *voozghenomen* *repse* *voozts* / tot dat *sp* *onversiens* *veel* *ghebangeren* *overzafsen* / *snappen* / *vanghen* / ende met *henlieden* *thups* *voeren*. Die nu haer *gelobe* *byp* *benemen* / die

moeten dies te meer spden / evenwel hebben sp om haer eppen proffits wille groote zorghe / datter geen upt de gebangen Christenen te niete en come / noch geboot en werde / welch sp een groote moort achten / altydt op die hope vermachte / dat hem de gebangen beteren ende bekeeren sal / oock meestendeel haer daer in verschoonende / op dat spse dies te langer booz knechten en dienst-maechten hebben. Want oft alwel de Turcken so machtich is / dat hy veel Landen ende Eplanden niet ghewelt beropgen mocht / so verhoedt hy nochtans also den dootflach ende het bloedt vergieten / dat hy veel liever een levendich en chijnbaer / dan een vernielt / ledich ende verdorpen Landt begeert te besitten: waer by sp geenfins (also den Seibenborger schryft / ende dit zijn woorden zijn / de menschen en dooden / dan upt den hoochsten noot / waer by wel te vermoeden is / dat dit niet geboren Turcken (evenwel Turcken genoeg / ja erger dan Turcken) gheweest hebben / die booz Weenen in Oostenrijck / also alle dinck wat sp aenquamen / sonder eenich ontfermen vernielt / gemoot / ende jammerlijck in stricken gecapt hebben / maer veel meer boose Christenen / Ziegepniers / Katsen / Stradioten / Hussiten / ende diergelijcke versaren / bloetdorstich / aenhangende gepuffel: also oock de bebaringe luydt. Want pnniers nae deses Seibenborgers getuygenisse / de Turcken van natupzen moort wijchen / waer sp 't boozby gaen connen / ende niet also woortgierich en zyn / dan als sp haer we-

Turcken
niet bloet
maer volck
bozstich.

ren moeten / oft de blucht geben / ende de nootweere te nemen / gedwongen worden.

Hoe de Gevangenen behoudea, gekocht, ende verkocht worden.

Voorts / op dat de gebangenen des te gheboechlijcker behouden ende getregen werden mogen hebben sp haer daer toe gheordneerde Cooplieden in alle steden / der welcker coopmanschap ende hanteringe is menschen te koopende te verkoopen / die daer toe gelijck alle andere Coopheeren / Privilegie hebben / dat sp de gebangenen over al moghen koopende verkoopen / lossen / versetten ofte verpanden / het sp wie / oft van wien sp willen / nae uytroepinghe der Statuten ende Keligen Item dat sp sonder eenige hindernisse dese Coopmanschap mogen dypen / niet alleen in Steden / maer oock in Legers trecken met ketenen / op dat sp de gebangenen van de handen der Kuyteren ende Christichknechten gekocht hebben / daer aen vast maken / ende also een eppen bee dypen / verkoopen / waer / ende hoe sp willen.

Somtijts worden der in de Cozlogen so veel gebangenen / dat de Turcken besorgen / dat spse belangen niet souden gebuycken mogen / dan zijn sp dickwils so goed coop / dat mender vele om een klepne somme gelts coopt ja dat somtijts een mensche om eenen bilten hoet gegeven wort / somtijts zijn sp seer diere / daer na datter veel is / Item daer na dat sp jonck / sterck / schoon / konstelijck oft niet / zyn.

Cooplieden van menschen.

Coopmanschap ende hanteringe mette menschen.

Du

Nu dese Cooplieden dese coo-
pen/ coppelender somtijds thien
oft twaelf aen een heten/ verkoo-
pen naemaels eenen pegelijcken/
na dat hy van Godt niet sonder-
linge gaben geabelt ende begaest
wozt. Etenwel en wozt daer des
vlesich Eddeldoms oft eenige weer-
dicheyt des Staets niet gheacht
maer een Edelman gelt effen alsoo
veel als een Boer/ Daer als Leer-
ke/maer op de gabe des lijfs wozt
gesien/ oft hy out/ jonck/ sterck/
schoone/ van goeder Complexie/
sibthyl/ konstelijck/ welghedaen/
dapper/ sonder smette oft niet is.
Daer gelt eenen ouden Boerach-
tigen Drol weynigher/ dan een
dapper stout Man.

Somma/ Sy hebben slechts op
dese dingen allen acht/ als wan-
neer pemandt een ander Dee oft
Peert koopt/ daer worden de ge-
banghenen op een plaetse nae de
merckt geset/ daer worden sy ont-
kleet ende ontbloot/ ober al wel
besien ende gheprobeert/ oock de
vrouwen ende maechden/ op dat
men sie/ oft sy sidt-byeuckich/ lam/
ongedaen/ ofte beschadicht zijn/
daer grijptmense tot meerder
schande ende bespotttinghe open-
baer aen/ men thoont alleman ha-
re schamelheyt/ ende moeten oock
geheel naecht ende bloot vooz alle-
man henen gaen/ springhen ende
loopen/ op datter blycke/ oft den
beplen mensche/ swack/ ghesont/
dapper ende Man oft Wyf sy.
Men besiet oock de Maechden oft
sy geschoffiert/ gebroken ofte ghe-
cozumpeert zijn/ ofte niet/ daer
nae geeft ende cooptmense/ een
Maeght dierder dan ee geschende.
Ende so hem pemandt wilde scha-

men/ende de handt vooz syne scha-
melheyt houden/ ende den selven
dyppen sy met Scorpioenen/ sla-
gende geesselen daer toe/ dat hy
van noots wegghen/ de schaemte
moet baren laten/ daer wozt de
sone dickwils int aensien zijns va-
ders ofte moeders vercocht. Daer
wozt eenen bedroefden schaem-
achtigen man sijn wyf genomen/
die hem lief is/ ende eenen ande-
ren man gegeven/ ende als een
Doere verkocht ende bespot. Daer
en neemtmen niet selden de kinde-
ren van de Vozzen ofte armen der
moeder/ ende daer en wozt glat
geender weerdicheyt/ noch geenes
ouderdoms/ noch staets ver-
schoont. Daer gelt effen den Rid-
der gelijck den Boer/ ingeval hy
geen ander gaben en heeft/ dan
zijn geboorte/ als sterckte/ jeuch-
delijckheyt/ &c. die hem bet ver-
koopelijck maecken. Als dan wozt
den verkochten tot eenen eeuwi-
gen dienst t' huys geboert/ daer
en is geen hoore van eenich upt-
dienen/ so lange als hy leeft/ daer
wozt allen boosen arbeyt op synen
hals gelept/ so datter dach noch
nacht/ noch troost/ rust/ noch
rouwe en is/ uptgenomen wat sy
hen lieden om haer eygen profijt
wille geben moeten/ op dat syse
niet op een repse beswyckende en
maken/ ende des anderen daechs
niet meer arbeypden en komen.
Somma/ wat sy hen goets doen/
het sy ruste/ eten oft dyncken/ dat
doen sy als eenen anderen Peer-
de/ hen selven te goede/ op dat sy
gesterckt zijnde/ des te bet trecken
ende arbeypden mogen.

Gelijck nu hy ons somtijts een
Dier meer wozt opgelepdt dan
het

Christenen
hoe mense
vercoopt.

Menschen
geprobeert
ende besien
als mense
coopen
wil,

het dragen mach / also zijnder soo veel grobe Turcken / die haer knechten ende diensmaechden / als Beesten boortdyppen / af-dyppen / also / dat sy als de Eselen / beschuyken ende onder den last neder vallen / met kluppelen torten arbept dyppen / ende onder de slagen moet sy hem dat lyden Christi laten opleggen.

Kingst ende ramp der ziele in den nootstal der eeuwigger ghebanckenisse.

Hier en lydt niet alleen dat lie haem onsprekelyken bedwanch / hunger / dorst / naechthept / armoede ende arbept / maer oock de Ziele / daer schynet / als oft haer een pegelijck vergeten hadde / oock Godt selve / daer krupt haer bevende herte onder den arbept / ende dat ongelooove vercht sonder ophouden met het gelobe / alsoo / datter hier veel beschuyken ende af-vallen / achtende dat Godt met den Turcken / sy / die hen sulcken seggen ende heerschapppe geeft / ende vergeten dewyle dat Crups Christi : Bele wenichen / also vermoet ende afgemat zijnde / hen selven de doot / die niet comen en wil / slaen selve de hant aen haer / ofte stozten haer selven sointijds over de Bergen. Daer denck't de geloofloose Ziele aller hope eeniger verlossinge ontfet (so God hen lieben niet wonderlijck in 't gelobe en behoudet) dat het met haer gedaen is / ende ladet op haer verwijfelinghe ende af val / also / datter veel onder dit Crupce te gronde vallen. Daer zijnder vele (sept den Seibenborger) die in de Berghen / Woschen ende Wolen ghebloden zijn / ende gewillich daer inne van hongers ende dorst noot gestorven. De sommige hebben metten strick haer leven geepndet / de som-

mige hebben haer selven in een water gestort / de sommige anders.

Van de begeerte der Turcken, om Maeghden ende knechten te verkrygen ende te behouden, oock van der selver vlucht ende verlossinge.

De begeerte van de Knechten ende Diensmaechden te besfitten / dat maecht het onsprekelijck pzoft dat sy van haer hebben / want sy lieden zijn der Heeren handen ende voeten / soo dat sy als Heeren / daer by ledich ende wandelen gaen / ende by hen lieden is een sulck mis-geloove ghe-raecht (d' welck hen lieden doch selden faelgeert) dat die behouden ende een Heere te zijn gedacht wort / die Diensmaechden ende Knechten heeft / waer door haer altmael een onberadelycke liefde ende gierichept / om dese te vercrigen / beseten heeft / wie eenen krijcht die denckt haest na den anderen / en der selver begeerte / wast boven maten met het geluck toe. Also vintmen daer die de dienstmaechden ende knechten te samen geven / ende beseten met hen lieden gantsche hupen / der welcker arbept / kinderen / ende altmael wat sy konnen winnen / den Heere toe-behoort / die hen lieden sointijts (op dat sy dies te lustiger zijn soudon om te arbepten) oock per wat daer af geeft / op dat sy voer ende dechfel hebben. Evenwel laet hysse geenins niet epgens hebben / maer hare kinderen die worden oock den Heere gebozen / dies sy lieden tot eeuwighe Knechten

Ant den eyghen knechten.

ten ende Maechden geheel epgen zijn / so dat hyse mach dooden / en verkoopen als een ander Dee / die moeten namaels haren Heere le-
dich onderhouden / ende rijk ma-
ken. Byt hier oorsake en isser nau-
we een hups in der gantscher
Turckpe / dat immers op het wep-
nichste sonder dienst-maecht ende
knecht sp. Daer by komet / dat /
hoe veel dat haerder int getal wor-
den / nochtans niet aen slaen van
weerde / maer slechts toe nemen /
want hoe meer knechten / hoe
merder profijt / en grooter Hee-
ren. Sulcks weten de Cooplieden
ende Mensch-dieven oock wel
dat hare ware met der veelhepdt
niet aen neemt / nocht overvlo-
die en mach worden / maer hoe
meer hoe beter.

Blucht der
epghen
knechten.

Gelijck nu de Heeren niet an-
ders en dencken / dan Maechden
ende knechten te gekrpgen / alsoo
en is der knechten clage ende wee
oock anders niet / dan den Heeren
te ontblieden: dat is al haer re-
den / dencken ende gepeynsen. Als
dan de Heere dit somtijts als van
eenen ongetrouwen Judas / die
wel dienen wil / ende dit het Heer-
schap aensept / ervaren / soo ver-
minderen sy henlieden alle dingen /
soo dat sy niet overschietens van
sypse ofte teeringhe / op de werch
en mogen behouden oft bereyden.

Woden dien / oft al schoon de ge-
banghenen op menigerlepe wipse
blijeden / soo richten sy nochtans
wepnich upt / also / datter nauwe
pemanant oncomen en can / ende
het selfde een wonder Gods ge-
reken wort / oorsaecke / de Turc-
ken hebben so veelderlepe manie-
ren bevonden / om alle weghen /

passagien ende oock aenlagen te
blijeden / te vooz comen / ende dat
te beletten / datter nauwe peman-
te blucht gedencken en mach / oft
hy is wederom gebangen / want
niemant en derf desen bluchtigen
coopen / ende waer hy eenen bint /
spreekt hy hem als zijn epgen
goet / aen / so moet hem den ande-
ren Heere oft Cooper / sonder alle
weder spreken / wederom geben.
Daer wordet dan dat ghegrepen
ongeluck gedobbelt: wordet daer
toe geprickelt ende gegeeselt. Vol-
hart hy in deser blucht / ende dat
hy anderwerf wort gegrepen / so
wort hy vercocht aen noch eenen
herderen dienst / oft met meniger-
lep opgelepden dwanck / van der
blucht genomen. Sommige han-
gen sy in haren arbept eenen pferen
clood aende voeten / die hen te blic-
den belet / d' andere branden sy de
Spanaderen af / soo dat sy dies
niet te min tot arbepten / maer
niet om te loopen bequaem en zijn /
die moeten een keten aen de voeten
dragen / ende na hen trecken / waer
sy zijn. Den selven snijdtmen nen-
se ende oogen af / waer mede ghe-
merckt zijnde / nergens toe dan
tot arbepten meer bequaem en
zijn. So geen dinck helpen en wil /
brengt mensche ten laetsten jammer-
lijck om den hals. Evenwel om
dit ongeluck te beletten / hebben
de geschickste ende vriendelijckste
Heeren een middel gebonden / op
dat sy de knechten van der blucht
ontwennen / ende om te dienen
millich / genepcht / ende bestan-
dich maecken / als dat sy een ver-
drach / compact ende gedinghe
met hen maecken om de vryheyt /
hoe langge / ende hoeredelyck hy
hem

Thammie
der Turc-
ken met de
knechten.

Verbout
om de vry-
heyt.

hem daerom sal dienen / hier af
maecken sp naemaels een op-
gerecht verdzack voor den Rich-
teren / daer wort alle dinck niet
getrungen bestant / en niet Brieven
geconfirmceert / op dat dese zyn-
der byzhept / den genen zijns trou-
wen dienst verskeret sp. Wan-
neer nu het verdzack ghehouden
wordt / ende den bestendenden tijdt
omme coont / so absolveert hem
omme richter upt kerserlijcker ghe-
welt / ende begaest hem met een-
wiger byzhept / also / oft hy schoon
elder gegrepen wierde / ende de
Brieven aenwees / soo en derf hy
noch gebangen / ghecocht / noch
vercocht worden / by Coninclyc-
ker hoochster ongenade / nae in-
houdt ende vermogen des instru-
ments.

Dyn-brie-
ven in der
Turckye.

Dese voorsepde Dyn-brieven
hebben hier voorzijts heerlijck ge-
weest / also / dat den gebynden ge-
heel ende al byz was / inder Turc-
kys te blyben ende te hanteren /
oft wederomme thups in zijn Va-
derlant te trecken. Maer nu zynse
wat verclepnt ende enger ingeta-
gen / also / dat den gebynden upt
Turckys nimmermeer t' hups en
derf trecken / maer alleen byz in
Turckys te blyben. Waer by alle
Havnen der Zee met het gebiedt
des Kersers besorght zyn / dat de
ontslaghe niet overgevoert en
worden / oft sp al schoon haren
Dyn-brief aenwysen.

Woben desen zynder noch twee
manieren los te worden ende te
ontloopen / int gebuyck: d' eer-
ste / dat dese die in haer diensten
heymelijck gelt gekregen hebben /
mogen van byemde ende omtrec-
kende Priesteren sulche Dyn-brie-

ven valscheelijck gemaect (want
sp genen Segel en besjoeden noch
hebben) koopen ende also heyme-
lijck wech trecken / ende soomense
op de vlucht beletten oft ophou-
den wilde / so toonen sp dese Brie-
ven / waer mede sp somtijts haren
Heere ontgaen.

d' Ander gebuyck is: in Turc-
kys zyn Mensch-dieven onder
eenen schijn der Cooplieden / die
trecken van d' een plaetse tot d'
andere / ende als sp knechten oft
Dienstmaechden ghemoeten die
geerne bloden / so nemen sp he-
melijck / als wilden spse verloffen /
ende vercoopense op byemde
plaetsen / die hier nu geschickt is /
met dien maken sp een verbondt /
dat hy verhoecht zynde althouds
wech loope / ende wederomme tot
hem als tot synen Heere wederke-
re / ende als hy hem in sulcker wy-
se eens / bye ofte viermael vercoo-
pen laet / dat hy hem wil daer na
byz reechenen / ende hem dies als
synen Copheere / Brieven passe-
ren. Daer mede wordender oock
veel verlost / maer wepnich ko-
mender wederom t' hups / eens
deels / om dat sp nu aldaer lange
gewoont hebben / ende haer mis-
der byzhept sachtelijck ghemeten /
eensdeels / om dat sp t' waerlijck
kommen te wege brengen.

Van degene die ongedwon-
gen haer selven vrywillich in die
perijckel der gevangenisse en-
de eeuwige dienstbaerheyt be-
geven ende offeren.

Dier zyn vier Rijken aen de
Turckys tegen t' Rooyden ge-
legen

legen / Bosna / Arnantlar / Sclabonia / ende Albania / de welke den Turck nu in heeft / ende wel over lange vercregen hadde / ingeval hy na dit volck veel gebzaecht / ofte dese Landen met Turcken te besetten gheweten hadde. Dese Landen hebben een soo heploosen onachtsaem verweghen Ziegeperisch volck / dat de Turcken de Christenen veel lieber koopen / dan dese om niet te hebben. Dese hebben / eerste den Turck verwonnen heeft / also van haerder heerschappye belast / ende met dagelijcse schattinge beswaert geweest / datter Jaerlijck veel midts armoede ontbloden / ende in Turckpe ghekomen zyn / aldermeest als den arbeyt tijt aenginck / als hy ons den Oogst ofte Wijn-lesen / ende hebben hen selven aldaer als Daghloonders / die haer lijf ende arbeyt beyl doegen / verstroyt doo de Steden geloopt / ende om haer armoede te verguicken / haren arbeyt beyl gedragen / sonder eenigen loon / alleen om dat broodt te dienen. Dese / hoe datmense niet sonderlinghe geern en hadde / namen syse nochtans inder noot aen / ende bekoutense sachtelijck / dat sy niet wederom t' huys en trocken / ende dit volck is in Turckpe soo gemeyn / dat sy haer eygen sprake daer in ghebruycht hebben / alsoo / datter schier niemant en is / die de Sclabonische sprake niet en verstaet / ende schier so veel spreken / als haer eygen sprake / sonderlinge in de Hoben der Riddersen / also dat in de Conincklycke Stadt Andzjonapolis / alliman / wijs ende man kleyn ende groot / dese sprake spreekt / ende dat de Turckische

of Arabische sprake op sommige plaetsen in de Turckpe ghenoech bzeemt ende seltsaem is / sonderlinge by dat Kuyters gesin int Hof des Turck.

Den grooten Turck heeft oock ^{Turck heeft} het thiende van allen roof / oock ^{thiende van knechten /} der gebangenen / hy neemt oock den keur daer upt / meest Jonghe lieden / van ontrent 20. Jaeren en daer ober.

Den Turck heeft oock veel eygen lieden / die niemant toe en behooren / dan alleen aen zyn Hof. Van dese zijnder sonderlinge vele upt de Grieken ende ander Partien. Dese zyn des Conincks eygen / met lijf ende goet / wijs ende hint / effen wel anderssins van alle gemeeyne schattinge / ende beswaringe ontslagen: want sy doo des Conincks ofte des Keysers goet geacht worden. Der selver sonen ordineert hy tot zyn Hof te schikken / die depl't hy namaels upt aen zijnder Dozsten Hoben / op dat sy Kuyterpe / de zeden ende manieren des Eeldoms leeren / ende haer in wapenen oefenen / de welke wanneer sy twintich jaer krygen / so roept hyse aen zyn Hof sonder Soldt / ende maect van haer lieden Dienaers ende Lijf-waeters.

Dese / als des Keysers eyghen ^{Turcken Hof-gesin,} Hofgesin / der welcker hy altyt by de dertich oft veertich dupsent aen zyn Hof heeft / worden doo een bysonder kleedinge buyten andere uptgeteckent / ende Girmitscheri genaemt / onder de welke altyts vijf oft ses dupsent uptnemende uptbercozen goede Bogen-schutters zyn / der welcker Hylen doo alle Schilden ende Pantziers gaen

gaen / ende dese treden sonder mid-
del vooz den Coninck heuen in 't
Veldt / als zijn Slot / ende hy en
strijdt nimmermeer / hem en wort
oock niet toegelaten / (oft hy alwel
wilde) in de Odeninge te staen /
oft als wilde hy oock handt aen-
staen / oft hem te weyze stellen / en
heeft altyts twee ofte drie hoo-
pen / oft hy aboutuyzen d' eene
Odeninghe vermoepdt wierde /
dat daeromme nochtans de Vic-
tozie niet verlozen en ware / maer
reenen anderen verschen hoop aen-
stont / waer mede hy dickmaels
dat Veldt behoudt. Ende tot deses
Sevenbozgers tijt / eenen Slach
met den Coninck van Polen heeft
gehadt / drie dagen ende drie nach-
ten lanck / oock ten laetsten dat
Veldt behouden.

Turcken
keijghen-
de maniere
te verhoor-
nen.

Hu upt dit zijn voornoemde
Hofgesin / neemt hy de geschickte
upt / beveelt hen lieden de Officien
ende Ampten in zijn Rijck / alsoo /
dat zyne Dozsten ende Heeren in
alle zijn Landt niet dan zyne
Ampt-lieden en zijn / ende hy al-
leen dat Imperium innehout / om
haer op ende af te setten / wanneer
ende hoe hy wil. Onder dese heeft
hy twee voornaemste Dozsten en
Heeren / die alleen onder den Key-
ser staen / alle d' andere te gebieden
hebben / alle dingen na des Key-
fers wille te ordonneren / ende met
hen upt te richten. Den eenen sidt
over de Zee / ende den anderen
hout Hof by der Zee / worden Bes-
glerbegi genaemt / dat is te seg-
gen / Heeren der Heeren / daer by
comet / dat alle zijn Rijck bree-
saem is / ende oft alwel een sulc-
ken menichte van volck daer inne
is / eventwel en can hem geen op-

roer ontsprynkten / ofte eenich we-
derspreken roeren / maer in allen
dingen gelijckelijcken vereenicht /
daer slechts alle man op den Key-
ser siet / hem te wille te worden
behagen / ende te dienen niet groo-
ter reberentie. Maer so hem pe-
mandt / het sy kleyn oft groot / son-
der synen wille ende gebiet / eenich-
sins pet onderstonde / die wort in 't
Hof beroepen / ende op het alder-
ghenadichste den voozgaenden
dienst / eer hy ontslagen wort / on-
derwozen / oft ymmer gedoot /
gevangen oft vercocht.

Gehoor-
saemheyt
ende eent-
heyt in der
Turckey.

Van der Turcken manier-
lijckheyt, Tucht, zeden, kle-
dinge, Ruyterye, etc. Oock
van der selven simpelheyt, ende
des Keyfers Lof ende deucht.

DE Turcken verachten ende
Dolien / als een Pestilentie / al-
le lichtveerdicheydt / in alle haer
doen ende laten / gebare / woorden
de kleederen / alsoo / dat hem den
Sevenbozger dies verwonderde /
ende dat hem dit eerselijck daer
toe bracht / dat hy het Christelijck
geloove verloochende / tot Ma-
chomet gheballen is / eventwel ten
laetsten wederom ghekeert van
Machomet tot Christo / so hy selva
schijft / wedergekeert zijnde. Hy
seyt oock / dat sy der Christenen
overbloet ende dertelheyt in alle
dingen haogelijckx berispen ende
belachen / de selve Apen heerende /
want sy niet alleen in woorden en
wercken / maer oock in kleedinge
ende gebaren een seer eerlijcke wy-
se hebben / ende gheheel Gheest-
lijcke gebaren / oock dat Hofgesin /

Turcken
tucht ende
eerebaer-
heyt.

sin/ ick wil wyggen Worger en
 Boeren/ ende by haer vrouwen
 ende huyfgesin wort een alsulke
 zerbaerhepdt bebonden / dat het
 ongelooftelijck te seggen is / ende
 aenwysen in allen dingen een sul-
 ke eenboudicheit / als men in ee-
 nige Christenen wenschen mocht-
 te / ende met rechte zijn souden.
 Daer en is niet overbloedichs
 noch neuf-wysich by hen ghe-
 maecht. Sommige aen dachtige
 boeren een sulck exempel in ghe-
 baren/ ganch/ spys/ kleedinghe /
 werken ende woorden / datse pe-
 mandt voer gereguleerde Obser-
 vanters mocht aensien. Oock is
 haer Kuyterpe so eenboudich son-
 der eenige pronckerpe / oock onder
 de Heeren / dat sy geenen onbesne-
 den Hengst en berpden / ende also
 stille henen trecken / dat onder
 hondertmael dupsent Kuyters
 nauwelijcks eenen ghehoort en
 woerdt. In sadelen ende toomen
 en is geensins geene neuf-wysic-
 heit / maer enkel nootduft wort
 by henlieden gespeurt. Niemand
 en treckt gewapent henen wan-
 neer sy te Velde trecken / oock
 haer eygen Papier en doen sy niet
 aen / maer het volcht altemael op
 de hemelen na tot dat sy in sozgen
 staen moeten / ende onder de vpan-
 den Lant comen. Niemand en be-
 drijft broodbonckenhept met sy-
 nen Peerde / ende niemand en
 spijnt ter zyden uyt / nae der
 Christenen gebuyck / ja daer hou-
 den haer groot ende kleyn in sul-
 ker gelijckhepdt / dat sy nauwe
 voer malsanderen en comen ge-
 kent worden. Den Sebenborger
 sepd / dat hy den Kesper selbe al-
 leen met twee Jongers eenen ver-

ren wech van zijn Pallaps heeft
 sien gaen / oock diesgelijcks eens
 in't badt.

Als hy van der Kercken gaet/
 soo en derf hem oock niemant na-
 volgen / noch op der straten hem
 te gemoete gaen / ende veel buc-
 kens ende neyghens oft pluym-
 strijckens bedypben: veel wepni-
 ger hem toeroepen na de zeden der
 Romeynen: Vivat Rex, Geluck sy
 den Kesper / oft diergelijcke. Den
 selven Sebenborger heeft hem ooc
 eens in der Kercke ghesien / niet
 op een verheven Stoele met Flu-
 weel beklept / maer neffens ende by
 d' ander Turcken op der aerden
 sittende / niet onderghesprepen
 Captie gelijck d' andere / so seer
 ootmoedich / dat / so wie hem niet
 gekent en hadde / uyt d' ander niet
 en hadde kennen mogen / also ver-
 ootmoedicht hy hem / sonderlinge
 in synen Gods-dienst.

Boven dien heeft hy hem eens in
 synes moeders Lijck-ganch ge-
 sien / so slecht / dat / so hy hem niet en
 hadde gewesen geworpen / hy hem
 voer ander Turck niet gekent en
 hadde / so gelijck in kleedinge / ge-
 bare / ende alle dingen. Daer is een
 bysonder Interdict / dat niemant
 den Kesper en gemoete ofte na en
 volghe / dan uyt bysonder bebel
 daer toe geroepen. Hier wil den
 Sebenborger achter wegen laten/
 wat hy niet ghesien / maer alleen
 van hem gehooft heeft / van zijn-
 der vriendelijckhepdt in alle-man
 aen te spreken / van ghewilliger
 verhooringe / gherechticheit in't
 oordelen / mildicheit in almoessen/
 ende teghen pegelijken goetwil-
 lich / t welck sy by hen lieden Co-
 nincklijck heeten / d' andere met

Tof der
 Turcken
 ende haers
 Kespers.

In 2 deugh

Seen o-
 verbloet
 by den
 Turcken.

denichdelijckheyt/ als met State
te boven gaende.

*Moonsche
Christenen
worden on-
der den
Turck ge-
leden.*

Hy is oock ten tyden van den
voorzghenoemden Seben-borgher
tot Pera/ in der Christenen ker-
ken ingegaen/ aldaer haer Misse
ende Ceremonien gesien/ ende als
hy vernam/ dat haer gelove eenen
Bisschop heyschte/ die alle dinck
ordineerde/ soo heeft hy hen ver-
gunt eenen te bestellen/ ende hen
lieden toegeseyt: den selven upt sy-
ne Camer rijckelijcken te onder-
houden/ het welck oock gheschiet
is. De Monicken hebben in zijn
by wesen een ongheronsacreerde
Hostie opgeheben in de Misse/ op
dat sy des Keyfers wille genoegh
deden/ ende nochtans dat Heylig-
dom niet vooz de Seugen en wier-
pen/ het welke belachelijck ghe-
noech is.

Van der Turcken reynic-
heyt ende simpelheyt, in al haer
doen ende laten, baden, eten
ende drinken.

*Turcken
houden
supper
huyzen.*

In alle uppterlijcke dinghen ple-
gen sy een sulcke repnicheyt te
ghebruycken/ dat hen alle dinck
archwanich is van eeniger onre-
nicheyt waer by van wisschen/
wasschen/ vaghen ende keeren by
hen lieden geen ophouden en is.
haer huyzen daer sy in woonen en
eten en tyden sy gheenssins datter
een Hinne/ Hoeken oft Hont in
gae/ ende sooder onbersiens een
Haen ofte Hont eenige schotel oft
ergens eenen pot aenroert/ soo en
koken sy nimmermeer daer inne.
Danneer spreken Haen oft Hinne
willen eten/ so setten zy't te bozen

6. oft 7. dagen op/ ende en ge-
ben hem niet dan puer supper goet ko-
ren te eten. So der yet doot ghe-
dyckt/ gewozzen/ oft anderssins
om den hals quame/ dat hem dat
bloet niet met afgesneden halse upt
liepe/ ende by hem bleve/ het sy
wat Dier datter wil/ soo en eten
sy't nimmermeer. Sy hebben
oock een sulcke uppterlijcke repnic-
heyt aen lijf ende kleederen/ by-
sonder als sy haer tottet gebedt
bereyden/ datter geenderley smet-
te of byplicheyt aen haer kleederen
en schijnt.

*Turcken
eten.*
Sy en dincen oock daerom
geenen wijn noch sy en eten geen
swynen vleesch/ om dattet/ soo sy
achten den mensche ongheschickt
ende onreyn maecht.

Die een bevelkinge lydet van
den natuyplijcken Zade/ die en laet
niemant met hem spreken/ Jae
hem oock so veel als hem moghe-
lijck is/ niet sien/ tot dat hy hem
met sinen Doop gereynicht ende
gedoopt heeft. Waerom by hen
veel doopens is/ oock geen huyzen
sonder eenen Put van versch wa-
ter/ daer sy haer in duycken.

*Turcken
heeren de
Christenen
Heydenen.*
Sy hebben oock een slechte een-
voudicheyt in't timmeren/ so dat
sy anders niet en soecken/ dan
blooten noodtdyft/ heeten ons
verbloekte Heydenen/ om dat wy
sulcke Pallapen in deser ellende
bouwen/ als oft wy hier eeuwich
leven wilden. Ende hoe wel sy
meest wel hebbende sijn van silver
ende gout/ soo en kinnen noch-
tans ghenen overbloet by hen ge-
speuren/ in eenigerley dingen/ al-
so dat ghy moocht achten/ dat sy
altmael in gewilliger armoede
leefden: Jac oock de groote hee-
ren

ren alſſer vrede in 't landt is / en achten de huppen geenſins niet / byſonder s Somertijts / ligghen ende woonen te velde onder de hutten / ende tenten dach ende nacht / jagen ende ſoecken ander tythooringe.

Daer is oock een geſlachte onder hen / die wy Dee-herders noemen / die anders niet en doen dan haer van het vee onderhouden. Van deſe zijnder ſeer vele in der Turckye / willen hier in naevolgers Abrahams / Loths / Jacobus / Davids ende van andere Patriarchen geſien zijn. Deſe en hebben geen ſeeker plaetſe / maer volghen met haer habe ende goet dat vee door 't lant na / na dattet vee nutte is / ende weyde binden / die over al byp is. s Winters hoeden ſy in Dalen / s Somers op de Berghen. Van de ſelve zijnder ſommige ſoo rijk / dat ſy een gheheel Vey in een belt upt te ruſten vermogen / ende daer toe Jaer en dach in te onderhouden / leven nochtans in Hutten ende ſnoode Tenten / ende ſeggen dat ſy geen inwoonders / maer Pelgrims in deſer Werelt zijn. Doeren haer nootdrift op het Vee achter nae / ende waer ſy haer henen legeren / daer zijn ſy 't hups. Eenigerley ſchilderpe oft beelt-werck en woxt in der Turckye niet geboonden / houden hier in Wopſen ſijf / heeten de Roomiſche Chriſtenen Afgoden - dienaers ende Afgo-diſten.

De Speelders om gelt oft eenige ware / het ſy wat maniere van ſpel dattet ſy / houden ſy niet alleen booz eerloſe lichtelieden / maer gegrepen zijnde / ſtraffen ſyſe oock.

Enigen Schilt / noch Helm / oft geſchildert teecken / van eenichs geſlachts name / en woxt gheen boetſap in der Turckye ghebonden. Sp en gebzupcken oock geen Segel / oock den Coninck ſelve niet / behalven tot zijn Keyſerlijke Bullen : maer gelooben malcanderen op bloote Schijft. Die woxt daer oock hart geſtraft / die valsche bzieven maecht in eens anders name / 't welck men by henlieden niet gewoone en is / dan by de Papen / die de gebangenen ſomtjts valsche lof-bzieven maken.

Clocken / ende wat anders eenen oberbloet / is verachten ſy als onnootſaekelijck. Laten oock de Chriſtenen geen Clocken toe / ſeggende / dat ſy wel een benoemde uyze mogen noemen / tot haerder vergaderinge / ſonder dat ſy deſen onnutten coſt behoeven.

Tot al haer doen ende laten / t' hups ende ter Kercken / cleyn en groot / en ſoecken ſy geen ander ſtede ofte ſtoel om te ſitten / oock den Keyſer ſelve niet / dan de heylige aerde / gelijckde manierlijcke kinderen. Daer ſitten ſy in eenen Kinck / zijnder haerder vele : nochtans niet bloot / maer met onder gheſpreyde Tapijſten / barderen oft matten / van bieſen oft teenen. Sp en ſitten oock niet / eer dat ſy de ſchoenen uptgetogen hebben : Want het is ſonde ende ſchande / wie by henlieden gheſchoept ſit / oft dat aertrijck bloot aenroert.

Haer Tafel is rondt gemaecht / van Leer / met ringen / ende eenen riem daer in getrocken / die ſpreyden ſy op der aerden / ſitten / om te eten barboets rontſomme /

ende als sy op staen / heffen sy de
 Caefel op / ende trecken die te sa-
 men als eenen sack. Sy draghen
 oock lange kleederen / vooz open /
 ende een groote wpde byoecke /
 sitten of pissen na haer gewoonte
 neder / werpen de kleederen (als
 by ons de vrouwen) rontsom
 haer / hacken ende werpen de on-
 repnicheyt der natuppen van haer /
 soo dat niemant weet oft gewaer
 wort wat sy doen. Veneerfigen
 haer oock / dat sy tot dit werck
 dat aenghesicht niet regghen den
 Zuyden en keeren / want der-
 waerts wenden sy haer / als sy
 haer gebedt volbringen willen.
 Doozts / so yemant al staende oft
 over eynde by hemlieden / ghelijck
 by ons / dat water loste ende pise /
 die worde vooz eenen verbannen
 ketter gehouden ende gemijt.

Van der Turcken Krijch,
 toerustinghe, victorien, ende
 aert te oorlogen.

Turcken
 willich en
 de genepcht
 tot oorlo-
 ghen.

De Turcken hebben een sulcke
 Diericheyt ende yber tot haer
 gheloobe / het selve oock metten
 bloede te verantwoorden / so dat /
 alffer eenen Alarm oft Grijch te-
 gen de vbanden haers geloofs op-
 staet / ende uytgeschreven / oft al-
 leen aengeseyt wort / dat sy daer
 selve toe loopen / sonder gebode
 noch hope van eenige soldoye / den
 meesten deel op haer eygen cost /
 niet anders / dan als wilden sy
 ergens na eenen dans oft byw-
 lost trecken / somtijts voozcomen
 sy den Cocht / ende hissen oft por-
 ren selve den Keeser daer toe.
 Daer en is niet van blyschap ende

vrijlichheyt. Daer wil alle man
 trecken : ende alst hem nu begeeft /
 datter sommige wederom worden
 afgeseyt oft afgedancit / so trec-
 ken dese truylich t' hups.

Daerom en derf den Keeser om
 een Keeser te vergaderen niet seer
 bemoept zijn / maer schiekt slechts
 sijn bootschap tot sijn Amptlie-
 den / aen alle plaetsen / om dit den
 volcke ende Bozgeren aen te seg-
 gen / ende op genoemde plaetsen
 te bestemder tijt ende pale Alarm
 te slaen. So vliegert toe / de Kees-
 ters op hare bysondere plaetsen /
 ende oock dat Doetvolck : Altes-
 mael zijn sy toegerust / veerdich en
 bereyt totten Cocht. Sy en ghe-
 buzucken geen Vanieren / maer de
 Capiteynen hebben eene huyzige
 bodde / aen een opgerichte spiese
 vliegende / met onderscheydliche
 verwen : Waer by een pegelijck
 kent / onder welck vaenken hy be-
 hoort.

Item / een pegelijck Hoopman
 heeft sijn Basynen / Trommelen
 ende Pypen / waer mede hy met
 onderscheydelyck geluyt vermach
 de sime tot hem te heyschen / ende
 tot byede ende oorloge wacker te
 maken.

Soo 't nu den Turcken te belde
 wil te hart ballen / ende den vband
 te sterck worden / soo schrijft hy
 haest te rugge / ende laet den vier-
 den oft vijfften man op gebieden.
 Also haest als dit Edicht gepub-
 liceert wort / soo loopen sy alte-
 mael toe / ende een pegelijck wil
 trecken / ende d' eerste daer aen
 zijn. Wie nu t' hups moet blyven /
 die laet hem dies seer onsalich
 duncken wesen / ende meyn dat
 hem te cozt ende onrecht geschiet.

Want

Want sy achten haer als dan sächlich te zijn / als sy niet t' hups onder den zeeber ende het huplen der Wyven ende kinderen / maer onder de Wylen ende Spiessen / als Martelaers onder de wyanden haer geloofs sterben. Hier af en hebben sy niet alleen geen leet-wesen / maer vercondigen / verheffen / ende schypwense als heplige Martelaers ende overwinners / die om haers geloofs wille / haer bloet hebben vergoten / in't getal der Hepligen / niet anders dan gelijck wy de Martelaers Christi / t welck veel Christenen argert / en tot afval bringt. Sy bidden oock in al haer vergaderingen (alder eerst na Middach) hoor de verslagen Ridders ende Martelaers / met dancksegginge / datse Godt tot sulcker eere der Martelissatie geroepen heeft / ende metter Martelaers Croone gecroont : Ende beginnen dan (op dat sy de nacomers tot gelijcke daden porren en bringhen) haerder Voorvaderen victorie / Ridderchap / deuchden ende Campstucken upt te roepen ende te verheffen.

Vander Turcken Vryheydt, houwelyck, gehonde vrouwen ende byslaepsters : Oock hoe dat sy niemant tot het gelove en dwingen.

En pegelijck Turck mach na Euptwysinge sijns Wets / twaelf echte vrouwen hebben / maer byslaepsters oft Concubinen so veel als hy wil / der selver kinderen be-erden alle ghelijck / der dienstmaechden kinderen / mette echte

lijcke : niet dat syse alle (so yemant mocht dencken) by malcanderen hebben / maer in alle steden / waer een Heere oft Coopman henen treckt om te cooymanschappen / hebben sy ober al haer hupsen / wyven / kinderen / maechden / knechten / ende daer wordender seer weynich gebonden / die twe wyven in een hups hebben / om te vermpden haer gekijf / haet en nijt / ende anderen onraet / die daer upt spuyten mocht.

Haeren Wicozan veroorlooft henlieden oock om een pegelijck klepne oorsaecke haer wyven van haer te stooten / wederom aen te nemen / wanneer / hoe / ende so dick wils als sy willen / ende dat den bant des houwelycks / die sy tken ni noemen / geheel ende al by den man blijft. Maer hoewel hy hem van het wijf derf schepden / hoe en wanneer hy wil / soo en mach hy nochtans geen houwelyck maeken ende wijf nemen / sonder des Priesters inseghenen ende ghe-welt.

Den Priesteren ende Monicken die van ons tot hen lieden treden / ordineren sy goede Provisie toe / op dat sy een exempel den eendoudige Christenen zijn / haer dies te lichtelijcker bekeeren / de wyle sy haer geleerde ende vooranghers afballen sien. Ebenwel en dwingen sy niemant / so desen Sevenborgher aenwijst / zijn ghelove te verloochenen / vallen oock daerom niemant hart aen / sy begeeren slechts der Christenen psofyt ende heerschappye : sy en achtē oock niet vele in den gront / (hoe wel sy haer anders gelaten) gelijck oock de Christenen van de Joden / die haer

Turcken
en dwin-
gen nie-
mant toe
den gelove.

Godts
dienst der
Turcken
hoor de
verslagen
Ridders.

Turck
mach
twaelf
wyven
hebben.

haer gelobe verloochenen / denc-
kende dattet hen by aboutuppen
niet ernst en is / oft mercken daer
by haer lichtveerdich herte / denc-
kende / wie d' eengelobe d'ers ver-
loochenen / dat die wel d'ers van
thien geloven afftaen lant ende lie-
den verraden.

d' Ander seggen / dat de Mam-
malucken ende verloochende Chri-
stienen / by hen lieden in grooter /
weerde / acht / ende aensien zijn /
ende datter een groote blyfchap
is / over eenen bekeerden van
Christo tot Machomet. Gelyck
nu alle dinck metter tijt in een ar-
ger wyle geraecht is / so macht by
aboutuppen nu veel anders zijn /
nu soude hy dien dwingen / die zijn
geloobe niet en wil aennemen oft
bekennen: Ende dat zijn Wet in-
houdt / dat hy metten Smeerde
alle geloben Machometi soude ge-
winnen ende toe-geffelen / tot ee-
nigheyt zijns geloofs. Sommige
segghen int contrarie / dat haren
Mozan niemant tot haer gelobe
en leert dwinghen / 't welck vele
geern geloben / de wyle hy hier
af op veel plaatsen / die hy met
krijch overwonnen heeft / een ex-
empel van hem heeft gegeven / al-
le-man latende gheloven wat hy
wilde / maer slechts na der heer-
schapppe gebraecht / dat sy Ma-
chomet / ende synen Rijcke / met lijf
en goet onderworpen worden.

Van der Turcken eerbaer-
heyt, ernst, dapperheyt, sedit-
lijcken wandel, tegen der Chri-
stienen lichtveerdicheyt, &c.

Hier seyt den Seven-borger
wonder van den tuchtighen

wandel / sonderlinge der vrouwen
in der Turckey ende is daer tegen
seer bitter / tegen der Christienen
ontucht ende dertelen moetwille
ende overbloet int vercieren / ghe-
baren / kleeden / gaen / eten / &c.
Daer mede sy haer selven verder-
ven / ende de lichtveerdighe zielen
tot haer locken. Hy aenwijst upt
de Epist. Petri / 1 Pet. 3. Hoe de
Heylige vrouwen souden verciert
zijn / ende haer heplicheyt met ha-
ren goeden wandel bewysen / op
dat sy haer mannen sonder woort /
Christo gewinnen ende toeleypden
souden: alleen dooz haer heplich
onschuldich exempel ende bywoon-
ninge. Breynt oock tegen haer
in / dat 1. Tim. 3. Item Gal. 3.
ghesept wort: Ende vertelt veel
schaden / die upt de overmate ende
lichtveerdicheyt spruyten / hier al
willens achter gelaten. Wy wil-
len der Heydenen ende Turcken
wandelinghe teghen de Christienen
sien ende overwegen.

In den eersten isser een sulcke
tucht oft manierlicheydt by hen
lieden / seyt de Sevenborger / dooz-
gaens int gheheel landt / dattet by
hen een schande ware / ende een
wijf binnen oft buytens hups met
blooten aenghesichte haer ander
mannen sien liete. Ende dit is so
waer / dat hy seyt / by sy 20. Jaer
in synen laetsten dienst by synen
Heere gheweest / lief / wel ende
weert gehouden / ende dat hy ten
laetsten hem in de stede eens kints
met bypheyte begaeft / heeft willen
aennemen / ende dat hy hem veel /
jae alle dinck in den hups toebe-
trout heeft. Evenwel soo en heeft
hy dese 20. Jaer zijns Heeren
vrouwe met blooten aensichte niet

Tucht der
Turcken
vrouwen.

en weet hoe sy van aengesichte sy / oft hyse wel dickmaels wepnich spreken hoorde / ende selve oock mede met haer gesproken heeft / ende dat sy 't nimmermer en soude geloven / waer dat sy 't niet ervaren en hadde.

Doordts worden der Turcken wyben (seft hy) op het eenvoudichste / slechtste / nochtans repnelyck gekleert. Sy ghebruycken somtijts ghesfrijchte huyben voer haer aengesicht / oft somtijts een ander voorhangfel / dat ter rechter syde aen de huybe gehecht / in eenen oogtenblich mach opgheslagen / voer / ende wech ghedaen worden / alsoo haest als haer pement aen siende wort / alsoo dat sy voer alle menschen (alleen haren man ende kinderen uytgenomen) zenuwighlyck verschult ende verdeckt blyben / met den voergetogen dunnen doeck oft huybe / schier gelijck somtijds by ons den Edeldom / die 't by abontuyzen oock uyt deser oorzaak / oft mogelijck uyt eenige ander eerbaerheyt / oft veel meer hoeverdicheyt / dese nae te doen willen gesien zijn / op dat se niet een pegelijck boer en begape / als een kalf een Staldeure / want sy minners andersins geen sulcke eenvoudicheyt in kleedinge en hebben / datmen mochte denken ende afnemen dat sy 't uyt oodt moet ende liefde der repnichheit deden / de wyle sy anders alle stoutheyt / oberbloet ende dertelheit in alle tieragie / ghebare / gaen ende staen / aenwipen. Daerom wort hen oock van velen / dese ootmoet ende bedekinghe haers aensichts / voer een hoerbaerde toegherkent / als oft sy beter waren / dan dat se

een pegelijck boer aen gape. Ick lietet een eerbaerheyt zijn / waer 't dat den anderen wandel ende wesen des gantschen levens / mede stemde / ende dat sy dit oock ten dansse plachten te doene voer den Edelom / daer toe alrijds ende over al / ende niet alleen voer de boeren / die sy mogelijck onwoerdich achten / haer aen te sien.

In dit doornoemde ghebruyck hebben doorgaens alle slechte Doers wyben op het landt ende in de steden / Daer toe en derf geen Wijs / oock bedeckt zijnde / waer ergens een vergaderinghe van mannen is / uytgaen / noch oock ter Warekt gaen (wat minners een wepnich eerbaer is) om yet wat te koopen / te sien / ofte verkoopen / maer dit wort altemael voer dienst-maegden ende knechten uytgericht.

Doort so hebben sy in de gemeynkerkerken gelijck by ons Nonnen oft Clooster-vrouwen / een bysonder afgeschepden plaetse / daer anders niemant komen en derf / noch en kan / ende daer en dorben oock niet alle / maer alleen de Edelvrouwen / ende oock niet alrijds / maer s' Wybaechs na Middach gaen op een uyze / anders en wort hen ter kercken te gaen niet toeghelaten. Het is oock ander vrouwen geheel verboden / ende onbetamelijck.

Dat een wijs by haren man openbaer ryde / sitte / gae / oft staen heeft alle - man voer eenen Zee-wonder : oock in haer eygen huyzen / en geben de mans teghen de vrouwen dat minste gelact niet / noch in gebare oft redene / dat een aenlepinghe oft porringe mocht

Slechte
vrouwen
is in Turcken
de
kerckeboden.

Dappers
heft der
Turcken
tegen de
vrouwen.

Turcken
bedecken
haer aen-
gesichten
niet / ge-
lijck by
ons den
Edelom
waer het
bedekt.

geacht worden van eeniger oneerbaerheyt / moetwille / oft dertelheyt by hen / oock in haer epgheentasteelen / dat vzeese / tucht / ende eere ('t welck ick liever van Christenen seggen wilde) van alle zijn hupsge / in den mannen aengheboeden wort / want sy en leggen haer ernstachticheyt ende strengicheyt nummermeer af / sonderlinghe te gen haer hupsvrouwen / soo dat sy haer aengesicht nummermeer ontdekken noch ontbloten / 't welck alle man in een vzeese behout.

Die groote Heeren / de wyple sy by so veel wyppen niet ober al noch altyts zijn en mogen / so bestellen sy besneden Hofmeesters / om haer te bewaren : die een neersich op sien hebben / dat de vrouwe met genen anderen en sondighe / ende haers mans recht wech gebe.

Hier gaet den Sevenborger veel wonders booz by / dat hy dese twe-en-twintich jaren gesien ende ervaren heeft / alleen van vrouwen / ende sepdit / dat de Swagerinne oft behouden dochter sijns Heeren twintich geheel jaren met hem in hups geweest sy / sonen ende dochteren daer in opgevoet / ebenwel nopt met blooten aengesichte / oock van haren epgen Sweer / alle desen tijt niet gesien en is gheworden noch opt haren mont open ghedaen / om in dese twintich Jaren eenich woozt met hem te spreken / 't welck schier ongelooffelijck is te seggen / ebenwel warachtich waer / ende desen ernst / reberentie / schaemte ende eersaemhepdit / en heeft sy van dien dach voorts dat sy een Bruyt in haers Sweers hups is gegaen /

nopt opgehouden / oock en betaemt haer den selven nummermeer af te leggen / tot in haer graf toe. Dit is doorgaens een ghemepne gewoonheyt by de geene die in gelijcken Staet zijn.

Een ander maniere is by hennelieden / die sy stijf houden / als mender twee met beyder vrienteschap te samen houwt / so enderf de Bruyt niet meer upt gaen / noch haer sien laten / totter Byploft toe / diesgelijcks en derf de Bypdegom noch des Bypdts vader noch vzienden meer gemoeten oft aenroepen / maer moet met schaemte blien / ende in een sijstrate / ter syden afgaen / als haer vzienden hem aencomen / ende te gemoete willen / ende wacht hem soo veel hem mogelijk is / dat hye niet aen en roere / hy en derf oock de Bruyt middeler tijt totter Byploft toe niet meer sien. Diesgelijcks hant haer de Bruyt tegen den Bypdegom ende zijn vzienden.

Hier noemt den Sevenborger de Turcken niet onbillijck mannen / der welcker een pegelijck (so gesept is) twaelf vrouwen hebben mach / eventwel haer lijf also vermeesteren / dat men geen lichtbaerdicheyt en speurt / noch haer liefde ergens onozdelijck tegen d' eene uptgieten / met verachtinghe der anderen / maer hebbense te gelijck al lief / oft pimmers gelaten sy hen also / meer om kinderen te winnen / ende upt noot synen name te vermeerren / dan upt onozdelijcker begeerte. De gene die haer vrouwen ober hen heerschapen oft regereen laten / die worden booz bloode / lichtveerdige heploose menschen

Wander
van der
Turcken
vrouwen
teghen
haer.

Hof der
Turcken.

schen geacht / geender eeren weer-
dich / gheben henlieden daerom
noek veel toenames ende schandt
tittels / als verberbers der Wet
Nachomets.

Van der Turcken ghelove,
Wet ende Gebedt.

DEr Turcken Fondament/
Hoofst-stuck / ende Professie
haers geloofs is: Daer is een ee-
nich Warachtich Godt / ende
Nachomet synen Propheet. Al
haer dinghen is met ongerijmde
gedwonghen uptleggingen ende
spreucken upt Mose ghestolen/
schier gelijk dat Pausdom in veel
stucken.

Dat eerste deel haers geloofs
is goet / dat ander deel is den
kanker daer mede den Dupbel
desen Angel besmeert / ende dat
spreucken / dat hy op de valle lept/
op dat hy de ondoosichtige Ruy-
sen (des lists onwetende) vange.
Also heeft hy in 't Pausdom oock
in sulcker mate / God ende synen
name in de wapen geboert / maer
daer onder zijn cracht verlooc-
hent. Also sit den Dupbel altyt
onder de kinderen Gods.

Nu / dit is een ganchbare me-
ninghe meest aller Turcken / van
haerder Wet: Dat den Propheet
Moses in den beginne de Wet
van de handen Gods ontfangen
heeft / ende dat wie tot synen ty-
den dese upt gehouden heeft / salich
geworden is.

Daernaels / als der menschen
boosheyt dese Wet brack / heeft
Godt Davidem verweckt / op dat
hy Godt aende vanden des
Wets wyreckte / ende de wet ee-

nichsins veranderde.

Als nu dese oock te grande
ginck / ende niet helpen en wilde /
is den derden grooten Propheet
Jesse oft Jesus gesonden gewor-
den / die 't ten derden soude ver-
soecken / ende de Werelt met zijn
vredelijcke Wet / met goetheit bes-
proeven / die alleen tot synen ty-
den een oozsaecke der salicheit ge-
weest is / allen den genen die in
hem geloof / ende hem aengeno-
men hebben.

Als nu dese Wet oock tot water
wiert / ende dat haer de Wereldt
met liefde niet en wilde laten bin-
den / soo heeft Godt den vierden
ende laetsten Propheet Nacho-
met verweckt ende gesonden / die
de Wet Alcozan ontfangen heeft /
die soudet met geweld versoecken /
ende hem alle volcken onderwer-
pen / ende met geweld tot Gods
volck maken.

Nu / Alcozan / is der Turcken
Wetboek / ghelijck dat hy de
Roomsche Christenen dat geestes-
lijck Recht / Decreet / &c. ende hy
de Joden den Talmud. Waer in
onder andere verbaet is / dat de
manbare / beyde mannelijcks en
vrouwelijcks gheslachts totten
houwelijcken staet bequame / te
samen geboecht worden soudent /
ende henlieden geensins en soudent
voornemen alleen cupsch te leven.

Voorts verbindet de Turcken
te bestemder tijt / vijftmael in den
dach tot het gebedt / ghelijck de
Roempen seven dach-getyden
hebben. d' Eerste ontrent der
Sonnen opganc / wandt men
heeft hy henlieden geen uppen met
allen / maer men schickt hem na
der Sonnen. d' Ander ghebedt

Nu 2 s' mids

Turcken
gelove upt
Mose ge-
stolen/ende
't samen
gelapt.

Wet Al-
cozen.

Dier Pro-
pheten der
Turcken.

s' middachs. Dat derde te Despertijdt. Dat vierde totten onderganck der sonnen. Dat vijfte/ nae het avont eten inder nacht/ oft als doncker is.

Een pegelijck
Turck
moet vijft
mael des
daeghs in
de kercke.

Du / in dese haer Godts-diensten is een sulcke tucht ende stilte/ dattet wonder is. **Du** setten sp haer alle gelyck onder malcanderen / arm ende rijck / in eenen rinck / oft Circkel op der aerden / nu staen sp gebuckt / nu ballen sp int gebedt neder op d' aerde / ende hebben hier in haer gereguleerde Ceremonien / ordinantien / ende gebaren.

Du / dese **Voors** moet een pegelijck met synen Procliaen in syn Prochie dagelijks bidden / ten sp datter aengesepde gewichtige saken vooz handen zyn / daerom dat somtijts penandt upt blyve / soo moet hy nochtans zyn **Voors** t'huys complieren / niet t' eender repse / maer tot een pegelijcke tijt syn bestemt gebedt.

Turcken
en hebben
geenen
byverdach.

Op den **Dybdach** is haren Feest ende **Sabbaths** dach / dan bidden sp wat neerstiger ende devotelijcker / nochtans en byeren sp desen dach niet van eenigghen arbejdt / dan ter tijt des gebets / ghelijck alle daghe. **Maer** s' **Dybdachs** comen sp altemael in de Hoofstkercke / oock den Kerser daer hy Hof hout / ende alle syn Dorsten. **Daer** dat het **Middachs** ghebedt volbracht is / preechtmen ende geestinen milde ende heerlijcke aelmoessen den armen altijts / so dat sp de gantsche weke rijckelijck televen hebben / bysonder den Coninck.

Van der Turcken Kercken,
Kettermeesteren, Vasten, Doo-

pen, Paesschen ende Bevaerden.

Hier Kercken noemen sp **De-**schitas / waer in sp (soo ghesep is) in al haer Gods-diensten een sulcke ordinantie / tucht ende stil swygen / oostmoet ende devocie bewyssen ende gebruycken / dat der Christenen vergaderinghe een opvoer ende dans-huys daer teygen mocht geacht worden.

Sp hebben oock haer Kettermeesters ende opmerckers / die de kettters van den nagelaten Gods-dienst aendraghen / upt verplichinge haers Ampts. **Iae** die sp verklagen moeten / die hangen sp doortgebracht zynde / een Tafel vol vossensteerten aenden hals / voerense tot een gaepel alle man tot spot openbaer omme / sp en latense oock niet ongheskract ontslaen / maer boetense daer toe om een somme gelts / aldermeest als sp een versuymenisse ende achterlatenhejdt in den vasten begaen hebben.

Openbaer
boere by
den Turcken.

Doorts hebben sp dierley doopen oft wasschingen / daer sp haer mede reynigen ende bereyden tot het gebedt / hebben daer toe in Tempelen ende huysen haer eygen water-poclen oft Putten in der Werden daer toe gemaecht. Den eersten Doop is des geheelen lichaems / soo datter geen puncken daermen een naelde setten mochte / ongewasschen en blyve / so geheel datter niet een ongenet huyphen en sp / anders is de wasschinghe krachteloos / waer by sp so neersich ende dickwils al het hays afscheeren. Die mannen oock dat hooft / den gers / schamelheyt / ende

Die doopen
der
Turcken.

onder de ocrelen / uptgenomen de
Baerden. De vrouwen oock al
so ober al / uptgenomen dat hooft/
dat Paulus den vrouwen tot der
vercietinge van Godt gegeven te
zijn seyt / 1. Corintj. 11. d' welck
happ sp sonderlinge neerslich was
schen / op datter niet doochs en
blyve. Syn den oock neerslich de
uptsekende naghelen aen handen
ende voeten af altemael daerom /
op dat daer onder niet met allen
doochs en blyve. Dese doop is
van nooden / oock tot een pegelij-
ke sinet oft becleckinghe van o-
verbloet des epgen zaets / bupten
de houwelijckse werken.

Den tweeden Doop is van
nooden / so dickmaels als men van
de onreynicheydt des lijfs los
maect / ende den buych leecht / oft
als yemant met den Ders een
wint laet / ende de locht besmet /
dan moeten sp haer / niet ober al /
maer aen de heymelijcke plaetsen
achter en vooz wasschen.

Dat derde nootbat is van noo-
den den leden der vijf-sinnen: Van
beginnen sp van aen de handen
tot den elleboghe toe te Doopen /
daer nae den mont / ooren ende
oogen ten laetsten de voeten / tot
aen de knoessels oft bzaen. Dese
doop is aen allen plaetsen tame-
lijck / ende en is niet van noode /
dat sp een pegelijck gebedt vooz-
gaen / ten sp dat het een bysonder
on-reynicheydt heyschende is / dan
mach sp hem na het eerste gebedt
onthouden vooz alle onreynicheydt
der sonde / ende anderen onlusten /
so en behoeft sp s' daechs gheen-
derley wasschinghe meer. Maer
d' andere / die nauwe conscientien
hebben / wasschen haer upt devo-

cie / ende tot meerder seckerhepdt
menichmael / sonder noot / ende en
houden niet op / dit te vermenich-
fuldigen.

Haer Mozan vooz-schrijft hem
oor eene maent van de twaelbe te
vasten / maer naedemael sp dat jaer
niet na de sonne gelijck wy / maer
na der Maen-schijn rekenen / ende
altijts twaelf maenden vooz een
Jaer tellen / so gebalt haer vasten
nu en dan int Jaer / nu in den So-
mer / nu in den Winter / nu in den
Herfst &c. Nu anders. Maer als
sp vasten / soo onthouden sp haer
van spys den gantschen dach / s'
nachts bzaen sp so dickwils als
sp willen / oock s' moegheng eert
dach wort / op dat sp dien dach va-
sten mogen.

Voorts sod hebben sp oock ten
eynde haers vastens / haer Paes-
schen / in den welcken sp de ghe-
dachtenisse ende verzyensisse haer-
der versiozven begaen / vooz haer
biddende / ende verteeren aldaer
in der gemeynte / wat sp met haer
bzingen / cussen malkanderen / seg-
gende: Baaram Gluno zong / dat
is / den Paesschen become u wel.
Ende dit doen sp op den tweeden
Paesdach / die veertich dagen na
den eersten ghebalt ende ghelept
wort / ende dat daerom / om dat
dees tijdt s' Jaer vele van haer
broederen by den hepligen grave
Machometi / tot Mecha upt be-
baerden zijn / de welke sp ver-
wachten tot dat sp haer bebaert
volbzingen. Want een groote me-
nichte / niet alleen van Turcken /
maer oock Arabes / Saraceni /
Tartari / ende oock vermennde
Chyrsien / die daer in by de Tur-
cken hoogh gehouden worden / ende

Der Tur-
cken vasten.

Paesschen
der Tur-
cken.

der welcker getuygenisse van eenen so vele gelt / als van drie andere / besoecken jaerlijcx upt sonderlinge devotie / dit heyligh graf tot Mecha veel meer / dan wy te Jerusalem onses grooten Propheets Jesu Christi.

Du / Mecha seyt by vyllich oft 't festich dach reysen van Jerusalem / daer men van dozheyt ende sants weghen / dooz dat woeste Arabiam niet comen en can / dan niet hemelen / die allen noordzuyt draghen / Want daer tusschen in deser woestijne gheen Weertshups / wooninge oft nederlaghe en is. Tot deser bebaert heeft den Soldaen veel bereyde hemelen / soo wy elders hier na hooren sulen / van het onbuchtbaer Arabia.

Van der Turcken Ghasthuysen, hooghe Schoolen, Priesteren, Meesteren ende Discipulen.

Gast-huys
ken der
Turcken.

VAn wegen deser bebaert / totter Turcken heyligen graf na Mecha / zijnder machtige Gasthupsen opgericht onderweghen / sommige op het lant / d' ander in steden / seer wijs ende groot / van Coningen / Dozzen / ende Heeren / met machtighe incomsten ende renten begaest / alsoo / dat alle dagen eerst alle vreemde Pelgrimmen / daer nae alle getekende aengeschezen / rijckelijck gespijst ende geboepert worden / sonderlinghe oock de Studenten aldaer wesen de. Sooder nu / dese versact zijnde / yet wat overblijft / 't selve deplinten allen begeerenden sonder onderschept upt / daghelijck

twemaal. De ingeschreben Priesters ende Scholiers moeten vooz de zielen der stichters daghelijck eenen bysonderen daer toe verordneerden Godst-dienst bedienen.

Doozt hebben sy oock veel ende groote hooghe Scholen / in de welke men voornamelijck de keijserlijcke rechten leert / die daer onder uptnemende geleert worden / die neemt men tot Ampten / Officiers / om 't volck te regereen ende leeren. Sy hebben oock twe graden / ghelijck wy / Meester ende Docto. De beste neemt men tot Regenten / Raden / Amptlieden / die heeten Califf. d' Andere / die alleen Alcozan ende zijn Ceremonien wel weten / ende studeren / verkiesten tot Priesteren. Der selver Ampt is / dat sy dat houwelijck beslupten / in 't gebedt ende dach-getyden de ordinancie houden. Dese en hebben geen onderschept van het gemeyn volck / arbeyden ghelijck andere / sy en hebben noch en behoeven geenderlep oefeninghe in der Schryft / maer hebben 't al in haren Alcozan vooz geschreven / aen een snoerken / ghelijck de Joden upt Mose / dies alie man wel gewoone ende onderswesen is. De Predicatie hebben sy vooz geschreven / die lesen sy upt. Daerom wachten de Priesters op haer dingen / bee / hups-neeringe / ende en hebben geenderlep voozdeel / dan dat sy van alle tribut ende last ontfragen / ende geheel en al byp zijn van alle servituyt / schattinge / rijns / ende reysen.

In haer hooghe Schoolen en leertmen in geender manieren eenighe van de Dype konsten / sy achtense vooz een neuf-wijshet ende

Dat
Turck-
dom een
Daug-
dom.

verliesinge des tijts.

Van der Turcken Heyligen,
wonder teekenen, ende van
der selver Monicken schynende
gheveynstheyt, ende haerder
Geestelijken geveynstheyt en-
de heylicheyt.

Ontallijcke veel valsche won-
derteeckenen gheschiedender/
niet alleen by de valsche misgeloo-
bige Christenen/ maer by der
Turcken Geestelijken/ Monic-
ken/ ende heyligen/ beyde int le-
ven ende doot. Daer af 2. Thes.
3. Apocalipsis 13. Danie. 7/ 8.
11. Augustinus de Civitate Dei,
libro 20. Capite. 19. yet wat ge-
sept woert.

Ten eersten/ geven sommige int
leven zijnde/ so groote schynende
lijdtfaemheyt voort/ dat sy Godt
recht als geheel ende afgestorven
ende onbeseffelijck/ geen klederen
en draghen/ het sy hoe kout alst
pimmers wil/ maer gaen gheheel
ende al bloot henen/ alleen de scha-
melheyt bedeckt. In deser selige
woorden sommighe bevonden van
sulcker volkomenheyt/ dat sy recht
als gestorven ende onlydelijck ge-
worden zijn/ also dat sy niet upt-
wendichs ingedruckt/ meer en ge-
voelen/ ende haer noch van smer-
tender coude/ oft hitte/ winter en
sommer also naecht henen tredende/
en ghevoelen. Sy laten haer tot
een proeve haerder gedult/ bzan-
den/ worden slaen/ alsoo dat
haer lyden verheelde knoren zijn:
Want als haer pemant beproeben
wil/ soo lyden sy alle dinc/ oock
soomense dooden wilde/ ende en

ontsetten hen niet anders daer af/
dan als of pemant in eenen block
hieuwe/ oft byer by eenen steen
maecte.

D' Ander bewysen groote over-
natuurlijcke deuchden/ in afbre-
kinge van alderley wellust/ spijse/
dzanck/ so datter vele daer toe ge-
raken/ met 's Dupbels sterckte
ende cracht (die hy hen/ om zijn
Evangeliem te betuyghen/ daer
toe geest) becrachticht: dat haer-
der sommige geensins niet en eten
noch en dzincken/ 't welck niet be-
len beproeft is/ sommighe seer
wepnich/ sommige niet dan woer-
telen/ &c. etende.

Sommighe houden (gelijck de
stomme) een voorgehoemde een-
wich wygen/ en hebben geenbe-
ley wooninge by de menschen/ op
dat sy niet ghepoort en worden te
spreken. Van de welke dese Se-
venborgher eenen niet sonder ver-
wonderinge gesien heeft.

Sommige zijn metten geest der
prophecie sommige met meniger-
ley openbaringen ende gesichten
begaeft/ die worden overnatuur-
lijck opgetogen.

Sommige lyden groote armoe-
de willich/ ende en dencken geheel
niet op dat tydelijck/ oft op den
dach van morgen/ ende daer en is
schier geen en onder alle dese/ die
zijn heyligheyt niet schier recht als
met miraculen en bewijst. Dese
noemen sy Boznischlers. Ende
daer na dat een pegelijck een Pro-
fessie ofte Regel heeft/ daer nae
dzaecht hy een teeken/ alle in
kennelijck. Ende siet ghy eenen
een Plupme op zijn hooft dragen/
soo wil hy daer mede aangewesen
hebben/ een schouwelijck op-
maerts

Een ande
Secte der
Dastende
Monickē.

Swyggels
de Mo-
nicken.

Haer leven
ende schijn
der Turc-
ken Mo-
nicken.

waerts opgericht geestelijck leben in den Hemel / als diemet Hemelsche dingen ende openbaringhen aingaeft.

Maer draecht hy eenen bedelrock van veel verwen gelapt / soo bediedet willige armoede. Die juweelen in haer oozen dragen / bedieden de ghehoorzsaemhepdt des geests / die veel vertochten lyden / ende dat sy metten geest der Propheetie begaest / lichten.

Dragen sy ketenen aen den hals oft arm / dat bediet het gewelt en de aendachtichepdt / die sy hebben in menichfuldige verzukinghen / dat sy recht als des geests gebangenen sijn.

Der Turen
ken dars
moeters.

Daer eenen naecht henen / dat bediet eenen afgestorven mensche / den Creatuyren ende alle der Werelt / die niet gedult alle dinck lydt ende overwint.

Der Turen
ken Mo-
nicken sijn
gelijck der
Chykenē.

Sy hebben oock menigerley wyse van leben. Sommighe sijn eenzaam / woonende by malcanderen in Bosseken / ende wildernissen / d' ander woonen gheheel eenzaam. Sommige die niet van soo hoogen geest sijn / voeren een gemeyn geestelijck leben onder de lieden : sijn herberg by / beherbergen den Pelgrinnen / welker huyfen Tseke genaemt worden. Eentwel geven sy yemant flechs herbergh / so willen sy gesien sijn arm te wesen / als die anders niet en hebben / waer mede sy ander lieden ghebreck te hulpe comen mochten. Sommige leben gelijck by ons de bedelaers Gozden in gebuerende armoede en bedelre. d' Ander dragen in sieden hier en daer goet soet fonteynwater / geven alle man om Gods wille /

die 't begeeren te dvincken / niet daer booz begeerende : dan datmen henlieden wederom om Gods wille daer booz wat geven wil.

Sommighe woonen by de graven haerder bysonder Hepligen / die leven van des volchs offer / bewaren de lampen / ende roepen der Hepligen wonderteecken upt.

Dese en achten der Turcken wyse ende Alcozan niet met allen / gelijck onse Monicken dat Evangelium / dewyle sy (so sy achten) een veel hooger wyser Professie / Religie ende Kegel booz haer hebben / van den gemeynen man / ende dan den Alcozan vermach : Daerom oock van dien billijck exempti. Waerom sy oock de ghebeden / Doopen / ende andere Ceremonien / die den Alcozan den gemeynen man voorschijft / niet en achten : Dewyle sy veel hoogher overnatuplijcken dingen (so gehooft is) oeffenen : Waerom oock vele upt henlieden tegen dat gebodt des Alcozans / den houwelijcken staet / niet en bestaen / ende upt geestelijck haer te onthouden willen gesien sijn.

Dat is oock een groot wonder / waer af een groot seggen by henlieden is / ende dies sy altemael wijs gemaecht sijn / datter vele by hen sonder manlijck Saet geboren worden / die sy Dese ogli noemen : ende dit als geen wonder by henlieden en is : Alsoo dat sy lichelijck geloven / dat Christus van Maria sonder manlijck zaet geboren is / also sy oock by bekennen. Dese baren gemepelijck deser Monicken geestelijcke wyzen / den welcken het niemant toebetrout / dat

Moni-
ken sijn
van alle
Wercken
byz.

Deel sort
der man-
lijck saet
gebozen.

dat sy by haer wyben slapen / dewyle sy kuyfheyt beloofte te hebben willen ghesien zijn / ende daerom niet openbaer by de vrouwen en woonen / dan als sy somtijts te samen comen / ende de vrouwen bezaden / so berouten sy den lieden / oft maechen hen wijs / dat sy van Godes cracht / sonder manlijck zaet bezyucht geworpen is / oft by abontapzen in haer stede belaeft de Duppel onwetende / somtijts in de gedaente eens mans oft bezochts / op dat hy dit misgelove by de leugenachtige bevestige / oft andersins betoobert hyse / ende neemt hen het vernuft / dat man en wijf onwetende te samen comen / ende sy bezyucht wert: Want daer en is tegen des Duppels ghewelt / soomen zijn werck aensiet / ypt Godels toe-laten / geen dunck onmogelijck. Want hy can (gelijck in alle dinghen) oock hier in wel Godels Ape oft Summe zijn.

Van der Turcken Heyligen,
Gheestelijcke Moniken, Feesten, Vyerdagen, schijn, gebare, spelen, oeffeningen, gheveynstheyt, enbe gheestelijcke Boeverye.

Sien hebben (soo gehoozt is) sy een Oerdach / dan die sy hen ypt devotie / oft ypt eenighen aenliggenden noot / selve voornemen te houden / oock sommige ypt gheglofte / sommige ypt oude ghewoonte / sommige ypt toevallender noot / als vooz regen / schoon weder / &c. Als dan comen te samen alle na-by onliggende Turcken /

daer bereyden een ghemepe maeltijt vooz alle / van rijst oft geslagghen vee / alsoo 't te passe komt.

Also haest als nu de maeltijt gedaen is / staet den principaelsten onder hen op / neemt een becken oft Crommele / ende staet tot eene gheestelijcken dans / een vzeemdt ghelupt: Van staen d' ander op / ende beginnen nae ordene heuselijck te danssen ende te spelen / met eenen soo welgheschickten / aerdigen / tuchtigen gebare des lichaems ende hofwyle / nae dat het Instrument daer toe geordineert leyd.

Een laetsken veranderen oft verbaepen sy haer soo gerap onme / als ofter eenen Top onliepe: alsoo dat de toesienders nauwe en connen mercken / oft een mensche oft onlopende Calomnie sy. Daermede willen sy ghesien zijn van den geest gedreven te wesen / ende dit der natuuren een omme ghelijcke bewegnisse / 't welck wel waer zijn mach / maer van wat gheest sy gedreven zijn / daer waer wel een vzaghe af / dat en can hen niemant nae doen / dan diergelijcke gheestelijcke / hoe ghechicht ende rap eenen anders nimmer meer zijn mach / oft hy al wel den voozdans wat te contersepten ende nae te doen meynt.

Daer dat sy nu onder vermengder ordeninge een pegelijck in sonderhepdt gespeelt heeft / soo laten sy te midden in den dans sommige gebedts woorden baren / vooz de zielen der verstozven / die hen haer aelmoessen hebben mede ghelept / gebuycken oock sommige Liedkens daer toe / van haer

Danssende
Turcke
een Godels
dienst.

Ouderen tot desen spele achter gelaten / die sy in den geest / als sy op getogen waren / gesongen ende ghepropheeteert hebben / die zijn ghehijnt / soet ende lustich te hoorzen / oock wel ende lichte te merken.

Turcken
Monic-
ken misti-
ceren den
Alcozan.

Doorts trecken sy alle wetten / wpsse ende Ceremonien des Alcozans / op eenen geestelijken sin / ende misticeren 't altemael / welcke haer Allegorize de ghemepne Priesters des volcks gheensins niet aen en nemen / maer blijven by de letter des Alcozans / ende achter wemich op dese uplegginghe / dewyle sy dickwils in ontuckinge die alsoo upt gelept zijnde / selve niet ghemeten en hebben wat sy senden.

Boven dien / wanneer dese haer vermepnde gheesteliche / tot de lieden comen / soo wil een yegelijck zijnder professie oft perfectie een tecken ende bewijs gheben / onder welcke geen dinc meer aensiens heeft / oock meerder debatie beweeght / dan dit spel boven eerst ghehoort. Sy willen oock hier geacht zijn / David nae te doene (die oock alsoo voor de Arche / 2. Reg. 6.) ghespeelt hebbe: Van welcke Apen / Amos 6. gheseyt wort.

Op dese wpsse / schijft den Sebeborzger) als eenen in zijns Heeren hups geherbercht is gewordden / soo is hy nae het about-eten tot dit spel opgestaen / hem opschoffende / ende heeft beginnen te dansen / ende alsoo hy hem in 't eerste verdraepde / alsoo gheras als een Potbaker een schybe / soo heeft hy sommige stemmen hoorzen ende varen laten / soo cla-

ghelijck / dat haer alle die in 't hups waren / ontfet hebben / ende nauwe van weenen haer onthielden.

Op een ander tijt / seyt hy / als sy oock in de Abont maeltijt saten / en dat zijn Heere een van dese Monicken te gake hadde / so is op dien een haestige veruckinge gecomen / also dat hy van al zijn sinnen ontfet / van hem selven ghekomen is / ende albaer als eenen dooden stock gheseten / soo datmen noch adem noch leven aen hem gemerken en mochte. Als sy nu wederom tot hem selven comen / soo seggen sy somtijts wat sy gesien / ende waer sy geweest hebben / somtijts seggen sy dattet haer niet geoorlooft en is te segghen / dattet hen oock mits de hoocheit der saecke onmogelijck is.

Somma / sy zijn in al haer leden / werken / doen / laten / spreken / ghebaren / ende wesen / van een soo goet exempel / datmense voor Engelen hout / ende de Dupbel moet hem doch by hen vermompelen / ende in eenen Enghel des lichts dwinghen / sal hyse bezingen.

De dwase vermepnde Christenen aenbidden hem alsoo swardt sonder eenich momaensicht: want haer Monicken geen diergelijcke heplicheit en bewysen / maer niet dan bleten / ende des bleesch / vucht sonder allen schijn van haer ghewende / soo dat de Turcken billick hier in wyser te achten zijn / den welcken de Dupbel doch eenen sulcken newensschijn ende spiegelrecht moet maeken / wil hyse doen schynen: Want der selver Monicken oock in het aenschijn som-

Christe-
nen ende
Turcken
Monicken
vergeleken.

somtijds een geestelijchheyt aen-
wysen/so dat alle haer dingen booz-
deucht/ tucht/ ende gebult/ ec-
schijnt. Alsoo dat (wie niet juist
op de vruchten en siet) bedrogen
worden moet.

Van der Turcken Monicken

vrucht, boeveye, boeven-stuc-
ken, waer by men haren geest
kent.

So pemandt der Turcken Mo-
nicken woorden ende daden
sekerpelych overmecht/ ende in-
wendich nauwe nasiet/ die bindt
ten eersten eenen sulcken hoover-
digen geest ende eergiericheyt by
hen lieden/ dat sy niemant neffens
haer lyden en konnen/ ende dat al-
tijts d' een Secte d' ander als ge-
ringer oft slechter verklepnt/ ende
d' eene laet hem altyds duncken
geestelijcker ende beter te zijn dan
d' ander/ also dat sy daerom mal-
kanderen hart benyden/ siekende
vol geestelijcker hooverdye/ ydel-
eere/ eyghenliefde/ ende doen al
dat sy doen/ ypt liefde ende mitte
haer selfs/ om dat sy by den men-
schen geloofst/ beroemt/ begaest/
ende by Godt veel verdienen ende
daer toe salich werden willen: En
soecken in alle dingen doorgaens
haer selven/ welck valsche ooge alle
broomheyt des vleeschs verderft/
ende booz Godt tot eenen grouwel
maecht. Sy noemen haer selven
die Ouytvercozen/ Heplighen/ als
de eenige Gods vrienden/ die niet
recht allenman eeren ende booz oo-
gen hebben soude/ als die boben
andere om booz Godt veel te ver-
kryppen aengename lieden zijn/ en

de eenen byzen toeganck hebben.
Dit zijn de gror-hooverdige haers
herten/ die Godt plachte te ver-
sloepen/ also dat geen hoere niet
haerder schoonheyt/ geenen rij-
ken met sijn goet also en pronckt/
als dese niet haerder vroomheyt
ende konst opgeblasen zijn/ de
welcke haer genade ende voorbids-
den tot God/ allenman aanbieden/
als die alleen by Godt te handelen/
ende een ope deure hebben. Daer-
om seggen sy/ dat aller menschen
gebeden/ offeren ende gheloften/
haer lieden billich Gode te offeren
sal overgheben worden. Daer by
(soose pemandt slechts een weynich
aentast) soo bidden sy terstont
Wake Wake over hem ende sijn
hups.

Eene van dese Monicken/ als
hy ter selver siede daer den Seben-
borger sijn Wooninge hadde/ in
eens rijcken mans hups (waer
by haren geest altydt liever is/
dan by de Armen) introck/ ende
datmen hem overmidts nootfaec-
kelijcke affairen met het vee ende
hups gesinne/ niet also heerlijck en
ontfinc. Soa is hy terstont met
geschrey/ vloecken/ ende maledic-
tien/ ypt den hups geweken: En-
de het is geschiet/ datter dit Jaer
geen mensch oft vee in desen hups
levende gebleven en is. Dit heeft
den Sebenborger gesien/ ende veel
diergelijcke sacken gehoozt: waer
by men afnemen mach welcke
geests kinderen sy geweest heb-
ben/ des verderbers/ oft des
geens die niet gecomen en is om
de lieden te verderben/ Luc. 9.
Daerom soo verhoetmen in der
Turckpe hoogelijc datmen geene
van dese en vertoorn.

Moni-
ken enco-
men niet
lyden.

Maleb-
tie eens
Moninc
over een
gantich
hups gesin.

Van dat ghekijf der Monicken ende Papen in Turckye, welcke de beste ende den volcke aengenaemst zijn. Item een treffelijke Historie, hoe een van haer Keyseren benout zijnde, een Monick geworden zy.

Gekijf der
Monicken
ende Pa-
pen in
Turckye,

TEr tijdt der ghebanckenisse des voorszgemelden Sebenbozgers / isser in Turckye een gekijf opghereisen / oft de offerhanden / aelmoessen / ende gaben des volckes billijcker den Priesteren oft Monicken toequame. De Priesters gaben booz: Wy zijn de gene die de sozge des volckes dragen / regeren / leeren / boozstaen / richten / raden / Werten geven ende boozdragen / oock dooz den Alcoran bevesticht. Dewyle nu onsen dienst ende ampt meer groont / oock den geheelen Rijcke meer van nooden is / dan der Monicken / so sal ons billich des volckes gabe ende offer volgen.

Daer tegen seiden de Monicken: Wy zijn der geener nacomers ende Stadthouders / die een fondament der Wet ende der genade zijn: Wy zijn oock die booz Godt staen / om dat volck te booz treden / ende al haren noodt als eenige noot-helpers booz te dragen / ende der selver sonden ende gebreken met ons boozbidden te verbeteren / versoenen / ende herstellen: Jae die des gantschen Rijcks ongeluck ende aenstoet afweynden / ende op ons nemen: Ende als alle menschelijke hulpe uyt is / so geven wy ons selven der bpantschap gebangen / ende leggen ons daer tusschen / op dat wy

Godt booz treden / ende alle ghebreken verbeteren / ende ongenade te niete doen: Daerom ons niet recht de gabe des volckes volghen sal.

Alsinen nu desen tweedacht aenden Keyser liet komen / ende haer niemant vereenigen en konde / so wiert alle de sake den Keyser overgedraghen / om daer over te oordeelen / dat namen beyde partypen aen / onweder spreekelijck te houden.

Als nu de Keyser beyde partypen oorsake herwaert ende gints waerts overlepde / so begonst hy hem selven te besluypen / dat den dienst der Priesteren nootsakelijcker was: Daerom tot vergeldinge haers ampts / hen billich des volckes gabe toebehoorde.

Als nu dit tot de ooren der gestelijcke quam / so haesten sy haer tersont na den Coninck / begheerende dat hy die sententie niet en verhaeste noch verklaerde / maer dat hyse vertrecken wilde / tot dat sy de sake neerstigher mochten bedencken / op dat sy in een so grooten sake geen oneere en behaelden. 't Welck / alst hen den Coninck toefeyde / ende de sententie sevendagen achterstelde / so verghief hem op een van dien nachten in s' Conincks lijf een sulck gekrimpel / dat hy haestelicken (om hem selven te verlichten) op staen moeste / om met den stoelganch de ongesontheyt te lossen. Als hy met gewelt bedwongen / ongemackelijck op den stoel sat / brack de Tafel onder hem / uyt toerichtinghe der Monicken / soo dat hy in dat Priuathuys viel / oft dat hem

Turckse
Keyser
valt in een
priuathuys

pinners niet anders ghedocht en heeft / also betoobert zijnde / dat dat hy daer inne lach. Evenwel so liet hy hem duncken dat hy niet heel daer inne gheballen en was / maer op eenen diweersen mupz geballen / ende daer aen hangende gebleven was.

Als hy nu in synen sin seere riep / ende hem niemant en mocht te hulpe komen / daerom dat alle poozen tot hem so nerstich met grendelen en Sloten gesloten waren / ende dat hy hem verarbejde ende vermoeyde om uyt te klimmen : schiet om een uyze lanch / maer niet uytgericht en hadde / so quam hem in den sinne / dat hy ergens eenen hepligen aenriep. Soo haest als hy dit dede / so verscheen daer terstont een licht / in de sojme ende ghedaente eens geestelijken Monicks / also sprekende : O Coninck / waer zijn nu dese / die ghy u ende uwen Kijcke so nootsakelijck hebt gheacht ? Daeromme en komen sy u in desen uwen noot niet te hulpe : Maer den Coninck van vzeje ende verschickinge en antwoorde niet. Doen seyde dat gedrochte : O Coninck / en bedreeft u niet / ick laet u weten / dat dese die in der hoochsten noot (als alder menschen arm te koud is) hulpe mogen bewysen / u ende uwen Kijcke op 't aldernootsakelijckste zijn. Mitsdien nam hy den Coninck / bracht hem sonder alle moeyte wederom in syn slaepkamer / ende verdween terstont vooz zijn ooghen. Doen quam den Coninck wederomme tot hem selben / al dat hem geschiet was / verhalende.

¶ Morgens vroeck beriep hy

al synen Raet / vertelde hem de sake na malkanderen / ende beschickte haestelijck / dat alle de Geestelijcke diemen in de Werelt mochte te weege bzingen / ontboden wierden. Als dit gheschiede / soo sette hy hem in synen Conincklijcken Stoel / ende neffens hem een vat vol gelts / hiet de Monicken al naer malkanderen tot hem gaen / ghevende eenen peghelijck een greep vol gelts / alsoo veel als hy onbegrepen in d' een hant houden mochte / ende merchte wel neerstelijck / oft hy desen niet en mochte aensienende worden / die hem verschenen was. Als sy nu alle om waren / ende den Coninck hem verwonderde / dat hem van desen synen hepligen Monick / die hem uyt synen noot geholpen hadde / geen ghesichte gheworden en mochte / so trat den oppersten onder den Monicken voorts / sprekende tot den Coninck : Dat desen alwel eenen eenigen gesien geweest ware gheworden / eventwel in aller Monicken persoone hem verschenen te zijn / daeromme dat hy onser aller Patroon / alle cause geboert heeft. Dies hem den Coninck vernoege liet / ende quam uyt dit Duyvels ghedrochte daer toe / dat hy synen Sone / nauwelijck thien Jaren oudt zijnde / in syn Kijcke sette / ende hy dat Coninckrijck verliet / ende hem nae Manassa de Stadt / onder de vergaderinge ende het Convent der Monicken boechde / ende der selver Ouden aen-nam.

Als hem nu in dit zijn booznemen / sonnigen tijt verliet / ende dat kindt in de stede zijns Vaders regeerde / soo spoot daer eenen

Turck-
schen Mo-
nck ope-
baert den
Kijcke in't
schryphus

Turck-
schen Kij-
cke wo-
den Mo-
nink.

grootten opzoer onder dat Hofgefin / niet sonder bloetvergieten / also dat de sonnige daer dooz besochden het verlies des geheelen Keyserdoms toecomende te zijn / waert dat men tot dit ongeluck niet haest eenigemedecyne en vonden: Want dat Hofgefin vercofen met verachtinghe des Conincks hint / eenen anderen Keyser oft Coninck / die in nooden hen boozgaen mochte / ende by staen.

Doen die Edelen ende Doctoren des Lants dit bevonden / ende overleeden wat onraet daer dooz soude mogen comen / so verzeimen desen inbreuck toeliet / ende gingen haestelick totten ouden Coninck int Clooster / hem niet soo seere met bidden als met dreygementen becontende / dat hy hem dies upt noode des Rijcks onderstont / ende dat ongeluck (dat hem met geweld toeboechde) afleide / om dat toecomende quaet eer 't de overhandt name / te voorgecomen. Daer mede drongen sy hem wederomme sonder synen wille in het Regiment / ende moeste regereen tot in zijn graf.

Dese daet was ter tijt des gebāgen Sezenbozgers (so hy schrijft) alsoo ruchtbaer ende luydēbaer in Turckye / dat men eenen langen tijt schier anders niet en seide.

Noch een ander waerachtighe Historie isser geschiet / dewyle dat den voorszelden Sezenbozger in Turckye geweest heeft. Als den grootmachtigen Tattarus Camerlanus in 't Oosten sonnighe

Geesteliche / met bede ende gheschencken beroute / ende daer toe bracht / dat sy haer onderwinden wilden / des Turck zyns vants

hoofst hem te bzingen / dies hy hen veel meer dan hy hen schanck / beloofde / so zy het volbrachten. So sochten sy lange bequaemheyt / hoe sy 't aengryppen souben / maer de swaerheyt der saecke quam hen althijt tegen. Maer nademael sy in alle swarte Consten goet onderwijjs hadden / so gedachten sy een vzeemde / behendige nieuwe Conste ende aboutupre te bedencken / om daer mede booz den Coninck te trecken: Ende so hy dese Conste te sien begeerich ware / wilden sy boozgeven ende hem beconten / dat sy dese hare Conste niet en mochten sien laten / dan alleenlick als hy alle man van hem upt sloot / ende hy alleen hen toefaghe / als dan hoopden sy tot harer begeerden eynde te comen. Maer den Coninck wiert dooz sonnighe dese in areh-waen hadden / ende der welcker bedroch hem eensdeels bekennt was / gewaerschooldt booz hem te siene / dat hem van dese geene vzeemde aboutupre en gheschiede. Als hyse nu beroepen liet tot dit Spectakel / soo quamen sy in haer ghewoonlick geestelick habijt / daer onder met wapen wel bewaert. Dat vernam terstondt den ghewaerschoolden Coninck / soo haest als sy ingingen / ende geboot dat dat quaet dat sy teghen hem gedacht hebben / aen hem selben upt ginch / ordineerde upt te voeren / ende eenen pegelijcken met sijn eygen Sweert te dooden.

Doen ter tijt wierden doek alle Oordenen also aengebracht / ende tegens den Coninck beschuldicht / dat alderlepe Boeven ende grootste Schalcken / Roovers / Booz

In der
Adonics
ken boes
berpe
breekt een
gat.

Dacht
ende gee-
stelijckheyt
der Do-
nicken in
Turckye.

De

denaers die in Woschen/wegen/ ende Steden tegens den gemeynen oorbooz/ met alderlepe lasteren berucht/ in dese Keudel-boeven ende geestelijck habyt steeckende/ onder desen Geestelijken schijn verborghen waren/ die in de Werelt wesen mochten.

Oyt alle 't welck den Coninck beweecht zijnde/ ende van der waerheyt met veel getuygen ontderzicht/ liet hy een gemeyn Edict uyt gaen/ dat alle de Geestelijcke zijns Rijcks terstondt dat Rijck rupinden/ ende over al uyt gedreven werden. So men daeren boeven eenigen aenquaem/ dien sou denmen te gelijcke van het leven beroben/ ende alle syne goeden confiscueert zijn. Sp quamen oock in eenen sulcken haet tegen den Coninck/ dat hy niet alleene hare namen niet en mochte hooren/ maer waer hy somtijts eenen in eenen bedel - kleet aensiende wert/ oft hem in 't gemoet quam/ dien en conde hy sonder bedroeffenisse niet aensien. Daer by (die den Coninck booz ende na gingen) en lieten nergens geen en armen te boozschijn. Maer waer hen eenen armen ontversiens in de hant geraechte/ dien en quam daer niet ongeslagen af.

Dat heeft den Sebenborgher selfs gesien/ die eens met ander armen gebangen/ den Keeser (als hy naer 't Badt wilde gaen) ontversiens in de hant geraecht was. Daer (schryft hy) heeft hem den Keeser vergramt/ ende geknocht als een Seuge/ van onnoets en ontwilts wegen/ niet verkeerige zijns aengesichts/ soo is synen Herault ofte Stock-knecht toege-

loopen/ haer leelijck uyt den wesch geslagen/ ende die niet en ontbloeden/ en zijn de slagen niet ontloopen/ 't welck hem wijs gemaeckt heeft/ den Keeser in synen bedelrock nimmermeer booz zijn oogen te comen.

Van der Turcken voornaemste heyligen, noothelpers, haer wonderteecken en Bevaerden.

Sedichasi/ 't welck eenen heylighen overwinmer verduytscht wordt/ is onder ander boozschynende heyligen deser Secte/ die na de doot met valsche wonderteecken/ in Turckye ghelicht hebben/ ende nachlichten/ den booznaemsten/ welc heyligh graff tuschen Gottomanni en Karamanni leyt. Ende hoe-wel dese altyt oorloghe met malcanderen voeren/ so en derf nochtans niemant des wekenden Sants graff/ eenichsins aenroeren/ noch oock die naest ghelegen Landen beschadigen: Ja by henlieden is eenen al sulcken waen/ dat dese het ongeluck niet en ontgaen/ die slecht maer en dencken deser Contrepe ongheluck toe te voegen. Wederomme zijn sy doozgaens becomt/ dat noyt niemant desen noothelper te vergeefs en heeft aengeroepen: Dooznamelijck is hy tot Oozlagen genadich. Welcke partye hem de grootste eere bewijst/ by de selve is gewisse victorie. Daer mact trecht jaerlijcx een groot menichte met zijn ghelosten/ gaven/ offereen/ van Comingen/ Doozsten/ Heeren ende volcken daer ghebracht/

Alle Mo-
nicken
worden
uyt Turc-
ken ver-
driven.

Der Turcken
ken Ma-
sta.

bracht/ wie best vermacht/ die doet
het beste. Dese wort den naesten
nae Machomet (die der Turcken
Christus is) geacht/ also dat sy
nen lof niet alleen by de Turcken/
maer oock by andere aenstoetende
Natiën is/ die dickwils zijn graf
besoeken.

Der Turcken
den Darius
en Mar-
kanter.

Eenen anderen Sant isser die
heet Varsipettech/ 't welck ghe-
translateert wort/ een hulpe der
Pelgrinnen/ oft een Pelgrim-
Veplich/ die meestendeel van de
Pelgrinnen besocht wort/ welck
hulpe sy aendachtelich gevoelen.
Dele draghen den derden Sant
haren noot vooz/ Weickpassa ge-
naemt/ 't welck liefde bediet/ die
aenroepen de Voelerders ende de
gehoute lieden/ dat hy de liefde
wil volkomen maken/ guade hou-
weljchen versoenen/ ende totter
geboorte helpen.

Noch een anderen/ Vampassa
genaemt/ den vzedtsamen Sant/
troost de bedroefden/ vereenicht
de tweedachtigen/ openbaert hem
den aenroependen/ nu in een Lon-
gelinck/ nu in eenen onde man.

In de Contrepe en gelegentheyt
daer den Sevenbozger gheweest
heeft/ schijft hy/ zijn beelder heyl-
ligen graven ge-eert met groote
reberentie/ der welker namen on-
bekent zijn/ gelijk by ons de elf
dupsent Martelaers/ die aen-
roepmen om regen/ schoon we-
der ende anderen toeballenden
noot. Tot deser voozsepde gra-
ven bebaertmen/ gelijk wy Be-
vaerden ende Crups-daert gaen.
Albaer betalen sy hare offerhande
ende gelofte/ ende draghen een
groote hope der verhooringe met
haerlieden t' hups/ sy drassen wel/

ende zijn oock byzollich/ nae haer
gewoonte/ als sy tot deser ende
ander hepligen bebaert comen/
byzengende met haer veel goede spy-
se.

Onder dese zijnder twee/ der Der Turcken
den S.
Dendel.
welcher namen bekend zijn/ Gop
ende Wartschunrassa/ van de
welcke men wonder sepd/ van
haer Provincien/ hoe dat sy upt-
genomen geweest hebben/ om het
Dee te bewaren vooz alle toevallen
ende aenstoeten. Waer af den
Sevenbozgher schijft/ dat hem
zijns Heeren vrouwe menichmael
ghesept heeft/ als dat sy veel
goets van desen Sant ontfangen
heeft/ boven al in de hoedinge des
Dees/ waer vooz sy hem alle
Jaers een getal maren doters be-
taelde. Ende wanneer sy somtij-
len hem dien offer upt te repken
versumpich gheweest hadde/ dat
haer terstont een ongeluck toege-
komen is/ ende dat Dee ongelept:
Waer mede hy haer recht als ghe-
naemt heeft: Ende dat/ also haest
als sy de beloofde gifte neder ghe-
lept heeft: het Dee wederomme
gekomen is: Sy heeft oock desen
Sevenbozger also bekout/ dat hy
achter de schapen vooz de Wolven
(so hy schijft) oock desen Sant
heeft aengeropen.

Dat en kan hy oock met swy-
gen niet voozbygaen/ dat hem sy-
nen Heere menichmael verhaelt
heeft te seggen. eens heeft hy
eenen stier oft osse verlozen gehat/
dien is (als het ander Dee des
nachts ingecomen is) uptgeble-
ven. Doen geeft hy van sonden
aen (also t' by hen de gewoonept
is) zijn naggebupzen gheroepen/
ende terstont opgeweest/ een pe-
gelich

gelijck met synen Coker / Woghe
ende honden / als oft sy ergens eenich
Wilt wilden vanghen / ende
doorſweefden het gantſche Wout /
maer en hebben niet ghevonden /
ende en zijn oock op gheen ghe-
ſpeur ghekomen / dat hebben ſy
oock van den morgen aengedaen /
tot in den derden dach ontrent
Deſperrijt.

*Mirakel
ende won-
der tecken
S. Gop in
Turckye.*

Als nu alle man vermoeyt zijn-
de / aen den Oſſe vertſaechde / ſoo
ſoude ſynen Heere ingevallen zijn
op den thuyſ-weg / eene geloſte
tot den heyligen Sant Sint Gop
te doen / ſoo den Stier gebonden
worde / ende dat daer terſtont een
groot geroep ende toe-loopen der
gebuyzen ghehoort geworzen is /
ende den Oſſe ofte ſtier tuffchen
twee boomen tuffchen eenen ſpriet
gehangen / gebonden gheworzen.
Ende dat gaf hen alſoo veel te
grooter wonder / om dat ſy deſe
drie dagen ſo menichmaels daer
hooz by waren gegaen / ende niet
geſien noch gebonden. Een ander-
ren / dat hy al deſen tijdt van de
wilde Dieren ongequetſt ende le-
vende gebleven was.

Als nu zijn Heere den gebueren
de geloſte aen deſen Sant gedaen /
vertelt heeft / ſoo hebben ſy haer
dies leer verwondert / Godt ende
dien Sant S. Gop gedanckt om
zijn verdienſte / ende met vzeuch-
den wederom t' thuyſ ghetrocken /
niet ſo ſere van weghen des ghe-
bonden Oſſes / als van het won-
der-werk aen den Oſſe ende Sant
erbaren.

*Een ander
noot-hel-
per der
Turcken.*

Daer is oock eenen anderen
Sant in Turckyen / die niemant
onrecht en laet gheſchieden / ende
die de onſchuldighe beklaechede /

ontſchuldicht / Schilderelles ghe-
naemt / die oock den nootlybenden
Boden gunſtich is. Die is oock
in alſulken aenſien in Turckye /
dat nauwe eenen die hem in noo-
den heeft aengeroepen / ſyn hulpe
niet en hebbe bevonden.

Deſen verſijnt den Pelgrim-
men / wandelaers ende boden die-
wils op den velde / als eenen poſt-
bode op een grijs-grau peert ſit-
tende / die terſtont aengheroeppen
zijnde / den moede te hulpe komt /
oft ſo pemant ſynen name niet en
kent en hem alleen Gode beveelt /
dien ſepnt hy deſen Sant te hulpe.

Nu / dit Mirakel van deſen
Sant heeft hem verloopen / de
wple den Sevenborger daer inne
geweeſt heeft / dat ſommighe upt
de Geſtelijcke den Coninck aen-
gedragen geworzen zijn / als had-
den ſy hem willen verzaeden / ende
zijn daeromme metten byer te ver-
branden / verwieſen gheworzen.
Maer den opperſte onder hen / als
hy hem begonde te verantwoorde /
als deſer dinge onwetende en ont-
ſchuldich / oock zijnder mede-ghe-
ſellen ontſchult aen te wipſen / maer
geen plaetſe binden / noch dat hem
niet en heeft mogen helpen / kort
af totten byere moeſten / ende dat
ſy pminers hooz Godt op den Co-
ninck / ende deſen Sant haer on-
ſchult proteſteerden / ſo wiert hy
eerſt in eenen brandenden gloep-
enden Oven geſtooten / Maer ter-
ſtont is dat byer in eenen oog-
blick nptgebluſt / ende den Oven
verkout geworzen. Daer by den
Coninck haer onſchult heeft afge-
nomen / ende haer altemael los ge-
laten.

De ſchoenen oft ſocken van den
P p eerſten

ersten die van den byere onghenueft ghebleven zijn / worden by henlieden booz groot heylighdom noch hedensdaechs ghetoont ende opgehouden.

Hier overlaet den Sezenbozger ontallijcke deel daden ende geschiedenissen / die hy in zijn ghebanckenisse / die 22. Jaren eensdeels gehoozt eensdeels selve ghesien ende ervaren heeft.

Wienker
ten in
Turcke.

Sp hebben oock Propheten onder haer / die alle verborghentheyt weten / eene van de welcke niet verre van de Sezenbozgher gheweest heeft / so gewisse (so hy schryft) dat hy alle dinghen die de lieden nauwe gedachten / soo opentlijck aen wees / sonderlinge van dieften ende moozden / dat schier niemant ongemelt yet archs gebenden en bozste / oock en mochte hem / mit zijn aenwpsen / geen moozdenaer oft dief in desen hoeck onthouden / ende hoe wel dat dese hen seer veel lagen ledden / ende veel stricken bereyden / ende somtijds selve om niet goets tot hem quamen / soo heeft hy hen terfont haer booznemen ende aenslaghen gesept / wat sy in den sin hadden / eer sy een woort spraken. Want hem den Sezenbozger oock hadde voorgenomen te sien / maer upt angst ende begeerte te ontloopen ende wech te trecken / verhindert / oock dat hy mijn voornemen by abontuppen niet te kennen en gabe / ende my belette / haeste ick my wech. Mogelijck oock dattet Godt also geordineert heeft / op dat mijn gelobe aen dese neus wijsheyt niet ghekreucht / eenen aensloodt en kerege.

Maer van de ghene die sonder

manlijck Saet / (so sy bekant zijn) gebozen worden / Deses Ogli genaemt / wordender alijdt twee oft drie in der stadt Prussia gehouden tot een wonder / welker hant oft pet van haer klederen op de kanten gelept / helpster veel totter gesontheyt / die sy weder byinghen / ende teghen alle siekten bewaert zijn. Want alsoo sy wonderlijck gebozen worden / also is al haer leven obernatuurlijck. Daer af wat hier boven.

Van der Turcken oneenicheyt, Secken ende tweedracht in haer gelove.

Dewyle het der leugen aert is / dat sy met haer selven niet eens en is / ende haer selven afloopen ende verzaeden moet / ende haer eygen rijck selve verstooren / gelijk men in alle secten siet / hoe sy haer selven bestozmen ende stooren : ende dat de leugen niet dan tegens haer selven en liecht / ende dat sy upt Godes wonderwerck verboecht / haer eygen tongen op eten / ende met haer eygen Sweert onmegebracht worden : Alsoo 't aen alle ketteren blyckelijck is.

So is doch dit voornamelijck oock aen de Turcken waer / die in geenderley wyse als oock alle andere secten / eens en zijn / dan in der leugen ende tegen Christusd' welck als sy 't nochtans willen verantwoorden / ende niet leugenaerich / maer booz de waerheyt te zijn / willen aengesien zijn : eerst recht beginnen haer selven in haer eygen tongen te byten / ende haer leugenyck kennelijck te maken.

Alsoo

Also moet de leugen haer selven in haren nest beschypen / effen dan / wanneer sp hem rupmen ende van leugen supberen wil / ende dat is waer alsomen seyt: d' Een leugen behoort thien leugens / op datmen haer alleen een aensien make / dat sp waer schypne.

Also hebben de Turcken uptwendich eenen grooten vrede ende eenicheyt: maer inder conscientie / ghelobe / ende wat tot der waerheyt behoort / en isser nauwe geen dwalender volck. Daeromme haer Secte / gelijk alle andere / upt Godt (die een Godt des vrees des is in der conscientie) niet zijn en can / bewyle alle 't geene dat sp in hare Wet gebuycken / niet anders dan menschen vonden ende opsettingen en zijn / somtijts niet eerder Schijft / gelijk dat Pausdom / upt het Oude Testament verciert / die geenens smaech der Godtsalicheydt oft waerheyt en hebben / maer die vol mis-geloofs ende geboynstheys zijn.

Want sp gebuycken den Alcoran / gelijk sommige boose Christenen dat Evangelium / tot alle tooverpe ende superstitie / so sp willen hoerjagen / moorden / overspelen / oft tooverpe beduycken / waer mede sp so geheel besmet zijn / dat ter nauwelijcks een oudt wijs in Turckpe en is die niet een bysonder Duppels constiken en weet.

Du van der Wet ende Alcoran is so menigerley seggen ende mishouden / dat hondert van dies wegen gebuycht zijnde / nauwe eenen gelijk den anderen en spreect.

Hare Priesters hoewel sp een groote heplicheyt bewysen / ende haer oock seer hyppocritisch stellen /

so zijns nochtans int verborzen / gelijk alle andere natien van Turcken / so vol boosheys / datter niet en is / van datse dorben gedencen / dat sp oock niet doen en dorben: Sp nemen gelt / ende boegen haer in alle boeberpe / om de gevanghenen valsche lof-brieven te schuyben / oft andere brieven / ende waer sp omme versocht worden. Sp schuyben oock de Crijchsliden Characteres / dat haer geen Beschut noch Smeert schaden mach. Dese brieven worden by henlieden Hapmali genaemt / ende somwyls om groot gelbt van henlieden gerocht. Vele trecken daer op omme / van de eene plaets tot d' andere / op dat hare boosheyt niet vermaert en worde.

Daer zijn oock onder andere Vier Secten / vier voornamelijcke in Turcken / behalven de veelheyt der Monicken oorden. Dese houden van den staet der salicheydt veelderlepe opinien / die een pegeelijcke Secte sijf voor haer geloof / ende zijn hier in so geheel oneens / dat d' een d' ander verbolcht / en somtijts tot de wapenen grijpen / ende wel een gantsch Coninckrijk opzuerich souden maechen / waert dat hem de Coninck niet vrede aen en boot / ende hem daer tusschen en leyde. d' Eerste Secte is der Priesteren / die / oft sp al wel van haer eegen goeden leven ende alleen van alle lantschattinge ende beswaernisse / so gehoort is / gebuydt zijn: evenwel worden sp in grooter aensien gehouden / als des volcks voozganghers / leiders / regeerders / leeraers / richters / ende wetgebers in geestelijcke saecken / de welke oock den kerck

Vier Secten souden de Oorden in Turckpe.

On-eenheyt der Turcken int geloof.

Wase
kotten der
Turcken.

kercken / hoge Scholen ende sticht-
ten voorszact. Der selver meynin-
ge is / dat niemant sonder de Wet
Machometi salich worden en
mach / dat leeren ende spreken sp
alle man in / ende weder spreken
in alder manieren den genen / die
haer daer tegen stellen. d' Ander
secte der geesteliche Monicken /
al met eenen name / Vernischlers
genaemt / die boben maten groot
by hen lieden geacht worden / als
nacomers der hepligen / ende van
de kern der Patriarchen overge-
bleven / Iae als onderhouder des
gantschen Rijcks / vrienden Gods
ende Machometi. Dese meynin-
ge is / dat hen de wet niet nut en
sp / maer dattet de genade Gods
al sp / dooz welke alle menschen
genesen moeten ende salich wor-
den / de welke oock sonder ver-
dienste ende wet genoeghsaem is
totter Heyl ende salicheyt der Zie-
len. Dese en sonderen haer meyn-
ninghe op geen ander dunck / dan
op wonder teekenen / so gehoozt
is / waer mede sp 't altemael pro-
beren. Dese hebben oock eenen
grooten aenhanck / boornamelijck
uyt de gene die een wepnich gees-
telijcker / deboter ende ootmoedi-
ger dan andere onder het volck
willen gesien zijn.

De derde partje / Zophilar ge-
naemt / is oock tot geestelijcker
oeffeninge begeben. Dese worden
als kinderen der Propheten / ende
der Vaderen nacomers in groo-
ter eeren gehouden / als die van
de selve afcomen / die dit gelobe
gesicht hebben : de welke haer
selven daerom hepliger ende weer-
diger dan d' ander achten. Sp en
hebben gheen anderen gront

haerder secte / dan lange gewoon-
heyt / so dat sp boozgeven / dese
wysse also te leven ende geloben /
van den ouden ontfangen te heb-
ben. Der welke meyninghe is /
dat een pegelijck dooz sijn verdien-
ste de salicheyt moet verkerpgen /
sonder ghenade ende wet. Dese
houden veel van bpsopder gebe-
den / wakinge / kaspdinge / gees-
telijcke oeffeninghe / speculeren
sels vercozen ende eygen Gods-
diensten / en houden nimmermeer
op te bidden / komen ooc s' nachts
te saemen / wespelen met het hooft
een goedewyle tijts / ende spreken
daer toe dickwils repeterende /
Lahu / ten laetsten seggen sp : Hu-
hu / daer mede vallen sp daer he-
nen als spveloos ende gestorven /
ende vallen also in slaep. Nu dese
hebben oock haren (niet kleppen)
aenhanck / bpsonder van de gene
die Edel ende van ouden geslach-
te willen zijn. De Esfiellers ende
Embiellers genaemt : Dese als
de Edele / en laten geen ander
stamme oft name tot hen in haer
professie ende gelobe / op dat dese
secte by den oozspronck der Sticht-
ters / dat is / by den kinderen der
Propheten ende Vaderen blyve /
dies sp haer selven seer goet te zijn /
laten duncken. Dese drie secten
met al haer opinien / sijn alle dat
volck geheel wel bekennt / ende ks-
ben sonder ophouden mer malkan-
deren / worden dickwils uytter-
lijck dooz den Kesper geschepten /
versont / ende tot byde ende eenic-
heyt gedrongen / dat een pegelijck
swyge / ende sijn gelobe oft Secte
met verachtlinge der anderen niet
hoger en roeme / noch op en werpe /
by een opgefette straffe / daer me-
de be-

de behoutmense in ordeninge ende vrede.

Ketters in
Turckye
ende de
Turcken.

De vierde secte / Hozise ghe-
naemt / is by haer Kettersch / ge-
lijck by ons de Wederdoopers /
geacht. Der welcker meyninghe
is / dat Godt eenen pegelijcken
volcke een Wet gegeven heeft / wie
die houdt / dat hy salich wordt / en
dat alle werten in gelijcker weerde
goet zijn / de Turcken als der
Christenen / der Christenen als
der Joden / &c. Also / dat een pe-
gelijck in sijn wet salich worde.
Dese en moeten haer gelobe niet
seer bekennen / ist datmense be-
vint ende crijcht / soo verbrantmense /
als de lasteraers des wets Ma-
rhometi. Daerom en is deser gelo-
be niet so openbaer / als by velen
heymelijck.

In het Epland Chio heeft den
Sebenborger een van dese / in een-
der Christenen Kercke gebonden /
die teekende hem mette Christe-
nen metten heyligen Cruyce / ende
sprongelde hem met het ghewpde
water / openbaer sprekende: Dwe
wet is also goet als onse / 't welck
andersins gheen ander. Turck
om sijn leven en dede / ende eer
slozbe.

Van der Turcken onweten-
in vrye Consten. Item, van haer
besnydinghe, sonden, biechte,
boete, ootmoet, ende ander
dwaelheydt ende Godts-dien-
sten.

Wat sou-
de roust
ende ghe-
rechticheyt
in Turckye
37.

Hoe wel de Turcken een seer
listich aenstaende volck zijn
tot allen quaden / doch in natu-
lijke dingen seker een onnatu-
r

lijke prachtijcke ende erbaringhe
hebben: Evenwel en hebben sy
tot alle vrye konsten ende in haer
epgen Theologia ende gheloofs-
saecten soo gheheel weynich ver-
stants / dat sy haer om gelobe oft
haer upt niet seer bekommeren / so
dat sy ghebraccht zijnde / haers
doens ofte geloofs gront oft ooz-
sake mochten aenwysen / dan den
blooten text haers Wets / die sy
na de letter na doen / ende daer sy
op steunen. Worden sy gebraecht /
so antwoorden sy alle: Also statet
in Alchoza geschreven / alsoo heb-
ben't onse ouderen gehouden ende
geloofst. Daerom geven sy haer
wasschinge / doopen / ende Cere-
monien / genade ende vergebinge
der sonden toe / daer door dat eeu-
wich leven te verkrjgen. Vanden
sonde / vrede der conscientie / van
der Zielen / Sacramenten / Erf-
sonde / onderschept der deuchden /
als hoerdyde des geests / epgen
liesde / murmureren tegen Godt /
ongeloobe / &c. Daer en weten
sy geheel niet af / alleen aengena-
men ootmoet is deucht by hen lie-
den. Den Alcozan kennien met
haer wereltlijck recht is konste by
hen / ende hoerdyde / stelen /
moorden / &c. sonde. Sy en ach-
ten noch en straffen niet wat tegen
Godt is / segghende / dat Godt
sterck genoech is / hem selven te
straffen. Maer wat tegen den nae-
sten / tegen ghemeynen staet / eer-
baerheyt / vrede / goede ordinancie /
nut ende Policije is / ende de upt-
terlijcke eenicheyt verscheurt / dat
wort by hen ghestrast ende hoogh
geacht / also / dat sy seggen: Soo
pemant van Christo Jesu qualijck
spreekt / oft eenen anderen vry-
men

Wie in
Turckhe
Christen
quaet
spreekt
wozt ge-
braet.

men Propheet / als **Mosi** / **Da-**
uid / **Abraham** / &c. Die en ont-
komen niet ongestraft. Maer (so
geseyt is) wat sonder middel te-
gen **Godt** geschiet / dat en wreken
sp niet / de oorsake is eerst gehoozt.
Maer soomen vrome lieden qua-
lijck naspreekt oft bloekt also sp
Christum ende de Propheeten te
zijn achten / wreken sp 't in haer
stede / als die verstorven zijnde /
haer selven niet meer wreken en
konnen.

De Besnydinge gebruycken sp
nessens den **Doop** / als **Sarraca-**
nen oft kinderen der vyse **Sare** /
der welker sonen sp willen geacht
zijn / noemen ons upt de Propheeten
de onbesnedenen. Evenwel en
achten sp 't nergens na so nootfa-
kelijck als de **Joden** / want sp en
haeste niet haer kinderen te besny-
den / die gemepnlijck onbesneden /
als sp jonck sterben / henen baren /
d' welck sp niet onderwegen en lie-
ten / waer 't dat sp so groote macht
daer aen gelegen te zijn / achteden /
als de **Joden**. Haer Priesters en
weten oock geen ander reken-
schap haer geloofs te geven / dan
dattet also in haren **Alcoza** ver-
batet is / ghelijck de **Room-**
sche Christenen hen op haer **De-**
creet steunen. Wanneer men
haer van het leven der zielen /
van der verpysenisse ender ander
leven vraecht / sa lachen sp / seg-
ghende: **Moghelijck** sullen wy
schoone vrouwen kypgen / ende en
konnen in geestelijcke saecken niet
vernustichs gheantwoorzen / en
willeu oock van s' geloofs wegen
niet disputeren / maer seggen / dat
het hen also sp voozghescheven.
Somnige nenswyfge geben som-

tijt upt haren eygen kop / een on-
gerijnde vzeemde antwoorde.

Eventwel fabuleren sp wel veel
onnutte dinghen van den **Ante-**
christ / laetste oorbeel / verpysenisse
der dooden / Helle ende **Dagevper**
upt haer eygen bedijf / niet anders
dan de **Roomsche Christenen**. On-
der andere seggen sp: **Da** de ver-
pysenisse sal **Machomet** de Helle
rupmen / ende de verdoemde (sp
zijn van wat gelobe sp willen) ver-
lossen / van wegghen der grooter
macht / ende des aensiens **Macho-**
met by **God** / den welken sp niet
anders en roemen / dan ghelijck de
Christenen Christum / de **Joden**
Messiam.

Haer **Papen** ghelijck meest in alle
Secten / spreken met macht / ende
wat sp seggen / dat willen sp van
alleman sonder eenich nagrabbe-
len noch disputeren / als **Godts**
woort ghehouden hebben / so dat
hen niemant en mach weder spre-
ken / als welker **Alcozan** van den
volcke aengenomen ende van liep-
seren bevesticht is: **Waer** by nie-
mant bozder te grabbelen/dispute-
ren / oft te vragen toegelaten woort.
Maer het moet slecht dooz en dooz
sonder gront van allen als **Godts**
woort geloofst zijn / wat haer gee-
stelijcken voozgeven / niet anders /
dan ghelijck by ons int **Dauwdom**.

Daerom beschutten ofte ver-
antwoorzen sp (ghelijck alle Ket-
ters haer ketterpe te leeren plegen)
met den sweerde / also hen haer wet
voozgeeft / ende grijppen in al haer
aenstooten totter wapen / bluch-
ten als de besetene / al 't gene dat to-
gen haer Secte is / als een dodende
senijn / ende hoe wel alle man dit
voozgaens doet / so zijn nochtrans

Machomet
met der
Turcken
Messias /
sal alle
menschen
verlossen.

De Papen
in Tur-
cke en des
niemant
weder-
spreken.

de verloochende Christenen hier in geheel onsinne ende veel ernstiger vervolgers. Wie nu anders geloofd / die moet by haer stil swyghen / dat laten sy geschieden.

Maer sy houden haer gelobe so vast / datter van alle gelooven tot Christo somtijts bekeert worden / maer van eenen Turck ist recht als een mirakel / ende onmogelijken sy dat sy gedwongen versiert wylse haer also gelaten. Den Sevenbozger heeft eens eenen Mamaluck ghebraccht / waerom hy zijn geloof verloochent hebbe / so heeft hy begonnen met verkeerde aengesichte den dach te verbloeken in den welcke hy dit ghedaen heeft. Ende ghebraccht zijnde / waerom hy doch niet weder en keerde / antwoorde diemael recht als van den Duvel ghevangen: Ick en kan niet / ick en kan niet / &c.

Ter tijt Paus Sixti de vierde / zijnder veel Turcken over zee gevangen gebracht geworden de beste den Paus / d' andere den Cardinalen overghelevert ende gheschoncken / die effen wel altemael als willich den Doop haest aennemen / ende hielden haer als oft sy een groote debotie totten gelove Christi hadden: Der welcker sommige der Diechte / sommighe 't Sacrament aen den Sevenbozger begeerden aen te nemen. Van den enen heeft hy de biechte benomen / ebenwel is het hem ongelooftich aen te sien geweest / dat een so snellen bekeeringe haer met ernste geschieden / riet daerom haeren Dochtaer / dat hy eenen tijdt lanch met het Sacrament stil stonde. Doen bebant het hem haest /

als hen een deure wert opgedaen / om wederom te ontbliden / dat sy altemael wech bliden / oft sy alwel aen 's Paus hof goede probatie hadden: waer mede sy bewisen haren versierden Doop / upt inckel vzeese aengenomen te hebben. Gelijck nu oock een Hispanus bericht heeft / in onsen tyden in Hispania geschiet te wesen / als Carolus de vijfte upt eenen pber des Roomschen geloofs een Edict liet publiceren / alle Turcken in eender haest upt Hispania / want sy saten ingemenght / ghelijck by ons de Joden / op eenen dach wech te trecken / oft den Doop aen te nemen. Die nu niet geern haer goet en verlieten / namen den Doop versierder wylse aen / ende alsinense daer nae totter Sacrament dwanck / so hebben sommige van haer hemelijck wederom wtegespogen aen een wandt / sommige met voeten getreden. Also moetet gaen / wanneer men de lieden metten sweerde ende dwanck wil vroom maken / ende tot Christo met kalben dyppen ende onwillich met dwanck Christo toeboeren / d' welck hy vrpelijck oock wel gecommen hadde / waert datet hem also behaecht hadde: maer hy en heeftet niet alleen ghedaen / ende 't gelove (t welck een by Gadt begeben willich herte hepscht) met geweld pemaent opgesadelt: maer oock dat contrarpe zijn Apostelen geleert / met leeringe / leven / ende exempelen: en henlieden niet beboelen / dan dat sweert des Geests / ende omme zijns Woopds wille te lyden ende vervolcht te worden: maer niemant te verbolgen noch te martel.

Turcken
ende Joden
in Hispania
vreesden
gheloven.

Tot Christo
stomte
kolwendygen
ben.

Christus
niemant
tot hem
gedwongen
gew.

Doet
dwanck
tot den
geloben
doet geern
deugt van
eremye
ken.

riferen / d' welck den Antechrist /
Turcken / ende alle Ketteren (zijn
Wederfprekers) toebehoort: maer
den Christenen niet / Luce 22. Die
haer Gelobe met Gods Woordt /
ende met den Sweerde des Geestes
(ghelijck de ghene metter vuyft
doen) verantwoorden / also in 't
Pauſdom gebleken is / waer me-
de men een so grouwelijcke bloet-
vergieten alleen booz ons gelobe
tegen den Turcken te ſcrijden
heeft aengericht / datter dickwils
een werelt vol bloets uytgeſproten
is. Ende dit herte geeft den Dup-
bel oock den Turcken / booz haer
gelobe te ſcrijden / daer mede hift
hijſe aen malcanderen / ende dat iſt
dat hy ſoecht niet deſe zijn bloet-
prekinge / dat men het gelobe met
ghewelt ſoude beſchutten / gelijk
hy al ſchoon in 't Evangelio we-
derom op de bane omme gaet.
Godt wil hem weeren ende hem te
ſchanden maken / Amen.

Vytlegginge ende Aſſchrift
van twee predication uyt Turc-
kye.

Two Ser-
mons der
Turcken.

Vest niet onboozſichtich
noch ongeſchicht / maer
boozſichtich / doet de oogen op /
ende overweecht dijn epgenſchap /
dat ghy verganckelijck ende ſterf-
felijck zijt: En doet niet quaets
in deſer werelt / maer ſiet dat ghy
bande boozleden ſonde Boete doet
ende aſtaet.

Gedenckt de veelhepdt der ver-
ſorben / haerder gedaente in der
graven / hoe dat ſp ſo vol wormen
ende ſlangen kruppen / haer aen-
geſicht verdozben / vol verrot-

hepts / geſtanchs / een pyze ende
aeg is.

De rechtbeerdige hebben in de-
ſe werelt niet ſorghe geleest / niet
ſinerten zijn ſp verſchepden / ende
en verſchynen nergens meer / ende
de arme ſondaers lachen ende zijn
ghetrooft / als wilden ſp de doot
ontgaen.

Ghy en derſt geen bewijs ofte
oozſaecke van niemant epiſchen /
oock de ghene / die dat contrarie
ſeggen / niet gheloven: want de
dagelijckſche bebindinge ende epi-
genſchap der ſaecten maecten dat
ſeker / dat wy alle op een plaetſe
baren.

Waer is Machomet Muſtafa!
die van een ſulck aenſien was / dat
hy Hemel ende Aerde te gebieden
te hebben / aengeſien wert. Heeft
nu de doot deſen niet verſchoont /
wien en ſoude niet verleyden de
wereltlijcke ydelhept?

Daerom en laet u dit tijdtlijck
ende omballende leven niet ſmees-
ken / maer oeffent in Gods-dienſt /
ende geſelt u tot Geeſtelijcke He-
miſche ſaecten / die u ter laetſter
ſtonde mogen een toeblycht zijn.

Een ander Predication ende
bekentenisse eens gheleerden
Predicants ende Sants Turckye,
Jonus genaemt.

De hzeſe des doots becom-
mert my uytwendich / ende
veel meer inwendich / maer de wy-
le ick ſterben moet / ende de doot
alle man gemeyn wert / ſo hebbe
ick eenſdeels een verquickinge des
gemoets daer in / nademaal dat
tet ſeker is / dat wy al moeten ſter-
ven:

Alle binck
moet ſter-
ben / en is
de doot ons
verwozpe.

ben: maer de upze des doods gervaren wip als dan eerst/ als wip op de Ware ligghen/ ende vooz allemans oogen gewasschen worden.

Wat ick nu doen/ ofte waer ick my henen weynden sal/ en weet ick niet/ dewyle dat alle dingen die my lief ende aengename waren/ my verlaten/ ende van alle die dingen en blijft my niet meer dan dat cleet/ hardt endewater totter begraffenisse. Mogelijck hebbe ick mijn vrienden te ghelepde tot aen den grabe/ maer wie klimt met my daer in? Dewyle ick nu slechts alleen begraven worde/ so blyben by my alleen mijn goede werken/ verdiensten/ heylige gedachten ende goede wille/ maer en acht die niet/ die treurich met my te grabe/ ende vlijchlyk totten haeren wederomme t' hups keeren.

Maer ick segghe u lieve Broeders/ gedenckt watter vooz een onderschept der verstorbenen sy/ d' een deel wozt metten vper gequeldt/ een deel met Hemelscher vzeuchde versaet ende verlicht.

Ten laetsten/ als dat jongste gerichte voozhanden is/ sullen sy altemael wel wederom berypsen: maer sommighen sal overschaduwten de ghenade des heylighen Geests: d' Andere sal dat vper des eendighen bzants/ bzanden en niet verhzanden noch verteeren mogen. Daer en sal niet woort/ maer verdienste vooz u antwoorden: die geen verdiensten en hebben/ moeten in grooter noot berypsen: maer die wpt dit leven/ by sonder hindernisse gebaren zyn/ die sullen seker staen.

Daerom beneersicht u nu/ met deser voozsichticheyde op dat ghy

als dan sonder schande verschynen mooght/ als aller menschen Namen ende verdiensten der gantscher Werelt gheopenbaert ende bekent worden sullen.

Corte aenwysinge ende begriep der gelegentheyt Asie, A-phrice, ende Europe, aldermeest der Rijcken des machtigē Keylers der Turckye, sijn reyssen, Heyrtocht, victorie ende heerschappye, die hy in corten tyden vercreghen ende onder hem geworpen heeft: tot aen Oostenrijck teghen 't Westen: uyt Petro Apiano getogen.

Anna 1526. tusschen Dijf-herc Aken ende Croacia by Mohats/ is Coninck Lodewijck van de Turck ter neber gelept gewor-den. Daer aen stoot (ter zyden teghen 't Zuyden ende Oosten verstreckende) dat Coninckrijck Bosna/ anders Misia superior Bosna/ genaemt. Boven Crabaten leyt Kernten/ Friguyt/ tot hier toe quamen de Turcken Anno veertighen hondert ende seventientich/ Item tot na Cervis/ daer is wel mogelijck Misia inferior/ Serbia ende Rascia op Dupts/ Sirsen ende Ratzen genaemt/ Anno 1499.

Voozts tot aen de Sibiere Craga zyn de Turcken gekomen/ Anno veertighen hondert ende drie-entwentic/ ende haest ten tweedemaal daer op/ quamen sy wederom in dese gelegentheyt tot aender Stiermark/ Anno 1497.

Nu in dat Coninckryck Bosna

Q q

quam

Verbleyft
ende goede
werken
blyuen al-
leen inde
doode.

Turcken
geloben
berypsen
se des vlie-
sches ende
den jong-
sten dach.

Misia
superior
Bosna.

quam den Turck / Anno 1456. en den Turckschen Kepsler is in desen tocht voorz Grieks Wittenborch dootlijck gewont geworden / den 22. July. Effen daer te vooren hebben de Sirfen ende Katszen eenen slach volbracht / Anno 1439. Daer nae Anno 1442. is Kepsler Sigismund by Salonibam ten tweedemaal overwonnen geworden / in eenen Tocht teghen de Turcken. Daer aen stoot tegen 't Zupden Campus Cassobicus / daer is Amurates den Turckschen Kepsler / van Lazaro / Heere van Sirfen / in eenen slach doodelijck gewont geworden / Anno 1385.

Grieken
van den
Turck
gewonnen/
Anno 1458

Item / daer aen stoot tegen 't Zupden Thessalia / Dat heeft den Turck gewonnen Anno veertighen hondert ende acht-en-sebentich / Item dat Grieksche land / daer in de groote Sadt Corinthus ende Athenen leyt / die den Turck gekregen heeft / Anno 1458. Item Peloponesus / dat Eylant Moorea / Dat heeft den Turck ghewonnen / Anno 1450.

Madon stoot tegen 't Zupden daer aen / Dat heeft den Turckschen Kepsler Bajazetes vercregen ende ingenomen / Anno 1499. Dat Eylant Pigropont heeft hy gewonnen / Anno 1470.

Hu / van daer tot Jerusalem toe / leyt in de zee / Candia / Creta / de Eylanden der Venetianen. Daer by leyt Rhodus het Eylant der Johanniters / Dat hebben sy den Turck afgedrongen / Anno 1308. Ende hebben 't ingehadt tot in dat 1522. Jaer / 214. Jaer / ende wederom verlozen op den heyligen Christdach.

Daer aen stoot over de Egypte

sche zee tegen 't Zupden / dat Opper Egypten. Daer in zyn de machtige Steden Alexandria / Babylon / nu Alke / de Hoofstadt in Egypten: Daer voortijts den grooten Solbaen Hof heeft gehoude / welckes Slot alleen achten in de groote met zyn begriyp / als half Rozenborch ofte Straesborch omtrent hem begriypende / met zynen ombanch ende lengde. Voor dese stadt heeft men snoers slecht te rypden / twaelf uppen tijts. Dese geweldige ende verschickelijcke stadt heeft den Turck den Solbaen met het gantsche Landt Egypten afgedrongen met al zyn heerschappye / Anno 1517.

De grootmachtige stadt Damietta / voortijds Canopus gheeten. Heliopolis wert gewonnen vanden Coninck Loewijck van Franckrijck in 't Jaer 1219. Gabense den Saracenen wederom / Anno 1221. Gewonnense wederom / Anno 1248. Verlozense wederom in 't 1250. Jaer / den vijfften dach Aprilis.

Hu / aen Egypten (waer aen hem Aphrica eyndt / ende dat grootste Asia begint) stoot Palestina tegen 't Oosten / de roode zee teghen 't Zupden / ende den berch Syna. Hu in Palestina leyt Jerusalem / die hebben de Christenen verlozen / Anno thien hondert ende twaelf. Wederom ghewonnen / 1099. Wederom verloren / ende vanden grooten Solbaen ghewonnen / 1187. Ende met Juda / Egypten / Arabia ingenomen / tot in 't Jaer der verlossinge 1517. Den heeft den Turckschen Kepsler Selem / dit landt / Coninckrijck / ende al wat

Wat den grooten Soldaen inghes-
hadt heeft / den soldaen met ooz-
loge afghedwongen / den selven
verwoecht / geheel vernielt / ende
al zijn Rijk ingenomen.

Ircia ende Syria stooten tegen
het Oosten ende Noorden aen Ju-
deam / daer in leggen de ghewel-
dige Steden Aleppo / Antiochia /
Archas / Cartosa / Cancla / die
hebben de Turcken gewonnen in
t Jaer 1060. Ende hebben se noch
in handen.

Daer aen stoot tegen 't Noor-
den ende Oosten / Mesopotamia:
daerom ooplogen den grootmach-
tigen Soppo een Coninck in
Persia / ende den Turck altyds.
Edissa is de Hoofstadt daer in.

Daer soo willen wy achter-
waerts gaen door cleyn Asiam /
nu Patholia genaemt / tusschen
de zee Eurinum / ende het Co-
ninckrijk Cypren / in de Egypt-
sche zee ghelegen / tot oy Oosten-
rijk. Groot Armenia leyt te-
ghen 't Noorden aen Mesopota-
mia / daer aen stoot teghen het
Westen / dat cleyn Armenia den
Turck onderworpen / daer in Kie-
ser Frederick Barbarossa ver-
droncken is. De landen ende
Coninckrijcken Cappadocie te-
gen 't Westen ende Noorden ghe-
legen / heeft Ottomannus eerste
Turckische Kieper Anno 1300. on-
der hem gezocht. Calina leyt
tegen Cappadocia ober tegen 't
Zupden. Dat Coninckrijk Tra-
pesintes / anders Pontus ghe-
naemt / stoot aen Cappadociam
tegen het Oosten ende Noorden.
Dit is van de Turcken / den
Kieper van Constantinopelen af-
ghewonnen gheworden / Anno
1441.

Du tegen 't Westen stoot aen
Licaoniam ende Cappadociam /
dat Coninckrijk Gallatia / Pa-
phlagonia. Dat heeft den Turck
Orchanes ghewonnen.

Pamphilia tegen 't Zupden van
Gallacia ober / daer aen stoot Ca-
ria / Ircia / de rechte Turckpe.
Item Phrygia / de Eplanden /
Mithilene in de zee Egeo ghele-
gen. Die heeft den Turck Ma-
chomet den Genebopseren ghe-
men.

Rechte
Turckpe.

Cot Sirsa is der Kieperen be-
gravenisse.

Kieperen
begraue-
nisse.

Pontus / Item Bithinia / lig-
gen oock in kleyn Asia / in Turc-
kpe. Daer aen stoot ober eenen
arm der zee / Thracia / daer in de
Hoofstadt Constantinopelen leyt /
boozmaels Bizantium ghe-naemt.
Die heeft den Turck den Constan-
tinopelschen Kieper afgedrongen /
Anno. 1453. den 27. Aprilis.

Romania stoot tegen 't Noorden
daer aen (sommighe achten 't
booz een deel Thracia) by Varna.
Daer heeft Amuratus den Turc-
schen Kieper / Coninck Bladis-
laum tot Hungeren ende Polen /
Item eenen Cardinael ende veel
Christenen verslagen Anno 1444.

Aen Thraciam teghen 't Noor-
den / stoot Macedonia / dat ver-
lozen wert / Anno 1296. Doen ter
tijt wiert Hertoch Hans van Bur-
gondien gebangen. Daer na 1481.
weder gewonnen / ende haest van
den Christenen weder verlooren.

Thessalonica wert oock van A-
muratus gewonnen / Anno. 1438.

Noordrs stoot aen Thraciam /
Bulgaria / tegen 't Westen. Daer
is by Nicopolis de stadt / Kieper
Sigismund ten eersten male van

den Turck overwonnen/ ende een groote vergaderinge Christenen 't onder gegaen/ Anno 1496. Bessarabia laet Bulgariam en Traciam tegen 't Zuiden liggen/ ende heeft teghen 't Westen de groote Walachye/Transalpinam. Nu Bessarabiam heeft den Turck gewonnen/ Anno 1484. Van den Transalpino heeft den Turck den Weppoda verdruben/ Anno 1521. Wederom ingeset/ Anno 1522.

Daer aen stooten de Sevenbergers. Aldaer is den Turck dickmaels gekomen/ Anno veertien hondert ende negen ent-seventich. Item 1526. ende 1529. Daer aen stoot teghen 't Westen Hungaria dat Coninckrijck/ in drie Jaeren tweemaels van de Turcken verwoest. Ende ten laetsten Anno 1529. daer dooz met vier hondertmael dupsent mannen tot in Oostenrijk dooz Weenen getoogen: maer Godt hebbe lof/ victoziloos wederom afgetrocken: maer eenen grooten hoop gevangen wech gevoert/ ende veel onmliggende lieden jammerlijk genoozt.

Nu willen wy wederom van Oostenrijk aen/ tegen 't Oosten ende Noorden reysen. Aen Ungheren ende Oostenrijk teghen 't Noorden/ stooten dat Coninckrijck Polen/ Prupssen/ Wipssen/ Litten/ Epfland/ Rughen ende Nieugaerden/ welke landen veel hondert mylen in haer besluypen. Aen Polen teghen 't Oosten stoot Rupssen/ Podolia derwaerts upt tot de stadt Halitz/ Anno 1498. tot in de 60. dupsent Turcken ende Tartaren verbzosen zijn in eenen grooten sneeu. Ende op Katelpnen dach wierbender ober de

60. dupsent Turcken verbzosen.

beertichmael dupsent verflaghen.

Molda leyt tusschen de groote Walachie ende Podolia. Het afgaende teghen 't Oosten leyt het swart Wout: daer onder hebben Boleslaus/ Cabri/ ende Boselaus Cyprianus Coninghen tot Polen/ namaels Alexander Bistoldus den grooten Hertoch in Littau/ hare Legers ende Tenten opgeslagen/ ende de Tartaren van de Riviere Dneper met geweld verdruben

Nu van het Swarte Wout tegen het Noorden ende het Oosten/ liggen de Moscobiters ende witte Russen. Daer heeft den Coninck Sigem van Polen/ 80. dupsent Moscobiten verflaghen/ Anno vijftien hondert ende veertien. Int naeste Jaer daer te doozen hebben sy den Coninck van Polen veel lants/ als Eiflant/ Rugen Proweden/ &c. afghewonnen/ oock tot aen de Litten oft Littauwers toegebrucht/ ende haer met krijch bekommert/ Aen de Moscobiten teghen het Oosten stoot de kleyn Tartarpe. Dese en achten geen sins op geen gewaet/ kleederen/ steden oft sloten/ Sy liggen ghemeynlijk in 't velt onder de Tenten. Ontrent de Moscobiten is veel lants ledich/ ende van dadelijckschen aendal der Tartaren verwoest.

Over eenen arm der zee (die Europam van Asia schept) tegen 't Oosten ober leyt de groote Tartarpe/ een wildt Crychs-volck. Daer aen stoot voorts dat groot Asia/ schier het half deel der werelt. Daer af hier na.

Nu van Peloponneso ober de zee Num/ Punicum/ ende Libicum/ leyt

80. dupsent Moscobiten verflaghen.

Maachmers van der lande/ geboorte ende graf.

lept Aphyica/ die stad Cirene/ daer in Barchomet ghebozen is/ Anno 626. Hy lepd in Arabia tot Mecha/ ober die periculoose zee/ daer de Sytes in zijn.

Van Cyrene tegen't Westen leyt Carthago/ de Hooftstadt in Aphyica. Item/ Numidia/ die witte Mooren/ die Barbarpe.

Hy heeft noch veel meer Landen onder zijn ggebiet ende Scepter/ hier niet benoemt/ alsoo hy hem in syn Tittel toefschryft/ als Orchezana/ Choliaca/ Cathesia/ Crabea/ Comogena/ Gordia/ Gortyan/ Salon/ Alpinium/ Pergamum/ Perrebia/ Cuboir/ Salanum/ Leben Region/ Asfom/ Hatabion/ Epzoh/ Cragalon/ Chion/ Icanion/ Nabon/ &c. Ick wyjge hier des Soldaens Titel/ die hy nu oock altemael doert. Waer by hy hem ober 19. Chriftelijke Coninckrijcken/ 3. Keyferdommen/ sonder d' ander landen/ een Heere schryft. Daer af elders wat breedens. Comagenam scheidt de Riviere Euphrates van Arabia. De Gordianers stooten aende Meders/ &c.

Van het geslachte der Turcken, daer uyt al haer Keyfers gecoren worden, van den eersten, tot op den Soliman, die de stad Weene belegert heeft.

Anno 1300. isser geweest een geweldich Orghisman onder de Tartaren/ met namen Orthomannus/ die street eerst inden name des Koninck der Tartaren/ als syn opperste Hooftman/ met

grooter victorie ende geluck: Also dat zijn aenhanck hem aen den Keyser groetteden/ met verachtinghe des rechten Keyfers. Hy gaven hem selven dien name Turck/ het welck in haer spraecke/ Geestelijck bediedt/ om dat sy haer selven recht als van wegghen der gheduerender victorie/ een volck Godts noemden. Ost also d' ander willen/ van een Riviere/ Turck ghenaeamt/ aende welke sy eerst d' overhant gecregen hebben: Ende alsoo hebben sy haer nae die Riviere/ Turcken ghenaeamt: Die met snellen loop uyt de Tirtacische Bergen spruyt/ ende inde Hircanische zee loopt/ oft Ottomanni/ van Ottomannigharen Keyser ende Cappiteyn. Als sy nu gheluckelijck Cappadociam ende Bithiniam aen haer brachten/ stelden sy haer terstont regghenden Soldaen oft Caliphan in Egypten/ want Calipha heet in Egyptischer spraecke een Keyser: Maer Soldaen/ een opperste Veldthooftman. Maer deuple Saladinus voortijds een Soldaen/ zijnen Heere den Caliphan versloech/ ende dat landt selve regeerde: So bleef den naem Soldaen in gheduerende ghebruyck/ voor den name Caliphan/ d' welck Keyser bediet: Maer in Turcksehe spraecke noemen sy den Keyser Amir: Maer de Tartaren/ Ou Cham/ dat is den grooten Keyser.

Een tweeden/ Orghanes een sone Orthomanni/ den tweeden Turcksehe Keyser/ begon te regeeren in 't 1335. Jaer. Desen heeft de Galaters overwonnen. Haren Keyserlijcken stoel heeft

Der Tartaren ende Egypters Coningen worde van haer hooft lieden afgeset.

doen ter tijt gheweest in de stad
Syrza.

Den derden / Amurates een
soon Ghijanni/ begon te regeren
Anno derthien hondert en drient-
fessich / Hy was den eersten die
over Zee scheepte / ende ghewan
Caliopolim/ Anno derthien hon-
dertende tachtentich.

Den vierden / Bajazetes een
soon Amuratis / onderwant hem
des Rijx / Anno derthien hondert
ende ses-entachtich. Zacht on-
der hem Thessaliam/ Bulgariam/
ende een groot deel Griecie. Dese
Keiser heeft den Camerlaen/ een
Cham oft Keiser der Tartaren
gevangen / die heeft onder de Ca-
fel als een hont eten moeten. Oock
heeft den Camerlaen inde sie-
de van een schabelle op hem gestaen /
soo dichtwils als hy op het peert
heeft willen sitten. Dese Bajaze-
tes liet vier sonen nae zijn doot
achter hem.

Den vijfften / Calepinus ghe-
naemt regeerde na synen Vader /
Anno 1349. Hy heeft gewonnen
een groot deel in der Bulgarpe.
Die dede eenen slach met Keiser
Sigismund voor Nicopolis. Daer
wert Hertoch Hans van Burgun-
dien met veel van den Edeldom ge-
banghen / ende om twee hondert-
mael dupsent guldens wederom
ghelost / van de Christenen wier-
dender hy de twintich dupsent /
ende van de Turcken hy de 't se-
stichmael dupsent verslagen even-
wel hadden sy overmids der me-
nichte / de victorie. Keiser Si-
gismund ontkiep na Constantino-
polen / hy en doest upt vrese der
Turcken nimmermeer nae hups /
maer scheepte na Rhodis / van

Rhodis door Vahnaciam eerst
wederom na hups in Hungeren.

Den sessten Moyses regeerde in't
beginssel Anno 1400. Die heeft
zijs broeders sone Ghanum ge-
hangen / en zijn lant inghenomen.

Den sevensten / Machomet re-
geerde Anno 1408. Hy heeft ghe-
wonne Sirfen / oft Cerbis /
Walachen / ende een deel Windi-
schen landts.

Den achtsten / Amurates / een
soon Machometi / begheft te re-
geeren / Anno. 1422. Verdzeeft
zynen broeder Mustapham / ghe-
wan Thessalonicam / ende veel
van het Griekische landt / bele-
gerde Griec Wittenborgh / Anno
1439. Ende in 't 1442. Jaer quam
hy tot Sevenbergen.

Den negensten / Machomet de
de groote / wiert geboren Anno
1451. Die belegerde Constanti-
nopolen / den sessten dach May/
vier-en-vijftich dagen. Stormde
den seven- en- twintichsten dach
Aprilis / versloech hy de 40. dup-
sent Christenen / hy vincker ander-
halfmael hondert dupsent. Anno
veertien hondert ende ses-en-vijf-
tich / is hy voor Griekisch Witten-
borgh getogen / Anno 1480. heeft
hy Rhodis belegert 89. daghen.
In sonna / desen Turcken heeft
niet alleen Europam ende alle
Christenen verscheucht / maer oock
dat geheel Oosten / Asiam / ende
Aphricam. Hy is gekomen tot in
Italiam / heeft Otrunt ghewon-
nen / maer niet behouden.

Den tienden / Bajazetes / be-
gost te regeren / Anno 1481. Die
heeft synen broeder Saliahum /
Zelimi ghenaemt : Den welckent
(zijs broeders ghewelt bliende)
inde

Carckische
Keiser
moet als
een hont
onder de
cafel sittē.

Anderhalf-
hondert-
dupsen
Christenen
gevangen.

inde handen van die tot Rhodis gekomen is / ende Paus Alexan-
dro Serto geschoncken geworden.
Hy is ghestorven in Campania.
Sajazetes beviel dat Rijk / be-
zoochde Bessarabiam / Irain /
Siermark / Frigaul / tot aen
Cerbis.

Den elfften / Zelimus / is geko-
ren Anno 1512. Die hem noch in
het leven zijns Vaders onderstont
te regeere / daerom hem den Vader
met machtiger Oepkracht by A-
drianopolis over viel: Maer Zelim
ontgaam / en wiert Keeser in syns
Vaders stede / die heeft dat Co-
ninckrijk Babiloniam / Alkeppo /
Palestina oft Judeam / Egypten /
Solbaen in heeft gehad / verkre-
gen / ende aen hem gebracht / An-
no 1517. Almatius zijn broeder
sterchte hem dapper tegen Zelim /
maer wert overwonnen ende ont-
liep synen Broeder in Persiam /
Anno 1513.

Den twaelfften / Solpman-
nus / wert ghekozen / Anno vijf-
thien hondert ende negenthien /
Die heeft der Christenheyt groo-
ten dwanch gedaen / Rhodis / An-
no 1522. belegert ende overwon-
nen. Oock Ouen ende een goet
deel Hungerlandts / tot aen Oo-
sterryck toe. Weenen Anno 1529.
belegert maer niet gewonnen.

Van de grouwelijcke Tyran-
nye des rasenden Turcks, die hy
in Oorlogen, voornamelijck te-
gen den Edeldom ende Prieste-
ren oeffent.

Gramme
des Turck.

De Turcken / hoe wel sy't
dijns zijnde / wat vzeetsaem

zijn / soo zijn sy doch tegen ander
Natiën upt dwasen pber die sy tot
haer geloebe draghen / so grouwe-
lijck ende bloerdorftich tegen alle
de gene die sy met Crighj aenbal-
len / dat men van dier gelijcke vpan-
den nauwe in Historijs en leeft.
Den Priestere zijn sy sonderlinge
gram / daerom dat sy dat volck
(so sy achten) verlepden / ende
op dat sy haer Ketterpe in Turc-
ke niet en leeren uptghieten / so
moeten sy in oorlogghen gecreghen
zijnde / willich't geloope verloche-
nen / oft terstont sterben / verbzant
oft ghebilt worden.

Den Edeldom vallen sy oock ^{Turcken}
sonderlinge hart aen / ende op dat ^{den Edelen}
sy in haer lant van den haren net- ^{ende Pies}
gens eenen aenhanck en krijgen / ^{stere son}
ende eenen opzoer beweghen / so ^{derlinge}
moeten sy ghevangen zijnde / meest ^{gram.}
al sterben / oft ten minsten haren
Edeldom verloochenen / ende in
slechter clederen vercapt oft verboz-
gen onder ander eppen lieden als
knechten ende dienstmaechden die-
nen / noch per van haren Edeldom
kicken. Ten 3^{en} dan dat eenen by-
willich syn gheloope verlochenen-
de / ende als eenen pberigen Turck
het gheloope Machometi aenne-
mende / wat eerlijcker ghehou-
den wort: Ende hoe hy't gheloo-
pe degelijcker verlochent / hoe dat
hy eerlijcker ghehouden wort.

Tot Constantinopolen als hy
de stadt belegerde / bestoznde /
ende overwan / heeft sy den Edel-
dom / onder welken oock den
Keeser Constantinus was / al la-
ten vermoorden / die vanden Edel-
dom aangewesen waren. Van-
der van den Edeldom / die noch
obergebleven / ende in slechte kle-
deren

deren ghecleet verborzgen laghen /
wierden met den gemeynen volcke
gevangen. Wat geschieder? Cer-
stont laet den trou-loosen byandt
openbaer eenen byede uptroepen/
ende alle-man die noch overgeble-
ven ware/ sekerheyt beloven.

Doen vertoonden hem alle den
overgebleven Edeldom/ Die noch
voorzhanden was. Cerstont daer
na liet se den rasenden Tyran in een
maeltijdt (ongeacht zyn toegesep-
den gheloofs) beroepen/ ende in
de selve maeltijdt al t samen ver-
moorden.

Alsoo heeft hy al den Edeldom
des Griecischen landts metter
tijdt geheel uptgheroept/ ten sy
datter noch sommighe ergens
onder de ghevangenen ende ep-
gen lieden versmadelijck leven/ en-
de heymelijck onder de epgghen
knechten verborzgen ligghen/ op
dat sy niet bekent/ haer leven la-
ten moeten. Also is den koninck
van Bosna oock van den Turck
overwelacht zijnde/ doozstehen
gelworden.

Den Keyser van Trapezunt/
ende de Vorsten Ponti/ syn na
overwinnighe haerder landen en-
de koninckrijcken/ nae Constan-
tinopolen in een triumphie ghe-
boert ghelworden/ ende aldaer
jammerlijck ghedoot. Ick ver-
swijghe hier den Vorst van Hy-
dzunt/ die welcke/ nae dat de
Stadt overwonnen was/ van
malkanderen ghehouwen gelwor-
den is. Des machtighen Heere
van Sircen Sone/ liet den Turck
van zyn Ogen berooven: Ende
voorzwaer in soo veel rijcken/ die
den Christenen in cozten tijdt af-
gedzongen zyn/ en is nauwe er-

gens een oudt geslacht oft Edel-
dom noch overgebleven/ jae men
speurt in veel plaetsen niet eenen
voetstap des ouden Edeldoms.
Maer hoe soude dit bloetgierich
geslacht onsen Edeldom verscho-
nen/ so sy selve geen den ande-
ren in 't rijcke niet lyden noch
verdragen en mogen: ende al-
tijds den eenen broeder den an-
deren na 't leven staet/ noch den
soon den vaderen verschoont/
gelijck oock den vader den Sone
niet: Alle menschelijcke affectie
ende vriendeliche genegentheyt is
by hen wech ghedaen/ sonderlin-
ghe by de Regeerders.

Also liet Bajazetes Amurat's
Sone/ Solimanno zynen broeder
lagen leggen/ ende vermoorden.
Welchs Sone/ naevolghende de
lasterlijcke voetstappen zyns Va-
ders/ heeft diesghelijcks zynen
broeder Orchanem (op dat hy al-
leen regeerde) ghedoot. Een an-
der Bajazetes/ des tegenwoozdi-
gen nu regheerenden tyraningen
Turcks Solimanni groot-va-
der/ heeft zynen broeder Kosi-
mum overwonnen ende verdraven.
Maer Kospmus wert haest ghe-
wroken: Want Solimus Bajaze-
tis eygen Sone/ des tegen wooz-
dighen vader/ heeft dien upt den
rijcke verdraven/ niet aensende
dat hy van hem ghebozen was.

Voorts so heeft hy oock al zyn
broeders ende al haer kinderen ge-
doot/ uptghenomen Amuratem
zynen Nebe/ die tot Simaeli So-
phi koninck tot Persia ontlep/
op dat hy sonder hindernisse zynen
Sone Solimannum nu regeren-
de/ aen dat rijcke brocht. Maer
Amurates de vyfste voerden nu
tegen-

Turck-
schen Edel-
dom ver-
holcht
malkander-
en.

Solimus
oft Soli-
mus vera-
dyft zyn
eygen va-
der upt het
rijck.

teghenwoozdighen regerenden / nae dat hy zynen Soon Machomet (die hy boven al zyn ander kinderen beminde) de heerschappye des Rijcks bevolen hadde / soo beschickte hy terstont al zyn ander eygen kinderen te dooden / op dat Machomet gerustelijck regereen mochte. In welke onmenschelycke handelinge / sy de wilde dieren te boven gaen / die doch van natuyre hare gheboorte verchoonen / Jae boven maten vriendelijck op boeden: Daer in contrarpe onder dese Cyzannen / de maechtschap / jae de gheboorte ('t welck schier onghehooffelijck is te seggen) vyantschap maecht / ende moort aenricht. Vins Secundus / voormaels Eneas Silvius ghenaeamt / schryft / dat als een Keysar meer dan een Soon heeft / ende den outsten in 't Ryck treet: dat sy dan uyt een wet al de ander kinderen moeten dooden / op dat sy ghenen opzoer in 't lant en maken. Also dattet saligher is / eens Doeren / dan een Keysers kindt in Turckye gebozen te zyn.

Hoe dat oneenicheyt der Rijcken, den Turck heeft laten incomen, ende dat den onvrede der Christenen zyn beste nootweer is.

Dat den Spruyck Christi waer is: Een pegelijck Ryck in hem selven ghedeelt / wordet versmolt: betuygen alle Historien / want de oneenicheydt der Rycken en hebben niet alleen den Romeynen voozticht / maer oock den Turcken ober al enen inganck ghe-

maecht / ende de deure open ghebaen: alsoo dat als Cancacuzenus met Joanne Paleologo met den Keysar tot Constantinopolen in onvrede was / so hebben de Turcken Cancacuzenus eerst om hulpe aengeroepen / ende de eerste repse haer wapen in Europam gestreckt. Naemaels haest van Paleologo teghen zynen eygen broeder / een Vorst Peloponesi / die hem Crich toeboechde / hebben sy manlijck des Keysers deel gheholpen. Maer nae dat sy de eyghenschap des volck / gelegentheyte des lants kenende werden / ende de sake tot ghewin te staen bespieden / so hebben sy haest onder den schijn hem te helpen / Caliopolim met veel ander steden (dewyle de Grieken tweedzachtich waren) inghesnoemen.

Als hen nu de hantse gheluckte / ende dat sy der oneenigher Grieken heerschappye onder haer brachten / so en hebben sy niet gherust / tot dat sy oock Cripum / Dalmaciam / Illiriam / Sirsen / Boffen ende oock Bulgariam haren gebiede onderwierpen / ende so voortaen (dewyle Koninck Lodewijck van Hongeren / ende den Wepda met malkanderen twisteden) tot in Hongeren / derwarts hen den Wepoda de deure soude open gedaen hebben / ende eenen vyen toeganck gemaecht. Also / ghelijckerwijs alle Rycken ende Steden door eenicheydt opcomen ende gebout worden / so moeten sy in sulcker wyse door oneenicheyt wederom te gronde gaen / ghelijck alle verlozen Rycken gheschiedt is. Daer af zyn alle Chyonijcken vol ober vol.

Van de gheboorte, leven
ende sterren Machometi.

Machomet
meri ghes-
boorte te-
hen ende
sterben.

TEr tijt des Paus Bonifacii de vierde / ende Phore des Keysers / Anno 600. ende sesse / op den vier- en - twintichsten dagh Aprilis / wert ghebozen (welcken gebortdach Machometi / de Turcken met grooter reverentie begaen / ende seiven dagen na malhanderen vieren /) dat verlozen kind Machomet / van eenen Arabischen man Abdimenech / eenen Beypden ofte Sarzaceen / ende van eender moeder van ghelijcken gheslachte ende gheloove gheboren. Haest daer na een Weese zijnde / van beyde zijn ouderen verdooft / wiert hy in Arabia in der Stadt Saligna van synes Vaders broeder opgevoedt.

Als hy nu tot zijn dagen quam / diende hy een Edele rijke Weduwe / Kadegan genaemt / ende dreef der selver hare affairen met Coopmans goederen / op Eelen ende hemelen in Syriam ende elders. Ende diendense so wel / dat hyse tot een wyve kreegh / ende alle haer lant ende goet hem overgaf: Want eer hy tot haer quam / hadde hy als een subtyl listich koopman / met Joden ende Christenen veel te doene / ende leerde hen beyden (met hy oock selve lesen conde / ende yet wat gheleert was) haer geloove af / also dat hy veel mist van beyde de Testamenten klappen / ende der selver Spreuken ende Wetten vol ende veerdich was. Midts dien quam hy tot ende achter dese Weduwe (die hem vooz wat sonderlings

Machomet
met een
Coop-
man is
inrecht.

hielt / ende weerdich haers houwelijck ende goederen.

Hi omtrent dat eynde Heraclij des Keysers / die na Phoca begon te regeeren / Anno 613. ende der tich Jaer regeerde / seggen alle Historien ghelijckelijck / dat dese Secte heeft begonnen / ende tot nu toe also toegenomen aen lande ende lieden / datter nu geen grooter uytgebreypder geloove in de Werelt en is. Maer de oorsake deser Secte / dat Machomet op de voeten geholpen / ende den volcke aengenaem heeft gemaakt / is de groote tpraninge des Keysers Heraclij / die / nae dat hy victorie hadde / ende de Perfen bestreect / so besmaerde ende onderdruchte hy deselve Perfen / Araben ende Chaldeen met grooter giericheyt hooschmoet ende Crisputen: also dat sy op geen dinc so seere en dachten / dan hoe sy van zijn Jock wederom verlost wierden / ende beghonnen den Ampt-lieden des Keysers wat wederspannich oft rebel te zijn / die haer met daghelijckse schatten beswaerden / nachtans overmidts het geweldt / en doersten sy haren wille niet openbaer aenwysen.

Dooszonit
der Secte
Machometi.

Daer sloech hem dat verweghen arch-listich kindt Machomet mede in / wel wetende waer henlieden weewas / ende haer den schoen wranch.

Als hyse nu vant genepicht zijnde te oorlogen tegen den Roomschen Keysers / so hoopte hy zijn voornemen een deure open te zijn / ende pozdense daer toe / hoe lange hoe meer haer tot bypheyt te bringen: ende van sulcker villerpe te verlossen. Also wierpen sy hem haest

haest tot eenen Heere / Capiteyn ende Hoofstman op : maecten haest eenen opzeker / verdruben ende dooden des Keisers Amptlieden / ende Machomet hadde groote victorie tegens dat Romesche Rijk. Doen Machomet dit geluck ende desen dooztganch gevoelde / oock des volckts dwaesheyt / dat op hem so verblint was / vernam : so gaf hy dooz / hoe dat hy van den grooten Godt tot haer gesonden was / om haer te verlossen / ende synen wille te openbaren / noemde hem een Propheet ende Wode Gods.

Tot dit bedryf kreegh hy twee seer geleerde medeghesellen / eenen Jode ende Christen / die hy als een instrument tot zijn dooznemen gebzupckte / Sergius een uytgelopen ende afgefallen Monich ende Ketter / oft (also d ander Historien aenwysen) Aerts Diacon tot Antiochia / gaf hem den raedt / hy soude de Afgoderije te niete doen / op dat de saecke dies te meer schijns hadde / ende alleen eenen warachtigen Godt bekennen / na het vermogen der Schyft / ende beroute hem / dat hy hem eenen Nestorianschen Christen beleet. Doen schickten de Joden twee hoven maten gheleerde Joden tot hem / die hem in 't Oude Testament onderweisen / waer mede syne Wet ende Secte op Subionische wyse vermengt wierdt / upt bepde de Testamenten. Also maecte ende vermede Machomet synen Alchozan / gelijck den Paus dat Verreect / upt bepde de Testamenten / ende besmeerde sijn fenijn met den Monich der waerheyt / stommelde ende rabzaecte de heplighe

Schyft stuck-wijs wat hem diende / waer sy weech / aenghe-naem / oft immers lydelijck was / op dat hy een onderhouder ende volbzenger van bepde de Testamenten geacht wierde : Noemde hem selven daerom een Propheet / van wegen het Oude / ende een Apostel / dat is / een Handelbade Godts / van wegen het nieuwe Testament : Tusschen welke hy een middelaer ende Schepts-man zijn soude : Daer toe van Godt bekent ende ghesonden. Daeromme besnijdt ende doopt hy de zijne / welke gebodt in synen Alchozan is ingelijft.

Als nu syn Wetboeck (dat hy Alchozan noemde) te samen gheset ende berept was / quam hy met sulcken schijn / ende met die twee ghesellen gewapent / dies te hoenlijcker dooz dat volck / en gaf dooz dat hy een Wode ende Propheet Godts was / tot haerder salicheyt gesonden / aldermeest daerom / op dat hy die te veel swaer Wetten / bepde der Joden ende Christenen / upt Godts bevel wat soude versachten ende tempereren / dewyle Godt ghesien ende eerbaren hadde / dat sy te swaer waren / ende daerom dat Oude dooz Christum gheincasseert. Maer nu oock Christi Jock te swaer ware : so wilde Godt dat leste versoeken / ende een eenwige bestaende Wet dooz hem / alle de werelt aengeven. Ende op dat het volck met meerder devotie dese zijn heplighe Wet ontfinc / so beloofde hy als Moses / de selve met wonderteekenen te overleveren / ende bestemde eenen dach op welken sy haer souden bereyden om de

Alcozan
woort met
balsche
wonder-
teekenen
gegeven,

Wet Godts te ontfangen met wonder-teekenen.

Als nu alle dat volck te samen bloot/ ende dat Machomet vooz al het volck op de plaetse tradt/ so vloog een hemmelycke ghelwende Dypbe/ Machomet op de schouderen (gelijckamen oock van Thomas van Aquin leest) ende adt hem erweten upt de ooren. Daer mede bedroogh hy dat volck/ d' welck meynde dat den hepligen Geest inde gedaente eender dypbe met hem sprack. Also hadde hy oock eenen Boek ghe- went/ dat hy spysse upt Macho- mets handt adt/ die liep oock daer toe/ verhongert zijnde/ vooz al het volck/ Machomet toe/ ende bracht een boeck (dat hy te vozen geschreben/ ende den Boek tusschen de ozen ghebonden hadde) tusschen de ozen. Welcke Boeck Machomet open dede/ ende den volcke als van Godt ghesonden vooz-las/ met groot verwonde- ren.

Hy liet oock ter selver plaetse dat Verrijck opgraven (als van te voozen toe-berect) waer inne hy Gouden ende Silvere coppen vol meler ende hominichs hadde begraven/ daer mede dat volck bekoutende/ dat dit een teeken ende eene openbaringhe was van toecomenden overbloet/ volhept/ vyzhept/ wellust/ rijkdom/ ende des beloofden Landts/ so sp zijn Wet hielden. Waer mede hy hem een alfulcken gheloove maecte vooz al het volck/ dat sp met grooter vrees en gehoozsaemhept zijn Wet op haer namen/ ende wel eenen Eedt geswozen hadden/ dat hy van Godt tot haer ghecomen

ware/ trocken daerom met hem vzoelich upt ten strijde teghen den Keeser Heraclium/ ende tegen alle de gene/ die haer geloobe teghen waren: Want in haven Alcozan onder andere verbaet was: dat sy haer geloobe met den Smeerde souden verbyeyden/ wreken ende hanthaben.

Du/ van dese balsche wonder- teekenen schrijft hy also in synen Alcozan: O! Wonderteekenen/ O! teekenen wel weerdich geleken te worden/ het wijcken der Ro- der Zee/ ende der Sonnen upt Josue gebiedt stil-staende/ ende den ghebode Christii de dooden ge- biedende. Ten lesten wiert hy met de vallende sieckte geplaecht/ dies haer zijn wippen voornamelijck/ ende sommige upt den volcke seer ergerden. Ende om hun- lieden desen archwaen te benemen/ seide hy: So dickwils als hy met den Hertsch- Engel Gabziel zijn bespreck hadde/ so en machte hy (als een sterfelijk mensch) de klaerhept zijns schijns niet ver- dragen/ ende dat hy daerom in sulcke verheffinge viel.

Als nu dese Secte over al victo- rie ende eenen gheluckigen doort- ganck hadde/ oock vyz wierden van de Tyrannpe Heraclii des Roomschen Keesers/ daer toe een lichte Wet/ soet Jock/ ende wy- den wech henlieden aenwees ende voozlecheef/ gheluck/ victorie/ lust ende salichept op Werden/ ende een Paradijs vol wellusts nae dit leven: Daerom vielen veel lieden ende landen/ in hope van die ghelijcken gheluck ende vyz- hept te vercrpgghen/ tot deser Seckte/ sonderlinghe alle het volck

Machos
met der
werelt has-
tig/ stout/ ende steun-
stock des
haeght-
den mens-
schen,

volck ontrent den Berch Caucasus / Nabothei ghenacmt / de welke naemaels seer nae Aphzicam ende Hispaniam becommerden ende innamen / ende wat niet gheerne en wilde / dat overtrocken zy met ghewelt. Also becommerde Homarus Machometi Discipel ende nacomt / Damascus dat gantsche Landt / Syriam / Phoenician / Hierusalem / Antiochiam / ende wat hy overmocht. Dese floech Anno 541. alle Moniken in de Cloosteren doot / veel Christenen verstroyde hy / veel vermoorde hy / veel maecte hy afballigh / ende tot Mammalucken oft verloochede Christenen.

Schijst
die de
trecken
op haren
Machomet
met rijn.

Du voorts trecken de Saracenen veel spreucken op Machomet: die op Christum ende den heiligen Geest luyden / als namelijk dien / Deuter. xviij. Ick wil hen upt haer verwecken eenen Propheet / dien sullen sy hooren / als my selven: So nochtans Machomet niet upt de Joden en is / maer van Ismaels geslacht ghebozen / so sy selver bekenen. Sijn Apostelschap trecken sy voort upt het nieuwe Testament / wat van den heiligen Geest gesept is / als Johannes ruij. Den trooster den heiligen Geest / die den Vader seynden sal in mynen name / sal u alle dinck leeren / ende in dachtich maeken / alle't gene dat ick u gesept hebbe. So doch Machomet een Antechrist dat contrarie leert / ende geen dodinghe des vleeschs ofte der begheerten: Maer alle wellust toelaet / ende gheen dinck min en leert / dan dat Christus leert: waer by dit op hem niet en mach bediet wor-

den / ende de heplige Schijst aen hem gheen stede oft verbullinghe hebben en can. Diesgelijcks den Spreuck / Luce 20. Ick wil u lieden geven mont ende wijsheyt / die alle uwe wederpreckers niet wederstaen en mogen. Dit trecken de Saracenen op haren Machomet / so hy nochtans slechts met geweldt / ende niet met mont ende wijsheyt / sijn vbanden heeft wederstant gedaen.

Sijn Apostel-ampt heeft hy sijn leven lanch slechts also voleyndt / gelijck hy een Apostel was: Want de zyne (upt Godes thoen ende billicker ghesenkenisse) waren also van hem verblind ende betovert / dat hy nimmermeer onrecht en conde doen: Alle dinck konden ontschuldighen ende glosseren / sijn Tyrannye moeste eenen pver Godes zyn ende heeten: Also 'tdan gheschiet ende gheschieden moet / als men eenen Afgodt upt eenen mensche maecht / ende van de liefde der waerheyt afwijcht tot de fabulen der menschen / om den selven te dienste te gheloven / wat slechts den opgeworpen Paus / der welker een pegelijcke Secte ende ketterije eenen heeft / welken sy alle dinck te lieve gheloofte / wil / so moet ons Godt de oogen toedoen / niet leugenen versaden / ende krachtige dwalingen seynden / ende met wonder-teekenen bevestigen / dat wy geen ooge / oore / ofte verstant meer en hebben / ende dat het altemael recht moet zyn / wat onsen Paus seyt ofte doet: ende also betovert worden / dat wy niet meer sien ofte merken en mogen / oft het hem totter waerheyt

Apostel-
amt Machomet.

Goddes
loos wesen
ende leuen
wil alrijt
schoonlijc

rijmt / ende tegen malcanderen sy oft niet. Also gaet het hier oock / hoe-wel den Alcozan dickwils tegen hem selven is / ende vol ongerijmde leughenen steekt : Niet wepnigher dan der Joden Calmud / ende des Paus Decreet : so moettet nochtans enckel Heylicheydt / Godts Woordt ende waerheyt zyn / ende wat dese Pausen voorszellen / enckel pber / ghe-rechticheyt ende recht gedaen zyn / so datmen 't niet alleen ontschuldigen / maer loven ende pypsen can / jaer moet. Also hebben alle Kersters / Ebion / Cherintus / Nestor / &c. ende alle vasche Propheten haer Kercken ende aen-haenck gehadt / ende al haer rijck beseten.

Also moetet gaen / wanneer wy op menschen sien ende ghenen / als wanneer wy ons op een wagge-lende Riedt stemen : Ende het is in somma niet mogelijk / dat wy metten leughenachtigen mensche bestaen / ende de waerheyt begri-pen. Ende Godt sonde veel eer tot straffe der soude eenen vromen mensche seplen ende vallen laten / eer hy toe liet datmen op hem sien soudent / hem vooreen Afgodt op-wierp / ende aen hem hynge / hem te liebe gelovende / wat hy voorsz-gabe : So gheheelijck en wil den pberigen Godt zyn eere gheenen anderen geben / ende niet gedo-gen dat wy op eenighen mensche onse salicheyt / gront ende toebe-trouwen setten oft bouwen.

Also gaet het Machomet oock / doen hy met alleman ghewelt dede ende becommerde / den aen-palenden dat hare nam / ende stract-roovers / landt-bluchtige

bloedt - ghierighe boeven tot dit werck aen hem hynck om te roven ende dooden / doen moestet een straffe ende pber Godts zyn / om sijn wet te verbzeppen : Ende als hy van den Heydenen ende ongelovigen met gewelt nam wat hy vant / dat hiet naemaels dat hare van den ongelovigen / als van den onrechtveerdighen besitteren verhalen ende ter handen nemen : Tempel sy (als dat volck Gods) den gantschen Aertbodem ende alle dunck haer eyghen te zyne achteden.

Somma wat hy behoefde / dat nam hy als sijn eygen / ende daer toe moest hem dat ontschuldich exempel Christi helpen / die oock na den Esel sependende / sonder bidden geen ander oxfaken hadde voorsz-ghegeven / dan : De Heere heeft sijns van doene / ende daerom als sijn eygen geheeft.

Also leestmen van Machomet / dat hy tot Mecha eenes armen mans hemelen geweldelijck nam : daer nae in een ghebroken stadt comende / daer in meestendeel arme Joden woonden / nam hy arme verlaten weesen / eens Timmermans kinderen / haer huys met ghewelt / ende dreefse up / billick achtende / dat alleman den Propheet Godts weecke / ende plaetse gabe.

Wat hy sijn aenstotende heeft toegevoecht / behoefde wel een bysonder Boeck. Wie hem quaelijck sprack oft strafe / dien doode hy ter-stont. Also vermoorde hy eenen Jode in een stadt / aen sijn bedde / daerom dat hy hem siechs gestraft hadde met woorden / om sijn onbilliche wyse ende tyran-nye :

Op menschen en salmen niet bouwen.

Machomet leuen ende daet.

me: Ende schijft nochtans in
zynen Alcozan / hoe dat hy met
goedertierenheyt ende barmher-
ticheyt van Godt ghesonden is.

Item / men leest van desen ber-
leghder ende Duppels Apostel
Nachomet / als hy eens op een
Nuyt-dier ober belt reet / ende
dat hem een degelijke vrouwe / die
hem ghemoetede / tot zynen moet-
wille niet en wilde bewillighen / so
ginc hy sonder schaemte voer al
zijn medegessellen zynen Esel toe /
en seide tot zijn gesellen (om hem
daer mede te ontschuldigen) dat
dese vrouwe hier met deser onge-
hoorsaemheyt meer ghesondicht
hadde / dan dat sy hondert men-
schen gedoodet hadde: Want hyse
uyt Godts bebel ende ingeben op
dat pas met eenen Propheet
Godts soude bevrucht hebben ge-
maecht. Opt welcker oorsaecke
noch heden-daechs Jaerlicx op
eenen besten Jaersdach alle Sar-
raceense vrouwen dese sonde en
ongehoorzaamheyt der voornoem-
der vrouwe beweenen ende be-
ghaen / die alsoo eenen Propheet
Godts belet heeft.

Siet / waer toe coemt mensche-
lijke blindheyt / als sy op men-
schen bout ende betrouwt / so dat-
ter niet so schandelicks noch onge-
rijndts en is / dat sy niet en ghe-
looft / aenneemt / ende te ont-
schuldigen weet.

Hy der oock by in zynen Al-
cozan schryben / dat hem van
Godt is gegeven een begeerte en-
de macht over alle dingen / met
vrouwen oft dieren hem nae zynen
wille te verlustigen / ende dat hy
oock om sulcx te mogen volbrin-
gen / van Godt een sulcx vermogen

ontfangen heeft / dat hy beertich
mannen in oncuysheyt te boben
gaet / oft pimmers geleden werden
mach / ende dat daeronne / op
dat hy veel Propheten winne.

Waer hy hen dit de sommighe
goet lieten duncken / dat hy haer
vrouwen begeerde / ende haer tot
desen wercke hem geern ghegundt
hebben.

Dat is pimmers een ongerijmt
dinck / noch heeft hy den synen in-
gerout / dat het enckel heplicheyt
is / gelijk veel meer ander dwaes-
heyt. Siet hier na den Artijckel
zijns Alcozans.

Hy hadde voortds onder zijn
vrouwen een Overspeeldersche /
Alissa genaemt / een schoon / maer
snoet wijf. Doen hem dat wiert
aengeseyt / dat hyse soude verla-
ten / antwoorde hy / Dat hy on-
der al zijn vrouwen geen liever en
hadde: Hy en wilde daerom
oock niet haten oft verlaten / de-
wyle hem Godt haer onschult ge-
openbaert hadde.

Hy geest oock in zynen Alcozan
voer / hoe dat hem thien Engelen
van Godt zijn toegegeven / om
hem te bewaren / op dat hy niet
gequetst werden en mach. Eben-
wel is hy in engender persoone
eens seere ghewant / ende onder
sijn aengesicht verwoest ende ver-
scheurt geworpen. Mer dat wijf
hy te glofren / ende den volcke
met een versieringe uyt te houden.
Noch heeft hy alleen / als een
eerst ghebozen sone Sathane /
meer menschen verlept / dan alle
heplige Propheten ende Aposto-
len bekeert hebben.

Hy sterf (sijn leven ghelijck)
onfalichlyck: Sommige seggen /

Sterben
ende doot
Niche
mits.

met

Machomet
meri cy-
ramie en-
de schande.

met senijn uytgheblust / d' andere seggen : Hy sy gestorven op eenen Maendach / den twaelfsten dach der eerster maent Rabeg / in 't drie-en-tseftichste Jaer zijns Onderdoms / ende drie-en-twintichste Jaer zijns Rijchs ende Propheete / als hy van de vallende sieckte vercthien dagen sinneeloos hadde gelegen / ende alle zijn lichaem ophefswollen. Hy gheboodt by lybe / datmen hem voor drie dagen niet en soude begraven / want hy alsdan soude verzyfen / ende ten Hemel getogen worden. Als sy nu verwachteten / niet alleen drie dagen / maer twaelve / ende niet anders bevonden / dan dat hy hoe langs hoe meer stanch / wert hy ten laetsten met onwillesecht in d'aerde begraven.

Als hem nu een pegghelijck bezrogen vant / ende zijn valscheit gevoelde / dattet altemael ydelhepdt ende valscheit was / dat hy hadde uytgegeven / soo keerde een pegghelijck wederom tot den gheloobe ende Secte / die hy te voozen hadde ghehouden / ende daer hy upt noot afgeballen was / uytghenomen wepnich van zijn vrienden / die als naecomers dat Coninckrijck te betreden meynden. Terstont wiert Ebubeer die naemaels Calipha ghenacnt was / eenen upt sijn vrienden ende Discipelen / Coninck in Machomet's stede / Die riep weder by hoochster ongenade / alle van Machomet afgeballene / wederom tot de wet Machometi. Doen geloofde dat bewegghelijck volck wederom / also den Coninck wilde / sommige upt dwanck / vreele der pyne / liefde des profyts /

hope der eere ende des goedts.

Daer na liet Calipha synen Voorvader Machomet een costelijck pferen graf maecken tot Mecha / in eenen seer schonen Tempel / ende liet boven in dat gewelffel / machtige stucken van Zept stenen heymelijck daer in bewelven / die den pferen Sarch / daer het lichaem Machometi in lach / optrecken souden / op dat also den gemeynen man waende / dat hy tot een teeken zijnder heyligheyt / wonderlijck opwaerts in de locht ghetogen was. In welcken waen ende mis-geloebe sy bestaende zijn gebleven / tot dat anno verthien hondert ende tseventich / dat ongeweerde onversiens in desen Tempel tot Mecha sloegh / ende t'samen dat gewelffel ende graf inde Aerde versanck / ende een groot deel des Tempels nederwierp. Evenwel bebaerden noch heden Jaerlijchs veel Saracenen nae Mecha / ende ghelooven het sy also waer geweest.

Lodewijck Vertoman sept / dat den Tempel / Sarch / ende dat graf inder gedaente als te voozen wederom opghericht is / ende daer by ontallijcke veel Lampen / Also moet haer verhart herte haer dwalinge niet verstaen / ende in dupsternisse blyven.

Hec Petrus Alphonsus / Hugo Floziacensis / Adozus / Vincentius Beluacensis in Speculo Historiali. Richardus / Barnart van Brepden bach / &c.

Wet-

Wetten, Artijckelen, ende gheloove in den Alcoran der Turcken Werboeck begrepen, ende uytghetrocken.

Ghelobe/
Wetten
ende Arti-
culen des
Alcorans
Machome-
ti,

TEn eersten houden sy alle Artijckelen in den Alcoran dat is in den Wet-boeck Machometi begrepen / niet anders dan de Joden Moysen. Waer tegghen sy niemant en laeten prediken noch disputeren / maer houden met den Sweerde dat op / ende alle die daer af afballisch worden / die dooden sy van sonden aen. Waer by sy in al haer Steden ende Dorpen / drie-mael s' daegs / driemael s' nachts / dooz sommige die daer toe verordineert zijn / van hooghe Throns af met luyder stemme laten uytroepen: De Wet Machomet is heyligh ende rechtbeerdich / ende sy is den oppersten Propheet Gods / tot salicheyt der volcken gesonden. Ende al die dit hozen / spreken Amen / ende gheloven gantschelijck dat dese Wet hen al-lec genoeghsaem sy totter salicheyt.

De Turck
doodt die
van zijn
ghelobe
ballen.

Den tweeden Artijckel staet in den Alcoran Machometi geschreven: Alle menschen die zijn Wet niet aen en nemen / sullen sy sonder conscientie vangen haer vanden vervolgen ende dooden / ten sy dat sy onder zijn gebiet / tol ende schattinge geven willen / ende met deser conditie sonden sy in 't gelove onghedwongen zijn / anders sullen sy als de vanden Gods ende zyns Wets / berooft ende in alle manieren uytgeroeft worden.

Ten derden is in haren Alcoran begrepen / dat Christus heeft geweest een Creatuere / in heyligh te boren gaende alle andere vooz Machomet. Daeromme noemt Machomet in zynen Alcoran Christus een woort Gods / een geest ende Siele Gods / maer niet Godt / oft Gode gelijk / 't welke sy vooz de aldergeadoofte Godslasteringe achten. Sy seggen nochtans ende en lochenen niet / dat sy is ghebozen vander Maecht / sonder eenen tijdelijken vader / 't welck sy vooz geen sonderlinghe wonder en achten / dewyle sy daer oock veel dier-gelijken in haer landt te hebben meynen / dies sy van hare Papen oft Monicken gantschelijck bekout zijn: Niet anders dan also wy ons wijs hebben laten maken / dat sommige menschen geensins niet en eten noch dinken. Waer af wy nochtans gheen exempel der Schrift en hebben.

Alcoran
van Chri-
sto.

Voorts / dat Christus den Sonne Gods van menschen handen gedoot sy geworden / dat verbiet haren Alcoran te gheloven: Maer dat sy zyne vanden wonderlijck van Godt sy onder de handen geruckt geworden / ende eenen anderen hem gelijk / in zijn stede te cruypen voorgeselt: Ende dat sy also wederom sal openbaer worden in 't eynde der Werelt / om den Antichrist te dooden / ende dat hem Godt daer nae oock sal laten sterben.

Sy beminnen ende eeren oock dat sy Maget ghebleven is / in vooz ende na de geboorte. Sy hebben sommige van haer Tempelen in 't Landt van Beloften

Bezaert
der Turcken.

S

van

van Chzistenen gebout / in grooter eeren / daer sy toe bebaerden / oock der heylige Propheten ende Apostelen graben besoeckende met grooter aen-genomender reberentie ende devotie / Sonderlinghe den Tempel Salomonis / ende seer na daer by eenen Tempel Marie tot Jerusalem / houden sy in grooter eeren / en syden gheen onreynicheyt daer inne / laten oock geen Joden oft Chzistenen daer in comen: So sy daer eenen in gypen / die moet effen terstont sterben / oft sijn gelove verlochenen. Sy belichten beyde dese Tempelen met onuytspreeckelijcke veel Lampen dach ende nacht. Sy heeten dien Tempel / niet Salomonis Tempel / gheleyck wy / maer den heylighen Steen.

Dat Apostaetsch boeckken van den kintsheyt Chzisti beschreuen / houden sy vooz so gheloofwerdich / als eenich Evangelium van Chzisto: Johannes den Dooper / overmidts sijn heyligh leven / ende dat hy Chzistum gedoopt heeft / gelt veel by hem lieden.

Hy looft oock in synen Alcozan seer Davids Psalter / ende de ander Propheten: vooz al Moysen dien hy groot acht / maer Chzistum noch grooter / ende hem selfs den aldergrootsten.

Oock prijst den Alcozan Job / ende dat Evangelium Chzisti: voorgebende / dattet Godt met Chzisto en de werelt goet gemeypnt heeft / ende met goetheyt heeft willen versoecken: Maer nu sy haer daer toe niet gekeert en heeft / so heeft God vooz goet aengesien den ernst ende dat rauwe vooz te

wepnden / ende den strengen ernstachtigen Propheet ende Apostel Machomet verweckt / die 't met geweld versoecken / aengzypen / ende alle angelovighen met den Sweerde straffen ende besoecken soude.

Hy heeft in synen Alcozan geset / dat Chzistus / in 't leven zijnde / van hem ghepropheetseert heeft op deser manieren: Neemt waer / ick vercondighe u van den gode Godts / die na my komen sal / ende synen name is Machomet. Hy seft aldaer noch meer / dat synen naeme van ewicheyt gescreuen is aen den Thoon Godts / ende dat hy na synen volbzachten loop / tot der rechterhant Godts sitten sal / ende Chzistus aen sijn voeten.

Ten vierden / geeft hy in synen Alcozan vooz / dat de Joden dat Oude Testament hebben verdozen / ende verniet ofte veracht: De Chzistenen dat nieuwe verbalscht ende onnut gemaecht. Also datter niet repns vander waerheyt beyder Testamenten overgebleven en sy / dan so veel als in synen Alcozan verbaet is: Datter omme en neemt hy gheen Testament ober al aen / maer alleen wat hem gelieft ende dient.

Hy wil by ende onghesongen sijn / als dien Godt geopenbaert heeft / wat / hoe / ende waer: Ende seft by in synen Alcozan van hem selven: Vadden wy de Wet laten comen op eenen berch / den berch hadde hem daer teghen geneycht / ende de selve aengebeden: Van wegen der vrese en reverentie Godts.

Ten vyfften / ghebiet Alcozan

Alcozan
van de
Machomet.

Alcozan
van de
heylige
Chzisti.

Machomet
met enis
aen gees
schijft ge
bonden.

haer kinderen (Gelijck Abraham Iſmael/ Genesis xvij.) te beſnyden / in 't dertichſte Jaer/ ende haer oock die wils te doopen/ tot verbullinge bepber Teſtamenten na het exempel Chriſti/ die oock bepde gedoopt ende beſneden gheworden is.

Barnardt van bzeppenbach meynt/ dit in haren Alcozan niet te ſtane / ende ſeyt/ dat Nachomiet niet van der beſnydinghe geboden en heeft / oock ſelve niet beſneden gheworden en ſp : Op avontueren hebben ſp 't eerſt naeder hant ſelve verſiert ende vercoren / gelijck ander menſchen geboden. Van lijtsaemheyt / aſtervinge des vleech / ſachtmoedicheydt / ootmoedt / cupsheyt / barmherticheyt en is niet met allen in haren Alcozan begrepen/ dan dat ſp den haren aelmoeffen geven / die ſp boozheplicheyt achten. Ende dat ſp een maent in 't Jaer faſten / ſo eensdeels ghehoort is / ende eensdeels ſullen hoozen volgen : ſo iſt nochtans altemael maer een ghebzochte/ ſchijn ende honingh / waer mede den Duyvelſchen Apoſtel ſijn ſenijn verciert ende ſmeert : Anders is den Alcozan een louter boeberpe/ende tot allen moertwille eenen open deure/ waer in noch conſt / noch deucht geſpeurd en wojt / dat eenen deuchdelijken verluſtinghe mochte : Iae welck alle aenghebozene eerbaerheyt upbluſcht / ende een toomloos/ geijl/ bertel leven aenricht/ als volcht.

Ten ſeften/ laet ſp oock Sodomiam niet alleen met knechtken ende vrouwen/ maer oock met

onvernſtigedieren toe/ gelijck kerwys claerlijck in het tweede Capittel in den Alcozan van wordete te worde alſo ſtaet : Onthout u van uwen vrouwen / als ſp Manſieck zijn/ ende en gaet niet tot haer in/ tot dat ſp gerepnicht worden / als dan ſo gaet tot haer in / ende ghebzuchtſe op welke plaetſe oft deel ghy wilt. Aldaer volcht : Dwe huyſvrouwen ſullen u zijn als eenen Wjngaert/ daer om ſult ghyſe arbeiden / oeffenen ende gebzupken alſo 'tu gelieft : Want een vegghelijck hem des geens dat ſpne toebehoort ghebzupken mach / na al ſpnen luſt ende wille.

Groutel
des Alco-
rans.

Ten ſevenſten ſtaet in 't 43. Capittel in den Alcozan : Godt heeft u gegeven die onvernſtigedieren in u ghewelt / dat ghy der ſomnighe ſout gebzupken om te rijden/ ſomnighe te eten / ende andere hulpe van hen te hebben / ende op dat ghy met haer volbzocht al wat u geluſte / ende wat ghy in in uwer herten hadt. Dies heeft Nachomet den uptgeber met ſpnen Eſel ſelve een exempel ghegeven / boven in ſijnder Legende aengeroert.

Ten achſten volgen twaelf booznamelijcke Articheten/ in den Alcozan begrepen / die veel andere in haer begrepen. Namelijck/ Alcozan en ghebidet niet meer dan vijſmael daechs te bidden / op dat ſp een middelmate treffe tuſſchen de Joden / die dziemael daechs : ende de Chriſtenen / die ſevenmael s daechs bidden.

Ten negenſten ghebidet Alcozan eer ſp bidden (op dat ſp repn zijn ſouden) dat ſp haer handen / ar-

Alcozans
gebet,

men/ mont/ neuse/ ooren/ 'oo-
gen/ hant/ hooft/ voeten/ scha-
melheyt/ somma het gantsche lijf
souden wasschen ende doopen. Ma-
sulxer beginnen sy te bidden/ eenen
Godt belydende/ die geen en an-
deren hem ghelijck en heeft/ ende
synen Propheet Machomet. Heb-
ben daer toe veel vyeende hantge-
baren: elders daer boven aenge-
roert. Dit doopen ende wasschen
heeft hy uyt het oude Testament
ghenomen. Petrus Alphonsus
acht/ dat Machomet selve niet
geloof en heeft/ 't gene dat hy te-
gen zijn conscientie ende geloofte
heeft vooz gegeven: Maer dat hy
in sijnder herten (gelijck vooz syn-
der Propheete) Veneren als een
Algodist ge-cert heeft/ ende daer-
om dit wasschen/ Veneren nae sijn
oude gewoontheytter eeren/ gebo-
den: Welcks Gods-dienst was
tot Mecha/ hem also vooz den
inganch des Tempels Veneris
(daer nu Machomet leyt) te was-
schen. Siet den elfsten Artikel.

Macho-
mets ba-
sen.

Ten thiensten gebiet Macho-
met in synen Alcozan/ de gant-
sche Maent October te vasten/
dewyle de Sonne schijnt: maer
s' nachts mogen sy eten/drincken/
lijfs wellust plegen/ so sy willen.
Daerom slapen ende rusten sy den
gantschen dach/ tot s' nachts/
dan ontfleken sy Coortssen ende
keerssen in haer Kercken/ ende
maechen groot geschrey van den
Chozen af/ haer gelobe belyden-
de/ so boven gehoozt is. Voort
stemmen ende brassen sy/ ende be-
dypben nae vleeschs lust allelicht-
veerdicheyt den gantschen nacht;
Daer is den Patroon/ de vrouwe
des hups ende het geheel hupsge-

sin/ op 't alder lichtveerdichste/
hoerachtich verciert met den Con-
cubinen/ ende beginnen te rasen/
springen/ singen ende te danssen/
ende op Snarensjel te hoieren.
Daer wort groot gheschrey ende
gehuyl van de Chozens gehoozt.
Daer zijn alle Chozens met lam-
pen ende lichten also behangen/
ende rontsom als een Croone/die
dobbelt boven malcanderen/ also
omtuynt ende verlicht/ als oft
claer dach ware/ schier ongelobe-
lijck te seggen.

Het is een gewoontheyt/ dat
de Rijke in haer Testament/ dese
vasten Maent sulcke keerssen op de
Chozens ordineren/ oock somtijts
eygen Chozens daer toe laten ma-
ken/ daer toe op sulcke Chozens
personen stichten/ die machomets
gelobe sullen loben ende uproe-
pen/ die daer af haer Probiande
hebben/ gelijck als hy ons doden
Lovers/ Monicken/ ende Papen
om Misse te doen ghesticht zijn/
vooz de sielen der verstorvene.
Daer zijn oock sommige daer toe
bestelt/ die den gantschen nacht
als onsinige opwaerts loopen
dese gantsche maent dooz/ die niet
groot gecloy de lieden opwecken/
ende nuchter maechen om te jubi-
leeren. Ende hoe hepliger nacht
ende hoochtijdelijcker Feeste/ hoe
sy ontsinniger rasen dese Maent/
als op haren Sabbath oft Oper-
dach.

Ten elfsten gebiet Alcozan/ dat
hups Godts/ den Tempel tot
Mecha alle Jare eens te besoe-
ken/ aldaer te bidden/ ende om
den Tempel te gaen (gecleet zijn)
de met een geestelijck cleet/ dat
niet genaeyt en is/ ende stenen tuf-
schen

ſchen haer voeten achterwaerts te werpen / om daer mede den Duppel te ſteengien.

Sp geben voorts booz / dat Adam deſen Tempel gebout heeft als hy upt het Paradijs wert geſtofen / ende dat hy met zijn kinderen daer in aenghebeden heeft / ende dat hem naemaels Abrahams vernieut heeft / ende daer in zijn gebet ende offerhande gedaen. Daer ſpnen afgangh dit huys Iſmaels gelaten / van welken zy 't als nachomers be-erft hebben.

Daer laet hem den Afgodiſt Machomet wederom grof mercken / dat hy noch in zynen ouden aert crop. De Hiſtorien betuygen / dat Ammon ende Moab Loths ſonen / deſen tempel hebben gebout / ende s jaers twemaels derwaerts gebevaert / ende vier Afgoden / Martem / Saturnum / Mercurium ende Venerem aldaer aengebeden hebben. Dieſgelijc deden de Arabes. Dae veel Jaeren coomt Machomet / leydt ſulcke gewooneſt niet bloot af / maer weyndet in een ander wyſe / ende op datmen niet en meyne / dat hy geboot aldaer gelijck te bozen / de Afgoden te aenbidden / ſo ſette hy dat beelt Saturni in eenen hoek van deſen Tempel / verberch dat aengeſicht / ende keerde alleen de ruggen totten volcke: Maer de Calomme ende den Afgod Martis verſanch hy inde aerde / ende leyde eenen ſteen daer op / op dat hy een byant der afgoderpe geſien worde / die hy nochtans beminde / ende haer diende in ſijnder herten / 't welck hy onder andere daer mede aenwees / dat hy den zynen geboot / ſa dickwils als ſy daer qua-

men omme te aenbidden / ſo ſou den ſy deſe bepde Steenen cuſſen / ende met beſchozen hoofden tot der aerden gheneycht / ſouden ſy Steenen tuſſchen de benen achterwaerts werpen / om daer mede den Duppel te verdypben: Maer byzelyck om haer daer mede te eeren. Ende dit is pimmers een ſonderlinge cloechheyt Machomet's / dat hy in den ſchijn den ſpnen anderſins afgoderpe verbiet: evenwel dit verhenght / Iae byz dineert / heymelijck onder 't huſken in deſe zynen Gods-huſe / ſijnder Afgodinne Veneri (der welcker eerder ende aenbidder hy heymelijck was) te dienen. Wyt welcker oorſaecke hy oock geboden hadde / dat ſy den dach Veneri / dat is / den Wyndach ſouden vperen tot ewigen tijden / om daer mede oock een onderscheydt tuſſchen Joden ende Chriſtenen te maken.

Ten twaelfften liet Machomet in ſynen Alcoran byz toe / alle bleefſch te genieten / upt ghenomen alleen Swynen blees / bloet / ende dat van hem ſelven geſtorven is. De oorſaecke vertelt hy in ſynen Alcoran: Hoe dat het Swijn upt eens hemeldiers miſt nae de Delubie geworden is / ende daerom een onreyn dier is. Daer tegen hy nochtans ſelve ſpreekt in een ander Boerken / aen eenen Jode Abdia ghenaeint. De Fabele en mach ick niet vertellen.

Ten 13. oorloft Machomet eenen pegelijcken Sarraceen vier getrouwe vrouwen 't ſeffens te hebben / ende een pegelijcke om een pegelijcke ſlechte oorſaecke te verlaten / ende een ander in die

lede te nemen wanneer hy wil: nochtans also / dat hy het vierde getal niet ober en gae / ende oock dit getal/inde verlatinge der hupsvrouwen/niet te overtreden. Maer andere vrouwen gecocht/of in den krijgh gecregen/inach een pege: lijk alsoo veel hebben als hy wil ende boeden can/ ende de selve wederom vercoopen. Maer so hy eens eene bezucht heeft / so en mach hyse niet meer verkoopen. Daer hy geschiedet/ dat dickwils een soone een wyf coopt / die zijn Broeder oft Vader geboelcirt heeft / Ja somtijts syn Suster oft Moeder.

Maer Machomet als haren Oversten / hadde alleen 15. hupsvrouwen / al Edel / Ende Concubinen/sonder getal: de welke hy al op sluiten liet / opdat sy van niemant anders gesien oft geboelcirt en worden / alleen Afsam upt sonderlinge welbetrouwen liet hy los / die hem oock geloobe hielt / so hy haer dede: Want hy en hadde aen alle syn wyden ende concubinen niet genoegh / maer so gehoozt is / bedleckte oock andere mannen hupsvrouwen sonder schaemte noch conscientie/ als welgedaen: daer afgeboezacht zijnde/ seide hy / dat dese vrphept hem van Godt was gegeven / ende anders niemant / op dat hy Propheten ende kinderen der deucht opbrochte / t welch claer in synen Alcoran staet.

Ten 14. ghebiet Alcoran / dat de Saracenen niet upt haer gheslachte oft geloobe en houwelicken / op dat het Maechschap / gelove ende byantschap hem dies te verder verstrechte.

Ten 15. wat rechts handelinge ende rijtlijke goeden aengaet / als Acker / beemde / hups / hof / onrecht besitten / dat woert na uytwysinge der Wet Moisi gehoriden/ met eerbare getuppen/ Eeden/kenissen / &c.

Ten 16. geloben sy / dat al wat in de Propheten beloof / ende in beyde Testamenten geschreven is / altemael lichamelijck (also t nae het wesen der doodender letter luydt) verstaen ende verbult sal worden. Item / dat de Engelen ende Dupbelen lighsachtich zijn / ende noch dooz haer wet salich werden mogen: Verhopen daerom een sulck Paradijs des wellusts / daer sy sonder alle bedroeffenisse genoech ende al / wat eens menschen herte begeret / oberbloedich sullen hebben / als wijn / eere / goet / rijckdom / vrouwen / vrede / blytschappe / schatten / hoven / wijnbergen / syden clederen / gulden laeckens van alderley verwen / snarenspelen / tijtcoztingen sonder verdziet / hitte / koude / wee / klagen / verschicken / vrese / bedroeffenisse / dupssternisse / ende somen van Venus bergh sept / die alder schoonste Jonckvrouwen / ende dat de Engelen hen daer toe sullen de bedden bereyden. Maer de ongelooibige / die haer wet niet en houden / dat helse vper / d welch sy oock in contrarie altemael nae de letter lichamelijck verstaen / maer so sy haer inden laersten ogenblich tot God ende den Propheten Machomet bekeeren / so sullen sy salich worden.

Ten seventiensten verbiet haer wet wijn te dyncken / overmids dat hy is een inlepinge / boedin-

ghe / ende oorsaecke tot veel quaets.

En ander oorsake vertelt Machomet in een boeckken aen den Jode Abdiam : Hoe dat eens twe Engelen zijn droncken geworden / ende in der dronckerts wyse een wyf bekenet hebben. Waerom sy tot straffe van Godt met den voeten in een put / Bebil genaemt / gehangen geworden zijn / tot aenden joncksten dach tot boete / t' welck effen een sulcke proebe is / als wanneer den Paus de Schemissen probeert.

Ten archyenden houden 't sy met het bloetgericht ende overspel / na de Wet Moysi / maer sy volgens qualijck / ende dispensen dickwils met Moysen / gelijk de vernepuden Christenen metten Evangelio. Wonder selden wort de Overspeelder metter Overspelter (waer af dat landt vol is) gestreemicht. Die met een ander vyze vrouwe te doene heeft / sal daerom tachtentich slagen lyden. Wie van diefte aengeclaecht wort / sal d' eerste ende tweede repse met roeden gegeselt worden / de derde repse een hant verliezen / de vierde repse eenen voet / ende eerst de vyfste repse gehangen worden. Anders wort gehouden die wet / d' een om dander / gelijk om gheleijck / Cant om Cant / Hant om Hant / &c.

Ten negentienden / gebiet oock haer Wet sonnige geregelde aelmoesen haer geloofs genoten te geven / tot besemder tyt.

Sy hebben oock veel Hepligen / tot welke sy bebaerden / ende die oock wonderkenen doen / so baven gehoozt is / niet wepniger dan

de onse / hepde hem lieden ende ons tot verlepdinge.

Niet verze van Chair is een kercke aen den Pilo gelegen / ende een groot kerckhof / daer de doden alle Jare / als dat Feeste ende Patrocinium deses Turckschen Sants is / opstaen / ende recht als schaduwen / dewyle de Feeste ende den Godts dienst duert / op het kerckhof sienlijck staen / derwaerts een groote dedenaert is. Vernaert van Bepttenbach sept / datter geen mensch tot Chair en is / die sulcks niet en wete ende gelode.

Het waerachtighe Christelijcke geloove.

DE Joden (so gehoozt is) hebben ses hondert ende dertighien wetten. De Hedenen / Roomsche Christenen / ende Machometani ontallijcke vele. Nu faelgeet nimmermeer dach / hoe meer Wetten / hoe minder recht. Want waer veel Wetten zijn / daer is oock veel overtredinge / so Paulus betuycht. Daerom heeft God bejaecht / dooz Christum een vercozt woort aen te richten / also hy dooz Salom in 't thijnde te vozen beloofte heeft / ende alle Wetten die niet dan thozen aen richten / ende den mensch niet beteren noch veranderen en mogen : Ja slechts arger maken : vry upt den wege te ruppen / ende op eenen hoop in een te slaen ende verbaten 't also / op dat men Marie deel verkiefe / Luce 10. tot de voeten des Heeren sitte / zijn woort hooze ende beware : so volgen alle d' ander geboden /

Joden ende alle Secten hebben veel wetten ende een gereghelt Pausdom.

boden / die men slechts totter dencht gedencken mach / van haer selven naer / als water van een springende Fonteyne. Daerom spreekt Christus totte besighe Marta: Daer is alleen een van nooden. Maer dit woort Gods te hoozen / is meer inwendich dan uptwendich: want wie Godt niet te vozen inwendich tot zijnder herten spreckende gehoozt heeft / die hoozt zijn leuen lanch de uptwendige (oock gesepnde getuppen Gods) te vergeefs: also in Christus ende de Apostelen wel gesien wozt: die veel Schriftgeleerden ende anderen / hoozende / niet gehoozden hebben. Daerom Christus so dickwils roept: Wie ooren heeft om te hozen / die hoze. Maer die alleen hebben oren / die Godt te vozen gehoozt hebben in haerder herten / vooz eenich uptwendich woort: d'welck meer een geelinc oft getupgenisse van den woortde is / dan dat lebende woort Gods selve. Nu / gelijck dit woort voorts door veel wetten dit ende dat heeft leeren doen ende laten / also en leret nu door Christus niet anders / dan den ewigen Sabbath des Nieuwen Testaments / dat wy ons Gode bloot stil houden in aller gelatenheyt / ende geheel ende al van alle Weten byp / anders niet doen oft laten / dan dat zijns geests cracht / Jae Godt selve in ons doet / laet / spreekt / oft gedenckt: also dat het Gods werck / doen ende laten / ende geen / ins niet ons epgendom sy. Want so haest als wy 't zijn / die dit of dat doen / laten / spreken oft gedencken / oft dattet upt dwanch des wets coont / so is

den Sabbath gebroken / ende is altemael sonde / so Christus seft / Joannes in 't 10. capittel. Alle die vooz my comen / &c. Ende Esaias capittel 58. schier in 't eynde aenwijst. Want sy en zijn niet in Godt gedaen. Iohannes 3. ende niet Gods werken in ons / die alleen zijn werck in ons gedaen / kent ende Croont. Daer tegen is dat vleesch gesint / dat meent althjds dattet oock wat moet tot den rijcke Gods doen: Het is seer besich / ende bemoept hem in veel dingen / maer daer mede verderbet effen het spel / ende breekt den alleen geboden Sabbath / ende daer en wozt niet dan sonde upt / want sy en zijn niet in den gelobe noch in God gedaen / Rom. 14. Joan. 3.

Nu desen Sabbath / dat is / de verloeheninge zijn selfs / verliesinge zijns levens / ende hatinge zynder ziele / spruyp oock upt het eerste stuck / naemelijck / dat wy Gods woort toelaten in onse herten te predicken / als dan so bebindet hem / ende worden gheware / dat wy daer nimmermeer wel aen en zijn / ende dagelijcks een schip na d'ander verslepen / wanneer wy 't oock op 't alderbeste meppen. In deser erbaringe wozt die ziele van haer selven ontslagen / begeeft haer geheelijck Gode / ende laet hem in alle manieren den toom: Als dan so koomt Godt wederom aen zijn verlozen rijck in ons / ende anderwint hem onser wederom / als een koninck zijns rijcks. Ende dan so volgen alle wetten van hen selven: Want den Wetsgever is hier selve den vader / ende die 't geheten heeft / willet oock selve

Christus
epseft al-
leen een/
ende het
gaet al upt
dat eene.

Christus
een tegen-
wet Mo-
si / aller
Seren en-
de Paus-
dommen.

selve doen / ende anders niet voor
zyne bekennen / ten sy dattet zijn
werck / doen / ende laten sy / op
dat Godt alles / ende wy niet blij-
ven. Also verdruppen alle wetten
in Tafelen ende Letteren / ende
gaen u in der waerheyt eerst recht
aen : Also dat niemant de wet en
houdt / ten sy dat hy van de wet
ontslagen sy / want wat upt de
wet gheschiet / dat is doot ende
sonde : Maer wat upt het gelobe
in byspheyt des geestes gheschiet /
dat is Godts doen / leven ende ge-
rechticheyt. Daerom staet het
noch op dat eene : Als dat wy on-
se oogen tot Gods woort neygen /
welck geest ende leven / Ja Godt
selve / ende geen doode Letter oft
menschen stemmen is. Dat sal
ons alle dinck leeren / ende oock so
wy ons hem stil houden ende co-
ken laten : selve in ons doen / op
dat hy Doctoꝝ ende dader blybe /
ende dat hem gheen vleesch voor
hem en roeme. Segt ghy / hoe seyt
dan Christus / Matth. 22. Item
Paul. Rom. 13. Gal. 5 / 6.
Timothy. 1. Dat de liefde de ver-
bulinge zijnder geboden is. En-
de Christus Matth. 7. Wat ghy
wilt dat u de lieden doen / dat be-
wijst hen lieden oock. In welck
gebodt alleen / verbaet ende be-
sloten zijn / Christus / de geheele
wet / ende alle Propheten : Ant-
woort. Dat voorgaende ende dit
alle / is essen slechts een dinck / als
wanneermen spreekt : Den hout-
houwer houdt / de hant hout / de
byle houdt dat hout / &c. Also
woort in de schrift d'een voor d' an-
der genomen / ende seyt somtijts :
God maecht salich : somtijts / Het
gelobe maecht salich : De genade

Gods is dat eeuwich leven : Sa-
lich zijn die dat woort Gods ho-
ren : De liefde ende onderhoudin-
ge der geboden Gods maecht sa-
lich : De kennisse Gods is dat eeu-
wich leven / Ioan. 17. Esaie 53.
Sap. 15. Jere. 9. Den Sabbath
maecht salich-weerdich / Esaie 58.
Salich zijnse die in hem hopen /
&c. Ende is doch altemael een
dinck / ende elck doet het in sijnder
ordeninghe / gelijckamen spreekt :
Godt / den Ackerman / dat aert-
rijck / de vuchten maecken den
Boom goet : God als een begin /
oorspronck ende oorsaecke / den
ackerman ende dat goet aertrijck /
als een middel / de vuchten als
getuygen : Want de vuchten ge-
tuygen van den Boom / Matth. 7.
ende 12. Also maecht Godt salich /
als een Fonteyne ende oorspronck :
de ghenade Gods / als den upt-
bloet : Christus als den Mitde-
laer : het gelobe / d' welck de upt-
geschudde goeden Gods / door
sijn ghenade oft Christum ont-
fanght : De liefde / die door den
ontfangen geest in 't gelobe uptge-
goten wort / depl't de ontfangen
goeden ende welbaden Godts
wederom upt. De geboden Gods
maecken salich : also de vuchten
den boom / ende dat werck den
werckmeester getuycht ende goet
maecht. Dat woort Godts / 't
welck Christus is / als een middel
ende uytblijet. Den Sabbath / als
die daer lijdt / de handt op heft /
Gode stil hout / ende hem sulcke
goeden in der ruste geven laet. De
kennisse Gods als de oorsaecke /
&c. Ende altyts coemt d' een van
die stucken / upt d' ander. De ge-
boden Gods ende den rechten
C t Sab-

Meen
een in 't
gantsche
Nieuwe
Testa-
ment van
Nooden.

Drage /
hoe Chri-
stus alle
Wetten
werck-ne-
me / hoe
dat Evan-
gelium een
byspheyt
sy / ende
altemael
in en ver-
traet woort.

Sabbath uyt de liefde / deliefde uyt het gelobe / het gelobe uyt de kennisse Gods ende Christi / de kennisse Gods uytten woorde: Maer dat woort sonder middel uytten monde Gods. Ende ten is niet mogelijk dat yemant gelobe ende Gods geboden niet en houdt / dewyle 't gelobe de onderhoudinge der gheboden Gods is / Eccles. 22. Gelyck 't oock niet mogelijk en is / dat yemant lief hebbe / oft den Sabbath Gods heplige / die niet en geloofst. Somma / het hangt also aen malcanderen: dat so wie d' een heeft / die heeftse alle: wie Gods Gebodt houdt / die heeft lief: wie lief heeft / die geloofst: Wie geloofst / die kent Godt: wie Godt kent / die hoopt: wie hoopt / die ypert en hout Godt stil: Wie Gode stil hout / die heeft Godt ende zijn genaede. Een sulcke onschepdelijcke ketē is de Godsalicheit ende alle deuchden: Dat so wie aen d' een schuldich wort / alle d' andere ghemist heeft / alsoo Sint Jacob wel te rechte seyt.

Wederom en is niet mogelijk: Wie d' een onder dese stucken aengrijpt / dat hyse niet altemael en hebbe. Also ist altemael een / ende het bediet al op dat eenich een. Gelyck alle wateren upter zee blieten / also blieten sy alle wederom daer in. Also is Christus een eynde ende begin der wet / een ophouder ende aenrichter / Romeynen 10. 1. Tim. 1.

Een sulcke vrientschap ende verbont hebben alle deuchden / dat de veelheyt der wetten / niet meer dan een uplegginghe en zijn des eersten eenigen gebodts. Waer by dat recht gesept wordt / namelijk /

Dat daer in hangen alle wetten ende Propheten: So geheelyck / dat so wie d' eerste heeft / die heeft altemael d' ander ingewonden in der waerheyt. Dien d' eerste gezeecht / die grijpt te verzeefs na al d' ander: ofte hyse alwel als een Simme altemael na doet: Want dat is een vast woort / dat den onrepen ende Godtlofen geen dinck reyn en is: Ja noch Godt loben / eeren / bidden / vasten / dienen / liefhebben / noch vzeesen en mogen: Jac wie niet en geloofst / en can niet lief hebben noch hopen: Ende is in somma tot alle goede werken onbequaem. Daerom isser slechts een van noden / 't welck dat fundament / oorspronck ende Voost-stuck is / leven ende salicheit met hem bzingt / ende daer uyt alle ander wetten als uyt een fonteyne blieten / namelijk / Het levende gelobe / dat door deliefde dadich is ende uytzecke / welck dat vleesch doot / ypantschap ende verdriet der werelt / Jae verloocheninge zijns selfs mede bzinght / Gode stil hout / lief heeft / hoopt / vzeest / alle dingen verlochent / en alleen op Godt siet / hem den selven gheheelyck over geeft / vantscher herten aenhanght / ende alleen looft / bemint / ende in somma alle wetten verbult / Ja welck den Hepligen Geest op de sielen volcht. Waer dit niet en volcht oft geschiet / so is gewisselijck dit liefdoelooz gelobe doot / versiert / ende in somma geen gelobe / maer een couden bructelosen waen / en niet dan een mom-aensicht ende schaduwē des gheloofs / daer de gantsche Werelt mede omgaet en schoon wil zijn. Opt desen ist clae / hoe

hoe datter slechts een van noden is / also dat alle wetten / figuren / ende al wat men noemen mach / slechts op dat een bedieden / ende upt eenen gront voort blieten / gelijk alle Musijcke upt vier stemmen / alle Schijftupten A. b. c. en alle stuckwerck upt eenen gront roomt / also 't oock int seghemen ende alle consten toegaet / so dat tet al upt een Tabulatuere ende const stuck gaet: 't welck alsment begrijpt / so maectmen de stuckwercken selve daer upt / Ja al de stucken verdwynen voort dese volcomen gront / 1. Cozintj. 13. Also hebben alle stucken / Wetten / Ceremonien ende Offeren / alleen de liefde ende den Sabbath (dat is die overgevinge Gods) bediet. De besnypdinghe / de afferbinghe ons selfs. Den Sabbath / de overgevinge. Den Tempel / onse herte.

Wie nu dese Figuren ende bediedinghen / voort dat diet dinck roemt ende hebben wil / tot dien spreeket Godt: Ick en wil uwe byerdagen niet / wie heeft u van offeren bevolen? Psalm 50. Jere. 7. Ick wil barmherticheyt / dat is / liefde ende trouwe tegen den naesten / ende niet offerhanden. Ghy en verstaet niet waerom dat ick hebbe geheeten te offeren ende byeren / het welck in hem selven geenen Gods-diensten is / maer 't gene dat sy bedieden. Maer nu ghy my niet en verstaet / endede figuren / schadulwe / ende bediedenisse voort dat bediet dinck roemt / soo en ken icks niet meer / ende hebbe slechts een groutwelen daer af: als dat ghy dat voort recht en nootfaeckelijck acht / daer my doch niet met allen aen gelegen en

is / ende noyt epgentlijck mijn woorden geweest en hebben / maer dat ghene dat sy bediet hebben / 't welck ghy onachtsaem voort by gegaen hebt daer 't my nochtans aldaer aen gelegen is.

Also ist te besorgen / dat het ons oock sal gaen / wanneer wy alleen op upterlijcke Ceremonien / Doop / Nachtmael / &c. dzingen / en haer bedienissen niet na en volgen. Want Doop ende Nachtmael worden oock inde voortnoemde stucken inder waerheyt besloten.

Den Doop en bediet immers anders niet / dan dat afgestorven met Christus in Godt begraven leven / ende den rechten Sabbath. Dat Nachtmael / de liefde ende eenicheyt in alle dingen. Laet ons nu wel toefien / dat wy het upthangsel niet voort den wijn en roemen ende aennemen / oft so wy tot den wijn in den kelck der waerheyt binnen comen / dat wy niet wederom nae het upthangsel achter waerts te rugge sien / ende van der waerheyt wederom in schuldwen deysen / van het gereet gelt tot den schultbyzie. Gelickamen nu slechts om upterlijcke dingen kijft / ende des nootfaeckelijcken eenigen hooftstuck / nootslangs ende gebots (daer 't al aen gelegen is) vergeten. Den Adam

wildet altyts geern met de upwendige dingen uptrichten / ende hem met veel bygebladeren verciere / hy en coont niet geern aen dien regel / maer hy moeter aen / oft bukten blyven. Hoewel hy 't liever altemael dede / dat den Joden geboden is / dan dit eenich voortlepde gebot / welck alleen van node is. Also hebt ghy dit afgest

De werelt gaet met den gheloebe om gijelijck te worden mette wercken: sy is doch tot alle dingen onbequaem.

Doop wat.

Nachtmael wat.

De Mes. een acht des hooftstucks der saligheyt niet / ende met stuckwerck omme / gesijck. Dat

Figuren epgentlijck gheen Godts-diensten.

cozt woort / dat eenich gebot des waerachtigen Christelijcken ghe-
loofs (daer af vele so veel boecken
schryben) met zijn rechte verwen
afgemaelt / ende al zijn geboden
in een ingelijft. Want des He-
iligen Geestes leere in 't Nieuwe
Testament behendelijck van der
hant gaet: 't welck oock / so ge-
hoort is / dat vercozt woort in
Esaia is / ende niet meer die lan-
ge verdzietelijke leere Mofi.
Maer hy oock de Israeltijtsche
kercke langer staen moest dan de
Apostolische: Hoe wel dat Godt
de selve oock geerne hadde staen
laten / so veel als aen hem was / also
oock de Israeltijtsche / die hy met
dese conditie eenwicheit te blyben/
beloofde / so sy in synen wegen ble-
ben: Evenwel te voren wist / dat
sy beyde niet bestaende blyben en
souden / ende daerom altyt de
medecyne voor den val voor sien
heeft.

Christelijke
gelobe in
een / drie
oft veel
stukken
ghedeelt.

Sommige deplen het Christe-
lijke gelobe in drie stukken oft ge-
boden / namelijk / in gelobe / lief-
de / ende dat heplich Crups: So
is het toch ooc in dat een verbaet.
Gelooben is Godt getrouwelijck
aenhangen / ende eens met hem
zijn / een geest ende wille. Alsdan
besiet ons den hepligen Geest / die
dooz 't gelobe de liefde uytgiet in
onze herten: also dat de liefde 't ge-
lobe op de hielen volcht / Gal. 5.
Rom. 5. Gelijck oock den hepli-
gen Geest / Ioan. 7. Ten derden
merckt den begeben mensche eenen
tegenwille in synen vleesche / dan
begint hy synen wille / leden ende
begeren te crupen / ende geen
cofsen aen synen vleesche te leggen /
hem selven te haten / als syns selfs

grootste vyant / ende in der ruste
Godts in te trecken / met affeg-
ginghe zijns selfs in aller stilte.
Welcke werelts dwaesheyt / de
werelt namaels aen hem haet / als
die 't niet met haer en hout: Dat
lijdt hy om Gods wille gebuldich/
berwint in 't onderliggen / swa-
gen ende lyden / ende bringt vrucht
in der lijtsaemheyt / Luce 8. Esa.
30. ende 40. d' welck het gelobe al-
temael met hem bringt / d' welck
Godt ende Godts goederen ont-
fangt. Maer dat gelobe coomt
sonder middel uyt den woorde
Godts / dat woort sonder middel
uyt Godt / maer niet van Godt.
Also wordet altemael in Godt ge-
schoben aller dingen eynde ende
begin / die geest dooz syn woort
het gelobe / dooz 't gelobe wercht
hy de liefde / dooz de liefde de on-
derhoudinge der geboden Godts.
Daerom wort recht ghelept /
dat het gelobe onse verwinninghe
is / 1. Ioan. 15. Ende dat den
rechtveerdigen zijns geloofs leeft:
Also comet wederom alleen op het
eenige gelobe / dat allen op Godt
siet ende bediet: Ghelijck Godts
oogen wederom alleen op het ge-
lobe sien Jeremias. 5. Ten laets-
sten / op den eenigen God / ende dat
bestaet noch.

Alleen een isser van node / ende
de geheele Wet / Christendom en-
de Propheten hangt alleen in een
gebot / dat is / in Godt geloben/
liefde oft Sabbath / geen van de
welcke men sonder d' ander geheb-
ben en can. Also leggen wyne vele
woorden niet meer dan dit een ge-
bot uyt / ghelijck dat gantsch
Nieuwe Testament Mosen ende
de Propheten. Het bediet in som-
ma

ma al op dat eenich een / ende dat eenich gebot.

Ia het coomt met eenen gelaten mensche daer toe / dat hem dit eenich verze rontsom hem grypde gebot / te vele ende te lange wozt / ende wozt ten laersten so enghe ingeneopen ende te hoope gewentelt / dat het in een punckt ende oogeblyck op een onuyt sprekelijck suchten coomt / so dat de mensche siech is sijn oogen in Godts bermherticheyt hecht / ende zijns geloofs / wetens / duechts / ende aller synder goeden werken (oock die hy in Godt gedaen heeft) vergeet / Ia hy bezyest hem booz alle zijn werken / geeft alle zijn consten (als eender dwaesheyt) oozlof / ende zijn gelobe wozt so diep in 't ongelobe besloten / dat hy niet meer van zijn gelobe en weet / vergaep ende verwondert hem alleen van Godts aengesicht ende goetheyt / die hy als eenen voozghehangen spiegel booz hem siet / hy sucht daer na upt dieper herten / ende en can niemant yet meer daer af geseggen / so vol is hem dat herte / dat hy daer af verstomt / ende niet uptspreeken en can / dat hy daer af verstomt / ende niet uptspreeken en can / dat herte is Gode te enge ende den mont niet genoechsaem om dese blijshap te vertellen. Ende hoe hy meer de waerheyt ende Godts goetheyt siet / hoe hy hem in contrarie meer verwondert van des werelts dwaesheyt. Dien gelt als dan alle dinck even gelijck / sterben als leuen / lyden als verbliden / want hy is upt den geduerende aenblich der goetheyt Gods / also in Godt ende met Godt vereenicht / dat hy

(gelijck als zijn Godt) onspdelijck ende ongebaelijck ghewozden is. Ende in somma / de ziele van een sulck mensche / wozt so naecht ontcleet / dat sy niet en weet noch van eere / deucht / gelobe / gelatenheyt / lyden / werken (Ia sy heeft booz die alle / als sy daer op gedenckt) dan van haren bypdegom / welcken sy onwetende in 't gelobe / in 't ongelobe besloten / so diep togetrout is / dat sy selve niet en weet wat haer gheschiedt is / ende midts liefde recht als dul is: Also dat / en haer yemant vzaechde / wat liefde / gelobe / oft goede werken waren / oock / der hepligen / so soude sy seggen: Soude / slich / oft een onreynicheyt / so geheelijck en weet oft kent sy geen dinck meer dan Godt / met welcken sy nu een Geest / wille / ende in somma so geheel ons is: dat niet alleen sy in Godt / ende Godt in haer is: maer dat sy oock Godt / ende met Gods name genoemt wozt. Psal. 81. Ioan. 10 ende haer nu Godes beroemt / als haers eygenoms: Gelijck in contrarie eenen vercenichden met den Satan / wel te rechte een Dypvel genaemt wozt / Joh. 6. Ende dit is die eenicheyt / die Christus met Godt heeft / ende die Godts vname booz Christum / waer booz hy menichmaels so heretelijck badt / Ioan. 17. Also verdwipnet in somma eyndelijck altemael / gelobe / deucht / werken / liefde / ende wozt altemael onder d' ongelobe besloten / op dat hem Godt aller ontfenne / Rom. 11. Ende dat de genade Gods ten laersten alleen blybe / ende dat eeuwich leuen sy / Rom. 6.

Maer nu byeymen het gelobe
Et 3 also

Hecht ge-
lobe ende
deucht en
siet noch
en kent
hem selven
niet.

t Gelobe
wozt in
ongelobe
besloten.

Het gelobe
ende dat
Euange-
lium door
tijds Gods
cracht/ is
nu een
const en
disputatie
geworden.

also upt/ met so wptswebende upt
legginghen/ dat wy schier ober
Moysen ende der Joden Calmut
zijn/ ende met onser Schyibenten/
Doctoren/ Sommen ende Decre-
ten/ een sulck geclap/ veel weren/
subtjilheyt ende Conste daer upt
maecken/ van dyperlep ghenade/
veelderlep conscientien/ Euange-
lium/ gelobe/ Erffsonde/ sonde/
ende beswaren beyde de conscien-
tien ende 't gelobe/ met so veel on-
nutte vraghen (die Paulus so gro-
telijck verbiet/ ende die 't gelobe
meer verstozen dan sichten) dat
den gemeynen man (verwart zijn-
de) niet en weet waer hy 't heeft/
ende van 't rijcke Gods slechts
wozt opgehouden ende uptgetroc-
ken/ so dat hy 't bupen hem soect/
daer 't nochtans in hem is/ Luce
17. Ende dat rijcke Gods niet
in veel woorden/ vraghen/ lange
reden/ &c. en bestaet: maer inder
cracht Gods/ so dat men 't meer
bevinde/ dan uytspreke/ 1. Co-
rinth. 4.

Maer en is niet meer dan een
Godt/ genade/ gelobe/ kercke/
Euangelium/ Conscientie/ &c.
Wat daer tegen is/ dat en is geen
Godt/ genade/ gelobe/ &c. Maer
een Afgod/ misgelobe/ ongenade/
&c. Waer de waerheyt is ende
geleert wordt/ daer rhoont hem
(ongeleert) dat contrarie/ beleu-
gen van haer selven te voorszijn.
Maer nu is hy vele een sulcke con-
ste van de Schyift ende het Euan-
gelium geworden/ dat niemant
en verstaet/ ten sp dat hy vier oft

Wien God
een verbor-
gentheyt
openbaert/
ende zijn
conste
leert.

Ick houde veel meer van een
verloochent stil herte/ daer hem
Godt in spiegelen ende verschynen

mocht/ het welck Christus alleen
tot zijnder comste ende verbor-
gentheeden van node acht. Matt.
10. Luce 9. 13. Soa hy te voren
door Esaiam Cap. 28. gesproken
heeft: Wien sal ick myn verbor-
gentheyt openbaren? Den genen
die van den borsten afgelept/ ende
van het Welck ontweept zijn.
Dat heeft Moysen gedwongen/
dat hy seyt/ Deutronomium in 't
33. O Godt/ de Hepligen die in dy-
ner handt zijn/ sullen haer voegen
tot dyne voeten/ ende nemen van
dyne woorden.

Maer is dat alle menschelijke
wijsheyt alwel met alle spraken
ober de schyift valt/ ende daer in
finant/ rymt ende grabbelt (ge-
lijck nu och laceren oock in den E-
vangelië den Doop is/ ende men
den heplighen Geest altydt in de
Schole wil leyden) so sullen wy
met der tyt so veel Som-schyben-
ten ende Commentarie ober de
Schyift hebben/ als opt te voren
in 't Pauzdom. Ende wy sullen
moeten hoozen dat Christus seyt:
Vader/ ick segge u danck/ dat ghy
dese dyne wijsheyt verborzgen hebt/
&c. Ende dat Joan. cap. 12.
Paulus 1. Corinth. 1. ende 3. sept.
Christus is immer gecomen tot
een oordeel in deser Werelt/ op
dat die daer siende zijn/ blint wor-
den/ &c. Johannis 9. Dit en sal
voorzwaer oock aen ons niet mis-
sen/ want men begint alrede met
diergelijcke onnutte vraghen te be-
schypben ende disputeren: Of
Christus lichamelijck nu ober al
sp: Hoe/ wanneer/ wien ende
hoe lange hy in 't Zoot sp/ &c.
Welck Apen-spel den Cupel
altijts aenricht/ ende opt ende opt
aen-

Medea.

aengericht heeft / waer tegen hem Paulus so vperich gheselt heeft / op dat hy ons van der cracht ende eenboudicheit des geloofs afloche / ende niet onnutte vraghen op houde / dat wy dewyle des rechten eenighen nootd-sakelijcken Hoofst-stuck vergeten. Also die overspeelter Medea in haerder blucht haer kindt bescheurde / op dat (en haer Jason na jaechde) hy hem aende ghevonden stucken zijns kindts op den wech verghaepde / ende haerder vergate.

Essen dat selve meynst de Duyvel met zijn onnut vraghen ende geclap. Godt geve dat wy eens spreken / ende ons tot der gehoorzaamheyt ende eenboudicheit des geloofs / tot den Rijcke Gods (dat in ons is) ende tot dit eenige nootgebot ons gozden: so sal al dat ander van selfs volgen / ghelijck de vruchten eenen boom / water ende Fonteyne / hitte eenen vper. Waer hy oock den heiligen Geest beyde een vper ende water quene inde Schrift ghe-naemt wort. Godt geve dat wy 't verstaen / Amen.

Van der Latinen gheloo-
ven, ende van der Roomscher
Christen ordeninghen, ghe-
bruycken, religie, ende Godts-
diensten.

Christe-
lijc ghe-
loofs oer-
spoonck.

Dat rechte Christelijcke ghelo-
ve / heeft zijn aencomste van
Christo den ewighen woortde
Godts / dat in de laetste tyden
vlesch gheworden is / ende oer-
333. Jaren in Asia / aldermeest

tot Jerusalem / Capernaum ende
Judea gepredicht / ende om onser
salicheit wille onder Pontio Pi-
lato geleden heeft / ende van ons
persoonlijk gesien / betast / ende
niet ons mondelijck gesproken / en-
de den wille zijns vaders ons ghe-
openbaert heeft / na uytroypen
des nieuwen Testaments. Leest
dat / ende overweghet neerstelijck /
alle occasien ende oorzaken /
waeromme hy een pegelijck wat /
wanneer / hoe / ende tot wien hy
dat woort / (welcke hy selve was)
voorgebragen heeft. Waer af eerst
ghehoort is.

Maer de Roomsche Christelijcke
kercke / ende de Roomsche Chri-
stenen / Jae het gansch Latijn-
sch gelove / heeft synen oorzponck
van de Jansen / ende haer inset-
tingen alsoo 't onloochenlijck is /
sonder woort ende bevel Godts:
Van welcker ghelove / kercke /
Christenen / gheboden / &c. geen
Letter des sins Christi in de
Schrift verbaet en is / ende seker /
wy mochten lichtelijck met een lac-
ken uytbreken / als wy soo veel
dwase belachelijcke Godts-dien-
sten / zeden / ende Vastelavond
hoofsen van de Heydenen ende
volcken ghehoort hebben / ende
noch hoozen sullen: Maer wat
ghelt het / en onser niet op 't alder-
beste te bespotten en is / oft pe-
mandt opt kintseker ceremonien
ende kinderspielen voer Gods-
diensten hebbe aengeboden: Maer
de gewoone / die alle duncklich-
te ende schoonmaecht / versaecht
eenichsins dese onse Simmenspe-
len / so dat haer belachen ende
dwaelheyt niet meer en schijnt.
Daer tegen dunckt ons der hey-
denen

Oorzponck
der Room-
sche ker-
ke.

De hey-
denen niet-
te Room-
sche Chri-
stenen ge-
leken.

denen ongewoonlijke ceremonien so spottelijck zijn / dat wy sonder lachen daer af niet spreken en connen. Dies sy gewoone zijnde / met grooten ernst volbrengen / ende ons belachen : wy die so grote sotten zijn / dat wy so veel belachelijcke Vastelavont-spielen / jae dat hooftveerdich ghepronck / d'welck Godt van natuyze vyant is / voort Godts-diensten achten. Ich wilde dat ghy de gewoone heyt op een syde sette / ende u een wyle tijts eernstelijck sette in eens Joden oft Heydens stede / om ons gelobe neersich te aensien / ende tegen het Nieuwe Testament te houden : Wat gelt het / en ghy u niet en sult crupen / ende de Heydenen / wyse lieden tegens ons schatten / ende thienmael meer sotswerck / Aenspiels ende kindtscher Ceremonien by ons binden / dan by henlieden. Dat geve ich u neersichelijck te bedencken / want boozwaer geen gelobe op Aerden beter te bespotten en is / dan het ghelobe der Roomscher Kercke. Ich bidde u / laet my nu eenen Heyden ofte Jode zijn / ende de Roomsche Christenen oock met waerheyt bespotten / ende haere Esels ooren ofte Sots-kolbe tonen.

Ten eersten / is dat niet een groote dwaesheyt / dat sy haer doxben Christenen noemen ende haer niet alleen van 't leven Christi (d'welck moghelijck den teederen Christenen te hooge is) maer oock zijnder leere also ontslaen / dat haer gelobe op 't nieuwe Testament (d'welck sy niet en hebben / weten / oft verstaen) staet / als een pels op zijn mouwen. Sotte-

lijck heer eenen een Luptenslager / die niet metter Lupten spelen en can. Die wort voort een sot geacht / die hem selve Platonisch / Epicurisch / een Turck oft Jode te zijn acht / ende Platonem / Epicurum / Moysen / Alcoranum noyt gesien noch gelesen en heeft / oft hem tot deser secte niet en houdt. Niemand en noemdt hem ymmer eenen Turck / dan van zynen Alcoran ende Machomet / diens wet hy op zijn dupinken weet. Maer de Roomsche Christenen weten dat Nieuwe Testament (d'welck sy haren Riegel / Wet-boeck ende Fondament te zijn achten) wepnigher / dan haer een koepe van 't Verkeerbart verstaet / ofte een Esel metter Lupte spelen can. Noch willen sy Christenen heeten ende zijn / het sy Gode lief oft leet. Helpt Godt / wanneer ons een Heyden sage / ende onse wyse van doene wiste / vragende nae ons gelobe ende Wet-boeck / ende dat wy hem een Nieuwe Testament repchten : welck een eere soudet wy behalen / hoe gelijck soudet onser leere ende leven zijn. Wy soude seggen / dat wy dul ende onsmich waren / dewyle geen volck op Aerden zijn professie ende beroemde / Wet ofte ghelobe ongelijcker en leeft / recht als oft wy om onsen Wet-geber te bespotten / beselt waren. Wy moesten hem eerst een geestelijck recht voortbringen / en eenen arm vol Daderen / Concilia / &c. die nochtans oock wepnich met ons stemmen / ende die wy altemael houden / waer / ende hoe wy mogen ende willen : soo soude hy segghen : Waerom noemt ghy u dan van den Evangelio ende

Dwaes
heyt der
vermeende
Christen.

Roomsche
Christenen
reken het
Nieuwe
Testa-
ment.

af.

Nieuwen Testamente (Jae van Christo wien Propheet ende vermeniden Wet-geber) Christenen/ ende niet veel meer Concilisch/ Dadersch/ ofte van wien God/ Pausisch? Tempel datter geen woort Christi op uwer syden en is/ ende dat ghy u stelt/ effen als oft ghy om Christum ende zijn Evangelium te belachen/ gehuert waert.

Ten tweeden/ Aensiet dat Pausdom niet al zijn Corpus/ Leere/ Ceremonien/ Oorden/ &c. in de tweede Chronijcke te vooren boozghetrocken ende beworpen/ hoe gelijk dattet den Evangelio siet/ t welck armoede/ oostmoet/ ende verachttinge der werelt leert: Ick sterbe/ vint ghy niet effen dat contrarie. Siet hier hoe spottelijck datter luyt/ dat hem den aertschen vleeschelijcken Paus een hooft en Vicarius eens geestelijcken onstienlijcken Jijfs ende. Christi noemt/ recht als oft dat onnut vleesch/ des geestes hooft zijn mochte. Aensiet den prael der Bisschoppen/ ende Papen/ &c. de Wet en Religien der ozdenen tegen het Evangelie/ t welck eenen wech/ leere/ Godt/ geest/ Evangelium/ gelove totten leven boozdraecht door Christum: so siet dat Pausdom in Somma den Evangelio so gelijk/ als den Dupbel Godt. Nu/wy en willen haer niet bespotten maer haer gelove ende ordeninge ernstelijck vertellen.

In der Latijnscher Kercken is eenen oppersten Roomschen/ ober alle ander Bisschoppen/ die schrijft hem selven een Godt der aerden/ een Hooft der gemeynten Godts/ ende recht als oft Godt gestorven ware/ een Vicarius Christi. Dese

laet hem de voeten cussen/ oock van den Kiepsen. Hy laet hem dragen ende aenbidden als Godt selbe/ hy en gaet niet dan met onder gespreyde Cappten/ hy hout dat aertrijck booz heplich/ dat hy aenroert/ ende daer hy op gaet/ hy heeft een drie dobbel croone op/ ende gebiedt met synen Scepter den Dupbel in der Hellen/ Dagebber/ &c. Ende den Kiepsen aller Werelt dreycht hy daer mede Godts onghenade/ ende schrijft hem selven in synen Cittel/ Den alderheplichsten/ een Heere deser gantscher Werelt/ een Erfgenaem des Kiepsdoms/ soo nochtans Christi (hijs vermeynden Heeren) Rijck van deser Werelt niet en is/ also hy booz Pilato bekende. Soude ick hem hier aen den Outaer beschryben/ met wat pracht ende Ceremonien hy celebreert/ wie en soude niet lachen? Dat Sacrament (waer af hy nochtans soo veel te houden wil ghesien zijn) moet men hem na draghen/ ende sittende in eenen Conincelijcken setel/ met grooter reberentie hem totter Aerden repcken. Teghen welck hy niet alleen niet op en staet/ maer oock geen aenwysinge en geeft van eenige reberentie. Item/ soude ick zijn Christelijck Hof af contersepten/ wie en soude niet weenen/ bysonder so men dat Evangelium ende den armen verachten Christum (die booz de Werelt niet en mocht genesen noch reppen) tegen hem hielt? Onsinich zijn de Roomsche Christenen (soude een hepden spreken/ die dat Evangelium Christi gelesen hadde) dat sy niet en sien hoe verze den Paus van die Richtsnoer is

De Paus en doet dat Sacrament geen reberentie

De opperste Bisschop der Latijnscher Kercken,

D u

af

afgetreden. Vertelt daer na eenen
 Heyden dat Nieuwe Testament
 voorts / hoe dat wy eenen eenigen
 Godt eeren / ende vertelt hem de
 schrift van beyde Testamenten /
 van 't verbondt der beelden ende
 Afgoderpe / ende leyt hem daer na
 in onse meer dan Heydensche
 Tempelen / met Afgoden / wape-
 nen / Schilden / Helmen / Banen /
 ende afgoderpe door hanghen.
 Liebe / wat soude hy segghen ?
 Can men onser niet bespotten ?
 Jaet voorwaer. Inckel Heyde-
 nen ende Afgodisten sal hy ons
 schelden / also de Joden ende
 Turcken ons alreede doen. Neemt
 daer na een Nieuwe Testament
 in de hant / ende leyt den Heyden
 in die menichfuldige Cloosters en
 wijst hem waer dese so veel hoof-
 dige Oydens / so veel menigerlep
 Regels / Keubels / ende Cruppen /
 in de leere des eenighen Christi
 staen. Vypelijck in 't Kockgat
 achter de deure. Wat soude de
 Jode seggen ? Ghy rampsalighe
 elendige lieden / wat beroemt ghy
 u van een Wet / naeme oft boeck /
 waer in ghy soo geheel geen
 gront en hebt / dattet oock alte-
 maal tegen u is ?

Nu / wy willen ernstelijck daer
 af. Dit Latijnsch (maer niet Chri-
 sti) gelobe / heeft veel Cardinalen /
 Aerts-bisschoppen / Bisschoppen /
 Abten / Prelaten / Dekens / Prepo-
 sitos / Domheeren / Choorheeren
 ende so veel Oydens. Item Pa-
 pen / Diakenen / Subdiakenen /
 Consozisten / Accoliten / Keerssen-
 dragers oft Scriptoris / Croci-
 fias / Hostiarios / Lectores / die
 al haer officie hebben / als Outa-
 ren te decken / dienen / Kercken te

sluyten / keerssendraghen / beswe-
 ren / roockvaten te bereyden / &c.
 van den Bisschop daer toe gewijt /
 met so vzeemde Ceremonien / dat
 de devote Prieesteren ende geluyde /
 in haer wpinge ende devotie dick-
 wils selve moeten lachen / van al
 dat kussen / hant af snijden / ker-
 ken sluyten / keerssendraghen /
 Vingersmeeren / soo dattet recht
 als een belachelijck spechtakel der
 kinderen / ende des lotten ende
 dwaasen volcks is / tijtcoztelijck te
 aensien.

Der Bisschoppen Ampt is / an-
 der Papen te wijen. Item ker-
 ken / Outaren / Kercken / Capel-
 len / Afgewact / kloeken te doo-
 pen / den Doop / Chrysam / Olie /
 ende dat wyer te seggen / de Pon-
 nen te wijen / Formen / de handt
 opleggen / bannen / den Prieeste-
 ren de wpinge afnemen / van haer
 Ampt te ontsetten / Capittel hou-
 den / &c.

Der gemeyne Leecke Prieeste-
 ren Staet is / kinderen te dopen /
 Misse houden / dat Sacrament
 uptdeelen / absolveren / biecht ho-
 ren / binden / dat Euangelium /
 te prediken / so gehoozt is / crup-
 pen scheeren / ronde Bonetten /
 hant hant / ende langhe Roeken te
 dragen / Keyn ende cupsch / somen
 siet / alleen buyten houwelijcken
 Staet te leven / gheen baerden
 dragen. Dit altemaal is in haeren
 Euangelio / dat is / in de ghee-
 stelijck Rechten verbaet. Van dit
 costelijck dincks wegen salmen
 hen geven de Offerhanden / thien-
 den / op dat sy gerustelijck sonder
 alle sozge een byleven voeren / met
 geen Wereltlijcke sozge beladen
 zynde / studeeren / Godt dienen /

Rooms-
 scher Bis-
 schoppen
 ampt.

Prieesteren
 staet der
 Roomsche
 Chri-
 stenen.

Oyden
 ende Sec-
 ten der
 Chri-
 stenen / Mis-
 sen ende
 Ceremo-
 nien.

eer

verlijck ghecleet gaen/ een goede wandeling lepen/ de heylighe Schrift lesen/ ende haer daer in speculeren. Daer binden sy haer prachtijcke sijn afgemaelt.

Woorts so hebben dese Christen meer dan hondertderley Oudens/ wegghen/ ende wyse om Godt te dienen/ hejde van manen ende vrouwen/ der selver heeft een pegelijck sijn eygen cleet/ regel/ maniere/ ende Secte/ om salich te worden/ die sy hen selfs oplept ende vercozen hebben. Dese geloben ghewillighe armoede/ cupshetp ende ghehoosamenhejdt/ niet Gode ende synen woorde/ maer haren Prior/ Abt ende Prelaet/ cupsch te sijn/ so sy best connen/ ende ende so menschelijcke cranckhejt vermacht/ arm ende behoefrich: so men wel weet.

Als ick my in de stede eens Heydens stelle/ so laet ick my beduncken/ dat dese metter armoede ghehoosamenhejt ende cuishetp spotten. Sy souden oock eensaem hander Werelt afghesneden sijn/ so men siet/ dat sy nergens niet in't opperste en lopen/ ende dat geen spel volmaecht en is (na het Spreckwoort) ten sy dat daer een Monich oft Pape by sy.

Sommighe etten geen vleesch/ maer van haren alleen verboden vleesche/ eten sy dach ende nacht.

In haer opdens weetmen wel/ sechtse oock inde tweede Chronike beschreven/ in 't 4. boeck der derde Chronike/ in 't 464. blat/ al nae ordeninge ghestelt.

De Bisschoppen hebben haer cleedingen ober den Outaer upt Moyle genomen/ ende moeten 15 stucken hebben/ een gemeyn Paep

negen. Constantinus heeft den Paus desen pracht upt ghenade verleent/ die hy op ggoote Feeffe gebuicht/ ende somtijts eens Coninckrijck werde op een Feeffe aen heeft. Item van gout ende edel gesteente eens hepdens roockvat/ oft Mosaisch reuck-werck.

Met sulcken keijserlijcken ende meer dan wereltijcke pracht/ doen sy den armen Christum na/ die hooge Titels ende Wereltijcke Pomperhe altijts in sijn leven bemint/ ende daerom also noch daer aen een welbehagen heeft/ Joh. 6. Luc. 22. Mattheus. 18. 19. 21. 23.

Woorts haer Papen moeten de seben getyden/ also syse noemen/ dagelijck bidden/ upt het Evangelium Christi ontnomen/ daer hy sejt: Als ghy bidden wilt/ so en sult ghy niet veel woorden maken/ ghelijck de Heydenen doen/ Ec. Maer als ghy bidt/ so spreect: Onse Vader ghy die zyt inden Hemel/ Ec. Op dese wyse hebben d' eerste oude Bisschoppen gebeden/ tot op Hieronimus/ die upt ingeben ende aendypben des Paus Damasei/ de Psalmen doot de Feria upt deplde/ende seben tyden daer upt maecte/ ende eenen pegelijcken tijdt sijn eygen gebet toe-epgende.

Damasus versierde de twee Schooren/ om na malcanderen te singen met verwisselinghe/ ende eenen pegelijcken Psalm met eenen Gloria Patri te beslupten. De Lectien ende Hymnos diemen op elcken tijt te vozen bit/ heeft dat Concilium Coletanum ende Agathense gheapprodeert.

Die Gebeden/ Cract/ Alleluia/ D b 2 ende

Pracht der
geestelijcke
in den
Godes-
dienst.

Matth.

Gelofte
der gees-
telijcke.

ende alwat in de Misſe is / wie 't op geſet heeft / wanneer ende hoe / is op zijn plaetſe in der Pauſen Kroninge van der Misſe eerſt upt-gegaen.

Selote en
Dooſt der
Rooms
cher Chri-
ſtenen.

Item de Roomsche Chriſte-
nen hebben ende geloven twaelf
Stucken des Chriſtenen ghe-
loofs / in den ſchijn / ſeven Sa-
cramenten ſonder ſchziſt. Ten
eerſten den Dooſt / die ſp de jonge
onmondige kinderhens met veel
wonderlijke Ceremonien / crups-
kens / ſtreckſkens / bergen / be-
ſweeren / in blaſen / ſout ingeben /
dozen en ogen met ſijck in ſpeek-
ſel genet / beſziſchen / eenen naem
geben / doopen / met olie ende Chriſ-
ma beteekenen / crups wijs te rug-
ge ende op de borſt / dat weſter-
hende aendoen / een barnende
heerſe in de hant geven / hooch op
heffen / op dat het floer wiſſe. Op
ſommighe plaetſen dzincht men
over de kinderen / houtmen kinder-
bier / kinder-bets maeltyden / mael-
tyden / Candeel-bier / ende de vrou-
we wozt wederom een maecht oft
deerne / d' welck pminers een He-
den belachen mochte / dewyle dat
het den Dooſt eſſen ſo ghelijck
ſiet / als een Slecke eenen Jaech-
hont.

Met den eerſten waſſer na de
inſettinge Chriſti een ſimpel ghe-
bupck / ſlechts in water te doa-
pen / die / n 't gelobe onderweſen
wazen. Daer nae wiert dat ghe-
bupck wat verandert / ende van
zijnder eenvoudicheyt afgebogen /
also dat men eenen niet eer doopte /
dan te vozen ſevenmael gheexami-
neert zijnde / dooz den vanden oft
veertich dagen. Dat bediet noch
dat vraghen ende pzeeken onder de

kerck-deure / want niemant en
wiert in de kercken tot den doop
toegelaten / dan eerſt gebzaecht /
ſijn geloobe berecandicht ende ghe-
probeert zijnde / of hy daer toe be-
quaem ware. Deſe hieten Cathe-
cumeni / die dooptmen altemael
in de Paſchelike tyden / die
Paſchabont / op welken tijt men
noch heben den doop ſegent.

Na dit ſette Spicius van beer-
tienſten Paus na Petro op / An-
no drie hondert ende vierentach-
tentich dat men 's Jaers twee-
maels ſoude doopen / namelijk /
te Paſſchen ende Sinren / op
welcke dagen men noch den Dooſt
daer booz wijet: Daer na als de
gedoopte in 't gelobe boozs voe-
ren / ende haer geprobeert hebben-
de / wel ghelieten / ſo leyde men
hun over eenen langen tijt de hant
op ende confirmeerde / dat is /
beveſtigde ſe: Waer af noch de
ſpottelijke confirmatie der kinde-
ren met het Dozmsel-binden / als
oft men hem wonden ghehouwen
hadde / een overbleven ſtuck is van
het onde ghebupck hier booztijts.
Daer aen oock ſommighe twiſſe
felen / oft het dat recht Apo-
ſteliſch ghebupck geweest ſp. Nu
het ſp hoe 't wil / het heeft meer
ſchijns ggehadt / ende nader tot
het exempel der Apoſtelen ghetre-
den.

Dat derde Sacrament is behep-
lighe Wpinge / daer af is een ſeer
ſpottelijke acte / dat dickwils die
ſelve lachen / die ſulck Sacrament
ontfangen oft mededeelen. Den
Biſſchop bzaecht die tegenwooz-
dich ſtaen / ende de Wpinge begeer-
ren oft ſp om te wpen ende der ge-
mepte Gods booz te ſtaen / ghe-
poecht.

Becken-
ſchap des
Geloofs/
vande an-
deren booz
den Dooſt
begeert.

noechſaem ende weerdich zijn. So antwoort eenen die ſe niet en kent/ voor haer allen/ ende geeft een getuſcheniſſe / ſprekende: Sy zijn't weerdich. Daer na vraecht hy oft ſy gheleert zijn. So antwoort de onbekende voor de onbekende: Ja wel. Ende oft hyſe alſchoon wel kende/ ſo en mocht hy dat jaen pinneren met der waerheyt niet ſeggen. Dewyle datter veel Eſels ende grobe Nachanten onder zijn/ &c. Daer op wijzen men die devote Vaders.

Daer nae ſetten ſy alleen deſen Artijckelen by den Sacramente des Outaers/ eenen pegelijcken nootſaekelijck te geloven. Den eerſten/ dat het Broot verandert wort in het liſſachtich weſentlijck lichaem Chriſti/ in groote/ ſoyme/ ende aller gedaente/ alſo hy van Maria geboren/ aen de galge des Crucis gehangen heeft. Dieſelijcks verandert hem den wijn in zijn bloet/ alſo dat den wijn zynen aert/ natuyre ende ſubſtantie verliese/ ende niet meer wijn en ſy: maer een gedaente des wijns.

Ten 2. Oft dit alwel dagelijck geſchiet ende gegeten wort/ dat Chriſtus nochtans grooter noch kleinder en wort.

Ten 3. Dat hy gegeten zijnde/ af noch toe en neemt.

Ten 4. So men het Sacrament eſſenwel in hondert deelen deylde/ dat Chriſtus in een pegelijck deel ſy niet hupt en hayt/ liſſen en ziele/ &c. ſo altemael boozſep is.

Ten 5. Dat dit Sacrament van eenen boosen niet verontrempicht/ ende ſo veel geconſacreert wort/ als van den heylighſten.

Ten 6. Dat goede ende quade/ gelobige ende ongelobige waerachtich in't Sacrament dat liſſen ende bloet Chriſti ontfangen/ de boose totter doot/ de goede tot het leven.

Ten 7. Dat het gegeten liſſen niet in den etenden en gaet/ gelijk ander ſpyſe/ maer dat den eter in de ſpyſe verandert wort.

Ten 8. Als het liſſen geniet oft gegeten wort/ dattet onverbeten in den Hemel geruckt/ ende metten tanden niet in ſtucken gebeten en wort. Die nieuwe willen dat hy metten tanden gebeten wort/ ende warachtich gegheten/ ende die niet te min ter rechterhand des Vaders ſy.

Ten 9. Dat in deſe klepne gheſeente beyde den onbegrippelicken Godt ende dat groote lichaem Chriſti ſy/ alſo hy op aerden ghegaen/ ende aent cruce gehangen heeft.

Ten 10. Dat eſſen de ſelve eenige Chriſtus op eenen tijt op veel plaetsen/ van veel boose ende goede menſchen/ onder menigerley gedaente geniet wort.

Ten 11. Dat de ſubſtantie des broots ende wijns verdwijnt/ en daer uyt een Accidens/ toe val oft gedaente eens broots ende wijns worde.

Ten 12. Dat daer uyt 12. nuttigheden ontspringen/ den genen diet weerdich ontfangen/ alſo in deſe Verſen begrepen wort:

Inflammat, memorat, ſuſternat, roborat, auget.

Hoſtia, ſpem purgat, reſcit, vitam dat, & Vnit,

Confirmat fidem, minuit, ſomiternus remittit.

Ten 13. Dat dit Sacrament wonderlyck vooz de levendige en doode gheoffert / nuttelijck ende heylbaer is / boven al vooz de gene daer 't by sonderlinge vooz geoffert wort.

In 't beginsel der eerster kercke wiert dat Sacrament der gemeenschap in eenen soo grooten Broode / gelyck noch by sommige partyche / voorgestelt / dat sy alle daer af van eenen Broode nemen mochten. Dat wiert van den Priester in eene Schotele ghebroken / ende den begheerenden uptghe-repcht. Maer metten eersten communicerden de Christenen dagelijcks / daer nae alle Sondaghe / daer na 's Jaers dyemaels / ten laetsten des Jaers eenmael te Paesschen.

Het vyffte
Sacra-
ment der
Kroom-
scher ker-
cke dat hou-
welijck.

Dat vyffte Sacrament / is dat houwelijck. Daer comen de Kroomsche Christenen vooz de Kerck-deure / upt insettinge eens Paus / so zegentse een Dape : ter-
stont daer nae valt alle man die can / den Bruydegom in 't hant.
De Bruydt vroncht daer henen met hare Staetvrouwen / ende medegespelen / met Crommelen / Pypen / Vpolen / oft andere Instruminten : eerst in der Kercke / daer na totten Outaer haer offer-
hande leggende. Ten laetsten sos-
gaen sy al in ordene in 't eynde der
Misse wederomme totten Outaer / ende dan so geeft den Prie-
ster eenen pegelijcken eenen vroncht
upt den kelch. Desen gesegenden
wijn heeten sy Sint Jans segen.
Dan geven sy der Kercken oorlof /
ende nae de Tafel toe. Op veel
plaetsen draecht men der Bruydt
een Rysch oft Chyzim vooz. Op

Bruyloft
der Kroom-
scher Chri-
stenen.

sommige plaetsen rijtmen om den
Lepel / als oft het lijf ende leven
golde : Die vooz coont / ende de
Bruydt den Lepel byzingt / die
heeft van haer een geschenck / ende
dit is een eere. Ende op sommige
plaetsen bangen de jonge gesellen
de Bruydt / ende hare Staet-Vrou-
wen / op dat sy haer van heulieden
losse.

Op sommige plaetsen comen de
gemeene vrouwen op de Bruy-
loft / ende de Bruydt moet hareit
man van hen lossen. Daer na vol-
bringht men de maeltijdt met seer
Christelijcke oeffeningen / name-
lijcken / met Speel-lieden / Hobe-
ren / schalck-sotten / boerden en jac-
ken / oft Pypers spreucken. Hier
nae haest men hem totten dans /
daer gelbet ontsinnich zijn. Op
sommighe plaetsen bidmen der
Bruydt haer Croone / Krans / oft
Maerchdelijck tecken af. So moet
sy als dan weenen van schaemte
oft upt gewoonheyt / wannen zijt
niet geerne en dede / sy en ware
anders geen maecht. Daer nae
heeft men menigerley wyse op me-
nigerley plaetsen / de Bruydt (die
na des Lants zeden boven andere
bzeemt ghecleet en schoon verciert
is) te beschenken. 's Nachts
leptmense by / ende singese toe /
met een Christelijck Liedt / hoe sy
haer metten Bruydegom sal hou-
den / ende by slapen / ende andere
onnutte bevelingen. Maer sy
dauwt te vooren / ende in den dans
trechtmen de gheyle ofte dertele
moetwillige Bruydt wech. Dan
comen dien dach alderley Speellie-
den / Lodderboeven / ende Pyp-
ers / die hebben oock haren Oagis
op die Bruyloft. Met sulcke groo-
te

Christen /
is een
Rysch / oft
oort
oft pectse
niet loof
verleert.

te Gods-bzeefe aenbeerden dese Christelijcke lieden dat houwelijck. Op sommige plaetsen leptomense's uachs te boozen by / also sp de mozzghens ter kercken gaen wil.

Dat Cromstozium ende rechte der geestelijcke / eenen gupchel-sack.

Hier soude ick der Roomscher Christenen Consistorium beschypven / hoe Christelijck sp aldaer handelen / daer is een sulck hantieren ende tongen snateren der Zullegebers / Notarisen / Advocaten / Schyventen : die al dat crom is essen / ende al dat slecht is / crommen ende verwerzen ende in de lange kisten leggen conen / wat sp willen / en alle dinck recht maken / waer sp slechts gelt riecken : Wederomne tot onrecht / alsoo dien slechts wil / die hem geen gelt deeren en laet / omghelt houwelijck scheyden / verscheuren / ende wederom te samen boegen. Ende oft een ober speelsersche in openbaerder daet betrapt / oft met een Boebe wech getrocken is / so en derf hem den man niet meer verhouwelijcken / maer hem wort opgelegdt de hoere te soecken. Item dat hyse in sommige Prochien laet vercondighen / so sp als dan niet gebonden en wort / so neemt men gelt / ende men laet hem een bysiter ofte Hoere toe / nochtans niet te houwelijcke / maer voor een byslaepster. Coemt de ober speelsche Hoere binnen acht oft thien Jaren wederomne / ende haer alderlep boeberpe wel te beghe geniet ende uytgerust heeft / soo moetseden goeden man wederomne aennemen / ende de byslaepster van hem doen / oft hy alwel kinderen met haer gewonnen heeft. Soo doch Salomon seyt : Wie een o-

En man en is aen een trouwloos wyf niet gebonden.

verspeelsersche by hem hout / die is een Bot / Proverbioz. in 't xix Capittel. Ende Christus de onschuldige partye selve absolveert ende scheyt / Jae die byse macht geeft hem wederomne te houwelijcken / Math. int xix. Cap. ende 1. Cozint. 7.

De Papien der Roomscher Christenen hebben groate byshept / verachten de Heerschappye / en zyn gheender Overhept toegelooft / onderdaen / noch geswozen / van alle Tullen / lasten / ende landts noot byp. Hebben daer toe een gansch geestelijck Recht / niet dan van haer Privilegien / Ceremonien / Gerechtigheden : Daer in moet den Keyser sweeren / haer niet allen / niet te krencken / maer te hanthaben ende te vermeerderen / wil hy de Croone hebben / ende Roomsche Keyser ghecroont worden / daer toe oock in haer gelobe sweeren / 't selfde met den Sweerde te beschudden.

Byshepde der Geestelijcke.

Den Bisschopen moet men geven Primitias / d' eerste vruchten / Thien den / Col / Rente / Accyse / Schattingen. Ick en weet niet waerom / moghelijck / om dat sp Godts Woort predicken / oft pimmers predicken souden / ende nemen hier toe Mopsen te hulpe / oft alwel Paulus seyt : Translatio Sacerdotio , necesse est ut & legis translatio fiat. So en bragen nochtans dese Byp-heeren niet met allen daer na / maer met Mose gaen sp also om : Waer hy voor haer is / so allegeren sp hem stijf / als Gods Woort : Waer hy hen tegen is / daer is hy upt den wege ende ghe-abogeert. Sp gaen schier met den Bybel omne / ghe-

lijck

lijck Nachomet. Wanneer daer een Priester sterft: men begraeft hem met een groot gheprouck/ende met een wassen keerse in de hant/in een geheel Mis-gewaede (als wilde hy aen den Outaer staen) inder kercken/voor synen Outaer / om dat hy ten Jongsten dage also verrijsen soude

Dat seste Sacrament is de Boete/ daer af ware een gantsche Chronijcke te schryben/ hoe sy de conscientien daer mede verrijsen / verwerren / onduyden / marteren en aller menschen secreten (op dat mensche byerse) ghelwaer worden. Daer moet eenen peghelijken Christen in doots nooden / ofte alle Paeschtyden voor den Dape neder knielen / ende den Dape alle syne secreten te kennen geuen / byt uyt / onbedwimpelt / met alle zyn gelegentheyt / het welcke vele om haer leuen gebacht heeft: Want wie recht uyt biecht seggen sy / dien can men recht absolveren. Helpt Godt / daer moet men haer liet singen. Ten laetsten / so sy een goet Daepsch herte binden / nemen sy gelt / ende absolveren den sondaer van alle sonden. Maer so hy hem voor hem lieben niet en verootmoedicht / ende hem de opgelegde boete te gheuen weggert: so verbannen sy hem / verbieden hem water ende weyde Iae alle gemeynschap der menschen / werpen met bernende keersen van den predickstoel of / dat hy voor Godt also uytgeblust is / gelijck dat licht voor de gheuepnte. Wiltan moet hem den armen sondaer bucken/voor haer nederballen / genade begheeren / en

de zyn onrecht bekennen / so laten sy hem uyt den Ban: so niet / so aggraveren sy altyt den Ban / arresteren hem alle zyn goederen / ende den armen en heeft gheen ruste / tot dat hy hem wederomme met haer versoent. Heeft yemant eenen Daep qualijck aen gesproken oft een weynich gebloet-laet / Help Godt / welck een jammer: Daer sluyten sy de kercketoe / singen noch en lesen niet meer / tot dat men desen straf / ende verbannen alle de gene die met desen verbonden zyn: werpen wederom barnende keersen van de preeckstoelen / luyen over dese Armen / ende geuen hem geheel ende al den Dypvel over / somtijts om een cleyn gelt / oft so hy aen haerder heylicheyt ende Gods woort gheuewiffelt / ende een weynich ingesproken heeft. Maer wat Godt tot haren Ban seggen sal / binden sy Proverb. 26. Psal. 100. Malach. 2. Ten laetsten leytmen hem een boete op / daer mede sal hy vol doen voor alle syne sonden.

Daer boete voor de sonde / is ghemeynlijck inleggen in de kiste / nae Roome om ghenade ende afslaet / oft yet wat aen een klooster leggen / oft een Bedaert doen tot eenen Sant / selden dat men arme behoefteghe lieben yet gheue / op dat alle boeten in haer kisten ende gelt-netten komen.

Den Paus geeft te verstante / dat hy van Godt ghewelt heeft te binden ende t'ontbinden in Hemel ende op aerden. Daer om als hy enen eenich gelt tot boete opleyt: so gheeft hy te verstante / dat de sonde so haest vergeuen sy / also haest als den penninck klinket.

Item /

Van de Romeynen oft Papisten,

Daven doeten alle de werelt om haer sonde in haechsten,

Item / sijn genaede ende Aflaet verstrekt hem oock in dat Wagebier / daer in de lieben die hier niet geboet ende ghenoech ghedaen en hebben vooz hare sonden / behouden worden / tot dat sy genoech doen / ende hy wijst also alle-man daer op / op dat men dese arme zielen wat goedts na doe / dat sy om hulpe roepen tot hare vrienden / waer mede sy haren Jaer marcht ende dooden gebrass opzichten / ende haer schragghen ter Marcht setten. Als dan neemt hy ghelt / ende helpt die siele / die men lossen wil / upt het Wagebier. Hy geeft oock genade ende Aflaet upt / na dat men gheeft / veel / weynich / Marinen / Quabzagen / vooz alle sonden / vooz schult / ppne / ende hebbender so hintich mede om gegae / dat sy vooz een getal gelts / een getal zielen ghegeven hebben / ende somtijts een ellendige arme toe.

De Papen geven oock upt / hoe dat sy met haer ghebedt / Officie der Masse / de zielen te hulpe comen / ende vooz levendighe ende doode offeren. Upt desen waen sijn de kijke daer toe berout / dat sy veel Missen / Probenen / Capellen / Jaers-dagen / besanckenissen sichten / op hope het Wagebier daer vooz te ontloopen. D' Ander sichten Cloosters / Quarten / Casereelen / Ilacken / Lampenluchten / Monstrantien / &c. Altemael om haer / ende der verstorven zielen wille / ende een peggheliche vrouwe meynt haren mantel lossen / en pegghelich vader sijn hint. Daer mede woxt al het goet den Papen te deele / ende de zielen blijven al so ende waer sy

sijn. Want also verre als hem het Roomsche ghelobe streckt / is schier het half deel der werelt met deser Finantie den gheestelijken toegeepgent geworzen / ende daer en is schier nergens gheenen goeden Acker / Beemde / &c. die hen lieden ontloopen sy / ende niet ergens aen een Clooster toebehoort. Alteman heeft hem selven soo willen helpen / ende den synen / als hy langhe ghenoech ghewoekert heeft / ende nu sterben wilde / oft somtijts sijn erfghenamen / van wegen des verstorven. Daer toe hebben de Papen al de Werelt behout ende gewesen in de Diechte / doods nooden / ende ander ghebballen. Daer af komen die Stichten / Cloosteren / Clupsen / Kercken / Bebaerden / &c. ende al het geswerm op eenen hoop.

Het is oock een gebzupch by de Roomsche Chriestenen te Bebaerden / ende de lieve Santen te besoecken / die sy meer dan Godt (als Voorszakers in alder noot) aenroepen / ende hebben schier vooz allen noot ende aenstaot eenen sonderlingen Sant / Bebaert / &c. gelijckeertijts de Hejdenen. In somma / de Papen hebben haer ambacht uptgestreken / so sy ghewelt hebben / ende so noot saeckelijck gemaect / dat men niet denken en derf dat sy haer selven vergeten hebben / ende een pegghelich heeft synen sant op gheciert / ende daer mede eenen toeloop ghemaeckt / dat heeft hy van 's Hejligen wege vertoert / Wazuch, 6.

Dier Legatien oft bootschappen heeft den Paus met sijn ghewelt uptgesonden / om den Hejligen wijn upt te reepen. Daer

Alle dinc
dient der
Room-
scher gies-
richheit.

Bebaer-
den der
selven niet
vergeten.

Dier boots-
schappen
der Room-
scher ker-
ken.

toemt sint Valentinus broederschap / die vercondicht groote straffe van de verschickelijcke plaeghe der Vallender siechte / hoe dat Sinte Valentineen so groot noot-helper daer voorz sp / begeerende daer hy des Sants aelmoessen / gebroken silver / juweelen / gelt / &c. Ende schryben den selven in een Boeck / hem daer voorz een briefken gebende / soo meynt dan den armen man / dat hy in de Broederschap van S. Valentin is / ende so geeft den dwasen een Deert voorz een Fluyte. Also moet men de Mups vangen / ende dat grau laechen kloppen / op datter de Motten niet in en connen. So men doch zynen name nimmermeer en siet noch en leeft / tot dat den Bootschapper wederom daer coomt / die op elcke plaetse zijn eygen Register heeft. S. Antonius Broederschap gebuyckteen ander Financie / die hanght sommighe swynen bellehens aen de ooren / ende laetse in der stadt om gaen / op datse de Gemeynte opboede / ter eeren van S. Antonius / ende wie henlieden wat geeft / dien sal hy haer vee voorz alle ongeluck behouden. Als nu de swynen betwoyden / so etense de liebe Papen met haer liebe Vrouwen / om S. Antonius wille op. Hy heeft oock in der Kercken eenen Trompetter met twee Clocken / van metael / vershepden luydende / op dat hy de arme dwase / die altyt geerne hoorzen luyen / toe-klocke / die klokken luyen / so sommighe uytleggen / Heller / Penninck : Geest up / Lijdt ghy.

Mer dese Bellen klinckt hy voorz ende voorz altyt den eenen

klanck om den anderen. Sinte Wendelin is oock een traeharder / diens beelt heeft gemeynlyck veel Dierkens voorz hem hangghende. S. Flozian moet het hups voorz t vier bewaren. S. Sebastiaen is goet ge-eert voorz de Pestilentie. Maria de moeder Christi / voorz alle ongeluck. Also zijn alle Tempelen deser heyliger beelden vol. Item vol lampen. Een pegelijck Ambacht heeft oock zynen eyghen Sant / diens dach sp met groter Maeltijt eeren. S. Catharina hebben de gheleerde : de Medecynen S. Cosman ende Damiaan : De Gout-sineden S. Iop : De Schoenmakers S. Crispin ende Crispian / &c. S. Margriete is goet in de gebooyte aengeroepen : S. Barbara in doots nooden / Sy heeft verworpen dat haer ver-eerders niet sonder dat Sacrament en sullen versheypden. Quade oogen hangtmen voorz S. Ottilien Beelt. S. Appolonia is voorz den Tant/weer beproeft / &c. ende so voorzaen. Is dat niet dwaeshept ende Afgoderpe / so weet ich niet wat onsinlich heet. Een pegelijck lant heeft oock zynen eyghen Sant / als de Francken S. Hilz-aen / de Swaben S. Ulrich / &c. Het coomt oock den lieden aen / dat sy moeten Bebaerden / de vrouwe van den man / den hups-bader uyt zynen dienst / dat kind ontloopt den Vader uyt zijnder gehoorzaemhept / tot grooten ongelucke. Sy loopen met gasselen / Sichelen / melck-gelten / &c. derwaerts also te Regen/boych gheschiet is : aldaer geschieden veel balsche wonder-teechenen / ende belen wert geholpen uyt gehene-

Een pegelijck Sant heeft zynen Sant

kenisse Gods/ ende verdienste onses ongheloofs.

Hier soude ich seggen van der Papen Bysplost/ alster een zyn eerste Masse singt/ Help Goot/ wat een devotie/ daer gaet alle man ter offerhande. Den Tempel is desen dach zyne/ die moet hy coopen/ daer sedt hy een gupchelcappe op/ ende siet daer upt als een Spinne upt een Flessche. Rep-nichept moet hy sweeren ende geloven ('t welck hy hout so langhe als hy can oft wil/ want sy con-nen eenen tyn bzecken/ ende de bzeucke wederom toe maecken) en men geeft hem de Kercke t' eenen wybe. Tot de seide hout hy hem so stijf/ als een hoere aen eenen man. Ebenwel geestmen den devoten Piester op desen zynen Bysplost-dach/ een Wyvd toe/ somtijts een schoone maecht/ die dien name heeft/ die hem oock lie-ber ware dan zyn kercke. Maer de Wyvd en woxt hem niet by ge-leydt/ hy moet alleen slapen/ tot dat hy op den dertichsten coomt/ ende de ziele verloft/ oft ist hem te lange/ so maecht hy den termijn coxter. Hy neemt hem selven oock een Vader ende moeder op desen dach vooz/ tot zyn rechte Oude-ren/ somtijts rijk ende wel heb-bende/ ende dat om geschenck wille/ die hem als een sone/ zyns leets/ met eenen gulden oft thiene hermaken/ ende op dat hyse altyts hebbe/ tot de welcke hy een toe-blucht mach hebben.

Voorts hebben de Roomsche Christenen tweerlep Monicken/ sommige leven van renten/ chyn-sen/ die hen Dorsten/ Heeren ende Coningen/ &c. toe-gewoecht heb-

ben: sommige zyn Bedel-oordens/ die leven van den Bedelsack/ hups-loopen/ende termineren een crups dooz de Werelt op het lant ende water/ vergaderen lpen/ bier/ wijn/ kase/ blas/ gelt/ &c. ende beloben daer vooz groote ge-nade/ ende eenen trap in den He-mel. Sommige hoeren daer vooz Roosen-cranjen/ sommige nael-den/ vingerhoeden/ &c. Van des-ser boeverpe elders/ hier te lange te vertellen. Als sy t'hups comen/ heeft schier een pegelijck een schone Deerne/ tot de welcke hy draecht/ wat hy op de vercochte termyn vergadert heeft.

Mercht oock: daer en is geen gebodt Gods noch des Paus in der Roomscher kercke/ daer hy niet gelt vooz en neemt/ ende dis-penseert/ als gheloost/ beloost/ woekert/ sieelt/ eet/ drinckt/ doot slaet/ Over speelt/ bedrieft/ licht/Gods-lastert/ &c. wat/wan-neer/ ende hoe ghy wilt: den Paus neemt gelt/ ende absolveert u/ Ja maecht u ooc van onrechte goeden een rechte erfgenaem ende Heere.

Verbiet den Paus alle Wyd-dagge/ Saterdaghe ende Vastenda-gen bleesch te eten/ geeft ghy hem gelt/ ende leght ghy in/ so ist u byp ende ge-oost. Hebt ghy een ge-lofte gedaen/ geeft gelt/ so zyt ghy ontslagen. Hebt ghy eenen Eet geswozen/ en yet wat beloost/ gelt neemt den eet wech. Diefte woxt dooz giste gebilicht/ en niet we-der te geven ge-oost. Hebt ghy geroost/geester den Paus een por-cie af/ so absolveert hy u/ en geeft macht de reste met recht te besit-ten. Zyt ghy een Moordenaer/ gelt maecht u byoom. Een Hoe-

Dispensa-tie der Room-scher Kerk-he hoe dat alle dinc om gelt bepl ende effen is.

re-kint Bemaechſchapt / gelt loſt de Maechſchap / op dat ghy houwelijcken meucht. Somma / gelt ſchept allen Eijch. Speel-lieden / hoeren / banck-geſellen is dat Sacrament verboden / gelt geoorlobet hen wederom / ende daer en is geen dinck dat te Roome niet te coope en is. Gelt neemt ende geeſt een wijf / Privilegien / Proben / vryhept. Gelt bint ende loſt alſo ment hebben wil. Gelt breekt / ende bout ende ontknoopt alle knoopen : Wederom / gelt maecht verbonden ende knoopen / ende verbknoopt alle : Ja gelt breekt ende maecht gebaerſchap / vrientſchap / verbonden / vrantſchap / ende alle dinck. Soo dat Salomon wel te recht geſeyt heeft : Pecunia obediunt omnia.

De Roomiſche Chriſtenen bidden lanck ende vele / ghelijck de Heydenen / Psalterſ / Roosenkrantschen / Sinte Brigitten gebeden / ſeven Ghetypden / Croon / gebeden &c.

Vaſten der Roomiſcher Chriſtenen.

Sp Vaſten met afbrekinge des vleechſ / ſeker ſlechtelijck / ſonderlinge de gheleerde ende gheefteijche / die vaſten tot dat ſy groote Suppen ghetypen / ende nauwe ſnuppen en comen. Sp hebben ontrent eenen pot wijns oft twee / een ſtuck viſch ende toefpſe / tot eender Collatie / eenen Boer naemt wel voer zyn Avontmaeltijt oft Vaſtelavont.

Item / de Roomiſche Chriſtenen houden oock twaelf Apoſtelen op deſe wyſe : Den Wiſſenaer heeft een Stadt / daer aen zyn de twaelf Apoſtelen gheſchildert / van de welke een pghelijck zyn eyghen Cella heeft : ende als dat Stadt

onmeloopt / welck Cella pemaent onverſiens ghijpt / die is zynen Apoſtel / dien vaſt hy jaerlijck op zynen avont / na voerſepde wyſe ende houdt hem als ſynen voerſprecker voer Godt / neerſich in zyn gebet. Sommige houden op haer geboort-dagen groote Feſten / ende loſſen haren Patroon ende name met groote chiere. In Vranckrijck loopender op S. Jans dach vele tot een beelt S. Johannis / die worden daer voer verrucht / ende vallen neder / alſo datter ſommige daer toe gehuert zyn / om de onmachtige van den Outaer ende beelde te dragen / op dat een ander na hem oock alſo ſotten mach. Wie can der bevaerden dwaefſe al beſchypven / ende der duller werelts dwaefſe hept begrypen ?

De Spinge is dat ſevende Sacrament der Roomiſcher Kercke / van Sint Jacob (ſo ſommighe voorgeben) opgeſet / maer voer waer van den Paus Felice den vierden. Daer mede gaetmen tot den Siecken ober de ſtraten / met een lanteerne daer voer / daer teggen buppen haer de lieden / ſommige ende den meefſtendeel knielen geheel neder. Als men dan tot den ſiecken coemt / ſoo aenroepmen alle Hepligen ober hem / ende men ſalt den ſiecken zyn vyf Sinnen / de oogen / oogen / neuse / mont / handen ende voeten : Daer voer ſoude hem Godt vergeven / al wat hy met deſe gheſalfde ledematen miſdaen hadde. Deſe Olie wijet den Biſſchop met den Chriſam / & donderdaechs voer Paſchen / ſonder gront der Schrift / gelijck alle haer dingen / ende als dan verbknoopt :

Dat ſevensſte Sacrament der Roomiſcher Chriſtenen.

hooptment in alle Doechkercken.

Van der Roomscher Christenen Feesten, Vyerdagen, Tempelen, Outaren, Begraffenissen, Beganckenissen ende ghebruycken dat gheheel Iaer door.

Advent
der Roomscher Christenen.

DEn Advent / drie weken voor het nieuwe Jaer / oft den geboort-dach Christi / soude Petrus (is 't waer) opgeset hebben / dat men hem als dan tot de toecoemste Christi bereyden soude. Dese drie Sonderdaghen is op veel plaetsen dat ghebruyck / dat de kinderen in der stadt omgaen / ende aen de hupfen kloppen. Den selven gheeft men nooten / appelen / peeren ende peper-koecken: Wat het bediet en weet ick niet / dan mogelijk de oude Vadersen blijfchap kloppen op de toecoemste Christi / oft mogelijk van de Heydenen ontnomen. Dese nachten hout men voor schouwelyck ende vermozpen dagen / hem bezyessende voor ghebrachten / besweerlingen / bedriegingen / tooveressen ende waer-seggerssen.

Aerfsmisse. **D**aer na coomt de Feeste der geboorte Christi: Dan heeft men op veel plaetsen byeende speelen / Spwiegen een houten kint oft Godcken in der kercken / ende honden desen nacht voor so heplich / dat sommige bekout zijn alle Fonteynen / dese oogenblyck als Christus gebozen is / op desen nacht wijn te worden / ende in eenen oogenblyck wederom water.

Sommighe segghen / dat alle Voorn desen nacht uyt slaen. Een

pegelijck Priesier heeft desen dach drie misfen / sommighe gedepld / sommighe na malcanderen.

Een derden dage daer na houtmen **S. Jans Feeste**. Dan dynckt alle man **S. Jans** zegghen dat is / eenen gezegenden wijn / aen den Outaer. Daer uyt maect men spillekens voor het ongeweerde ende bliem: Waer mede sy oock veel tooverpe bedryben. Op desen dach dyncken de mans de sterckte / maer de vrouwen de schoonheyt.

Den naesten dach daer nae / op der onschuldigen kinderen dach / gaen de jonge ghesellen omme met een roede / ende slaen den Maechden om den Peperkoek / en dit noemen sommighe / den Peper-dach. De bediedinghe en weet ick niet.

Daer nae in acht dagen nae de geboorte Christi / is dat nieuwe Jaer der Roomscher Christenen: **D**at wenschen sy malcanderen seyn den malcanderen presenten tot een Nieuwe Jaer. Oock gheven dit de Vaders den kinderen / de mans den vrouwen tot eenen goeden inganch des Jaers. In dese acht dagen en maectmen gheen schult / ende bachtmen een bysonder byoot.

Hier na koomt der Hepligen drie Coninghen Feeste / op de welke vele eenen Koninck kiesfen / spelen houden / endelange maeltijden aenrichten: Dan heeft een pegelijck zijn Officie aen 't Hof. De knapen hebben somtijts eenen bysonderen Koninck op dese Feeste. Dit ghebruyck der Coninkrijcken / waer in oock boeberpe gheschiet / is voor veel naemelijck gemeen aen den Rijn-stroom.

R 3 Hier

Lichtmis.

Hier nae volghet de Lichtmisse. Van bingen der Roomsehe Christenen den Tempel vol was-lichten/ met groot gepronck. Dese wijtmen vooz alle quaet ghedrochte/ hagel bliem/ &c. Schijppen daer in zegen. Den naesten dach daer nae is S. Blasius/ die heeft oock vooz een bysonder ongheluck zijn licht. De klercken kiesen eenen Coninck op desen dach/ die dat schoenste licht heeft/ die ghewint d'ander kinderen op eenen dach Lysum.

Dastelabont der Christenen.

Maemaels coont Dastelabont/ der Roomseher Christenen Bachanalia. Op dese Feeste plachtmen veel tijtkortinge/ spectakelen ende spelen te houden/ met steecken/ Cournoyen/ Danssen/ Woerden/ ende Dastel-abont-spielen. Van verkleeden haer de lieden/ loopen de als sorten ende onsinighe in der stadt omme/ met menigerley avontueren ende fantaspen/ wat sy verdencken mogen: Wie yet Sottelijcks versiert/ die is Meester. Van sietmen in byzonder toerustinghe seltfame Monnerpen. De vrouwen in mans kleederen/ ende de mans in vrouwenliker gewaet. Ende voozwaer/ schaemte/ sebelijchheyt/ eerbaerheyt ende bzoomeht/ is op desen Christelijcken Feestdach diere/ ende daer gheschiet veel Woerberpe. Eenwel so verbetert het gelt wederom altemael in de biechte. Alle boosheyt ende ontucht is betamelijck op dese Feeste/ ja een welvoegen.

De Heeren hebben haren Dastelabont op een Sondag daer op den volghenden Maendach de Leecken. In somma/ men begint

als dan alle moet-wille ende tijdcortinghe. Sommige loopen sonder eenighe schaemte gheheel ende al naecht omme. Sommige zuppen op vier voeten gelijk de Dieren/ sommighe broepen Sotten upt/ sommige zijn Moniken/ Coningen/ &c. op dese Feeste/ de welcke wel lachens weert is. Sommige gaen op hooge stelten/ met vleugelen ende lange becken/ dat zijn Opwaers/ sommige beeren/ sommige wilde boschlieden/ sommige Duppels/ sommige draagen eenen verschen menschen front op eenen kussen omme/ en weeren hem van de vliegen: Wilde Godt dat sy hem oock moesten 't hooft af byten/ ende ontginnen. Sommige zijn Apen/ sommige in Sots kleederen vermomt/ ende seker/ dese gaen in haer rechte Monnerpe/ ende zijn oock in der waerheyt 't gene dat sy aentwysen. Wanneer haer een ander vooz Sotten schelt/ ende hen de Esels oozen toocht/ sa willen sy gram worden/ houden ende steken/ en hier biechten sy willich ende openbaer vooz alle man selve wie sy zijn.

De Italianen oft Walschen in Italia/ stellen haer oock als wilden sy de Duptschen in desen geballe overwinnen: daer zijn de Sotten oock goeden coop/ evenwel wat subtylder dan de Duptschen. Ontrent Dm is een ghebruyck op den Dastelabont: Wie desen dach in een huys gaet/ ende niet en sept: Ich gae met oxlobe upt ende in/ dien vangen sy/ ende binden hem (het sy vrouwe oft mans persoon) de handen als eenen quaetdoender op den rugge/ klop.

kloppende met een Becken daer vooz/ ende leyden hem in de stadt omme.

Hier op volcht den Vasten. Den naesten dach daer na/ ten ingange des selven/ loopt dat volck ter Kercken. Daer stropet de Pape eenen pegelijcken om eenen penninck een wepnich affchen op 't hooft. Sommige hebben haer eygen gebedt ende devotie op den Vastelabont/ vooz de Cozissen.

Op desen Dagh des Affchenwoensdaechs/ luyen sy den Vasten in/ met grooter Monnerpe/ houden Banchetten/ ende vercleeden haer in een bysonder maniere. Sommige klagen ende soecken den Vastelabont met Coertsen en Lanteernen by lichten dage/ roepende clagelijck waer den Vastelabont gebaren sy. Sommige dzagen eenen harinck aen eenen stock/ ende seggen: Niet meer Woest/ Harinck/ met veel vzeemde grillen/ Vastelabontspelen/ gefangen ende kpinen/ ende sommige lopen wederom geheel naecht dooz de stadt. Sommige hangen eenen hoop boeven aen haer/ ende singen hen vooz/ sommige worpen noten upt/ sommige vangen malcanderen/ ende dzagen malcanderen op stocken in de gracht/ ende bedypben deser grillen ontallijcke vele.

Den naesten Sondach daer na/ so geest men den Vastelabont oozlof/ dan vermoont ende verhult men hem wederomme/ ende ten laetsten drincken sy haer droncken/ spelen ende ratelen.

Als dan volgt den droeben Vasten/ ende dan en eten sy in veertich daghen geen bleefch/ oock

geen Melck/ Kase/ Eperen/ Water/ dan van den Koomschen Stoel ende Genade gecocht zijnde. Van biechten de lieden na malcanderen een pegelijck alle syn sonden/ op de pene van een dootsonde. Van verhultmen de outaren ende Hepligen met doecken/ ende men hanghter een geschildert cleet vooz/ op dat de sondighe lieden de Afgoden niet en aensien/ noch oock die Heplighe Beelden/ de Sondaers.

Te half vasten/ is den Koomen Sondach/ op den selven segent de Paus alle gebiechte te Koomen en bevesticht oock de Joden hare Wet. Op desen dach houdmen op sommige plaatsen een spel/ dat de boeven lange roeden dzaggende in de stadt omme dzagen/ ende twee mannen gecleet/ den eenen in hpefte oft heploof/ die heet den Somer: Den anderen met mosz becleet/ die heet Den Winter: Dese streyden met malcanderen/ dan leyt den Somer boven/ ende bluft den Winter upt. Daer na gaet men terstont totten wijn.

Hier op volcht den Palmdach/ dan dzaghen de Christenen den Tempel vol groote Busselen Palmboomen/ ende aengebonden tacken/ die wijmen vooz alle ongeweerde/ aen 't byer gelepdt zijnde. Ende men hoerter eenen houten Ezel op een wagenthen/ met een daer op gemaecht beelt haers Gods/ in der stadt omme/ sy singhen ende worpen palmen vooz hem/ ende bedypben veel Afgoderpe met desen haren houten Godt. Den Dzaehaen leyt hem vooz dit beelt neder/ dien slaet een ander Pape. De Schoolkinderen

Palm-
dach der
Koom-
schen Chri-
stenen.

Affchen-
woens-
dagh.

ren singen / ende bedieden met vingeren daer op. Twee Tafel- knechten legghen haer oock met vyzende Ceremonien ende gesan- gen vooz dat beelt neder / dan werpt alleman met Palmten toe: die d' eerste rijcht bedijft daer mede beel tooverpe.

Passie-
weke der
Croon-
scher Chri-
stenen.

Daer na hoont die Passie-weke vooz Paesschen / dan schickt hem alle t volck wederom te biechten / ten heyligen Sacramente. Dan begintmen dze nachten vooz Paesschen / 's nachts Metten te singen / daer in coont een groot volck met hameren / steenen / hou- weelen / kluppelen / kolven / stoc- ken / ende kloppen ter bestender tijt over den armen Judas / ma- kent te bozen duyfster / ende blus- schen alle licht in den Tempel upt / men heeft oock eygen instrumen- ten tot dit Sots werck. Daer na heffen ende dragen sy op sommige plaetsen een Crucifix omme / met een aenhangende Lanteerne aen zynen hals / singende ende crup- pend in een Processie. Veel boos- hepts geschiet in dese Metten / de lieden worden aen de stoelen ge- nagelt / sommighe geslagen / ende dickwils sommige geworpen ende geschoten. Daer nae sterben die dze dagen de Clocken / dan daert- men met een cloppende karze ende veel kleppen in der stadt omme / ende men roept dat volck in der kercken totter Passie. Op desen dach septmen den volcke van dat lyden Christi / ende worden seer toornich op de Joden.

Op veel plaetsen in Cloosteren ende Stichten / houtmen op den witten Vonderdach dat Avont- mael Christi / met wonderlycke

Ceremonien. Men wascht de Monicken ende Priesteren de voeten / ende men gaet met een goede flessche vol wijns ende beel oblyen in der kercken omme / ende men geeft alleman te dzyinken en oblyen upt / eenen pegelijcken diet by de ombdragende Priesteren ver- dient heeft / ende wel daer mede staet. Tot dit debotelijck nacht- mael comen veel schoone vrou- wen / den selven wincken ende dzyingent dan die debote Priesters daer mede eens / in alle liefde ende vrientschap / ende schencken som- mighen van haer in de kercken te dzyinken / ende die beekers gaen dickmaels omme. Dit gheschiet ontrent Verspertijt na middach.

Op den goeden Wyrdach vooz Paesschen draechtmen wederom een Cruys omme / in eender Pro- cessie / ende men leyt eens groo- ten menschen beelt in een graf / daer by knieltmen / dzyantmen seer veel lights / ende men singt daer by dach ende nacht den Psalter / met ober ander Choor / men be- steecht dat graf met Wpolen ende alderlep bloemen / ende men offert daer in gelt / eperen bladen &c. tot dat dit Beelt verrijft.

Op den Paschavont wijtmen den Doop / ende men gaet met veel keerssen / banen / olie / ront- som den doop-steen / ende dza- jen hen also negghenmael omme / daer na staetmen stille / ende se- gentmen den doop met vyzende Ceremonien / werpende Cruis- wijs speecsel met olie oft Crisam daer in / oock heftmen dze maels een groote heerse daer in. Na- maels haelt dat volck den Doop / met veel baten daer na wachten-
de

de / ende dragen hem voor menig-
gerlep ongheluck mede t' hups.
Item / men segent in den boorhof
des tempels dat byer / t welck
doek aen t byer ghelept zijnde /
voor alle ongheweerte ende tem-
peesten helpt. Als dan worden de
kloeken wederom levendich / ende
lyuden den vasten na den Hemel.
Hier na in der Paesch-nacht / haest
nae midder nacht / staet alle man
op na de Metten / dan neemmen
den houten block oft beelt Christi
uyt het graf / men heft hem op
ende men draecht hem voor alle
man henen / ende sy singen alle
eenstemmich: Christus is opghe-
standen: Als dan is den Vasten
inden Hemel gelept. Dan eet al-
le man wat hy heeft.

De Dorsgens volcht den Paesch-
dach / dat wytmen den onthijt /
Kroom / Bladen / Kase ende tge-
snoet op den Outaer / ende de vrien-
den seyn den malcanderen van
t gewepede oft van de Wapen.
Daer na houtmen den hooghen
Dienst met vzeuchden / dan O-
gelmen met gheschal dat het
klijncht / met syne Boel Liebekens /
ende men hoveert also met figure-
ren / singen ende Pypen / den
dozen der menschen / om dat bleesch
te ketelen / so dat het somtijts aen
eens Dorsien Hof te vele ware.
Wie dan dese drie dagen voor Pa-
schen te Sacramente gaet / die
schickt hem goet hyppocrytisch / met
eender gedwongen aenghenomen
debotie / en daer toe gebiecht zyn-
de / ontgoet hy synen gozdel / en-
de leyt dien by synen hoet oft bo-
nette ergens in den Tempel / ende
gaet henen tot onsen Heere Godt.
Vennaeften dach daer aen gaet

men naer Emaus / als dan is
meest alle debotie uyt. Gaet nu
henen ende bespot der Joden Ce-
rimonien.

Da dese Feeste koomt de Crups-
weke / dan gaet de gantsche stad
met het Crups bebaerden uyt der
stadt / ergens in den Doop tot ee-
nen Sant / op dat hy dat koozen
wil bewaren / ende dat sy goeden
tijt van Godt berwerben / dat ge-
schiet drie dagen na malcanderen /
daer eetmen eperen ende wat men
goeds heeft / in t groene gras op
het Kerkhof / ende de lieden bere-
mepen haer wel.

Haest daer na volcht de Feeste
der Opbaert Christi (op de welcke
alle man vol ende droncken is /
ende eenich gebogelte eten moet /
Ick en weet niet waerom) dan
trechtmen dat verresen beelt / dat
desen tijt lanc op den Outaer ge-
staen heeft / voor al het volck tot
het gewelsel in / ende den Dup-
bel woyp daer voor een ghrouwe-
lich beelt af / daer op slaen de
omstaende Jongers met langhe
gaerden / tot dat sy t ommebzin-
gen. Daer na werptmen van den
Hemel veel Gblpen af / om dat He-
mels Vroot te bedieden.

Terstont binnen negen dagen
daer nae is den Pinxterdach.
Dan hangtmen eenen houten bo-
gel oft dupbe onder dat gat in
t ghewelsel / dat bediedt den
Heplighen Geest / den Apostelen
Christi toegelonden.

Da dese Feeste volcht den Sa-
craments dach. Van draecht men
dat Sacrament met eender Pa-
pen-Processe / onder eenen cost-
lijcken bedekten Hemel (welcken
vier mans met Crantsen verciert

Crups-
weke der
Kroom-
scher-Lij-
nen,

Pinxter-
dach,

De Feeste
ons Hee-
ren Lie-
haems.

dragen) in een monstrantie omme / op veel plaetsen met veel figuren upt het oude ende Nieuwe Testament ghenomen. Item / veel Historien upt de Legendes: dan sietmen in de Passie veel Duplicen / Santen / &c. Daer is die een Maechden Sinte Catharine / die Sinte Barbara / dese Maria: Ende op dese Feeste geschiet seer veel habaerdpe. De Joden marteliseren onsen Heere Godt / somtijts een man die Christus zijn moet / dien supchen sy herwarts ende ginswaerts / ende hangen hem vooz de Sadt aen 't Crups / met twee Schekers. Vooz het sacrament gaen Engelen / die werpen met hoosen tegen 't Sacrament. Item Johannes den Dooper / die daer op wyft / spreekende: Diet / dat is dat Lam Godts. Men besijzopt alle straten met Gras ende hoosen / daer toe hanghtmense vol Reyen / &c. ende dit altemael teeren deser Feeste.

Op desen dach rijdtmen oock op veel plaetsen om den vloer / dat is / om dat hoosen / met keersen ende toortsen. De Paep rijdt oock mede / ende dzaecht onsen Heere Godt lijfsachtich aen den hals in een Woyle. Men bestemde plaetse sidt hy af / ende singht een Evangelium ober dat hoos / en singhter hier van dese op vier plaetsen / tot dat hy om den acker rijdt. De Maechdekens gaen oock mede in de Processie schoon verciert / singen ende zijn vrolijk / ende daer gheschiedt veel hoobaerdpe / moetwille ende boeberpe / van rennen / ketsen / klappen / singen / sien / ende gesien te willen

zijn.

Daer komt sinte Wyt / dien offertmen seer veel hoenderen / waer hy rust / vooz de schuddinge oft Fenijn / ende men koopt elck kint een krupcrken.

Sinte Wbaen is ontrent de Pinxter-Feeste daer vooren / der Wijnplanters Sant / dien werpen sy jannerlijcken in 't slijk / is 't dat het op synen dach regent: Maer ist schoon weer / so dzaghen sy hem totten Wijn in de Herberge / ende setten hem achter de Tafel / behangen hem met wijnrancen / ende verdzincken hem / bzingen hem dickwils eenen dzonck / ende wachten 't van synen 't wegen.

Terstont daer na komt sint Jan den Dooper / dan maechtmen in alle straten Reuchden vperen / daeromme singende ende dansende: gelijck de Joden om dat Kalf / ende men springt daer ober / daer toe vergaderen de boeskens s' daechs te vooren hout met singen ende stelen op sommighe hoecken setmen vaten op malkanderen. Dit speeltmen oock in de Doopen.

Op desen dach dzinckt schier alle man Mede / nae landts gebruyck. Daer na komt onser Vrouwen Hemelbaert / dan dzaecht alle de Werelt fruyt / ende busselen van van alderley krupden in der kercken om te wpen / vooz alle siechten ende plagen overgelept / beyyoest. Met dese krupden gheschiet seer veel Cooberpe. De Jongers die dragen tacken met Appelen / ende daer in de Appelen picken / ende den schoonsten is Coninck / die maecht de andere op eenen dach schoolvry.

Hemel-
baert
Marie.

Daer

Daer na komt de heplige Kerckwpinge / op de welcke een groote brasserpe is onder den leechen ende Papen / die malkanderen van verre daer toe nooden. De Doeren nooden ghemeenlijck haren Prochiaen by hen lieden in 't Waerts-hups met zijnder kochinne / oft kelderinne (want hy en derf geen getrouwt wijf hebben) somtijds wort den Prochyp-heere droncken / so voeren hem de Doeren 't hups / ende somtijts hout een Doer den Prochiaen het hooft / tot dat hy hem overwoypt ende bzaecht. s. Moogghens houden de Priesters gemeenlijck eenen Jaersdach / daer toe komen veel Papen genoodt / ende helpen de arme ziele / noch half droncken / na den Hemel. Daer na houden sy om de presenten nae Kerckwpinghe / in het Weerts-hups oft Prochyp-hoff / en houden alsdan eerst den Jaersdach recht. Nochtans gaetmen vooch te voozen in den Tempel / ende sonderlinge op de Kerckwpinghe / met Spiessen ende Hellebaerden / de Sancten groetende daer na metter Ruyfpype op de Markt in het Weerts-hups / en also den gantschen dach Kerckwpinge gehouden / sulcks datmen den Af-laet des abonts somtijds met stoeken upt-depft. De Priesters bereyden oock haer kramerpe / sy doen de Cafereelen open / ende setten de Heplige Afgoden daer vooz / met een opgesetten Gants. Van dese moetmen de heplighe Kerckwpinge lossen / eenen sit daer by / die moet den stommen Afgoden dat woort doen / die heeft oock spne beldinge. Tot den gebenden sept hy: Godt loonet / ende de heplige

lige Kerckwpinge. Dese Feeße is den Jaersdach dat de Kerckie geweyt werdt. s. Somertijts als 't bliemt ende dondert ludtmien alle Clocken / vastelijck ghebovende / dat de Duppelen dooz dit gheschal in de locht geslagen / gheen dinck verderben en sullen. Maer de Clocken die zijn ghemeenlijck gesegent / ende van den Bisschop gedoopt vooz alle ongheweerte: Daeromme woort geloofst dat sy machtich zijn dat onweder te verdryven. Ende so dickmaels alser een groote Feeße is / so verciertmen den Tempel met Cappten / groote Wepen / doet de Cafereelen open / verciert ende huldtmen de Heplighen / bysonder den Patroon deser Feeße / men set hem wel ende frap ghekleedt onder de Kerckdeure om te Bedelen / daer sidt een man by hem / die hem dat woort doet / de wyle dat Beeldt niet spreken en kan / die seyt: Geest Sinte Jozissen / Lenaerden / Ec. Wat om Godts wille / die 't niet en behoest / maer de Papen die 't woort stellen / verciert van des Heplighen wegen / alsoo sy oock dat groot onsprekelijck goet doen / dat sy van bebaerden ontfanghen. Met dit bedelen bouwen sy oock groote geweldige Halleysen / Tempelen / Cloosteren / Ec. 't welck veel Coningen niet en vermochten: Alsoo dat by hen lieden een spreecwoort daer af gewozen is / namelijk: Daer en is niet Ruyckers dan de Bedelerpe / die vermacht alle dinck Want waert altyt droyt / Jaer regent / daer verdwooghet nimmermeer / soomen seyt. Men besiet de Cloosters / gestichten ende Tem-

pelen aen veel plaetsen / die de Be-
delerpe gebouwt heeft / ende he-
tet den Kieper hen nadoen.

Daer na coomt Sinte Marten/
dan eet een pegelijck Hupf-bader
met zynen hupfghesinne eene
Gans: Is hy wat van machte/
so koopt hy hen Wijn ende Meede/
ende loben Sinte Marten met
dronckenschap / eten / dvincken en
singen / &c. gelijck op sommighe
plaetsen Sinte Michiel / daer
men die Licht-ganse eet / eenen pe-
gelijcken Hupf-bader met alle zy-
nen Hupf-gesinne.

Sinte Nicolaes coomt haest daer
nae / dien vasten de Jonge knecht-
kens / op dat hy hen wat verleene
ende onderlegghe. Als sy nu in
slaep vallen / so lept henlieden va-
der ende moeder / onder oft in de
schjen / gelt / appelen / peren / roe-
den / &c. Het welcke / als sy 't
's morgens binden / so nemen sy 't
met vrenchden / als van Sinte
Niclaes verleent.

Ich laet hier onderwegen / wat
de Geleerde met Sinte Catharina/
ende de Dypers op Sinte Andries
avondt voor een by-ghelobe heb-
ben.

Daer is oock onsprekelijck veel
Cooverpe ende Afgoderpe by de
Roomsche Christenen / mette Hey-
ligen / met segenen / gedachten/
woorden / dagen &c. Sy worden
oock opentijck by henlieden ghe-
leden. Dese vzaechtimen raet / als
men betoobert / oft krank is / oft
pet verlozen heeft. Sommige sient
in Cristael / sommige anders.

Sy hebben oock andersins veel
by geloofs ende segens by de be-
vrechtte vrouwen in kints noden /
wijf vrouwen / vzpen / vee coopen /

houwen / verlammen / waerseg-
gen / Duppels besweeren / weer-
maecken. Item by de vrouwen
int kinderbedde / die sy met een
keerslicht in ende upt het kinder-
bedde segenen / met veel Crupcen/
ende maken de vrouwen bevzeest /
als oft hen den Duppel dan peri-
culofer ware dan anders / seggen-
de / hoe dat hy de kinderbedsters
geerne wech voert / als oft sy in
's Duppels dienst gelage / daerom
dat sy een kindt gebaert heeft op
deser Wereldt. Ende daer en is
schier geen mensche onder dese
Christenen / die niet zynen eygen
segen ende by gelobe en heeft / ende
diergelijcke vele / het welck henlie-
den niemant nemen noch afcouden
en can / ende die sy voor oprecht
(daerom dat sy daer toe bidden
ende goede woorden gebzupken /
met welcken hancich ende zeeber de
Duppel zynen Angel besmeert en
een aeg maeckt) willen verant-
woorden. Wat henlieden toe-
koomt / ende alst quaet weer ende
overdwaers gaet / soo en heeft het
niet Godt / maer Coovererssen
gedaen: Der welcker sy oock ve-
le ypnighen / marteren / verbzan-
den / ende niet alle dinck van
Godt aen en nemen: Die oock de
Duppelen over de Seugen geen
gewelt en geeft de selve te plagen /
ende daer in te varen / dan so veel
als hen geooploft ende toegelaten
wort / Matthei. viij. Veel meer
ons / welcker happen alle getelt
zijn / Luce rij. xxi. so wijt slechs
geloben. Ja die oock alle creatue-
ren in opsicht heeft: Also dat son-
der den wille des Vaders niet een
Muschken op der aerden en valt /
Matthy. 10. Veel wepniger wy.
Noch

Noch segenen sommige haer selven vooz wapenen / water / vper / vpant / gheschut / ende Wolven / met bygeloofse woorden / segenen / teekenen / ghebaren / &c. Sommighe haer vee / vooz ghebrochte ende Oovertpe.

Sommighe binden haer Voemen met eenen stroo-bant op kerf-advont / vooz alle haghelen / ghekwiznte ende bzant. Sommighe ryden op den Wock / gassel / &c. Sommige maecten uyt gehenckenisse Gods / geweerte / verlammen de lieden / ende dierghelijcke dingen vele. Sommighe dragen pet aen den hals vooz alle ongheluck / &c. Daer toe helpen hen de Papen redelijck / die 't somtijds selve bedrppen / ende oft sy haer alwel ghelaten / als oft hen misghaechde / so steller doch den biecht-penninck altemael wederom te rechte.

Somma / daer en is schier niet dat de Roomsche Christenen handelen / daer sy niet een by gelobe in en hebben : ende oft al wel goede woorden zijn / so heeft doch den Dupbel altydt synen zeeber daer aen / soo datter niet repns en is. Daer toe bidden wy : Opnen wille geschiede / het welck alle segenen byrecht. Daerom en soudent wy Gods Woort niet pdelijck gebuycken / ende hem niet synen eygen woorde dwingen / segghen / bannen / dattet also ende also gewisse comen moete / ende niet anders (als oft Godt gelijck eenen gebannen Dupbel in een glas onsen gebangen ware.) Maer achtervolgende dat gebedt / soudent wy 't selve hem by in synen wille gverdzagen / dat hy 't maecte so

hy wil / ende siet dattet ons goet is. Daerom ist onrecht / waeremen al schoon sonder alle toe doen / met enckel Vader onse ende Evangelium / Godt wil dwingen / besweeren ende bannen.

Daerom en zijn alle Segens / die so veel helpen soudent / op eenen hoop gelept / niet met allen weert : want sy zijn teghen dat gebedt in den Vader onse : Opnen wille geschiede.

Godt en wilt onsen gebangen niet zijn / ten sy dat wy synne ghevanghenen zijn / Psalm. xxxvij. Siet nu / comen de Heydenen onser niet beter bespotten dan wy haerder / so ghebet my wonder.

Voorts en vperen de Roomsche Christenen op haren Sabbath / noch Geestelijck / noch Vleeschelijck / noch Joodsch / noch Christelijck : Ick en weets niet / wie my dies maende. Met danssen / schoone cleederen aendoen / wandelen / dyncken / spelen / hoere-jagen / slaen / belieden verschalcken / dat is haer vperen : Den spinrock en de naelde wechleggen / ende vercieringe totten dans soecken / den Bloech opsetten / ende de Hellebaerde nemen.

Alle Sondage wpen sy water ende Sout / ende gaen daer mede om de Kercke / uyt de insettinghe Agapiti des Paus.

Item / de Roomsche Christenen bouwen costelijcke Tempelen / van Marmersteen / Goudt / Silber / met costelijcke Outaren / Orgelen / Beeldwerck / vol Lampen / Lichten / Schilden ende Helmen / soo dattet meer dan eenen Heydenschen Tempel mocht gheacht worden. Daer in syn eens

Overtpe
gen der
Room-
scher Chri-
stenen.

Kercken
bouwen
der Room-
scher Chri-
stenen.

deels veel Outaren / met seer veel Papen beset / die niet en doen dan om vergeldinghe murmuren / facrisiceren / macteren / somtijts drie oft vier tot een Misse nemende. Den Choor is wat verhebbender dan het lanch hups / met schoon ghesloelte verciert : Item / een Sacrificie / daer der Papen toerustinghe ende mommerpe in is. De Tempelen hebben groote hooghe Pilaren / daer aen cleven de Outaren / op elck van de welcke twee Candelaelers staen. De Clocken hanghen ghemepnlijck in eenen Toon / naest ober de Kercken : Dit zijn der Papen Bedel ende Statboden / waer mede sp delieden totten Offer roepen. Het Kerckhof is gemeepnlijck aen ende om de kercke / daer in begraven sp haer dooden. Op sommighe plaetsen / bysonder int Augsborchse Bisdom / leggen sp Broot op 't Graf / met een keerse oft twee / en leggen 't namaels op den Outaer / so behoudet de Mispape ende etet van wegen der armer ziele. Op sommighe plaetsen offertmen Wijn / Broot / ende Meel op de Outaren / dat verbrast den vromen Priester met sijnder Cockinne / onder Ziele ende Hepligen wille / so Baruch Cap. 6. aenwijst.

Als eenen in doots nooden leyt / so coomt den Priester met het Sacrament / ende becouet den Cranchen als nootfaeckelijck in / als dat hy 't niet en mach ontberen / noch sonder dit salich worden. Als hy verscheyden is / soo luytmen hem met alle Clocken (is hy ryck) na den Hemel / als dan weten de vrienden wanneer sp totten Offer comen sullen / om den

verstorven te besteen. Van so staert de Pape een Vigilie henen / die noch hy selve / Godt / noch de menschen en verstaen / als dan staet hy ober den Outaer / so comen de vrienden veel mpleen wech totten Offer. Sp offeren gelbt / Wijn / Meel / broodt / keersen / anders ende anders / nae Lants gebruyck / dewyle singt de Pape / so lange als den Offer duert / terstondt verstoimt hy als sp ophouden. Ten eynde der Misse gaet men met een roockbat ober dat graf : daer praetmen wat ende daer mede gedaen. So geleypden de vrienden de Erfghenamen t'hups / den selven geeft men somtijds een goede maelijt / aldermeest als sp van verze ghecomen zijn. Met dien besingen sp den verstorven / ende zijn ziele soude alsoo wel gheholpen zijn. Naest volcht den sevensien / daer na den dertichsten / dan is de Clage upt. Van treckt den Clager de rampsalige Claechtrappe wederom upt : Want op sommighe plaetsen stroopen spse aen den hals / op sommighe plaetsen slaetmense slechts om 't hooft / ende men treckte daer vooz den mont / op dat de lieden het lachen der Erfghenamen niet ghewaer en worden. De sommighe ordineren van te voozen hoemense sal begraven / hoe veel keersen / Schoolkinderen / Wiffen / Papen / &c. By de sommighe singtmen eenen gantfchen Psalter overnacht eer sp begraven worden. Sommighe doen haer Graf ende Sarchen maken lange te voozen / met haer wapenen ende onderschijft niet namen dat sp daer ligen / ende hyben om die plaetse in 't Kerck-

Gesamēt
der Koom-
schen Chri-
stien in
doodts
nooden

Kerckhof / dat van den Bisschop
gewijet is. Iffer remant verla-
ghen oft sonder dat Sacrament
haestelijck gestorven / die moetet
van den Bisschop afschoopen / ende
sijn ongelucks ontgelden. De
Clercken steken veel Crupshens
op eens Clercks Graf. De Rycke
haeltmen metter Processie / ende
geleptse met veel Priesteren / den
selven moetmen daer na een goede
vergeldinge geven / ende daer toe
den mont vullen: Also eten sy den
dooden op / in die doots gebzas.
Het Koochvat ende Wy-water
moet altydts by dat Graf zijn.
Van gaetmen oock des Sater-
daechs omme / besprengende alle
zielen met Wy-water / sonderlinge
die onder het dertichste jaer zijn /
over der selver Graf pcutelen sy
een woort ofte thiene / ende daer
mede wech. Daer af hebben sy
oock haer gelidt / want sy en con-
nens niet om niet gedoen / het is
der goeder Heeren Wagen ende
Woegh.

Daer sijn oock op andere plaet-
sen / my niet bekend / veel andere
belachelijcke gebzupken: Want
oock in der Latijnscher Geloofte
niet doozgaens eenderley Cere-
monien en sijn / maer schier een pe-
gelijck Land heeft de zyne / alsoo
wy van Engelandt / Hispanien /
Italien ende Brancryck gehoozt
hebben / Ja een pegelijcke Gozden
heeft sijn eygen Regel ende Cere-
monien.

Sijn dat niet goede grillen ende
Dastelabont-spielen / so en weet
ick niet wat goede dzollen sijn.
Daeromme en behoeven wy geen
ander Partie te bespotten / Ja de
Joden / Heydenen / Turcken /

zijn wyse lieden tegen ons te reke-
nen.

Sommighe rijcke Borgezen /
Dorsten ende Heeren trechtmen
eerst nae haer doot een Monicks
Cappe aen / ende men wilse daer
inne naer den Hemel sepnden / be-
hout zijnde / dat sy daer in hebben
vergebinge van alle haer sonden.
Op sommige plaetsen / als de Erf-
genamen niet weenen noch clagen
en comen / so hueren sy klacch-lie-
den / oude Bagynen / die dooz-
gaen / ende de oogen met asyn
bestrijcken / op dat sy weenen / en
haer clagelijck gelaten. Also ga-
tet / hoe grooter Heer / hoe dwa-
ser Ceremonie in zijnder begraef-
senisse / de welke / so sy alle haer
daghen Tyrannen ende woekes-
raers geweest hebben / so willense
de Papen eerst met haren Offer /
Wisse lesen / ende Cappen vroom
maecken. Doozts so heeft den een-
nen Paep oft Gozden altydts
grooter eere oft gewelt dan d' an-
der. Geen houwelijcken staet en
segentmen in verboden tyden (als
oft sy onreyn ware) ten sy dat-
men t' ascoope om een swarte him-
ne op sommige plaetsen: op an-
der plaetsen om een ander lossinge.
Item op veel plaetsen besingten
de hinderen oock / ende men moetse
besingen. Item / wie op Gods
genade sterben wilde / ende haer
beganchenisse onder-wegen laten /
diens vrienden worden gedwon-
gen den dooden te besingen laten /
ofte upt het gewyde te begraven /
ende die liebe Heeren sijn also goe-
dertieren / dat sy de lieden niet ge-
welt willen goet doen / ende tot
het goede dwingen / om hem lieden
haer beplige wercken af te coopen /
ende

Clage der
Koom-
scher Chy-
senen.

ende nae den Hemel te helpen / die nochtans haerder niet en begeeren / Iae die 't niet hebben en willen / dese dwingen sp / dat sp hare weldaet moeten aennemen / al en hadden zyne vrienden anders niet. **I**s den Erfgenaemen niet meer dan een Kundeken achtergebleven / het welke sp met hare kinderen wel behoest hadden: dat hebben sp tot des mans Oytvaert moeten geven / ende de Erfgenaemen ende arme Weesen van het hare berooven. Dat geschiet altemale om den lieben Pennincks wille / anders en waren sp haerder weldaet (die sp den onwillighen opdingen willen) niet so milde / ende lieten de gene wel lange ongedwongen. Van veel ander sotschercken is dat Pauldom vol.

Daer af ist nughenoech. **I**ck hebbe my als een Heyden der Christenen dwaeshepdt niet ghenoechsaem verwondert / wy willen voortz varen op onse contrepe Europam.

Hier waer ooc veel te seggen van de eygen Broederschappen / Sancten ende Outaren der Ambachten / en hoe een pegelich synen eyghen Sanct / Broederschap ende Outaer heeft / vooz allen ongheluck goet / op welck's hoochtpdelijcke dagen sp groote Sanctetten houden / ende met veel Ceremonien die fceste byeren. **W**aer wie kan alle dit Sots werck stuckwijz beschypven? **D**aer en is geen ongheluck / noot / oft krankhept / die daer vooz niet haren eygen Sancten heeft. **W**aer wie wil de bygeloober der Roomscher Christenen alle vertellen / van haren dupsentvoudigen zegen vooz al geschut /

wonden / **D**ee / **W**oornen ende alle ongheluck? **I**tem wat sp vooz Cooberpe met haren gelpeden / betooverden Broode / Water / Palmen / Crupden / Was / Sout / Wijn / &c. **B**eginnen / ende dit altemael sonder schaemte als rechtbeerdich ende Chzistelijck in eenen goeden schijn voozgebende / dat ter niet dan goede heplighe woozden / also sp seggen / toe en komen: als Euangelien ende Pater noster / &c. **S**y komen in somma meer dan de Coberaers Egypti / want het begeben haer veel Cooberaers ende Coobereffen / die op Dozken ende Boeken varen / in desen geloobe / **I**a die weer maecten konnen / alsoo sp meppen / de lieden betooverende / dat sp van hare sinnen connen / **D**ee ende Menschen verkreupelen / verlammen ende alberlepe plagghen aendoen. **I**tem in de kelders varen / ende veel andere avontuppen.

Dese / hoe wel sp in den schijn by de Roomsche Chzistenen in den San zijn / so bedypven sp 't doch selves mede / ende betooveren / ick en weet niet vooz wat ongheluck / Water / Wijn / Broot / Sout / &c. **E**nde hoe hart sp dese boben vertelde Cooberaers (die hen lieden ongeheeten in 't Anpt treden willen) aentasten / so loopen sp haer nochtans selve inder noot na om hulpe biddende / om haer te zegenē met haerder konste ende Cooberpe / also oock dickmaels geschiet is. **W**aer wie kan de Fantaspē ende bygeloben van dese altemael vertellen? **M**en leyt geen hint op oft neder: men plant oft bout geen Boomgaert / Wyp / Wynberch &c. **M**en gaet niet upt oft

Menigew
lepe Coob
berpe der
Roomsche
Chzistenen.

hi / men koopt oft en verhoopt niet / men leyt hem niet slapen ofte men staet niet oppe / men drijft geen Deer upt ofte in : In somma / men begint geendinck / men doet noch ofte men laet niet niet / daer men niet sinen eppen zegen toe en heeft. Ende dese gheloofighe en konnen haer niet genoeghsam verwaren booz gelucht ende alderley ongeluck / Du heeftse een Goederisse geraecht / nu haer Deer gereden / nu haer melck ghestolen / ende dat haer Koepe in de uwer hadde / heeft haer nae-gebuerster ghestolen / ende upt eenen Pilaer ghemolchen. So hebben sy booz byer / water / kindes-noot / tantwoer / vallende-siechte ende alle quaet / niet alleen hare epphene zegens / maer oock haer epphen Patroonen ende Hepligen : Ende als hen lieden pet / upt haer sonden verdient zijnde / gebeurt ende toekomt / so hebben sy de saecke versien / haren Sant niet recht gedient / ende haren zegen niet recht gelypoken / oft men heeft hen lieden den zegen wech genomen / anders en waer het niet geschiet / en wat hen lieden gemoet / dat hebben hen altyts boose lieden toegebrongen / ende en hebben't niet van Godt / so sy spreken / maer van den boosen lieden / ofte van den Duyvel. Want sy en gheloooben niet datter een Godt sy / die hem der menschelijcker saecken ofte handeligen laet aengaen / ende die hem met dese onderste affairen eenichs bekommert : Maer sy vercielen hem (geijck de Poeten) dat hy noch oogen noch oogen en hebbe / ende dat hy daeromme niet en hoorz noch en siet / maer zijns

doens in den Hemel waer neemt / ende dat hy hem de Engelen late boozspelen / goets moets zijnder Hemelscher bzeuchde waer nemen / de / ende dat hy ons lieden het onse besichiken laet / also / dat wie hem selven bewaert ofte verrockeloost / daer af de schult spne sy ende daeromme heeft. Alsoo achten sy dat alle ding'n het geluck ende onser wijsheyt t'vullen zijn : wie het wel maect / die heeftet wel. Dit is in somma haren gront / also hare bzuichten hen overtuppen / oft sy al schoon anders spreken / ende veel van eenen eenigen Godt seggen / den welken sy nochtans noch weten / gheloben / noch bekennen / Psalm. 13. Daer af te rugge hier boven.

Boorts / hoe veel hadde ick wel te segghen van haren Godt / den Paus / die sy lieden booz eenen Stadthouder Godts achten / ende zijn woort booz Gods woort aanbiddan / so sy nochtans dagelijks erbaren / tasten / ende den kop daer teghens stooten / datter niet goets van hem en komt / ende niet dan enckel bzuichten des vleeschs. Daer af veel in de boozgaende Chronijcke ghehandelt is.

Dese neemt gelt / ende verhoort looft hen lieden te dooden / Moortden / Finantseren / stelen / woekeran : ende en absolveret niet alleen : Maer verbilijckt dit altemael als een billijcke erbe / oft redelijcke ghewonnen goet : Ende wat desen verbiet / is om gelt wederom open ende gheoorlooft / so gehoorz is.

Item / wie kan de bebaerden alle vertellen / dat dit diwas Roomsch Chyristen volc over veel 100. mylen

Paus een
Godt der
Room-
scher Chy-
risten.

Bewaert
der her-
mennde
Chyriste-
nen.

God soeckende / henen loopt ende swermt / als oft t'ontsinnich ware / Jae het wort daer ober beseten ende dul / so dat sy somtijts eenen wyden wech sonder eeten loopen / ende dese eracht ende Duppelsche teekenen (recht als en geschiede sulcx oock niet in Turckye) moet namaels Godt dooz de lieve heyligen gewrocht hebben.

Gozdens
ende Boe-
derschap-
pen der
Broom-
scher Chri-
stienen.

Wie can slechts van al de Gozdens geseggen / van haer Superstitien / Cleedinghen / Gozdens / Regelen ende Ceremonien / boven in de voorgaende Chronijcke vertelt: Item van de Broederschap-
pen S. Valentini / Anthonii / S. Bepts / Bernhardi / des Heyligen Geests / &c. Daer strycken de Capiteynen deser Secte met een Coperen stryck-pser / ende vergaderen den lieben Saut tot zyn kruys / wel thien jaer lanck / tot dat sy groot goet / Lant ende lieden daer mede verkrypen (gelijck de Duptsche Gozden met zyn stryck-pser / d'welck sy nu hebben wech ghelept / als 't welck sy upt genut / ende waer mede sy genoet hebben verkregghen) noch is dat Crups van kopere / ende die arme lieden en hebben in thien Jaren niet verbedelt / dat sy dat Heplichdom des lieben Sants in silver mochten beslaen / dies sy haer op de Predickstoelen dickwils seer hoochelijck beklagghen / ende des volcks Goddeloos leven schelden / dat sy so rauwe ziel-loose Chri-
stienen zijn / ende den lieben Saut (dat is hen lieden) niet dapperder toe en draghen / op dat sy 't van spient wegen verteren mochten. Daer af waer oock wonder te seggen / wie lust hadde de saecke

in het lange te beschrypen / hoe sy den Saut somtijds op den Predickstoel so hooch heffen / somtijts neffens God setten / hem somtijts so toornich maecten / dat hem alle man dooz hemvresen mochte / jae de lieden daer mede so verscheiken / dat menige upt vrese daer toe gaet / den Af-laet betaelt / ende hem met den toornigen Saut afkoopt / slechts op dat hy met hem onverwert sy. Daer mede wort hen lieden haren bupdel vol / want sy bringen seer grouwelijcke exemplen met iammerlijcken geschrey by / die sy selve ghesien ende ervaren hebben / sweeren oock daer by hoochelijck / ende neement op haer Ziele / hoochsten Eedt ende Priestertijck Aempt / ende so waerachtich als sy heben inden Dienst der Hepliger Nisse Godt ontfanghen hebben. Dese strycken oock op alle Jaermarcten onne.

Sinte Anthonius bootschap heeft op sommighe plaetsen de Backers also becout / dat sy hen lieden pegelijck een Swijn by den heuren inleggen. Van comen sy 's jaers eens ende nooden dese Backers met haer lieder Vrouwen tot eender Maeltijt / ende maecten goede chiere: Ende dan soo schenckt den devoten Pape elck wijs somtijts een Boze / oft eenich ander sots-werck / daer mede zijn sy beyde gedanccht / ende de Seughe betaelt. Ick meyne dat die Papen Apen maecten: Dit heet pnners sijn by de neuse gelept. Wy verwonderen ons van der Heydenen dwaeltijt / dat sy haer van den Papen also Apen en beconten laten / alsoo wy hoozen sullen / ende oock gehoozt hebben / ick

Wapen
maken
Apen.

ick meyne dat dit altemael dobbel
by ons is / ende dat sy onser met
recht veel meer verwonderen.
Want die haer eyghen kinderen
dooden / ende haren Godt offeren /
hebben oock meer schyns ende
Schijfts / alsoo boven ten eynde
des eersten Boecks gehoozt is /
dan dese naechte boeberpe. Waert
saecke dat men de Heydenen van
dese onse dwaesheyt seyde / sy en
souden niet geloben noch houden
datter een volck op aerden ware /
dat hem met sulcke fantaspen liet
becouten / ende alsoo versotten. Ja
de Calicuten die den Cupbel aen-
bidden / alsoo wy hier na hoozen
sullen / hebben veel meer schijns.
Ons behaecht andersins onse
wyse ende Sots-kolbe wel / daer-
omme dat wy deser Fantaspen al
gewoone ende daer mede opge-
wieght zijn : Waer waert dat wy
daer achter stonden / en onpartyp-
dich (gelijck de Heydenen) daer in
sagen / wy en souden onser dwaes-
heyt niet genoegsaem connen be-
sachsen / ende van grooter schaem-
ten niet weten waer wy henen sien
souden. Want in der waerheyt /
het Roomsche Christelijcke gelobe
is boven alle geloben / in der blint-
heyt ende dwaesheyt / alleen de ge-
woonheyt heeft dit gespys ee-
nighins vermindt / ende in een ge-
bryck gebzacht / also dat het niet
meer qualijck en staet / ende ons de
oogen verblind.

Lieve / aensiet doch onse meer
dan Heydensche Tempelen vol
Af-goden / Wapenen / Schilden /
Wiel-gewael / Weyen / Palmen /
ende eenen bedelenden / armen / hou-
ten / strommen Sanct booz de kere-
kedeure staende / ende eenen daer

by / die hem den Wijnuptroeft /
die alleene meer af-bedelt / dan of-
ter hondert levendige Heyligen /
arme lieden nesten hem stonden.
Ick meyne dat wy van de Coe-
beraers Egypti wel te dege be-
toobert zijn / so dat wy niet meer
en sien noch en hoozen ! Ja noch
oogen noch oogen meer en hebben
om te siene ende te hoozen. Ick en
can geensins geloben / waert dat-
men dese onse dwaesheyt den Hey-
denen in vreemde Landen vertel-
de / dat sy geloben souden / datter
so dwase lieden op aerden wesen
machten / die haer deser dingen en
guyghelwercken / becouten lieten
ende booz ernst hielden / die wy
dulle Duptschen eenen seer langen
tijt geloofd hebben / ende al noch
geloben / ende die anders niet en
zijn onder den Christelijcken name
(dien wy Christo tot versmaetheyt
voeren) van puere louter Heyde-
nen / so dat boozwaer een oprecht
Christen in de Duptsche Landen
wel onder de Heydenen is / ende
niet eersmael in Turckey trecken
en derf.

Woozts / siet daer na op de Pre-
dick-stoel / hoe dat het daer toe
gaet / so en vint ghy niet dan dit
boven-vertelt gesnoyt / ende won-
der vreemt gedichte / upt haren
eyghendam / alsoo dat het eenen
Majestoot niet en soude connen
bzomen.

Te Roomen in Italien / ende
der Venetianen Lant / oock eens-
deels by onse na-gebuieren / Pre-
dicken de Bedelaers Monicken /
van eender Gemeente daer toe be-
roepen / den geheelen Dasten / alle
dage / daer siet eenen wonder / hoe
sy op den Predick-stoel herwaerts

Gewoon-
heyt be-
zoet ende
vermindt
alle dinc.

Heyden-
sche
Tempelen
der Room-
sche Chri-
stenen.

Predick-
stoel der
Room-
sche Chri-
stenen.

ende ginswaerts burrelen / met handen ende voeten bechten / werpde de handen in den Hemel om hooghe / ende roepende so Gods jammerlijck / dat eenen macht meynen (also sp oock in der waerheyt zijn) dat sp van haren sinnen berooft waren: Van snoeren sp op den Predick-stoel hier en daer / ende Predicken met alle de leden. Daer sidt der Simmen hoop (dat dwaese volck) met grooter vrees ende devotie / ende aenbidden dese Bestim / den welcken sp liebe meynen vol heplicheyts / jae de heplicheydt selver te zijn: Daer meynt een pegelijck / dat / so wie hem te hups noot / ende hem eere biedt / dat die salich is / ende eenen hepligen genoot heeft / jae Godt selve. Daer en can den hepligen Vader eenen pegelijcken niet geworzen / ende hem wort seer veel geschoncken.

Schalckheyt wil slagen hebben / ende de sonde doet haer selven.

Op den Paesch-maendach als sp afstrecken wil / danckt hysse van hare geschenken / goede costelijcke Maelsyden / ende vrolyck geselschap die sp hem gedaen hebben / sp bidt haer oock / dat sp hem zijn straffelijcke woorden willen vergeven / ende dattet hem niet ernst geweest is / ende dat / als sp wederom koomt / soo wil sp vriendelijcker zijn / ende hen wat goets maken / dat sp geerne hooren sullen. Van zijn sp gemeenlijck na Paesschen kooztsachtich / overmits dat sp de Wage te seer overladen hebben / ende der lecher beethens te vele ingeslocht hebben / tot dat sp die lechere beethens wederomme verteeren. Beslupte also zijn Sermoon met erghens eenich schamper Paesch-

lammecken / op dat sp de ooren der Jeucht ketele / ende dat sp zijn indachtich zijn souden. Daer mede heeft de Passie een eynde. Sp hebben oock over al haer hooghe Scholen / in de welcke sp sulcken haren Calmut oft Decreet leeren / ende wie dan upnemende schalck word / die is de beste ende gheleertste. Daer verderft de Jeucht aen goede zeden / leven / wesen / ende vernuft. Godt wil let heeren / ende ontfirme hem onser dwaeshepdt ende blintheit / Amen.

Van der teghenwoordigher Grieken Gelove, die haer oock voor Christenen uytegeven.

Grieci / dat is de Grieken / die meest in alle Concilijs het gelove der Latijnscher oft Roomschker Kercken hebben aengevochten ende wederstant gedaen / hebben in de eerste Kercke treffelijcke lieden geweest / van den Apostelen selve / sonderlinge van Petro ende Paulo totten gelove bekeert / ende hebben daer toe treffelijcke Landen ende Steden gehad / als Alexandriam / Antiochiam / Constantinopolim / Cozinthen / de Cyphesios / Philippen / Laodicees ende Thessalonicenses / &c.

Sp hebben oock voorszijts / ter tijt des grooten Alexandri / de Monarchie gehat / dat is / de eenige heerschappye der gantscher Werelt: daer toe langen tijt eenen Keyser tot Constantinopolen gehad. Evenwel zijn sp van aerdt een ongestadich / leugenachtich / hoochmoedich / hartnechtich / opgeblasen ende ghelooft-beylich volck:

Gelobedes Griekschker Christenen.

bolck: alsoo dat van haer trou-
loosheyt by den Ouden een spreek-
woort ontstaen is: Græci menda-
ces. Item Græca oft Attica fides
Griex gheloove/ daer men niet
veel af en hout/ ende die ghelove
houden gelijk de Dingeren. Van
deser verloghene trouloosheyt seyt
Plinius op veel plaetsen.

Sp houden den Paus/ ende alle
Latijnschen spnen aenhanck/ in
den Van/ ende den Van der La-
tpners op haer gewent/ verach-
ten sp/ jae houden hem voor ee-
nen zegen. Haer Priesters hebben
ende nemen topben/ ende na de af-
lypicheyt der selver een andere/
so 't hen lust. Sp houden slechts
Diakenen ende Priesters voor
heylige Goddens ende Straten/ d'
ander vijf wpingen en achten sp
niet. De Priesters dragen baerden
met grooter neersücheyt/ sonder
baert oft baertloos en doogen sp
geensins tot het Priesterdom. Sp
yperen ende eeren den Sabbath
met den Joden/ ende niet den
Sondach met de Latijnsche Chri-
stenen. Sp en vasten oec nummer-
meer op de Sabbath/ uptgenomen
den Paesch-avont: sp eten op den
selven dach vleesch/ levende als dan
vrolijk ende kostelijck. Haer kin-
deren laten sp van eenen slechten
Priester dozinen terstont na den
Doop. Dat Sacrament des Ou-
taers gheben sp den jonghen kin-
deren ende Ouden/ onder beyde
de gedaenten/ Broots ende Wijn
daer toe ghebruycken sp gheheeft
Broot/ om 't selve te consacreren.
Item/ sp en menighen oock geen
water onder den Wijn inder Mis-
se. Item/ sp en doen het Sacra-
ment der Latijnscher geen reve-

rentie met allen/ ende als de La-
tijnschen te Jerusalem Misse hou-
den/ so en staen sp daer en teghen
niet op/ ende achten 't gantschelijck
dat de Latijnsche als Wallingen/
niet en mogen consacreren: Daer
by sp gelooven/ als dat sp slechts
Wijn ende Broot opheffen. Sp
hebben haer eygen Outaren met
andere in den Tempel des heyl-
ligh Gravs/ daer sp geen en an-
deren Christen op en laten/ hy sp
van wat Secte sp wil. Ende oft
hem onverschens begabe/ dat een
Latijnsch Priester op haren Ou-
taer Misse las/ so wasschen sp den
selven Outaer terstont/ als on-
reyn. In somma/ sp houden de
Latijnen voor Ketters/ ende niet
anders dan dese de gene.

Sp en geloven geen Dagehyer/
Maer alleenlijck Helle ende He-
mel. Den Heyligen Geest/ ach-
ten sp alleen van den Vader te zijn
uptghegaen ende ontspronghen/
maer niet te gelijk upt den Sane/
teghen het Concilium te Nicena/
van drie hondert ende achtien
Bischoppen vergaert. Tot Hieru-
salem zijn een groote menichte
van Grieken/ ende haten de La-
tijnsche Christenen boven ander
Secten ende Natien. In haren
Goos- dienst singen/ lesen/ ende
ghebruycken sp haer eygen sprake
luyde/ dat het oock de Leecken
verstaen: Maer in ander hande-
lingen ende saken/ gebuycken sp
de Lant-sprake/ Sarzaceensch oft
Arabisch.

Op sommighe plaetsen in haer
Landt ende gheloove/ dragen de
vrouwen altemael schoen-solen
over den sluyter op 't hooft/ de
Rijcke van Fluwel ende Spde
23 3

gemaecht / de arme van Boom-
wolte ende anders / tot een teeken
haerder onderdanigher ghehoor-
saemheyt den mannen te bewysen/
die sy voor haer Heeren achten/
ende haer voor hen lieden ootmoe-
delijck dupcken ende bucken.

Van de Syrianers oft Suria-
nen, die haer oock Christenen
te zijn vermeynen ende roe-
men,

Gelobeder
Syria-
ners Chri-
stenen,

Syriani / van den Lande Spzia/
Oft Suriani van de machtighe
Stadt Sur also ghenaeint / zijn
vermeynde Christenen in het Oo-
sten / onder veel Coningen wesen-
de / den welcken sy na den lichaem
onderworpen / dienen / ende Cri-
buit geven / seer vertsaechde ende
vresende menschen / daerom som te
oorzogen een onbeguam volck / sy
en ghebruycken Voghe / noch
Sweert / noch oock diergelycke /
Maer alleen totten ackerbou ende
tot groben arbeit geschickt. Sy
volghen meest in alle stucken de
dwalingen der Grieken na / eerst
vertelt. Het is andersins (hoe
wel een vertsaecht) nochtans een
heymelijck archlistich volck / vol
bedrochs / genegen tot giften ende
gaben te nemen / om d' ander Chri-
stenen / sonderlinge de Latijnsche/
uyt pber als ketters ende des le-
uens onwaerdich / te verzaden / en
haer secreten voor de ooren der
Sarracenen te byngen / onder de
welcke sy vermengt leven. In
wereltliche saken ende contracten
haer sprake gebruyckende : maer
in haren Gods-dienst en Ampten/
Grieksche sprake. Deel gebruyck-

ken aen sommighe eynden Chal-
deusche sprake. Haer huyshou-
wen verwaren ende besluyten sy
met grooter neersticheyt / effen ge-
lijck de Sarracenen oock te doene
plegen / ende en laten noch vrou-
wen noch dochteren op der stra-
ten gaen / dan haer aengesicht met
eenen swarten doeck oft ammela-
ken bedeckt wesende / sulcks dat
mensche gheenins bloot ghesien
en kan: Dat houden de Maech-
den by hen also strenghe / dat sy
haer oock haren ghetrouwen oft
Vrubbegom onder oogen niet sien
en laet / als sy te houwdelijck gege-
ven wort / tot dat hysse beslaept /
s' morgens. Sy willen hier inne
gesien zijn als nabolgers te wesen
des Patriarchen Jacobs / die
Leam niet en besach / maer hem
slechts by haer leyde / ende haer
voor Rachel / zijn alderlieffte / be-
sleep / ende haer niet en kende tot
s' morgens.

Voor haer gebruyck hebben sy
te Jerusalem in den Tempel des
heylighen Grafs / haren eyghen
Gutaer / waer op niemant en ver-
diffe doen / dan haer geloofs ge-
noot / d' ander altemael voor on-
reyn achtende.

Iacobite of Iacobini, oock
vermeynde Christenen in Asia.

Iacobite oft Iacobini / van ha-
ren Meester ende blinden leyder
Iacobo / eens Patriarchs Discipel
tot Alexandria / also genaemt: een
groot deel Asia / in een deel onder
Sarracenen vermengt / een/deels
alleen woonende in den Lande
Arabia / dat aen Egypten stoet.
Sy

Gelobeder
Christe-
nen in A-
sia / Iaco-
bite ghe-
naemt.

Sp bekommeneren oock een groot deel Ethiopie / ende veel ander landen / meer dan veertich Coninckrijcken / alleen in het opperste Indiaensche Ethiopie.

Sp noemen ende houden haer alle vooz Christenen / van den Apostel Mattheo eerst tot den gelofte bekeert. Sp besnyden ende doopen haer kinderen op de Ebioensche ende Saraceensche wyse. Voort de Besnydinghe ofte den Doop teekenen sp haer kinderen met een bzant-teekenen / ende bzuken henlieden met een gloepende yser eens crups aen 't voort-hoof / hoofft slach oft haecke / waer voort sp van der Erf-sonde gerepniecht te zijn / verhoppen. Dat nemen sp uyt Mattheo int vierde Capittel: By sal u doopen met Geest ende Wyere.

Dese Jacobini dragen oock gemeynlyck cruppen aen de armen / van gloepende yseren aengebzynt / ter eeren ende reuerentie des Crups Christi / so sp seggen / oock om een onderschept te hebben tusschen hen ende den Saracenen / onder welcke sp woonen.

Sp en biechten hare sonden nemmermeer eenighen mensche: maer alleen heymelijcken tot Godt / op dese maniere: Sp leggen Wierdoock op kolen / bidden ende biechten daer mede heymelijck tot God / ende meynen dat metten selven roock hare sonden verduynen ende opbaren voort de genade Gods / om te niete gedaen te worden.

Item / sp geloben datter niet meer dan een natuyre ende uytwerkinge in Christo sp geweest / gelijck oock maer een persoon /

na de meyninge Euticis des Ketters ende deser Ketterpe binder / int Concilio Calcedonensi verdoemt. Daerom / wanneer dese Jacobini haer metten Crupce zegenen / so gebruycken sp alleen eenen vinger tot een teekenen / om daer mede aen te wipen ende te besnyden / datter maer een natuyre ende uytwerkinge in Christo en is / alsoo de Greci van henlieden uytgeven.

Sp geven op Grieksche maniere dat Sacrament des Outaers / onder beyde gedaenten / Jonghe kinderen die noch aen haers moeders borste hangen. Sp gebruycken menigerley sprake / na dat sp in een land woonen. Sp hebben evenwel oock een eygen sprake / de welcke sp in Gods-diensten gebruycken.

Van de Nestorianen , die haer selven oock voor Christenen houden ende uytgeven.

Omtrent Hierusalem / ende aldermeest in Persia / woonen oock vernemende Christenen in groter menichte / die haer oock Christenen te zyne helpden / ende van Nestorio haren verlepder / Nestor genoeemt. Dese en geloven niet dat de Maget Maria geweest heeft een Baersterinne Godts: maer alleen een moeder Christi / na de menschept. Dese bekennen in Christo gelijck twee natuyren ende uytwerkingen: also oock twee personen / een Goddelijcke ende een menschelijcke: Der welcker laetste natuyre / Maria een Moeder geweest heeft sonder Da-

Geboeden
Christe-
nen in
Persia.

Biechte
der Jaco-
biten.

Vader / ende der eerster alleen God sonder Moeder. Bekennen daerom / dat Christus niet en is geweest een eenige Substantie / upt Goddelijcker endemenschelijcker natuypze bestaende : maer de eene Godes Soon / ende de andere een Sone des menschen / het welcke van 't Concilium tot Ephesen verdoemt is. Sy Consecreren oock in geheesden Broode / ende geven dat Jonge ende Gude / daer toe onder beyde gedaenten. In Goddelijcke Diensten gebruycken sy de Chaldeenische sprake / anders in andere saecken de Latant-spraakie / waer sy zijn ende woonen.

Van de Armeniers Christenen, die haer oock Christenen noemen.

Gelobedes
Christe-
nen in
Armenia.

Armeni / upt Armenia / by Amathia sonderlinge woonende / hebben eenen eygen Paus / die Catholicon noemen / welchen sy gehoorzaam zijn / gelijk de Latynen den Paus. Cussen hem en de Grieken is een sulcke oneenicheydt aengaende 't gelobe / dat sy altyts niet malcanderen scrjden om haer Statuten / ende dat elcke partye d' ander geerne bedwonge tot haer gelobe.

De Feeste der geboorte Christi / die wy Kerstmisse noemen / hebben sy eerst dertighen dagen na der Latynen ghebruyck / nemelijck / op der Hepligen drie Coningen dach: als doen Christus soude gedoopt ende Geestelijck gebozen zijn / als dan syn Geestelijcke ende Lichamelijcke Geboorte vierende.

Sy vasten beertich dagen booz Paeschen / ghelijck de Latini / evenwel veel strenger: Want sy en onthouden haer niet alleen van vleesch / eperen / kase ende melck: maer oock van olye / smout / visch / wijn / slechts van frupt ende moes desen tijt levende: Eventwel eten sy van de vruchten der aerden 's daechs so dickwils alst hen lust. Sy eten op den Dypdagh vleesch al het jaer booz / den Grieken te sppte.

Haer Priesters en doen oock geen water onder den wyn / ghelijck de Grieken / anders de Latynen seer ghelijcksoymich in den Dienst der Misse: dan dat sy dat Sacrament op een plateel opheffen / maer den kelck gelijk de Latini.

Desse Armeni zijn in grooter gestal te Hierusalem / daer sy eenen eygen Bisschop hebben / den selven draecht twee locken hayz op 't hooft / ende niet meer / die hem tot op de schouderen af hangen: d' ander Clerici dragen wyde ronde platen oft kruppen / anders en laten sy hentlieden noch hayz noch baert scheeren: Desse Priesters houden haer boven alle Priesters van ander Natien / kloech ende geestelijck / devotelijck in een ootmoedich kleet / ende bewysen oock den Latijnschen Sacramenten grooter reverentie. Sy hebben tot haer gebruyck eygen Outaren tot Hierusalem / in den Tempel des hepligh Grafs / ende oock eenen eygen Tempel ter eeren Sint Jacobs gewijt. De Lecken in Armenia zijn al crupwils beschoren op 't hooft / 't welck sy eens upt gelofte in crijchs nooden ende een-
der

der Pestilentie hebben begonnen /
ende tot gedachtenisse der verlos-
singe ter selver tijt noch dragen.
Sp hebben onder malcanderen een
epgen spzaecke / die sp doorgaens
gebruycken.

Van de Georgianers , die
oock willen Christenen zijn.

Gelobe en
de Cere-
monie der
Georgi-
anen.

EEn ander volck is in 't Oo-
esten / welc Heerschappye hem
verstrekt tot aen den Berch Cas-
pius / een seer strijtbær / verschic-
kelijck / in Ridderchap geoesent
volck / in menichte des volcks
van groot vermogen / also dat de
Saracenen / Persi / Medi / ende
Assyrij haer aensfooters ende na-
buren / de selve byster seer vreesen /
ende niet geerne tot gebueren en
houden / want hoe wel dat sp op
alle plaetsen met ongeloovelijcke
byanden omringt zijn : noch wor-
den sp meer gezeest / dan sp haer
byanden vreesen. Van Georgio /
die sp tot eenen sonderlingen Pa-
troon hebben ende in krijchs noo-
den aenroepen / heeten sp Georgi-
ani.

Dese hebben tot Jerusalem veel
Heplige plaetsen in / bysonder den
berch Calvarie / ende dat gat daer
dat Cruys Christi in gestaen heeft /
waer by sp eenen Outaer hebben /
ende eenen upt hemlieden daer by
besloten / om die plaetse te bewa-
ren. Sp volgen in veel stucken de
ketterpe der Grieken na.

De Clerici hebben ronde krup-
pen / de Leecken biereante oft qua-
drate.

So dickwils als sp na Jerusa-
lem om die heplige stadt te besoe-
ken behaerden / so gaen sp met op-

gerechte banen / sonder eenigen tri-
bunt upt ende in / want haerder
vrees by den Saracenen is : be-
sozgende / dat sp hem met gelijcke
mate t hups meten souden.

De Georgiænsche Edelvrou-
wen trecken oock upt in den strijt /
in ghelijcker mate als de Amaso-
nes.

De mannen deses geloofs boe-
den beyde baert ende hant / d'
welck sp nimmermeer laten affin-
den / hier in de Bazareis volgen
de. Sp dragen hoeden van me-
nigerley verwen. Inden Gods-
dienst gebruycken sp Griecsche
spzake : in gemeyn wereltsche sa-
ken / Arabische oft Chaldeeische.

Van de Abbasinen oft Indi-
aensche Christenen.

In India onder den machtigen ^{Priester}
Coninck ende Paus ^{Jans}
Priester ^{Christe-}
Johan genaemt / zijnder oock die
haer Christenen beroemen / een
uptermaten groote menichte / van
den lande Indiani genaemt / al-
der-eerst van Sint Thoma tot den
gelobe bekeert. Dit zijn swarte
lieden ghelijck de Mooyen / seer
genegen tot Heplighe plaetsen te
besoeken. Daer gebedt is devo-
tich ende lantck / vele hebben ar-
moedelief / groot gebreck lydende /
oock int midden der rijckdommen /
oft sp alwel van goede rijck zijn /
evenwel gewillich arm. Sp ver-
binden haer hooft beyde man ende
wijf / met blauwe banden ende
slupers / sp dragen lyben geber-
wede kleederen / ende gaen alte-
mael baerboets. Sp houden ge-
lijck de Saracenen / t samen met
den Doop oock de besnydinghe /
A a a bant

Priester
Jans
Christe-

Gelobeder
Indiaen-
sche Chris-
tenen.

handen haer kinderen kruppen aen't doozhoofst oft nase oft kaec-
he/ daer dooz de erfsonde te boe-
ten/ oft af te legghen verhoopen-
de/ ghesondeert op den spreuck
Christi: Op sal u doopen met wyer
ende geest. Gheeft geconsecreert
broot/ ende ongemengden loute-
ren geconsecreerden wijn geven sp
op de Griecsche wyse/ beyde jon-
ge onmondige kinderen ende oude
lieden in beyde ghedaenten. Na
den doop haerder kinderen volcht
terstont de Doyminge dooz eenen
flechten Priester. In de Wisse
hebben sp sommige sonderlinghe
manieren/ ende wanneer sp
Doochtijt houden/so komen mans
en vrouwen neerstich totter Wisse/
ende beginnen met helder stemmen
te jubileren/ sp springhen met de
voeten/ klappen met de handen/
bedypben veel vzeinde hant-geba-
ren/ ende deplen haer namaels
Rotwys/ daer ses oft seiven/ gin-
der negen oft thien in eenen rinck/
gelijckamen by ons dooz danst/ en
singen de gantschen Wisse dooz/
dit spel bedypben sp oock de Wep-
lige Wonden/ sonderlinghe den
Paetsnacht/den gantschen nacht
deure/ met dwaer debotien ende
neerstigen aenhouden/ dat by tp-
den sommige daer af kranck woz-
den. Dese Indiani konnen de
Sarzaceense sprake/ die sp ghe-
brupcken/ wanneer sp willen/ sp
hebben nochtans onder hen selven
in haer affeyzen ende Gods-dien-
sten haer epyghen sprake/ alleman
verstandelijck/ haren Alphabeet
heeft 47. letteren.

Abonture
der India-
nen onder
de wisse.

Wonderlijke Ordens, Sec-
ten, Spectakelen, ende sels
verkoren Geestelijckheden van
sommige valsche Christenen, de
Geesselaers oft Geessel-beeren
genaemt.

A Anno 1349. Recht na de sterf-
te/ quamen twee hondert
Geesselaers in Elfsaten na Straef-
boezh/ twee ende twee process-
wysen in een gelid/ met een dooz-
ghebraghen Dane/ doozsingher/
Heerssen ende Crups. Waer sp
dooz de Steden ende Doozen gin-
gen/ luydemen met alle klokken/ sp
hadden al mantels aen/ ende Woe-
den op 't hooft met roode Crup-
pen. In de Steden gingen sp in
de Kercken/ ontkleeden haer bo-
ven den Gorden/ ende hieuten
haer met geknoopte geesselen/ende
als haren doozganger seyde: Je-
sus wert gelaet met gallen/ daer-
omme sullen wy aen een Crup-
ballen. Tot dese woorden vielen
sp al krupswys op der Aerden/
dattet plaetse oft klerste. Daer na
nooden haer de Doozgers/ den ee-
nen thiene/ den anderen twintich/
een pegelijck na zyn vermogen tot
spnen hupse/ ende onthielden hen
lieden wel. Sp lieten niemant in
haer Doozen oft Reghel/ oft by
moeste vierendertich dagen alleen
binnen blyben/ ende moeste alsoo
veel penninge hebben/ datter hem
desen tijt lanch alle dage vier ghe-
beurde. Sp en doozten geen gers-
berge eysen/ oock in geen hups
comen dan genoot zijnde oock met
geen vrouwen spreken op groote
boete ende veel slagen. Sp namen
oock Papen in haer Doozen/maer
sp en

Statuten/
Cereмо-
nien ende
Gozden
der Geesse-
laers.

sp en lietense tot geenen dienste ko-
men/ noch in haren heymelijcken
Raet gaen.

Broech ende spaede tot gelup-
der Clocken trocken sp in 't velt
om penitentie te doene/ althijds
twee ende twee na haer lieder ge-
bupck/ ende als sp quamen aen
de Geessel-plaetse/ ontkleeden sp
haer tot aen den Gozdel/ ende lep-
den haer neder aen eenen wyden
Kinck/ ende also eenen gefondicht
hadde/ also lach sp met een gege-
den teecken: was een mepneedich/
sollach sp krupswijs op eender sp-
de/ ende rechte spne booswichts
tonge uyt/ was peimant eenen G-
ber speeder/ so leyde sp hem crup-
swijs op spnen bupck/ also laghen
sp na menigerhande sonde/ so dat
men aen eenen pegghelijcken kende
wat sp gedaen hadde/ 't welck sp
oock opentlijck dickwils dooz alle
't volck bekenden ende lude biech-
teden. Daer na schreet haren

Spectakel
der Geesse-
laers.

Meester na ordeninge ober haer
allen/ ende sprack tot eenen pege-
lijcken in den schreet: Staet op
dooz de repne Martelaers eere/
ende waegt u te sondighen meere.
Terstont stont een pegghelijck op/
ende ginck spnen Meester na/ ober
de noch-liggende broeders schree-
dende. Ten lesten als sp alle opge-
staen waren/ geesselden sp haer
alle met nescelen/ ende daer aen ge-
blochten knoopen ofte pizchelen/
ende songen alle bygeloooffche lie-
dekens. Daer na trocken sp eenen
brieff uyt/ dien hadde hen Godt
dooz eenen Engel (so sp voozga-
den) van den Hemel afgesonden/
daer inne stont veel fantaspe/ hoe
dat Godt vertoopt was ober de
Werelt/ ende de selbe te destrueren

hadde voozgenomen: maer
dat sp 't dooz haer voorbidden
aen sijn moeder voozkomen had-
den/ &c. Na den gijlefen brieff
ende vol-eyn spele trocken sp we-
derom Processi-wyse in de Stadt/
wie dan ghenade hadde (soo 't
Godt behaecht/ die noodse t' spnen
hupse.

Predicatie
ende Dite-
ven der
Geesse-
laers.

Du tot sulck haer spel was een
groot toe-looopen ende weenen
van devotien/ ende dat volck ge-
loofde/ dat desen brieff van den He-
mel gekomen was. Als dan Ge-
sichliche somwplen daer teghen
spraken (die liever gesien hadden
dat men hen lieden hadde aengge-
hangen/ ende dese slaep-droncken
die hen afsingen/ hen toegeboecht
hadde) en naden Segel vzaechden/
soo spraken sp/ wie de Evangelia
gesegelt hadde/ ende brachten de
lieden daer toe/ dat sp haer meer
geloofden dan de Papen. Alsoo
quamender op dese repse alleen tot
Straesborch meer dan dupsent
mannen in haer gheselschap/ ende
deylden haer een partpe den Kijn
af/ ende d' ander den Kijn op/ ende
haren hoop wert soo groot/ dat
het niet alle Geeselijcken/ maer
oock den Paus ende Kysers ver-
doot/ ende besochden/ dat sp de
gantche Werelt bekeeren souden/
want sp namen haer so grooter
heplichept aen/ dat sp haer oock
der wonder-teecken en beragenden/
ende broeghen te Straesborch een
doot tint omme haren Kinck/ dat
wilden sp wederomme levendich
maken maer de Conste ghebzack
hen. Daernaer swemde den apen-
hoop toe/ soo dat niet alleen de
Vrouwen dese Bedevaert ende
Gozden oock aen namen: maer

doch knechtken ende kinderen / die ghelijck de Apen de boozgaende na doen wilden / ende alreede upt trocken / maer die van Straesbozgh wilden met alle Clocken teghen henlieden stormen / ende men wert haers moede / ende men began haer groot bedroch ende valschept te merken : Also dat men se niet seer meer t'huys en noode. En als sy nu moesten hunger lyden / doen hielt een tijt lanck met sommige van selfs op / die 't om den buicks wille hadden begonnen. Ten laetsten geboot den Paus allen Bisschoppen by der hoochster ongenade / dat sy den Geesselaers soudren het lant verbieden / ende de gene die haer daer toe niet en wilden heeren / soudren wech helpen. Soo verbootmen henlieden noch Straesbozgh / so datter geenen meer in komen en dorste. Die hem selven geeselen wilde / die soude 't te huys in syne camer doen. Also nam dit geselschap in eenen halben Jare also toe / ende oock een eynde / de welke nochtans seiden / dat sy drie-en-dertich Jaer ende een half dueren soude. Dit hebbe ick so neerstich vertelt / ende het selve niet comen boozbygaen / op dat ick myne Duytschen dooz ooghen stelle hare groote dwaeshept / hoe wyse Lieden dat sy altyts gheweest hebben / ende des dullen gepuyels / ofte des volcks aert / hoe 't hem altyts Apen laet / ende sonder eenige wetenschap henen swermt / ghelijck het boven in Germania aengewezen / ende eerst aen 't boozgaende blat oock een merckelijck exempel beschreven is.

Daer te doyen Anno M. CC.

ende Iry. roerde hem dese Sechte oock / ende quamden by de dupsent ende twee hondert nae Straesbozgh / den selven bielen doen ter tijt by de drie hondert Bozgeren toe / evenwel verkroop als doen dese Sechte terfont.

Daer na in 't Jaer dupsent twee hondert ende ses-en-tnegentich / rechte sy wederom den cop op / daer quamender achtchien nae Straesbozgh met onghedulde Sacklakenen / maer het wert haest vertust.

Maronite sonderlinge Christenen in Phenicia.

Onder den Berch Libano in Phenicia / niet verze dan der Sadt Biblium / daer woonen vermenpde Christenen in grooten gestale / van Marone haren Meester ende Leeraer / Maronite genaemt / so geschickt totter Bozlage in Bozghen ende ander geweeren / als nauwe eenich volck : Maer niet so seer ernstich in den aengrijp : maer blucht-bechters in der haest ende blucht.

Dese houden met Marone / datter niet meer dan eenen wille ende uytwerkinge in Christo geweest heeft / daer inne volgende ende toevallende Marhario den versierder van deser Leere / in het sesste Concilio tot Constantinopolen verdoemt / ende in desen haren waen hebben sy by de vijf hondert Jaeren gestaen / ende daerom verbanen geweest / maer daer na wederom gekeert / in ende dooz de handden Emirici eens Patriarchs tot Antiochia den Paus wederom gehult / ende haer ketterpe te verlaten

Geloveder
Maroniters
Christenen.

Geesse-
laers Se-
te vergaet.

laten gestwozen / waerom sp dan
wierden aengenomen / gelijk sp
wederom aennamen alle Statu-
ten ende Ceremonien des Paus.

Vaeromme / oft wel alle andere
Bisschoppen ende Prelaten van
ander Patien ende geloben eerst
vertelt / noch Bisschops Hoet /
Kinck / Staf oft Clocken en ge-
bruycken / so hebben nochtans de-
se in alle die dinghen / oock in
Godtlijke diensten / so sijn noe-
men / ende Sacramenten der
Roomsche kercke / gelijk geweest.
Vaerom haren Patriach in het
Concilio tot Roemen / onder den

Paus Innocentio den derden ge-
houden / weert geacht wert. Maer
sp zijn wederom afgheballen in
haer oude gewoonheyt / den Paus
verlatende.

Dese Maronite en woonen niet
altijds te Jerusalem / maer upt
debotie ende liefde tot de heplige
plaetsen / bevaerden sp dickwils
derwaerts / bysonder op de hoo-
ge Feesten. Sp en hebben geen
eygen spzaecke: maer gebruycken
daer teghen de Sarzaccensche
Landtspzaecke / oft de Chaldeen-
sche.

Dees Beschryvingh van Europa is by onsen Auteurs
wey al wat conincs ende ghebeyckelijc / byengende deel
plaetsen ende Landen tot dien / welcke andersins in der
waerheyt tot Africam ende Asian behozen / gelijk boven
ghenoeych ghebleken is ende noch bijcht met dat eenighe
exempel / goetwel daer meer sijn / van Caprobane of Su-
matra / &c. behalven dat alles in 't wold ongefelt is / en-
de genoeyt on-oordentlich. Heeft my dies halben goet ge-
docht merckte woorde en generael begriyp van Euro-
pa ende de Landen daer in leggende te maecten.

Europa dan begriyp in sich ten prinpaelen dese vooz-
naemste Landen. Germania of Duytslant / Franckrijck /
Hispanien / Italien / Grieken-land / Britannien / Dene-
mercken / Sweden / Poolen / Russen-land of Mosco-
vien / Hungarien / &c.

Duytslant is tweederleij / Opper Duytslant ende Ae-
der Duytslant. Opper Duytslant begriyp in sich dees
naevolgende Provincien of Landen / als daer sijn / Swit-
serlant / Elzas / Swaben / Bissgaw / Wirtenberger-land /
Beyeren / Saltzburgh / Franken-land / de Paltz / Bo-
hemien / Moravien / Gollen-riick / Sier-marck / Croa-
tien / Carinthien / Carniolen / Tirol / &c.

Switserlant leyt tusschen den Rijn / de Rhone / de Bo-
den Zee / & geberchte Jura ende de Alpes besloten in i.
plaetsen / of Cantons onderghewen: waer van de vier
dan de Geresoonerde Kelighe sijn / naemtelijck Bern /
Zurich / Basel / al waer een vooz treffelijcke Academie
is / ende Schaffhausen. Voozt sieden Doersche / naemtelijck
Lucera / Griburg / Soloturn / Zug / Uri / Under-
walden / ende Schwitz / mede noch twee / die beyde de Ke-
nigen byghijck toe laeren / als Glaritz ende Appenzel / &c.

Elzas bestaet in twee Kant Graeffschappen / & Opper-
kerste / in welke Calmar / Selesstadt / ende Kufack /
vooz treffelike Sieden sijn leggende: ender Onderste /
waer in legghen Zabern / ende Hagenow / als mede
Graeffburgh / &c.

Bissgaw ober ende aen die Rijn leggende heeft twee

Hoofsteden / d' eerste is Triburgh / d' ander Bressach /
genoeych vooz des laingh duynigen Duytsen oorlogh ver-
maert.

Swaben begriyp in sich dees plaetsen als de vooz-
naemste / Aufburgh / Dinn / Nozdinghen / Memmingen /
Uindau / Tussen / Hoedwiel / &c.

Wirtenbergerlant is een Hertoghdorn / wiens vooz-
naemste Sieden sijn Tubinghen / Stuttgart / Kotten-
burgh / Constat / &c. tot dit Hertoghdorn behoort mede
t' Graeffschap Nompelgerd / doch legt aen de grensen
van Elzas ende Burgundien.

Franken-land een Hertoghdorn / als mede een Bisdorn /
onder de naem van Wurzburg (herbipolis) een ver-
maerde Stadt. Voozt in der Frankenlant leyt die wijs
heroemde kooy-stadt Frankfoort aen den Rijn / allent-
halben vooz sijn Jaer-merck of Misse genoeych beken-
mede een vooztreffelijcke Bisschoplijcke Stadt / welck
gerekent wort in 't midden van gheheel Duytslant te leg-
ghen. Hier is oock t' Slot Aufbach leggende mer den
naem van een Maerk-graeffschap.

De Palts is tweederleij / naemtelijck de Palts aen den
Rijn ende de Poper Palts ober Rijn. De Palts aen den
Rijn / heeft vooz sijn Hoofst-adt Bepdelbergh / alwaer
mede de Hofhoudinge van de Paltzische keur- / oost plach
te sijn. Daer de Rijn ende de Rieker in malkaer vloepen
leyt de stercke fortreffe Manheim. Voozt op de selben
strecke tusschen Elzas ende de Palts leyt het Merck-
Graeffschap van Baden / waer van de Hof-plaets is
Durlach een Stadt met een treffelijck Slot.

d' Ober Palts / of de Poper Palts wort andersins nu
mede Nozdgaw ghenoemt / van welken t' hooft is Am-
bergh / vooztz Riburgh ende Saltzbach / item t' lant-
graeffschap Lichtenbergh / als oock Eger / een Kijcks-
stadt. Doch t' vooztreffelickste ende troefte van allen is
Purenbergh / alsoo tusschen Franken / Swaben ende
Beyeren ingesloten / dat sp als een vooztreffelick Kijck-
stadt onder geens anders ghebeert wil staen. Hier hebben

van langer waert of alrijt de subtylfte konfenaers in
Mechanick hantken gewoont.

Beperen is mede twederlepe / Opper / 't welck nae
't welken ende Onder / 't welck sich uytstreckt nae
't Oosten. In Opper Beperen leght Munchem de
Hooft-stad / voorts Ingelslad / ende Frisingen etc. In
Onder Beperen leggen Kegenburgh / Passaw / Landshut
/ Straubinghen / etc. In Beperen leyt mede dat
Herts-Bisdom van Saltzburg / alsoo nae de stad van
dien naem geheten.

Tyrol 't grootste Graeffschap van gans Europa leg-
gende midden in 't geberchte Alpes / ende alsoo vooreen
deel als in Duyslant ende vooreen deel mede als in Ita-
lien / is alsoo van 't Slot Tyrol ghenoeemt. Hier in leg-
ghen Inspruck / Trenten / Volsan / ende Brix / synde
mede een Bisdom.

Oosten-ryck / 't eenighste Herts-Hartoghdome in Eu-
ropa / is twederlepe: Opper ende Neder Oostenryck.
Opper Oostenryck tusschen den Donau ende Stier-
mark leggende heeft vooreen Hooft-stad Wenen / ghe-
noegh vermaert; voorts mede Lints aen den Donau
liggende / etc. Onder Oostenryck besloten tusschen Bo-
hemien / ende de rebiere de Donau ende Tysa / heeft
vooreen Hooft-stad Krems / etc. Onder 't hups van
Oostenryck behooren mede Stier-mark / Croatia / Karan-
tanten / ende werden daerom mede onder Duyslant
gherekent / hoewel sy andersins onder Hongarien / etc.
plachten gerekent te werden.

Stiermark leyt tusschen Oostenryck / Karanten / Kara-
baten / ende Hongarien besloten / ende wert in Ober en-
de Neder Stiermark verdeelt. D' Hooft-stad van ober
Stiermark is Bregenz ander Mure / vermits het aen de
rebiere de Mura is leggende. In neder Stiermark is
de Hooft-stad Gratz / synde een magnifike plaetse; vol-
ghen van Ruckelsburgh / Pettau / Marburg / Krems-
mend / ende Canis / doch Canis van de Tucken bemach-
tigt / mach nu met recht sterck geacht werden tot syn e-
gen / ende des geheelen Lants verders in tijt van oorlogh.

Croatien / of Karabaten voert een Koninklijke rypel
ende begreijpt mede in sich de Windische Mark / hoewel
andersins niet veel in syn schilt voerende / is oock in der
daet meerder onder Slabonien als Duyslant te reke-
nen / etc.

Karant (Carniola) is een Hartoghdome / wert verdeelt
in Onder Karant / anders oock 't Dage Karant genaemt /
vermits het in 't gheberchte leyt / ende met geen waters
doorbloeyt wert; ende is geheel onder 't gebiet van Italien
behoorende / doch d' inwoonders hoor so veel sy 't hups
van Oostenryck syn onderwoopen / spaken Duys (et.)
ende 't Opper Karant / leggende inde wallepen / ende ghe-
noegh met water hooffen / in welken mede de rebiere
Savus / neffens meer andere syn oorspronck neemt. Lau-
bach / aen een rebiere van dien naem gelegen / is hier de
Hooft-stad; volgt die booztreffelijke stercke Karanburgh
ende voorts Cilly / bereect mer de rypel van een Graef-
schap. D' Inwoonders syn eensoets Duysen / anderseits
Schlaven / etc.

Karanten (Cacuthia) een Hartoghdome / seer bergach-

tigh / tusschen Friul / Krain / ende Stiermark besloten /
is mede seer waertryck / onder andere rebiere bloeyt hier
doore de Dravis epitlick in den Donau blyende. De
voornaemste Steden alhier sijn Willach / Clagenfurt /
Dolckmark / Tudenbergh / ende de Hooft-stad Saut-
witz een schoone plaetse.

Bohemien is een Koninkryck / seer bosch-en-berghach-
tigh / mede int geberchte als in een ronde circuit vast beslo-
ten: de Hooft-stad is die booztreffelijke ende allenthalven
genoegh vermaerde Koninklijke Stadt Prage / waer de
Kebiere Moldau doore heen blyet. Volgen dan Pil-
sen / Koningsgratz / Kautenbergh / Limburgh / Bud-
wys / Laim / Saz / Leitmeritz / Commbaw / ende
Kachbad / etc. Bohemen voorts leght tusschen Saren /
Meyssen / Morabien / Silefen / Oostenryck ende Bepe-
ren etc. als besloten.

Morabien leyt tusschen Hongaren / Polen / Bohemen /
Silefen / ende Oostenryck besloten. De Hooft-stad is
Olmutz / volgen dan voorts Bran / Znaim / Aglaw / en-
de Krimel. Behoort in 't gheheel tot het Koninkryck
van Bohemen.

Neder Duyslant verbaet in sich Luick / Lothari-
ghen / Gulick / Cleef / Berglant / Colon / Crier / Wents /
West-phalen / Ost-Duyslant / Hessen / Turingen / Saren /
Meyssen / Ruypluwijk / Lants / Silefen / Bran-
denburg / Ansbach / Sticht Bremen / Pomeren / Me-
kelenburg / Holsteyn etc. ende dan noch voorts de Neder-
landen / ofte sekerstien Provincien met de naem van
Belgium genoeghsamen bekend.

Luick is een Bisdom tot het Duysle Keeser-ryck als
noch behoorende / hoe wel 't roncom van eenige der 17.
Nederlantse provincien beset is; heeft vooreen Hooft-
stad Luick / inde soo ghenaemt / voegens syn groote
macht naest langhe tyden verlaets van Keeseren ende
Koningen ontfien. Voorts isser Ruypl / met syn Slot / ende
Dullion / etc. 't Gehele Bisdom is nu den Byschop van
Colon onderwoopen.

Lotharingen is een booztreffelyk Hartoghdome / heb-
bende Burgundien ten westen en Zuyden / Elzas ten
Oosten / en Lutzenburgh ten Noorden. Hier in sijn de
voornaemste plaetsen / Metz / en bys Luick-stad / ende
't hooft van d' andere / doch nu naest langhe jaeren al on-
der 't gebiet der Francosen geweest hebbende / item Der-
dun / Hants / Toul / etc.

Gulick mede een Hartoghdome is alsoo ghenoeemt van
syn Hooft-stad oock Gulick geheten; voorts is alhier de
booztreffelijke Stadt Aken ghelegghen / genoegh van outs
vermaert doore de Hof-houdingh ende begraeffenis van
Karel de Groote / eerste Duysche Keeser / ende als noch
doore syn booztreffelijke Baed-wateren / etc.

Cleef is een Hartoghdome aen beyde syden van de Rijn
leggende / tusschen 't Sticht Colon / Drecht / ende Gu-
lick; heeft des voornaemste Steden als Cleef de Hooft-
stad / item den stercke ende treffelijke Stadt Wesel /
Emmerick / Kees / Santen / Duysborgh / Meurs /
synde oock een Graeffschap / etc.

Berglant is mede een Hartoghdome / aen Cleef pae-
lende / alwaar vooreen Hooft-stad gerekegt wert Dussel-
dorp / met syn Slot / etc.

Colet is ten Aerts-Bisdom / hebbende sijn hoof-stadt van dien selven naem / aen den Kijn gheleggen / ende van groote als mede woop-hantel de beinaemste van gheheel Duytslant / is mede een byze Kijck-stadt / waer aen dan volghet Bonn / een oud ende sterke plaetse / altoer den Aerts-Bischof / sijnde mede een Kijcks kuer-bozst sijn Hof houdt.

Crier t' anderd' Aerts-Bisdom / wert alsoo genaemt nae sijn hoof-stadt / mede Crier / of Treves van de Francken gheheten. Voorts is alhier Coblentz / een voortreffelijck plaets / aen den Kijn ende de Maefel beghe leggende mede Wiltich / altoer gemeynlijck de Aerts-Bischof / sijnde mede een Kijcks kuer-bozst sijn Hof houdt.

Meentz is t' derde Aerts-Bisdom / al mee soo genaemt nae sijn hoof-stadt / een treffelijck plaetse / neffens welck twee kongerkent werden Aichburg / altoer d' Aerts-Bischof / sijnde de derde kuer-bozst / ordinair sijn Hof houdt. Voorts legghen mede in deser twee Aerts-Bisdommen vaelen ende contreren t' hartogdom van Zwepburch / de Graefschappen Sarburch / Lippingen / Wirch / ende die voortreffelijck byze Kijcksteden / Woogms / Oppenheim / Spier / Frankenal / etc.

Westphalen streckt sich seer wijt uyt / als sijnde tusschen de Meieren de Weser / ende Kijn / Hessen ende Friesland bestoren / is ten aensien van t' lant bequamer om dersien als menschen te doeden / hoewel mede daed aen de Onnoorders van dien niet ontbreckt / van t' gemeyn uyt de natuurselvs schijnt pyns waerdich te sijn / want so sijn gemeenlijck schoon / ende wel ghesafoneert / eerder lant als hort / voorts sterck / ende moedigh / verslandigh ende begripshem / mede treffelijcke Crighs luyden. Westphalen wert in verscheydene Bisdommen ende Graefschappen verdeelt. De Bisdommen sijn vijf in t' gheal: dat van Munster / Paderborn / Minden / Osnabrug / ende Werden. De Graefschappen sijn veertich / waer onder de uytsienste wel sijn / Mark / Oldenburg / Delmenhorst / Bentheim / Aertsberg / Lingen / Teckelenburg / Waldek / etc. De voornaemste Steden alhier sijn dese / als voogt eerst Munster / een seer treffelijcke Bischoflijcke Stadt / neffens andere destighe qualiteyten / genouch andersins vermaert / voogt eerst door den opperzische ende raefende dwelmerpen der Weder-Doopers / die albaer een Koninklijcken Stetel onderleyden op te richten / doch geneght tot haer eynde verderf / ende eeuwighes smaet van die schandelijck Secte. Ten tweeden ende voogt dat hoogh loflijck werk van den eeuwighdurende Vrede / eerst tusschen onse bier ende ghhe Nederlanden ende den Spaensien Konink / voorts tusschen t' Duytse Keiser-ryck / ende die twee machtige karoonen van Franckrijck ende Sweden uypruickt / ende noch tusschen andere hooghe Leeden van Europa tracterende / waer toe d' Almaighge Goot voorts sine zeylen wille verlenen / op dat alsoo dat grouwelijcke Christen biot bergien en maet een eynde mach hebben / tot glorie ende eere sijnnes heyligen narins / ende rust sijn uytverkozene kuerke. Sijn mede seer vermaerde Steden in Westphalen Soet / Minden / Osnabrug / Paderborn / Dortmond / Lingen / etc.

Oost-Pruslant is een Graefschap / tusschen de Noordzee / Groeninge-lant / Westphalen / ende t' Stricht Bremen bestoren leggende / t' hoofst van dien is die vermaerde treffelijcke Stadt Embden / doch de Hofhouding des Graefs is tot Aurick / etc.

Hessen / een Lant-Graefschap / leghet tusschen Durlingen / Francken / Westphalen / Minden / Bimswick / etc. bestoren. Hier in leggen twee voornaemste Graefschappen / naemelijck / dat van Ligenham / ende Juida. De hoofst-stadt is Cassel / altoer de Lant-Graef sijn Hof houdt / voorts Marburg / Gießen / Zushach / Alfeld / etc. Tusschen Hessen ende den Kijn leghet de Wetterau / een schoon strecke Lants / in welcken mede dat edele Graefschap van Nassau is leggende / sijnde voogt waer een Baer-moeder der voortreffelijcke Helden van deser ende der vorighen eulden. Voorts leghet noch tusschen Hessen / Francken ende Durlingen t' Graefschap Bucquab / wiens hoofst is Fulda / altoer de treffelijcke Abbe van gehei Europa is / etc.

Wuringen is een Lantgraefschap tusschen de Meieren de Saal / ende Weser / Hartswolt / ende Wuringerwolt bestoren / is mede niet seer groot / doch treffelijck van alles versien / want t' heeft 12. Graefschappen ende Abben / berze ober de 100. Steden / ober de 200. stotten ende kastelen / ober de 1000. Doopen / daerenbouden seer vruchtbaer. De hoofst-stadt is Erfort / een van de grootste ende voortreffelijcke mee van Duytslant / voorts sijn beroemt Weymar / Jena / Jena / Gotha / etc. Onder ande heerlijckheden sijn hier mede t' hartogdom van Coburg / hebbende een hoofst-stadt van dien selven naem / niet een treffelijck Stet / ende t' Graefschap Schwarzburg / waer in voogt t' hoofst gerekent wert Einflad / mede een schoone plaetse / etc.

Saren wert tweedere gerekent / Opper-Saren / ende Neder-Saren / doch werden onder Neder-Saren dan mee gerekent / Holsteyn / Meckelenburg / Lünenburg / t' Stet Bremen etc. welcke besonder van ons hier na in t' kortze beschreven werden. Hier sijn onder de beroemste Steden mee Wittenbergh aen de Elbe / ende Hall aen de Saal / voorts Magdeburg / die voortreffelijcke Stadt / bereert met den rytel van een Burghgraefschap des Kijcks ende een Aerts-Bisdom / doch nu aen kuer-Brandenburg in de Munsterse vredehandelingh met de naem van een seculier Prinsdom toegestanden / etc. In Saren liggen mede voogt eerst t' Prinsdom van Anhalt / also van sijn hoofst-Stet genaemt onder dit Prinsdom sijn wedoom twee Graefschappen / als dat van Anhalt / ende Sach / voorts een Baronie van Bernburg / ende die twee prinselijcke Steden Dessau / ende Zerbst. Ten tweeden leghet mede in Saren dat voortreffelijcke Graefschap van Anhalt / na den vlerke van dien naem alsoo gheheten / onder welken noch wel vier ande Graefschappen behoren.

Meissen is een Mark-Graefschap / een oberlopende rijk ende genueghelijcke Lantsoutwe / tusschen Lussits / Bohemen / Saren / en Durlingen begrepen. Heft mede veel voortreffelijcke ende uytmuntende Steden / als aen sijn Leipigh / Dresden / Naumburg / Freyberg / Annaberg / Marberg / Gotha / Chemnitz / Meissen / Zwickau / Zatz / etc. Voorts leggen in Meissen voogt

voorzert Doyland / wiens Hooft-stad Hoff heet; ende t'Prinsdom van Suerbergh / ende t'Graeffschap van Hennebergh / &c.

Brunswijck is mede een voortreffelijc Hartoghdome / also na sijn Hooft-Stad Brunswijck genaemt / zijnde een rijck ende machtighe stede; voorts sijn hier genoeg mede vermaert Halwerfstad / Hildefeyn / Hainolwer / Goslar / Helmstad / ende Wolfenbuttel / met sijn Slot by nae onwinbaer te rekenen.

Lausitz leyt tusschen d' Elts / Oder / ende t'Bohemische gheberchte verbaeret / aen den nooyd-westen mede aen Silesien paelende / genoeg bekent met den naem van Ses Stadt / vermits het ses schoone plaetsen of Steden is begreppende / als naemtelijck / Bautzen / Goltz / Sittau / Canitz / Luben / Golen / waer van de drie eerste voortreffelijke steden moeten gherekent werden.

Silesien is een groot ende rijck Hartoghdome / tusschen Mercken / Heers-wolt / Lausitz / Bohemen ende Polen besloren / ende begreijp in sich wel 16 Prinsdommen / aldus gheheten / Breslau / Glogau / Sagan / Schweinitz / Algnitz / Brieg / Jersse / Crossen / Telschen / Oppelen / Barchow / Münsterbergh / Crappe / Laure / Dife / ende Jagerndorff. Onder de Steden alhier is de treijckste Breslau / mogende een van die drie schoonste Steden van gansch Duyslant verstrecken / als daer sijn München / Leppich / ende dit Breslau, voorts van Groot Glogau / Sagan / Schweinitz / Jersse / Algnitz / Brieg / Glogu / Oppelen / Crappe / Telschen / &c. Item Glaz / tusschen Bohemen ende Silesien leggende / met de naem van een Graeffschap.

Brandenburgh is een March-graeffschap / ende Carbozstendom ende wert t'weerdelepe genoemt / Olt-Brandenburgh / ende Nieu-Brandenburgh. Olt-Brandenburgh leyt aen de Riebiere de Spree / ende heeft voort sijn Hooft-stad Brandenburgh / van dien selven naem als t'geheelen March-graeffschap.

Nieu-Brandenburgh wert doot de Riebiere de Weert ende d' Oder dootvloeyer / ende t' Hooft van dien is Frankfort aen den Oder; voorts sijn daer Berlyn / alwaer de Hof-houdingh des Keijzer-vorsten is / een gheueghlijcke plaets; mede Koessteyn / vermaert doot sijn stercke; als oock is Spandau / niet verze van Berlyn gelegen. t' Hartoghdome Crossen wert nu mede een ghe-deel van dit March-graeffschap gerekent / &c.

Lunenburgh is een Hartoghdome / also na sijn Hooft-stad genaemt / heeft seer voortreffelijke Sout-keetten / van waer allenthalven dat Lunenburger Sout-bykans doot geheel Europa versonden wert; de woonste der Hertogen is Ell, voorts Walsrode / Winsen / Gifhorn / Calterse Wizen / Dannebergh / de naem van een Graeffschap voerende / &c. Begreijp mede in sich t' Graeffschap Hone / alsoo ghenaemt nae de Stadt / aen de Weser leggende / gelijk mede doot Nienborgh / een voortreffelijke Stadt mede sijn Slot. Lunenburgh leyt coniform van Noordendooz / Oosten gherekent / tusschen Neder-Saen / Meklenburgh / Brandenburgh / Naegdeburgh / Brunswijck / Westphalen / ende Stijt Bremen en Dieren besloren /

Bremen is een Aerts-Bisdom / leggende tusschen Hol-

steyn / t' Sticht Verden / Hone / ende Oldenburgh besloren; doch is nu in dees Duysche bende den Keijzer. Sweden erlijck toegeslaen ende opgebracht met de tuit van een Prins-dom des H. Rycks. Is sonderlingh vermaert doot sijn Hooft-stad Bremen aen de Weser leggende / ende dies tot Keijzer-handel ende negotie genoegh dienlijgh. Voorts l'gh hier ontrent Staden / dicht of nae by den Elts / als geen Duysche miyl verschillende / aen een rebiere den de Schwinghe ghenaemt / alwaer de Stapel van de Engelsche laeckenen / ende lange jaren gewest is; de residentie plaets of Hof-houdinghe der Aerts-Bisshoppen is gewest Dode of Bremer-bode / aen de rebiere d' Ost gelegen / ende is een Slot met een voornaem gebuyte / &c.

Holsteyn wert gemeenlijck afgedeeft in kleen Holsteyn / of Stozmar / ende voorts Ditmarfen / en Sleswigh; doch de Ditmarfen besloren eigentijck en al onder t' konnec-rijck Denemaecken. De Hooft-stad is Holsteyn / aen den Elts leggende / allenthalven beroemt doot een van de voortreffelijcke roop ende vye han-ze Steden van gansch Europa / item Kiel / Eikenfort / ende Husen / mede schoone plaetsen; het landwaerts in legghen Cee-sburgh / Kensburgh / ende Sleswigh ver-ert met de tytel van een Hartoghdome; met verze hier van af leghet het Slot Gortop / alwaer de Hartogen van Sleswigh haer Hof gemeenlijck plaetsen te houden / &c.

Meklenburgh is een Hartoghdome / leggende tusschen de Belt oft Oost-ze / Pomeran / Brandenburgh / ende Holsteyn besloren. Verbaet in sich verschevene voortreffelijke Steden / als daer sijn Lubek / Rostock / ende Wismaer / alle drie upruimende in trafiquen ende neringhen van koop-handel / insonderheyt Lubek een groot ende aensienlijke Stadt / alwaer daeghs ende maels uyt Sweden ende Moscobien groote handel gedebeu wert.

Pomeran een voortreffelijck / upermaeten vruchtbaer Hartoghdome strekt sich in t' laengh reffens de kust van de Belt / of Oost-ze / den selven noodigher hant allenthalven van sich af gelatende; ende waer in sijn voortreffelijckheyt onder andere mede blyjck / begreijp in sich wel sefen kleynere ende mindere Hartoghdommen; als daer sijn Wenden / Starin / Gultskow / Wolgast / Wismar / Rugen / Barchow / sijnde Rugen ende Nedom Eplanden in de Oost-ze ghelegghen. d' Hooft-stad is Starin / een seer destrigh plaets / obervloeyende van Ooyt-handel; voorts sijnde Straelsfont / Wolgast / Grypswood / Wolin / Stargard / Colberg / Canaim / Cossin / ende Stolp / &c. alle beroemde ende vermaerde plaetsen / hoe-wel d' een meer als d' ander / &c.

Ende soo deel van Hoogh Duyslant / in korte verklaringshe; als mede de vermaerde plaetsen in Neder-Duyslant leggende / ende tot het kleijffelijck eigentijck behoende; Volghet nu mede in korten van de seuenien Nederlantische Provincien / met den naem van Belguum / gelijk vooren aengeboven is / genoegh bekent / sijnde in der daed niet anders als een t' samen mengelingh van Duysche en Franse / oft eigentijck te spreken / Gallische volckeren / welcke doot lanchtyt van tijt / ende tusschen komende toebalen van Oozloghen ende mede bende / of handeligh / te samen gekoocht sijn meer in name / als in der daed; also sijn diuersche ende verschevene soymen van

Regierungen ende Staat 't merendeel onder malkanderen hebben. Daer ghelegentheit is sodanich / dat sy van Noorden met de Wyts / of Noord-zee / van Oosten met Oost-Friesland / Westphalen / Gulick / Cleef / Colen / Orier / ende noorts van Zuiden en Westen 't merendeel met Frankryck omringet werden. Van dees seventien sijn vier Hartogdommen / Zabant / Limburgh / Lutzenburg / Gelderland. Seven Graefschappen / Vlaenderen / Artops / Henegou / Holland / Zeeland / Nammen / Zutphen : een Marquisaerschap des h. Rijcks / naemlyck / Antwerpen. Dief heerlijckheden / Friesland / Mechelen / 't Stifft Dytrecht / Overijssel / Groningen. Doch sijn dees seventien Provincien upt oorake van die overgrootelijcke ende noyt ghehoorde Tyrannien der Gouverneurs van de kroone Spanien onder malkanderen also gescheut ende berdepte / dat daer sy te voegen verbonden zijnde dooz haer macht Monarchien tot schick konden dienen / ten laetsten dooz inlandtse factien ober hoop / ende ten spiegel van haer ellenben aen alle de werelt dienben / tot dat epnelyck tye befondere leden daer van gewozen sijn / waer ban 't eene dooz loofe practycken / en openbaer geweld van den Hispaniers vermeister / tot haeren ewigen vrede de name van berheerde Provincien moeten boren ; daer ter contrarie eenige weynige te rugge siende na hare oude Privilegien / ende vryheden van waeten en opzomantien in hare regeringe / ende overteygenbe d' ommenscheleke onderdrukkingen in Gods dienst na Politie haer vry geborchen hebben / so dat sy epnelyck na so lang duyrigen bloeygen Oorloog / verlebene Jaer 1648. Van de kroone van Spanien / selver by gheslelt / ende by de Souveraeine Provincien ende Staaten te wesen berklaert ende upgeroepen sijn / waer op de kroone van Spanien / noch permant anders opt ende opt eenich pretens op mach of kan ghebyuren ; 't welck doozwaer een groote senen is van Godt de Heer ober dese bereyngde Landen / by aldien sy de selbe smet goeder ende danckbaarder herte wilsen gedoncken / en sulcke Godes almachtighe hant allen toefschybbende / hem daer oock volkomentlyck by looben en prysen.

De berheerde Provincien / ende onder 't jock der Spaensche kroone als noch zijnde / sijn dees nabolgende / Zabant / Limburgh / Lutzenburgh / een gebeelt van Gelderland / Vlaenderen / Artops / Henegou / Nammen / 't Marquisaerschap des h. Rijcks / ende Mechelen.

Zabant is een Hartogdom / tusschen Vlaenderen / Henegou / Nammen / 't Bisdom Luyck / Gelderland / Holland / ende Zeeland / by na in 't rone besloten. Heeft veel uymuntende kostelijcke Steden / als Antwerpen / met sijn iurisdicte begryp en dat Marquisaerschap des h. Rijcks : ende is alhier van de Spaniaerden een Castell gebout tot bescherming / of wel eer tot dwangh van dese machtige Staat / welck by na dooz onwinbaer gerekent wort. Welken een magnifike plaats is noch meerder verleen doot de Hof houwinghe der Gouverneurs ende Generalen wegens Spanien. Hertogen Bosch / arijt onwinbaer gheacht / ten sy 't selbe dooz de Hooychmogende Staten der bereyngde Nederlanden gedwoongen was de byzpe : mede aen te nemen Anno 1629. Alden / groot ende wijt is versien met een vermaerde A-

cademie. Dooz sijn daer Zbeda / Sehenbergen / Bergen-op-zoom / Lier / Herentals / Dieft / Cienen ende Gentblours &c. Mechelen een van de boognaemste ende tierlijcke Steden niet alleen van Zabant / maer oock van gansch Nederland / maect mede een van de 17. Nederlantse Provincien upt / onder de naem van een heerlijckheit / &c. Alwaer mede d' hoogen Staat sijn residentie stoel heeft. In Zabant leggen berfchepden heerlijckheden / als Herfchot een Hartogdom / Bergen-op-zoom / een Marquisaerschap / Hoofststraten en Nagen / Graefschappen / Zbeda / Dieft / Zimbergen &c. Baroupen. Onder de Gemeerde Provincien forzeren de Steden van Bergen-op-zoom / Hertogen Bosch / Zbeda / Sehenbergen / Epindhoben / Helmont / Maestricht / etc.

Limburgh een Hartogdom tusschen 't Lant van Luyck ende Gulick besloten / also genaemt na sijn Hoofststadt Limburgh / van welken Westwaerts aen Luyck lept / ende ontrent Noord-Oostwaerts ober de vier Dupsche / of Nyaen van daer Aken. In dit Hartogdom ligghe twee Graefschappen / als dat van Dalem en Valkenburgh etc.

Lutzenburgh is een Hartogdom van geen seer groote renomme / tusschen 't lant van Luyck / Nammen / Aorepen / de Mosel ende Maes besloten. d' Hoofststadt is mede genaemt Lutzenborch / wel sterck / doch onafsonlijck ; doozs hoozt hier mede toe Wiedenjobe / of Theontaille / een seer stercke plaats aen de Mosel leggende / ende 't gehele lant genoegh als beschermende / doch is nu onder 't gebiet van de kroone Frankryck.

Vlaenderen is 't grootste Graefschap in geheel Chytenryck / heeft de Noord-zee ende Zeeland ten Noorden. Zabant ten Oosten / Henegou ende Artops ten Zuiden / Frankryck ten Westen : Gent / alwaer is eysse kaedel de Wyfde Anno 1500. is geboren / is de Hoofststadt van dit Graefschap / een van de grootste Steden in geheel Europa ; hoe wel Wygge om de schoonheyt ende vermaerlyckheyt schijnt dooz ghetrocken te moeten werden. Volgen als dan Doornick / Coztrijck / Dorduy / Apsel / Byveren / Nieu-Doozt / Sluys / Dymkercken / Oostende / ende Gzelvelingen / &c. Van welcke Steden Sluys nader de bereyngde Nederlanden hoozt / gelijck noch meer andere / als Hulst / Arel / Vredenburgh / &c. ende sijn in dees bloedige Oorlooch tusschen de kenen Dancryck ende Spanien / Gzelvelingen / Dymkercken / &c. aen Dancryck by soze ghevaecht / so dat Vlaenderen nu drie Heeren moet dienen.

Artops een Graefschap lept tusschen Vlaenderen ende Frankryck besloten. d' Hoofststadt is Arecht / of Arzas / mede in dese Oorlogen onder 't gewelt der Fransosjen geraecht / een voortrefelijcke plaats : van hier komen ons die stoffen toe / diemen gementlyck met een beooygen kael Kaez Domefijn noemt / vermits sy van Arzas konen. Dooz sijn hier vermaert Lents / Dethune / Bapaume ende S. Paul / mede bereert met de Certe van een Graefschap / Allics / Bernes / &c. Ober desen sijn Arzas ende S. Omer Bisdommen / etc.

Henegou een Graefschap mede / heeft Vlaenderen ende Zabant ten Noorden / 't Graefschap Nammen ende 't Bisdom van Luyck ten Oosten / Frankryck ten Zuiden / Artops ende Vlaenderen westwaerts Westen. De

Hoofst-stad alhier is **Zeegen** een sterke plaats; voorts **Balenhijm** / **Cammerijk** / een **Wisdoom** / ende by nae een **Provincie** op sich selven gerekent / &c.

Namen eyndtlich is al mee een **Graeffschap** tusschen **Brabant** / **Luttenborch** / **Wuyck** / **Henegou** / ende **Flaenderen** besloten / d' **Hoofst-stad** is **Namen** alleen waerbij om dooz sijn sterke vermaert te zijn.

De geunierde **Provincien** met de naem van **vereinigde Nederlanden** / ende byp gebochten ende gekende **Staten** sijn dese navolgende / als t' **Hartochdom** van **Gelderland** / met het **Graeffschap Zutphen** / de **Graeffschappen** van **Holland** / ende **Zeeland** / t' **Wisdoom** van **Drecht** / ende de **Heerlijkheden** van **Friesland** / **Ober-ijssel** en **Groningen**.

Gelderland / zijnde een **Hartochdom** lecht tusschen de **Zuyperzee** / **Ober-ijssel** / **Gulick** / **Leeff** / **Brabant** / **Holland** / ende t' **Stift Drecht** besloten / ende is vooz een gebelt als noch onder t' iock ende gebiet der **Spanischen** / beslaende insonderheyt in de **Steden** / **Kuremonde** / **Belre** / **Denloo** / &c. vooz t' merendeel nochtans onder de regerninge der **Hooghmooghe Heren Staten Generael** / &c. Ende is in drie verschepte delen of **quartieren** afgebeylt / namentlich de **Deluwe** / de **Wetuwe** / ende t' **Graeffschap Zutphen**. De **Deluwe** begriipt in sich vooz eerst **Arnhem** / al waer t' **hoff** van **Gelderland** is / mede **Arderwijk** / nu binnen een jaer of twee in plaats van een **Gymnasium** bereert met een **publiken Academie** / ende ter **Elburg** / een kleyn doch rietlich **Steedtje**. De **Wetuwe** is sonderlingh versien ten eersten met twee **Graeffschappen** / als dat van **Buren** ende **Eulenburch** / voorts met twee obersterke **Steden** ende **basticheden** / als daer sijn **Rijmbuighen** ende **Bommel** / &c. t' derde deel is t' **Graeffschap Zutphen** / t' welck op sich self mede een **Provincie** uptmackt onder de 17. ende is alhier de **Hoofst-plaets** die voortreffelijke **Stad** van **Zutphen** ; voorts **Gzoll** / **Breefozt** / **Rochem** / &c.

Holland is een **Graeffschap** / gelegen tusschen de **Noorder** en **Zuyder-Zee** / voorts t' **Stift Drecht** ende de **Hartochdommen** van **Gelderland** ende **Brabant** / dooz sijn **krachtighe** ende **hoophandel** so beroemt ende **machtich** / als eenich **lant** na sijn groote onder de **Sonne** oock mach wesen. t' **Wet** in twee deelen afgescheyden / als **Zuyt-Holland** ende **Noord-Holland** / sich van malckanderen afdeylende als met een rechte linie / vooz de **Steden Amsterdam** ende **Harlem** getrocken. d' **Hoofst-stad** van ganssch **Holland** is **Dordrecht** een voortreffelijke oude **Stad** : voorts sijn daer **Amsterdam** / t' welck met groote redenen een **klepne** werelt mach genaemt werden ; **Uyden** om haet **stantbafichheyt** ende pber vooz d' **algemene Wyphet** met een voortreffelijke **Academie** begisticht. **Delft** / zijnde het **hoff** van **Holland** / hoe wel de vergaderingen hebendaege al te **amen in s' Graven-Hage** gehouden werden / d' alder voortreffelijkste ende **magnifickste** **Wlecke** in ganssch **Europa** / d' alderbestickste **Steden** beschamende. **Rotterdam** / **Haerlem** / **Goude** / **Geertduydenberch** / **Alckmaer** / **Hoorn** / **Enckhuylen** / **Edam** / &c. Alle uptmunte ende **Steden**. **Holland** heeft vier **Eplanden** onder sich / waer van de twee leggen aan **Zuyd-Holland** / namentlich de **Briel** / ende **Geerhuiet** : d' andze twee aan **Noord-Holland** / namentlich **Texel** ende **Friesland** : voorts is

hier t' **Graeffschap** van **Egmont** / ende de **Baronie** van **Dianen** / d' **Herren** van **Biederode** toekomende.

Zeeland is mee een **Graeffschap** / leggende tusschen de **Noord-Zee** / **Holland** / **Brabant** / ende **Flaenderen** besloten ; is verdeelt in verscheptene **Eplanden** / waer van de uptmunte sijn **Walcheren** / **Schouwen** / **Zuyt-Bevelant** / ter **Colen**. **Op Walcheren** / legghen **Middelburch** / **Disfinghen** / ter **Deer** / ende **Armuyden** ; **Op Schouwen** leggen **Zierck-Zee** ende **Brouwers-Haven**. **Op Zuyt-Bevelant** lecht ter **Goese** ; ende op ter **Colen** / de **Stad** **Colen** / van waer geen volle **mpl** / **Zuyd-Ost** / waers af lecht de sterke **Stad** **Bergen-op-Zoom** / &c. **Drecht** / zijnde een **Stift** / is alcer een **Wisdoom** getweest / doch weert nu vooz een **Heerlijckheyt** ghehouden / onder t' genepie verbon van de **Winerde** **Provincien** begrepen / lecht tusschen **Holland** ten **Zuyden** / **Wst** / en **Noorden** / ende **Gelderland** ten **Oosten** / alsof omgesloten / dat de **principale Hoofst-stad** / mede **Drecht** genaemt / sijn de van pompeusheyt ende **Magnificentie** qualich eenich **Stad** in **Nederland** toegelovende / wyt de natupze selfs / t' geen te verhoonderen staet / also geplaeft is / datmen van daer op een dach bequamligh tot ontrent de 60. bemuypde **Steden** ende **plaeften** kan reysen. Sijn voorsz hier mede leggende **Amersfoot** / **Arnein** / **Wijck** te **Duyfsted** / &c.

Friesland is een seer voortrefflich **Heerlijckheyt** / om **Wester** en **Noorden** met de **Zee** / ofte **Watten** / om **Oosten** met **Groningerlant** ende **Drente** / om **Zuyden** vooz een gedeelte met **Ober-ijssel** / ende vooz een gedeelte mee met de **Zuyperzee** ontreingt / heeft voortreffelijke **Landen** / ende **schoone Steden** / onder welcke t' **hoofst** is **Ambaerden** / alwaer t' **hof** des **H. Stadthouders** / d' **Hooghe Raed** **Provinciael** ende meer andze **Lants Collegien** haer residentie hebben : is een groot / schoon ende **Magnifick** **plaeys** / van welken ontrent twee **Milen** westwaert lecht **Franecker** / **kleyn** ende **reyn** / ende uptmunende **verciert** met die seer voortreffelijke **Winderse** / oft **Academie** / van de **fundateurs** met seer vernaeemde **Privilegien** in spijt van alle **Opanden** ende **benpders** der **Seleertheyt** ende **Wyse konsten** bereert. **Harlingen** is een **Zee-stad** genoegh om sijn gelegentheyt **fiozerende** / ende **dagelijcks** meerder aenwaffende ; voorts sijn daer **Sneek** / **Bolswart** / **Dorkum** / **Staboven** / **Winkelopen** / **Wozkum** / **Sloten** / **Ilt** / &c. **Eplanden** aan ende **nessen** **Friesland** leggende sijn **Schellingh** / **Ameland** / **Scher** **munkes** / **Oogh** / &c. **Groningerlant** is oock een **Heerlijckheyt** / tusschen de **Watten** / **Enderlant** / **Drente** / **Ober-ijssel** / ende **Friesland** verbaet liggende / beslaet in twee deelen / namentlich **inde** **Stad** **Groningen** / ende **Ommelanden**. **Groningen** is een uptmunte ende sterke **Stad** / bereert met verscheptene **qualiteyten** / **privilegien** / **Jurisdiction** / &c. Mede een **publike** ende vernaeerde **Academia**.

Ober-ijssel is een **Heerlijckheyt** / tusschen **Friesland** / **Westphalen** / **Gelderland** / ende de **Zuyper-zee** verbaet. **Wet** verbept in t' oppeyht **Ober-ijssel** / ende **Drente** en **Went**. **Ober-ijssel** heeft verscheptene vernaeerde **Steden** ende obersterke **Basticheden** en **Fortreften** / als **Deventer** / **Campen** / **Swol** / **Steenwijk** / **Coeverden** / **Meppel** / &c.

Dus viel dan van **Hoogh** ende **Neder** **Duytland** in t.

In 't korte / volghen nu voort d' andere Koninckrijcken
van Europa met weynigh woorden van ons te beschry-
ven / onder welcken wy hoor eerst dat overmachtighe
Dianckrick rekenen.

Frankryk wêr dan Noorden met de Britanische zee besloten; dan Gollen met Nederland; Lotharingen; Burgondien; Saboyen; dan Suiden met de Alpidienische zee; ende Pyreneseische ghebrechte; dan Westen met de Franckse zee synde als een ghebede van den grooten Oceaan; om westen dan Benctryck leggende. Die machtighe Ryk is eenenigge Conynck suidert / ende onderwoopen; nochtans in deel verscheptene heerlyckheden ende Provincien verdeelt; als ghy booghaemertlyck des naemdoigende: Bretagne; Normandie; Picardie; Champagne; la France; Beaulieu; Berry; Blaisois; de Maine; Touraine; Anjou; Poitou; sanroigne; Perigot; Limosin; Bourbonnois; Anjoumois; Forest; Dauphinois; Auvergne; Angoulême; Auvergne; Flanders; Bourgogne; Gasce; Quercy; Cistogne; Langedoc; Provençe; Dauphine; Detchu; la Delfse etc. Syn alhier mede beschrevene Bourgondinen als Gelyens; Bourgogne; Harboure; Bretagne; Anjou; Berry; Normandie; Auvergne; Champagne; Tours; Bateaux; Bolots; Jemours; Alencon; Grims; Acon; Langres; Bourbon; de Maine; etc. Van welken voogts intendeel in 't korter persbaat te seggen / wie dat de moete dooz handen komt.

Betragene, dert van den Goffen niet Hoogmadien/
Winnu om de Maate van den Zupen niet Poictit/
hoogte boogze gedebte van den andere contreen conom
besit, niet de Bittanische zee, in welken t met een groot
Hoofst uroplooft. Dert vredeft in haulte Betragene
ofte Opper Bittanien, doe Basse Betragene, ofte On-
dare Betragene, d' Hoofst-stadt van Opper Betragene is
S. Jures, /ende de erbar de Hooge leggende, welke Be-
tragene ende Hoofststadt van makandoren scheidet. Hoogst
sijn der Gades, Wilmes, Doul / S. Jure, S. Mar-
to den de Hoogst-hoefste contreen van Betragene, / niet
verre van Hoogmadien / leggende als een Epland
conom in conom de. Mede Lamballe / S. Aubin du Co-
gnier / Mont-contour, etc.

In weder Bertaig zeleght Dannes/ tegens ober t' Ep-
lant Belle Isle/ van de Hollanders Bo-dijnghe naemt.
Woogts Henbout/ Quimperlee/ ende Zest/ woogts de
Hoofden van S. Mattheus/ teghens welcken over
leght het Eplant van Zexant/ etc.

Mo:mandie leeft tuffchen la France/le Maine/ Bre-
taigne/ ende de Britanifche zee befloren/ begriep in fich
die Hartoghoornen/ als dat van Alençon/ Auxerre/
ende Hongwille/ doorts verffcheyde Graeffen/ Dappen/
ende Harcourt/ Euzur/ Tancarville/ Malebrie/
Mongomerii/ Moztain/ etc. de Hoofst-ftadt is
Rouen/ aen de Riviere de Sepne/ doorts Dieppe/ Hon-
fleur/ Caen/ Ebreux/ Auxanches/ etc.

Campagne is tusſchen Byz/Burgondien / Lotharingen / etc. beſloten. Ende is Campagne wederleſe Opper ende Neder Campagne. In 't Opper is Bierp de Hoofst ſtadt / voorts dan Argell ers / Lafaincourt / Voubient etc. In 't Neder Campagne is Tropes aan de

317
 Sepne / bootsz Vigny / sijnde een Graeffchap / Cam-
 pagne ban Burgondien affheffende; ende Waſſigny /
 r grootſe gheede ban Aeder Campagne / tuiffende de
 Maes / de Marne ende een kleen gedeelte ban de Maſ-
 fel begrepen / welckers hoof-ftadt is Chaumont en
 Campagne / bootsz Langers / Montigny / Andelot /
 Montelaar / etc. Tot Campagne verbeede ghe-
 macht r Hartoghoen ban Steyns / nae ſijn hooft-ftad
 alſoſo genemt : item Vigny / wiens principaelſte plaats
 is Langers; r Graeffſchap Chalaon der Marne
 de Marne gelegen; Graeffſchap de la Motte / als mede
 r Graeffſchap de Brie kam iſch groot; als bootz r meren-
 deel in ſich begreipende als wae tuiffende de Marne / ende
 de Sepne tot by nae een Burgondien ſich uſterſtrekt; is
 onder andere verſien met twee defighe ſteden; als Me-
 autle ende Robins / ghenogch door de Kroen ban dien
 naem beroemt / etc.

La France Welstijck van Picardien afleggende is een
 over groot ende machtigh streck Lants, als welcke in
 sich begrijpt dees vier doozterstijck geboelten / naemte-
 lijck / t' Graefschap van Varys / t' Harroghdom Va-
 lops / t' Heerlijcheden van le Heurepos / ende van le
 Castinois etc.

t 'Gheschied van Parijs/la Prævoité & Comité de Pa.
 is heeft wederom bidt geoeleent ander sif) / naemtelijke
 de jurisdicte van Parijs / waer ban genoghs is ghe-
 seght / als men maet te kennen geest dat sp de Stads
 ban Parijs verbaeter / die kenne werelt / ban mach en
 de rijkhoem in e begrijs naelt Confamincipelen de
 grooſte in gans Europa; ten tweedenla Goetle / waer
 in dat leght 't Gheschaff / genaemt la Comé de Dam-
 Martin , &c. ten verdert 't Plant of wel eer de lunde
 boogh:pe / ghenaeemt le Isle de France; ten verdert
 deing de francs / verbaetende t gneban de reueire
 d' Opse tot aen Clermont naeHiardens toe leght; doch
 sijn heidenaghs 't tweede ende vierde besmetten in de
 t twee andere referende / naemtelijke in de jur.foi.ite des
 Stads ende de Vanden / etc.

r Tweede d'el van la France ist Hertogdom Dalois/
 ghenaemt la pais de Dalois. d'hoor-stad is Senlis/
 voorts Creffy, le point S. Maeneu / Compiene/
 La gny / Creil / Montois, onder te sck behoopen Dille
 d'hoor te Creil / ende le Sfle d'hoor. Onor Ba ois / etc.
 d'hoor ois: d'meer d'Graeffijap van D'arbois / wi: n:
 d'hoor-stad is Beauvais, ende de Erb'ere C'raen gel' gen/
 doch neemt sijn begin by Beaumont onder den Eyfe leggende.
 d'minuten aerts op een heyl wel legt. Oercomt een d'ers-
 tijt's plaets met de naem d' in een Graeffijap d'reere, en
 den d' berze van een G'ebiereken ghenaemt D'erebe / etc.

t' Derde deel s' d' heerlijkheyt van te Heurepo s/ twickte sijn begin nemende aan de Seyne aan de klep-
burch van Parijs sterck sijn upt de reblicke lings' boog-
by Cogniel, Melun / Mozer, ende v' grijpt rebens
des gemelte plaetsen mede in sich / dat foo kostel der
maeck lijk ende wijt vermaerde Fontaine Bleau / sijn-
de t' hoogstreeflijck kronin klijke Lust-hoff der werelt.
t' Vierde deels Gastinois ende begriipt onder sich de
Barogochommen van Estampes, ende Jemours' ende
Greiffshaoven van Torre-foir / Mont-rois / etc. etc.

gelijk genoomde hooft-steden hebbende. Waer aen oostwaerts paelt Senonais / van waer ten tyden der Rompen de Senons ghekomen sijn / die stromen in naemen. d' hooft-stadt is Sens aen de riviere Yonne leggende / van waer der Zuid-waerts aen de selve riviere teght Autere / &c.

Dicardien wert van t' Noorden bepaelt met Artops en Henegou / van t' oosten met Lutsenburgh en Northaringen / van t' Suppen met Campagne en la France / van t' Westen met een gedeelte van Normandien / ende de Britanische zee / Begrijpt in sich vees voornaemste Heerlijkheden / als t' Hartoghdoo van Ciraſche / wiens hooft-stadt is Gurf / voorts sijn daer Capelle genaemt Chapello en Ciraſche / Verduns / Marie / Pont-ouffe / t' Graeffschap van Amiens / ende Vermandois / waer in wederom leggen de graeffschappen van Soiffon / Rogon / S. Quintin / en Laon / t' graeffschap Clermont. De principaelle Steden in Dicardien sijn Ampens / Soppion / Abbeville / Corbie / Peronne. S. Quintin aen de riviere de Somme / item Compiegne / Rogon / Chami / la fere aen d' Opſe / ende Laon binnenwaerts op t' geberichte. Hebens dit opzecht Dicardien isſer mede een weder Dicardien in Frankryck aen t' vorighe paelende / ende ſich nae Vlaenderen ende Artops uytſtreckende / ende begrijpt in sich verſchepdene Graeffschappen als dat van Sancerre / waer in Mondidier / Roſe en Meſles sterke plaetsen sijn / t' graeffſchap Pontieu / welkers ſteden sijn Abbeville / Crotoy / Rue / Creſſy / Creſſy / S. Paul en Montreuil / t' Graeffſchap Boulonois of Boulogne / ende Guines / waer in de Baronnen van Ardres en Courtenoyne leggen / enbelijk t' graeffſchap Ope / wiens hooft-stadt is Calis / genoegh allenthalven bekant.

Northaringen / of Loraine is een Hartoghdoo / van den Gosten bepaelt met Elſas / van den Suppen met Bourgondien / van den Westen met Campagne ende t' Switſerſche gheberichte / van den Noorden tot aen Lutsenburgh ende Vlaenderen ſich uytſtreckende. De hooft-stadt is Raucp / voorts S. Nicolas / Cruct / Epinal / Ormont / Vagny / le Cſtrape / La Mothe / ende die drie voortreffelijke Steden Metz / Toul / ende Verdun. In Northaringen sijn mede verſchepdene Graeffschappen / als dat van Baudement / Chaligni / Vmanee / Richemont / Remiremont / etc.

La Beauſſe wert in drie delen verdeelt / naementlijk in Opper / Neder / ende Middel Beauſſe. Tot Opper Beauſſe / behoort voort eest le Chartain / op t' Latijn Carnutum genaemt / wiens hooft-stadt is Charreux / met de Graeffschappen van Dreux / ende Montfort / wiens hooft-steden mede ſoo genaemt sijn / ten tweeden t' Hartoghdoo van Anjou / wiens hooft-stadt is Angiers aen de riviere de Mayne leggende / omtrent een Franſche myle boven de Loppe / Noordwaerts. Volghen Samur aen de Loppe / Beaufort / Biſſac / Montreuil-belap / etc. Begrijpt in sich t' Hartoghdoo de Maine / wiens hooft-stadt is le Mans / ende de Graeffschappen de la Bal / Beaumont / en Omfront / etc. Ten derden begrijpt Opper Beauſſe in sich t' Graeffſchap

Perche / welch verdeelt wert in Perche gobet / ende Haute Perche. d' hooft-stadt van t' eerste is Argent le Gretrou / van t' ander Blozaigne / neffens de Steden Verneuil / ende Menners.

Neder Beauſſe begrijpt in sich t' Hartoghdoo van Orleans / wiens hooft-stadt mede Orleans genaemt aen de Loppe leggende / alle de Steden van geheel Frankryck (alleen de kleine werelt van Paris uytgenomen) verre overtreffet / beneffens eenige Alexander Stedeken / als Montargis / Gyan / Nozris / Meun ſur Loire / &c. ende de Heerlijkheden van Nozris / ende Solon / wiens Principaelste plaets is Remoraun / voorts Chasteauneuf / Aubigny / Noſtre Dame de Cleri / &c.

Midden Beauſſe begrijpt in sich de Graeffschappen Blois / Ounois / Comore / ende de Hartoghdommen van Touraine en Vendosme. De hooft-stadt van Blois heeft den ſelven naem / ende is aen de Loppe gelegen / een koninklijke Stad met recht genoot / van Ounois is Chasteaunou / &c. Touraine is een voortreffelijk Hartoghdoo / ende niet fonder redenen by d' Auteurs le lardin de France / dat is / een lust-hof van Frankryck genaemt / de hooft-stadt is Tours aen de Loppe leggende / voorts sijn daer Amboiſe / t' welch een onwonderbaer Casteel heeft / Angres / Montreillard / Chastillon / t' Isle Bouſſard / ende na Poictu toe de Heerlijckheyt en ſtadt Loudon.

Derry / sijn de Hartoghdoo / leyt banden Noorden nae Gosten etc. gerekent / rontſom beſloten / met Souloigne / Eurepois / Jhivernois / Bourbonnois / Limosin / Poictu / ende t' Touraine. De hooft-stadt is Bourges op t' Latijn Buriga / of Abacium genaemt / met een vermaerde Nidverſtept neffens ande voortreffelijken verſien. Hier onder behozen mede de Graeffschappen van Sancerre / en S. Aignay / ende de Baronie van Montſaulon / etc.

Poictu van den Noorden met Brezaigne en Anjou / van den Gosten met Touraine / Bourges en Limosin / van den Suppen met Saintronge / van den Westen met de Ocean beſloten / heeft voort sijn hooft-stadt Poictiers / hebbende een Academie de naefte van treffelijckheyt aen die van Paris gherekent / voorts sijn wat meerder vermaert Mirebeau / Covars / Montcontour / Luſignan / Sybray / Montmorillon / Chiray / Noz / Maillezay / Luſſon / Roche ſur Ion / etc. ende t' Prinsdom van Calmont / ende verſchepdene andere Baronnen / Zuidwaerts van Poictu leyt Anguimois / wiens hooft-stadt is Engeliſne / verſien met de tpeel van een Hartoghdoo.

Saintonge wert van den Noorden met Poictu / van den oosten met Anguimois / van t' Suppen met de Garonne / ende van t' Westen met d' Aquitanische zee beſloten. d' hooft-stadt is Saintes / daer de riviere Charrente aen langhs vloopt / twee mylen van daer Noordwaerts leyt S. Jean d' Angeli / aen de riviere la Garonne / voorts Nozgaire / Archaut / Pont Moubiere / Cail leburg / Arzac / Breuaille / Soubize / ende Calmont aen de Garonne etc. Tot Saintonge wert mede gerekent de Provincie Aunis / wiens principaelste plaets is Rochelle / een voortreffelijk vermaerde Zee-stadt / waer te

gens

gens over West waert aen twee tamelijk groote Eylanden leggen / naemtelijck niet verre van Rochell le Isle de Re / ende het Zuidwaerts neffens de riviere Charente / t'Plant Oleron / met hare forten en Sterkten daer o'gelegene.

Perigort is een Graefschap / ghelegen in Guienne of Aquitania / hebbende aen 't Noorden Limosin / aen 't O't'n Quercy / aen 't Zuiden Guasognien / aen 't Westen Saintonghe / is verghen volck-achtigh / overrijck van Castanen ende Wynen / d' hooft-stadt is Périgueur / een Bisdom / waer aen volght Sarlat / mede een Bischoptijcke Stadt / voorts Ceraillon / Montignac / Bergerac / Beaumont / Mont Basset / Ville Franche / etc.

Limosin is een Graefschap tusschen de Berz / Bourbonnois / Perigort / Abergne / ende Poictu besloten. d' hooft-stadt is Limoges aen de Riviere Dienne gelegen; voorts S. Junien / Cleric / Quercy / Cimoers / Tulle / etc.

Bourbonnois sijnde een Hartoghdome leyt tusschen Berz / Limosin / Abergne / Bourgondien ende Lions besloten. d' hooft-stadt is Moulins aen de Rivier Allier leggende / daer nae de Stadt Bourbon / item Gemigny / Saintonghe / Charenton / S. Amant / Espineul / Cosne / Billp / Barrennes / etc.

Bourgondien is allee een Koninkrijck geweest / doch is naechant in twee verdeelt / naemtelijck in een Hartoghdome / ende een Graefschap. 't Hartoghdome van Bourgondien leyt tusschen Salvoen / en 't Graefschap Bourgondien / Bourbonnois / Abergne / en Campagnien besloten. d' hooft-stadt is Dijon / aen de riviere de Ouse gelegen / voorts Chaalon sur Saone / Cognus / Curteil / Beaulne / Semur / Raups / Aulone / Rojers / Verdun / ende de Bischoptijcke Steden Abergne / Auxerre / Mafcon / etc. 't Graefschap Bourgondien wert heerdeaghs Franche Comte ghenoemt / ende leyt tusschen Switserlant / Salvoen / ende 't Hartoghdome Bourgondien besloten. De voortreffelijcke Steden hier in sijn Dole / Quingey / Omans / Rochefort / Verceil / Aupa / Mirebeau / Sozlin / Joubville / Arlept / Lille / etc.

Cor Bourgondien wert mede gherekent het Hartoghdome Abergne / 't welck oock in 't Oosten daer aen paelt / anderlijs tusschen Auxerre / Soulogne / Berz / ende Bourbonnois besloten; d' hooft-stadt is Abergne aen de Ruyse leggende / voorts Besse / Moulins / Cozigny / Clamercy / la Charite / etc.

Quercy leghet tusschen Aulbergne / Limosin / Perigort / Guasognie / Languedoc etc. besloten. d' hooft-stadt is Cahors / ende Montauban / alwaer een Academie is van de gereformeerde religie / etc.

Guasognie leyt van 't Noorden met Saintonghe / en Quercy / van 't Oosten met Languedoc / van 't Zuiden met het Pirineische geberchte / 't welck Frankrijck ende Hispanien scheidet / ende 't Zuiden van Bearn / van 't Westen met d' Oceano Aquitanico besloten; beghijpt in sich verscheppene gedeelten als Medoc / Albzet / Aragnac / etc. In Medoc leghet Bordeaux / een vermaerde Coop-stadt aen de Riviere Garonne leggende / aen

welken mede / doch het nae de mont der riviere leghet een over sterck steden genaemt Blaye / op 't uiterst Zuidwaerts aen leyt Bajone de Franche genaemt / een bekende Zeehaven. Van daer Oostwaerts leyt het Zuiden van Bearn / wiens hooft-stadt is Pau / voorts Oleron / Harbargen / etc.

Languedoc leghet tusschen Guasognie / Quercy / Abergne / Dauphine / Provence / ende een gedeelte des middellantsche zee besloten. heeft twee Kerts-bischoptijcke Steden / als Tholouse aen de Garonne leggende / ende Rojbonne niet verre van de middellantsche zee af leggende / gelijk mede Nismes / de ghehele werelt oorz genoechsaem vermaert wege; sijn treflycke Academie / insonderheyt in de Medicine.

Provence / niet een van alle gedeelten in Frankrijck wege voortreffelijckheit en abundantie van alles wyken / de / leyt besloten van den Noorden met Dauphine / van den Oosten met de Alpes / sijnde een geberchte dat Italianen en Frankrijck scheidet / van den Zuiden met een gedeelte der middellantsche zee; van den Westen met het Zuiden van Graengen / 't Graefschap Avignon / ende de Rhone / daer hy met alle syne bloeden in de zee afsloopt. heeft twee Kerts-bischoptijcke Steden / als Aix / in 't Latijn Aquasextia genaemt / ende Arles aen de Rhone leggende; Bischoptijcke Steden sijn Massilia / of Marseille / een van de vermaerde Zeehavenen aen de middellantsche zee / voorts Digne / Grasse / Cernus / Cisteron / Coulon / etc. Westwaerts van Provence / gelijk geseght is / leyt het Zuiden van Graengen / zontom by naomengela met het Graefschap van Avignon / uytgenomen daer 't aen 't Westen met de Rhone besloten wert. d' hooft-stadt is van dien selve naem / versien met een kasteel / wegens stercke / onder de vermaerde mede van die cotrepen.

Dauphine is van 't Noorden besloten met Besse en Salvoen / van 't Oosten met Languedoc / van 't Zuiden met Provence / van 't Westen met Piemont; heeft seven vermaerde ende uytmuntende Steden / waer van de twee Kerts-bisdommen sijn / als Dienne aen de Saone leggende ende Embrun aen de riviere Durance; voorts by Bischoptijcke Steden. Als Valence / Dye / Genoble / Car / S. Paul; ende meer andere als Briancon / Crest / Romans / S. Vallier / Montelimart / etc. Dies gemeene Fransche inpleen boven Dienne om Noorden leyt Apons; alwaer de Rhone ende de Saone anders d' Arar ghenaemt / in malanderen bleten; van waer sich voorts naer Salvoen toe uysierck voert eerst de Heerlijckheit van Besse / wiens hooft-stadt is Bourgh in Besse / etc. ende van daer voorts Oostwaerts aen Geneve met sijn Jureisdicte / leggende aen 't Lac Lemman / doer de Rhone int selve bletet.

Dit sy dan genoech van Frankrijck; volghet mede kortelijck Hispanien / mede een groot ende machtygh / ende uyt beele Koninkrijcken versamelt bestaende; wert in 't Noorden door een gedeelte met de Ocean bespoelt ende voorts door Pirineische geberchte van Frankrijck gescheppen / ende van den Oosten besloten met de middellantsche zee; van den Zuiden met de Straete Gibraltar van den Westen met den grooten Ocean / anders Spaensche zee genaemt. Besaet in sijn begryp veertien

Konink

Koninkrijken als Leon / Galicien / Portugal / Algarbe / Andaluzien / Granada / Murcia / Valencien / Aragon / Catalonien / Nabarze / Out Castilien / Nieu Castilien / of Toledo / ende epnityck d' Eplanden Maizogue / Alinoque / Vizca.

Leon / boozt is veel 't het Bysdom van Asturien mede in sich begriypt / leg om hoorden aen d' Ocean / van 't oosten en Zuyden heeft het Castilien / doch van 't Westen Galicien / d' Hoofstads is Leon / synde een Bysdom / boozts Astorga / Palencia / Obiedo / mede Bysdommen etc.

Galicien leght van 't Noorden Westen met d' Ocean besloten / van 't Oosten met Leon / van 't Zuyden met Portugal. d' Hoofstads is S. Jago di Compostella / synde een Bysdom / boozts Lugo / Grenze / Cup / aen de Riviere Mayo leggende / Item Mondoedo / Ribadea / Betancos / Comuna / Finisterra / leggende aen 't hoofft Capo di Finisterra genaemt / Pontevedra / Bypna in Galicien / Sarcia / Ribadavia / Biana / etc.

Portugal een machtych koninkryck is van 't Noorden besloten met Galicien ende Leon / van 't Oosten met Castilien / en Andaluzien / van 't Zuyden met Algarbe / van 't Westen met de groote Ocean / begriypt in sich verscheydene Provincien als Alentejo / Estremadura / Beira / Trasmontana / Montemuro / etc. ende veel booztrefliche Steden / synde d' e Bysdommen / als Lisbon / Evora / en Braga / negen Bysdommen / als Miranda / Porto / Coimbra / Lamego / Beja / Guarda / Portalegre / Elvas / Leiria / boozts andere meer / als Braganza / Aveiro / Comar / Setubal / Ourique / Beja / Olivença. Aen 't Zuyden van Portugal paelt Algarbe / met syne Steden / Lagos / Faro / Tavira / Tavara / begueme zee-havens / ende Savien landwaerts in leggende.

Andaluzien heeft Castilien ten Noorden en Granada in de Straet van Gibraltar ten Zuyden / d' Ocean / Item Algarbe en een gedeelt van Portugal ten Westen. d' Hoofstads is Sevilien / daer na Cordoba / Jaen / Alcazar / Borda / Medina Sedonia / Lebica / Caya / Osuna / etc. Op 't epidenat 't Zuyden leght Gibraltar / op 't naest tegens Africa over / ende aen de Westert kant Cádiz / Malis / van daer nae Algarbe toe / de vernoemde Haven S. Lucar / etc.

Granada leght tusschen Andaluzien / Castilien / Murcia / ende de middellantsche zee besloten. d' Hoofstads Granada / boozts zijn daer Honda / Malaga / Alcala / real / Guadix / Baza / Seria / Almeria / Murcia / Bexa / etc.

Murcia tusschen Andaluzien / Castilien / Valencien ende de middelzee besloten / heeft boozt syn Hoofstads Murcia / ende Cartagena een wijt beroemde Zeehaven.

Valencien tusschen Aragon / Castilien / Murcia / de middel zee besloten / heeft boozt syn Hoofstads Valencia / boozt Moztiedro / aler Saguntus genaemt / Fariba / Denia / Biat / etc.

Aragon leght rontom met Nabarze / Catalonien / Valencien / Castilien besloten. d' Hoofstads is Saragossa / etc. boozts zijn daer Huesca / Balastro / Caracana / Bozia / Jaca / etc.

Catalonien toert door 't Graefschip Roussellon / daer in de sterke Forresse Perpignan leyt / ende 't Perneesche gebreyde luyt hoorden van Frankryck verscheyden / licht aen 't Oosten en Zuyden aen de middellantsche zee / epibicht in d' Westen met Valencien en Aragon. d' Hoofstads is Barcelona / synde een vernaemde zee-haven / boozts Caragana / Tortosa / Lerida / Solsona / Rosses / etc.

Nabarze leght tusschen Frankryck / Aragon / Castilien ende Bscaien besloten : de Hoofstads is Pamplona / boozts zijn daer Sanguesa / Olite / Tudela / Estella / Calahorra / Logronio / ende meer andere Steden en plaetsen / doch van minder importance. Hoofstads ontrent van Nabarze leyt aen de kust der Ocean Guiposoa ende Biscaya / tusschen Franckryck / Nabarze / Castilien ende Asturien beset / de principale plaetsen in Guiposoa zijn Pampuna / Colofa / Fontarabia / etc. in Biscaien zijn Bilbao / Laredo / S. Andero / Portugaleta / etc.

Castilien is tweedeleye : Out Castilien ende Nieu Castilien. Out Castilien leght tusschen Biscaien / Nabarze / Aragon / Nieu Castilien / Portugal / ende Leon besloten ; d' Hoofstads is Burgos / boozts zijn daer Valladolid / Segovia / Salamanca / Ciudad Rodrigo / Cozia / Plasencia / Avila / Osma / Tormo / Alcala de Henares / ofte Complutum / etc. ende aen de yperste contrée na Aragon toe / boven de 7. Spaensche mynen nauhtyckes zuydwerts van Caracana heeft al der jaumantia geirgen / nu Caray ghenamt. Nieu Castilien licht met Out Castilien / Valencien / Murcia / Granada / Andaluzien / ende Portugal besloten ; d' Hoofstads is Toledo / na dien Alcantara / Merida / Badajoz / Ciudad Real / Cuenca / etc.

De Eplanden in de Middellantsche zee tot Spanien behoovende syn Maizogue / Alinoque / ende Avica / hebbende alle drie Hoofsteden van dien selven name.

Italien licht by na rontom in de zee besloten / upghenomen dat het int Westen : e hoorden door de Alpes van Frankryck ende Duyslant af ghesheppon wert. Is hebendarech verdeelt in verscheydene hertogdommen / Bysdommen / heretlyckheden etc. waer van deeg nabolgende met hare Steden de berm erft zijn.

1. Africa de uphterste hoek van Italien om hoorden en Oosten / waer in Capo d' Africa / Pola / Paranto leggen.

2. Friul wat Noordlycher en Westlycher leggende. Steden zijn Udine / Ciudad de Friul / Cergio / Pola / Aquileia / etc.

3. Marche Trebigniana / of Marche Trebigniana / wiens Hoofstads is de machtyghe Coopstads van Venetien / boozts Treviso / Padua / Verona / Vicenza / Trenten.

4. Grisons / of Graubunters / in d' Alpes liggende na de contrée van d' wyrtclant / waer toe mede behoort de Belcol ne inde Trol / etc.

5. Piemont / behoovende onder den Hertogh van Savoyen : d' Hoofstads is Turin / boozts Verceil / Intra / Aosta / Casai / Aosta / Aigue / Asti / Valenza / Aizze / ende de haven van dien genaemt / Villa Franca.

6. Milanen / zijnde een machtich Hartogdom / hebbende den Hoofst:st: van dien selben naam; boozts zijn daer Cremona / Como / Pabien / Novaria / Alexandria / Bertona.
7. Mantua mede 'n Hartogthdom / hebbende den Hoofst:st: van dien selben naam / heel dierlijck rontom als een Plant in 't water leggende. Van daer naeder Venetianen gebied in Lombardien leggen Bizia / Bergamo / Crema / Deschiera / etc.
8. Parma een Hartogdom / wiens Hoofst:st: mede so genoemt is / volcht van Placense / etc.
9. 't Hartogdom van Modena / d' Hoofst:st: mede so genoemt / boozts Reggio Lepido / etc.
10. Genua / of Genova di Genova / d' Hoofst:st: is de machtige / Rijkse zee en Loop stadt Genua / boozts Sabona / Ventimiglia / Monaco / Albenga / Serezzana / etc.
11. Toscana / heereit met de naam van Groot Hartogdom; d' Hoofst:st: is Florentien / ofte Fiorenza / boozts zijn daer Lura / Pisa / Pistoria / Livorno / Pombino / Orbitello / Siena / Volterra / Poggio / Acquapendens / Biterbo / Civita Vecchia / etc.
12. Romagna / of Romagna / waer in leggen Bononia / Ravenna / Ferrara / Faenza / Rimini / Cesena / Imola.
13. Marcha d' Ancona / ende 't Hartogdom Dybin / waer in leggen de vermaerde Zee-haven Ancona aen de Golf van Venetien / Item Fermo / Jesi / Dybino / Visso / etc.
14. Campagna di Roma / wiens Hoofst:st: namentlijk Roma / al eer 't Hoofst der ghehele Werelt geweest is / boozts d' andere vermaerde Steden sijn Ostia / Ardea / Neptunio / Terracina / Gaeta / aen de zee-kust leggende ende Deltras / Tiboll / Preneste / Anagnina / in de binnen kwartieren zijnde.
15. Spoleto / een Hartogdom / waer in leggen Spoleto / Cira di Castello / Todi / Fuligno / Assisi / Rieti / Magliano / etc.
16. 't Coninckrijck van Napels beslaet boozders alle de rest van Italien Oostwaerts aen van de Krebieren Crouten en Senes af boozts mer de Golf van Venetien / d' Ionische ende Siciliaense zee besloren / beslaende 90. Duijsche mylen in de lenghte / ende 30. in de breette : wert in verschepene heerlijckheden verdeelt / als 1. Campanien / of Terra de Lavoro / van welcken / als mede van 't gehele Ryck d' Hoofst:st: is Napels / boozts Cheano / Calbo / Cuma / Pozzillo / Nola ende Summa / daer de brandende bevelen des Julius aen lecht. 2. 't Koninkdom van Sicilien / wiens booznaemste Steden zijn Palermo / Sanseverino / Siracusa / Alalaphi / daer 't konings eerst geboonden / ende Salerno. 3. Lucania of Basilicata / waer in leggen Peste / Arcopoli / Pollastrum / Viane / etc. 4. Bruin / of Calabria Inferiore / waer in leggen Consentina / Aheggio / Montalto / Cabarne / Terzanoba / etc. 5. Magna Graecia of Calabria superioe / waer in leggen Pollastrum / Crotone / Carento. 6. Salentina / of Terra d' Otranto / waer in Ieri / Otranto / Zumbi / Castro leggen. 7. Apulia of Puglia / of Terra de Bari / wiens Steden sijn Bari / Barletta / Brindisi / etc. 8. Apu-

lia Daunia / of Puglia prima / waer in leggen Luceria / Troia / Ascoli / etc. 9. Samnites / of Abuzza / wiens Steden sijn Aquila / Benevento / Termoli / Boiana / Sulmo / Citra de Chieti / Citra di Penna / Altavilla / Aquino / etc.

De booznaemste Eplanden tot Italien behozynde sijn / Corsica / Zupdijsch van Genua afleggende; Sardinien noch Zupdijscher leggende / met syne Steden Calari / Oristagna / Turrita / etc. Sicilien / hebbende drie Hoofden / genaemt Pelogium / of Capo del Faro / na Italien toe / ende boven de 1500. passus daer niet van afwesende; Pachynum / of Capo Passaro / na Griekenlant toe; Niphaeum / of Capo Soco / na Africa toe / ende ober de 25. Duijsche mylen daer van afgelegen; niet regenslaende dit / leggen wagens hare hoochte d' een in 't gesicht des anderen : In Sicilien is de brandende Bergh Aetna / nu Monte Gibello genaemt : de vermaerde Steden sijn Messina / Palermo / Catania / Saraguse / Sirgenti / Trapani / Castro Janna / Modica / etc. Eynelijck ligt mede in de Middellantsche zee onder Italien 't Epland Malta / aler boozt de Schip-bruch des Apostels Pauli / ende hebbende d' hooft van de Ierus Jerusaleem / welcken her / uyt Jerusaleem van de Turck gesloren zijn / de gebeden is / genoechsaem vermaert.

Griekenlant wert in 't Noorden boozt 't Macedonische geberichte van Dalmatien en Mysien afgescheyden; licht boozt de rest rontom in de zee. Wert in verschepde heerlijckheden verdeelt / als 1. Peloponnesus / nu Mozia / welckers geberichten sijn Achaien / Elis / Messenia / Arcadia / Laconia / ende Argolis. In welcken eendeels aler / eendeels nu noch de beroemste Steden sijn gebedt / Corinthen / Olympia / Messene / Tondario aler Megalopolis / Lacadamon / nu Mithra / Argos / etc. 2. Achaja ende nu Libanien / wiens deelen aler waren Etolia / Locris / Bozia / Phocis / Megaris / Attica / Boeotia / ende de beroemste Steden / Calidon / Paupactus / na Lepanto / Pindus / Megara / Athenen / nu Sathine / Thebe / nu Sides / ofte Chiba. 3. Eyrus / nu Canina / waer in leggen Ambracia / nu Larta / Nicopolis / nu Dybeza / Actium / nu Capo Figalo / etc. 4. Macedonien / nu boozt 't merendeel Albaniens genaemt / tot welcken mede Thessalien gemeenlijck ghebracht wert : hier sijn boozt eerst de beroemste Bergen ter werelt / als Olympus / nu Lacha / Pelion / nu Perras / Ossa / nu Calloven Pindus / nu Potoso / Pimphaus / ende Aethos nu Monte santo genaemt / mede vermaerde Steden als Thessalonica / nu Salonicki / Oxydrachium / nu Durazzo / Aulon / nu Delona / Crota / Apollonia / nu Piergum / etc. 5. van Grieken oost ende noordwaerts af legt Thracien / nu Romania genaemt / welckers hooft is Constantinopolen / Abbeta / nu Astezza / Nicopolis / Adrianopolis / Cratanopolis / Gallipoli / ende Sestus / waer tegens ober in kleyn Asien Atydus leyt / twee sterke Forzessen by den Turcken genaemt Bardavelli / etc. 6. behooren mede tot Griekenlant verschepene Eplanden als Creta / nu Candia / met hier seer sterke Steden versien als Candien / Canea / Ahetino / ende Sittia / boozts Samothracia / nu Samandraci / Lemnos nu Stralimen / Cuboea / nu Aegroponte / Zaphythos / nu Zante / Cephalonia / Coz.

Coezpa / nu Cozsa / Ichaca / nu Isola del Compare / ende boorts meer andre / als oock mede de Cyclades ende Sporades / onder welke sijn Delus / nu Sille / Pachmos / nu Pachussa / Cos / nu Lango / Samos / Carpathus / nu Scarpanto / etc.

Bizantium is een groot ende machtigh Eplandt by Hoorden Franckrijk ront om in den grooten Ocean leggende / ende ia den selven mer drie punten uytlopende / waer van t' een om Hoorden de woeste zee in sichte / t' ander nae de Nederlanden sich uytstreckt / t' derde nae de kust van Spanen uytloopt / is van Dunsby heat tot Dovenen toe omtrent 150. Duytse mylen lauck / ende van Doelveren tot aen t'he Landes end breet omtrent 80. toert verheft in twee Rijken / naemelyck Engelandt ende Schotland. t' Hoofst van Engelandt is London / een der vermaerste koop-steden van gansche Europa aen de revere de Zees leggende / volgen van York / Bristol / Soarhampton / Oxford / Cambridge / Winzor / de vermaerste Zee havenen sijn Dordres / Nieuw-casteel / Hull / Harmouth / Blemouth / Colchester / Chester / etc. De Hoofst-stadt van Schotlandt is Edenburgh / volgendan Glasco / S. Andries / Aberdeen. West-waerts van Bizantium af leght t' Koninkryck Irlandt over de 60. duytsche mylen lauck / ende 30. breetd; d' Hoofst-stadt aldaer is Dublijn / sijnde mede de vermaerste Forresse van t' gansche Iant / etc.

Denemarcken is een tamelijck groot Koninkryck bescheppen landen en Eplanden onder sich begreppende / als Iuland / wiens beroemste plaets is Flensborgh / item Hollant / Stonen ende Bleyking / waer in leggen London / Elleboeg / Lands-kroon / ende Elsenburgh aen de Sonde gelegen. Onder d' eplanden ist principaelste Se-landt / waer op leggen Copenhagen de Hoofst-stadt des rijcks / Elsenue / Kotschill / ende die machtrige Fortres- sen Cronenburgh / en Fredricks-borgh / etc. Tot de kroon Denemarcken behooren mede Hoordwegen / wiens Hoofst-stadt is Aidsio / of Duntum / boorts Bergen / An- slo / ofte Oysloo / etc. mede Islandt sijnde een Eplandt omtrent 150. duytsche mylen westwaerts van Hoordwegen af leggende in den grooten Ocean / op welken is de brandende bergh Hecia. Van daer Hoord-weselyck op leght Groenlant / ontfker oft een epland / van oft aen t' bafte iant van t' Hoorder America behoort / andersins dooz de Walvisch vanght beroemt / etc.

Sweeden is t' ofste rijk mede op den Aerd-bodem / ende nu oock een van de machtsichste / waer in t' Westen dooz t' geberchte van Hoordwegen afgescheppen / in t' Oosten met d' Oost zee / in t' Zuiden met Denemarcken etc. d' Hoofst-stadt is Stockholm / daer na Upsal / Aicop / Calmar / etc. Hoordwaerts van Sweeden is Bobbia / met sijn Hoofst-stadt Cozma / ende van daer oostwaerts Lap-landt / van hier Zuidwaerts aen Finlandt / wiens beson-

derste Steden sijn Aps ende Wiburgh. Doch t' principaelste ende vermaerste gedeelte van Sweeden is t' Zuidelykste aen Denemarcken palende / ende van outs af beroemt met de naem van Gothia / of Gotlant / uyt welcken heer gekomen sijn d' Ofsco-Ryken ende Westro-gothien / die so dicke wils de gehele werelt dooz hare wapen-tachten bescheycht hebben / etc.

Polen is een van de grootste Rijken van Europa : begreipt in sich 1. t' eppentlick Polen / wiens Hoofst-stadt is Cracow / boorts Lublin / Sendomier / Posnan / Piotzko / etc. 2. Littaw / waer in leggen Wilna / Pabigrod / Daslo / etc. 3. Swart Rusien / wiens Hoofst-stadt is Lemberg. 4. Podolien / wiens Hoofst-stadt is Kiampupecz / item Chmielnick / Czudnol / etc. 5. Wolin / en Podlasze / etc. 6. Masobien / wiens Hoofst-stadt is Warfchate. 7. Lijlant / ten minsten dooz een gedeelte / de trefelykste steden in Lijlant sijn Kyg / Kielce / Wenden / etc. 8. Puffen / t' welck tweertelste / als Conincklyck / wiens Hoofst-stadt is Dantzigh / daer nae Choon / Elbingh / Marienburgh / Bomberg / Culm / Bumberegh / ende t' Hartoghdom / sijnde een leen van Brandenburg / d' Hoofst-stadt daer in is Konincksbergh / etc. 9. Cassobien / waer in leggen Chonitz / Slochow / Halwenbergh / etc.

Hungarien is mede een Coninckryck met veel boorz trefelyk Steden versien / als in Opper Hungarien / Temeswar / Cronad / Segdyn / Wadyn / Solnak / Berghstat / Kaszab / Kiremines / Cyna / ende t' hoofst van allen tegenwoordigh / Presburg / in Aeder Hungarien legghen Raab / Comozra / Graan / koopantz / Stoel-Wissenburgh / Franskerken / Offen / Pest / etc. Ofslijck van Hungarien af leght Seuenbergen wiens hoofst is Grieks Wissenburgh / item Walachien / Moldabien : boorts paelen aen Hungarien mede booz gedeelten de Landen van Croatien / Bosnien / Schlabonien / Dalmatien etc. ende deels Turks / anderdeels onder kerselycke ende Venetiaense gebiedt / etc.

Moscobien eyntlick / andersins wit Ruschen gemaemt leght in t' Hoorden besloten met d' Pas-zee / in t' Oosten met de rebieren Obis en Tanais / Europam van Asia afgescheppende / etc. waer verdeelt in deel Hartoghdommen ende Provincien / welckers naemen niet de Hoofst-steden over een komen / als Mosua / Wolodome / Kaslingh / Archangel / Bieleterero / Aiss / Pabogrod / Smolensko / Pleikow / Jaroslaw / Wolagda / Ketzara / etc.

Bupten desen sijn noch in Europa een gedeelte der Tartaren ghemaemt kleyn Tartaren / vedendaeghs Pzecopska / wiens Hoofst-stadt in Pzecop / boorts Ierym / etc. van welcken meerder te spreken t' papier ende de ghelegentheydt ons begeest.

185

Dat derde Boeck deser

COSMOGRAPHIA

Van A S I A

Van Asia / het derde deel der Werelt/
wat in 't ghemeyn,

Asia in 't
ghemeyn
bescheyt.

Asia van Asia den
sone Manei Libi al-
so ghenaemt / wort
aen drie eynden met-
ter Zee geraecht en
uptghemercht / van
Dreien metter Zee Eoo / van het
Zupden met de middaechsche In-
dische Zee / van 't Noorden mette
Scythiche / van het Westen heeft
het alleen in 't Landt upt Africa en
Europa eenen toeganch.

Daer worden oock menigerleij
ende veelvoudighe Lieden ende
Dieren gebonden. Een goet me-
stich byzuchtbaer Vertrijck / van al-
derleij Dieren beset.

Begin der
Volcken
ende Lan-
de Asie.

Dat begin ende Hooft Asie is
Pontus ende Bithinia / ende ep-
gentlijck wort Asia ghenoemt /
Phrygia / Cappadocia / Licia /
Caria / Pamphilia / Mysia / Li-
dia / Galacia / Cilicia / Colchis /
Phenicia / Carretica / Seleucia /
Bethania / Judea / Galilea / Sa-
maria / Iudaea / Syria / Medea /
Armenia / daer Tigris ende Eu-
phrates de Rivieren / die teghen 't
Zupden vlieten / ontspringen.

Volcht Cappadocia / welcker
Inwoonders altemael met eenen
name / Ponti worden genaemt.
Volghen Amazonen / Sarmate /

dat zijn de Cartaren oft Datto-
ren / der welcker Landt Sarmacia
heet / Russia / Iberia / Col-
chis ende Albania / zijn Landen
Cartarie.

Volgen de Scythie / Caspy /
Medy / Hircani / dese drie volc-
ken liggen ontrent de Caspische
Zee. Onder dese liggen Parthi /
Carmanni Persides / Babilo-
ni / Mesopotami / Syri / Arabes.
Volcht na Parthia / Aria / Pa-
ropanifus / Transgiana / Gedro-
sis / India van binnen ende buy-
ten de Riviere Ganges / daer te-
gen 't Zupden / so Plinius Libro
7. Naturalis Historie aenwijst /
seer wonderlijcke vzeemde Lieden
zijn / hoofdeloos / een-oogich /
een-boetich / ende met achterge-
keerde voeten / met hant / hoofden /
daer af elders. Daer zijn noch
veel volcken ende landen in Asia /
welcker Steden ende ghelegent-
heyt Apianus in sinen Abaco ge-
heel epgentlijck vertelt / als Su-
siana / Marchiana / Sogdiana /
Bactriana / Sathia / veelderleij
Scythie in ende ontrent den Berch
Imaum.

De Volcken Serice / Arie Tran-
giane / Paropanifidis / Arachosie /
Gedrosie / Massagete Bactriani.
C c Die

Die Contrepe Indie van bin-
nen den bloet Gange/ als de volc-
ken Brasiorum/ Prasice/ In-
dosyrge/ Saboze/ Mesolozum/
ende veel andere van Plinius ver-
telt.

Hier toe behooren oock de witte
Russen/ der Moscobiten Lant/ in
veel Landen ende Vorstendommen
verdeelt.

Volghen de Provincien ende
volcken Indie binten den bloet
Ganghen/ als Besingitorum/
Antropophagorum/ Nuree Cher-
sonesi/ Magnisimus/ daer na de
Rijcken des oppersten Indie in 't
Oosten/ als Cathai s' grooten
Monts lant/ het welck in hem hout
nege Provincien en Coninckrijcken
Taigui/ Singui/ Teber in deser
Provincie ende Stadt hout Prie-
ster Johan Hoff/ een Heere van
geheel Oosten in India ende het
Zuyden/ ende seer veel Coningen
en Coninckrijcken tot over de 'tse-
ventich zijn onder zijn gebiet/ dat
Lant Opamba gebruyckt Cozal
voorz munte/ daer is veel Mus-
cact-noots/ dat hout Moe/ &c.
daer af elders. Dese Afgodische
inwoonders Loach/ hebben een
epgen sprake en Coninck. Volghen
die Provincien Mozeli/ Moabaz/
Lack/ waer in de Inwoonders
sonder eenighe schaemte naecht
gaen/ het zijn Afgodisten/ evenwel
oprechte vrome lieden/ de leuge-
naers seer hatende. Van de Ste-
den ende volcken deser Landen/
waer ende hoe sy heeten ende lig-
gen tegen den Polo/ Leest Apia-
num.

Namen
der Ep-
landen
Asia.

Daer na heeft Asia seer veel ber-
maerde Eplanden/ van Apiano
aengetoghen/ in de Zee Eurinio

liggende/ de Eplanden Chiniars
Cristumi. In Bellesponto/ Ce-
nodos. In de Zee Egco/ Tes-
bos. Inde Zee Piccaro/ Picaria/
Myndus/ Chii/ Phanea/ Posi-
diun/ Anpelos. Inde Zee Myr-
too/ Arcesana/ Begialis/ Minpia/
Coa/ Afij/ Cesi/ Carpathos/
Rhodus. By Licia in de Zee lige-
gen Megista/ Polichista/ Che-
libonia. By Syria liggen de Ep-
landen Aradus/ Cyprus/ Cramen-
sa/ Apelbusa/ Cyprus/ anders
Paphos ghenaemt/ Macaria de
Eplanden Carpatharum. In de
Mircanische Zee liggen die twee
Eplanden/ Bellades/ Carca.
In de Arabische Zee ligghen de
Eplanden Nem/ Timagenis/ Zi-
gena/ Demomon/ Polibij/ Hiera-
con/ de Eplanden Socratis/
Cardemina/ Ara/ Catatecauma-
na/ Maliche. 2. Adani. 2. In
de roode Zee liggen de Eplanden
Agathoclis. 2. Coccobati 3. Di-
oscozdis/ Creta. Ontrent de
Sachalitsche Zee liggen Zenobij/
7. Eplanden/ Organa/ Sarapia-
dis. In de Persische Zee leyt
Schara/ Apphana/ Chara/
Chilus/ Agathus/ Cabiana/
Soptha/ Alexandria/ anders A-
racia geheeten/ Sadana. In de
Zuyder Indische Zee leyt Sarac-
ta/ Melisigeris/ Neptanefia/
Tricadeba/ Peppina/ Tricade-
ba/ Peppina/ Crinesia/ Leuca/
Nabigeris/ Bazacata/ welcke
naechte inwoonders/ Meginate
heeten.

Volgen sommige mensch-eten-
de Eplanden/ waer in de In-
woonders de lieden slachten/ wpt-
houwen/ in den roock dooren/ op-
hangen/ hoken ende eten/ als de
Ep-

Eplanden
daermen
menschen
blees in
est,

Eplanden Binde / Boruse / Bone / Fortunate / Sabadite / Sabadi / Maniole : waer in den steen Herculeus wast die de pseren Scheyen aen hem treckt. In dese Eplanden ghenietmen menschen blees / ghelijck oock op sommighe plaetsen in het Epland Caprobana.

Volgen Balla / Carmina / Tibba / de Eplanden Birozum / Fesminarum / ende Scopia / een Epland der Christenen.

Eplanden
Caprobana

Volcht dat machtich Epland Caprobana / hier hondert mpen wijt en bjeet / met veelberlep ghebooven ende volcken beset / voorrijts Simundi / nu Salica ghe-naemt : Daer in zijn veel Steden / Havenen / ende Rivieren / sonderlinge Ganges. Petrus Apianus aenwijst dat daer 1378. Eplanden om en aenliggen / ende noemt sommige van de selve met namen : als Carcois / Philecus / Arena / Calandadma / Aracia / Bassa / Salaca / Alaba / Gumara / Zababa / Sibala / Magadiba / Susaura / Amenina / Monacha Negedion / Oncon / Canathza / Wangana / Madagastor / in dat Epland wast den Vadelboom ende alderlep specerpe / sp zijn Sarzacenen ende van Machomet's ghelobe / Circobena / Zanzibar / Onamorre / Dina / Margabin / Dina Arabij / Jona / Calenzuam / tegen 't Oosten in de Zee Zipangri Colobe. Dit Epland leyt drie hondert mpen van 't landt : de inwoonders zijn Afgoden dienaers / hebben gout ende Edal ghesceente in grooter weerde. Volcht Candin / Candur / Sandur. Daer worden wonder groote visschen gesien / alleen een ooge aen 't voor-

hoofst hebbende. Volcht Jaua / daer een Wout met Muscaet-hoosten gebonden woxt / ende alderlep Specerpe. De inwoonders zijn afgodisten. Pecura heeft een menichte van Vadelboomen / ende veel Aromata. Volcht Peuta / Angana / Daer in zijn lieden met hoofden schier ghelijck handen. Volcht 't kleynste Jaua / welck Epland alleen acht Conincrijcken heeft. So veel van de Asien-sche Eplanden.

Den Berch Taurus split Asiam in twee / van 't Oosten tot in 't Westen hem verstreckende. Dat deel derwaerts ober / heeten de Grieken dat binnenste ofte kleynste Asiam. Dat deel derwaerts ober dat buypenste ende grootste Asiam / maer overdwers repelt Asia van 't Zuyden dooz 't Oosten totten Noorden.

In den Berch Chaurus is van onsprekelijcker lengde / namelijk / van den Oosten tot in 't Westen ten eynde Asie. Maer overdwars op veel plaetsen / niet ober de drie dupsent peertloopen oft Stadia.

Van den Lande Syria, oft Assyria, ende sijn Provincien, oock van der Syriers Religien, Regiment, ende wyle van leven.

Assyria / een Lantschap in Asiam / van Assur den sone Sem also genaemt / heeft van het Oosten Indiam / van 't Westen Cigrim de Riviere / van 't Zuyden Mediam / van 't Noorden Caucasum den Berch. In dit lant regenet selden. Wat daer becoomt / ge-

lijck in Egypten) dat koopt upt den overwalp van 't water. Sp genieten eenen Palmboom / daer sp wijn ende honich af maken. Sp ghebnycken wijs geboepde gheblochten / ende met leer overtogen Schepen. Sp dzagen tweederlepinnen klederen / een lanch ende een cort. Sp binden haer lanch on afgesneden hant in eenen bant. Doorts so is dit volck geschoept met socken / op de Cebanische maniere. Sp en gaen niet ter Markt oft openbaer upten hupse / dan met olpe gesalft. Een peghelijck heeft synen Zegel oft Signetrinch booz hem / ende dzagen alle ende een pegelijck bysonder eenen Scepter in de hant / daer op eenen Appel / Bloemen / Roosen / Aelien / oft anders met een cpraet verciert / sonder welck het schandelijck is te dzagen.

Met der
Syniers
maeghten
te houwe-
lijcken.

Onder ander Wetten heb ick dit booz gedachtenisse weerlich geacht / dat manbare Maechden / als sp tot mannen tydich zijn / ter Markt gestelt / ende beyl gehouden worden / als een ander Ware ende Coopmanschap te vercoopen. Een eersten sieldeimen de alder schoonste in een hups ter Markt / ende als sp nu van weghen haers uptermaten schoonhepdes / diere vercocht wierden / so wert dit gelt in 't gemeyn gelept / die nu niet also hupsch ende supberlijck ter Markt wierden gestelt / als diemen niet alleen niet en cochte / maer oock om niet / met en name: Dese gafmen 't booz gemelde gelt te houwelijcke / op dat sp oock vercocht wierden / ende eenen vonden / die van 's houwelijcks goets wege om haer bypde. Also wier-

den alle Brupts ende tydighe Dochters op dese wipje vercocht ende uptgestelt. De mans kochten de schoone / ende de slechte kochtmien om 't gelt der schoone / d' welck hen t' hups te deele wiert. Dit seft Herodatus.

Een ander Wet. So pemant in een cranckhepdt viel (dewyle by henlieden geen Medecijn en was) wiert met Wette verbaet / datmen de gene raet vzaechde / die diergelijcke cranckhepdt geleden hadden / op dat desen geholpen worde.

Sp andere vinde ick geschreben / datmen de Crancken in de Ghemeynte heeft gedragen / ende met Wetten ernstelijck besicht / dat de gene / die eerijts sieck hadden gheweest / de Crancken besoecken souben / ende haer onderwysen met wat hulpe ende Medecyne sp genesen zijn. Metter begravenisse ende dooden Tjcken houden sp 't op de Egyptische wipje. Wie by synen wipje slaept / en aenvoert sinzgens geen dinck / dan eerst ghewasschen zijnde. Doortjds heeft oock dit gebuyck by de Babyloniers geweest: So haest als sp een Gast gemerckt hebben / so is de Weerdinne daer by inghetracken ende t' herberghe gelegen is / met groot geschrey wel verciert tot hem gecomen / (en den Gast bekent oft een vrient was / so moeste de vrouwe geerzont zijn) soo leide den Gast so veel silver als sp wilde / den vrouwe by haer knien / namaels bekende hys niet verze van den Tempel / op een bysondere daer toe ghezoeneerde plaetse. Dit silver was als dan der Gaddinne Veneri geheplicht ende eygen. Sammige en genieten niet

Met der
Babyloniers.

Woot hant
wifsch.

niet dan visch aen de Sonnen ge-
doocht / ende tot polver gestoot-
ten. Van dit meel maken sp broot/
soppen / ende veel spysse.

Grienderley Magistraet is by de
Assyriërs: Der aengename lief-
tallige Ervchlieden / der Edeleu/
ende oude Wyfen.

Haer Priesters die den Gods-
dienst bedienden / heeten Magi
oft Chaldei by henlieden: Dese
Philosophheerden alle haer leven/
leerden den loop des Hemels / om
daer uyt te propheteren / de broo-
men ende volghschep uyt te leg-
gen. Ende dit en leerden sp niet
gelijck de Greci / bapten in vzeem-
delanden / maer t'hups in haer
Waderlant van den Ouderen / van
welcke sp t recht als een Erve
in de hant ontfingen. De kinde-
ren wierden seer wel opgetoghen
op en seker wpsse / niet gelijck de
Greci met veel verschrachte wijt-
loopige vzaeghstucken / ende neus-
wpsse omstandigheden: maer den
effenen wech / sonder alle disputa-
tie oft Schoolgehijf.

De Werelt geloven sp van een-
wichtey gheweest te zyne / dat sp
oock eenwigh staen sal sonder eyn-
de noch begin / der welcker ozaet/
vercierringe ende ordeninge / niet
by geballe van het geluck / maer
van Gods voorsichticheyt gere-
geert worden / ende dat alle dinc /
oock de Hemelsche Coprozen / haer
Wet hebben / ende van Godt be-
weecht / onderhouden / ende gere-
geert worden. Veel toekomende
dinghen seypden sp uyt 's hemels
loop / ende geven de Planeten een
groote cracht toe / bysonder Sa-
turno / Iobi / Mercurio / welcke
sp Godes upleggers ende syn

Legaten noemden. Item / So-
lem / Martem / Venerem / eeren
sp eventuel in veel wegen. Item
uyt den regen / winden / klaven
der aerden / Cometen / dupssternis-
se der Sonne ende Mane / vercon-
digen sp veel toccomende dingen.
Sp hebben metten Egyptenaers
twaelf Goden ghemeyn / elcke
maent eenen bysonderen. In som-
ma / sp hebben Alexandro Mag-
no / Pircanozi / Seleuco / ende an-
dere nacomers Alexandri / den
Romepnen ende belen / vele boog-
sept / der welcker eynde endetoe-
coomste niet gelogen en is ghe-
weest.

In somma / Assyria oft Syria /
andersins Babilonia genaemt /
is in veel bingen / als van koren /
vruchten / metael / specerpe / Kro-
maten / veel edel gesteente / een
rijck overbloedich lant / so Iib.
lib. 9. ende 15. aenwijst / volck-
rijck / met een strijbaer volck be-
set: Welcke landen meest den
gantschen Wertbodem geregeert
hebben. Dit eygen landt heeft
oock veel Provintien / volcken /
ec. gelijck als onder oogen: Wiso
oock met Religien / Ceremonien /
Coopmanschappen / spraecken / ze-
den / ende gemoeden ondersche-
den / so Herodot. sept / Item Pl.
lib. 3. Iib. lib. 9. ende 15. Daer
is aldereerst het gebzupel des
purpurs / Item het lijf ende hapt
te salben / waer af den overbloet
ende wellust der Grieken gebo-
den is ontsproten. Sommige me-
nen Syria sp dat hoofflant / Assy-
ria / Babilonia / Phenicia / Chal-
dea / Mesopotamia / Comagena /
Palestina Nabathea / ec. d' Ander
houden Assyriam / Assyriam / ende

Babilo-
niers con-
selsche
Stree-
kijckers.

Const der
Syriërs.

Gelobede
Syriërs/
van God
ende de
werelt.

Babyloniam vooz een lant.

Also is Spzia van Assur / Assiria genaemt / in Asia gelegen / daer Godt Adam soude ghesozmeert hebben / niet te cout noch te warm / een wel gelegghen vruchtbaer Contrepe / aen Judeam stootende. Sonninghe meppen / dat Spzia (so eerst gesepit is) Pheniciam / Babyloniam / Mesopotamiam ende Palestinam begrijpt / tot aen Arabiam repchende. Het is een goutrijck / lustich / der Zee nakende lant / voortijts Palestina genoemt geweest / de voorge-noemde Provincien in hem sluytende / oock Damascenam. Dit lants bzeede tusschen Cilicia ende Arabia / zijn vier hondert ende 't seventich duysent Peertloopen: maer de lengde van Seleucia tot aen Euphratem / vijfhondert vijfen-twintich duysent Peertloopen.

In dese Provincie is Ascalon / Joppe / de steden vooz de Delubie gebouwt; oock veel ander steden. Daer souden onse ouders / Adam ende Eva / haer ellendich leven (van den Paradyse uptgedreben zijnde) verteert hebben. Carmelus / Libanus / Cassius die bergen. Jordanus / Euphrates die Rivieren zijn aldaer / ende wort anderszins van Assur / Assiria gheuaemt. Also heeft Spzia van Osten Euphratem / van Westen Egypten / van 't Noorden Armeniam ende Cappadociam / van 't Zuiden die Arabische hooghten. Maer merckt / Spzia is vierderlep / Mesopotamie Spzia / tusschen Tigrim ende Euphratem gelegen / waer in de stad Edissalept / die anders Raghese

ghenaemt wort. d' Ander Celsa Spzia genaemt / waer in Antiochia leyt. Dat derde Phenica Spzia waer in Cyprus de Hoofstade is. Dat vierde / Spzia Damasci / waer in Damascus die edel stad is. Haer rijcke heeft 17. Coningen gehadt / in 200. ende 20. Jaeren / ende is te gronde gegae / so gehoozt is. In Spzia is eerstelijck het gedruyck des Purpercleets / welriekenden reucens ende Salve ghebonden: waer af der Romeynen overbloet ghesproten is in vercieringe / kledinge / eten ende drincken.

Damascus een hoofstade Syrie, van den Mammalucken ende koopmanschappen aldaer.

Damascus / Alexandria / ende Alekpro / van welke wy oock Damascus. boven wat gesepit hebben / zijn seer edele steden / de welke van lust en schoonheyt Damascus al te boven gaet / oft sp wel wat grooter zijn. Dese stad is beset met Heydenen ende verloochende Christenen / van Mahomets gheloofde / oock veel Christenen upt Griekenlandt. De Heere deser stad is onderwoopen den grooten Soldaen tot Alekpro. Die stad is machtich van goede / ende boven-maten volckrijck. Niemand en kan genoeghsam vertellen de hanteringen ende konstrijcken arbeit diemen daer maecht. Sy is oock met alle nootdruyt van vleesch / hoorn / &c. overbloedich versien. Daer wassen Granaet-appelen / Que-appelen / Dagen / altemael honich-soete / ooc Amandelen ende Olyfboommen seer groot /

groot/ende sonderlinge die groote
Windypen / by ons Zibeben oft
Muscabellen genaemt. Daer heb-
ben sy tot aller tijdt in 't Jaer
versck ende groen bloeyssel ende
vruchten / alderlep vruchten/ ende
veel ander kostelijcke vruchten/al-
temael volkomender dan by ons.
Diesgelijcks van bloemen / wel
riekende Roosen / wit / root /
diesgelijck men nergens binden en
kan. Goeden lucht / een schoon
klaer gesont water te midden door
de stadt blietende. Soo heeft die
stadt oock goede koeckfonteynen /
in Cisternen ghebaet / gelijck by
ons. Den schijn der hupen is ge-
heel innerwaerts / oft inwendich /
gelijck by ons uptwaert gekeert/
bupten niet seer schijnlijck / binnen
van gout / Marmersteen / ende
verheben werken. In haer Mus-
sichea / dat is Kercken / lept het
lichaem Zacharie / met veel Lam-
pen eerwerdich belicht. In de
voorzienaemde Muslichea zijn veel
koeckfonteynen / vier poorten van
Metael / een Domkercke der Chri-
stenen gewees / twelck de gedaen-
te ende veel Outaren noch betop-
sen. Daer wort gesien de plaetse
daer Godt Sinte Paulus te ne-
der geslagen / ende bekeert heeft.
De Christenen begraeftmen bup-
ten der stadt / als onreyn / op een
mple weechs / altesamen. Daer
is dat hups Ananie / de gebanc-
kenisse Pauli / dat hups Kain / die
spnen broeder wel ontfijde.

Van der vryheyt der Mam-
malucken tot Damasco, ende
aen alle plaetsen des grooten
Soldaens.

Mammalucken / dat zijn ver-
moochende Christenen / die van
andere gelooven tot Machomet's
gheloove ghekomen zijn. Om de
waerheyt te seggen / so ist upt ge-
wiffer aentwysinge van velen / een
seer weerachtich ende in Oorlo-
gen wel geoesent volck / dat nim-
mermeer ledich en gaet / maer hem
in der Ridderchap altyts oessent/
ende groote Campsacken ghe-
brupt. Sy houden Schole op
Kuyperpe / daer mede zijn sy den
inwoonders seer versckickelijck/
ende den Soldaen aenghenaem.
Een pegelijck heeft te Maent te
minsten ses Deraphi / daer toe spy-
se door hem / een Deert ende knecht /
dat is den ghemeynen solt. Ma-
maels heeft sy meer / na dat sy
geschickt is. Die vryheyt hebben
sy / datmen tusschen hen lieben en-
de den Heydenen gheen recht en
doet / oft sy al schoon den Heyden
daode / also dat de Coopliden en
inwoonders des Landts by hen
lieden zijn / als Schapen onder de
Wolven / ende de Mammalucken
zijn ghemeynlijck Sieben ende
Maordenaers.

Item / als sy door de Stadt
gaen / so wandelender ghemeyn-
lijck twee oft drie in een geselschap
te samen (want het is een schan-
de / eenen alleen te gaen) so heb-
ben sy die vryheyt / waer hen lie-
den twee oft drie vrouwen te ghe-
moete komen dat die geen wijf en
heeft / die mach een van dese nemen
die hem behaecht / om spnen wille
met haer te doene. Daer zijn oock
bysonder hupen / gelijck de groote
herbergen / daer toe geordineert /
die sy Chao noemen / daer door
staen de Mammalucken / de door
dy

Mammal-
ucken tot.

Mammal-
ucken
schande-
lijcke vry-
heyt.

by gaende vrouwen wachtende: Ende alſer eenighe voor by gaet / ſo aengrypen ſy die / ende leyden ſe met hen binnen / om met haer te doene wat hen gheleſt. Daer de vrouwen zijn altyt bedeckt / ende draghen om haer aenſicht doecken behangen / alſo dat haer niemant / maer ſy alleman mogen kennen. Alſo ſien ende kennen ſy den Mammaluck: maer ſy haer niet. Waecht dan eenen / ſeggende / dat hyſe geerne kennen wilde / Tot dien ſprecken ſy: Broeder / laet u genoegen dat ghy uwen wille met my volbrengen moocht / ſo u geluſt. Alſo geſchiet het / dat ſomtijts der Dozſien ende grooter Heeren Wyden gegrepen worden den moerwille uplaten / ende de dertelheyt daer mede boeten. De vrouwen gaen ſeer wel ghekleet in ſyden gewaet: daer ober draghen ſy wit doeck koſtelijcker dan ſyde. Sy dragen altemael witte kiniebzooſſens / roode ende bypne ſchoenen daer ober / ende veel koſtelijckheys rontſomme den hals / aen de handen ende in de ooren hangende. Sy verhoutmelijcken haer nae haer behaghen / ende ſcheyde haer voor't gericht wanner ſy willen / om een pegelijcke oorzake. Ende oft ſy wel ſo veel vrouwen moghen hebben als ſy willen / ſo ben ick nochtans geloofſelijck onderzecht dat ſy der op het meeste twee oft drie hebben / ende dat ſelden / den Coninck alleen uptgenomen / die gebzuycht deſe heerſchappye aldermeest.

Deſe Heydenen eeten mecken deel op der ſtraten / aldaer eetmen Heerden vleesch / Heemelen / Wufels / Caſtron: de rijcke Sept-

kens: Kafe hebben ſy goeden koop. Alſinen melck koopen wil / ſo dryſinen alle dage veertich oft feſtich Septen door de Stadt / die hebben lange verſchickelijcke ooren van anderhalf ſpanne lanch. Alſinen nu wil koopen / ſoo lockt den Patroon een Septe daermen henen wil op 't opperſie in een Saſe opwaerts / ende melckt de Septe in 't by weſen / om ſo veel gelt als men hebben wil.

De kledinghe van dit Land is ſupberlijck / wyt ende lanch / den meefte deel van zyde / wepnich van laecken / die dragen ſy ongegozt. Item groote witte Conſen van Boom-wolle / ende ſy dragen witte Schoenen. Wanneer de Bozgers deſer Stadt (ſy zijn ſa-rijck als ſy willen) ſlechts eenen Mammaluck gemoeten / ſo moeten ſy met reverentie den Mammaluck upt den wege wijcken / en worden heerlijcker gehouden dan by ons den Coeldom / waer't dat zy 't niet en deden / ſoo ſouden ſy niet ſtocken toelſaen / die ſy draghen / ſonder ſtraffe.

Daer zijn oock veel Coophuſen in der ſtadt / daer men zyde en alderley ghewaet vercoopt. De Chriſtenen worden aldaer ſeer qualijck ghetrackteert.

Van de Stadt Ninive.

Ninive heeft Ninus in Aſſirien gebouwt / een grootſtadt van drie dach reyen (ſo ſommige meppen) lanch / ſommige in den omtrent ende Tierkel om te gaen / aldaer Jonas gevonden heeft geweest.

Van

Van Palestina oft Judea, eertijts Chananea genaemt.

Palestina die gelegentheit/ Asie in Syria/ aen Arabiam stootende/ voormaels Philistea/ van de Hoofd-stadt daer in Philistim genaemt/ oft Cananea/ van Chananaan de Sone Cham/ diese alder-eerst bewoont heeft/ alsoo geheeten. Een laetsten van het volck Gods Judea genaemt/ welchs aertryck/ Godt Abraham ende zynen zaden te geven beloofde/ so sy in zyn geboden wandelende ende blyvende wierden/ terwyle hy noch in Mesopotamia was. Gese kontrepe heeft van den Oosten ende Zuiden Arabiam/ van den Noorden Syriam/ sommige meynen dat Judea in Syria lept/ sommige dat het daer aen paelt/ die laetste meyninghe behaecht my best/ nochtans heetet Ptolomeus/ Palestinam Syrie. In welke twee-en-dertich Coningen Amorrezen ende andere volcken regeerden/ der welker namen het al verlozen heeft/ ende nu Judea heet. In welkeis Galilea/ Idumaea/ Phenicia/ Jozdaen de Rivierv/ Cesarea/ Appollonia/ Aszotus/ Ascalon/ de Putten Asphalides/ Ciberiadis/ Gaza/ Emmaus/ Endaga/ Camaria/ den Berch Syon/ Libanus/ Caacoutidis/ Lysania/ Abilene/ ende andere ontalliche steden ende gelegentheden/ die in dat Jootsche lant behooren/ so Eusebius meynt/ die Judeam neerstelijck beschreven heeft. Daer inne lept oock de Heplige Stadt Jerusalem/ daer boven geschreven/ nu och laten den ongelovighen onderwoz-

pen. Daer inne eventwel noch hebben ten dage seben geloben naemachtich zyn/ niet alleen in eender Stadt: Daer oock in eenen Tempel des heplighen Grafts/ daer sy alle gelyck aen hebben. Een eersten Barboeters/ die sonden van onsen gelobe zyn/ ende te Jerusalem alleen het Christelijck gelobe met het heplich Graf inne hebben. Een anderen de Grieken/ wat dese vooz een gelobe hebben/ besiet de Pausche Chronijcke/ wat een peggheliche Secte in den Tempel in heeft/ waer te lange te vertellen. Een derden Jozsi. Een vierden Jacobite. Een vijften de Indianens. Een seften/ Suriani. Een sevendens/ Armeniers/ Alle dese hebben aen den Tempel elcke Secte zyn gecochte bestemde plaetse/ ende willen alle Christenen zyn: Ick besorge dat d' een Secte eben so goet Christen is/ als d' andere. De Armeni houden Misse gelyck wy/ behalven alleen dat sy der Roomscher Kercken gehoozsaemheyt ontfeggen/ gelyck de andere alle uptghesloten. De Minozes gelijcken haer alle in veel dingen/ bysonder in Misse te houden: Alleen de Grieken zyn ons op d' aller contrariste ende ongelijckste/ want sy oock niet en leyden dat onse Priesters op haren Outaer Misselesen. In't heplich Graf byanden altydts 18. Lampen/ onder welke de Barboeters 3. ende d' ander 6. geloben de 15. hebben.

Nu Judea is (als Isidozus meynt) eenen Pabel des Hertbozdemis/ niet alderlep rijckdom ende vruchten machtich/ kostelijck van Balsam/ van matelijcker Rocht/

Op d

d' welck

Seben geloben in Jerusalem die alle Christenen zyn/ sonder de Heydenen/ Turcken ende Sacraenen.

d' welck Godt selve een Aertrijck heeft geheeten / met Honich ende Melck bloepende. In desen lande is geschiet die betalinghe ende quitscheldinge vooz dat gantsche menschelijck geslachte. Daer in heeft dat Rijk Davids geweest ende zijnder nacomelingen. Item de doode Zee / de welke geen dinck on-wtgeworpen in haer en licht. Boven Jerusalem leyt eenen Bergh ende een Slot daer op van David ende Salomone geboudt / beyde Spon geheeten / waer af Jerusalem dickwils Spon in der Schijft genaemt wort / ende een Dochter Spon. Nu Judea heeft dien naem van Juda / upt welcks geslachte sy haer Coningen cozen / d' welck voormaels / so geseyt is / Chananea ende Palestina ghe-naemt wert / van de Philistynen Chananeen / dewelcke de Joden daer uptgedreven ende selve besetten hebben / nae dat sy 40. Jaer in de Woestynne van den upttocht Egypti om gereyft hadden / ende 31. Coningen daer upt verdreven / also in Josua aangewesen wort.

Een overbloedich lant van Balssem / Palmboomen / Cypresse / Cedarboomen / Wyngaerden / Olijfboomen / Granat-appelen / Citroenen : Daer af leest Plinij lib. 5. cap. 14. Isido. lib. 15. Waer by dat het den Vaderen beloofst geworden is / een Aertrijck met honich ende melck bloepende. Hoe mel Isidorus meynt / dat vooz dese beloftenisse vleeschelijcke in de letter / geestelijck ende inwendich in den sin gemeeynt geweest heeft / de genade ons in desen lande dooz Christusum geschiet. Dit gemeldich lant / nochtans slechts een deel

Syrie / stoot aen Arabiam ende Egypten / tusschen de berghen bloeyt den Jorbaen / ende seeyt Galileam van Judea.

In Judea zyn veel warme Fonteynen / alderley Metalen / oft Palestina. Aromaten / &c. De doode Zee / daer niet lebendichs in en is noch blyben en mach / oock daer in geworpen zijnde. Dit landt heeft voorszijts Palestina oft Philistea genaemt geweest / daerom noch heden Palestini ende Philistei eens zyn / als Isido. lib. 9. Cap. 15. sept / ende Moses Genesis 10. Andersins upt Canaan / Cananea gheten / als boden staet. Wie behalven der schijft van de Joden lesen wil / die lese Josephum / Cornelium Tacitum lib. 21. Trogum lib. 36. ende Eusebium &c.

Van der Joden Oorden ende Secten.

D' alderley Secten ende Monice Oorden / hebben de Joden boden den gemeeynen Joden staet / Essai / Pharisei ende Saducei. Pharisei leefden sekerp ende strenge in sypse ende cleedinge / haer opsettinge verhieven sy eensdeels boden Mosem / sy droegen brieven aent voozhoofst ende aen den sincker arm / daer de thien Geboden in stonden. Item sy droegen groote Soomen aen de cleederen / daer in geblochten doornen / op dat sy gesteken zijnde / der gheboden Godts gebachten / die sy aen den soom des cleets geschreven droegen. Sy gaven het geluck ende gebal wepnich toe / maer Godts voorszieninge alternael. Evenwel

sepden sp: Wie in den wille des menschen viel metter oppersten coopperen influentien / dat die gebyjt worde. Dat Fatum oft toebal hielden sp / dede oock veel tot 's menschen wille om den selven te neppen ende te bukken / ebenwel dat de mensche een Heere aller dier dingen ware. Haren Obersten ende ouderen bewesen sp gewillige gehooz/aemhept / sonder murmelinge. Sp geloben Gods gericht toecomen te wesen / alle zielen onsterfelijk / ende dat alleen de zielen der goeden / in ander lichamen gingen tot den oordele toe: Ende dat de zielen der boosen in eeuwige duysternisse verstenen worden. Ende haer leven glimpte seer wel van Heplichept / waer by sp Phariseen ghenaeint waren / daer af int tweede deel deser Chronyche / van Oozden ende Secten.

Saducei hielden vastelijck datter geensins geen Fatum / toebal oft geluck en ware / maer dat alle dingen in Gods eygen ordeninge ende voorszieninge stonden / ebenwel gaben sp 's menschen wille dese byphept toe / goet oft quaet te doene. Item dat Godt een aenslender ende beloonder aller dingen is. Sp loochenden de berrysenisse / ende sepden dat ziel ende lichaem / met malkanderen stozben. Sp namen alleen de vyf boecken Mosi aen. Sp en gheloofden niet datter enige onsenijliche Engelsche natuyre ware. Leefden strenge sonder eenich geselschap / daerom noemden se Saduceos / dat is rechtveerdich.

Maer Essai / voerden in alle dingen een Clooster leven / verachtende der bloowden bywoonungen

als onreyn / niet dat sp den houwelijcke staet verklepnt oft te niet wilden hebben: Maer om dat sp geene en betrouden / dat sp eenige gelofte ende gelobe hielt / oock op dat sp dooz haer bywooninge niet onmatelijck van den rechten wech afgelept en wierden / ende den geboden Godts vergaten. Sp hadden alle dinck gemeyn / blieben allen wellust / Baden / Salvingen / &c. Ende achteden wellust vooz een oneere. In kledingen die wit ende reyn zijn moesten / hielden sp haer net ende supber. Sp en hadden geen Stadt / maer gelijckde Monicken / in alle steden sommige Clupsen. Baden Godt vzoerge / dat sp sijn sonne liet opgaen / ende arbeypden daer na tot in de vyfste stonde / daer na gewasschen zijnde aten sp mer stilswyghen. Alle sweren hielden sp vooz onrecht en eenen valschen eet. Sp en lieten niemant in haer Secte / dan te voeren een geheel jaer geprobeert / namael's als sp al schoon na het jaer aengenomen wierden / so beproefden sp eens pegelijcks zeden noch twee jaer. Wert niemant begrepen in sonden / dien stieten sp van haer tot een eeuwige boete. Als haer der thiene by malkanderen saten / so en spzack niemant ongheteten. Op datter geenen onwille en quame / so en wierpen sp geen speesfel op der rechter zyde / oft midden onder haer / maer achterwaerts terugghe / oft op de slincke syde.

Sp hielden den Sabbath alsoo vast / dat sp op desen dach haren buick niet leechden / en sp haer onreynichept uptwierpen / so maecten sp hen lieden te voozen eenen put in de aerde / daer deden sp haer

Alle din-
gen ghe-
meyn

Saducei.

Essai.

geboecht ober/met klederen bedeckt zijnde / op dat sy den dach-sehijn geen onteere toe en boechden / ende wierpen dien put terstont toe. Sy leefden seer langhe overmits der eenvoudicheyt der spise. Dat geit en hadde geen gebzupck by hen lieden. De zielen seyden sy / waren alle van den beginne gheschapen / ende namen metter tijt die lyuen aen haer. De byome ziele van den Lichame afgheshepden / hielden sy / dat sy over zee gevaren / salichlyck leefden. Den doadt om der gerechtigheyt wille / achteden sy voor gewin.

Sommighe verkondichden toekomstende dingen / ende gebzupckten de vrouwen matelijck / op dat sy niet geacht en wierden den houwelijcken staedt te verdoemen. Daer aff hier na in 't tweede deel deser Chronijcke / van de Oorzen ende Secten der Christenen ende Joden. Weder bescheet in 't derde boeck van noch meer Oorzen ende Secten der Joden vint ghy aldaer.

Van der Ioden Gelove, insettingen, Ceremonien ende menschen gheboden. Eensdeels in Mose, eensdeels in haren Calmut vervaet, also syse noch heden gebruycken 't gheheel laer door.

Voor-reden.

Nadenmael alleman niet alle boecken hebben en kan; daer toe oock alle man de moeyte niet en heeft om alle te lesen, so heb ick nyt veel

Boecken de kerne ende het merck; ende wat daer in merckelijcx is nuytgebruyt, ende in dese mijn Chronijcke ingelijst, op dat ghy van elcken wat hebben menscht, ende heb in desen Bieksor der Historien, als een Die van alle bloemen doch yet wat singhedragen, op dat ghy van alle bloemen der Historien ende geloven niet niets en hebt, daerom mercket tot het beginsel.

De Joden hebben / gelyck wy veel scribenten / die daer leeren / datmen hem onder dat Iock Gods ende zijnder Geboden / om Godt salich te leven / gewillich begeben soude / aldermeest haren Calmut / ende een boecten / daer haer ordinancien ende Regulen in verbaet zijn / hoe hem eenen houden soude 't gheheel laer door / op Hebzeensc: Sepher Midos genaemt. Sy leren veel dat een Jongelinc zijn herte soude stercken in de Gheboden Gods / om de liefde Gods in zijn herte te baten / ende dat hy hem selven Gode onderwozpelijck maken soude / ende dat met synen lyve bewypen / niet met opgerechten lyve / maer buckende ende nedergebrucht henen gaende / syn oogen neder slaen / altydt zijnder sonden sozge draghende / ende die dagelijcks bekenkende / hy soude hem oock voor openbare ende heimelijcke sonden hoeden / maer syn goede wercken aen den dach bysingen / upt sulcx soude hem Gode de liefde in syn herte smeken / ende als

for

so hoor Godt liefghetallich ende aengenaem zijn.

Also gaen de beste onder hen/ na den upterlijken mensche/ in de werken der Wet ende vroomhept des vleesch enen/ met veel vasten/ bidden/ bucken/ neygen ende suppen/ Chynden/ licht branden/ sonderlinge kledingen/ &c. Welcke oude Testamentische vroomhept ende monicherpe/ oock by onse Gheselichhept hoghelijcks woort opgeciert. Maer een eyen herte/ recht gelobe/ liefde ende hope/ is hoor Godt van binnen/ ende dewyle sy alsoo aen de upterlijcke vercierte menschen insettingen en s' vleesch vroomhept hangende/ vernoecht zijn/ en konnen sy tot de rechte geloofs vroomhept niet komen/ ende falen oft gemissen also der gerechtichept/ liefde ende hope/ die upt den gelobe komt/ Roman. in r. 2. 3. 9. 10.

Du haer upterlijck ghepronck verrieren sy met Schrift upt Moyses/ Levit. 18. Ghy sult mijn recht ende Wet behouden/ want sose de mensche doet/ so blijft sy daer in lebendich. Ende so Deut. 32. geseyt woort: want daer in is leven.

Van de Insettingen der Ioden buyten der Kercken ende in der Synagogen, over tafel met eten, drincken, handelinge, slapen, gaen ende opstaen.

S Morgens als de Jode opstaet/ so heeft hy zijn eygen gebedt/ hy looft Godt seer dat hy hem de oogen heeft opgedaen/ hy en staet oock niet traechlijck/ maer frisch op/ denckende/ wanneer der nu

een Christen quame/ daer hy pet aen wist te winnen/ dat hy dan wel haestelijck opstaen soude/ veel te meer behoorde hy dan gerascht op te staen/ om Godt synen Heere te eeren ende te aenbidden. Hy heeft oock zijn statuyt/ d' welck geen vroom Jode en overtreet/ hoe hy hem kleeden sal/ dat hy dat hemde niet scheef aen en doe/ hy soudet oock sittende aen doen met den bedde bedeckt/ dat de wanden ende balcken haer lijf niet bloot en sien. Hy en soude oock niet dencken/ ey/ het is dupster/ ick ben alleen: maer dat dat gantsch aertrijck Godes vol is/ ende dat hoor Godt de dupster miselijck dat licht is.

Als dan soude hy dat bierrant cleet met vier lappen/ Arba Camphas genaemt/ aen doen (het is schier gelijck eenen lederen holder sonder armen/ gemaect met vier hoecken/ daer vier slippen aen hangen) op dat hy van den Dupvel niet aengebochten en worde/ als hy sulcken kleet sonder den rock draecht/ alsoo sy schypden. Als dan gaet hy niet neder genepchden hoofde upt de camer/ nimmermeer bloots hoofts/ op dat de eere Gods op haer hoofden ruste/ want geen Jode ober de 13. Jaer bloots hoofts en derf gaen.

Ende so hem dan pet noodichs overcoomt/ soude hy tuchtich op dat hemelijck gemack gaen/ hem van vozen niet ober een buys oft spanne hooge ontdekken: Maer van achter niet ober twee spannen hooge opheffen. Een wijf soude haer van voze opheffen/ van achter met allen niet. Hy en soude oock zijn water niet staende lossen

op dat hem 't water niet op de
voeten en sprinckele / ende hy hem
na-dachtich oft suspect make dat
hy gesneden sy / ende daer by zijn
kinderen niet echtelijck geboren.
Hy soude pissen op een hooghe
plaetse / ende tegen dale pissen /
oft op een weeck sandich aertrijck /
dat de sepeke haest verteere ende
van selfs verdwipne / op dat hy
hem niet nat en make ende bescha-
me. Hy en soude oock zyne scha-
melheyt oft heymelijcklidt sonder
merckelijcke oorzake niet naecht
aenroeren / ende als zijn geboech
gedaen is / soude hy hem om ende
om wel reynigen / vagen ende sup-
veren / ebenwel slechts met der
slinker hant / want metter rech-
ter wijst hy op de heylige schrift /
ende gebuyckht de selve om daer
mede te schryven / sy brengen hier
toe een gedwongen spreuke upt
den 103. Psalm: Mijn lijf bemint
Godt / ende al mijn ingewant zy-
nen heyligen name. Hier spreekt
David in den geest van den in-
wendigen mensch / ziele / herte en-
de gedachten / d'welck de Joden
op haer heymelijck gemack bedie-
den ende trecken / ende wat hier
en daer inder Schrift van berep-
dinge / ende repnichepdt des bu-
nensten menschs staet / dat tree-
ken de Joden op haer lichaem /
cleederen ende buptensten mensche /
oft al wel dat herte vol woekers /
gierichepdt ende schalckhepdt
steekt / alsofe Jeremias int vier-
de / vijfte ende seste Capittel be-
schuldicht / dat willen sy met sul-
ke uperlijcke werken (gelijk
onse Monicken) vertuffen / oft
gupten ende betalen. Maer Je-
remias int vierde Capittel seyd:

Lava à malicia cor tuum. Wasche
dijn herte van der boosheyt. Hy en
seyt niet dijn lijf oft dat cleet. Een
Jode soude oock twee nederclees-
deren hebben / d' eene dat hy in der
Sinagoge / d' ander dat hy an der
tijts droege. Daer na so haest als
sy opstaen / ende dat byverbaegh-
schelijck neder cleet hebben aenge-
daen / wasschen sy de handen / en-
de loopen met eenen stoym in de
Sinagoge daer toe brengen sy den
55. Psalm in: In den Hupse
Godts / willen wy met stoym loo-
pen.

De Joden hebben oock vooz de
Sinagoge een ingemuert Her /
om haer schoenen daer aen te rep-
nigen ende te supberen eer dat sy
in den Tempel gaen / dat nemen
sy upt Eccles. 4. Bewaert dijn
voeten als ghy int hups des Hee-
ren gaet: Necht al spraecke Salo-
mon van haer versierde wischpfer.
Als dan gaen sy in de Sinagoge
ende bidden een bysonder gebed
onder de deure. Daer na doet hy
zyne mont een goede wple toe /
sit neder / gedenckende vooz wien
hy hier staet / wie dien sy dien hy
zyne noot voozdraecht / ende dan
doet hy zynen mondt open met
grooter knechtelijcker vrese / anert
ende beven / ende bidt na ozdene /
also in haer bedeeboercken begre-
pen staet / hem met syn geheel lijf
ende zijn beenen herwaerts ende
gintwaerts herende.

Maer hier moet haer de Schrift
lyden ende haer dat leeren / name-
lijck David Psalm. 35. Alle mijn
gebeente spreken: O Godt wie is
ser u gelijk: Ende Moses Deut.
6. Ghy sult Godt lief hebben van
gantscher zielen ende lichaem &c.
Daer

Daer af trecken sy voortz dat hy hem niet den gehelen lippe van alle krachten bewegen soude.

Ten uptghanghe der Kercken / soude hy niet neder ghehanghen hoofde ootmoedich t' hups gaen / de Sinagogische neder kleden upt doen / ende d' ander werckdaersche aen doen / lesen ende studeren / ende dat heet: Sy gingen van d' een deucht in d' ander / daer toe moet hen lieden David getupche nisse geben / Psalm. 84.

Ten etens tyde wasschen sy alle de handen / welc overtreden sy der hoererye ende het Overtredelijken / so Rabbi Joseph in den Talmut schrijft. Hier toe moet hem Salomon Proverb. in 't 6. helpen. Also bleef hen lieden alrijt (so Paulus seft) den omhanc bzoort de schrijft.

Wel ghereet maect qualick gerijmt.

Item sy noemen een onreyn bzoort / dat niet ongewasschen handten gegeten wort / so Ezech. in 't 4. staet: also sullen de kinderen Israels haer bzoort onreyn eten. Na 't wasschen der handen / soude hem den Jode ter tafel setten / maer niet spreken / tot dat hy 't broot breekt (d' welck by hen lieden noch gemeyn is) ende danck geseyt heeft / dan ontginnen sy dat bzoort / maer niet geheel / ende breeken het eynde met danckseggen af / allincks segghende: dat de gene die 't geheel afrijt / ende daer na Godt danckt / dat die Godt verootzint / ende bynnen hier toe 't gene dat David in Psalmo seyd: Geloofst zijt ghy Godt een Coninck der Werelt / ghy die dat bzoort upt het aertrijck uptbreect. Sy seggen oock / wie sonder dancksegghen in dese werelt yet

Wel ghereet.

van de welbaet Gods geniet / dat die Godt selve berooft / ende byengent upt den 24. Psalm: Gades is dat aertrijck ende al haer volhept. Ter sy beginnen te eten / bidden sy den 24. Psalm.

Na de maeltijt / als sy haerder thiene oft meer ober tafel zijn / so geeft den hups vader den geleertien dat Ampt te seggen met luyder stemmen / maer isser slechs een oft twee / so en seggen sy sulcken seggen niet luyde / maer heymelijck / een pegelijck vooz hem selven. De somme des seggens overloop is dese / sy loben eerst Godt dat hyse versadicht ende gespijt heeft / ende bidden dat hyse alle uyzen wil spysen / ende hem ober Spon ende den gevallen Tempel wil ontfermen / haer vooz armoede ende bedelre behoeden / ende dat hy haer haest verlossen wille / dat hy oock de heplige stadt wederom opbouwen wil / ende haer int gelaofde lant voeren / ende dat Jock der Heydenen van hen lieden upt genaden afleggen. Item dat hy synen seggen over haer seynde / en ober syn Besnydinge wil houden / gedenckende op zijn verbont met Abraham / Isaack / ende Jacob gedaen / ende dat hy heg Heliam seyn den wil / diese weerdich make te beleven de toecomste Messie.

Sy hebben daer na veel leeringen / hoe sy haer den gantschen dach houden sullen / geen en souden by synen toenaem noemen / alsinen hem anders kent ende te noemen weet. Niemant en soude den anderen bespotten met eenigerley schimp - wootz. Oock en soude niemant geen af-schouwen van den anderen hebben / by sy arm oft

oft rijk / want dat geheel Iſrael
reyn ende heyligh is. Maer een-
Chriſten / oft hy al ſchoon kloech
is / ofte een ſchoonwerck maect
dat en ſouden ſp niet loven / oock
als hy en Goddijck goet werck
doet / als om Godswille geven /
ſo en ſouden ſp 't niet te goede upt-
leggen / alrijt indachtich zijnde der
ſpreucken : Proverb. 14. De ge-
nade der volcken is ſonde.

Wel is waer / dat ſp haer wel
vriendelijck dozven houden / oo-
ghen dienen / te wyle ſp onder de
wolven zijn / mede huylen / ende
om vzecks wille een beerken boben
den noot eten : maer ten gaet niet
van herten. Sp betrouwen de
Chriſtenen ſo wepnich / ende hou-
denſe vooz onreyn / veel wepniger
dan wy haer / wy dieſe vooz hou-
den houden. Maer rechte Chri-
ſtenen gunnen alleman wel van
herten / en zijn niemant vyant dan
de ſonden / ſp beminnen alle Perſo-
nen als een beelde Gods / het ſp
Hepdenen oft Jode. Sp heb-
ben oock in haren Calmut / men
ſoude geen Chriſten in Gods na-
me ontfacen / oock den vzebe niet
wenschen / daerom de Duytſche
Joden gemepnlijck plegen te ſe-
gen : Sched wilcom / dat is /
Duyvel komt. In ſomma / geen
Jode en gont eenighen Chriſten
wel / oorſake : ſp houdenſe vooz on-
reyn na inhout haers Calmuts /
wat ſp hen goets bewyſen / dat en
doen ſp niet van herten / maer upt
vzeſe / liefde ende vrientſchap des
vzeeds / hade ſelven hier in ſoer-
kende.

Als hy hem heeft ſlapen gelept /
ſo bidt hy 248. woorden / om te
bedieden 248. leden / die den men-

ſche vooz quaet ſouden behoet
worden. Daer na kidden ſp den
91. Psalm / daer ſp vele afhouden /
ende veel korte gebeden. Sp heb-
ben oock haer oorſake / dat ſp haer
Bedtſtede tuſſchen het Noozden
ende Zupden ſtellen ſouden. Ende
hebben veel Leeringen aengaende
de Houwelijckſche Plicht oft
ſchult : Niemant en ſoude met ſyn
Wijf die hy verthozent ofte geſla-
gen heeft / te doene hebben / tot dat
hyſe te vzeben gheſelt hebbende /
met haer verſoent is.

Van de Feeſten ende vyer-
dagen der Ioden dat geheel Iaer
door , ende Eerſtelijck van den
Sabbath.

EEn pegelijck Jode koopt nae
Einhout des Calmuts / tot de
voorzeeſte oft den Ausdach tegen
den Sabbath na ſijn vermogen /
vleefch / viſch ende alderlep goet
dinck / om den Sabbath te eren.
Want den Sabbath wort een
Bruptende Commick in Godt ge-
heplicht / by hen lieden genoemt.
Op den bypdach oft voorzeeſte na
middach / en eten ſp niet tot dat
den Sabbath ingegaen is / op dat
ſp den Sabbath dies te luſtiger
niet eten ontfangen ende in halen.
Den Jode ſoude oock wijn in 't
hups hebben / om daer mede den
Sabbath in ende upt te ſegenen /
als volcht.

Hier ſiet ghy dat ons Pauſdom
ende Monickerpe niet dan enckel
Jodendom en is / daer ſulck ſot-
werck al effen wel loop heeft /
ende vooz grooten Godt-dienſt
gehouden wort. Help Godt wie
enen Biſſchop oft den Paus over
Ou-

Parafene /
heer by
den Joden.
bypdach
oft vooz-
zeeſte / daer-
om dat
men hem
daer nae
op den
Sabbath
ruft / ghe-
nomen upt
Exod. 16.

Outaer in sijnder Wpinge soude beschypden/ hy behoefde wel een epgghen Chyonijcke. Daerom en laet ons niet alleen over die arme Joden lachen oft weenen/ maer over ons selven. Want oft sy wel van te vozen met Wetten overladden zijn/ en meer dan 600. Wetten in Mose hebben/ hen lieden van God opgelept/ slechts op dat sy sonder syn woort niet met allen op haer epgghen hant en begonnen: Doch hebben sy ontallijcke veel menschen-gheboden aen Mosem/ gelijck wy aen t' Evangelium gehangen/ ende groote lasten (die noch sy/ noch haere vaders en hebben konnen dragen) opgelept so Christus septe Mat. in t' 23. die sy selve met genen vinger en aenroeren/ jae te dragen niet en vermogen/ Ioan. 7. Act. 7. 13. 14. 15. Essen also doen wy hem oock wy en hebben met der liefde/ Gelede/ Hope/ ende met de geboden Gods noch niet vier-abont ghemaeckt/ ja met geen en vinger aengheroert/ die nochtans Godt slechts hebben wil/ ende van ons eyscht/ Matth. 19. Mich. 6. Deut. 6. 10. ende beginnen wat nieuws onnootsakelijck/ daer Godt niet na en vraecht/ ende wy scheeren een nieu onnootsakelijck webbe/ en hebben het webbe oft den scheerdaet der nootzakelijckheyt noch niet al afgeweven/ jae veel meer aengericht. Van sulcke Joden steekt och lachen de Werelt vol.

Du van den Sabbath. Op den wybdach daer te vozen korten sy de nagelen/ wetten haer messen/ haken ende halen haer vperdaechs kleet boort/ sy wasschen oock haer voeten/ handen ende hooft/ ende

als t' schier doncker worden wil/ luyen sy den Sabbath met aengesteken keerssen in/ dat vperdaechs kleet aendoende/ ende bereyden de tafel. Alsdan gaen sy in de Synagoge/ bidden den Sabbath in/ sachtelijck/ gerustelijck sonder sozge/ als oft hen geen dinck en gebraeke/ ende dat alle haer wercken uptgericht waren/ also byp soude hy op den Sabbath voor Godt staen. Als hy uptgebeden heeft/ soude hy volghck t' hups gaen/ schrijft Rabbi Joseph. Ich late hier achter de raserpe van de twee Engelen. Als hy dan also t' hups komt/ de lampen ontfeken ende de tafel bereypt vint/ so komen de kinderen ende neven totten hupsvader/ ende wenschen hem eenen goeden Sabbath/ so danckt hyse dan met een goet Jaer/ ende met opgelepde handen segent hyse met den segen/ Gene. 44. Godt sal u maken als Ephraim ende Manasse &c. Desgelijck gaen oock alle Jongeknechten/ als men upt de Synagoge gaet/ eerst tot den Rabbi/ die geeft hen lieden oock den segen/ met oplegginge der handen/ maer is t' een meysken/ so spreckt hy: Godt maecke u/ also hy Rachel ende Lea gedaen heeft/ dat in dynen zaden alle volcken gebenedijt worden: daer toe moet hen desen kostelijcken spreuck dienen. Daer nae setten sy haer rontsom de tafel/ en den hupsvader neemt eenen kelck met wijn in de hant/ en segent den Sabbath in/ met vsonderwoorde daer toe gesproken/ genomen upt Mose/ Gen. 1. met luyder stemme: ten laetsten seggen alle die over tafel sitten Amen. So geeft dan den hupsvader eenen pegelijcken om de

de tafel sittende / uyt den kelck te
driinken. Sp segggen oock desen
zegen op den Sabbath in der Syna-
goge ober den wijn / om dies
wille / oft daer ergens eenen ware
die sulcks niet en vermochte / dat
hy geen ontschuldiginghe en hadde.
Daer na neemt hy dat broot /
dancet ende ghebet hen te eten /
waer af Christus een oorzaak
heeft genomen zijn Nachtmal aen
te richten / ende althys dat broodt
breken ende te danken / hy die alle
gerechtigheyt wilde vervullen / en-
de alle de Wet genoegh doen ende
volbrengghen / Mat. 3. Daer nae
eten sy het beste dat eenen ver-
mach / gemeenlyck op alle plaet-
sen / onder andere een pastey tot
gedachtenisse des Manna. Daer
na en doen sy den geheelen Sab-
bath niet. Sy huyzen somtijds
eenen dwasen armen Christen / die
hen lieden schotelen wassche / kee-
re / stoke / licht onsteke / koepen
melcke / haer beroemende dat sy
Heeren / ende de Christenen haer
knechten zijn / dat die hen lieden
moeten woeker geben / ende als
Heeren ledich gaende onderhou-
den. Ende van sulck sot-achtich
uytwendich vprezen des Sab-
baths / schryppen sy een gantsch
groot boeck. Haren Calmut geeft
toe dat eenen op eenen Sabbath
twee dupsent schieden verze repen
mach / dat is een Italiaensche
mple / oft een vierendeel van een
Duytsche. Sy en souden oock op
den Sabbath geensins niet van
wereltsche dinghen spreken noch
hanteren &c. Maer slechts uyt de
schrift van God ende Gods vrese /
ende dat is swaerlyck in den Cal-
mut geoorloft gheworden / maer

sy houden 't so sy konnen / ende
schieer gelyck wy onsen Sabbath /
de gantsche weke dooz en spreken
sy niet meer van woeker / koopen /
verkoopen / raet slaen &c. Dan op
den Sabbath. Item sy banque-
teren ende danssen dickwils op
den Sabbatdach. Namael's heb-
ben sy een ordeninghe / dat sy alle
Sabbathen driemaels aen een toe-
berepde tafel eten sullen / ende dit
en achten sy niet voor eenen Ale-
gen Gods- dienst / dat nemen sy
Exod. 16. waer van het Manna
driemael hebben / geden / hebben /
staet. Op desen dach gaen sy
vespertijts wederom in haer Si-
nagoge / heffen haer thien ghebo-
den uyt de Wreke / ende lesen een
wepnich daer uyt / daer na gaen
sy 't hups ende eten de derde repse.
Ende sy houden noch veel meer
Ceremonien op den Sabbath /
hier als onnoot / sakelijck achter ge-
laten.

's Sabonts geheel seer spade /
op dat immers de Sabbath lanck
genoegh duere / (uyt dien waen
dat sy verhoppen / dat al der Joden
zielen die sondicht uyt deser werelt
ghescheppen zijn / desen tydt des
Sabbaths geduyzende / ruste heb-
ben in der Helle ofte in 't baghe-
wyper /) daerom verlengen sy den
Sabbath / ende singen in 't eynde
van dien den 67. Psalm seer luy-
de ende lange / dickwils een ghe-
heel upre lanck / op dattet hen lan-
ge vertrecke / en dat sy dat weck-
gebet beginnen / dan is terstont
den Sabbath uyt / ende de zielen
moeten wederom ter Hellen. Sy
segghen den Sabbath oock uyt
met gebeden / wijn ende een groo-
te heerse ende weltreckende spece-
re

rpe. Daer na wenscht elck den anderen een goede weke / so laten haer de Jongers wederom seggen ende de handen opleggen / als te vooren.

Op den Sabbath singt oock een pegeijck in sijn hups vierderlep gheslach / in welck den volcken dickmaels gebloeckt wort. Godt biddende dat hy hen lieden alle goeden ende rijkdommen der Heydenen ende volcken (onder welcke sy oock de Christenen tellen) geven wille / ghenieten ende gelyckpichen late / ende dat Godt de Ammoniten ende Moabiten met den Christenen (welcke sy Edomiten noemen) wil uptroepen en een groot verschrieken / anstende beven op alle volcken ende Christenen upschudden ende verwecken wille / soo datse dat Swoert van Oosten tot aen 't Westen vertere.

Daer na bidden sy altemael tegen alle overhept der volcken / Heydenen ende Christenen / ende noemense een schalckachtich Godloos Coninckrijk / d' welck sy niet widerspreken en konnen. Na sulcx ontfienken sy een groote keerse / die den Sabbath van der weke schept: Daer na hebben sy een silveren Juweel met wel-riekende specerpen gevult / dat neemt den hups-vader met schoone woorden / ende riecket / daer toe geeft hy 't een pegelijck rontsom / jonge ende oude / mannen ende vrouwen / een pegelijck na spnen staet / ouderdom oft waerdich te riecken. Den hups-vader neemt daer na den kelck met wijn in de handt / ende singt luyde: Nu ben ick versckert in God mijnen Heylant &c. Seer

schoone debotelijcke woorden / als oft hem Godt alleen toe quame. Sy aensien tegen het licht haer nagelen ende vingeren / ende spreken alle een-stemmich: geloofst zyt ghy Godt onse Heere / een Coninck der Werelt &c. Ghy die daer onderschept tusschen Israel ende ander volcken / tusschen den hepligen ende onhepligen. Daer na symekheit hy een wepnich wijns op d'aerde / hy dymckt ende geeft hen allen upt den kelck te dymcken. Also nemen sy alle van desen wijn / daer mede haer oogen ende valse bestrijckende. Daer zynder oock vele onder haer die niet de Wijn en keerssen groote tooverpe bedryven / sy gieten den Wijn gelijck wy dat wy-water in alle hoecken van den hups / op de wiegen ende bed-gewaet / om alle gedrochte te verdryven.

Dit is de oorsaecke dat sy de Specerpe riecken (d' welck sy nemen upt Esa. 42.) namelijk om dat de mensche drie zielen heeft / ende dat als de mensche slaapt / de twee upbaren / d' ene opwaerts / in 't hemelsche wesen / ende aldaer alle toecomende dingen hoozt. d' Ander nederwaerts in 't aertrijk ende helle / ende hier ende daer loopt / anders niet siende dan enkel sonde / dwaeshepdt ende pdehept / dese noemen sy de beestelijcke ziele. Maer dat de rechte ziele die de menschen in der scheyppinge ontfangen heeft / hy der herten blijft / ende alle dincx weet en siet / dat de twee ander zielen sien ende doen / waer af de droomen comen / diemen niet verachten en soude. Maer op den Sabbath geven sy den mensche boven dese drie zielen

noch een ziele toe / die ten eynde des Sabbats uptbaert / ende dat de mensche alsdan krachteloos woort / daerom sal hy dese speerpen roocken / om kracht te ontfangen.

De nagelen ende vingeren sien sy daerom aen / om de wonderwercken Godts te bedencken / dat hy alle dinck onderscheydelyck gemaect heeft / en Israel van de Heydenen onderscheyden / ende den Sabbath van der weke.

Den wijn die sy op de aerde gieten / geven sy de verstootten Secte Chozre te drincken tot laeffnisse / die sy noch onder het aertrijck te woonen ende te leven verhoopen / ende nu ten uptgange des Sabbats wederom in de Helle moeten.

Dat sy den pols ende de oogen daer mede bestrycken / is / op dat sy dese weke geen lidt en verrucken / ende geen noot aen de oogen en lyden.

Veel rucken ten uptgange des Sabbats dat Tafel-laecken snellyck op / upt die meyninge / dat sy also snellyck van haer schuldenaren willen betaelt worden. De tafel is den gantschen Sabbath gedeckt / upt dien waen / dat Eliasz ende de Engelen daer op eten.

Vande Feeſte der nieuwer Maent ende sijn Ceremonien.

Tot dese Feeſte bereyden haer de Joden eenen dach te vooren met basten / op dat hen Godt een vrylycke nieuwe Mane toe sepnde / sy vperen desen dach / nochtans niet geheel / maer sy zyn seer vrylyck / spelen ende dansen

op dien dach met vzeughden / ende als de Mane vol is / ontrent drie oft vier dagen daer na so vergaderen haer de Joden by nachte in eenen Hof somtijds onder den Hemel / ontrent sesse ende seiven tot achten toe / ende sien altemael neerstich tegen den Hemel. Daer tusschen begint den Seleertſten eenen schoonen Loffanck : Ghe-looft zyt ghy Godt onse Heere / een Coninck der werelt / ghy die niet opnen woozde ende den Beest dijns monts / de Hemelen ende al haer heyz gheschapen hebt / oock hen Idet ende tijt gegeven / dat sy haer bebel upt-richten ende niet veranderen en souden / sy zyn oock vrylyck ende verheugen haer daer toe / om uwen wille te doen / Ec. Hier springen sy vziemaal op nae den Hemel met aller kracht / hoe hooger hoe beter / ende sprecken tot de Mane : Ghelooft zy dijn Schepper Ec. gelijck als ick tegen u opspringe ende u niet ghereycken en kan / also sullen mijn vpanden vooz my te schanden werden / dat sy als eenen steen swygen / ons niet beschadigen / ja also groot als dijn macht is / sal vrese ende anert op haer vallen / ende d' een keert hem tegen d' ander / sprekende : Den vrede zy over u. d' Ander antwoort : den vrede zy op u / vrede.

Van de vier nieuwe Jaren der Joden.

Vier nieuwe Jaren worden in den Calmut der Joden aengetogen / dat eerste begint op den eerſten dach van Weerte / dat noemen sy het nieuwe Jaer der Maenden / genomen upt Erud.

12. Dese Maent soude zijn een begin alder maenden. Maer haer Jaer / waer af sy haer Jaergetal ende rekeninge maecten / van de scheppinge der werelt af / die beginnen sy op den eersten dach van Herfit-maent / alsdan houden sy een groote Feeſte / upt Levit. 25. getrocken. Dat derde begint op den xv. dach van December / dat heeten sy dat nieuwe Jaer aller boomen ende vruchten / want op desen dach soudent alle boomen haer eerste sap ende cracht ontfangen / d' welck sy also proberen / sy snijden ontrent acht oft thien dagen eenen appel oft peyze op / ende sien hoe de kernen liggen ende gestelt zijn / ende als sy dat selve op den 15. dach Decembris doen / binden sy alle kernen in diergelijcke frucht verandert / ende totter vrucht geschikt / de kerne omgekeert ende anders liggende. Sy loben Godt op desen dach / ende eten alderley goede vruchten die sy gekrijghen connen. Dat vierde nieuwe Jaer der Coningen / want al haer brieven ende hanteringen beginnen met haren Datum van den dach des Regimentts der Coningen / van Saul doen sy in haren lande waren.

Van de groote Feeſte der Joden, de welcke sy Pessach (maer wy Passchen) noemen, genomen uyt Exodi 12.

Alle gebryucken ende Ceremonien der Joden op dese Feeſte / behoefden wel een eegen boeck / coztelijck wil icse overhuppelen / ende nochtans wat daer affeg-

gen. Ten eersten moeten de eerstgebozen knechtens den dertiensten dach der voorsz. maent altemael vasten / om dat Godt dooz den slaenden Enghel haer eerst gebozen kinderen oock niet gedoot en heeft.

Daer na ruymen sy seer nauwe / oock met een keerse / upt alle hoeken / spleten ende mupsgaten / al haer geheest bzoot ten hupse upt / maecten onder den Hemel een byer / ende verbyanden sulck gheheest gebonden bzoodt / want sy seggen dat dit geheest bzoodt een figure des Satans is / dien Godt ten Jongsten dage also versmelten sal. Want gelijck een wep- ^{De he of} nich heefdeech dat geheel deech ^{suerdeech} versuert : also doet oock de Duv- ^{is des} bel alle menschen / waer sy haer ^{Duybels} toecomen can ende plaetse vint / ^{saet oft} ende seggen dat dit d' oorsake is / ^{woort.} waerom Godt soo dickwils den suerdeech verbiet / sonderlinge op dese feeſte. Sulcx nemen sy upt Ose. int 7. Cap. Ten derden beginnen sy koecken te backen / dat is / onghheefde vladen / die sy Matzos noemen / ende hebben een groot opsien / dat sulcke koecken niet en versueren. Sy stecken die koecken oock vol gaten met een pferen strale oft backgasselen / op dat sy niet opgaen en soudent als oft sy geheest waren / sy en gebryucken daer toe noch sout noch smout / slechs water en meel / daer mede doozbringen sy dien dach tot s' savonts toe / dan gaen sy in de Sinagoge / Godt lovende dat hyse upt de banden ende knechtschap Egypti verlost heeft: Daer na gaen sy t' hups / daer is de Casel bereyt / ende alle dinc

op het costelijckste toeberept / met Silbere ende Gulden Vaten / de wanden met tappten behangen / de bancken met zyde ende fluwele kussens omlept / om te bedieden de verlossinge van de handen Pharaonis / ende de vyze heerschappye. Doozts hebben sy in de stede van het recht Paeschlammeken veel kintse Ceremonien ende bysonder Offeren / daer hen Godt niet af geboden en heeft / waer by hy haer Feesten ende Offeranden niet te vergeefs en berwerpt / namelijck sy nemen een hart ey / dat soude op de Offer - feest dieden / daer na een gesoden stuck Calbleesch oft Geyken van het been aen het bukken / dat soude op den uytgestreckten arm Gods dieden / daer mede hyse upt Egypten geleydt heeft / ende oock op dat Paeschlam. Daer na hebben sy die bysonder geboden koecken / aen de welke Godt een bysonder behagen hebben soude / den hupvader breecht den middelsten te midden in twee / ende leyt dat een half deel wederom tusschen de twee heele / dat ander half deel geeft hy eenen aen de Tafel te verbergen / daer op hebben sy veel groote mysterien oft secreten waer af veel te schryppen ware. Nu dit verborzgen stuck eten sy met grooter debotie ende heylcheyt / na de abontmaeltijt in de stede van het Paeschlam / ende hebben groote acht dat daer af niet een bysselken op de aerde en valle / oft aen den baert en hange / maer dat is te vergeefs / aldermeest daerom / om dat dit stuck soude zyn een Figure ende teeken / om den toecomenden Messiam te bedieden / diens toe-

comste henlieden oock secrete ende verborzgen sy. Daerom heet desen koeck Aphricomen / dat is / treckt dat dinck te voorzichyn. Sy maeken oock een dinck geinck eenen by van noten / appelen ende peeren / met wijn gemenght / sy formeren 't ghelijck een tichel / ende stropen veel goede specerten daer op / dat selve soude bedieden ende indachtich maken / dat haer vaders in Egypten tichelen ghemaeckt hebben. Wanneer sy nu sulcks eten willen / soo stampt den hupvader metten handen daer in omme / sprekende: Alsoo hebben onse vaders in 't leem gestampt. Sy sitten oock desen nacht scher zynde aen de tafel / tot 's middernachts toe / gantschelijck toebe-troutwende / dat hen desen nacht niet leets geschieden en mach. Daerom laten sommige van henlieden om haer gelobe te betuygen / haer hupfen ende helders op staen. Desen nacht noemen sy een behoer-nacht Telschemozim.

Sy schryppen meest dat alle wonderteecken en verlossingen / met Israel ende de Patriarchen gedaen / op desen nacht gheschiet zyn / ghelijck sy oock desen nacht in haer gebedt vertellen alle wonder-werken / die Godt haeren vaderen op desen nacht bewesen heeft / ende hangen in 't eynde daer aen den bloeck der Christenen / met uytgedruckte woorzen / tegen alle overhepdt ende hoofsteden der Christenen / datse Godt wil ombringen / ende hem upt haer handen verlossen : sy hopen oock dat Elias op desen nacht comen sal / ende dat Evangelium van den toecomenden Messia preeken.

Sy

Esai. 1.
Jhal. 1. 2.
Amos 5.
Dze. 1. 2.
Mich. 6.
Jer. 5. 7.
14. Ps. 49.
39.

Der Joden
bedt tegen
alle He-
denen ende
Christe-
nen,

Sp hebben hier oock een cozt gebedeken / tot welck sp de deure open doen / meynende dat Elias doozts come / maer sp bidden om wzake ober alle volcken also : O Heere giet upt uwen toren ober alle volcken die u niet en kennen / en ober die Coninckrijcken die uwen Naem niet en aenroepen. Siet / hoe syn treft desen bloeck haer selven / ende de gebenedydinghe de Christenen / also liecht de leugen haer selfs / ende de outrouwe treft haren Heere. Also moet Baal gebenedyden / als hy wil vermaledyden / also wort alder Godtlofen Gebedt tot sonde / ende al haer bloecken tot gebenedydinge / also wy in dit ellendich volck sien. Ende secker wy en dooven niet haren bloeck ende wzaeke niet gram worden / het is enkel gebenedydinge / soo wy Christenen sijn / ende sp bloecken slechts hen selven / dewyle sp Godt noch en weten noch en kennen. Alsoo moet den Godloosen slechts hem selven bloecken / soo Salomon seft Proverbioz. int 26. Capit. Gelyck een Vogel dooz by bleeft / ende een Swaluwe dooz by vaert : also eenen onverdienden bloeck en treft niet. Also is 't altemael den Christenen toebeshoorende / so dat hen hare byanden dienen moeten / ende in vermaledydinge wel spreken ende zegenen / ende het gaet altemael aen haren eppen hals upte. Daeromme en sal niemant ober de Joden wzake bidden / bloecken oft hen ontsiet / dan die een Heiden is.

Een ghe-
denck Ce-
remonie
der toer-
romste
Helle ende
Masse.

Wanneer sp nu tot desen gebede de deure also hebben geopen / so heeft hem dan ergens haerder eene vercleet / en sticht also onversiens

in de stobe / recht als oft hy Elias ware / die verkondicht hen dat Evangelium van haren Messias / ende sp sijn daer toe gekomen / dat sp haer selfs bespotten.

Desen ende dierghelijcke vierde Ceremonien hebben sy hen selven in de stede des Paeschlams ingheset / want sy en slaen dat Paesch-lam geensins niet / ende en strycken oock dat bloet niet ober de deure / Oock en sijn sy niet toegerust met omghegozden Sweerde ende spieffen in de handen / also sy in Moese int 12. een voorszijft hebben / sy seggen dat sy sulcks niet schuldich en sijn te houden / dan in 't Landt van Belosten / dies sy oock geen schrijft en hebben dan haren Calmut / daer toe oock in 't Landt van Belosten / Ja tot Jerusalem in der Stadt / effen so weynich doen (als elders) d' welck een seker teeken is / dat haer Godt niet haer offeren ende Paeschlam verstoeten heeft / ende niet meer hebben en wil.

Van den Sinxen der Joden ,
Nieuwe laer, ende der selver
Ceremonien.

Van den lesten achtsten dach der Paeschdaghen / beginnen sy vijftich dagen na malcanderen te tellen tot Sinxen / also Le. 23. staet. Nu de eerste van Sinxen houden sy twee dagen sonderlinge Ceremonien. Desen eerste is den ghe-denck-dach / dat hen Godt dooz alle volcken dooz Mosem sijn wet heeft laten toestaen. Op desen dach stropen sy gras in haer sy-
na.

nagoge / hupsen / ende straten / sp hebben oock veel mepen ende crantsen / ende maecken op den selven dach goede chiere / ende zijn byzolyck / eten meest al van melck / blaepen ende soete dingen / tot gedachtenisse der Wet / die daer soet / claer ende repn is gelijck dese spyse. Sp maecken oock een hooge dicke seiven dubbele blade / tot gedachtenisse der seiven Hemelen en des hoogen berchs Sinai / daer hen Godt de Wet gegeven heeft / ende heeten se daeromme oock de blade Sinai. Daer na op den eerstendach van September / hebben sp haer recht nieuwe Jaer / in welcke Maent sp veel Feesten hebben / ende houden 't oock gantschelijck daer vooz / dat Godt op desen dach ten Oordeele sitte / wie dit toecomende Jaer sterben / leven / arm / oft rijck worden sal / ende dat nochtans sulck beslupt sententie by Godt niet verzeget en is / tot na thien dagen op den langen dach. Daerom vasten ende castpen sp haer selven hart die thien dagen / tusschen het nieuwe Jaer ende den langen dach / ende heeten die thien boerdagen / want oft al schoon eenen van God op 't nieuwe Jaer verordineert ware totter doot / bedelcrpe / &c. ende dat hy boete dede totten langhen dach / soo veranderde Godt syn oordeel over hem / ende so hy niet boete en dede tot op dese Feeste des langen dachs / so hinge God den segel daer aen met eenen eedt / ende dat daer dan anders niet af en wozt / ende dat het oordeel gevelt / ende het beslupt met eenen eet versegelt is. Dat heet meyn ick / Godt hemmen / soo sp haer beroe-

men ende voozgeben. Beweple nu dat nieuwe Jaer ende den langen dach in sulcker maten by henlieden gehouden wozt / so beginnen sp een geheele maent daer te vozen te vasten ende boete te doen / staen 's morgens twee upren vooz den dage op in haer Sinagoge / ende dese maent wozt by hen tijdt der boete ende vergebinge genoemt / sp blasen 's avants en 's morgens eenen hozen van eenen kram gemaect in haer kerche / om totter boete te vermanen / genomen Amos 3. Almen den hozen in der Stadt blaest / soude niet al dat volck verschrieken ? Dat verstaen sp vooz hare sonden / ende boete doen / op dat sp tot dit nieuwe Jaer als Godt ten oordeele sit rechtveerdighe bevonden worden / Ende seggen / als den Messias comen sal / dat hy met eenen grootten hozen scheteren oft deunen sal / als Zacharie 9. staet. Maer het is daerom eenen kramshozen / om Godt te doen gedencken van den kram vooz Isaack groefft / Gen. 22. dat hy hen dies genieten late. Daer na als dan de voozfeeste en den about des nieuwen Jaers coomt / so vasten sp alle jonck ende ondt debotelijck ende strenghe / ende gaen alle in 't badt / daer na in een vlietende water / dypcken haer geheel onder / dan slaet hy hem selven in 't water metter rechter handt op de bozt / ende leyt de slincker hant op 't hooft / op dat hy niet bloots hoofts en sta / ende also spzeckt een pegelijck Jode de openbaere biechte / ende also dickwils als hy een woozt spzeckt / slaet hy eenen slach aen de bozt / ende haer biechte heeft soo veel woozt

woorden / als Letteren in haren Alphabeeth / dat is 22. Daer na halt hy met den geheelen lichame int water / en die daer by staen moeten hen getuychnisse geven dat het geheel lijf onder d' water geweest heeft / ist niet / so moet hy hem so lange duypken / tot dat zijn geheel lijf iaet water bedeckt woijt. En als sy geen vloepende water en hebben / oft overmits der Christenen geen ruste en connen gebinden / so graben sy gemeenlyck in eenen kelder ergens by heilieden / tot dat sy levende water vinden / den selven plabeyen sy / ende bereyden hem dat water met eenen trappe / om haer ter bestemder tijt daer in te duypken / op dat sy wit ende reyn vooz Godt bevonden woorden / dewyle dat in de Schrift dickmaels bevonden woijt : datmen dat onreyn wasschen ende in't water duypken sal. Dewyle sy nu op dit nieuwe Jaer vooz den oppersten Richter staen moeten / ende haer bonnisse bestaen / ende dat voordeel ontfangen / also 't hen in dat toecomende Jaer gaen sal : so reynigen sy haer also daer te vooren / op dat sy vooz den Rychtstoel Gods reyn verschynen. Sy ichzyken oock (om d' een leugen niet d' andere te confirmeren) dat sommige Engelen in de locht weiden / die God niet loben en doyen / tot dat sy haer drie hondert ende vijftien-tseftich maels in de Beke Diner duypken : Hoe veel te meer en billycher behooren dat die onreynen sondige mensche te doen. Dese Beke is onder den stoel Godts / ende coemt van het sweet der Engelen die den stoel Gods dragen / daer inne moeten sy haer te doyen

duypken ende reynigen. 's Nachts op den nieuwen Jaers avont / doen sy altemael witte cleederen aen / ende zegenen de Feeste met Wijn in / gelyck zys oock upt zegenen / oock bidden ende singen sy seer lange ende veel. De knechtkens gaen totten oppersten Kaba / die leyt hen de hant op 't haest / ende zegentse / daer na tot de Ouderen (gelyck boven van den Sabbath staet) ende d' een wenscht den anderen een goet Jaer / also : Den beschicker beschicke u een goet Jaer. d' Ander antwoort : u oock also. Daer na gaen sy 't hups / ende zegenen de Feeste over tafel met wijn in / eten een weynich honichs ende een weynich appels / ende spreken : Dat sy tot een goet soete Jaer.

Daer na gaen sy 's moztghens vooch alle in wit ghemaet (upt Eccles. 9. Zachar 9. d' welke vander onschynlt ende reynicheyt des herten luyt / getrocken) wederom in de Synagoge tot op den middach / bernen seer veel keerssen / en doen de Thien gheboden upt de Arche / ende den Kams-hozen tot op dertich stemmen blasende / ende ist dat hy sel luyt ende klinckt / dat hebben sy vooz een goet teerken over haer / dattet hen dit Jaer geluckich gaen sal. Naer so den hozen den blaser ontfeyt ende niet luyden en wil / soo zijn sy seer becommert / ende houden 't vooz een boos Omen. Na sulcx gaen sy 't hups ende maken goede ciere / gelyck 't sabonts daer te vooren. Na de maeltijt gaen sy beyde mans ende vrouwen / oock de kinderen aen een bletende water / oft aen

Omen/be-
dier een
teerken
datmen
upt oosla-
ke van
meer / de
bliegende
vogelen /
geerne,

maer dat hy wozt losgelaten/ ende de sonde op den Haen gelept/ in dien Godt ober eenen van haer de dootd verghengen wilde/ dat het den Haen ontgelde. Daeromme spreken sy in haer ghebedt: den Haen sal vooz my heuen baren/ &c. So hier oben staet. Als sy nu in dootds nooden komen/ so en hebben sy geen troost dan desen Haen/ het welck haer doot ende vergevinge zyn soude/ dien werpen sy Gode vooz.

Maer sy beneerstighen haer dat de hanen wit zyn/ oft immers niet root/ so is hy sonder sonde/ ende mach des Joods sonde dzagen: Want de sonde is root/ Esa. int eerste Capittel/ daerom en mach 't geen rooden haen zyn/ maer wit bediet reyn sonder sonde. Maer sy nemen daerom eenen haen/ om dat by den Hebreen een man dickwils een Haen genoemt wozt/ Job. int 33. Capittel. Also dzaecht d' een man des anderen mans sonde. Somige seggen dat de oude een Simme hebben ghenomen/ daerom dat hy eenen Mensch ghelijckst siet/ maer dewyle men niet altyt Simmen hebben en kan/ so nemen sy eenen haen. Op sommige plaetsen waer sy geene hanen en hebben: daer nemen sy een visch. d' Ander die arm zyn/ ende 't gelt lieber verbzassen stellen haer onder de deure/ ende als sy erghens een eenboudich Christen kint sien vooz by gaen/ seggen sy: Wilt ghy wyne zyn so wil ick u eenen penninck oft twee geven/ als dan leyt hy sijn sonden op desen gekochten Christen ende al sijn ongeluck/ dat hy vooz hem heuen bare/ ende zyn sonden vooz

hem boete ende dzage.

Na volbrachter Ceremonien des hups-vaders metten hane/ so nemen sy de hanen ende hinnen na haer gebzuyck al af/ ende een pghelijck geest soo veel gelts om Gods-wille/ als syne haen oft hinne weert is/ daer mede lossen sy de hanen ende hinnen van God weder af/ maer het inghewepde dat werpen sy op de daken/ dattet de Raben op eten ende werchdragen/ want sy seggen dat de sonde een inwendich dinck is aen de ziele klebende/ ende dattet daeromme onreyn is/ daeromme souden 't de Rabens eten ende werchdragen/ maer sy en zyn midts blintheit niet so beschepden/ dat sy den nachvolch besuyten/ Ey so en wascht oft en reynichtmen de sonde niet geen uytterlijck dinck van de ziele af/ maer alleen van den lichame/ ende so behoefmen een bysonder water tot der ziele/ om die onseneliche geesteliche sonde daer mede af te wasschen. Daer na gaen sy op haer kerckhof/ d' welck sy dat hups des lebenden heeten. Biddende ober de graven: Ontfermt u onser O Godt/ want wy zyn vooz u aengesicht gelijck dese dooden. Sy bidden oock de dooden/ alsoo sy in haren Calmut schryben/ dat sy Godt vooz haer bidden/ om barmherticheit te verkrpgen. Sulchs tygen sy den bromen Caleb Nummer. 14. die oock in sulcher voegen/ op de graven der vaders soude gebeden hebben/ op dat hy hen gemieten liete der verstorven vroomheyt ende wel-daet.

Hier belachent ende bespottent de Joden/ als men hen seyt dat

Chriftus de sonden der Werelt gedragen heeft / sprekende: Hoe ist mogelijk dat eenen vooz d' andere lyde / oft dat d' een des anders sonde dzage / ende op hem lade? Also wepnich als eenen hungerigen vooz eenen anderen eten can / dat hy sadt werde: soo wepnich can den eenen vooz den anderen lyden ende sterben / &c. Ende geven dat nochtans haer versierde hanen toe / ende t gene dat sy belacchen / dat geven sy in een clepnder toe. Can t een haen doen / hoe veel te meer en onschuldich man / daer Esai. in t 53. Capittel af sepd. Can t een Boecken doen / dat maer een figure en is / ende wat costelijckers bediebt / hoe veel te meer dat rechte bediede Lam Godts / dat der Werelt sonden dzaght. Ezechiel heeft oock vooz de sonden des volcks geleden / en vooz zijn lyden / des volcks sonde wech genomen / hoe veel te meer desen Messiaich / die meer dan Ezechiel is.

Op den avont vooz den langen dach ontrent twee / setten hen de Joden neder / ende stemmen die gesoden ende gebzaden hoenders op. Te wyle dat d' een deel eet / gaet dat ander deel in t badt (want sy haer oock op desen dach als op den nieuwen Jaerdach / al moeten baden ende dupcken / sommighe dzaghen te wyle haer heerfen in de kercke / ende hebben veel te doene / eten te bozen / ende bereyden haer wel op den langen dach / op dat sy gerepnicht / bequaem ende berept zijn. Daer na alst geheel avont is / gaen sy alle in de Sinagoge / bidden veel / ende spreke een lange openbaer biechte.

Daer na gaen sy twee en twee in der kercken op een bysonder plaetse / om malcanderen te casten / dan bucht hem den eenen neder / ende woort de slippen oft cleederen achter opwaerts over t hooft (nochtans slechs dat opperste / op dat hy hem niet ontbloote) so staet den anderen over hem / ende slaet hem niet eenen riem xxxix. slagen / genomen upt Deuternomium. xxv. Terwyle biecht die daer geslagen woort / de openbaer-biechte / ende bekent zijn sonde / ende slaet hem selven aen t herte / daer na ist aen den anderen / ende t gaet omme gelijck de wacht. d' Ander leyt hem dan in des geslagens stede / ende woort van hem geslagen. Also de Papen malcanderen biechten / oft hondren malcanderen vlopen / evenwel en byten de Vossen malcanderen niet hert. Dat geschiet altemael op dat sy desen dach gebaet ende reyn vooz Godt bevonden worden. Daer na hasten sy seere na hups / gelijck de seugen ober eenen trogh / eten ende dyncken dat beste / tot dat de sonne schier onder gaen wil / so dzagen sy haer heerfen altemael in de schole / want een yegelijck Jode moet op desen dach een keerse hebben die ten minsten xxiij. upren bzande. So bedypen seet groote hoeverdye / gelijck onse Papisten te Lichtmisse / met die heerfen / een van de welcke somtijds tot in de xxiij. xxiij. ende tot in de xxx. ponde weecht. Sommige zijn so boom oft hooverdich dat hy soo dick wils als hy een Jaer opclint en ouder woort / zijn heerse van een vierendeel oft half pont grooter maecht.

Augu-
rium is
een waer-
seggers
gecken.

Den schijn
is goet
als dat
hart goet
is.

maecht. Die seer deuchdelijck zijn
willen / hebben neffens dese een
lijf-keerse / oock een ziel-keerse /
op dat d' een den lichame / ende
d' andere der Zielen berne. Wan-
neer een keerse den gegeelen dach
heel byandt / niet en smilt / cromt
oft breekt / dat honden sy booz
een seer goet Augurium van een
goet Jaer / sonder leet / doot ende
armoede / maer ist dat haer de keer-
se ongheschiedt houdt / so honden
sy 't booz een seer quaet teecken
van een ongeluckich jaer / doot en-
de becommernisse. Maer dese goe-
de maeltijt en eten sy niet meer
tot wederomme 't sanderdaechs
's nachts / bedraecht gemepnlijck
acht-en-twintich upzen / dan ont-
steken sy alle keersen in der Syna-
goge / ende cleeden haer alle in wit
gemaet / ende gaen ongeschoept
altmael berboets / ende stropen
in de Synagoghe Gaesch ende
hop. Wanneer der dan ergens
twee byantschap 't samen hebben /
die moeten haer veraccozderen /
malcanderen om Gods wille ver-
geven / ende den eenen gaet pin-
ners totten anderen sprekende:
Vergeeft my / so sal u Godt oock
vergeven. Maer het gaet veel ge-
veynelijck toe / ende somtijts en
waster maer te grooter rijt ende
byantschap upt.

Daer na gaet den Rabbi booz
de Arche / daer de thien Geboden
in liggen. Ende oft geen Jode
dat geheel Jaer noch eedt / gelof-
te oft verbontnisse gehouden en
hadde / sy wort hier van den Rab-
bi geabsolveert / ende tot sulcker
absolucie hebben sy een heerlijck
devotelijck gebedt. Maer dat sy
dies macht hebben / daer toe byen-

gen sy dat 30. Capittel.

Recht daer na begint den Booz-
sanger een goede wyle tijts eenen
lofsanck te singen / als dan gaen
sy weder t hups / sommighe van
haer blyben dien gantschen nacht
in de Synagoge / sommige slapen
wat / sommige bidden temple / en
sommighe bidden den gantschen
nacht / niemant en leyt desen nacht
by zyn wijf / sommige zijnder on-
der haer (doch wepnich) die staen
den gantschen nacht ende dach
sonder ergens aen te lenen / recht
ober eynde op een plaetse / sommi-
ge slechts den dach alleen / ende
d' een byengt altijts d' ander daer
aen gelijck de Simmen. 's Booz-
gens vroegh comen sy al in haer
witte cleederen in der kercken ende
blyben also den gantschen dach by
malcanderen / singen ende bidden
tot op sommighe upzen in der
nacht / sonder eten noch dincen.
Op desen dach verbloeden sy
oock dickwils alle heydenen / ende
volcken / waer onder oock de
Christenen voornamelijck begre-
pen zijn / ende hessen oock op desen
dach de thien geboden wel vier-
maels upt ende in / ende singen
daer upt. De Leviten wasschen
de Priesteren de handen (d' welck
sy oock te Paesschen / Sincen en
op de Feest der Looberboomen
doen) als dan gaen sy booz de
Arche / ende trecken dat Calles
booz de oogen / wepnden dat aen-
gesicht tegen 't volck / ende bren-
den haer handen tegen den volcke
upt / sien met de oogen neder-
waerts / ende en derben by een
dootsonde op haer eygen handen
niet sien / oock dat volck niet
(want sy seggen / dat de Engelen

Calles
Cal. 1.

Dreemde
ghebren
der Joden
in haer
doots-
dienst.

ende den Geest Godts op haer handen russe / nemen 't upt Cant. 2. Nu desen stont achter de want Ec.) ende spreken also den seggen Num. 6. over het volck. Dat volck doet beyde de handen over de ooggen ende schemert daer dooz. Also seggen sy dat Godt achter haer wanden staet / ende dooz de vensters ende gaten voorts hyske / Cant. 2.

Nu desen langen dach vieren sy neertiger dan den Sabbath / bestellen hier somtijts eenendwasen armen Christen / die hen de keersen aensteken / snutte / ende geballen zijnde oprechte. Desen Christen heeft gemeenlyck een stuck witte broodts in de handt / ende etet te wyle. Wanneer sy dat nu bedyven hebben tot in den nacht / ende dat de Netten schier upt is / soo doen sy metten voorgemelden Kamschozen eenen luyden schal / om dat Jubiljaer te bedieden / d' welck altyt in desen nacht soude zijn begin gehad hebben. Als dan seggen sy die Feeste in der kercken / oock thups upt / gelijck by den Sabbath aengemessen is / en zijn vrolyck so sy best comen. Sommige dragen haer eyndekeens keerssen met haer thups / sommige laten se dat Jaer staen / ende so dickwils als sy in den Tempel gaen om te bidden / ontfieken yse. Sommige van haer branden een geduyppende eeuwich Licht / dach ende nacht in den Tempel / ende d' een sept altyts totten anderen : Godt schyppe ende segele u tot een goet Jaer. Also heeft dese Feeste een eynde.

Geuwig
licht der
Joden.

De Looover Feeste der Joden
oft de Feeste der Looover-hutte,
ende zijn Ceremonien.

Op den vijftienden dach van September / dat is vijft dagen na desen langen dach / begint de Feeste der Looover-hutte / genomen upt Levitico 23. Num. 29. de welke met alle synen aenhanck negen dagen duprt. Daer af hebben sy in haren Calmut een gantsch boeck / ende veel narachtige fabulen / tastelijc gelogen / hier al willens achtergelaten. Nu in deser Looover-hutte eten ende dzyneken sy acht dagen / sommige liggen dien gehelen tijt. d' Eerste twee daghen vperen sy / d' ander viere en vperen sy niet soo volkomen / d' leste drie vperen sy wederom. Sy gebruycken dese acht daghen Citroen Appels ende palmen / die sy hen upt Italia laten dzyngen / hoe verze sy oock van daer zijn / Item olifsoomen ende Pilgen roeden / dese vier stucken moeten sy dese acht dagen hebben / ende beduyven seer veel bygeloofs ende tooverpe daer mede / Daer af veel in haren Calmut.

In de eerste seben daghen gaen sy alle daghe in eender Processie rontom den Almenoz / ende haer der eene draecht de thien geboden vooz / ende elck van haer de vier gemelde stucken in syn hant. Op den sebenden dach gaen sy seben mael omme / om den oinganc roatom Jericho te bedieden / ende roepen hier seer tot Godt om hulpe / dat oock de Christenen ende alle haer vyanden also omme vallen als Jericho / sy roepen seere : Hoschanna helpt ons Godt. s.
Moz.

Josh. 6.

Omen be-
dient een
toecomen-
de sake.

Morgens staen sy broech op als
de Maene noch schijnt / onder den
vryen hemel met blooten hoofde/
ende bedyppen dese superstitie / siet
hy syn schaduw / so en sterft hy dit
jaer niet / ende is vrylyck / siet hyse
niet / soo ist een Omen des doots.

Sy schyppen in haren Calmut/
wanneer den eersten dach deser
Feesse vooz by was / dat sy een
on-uytspreekelycke vzeuchde met
snarenspel / singen / danssen / spzin-
gen / ende gulde vaten in den vooz-
tenpel ter plaetsen daer de verga-
deringe der vrouwen is / gehadte
hebben / welke vzeuchde gene te
gelijcken en sy.

Doort so merckt: Een pegelijck
Jode geeft op den Paesch-dach/
Sinterdach ende Loober-feesse/
also vele als drie penninghen / d'
welck sy een vrywillige gabe van
der hant heeten / dan geestmen
hen eenen seggen teloon / dat ne-
men sy upt Deut. 16. Sulck gelt
versamelen sy / ende seyn den 't ar-
me Joden nae Jerusalem / ende
mepnen daer mede den voornoem-
den tert genoegh te doen / maer het
is verze gesaelt.

Wanneer nu de acht dagen met
haer Ceremonien volbzacht zijn /
so en eten sy den negghenden dach
niet meer in den Tabernakel oft
hutte / ende heet den vzeuchden
dach des Wers. Op desen dach
verleenen ende verkoopen sy de
kercken-diensten van dat geheel
Jaer. Sy hebben op dese Feesse
bysonder blytschappe / so dat sy op
den Almenoꝝ gehele sesters vol al-
derley fruyt stellen / ende als sy upt
der kercken gaen / werpen sy dat
fruyt in den griel upt / om d' welck
dan jonck ende out trecken / want

sy houden dit fruyt vooz een vry-
lyck dinck. Daer na stemmen en
bzassen sy den gantschen dach / tot
dat sy heel vroncken worden / ende
houden 't vooz een goet werck / soo
sy op desen dach vrylyck ende
vroncken zijn.

Van de Kerck-wyngen der Joden.

Daer na op den vyf-en-twin-
dichsten dach van November
hebben sy haer kerck-wynghe /
als sy ter tijt Mathathie / den
Tempel tot Jerusalem van den
Grieken ontwijt zijnde / weder-
om wijden met vzeuchden ende
victorie. Sy en vperen de Feesse
niet recht / maer en doen die gehee-
le acht dagen niet dan spelen / stem-
men en bzassen. Den eersten nacht
ontsteekt een pegelijck een keers-
se / den tweeden nacht / twee / den
derden / drie / ende so voortaen tot
op den achtsten / dat en gheschiet
niet sonder oorsake. Sy bidden
oock op den tweeden Sabbath de-
ser Feesse onder andere met upt-
ghedrukte woorzen / dat Godt
dat Roomsche Keyserdom uptwoz-
telen soude.

Sy bidden op desen dach alle
dinck 't hups ende in der kercken
sangs- wps / oock wanneer sy
vrylyck zijn soo quinteren sy de
Gratie / dat Godt haer regiment
wederom vernieuwen / ende die
Dochter Sion haest verlossen / en
sijn volck van der hant Esau (dat
is van de Christenen ende Heyden-
nen / onder welke sy verstooken
zijn) wederomme insamelen wil.
Want als de Joden om wzaechs
bidden ende bloecken over de E-
domiters / Esau / Seir / so mep-
nen

Daer af
teest Jole-
phun ende
2. Mach. 8

Almenoꝝ.

nen sp elke repse alle Overhept / met de Onderdanen des Roomschen Rijcks / dat en kan geen Jode loochenen / want daer af zijn al haer gebede-boecken ende Commentatores vol ende eenstemmich. Dat komt van Cito ende Despassiano af / die Romeynen waeren van Esau ghebozen / also haren Calmut aenwijst / ende na inhoud haerder gebede-boecken.

Doorts bidden sp terstont wederomme een wraech-gefaech opduptich: Ware blijtschap sal vergaen / &c. Verstaende al haerder byanden / voornamelijck der Christenen / ende noemense dat Goddeloos schalckachtich volck. Opt het leste vers in dit gebedt gestelt / blijkt klaerlijck dat sp alle Christenen Edomiten / Esau / ende Seir heeten. Op een ander plaetse schryft haren Calmut / dat Citus van Edom gebozen ende afgekomen is / daeromme scheiden sp dat Roomsche Rijck Edomiten. Oock bidden sp tegen de Christenen ende alle volcken daer sp nu onder gebangen liggen / voornamelijck dickwils tegen dat Roomsche Rijck. O Godt hoe veel zijn de dagen onses bedwancks ende droeffenisse onder 't ghewelt des Godloosen ende schalckachtighen Coninckrijck / &c. Ende in somma alle haer gebeden zijn daer toe streckende / dat den Scepter den Christenen ontwoeynt ende te niete worde. Want alle haer Scribenten schryben: te wyle de Edomiten den Scepter voeren / dat is / te wyle dat het Roomsche Rijck staet / en konen sp den Scepter niet krygen. Waer by sp haer van der Turcken victorie seer verblijt heb-

ben / hoopende het soude met dat Roomsche Rijck upt zijn. Want alsoo haest den Edomiter den Scepter genomen wort / so soude hy aen haer repken.

Hier upt kunnen mercken wat de Joden den Christenen goets gonnen / sp stellen haer onder oogen hoe sp willen. In somma de Joden hebben geen Feste / in welke sp niet om wrake over de Christenen en bidden / daer af zijn haer Schribenten Calmut ende Gebede-boecken over vol / hoe wel dat het aen haren eygen hals uptgaet / ende daeromme en sal men dese arme lieden niet verbolgen / nademaet dat genen vloech en aenkieft dan aen dien / die hem doet / ende haer lieder vloech en is niet dan eenen zegen der Christenen ende des Roomschen Rijcks / men soude sulcke seyl-slagen ende wintgrepen belacchen.

Van den Vastenavont der Joden.

Daer nae op den veertthenden dach February / houden sp haren Vastenavondt / Purim ghe-naemt / sp vasten des daechs daer te vozen / spelen / eten ende dzinken den dach daer na in oversvloet / vermannen haer oock in ander cleederen / spreken spreucken / ende zijn noch veel malder dan de Christenen op haren vastenavont. Nochtans laten sp sulcke tijtcozinge onder haer blioven / ende niemant en klapt upt der scholen. Sp maken veel soete ende vzeemde spysen. Wie d' oorsaecke deser Feste lesen wil / die vindt in Hester cap. vij. Daer Jongers

ma-

maken houten cleppen: ende gelijck wy op den goeden Dypdach ober den armen Judam cloppen/ also cloppen sy ober den Ninuan.

Van de vastdagen der Joden.

HEt vasten is by den Joden inenigerley vasten alle daghe/ uytgenomen de vper-daghen/ d'welck sommighe van haer tot int achtende ende tot in 't twintichste jaer bybden. Sommighe alle avonden der nieuwer maenden/ ende maendach niet den donderdach in der weke/ gelijck als den Wyphelaer Luce in 't 18. Sommighe op die daghen/ op welcke Moyses/ Aaron ende die Propheeten gestorven zijn.

Maer haer recht vasten uyt der Schrift/ in Zachar. 8. sprekende: Also heeft Godt der heylscharen gesproken: dat vierde vasten/ dat vyfde vasten/ dat sevende vasten/ dat thiende vasten sal in den hupse Juda zijn/ tot blijfchappe/ tot salicheydt/ ende goeden vasten.

In den vierden vasten/ vasten sy op den 17. dach van Junio/ voorszaeke: Moyses heeft op desen/ dach de steenen Tafelen in stucken geworpen/ oock heeft Manasses eenē Af-god in het Sancta Sanctorum opgestelt/ diegelijcks hebben de inuyzen tot Jerusalem op desen dach ghebroken gheweest: Oiergelijche veel onghewals/ scheyden sy op desen dach geschiet te zijn/ ende om 't selfde te bedencken/ vasten sy den voorszeyden dach.

Dat vyfde vasten/ vasten de

Joden op den neghensten dach van Julio. Op desen dach gaen sy alle baerboets/ ende bybden tot den middach in der kercken/ klagelijck op de aerde sittende/ ende singen klagelijck enckel klaech gebeden/ De Threnos Hieremie/ want beyde de verstooringhe des Tempels op desen dach souden geschiet zijn.

Den sevendē vasten/ vasten sy op den verden dach van September/ de welke de sevende maent by den Joden is. Op desen dach soude verlagen gheweest hebben Godolia 4. Kieg. int laetste. Daer jonge knechtkens hebben op desen dach/ houte sweerden tot gedachtenisse des krijchs ende destrucktie des Tempels.

Den thienden Vastdach is op den 7. dach van December/ ende is oock effen de thiende maent by hen lieden. Sy seggen/ dat hem Nabuchodonosor op desen dach voorsz. de stadt Jerusalem gelegert heeft.

Sp en eten oock drie weken int jaer geen vleesch met allen/ ende en drincken genen wijn/ beghinnet op den 17. dach van Junio/ ende duypende op den 10. dach van Julio/ sy houden dese drie weken voorsz. eenen seer ongeluckighen tijdt/ op welken tijdt dattet hen lieden al tijt seer qualijck ghegaen sy. In desen tijt en neemt niemant van haer een byle in der hant/ en besluypen geen houtelijck/ komen ongeerne voorsz. recht/ ende bekenen dat sy in de maent Julij nimmermeer eenich geluck en hebben/ nemen uyt het 5. cap. Oze. In sal die Maent haer deel op eten. Diegelijck oock Jere. int 2. In G g g haer

haer maent sal mensche binden. Beslupten daer uyt datmen haer niet erchs gedoen en kan/ dan in dese maent. Sy vasten ooc altyt/ wanneer eenen per quaets dyoonit/ oft een quaet gesicht gesien heeft.

Van het eten der Joden, ende haer vaten, haer vee-slaghen ende ont-aderen.

De Joden hebben tweederley Onverschepten uytgeteekende vaten/ als schotelen/ pannen/ potten/ telsozen/ lepelen/ messen/ &c. Tot melch ende tot vleesch. Dat beslupten sy uyt *Mose/ Exo. 22.* Ghy en sult dat Jonck Septken in 't melch zijnder moeder niet koken/ dat is/ (rijmt u) men sal geen vleesch met melch sieben in eenen pot. De melch-vaten zijn met drie kerskens uytgeteekent/ die sy uyt *1. Reg. 17.* trecken/ daer hy sept: Ende de thien ghekerfde melch-vaten. Maer sy maken drie kerskens/ daerom dat dit voorspde vers: Ghy en sult dat gepken niet in zijns moeders melch koken/ diemael in de wet staet/ *Exod. 23. 34.* Wanneer nu dese vaten met malkanderen ghespoelt worden oft anderssins onder malkanderen komen/ so zijn sy onreyn ende moetense in stucken breeken. Sy houden oock voorsp onreyn al wat sy van de Christenen koopen/ spoelen 't ende repnigen 't al te mael/ oft gloepen 't te vooren/ dat nemen sy uyt *Dum. 21.* daer de Israeliteneenen kroef van de Midianiten wonnen/ doen spoelden sy al haer vaten/ sommigebzandense uyt. Wie uyt lichtveerdichepdt sulcx overtreet/ oft

met de Christenen eet/ wort by hen lieden qualijck getracteert/ en seer gestraft. So penant vleesch ghegeten heeft/ die en derf in eender upre geen melch eeten. Item ofter eenighe vnplicheyt oft swynen-vleesch onversiens op eens Joden eten gevallen ware/ so hebben sy een sulcke traditie/ is des Joods spysse sesticmael meerder/ dan dat daer op gevallen vleesch oft vnplicheyt/ so ist repn/ maer isser niet 't sesticmael so veel/ so is des Joods eten onreyn/ ende en derft niet eten. Wanneer hem een sulck gebal begeeft/ so loopen sy met beven tot den stabi om raet.

Van het slachten der Joden, haer Medecynen ende ont-aderen.

Als sy eenen Osse/ Calf oft Avogel slachten willen/ so moeten sy een stomp ebenwel scherp welsnybende mes hebben/ om het dier den krage oft kele in een snede af te snyden/ hy en derf met het mes noch kappe noch herwaerts ende gints trecken/ daer op hebben sy veel insettingen. Als sy eenen vogel daoden/ so maecken sy een putteken in de aschen/ ende laten dat bloet daer in loopen/ ende decken 't met de aschen toe/ d'oorfake wyfen sy aen uyt haren Calmut/ een ongherijnde fabel van Rebecca. Alsdan hanghen sy dat gheslacht is by de achterste voeten op/ eer dat sy 't geheel bilsen/ ende doen pensen/ bermen ende dat ingewant uyt/ neerstelijck besienende of der geen waterbuplen/ sweren aen langer ende lever ghe-

Wal

wassen en sp/ datter niet verrots
ende aen malkanderen ghewassen
en sp/ dattet niet gheswullens/
bloetbuplen oft bladeren en hebbe
Ec. alsdan oft onreyn. Dat nemen
sp Levi. 22. Ghy en sult gheen
kronen ofse pet verscheurts eten/
also doen sp oock met de visschen.
Men dit haer verslachten leeren sp
meest al haer Medecijne/ en kon-
nen anders niet/ ende en hebben
noch Abicennam/ Galenum noch
Hippocratem gelesen/ sonderlinge
de Joden dat Hongereren/ Bemen
ende Duptscher natie. Maer som-
mige neuswipse Christenen hebben
groot gheloove aen de Joden/
waerom en souden sp haer dan niet
booz medecynnen uptgeven? Ende
t zijn ghemepulijck onnutte hep-
loose Joden/ die haer alsoo booz
een medecijn uptgeven/ die haer
goet verquist hebben/ oft ergens
verjaecht zijn/ ende willen haer
by de Christenen wederom helen
ende haer schade verhalen. Veler
halver medecynnen zynder vele die
nauwe een recepte in een Apteke
schrypben en kunnen. Daer toe upt
pver haers geloofs niet en helpen/
oft sp al wel mochten/ d' welch te-
gen haer statuyt ware/ de Heyde-
nen deucht te doen ende goet te be-
wysen/ waer by dat spreekwoort
komt: De Jodische Medecynnen
verthienden den thienden kranc-
ken die sp ghesont maken. Maer
de Joden in Italia/ Hispania/
Sicilia sinderen seer/ hebben Ga-
lenum/ Abicennam/ Ec. In He-
breusch/ Griekischer ende La-
tijnscher spraecke/ die laet ick
blyden/ ende wil hen lieden van
haerder konste niet afwepn-
den.

Geen achterste deel eten sp ont-
adert van eenige dieren/ daerom
dat den Engel Jacob zijn heupe
vercrempelt heeft/ Gen. xxxij.
welcke aderen dat men nemen sou-
de/ daer af hebben sp een groot
boek. Sp doen oock alle het
smeer/ aent achterste deel wech/
ende en eten geen bloet/ Levit. in't
14. ende 17. Ende hebben haer al-
tijt so grouwelijck daer af ontfet/
dattet oock d' Apostelen den Jo-
den eenen tijt lanch toelaten moe-
sten/ Act. int 15. 20. Gala. int 2.
Daerom: wateren ende fonten sp
alle bleesch een uppe/ op dattet dat
bloet daer upt trecke/ ende was-
schen daer na dat selve sout wel
af/ ende hebben daer toe bysonder
baten.

Sp en doen geen Cyopen ghe-
lijck wy ter zyden noch aen den
boden/maer al aen't spitse oft bo-
ven/ daerom dat int opperste van
sommige eperen een bloetdruypel
gebonden wort/ op dat/ als zy-
der sulcke binden/ dat selve ey als
onreyn wech worpen.

Van der Joden hooghtijt oft Bruyloft.

Het is een gebruick by de Jo-
den/ datmen dien die der time
t samen trout/ wel loont/ ende
daer zynder sommighe die haer
daer af generen. Daerom alsoo
haest als den palmslach ende dat
beloben geschiet/ so roeptmen beel
Joden t samen/ jonck ende out/
ende men geeft een pegelijck eenen
nieuwwen pot in de hant/ ende staen
al by malkanderen in een stobe oft
sale/ sommighe om hooge op de
bancken. Daer coemt dan den
Ggg 2 hous

houwelykxman diese 't samen ge-
trout heeft / ende neemt den bries/
lesende hoe dat hyse 't samen ge-
trout heeft / met wat conditie / &c.
hoe veel d' een den anderen tot
Dowarie ghegeven heeft / ende
wanneer de byploft werden sal :
welck partye het inhouden deses
houwelyck-briefs niet en hout / sal
den anderen vijftich gulden ghe-
ben. Hier na wenscht hy henlie-
den geluck / dan nemen de Joden
alle haer potten ende worpense
dan blytshap tot een getupgenisse
op d' aerde in scherberen / veel
scherberen bedieden veel gelucks/
na inhouden haers Calmuts.
Dan staeter eenen aen de deure
met goeden soeten wijn / ende geeft
eenen pegelyck eenen dronck / op
sommighe plaetsen geven sy oock
Confecten. Daer na acht dagen
vooz de byploft / en gaet noch
Bypdegom noch Bypdt meer
upt den hupse. Maer de Jonghe
gesellen gaen totten Bypdegom
eten ende dvincken / spelen ende
bidden met hem. Dat nemen sy
Judic. int 14. Daer na ter halber
weke / 's donderdaechs ende 't sa-
terdach's 's nachts maken sy een
groote maeltijt. 's Bypdaechs eer
sy int badt gaen schencken Bypt
ende Bypdegom openbaer vooz
alle man malsanderen Juweelen.
Op desen dach comen de Byp-
lofts lieden vzoech / ende werpen
terwe ober de Bypdt ende den
Bypdegom / ende spzeeken :
vzuchtbaert ende vermeerbert u
gelijck dese terwe. Op desendach
al spade als sy upt het badt gaen /
romen sy vooz haer Sinagoge on-
der eenen hemel op vier stocken
gedragen / daer onder leptmen

den Bypdegom met luyten ende
ander snarenspel / ende wanneer
hy voozts treet / roepen sy alle op
Hebreeusch : Gebenedijdt sy die
daer coemt. Die wel singen con-
nen / staen op ende singen sommi-
ge byplofts liedekens ende los-
sangen. Als dan bzeinghtmen de
Bypdt oock voozts / ende roepen
wederom als te vozen. Also lept-
men de Bypt byemaels om den
Bypdegom / gelijck eenen gaen
om de hune. Dat nemen sy Jere.
upt het 31. Cap. Eenen een wijs
sal rantom gaen een man. Daer
na neemt den Rabbi eenen kroes
met wijn / ende spzeecht den segen
daer ober / dan geeft hy bepde den
Bypdegom ende der Bypdt te
dvincken. Daer na neemt hy den
Bypdegom / keert hem tegen de
Bypdt / ende steect haer eenen
kinck aenden wijsvinger. Daer
na leestmen wederom openbaer
den Byplofts-brief die seer
vzeemt gheschzeven zijn moet /
waer af veel te schryben ware.
Daer na neemt den Rabbi wede-
om eenen kroes met Wijn / ende
spzeecht eenen langen segen daer
ober. Dit nemen sy alternael upt
Gene. dat 24. Cap. van Rebecca.
Hier na leggen sy den Bypdegom
afschien opt hooft. Op sommige
plaetsen setten hem eenen spitsen
Joods hoet op / ende trecken hem
de cappe gheheel seltsaem ober
't hooft. Den Bypt leggen sy ge-
heel vzeemdelyck ende adventuersch
een telioze met een calfs oft koe-
pen huyt ober 't hooft. Dat ne-
men sy upt den 2. Psalm. Dient
Godt met vzeefe / ende verblijt u
met beben / dat is / geen blytshap
en salder zijn / die niet met vzoef-
hept

hept vermenght en sp. Wpt deser oozsaecke/ als de Joden somtijts een hups witten/ laten sp alijts een swerte placke staen/ om dit te bedieden. Daer na gaen alle gebeden derwaerts upt/ dat Godt van dese twee alle weedom nemen wil/ de Bzupdt ende de Bzupdegom bzolijck maecten/ ende wederom tot Sion versamelen. Van geeft den Rabbi den Bzupdt ende Bzupdegom wederom eens te dvincken. Als dan neemt den Bzupdegom desen pot met wijn/ ende werpt hem goets moets aen eenen wandt/ dat hy tot clepne scherveren breekt/ upt oozsaecke als by den potten vermelt is. 't Sabonts bidden sp wederom eens in der Sinagoge/ ende houden daer na eenen goeden bzas/ ende legghense alsoo 't samen. 's Mozzghens op den saterdach stemmen sp wederom wel/ dansen en szingen/ dan begiften sp de vrienden ende wie op de Bzuploft is. Also dickmaels als sp eten/ hebben sp een bysonder gebedt en sermoen ober tafel. Daer mede ist upt/ ende een pegelijck trecht wederom na hups.

Van der Joden besnydenisse
ende Bontteecken.

Als men de kinderen op den Aachsten dach besnyden sal/ na de ozdeninge Gene. int 17. cap. so waecten veel lieden den nacht daer te vozen by dat hint ende de hintbedster. Bassen ende spelen by haer om haer te troosten/ op dat sy het treuren/ van dat het hint in de besnydinge lyden moet vergete. Sulcken nacht is in den

kinderen seer periculoos/ want veel sterben desen nacht in Hongeren ende Italia meer dan in Duptscher natie. Daerom comen desen nacht veel geleerde/ en hanghen den kinde ende zijnder moeder veel toberpen aen/ op dat tet de besnydinge ober lebe/ ende van Israel niet upt geroept ende afgesneden en worde. 's Mozzghens bzenghen de vrouwen dat hint booz de Synagoge onder de beure/ daer ontfanght de Gebader dat hint van de vrouwen/ set hem op eenen heerlijcken stoel met fluweel ende zyde-laken omlept. Desen stoel staet alder naest de arcke/ noch eenen mochter ghemackelijck by den Gebader sitten maer dese plaetse enderf niemant aenroeren/ want sy Helie toebe-rept is/ die alijdt by de besnydinge (alsoo sp boozgeven) zijn soude. Dat is in haren Talmut upt dat 3. cap. Mal. genomen. Ontrent desen stoel/ staet eenen met een groote toztse/ eenen met een kelch met Wijn/ eenen met dat mes/ eenen met een schotel met soudt/ ende eenen met een schotelken met boomolijde. Dese coopen somtijts dese officien om een stupber oft twee/ op dat zy 't wel sien connen/ ende dat zy 't wel leeren.

Daer na schozt den Mohel/ dat is den Besnyder/ zyn armen op/ neemt dat kindts trulleken/ wijst dat eyndeken tusschen de handen dattet versterbe/ ende stoet namaels dat hint's kernken achterwaerts/ neemt dat mes (d' welck gemeynlijck een schaers is/ in silber/ gout oft bloetsteen beset) van den meszager/ ende snijt met een bysonder lossprekin-

ge een lapken booz af van het vel / niet geheel soo groot als een boone / terstont daer mede in de sout schotel / ende neemt den mont vol wijns / verversecht dat kindt ist swack ende onmachtich / neemt zijn tapken twee oft driemaal in den mont / ende suecht het bloet daer upt sonder eenighe schijst / sulcx doet den kinde seer wee. Hy neemt eerst daer na het oberblyvende belcken / ende stroopet hem met de nagelen op / ende strijket achterwaerts over het hooft oft kerne / dat zijn trulleken booz glat ende ontbloot blybe / ende alsoo leggen sy de olje daer over ende bewegent / also dat dat keruken boozwaerts come. Dat en is oock inden Bibel niet gegront / hoe wel sy 't upt Jos. het 5. cap. nemen : Besijnt Israel ten tweedenmael / daer seggen sy dat Josua dat volbrucht heeft aende gene die boozmaels besneden hebben geweest / dan soude 's kints vader de danc segginge seggen / so beduyt hy 't somtijts / namljck / dat hy dit hint in zijn pactum ende verbont genomen heeft. De gantsche gemeente antwoort : Alsoo salt oock booztgaen in de wet des houwelijcx tot goede wercken se. Daer na geest den Mohel dat hint den gebaders ende staen beyde neffens de arcke. Hier na neemt den Mohel enen kelck met rooden wijn / segent dien / ende looft Godt / biddende : dat hy 't kints vader ende moeder leven late / ende schept als dan dat kindeken enen name / ende neemt den rooden wijn in zynen mont spuyt driemaal op dat hint / sprekende : blijft leven in dynen bloede / Dit spreekt hy

upt Eze. 16. Daer geest hy alle knechtens te drincken. Ende daer na houtmen een goede mael tijt / daer toe zijn de vrienden ende geleerde genoot / over tafel singt den besnyder een seer lange benedictie / daer wederom de Christenen met ander Heydenen haer lippen moeten. Hebben oock als dan een cozte pzedicatie. Daer na moet de Besnyder als een medecijn sommige dagen over dat kindeken gaen / op dattet niet en bloepe. Dat wijf moet ses weken int kinderbedde liggen / den man en derf met haer eten noch drincken / noch haer aenroeren / also Levit. int 12. staet / oock dat gantsche Jaer als sy haer maent siecke heeft / houdt de man in gelycker voegen met haer. Daer na moet sy seven dagen een groot opmercken op haer selven hebben / dat sy niet meer maentsiecken sy. Ende moet haer daer na baden / spoelen ende wit kleeden / so wozt sy reyn / dat sy by-slapen mach / op den derden dach na de besnydinge maken sy oock goede ciere / ende nemen 't upt Gen. dat 34. cap.

Hoe de Joden haer boecken houden.

Een pegelijck Jode als hy op 't ghemelijck pivaet gheweest heeft / oft zijn water ghemaecht heeft / so wast hy althits te vozen de handen / eer hy den Bybel aenroert / ende als hy hem open doet / so eust hy dien diegelucks als hy hen toe doet / ende op welke banken den Bybel light / en derf hy niet sitten / valt hy op d' aerde / ende dat dit een Jode siet / so moet hy 't met vasten boeten. Wanneer der thien

thien boecken op malcanderen laghen / so moest den Bybel altyds opperste liggen. In somma / sy houden van buppen den Bybel repn ende heplich / maer sy en doen 't minste niet dat daer in staet. Daer en is oock geen volck dat de heplige schijft wepniger leest dan de gemeyne Joden / oft syse alwel alle in hups tot eenen schijn hebben / so is sy doch by henlieden een levende weduwe. Ende oft sy al schoon op ten Sabbath daer in lefen / soo gaet het doch al sonder geest / leven / hert ende verstant toe / ende al haren sin is op gelt / giericheyt ende woeker gericht.

Van den doode lijcken der Joden ende haer verstorvenen.

Als een Jode in doots nooden licht / soo roeptmen sijn vrienden ende de geleerde in 't beginsel tot hem / ist dat hy rijck is / op dat hy hem in Gods wille begebe / sijn Testament maecke / en sijn erfgoeden uptdeple. Daer na bermanen sy hem / dat hy sijn bluchtige voeten niet van den gelobe en sette / ende aen Godt tot een schelm en woerde / alle sijn hope op de barmherticheydt Gods sette. Sy dragen hem voornamelijck oft hy de toecoenst Messie geloof / daer na seggen sy hem een openbaer biechte vooz / ende dit moet hy na spreken: Mijn doot sal zyn een afwaschinge alder mynder sonden. Sterft hy dan / soo leggen sy hem af op stroo tot dat hy vercout / laten dach ende nacht licht by hem bernen ende waecken. Tersondt gietmen al het water in ende ontrent dit hups

uyt / oorsaccke / sy seggen dat de Sathan zyn mes waschet daer hy hem mede gedoot heeft / met het water van den selven hups.

De oude Joden schryben / dat boortijts als een mensch sterben soude / dat hem den Dupbel als dan met een bloot sweert sichtebaerlijck verschenen is / dat probieren sy upt 2. Reg. int leste / 1. Para. 21. Ende David hief sijn ooghen op / &c. Dat hebben de oude Rabbi na Christus geboorte van Godt verbeden / dattet nu niet meer sienlijck / maer onsenlijck toe gae / ende de oude Rabbi hebben den Dupbel beswozen / gebonden / ende de sincke ooge uptgesteken / op dat hy niet meer soo veel ghewelts ober de menschen hebbe. Als nu desen dooden mensch vercout / naeptmen hem in sijn wit kleet / dat hy op den langen dach daer te vozen aengehat heeft / doet hem oock een Calles aen. Daer na leggen sy hem op de bare / ende dragen hem ten hups upt / dien woztmen terfondt eenen ouden pot na in scherveren op der strate / op dat alle droefheyt met hem upt vare. Sijn wijf / kinderen ende vrienden weenen ende huplen seer na d' lijck / tot op de begraeftplaetse. Daer draechtmen hem in een hupsken / men lept hem op een tafel / ontcleet hem wederom / ende wascht hem supber / om ende om met warm water / sy nemen een ey ende wijn / ende salven hem daer mede repn / doen hem zyn wit cleet ende Calles weder aen / ende leggen hem wederom in zynen sark. Ende ist dat hy vrienden heeft / die haer besorgen hem na te moeten volgen / nemen sy een wassen

Den oude
Rabbi is
Christus.

keers

keersken / meten haer selven daer mede / ende leggen haer lengde by hem in de bare oft arcke / ende schryppen oock haren name daer op / daer mede hopen sy sal hem den dooden genoegeen laten / ende haer niet halen. Damaels so dragen sy den dooden in een ander huyfken / daer stellen sy hem over / op ende op eenen steenen disch / ende seggen een lanck gebedt ober hem. Hier na leggen sy hem mette Arc-ke in dat ghemaect Gzaf / zyn vrienden moeten d' eerste aerde op hem werpen / daer na al d' ander. Dan moet hem zynen naesten vriendt onder het Gzaf stellen / en zyn cleet verscheuren van leet-schap. Daer na loopen sy alle wech met groot getommel / want sy seggen : soo haest hy begraven ende toegebedt wordt / dat hem dan een mups in den neuse byt / so dat hy eenen schreuen doet / ende wie desen hoozt / dat dien binnen dertich daghen na volgen moet. Daer na loopen sy met vreeselijck geschreuen wech / op dat sy de stem- me van den dooden niet en hoor- ren. Ende in den loop bucht hem een pghelijck driemaels neder / raeyt garsch / slyck oft aerde op / ende werpet achterwaerts ober 't hooft / tegen 't graf spreekende : Sy sullen bloepen ghelijck dat cruyt / Sonmighen segghen : O Godt ghedenckt dat wy aerde zyn.

Daer na gaen sy alle in de booz-kercke / wasschen haer handen / setten haer neder / terstont staen sy weder op / ende versetten haer driemaels / ende bidden het vers Gze. in 't 13. Hy heeft den doot eenwelijck verslonnen &c. Daer

na gelepden sy de klagende vrien- den 't huyf / die moet seven dagen baerboets op d' aerde blyben sit-ten / ende en synen vader klagten / en derf oock in 30. dagen niet baden / scheeren laten / noch eenige uptter-lijcke vrenche hebben. Desen heeten sy dat gheheel Jaer eenen klager. Terstont sepiden sy hem een hert Gp / bol-achtich ende ront seggende / dat den dooden also is / ende dat synen wille hier en daer loopt / ende niemants vriendt is / niemant booz hem seker / &c. Daer mede troosten sy den klagenden.

Van de biechte ende boete der Joden.

DE biechte der Joden is alleen Gode / hoe wel sy oock onder malkanderen biechten op dese wy- se / als eenen soo groote sonde op hem heeft / dat hy in verroepelin-ge slaet / ende hem selven niet troos-ten en kan / so schryft hy sulcke zyn sonde sonder naem op een briesken / ende slaet het op den stoel des oppersten Rabbi / als dan den Rabbi dit briesken vint / schryft hy hen troost ende baete op een ander briesken / ende leyt dat by d' eerste / daer vint dan den son- daer bescheet ende absolutie.

Daer boete is in allen manieren ghelijck des Paus in upterlijke sack-kledingen / gebeden / vasten / &c. Maer in geen veranderinge des levens vernieuwinge des ge- moets ende ouden menschs : maer so boven aenghemessen is / in veel gebleers / keerssen / singen / geba- ren / eten / asschen / klederen / thien- den / &c.

Van

Van de thienden der Joden.

Vele van den Joden (niet alle) tot eenen grooten schijn der bjoonhept ende heplichept verthienden op d' alderneerstichste al haer ghewin ende goeden/ den thienden penninck haer armen uptreprechende/ d' welck wel seer goet ware/ waer 't dat het ooge niet schalck en ware/ ende dat eygen nut/ roem ende gerechtichept daer in niet gesocht en worde/ soo Christus betuycht/ Mat. 23. ende dat sy daer neffens dat grootste niet achter en lieten/ namelijk recht/ gerechtichept/ liefde/ geelove/ ende barmhertichept tegen den naesten/ dat sy haer eygen proffijt soecken/ bewijst haer eyghen spreckwoort: Geeft de thienden op dat ghy rijck wort/ Sp. trecten sulcx upt het 4. cap. Mal. versoecht ende beproeft my met de thienden/ oft ick u niet overbloedige ghebenedydinge in der stadt geven en wil/ &c. Also kooplaen sy met onsen Heere Godt/ Godt eenen penninck gevende om negen die sy behouden. Dat heet Christus en splinter sien/ een hemel verslicken. Sommige en zyn niet so seer beneesticht met de thienden. Wesiet van waer de thienden af komen in dit deel der Christelike by den Opzoeker der Boeren/ Anna 1525. geweest.

Van den woeker der Joden, die hy sonder Schrift, onbillijk genomen, ende veel onbillijker te nemen toegelaten wort.

De Joden nemen den oorlof haer woekers upt de gebo-

ghen ende qualijcken verstaen de spreucken/ Levitic. int 25. Item Deuteron. int 28. namelijk: ghy sult veel volcken leenen oft woekeren/ ende van niemant ontleenen. Item/ Ghy sult van den vzeemden woekeren/ maer van uwen broederen niet. Hier verges ten sy de Conditie ende den Nis die daer aen gehangen is: Ist dat ghy mijn verbont hout ende in mynen wille leeft/ &c. So sal u alle man te voeten vallen ende tot genaden komen/ maer ghy niemanden. Maer nu sy verstootten zyn/ en de wet Gods overtreden/ oock al de Propheeten van aenbegin gedoodt hebben/ so en luyt geen dinck wepniger op haer/ dan dese voorszgemelde met conditie gheloofde spreucken. Daeromme gaet slecht veel meer dit Latijn over haer/ dat daer volcht in 't voorszgemelde Capitittel Deuteron. 28. Den vzeemdelinck die by u is/ sal over u klimmen (verstaet/ is 't dat ghy mijn verbont overtreft/ ende niet in myne Wetten en blijft) maer ghy sult 't onder geworpen worden ende onder ligghen/ hy sal u leenen/ hy sal dat hooft zyn/ maer ghy den steert/ &c. Ende veel ander vermaledydingen/ daer sy nu onder steken. Daeromme en behoort dese openbare dach-roogers niet also ledich gaende op de kussens te generen/ ende tot schade van alle man/ int lant onthouden. Want veel treffelycke wyse lieden onuytspreckelycke groote schade aenwysen/ die sy landt en lieden toeboegen/ ende haven woeker in sulcher maten uptreekenen/ dat het een wonder is/ hoe 't de werelt mach verdragen. Dese

h h

byans

byanden des Chzistelijcken Ghe-
loofs / onderhouden wy met sul-
ken gepzonck leech gaende / ende
niet alleen ledich / maer met alle-
mans schade / also dat Dozsten en
Heeren achter haer wasschen en
sitten. Ja segg ick niet alleen en
gheneren wyse met alder-werelt
achterdeel / maer schuddent haer
ouer / ende makense tot grooter
Heeren dan wy selve zijn. Help
Godt / dat de werelt also wil be-
dogen zijn: ende der Monicken /
Joden ende diergelijcke goutwoz-
men niet ontberen en wil / daer en
helpt noch roepen / schryben noch
pdedicken tegen. Sulck onkrupt /
Crupt-wormen ende sprinck-ha-
nen en ijdtnen niet alleenlijck /
maer men beschutse / geleptse / en
men hout meer van haer dan van
onfes geloofs genooten. Ende so
eenen slechts teghen ons ghelobe
hoest / ende alleen erghens aen ee-
nen dwaesen menschen versierden
Artijckel twijffelt / dien en mogen
wy niet liden / Slechts wech naer
't byer met dien ketter / ende dese
openbare bespotters ende laste-
raers Chzisti / Marie / des hepli-
gen Evangelij ende des geloofs /
Ec. En ijdtnen niet alleen: maer
zijn nu der Dozsten Factoren / en-
de in alle gheselschappen de booz-
spracken / die tot de Heeren een
open deure hebben / daer een ver-
meint Chzisten booz de deure sit-
ten moet. Dit doet altemael dat
gelt / daer sy mede smieren ende om-
varen. Daer mede bewysen wy
doek wat wy booz Chzistenen
zijn / dat wy niet de Joden in een
gat blasen / ende so Paulus seyt:
een Jock trecken / hier speurt-
men onsen pyer om Chzistum / de

Joden en souden ons niet willen
aensien / waer 't dat sy in onse
plaetse waren / so veel houden sy
van haer gelobe / ende het is ene-
kel gebeynstehept (so gehoozt is)
al wat sy met ons bedryben / Ec.
De Dozsten diese souden verby-
den oft tot eerbaerder hanteringe
houden / met strenge verbiedinge
haers gesoecks / die neme een stuck
oft portie van den woeker / ende
laten 't gaen / so 't gaet met alle-
mans schade / neme de eenen klep-
pen Buut van den Roof / ende la-
ten haer volck (welcks vaders sy
te syne behoorden) verderben /
villen en schaben / also Esai. in 't
eerste Capittel seyt: Haer Dozsten
zijn medegesellen der dieben / Ec.
Sy binden dese dieben ende dach-
roovers op den hals der Bozge-
ren / geven hen byshept van desen
te woekeren / rooven / ende hen
niet der selver verderben ende on-
geluck te geneeren / Ja heerlijck te
mesten om een kleyn gewin van
de woekeraers. Ende en zijn niet
so besich / dat so wat hen lieden
aen de Joden toegeet / dat hen
dat thiendubbelt aen de bozgeren
(die dooz haer by-wooninge ende
woekeren in verderben ende on-
oordeninghe komen) afgaet. Nu
na uptrekninge van wyse lieden /
so en zijn de Joden niet haer leenen
niet nut / oft sy al wel encken om
niet leenen sonder eenighen pant /
op bestenden tijt kortz wederom-
me te geven / want dat arch-lisich
gemeyn volck soude hem daer op
verlaten ende altyts meer en meer
op een goede abontupze ende ge-
luck nemen / oft by abontuppen
eens gelbt reghende / daer mede
liggen sy onder den Jode / d' welc
sy

sy andersins wel souden verspaert
 hebben (want wijs den dief niet
 waer henen / so liet hy dickmaels
 zijn stelen onderwegen) daer toe
 so eet een Wolf geen termijn / ter-
 stont verloopt den tijt (waer op
 den Jode leert) omme / ende dat
 verhoopt gheluck heeft den ver-
 panden gelaten / Ja het isser erger
 mede gheworden. Als dan wilt
 den Jode hoort af betaelt zijn / ende
 woopt den armen te rugge om de
 hooft-somme / ick verswpghe den
 onpdelijcken woeker des ver-
 loopen tijts / dat sy niet en leenen
 dan op eenen pandt / daer toe nau-
 we het vierde deel / met eenen ghe-
 setten termijn / so hy t daer en tus-
 schen niet en lost / dattet verbeurt
 ende vervallen is. Cozt af / de
 Joden zijn met haren woeker de
 werelt eenen andjaehelijcken last /
 en effen so wepnich nutte ; Als de
 Geestelijcke met haer Cloosteren /
 ende de Coopliden met hare
 Compaignien oft geselschappen.
 Noch wilmen slechts sulcke lieden
 hant-haben / verantwoorden / Er.
 Maer op eenen sulcken pot als de
 Werelt is / dient een sulcken deck-
 sel. Dit en segge ick niet / om dat
 men hem daer aen sal bekeren oft
 stooten / naedemael ick wel weet
 dat men in desen ouden Salch den
 nieuwen Wijn niet en baet / ende
 dat aen desen ouden Salch ende
 sack (ick meyne de Werelt) geen
 binck en helpt : Maer op dat ick
 haer doch hare dwaesheyt aentop-
 se / ende haer / haer selven voor o-
 gen stelle / wat een schoone Poep-
 pe ende Jonckvrouwe dat sy is /
 alsulcke nacht-Wien behooren in
 een sulcke duysternisse. Vele heb-
 ben op veel plaetsen seer geroepen

ende groote moepte gehadt tot dat
 men de Joden verdzeeft / ende nu
 roeptmen meest datmensc blyben
 late / ende dat laten veel wyse toe-
 den welken ick oock toevalle /
 nochtans met sulcher conditie /
 dat men den woeker stijf ende
 ernstelijck in den ban legge / ende
 datmensc wat eerbaerlijck metter
 hant laet doen / op dat sy leedich
 gaende / onser niet en bespotten /
 dat wy als Inwoonders hen te
 voozen arbeypden / ende haer als
 Dzeendelingen leedich gaende on-
 derhouden / dat souden sy met
 recht door de vuyft belachen / ende
 ons de vyge bieden / ende Efel-
 ozen wyfen / te wyle dat het ober-
 bloedich genoeg ware / dat wyse
 als uplanders beyde des Ghe-
 loofs ende Lants oprapen / by
 ons laten woonen ende hanteren :
 Maer dat wy daer toe eerst haer
 knechten souden zijn / dies gelyket
 ons effen recht / op dat wy met hen
 den wel-verdienden bloeck dra-
 gen souden / Deuter. xxvij. Den
 knecht ende Dzeendelinc sal ober
 u heerschappen / ende desen
 spreuke wort beyde aen Joden
 ende ons verwaende Christenen
 gelyckelijck waer. Also moet het
 gaen alinen Godt verschuyft.
 Alsoo kan Godt knechten met
 knechten / den eenen boede met den
 anderen straffen ende verbloeken /
 ende het moet also toe gaen / man-
 neer wy achten dat sy onse geban-
 genen zijn / so zijn wy haer geban-
 ghenen. Dat kan een God zijn /
 die sulcken meester-stuck met der
 werelt sonder haren wille / Jae
 tegen al haer aenslagen / bedryft /
 ende altyt dat teghenspel speelt.
 Och Godt wat soudenmen deser

Werelt
 beschey-
 den

doover hontseher seuchseher Werelt seggen / sp heeft oozen ende en hoozdt niet / een hert sonder verstant / verbert als eenen Venbeelt / sp acht dat peerliken gelijk als de Seuge oft de Schoopschen speelmann. Soudemen dat heplichdom niet den honden geven / so en behoortinnen waerlijc de waerhept niet booz de Werelt te werpen / en alle roepen ende priedicken is te vergeefs / Jae sonde ende schande / wat men haer schijft ende septe / ende het gaet altemael slechts tot eengetuychnisse over haeren hoo / want der Werelt en is te raden noch te helpen / sp willent alsoo hebben / ende haer is wel in de leugen / sonde ende schanden / Ps. 4. gelijk eender Seuge int slijcke / waerse hem penant onderwint te wasschen ende in 't spoelwater te dypben / tegen dien grijnst sp / ende verstoep haer oozen daer booz als een slange. Ey datmensē dan na den ract Christi in den slijck-put sitten late / ende in haerder ongerechtighept ende vuplichept versmooren / want in dit schandelijck hups deser Werelt en is toech niet dan enckel dupssternisse / Eyzan-nye ende ongerechtighept / hy is een Sot die hem eeniger gerechtighept by desen schandelijcken en befladden sack vermoept oft verhoopt / ende eeniger billijckhept by haer verwacht : niet dan enckel liegen / bedriegen / bupgen is haer dagelijcks bzoot / sp baep / jae mest haer in sonden / ende is der waerhept battich oft batende niet anders dan d' water eens Segels. Het zijn enckel te vergeefse locht-flagen in den Wint oft int water geslagen / ende een liebes

ken eenen dooven ofte dooden gesongen / wat men met haer goets beghint. Daerom soudemen met Christo wel dien dwaalen pber sparen / den welcken nu vele met belen hebben / met roepen / schryben pzen / namelijk dat sp den dupsbel geerne wilden deuchdelijck maecken / ende de doove Werelt hoozende / sp stropen ende bzaeken haer de waerhept booz / Jae strijcken haer de selve als eenen bzz in den mont / die sp doch weder upspouwen / recht als oft bekoutens golde / oft als lager aen haer inspreken / nimmermeer ghedenkende dat Godt effen also wel verboden heeft den Seugen ende honden de waerhept booz te stropen / als den hungerighen aen te wpsen geboden. Want in somma dese licht byantsche Werelt / is en blijft een rijck der dupssternisse / waer in de Dupsbel Bozst ende Godt is / daerom en derftmen hem geens lichts noch overeencomens by haer vermoeden / ende niemant en late hem bzeemde zijn / soo hem alle ontrouwe ende schande in dit leugghen-hups ghemoet / want de waerhept is daer in inden ban / maer de leugen / dupssternisse ende alle Goddeloos wesen ganchdaer munte ende dagelijcks bzoot. Een dinck verwondert velen / dat de Bozsten haer officie nu so hooch oppzoncken / ende wepnigher een roede ende quaet-doenders / dan eenen schilt ende hant der armen te zijn / willen gesien zijn : hoe dat sp den woeker / boozhoop / Grepde by den Joden ende Christenen so bzz laten henen gaen sonder eenige straffe / Jae haer tot sulcke ongebal / (als en waerder van te

voo-

vooren niet ongelucks genoeg in
in 't lant / roepen / toelaten / ghe-
leyden / hanthaven / ende henlie-
den daer toe Vriegen ende Zegel-
len geven / slechts om een kleyn
deel des roofs / ende settense
(alleman tot schande ende scha-
de) op 't volcks necke als
eenen Wolf onder de Schapen.
Dat heet des lants vader zyn /
den vromen beschut ende den boos-
sen gestraft / ende wanneer sy som-
tijts eenen armen gemoeten / die
ergens in eens Papen Artijckel
eenen twijffel heeft / help Godt
hoeleuen sy daer mede / daer soude
van 's ketter's wegen dat lant on-
dergaen / hy en houdt niet van het
Sacrament ofte van de eere der
heplighen / daer wil den Duyvel
oock deuchdelyck zyn / ende om
Godt pveren. Maer die Chri-
stum / Sacrament / Heplighen ende
al ons gelove op eenen hoop be-
spotten ende al wetende belachen /
die onthoutmen by in Dozsten
Hoben in eeren / Ja zijn de Doz-
sten gesellen. Wie en soude hem
niet verwonderen van sulcher ge-
rechticheyt der syne Werelt ? Wie
en soude hem niet verwonderen
van dese nieuwe Herders ende
Daders des lants (ick mepne de
Doozgangers) die haer schapen
sulcke Wolven sonder eenige han-
den over den hals stellen : Ont-
sinnich is de Werelt ende vol son-
den ende schande / haer Baals
Papen zijn stomme honden / die
nemen oock (also hem Godt in
Davide in den vyftichsten Psalm
beclaecht) een deel mede / ende
swygen op hetoozussen / daer hen-
lieden wel op is / stille / ende la-
tent gaen soo 't gaet / also gaet het

dattet Godt ontferme. Ick ver-
swyge hier de listige coopen / si-
nancien / voorbeelen / grepen / be-
dziegerpe in alle waren / met wel-
ke de Joden sonder eenige consti-
entie ende straffe met ons coop-
slaen / hoe sy de Chzistenen booz
recht ondyppen booz ghegheven
schult / ende niet selden den gege-
ven pant en loochenen / ende daer
na de handen der Rechters (die na-
gisten ende gaven rechten) sme-
ren / daer mede de armen zijn recht
vercopten ende tot een bedelaer
maecken. In somma / het is een
archlistich onberdzagelyck arch
volck / alsoo / datter een spreek-
woort upt geworzen is by vele
niemant en dorf dencken dat hy
eenen Jode leech / hy sie slechts
wel toe dat hy hem niet en beschyp-
te / want van henlieden en coont
schier niemant (wepniger dan van
eenen Duyfstoeter) onbedrogen /
noch dzaechtmense met allemans
achterdeel hoe lanchs hoe meer op
den rugge / ende hebben over al
beter recht ende plaetse / oock ge-
nadiger Heeren / dan de gemeen-
de Chzistenen selve. Och wat be-
hoevet veel woorden / my verdziet
van der Werelt onbillicheydt te
seggen / sy is vol ongerechticheyts
ende argelists / Jeremie 4 / 5. ende
en wil nochtans geen dinc wep-
niger te zyne geacht zyn : maer
vol gerechticheyts / van welck sy
haer dagelycks beroemt / teghen
Chzistum ende zijn Apostelen /
maer wie haer niet op den mond /
maer op de handen siet / die be-
bint oft haren roem waer sy / Ja
wel waer / het zijn enckel woort-
spreucken der Wolven / ende al
haer gerechticheydt gaet in woort-
den

den henen/ ende is effen also waer/ als by de Joden de liefde teghen den Christen. Doorz maken wy met onsen woeker de Joden verherht/ want sy zijn vroljck ende achten dit booz een gebenedydinge Gods/ dat wy hen tot genade moeten comen ende haer knechten zijn/ waer mede sy in haren sin verherht/ volherden/ ende geven hen oorzake Christum te vermaden ende haerder blinthept. Totten arbejdt (om veel onraets te voorszomen) soudemen die leechgaende luye honden jagen/ nadelmael geen leechgaende Christen behoozt geleden te worden/ veel wepniger eenigen Jode. Dat sy dit deden/ so soude alle man sonder spot redelijck met haer handelen/ op datmen se met goede exempelen van haer voornemen aslepde ende Christo gewonne. Ende dit mocht wel geschien/ want de Iupitersehe/ Zwingelsehe/ Dooptersche ende Pausche handelen toch wel met malsanderen. Alsoo gaet het noch heden te Roome ende in Italien toe/ die altyts in sulcker saecken geschickter ende wysser/ dan wy dwase Duptschen gheweest hebben/ als dat men hen toelaet/ Ja gebiedt/ niet te woekeren/ maer yet eerlijcks te handteren. Also zynder tot Chair in Egypten by de vijftien dupsent die altemael Coopmanschap ende ambachten doen/ maer de dertele sorte Duptschen moeten altydts wat sonderlincks hebben/ dat hen de ketelinghe ende den moerwille verdybbe. Godt geve dat wy eens wijs worden/ ende niet altyts in sulcker voegen lupsen in de pels en setten/ ende den Dupbel also ober

de deure en schilderen/ sy roomt och lacer andersins niet dan al te haest in 't hups. Anthonius Margarita een gedoopt Jode ende Leser tot Augs-bozch/ meynde/ waert datmen de Joden alleen tot den arbejdt dreef/ ende den schadelijcken woeker by haer int verbodt leyde/ ende dat men anders geheel ende al hzoederlijck met haer handelde/ so souden sy eerst recht in haer selven gaen/ ende haer lanchduerende gebavenskenisse ende den tozen Gods kennen/ ende eens gedencken/ hoe gaet het altyt toe/ dat wy een so geheel arm verwozen volck zijn/ so lange sonder Scepter ende Prophten/ ten moet met ons niet recht toegaen/ dat wy ons also in swaren arbejdt/ tegen alle belosten Mosis ende der Prophten generen moeten.

Den voorszogenenden Anthonius wenscht oock/ als een ervaren man/ dat sy selver mondelinghe met de Overheden mocht spreken/ om hen aen te wysen de merckelijcke schade die landen ende lieden uyt haren woeker volcht/ waer mede de Werelt berooft ende hepmelijck uyt-geschept wort. Item hoe dattet bepde Joden ende Christen aen lijf ende ziele/ eere ende goet so hoochlijck vorderlijck zijn soude/ dat sy totten arbejdt gehouden wierden. Septmen sy soudent de neeringen ende ambachten verderben die te boozen overladen zijn/ waert dat sy totten arbejdt gehouden wierden. Antwoorde: Sy men moets doch also ledich gaende/ met woeker ende boosen arbejdt onderhouden/ hoe veel te beter mochtet gesijn/

soo

so sp pet redelijcks bedreben. Sot-
ten zijn wy / Monicken ende Jo-
den willen wy eer leechgaende in
alle yronckerpe mesten / dan dat
sp selve met rebelijcken arbejdt
haer neeringe soecken. Ende eer
hem yemant van een dypt aen yn-
nen handel van eenen Jode liedt
hinderen / hy gade eenen gulden te
woecker.

Du datmen doch geype / wil
ment ymmers niet hoozen / wat
den woeker der Joden bedraecht/
ende hoe hy rontsom hem eet als
den kreeft oft Cancker.

Hoe veel eenen Gulden in
xxij. Jaren woekers bedraecht.

VAn eenen gulden twe Franch-
soozer hellers te woeker al-
le weke / ende voozts woekers
woeker tot de hoofdsommen ge-
reken / bedraecht int eerste Jaer
xj. stupb. v. heller.

Int tweede Jaer eenen gulden
iij. stupb. vj. heller.

Int derde Jaer twee gulden
vj. stupb.

Int vierde Jaer iij. gulden xix.
stupb. v. heller en half.

Int vyfste Jaer vj. gulden iij.
stupb. ij. heller en half.

Int sesste Jaer ix. gulden iij.
stupb. ij. heller.

Int sevenste Jaer xij. gulden
xv. stupb. vij. heller.

Int achste Jaer xxiij. gul. iij.
stupb. vij. heller.

Int negenste Jaer xxxij. gul.
ix. stupb. eenen heller en half.

Int thienste Jaer xlix. gulden
xxij. stupb. twee heller en half.

Int elfste Jaer lxxij. gulden
x. stupb. vij. heller.

Int twaelfste Jaer Cx. gulden
xviij. stupb. vij. heller.

Int dertienste Jaer cxiiij. gul.
xviij. stupb. iij. heller

Int viertienste Jaer ccliiij.
gulden vij. stupb. vij. heller.

Int vyfthiende Jaer cclxxij.
gulden x. stupb. vij. heller.

Int sesthiende Jaer. D. xxxvij.
gulden x. stupb. v. heller en half.

Int seventhiende Jaer D. cc.
xviij. gulden xviij. stupb. vij. heller.

Int achtthiende Jaer M. cxix.
gulden xviij. stupb. iij. heller en
half.

Int negenthiende Jaer M.
Dcc. xlix. gulden xviij. stupb. iij.
heller en half.

Int twintichste Jaer twee dups-
sent / D. cxij. gulden / xviij. stupb.
iij. heller.

Int eenentwintichste Jaer iij.
dupsent acht hondert xij. gulden /
xiiij. stupb. iij. heller en half.

Int twee-en-twintichste Jaer
viij dupsent ses hondert xxi. gul.
xvi. stupb. iij. heller en half.

Item viij. en-twintich gulden
twintich Jaren / brenghen ver-
loops 51854. gulden 13. stupb.
ses heller en half.

Item als men acht hellers vooz
eenen Albus ende 24. Albus vooz
eenen gulden reken / soo brenghet
in somma 58. dupsent 336. gulden
9. Albus drie heller en half.

Item twintich gulden in 22.
Jaren / maecken verloop / hon-
dertmael dupsent / dertien dups-
sent 833. gulden / 15. Albus 7.
hellers Franchsoozer weerde.

Maer in albus 138. mael dupsent
ende 85. gulden / 8. Albus 7. hel-
ler.

Die stelle ick altemael de werelt
vooz

Werelt af-
gemaect.

voorz oogen / niet daerom / dat ick
verhope dat sy haer sal laten ghe-
segghen / ende den rechten kerre-
weg volgen / wel merende dat sy
totter waerhepdt geen ooge en
heeft / ende dat haer niet te raden
noch te helpen en is / men later
slechts gaen soo 't gaet / sy moet
doch na haren Godt haren loop
hebben / dat sy dat rijk des dyp-
vels / een wildernisse ende dypster-
nisse blyve / waer in de leugen ge-
socht ende bemint wort / ende dat
licht gehaet. Maer daerom segge
ende vertelle ick dit / haer tot een
getuychnisse over haren kop / dat
sy hoozen moet (maer niet geloven)
wat een schoon danf-dochter dat
sy is / ende wanneer sy haer alwel
sielt / als oft sy tegen haren Godt
den Duppel zijn wilde / de laste-
ren oft de boosheyt verbieden / af
leggen ende hem een breucke be-
tuppen / so breeckt syder hem wel
thien daer tegen op. Also soudet
oock gaen / wanneer mens al
schoon becouten ende daer toe
brachte / dat sy den Joden den
woecker verboot / ende tot eer-
baerder hanteringe hielt / soo sou-
dender Joden / Jaerger dan Jo-
den onder de Christenen opstaen
ende in haer stede metter Jode
spiesse loopen / ghelyc alreede nie-
nichvuldich geschiet / so dat eenen
dickwils blyde ware / dat hy eenen
Jode aen eenen gemeynden Chri-
sten binden mochte. Daerom en
is metter Werelt niet te beginnen
sy is tot alle goede werken be-
dozven ende onbequaem / Ja niet
dan enckel oncrupt / daerom en is
sy om dat Oncrupt upt te roepen /
ende totten Heer Godts / der
troutwe ende waerhept (ten sy dat

De werelt
tot alle
goede
werken
onbe-
quaem.

sy tegen haer selven wil zijn / ende
haer selven uytroepen) niet ghe-
wpet: Maer veel meer om de leu-
gen te planten / dypsternisse te
bouwen / ende in sonna / de
waerhept upt te roepen. Daerom
wyppe slechts alle man stille / ende
en maecke hem selven (hem selfs
hier in bedrigende) geen vergeefs-
sche hope / dat hy yet oprecht
metter Werelt beginnen oft upt te
richten meyne. Help God sy en
hoozt niet / also alle de schryftuere
betuycht. Het is altemael den
dooden gesongen / in den wint ge-
saect en geslagen / en die Edel syn
Peerle der waerhept verstoort /
verschudt ende vooz de seugen en
honden gestroopt. Maer wil men
pinners spreken oft schryven upt
God / soo salment haer altemael
alleen tot een getuychnisse over
haren cop seggen / ende niet tot be-
teringe / dewyle Christus vooz de
werelt (die den Geest der waer-
hept niet en can op nemen Joa-
nis 14.) niet en bidt / ende altyt
alleen tot die gene spreekt / die
oogen hebben om te hoozen / op
dat hy niet te vergeefs in den wint
en spreke.

Ich en wil oock 't gene dat bo-
ven vertelt is upt Margarita ende
andere / niet geseydt hebben / dat
men also niet gewelt met den Jo-
den soude omme gaen / ghelyc
dickmaels geschiet is / ende dat bul
gemeyn volck voorsz snozre ende
swerne / dat onderste opwaerts
keere / so synen aert is / oock niet
op dat men henlieden onse gelobe
met gewelt op dzinghe / dewyle
datmen in geloofs saken niemant
noch te dwingen noch te dooen
en behoort: Maer op datmen se
tot

Joden en
salmen niet
tot den
Geloobe
dwingen
't gelobe
sal by en
de onbe-
dwongen
zyn.

Tot den
ghelobe
niet te
dwingen.

tot eerbaren arbejdt houde / om daer mede haer Broot te verwerken / ende datmen hunlieden slechts den Woeker niet toe en laete / want als wy 't hen gedoochden ende dooz de vingeren toefagen / tot dat sy haer vol supchden ende rijk woekerden / ende daer na in-vielen ende hen altemael namen : dat waer effen als wanneer peimant eenen den voort hielt / oft aen de leederen streunde tot dat hy in een hups clowme / ende alle dinck daer upt stale / ende daer na den selven als eenen dief hynge / op dat de diefte oft 't gestolen goet tot hem quame ende hem bleve / gelijk in dese Histozien eensdeels gesien wort : Waer haer daer toe te bzingen / den pandt sonder eygen gesoek noch woeker / om de hooftsomme weder te geven / en waer nienonrecht. Waer het ware beel billijcker / dat men hen op 't eerste niet en gedoochde te woekeren / so bleben sy ende wy onbezogen.

Der Joden Brandt, martel, verjaginge ende uytroedinge in Frankrijcke, Italien ende geheel Duytscher Natie.

Anno dupsent twee hondert en acht-en-tuighentich / so vergaderde een Edelman van Frankienlandt (den Rindtbleich ghe-naemt) een gemengelt volck / om teghen de Joden als teghen de Turcken te trecken / ende de selve te vernielen. Die doode dat Jaer ober de hondertmael dupsent Joden / van S. Jacobs dach tot op S. Matthews dach / tot Wurt-

burch / Purenbozch ende in de steden daer ontrent / om dat Sacraments wille. Sy hadden oock in de sinne dese dooz geheel Duytschlant upt te roepen / maer Coninck Selbrecht onderquaamt / ende stelde desen oproer af.

Anno M. CCC. xvij. nam den Coninck van Branchrijck alle Joden in zijn geheel landt al haere goet / ende gaf eenen pegelijcken eenen ouden stupber weder / ende hietse op den staenden voet upten lande trecken.

Anno dupsent drie hondert en negen-en-beertich / was de groote sterfte in de geheele werelt / also dat menich Lant meest geheel upt stierf. Sommige Zee schepen quamen te lande met groote goeden / daer geen lebendich mensche in en was. Den Paus tot Avion besloot hem selven in een camer / ende en liet geen menschen in veel weken by hem comen / althits by een schouwwe ende een groot vier sittende. De sterfte quam oock na Straesbozch / ende daer stozden haest by de seshien dupsent menschen / waer af dat dit quam en conde niemant bedencken.

Ten laetsten wentelde den klood op de Joden / die souden dies een oorake zijn / ende in alle Landen de Boornputten dooz behendicheyt ende heymelijcke pzaetijcken gesenint hebben / daer om wierden de Joden ober al verbrant / van der Zee af tot in Duytschlant ende Italien. Tot Avion beschermde den Paus : op sommighe plaetsen beleiden de Joden dit / van sulchs aengesproken ende ghepicht zijnde / by avontuppen meer upt smerte der Martelisation : dan

Groulue:
lijcke strafe
se in de
gheheele
werelt.

upt schalt. Evenwel soudemen dat Fenijn in sommige Fonteynen gebonden hebben. Doen verbranden menſe in veel Steden. Baſel / Straesborch / ende Dypborch hieldenſe deſer ſaken onſchuldich / en dat ſien lieden daerom geen ghevelt aen te doen en ware. Den ghemeynen man / dat veelhoofdich raſende ſaermende Diet / (waer booz hem elcken wyſen menſche des morgghens zeghenen ſoude) wert oproerich in deſe drie Steden / ende wilden ſlechts dat menſe met den vyere uptroepen ſoude / daen moeſten ſyſe verbranden / alſo 't eenen / daeromne gehouden / ſtaetsdach beſloten hadde. De Heeren van Straesborch en wilden daer in niet verwilligen / ende ſepden dat ſy redelycke Joden hadden / ſonder ſchade van alle man. Doen wierden ſy van der Gemeynthe over-loopen / den ouden Raet afgeſet / ende eenen nieuwen gekozen / ende verbranden den Amman der ſtadt vier mylen weechs van daer / die tot Wenzelt wel gehouden leefde tot in zyn graf toe / ende moeſte te voren met ſyn kinderen deplen als oft hy doot hadde geweest. Daer na op eenen ſaterdach op deſer oproerſche weke / ſo verbranden men al de Joden op haer Kerckhoven / bepde mans ende vrouwen / tot over de twee duyſent. Sommige moeders namen hare kinderen met ghevelt totten Doop / ende ſommige liepen met haer kinderen in 't vyer / op dat ſy niet gedoopt en ſouden werden. Het werde uptgeroepen / dat de ghene die den Doop wilden aennemen / ſouden bepde haer lyf ende goet behouden / maer

meynige keer dender wederomme. Doen wierden alle panden ende byebien wedergegeven / haer have ende goet wiert onder de Bozgeren gedeelt. Dit goet was mogelyck dat fenijn / dat de Joden doode. Evenwel warden beele byome Bozgeren die geen deel daer aen hebben en wilden / maer haer lieder deel aen onſer Vrouwen ſlicht toeboechden / ende doen ter tijt gheviel der groot goet aen de Bonkercke / de ſommighe gaven 't anderſins om Gods wille. Alſo nam een pegelycke ſtadt een exempel van d' andere / ende meynen dat ſy hare Joden oock moeſten verbranden / alſo dat in alle de ſteden aen den Rijn de Joden verbrant / weynich ſonder alle haer have ofte goet / in de balinſchſchap verjaecht wierden. In ſommige ſteden ſtaecten de Joden hare hupfen ſelver aen byandt / byoegen haer goet daer inne op eenen hoop / ende verbranden haer ſelven daer in / op dat ſy noch haer goet / deſe grouwelycke Chriſtenen niet te deele en wierden.

Siet hier mijn Leſer om Gods wille / hoe dat het op Aerden in deſen Zeugenſtal toegae / hoe dat der niet waerachtichs noch beſtandichs in en is / Wat een belachelijck Daſtenabontſpel ende Fabelwerck dat wy altemael booz Gode zyn / hoe beweegelyck ende oproerich alle dinghen in eender on-oordeninghe gaen / Wat een merckelijck fabel-grippen ende taſten in deſe duyſterniſſe der Werelt van alle kinderen Wie gheleghiet. Somma wat een woefſe Babilon deſe Werelt ſy / nu maechtmen Clooſters / Tempels / Beelden en alder:

Opzoer
des ghe-
meynen
volcks
om der
Joden,

Werelt
Wat.

alderlepe Ornamenten met groot onkosten / terstont breechtmen dit met wille / als een dwaesdinck wederom af / waer mede wy onser dwaesheyt ende blintheyt selve getuggenisse geben. Nu roeptmen de Joden in't lant / ende men geeft hen plaetse ende ruymte om te woekeren / ende de arme benoedichdelieden te schabē ende te billen / tot verderbinge van lant ende lieben / alleen om een / klepne portie ende beut van den woeker / die de Heeren daer af hebben / van doot ende verbrantmensē wederom. Nu geloof de Werelt ditte / ende dan datte. Nu begintmen de secte / dan de gene. In nooden en weet sy niet waer sy hechten sal / oft haeren Ancker in werpen. Nu geeft sy dien / dan desen de schult hares angelicks / zwaert en dwaelt also op dese woelenbezee omme / als een ledich Schip van elcken wint gedreven. Ick meyne dat dit Parren zijn / alsoe Chyzifus noemt / die op een zant gebout hebben / en haer op dat leech Riet Egypti hebben geleent ende verlaten.

Wy doet wee dat ick alsulche dwaesheyt in alle de Werelt ende Boeken (die nochtans wijsheyt souden behooren te leeren) vinde / niet dan enkele Pausdommen / Verreken / Alcorans ende Calmuts / vol leugenen ende menschen zeeberen / ende dit woert van alle de Werelt / als Veplichdom ende Godt selve / met grooter devotie / reberentie ende superstitie geloofst ende aengebeden.

Somma / de werelt wil ende moet eenen Paus hebben / dien sy te wille ende te dienste wel alle dinck gheloven / al souden sy hem

sielen oft uptter aerden graben / ende al waer 't datmen haer alle dage eenen name / so soude sy haest eenen anderen soecken.

Die dese sake met ernst aensage / dien en waert geen wonder / dat hem zijn herte in den lichame van weenen brake / ende hem selven eer dupsentmael te sterben wenschte / dan desen jammer ende blintheyt te siene. Sietmen dan als Democritus spottelijck aen / so soude eenen van lachen bersten. So suckelt de Werelt als eenen droncken mensche ober dwers enen / ende hoemensē woert / so keert sy eenen tot opwaerds / watmen haer bracht / so is dwaesheyt haer antwoorde / wat sy bemint ende soect dat is leugen / Wat sy eert / breeft ende aanbiddt / dat is de Dypdel / Godt geve oft sy hem alwel (geijicht behoort) Godt noemt / oft hoe sy wil / wat sy geloofst / dat en kan sy niet gelooven. Daeromme dunct wy dat alle man slechts stil swygen soude / ende dat water sy nen bloet laten. Het is nu swygenstijt / waer af Amos int vijfste Capittel / ende den Predicker Salomonis in 't derde Capittel seyt / daer alle man zijn ooren tot der leugen ende tot het oorkrauwen / van der waerheyt heeft afgeneget / ende slechts in den upterlijcken mensche leeft.

Daeromme dwalen wy alle boven al dese / die eenen gehelen sack vol ybers batten / nu dit / en dan dat leerende : nu dit / ende dan dat werende / daer af singen / si huyben ende roepen sy / als oft overredens oft bekoutens ende inroepens golde / ende dat dat toorn loos seert (de werelt) van spien

Diet al gelooven / en gelooven niet met allen.

Geen beten-
ringe van
der werelt
te hopen.

loop met geweld op te houden wa-
re. Ende waer sy al schoon op
een plaetse weren ende vooz den
wech staen / so loopet terstont ee-
nen anderen af wech / daermen 't
niet wederomme af gebzengen en
kan. Daeromme plaecht onser
bele eenen dwafen pber te ver-
geefs / dat sy geerne upt desen
Seugen stal / Duppels Rijk / ende
dit verwerzet Babilon / een Pa-
radys maecten soudent / dat alle
dinck in eender oordene recht toe
ginge / het welcke doch niet mo-
gelijck en is / ende niet dan eenen
dullen pber sonder conste is / de-
wyle dat Rijke des Duppels tot
den eynde toe verwerzet / dupster /
vol leugenen / onordeninge ende
ongerechtighepts moet blyben /
ende in haer loop voozts baren /
hoe langher hoe rasender / Daer
hy sepdmien: Alst in de Werelt
recht toe gaen sal / soo en wil ick
niet meer leven. Daer en hoorst
men anders niet dan booshept /
ende het een boeven-stuck op dat
ander / ende noch en willen vele
(dwaeslijck) niet aen der Werelt
vertfaghen / soecken ende hopen
noch altyts te veel goets daer in-
ne / ende willen oock altyts veel
goedts met haer beginnen / eere
met haer behalen / ende haer ra-
den ende helpen / maer altemael
te vergeefs / dwelck my de erba-
ringe geleert heeft / ende daerom-
me dien pber wech gelept hebbe /
die ick veel te dwaeslijck ontpoich
hebbe uptgeschut. Ich wil haer
met dit boeck den Adien ende Da-
le gegheven hebben / ende haer /
haer selven voozt oogen stellen / op
dat sy doch sie wat sy geloof /
hoe sy hups houdt / ende wien sy

dient / &c. Ich ben aen dit school-
kint vertfaecht / een ander leeret
so lange als hy wil / so versien ick
my dat hy daer mede effen also veel
uptrichten sal als ick. Niet niet
geloven en wil / die besoecket / wie
lust heeft den dooven te singen /
die singe / ende werpe dat heplich-
dom al wel voozt de Honden ende
Swynen / maer dat hy wel toe sie /
dat zy 't niet met voeten en treden /
ende hem te loone verscheuren /
Christus die wel weet wat in den
mensch is : en sal hem niet liegen /
ende hem gheschiet als dan effen
recht / dewyle hy den staet Christi
niet gebolecht / ende dat syn Peer-
ken upt dwafen pber voozt de hon-
den gewozzen heeft. Godt gebe
dat my niet ontpoich voozt Godt
sonder beroepinghe en handelen /
ende sonder bevel / bootschap aen
de vromde en verwerben. Metten
hups Gods van Godt geleert / en
hebet geen noot.

Van den Scheydbrief ende
ander gebruycken der Joden.

In den Calmut is een Boeck
Ivan Schepdbrieven / maer seer
verze van den Text Deuteron. in't
xxiiij. Capittel / die daer besche-
delijck de oorzaecke des Oer-
spels ende ander schandelijcke
hoersche mercken / ghelijck oock
dat achthienste Cap. Levi. aen-
wys / ende dat woort Ervas
vermach. Wanneer nu een Jode
den Rabbi de handt smeert / soo
schept hyse om een pegelijcke oor-
zaecke tegen Mosen. Daerom-
me haer oock Christus aenvoer
ende berispte / Matthei in 't 19.
Cap.

Sp

Sp houden oock de Wet Deut. int 25. Cap. van der Swagheschap / ende van den schoen upt te trecken / gelijk al d' ander. Want niemandt meer zijn afgestorven broeders wijs en neemt / Ja der verlaten weduwe mach haer wel (dien aengaende) van den levenden Broeder met gelde lossen / daer de Schyft van den schoen upt te trecken ende in 't aenghesicht te spouwen / ende van geen gelt te geven en seyd. Sp hebben oock daer toe eenen vreemden schoen / ende daer by gheschiet oock een wonderlyche ceremonie / wanneer de vrouwe den Swager de schoen upt treckt. Sp schrypen oock veel wanneer de vrouwe geen hant en hadde / dat sy den schoen ontgespen moeste. Sp zijn in sulck sort werck seer neerstig / gelijk wy in 't Pausdom met den Canon / met Wyen / Hozas / bidden / ende kercken geschrypen. Maer wat de hooftstucken zijn / dat Godt ende de broederlyche liefde aen gaet / dat laten sy ongeacht dooz-baren. Sulcke spne geloven zijn alle baven vertelde geloven / ende zijn in somma enckel Pausdommen / aen de Ceremonien ende Elementen deser Werelt gebonden. Sp hen allen en achten de gerechticheyt / het gelobe noch bermherticheydt niet / sy zijn altemael slechts met den upwendighen gepronck bemoept. Dat noemt Christus een mugge siften / ende een hemel verslinden / die in clepne onnootsaekeliche / ja verboden stucken / so neerstich zijn / ende dat grooste also laten dooz-baren / daer 't gelt daer hebben sy een so rupinen conscientie ende sifte / men sonder jon-

ge honden dooz buplen / ende daer niet aengelegghen en is / ende dat Godt niet van ons en eyscht / daer toe keeren sy een uptermaten neersticheyt / ende hebben een so enger sifte / dat mender oock een mugge mede opvangen soude. Dat heeten verkeerde lieden / die verwerde sinen hebben / ende bzant-malen aen haer conscientie / 1. Timoth. 4.

Van alderley lasteren ende bedelerye der Joden

Dat vasten ende byeren der Joden is also gedaen / dattet met gehijf ende byer sonder eenige devotie / meer upt gewooneyde ende roem geschiedt: dan upt lust ende liefde tot Godt. Ende of sy als schoon een devotie hebben / so is sy so vleeschlyck / alleen op datse God wederom in haer lant helpe / Heeren maecke / ende dat sy die groote dzyppen eten. Waer by de Heere bepde haer vasten ende byeren niet hebben en wil / Esaië in 't lvij. Daer en is oock geen bitterder nydiger volck op aerden / dat malcanderen min quijtschelt ende veergeeft / oock dat meer haet en nijts / twisten ende gehijfs heeft / oock sonder ophouden onder haer selven / dat selve verborghen sy nochtans upt byese / so seer als sy connen / vooz de Christenen / dat het niet luptbaer en worden / also dat veel gelooven / waert datse Godt noch heden insette / in 't lant van beloften / dat sy 't selve niet een Jaer behouden en mochten / wanneer Godt al schoon dooz de bingeren saege en zijn waenge niet ten hem waerts en trocke oft en wreecte. Het is ooc een volck dat

aen oneenicheyt een welbehagen heeft. Als sy met malcanderen twiſten / ſo en leyt hem niemant daer tuſſchen dieſe ſchepde / ſy beſchamen ende verſnaden oock malcanderen vooz delieden. Sy hebben oock geſelſchappen / par-
tye ende verbonteniſſen onder malcanderen / ende ſo ſoude dick-
wils het onderſie tot boven gaen ſo ſy dozyten / Ja ſoude pemandt ſchryppen) ſepdt den voozmoenden
Anthonius) wat grooten twiſt ende gehijſ / haet en nijt / dootſla-
gen ende verzaderpen / oock tegen de Chriſtenen ende oberheden /
van deſe ſeecten ontfpringen / men behoefde wel een byſonder Chro-
nycke. Daer wozyden noch hedens-
daechs veel Joden op veel plaet-
ſen (alſoo oock te vooren in der
Chronycke aenghewelen is / tot
elck Jaergetal) gedoot ende ver-
dreeben / overmits haer boeben-
ſincken ende verzaderpen.

In ſomma wat cander goets van dit verwoyden verherbt volck
gecomen / dewyle eenen byſonde-
ren bloeck ende blindheyt / ſo Pau-
lus aenwijſt) over haer ſweeft.
Ja ſeg ick / dewyle ſy Chriſtum
verſtooten hebben / Ja niemant
en betrouwe haer / oft ſy alwel
van liefde weenden ende wonder-
tekenen deden.

Daer bedelaers ende armelie-
den houden ſy alſo ſtreng / dat
tet Godt ontfermen mochte / ende
het is gelogen dat ſy geen en laten
bedelen / ſy moeten jammerlijck
omme loopen / ſonninghe vier oft
vijfhondert mylen / van den eenen
Jode totten anderen. Dat is
waer / ſy en latense niet vooz de
Chriſtenen comen / maer wat is

dat / de Chriſtenen en laten oock
hen armen vooz de Joden niet
comen. Eenem moct oock ſegelen /
brieven van haren Rabbi by hem
hebben / dat hy redelijck is afge-
ſchepden / vroom / behoeflich / ende
dat hy van goede lieden comen ſy /
ende moet eerſt vooz veel Joden
comen / eermen hem oorloft te
bedelen. Als dan ſtaet den armen
by haer kerck-deure / daer geven
ſy hem dat hy geerne meer hadde.
Des bypdaechs ende alle byer-
about moeten ſy / daer ergens veel
Joden t ſamen zyn in de huſen /
gaen bedelen / maer op de byer-
dagen vooz de huſen ſtaen bede-
len / ende wachten oft daer yet
van de tafel opgenomen over-
blijft / aldaer de upt ende in gaen-
de biddende / dat menſe niet en ver-
gete.

Wanneer nu eene arme dienſt-
maecht geen gelt by hen lieden en
heeft / ſo en kan ſy geenſins geen
man gekrygen / want ſy en liden
niet dat arm en arm 't ſamen ko-
men / ſeggende : dat ſy niet dan
bedelaers en maken / daerom moe-
ten de Vaders ende Moeders de-
ſer armer maechden ober al omme
trecken ende bedelen / tot dat ſy
haer kinderen een houwelijck goet
verkraygen / oft ſy moeten eentwich
dienen. Sy houden 't oock niet
haer knechten ende het ſevende
by Jaer / ghelijck met alle ander
wetten / ende diſpenſeren niet. Wo-
se wanneer ende hoe ſy willen / niet
anders dan ghelijck den Paus met
het Evangelium.

Van

Vander Joden kranckheden
ende alderley Ceremonien in
eender sommen.

Athonus *Margarita sept/*
dat in der waerheyt alderley
plagen ende siechten / als *Poc-*
ken/ Pestilentie/ Lazerte/ Val-
lende-siechten/ na der menichte
gerekent / meer by den Joden zijn
dan by de Christenen / ende dat-
tet geensins niet en is so sommige
meppen / dat sy deser plagen ont-
slagen zijn. Oock hebben sy tot
Prage op haren byphof een eygen
sieck-huspken.

Als 't Dondert ende Blixemt
hebben sy haer eygen gebedt / lo-
ben Godt ende en bevresen haer
niet / gewoonlyck den een-en-ne-
gentichsten Psalm biddende / maer
dat sy daerom byzelyck zijn als 't
dondert / om dat sy haren *Mes-*
siach verwachten / dat en kan
Margarita niet grondelyck be-
wysen. Ist immer waer / so ne-
men sy 't uyt *Esai.* 29. capittel
ende Psalm: *Dominus in turbine*
veniet: Ghy sult van Godt der
Heyscharen besocht worden met
donder / storm ende groote stem-
me / &c. Sy hebben oock veel
vreemde Ceremonien met haer kin-
der-bedtster. Daer loopt een out
wyf met een bloot sweert ontrent
dat kinder bedde / om alle gedroch-
te te verdruppen.

Item sy hebben soo menigerley
toerustinghe / kledinge ende Cere-
monien in haer Synagoge / met
bucken / krippen / alben / schud-
den / sacken / sitten / ligghen / op-
staen / gaen / roepen / singhen /
wasschen / alderley offeren / bewes-
gingen der leden / stille metten / dat

dit leure werck verbyzetelyck wa-
re altemael te vertellen / u sy ghe-
noech dat ghy weet / dattet gelijck
alle ander secten / een enckel Pau-
dom is / daer niet dan menschen
geboden ganchbaer zijn / Godts
Geboden swygen in der ellende /
gheheel veracht zijnde. Haren
Calles moet effen spnen aert heb-
ben / bys knoopen ende acht dra-
den. Item aen de vier hoecken
quispels / van de welke een peg-
lyck bys knoopen heeft / welckes
dis-doeck den oppersten Priester
om 't hooft wentelt / welcken daer
na alle Joden ober derthien Ja-
ren out zijnde / nabolgen met lof
dat hen Godt dit Heylich gebodt
geboden hebbe / dat nemen sy Ju-
mer. uyt het 15. in 't eynde. Cal-
les is een wit huppen oft haerloos
doeck / ghesoyneert ghelijck een
groot vierkant ammelaken / met
quispels ende knoopen / so hier bo-
ven staet / haren Tephillinis oock
vrent toeberept / lachelijck te ho-
ren ende te sien. Sy nemen een
vierkant stuck calf-leders / wente-
lent wel acht dubbel ober malkan-
deren ende naepen 't met enckel
kalfs hup / 't samen / dat selfde
kalf moet oock van eenen Jode
gesteken / getout / ende geheel ende
al toeberept zijn / ende geen Chri-
sten handt daer aen gekomen zijn.
Daer na napen sy op dit dick leder
noch vier lederkens met sommige
ingelepde byesken ende Schrif-
ten / Dat nemen sy eensdeels *Exo-*
odi 13. *Deutero.* 10. Daer door-
trechtmen eenen nestel toeghe-
knoopt / dattet den Rabbi aen 't
hooft gae / ende dat het leder tus-
schen de ooghen blyve d' welck
vrent te aensien is. Daer nae
heb-

Der Joden
Cal-
les oft
Wisse-
waet.

Tephillinis
der Joden.

hebben sy schier diergelijcke leder /
het een met een hol lederken gelijck
enen vingerhoet / gheheel op ge-
naept / daer in doen sy geschreven
parckement upt Exodi het 2. cap
ende trecken daer dooz enen lan-
gen nestel met enen sluper / ende
binden 't aen den sincken arm
bloot op den elleboge / den nestel
om de armen gewonden tot dooz
op de handen / ende maecken een
breemt monstium (ghelijck onse
Bisschoppen aen den Outaer) van
hem.

Doozts hoe sy desen Cephillin
maken sullen / hebben sy groote
sorghe ende last / ende een groot
boeck daer af geschreven. Liefde
ende gelobe blijft altyts achter /
de Duppel vordert altydts meer
Ceremonien / op datmen het rech-
te hooftstuck vergete.

Dit seg ick slechts / op dat wy
der geloben ende seckten dwaef-
hept aensien / ende hoe datter geen-
sins genen Gods-dienst / waer-
hept / kennisse Godts / Liefde en
ghelobe op aerden en is / al wat
mensch heet / gaet met sots-werck
omme.

Du den voorszghenoemden Cal-
les ende Cephillin segenen / sy ge-
lijck wy onse misgemaet ende keel-
ken cernense aendoet / ende en doz-
ben veel gebeden niet spreken / ten
sy dat sy die eerstgenoemde stuc-
ken aen hebben.

Doemmen reekende ontrent de
duysent Jaren hebben de Joden
een groote Bevaert na Begghen-
borch gehadt / tot enen Jode Je-
hula Chosit genaemt / dien schryp-
ven sy veel wonderrekenen toe /
hoe dat sy alle dinc gheweten
heeft / wat over al geschiede. Be-

se heeft haer leeren debotelijck bid-
den met gebuckten hoofde / ende
datmen beyde zijn groote teenen
aen de voeten 't samen houden sou-
de / ende een weynich in de aerde
steken / nochtans niet te vast / ende
dat dit groote devotie ende ver-
hooringe van Godt mede brenghet.
Dien volgen sy noch hedendaechs
in haren Tempel na. Dit volck
is vol superstition / heeft veel se-
creets in al haer schriften ende
Tittelen. Item metten cijfer ende
getal der eerster letteren / gelijck
onse Monicken met dat woort E-
va / Ave Maria / Iesus / &c. om-
gegaen hebben.

Sy aen wyfen ooc groote streken
ende oorzaken al haerder Ceremo-
nien / gelijck als dat Rationale di-
vinorum by den Paus / hoe ende
waerom datmen hem bucken sal /
hoe diep / op Monichsche maniere.
Sy doen oock dickwils drie schry-
den achterwaerts int gebedt ende
niet meer / daerom datse Exodi int
twintichste / als Godt Moysi zijn
wet gegeven heeft / dooz een groot
wonderwerck / upt grooter vrese in
eenen oogenblich / drie mylen ach-
terwaerts van den Berch soudent
gekomen zijn. Om dit te gedenc-
ken / doen sy dese drie schryden ach-
terwaerts.

Van de Kercken-diensten
der Joden in haerder Synagoge.

Hier waer veel te seggen van
het vercoopen haerder officien
ende Kerckendiensten die men op
bestemder tijt der school-slopper
te koope biet. Maer wie kan al
haer boeverpe ende gupchelwerck
beschryben? Den Pape is on-
der

Bedienin-
ge der drie
schryden
der Joden.

Bevaert
der Joden.

verkoopen / ende verhoocht de kercken-diensten / wie 't meeste daer voor geeft / dien mach hy ten derden ende vierdenmael overlaten / nochtans met conditie / dat hy alle Sabbath-dach affstaen wil / so 't een ander koopen wilde. Soms tijds koomender twee rijke Joden malkanderen te sppte / op een hooge Feste om eenen gulden oft twee / dat brenge dan moozdelijken thoozn / nijt ende gekijf. Van dit gelt onderhoutmen de kercken ende armen / so boben aengewesen is.

Daer gebou midden in der Sinagoge met Clappen verheben / noemen sy Almenez / daer houtmen de gedachtenisse der dooden / ende men leest en wijst daer de Wet af. Genomen upt Ezechiel in 't 46. capitt. Maer sy en schypben gelijck by ons / niemant in haren Ziel bzief / dan wie gelt geeft. Sy bidden dat Godt deser zielen wil gedachtich zijn / ende haer stellen in dat Paradijs met Abraham / Isaac / &c.

De Kerckendiensten zijn menigerley / d' een dat den oppersten Prelaet toekomt. d' Ander welcx officie is / dat hy neffens den voorszinger staet ter sincker zyde / als hy de thien geboden leest: ende te roepen die neffens hem staen / (gelijck de Diakens) als den beroepen segent. Item een die de heerffen dat gantsch Jaer ober aensteecht. Die den Wijn geeft / daer men den Sabbath mede upt ende in segent. Daer speurtmen veel eergeriehepts / haet ende nijts / want al tijts gewelt voor Recht gaet / en wie bet mach / die doet bet. Item het Officie der Opheffinghe der

Wet / die moet kloek ende sterck zijn / ende de vijf Boecken Moses dapper ende lichtelijck om hooghe heffen / om den Almenez also ront omme gaen / ende de ghemeynten laten sien.

Desen moet wel toesien dat hy niet en stirpckele / op dat hy de vijf boecken Moses niet ballen en late / d' welck de hoochste oncere ende een doot sonde ware. Daer voor souden alle die in der Sinagoge waren / lange vasten moeten / ende de sonde met goede wercken oppichten ende asqupten. Sy hebben 't oock voor een teeken van een gewisse ongeluck / dat dit geheel Jaer ober haer gaen sal. Daer na verkoopen sy eenen anderen Tempel-dienst / welcx ampt is: Als hem den Door/singher / na dat hy de Wet gelesen heeft / neder set / so neemt dese de thien geboden om eenen bengel gebonden / ende wintse wederom om dat hout / grootelijcx hoedende dat hyse niet bloot en aengrijpe. Daerom en ist niet boeckwysse / maer op een gheheel parchementbel / groot ende wijt van malkanderen geschreven / ende veel vellen aen malkanderen genaeyt / om een hout gewentelt. Welck dit ampt is / dat nemen sy Exodi in 't derde / Sacharie in 't vijfde capittel.

Voorts nemt hy doecken / ende wintse boben ober dat parchement / hier na stelt hyse op / ende trechter een mantelken ober / gelijck wy dat Sacrament / van syde / fluweel / ende goude laecken / na dat de Fecsten zijn. Ober dat selve mantelken / hangt hy namaels een silveren bleck / aen een Silveren keten / op dat blick staet geteekent /

It k k

wan

Ampten
en Gods-
diensten
der Joden.

Der Joden
den afgod-
derpe mes-
de thien
Geboden
gelijck den
Christe-
nen met
het Sacra-
ment.

Goden upt
Dranch-
ryck ver-
heben.

wanneer ende hoemen dit Wet-
boek gebruycken sal. Dit man-
telken ende alle ander doecken tot
den Wet-boeck behoorende / noe-
men de Joden Mappa / d' welck
geen Hebreeusch / maer en Fran-
chopsch woort is / want meest alle
Joden der Duptscher Natie / en-
de vooz al die aen den Kijn woo-
nen / hebben upt Dranchryck ver-
heben geweest / waer af sp noch
hedenf-daechs veel alsulcke Fran-
sopsche woorden behouden heb-
ben. Daer na hoopen gemepnlyck
de Jonge knechten een Ampt / dat
sp de Mappa en 't Silveren blick
als den voozgaenden de Wet / ge-
lyck een hint inwint / by der hant
hebben / ende 't selfde den vooz-
gaenden presenteren oft toerepe-
ken / ende grijpen boven aen de
houten daer de Wet aen ghewon-
den is / d' welck sp een Hout des
levens heeten / nemen't Proverb.
upt het derde Capittel.

Daer na verkoopen sp oock veel
sots Officien / ende alsoo haest
als den Schoolklopper al de offi-
cien verkoopt / so beginnen sp ter-
stont dat gaeplyel / om haer offi-
cien te proberen / ende terstont
koomter eenen in synen dienst
voorts / doet den voozhanck van
de Kercke wech / de welke / hoe 't
hostelijcker is van goude stucken /
gemepnlyck met vogelen bestrickt /
ende sp doet daer na dat deurken
(dat sp den genaden-stoel heeten)
open / ende neemt alsoo de thien
Geboden daer upt / ende geestse
den Voorszinger op synen arm.
Wet dien begint de gantsche ghe-
mepntete singen / ghetrocken upt
Numer. int thierende / Psalm twee-
ent-festich / Esaia in het tweede

Capittel. Naer het Rijmt hem
daer op / gelijck dat Evangelium
op de Ceremonien der Bisschop-
pen / als sp aen den Outaer staen/
met haer Diakenen / Cravanten/
Knechten / Doec-kussers / &c.
Daer zijn oock veel meer ander
onsprekelycke Ceremonien eer een
pegelijck zijn Officie volbrengt /
recht als een spel te aensien : De
vrouwen kyden seer om de gaten
van de voozkercke / ghelijck de
Jonnen / assienende / als men op den
Minenoz de Geboden om draecht /
also dat sp 't doch sien mogen : ist
dat sp 't niet kussen en mogen / niet
anders dan gelijck de onse om dat
Sacrament kyden. Dat elck ge-
slachte een epgen Kercke heeft / ne-
men sp upt het twaelfte Capittel
Zacharie.

Ende hebben veel ordeninghen
begonnen / also in haren Calmut
staet / eer sp 't daer toe ghebracht
hebben / om hoerterpe te verhoes-
den / sulcken grooten devotie heef-
ter altyt by hen liden geweest in
haer Sinagogen.

Sp hebben oock een gebedt / d'
welck sp alle dage sebenmael spre-
ken / ende noemen 't gelijck de Pa-
pisten haer seben getyden / upt den
119. Psalm. Ick heb u sebenmael
in den dach gelooft. Sp schryppen
oock in haren Calmut seer veel
van dit gebet / datmen daer mede
oock een siele wyter Hellen helpen
mach. In dit gebedt (d' welck sp
Kadesch noemen) zijn thien wooz-
den stracks tegen Christum ghe-
stelt beghepen / die sp dickwils
upt byese in haer Bidboercken upt
laten / ende daer vooz een lege spa-
cie hebben / ende luyden also / dat
sp haer bucken (verstaet de Chri-
ste

stenen tot eender dwaesheyt ende pbelheyt / (verstaet Christum en alder Heydenen Goden) ende bid- den tot eenen God / die niet helpen en kan. Met dese woorden spou- wen sy driemaels upt tegen Chri- stum ende sijn gheloobighen. De Venetianen hebben voortijds de Joden gedwongen dese punten daer upt te laten / ende hen gheba- den enckel gheluwte Bonetten te dragen.

Menigerley Secten der Joden.

De Joden zijn oock onder hen selven (gelijck't met alle Sec- ten ende Synagogen) gedeelt. Daer af in mijn Chyongche / nu kortelijck aengeroert ende overgelopen.

Schrybe oft Schryftgeleerden zijn die / welcke op de Letter der Schryft steunen / als die Rabbi- ende meynen oock dat Godsalic- heyt ware veel weten / const / clap- pens / disputerens / ende de Schryft van buyten comen. Dese meynen dat sy het leven in der Schryft hadden / so Christus seyt / daer sy doch den doot (gelijck noch heden alle Letter-knechten in bep- de Testamenten) daer in vonden ende aten / so Paulus seyt / de let- ter doot : den Geest maect leven- dich. De letter is oock dat Delum ofte Doozhanck / die noch heden alle Joden ende Letter-knechten / oock in 't Nieuwe Testament / vooz de oogen hanght. Ende dit heeft altyt gewest / ende sal altyt blyven / een doozdraben / verkeert / archlistich / opgeblasen / gierich / hermeckich / ende bloetgierich volck / want sy staen vast op de

Letter / als op Godts Woordt (waer mede hen de Dypvel een ge- spe stelt) ende batten dies / als y- veraers Godes / eenen pber / woe- len ende rasen upt eenen dwaesen pber / niet nade Conste / tegen alle de gene die den sin Christi ende geest der Schryft boorgeben. Ge- lijck vooz Christo den Propheten / namaels oock Christo ende den Apostelen geschiet is / ende noch geschiet : Also sullen sy totten eynde toe haerder vaderen mate ver- bullen / ende dit sullen sy altemael doen (so Christus seyt) om Gods wille / verhopende Godt daer me- de eenen dienst te doen. Also moet Christus altyt om Christus wille lypden / ende Christus / Christum doot slaen. Dese ende de Phari- seos noemt de Schryft Impios. Godtloos / die essen wel de alder- grootste sondaers / Godts-schal- ken / aerts-boeven / ende blaet-gie- rige aerts-ypanden Christi zijn / ende dat selve niet weten / geloven noch zijn en willen : maer die ge- sien willen zijn als Strassers / Richters ende verbolgers der sel- ver. Met dese heeft David / Chri- stus ende de geheele Schryft veel te doen / dat sye der sonden over- tuppen / overwysen / ende onder den bloeck werpen.

Dese sondighen meest al om de Letter tegen den Hepligen Geest / daerom en can David henlieben niet goets gebidden / maer slechts wyake dat sy uptgeroept werden / so dat oock Christus niet veel vooz haer en bidt / noch niet henlieden te doen te hebben bebeurt / daer sy nochtans de sondaers niet en bloot / maer hem tot henlieden voechde / om haer te helpen / ende siel dese verze / Ja verze vooz dese

geloofsoose hooft-byanden der
waerheyt / als dat sy hen sullen
voorz gaen in't rijke Gods. Van
de welke Christus oock getuych-
nisse geeft / dat sy de Schrift niet
en weten / noch haer cracht ver-
staen / so sye nochtans haers sins
op haer dymken van byten con-
den / ende aen een snoerken hadden.

Teckentijt
heeft zijn
gebeynide
en Schrift
geleerde,

En denckt niet / dat alleen het
Oude Testament / oft den tijdt
Christi Scribas gehadt hebbe /
daer zijn althijt de Werelt vol
Schrift-geleerde ende gebeynide /
oock heeft dat Nieuwe Testa-
ment zijn Scribas ende Pro-
pheten. Maer dat is des Duyvels
eewige conste / dat hy de Schrift
altijt valscheijck na het wesen der
Letter upteyt / oft van hem verze-
achterwaerts bediet / op dat
slechts niemant en gelobe / datter
nu sulcke grouwelycke lieden zijn /
also bediet den Paus dat wee wee-
den Scribas ende Hypocritis
gedreycht / op den tijdt Christi / de
Doopers ende ander op Luthter /
Luthter op de Doopers / Swer-
mers ende school-leeraers / als
Thomam / Gabrielem / Decreten /
et. Ick wilde dat een pegelijck de
Schrift met vreesen ende beven
in ynen boesem / bediede / althijt
sozgende dat hy niet selve een Hy-
pocrijt oft scriba en sy / ende hem
selven aensende / voor eenen spie-
gel gae / soo sal hy by abontueren
enen binden. Want Esaias be-
tuycht / dat alle menschen schalc-
ken ende hupchelaers zijn / ende
dat alder menschen mont niet dan
dwaelheyt gesproocken en heeft.
Wie enen gebeyniden wil van-
gen / straffen ofte versnappen / die
hanghe ende straffe hem selven.

Oock statet dickwils in der
Schrift / dat onse const ende wijs-
heyt ons selven bedreycht. Item /
dat wy noch niet en weten / wat
ende so wy behooren te weten / 1.
Corynth. 8. Item dat wy midts
veel weten tot Sotten geworden
zijn / ende dat ons onsen eyggen
dysch tot eenen strick geworden
is. Item / dat wy mits veelheyt
niet en weten. Somma de heplige
Schrift berispt doozgaens onse
dwaelheyt / blintheyt ende on-
wetenheyt / noch dunckt ons dat wy't
al weten / gelijck de Schrift-geleer-
de / ende eten noch heden / daechs
van der H. Schrift / als van den
Boom des wetens goet ende
quaet / den doot / daer hy ons
nochtans tot het leven soude ge-
dopen / dat maect den voozhanck
der letter / dat wy den sin Christi
ende het licht des Gheests nime-
mermeer en gecrygen.

Pharisei waren gemeyn geeste-
lycke heplige Joden / niet hooch
geleert / als de Scribe / maer van
schijnbaer heplich leven / daerom-
me sy Hypocrite waren genoemt /
dat is gebeynide / ende Pharisei /
dat is / uptgelesen oft afgesonder-
de. Dese geestelijcheyt ende roem
en stont niet op de H. Schrift ende
veel wetens / als der Schrift-ge-
leerden : maer op heplich leven /
de Wet ende goede werken / van
de welke sy daer oock sommighe
upt eygen vooznemen selve berco-
ren / ende tot de Wet hielden / als
cleedingen / geenen wijn dymcken /
gelijck hy ons de Monicken / haer
leuren aen't Evangelium lappen /
ende als ter salicheyt te clepne /
haer statuyten den woorde toe-
doen.

Pharisei/
der Joden
Moni-
ken,

Saducei. Saducei loochenden de berypse-
nisse der dooden / als oft de Ziele
niet den lichame slozbe / en namen
niet meer boecken aen / dan de vijf
Boecken Moyses de Propheten en
alle de andere die wierden by haer
lieden als on-geloof-weerdich ge-
acht.

Essi. Essi leefden in grooter absti-
nentie oft afbreuck / in eten / lig-
gen / cleederen / dzincken / sprecken /
Ec. Die haer dit leerde / noemden
sy Christus oft Messiam.

Mozbonei. Mozbonei hielden die voor
Christum oft Messiam / diese in alle
dingen leerde rusten / stil zijn / ende
den eeuwigen Sabbath houden.

Genistei. Genistei waren dese / die van
Abrahams zade haer geloofden
afgenomen te zijn. Want veel Jo-
den in de gebanckenisse Babylone
verlieten niet alleen de Wet /
maer verlieten oock haer eyghen
wyben / ende hinghen de Babi-
loonsche wyben aen : Waer doen
de verlossinghe quam / traden sy
wederom met haer kinderen tot de
Joden / die nu haer wijs behiel-
den / deelden haer na de gebancke-
nisse van dese / ende noemden haer
selven Geniscos / Abrahams zaet.
Hierom en weet geen tegenwoor-
dich Jode / oft sy van Abrahams
zade sy / ofte eens heydens Afgod-
sche Babyloniers. Waer by sy
haer op de promissie Abzake niet
meer en konden stemmen / wanneer't
al schoon na de letter op 't vleesch
lypde ende bediet werden soude.

Meristei. Meristei scheyden de Schrift /
geloofden sommighe Propheten /
sommighe niet / voorzeggende / dat
sy niet al upt eenen Geest gespro-
ken en hadden.

Samarite. Samarite hieten dese / die alleen

de Wet hielden / ende niet anders
aen en namen.

Hiemero-
baptiste. Hiemero-baptiste waren / die
beyde haer lijf ende cleederen seer
dickwils wieschen / gelijk nu de
Turcken. Van haer ander secten /
leest mijn eerste Chronijcke van de
Gorden ende seckten der Joden.

Boozts hoe wel de Joden in
veel stucken oneens zijn / ende in
veel Secten gedeelt / ende nu son-
derlinge met dese dispenseren /
ende omgaen so sy willen / so zijn
sy nochtans daer in al eens / dat
Christus niet Godt oft den be-
loofden Silo en sy. Sy en geloben
oock geen Dagevier oft Erffonde.
Sy seggen dat hen de Besnydinge
van God gegeven is / niet tegen de
Erffonde : Maer hen tot een tees-
ken / om haer daer mede upt te
teekenen / ende van andere volc-
ken te onderscheyden.

Besnydinge
ge een upt-
merckinge
des volcs
Godts.

Sy verstaen alle Propheten en
de beloftenissen na de Letter / tijt-
lijck ende lijflijck. Ende van het
Nieuwe Testament / en houden sy
niet met allen.

Een gemeyn beschryvinghe
Palestinae oft Iudæ het beloof-
de Landt, ende der Woestynen,
door welcke de kinderen van
Israël veertich Jaer ghetrocken
hebben.

Naen Syria tegen het Zuy-
den licht Palestina / anders
Canaan genaemt / over den berch
Libanum ende Hermon / oft He-
math / ende dat Landt Neptali /
Sebulon / den Berch Taboz / de
gelegentheydt ende Steden daer
aen / aen den Berch Antiliban /

Cesarea Philippi / Capernaum / Cyberias in Galilea geleghen. Item de gelegentheyt Manasse / Gad / Gilead / Efebon in Decapolis. Daer aen stooten oeracant tegen het Costen ende Zupden / tegen het woest Arabia / de volcken Amozrei / Ammonite / Moabite / Warim dat geberchte / daer aen dat berchachtich Arabia.

Nu Phenicia licht aen den Jordaen / ende Syria tegen het Westen aen de groote Zee / daer in telt Petrus Apianus Cesaream Philippi. Daer aen licht tegen de voornoemde Zee / jaer aen den Oever der Zee binnen tegen 't Zupden / den berch Carmelus / de gelegentheyt Manasse ende Ephraim. Item de Steden Sidon / Cyprus / Ptolemais / Ancon / Porphiria / Doza / Asfur / Sarepta / welcke altemael in Phenicia oft Cesarea toe behooren. Daer na volcht tegen 't Zupden Palestina oft dat lant Canaan / d' welck van Petro Apiano in Judeam / Judeam ende Galileam ghehept wort. Samaria wort voer Judeam gherekent. Nu in Galilea wort getelt ende gerekent Capernaum / Tiberias / den Berch Libanus / de Stadt Nazareth / inde Provincie ende het Meer Genesareth gelegen. Nu isser tweederley Galilea / d' een tegen de Zee / by der Cyriens Provincie / daer Salomon voortyts den Coninck Cyri twintich steden heeft geschoncken / een deel Neptalim. d' Ander verstreckt hem teghen het Meer Genesareth / ende der Stat Cyberiadès / een deel Zabulon. Plinius nemet voer gantsch Canaan oft Palestina / ende seyt

dattet hem paelt ende eyndet aen Egypten / Arabia ende Syria. Idumea seyt Plinius Lib. 5. is een Lant Syria / ende heeft tegen 't Zupden Arabiam / tegen 't Voorzuden Pheniciam. Maar Petrus Apianus teltet onder de Landen Palestine oft Cananee / daer in zijn veel Steden / als Elusa / Napia / Ascalon / Asotus / &c.

Judea dat derde ende grootste deel Palestine / wordt dickwils voer geheel Palestinam genomen / ende begrijpt in hem Jerusalem / Jericho / Samariam / Emaus / Gaza / Acharon / Hebron / Bethel / Bethaniam / Bethlehem / Joppe / dat Kertryck Philistearum / de doode Zee / dat Blackvelt Pasca / dat deel Moab / Ruben.

Nu aen Palestinam staat tegen Egypten dat woest / wilt ende seer bergich Arabia / de woestijne in welcke de kinderen van Israel veertich Jaer met grooten honger / kommer ende cruypen ommegevoest hebben / waer in oock veel Coningen / Landen ende lieden zijn / die altemael hebben moeten 't onder liggen / ende recht als voer hare byanden eenen wech moeten maecken / tot dat sy in 't Landt van Beloften ghecomen zijn.

Alder eerst als sy ypt Egypten getrocken zijn met den Hooftman ende Capiteyn Moysi in Marath / ende tot de twaelf Fonteynen Helim quamen / Crodi int vyfthende Capittel / zijn sy namaels in de Woestijne gecomen / daer dat volck om spys ende drinck murmureerde / ende dat hen Guds dat Hemels Broodt / ende een geheel Maens

Palestina
in drie
Landen
gehept.

Maent lanch enckel Quackels te eten gaf/ Exodi 16. Nummer. xi. Daer na quamen sp in Raphidim/ daer den murmurerenden water gegeven wert/ ende dat sp Ameslech versloege. Daer na aen den Berch Sina/ daer hen Godt dooz dienst den Engelen/ de Wet Moyses gaf/ Exod. int xix. ende twintichste Capittel. Ende hoe Moses ten tweedemaal op den Berch clam/ 40. dagen vastede/ ende te wyle dat volck om 't Calf danste. Leest Exodi 24. 32.

Als sp nu na de woestyne Sinai opbaecken/ na het bevel des Heeren/ ende van Hazeroth op de woestyne Pharam in Cadex toe landen/ wiert dat volck wederomme grimmich ende onwillich/ murmureerden wederomme/ ende saghen achterwaerts in Egypten/ nae de vleesch-potten/ Meloenen/ Houwoorzen ende knooploock. Doen schickte hemlieden Godt vleesch tot verdzietens toe/ so dat het hen wederomme ter neusen upt ginck/ een geheele maent lanch/ Num. xi. Haest daer na in 't xiiij. Capittel/ murmureerden sp wederom ten thien den male/ daeromme alle die upt gegaen waren upt Egypten (upt genomen twee) sterben moesten in der Woestyne ende haer kinderen tot boete vooz de veertich dagen/ veertich Jaer in der Woestyne om-baren/ Nummer. xiiij. Namacks coemt gheheel Israels hondertmaal dysent/ dysent/ seven hondert ende dertich enckel srijdtbaer voeth-nechten/ behalven de ryvende/ wijs ende kinderen/ in de woestyne Sin/ Nummer. xj. xxvj. sonder al wat upt Egypten was getrocken/ die al-

temael tot op twee toe in de woestyne stozben. Dat aenhangende volck bleef in Cadex/ dat schickte Moses tot den Coninck Edom om eenen vppen doorganch aen eenen hoeck zijns lants/ maer alse hemlieden ontfepdt wert/ trocken sp wederom te rugge met murmureren ende onlijtsaemhepdt/ ende bzaken van Cadex op/ tot den Berch Hoz/ daer Aaron om zijns ongeloofs wille sterben moeste/ Nummer. xx. Maer Moses op den Berch Abarim/ Nummer. xxvij. Deuter. xxxiiij. Doen ruste hem Cananeus den Coninck Arad tegen Israels toe/ maer sp versloegen hem/ ende hieten dese plaetse Hozma/ dat is/ Verbannen.

Doozts van Hoz trocken sp tot de Rode zee/ dat sp dat Coninckrijk Edom/ (diese dooz zijn Lant niet en wilde laten passeren) omme trocken. Doen wiert dat volck wederomme onwillich/ ende bepde des arbepts spysse ende weechs verdzoten/ daeromme God vperige Slangen onder haer seynde/ die der veel ommebzachten oft dooden. Maer als hen dooz de Metalen Slanghe mits Moses wederom geholpen wert/ bzaken sp van daer op/ en sloegen na 's Heeren woozt haren Leger in Oboth/ en van daer verzuken sp haren Leeger in Zadarim de wildernisse tegen Moab/ haer na het Oosten streckende. Van daer quamen sp tot de Beecke Zareth ofte Zared/ die verlieten sp haest/ ende sloeghen haer Centen in Arnon/ ten eynde der Moabiten Lant. Van deser woestyne trocken sp nae Mothana/ van Mothana na Bahaliel/ van Bahaliel nae Ramoth/ ende van Ramoth in het Dal/

Dal / dat in den belde Moab ligt / totter hooghde Pisea / ende Israel fant boden tot Sihon den Coninck Amororum / met bede / haer lieden door sijn Landt vzedelijck ende sonder schade te laten passeren de vyde Landstrate: maer als hy niet en wilde / so sloech hem Israel / ende nam sijn Landt in / van Arnon aen tot aen den Jaboc / ende tot aen de kinderen Ammon. Also woonde Israel in den lande tot Ammoniters toe na Hesebon. Daer nae fant Moses bootschap pers oft bespieders in Jaeser / en gewonnen haer * Dochteren / ende namen de Amoriters / die daer inne waren / in / Num. 21.

Ramaels trocken sp op Basan dat Coninckryck / om Og den Coninck te besien in Edrai / dien deden sp gelijck Sihon den Coning der Amoriters / die tot Hesebon woonde / welken sp versloegen / tot datter niemant ober en bleef. Daer na legerden haer de kinderen Israels in dat velt Moab / ober gene ybde der Jordaan by Jericho / daer sandt Balack den Coninck der Moabitiden boden tot Bileam den Propheete / die soude op sijn behoorlycke Soudye komen / om de kinderen van Israel te verbloecken / op dat sp hem niet en deden gelijck Sion den Coninc der Amoriters / ende Og den Coning tot Basan / Numer. 22.

Doen nu dat volck in Sitim woonde / ende dat het nu so geluckich van der hant ginch / ende dat den Coninck der Moabitiden Balack genoemt / upt de Propheete Bileams schier geheel verlaecht wert / began dat volck zijns selfs tegeboelen / ende te verhoorwoedigen /

verhieff hem midts dat geluck / est sp hoereerden met der Moabitiden ende Madianiten dochteren / so aenbadten oock hare Goden / ende ondergaven haer Baal - Peor. Evenwel stilde Phineas Gads thoorn wederom af / midts dien dat hy den misdader Simri / met der Madianitinne doode / ende dat Moses de Overste des volcks / aen de lichte Galghe hinc / Numer. in 't 25. capit. Dit altemael hoe die kinderen van Israel gerepft hebben / ende waer toe / van 't beginsel tot den uptganch van Egypten / tot op Josua / wort verhaelt / Deut. 1. 2. 3. cap.

Als nu Moses van den Velden Moab op den Berch Pebo klan / in den top Phasga teghen Jericho / thoonde hem de Heere al het Landt synen vaderen toe beloofst / ende daer moeste hy sterben. Josua wiert in sijn plaetse verhozen / om dat volck volepndelijck in dat Land te leyden / Deuteron. xxxij. die schickte haest bespieders nae Jericho / ende overwan de stad / Josue Capit. 2. 6. Daer nae fant hy bespieders na Hap henen / ende g ewanse terfont / Jos. 7. 8. Daer nae freedt hy in Gabaon teghen vijf Coninghen / ende versloechse alle vyde / in 't 10. Capit. In 't 11. Capit. freedt hy tegen veel Coningen. Ende vertelt in 't 12. cap. in somma een en dertich Coninghen / die sp verslagen ende ter weder gheworpen hebben / van den upt-tocht Egypti door de Woestijne / tot op de overwinninge des Landts. Doch is Jerusalem niet ghewonnen / maer dat wan Judas den Capiteyn na Josue / Judicum in 't eerste. Ende hoe dat Godt

Cozpm.

Godt tot oeffeninghe Israels / sommighe volcken heeft ober blyben laten / die haer altyt onderstonden / nu metter hulpe der Egypters / nu der Persen / &c. Israel wederom upt den Lande te verdyppen / daer afleest de Boeken der Rechteren / Coninghen / ende de Chronycke in den Bybel.

Lutherus in de Voor-reden op Elai. deelt het also af / Jerusalem oft Judea heeft tegen den morgen de doode Zee / daer voortjits Sodoma ende Gomorra gelegen hebben / ober gene ypde der Zee licht dat lant Moab ende der kinderen Ammon. Voorder ober ligt Babilonia oft Chaldea. Doch voortder tegen het Oosten Persia. Tegen 't Zuiden heeft sy veel landen / als Egypten / Moorlandt / Arabiam / de Rode Zee / Edom ende Midiam. Tegen het Westen liggen de Philistijnen aen de groote Zee / de eerste ypanden der Joden / ende het beneden der selver Zee na het Noorden / ligt Sydon ende Cyprus / de welke palen met Gallilea. Tegen het Noorden licht den Berch Libanus / ende het daer ober Damascus ende Syria / Voorder achterwaert ter syden Oostwaerts Assyria / de welke altemael om dat lant Juda liggen / gelijk de Dolben om eenen schaep-stal / met sommighe van de welke de kinderen van Israel by wiplen verbont ende wederbondt maechten / d' welck haer doch niet en help. Hæc Luther.

Bysondere ende eygentlijcke beschryvinge ende afkonterfeytingen des Beloofden lants,

met sijnder gelegentheyt, steden, bergen ende vleecken, van myle tot myle, oock de aenpaelders, wat met den lande paelc.

Nademael de bevoorpinge ende neppentlijcke gelegentheyt des beloofden lants ende der woestijne / tot het verstant der hepligher Schryft wonderlijck dienende is / enrecht als eenen sleutel is tot alle Historien ende Prophetijen / beyde des Ouden ende Nieuwen Testaments / so wil ick moghelijcke neersticheydt daer toe weynden / dat lant eygentlijck te beschryppen / ende de rekeninge ende uydeplinge der landen / van Acon beginnen / op alle plaetsen van myle tot myle / upt Petro Apiano / maer sonderlinge van Heer Bernharts Bredenbachs aenseggen / die dit lant selve met veel knechten ende Ridderen bereiden / ende daer toe eenen konstelijcken Schilder opspnen kost by hem bystandich gehat heeft / om dit altemael dat sy gesien hebben / te bewerpen ende af te malen. Ich verhoope dat oock sommighe geleerde dese mynen dienst sullen te goede met dank aen nemen / want ick immers hen lieden daer mede te dienen begeere / op dat ick my selven niet alleen en leve ende gebozen sy / anders maken de upplantsche byemde woorden verdozt / onlust / dupsternisse ende hindernisse beyde tot het lesen ende verstant / d' welck altemael wech genomen wort / als men weet hoe de landen aen malhanderen liggen.

Op 't eerste is te weten / dat dat lant

lant/dat wy heyligh noemen/welc-
den twaelf geslachten der kinde-
ren van Israel ghegheben wert/
wiert een deel der Coninckrijck
Judee (begrijpende alleen twee
geslachten Jude ende Benjamin)
genaemt. Eens ander deels dat
Coninckrijck Samarie/der Stadt
die nu Sebaste heet/ende was een
Hooftstadt der ander 10. geslach-
ten Israel benoemt. Maer bep-
de dese Coninckrijcken met den
lande Philistin/ hieten voortijts
Palestina/ somtijts Canaan/ ten
lesten Judea van den inwoonen-
de Joden. Nu dit lant was een
deel des landts Sirie/ gelijk
Sachsen en Francken/deelen zijn
van der Duytscher natie/ Lom-
bardia ende Cuscia deelen des I-
taliaenschen landts/ &c. evenwel om
dit bet te verstaen/ is te merken/
datter veel landen Sirie zijn/ die
onderscheydelycke namen hebben.
Dat gantsch lant van het water
Tigri tot in Egypten lant/ wort
ghemeynlyck Siria ghenoemt.
Maer dat eerste deel des selfs/ be-
grypende dat lant tusschen de wa-
teren Euphratem ende Tigri/en
dat hem streckt van den berch
Cauro tot aen de Hoode zee/ wort
geheeten Mesopotamia Sirie/ al-
so veel geseyt als midden tusschen
de boven genoemde wateren. En-
de dat selve lant heeft veel volcks/
als Persias ende Medos/ ende
daer aen sloot Chaldea. Daer in
is groot Bablonia by het water
Chobar/ van welck Bablonia
men leest Genesis in't 11. capittel.
Diesgelijcks dat lant Arabia daer
aen liggende/ aenroert de Hoode
Zee.

Wierder:
lep Syria.

Mesopo-
tania.

Evenwel dat eerste deel des

landts Mesopotamie/ waer in de
Stadt Eblissa is/ die voortijds
Arath oft Agges Medozum/
maer nu Kase genaemt wort/ heet
bysonder Mesopotamia Sprie/
ende dit is de eerste Spria.

d' Ander heet Celuspria (van Celuspria)
outs gheschreven Colet Spria)
welcks Lant begint van het wa-
ter Euphrates/ eynt hem in de
Beke Dalianie/die onder het Slot
Margad vloeyt/ ende valt daer
na in de groote Zee. In dit lant
licht de Edele ende vermaerde
Stadt/ eertijts Antiochia ghe-
heeten/ met veel ander steden/ als
Laodicea/ &c.

De derde heet Spria Phenicia/
welcks lant begint van dat vooz-
noemde water Dalianie/ ende
streckt hem tot aen den gehouwen
steen in der Moesijne onder den
berch Carmelo/ die daer na hiet/
ende was een weertlyck Slot der
Pelgrinnen/ eertijts gelegen on-
der de Heerschappye der broederen
van der Ridderchap des Tem-
pels. In dit landt waren oock
voortijds Edele ende machtighe
steden/ als Margab/ Antheran-
dum/ Tripolis/ Baruthum/ Sp-
don/ Cyprus/ Accon/ Capherna-
um/ &c. Ende heet daerom Sp-
ria Phenicia/ van Phenice Age-
nonis soon/ Cathini broeder/ die
welcke de machtige Stadt Cyprus
genaemt/ vermaerde ende beterde/
ende een Hooftstadt des landts
maecte/ ende haer nae hem selfs
noemde.

De vierde heet Spria Damas-
ci/ van de hooftstadt Damascus
ghenaemt/ ende dit lant sloot te-
gen het Oosten aen dat voozgaen-
de. Sy heet oock Spria Libani-
ca/

Syria
Phenicia
oft Phe-
nicia.

ra / banden Berch Libano / die daer in ligt / ende seer vermaert is / van welken hier na het wort gesep.

Da dese vierde Spzia volcht dat lant Palestina / dat epgentlijck Philistim heet. Daerom is te merken datter drielepe Palestine zijn / die ebenwel deelen zijn der grooter Spzie / nu boven verhaelt.

d' Eerste / welker Hoofstads is Jerusaleem met al haer geberchte / tot aen de doode zee / ende tot aen de woestijne Cadesbarne genaemt.

d' Ander / welker Hoofstads is Cesarea Palestina alsoo genaemt / oft oock Cesarea aen der Zee / met den gantschen lande Philistim / beghinnende van den voornoemden ghehouwen steen / hem streckende tot aen Basan.

Derde / welker Hoofstads is Bethsan / ghelegghen onder den Berch Gelboe by den Jordaen. Dese derde Palestina heet epgentlijck Galilea / ofte dat groot velt Esdrolon / begriipt oft paelt teghen het Noorden aen Capadociam.

Diesghelijcks zijnder oock drie Arabien / deelen des grooten Sprie. d' Eerste / welke Hoofstads is Bosron genaemt / nu ter tijdt Busjereth / eertijds Bozora geheeten. Aen dit lant sloot de ghelegenthept Craconitidis Regio / een landeken / ende de stadt / Iturea / Item Idumea / ende Damascus / oock een machtige Stads.

d' Ander welker Hoofstads voortijts heeft Rabath geheeten ghelegghen boven de Beke Arnon. Dese Arabia was dat landt der

kinderen Ammon / hoe wel de Hoofstads den Moabiteren toebehoorde. Item sp was oock in den lande Seon / met inblijtinge des lants Basan ende des Berchs Galaad. Dat derde Arabia / welker Hoofstads is Mons Regalis genaemt / oft Carath / oft een steen der Woestijne gelegen by de doode zee / ende hont onder haer dat lant Moab / d' welck epgentlijck Siria Sebal genaemt wort / ende daer toe Idumeam ende den berch Seir / ende dat geheel lant trent de doode Zee / tot aen Cadesbarne / ende tot aen Spongaber / tot de wateren der wederstekinghe (dat is een eynde in der Woestijne) teghen de doode Zee / door de wyde Woestijne / tot aen 't water Euphratem. Dese is groot Arabia / daer de stadt Mecha in ligt / daer Machomet's begravenisse is. Daer mede is gesept van landen den Heyligen lande aenstootende / in 't gemeyn ende op het kortste (dat is) hoe doch die selve heeten. Voorts tot sonderlijke beschrypinge des lants / dat den thien geslachten te deele wiert / also 't nu is tot deser tijdt / ende soo wijt ghesocht ende beschout hebben / willen wy nu komen.

Dat deplijck lant wort uytghebept in veel deelen / nachtaens altydts beginnende aen de Stads Accon / tegen menigerhande plaetsen der Werelt / welke Stads Accon voortijts geheeten heeft Ptolomada / ende heeft een seer heerlijcke weerlijcke ende machtighe Stads gheeweest / een haven ende aenbaert der toe-reysende Pelgrinnen van Europa / maer nu

U 1 2 over

Drielepe
Palestina
oft Spzie.

Arabia een
lant Sprie.

De landen
Moab /
Ammon /
Seon /
Philistim
Palestina
die hoozen
in Spzia.

Accon ligt
in Phenicia.

over lange gheheel ghebestruuert. Maer nochtans van wegen haerder ghelegentheyt / so worden de linien uptgestreckt ende ghetrocken / van haer tot aen de steden / die hier na volgen. Ende ten eersten neemt dese uptdeplinge het beginsel / na de rechte Linia / van Accon tegen Tyrum / ende daer nae tot ander Steden daer by. Oock is hier te merken / dat dese Stadt Accon den Hepligen lande nopt en heeft toebehoorende geweest / ofte beseten van den kinderen van Israel / so wert wel toegetelt den gheslachte Mer / maer die selve Waritenen en besaten se nopt.

Accon ligt in Phenicia,

Accon hoe groot,

Dese Stadt Accon licht in den lande Syria Phenicia / ende heeft by vier mylen verze den berch Carmelum / ende de Stadt Cappha onder aen den berch / over gene syde den Corrent Tyson / daer Helias de Propheet de Priesteren Baals doode / also men leeft in 't derde Boeck der Coninghen / in 't achtienste capitt. Evenwel dat lant Sira Phenicia streckt hem wel drie mylen voorder / tot aen de ghewonen steen / daer eynt hem dat selve Lant tegen het Zupden. Dese Stadt Accon was oock seer wel versocht met stercke ende diepe grachten / ende wonderbaerlijcke Bolwercken / ende die Stadt hadde een dyecantige forme ende figure als eenen schilt / alsoo dat haer twee deelen verboechden tot de groote Zee / ende die aenwaerden met havens / &c. Dat derde deel stiet aen 't belt / het welke dat omringhde / en die Stadt was aen sommige eynden twee mylen breed / sommige noch breeder / op sommige minder / ende het aerdt-

rijk daer ontrent was gantsch vruchtbaer in Akeren / Wepden Wijnzaerden / Boomgaerden / met menigherlep Edele vruchten verciert. Maer overmits so menichfuldige destrueringe / die nu ende dan in die landen gheschiet zyn / is oock epndelyck dese Stadt / ende dat lant daer aen / gheheel verbestruuert geworden.

Provincien , Steden , Bergen , Rivieren ende Contreyen van Accon tegen het Noorden.

Dier mylen van Accon tegen het Noorden / is een cleyn dozpken S. Lambrechts ghe-noemt / onder den berch Saron liggende / niet verze van der Zee / tierlijck ende lustich van Wijn-gaerden / Boomgaerden / wateren ende rivieren. Van daer klimt men op den Berch Saron / ende coomt by drie mylen tot het Slot Laudaleon / dat Alexander Magnus als hy de groote Stadt Tyrum belegerde / doortijts maeckte. Maer Balduinus een Christelijck Coninck tot Jerusalem / betterde ende vernieuwde daer na dat selve Slot / ende gaf het sommige vrome Edele Christenen / die oock van dit Slot haren name hadden. Van daer niet veel verder dan een myle / is een wonderlijcke Fonteyne van levenden water / so de schijft seyt in 't boeckhen der lieffebbende sielen / welcks Fonteyns wateren met gerupsch van den berch Libano vlieten / ende die Fonteyne is moghelijk een steenwoyts verte van der strate / die na Tyrum seyt.

Hoe wel oock de schijft spreekt van

Accon heeft tegen het Noorden.

Dier voort-
derijcke
fonteyn
by Cyro.

van een Fonteyne / so zijn haerder
nochtans viere van eenderley ge-
daente ende forme / maer niet van
eender groote / want d' eene die
oock de grootste is / ende viercant /
heeft veertich voeten in de lengde /
ende oock in de breedte / d' ander
die by de vijf-en-twintich voeten
lanck ende breedt / al met stercke
mueren ende herde steenen / ende
ontlosselijken halck van eender
lancie lanck op gelept / in welcke
fonteynen dat water alsoo versa-
melt ende opgedreven wort / dat
tet tot allen hoeken ower de mue-
ren upt loopt. Evenwel zijn daer
sommige Canalen oft Conduyten
eens mans diepte onder der aer-
den verbaet / die dat water ont-
fangen / ende leyden 't tot aen Cy-
ro / daermen met dat selve water
alle hoben ende dat vuchtbaer
aertrijck begiet.

Dese vier Fonteynen en zijn
niet verder van de groote Zee /
dan als eenen voetboghe schieten
mochte / ende in dat cleyn begrijp
dypen die selve Fonteynen met
haer water ses Watermeulens re-
delijck groot / ende die wateren
worden alsoo haest van der zee ver-
slonnen.

Van dese Fonteyne niet geheel
een myle weechs na Cyro / heeft
voortijts een vermaerde stadt aen
de zee gelegen / van welker stadt
eere ende lof / oock macht ende
stercke / heeft men veel in der
Schryft / bysonder in de Prophe-
ten Esai / Jeremie ende andere.

Van de voorsepde Fonteynen
ginck een Aderwater in costelycke
Conduyten / onder der aerden ge-
lept / tot midden in de stadt / van
welcks gesichte men noch voet-

stappen siet.

Die Stadt Cyrus is (soo men
sept) van Raphet Doe soon / na-
der Bilubie geboudt geworzen /
maer van Phenice lange daer na
als voorsept is / wert sy wederom
gebetert ende vernieut / ende also
een Hoofst-stadt Phenicie geord-
neert.

Cyrus
een Hoofst-
stadt Pheni-
cie.

Dese Stadt Cyrus was groo-
ter dan Becon / ende was met
stercke mueren ende vaste torens
omringt / hebbende een ronde for-
me / liggende in 't herte der zee / op
een groote steenrotze / ende metter
zee rontsom omringht / uptgeno-
men alleen aen 't voorsepde der
Stadt / daer sy dooz Nabucho-
donosor / ende dooz Alexandrum
Maganum den lande wert toe-
ghevoecht / alsoo verze als eenen
steenwoep / daer sy doch eenen hoo-
gen muur hadde 25. voeten dicke /
bewaert met 12. stercke toren / die
daer gelept werden tot aent mach-
tich slot der stadt op de steenrotze
liggende / daer op oock de Stadt
geboudt is / welck Slot met sul-
ke thozens booz hem selfs sonder
d' ander daer aen stootende / ende
met veel ander geweren also was
versekert / dat men hadde mogen
gelooven / de gantsche Werelt en
soude dat Slot met machte niet
hebben comen gewinnen / soo sy
nochtans is / Ja oock geheel ver-
destrueert. Men leeft in Ecclie. Hi-
storia van veel Martelaers / die
Diocletianus aldaer heeft laten
dooden / welker getal alleen Godt
bekent is. Origines licht oock al-
daer in eender kercke ten hepligen
Grave ghenaemt / in eenen muur
besloten. Daer waren voortijds
oock so grooten Marmelsteenen

Onginck
graf.

Calommen / dattet een groutwen ende wonder was te sien. Een Hertf-bisdom wasser oock in deser Stadt / wandt sy was een Hooft-stadt des lants Phenicie. Den Hertf-bisschop hadde onder hem sommige ander Bisschoppen Suffraganos / als Baruthem / Synodeni ende Acconensim / en dit Bisdum streckte hem tot aen den gehouwen steen / oft dat slot der Pelgrinnen. Dooz de poozte deser Stadt tegen het Oosten / twee boochscheuten verze / thoontmen noch de stede / daer onse Heere Jesus gepeydecht heeft / aen welcke eynde doen onse Heere totten volcke sprach / een vrouwe een stemme verghief / ende tot Jesu sprach : Salich is dat lichaem / dat u gedragen heeft / ende de Dozsten / die ghy gefogen hebdt / Ec. ende op dien hoek is eenen grooten steen geleydt / daer onse Heere doen ter tijdt stondt en preechte / welcke plaetse oock nimmermeer met sant bedeckt en wert / het sy winter oft somer / daer nochtans seer veel lichts sants is ombliegende / gesijck in dese landen by tyden steen dooz de winden verwozpen wort / ende alsoo hoopen maect / alsoo doet ginder het sant.

Eleutherus eenen bloet.

Drie clepne niplen van Cyro tegen het Noozden / loopt dat water Eleutherus inde groote zee / tot aen welck water Jonathas bervolchde Demetrium den Coninck / so men leeft in 't eerste boeck der Macch. in 't 12. cap.

Dese Riviere coomt van Iturea oft Gallilea Gentium / een landeken also genaemt / van der Provincie eertyts Roob oft Zabul geheten / ende bloept onder

het Slot Belcisfort / by Norma gelegen / tot daer toe / dat Josue de 5. Coningen verbolchde / alsoo men leeft Josue in 't 10. cap.

Op twee niplen van deser Riviere is de Stadt Sarepta Sydoniorum / dooz welcker Stadt poozten tegen het Zupden toontmen noch een Capelle / die is ter plaetse daer Elias den Propheet totter Sareptaenscher Vrouwe quam / ende woonde oock daer / ende berweckte haer eyndelijck haren sone / so men leeft in 't derde boeck der Coningen in 't 17. cap. Men siet oock noch dat Camerken / daer Elias zyn ruste in hadde.

Sarepta en heeft nu nauwe acht hupfen / evenwel de verballen ghestichten ende waer-teechenen geven een bewijs / dat sy voortijts een heerlijcke ende machtige Stadt geweest heeft.

Twee niplen van daer is die Stadt / (voortijds groot ende naemachtich) Sydon genaemt / in den lande Phenicia geleghen / welcker groote byde oude gestichten wel gemerckt word / diemen nauwe en mochte geloven / wannermense niet en saghe / ende sy was na de lengde op 't lant liggende / van 't Zupden teghen 't Noozden gefoghen / onder den Bergh Antilibano tussehen hem ende der Zee seer lustich gelegen. Van haer oude gestichten is een ander clepne steden gheboudt / seer weerbaer / ende is op de ander byde in 't herte der zee gelegen / ende het heeft twee vaste sloten / d' een tegen het Noozden op een steenrootse inder Zee / het welcke de Duptsche Pelgrinnen / die derwaerts waren ghetracken in een

Sarepta
Sydoniorum.

Sydon in
Phenicia.

Pas

Passagie gebouwt hebben. Ende d' ander tegen het Zupden op een berchken seer vastelyck geset. Dese twee Sloten hielden voort tids de Ridders des Tempels in.

Dat lant ontrent dese stadt heeft van te vozen seer vruchtbaer gheveest van alle geslachten van Wyden / Krozen ende ander vruchten / oock van een heplsame ghesonde locht.

Maer de Wyngaerden zijn nu ende overlange geheel verdozben in desen lande / nademaal de Sarraceni genen Wijn en drincken / waer by men nu in desen lande wepnich wyngaerden vint.

Van der oude stadtpoorte tegen het Oosten / welke nu geheel gedeftrueert is / heeft een Capelle gebout geweest / op die plaetse daer een Cananeetsche vrouwe tot onsen Heere Jesum quam / biddende vooz haer Dochter / die van den boosen vpandt beseten was / by den wege die naer Jtuream ende Cefaream leyt. Daer af schryft Mattheus int 15. capittel / daer hy spreccht : Jesus is uptgegaen / tot de eynden Cypri ende Spdonis / ende siet / een Cananeetsche vrouwe upt den selven lande komende / riep tot Jesum : Heere een Sone Davids / ontfermt u over my / want mijn Dochter wort swaerlyck van den boosen vpandt gheplaecht / &c.

Antilibanus
einen
bergh.

Antilibanus den berch licht een mple weechs van der Stadt Spdone tegen het Zupden / ende desen berch begint by d' water Cleutherus / van welck boven gheseyt is / ende streckt hem voort tot na Tripolim / ende wel byf

implen voozder / ober al wel byf dachzeppen wijs / ende en wijcht niet ober de twee implen van der Zee / uptghenomen by Tripolis / daer den Berch wel drie implen van der Zee is. By tpden / doch seer selden / komt hy so na by totter Zee / datmen onder niet ghegaen en kan. Op desen berch waren voortzits de alderbeste Wyngaerden / seer goeden Wijn gebede / also de Schryft seyt in Cantico / sprekende van den beminden : Zijn ghedachtenisse is als den Wijn des berchs Libani / tot een teecken / dat den selven Wijn seer kostelyck was.

Dijf implen van daer / ober Spdonem is die oude ende vermaerde Stadt Baruthum ghenamt / daer onse Heere Jesus ghepredicht heeft / alsoo men in de Histozien seyd. Dese Stadt heeft eenen Bisschop / die was een Suffraganius des Herts / bisschops tot Cppo.

Baruthum.

Ende by drie implen van deser Stadt / by een water Passus Canis genaemt / (is te segghen een hondts schreed) d' welck water aldaer in der Zee loopt / eynde hem Patriarchatus Hierosolomitani / ende daer begon oock Patriarchatus Antiochenus / ende het Graeffchap Tripolitanus / ende dit landeken heet Passus Canis / want de selve strate is so enge / datmen se niet en kan gegaen / varen noch ryden / anders dan met wille der Sarracenen / want wepnich mannen mochten se der gantscher Werelt vooz behouden.

Passus Canis.

Van Barutho / op ses implen aen der Zee / licht een Stadt Byblum genaemt / die eerst van het Septium Pa-

Patriarchaet Antiochens / voorszijts eenen epgghen Bisschop hebende / ende nu de Stadt Epblet heet / die gheheel kleyn ghewozen is.

Botrum.

Op vier mylen na van Biblio / licht een Stadt Botrum geheeten / voorszijts seer rijk / van kostelijcken wijn ende ander vruchten / maer nu geheel gedestruert.

Aephim.

Op drie mylen van daer ligt een Slot Aephim genaemt / in de Zee / eertijts toebehoorende eenen Heere tot Antiochia / bewaert met 12. stercke thovens. Daer wiesch voorszijts den besten wijn van alle deselanden.

Cripolis.

Op twee mylen na van daer is een seer Edele Stadt Cripolis genaemt / in der Zee gelegen / in vier maten gelijk de Stadt Cypus / ende is rijk van volcke en ander goeden / ende daer in zijn veel handelingen met yde. Dat lant daer aen stotende is sonder twijfel weerdich een Paradijs genoemt te worden / van wegen der vruchtbaerheyt ende wellust in Akeren / Wijn-gaerden / Olijf-boomen / Dych-boomen / &c. Diefgelijcks nauwe een lant in deser Provincie gebonden en wort.

Voorszijde Stad is een breekt belt een gheheel myle lanck / ende een halve breekt / daer zijn veel schone hoven / waer in menigerleyp vruchten / ende der selver vele wassen.

Libanus.

Den berch Libanus is 3. mylen verder van deser Stadt / onder welken die Fonteyne ontspringt / die ten eersten seer kleyn schijnt / maer terstont wortte groot ende maecht een strenge beke / die alle hoven watert / ende de gantsche pleyne tusschen der Stadt Cripoli

ende den berch Libano / ende haer wateren zijn koel ende soet / maer by hier voorszijts veel hercken ende Cloosteren by dit water wierden gebout. Dat water komt van de wortel des berchs / ende loopt om den berch Leopardozen genaemt / ende wort daer na ghelept in de hoven om die te wateren / ende met drie groote bloeden valt sy in de Zee / behalven ander beken die oock up haer in de Zee vlieten. Van Cripolider Stadt is twee mylen tot der Stadt Leopardozen / welke aen te sien seer hooge ende ront is / een myle wyt van Libano liggende.

Beneden aen den selben Berch tegghen het Doozden is een hol / daer in een Graf 12. schoenen lanc / d'welck de Sarzacen geheel devotelijck besoecken / meynende dat het Josues Graf sy / d'welck ich nochtans niet voorszijden geslobe / want de schryft hem seft begraven te zijn tot Camathfere de Stadt / so gheschreben staet Josue in 't laetste capitt. welke Stadt by Sichem licht aen den berch Ephraim.

Op drie mylen van deser speloncke eynt hem den berch Antilibanus / ende oock Libanus / by het Slot Archas / dat Arathus Chanaans sone gebout / ende na synen name genoemt heeft / somen leeft in de glose Genesis in 't thienste cap. Ende is een hubsch vruchtbaer lant / daer Libanus eyndet / van welken hier na meer wort geseyt / als men van den oorspronck des Jordacens sal spreken.

Op een halve myle na van het Slot Archas is een vleeke Sprong genaemt / de welke Sineus Chanaans

Sarzacen
bebaerden
tot Josue
graf.

naams sone / Vrathei broeder na
de Dilubie ghebondt heeft / niet
verze van Archas dat Slot / alsoo
de glose sept Genesis in 't thiende
capitt. Ebenwel wort het oock
sontijts Spnochim genaemt. Al-
daer is eenen grooten pley /
vuchtbaer ende lustich / tegen dat
Slot Crach / dat voortijds der
Johanniters was / ende die selve
pleyne is wel elf mylen lanck enoe-
ses mylen breed / streckende tot aen
de stadt Anterandum / die nu Cor-
tuosa heet. Op dese pleyne zijn
veel dorpen ende schoone Olijf-
boomen / Vpgeen ende ander boe-
men van menigerley gheslachten
der vuchten ende vzeemde houten.
Boven dien is sy water-ryck / en
het van weyde om het Dee te voe-
deren. Daerom de Curcomanni
ende Radianite ende Bodwini in
Tabernakelen aldaer woenen / met
haer wijs / kinderen ende Dee /
hemelen hebbende.

Dese pleyen omzingen sommi-
ge bergen tegen het Oosten / niet
seer hooge / ende beginnen by het
Slot Archas / ende gaen tot aen
dat Slot Crach / ende in dit ghe-
brechte woenen sommige Sarza-
ren / Vaningeri / ghenaeint / seer
hose menschen zijnde ende byson-
der den Christenen seer contrarie
hatiche ende nydich.

Voorder van Hecon der Stadt
stracks den effen wech tegen het
Noorden / coomit men op 't eerst tot
een Slot Manfort genaemt / dat
eertijds een Hospitaal was der
Duyscher Heeren / maer is nu
ter tijt geheel ledich ende woest.

Dier mylen van daer oock tegen
het Noorden / is dat Slot Cho-
ron / seer vast ende weerlijck / dat

voortijts een Heere der Stadt Ci-
beriadis heeft gebout teghen de
Stadt Cyzus / om haer daer upt
te bescrijden / ende licht seven my-
len van Cyzo.

Dier mylen van daer is de oude
Stadt Noz genaemt / waer inne
den machtigghen Coninck Tabu
regneerde / de welke met xxiij.
Coningen street tegen Josue ende
den kinderen van Israel by het
water Maron.

Van deser Stadt Noz / staet ge-
schreuen int Boeck Josue / int 11.
Cap. dat alleen een groote blam-
me oft vper / die alderwerelijckste
ende sterckste Stadt Noz verterde.
De oude gestichten aldaer geben
wel bewijs der groote en vastic-
heyt deser Stadt tot op desen dach.

By ses mylen van daer teghen
het Noorden is de Stadt Bele-
nas / aen den voet des Berchs Li-
bani gelegen / welke Stadt voort-
tijts Laps hiet / Jud. 18. Ende
nademael sp 11. mylen verze van
Sydon was / ende de Inwoon-
ders der selver met niemant ghe-
meynschap en hadden / so trocken
de kinderen Israels van den ghe-
slachte Dan daer voort / ende won-
nense / ende gaben haer den naem

Lezendam / van haren vader Dan.
Doch wordet sy somtijds in der
Schrift slechtelijck Dan geheeten /
sonder toefsettinge / also oock som-
tijts slechtelijck Teseu. Ende die
Stadt is een eynde ende beslupt
des heiligen Lants tegen 't Noor-
den / gelijck Barsabee tegen 't Zuid-
den / ende daer aen sloot een We-
stijne / Giblin genaemt / ende dese
Stadt Belenas ofte van / wert na-
maels van Philippo Tetrarcha
een Regeerder der Stadt Tures
ende

M m m

ende

Een lusti-
ge vucht-
baer pley-
ne 11. my-
len lanck
ende 6.
breet / by
Coruosa
ruffchen
Crach en-
de Archas.

Landt-
schay van
Hecon / te-
gen mid-
nacht
Manfort.

Choron.

Noz

Dan heeft
4. namen.

Dan zee
eynde ende
beslupt
des h.
Lants te-
gen mid-
denacht.

ende des Landts Traconitidis / Cefarea Philippi genaemt / maer van de Grieken wordet sy noch Panceas geheten / eventuel en zijn die namen nu niet in 't ghebruyck / maer sy heet slechts Belenag. Aldaer wil Hieronimus hebbe Hieroboam dat een gulden Calf gefet. Boven dese Stadt ontspringen twee Fonteynen van den Berch Libano / der welcker eene Joz / ende d' ander dan genaemt is / ende comen t' samen vooz deser Stadt-poozten/ende makenden bloet Jozdanem.

Maer sommige meynen dat den Jozdaen in rechter waerheyt hier spnen oorspronck niet en hebbe / ende bysonder seyt Josephus (alsoo 't oock is) datter van deser Stadt teghen 't Zupden wel ses hondert paert-loopen verze / een Fonteyne is Phiala genaemt / die altyts vol waters is / ende nochtans nimmermeer over en bloeyt / ende onder der aerden bloeyt tot aen dese Stadt daer de Fonteyne Dan is / gaet sy over ende byeket upt / het welcke men dickmaels heeft beproeft met Caf-peulens diemen in de Fonteyne Phiala werp / ende in de Fonteyne Dan wederomme upt nam.

Maer de Sarzacen en heeten die Fonteynen niet Phialam / maer Medam / dat is soo veel gheseyt : als Aquæ Dan, wateren der Fonteyne Dan / want De / na Arabischer sprake / is so veel als water / Dan is een van de voozghemelbe Fonteynen / ende de selve Fonteyne Phiala oft Medan en is niet vere van de Stadt Schwita by S. Jobs graf in den Lande Traconitide / also hier na breeder daer

af wort gheschreven. Maer den Jozdaen als hy vooz de Stadt Belenag ontspringht / ende na seer verzen loop die hy doet / Jtuream ende Traconitidem oock schept / so valt hy tusschen Capernaum ende Corozaim in de Galileetse Zee / vier mylen van der Stadt Cedar / daer boven op eenen berch liggende. Eventuel tusschen der Stadt Belenag / en de Galileetse daert / maecht den Jozdaen een Mezz / ter tijdt als den sneeu vergaet / op den hogen Berch Libano / ende dat selve Mezz heet nu tot die wateren Maron / daer Josue den Coninck Jabin befreet met spnen grooten aenhanck / viere- en-twintich Coninghen met hem versamelt / ende vervolghese tot aen 't water Masfeth / ende tot aen de groote Stadt Sydon / wel acht mylen verze. Dit Mezz verdoocht t' Somertijts seer by geheel ende al / ende dan wassen daer Boomen / gras ende hagen / daer inne verberghen haer dan Leentwen / Bezzen ende ander Wilt / waer by dat daer Conincklyck ghejach is. De andere dalen onder den Berch Libano ende Antilibano / zijn alle vruchtbaer met koozn-byuchten / Wijn ende menigerley boomen / &c. ende daer wonen veel lieden in.

Van den Hepligen Edelen bloet Jozdaen / schepdet Juream ende Arabiam / ende na veel omme-ganchs en bloeyt hy niet verze van Jericho in de doode Zee / de welke hem oock geheel versint. Dit water is in Palestina in den Oogst (d welck by hen lieden inde Lenten is) geheel groot en water-ryck / Jof. int 3. ende met veel bygheden

Wonders
baden des
Nozdans.

Heden en wonderbaden begaest.

Ten eersten / om dattet voor-
tijts de geloofige ende ongeloo-
bige / dat is / Joden ende Heyde-
nen van malkanderen dedide. Ten
anderen heeft het de Arche Godts
geweken / ende den kinderen van
Israël eenen doozganck gegeven /
Josue int 3. Ten derden Naaman
Syrin van de Lazarbe gherey-
nicht / 4. Regum. int vijfde capit.
Ten vierden hebet getuychenisse
gegeven der heyligheyt Helie ende
Helisei / want het hen beyden ge-
weken ende gehoorfaem geweest
heeft / 4. Coningen int 2. capit.

Ten vijfden tegen de nature an-
der wateren hief het yser upt den
gronde upt / en gaft den Propheet /
die't ontfaell was weder / 4. Reg. 4.

Ten seften is onsen Salichmaker
Christus daer in gedoopt gewor-
den / ende Joannes heeft aldaer
den Hemel open gesien / de stem-
me des Vaders / van Christo ghe-
tuychenisse gebende / gehoozt / en
in de gedaente eender Duyve den
heyligen Geest gekent / Luce in't
tweede Capittel. Niet verze van
daer is de wildernisse daer Jo-
hannes in ghewoont ende boe-
te ghepredicht heeft / ende de ste-
de daer Helias in eenen yperigen
wagen na den Hemel gebaren is /
4. Regum int 2. cap.

Prophe-
tien van
Acon re-
ge Dient.

Maer van Acon der Stadt te-
ghen het Pooz-
Osten voor by
gaende / komten tot een Casteel
Indin genaemt / vier mylen van
Acon gelegen / in het gheberchte
Saron / ende het heeft voorzichts
de Duytsche Heeren toebehoort /
mar nu geheel gedestruert.

Regum.

Die mylen van daer is een Ca-
steel Regum geheeten / in een Dal

legghende / oock boozthids den
Duytschen Heeren toebehooren-
de / daer wassen menigherlepe
bzeemde vrychten / die men in
geen Landen en vint / dan daer.

Vier mylen van daer tegen dat
water Maro / is een Dal Senin
ghenaemt / waer in Hebercineus
een vermaert man / van welken
den Vbel sept / woonde / niet ver-
re van der Stadt Asoz / welcke
huyfzrouwe met namen Jabel /
Siferam / den Vorst der Ridders-
schap des Coninc Zabim / met een-
nen yseren nagel dooz synen slaep
sloech ende also doode / Jud. 4.

Maro
een A. bies
re Senin
een dal /
Judicum
in 's.

Op twee mylen van dit Dal /
is een Landeken Habul genaemt /
dat de Sarraceni Zabul heeten /
ende is so veel geseyt: als een mis-
ballinge.

Habul of
Zabul een
Landeken

Twee mylen van daer tegen't
Zupden / is dat Slot ende de
Stadt Zephet op eenen hoogert
berch gelegghen / ende heeft voor-
tijts den Ridderschap des Cen-
pels toebehoort.

Vier mylen van daer tegen het
Poozden / by het dal Senin / is
de Stadt Cedeneptalim genaemt /
van de welcke Barach geboor-
tich was / die teghen Siferam
streedt / op den Berch Laboz.
Dese Stadt was een vryinge in
den geslachte Pepralim / rijk van
alle goeden deser werelt. Men siet
aldaer noch veel oude groote ge-
stichten / ende oock seer schoone
graven der Ouderen.

Twee mylen van het Slot Ze-
phet / by de Galileetsche zee / klimt
men op eenen Berch / waer op on-
se Heere Jesus een lange schoone
Predicatie heeft gedaen / van de
negen saligheden en andere dench-

den / de welke **S. Matthæus** set
ende beschijft int vijfte Capittel
zijns Evangeliums / ende voort /
op welken hy oock spijde vyf
duppent menschen / met vyf broo-
den ende twee visschen / so men leeft
Matthæi int 14. ende **Johan.** int
6. Cap.

Berch by
de Galile-
sche zee /
daer Chri-
stus dick-
maels op
gheboden
ende ghe-
predicht
heeft.

Op dien Berch ginck hy oock
ondertusschen / om daer alleene te
bidden / ende bloet oock op dien
Berch / doen sy hem Coninck ma-
ken wilden / als men leeft **Joan.**
int seste cap. Op desen Berch heeft
hy oock zijn Discipulen leeren bid-
den / alsoo men leeft **Luce** int 11.
cap. Hy heeft oock selve sonder
daer op vernacht int Gebedt / so
men leeft **Matth.** int 8. capittel.
Daer is oock tot hem gheromen
een groote menichte van krancke
ende besetene van boose Geesten /
alsomen wederomme leeft **Matth.**
int achtste Capittel. Daer heeft
hy aengeroert eenen Melaeyschen /
ende hem gesont gemaect. Daer
heeft hy met zijne Discipulen on-
der den Berch gestaen / ende tot
hem is gecomen een groote We-
reit / van Jerusalem / ende alle het
Joodsche landt / van Tyro ende
Sidone / ende meer andere Steden
aen der Zee / op dat sy hem
hoorden / ende gesont gemaect
vierden van haer kranckheden /
also men leeft **Luce** int 6. cap. Op
desen Berch sietmen de geheele
Galileesche zee / ende **Thuream** /
ende **Traconitidem** / ende **Liba-
num** den Berch ; Diegelijcks
Sanir ende **Hermion** de geberch-
ten. Daer toe **Sabulon** en **Peph-
talin** / de landen / tot aen **Cedar** /
ende desen Berch is lanch / ende
veel gras hebbende / ende seer lu-

sich. Daer wort oock gewesen
eenen steen / waer op onse Heere
Jesus sadt / wanneer hy **Predic-
te** / ende de sitteden der Apostelen.
Onder desen Berch by der zee / by
de twintich schreden spijnt een le-
vende Fonteyne / met eenen muur
omringt / die septmen een ader te
zijn upt den **Dplo** / mits dat daer
inne sommige visschen groepen /
die anders nergheens dan in den
Dplo gebonden en worden. **Jo-
sephus** noemt die Fonteyne **Ca-
pharnaum** / want dat gheheele
Veldt van deser Fonteyne / tot aen
de Jorden / twee mylen lanch /
heet **Capharnaum**.

Twintich schreden van deser
Fonteyne boven de Galileesche
zee / is de stede / daer onse Heere
Jesus nae zijnder Verrysenisse
aen 't lant stondt / daer de seuen
Discipulen visschten / ende hy hen-
lieden vzaechde / oft sy per wat te-
cten hadden / also men leeft **Joan.**
int seste Cap. Ende thien schreden
van daer / is de plaetse daer de
Discipulen upt het Schip gingen /
ende eenen gloet oft kolen sagen /
ende eenen visch daer op liggende /
ende oock een broot / so **Jaannes**
int voorgenoemde cap. schrijft.

Een myle van daer tegent **Or-
sten** / is de stadt **Capharnaum** /
voortijts een seer machtige stadt
gewees / mer nu alsoo snoode /
nauwe seuen hutten armer vis-
schers hebbende / ende aen haer is
waerlijcks verbult / dat onse Hee-
re tegen haer sprack / segghende :
Ghy **Capharnaum** / alwaert ghy
tot in den Hemel verhooght / so
sult ghy totter hellen vernedert
worden. Alsoo geschreuen staet
Matth. int 11. cap.

De plaetse
daer hem
het laetste
Cap. Jo-
hannes
verloopen
heeft.

**Capher-
naum.**

Thue

Twee mylen van daer bloeydt den Jozdaen in de Galileische zee / ende seer daer by sietmen noch oude gebouwen der stadt Cozozapim / dooytjys aldaer aen der zee gelegen.

Op een myle weechs van daer / begint den berch Sanir / ofte Sepz / so sommige andere seggen / ende den inganch des lants Judee.

Judea, Op drie mylen van daer is de heerlyche stadt Cedar / op den berch Sanir / op een vaste plaerse gelegen tegent Oosten / ende dooy die stadt gaet den wech dooy de Galileische zee aen 't landt / leydende int Westen. Welcken wech in Esaiä heet den wech der zee over den Jozdaen des lants Galilee. Ende heet daerom eenen wech der zee / want hy gheheel aen der zee gaet aen 't lant / ende daeromme aen den Jozdaen; want hy leyd over de Jozdane in een Eplant genoemt Aran. Naer daerom heet hy den wech des lants Galilee / want Galilea eynt hem daer aen den Jozdaen / welcken Jozdaen midden dooy dit dal bloeyt.

Dat landt Vier mylen van daer tegen het Jous / ende de stadt Doozden / is de stadt Schwita / van de welke Baldach / Jobs brient / Schwites hier. Na daer by is dat Graf S. Jobs tegen 't Oosten / op een effen landt / met een hooch costelyck gestichte daer op. By deser stadt Schwita tegen Cedar / der stadt / plegen de Sarracenen van Aran ende Mesopotamia Syrie / Ammon / Moab / ende 't gantsche lant van Oosten / 't samen te comen / ende daer-merckt te hebben den gehee-

len Somertijt / by de Fonteyne Phiala / van de welke boven gescreven is / ende daer richten hy haer Tenten oft Tabernakelen op / van menigerley verwen gemaeckt / d'welck seer hups te aensien is / van den berch ende de stadt Cedar. Waer af oock de Schryft seft in Canticis / haer noemende Tabernacula Cedar. Ende also vier mylen van Cozozapim / is de stadt Cedar op eenen hooghen berch liggende / die Josephus Camelam heet / mits dat den selven berch eens hemels gedaente heeft / int begin lanch als eens hemels rugghe / ende ten laetsten wort hy hem beneden by den steert byggende. Hier is te merken / dat also oock boven oock aengeroert is / dit gantsche lant by den Jozdaen hem beroerende / tegen 't Oosten dat Lant Traconitidis heet / oft de pleyne onder den berch Libano / ende streckt hem tot aen den berch Hermon ende Sostia / maeck dat landt aenstootende den Jozdaen tegen 't Westen / heet Galilea / oft Athurea / oft Hadul / oft Decapolis / ende den wech der zee oock boven gemelt / gaet midden dooy 't landt. Van Accon / der Stadt voortsgaende dooy dat dal Asoz / dat men nu S. Georgij noemt / op de sincker syde / hebbende de Stadt Zephet / aen der Zee toe / tot aen 't geberchte Cedar ende Traconitidis / waer boven dat Landt Aran leyt / daerom spreeckt een glase over Job : Een man was in den lande Hus / met namen Job. Glosa / Aran een vader Sprozum / die van den beginne Damascus ende Syriam gebout heeft / wederom dat Landt

Hus 3

Cedar

Traconitidis
vrees dat
lant oer
gen eyde
des Joz-
daens te-
gen 't Oos-
ten / hyes
waers
over een
Jozdaen
tegen 't
Westen
Galileam,

Galilea
hier na-
men.

Traconit:
e. dis/ Ces
leffzia en-
de Palesti-
na/ wort
van Atram
hus ghe-
maect
niet eenen
Natie.

Hus/ daer af dat lant Traconi-
tidis komt/ die heeft heerschap-
pe gehadt over Celeffziam ende
Palestinam de landen/ die van hem
Hus genaemt zijn geworzen/ ende
daeromme wanneer men in der
Schrift seft: Een man met na-
men Job/ was in den lande Hus/
so mach men oock verstaen/ in den
lande Traconitide/ want het is
een/ welck landt Philippus Ce-
trarcha daer na regeerde niet J-
thurca/ so men leest int Eange-
lie/ Luce int eerste cap.

Geoz.

Maer van Acon den Stadt
hoortghaende/ slechts teghen 't
Poozden/ komtmen ten eersten
tot een dozpken/ dat heet Geoz/
daer S. Georgius gebozen is ge-
worzen/ ende is een schoon Val
tusschen gheberchten/ seer vrucht-
baer ende lustich tot aen de Gali-
leetsche Zee/ toebehoorende den
geslachte Afer/ tot geheel by tot-
ter stadt Zephet/ wel rhien mplen
verze. Van wegen sulcker zijnder
vruchtbaerheyt/ siater geschreben
van den geslachte Afer/ Senef. int
49. capit. Het is dat groot Afer/
welck gebende den Coninghen/
d' welck wel na de Letter mach
gesproken worden van dit dal des
geslachts Afer. Hier mplen van
daer/ eensdeels tegen 't Tupden/
is dat Dozp Naasson/ den ghe-
slachte Reptalim toebehoorende/
in een dal liggende/ waer asmen
leest in Tobia int eerste cap.

Naasson.

Dothaim
o. der den
bergh Do-
thaim.

Drie mplen van daer teghen 't
Tupden is Dothaim/ onder den
bergh Bethulie liggende/ by een-
der mple weechs een seer lustighe
plecke/ met Wingaerden Olijf-
boomen/ ende Vych-boomen/ en
niet goede wepden/ daer vant

Joseph sin broeders/ daer op
van hen verkocht wert. Men
toont oock noch op dat velt de ou-
de Cisterne/ daer sy Joseph in lep-
den de welcke is by den wech/ die
van Galaad komt/ ende leyt na
Bethsaïda/ welcken wech de Is-
maeliten quamen/ die Joseph
kochten om 30. penninghen/ soo-
men daer af leest/ Gen. in 't 37.
cap.

Men leest oock van dat dozpken
Dothaim/ int 4. boeck der Co-
ninghen int 6. capit. dat de Spri-
den Propheet Belisum daer in
omringhden/ ende by lepdele van
daer tot aen Samaria/ midden
in de stadt wel een dachtrepse van
daer liggende. Nochtans te mere-
ken/ dat Dothaim niet alleen een
Dozp is/ maer oock een Riviere/
om dat selve Dozp liggende/ op
den beide tusschen bergen/ niet seer
hooge/ veel waters hebbende/ en
goede wepde/ midts dien wel be-
quadem/ om Dee te wepden.

Op twee mplen van Naasson te-
gen 't Gofen/maer van Dothaim
tegen 't Poozden/ is de stadt Rep-
talim/ van welcken Tobias van
geboorte was/ op een vaste plaetse
liggende/ want sy tegen 't Westen
eunen seer hogen Berch heeft/ op
welcken men niet klimmen en kan/
dan op d' een eynde enen hiepen
wech. Dese Stadt doen Jerusa-
lem gedeftruceert wert/ hier Jota-
pata/ waer in Josephus van den
Romepnen omlegert werde/ ende
eyndelich gebangen/ also by selve
daer af schryft. Maer nu heet de
stadt Spyn/ ende is wel een mple
weechs verze van Zephet.

Twee mplen van Reptalim/
op een plaetse der Galileetsche zee/
lept

Dothaim
een stadt/
Riviere
ende lant-
schap.

Reptalim
dat ghe-
boort-
hups
Cap.
bix.

Bethsaida. leyt de Stadt Bethsaida / waer af
S. Andreas / Petrus ende Phi-
lippus geboren waren / sy en heeft
nu nauwe 6. huysen / ende heeft
voortijts gehad sammige water-
dalen / oft Canalen upt eender be-
ke in de Stadt gelept / welke be-
ke Iosephus den kleynen Joz-
daen noemt / die niet verze van Ca-
pernaum in de Galileetse Zee
loopt.

Magda-
lum,

Twee mpylen van daer teghen 't
Zupden / is dat Casteel Magda-
lum genaemt / dat Marie Mag-
dalene eppen toebehoorde / welck
hups men daer noch siet / ende leyt
aen der zee / 3. mpylen van Bethulia /
ende heeft omtrent hem een groote
pleyne tegen 't Westen ende Noor-
den / ende seer goede weyde. Ende
also en heeft dese updeplinge niet
meer vleckten op deser syde by de
Galileetse Zee / maer op de an-
dere syde zijn veel Casteelen ende
Steden / tot deser updeplinge be-
hoorzende in den Lande Ierusalem
rum / d'welcke recht teghen dit
lept / daer zijn de Steden Ierusa-
Gadara / Bellsa / Schwita / van
de welke Balbach Schwites
was / Cheman / van deser was
Cypphas Chemanites / ende veel
andere. Evenwel de Stadt Je-
sara nu genaemt / leyt aen 't Lant
by de Galileetse Zee / onder den
Berch Seir / ende was voortijts
het half geslachte Manasse toebe-
hoorzende / het welke syn Lot ont-
finck ende over d' ander syde des
Jordans. Ende is te merken /
dat dit gantsche Landt / daer de
voorzgheneemde Steden in zijn /
meest Berchachtich is / ende be-
hoorde voortijts int Coninckryck
Og des Conincks Basan. Ende

wort oock somtijts in der Hepli-
ger Schyft geheeten Mons Seir /
daer Esau ghewoont heeft. Het
heet oock by tyden Mons Sa-
nir / welken berch in den selven
Lande vermaert is. Item / som-
tijds Mons Hermon / welc-
ken Berch oock daer in is / ende
alsoo van menigerley berghen
ende plaetsen / wort dit Lant met
veel namen genoemt / ende het be-
hoorde nochtans gheheelich den
halven gheslachte Manasse / hoe-
wel dat het niet gheheel van hen
lieden en wert beseten / want noch
heden / daechs een deel der nach-
melingen Esau daer inne woonen /
ende worden gemeenlyck genaemt
Sarzaceni / want sy noch in zeden
noch in der sprake van hen lieden
onderschept en hebben / dan allen
in scheeren ende klederen.

Daer van Accon der Stadt te-
gen het Noorden / by vier mpylen
boort by te gaen / is dat Dorp Ca-
na Galilee / daer onse Heere Chri-
stus water in wijn veranderde /
alsomen leeft int Evangelie Jo-
annis int tweede capittel. Daer
thoontmen noch de plaetse / daer
de jesse steenen Crupcken ende den
Visch stonden. Evenwel zijn sulc-
ke plaetsen also seer als de andere
(op welke onse Heere Iesus
voortijts groote saecken ghedaen
heeft) tot deser tijt onder der Her-
den / ende men moet tot de selve
veel trappen af gaen in grachten.
Also is oock de stede der vercon-
dinge ons Heeren / synder ghe-
boorte / ende veel andere / dies ick
geen ander oorsake en vinde / dan
die dickmaels gheschiede destruc-
tien sulcher kercken / daer die ste-
den oft plaetsen in waren / upt
welc-

Hermon /
Seir / be-
gen.

Cana Ga-
ilee.

Dat lant
Ierusalem
rum veel
namen.

Dat Co-
ninckryck
Og ende
Basan.

welcke destructien het hem heeft
begeven / dat de oude Gestichten
ende aerden also zijn verhooght
geworzen / ende de heylige plaet-
sen verballen / ende de Christenen/
die dan devotie ende liefde tot de
selve hadden / die hebben namaels
moeten daer na graven / trappen
ende grachten maken / om daer toe
te gheraken. Cana Galilee heeft
eenen hooghen ronden Berch te-
ghens het Noozden / aen welck
spde daer sp licht / een weynich ne-
der / maer tegen het Zuiden heeft
sp onder haer een wijt Welt / ende
eenen schoonen plepne / seer lustich
ende vruchtbaer / tot aen Zephe-
ron / welcken plepne Josephus
noemt Carmelion.

Tyris en-
de Sidon

Niet verze van daer ligghen de
Steden / voortijts machtich ende
groot / Tyris ende Sidon / van
de welcke boven geseyt is : oock
veel andere Steden ende Vlecken /
aen de welcke onse Heere veel teec-
kenen heeft gedaen / also de Eban-
gelisten beschryven. Waer sonder-
linge is daer een vermaerde Stad /
Baruthum genaemt / aen de Zee
gelegen / ende een vaste haven heb-
bende. Ende niet seer verze van
daer ligt Cappadocia / daer Sin-
te Georgius den Lint-worm doo-
de. Item / van Barutho tegen 't
Noozden / is de Stadt Tripolis
genaemt.

Baru-
thum.

Cappado-
cia.

Tripolis.

Antiochie/
gen Stadt
in Egypten

Ende van daer voort gaende /
licht de Stadt Leodosia genaemt /
nu ter tijt geheel gedestruert ende
woest. Niet verze van daer komt-
men aen Antiochiam / in Egypten
gelegen / hier voortijds dupsent
ende vijfhondert Heertloopen in
haer beslupende / daeromme voort-
ijts een seer heerlijke ende mach-

tige Stadt / daer sinte Peeter ge-
predicht ende veel teekenen ghe-
daen / oock binnen seben daghen
wel thien dupsent menschen tot
den Christen gelobe bekeert heeft.

Van daer kommen tegent Oas-
ten in de Edele ende lofsijcke
Stadt Damascus ghenaemt / ses
dach repsen verze van Hierusalem /
in welcker Stadt S. Paulus ge-
doopt heeft geweest / ende niet seer
verze van daer thoontmen noch de
plaats daer hy bekeert wert / als
hem een licht van den Hemel om-
scheen / ende hy neder vallende op
de Aerde / hoorde een stemme van
den Hemel tot hem spreekende :
Saul / Saul / waeromme ver-
bolcht ghy my ? Waer op dat hy
antwoorde : Heere / wat wilt ghy
dat ick doe ? De Heere sprack tot
hem gact in de Stadt / (mepnen-
de dese Stadt Damascus) daer
sal u geseft worden wat ghy doen
sult. Also wert hy van spne gesel-
len onder de armen ghelept in de
stadt / ende daer inne was hy drie
dagen / niet siende / oock niet eten-
de noch dincende / daer gedoopt
zijnde / wert hy wederomme eten-
de ende dincende / ende van ston-
den aen predickende ende leerende.
Ten laersten maecten de Joden
enen oploop teghen hem / even-
wel wert hy door de Christenen
in eenen kofz uptgelaten / ende
also ontliet hy 't / alsomen leeft int
Boeck der werken der Apostelen
int negensie capit. Daer is oock
dat hys Ananie / die S. Paulum
gedoopt heeft upt Godes bevel.
Men thoont oock noch de plaats
aen der stadt-muyzen / daer hy in
enen kofz uptgelaten wert. De-
se steden ende landen / mits dat hy
niet

totten hepligen Lande en behooren / soo laet ickse om breeder beschrypinge nae-staen / ende come wederomme op de voorszghenomen meyninge.

Du van Accon heb ick ghesep / zijn vier mplen tot Cana Galilee / maer twee mplen van Cana Galilee tegen 't Zupden / is een Voerz Kama genoemt / waer in den Propheet Jonas sijn begraffenisse noch heeft / ende dat Voerz leyt onder eenen Berch / die van Nazareth afkomt / ende bloeyt in dat gantsche dal Carmeleon tegen 't Zupden.

Anderhalf mple van Kama / tegen 't Oosten / heeft eertijts een groot Voerz gheweest / met name Abelina / daermen af leeft Judith. int 7. capitt. Daer Holofernes doen hy Bethuliam wilde belegeren / moeste daer by henen trecken / want hy overmidts de engde van andere wegen derwaerts niet konnen en konde.

Wt dat Voerz is geboren Heli-seus den Propheet / alsomen leeft int derde Boeck der Coningen int negenste capittel / ende dit Voerz leyt in de gelegentheyt Dothaim / een half mple van 't Voerz also genaemt tegen 't Westen. Daer zijn noch noch Marbersteenen Calomnen / ende oude ghestichten / de welke alle goet bewijs gheven / dattet voortijts een seer heerlijck Voerz geweest heeft.

Van Abelina ist een goede mple tot aen Bethulia / daer Judith Holofernen doode / welck Berch ende Slot in 't gantsche Galileet-sche lant gesien wort / seer schoon ende vast / ende daer zijn noch veel ghestichten / op dien Berch / ende

aen het eynde des Berchs een weerbaer Casteel ghemaect om den Berch te beschermen / men siet oock noch waer-teekenen der belegeringe Holofernis / ende dat dal daer Judith haer by nachte in wiesch.

Twee goede mplen van Bethulia aen de Galileet-sche Zee / is de stadt Ciberias / van de welke de Galileet-sche Zee / in der Schrifst somtijts de Zee Ciberiadis wort genaemt / als Joannis in 't leste capitt.

Deze voorszghen Stadt hiet voortijds Zemereth / maer van Herode Tetracha Galilee verbeterde ende vernieuwde / ter eeren des Coninc Ciberio / wert sy Ciberias ghenaemt. By der Stadt / daer onse Heere Christus ginck / sach hy eenen openbaren Son / daer Levi oft Mathews genaemt / aen den Tol sittende / ende sprack tot hem: Volcht my na / also Mathet in 't negende capittel geschreven staet. Alder naest daer by is de stede / daer onse Heere de dochter des oppersten in der Sinagoge van der doot verweckte / Mathet in 't negende capittel. Ende de voorszghende Stadt Ciberias / is lanch na de lengde aen der Zee liggende / ende daer tegen 't Zupden zijn sommige heplame natuurlijche baden / ende veel oude ghestichten / ende daer wassen veel Palmen ende Olijf-boomen / ende is een seer vruchtbaer Landt van Wijn ende Cozen. Hier merckt dat Lant Ceapolis ghenaemt / van thien Steden die daer inne zijn / eyndet hemaen deser Stadt Ciberias / want sijn eynde is de Zee teghen het Oosten / ende de

Enn Stadt

Ciberias.

Ceapolis
des Lants
naem ende
begryp.

Kama.

Abelina.
Judith. 7.

Reg. 19.

Bethulia.
Judith. 1.

Stadt Sidon teghen 't Westen / ende dat is zijn breede. Maer na der lengde strecket hem van Tiberiade der Stadt tot aen Damascum. Ende dat zijn de thien Steden die daer inne liggen: Tiberias / Sepphet / Sedesneptalim / Mos / Cesarea Philippi / Caparnaum / die Iosephus Juliam heet / Tootopata / Bethsaida / Cozofaim / Bethsan / die oock Satopol wert ghe-naemt. Daer zijn wel meer andere steden in desen Lande / maer dese zijn de boornaemste / van welke dat Landt Decapolis heet.

Item / oock is hier te aenmercken / dat dit Lant veel andere namen heeft / alsoo oock boven ghe-roert is. Men heetet somtijts Ithurea / somtijts Regio Tracomitidis / somtijts de Plepne des Berchs Libani / ende somtijts het Landt Koob ofte Kibul / oft Galilea gentium / oft dat opperste Galilea / ende het is doch altemael een Landt in de lengde ende in de breede / niet meer dan anderhalve dachreys groot / ende is seer na by also lanch als het breeet is. Het is evenwel waer / dat eegentlyck de ghelegentheyt na Sydon behoorende / ende dat gantsche gheberchte tot aen Baruthum / met dat Dal dat Bakar hiet / is dat Lant Ithurea genoemt / dat oock Saltus Libani heet / want het streckt hem tot aen de wortel des selven Berchs liggende nae de lengde.

Vander Stadt Tiberias wederom-keerende tegen het Westen op ses mylen / ende van Cana Galilee op twee mylen tegen Zupden / licht Zephiron de Bleeke / ende een seer schoon Slot daer boven over /

van waer Joachi in de repne maget Marie vader (alsomen seft) geboren is.

Van Zephoro op twee mylen na / licht Nazareth / drie dach reysen verze van Jerusalem / de salige Stadt in Galilea / in de welke de maget Maria / van de wortel Jesse ontsprongen / na den Evangelischen groet / ende de verkondinge des eeuwigen Woorts tot haer gedaen / heeft ontfangen van God den Hepligen Geest / die Gebenedijde vrucht haers lichaems Iesum Christum / ende het is seven mylen van Accon.

Twee mylen van Nazareth teghen 't Oosten / daer is den berch Thabor / op den welchen onse Heere Iesus Christus door Sinte Petro / Jacobo ende Johanne verklaert wert / ende sijn aengesicht verscheen also hel ende klaer / als de Sonne / ende sijn kleederen die wierden also wit als snee / alsomen leeft Mathei int seventhiende capittel. Op desen Berch is eenen myn / om die plaets / daer onse Heere verklaert wert / daer inne is eenen hof met boomen geset / ende een Fonteyne hebben-de.

Ebenwel en woont niemant daer inne oft op den Berch / maer veel Heydenen woonen onder dien Berch / want sy oock niemanden weerdtich te zijn en meppen / die op dien Berch sonde moghen woonachtich blyben / den welchen sy seer hoochwerdtich achten / ende noemen hem om der reverentie wille / enen Berch Godts / ende daer worden oock ghethoont de boetschappen der drie Tabernaculen / de welke hier poortijds na

Nazareth.

Thabor
van den
Turcken
hooch ge-
houden
van Chri-
stus was ge-

Sin

Sinte Peeters begeerte daer ghewont zijn geweest.

Men siet oock noch groote oude ghestichten / van oude Pallespen / ende seer kostelijcke Poozten / daer hier voortijts Coningen inne gewoont hebben / ende nu ligghen daer inne Leutwen / Beppen / ende ander Wilt / daer oock Conincklycke Jacht is. Desen Berch is seer hooge / midts dien seer hart op te klimmen / maer hy waer wel ghelegen / om aldaer een Slot te bouwen.

Onder aen den Berch tegen dat Doorp Endoz / op de strate die van Spria na Egypten leydet / is de plaetse daer Melchisedech Abrahams gemoete / als hy wederomme keerde van den slach der vier Coningen / daermen af leeft Genesis in t veertighende capit. Onder den voorgenomden Berch tegen het Oosten / vloeyt de Bekeke Epsion / by de welke Barach eenen grooten strijd doerde teghen Sieram / dien hy oock verjaechde / ende die victorie kreech. Dese Beke vloeyt van den regen-water des Berchs Chaboz ende Hermon tegens de Galileetse Zee / ende sy valt daer inne by het Slot Bellisfort / d' welke eerthijds de Johannisers toebehoorde.

Van den Berch Chaboz / ontrent een halve myle / leyt dat Doorp Endoz / aen den berch Hermonio Modico ghenaemt / welck Hermonium niet eenen Berch op hem selven en is / maer alleen eenen heubel komende van den berch Hermon / tegen den Berch Chaboz / ende dat is dat Doorp Endoz / daer David af spreeket / seggende : Sy zijn verdozen in En-

doz. In dit Doorp woonde de Doobenerse / die den Coninck Saul den Propheet Samuel verwechte / als men leest in het eerste Boeck der Coningen int acht ende twintichste capit. Welcken Propheet Samuel daer te boozen begraven was tot Ramathaimsamphim / wel drie dach reysen verze van dit Doorp.

Twee mylen van Pazareth / ende van den berch Chaboz meer dan eene / tegen het Zupden / is den grooten berch Hermon / aen welcks zyde aen 't Poozden / is de stadt Raim / booz welker pooz ten onse Heere Christus den Jongelinc verwechte / die men doot uyt dyoech totten Grabe / so men leest Luce int 7. Capit. / ende dien Berch is vier mylen lanck / hem streckende tegens de Galileetse zee / maer hem eyndende niet verze van der stede / daer den Jozdaen uyt de Galileetse zee springt.

Maer van Accon der Stadt tegen 't Zupden / gemoet dat eerste deel des Berchs Carmeli. Vier mylen van Accon / daer is de plaetse / op de welke Elias den Propheet / de Priesteren Baals doode / in de Beke Epsion / alsoo men leest int derde Boeck der Coningen / in 't achtende Capittel / welke Beke aldaer geheel by in de groote zee vloeyt / eene myle verze van der stadt Cappha / maer wel drie mylen verze van der stadt Accon. Hier is te aenmercke / dat hoewel de beke Epsion wordt gelept / als oft een beke ware / also 't oock in der waarheyt is / soo heeft sy nochtans twee deelen / d' een looppende tegen 't Oosten / tot de Galileetse Zee / d' ander teghen 't

Plaetse daer Melchisedech Abraham gemoete.

Epsion een Beke.

Endoz een Doorp.

Hermon eenen Bergh Raim.

Prohibitie Accon tegen 't Zupden.

Weften tot de groote Zee / welcken onderscheppelijcken loop daer by coomt / dat nademael den Berch Chabor ende den Berch Hermon niet verze van miltanderen en zijn / soo hebben sy eenen heubel van den eenen totten anderen / also / dat men meynen soude / dattet aen den voet eenen Berch ware / welcken heubel grooter is / van weghen des Berchs Hermons / ende heet Hermonium / also voorsept is. Daer dat Doorp Endoz op leyd / ende den selven Berch hindert / dat de regenwateren van beyde de Bergen niet op eenzyde en blieten / maer d' een deel valt tegen 't Oosten in de Galileesche zee / niet verze van der Stadt Betfan / d' ander tegen 't Westen in de groote Zee / tot welck water veel andere wateren blieten / van den Berch Ephzaim / ende der lantschappen Samarie / ende van dat gantsche velddt Chyzelon ende Maggeddo. Drie mylen van de beke Epsen tegen 't Zupden / is dat Casteel des Berchs Chapn / in den laetsten voet des Berchs Carmeli gelegen / daer Lamech Chapn doot schoot / also men leeft Genesis int 4. cap. Ses mylen van den selven Berch tegent Zupden / is Maggeddo de Stadt / nu Subebe genaemt / daer Ochozias de Coninck Juda sterft / also men leeft in 't vierde boeck der Coninghen in 't 9. capit. Daer wert oock Ozias den Coninck Juda / van Pharaone eenen Coninck Egypti ghedoot / soo men leeft 4. Reg. 24. Hier is te merken / dat het belt Maggeddo ende Chyzelon / en de pleyne Galilee een dinck zijn /

Maggeddo heeft 4. namen ende een effen belt om hem r. m. p. en lantck ende bi mylen weet.

hoe wel sy ander ende ander namen hebben / ende heeft nu noch tans gemeenlyck een belt Fabe / van een Casteel also genaemt / dat drie steen-worpen verze leyt van der Stadt Upget. Maer is in der waerhepdt dat belt Galilee / dat van den Oosten omringt wort / metten Jordaan ende de Galileesche Zee / van den Zupden met den Berch Ephzaim ende Samaria / van den Westen eensdeels metten berch Ephzaim / eensdeels metten Berch Carmelo / van den Noorden met de bergen Phenicie / ende Libano / ende dit belt heeft thien mylen in de lengde / op sommige plaetsen geheel seer vruchtbaer van cooren / wijn ende olie / maer in de bzyede 6. mylen wijt oft meer.

Van den Berch Chapn tegen 't Oosten twee mylen oft meer / is dat dorphen Betscha / aen den Ezrent Epsen / een mple weech van den Berch Hermon. Een mple van daer tegen het Zupden / is dat Casteel Faba genaemt / tegen 't welck na het Westen / noch gethoont ende gesien worden oude gesichten der Stadt Affeth / daer de Syzi streben tegen Achab den Coninck Israels / daer oock de Syzi spracken / de Goden der Bergen zijn haren Godt / daeromme willen wy tegen haer streyden op de wyde Welben / ende haer also overwinnen / also men leeft int derde Boeck der Coninghen cap. 20. Van Affeth een mple tegen het Oosten thoonmen noch de Stadt Suma / daer plocht te comen den Propheet Heliseus / gaende van Carmelo na Galgala ofte totten Jordaan / want dat den

Affeth.

Suma.

den essensten wech was na Jericho te gaen / daer hy by de kinderen der Propheten woonde / ende van der selver Stadt quam de vrouwe Sunamitis / als haer soon gestorven was / tot hem desen wech / op den Berch Carmelo / die vier mylen berze van deser Stadt leyt / welckers soon Heli-seus van der doot tot het leven verwechte / alsoo men leeft in 't vierde boeck der Koninghen in 't vierde cap. Van dese Stadt Suna was Abysag Sunamitis / die den Coninck David / doen ter tijt out zijnde / verhoos om 's nachts aen zijn zyde te slapen / also men leeft in 't derde Boeck der Coningen cap. 1. Twee mylen van Suna is de Stadt Bethsan / tusschen den Berch Gelboe ende den Jorzaen / slechts een halve myle van den Jorzaen gelegghen / op welcker stadt-mueren de Philistei de lichamen Sauls des Conincks / ende zijnder sonen hingen / die op den Berch Gelboe gedooft wierden / also men leeft in het eerste Boeck der Coningen in het laetste. Dese stadt hiet doortijts Satopol / also Josephus schrijft / maer nu heet sy Bethsan van alle menschen / ende is een seer lustige Contrepe. Boven dese stadt tegen het Westen / is den Berch Gelboe / hem streckende tot aen Iesrael op twee mylen na.

Twee mylen van Bethsan / tegen het Westen / spruyt de groote Fonteyne genaemt de Fonteyne Iesrael / daer haer de Philistei legerden / terwyle Saul op den Berch Gelboe was tusschen de selve Fonteyne ende der Stadt Bethsan, Sy de twee boochscheu-

ten berze van deser Fonteyne / is de Stadt Iesrael / op een kleyn Bergken liggende / doortijts een van de Conincklycke siedes Iesrael / maer nu nauwe dertich huysen hebbende / tot deser tijt Sannachim genaemt / ende ligt onder aen den berch Gelboe tegen het Westen / niet berze van haer ligt den Acker Naboth Iesraelite / twee cleyn mylen van der Stadt Suna / van welcken acker gheschreven staet in 't derde boeck der Coningen in 't 11. cap. Dese twee bergen / Hermon ende Gelboe zijn also geschickt / dat den berch Gelboe tegen het Zuyden licht / ende den berch Hermon tegen 't Noorden / ende daer en is niet meer dan twee cleyn mylen tusschen haer / ende eynden haer beyde aen den Jorzaen / twee mylen lanck. Op de pleyne daer tusschen / zijn veel ende groote streyden geschiet / want daer volbraght Gedeon eenen strijdt tegen de Midianiters / also men leeft Jud. in 't 6. cap. Item / Saul teghen Philistim / Item / Achitob tegen de Syros. Item / de Tartari hebben oock onlancks aldaer gestreden tegen de Saracenen. Van Iesrael vier mylen teghen het Zuyden / is dat vleck Gynin genaemt / wel weerlijck / maer verballen / onder den berch Ephraim gelegghen / aen welck vleck Samaria begint / ende hem aen Galilea eyndt. Van Gynin tot aen den Jorzaen / zijn seer by seven mylen teghen het Oosten / ende dat lant Chafue stoot daer aen / dat seer hooge bergen heeft.

Van Gynin wederom tegen 't Zuyden op vier mylen wech / is de Stadt Sebaste / die doortijds

Tusschen Hermon ende Gelboe op der pleyne / veel slagen geschiet.

Sebaste Samaria.

Samaria hiet / doen sy noch was een Hoofst-ſtadt der thien geſlachten Israels / in welck Coninckrijk dese navolgende Coninghen na malcanderen geregeert hebben / met namen Hieroboam / Nadab / Baasa / Hela / Samri / Omri / Achab / Ochozias / Joram / Jicu / Joachaz / Joas / Hieroboam / Zacharias / Seliun / Manahel / Phaceia / Phacee ende Osee. In deser stadt langh daer na / wert S. Joannes Baptista van Herode gebangen / in eenen kercker geleydt / ende zijn hooft in den kercker af geslagen / alsoo men leest Marci vj. Maer dese stadt Samaria / is tot sulcken ellende gecomen / dat sy in der waerheyt is geworden eenen krupt-hof / also den Coninck Achab van den Wijn-gaerde Bautoh des Israeliten maecten wilde / daerom dat hy synen huse wel gelegen was. Ja niet alleen den selven wijngaert ende de stadt : Maer oock des Conincks Palleys is also geheel vergaen / ende tot eenen hof geworden. Want hoe vermaect / groot ende een heerlijcke Hoofst-ſtadt / ende stoel der Coninghen Israels sy geweest heeft : soo en heeft sy nu nochtans niet een huse / dan alleen / ergkens drie kercken. De gelegentheyt deser stadt heeft oock seer schoon gheveest / want van daer mochten sien tot aen der zee Toppen / ende de stadt Antipatridam ende Cesariam Palestina / ende den gantschen berch Ephraim / tot aen Ramathasophin / ende den berch Carmon / oock de zee by Accaron / ende dat lant was rijk van wateren hoven / Olyfboomen / ende

alle goeden deser Werelt. Vier mylen van Samaria tegen 't Oosten ligt de stadt Cersa / op eenen hoogen berch / waer in vooztijts de Coningen Israels regeerden / eer dat Samaria gebout wert / ende die stadt was den geslachte Manasse toe-behoorende. Ses mylen van daer tegen het Oosten / in den wech also men totten Jor-daen gaet / is dat lant Casne van welcken oock boven geschreven is / ende heeft bysonder onder andere eenen seer hoogen berch / ende behoort oock den geslachte Manasse toe / hem streckende tot aen dat velt aen den Jor-daen tegghen Macheronta der stadt. Twee mylen van Samaria tegen het Zuiden / dy der strate die na Sichem leyt / op eenen hooghen berch is Beth E den hoogsten berch / op welcken Hieroboam den Coninck Israels een van de gulden kalveren stelde / waer mede hy de kinderen Israels maecte sondigende door afgoderie.

Op een halve myle van daer / is eenen anderen hoogen berch Dan ghenaeamt / liggende boven der stadt Sichem / daer menen som- mige d' ander gulden half henen geset te zijn / maer d' andere seggen / dattet in de stadt Dan gheeten / (die nu Balenas / oft Cesarea Philippi heet) geset geworden is / dat hout S. Jernonmas oock het sy hoe 't wil / so ist gemis- se / dat dien berch Dan heet. Tusschen dese twee berghen licht de stadt Sichem / tot deser tijt Papolis oft Bapolsa genaemt / eenen vasten lusingen stant / oft leger hebbende / maer niet weertich / daer by wanneer de vyanden daer

Chasne.

Beth E.

Sichem.

door

De Fonteyne
Jacobs / Jo-
an 4.

Garizim /
Ebal / rbe-
bergen,

voorz comen / so loopen de Bozgers
ter ander poorten upt / op 't eerste
so sp machtiger zijn / ende die stad
leght midden int dal tusschen seer
hooge bergen / van de welke men
met eenen steen midden in de stad
mach werpen. Twee - steen wo-
pen van der selver stad - poorten
tegen het Zupden / is de Fonteyne
Jacobs aen de strate / die na Je-
rusalem leydt / daer onse Heere
moede van gaen / op de Fonteyne
sat / ende water begeerde van de
Samaritaensche vrouwe. Boven
dese Fonteyne ter rechter handt /
is eenen hooghen berch / 2. hoofden
hebbende / waer af den eenen Ga-
rizim / den anderen Ebal oft He-
bal heet. Op den berch Garizim
weri gebout eenen Outaer / ende
geschreven de Wet Moisi / daer
stonden die den seggen spraken / en
oock de vermaledydinge / ende op
den berch Ebal wiert geantwozt /
na dat de Wet Moisi uptwijst /
Deuteron. xxvij. Op den berch
Garizim / toontmen noch vaet-
stappen eens ouden Tempels Jo-
bis Olympiaci des Afgods / den
Tempel tot Jerusalem ghelijck /
gebout van Saraballa / een Her-
toch des Lands ober gene ynde
der Ribiere / ter eeren ende tot be-
hagen zijns Swagers Manasse /
die eenen oppersten Bischop wil-
de zijn / ende dien Tempel is
daer olypen staende / totter tijdt
als Jerusalem dooz de Romeynen
ghedestruert wert. Dese berch
ende Tempel heeft mogelijck de
voorzgenoemde vrouwe gemeeynt /
doen sp tot Jesum sprack: onse ou-
deren hebben op desen berch aen-
gebeden / Ec. Ioan. 4. siet hier
volgende van de bergen Judee /

Garizim ende Hebal. Toter rech-
ter handt deser Fonteyne / is een
out groot Bleck / maer leech / dat
ich meyne de oude stad Sichem
geweeft te zijn / wandt daer een
groot out gesticht is / ende licht
van de voorzgenoemde Fonteyne
Jacobs twee steen - woepen berze
aen een seer lustige plaetse / alleen
dat sp waters ghebreck heeft.
Maer van der stad / die nu Na-
polisa heet oft Napolis / alsoo
voorzeyt is / licht sp twee booch-
seuten berze / oock willen som-
mige seggen / de stad Napolis sp
geweeft Thebas. Vp dese stad
licht een goet oft hoebe / die Ja-
cob zynen sone Joseph gaf / ont-
weyndende zijn broederen / alsoo
men leest Genesis int 48. capittel /
ende is een lanch bruchtbaer ende
schoon dal. Tot Sichem zijn de
gebeenten Josephs begraven /
van Egypten derwaerts ghe-
bracht.

Hof-stede
Jacobs.

Vier mylen van Sichem tegen
het Zupden / is een schoon dozp /
Lepua geheeten / daer is evenwel
oock een Stadt in den gheslachte
Juda / Lepua ghenaemt / maer
dese hier behoort in dat gheslachte
Ephraim. Vijf mylen van daer is
een groot mercht Magmas ghe-
heten / daer eynt hem dat geslachte
Ephraim tegen het Zupden / nu
heet de selve Stadt Gabaa Sau-
lis / daer des Leuyts Hupszou-
we geweldichlyk verkracht ende
gedoodt wert / als int Boeck der
Rechteren bet uptgewesen wort /
int neghentienste capittel. Van
welcks mishandels wegen dat ge-
slachte Benjamin seer by geheel
uptgeroert wert.

Lepua /
eep Doza
ende
Stadt.

Gabaa.

Van deser Stadt Gabaa was
Saul /

Saul / den eersten Coninck Isra-
els / van geboorte. Een mple van
daer tegen het Zupden / licht dat
Doorp Rama / op eenen Berch / ter
slinker hant / alsoemen gaet nae
Jerusalem / niet verze van der stra-
te / van welck Doorp men meent
dat gesept te zijn / daer Jeremias
spreekt cap. 31. Een stenune is in
Rama ghehoort geworden / ende
een groot wenen ende klagen / hoe
wel dattet sommige also glosen:
In Rama / dat is in der hoochde.

Rama.

Jerusa-
lem.Hier Ra-
ma.

Van Rama twee mple teghen
het Zupden / is de heylige Stadt
Jerusalem / etc. Hier is noch
fang te merken / datter veel doz-
pen in den heyligen lande zijn die
Rama heeten / een by Cecua by
der strate / die by Ebron lept / d'
ander in 't geslachte Neptalim / niet
verze van 't Slot Zephet / dat der-
de is hier genaemt / dat vierde Sp-
lo / dat oock Rama heet / maer
Rama is also veel gesept / als een
hoochde / ende in der waerhejdt
alle dese doozen ligghe hooghe.
Van Sichem voortgaende tegen
het Zupden tot den Jorbaen / vier
mple / is een seer goede vleeke /
Emon genaemt / op een lustighe
placse liggende / totten geslach-
te Ephraim behoorende. Vier m-
len van Emon tegen het Oosten /
twee mple van den Jorbaen / op
dat wyt velt / licht dat doozen
Zephet genaemt / daer dat water
Carith van den berch ontspringt /
op welcke placse Helias eertijds
lange woonde / daer hem de Ra-
ven ynt Gods ordeninge s' mo-
gens ende 't sabonts spise brach-
ten / alsoemen leeft int derde Boeck
der Coningen in 't 17. cap. Een
mple van Zephet / is dat Slot

Zephet en
Carith.

Doch ghenoemt daer Ptolomeus
bedrieghelijck Symonem vinct /
waer af men leeft int eerste Boeck
Machabeorum in 't laetste capitt.
Op 't selve Slot machinen geheel
essen sien / dat Lant Galaad / ende
dat derde-half geslacht. Item dat
lant Ebron / dat geberchte Mo-
ab / Item Wbarim ende Phalga /
ende Heba de bergen / oock komt
men hier op de plepne by den Jor-
baen tot aenden Jericho.

Wijmpien van Zephet / is de
Stadt Galgala / daer de kinderen
Israellangen tijt ghewoont heb-
ben / als sy over den Jorbaen wa-
ren gekomen / ende sommige van
haer wierden daer besneden. Een
halve mple van daer tegen Jeric-
ho / is den Berch Quarentene /
daer onse Heere vertrich daghen
ende nachten op vaste / eenen ho-
gen berch / ende swaer op te klim-
men. Maer op eenen anderen
Berch is hy aengevochten gewor-
den van den boosen pyant / welc-
ken Berch drie mple van desen
lept / in der woestijne by Berch El
ende Har. Onder den Berch Qua-
rentene / by de twee hoochsteuten
verze / vloeyt de Fonteyne Helisei /
by Galgala henen / ende dryft
oock sommighe groote meulens /
ende vloeyt daer na by Jericho in
den Jorbaen / waer af oock bo-
ven gesept is.

Galgala.

Quarente-
ne den
Berch /
waer op
Christus
gebast
heest.

En halve mple by Galgala / is
dat dal Achoz / waer in den selben
Achoz gesteenticht wert / van dieste
wegen / so geschreven staet Josue
in 't 7. cap.

Dat Dal
Achoz Jos.
7.

Epcaus een mple van Galga-
la tegen het Oosten / is de Stadt
Jericho voortijts groot geweest /
maer nu geheel kleyn / nauwe acht
hup.

Jericho
geheel ge-
destrueert.

hupfen hebbende / ten is niet een
Dorphen geïck / ende alle hepli-
ge plaetsen daer in verniet. Twee
implen van Jericho / by de doode
Zee / is dat vleck Bethagla ghe-
naemt / daer de kinderen van I-
sraël haren afgestorven vader Ja-
cob beweenden ende beklachden /
als sy hem upt Egypten in zijn
Graf voerden / daer men af leest
Genesis int 50. capittel / ende dat
selve vleck en is niet meer dan een
myle van den Jorbaen. Van Je-
richo drie implen van den Jorbaen /
is de doode zee / die oock een Meer
Asphalti / dat is / peet / oft spie-
ghel-hera / oft oock een zee des
souts genaemt wort / daer in vooz-
tijts Sodoma ende Gomorra ge-
legen hebben / ende dat scheidt Ju-
deam ende Arabiam de landen /
ende daer ontrent zijn de landen
Moab ende Ammon / ende den
Berch Seir / ende streckt hem tot
aen den Berch Cadesbarne / ende
de woestijne Pharon. Men toont
oock daer by teghen het Oosten /
den berch Moab / die voortijts Pe-
tra deserti / dat is eenen steen der
woestijne / wert genaemt / maer
nu heet Crach een weerlijck slot
van Balduino eenen Christelij-
cken Coninck te Jerusalem ghe-
bout / daer nu den Soldaen zijn
schatten Egypti ende Arabie be-
hout. Twee implen van het Slot
Crach is Neapolis een Slot / nu
een steen ghenamt / eertijds een
Hoofst-slot des gantschen landts
des anderen Arabie / ende hier
voortijds Ar / ende was in den
Torrent Ozon gelegen / aensloo-
tende de landen Moabitatum en
Amozorum. Seer na daer by is
de plaetse / daer Balaam py dat

geberchte Moab wert gelept / om
de kinderen van Israel te ver-
bloecken. Vijf implen van Jeri-
cho / is dat stedeken Segor / onder
den berch Engaddi / tusschen
welck ende der dooder Zee / is de
font-culonne / in welke de hup-
vrouw Loths verandert wert / al-
somen leest Genesis int 10. capit.
ende men moet groten arbeit heb-
ben die te sien.

Atem de doode zee heeft in der
bzeede / haer van 't Oosten stre-
kende / ses implen / in der lengde / die
haer streckt van het Noorden tot
het Zuiden / seggen de Sarace-
ni / datse vijf dach reysen heeft /
geheel seer dupster / als een schou-
we der Hellen. Veel ander dingen
worden van dese doode zee gelept
ende gheschreven / die ick nu vooz-
by gae. Nochtans hier is te mer-
ken / dat van den dorp deser zee /
dat gantsch dal / dat voortijds
Illustris hier / (dat is te seggen /
een doozluchtich en overtreffelijck
dal) nu gheheel onnut ende on-
vruchtbaer geworden is / also dat
tet noch loof noch gras vooz-
bzengt / de gantsche bzeede vooz-
die vijf oft ses implen wijt is / dan
alleen by der Stadt Jericho / daer
sommighe haven vruchtbaer zijn /
van de Fonteynelijcken / van wel-
ke boven gheschreven staet. Daer
upt machinen merken / de strenge
gerechtigheyt / ende dat verschre-
kelijck oordeel Gods / die de sonde
der Sodomiten soo langhen tijdt
strengelijck verbolcht ende straft /
dat oock dat aenslootende land so
veel dupsent Jaren moetsyden de
pyne der onvruchtbaerheyt. Want
oock de Berghen / ter slincker sy-
de de doode zee aenroerende / ge-

Bzeede en
lengde der
dooder zee.

Engghen
schap der
dooder zee.

heel onbuchtbaer ende doyre zijn/ ende verze ontrent dese zee / alsoo verze als den domp daer af komende/voortdzingen mach. Somme segghen / dat den Jorbaen sijn water der dooder zee niet en vermenghe oft mede deelt / maer dattet eert daer henen komt / van der aerden verslonden wort. maer de Sarzacen en seggen voortwaer / dattet daer in ende daer upt gaet / Maer niet verze van synen uptganch wordet verslonden van der aerden. Dese Doode zee wast ooc by tyden / als de sneeu vergaet / op de berghen Libano ende andere / ende als den Jorbaen ende veel ander Cozzrenten toenemen in watern van den regen / d'welck altemaal upt den Jorbaen in dese zee bloept.

Men vint oock spiegel-herst / oft perck / dat hen in de gront deser zee vergadert / dooz de winden te samen ghedreven / hanget aen malhanderen / ende dooz kracht der winden aen 't landt ghestooten / wordet uptghetrocken in grooter menichte / ende is heylsaem ende goet tot medecijne / ende is oock so hert / dat men niet wel en kan wecken / dan met bloet der bynnen kranckheyt / ende hiet Joots spiegel-herst / daermen af leest Genes. in 't 14. capitt. Hier mede sy genoegh gesept van dese doode zee.

Drie mple van der Stadt Galgale boven ghenaeamt / oock drie mple van de Pontepne Helisei teghen het Poozden / is de Stadt Hai / die Josue bestreet somen leest Josue int 6. capitt. Een mple van der selver stad is Beth-El voortz. Lusa genaemt / in den ghe-

slachte Benjamin / daer Jacob den Patriarch / als hy bloot van het aengesicht zijns broeders Esau eenen steen onder sijn Hoofte leide / ende sliep / ende aldaer een leeder sach / die van der aerden tot aen den Hemel ginck / &c. als geschreven staet Genes. int 28. cap. ende gaf deser stad den name Beth-El.

Een mple van daer teghen het Zupden tegen Rama / oock Silo genaemt / is eenen Palm / waer onder begraven is Belboza / die voortz. dat volck Israels lange regierde / ende seynde Barach tegen Zizaram / om hem te bestroden ende te beoosloghen op den berch Chaboz / Judic. 4. Twee mple van Beth-El van Jerusalem drie mple / niet verze van Rama Benjamin is den merck Anatoth / voortz. den Priesteren toebehoorende: een kleyn vleck: van waer Jeremias de Propheet geboren is. By Anatoth tusschen Oosten ende Zupden begint de woestijne tusschen Jerusalem ende Jericho / dat nu de Woestijne Quarantene heet / ende streckt hem over Galgala boven verhaelt / tot aen de Woestijne tegen Cecuam ende Engaddi by de doode zee / boven de doode zee tegen het Westen / by eender mple van 't stedeken Segoz climmen op den Berch Engaddi / waer op David voortz. hem oock verborghen heeft / doen hem Saul verbolchde. Om den selven Berch Engaddi ende boven op hem / was voortz. een Balsam Wijn gaert / maer doen Herodes de groote genaemt leefde / doen nam de Coninginne Egypti Cleopatra &c.

Hai.
Beth-El
voortz.
Lusa ghe-
naemt.

Anatoth.

De Woestijne
Quarantene / tusschen Jerusalem ende Jericho.
Engaddi.

genaemt / den selven wijngaert /
ende liet de stocken upt trecken /
ende in Babiloniam Egypti voe-
ren / ende dede dat Herodi te spyte /
dooz gonst / ende met wille An-
thonij des Kepsers. Daer zijn
noch tot deser tijdt Edel Wijn-
gaert-planten op den berch En-
gaddi / maer de Sarzaceni en ach-
ten haerder niet / so en is daer oock
geen Christen mensche diese cert.
Onder Engaddi by de doode zee /
zijn seer schoone boomen / maer
haer vruchten als mensche opsnijt of
breekt / zijn inwendich vol stof en
asschen / als oock voorsept is. I-
tem der bergen Engaddi zijn seer
hoog ende wonderlyck ghestelt /
met groote steenrotzen ende diepe
dalen omringht / de welck oock
grouwelijck is te aensien. Van
Jericho vier mylen teghen het
Westen / is dat Slot Adomijn /
waer by dien die van Jerusalem
na Jericho gaende / onder de
Moordeners quam / daer afleest
Luce int 10. cap. v Welck noch
tot dese tyden veel geschiet / ten sp
datmen gelepde gebuyckt / mits
welck de selve plaetse van bloet-
bergietinghe synen naem ontfan-
gen heeft.

Van Adomijn twee mylen tegen
het Westen / is Bathurin de stadt /
van den geslachte Benjamin / van
welcker stadt Semei den boofden
man ghebozen was / die David
verbloecte doen hy bloot vooz
t aensicht zijns soons Absolon /
daermen afleest int tweede boeck
der Coningen int seftende capitt.
Ende daer is een seer schoon slot
op eenen hoogen berch geleghen.
Onder dat selve Slot in 't dal te-
gen het oosten op de gemeyn stra-

te van Abdomin / is eenen steen
Beon geheeten des soons Ruben /
groot als eenen Oben / ende sijnt
marber-steen te zijn. Van Ba-
thurin teghen het Westen twee
hoog-schutten berze / is dat Ca-
steel Marthe ende Marie / Betha-
nia genaemt / vooz welck min dan
een steen-woyds berze / by eender
Cisterne op den velde / toontmen
de plaetse / daer Martha ende
daer na Maria / onsen Heere Je-
sum nae Bethaniam komende /
te gemoete liepen / als hy Laza-
rum verweckte / daermen afleest
Joannis int 11. Tot Bethania
toontme noch dat huys Simonis
Lepposi / daer onse Heere in sadt
ende adt / doen Maria Magdale-
ne tot hem quam / met haer byn-
gende een Alaster busse vol salve /
ende stont achter sijn voeten / hem
de selve wasschende met haer tra-
nen / ende dzooghende met haren
happe / kussende met haren monde /
ende salvende metter salve / Luce
int 7. cap. maer dat huys Mar-
the / waer in onse Heere dickwils
wert geherbercht met sijn Disci-
pulen / is daer na tot een kercke
gebout geworden / ter eeren Mar-
the ende Marie gewijt. Daer dat
graf Lazari / daer hy upt quam
verweckt zijnde van Jesu / is niet
berze van deser kercke / ende daer
is een tamelijcke Capelle ghe-
maect / ende dat Graf met mar-
bersteen overtrocken / het welck
Graf de Sarzaceni oock seer ee-
ren / om het teekens wille aldaer
geschiet. Item / somen van Be-
thania gaet na Jerusalem / niet
men daer de stadt niet so haest /
mits dat den Olijf-berch daer
tusschen lept / maer men moet te

Bethania.

Sarzaceni
eeren oit
graf Lazari.

Schoone
vruchten
van bome-
nen vol af-
schien

vooren een kleyn heubvelken op-
 klimmen / dan sietmen een deel der
 hepliger Stadt met den berch *Spi-*
on / ende alsinen dat selve bergs-
 ken afgaet / so wort de Stadt we-
 derom verborren. Item / onder
 den *Olijf-berch* by *Bet-phaghe*
 dat *Doop* / d' welck men noch
 tans ter sijncker hant eenen steen
 woyp weechs verlaet / gaetmen
 een kleyn straetken op / omgaet
 den *Olijf-berch* / ende komt aen de
 plaetse / daer onse Heere op den
Palmdach op den *Efel* sadt / om
 in de Stadt te ryden / ende aldaer
 ginsleert oft blickt de Stadt *Jeru-*
salem met den Tempel *Salomo-*
nis ende des heplighen *Gras* /
 met ander heplighe plaetsen / ende
 also komtnen onder aen den *O-*
lijf-berch daer de scharen der ver-
 bygaende ende nagaende songen :
Osanna &c. Ende onsen Heere
 vrylych in-lepden na *Jerusalem* /
 hoe wel hy bitterlych weende over
 haer. Men gaet oock voer by de
 plaetse beneden int *Dofken* / daer
 hy badt ende bloedich sweet swee-
 te / ende daer na ghevangen wert
 by *Bethsemani*. Ende somen
 ober den *Tozrent Cedron* komt
 gaetmen op *Golgatha* den *Berch* /
 daer hy wert gekruyst / &c.

Golgatha
 daer onse
 Heere ghe-
 kruyst
 wert.

Spi.

Gabaon.

Om voortaan te beschrypen dat
 oberbypende deel des heplighen
 lants / datter noch meer is / is te
 merken dat twee mplen van *Jeru-*
salem den berch *Spi* is / op
 welcke plaetse de *Arche Gods* lan-
 ge tijt was / ende oock den *Ca-*
bernakel des getupchenis / dien
Moses in der *Woestijne* hadde
 gemaecht. Een kleyn mple van
 daer is de stad *Gabaon* / van den
 geslachte *Benjamin* / op den voer-

naenden berch liggende. De voer-
 gers deser stad hoorende alle din-
 gen / die *Josue* gedaen hadde /
 de steden *Jericho* ende *Hai* / sepi-
 den boden tot hem / met oude clee-
 deren ende sijnen / ende herdt
 broot / in sulcker voege / als oft sy
 van verzelanden waren gecomen /
 genade begeerende / als men leeft
Josue int 9.

Van *Jerusalem* vier mplen te-
 gen 't *Westen* / is dat *Casteel* *E-*
maus / nu *Picapolis* genaemt /
 dwelck upt het *Evangelium* *Luce*
 wel bekend is.

Emaus.

Drie mplen van *Jerusalem* on-
 der den berch *Spi* is de *Plecke*
Bethoron / van den gheslachte *Bethoron*.
Benjamin / van welck oock ver-
 meldinghe geschiet in de boecken
Josue ende *Machabeorum*. Van
Jerusalem vyfde-half mple tegen
 het *Westen* / is de Stadt *Caria-*
thiarim / een van de steden der *Caria-*
Gabaoniten / daer de *Arche*
Gods 20. jaer in was / als sy
 van de *Philistinen* wert weder ge-
 bracht.

Caria-
thiarim.

Twee mplen van daer is de
 Stadt *Lachis* / oock voortijds
 een van dien / welck den *Hepden-*
sehen *Coninck* *Sanacherib* bele-
 gerde / ter tyt des *Conincks* *J-*
saels *Ezechie* / also men leeft 4.
Reg. in 't 18. cap. / ende behoort
 oock totten geslachte *Benjamin*.
 Twee mplen van *Caria-*
thiarim is de Stadt *Bethsames* *Jude* / also
 gheheten tot onderschept eender
 ander Stadt / oock *Bethsames*
 genaemt / die in den gheslachte
Reptalilept / ende daer de *Set-*
miten ter we sieden / op den veldre
 inden *Dogst* / ende de *Arche* *Gods*
 van *Accaron* / weder ghebracht
 wert /

Wijflich Wert / storbender van de Bethfa-
dusfent en nutten 't seventich mannen / ende
70. Beth- wijflich dusfent menschen / vant
famiten gemeen volck / om dat sy de Recke
hastelich Gods bloot hadden gesten / als
gestorben. men leeft int eerste boeck der Co-
 ningen int 6. cap. Van Jerusalem
 10. mylen tegen 't Westen / is Ra-
 mathasophim / liggende op den
 berch Ephyraim / t welck doch
 geenen berch en is / maer een effen
 velt also genaemt. De selve stadt
 heeft oock geheeten **Thoma-**
thia, van welker Joseph den Goelen
 was / die onsen Heere Jesum
 heeft begraven. Van daer was
Samuels oock Samuel den Propheet van
graf. geboorte / ende licht daer begraven
 nu heet Ramula.

Van daer drie mylen tegen het
 Westen / is de stadt **Toppa** / oock
Toppa, Tapha genaemt / daer Jonas in
 een schip ginck / willende vlieden
 van den aengesichte Gods / also
 men leeft in zijn Propheetie int 1.
 cap. Daer heeft ooc eertyts S. Pe-
 ter gewoont / ter herbergeliggende
 by eenen genaemt Simon / die
 was een Leertouwer / diens huys
 by der zee was / daer afleest men in
 de werken der Apostelen int 10.
 cap. Onder Tapha is **Jammia** /
 een ander haven aen der zee / voorsz-
 tijts dat Jootsche lant toecomen-
 de. Twee mylen van Tapha te-
 gen het Zuiden / welke haben
 Judas Machabeus gewan ende
 verbrande / met al de schepen al-
 daer / alsoo / dat men dat vier tot
 Jerusalem sacht / so men leeft int
 tweede boeck Machabeorum in 't
 twaelfde cap.

Van Jerusalem twee mylen te-
 gen het Zuiden is de Stadt **Beth-**
lehem / wel een weerdich bleck /
 niet alleen van wegen der geboor-
 ten des Propheetes Davids / maer
 Christi Jesu onses Heeren / die
 beyde aldaer zijn geboren gewor-
 den. Eenvol eermen daer coont
 gemoetmen dat Graf Rachelis
 Jacobs Hup/vrouwe / op de rech-
 te handt by den wech / waer ober
 Jacob oock een gesicht tot eenen
 tittel liet maecten / 12. groote stee-
 nen op 't Graf settende / nae 't ge-
 tal der geslachten Israels / welcke
 steenen noch daer zijn. Men
 vint oock aldaer sommige swarte
 steenkens / in der voegen als Ci-
 ceren van gedaente / die plachten
 de Pelgrims op te lesen / ober
 mits sommige wonder-werken /
 die daer souden geschiet zijn. Ces-
 gen der stadt Bethleem is den to-
 ren **Ido** / ofte de Herdt genaemt /
 daer Jacob voorszijds by mylen
 lang gewoont heeft / na het ober-
 liden zijnder hup/vrouwen Ra-
 chel voorszijds. Van Bethleem
 5. boochseuten verze / is de
 plaetse / daer de Herders / die daer
 in der nacht de geboorte Christi
 wachten / sagen ende hoornden de
 Engelen singen : Gloria in excelsis
 Deo, dat is / Eere sy Godt in der
 hoochde / de welke henlieden oock
 verondichden geboren te zijn den
 Salichmaker der Werelt. Beth-
 lehem leyt op eenen hoogen berch /
 maer enge / welcks lengde is vant
 Goffen teghen het Westen / van
 den Westen is den nederganch /
 ende daer is oock de Cisterne by
 der Poorte / upt welke David
 begeerde te dincen / als hy in
 eenen strijt was tegen de Philiste-
 os / ende dat drie van de sterckste
 mannen upt zijnder Ridderchap
 doot de vanden met gewelt dion-

Gen /

Christus
Jesús ge-
hoorte
plaetse.

gen / ende schepten water upt de
selbe Cisterne / ende brachten Da-
vid / die nochtans niet en brach /
also men leeft int eerste boeck Pa-
ral. int 11. Capittel. Maer aen 't
epnde der stadt tegen het Oosten /
onder een steenrotze / was by der
Stadt - mueren / (ende na des
selfs lants seden / isst geweest ee-
nen stal) hebbende een kribbe in-
eenen steen gehouwen / also men
daer gewoonlyck kribbe maecht /
daer is gebozen geworden van der
maecht Maria / ende opgegaen
de Sonne der gerechticheyt / Chri-
stus Jesus onsen Godt. Even-
wel by de voornoemde steenrotze /
is een andere noch grooter / 4.
schoenen verze van den voorszepde
onder welcke de kribbe was / daer
dat hint Jesus terstont wert in-
gelept / door den Osse ende Ezel
met slechte doerckens omwonden /
maer so my bedumckt / en ist niet
meer dan een steenrotze geweest /
ende daer is een deure int midden
door gemaect gheworden / door
welcke men noch van der Capelle
int Choor gaet. Ende totter
plaetse der geboorte ons Heeren /
gaetmen upter kercken in de Ca-
pelle 10. trappen neerwaerts /
welcks oorsaecke boven aen ge-
teekent is / ende de selve Capelle
is gemaect inwendich met upt-
gehouden werck / ende met mar-
bersteenen is dat plaveysel beset
ende seer costelyck gemaect / daer
in bintmen noch een deel van der
kribbe / daer Christus ingelegen
heeft. Bernaert van Beedenbach
ende Hans Doecker van Doeren-
berch seggen / dat sy noch geen
mensche gesien oft gehoozt heb-
ben / die daer sepde / dat hy deser

kercken gelijck gesien hadde / also
aendachtich ende costelyck als de
kercke tot Bethleem is / want in
haer zijn seer veel ende groote Edel
marbersteenen calomnen / na vier
ordeningen ghestelt / daer toe de
upterlycke kercke / dat schip der
kercken genaemt / boven de calom-
nen tot aen de balcken / is ghe-
maect van schoon adelyck ende
uytgehouden werck / van alle
Historien van 't begin der Werelt /
tot aen den jongsten dach. Oock
dat gantsch opper padement der
kercken is van marbersteenen me-
nigerlep verwen beset / van schoon
schilderpen seer wel verciert / al-
temael soo costelyck / dat veel
mepnen / dattet niet geschat wer-
den en can. De Sarraceni ee-
ren alle kercken onser liever vrou-
wen / maer bysonder dese tot
Bethleem. Van Bethleem een
half mple teghen het Westen / is
een dorphen met name Bezech /
daer voortijds den besten Wijn
wiesch / die in dese landen was.
In welck dorphen oock van de
kinderen Israel gebangen wert /
den Coninck Abonibezech / en heb-
ben hem handen ende voeten afge-
houwen / de welke alsoo sprack /
doen hem sulc geschiede : 't seven-
tich Coningen moesten onder mijn
disch de bypseligen soecken / doen
hen oock handen ende voeten
wierden afgehouden door my /
also ick gedaen hebbe / so heeft my
oock Godt toeghevoecht. Alsoo
voerden hem de kinderen van Is-
rael na Jerusalem / ende sterf hy /
alsomen leeft int Boeck Judicum
int eerste cap. Van Bethleem ses
milen teghen het Oosten / bo-
ven de daode Zee / is den Berch
En

Seer cos-
telijcke
kercke te
Bethleem

Bezech

Judic. 1.

Engaddi / van welken boven geschreven is. Van den selven drie mpen teghen het Zupden / is den heubel **Achile** / op welken namaels dooz Herodem een seer weerlych Slot gebout wert / **Mesida** genaemt. Aen dit eynde heeft **Dabid** dickmaels verborrogen gelegen met sijn ghesellen / doen hem **Saul** socht te dooden / alsoomen leeft int eerste Boeck der Coningen in 't 23. cap.

Van **Bethleem** twee mpen teghen 't Slot voorsept / is de Stadt **Chesua** op eenen Berch liggende / van waer de Propheet **Amos** geboren was / die daer begraven is / den welken de Coninck **Ochazias** met een colbe liet doot slaen. Aen dese plaetse stoot de Woestijne **Checue** ghenaeamt. Tusschen **Chesua** ende **Engaddi** / licht een dal des segens geheeten daer **Josaphat** een Coninck **Juda** sreet tegen **Jonias** een **Amonitas** / en overwanse. Een mple weechs van daer teghen den berch **Quarentene** / is een Slot van **Herode** den grooten gebout / d' welck **Herodium** heet / seer hooge liggende / daer oock den selven **Herodis** begraven is / als **Josephus** seyt.

Drie mpen van **Chesua** / is een vleck **Zyp** genaemt / by eender woestijne oock also geheeten / daer hem **Dabid** seer dickwils heeft verborrogen upt oorsake boven verhaelt / somen leeft in 't eerste boeck der Coningen in 't 26. cap.

Daer aen stoot een ander **Woestijne** tegen het Zupden / die heet **Baon** / in de welcke den Berch **Carmelus** is / daer oock **Babal Carmelus** woonde / die **Dabids** **Boden** verachte / diens hupsbrou-

we **Abigal** / **Dabid** na sijn doot te houwelijche nam / als men siet in 't eerste Boeck der Coningen int vijf-en-twintichste cap.

Daer aen stoot den Berch **Seyr** in **Idumea** in dat lant ghelegen / d' welck landt hinderen van **Israel** langhen tijdt moesten omme trecken / als **Deut.** int 3. staet geschreven. Aen de selve Woestijne **Baon** stoot tegen het Zupden dat **Lant Amelech** / d' welck **Saul** van **Godt** bevolen wert geheel om te keeren / ende alle menschen daer in te dooden / somen leeft int eerste der Coningen in 't 15. cap.

Dooz dat selve lant **Amelech** tegen eenen arm der doode Zee / is **Cadesbarne** / van waer **Moses** seynde 12. **Bespieders** om te besien dat lant **Chanaan** / tot welcke hy oock seyde / dat sy dat landt seer nauwe souden bespieden / hoe vruchtbaer dattet ware / Item hoe sterck dat volck / ende hoe vast de steden &c. Ende souden hem bzingen van de vruchten des selfs lants : Als sy oock deden / in 't wederkeeren met hen bzingende een groote dzyve aen eender stenge / also dit bet beschreven staet int Boeck **Num.** int 13. cap. **Widaer** namelijk te **Cadesbarne** hebbende hinderen van **Israel** langen tijdt gewoont / ende daer na den berch **Seir** om trocken so boven staet. Van **Bethleem** 3. mpen teghen 't Zupden / is dat dozpken **Bethzacha** / hooge ghelegghen / waer by een ander dozpken licht / **Rama** genaemt / op eenen hoogen berch daermen dat gantse lant **Arabiam** / tot aen den Berch **Seyr** ende alle steden sien mach / ende de doode Zee / ende alle de eynden daer hem

Seyr eenen Berch Idumea.

Amelech. Reg. 15.

Cadesbarne ne Rama. 13.

Bethzacha.

hem David eertijts in onthouden heeft / daer toe den Jor daen tot aen Bethyn / ende tot aen den Berch Ubarim. Item dat gantsche landt aen de groote zee van Toppe aen tot aen Gaza ende Bersabee / ende dat gantsche lant Philistim. Van Ramathasophim over / ende Accaron / ende Azotum / Jamniam ende Ascalonem / met der gantscher plepne onder den Berch Juda. Van Ramathabozon sept / is Mambze daer Abraham langen tijt ghewoont heeft / daer hy oock sittende by den selven Boom onder de deure sijn Tabernakels / drie mannen sach den berch a fkomende / ende aenbadt eenen / ende leybese in sijn huys / als men leest Genes. int 18. cap.

Mambze
Genes. 28.

Ebron.

Een halfmyle van daer is Ebron de oude stad / tot deser tijdt gheheel ghebestruuert / ende woest ende vol groote ende verballen gestichten / waer upt wel blyckt / dattet voortijds een heerlycke stad geweest heeft.

Eenen booch-scheut verze van daer licht Ebron de nieuwe stad / op die plaetse gebout / daer die dubbel speloncke is / daer Adam ende Eva / Abraham ende Sara / Isaac ende Rebecca / Jacob ende Lea begraven ligghe. Daer heeft voortijts geweest een Domhercke oft Wysdom / doen die landen noch onder de Chyzenen waren / maer de Sarzacen hebben nu daer een sterke bevestinge gemaect.

Van de dubbel speloncke tegghen het Westen / also verze als enen gheven hant-booge schieten mach /

is den acker Damascenus ghe-naemt / daer Adam van Godt is ghefozmeert gheworpen / welcken acker roode aerde heeft / diemen mach bupghen ende upptrecken als wasch / die boeren de Sarzacen op hemelen in Egypten / in Ethiopiam ende ander landen vooz seer kostelijcke specerpe verhoopende / ende hoe wel sy veel van deser aerden wech voeren / noch schijnt dat gedelf kleyn ende wepnich te zyn / want men gheloofwerdich sept : dat altyts / watter over een Jaer gegraven is geworpen / dooz d' ander jaer wonderbaerlijck weer ghebult wordet. Men sept oock / dat / wie van deser aerde by hem heeft / van geen onvernuftrige dieren ghequetst en mach worden / daer toe behoedet sy den mensche vooz schadelijcken val. Dat dal ontrent Ebron is seer vruchtbaer ende boven maten lustich. Eenen goeden steenwoyp van den voorszepden Acker is de plaetse daer Chaim spnen broeder Abel doode / als men leest Genes. int 4. capitt. Niet verze van daer is een steenrotse / waer in Adam ende Eva de moort haers soons Abels hondert Jaer lanch (soomen sept) hebben beweent / ende dat in de selve speloncke haerder bepder leger-plaetsen noch zyn / en daer is een guelende Fonteyne in / daer sy af gedroncken hebben / en dat hol heeft dertich voeten in de lengde / ende dieghelijcks in de bzeede. Van Ebron twee mylen tegen het Zuiden is de Stad Dabir / oock Cariathsepher genaemt / welke Ottoniel Calephs broeder wan / daerom hy (te weten Caleph) hem sijn dochter te houwe-
lijcke

Damascenus
van den
Acker.

Dabir.

Josue. 12.

lijke gaf &c. Almen leest Josue. int 15. capittel. Van Chyon twee mplen tegen het Noorden / is de plaetse Heelleschol ghenaemt / een dal der tranen / oock een beke der dypben / wat van daer naemen de bespieters van Mose uptghesonden / soo hier vooz vermelt is / de Wyntranche met sijn dypben / de welcke twee manne aen een stenge dzoegen / oock namen sy van haer Granaet-appelen ende Drogen &c. Ter slincker handt van dit dal by een half mple weechs / is de beke: waer in S. Philippus de Apostel / den Mooz der Coninginnen Candacis dienaer doopte / Acto. 8. Van Heelleschol vier mplen teghen Jerusalem / is dat hups Zacharie / waer in dat S. Johannes Baptista geboren is / ende daer Maria Elizabeth groete / als oock boven aengeruert ge worden is.

Van daer tegen het Noorden is Nobe / eertjts een stadt der Priesteren geweest / die nu Bethenopol heet / daer Dabid van Abimelech nam dat sweert Golie Jeshai / daer hy hem mede gedoot hadde / &c. almen leest int eerste boeck der Coningen in 't 21. cap.

Van Bethleem een wepnich meer dan een mple tegen Cecna der stadt / is dat graf des heyligen Wits Charioth met sijn Monicken / die altemael doen hy storf met hem stozben / ende derwaerts heeft voortjts een groot geloop geweest.

Maer van Recon voozby gaende vier mplen tegen 't Zuiden / is de stadt Caipha / onder den berech Carmelo liggende,

Die mplen van daer is dat vast slot den Pelgrim ghenaemt / int herte der Zee gelegen / eertjts der Ridderfchap des Tempels toebehoozende. Vier mplen van daer is de stadt Cesarea / voortjts een Hooft-stadt in den lande Palestijne geweest / oock ter tijdt als die landen noch onder de Christenen waren / so was daer een Aertsbisdum. Dese stadt hiet voortjts Doz / daer na Pyrgus stratonis / maer Herodes de groote als hyse weder vernieuwede ende beterde / noemde dese den Keeser Cesari ter eeren Cesaream / van welke Josephus veel schrijft. Tegen het Westen woort sy omringt met de groote zee / tegen het Oosten met eenen soeten poel / waer in veel Cyrocodilli zijn / sy is voortjts seer vast geweest / maer nu geheel gedestruert.

Sanctus Philippus heeft daer gewoont / ende sijn vier dochteren alle maeghden en Propheetessen / Act. in 't 11. cap. S. Petrus heeft oock in deser Stadt gedoopt / Cornelium des Keesers Ampt-man / die den eersten Bisschop daer in geweest heeft / also men leest in 't voornoemde boeck in 't 10. cap.

Sanctus Paulus heeft oock vooz den Coninck Agrippa ende den Ampt-man Felice tegen den cloechen Cael-spzeker Tertullum hem selven seer vernuftelijc ontschuldicht ende verantwoort Acto. 24.

Van Cesarea der Stadt drie mplen teghen het Zuiden is dat dozp Assur geheeten / maer voozmaels Antipatrida van Herode Antipatre / van welken het ghebout wert. Van daer vier mplen tegent Oosten / is een stadt Ma-

P p p verich

Heelleschol.

Provincia
en
Land-
schappen
van Acca-
ron tegen
zuden.

Cesarea

Nobe.
Bethenopol.

Assur.

berich voortijds genaemt / maer nu Catho geheeten / certijts toebefhooyende den geslachte Manasse / niet verze van den Berch Saron gelegghen / daer upt hebben de Sarraceni dat Slot den Belgrim boven verhaelt bestreden.

Saron. Van daer tegghen 't Zupden is den Berch Saron / ende de blecke Sarona. Van Assur zijn acht mplen tot Joppe aen de zee liggende / van welck men daer boven veel gesep heeft.

Beth. Vier mplen van Joppe is de Stadt Beth / niet verze van der zee gelegen / eertyts van de steden Philistim / daer begint egyptijck dat lant Philistim / maer nu is sy een cleyn dozpken / ende heet Abilin. Twee mplen van daer is Bethsames Juda / een stadt van welcke boven gesep is.

Accaron. Van daer 4. mplen tegen 't Zupden / niet verze van der zee / is de 2. stadt van de steden Philistim / Accaron genaemt / nu oock een cleyn dozpken.

Azotus. Vier mplen van daer is de derde stadt Palestinozum / Azotus genaemt / oock nu een cleyn dozpken / een mple weechs van der zeeliggende. Twee mplen van Joppe is de stadt Lidda oft Dispolis / van welcke oock daer bovengesep is / de stadt Lepula en is niet verze van Lachis.

Azecha. Drie mplen van daer is de blecke Azecha / ende Maceda een stadt / welcke Josue bepde wan / daer haer oock vijf Coningen verberchden in een Speloncke die Josue daer in vinck / so men leeft Josue int 10. cap.

Zerhoz. Drie mplen van daer is de stadt Zerhoz Jude / niet verze van Mo-

be / daer Dabid Goliath heeft gedoot / als oock boven geschreven is / ende soo men uptgheduckter vint in 't eerste boeck der Coningen / int xvij. cap. Van Nobe zijn drie mplen tot aen Emaus. Anderhalve mple van Emaus gaet men dooz dat Dal Raphaim genaemt / neffens den hupse Zacharie henen / ende coomit tot een seer weerlijck Slot Bethzura ghe- **Bethzura.** naemt / dwelck de Machabei hier voortijts gebout hebben / ende licht een halve mple van Jerusaleem.

Azalon. Van Azotus sesse mplen / is Azalon de vierde stadt Philistinarum / aen de zee gelegen / ende heeft een fozme eens halven Circhels / seer weerlijck geweest / daer nu de Sarraceni een groote vestinghe hebben.

Gaza. Van daer vijf mpleg tegghen 't Zupden / is de stadt Gaza / oock aen de zee gelegen / ende heet nu gemeenlijck Gazera / ende dooz haer gaet de strate in Egypten lant / als hier na int tweede deel byzonder wort beschreven.

Bersabee. Van daer zijn vier mplen tot Bersabee / die nu Gallijn heetet / ende eyndt Judeam ende dat be- **Bersabee.** laofde Landt tegen het Zupden. Daer hebben Abraham ende Isack langen tijt gewoont / also men leeft Genesis int derthiende capittel / ende is anderhalve dach repse verre van Chbron / als oock Gaza.

Bethzura. Van dese Landen ende Steden volcht de groote woestijne / die haer streckt tot de kibiere Egpti / Nilus genaemt / in welcker woestijne de kinderen van Israel veel tijts geweest hebben / van d' een eynd

epnde tot d'ander treckende/ waer af hier na int tweede deel bree-der geseyt wordt. Daer mede 3p ge- noech geseydt van den hepligen Lande ende alle Steden/ Vle-ken/ Sloten ende Dorpen daer in begrepen.

Van de Bergen Israëls op 't eerste int gemeyne.

Nademaal der Stadt Jerusa- lems fondamenten in heplige Bergen gesetst zijn/ (als Da-uid seyt) soo hebbe ick geoordeelt niet onbegrepen te zijn/ van den Bergen Israëls een cleyn wep- nich te schryven/ nae de beschry- vinghe des gantschen Lantschaps/ die hier voorgeselt is. Gemerckt oock dat in de heplighe Schrift dickwils vermeldinghe geschiet van alsulke Bergen/ daeromme is mijn meynunge/ ten eersten int gemeyn/ ende namaels int byson- der het wat daer af te segghen. Evenwel is te vooren aen te mer-ken/ dat de Berghen Israëls/ ge- meynlyck albergen des geloofden Landts heeten/ 't 3p dat sp over dese 3pde des Jorbaens/ oft over gene 3pde zijn. By tyden verstaet- men oock by de Bergen Israëls/ dat geheel Lant der thien geslach- ten twelck daer bergich was/ by- sonder in den geslachte Dan ende Ephraim/ want hen de thien ge- slachten den naem Israel byson- der hebben behouden/ van der tijt der versloozinghe des konincs I- sraëls/ onder den Coninck Robo- am/ also men daer af beter vericht vint/ int derde Boeck der Conin- gen cap. xij. Dese Bergen in I- srael waeren seer wepdergich ende

byuchtbaer/ van Olijf-boomen/ Wyck-boomen ende andere/ &c. oock seer heylsamen Crupden/ wel- rieckende Specerpen/ ende crach- tige wortelen hebbende/ als Iud. daer af schryft: want oock dat sel- ve geheel lant voortijts van menig- gerley goeden rijk ende salich was/ als van costelicken Wijn/ van goede byuchten/ van wateren ende van Balsamen/ upt welcker oorsaecke het oock genaemt was met honich ende melck bloedich/ mits dien dat de Joden op de ber- ghen Israëls ontallich veel vleeschs/ van Schapen/ Ossen ende diergelijcke/ &c. voerden/ oock Wyen sonder getal/ over- midts de goede Crupden ende Bloemen/ van de welke sp haer geneerden ende Honich maecten/ daer toe alle byuchten ende scrup- van wegen des lochts ende veel- hepdt des goeden dauws/ seer haest ryp wierden/ oock wert in die Bergen gebonden ende gegra- ven/ Gout/ Silber/ ende meniger- ley ander Metael/ Noch blieten van deser Bergen Fonteynen en- de bloeden/ waer op oock ba- ste Sloten ghehoudt wierden/ Alderley Wilt/ hooch ende ne- der/ Leeuwen/ Tigrides/ ende andere byemde Beesten woonden op die Bergen ende in de Wouden. Maer dat ander Landt om der misdaets wille der Inwoonders/ door destructien aldaer oickwils geschiet/ is bycans geheel ende al verwoest/ ende oock (als gheen wonder) seer by onbyuchtbaer ge- worden/ bysonder van Wijn/ ge- lijck oock de bergen van haerder eerster byuchtbaerhepdt der wep- den/ verballen zijn/ evenwel in

de Schrift dickmaels vermeldinge van hen doet / so en ist niet onnut de selve / in sonderheyt na elcx aert / coztelijck te vertellen / ende een wezenlijch beter te verclaren.

Van den Berch Syon.

Syon eenen Berch in Jerusaleem.

Syon is eenen Berch van binnen der stadt Jerusaleem / op welcx hoochde de Borch oft den Thoren Davids was / tot vercieringhe ende bescherminghe der stadt aldaer geset / op d' een spide des Berchs Syon was den Tempel Salomonis als een middel tusschen der Borch ende der onderste stadt / op dat de Borch den Tempel / ende den Tempel metter Borch de stadt beschermde ende bewaerde. Vt die oorsaecke so noemt delx. Schrift dick ende menichmaels Jerusaleem een Dochter des Berchs Syons / want gelijkewys als een dochter van haerder Moeder beschermt / ende haer onderworpen is : alsoo wert Jerusaleem de onderste Stadt / den Tempel ende Borch onderworpen ende van hen beschermt. Den Berch Syon wert soo weert ende Edel boven ende vooz andere berghen geacht ende ghehouden / dat niet alleen de Stadt Jerusaleem en dat gantsche Jootsche Lant maer oock de gemeyn Christelijcke kercke van Joden ende Heydenen verghaert / dickmaels in de Propheeten ende Schriften by den naem Syon wort beteeckent / ende ten is geen wonder / want den Berch Syon was eenen berch van een groote hoochde / sterckte / vasticheyt / volheyt ende schoonheyt / daer toe eenen vruchtbaeren / seker

ren / lustigen / rijcken Berch / baer groote blipschap / volkomen gherechticheyt / heplicheyt / leere ende konste ontsprongen was / alsober geschreven staet : Dat van Syon soude uptgaen de Wet ende van Jerusaleem dat woort Gods. sulcker eyghenschappen desen Berch aentreffende / mochten wy der wel vele vertellen / d' welck ick om korthepts wille vermpde.

Van den Berch Moria.

Moria is eenen Berch tot Jerusaleem / op den welken den Tempel Salomonis gheboet is / gelijk geschreven staet int tweede Boeck Paralipom. cap. 3. Welcken Berch David van den man Ornan Jebusee / om sesse hondert pont louter Gouts kochte / op dat hy op den selven berch Godt eenen Outaer boude / te dier tijt als dat volck gestraft wert van weghen der sonde der tellinghe des volcks / door David geschiet / soomen leest in 't eerste boeck Paralipomenon in 't een-en-twintichste capittel. Op den selven Berch offerde ende badt David vooz dat volck / ende Godt verhoorde hem van den Hemel / ende sant syn wyer op den Outaer des offer / die David gebout hadde. Op desen berch offerde Abraham eenen Offer vooz Isaack / welken Godt gheheten hadde selfs gheoffert te worden / alsinen leest Genes. in 't een-en-twintichste capittel / daer de glase Hieronimi seyt over dat woort / Vade in terram visionis, &c. Dat is / gaet in dat lant des ghesichts / ende offert dynen soon op eenen berch dien ick u seggen wil /

Ec. De

Moria eenen Berch daer den Tempel Salomonis op gebout is / 2. Paral. 3.

Ec. Desen berch seggen de Ioden / dattet gheueest is / waer op namacks den Tempel Salomonis gebout is geworden / op de Hoffede des mans Ouan Jebusei / op den Berch Mozia / dat is : die omlicht / want daer is Dabir / dat is / een Gods huys / ende de Wet Gods / ende den Geest die de Propheten verlichte / ende de menschen de waerhept leerde / uptgegaen. Tot hier toe Hieronimus in de Glose. Op desen berch mepntmen Jacob geslapen te hebben / ende den Engel gesien op ende af eender ledder klimmen / alsoomen leeft Genes. in 't acht-en-twintichste cap. daer oock de Glose seyt ober dat woort : Non est hic aliud nisi domus Dei, &c. Dat seyt Jacob daeromme / want hy sach in den Geest dat daer eenen Tempel Godts soude gebout wet worden. Dese plaetse Mozia genaemt ende nu beschreuen / is eenen heuwel aen de syde des berchs Spon / ende also machmen upt desen allen merken / dat desen Berch seer weerdich is / ende mach wel ghe-naemt worden eenen Berch der Godtlijcker aenschouwinge ende openbaringe / eenen berch des Offers ende biddens / eenen Berch der Propheete ende openbaringe eenen Berch des lights oft verlichtinge / eenen berch der Engelscher besoeckinge ende Goddelijcker verschynninghe / eenen Berch der Goddelijcker ontferminghe ende genade / alsoa de Leeraers schryuen.

In de Heydenen houden den Tempel Salomonis in grooter eeren / belichten hem dach ende nacht met acht hondert Lampen /

ende en laten gheen Christen oft Onbesneden daer in. komen / gebonden zijnde moet hy sterben / sp en gaen oock selve niet daer inne dan te vozen ghedoopt / ende met bloote voeten / sp noemden hem eenen heplighen steen / ende eenen Tempel des Heeren. In 't midden van desen Tempel is eenen steen rontsomme getraellit met perser tralien / tot den welken geen Saracee hem en nadert / maer van berze aenbit / wanneer sp al schoon van berze landen om te bidden bebaert komen / want sp gheloben / somen leeft : dat Welchijeder den Priester des oppersten Godts / op desen steen bzoot ende wijn gheoffert heeft. Item dat de Propheet Jacob aldaer geslapen / ende de boden ghenoemde ledder gesien heeft / Gen. in 't 28. cap. Item aldaer op desen steen heeft David gesien dat uptghetrocken sweert des Engels / ende daer de straffe Godts / Gode af ghebeden / 1. Paralipom. 16. Item de Priesters des Tempels hebben voortijts in Israel op desen steen de offerhande (Holocausta genaemt) volbracht / de welke dat yper van den Hemel verteerde ende opleekte. Item sp geloben / dat na gemeyn seggen der Ioden / Jeremias de Propheet ter tijt der Babylonischer gebanchenissen / de Arcke Godts in desen steen besloten hebbe / tot dat den tijt der Heydenen upt ende verbult zy / te wyle soude sp onbekent blyuen. Daeromme geloben sp al noch dat de Arcke daer inne besloten is. Item sp gheloben dat Christus Iesus na veertich dagen op desen berch geoffert / ende van Symion in sijn

armen ontfanghen geworden sp.
Item dat Jesus twaelf Jaer out
zijnde / als hy sonder wete zijnder
Moeder tot Jerusalem bleef / op
desen steen gheleert ende syn eerste
School-recht gedaen heeft / daer-
omme sp. dan met grooter Reue-
rentie dese plaetse eeren / meer dan
de gemeynde Christenen / dat H.
Sacrament des Outaers.

Van den Olijf. berch.

Olijfberch
hoe van
gedaente /
waer ghes-
legen / ende
wat daer
op geschiet.

DEn Olijfberch na hy Jerusa-
lem gelegen / is also gheheten
gheworden / van de menichte der
Olijfboomen / der welcke vele op
ende om dien Berch wassen / ende
daerom wort hy genaemt van S.
August. eenen berch des Crisma
ende der salvinge / eenen berch des
lichts / der vette spysinge / mede-
cijne ende heplinge / ende dat van
wegen der boom-olpe aldaer was-
sende / die tot alle sulcx nu genoemt
dient / tot salvinge / tot het licht
tot eten / tot Medecijne / &c.

Onder desen Berch bloept
een Beke Correns Cedron ghe-
naemt / tusschen welke Beke en-
de Berch was den Hof / waer
in dat onse Heere Jesus seer dick-
maels om ruste ende biddens wil-
le ginck / daer hy oock ten laetsten
gevangen wert / ende den Hof hiet
Gethsemani / als Johannes sept
in 't 19 cap. Want voortijts on-
der desen berch een dozpken lach/
Gethsemani genaemt / ende daer
ontrent Hoben waren (Als Au-
gustinus sept) in welke onse
Heere also plach te komen. Desen
Olijf-berch was den Tempel te-
gen het Oosten gelegen / ende daer-
om wert hy 's morgens verlicht /

wanneer de Sonne opginck / maer
teghen den nacht ende dooz den
dach wert hy verlicht van den
weerschiyn der Lichten des Tem-
pels. Midts welken alle / hy bil-
lijck eenen Berch des lights heet /
want hy licht ontfinc van den
Hemel ende van den Tempel / ende
die oock des lights vperinghe
gaf dooz de Olie / als Augu-
stin. sept. Op dien berch was een
Dozpken met namen Berphage /
toehoozen eertijts den Priesters
ren.

Oock lach Bethania de Stadt
Marthe / Marie ende Lazari ter
zyden des berchs / also de glose sept
over Matheum in 't 21. capittel.
Van desen Berch voer onse Heere
ten Hemel ende sal oock versche-
nen ten Joncksten daghe om te
oorbelen levende ende doode / so-
men leest inde wercken der Apo-
stelen in 't eerste capittel. Oock
heeft Salomon op desen Berch ge-
bout sommighe Tempels den Af-
goden zijnder huysvrouwen / dooz
welcke hy bedrogen wert / als men
leest int tweede boeck der Conin-
gen in 't thiende cap. Ende daer
om wert hy oock ghe-naemt eenen
Berch der vertooringhe / als men
leest int 4. boeck der Coningen int
24. capitt. want Salomon Gode
seer vertoort / dooz sulcken daet
nu verhaelt.

Van den Berch Ebron.

EBron is eenen Berch in Ju-
dea / op welchen de vermaerde
Stadt Ebron de oude ghebout
wert / die oock die name van desen
Berch ontfinc / die doch nu gantsch
gedestruert is / daer af oock
ghe-

Ebron.

gelept is. Dat Dal deser berchs heet Mambze / waer by een ander stadt is / nieu Ebzon geheten by de dubbel speloncke ghebout. Desen berch ende stadt Ebzon wort billijk looffaem ende eerweerdich geacht / van wegen der hepligher Patriarchen / die daer van aenbegin rusten ende liggen / als boven geschreben is. Want dese stadt seer out zijnde / is seven jaer vooz de oude stadt Chamini in Egypten gelegen / gebout / als men leest Numer. cap. 13.

Wet hebben oock alrijt machtige ende sterke lieden op dien berch ghewoont / als de naekomers Enach / Sezei / ende Achaman / en Colnei / al van den stamme Enach / Josue int 15. cap. Op dien Berch opbinderde Godt een begin des Coninckrijck Davids / ende hiet hem oock daer henen trecken na den afganch Saulis / als op de seckertste plaetse in den gantschen Lande / daer woonde David seven Jaer tot dat hy tot volber heerschapppe ende regimente tot Jerusalem quam. Desen berch wert voortijts genaemt Chariatharbe / dat is / een plaetse der viere / want vier de vermaertste mannen / Adam / Abrahams / Isaac ende Jacob / met haer Echre vrouwen / daer begraven sijn / in de dobbel Speloncke / als vooz gemelt is. De Saraceni hebben nu aldaer een seer heerliche Rustscham / die sy vooz een besettinghe ende bewaringhe deses Lants gebuycken / ende en laten noch Christen noch Jode daer inne / evenwel dooz een venster machmen de begraefnisse der Patriarchen sien.

Van den Berch Bethel.

De berge Bethel in Judea gelegen / sijn na by der stadt Jerusaleim / daer ter tijdt Salomons Gods huys gebout wert / en die selve bergen Bethel sijn boschachtich met boomen beset / seer vruchtbaer / met gras ende hepsame krupden / waerom veel Herden / Hinden / ende sulcke wilt op de hooghe der selver bergen geerne woonen.

Van den Berch Garizim.

Garizim is eenen Berch na by Jericho / ende tegen hem over eenen anderen Berch Hebal ghe-naemt / op welke twee bergen de gebenedydingen ende vermaledydingen den kinderen van Israel wierden vercondicht / als sy in 't Lant van Beloften gingen / op dat sy ghepozt wierden / dooz de benedyinge de Wet te houden / ende dooz de vermaledyinge verschickt / de Wet niet te overtreden. Ende op desen berch Garizim quamen te samen de ses Edelste Geslachten met de Priesteren / om de gebenedydinge upt te roepen / als men leest Deuteronomium int acht-en-twintichste cap. Daer af oock de gewooneht quam / dat desen berch in grooter eeren wert gehouden / ende dat veel Joden daer op gingen om aldaer te bidden oft offerhande te volbringen. Mits dien datter een tweedzacht opstont tusschen de Joden ende Samaritanen / van wegghen der plaetsen om te bidden. De Joden meynden alleen tot Jerusalem in den Tempel / maer de Samarite op desen berch sulcks te doene / waer

Bethel den Berch.

Garizim
eenen berch
der gebenedydinge.

Adam / Abraham / Isaac
ende Jacob
waer begraven.

waer af veel geschreben wort Johannes int 4. cap. in den tert ende in de glose.

Van den Berch Hebal.

Hebal eenen berch des volcs.

Hebal is eenen berch boven geset genaemt / waer op d' ander ses geslachten der kinderen van Israel stonden / om te vermaledyden de gene die de Wet niet en hielden / &c. Ende dien berch heeft seer veel hollen ende aert-spleten / want hy dickmaels Aertbevinge lijt / d' welck oock spnen naem uytwijst / want Hebal een aertklobe oft splete gheseyt is. Alsoo hiet desen berch eenen Berch der verbloekinghe ende quaet wenschinge / oock eenen berch der verweringhe ende smootheit / want op dien berch den quaetdoenders den vloek ende quaet gelwenscht wert / van de ses snode geslachten die daer toe ge-eygent wierden / gelijk van dien alle gheschreben staet / Deut. 27. ende 28. cap.

Van den Berch Quarentena.

Quarentena een Bergh.

Quarentena is eenen seer hoo-gen Berch in Judea / een hal mple hy Jericho / als men gaet van Galgalis na Jericho / op welcks berch hoochde na sommiger meppinge / onse Heere van den boosen vpant geboert werdt / daer hy hem alle tijcken deser Werelt ende haer glorie thoonde / seggende: Dit wil ick u altemael geven / ist dat ghy neder valt ende my aenbit / Matth. int 4. capittel. Maer sommighe andere seggen / dat onse Heere op eenen anderen berch / die drie mple berze van

desen ligt / van den boosen vpant aengevochten geworden is / also oock boozmaels gesept is / evenwel is dat gewis / dat onse Heere veertich dagen ende veertich nachten op desen berch geboert heeft / ende daer op van den H. Geest geboert geworden is / als Matth. int 4. cap. schrijft.

Onder desen berch bloepdt dat water / Helisei fonteyne genaemt / als oock boven aengeroert is / en noch bet uptgedrukt int 4. boeck der Coningen / cap. 2.

Van den Berch Hermon.

Hermon is eenen cleppen berch Hermon een Bergh. boven den Jordaan gelegen / seer vruchtbaer van weyden ende goede crupden / wandt aen zijn wortel oft aen den voet wort hy metten wateren des Jordans bevochticht / maer boven met seer veel dauw / mits dien hy gemeynlyck groen is / ende de dieren die men in den Tempel soude offeren / werden op hem geweyt. Ende nademael die selbe dieren alsoo ghesmet / in den Tempel wierden geoffert / daerom spreekt den Propheet / dat den dauw des Berchs Hermon op den Berch Spon bloepdt / d' welck na de letter niet zijn en mochte / npt oorsaecke dat den berch Spon hooger is dan Hermon / oock berze van hem / daerom moet ment also verstaen / dat den dauw des Berchs Hermon in Spon biete / dat is de verticheit der dieren / die op dien berch wierden ghesmet van den dauwe ende andersins boven vertelt / wert geoffert in den Tempel der ander zyde des berchs Spon / tot onse

onderhoudinghe des byers des Outaers / daerom oock Hermon also veel gesept is : als een ghe-meerbert Licht / so de glose seyt : Want dat Licht in den Outaer wert gemeerdert / als dat vier des Offers met sulcker vetrichheyt der Dieren wert gevoert.

Van den Berch Zyphe.

Zyphe en
ge Bergh.

Zyphe is eenen donckeren berch / ende veel schaduwe gebende / daer David hem verberch / doen hy vloot van den aenghesicht Sauls des Conincks / ende en is niet verze van den berch Carmelo / op den welken Abal Carmelites (daer af genaemt) eertijts woonde / ende de selve Abal was van den Stamme ende geslachte Caleph / als Hieronimus seyt. Den berch Zyphe was seer boschachtich met veel onbzuchtbare boommen ende strupcken beset / ende heeft veel sozghijcke steenen / hollen ende gaten / waer by hy den genen seer bequaem is / die haer willen verbergen : maer bzeemde ende onbekende lieden seer sozghelijck.

Van den Berch Thabor.

Thabor
en Bergh.

Tabor is eenen berch midden Topt belt staende / hy is ront ende hoorch / thien mylen van der stad Cesarea liggende / tegen het Oosten / int lantschap der geslachten Zabulon / Issachar ende Nephtalim. Dese berch onder alle andere bergen in den Lande van Zebulsten / is seer vermaert / van wegen zijns Legers / zijnder bzuchtberheyt / zijnder Insichheyt ende

zijnder sterckte / want de aerde des Berchs is bzuchtbaer van Wijngaerden / Olf-boomen ende ander bzuchtbaer bomen / goede wortelen ende krupden / &c. De locht is daer seer heysaem ende goet / den dautw dicke ende soet vallende / den regen bzoech ende spade middelmatich / daer zijn de boomen seer lanch ende schoon / s' Winters noch Somers haer groenheyt niet verlatende.

Daer zijn menigerlepe geslachten van Vogelen met haren soeten geschal oft vops / daeromme dat oock veel Vogelaers daer by woenen / haer garen ende ander Instrumenten gebzupchen / &c.

Maer boven veel dingen prijst desen berch de tegenwoordicheyt onses Heeren / die somtijts op desen Berch heeft geleert / somtijts om biddens wille daer vernacht / somtijts dat volck aldaer gespijst / sonder twyfel geestelyck ende lieflijck / ende eenmaels op de hoorch de deses Berchs hem selven booz zijn Discipulen verclaert / ende hen de Gloze der toecomender claerheyt aen spuen Aphe gewes sen / Matth. 17.

Van den Berch Libano.

Libanus is den hoorchsten berch in den Lande Phenicia / also gheheeten / als Isidorus seyt / van den Wierrooch / diemen aldaer veel vint / evenwel is Libanus so veel gesept / als een withepde / van dies wegen / datter Winter ende Sommer sneeu oplept / waer af hy wit schijnt / want hy nimmermeer sonder sneeu en wort gebonden.

Libanus
eenen
derbergh.

Desen Berch is een oorspronck ende begin sommiger wateren en Fonteynen / doch bysonder van twee Fonteynen / Joz ende Dan genaemt / spruytende upt zijn wortele / welke daer naer niet verze van hem te samen blietende / den bloet Jozdanem maecken / waer af boven veel gesept is. Op desen Berch wassen veel wel-riekende Crupden / diegelijcks veel boomen wierooch dragende / ende de beste gomme der selver boomen / heeten de Nederpyen Olibanum.

Item desen Berch is vruchtbaer ende wepde rijk / ende geeft seer rype ende goede vruchten / en dat van wegen veel dauw ende geduerenden regens / waer by dat oock op dese berch geweyt werden die dieren / die men in den Tempel soude offeren. Item hy gaet te boven met zijnder hoochde alle ander bergen des lants / mits welck de gene die op de Zee varen / haer na desen Berch richten / dien hy seer verze sien. Item desen berch / hoe wel hy van bapten schijnt doxre te zijn / soo heeft hy nochtans van binnen veel Edele water-aderen / alsoo men mach merken by de Fonteynen des lebenden waters / welke (na Salomonis spreuck in Cant. int 4. cap.) niet tempeeste altijts van desen berch blieten. Item desen berch is oock seker ende by van slangen ende fennige wormen / die hy alle verjaecht ende verdoijft met synen goeden reuck / comende van de boomen ende crupden / die daer wassen. Item desen berch (gelijck upt oorlake vertelt / wel te merken is) is seer schoon ende lustich / overmits schoone Cedar-

boomen ende andere / oock menigerley bogelen / lustige wateren / &c. Item het is oock eenen heylsamen berch / want veel heylsamen specerpen daer op wassen / die seer nut zijn tegen veel gebreken / daer wassen oock veel Cyressi ende Olijf-boomen / der welcker sap ende herst tegen veel krankheden dient. Item 't is oock eenen vrolijcken Berch / want op sommige van zijn heuvelen eertijts den besten wijn wiesch / die mensche lijche herten verheuchde. Item eenen berch van hooger berode / want hy alle bergen in Arabia / Syria ende Phenicia in hoochde / lust / goeden locht ende in vruchten verze te boven gaet / also Jeronimus ende Josephus daer afschryben.

Van den Berch Semeron.

Semeron is eenen Berch van Semeron / Swelcke de schrift oock spreekt int 2. boeck Par. int 13 capit. op welken berch de stadt Samaria (nu Sebaste genaemt) ghebout wert / waer af hy oock den naem Samaria / niet dat gantsche lant daer ontrent heeft ontfien / daer oock S. Joannes de Dooper gedoot wert / als boven gheseyt is. Dese Stadt Samaria van wegen des Berch Semeron was seer sterck ende vast / ende niet wel te winnen / daerom oock de Coningen van Syria niet veel kosts ende krijchs gereetschap / dese stadt 3. gantsche Jaren omlegerden / ende nochtans nauwe en mochten gewinnen / ja (als Jero. seyt / ende seer gelobelijck is) dat syse nimmermeer en hadden vercreghen / waer 't dat de borghers ende inwoon-

Semeron /
einen
Bergh.
1. Paral.
13.

woonderz der selver / God niet so
swaerlijck vertoont en hadden /
ende syn wet so gheheel vergeten /
ooch met insantichen krieg in hen
selven gedepte haerder verberbin-
ge niet selve een oorzaak gheweest
en hadden.

Van den Berch Carmelo.

Carmelus
eenen Berg
Judee.

Carmelus is eenen Berch des
Joodschen landts / daer is
ooch een stadt Carmela geheeten /
ende zijn epgentlijck 2. berghen /
bepde Carmelus genaemt / eenen
int opperste lant tegen 't Supden /
daer Nabal Carmelites gewoont
heeft / so men leeft 1. Reg. cap. 21.
Den anderen is int neber lant te-
gen de zee / ende bepde dese bergen
zijn vruchtbaer van wepde ende
goede krupden &c. maer desen an-
deren berch Carmelus is van dies
wegen wel losfaem / dat den He-
lige Propheet Helias de kinderen
van Israel van haer Afgoderije
op hen bekeert heeft / ter tijdt des
Conincks Achab / ter welcker tijt
een groote dierte in den volcke
was / ende ende den Coninck A-
chab merpde dat Helias dies een
oorzaak was / sprekende: Ghy zijt
de gene die Israel bedroeft / waer
op Helias antwoorde: ick (sprack
hy) en heb Israel niet bedroeft /
maer ghy ende dat geslachte dijn
vaders / ghy die daer hebt verla-
ten de gebaden Gods / ende na-
volegt den Afgod Baalim / even-
wel seynt upt / ende vergadert tot
my dat gansch volck op den berch
Carmeli / ende daer toe de Pro-
pheten ende Priesters Baal des
Afgods / 450. mannen / dieselijer
400. Propheten ende Priesters der
ander Afgoderinne / welke alte-

mael dijn hupshrouwe Jesabel
spijst. Maer als sulck geschiede /
beweers de Propheet Helias door
een groot wonder-teecken / dat hy
alle dwaelden / ende bekeerdes van
haer dwalinge / in sulcker boegen /
als de Schrift bewijst in 't 3. Reg.
cap. 18. daer dese Historie niet veel
woorden volbracht wort / daer toe
doode Helias alle ander Prophe-
ten ende Priesteren Baal des Af-
gods / welker getal nu hier bo-
ven bestemt is / doch niet op den
berch Carmeli / om dessels berchs
weerdicheits wille / op dat hy niet
besmet en worde met haren bloede:
maer hy een torent Cysan / als
ooch aldaer geschreven staet.

Begin ende oorspronck,
wanneer ende hoe Hieroso-
lima gebout geworden zy.

Jerusalem in den lande Palesti-
na / een Hoofstade der Joden /
is ten eersten Jebus / daer na Sa-
lem ten derden Hierosolima / ten
laetsten Helia genaemt / der selver
stadt eerste bouman was Chana-
an / die een gerechtich Coninck ge-
naemt was / ende hiet Melchise-
dech / een Priester des hooschten
Godts / ende boude aldaer eenen
Tempel / dien hiet hy Solimam.
Die selve Stadt heeft tot op Da-
vids tuden een wooninghe des
Chananeetschen volcks gheweest.
Josua den Doyt der Joden / en
mocht die selve Chananeetsche oft
Jebuseetsche niet uytroeyen. Maer
als David dese besiet / so boude
hy de Stadt weder ende hietse Hier-
osolimam / dat is / de alderbeve-
stichste.

Jerusalem
beschre-
ven.

Deſe alderbermaertſte outſte ſtadt / was met dize dubbel muren bewaert / dat te verwonderen was / van water oberbloedich / met eenen ſteenighen gracht upt ſteen gehouwen / met water twaelf voeten diep / ende 200. en een half wijt omringt ende omtuynt / 33. achtendeelen eender mple in haren Circkel ende omloop wijt / op twee heubelen / met een dal onderſchepden gebout / dat dal behoorde tot Siloam de ſoete Fonteyne. Deſe wijtvermaerde ſtadt boven andere ſteden van het Oſten / iſ dooz neerſtiep Davids / Salomonis ende ander Coninghen koſtelijck beveſicht ende verciert / dooz Agrippam wyder gemaecht / ende met den mupz uptgelept / wyder begheuen / welcke toegabe de Nieu-ſtadt hiet. Ende hoe wel de gantſche ſtadt midts den 3. mupz ende den thozen / tegen het Doozden ende Weſten in een plaetſe en hoeck ſtaen / van waer Arabia ende de Zee tot aen de plaetſen ende Provincien der Hebreen mocht geſien werden / die oock van wegen der koſtelijckheyt des Coninglijcken Saels / des Tempels Salomonis / ende andere gheſichten van blinckende Warbere / wonderlijck iſ: Soo iſ dat nochtans verze meer gedachtenis weerdich ende hooger te achten / dat Chriſtus Godes Sone ſijn lyden / ſterben / predicken ende wonderdaden haer gewijt ende geheplicht heeft / daer hy oock ſichtbaerlijck ten Hemel gebaren iſ / daer noch heden ſijn graf iſ / daer hy de ongeleerde arme Diſſchers / met hare aughelen ende netten om krepers ende Coningen te bangen / ende de

gantſche Werelt te biſſchen / upt verkozen heeft / Jer. 16. Luc. 5.

Ses hondert ende 13. Werten der Joden, ende van drierley gheboden des volcks van Iſraël, ende van der ſelver oorſaken.

Dat alder-oudſte Hebreeuſch volck iſt alleen / by welck van aenbegin de kenniſſe Godes ende d'eerſte ſprake gebleven iſ / waer by dat Godt die ſtamine verkozen / ende als oprecht ſonderlinge ghehult heeft / met ſijn Geboden ende wonderdaden gheheplicht / want oock voor Moſe de Patriarchen / upt aenwysinge der Wet Godes in haer geſcheyden / Godt ſalich geleest hebben. Dit volck verkozt God voornamelijck daerom / om dat hy dooz haer ſijn goetheyt ende almachticheyt alle volcken wilde bewyſen / ende haer dooz deſe tot pyer pozren / dat ſp oock van haer Afgoderpe afſtonden / ende haer totten waren God heeren. Ten anderen heeft hy dit volck oock daerom verkozen / ende met ſijn Wet ge-eert / op dat ſp niet na haren bleefſchijckhe koopt boozts en voeren / daerom heeft hy hen lieben een Wet voor geſcheyden / hoe ſp haer in Rechten / Gods dienſten ende alle dingen houden ſouden. Ten derden aldermeest oock daerom / dat deſe haer geboden meestendeel een Figuur ſouden zyn / om te bebeden dat geestelijck Rijck des toekomenden zaets Abrahams oft des rechten Davids / daerom wert hen dize erlep gebodt gegeven / der zeden /

Goſſaetke der Joden eerſte verkieſinge.

Cere.

Ceremonien ende des rechts-handelingen in haer Politepe behoorrende / hoe sy voer God ende de menschen leven souden. Maer met wat Ceremonien ende gepponck sy sulcke haer offerande ende gerichten volbracht hebben / leest Josephum. Op 't eerste den rechten leer-meester Mosem in syn vyf boecken / want menigerlep Ceremonien ende wyse van bidden / offeren / richten / oordeelen / &c. wiert henlieden voorgescreven / voer menigerlep dal ende sonde / hier te lange om te vertellen. Ten vierden wierden sy oock meest daerom met so veel Wetten overladen / op dat hen haren epgghen wille ghenomen / ende dien wech voerhouden wierde / selve epgghen Gods-diensten te verzielen.

Ten vyfden oock daerom / op dat sy onder so veel Wetten ghebrucht zijnde / versaechden / ja geijck Paulus seyt / op dat de sonde d' overhandt name / ende dat sy dies te hitziger na den toebeloofden Messiaich snacten ende pverden / op dat dese dit Jock van haer name / ende dat sy henlieden niet wel / ende den tijdt korten lieten zijn : maer Godt baden dat hy syn toebeloofde Rijck / door den ghesepnden Messiaich begonne. Item ten seften oock daerom / om dat de Wet Gods in aller menschen herten nptbluschte / so behaechdet dese upterlijcke in steen ghehouden / voer oogghente stellen / tot een getuyghenisse dat sulck te voeren in onser herten ware / ende dat hy ons door dit upterlijck volck ende dese tafel te verstaen gabe / wat hy van ons hebben wilde. Du dese 613. geboden deplen de Jo-

den in gheboden ende verboden. Daer zijn 248. geboden / want so veel leden zijnder aen den mensche / die dese gheboden verbevestighen souden. Ende daer zijn also veel verboden / als daghen in 't Jaer / Namelijck 365. Ende sy geven daer mede te verstaen / dat wy tijt ende rupnste / oock stercke ghe-noech daer toe hebben / de Geboden Gods te verbullen / &c. Rabbi Mose Egyptiacus vertelt alleen 218. gheboden / ende 365. verba-den. Du wy willen de gheboden na ordene sien. Hier merckt oock / dat alleen die geboden ende verboden vertelt worden / die in 't ghemeyn alleen Israel / ende den gantschen hoop ghegheben ende voorgescreven zijn / ende geensins geene die bysonder personen aengaen / als het bevel Salomoni den Tempel te bouwen / in wat grootte / gedaente / hooghde / lengde / van wat materie / hoe gewijt / &c. Item wat Abrahama / Mose / Josue / Davidi / &c. sonderlijck bevalen geworden is / &c. Dese geboden gaen alle Joden aen / d' ander hebben sonderlinge bediebingen.

Twee hondert acht-en-veertich geboden der Joden, na ordeninge uyt Mose vertelt.

1. Hoort Israel / dijn Godt is eenich / Deuteron. 6.
2. Verminst Godt uwen Heere van uwer gantscher herten / van gantscher zielen / van al uwen vermogen / Deut. 6. 11.
3. Vereest Godt dijn Heere / Deut. 3. 6. 10. 17. Esaias 8.

4. Ghy sult Godt alleen dienen/
Deut. int 4. 6. 10.

5. Ghy sult God alleen aenhan-
gen/ Deut. 10. 30.

6. Ghy sult by syne naem swe-
ren/ Deut. 6. 19.

7. Ghy sult in syn wegen wan-
delen.

8. Ghy sult my heptigen onder
de kinderen Israels/ Levit. 24.

9. Dese woorden die ich u heden
gebiede/ sult ghy ter herten nemen/
oft sy sullen zyn in uwer herten.
Deut. 6. ende op veel ander plaet-
sen der Schrift.

Van de Landen Syriae, ende
Judea, ende van der selver volc-
ken ende zeden.

Chananea.

Chananea is anderssins Pale-
stina/ ende nu Judea ghe-
naemt/ Daer af hier boven in 't
lange.

Chaldea.

Chaldea is een groote Provin-
cie Sirie/ in Asia gelegen/ aen
Arabiamstootende/ een wijt ende
essen lant/ van soete wateren seer
behoefstich. Daer is dat belt Duc-
ran/ daer de Giganten oft Reu-
sen te samen ghekomen zyn nae de
Dilubie/ ter tydt Nimroth/ upt
welc raet sy in desen lande den
Chozen Babel begonnen te bou-
wen/ van welcker machtiger stad
namaels dat gantsche lant Babi-
lonia genaemt wert. Dese Stadit
hadde in den cirkel drie hondert
ende tachtentich peertloopen om
haer/ oft soo Plinius seyt/ 't se-
stichmael dupsent Schjeden/ welc

muyt twee hondert schjeden hoo-
ge ende vijftich diek was/ van der
selber Coninghen/ Pino/ Belo/
Nimroth/ besiet Orosium Lib 20
2. ende daer boven in d' eerste deel
deser Chyonijcke.

Dit Rijk heeft ongedestruert
gestaen elf hondert ende vier-en-
festich Jaer/ tot op Sardanapa-
lum/ doen ist ter tyt Arbaces/ Cy-
ri en Dary den Coninc/ int Rijk
der Persen ende Diden gebloept/
en Babylonie is also uptgeroept
worden/ datmen niet geweten en
kan/ waer sy gestaen heeft.

Hondert Dooften heeft dese
Stadit in der rinch-muyt gehad/
ende met eenen goeden water-
gracht omringt. Cypus (seyt O-
rosius) soude den bloet Gangen
in de Stadit gelept/ ende met wa-
ter wech-gebloept hebben/ in dat
Jaer als Noomen begonnen wert
te bouwen.

Oros. seyt
380. peert-
loopen
heeft den
muyt van
Babel
rontont
gehad.

Veratides
ringe des
Aner Ba-
bylon.

Babylonia.

Babylonia houden sommighe
Booz een bysonder Provincie
in Asia/ in der grootte als Chal-
dea/ Assiria/ oft Mesopotamia.
Sommighe houdent booz Spziam/
Assiriam ende Chaldeam selve/
want Assiria dat woost-lant is/ so
boozseyt is/ van de merckelijcke
Stadit Babylon/ Babylonia ge-
naemt geworden. Dit lant is van
alderley hozen ende bruchten ober-
bloedich/ Item met Wijn/ Me-
tal/ Bromaten/ Edel gesteenten/
Kiemelen/ Elen/ Perden ende
ander Dee/ seer heerlijck ende
machtich/ oock van Wensoen vol-
handich/ ende wonderlijcke vren-
de dieren brenghen de woestynen des

Babylon
na de
Stadt.

deses lants. Ieronimus schrijft
over dat capitt. Esaie 11. dat de
Hooftstadt Babylon 64. duysent
schyeden in den omloop des muers
gehadt hebbe / 't welck vier-ent-
fich Italiaenschenpien maecht /
ende dat den rjozen alreede dize
duysen schyeden hooge gebout ge-
weest heeft / met enckel careelen en
gebacken steenen / vooz hyer ende
water. Daer heeft den machtigen
Coninck Nabuchodonosor spnen
setel gehad / waer upt hy onder
ander landen / die hy spnen rijke
onderwozpen heeft / oock Jude-
am beooslocht ende verkreghen
heeft / als de Boecken der Conin-
gen geruppen. Daer in Baltha-
sar syn eenich Sone ende nakomer
int rijk / van Dario ende Cppo
geplondert / ghebangen / ende de
Stadt op eenen hoop gheworpen
geworden is / ende met water upt-
geroept / in sulcker mate / dat daer
gheenen boer-pat meer boozhan-
den is. Nu ist een wildernis /
daer eertijts dese verschickelycke
Stadt was / ende daer en wonen
niet dan wilde dieren / daer vooz-
tijts der menschen wooninge ge-
weest heeft / die haer lieten bunc-
ken dat sy Goden waren / seyt S.
Ieroni. Van deser gebestruerde
stadt is Sophon ende Hierosa-
ghon getout / van der selver over-
gebleven steenen ende stucken.

Dat landt Us.

Dat landt Us oft Hus / stoot
met spne frontieren aen Jude-
am / daer upt dat Job geboren is.

Mesopotamia oft Seleucia.

Mesopotamia / is een seer wip-
de Provincie Syrie / in Asia
gelegen / tusschen twee Rivieren /
van den Oosten Tigrum / van 't
Zuyden Babyloniam / van het
westen de Riviere Euphrates /
van het Noorden Caucasum heb-
bende / andersins Seleucia eer-
tijts genaemt / als Pli. libro 6.
cap. int laetste schrijft. Dat lant
is rijk van hozen / vruchten / wilt-
bzact / Dee / ende alderley Metael.

Galilea.

Galilea een Lantschap in Ju-
dea over den Jorbaen / toe-
geboecht Syrie / Arabie ende E-
gypto / heeft wat witter lieden
van Judea. Ende daer is twee-
derley Galilea / het onderste ende
opperste / beyde vruchtbaer van
Olie / Wijn / vruchten / hozen /
Dee / wateren. Daer is (so Irido.
sepdt) dat Mezz Tiberias / 10.
peertloopen groot / 't welck vooz-
tijts Herodes den keiser Tiberio
ter eeren liet maecten / waer af dat
het dien naem heeft / dit Mezz
heeft om hem 60. peertloopen /
Irido. libz. 23. maer dat Mezz
Genasar / dat van wegen zinder
groote / dickmaels int Eange-
lie een Zee genaemt wort / licht in
Judea / 160. peertloopen lanch /
60. peertloopen over dwerssch
bzect.

Phenicia, Sydon ende
Tyrus.

Phenicia een Contrepe in Sy-
ria / oft Judea / vruchtbaer /
waer upt / (alsoo hem Eusebius
laet

Schepen
ende sine-
werck
eerst ghe-
wonden.

laet beschaghen / veel consten zijn
gesproten / namelijk de conste
Schepen te maken / Vogelen ende
Disschen te vangen. Daer is dat
Hier ende zijn gebuyck te verar-
beyden eerselijck gebonden ghe-
worden. Dese hebben aldereerst
Cameren in de huyfen gemaect /
voormaels alleen / als in de Cen-
ten op der aerden liggende.

Haer gelobe was / dat een dup-
ster begin ende eenen geestelijcken
Locht / een begin alder dinghen
was / sp dichteden een wilt Cha-
os / waer upt alle dinghen qua-
men / ende veel vzeints dincts.
Sidon ligt aen Phenicia / aen de
zee / daer aldereerst dat Glas ge-
maect ende gevonden geworden
sp.

Glas ghe-
wonden.

Cyprus meynen sommighe / sp
Phenicia selve / in de schrift Cy-
rus ghenaemt / Bartholomeus
Anglicus lib. 15.

Dit Cyprus oft Phenicia / heeft
van den Oosten Arabiam / van
het Zuiden de roode zee / van het
Noorden den berch Libanum /
ende tegen het Westen de middel
zee / Mediterraneum genaemt / een
rijck lant van alle dingen gelijk
Judea.

Samaria.

Samaria een lantschap Palesti-
sne / tusschen Galilea ende Ju-
dea gelegen / van de Hoofst-stadt
Samaria also genaemt / die nu
Sebastia wort gheeten. Die
Joden die van den Coninck der
Assiriens aldaer gelaten wierden
om 't Lant te bewaren / bouden
huten in desen lande / ende wier-
den Samaritani genaemt : dat is

wachters / daer af dat het Lant
dien naem behouden heeft. Maer
aldereerst soo en hebben de Sa-
maritani niet Joden : maer He-
denen geweest / als Johan. 4.
ende 8. claerlyck blycht / ten laet-
sten zijns vooz valsche Joden en-
de Apostaten geacht geworden /
ende van Manasse (dien zijn
Swager in Babylonia eenen
Tempel op den berch Garizim
boude) af ghecomen / daer af el-
ders in de Voorden ende Secten
der Joden.

Traconitida oft Traconiti-
dis. Item van Iturea ,
Abilena, &c.

Traconitida een Rijk in Ju-
dea / 't welck Philippus een
broeder Herodis ter tijdt Christi
voorzont / want al het Rijk der
Joden wert van den Romeynen
in 4. heerschappyn gedeelt / eens-
deels om haer hoberdpe te dem-
pen / eensdeels om opzoer te vooz-
comen / maer voornamelyck om
haer verstopinghe te bedieden.
Dat eerste Dozsendom was Ga-
lilea / welckis vierde Dozst wert
Herodes / dat tweede ende derde
Iturea ende Traconitidis /
dwelck de voozgemelde Philip-
pus voorszont. Dat vierde Abi-
lene / dat Ispanias een broeder
Herodis ende Philippi voorszont.

Van Idumea.

Idumea is een Contrepe in Sp-
ria / oft als Barthol. Angli.
sept / in Arabia / welck een wilder-
nisse van Palestina scheyt / ende
reecht tot aen den roode Zee / een
berch

bergich sterck lant / dat als Josephus seft / eertijts groot geweest heeft / van 't Zuyden aen Arabiam / van het Noorden aen Pheniciam stootende / daer in dat Samaria liggen soude / daer by dickwils in der Schryft d' een voer d' ander genomen wort / als Judea voer Judea / Siria voer Judea / &c. Aldits de groote hitte maken hen de inwoonders ergens speloncken ende hupsen onder de aerde.

Pentapolis.

Pentapolis een Provincie Judee na by Arabie / daer in dat de vijf steden Sodom / Gomora / Adama / Segor ende Seban (die God met vyere verdooven heeft) liggen / Genesis 19. Daer is de doode zee / endelicht in Palestina / hoe wel sommighe meenen dat sy in Arabia ligt. Een seer vruchtbaer landt / alsoo hem Zee. int 16. laet hoozen. Daer wassen wonder schoone appelen / de welke als men se afzoecht / so zijn sy van binnen vol aschen / tot een eeuwich teeken der straffe over dit lant gegaen / Daer af hier na. Item Isido. lib. 15. Voer de versinkinge wast een sulck gebedijt lant / dat men onder haer Lant-steenen aen den wech / Saphiren / ende in de acker-schollen ende int slyck Goudt vant / alsoo Job daer hen en siet / ende hem laet merken / cap. 28. Nu is dit lant in de doode zee verkeert / die niet levendichs en lyt / noch vogelen / Schepen / lieden noch visschen. Een vyer t welck alst brandt / om hooghe swemt / alst uytgeblust

wort / so ballet te gronde.

Daer is oock noch een Pentapolis in Aphrica by Libia gelegen / daer af elders in de beschryvinge Aphrice.

Sichima.

Sichima is een cleyn Landeken / tusschen Judea ende Galilea gelegen / van Sichim den soen Emor also genaemt / Gen. 32 / 33. daer ligt Joseph begraven. Daer is den Cerebinthus / onder welken Jacob de Afgoden zijnder sonen begroef. Daer hebben de broeders Josephs gehoet. Sichiman heeft Abimelech verdestreert / Judicum 9. Daer heeft de Fonteyne Jacobs geweest / waer by Christus gerust heeft / Joannes int 4. het is een lustich vruchtbaer lant.

Van Dorthaim , Celosiria ,
Perea , Comagena , Nabathea .

Dit zijn enckel landen ende oeleken om Judea / ende in Judea liggende / alle in Siria. In Dorthaim vant Joseph zijn broeders / daer sy hem den Egyptenaers vercochten. Nabathea ligt tusschen Judea ende Arabia. Bethel dat steden voormaels Lusa genaemt / licht twaelf mylen van Jerusalem.

Daer Bethlehem is een Dorps Stadt in Judea / daer af veel in der schryft / sonderlinge Math. 12. Luce 12. Mich. 5.

Nabathea een Provincie Arabia / tusschen Arabia ende Judea gelegen / van Euphrate tot in de Rode Zee hem streckende / een

seer vruchtbaer Landt van Dee/
vruchten / Metalen ende Edel ge-
steente / Daer asleest Plin. lib. 6.
cap. 29. Die inwoonders heeten
Pabatheï.

Guidum.

Guidum een lant tusschen Si-
ria ende Italia ghelegen / te-
gen Pamphiliam ende Siliciam/
ende teghen Creta ober / daer af
Actozum 27.

Ramathea, anders Ari-
mathia genaemt.

Dit gheboorthuys Samuelis
ende des rechtveerdigen Jo-
sephs van Ramatha ende Arima-
thia / light in Judea / in den ghe-
slachte Ephraim / op seer hooghe
bergen / evenwel vruchtbaer van
weyde ende vruchten / Olie ende
wijn-gewas / vast ende hooghe /
vocht van Fonteynen / goet van
lochte / geschicht verze te sien. Hæc
Jeronimus cap. 2.

Cappadocia een Provincie
Sirie in Asia, anders Cesarea
genaemt.

Capado-
cia anders
Cesarea.

Capadocia is een contreyne in 't
grootste Asia / int begin Sirie/
roert van 't Oosten Armeniam /
van 't Westen kleyn Asiam / van
't Zuiden den Berch Taurum
(aen welchen Cilicia ende Isau-
ria licht) tegen 't Noorden de vel-
den Confirios / waer in dat eer-
stijts de Amazonas gewoont heb-
ben. De Hoofstadt daer in heet
Mareta / daer af leest voorden
Isid. lib. 9. 15. Orosium lib. 1.
Plin. lib. 6. Cap. 3. Joseph lib.

Anti. 18. cap. 31. lib. 20. cap. 16.
Dese Contreyne is namaels van
den Romeynen Cesarea / ende van
den Lantvoocht Agrippa ter eer-
en Peronis / Peronia ghenamt
geworpen. In desen lande licht
die verze vermaerde / groot-mach-
tige Stadt Necha / Machomet's
der Turcken Propheet's begrave-
nisse. Dese Stadt heeft den Turc
onder hem gebzacht Anno 1300.

Necha.

Armenia kleyn ende groot.

Armenia / soo Isidor. lib. 15.
sept / is de Contreyne Ararath/
waer henen de sonen Senacherib's
zijn gebloden / als sy haren Vader
in synen Tempel biddende / ver-
moorden / also de boecken der Co-
ningen aenwysen / 4. Reg. 19. In
Armenia licht den berch Ararath/
op welchen de Arche Noe na de
Dilubie gherust heeft. Dit landt
reycht van Cappadocia tot aen de
Zee Caspium / ende ligt tusschen
de bergen / Taurum ende Cau-
casum.

Daer zijn tweeley Armenia / Armenia
kleyn ende groot.
een opperste ende nederste. Op
dien kant / daer 't aen den oever
Tigris ende Euphratis stoot / ist
met alderley kruyden / vruchten
ende bosschen / lustich ende vruch-
tich / evenwel een verbult lant met
veel senpynighe Dieren. Daer af
Plinius Libro. 2. Isidor. lib. 15.
Orosius ende Cris. seggen / Cap-
padocia worde van Armena met-
ter Riviere Euphrate gedeelt.

Groot Armenia licht tegen het
Noorden / aen Mesopotamiam
stootende. Daer aen stoot tegen
het Westen / kleyn Armenia / den
Turck onderwoopen / daer in is
keiser Frederick Barbarossa ver-
dzont.

broncken / die inwoonders deses Landts heeten wy de arme Iacken. In van Armenia leest voortss Plinius lib. 6. cap. 4. 8. ende 19.

Calma een Vorstendom Trapeluint een Coninckrijk.

CAlma en de Trapesuntz, Almenalicht tegen Cappadocia over teghen het Zupden. Aen Cappadociam stoot dat machtrich Coninckrijk Trapesuntz tegen het Oosten ende Noorden / dit is den keiser van Constantinopel afgewonnen gheworden / Anno veertighen hondert en een-en-veertich. Van den Turck het Griecx gelove daer in uptghe-roept / het Machomet's in die stede ingeplant.

Mytilene oft Lesbos.

Dit Epland in de Adriatische Zee gelegghen / in welck oster wel ongelovich volck is / ebenwel tegen de gene / die in perijckel des schip- bycrux ende anderen noot staen / vriendelijck ende willich om te helpen. Aldaer is Paulus onderweghe gekomen / doen hy naer Roomen wilde schepen / Iae daer heeft hy de slange van synen arm geschut / ende veel wonders daer ingedaen / als Act. 28. klaerlijck wort aengewesen / daer af elders meer / soecht daer boven in de beschypplinghe des Eplanden Europe / Lesbos.

Paphlagonia.

Dit in Asia ghelegghen Lant / welck volcken ende inwoonders eertijts / als Cornelius Casticus getuycht / in Italiam rep-

sende / Eneti ende Veneti ghe-naemt gheworden zijn / van welcken dat landt Venetien af comt / waer in den berch Eptozius / ligt met Bosch boomen als een Wout overghetogen / also / dat hy van den Wint beweecht zijnde / baren maecht / als een Zee. Virgil. 2. Georg. Dit Coninckrijk aen Gallaciam ende Cappadociam stootende / heeft den Turckischen keiser Orhanes gewonnen.

Carmania.

De Provincie meynen sommige te liggen in groot Asia / de welke haer teghen het Noorden eyndt / aen dat woest Carmania / van het Oosten aen Godzofia / van het Westen aen de Persen. Dit volck / schijft Pomponius / leeft sonder vrucht / bee / hups / oft bestemde wooninge / maer is alleen met Visch oft Bee-hupden bekleet / ende worden met flecken vleesch onderhouden. Dese zijn / uptghenomen 't hooft / aen 't gantsche lijf hazzich ende rouwe. Daer hebben voortijts gelegen de treffelijcke steden Caspis / Carmania / Alexanderia / niet dat gene dat in Egypten licht / want daer zijnder drie / d' een ligt in Italia.

Bactra, Margiaria, Aria.

Ptolom. Lib. 6. schijft / dat Bactra is een Lantschap Aen een machtrich Coninckrijk Zoroastis / des versierders der Cooberepe / ende swatter Consten / die het begin zijns levens tegen natuppe / met lacche heeft begonnen / de wyle ander kinderen haer lacchen gewoonlijck tot in de veertich da-

Ar r 2 gen

Godt wat. gen vertrecken. Dese Zozaestes heeft Godt also beschreven: Godt heeft eens Grissoens hooft / desen is aller eenwiggher / selfstandiger / onberganchelijcher dinghen / den eersten ende Eeuwighen / den alderbesten ende Wyfsten / een Vader des rechts ende in de leere der gerechtigheyt overgeleert / van natuyze volkomen / evenwel den eenighen wyfen bevinder der hepliger natuyze / ongebozen / die niet gedept worden en mach / hem selfs doorgaens gelijck ende gelijckfor-
Colchos. mich / die begin alder goeder dinghen / die geenderlep gabe en ver-
 wacht / ende geen persoon en aen-
 siet. Van desen leest Plinius. lib. 7. cap 12. Nu Bactra heeft van den Westen Margianam / van 't Oosten Sogdianos / van 't Zuiden een deel des lants Arie / welck vermaerde sieden zijn Cacharata / Garispa ende Bactra. Dit landt heeft roof-gierige lieden / die gewoon zijn haer in bosch ende op der Zee te generen / die alle wellust verachten / ende altyt in harnas een hert leven voeren. Het heeft oock de bestekemel-dieren / die den hoef ende klauwe nimmermeer af en gaen. Strabo sept lib. 11. dat Alexander Macedo aldaer Charatam gebout heeft.

Colchos.

Colchos. Oete des soons Dols Coninkrijck / een Provincie Arie / aen Pontho der zee gelegen / waer henen Jason upt Thessalia scheepde / als hy dat gulden vlies ontweynde. Diod. Sic. Lib. 5. seydte / dattet een vruchtbaer landt is / tot allen vruchten voegelijck / sonderlinge

wat tot scheeps timmeringhe behoort. Dit landt geeft upt menich-
 te van peck / vlas / honich ende hennep / diemen in verze landen voert. Phasis een seer groote riviere Colchozum / by den welcken de Phepsanten haer wooninghe hebben.

Van Parthia ende der Parthorum zeden, gelegentheyt ende eygenschap.

Parthia een machtich landt in Asia gelegen / eertijds een deel Scythie geweest / dwelck van de palen Indie / tot in Mesopotamiam hem verstrekt / ende heeft / so Ptolomeo behaeght / van den Westen Ariam / van den Noorden Hircaniam / van den Zuiden / dat leech Carmaniam / van den Oosten Mediam. Het is een boschich bergich onvruchtbaer landt. Julius Solinus deylt dat Parthische landt in xix. rijcken. Maer Strabo sept van een effen vruchtbaer landt / het en heeft eerstelijck niet groot geweest / ende ter tijt des Assyrischen rijcks / oock noch totter Mediers ende Persers tijt / een dupster volck / ende recht als sonder name / allemans roof geweest / ten laetsten den Macedoniers gebient / ende Tribupt gegeven / ter tijt Alexandri Magni. Pamaels ist also toegewassen ende toegenomen / dat sy niet alleen hare aenshooters beheerschapten / maer oock de Romeynen / alder volcken stoute overwinners / met krijch aentasteden / onder haer wierpen ende te neder leyden / ende de Contrepe Carmesiam / Colmam ende alle Patien / tot aen de ber-

Parthia
beschre-
ven.

bergen Caspijs / aen haer heerschappe ende rijk lichtelijck brachten / met veel landen voorsz maels den Persen ende Meden toebehoorende / so geheelijck / dat ten laetsten dat gantsch Assyria / Parthia genaemt wert. Nu de Parthen hebben van de Scithen haer begintel / daerom voortijts dat gantsch Parthia Scithia hiet. Haer Calc is noch heden gemengt metter Meders ende Scithers sprake. Sp zijn so victoriose strijtbare vermaerde Crijchslieden / dat sp van haer vanden sel den victozilooz afstrecken. Sp leeren alle haer kinderen bechten / rypden / schieten / &c. Sp stryden met loopende Guplen al depsende / al tijt in de blucht geschicht / den vanden diese overhaesten / al tijds een behinderinge achter hen latende / alsoo datter in der haest ende blucht geen beter Crijchs-lieden en zijn / sp en blyben niet stille staende / gelijk de Duptsche / maer reysen al tijts voort. Plin. Lib. 5. seyt / dat dit lant veel wilde Dieren geeft / als Tigerdieren / Leoparden / Pantherdieren / Slangen / grouwelijcke Lynceos. Het en is oock niet wepniger een grouwelijck strange volck / sp en gebruycken silver noch gout / uptgenomen in Oozlogen / anders en hebben sp geen gebruyck vant gelt. Plin. vertelt 14. Coninckrijcken Parthorum. Crocus geeft hen lieden dat gantsch Orientsche Imperium / recht als oft sp metten Romeynen de Werelt gedept hadden. Haer Coningen heeten Arsates / van haren eersten Coninck Arsate. Haren wep-leger en is niet ghelijck anderer

volcken / van byse lieden / maer den meestendeel van knechten / die sp met menichte hebben. Daer en wozt geen en in eeuwigen tyden byz gelaten / daeromme nemen sp meest oberhant. Dese en houden sp niet in minderen weerde ende liefde / dan hare eppen kinderen / ende leeren haer allen consten / alleen op dat sp haer niet in stoutheyt en verheffen / zijn sp aller hope van eeniger byzsept berooft. Na dat een peggelijck vermach / also rijt sp op znen eppen cost / den Coninck te hobe endere belde / in den Crijch na. Doen den Romeyn Antonio / vijftich mael dysent Partsehe Kijnters tegen quam / waren daer alleen acht hondert byse onder. Sp en connen niet geender ozden Oozlogen / noch eenige voozweere breken / sp en Oozlogen in genen stil-standt / maer baren al tijts voort / haer stellende als in de blucht / ende beschadigen / als dan omgewepnt zijnde / de navelgende seer hart. Somma / sp waren gantsch onpbelijck / wanneer der een sulck volherden ende cracht int lange by hen lieden ware / alser wel eenen seer verschickelijcken ende periculosen aenloop is / wanneer het spel ten alderbesten is / soo gheben sp de blucht / ende doen al haer dingen depsende / ende terstont zijn sp weder daer aen / ende wanneer men meynt / dat sp alreede verlegen en verlagen zijn / soo is hen lieden eerst recht wel te moede / ende met desen greep vermoepen ende vereren sp andere onwillige volcken / tot dat sp lieden niet meer en vermogen. Een pegelijck heeft so veel getroude vrouwen / als sp wil /

Maer
leeten an-
dere haer
Wypen.

ende en haten nauwe eenige sonde
so seere / als dat Overspel / daer-
omme en gaen hare wyppen niet
alleen in geene Maeltypden / maer
ook minnermeer andere mannen
onder oogen. Ebenwel seyt Stra-
bo / dat sommige die geene kinde-
ren en hebben / haer wyppen haren
goeden vrienden geven / op dat sy
van hen kinderen crygen ende ont-
fanghen. Sy en eten geen ander
vleesch / dan dat sy met Iagen
vercregen hebben. Sy ryden altyt
ter mercht / maeltyp / kercke / Dor-
loge / ter plaetse / bespreck / ver-
samelinge / te rechte / ende in som-
ma / beschicken al haer saken op
het Peert sittende / sonder afklim-
men / alleen de knechten die gaen
te voete / alle vyse ryden altydt
waer sy henen willen / uytgeno-
men vooz den Tempel staen sy af.
Sommige meynen dat sy geenen
Tempel en hebben. Haer be-
graeffnisse en is geen andere / dan
dat sy de Lijcken oft doode men-
schen den Vogelen ende Honden
voorzwerpen / namaels begraven
sy de bloote afgeknaeghe benen.
Op hen is ee groote sozge om God
te dienen / anders ist een oproerich
ongerust volck / van natuyzen stil-
listich ende meer een dinck te doen
dan te seggen geneycht. Al haren
noot / al haer geluck verheleu sy
met wyppen / sy en clagen niet.
De Dorsien zijn sy meer uyt dree-
se / dan uyt liefde gehoorszam.
Een oncupsch volck / sparich / en-
de matelijck in eten ende dvincken /
evenwel trouloos / wepnich staet-
vastich ende geloofweerdich / dan
so veel alst hen nut is. Haer Wp-
slaepsters als dienstmaechden /
leypden sy met haer ter mercht ende

maeltypden / maer dat en betrent
geensins geen getrouder vrouwe.
Dit Macrobius. Maer Lantulus
seydt / dat sy van sulcher onbes-
chaender oncupsheyt zijn / dat sy
met haer crygen kinderen ende su-
stieren de oncupsheyt plegen / tegen
natuplijcke aengeboren eerbaer-
heyt. Het is in somma een wellu-
stich volck / in alder geplheyt oft
dertelheyt versoncken / haer gelo-
ve is Heydenssch.

Van het Meyr Asphaltides,
t welck de doode Zee genaemt
wert.

Plinius Lib. 5. cap. 16. Soli-
nus ende Josephus Lib. 20. 5. cap. 5. de Bello Judaico / schryp-
pen / dat dit Meyp drie-ent-sevent-
tich mylen lanck is / ende dattet
hem van Soara tot in Arabiam
verstreckt / maer in de bzeede strek-
ket hem tot op negenthien mylen
teghen Sodoma. Dit Meyp is
gesouten ende onbzychtbaer / ende
wozt de doode zee genaemt / mits
dattet stil ende onbewegelijck is /
ook geen dinck en laet te gronde
vallen / ende oft men yser daer inne
wierpe / so swemmet opwaerts / en
daer en kan glat geen dinc in den
gront versoncken worden / d' welc
Despasianus / (die om dat Meyp
te bestien derwaerts quam) ver-
socht heeft / met eenen ghebonden
steen / dien hy daer inne wierp / het
schiet al wederom opwaerts /
watmen daer inne werpt / als oft
den wind daer uyt dreef. Dit
Meyp verkeert hem teghen den
schijn der Sonnen / het quelt
swert peck op / d' welck opwaerts
swemt / in der gedaente als swer-
te

Groote
ende aert
der doode
Zee.

Dreemde
peck-
konne
inde doode
Zee.

te Ossen. Die met de Schepen daer aen varen / aen die kleeft het hem soo vast / datment alleen met vrouwen-kranchhepdt ende pifwater aflossen kan. Dit peck en is niet alleen kostelijck / om de Schepen daer mede te verpecken/maer oock tot veelderlep medecpne.

Arabia ende sijn ghelegentheydt, gheloven, zeden ende begriip, na ordene beschreven.

Arabia een Provincie Asie / welcke Judeam van Egypto schept / de welcke Solinus hepsich noemde. Nu wort Arabia ghe-dept in dat steenich ofte berchachtich / ten anderen in dat leech ende woest / ende ten derden in dat salich ende vruchtbaer Arabia. Ptol. Lib. 5. In dese Contrepe is den Berch Sinai / die oock Ozeb wort ghenaeamt / waer op Moses de Caselen heeft ontfangen / daer wast oock den Vogel Phenix / also wp ghehoort hebben ende noch hoorzen sullen.

Van het woest Arabia ende syne Volcken.

In het wilt Arabia is een Heere / Zambei genaemt / dien sp haren Soldaen oft Coninck achten / die heeft altht veertich dupsent Peerden op het minste hooye / oock booz sijn Hof 10. dupsent Merrien / van eenen sulcken snellen loop / dat sp dach ende nacht hondert mylen loopen / waer mede sp den aenpalenden deel dzangs doe / ende dickmaels onversiens eenen opzoer int lant maken / ende laden op de Peerden wat sp binden / rp-

den daer mede wech / meest al sonder sadel / in een hemde / die op de Merzi - peerden sitten / alleen de opperste ende beste hebben sadelen / ende sijn wat bekleet. Soma / sp loopen als vloogen sp / waer mede sp oock den grooten Soldaen te beooslogen vermogen / Dama / cum / ende oock Jerusalem / anders een vertzaecht volck / sp boeren Lancien van Kieden upt India gemaecht / thien oft twaelf elen lanch / booz een kleyn ptere spitzken daer aen / wanneer sp eenen oploop maken willen / so houden sp haer enge te samen / gelijk de Spnieuwen / het sijn meest kleyn doncker bruyne lieden / van wijsachtiger stemme / met swert lanch hapt / en somtijts wonen sp aen de bergen / om de Charoana te berooven / (dat is de koopmanschap op de Hemelen) sp boeren met haer / Wijs / hint / ende al haer gereetschap oock de hupsen op de Hemelen / ghelijck de Tenten van quade wolle daer op ghemaecht. Haren Zambei oft Soldaen / hout al: gt by de drie hondert dupsent Hemelen / sulcks dat hem de vaert / als sp gheladen uptrecken / ende nae malkanderen ghedzeven worden / by wplen twee dach reysen verstrekt. Een gemeypne Charoana heeft by de twee-en-dertich dupsent geladen Hemel-dieren / tot in de veertich dupsent menschen / den selven geestmen toe somtijts tot in de sestig Mammalucken / om al desen hoop / als Hoofstlieden / te registreren ende de lieden / ende goeden te behoeden. Van reysmen alle dage sonder nederlaghe dach ende nacht / twee-en-twintich upzen / daer na legertmen hem twee

Charoana
wat.
Chara-
na heet
de berga-
deringe der
menschen
ende die-
ren / metter
rooyen-
schap die
sp boeren
in andere
landen.

twee upzen / op de vier-en-twintich upzen / ende alsoan voedert hem vee ende menschen. Der kermelen voederlinghe en is niet anders / dan elck vyf bzooden van der grootte als eenen Granaet-appel. De menschen moeten haer in den voortoch voederzen / wie tusschen desen tijt eten wil. Daer het volck heeft een seer kleyn eten / nochtan krachtich ende goet / d'welck dit landt dzaecht / ende aldaer gebzaecht wozt / ende gemeynlijck ober acht daghen konntinen eerst eens tot het water / dat graeftmen uptter Aerden / want dat woest Arabia / waer doozmen van Damasco ende Jerusalem na Bercha hanteert is ledich / ongebout / sonder alle nederlage van zengter Herberge / woest / volcke loos / ende sonder Fonteynen noch eenich koken / daerom moetmen hem op de kermelen versien. Sommige Fonteynen ende Cisternen / ende der selver weynich / vintmen onderwegen / daer slaetmen hem dan neder / ende blyden daer liggende rustende eenen dach oft twee / daer en tusschen betert ende maectmen het gene dat gebzoken is. Van scheptmen water / ende bereyt hem wederomme dooz de wilbernisse op den wech. Een kermeldier dzaecht seer swaer / een pegelijck onbegrepen swaerder dan twee Mupl-dieren. Sy en geven hem oock niet te dymcken dan ten derden dage eenmael.

Ende wannneermen hem also neder slaet om te rusten / so heeftmen althys Schermutzelen / aenloop ende strijt met de Arabiers / die in grooter menichte toeloopen ender yden om de Charoana te beroo-

ben / als dan achtmen althids eenen Mammaluck soo goet / als schier dupsent Arabiers / want so geseyt is / somthys seyntmen met vijftich dupsent Arabiers / t seftich mammalucken / diemen daer toe genoechsaem acht om dat volck dooz te gaen / oock wannneermen totter wapen greep / en dat het te treffen quame / sp vzeense als de Duppelen / ende dupsent Arabiers en komen tot by eens ackers lengde / niet tot eenen Mammaluck / ende en hebben oock nauwelijck so veel herts (sulcke bloode ende vertsaechede lieden heeft dit Lantschap) van verze tot haer te schieten / want de Mammalucken zijn boven maten Crijchsvreerich / gehert / tot allen geweer ende wapen behendich / ende sloechse Liedes des Landts Meester / ende haers Coninc arm ende beschutsel / conftich int schieten : also dat den eenen den anderen wel eenen Grangie-appel twaelf oft vijftich schzedden onbegrepen verze van t'hoofschiet / ende dat d' een goet ghesel den anderen eenen sulcken gheselscheut hout / want sp oeffenen haer recht als op eenen Schermsehole / in der Ridderfchap ende Ridderstucken. Sommige heffen in vollen loop eenen hoer van der Aerden op. De sommige sit in vollen loop op een ander Peert / dat hy by der hant leydet. De sommige godden haren zadel op in vollen loop / setten onder hem upt / op des peerts hals / ende gozt hem wederomme onder hem. Sommige schieten eenen een Carlinpenwinck ofte Seraphi tusschen de vingheren upt / waer by haer alle de Inwoonders schiet dooz Goden achten / schouwen en

wen ende grootelijck vzesen / ober
welcke sp Meester zijn / ghelijck
hier honden ober eenen Hase.

Van Sodoma ende Gomorra,
ende andere wonderlijcke
dingen, in het woest Arabia.

Sodoma
ende Gomorra
wonderen.

Al daer sietmen noch heden de
voetstappen der vijf Steden /
in een Dal des woests Arabia /
hoe sp verdoorden ende t' onder ge-
gaen zijn / van de welcke men als
noch sommige verballen stucken /
mueren ende bewpningen booz oogen
siet / dize oft vier ellen hooge
boven der Herden / d' welcke schier
gelijck root was / oft bloet met
aerde vermengt / siet / op veel
plaetsen / ende alwaer ontrent
noch heden een snoode / boos ende
ontrouwe volck woont / nu ter
tijt na den vloech een seer on-
bzuchtbaer aertrijck. Het behelpt
hem meestendeel slechts met He-
mels-broot / Manna genaemt.
Daer boozts dooz na Mecha / is
een seer wilt byster Dal / leech ende
woest / ober de twintich mylen
lanck / daer men schier altijts den
thienden man achter laet / so dick-
wils alser een Charaona booz by
treckt / die van dozts noot ster-
den / de welcke men slechts opt
naeste waer sp sterben / begraeft /
sommige noch niet recht doot / den
selven laet men dat aengesichte
onberdekt / ende men begraeft al-
leen het lichaem. Item men heeft
oock veel aenvals bande Arabi-
ers / die comen gemeenlyck twin-
tich oft dertich dupsent sterck / om
de Charaona te berooven. Maer
so gesept is / het zijn bloede ende

bertsaechde lieden die naecht op de
Heerden sitten / sommige in hem-
den / ende waer haer de Charaona
neder slaen om te rusten / moeten
sp gemeenlyck met haer slaen om
t' water. Daeromme presenteert-
men henlieden dickmaels om
vzeets wille / twaelf hondert Du-
caten / so eysschen sp somtijts thien
dupsent / somtijds nemen sp een
groote somme gelts / ende en ge-
ben dan noch geen en vrede / so dat
men claerlyck mercken moet / datse
niet alleen dat water en meynen /
maer dattet hen om wat anders te
doene is. Als dan schieten haer
de Mammalucken upt / ende som-
mige beghertichde ende weerachtighe
in den hoop der Charaona /
gemeenlyck tot in de twee oft dize
hondert / d' andere latense booz by
trecken / ende treffen met haer.
Daer comen dan gemeenlyck soo
veel dupsenden om den hals / als
op d' ander yde eenige personen.
Als Lodwig Dartoman den E-
delen Ridder booz by getrocken
is / zijnder haerder dize hondert
tegen vier-en-twintich dupsent
geweest / ende hebben int treffen
van den Arabiers om gebzacht /
ober de seshien hondert mannen /
daer van de dize hondert niet meer
dan twee mans ende een wijf on-
gebaerlyck doozschoten werden /
dit is het dagelijcks broot op dese
reys.

Van een geberchte in Ara-
bia, ende vreemde Joden daer
in.

In het Woest Arabialicht een ge-
berchte thien oft twaelf mylen
in hem

Breemde
geberghte
ende Jode-
den in
Arabien.

in hem besluptende / daer in woenen by de vier oft vijs dupsent Joden / cozte lieden by vijs oft ses spannen lanck / meer swert dan wit / van wijsachtigher stemme / die al bloot ende naecht gaen / en leven van geen ander vleesch dan van Castronen / sy zijn besneden / ende bekennen haer selven Joden / waer sy enen Heyden betrappen / dien willen sy levendich. Went on-derste van die Bergen in den booz- toch / vintmen een vergaert wa-ter van regen / waer mede de booz- bptreckende Charaonen dickwils tot in de 16. dupsent hemelen be- laden / welck die Joden seer qua- lijk te breden maect / ende ge- lijk de Cept-bocken upt de Ber- gen roepen / wandt sy overheert zijnde / niet af comen en dorven. By dit water staen ses ofte acht seer fraye doornen haghen / daer siemen oock somwilen een Coz- teldupbe / die seer bzeemde en recht als een wonder is / wandt men van upt Damasco / als men in dit woest Arabiam komt / tot aen de selve plaetse des Gheberchts der Joden / noch Voghel / dier / loof / gras / boomen oft hagen / en siet noch binden en kan / verder dan vijftighen daeg reysen te Heerde. Daer na komtmen in een Stadt Medina / daer soude den Heyden- schen Afgodt ende Propheet Machomet lijf-achtich begraven liggen / ende in synen Tempel sou- de by de vier hondert Calammen oft pylaren zyn / ende by de drie dupsent bernende Lampen han- gen / waer het sal een fabel ende gebzochte zyn / want een groote Heere een mammaluck heeft den hooghen Priesteren willen geven

drie dupsent Seraphi in goude / op dat hem ghegint wierde dat Heylich Lichaem des Propheete te sien / men hebet hem niet zijnder onweerdicheyt af gesept. Als hy nu niet en heeft willen ophouden / ende upt sotte debotie so ernstich aenghehouden heeft / dat hy hem oock syn oogen heeft willen upt- steken laten / na dat hy met de sel- ve dat Lichaem Machomets aen- sage : so is hem geantwoort ghe- worden / dattet wel een ghemepn geruchte is / dat hy daer Lijf-achtich rust ende licht / maer om de waerheyt te seggen / dat hy wel daer gestorven is / maer recht ter- stont daer na ten Hemel gebaren / ende ter rechter hant Godts sit- tende is / ende dat Jesus Christus hem by syn voeten sit. Namael- sen maken sy dickwils een byerwerck met konsten op den thozen des Tempels / om de lieden daer me- de te betooberen. Daer roepen sy dan / en siet ghy niet den schijn en glants die daer opklint van den grave Machomets ? Sontijdt- en maken sy niet met allen / noch spreken sy / soo pemant sepde dat hyts niet en sage / het sy des onge- loofs ende zijnder sondiger oogen schuilt. Dese Stadt gheneert haer upt dat byzuchtbaer Arabia / ende van Alheppo. In deser woestijne reysmen na het Compas te lande / gelijck ter Zee. Men moet oock dooz dese woestijne vijs dagen ende nachten dooz een sandige woestij- ne / wanneer den wint der waerts gaet / soo is dee ende volck verlo- ren / sulck subtil kleyn fant (wit ende klaer als meel) heeft dit land. Daer liggen Bergen van zanden op enen hoop / ende wanneer 't al schoon

Maet
Compas
te lande
reysen als
ter Zee.

schoon goeden wint is / so en kan een nauwe thien schreden nae den anderen dooz hem sien. De mannen riden op de kemelen / op bysonder hupen van hout / daer slapen ende eten sy. Niemant en wort in dese Stadt ingelaten (so heyligh achten syse) ten sy dat hy hem ende syn gereetschap te vooren gewasschen heeft. Dese vijf dach repsen sterft altyts veel volchs int sant van stof ende doofst / die hen so wee doet / als sy dan ergens water vinden / so drincken sy haer te bersten / ende swillen midts haestelijck drincken als van senijn op / daer vintmen de Nummea (dat is veel uptgheborde menschen) doodt / diemmen in de Apteken tot Medecijne ghebruyckt. In dese repse dooz de woestijne / heeftmen seer veel aenvals van den Arabiers / die menichmael veertich dupsent sterck wel toegerust / om de Charaona te berooven / aenballen / waer ober dickwils veel te gronde gaen / ende dragen ghemeynlijck de saetse daer af wech / als ghelooft is.

Van der Stadt Mecha, hoe sy gheregiert wort, ende wat daer vreemts is.

Mecha de wonderlijcke Stadt.

Dermaerde Stadt Mecha / Dal waer de heydenen bebaert gaen / als by ons tot Sint Jacob / derwaerts komen veel Charaona van Damasco / Aleppo / somtijts d'welck ongeloofelijck te segghen / ende nochtans waer is / by de twee ent. seventich tot in de t' seventich dupsent gheladen kemelbieren met coopmanschap / want men hanteert derwaerts

machlich van veel ander Landen. Dat Lant is behalven dese Stadt / onbzuchtbaer / ende daer en waft geen boom noch crupden oft pet desgelijcks / oock is daer groot gebreck van soetewateren / alsoo diere / dat eenen op eenen dach by de vier quatrinen hebben moet / die waters genoegh drincken wil. Een groot deel haerder neeringe coomt hen van Aleppo / ende de roode Zee / oock hanteren Arabia ende Ethiopia in dese Stadt / daer comen na Mecha veel Pelgrims upt India / Persia / Ethiopia / Siria / ende van andere landen / alsoo dat nauwe pemandt so veel volchs by malcanderen gesien en heeft / eensdeels om coopmanschaps wille upt India derwaerts comende / van peerlen / gesteente / ende alderley specerije. De Doozen upt India ende Ethiopia comenderwaerts met veel boomwolte / laecken ende syde. Een anderen maect dat bebaren eenen boven maten grooten toeloop / gelijck by ons een Jubile Jaer na Roome / om genade ende aflact te vercrigen.

Van den Tempel Macho-mets tot Mecha, van den gelove, Gods-dienst, genade ende aflact daer in, oock van haer offeren.

Te rugghe in deser Chronijcke hebben wy veel gehooft van Machomet / zijn gelove ende afcomste / nu oock wat breeders daer af. Tot Mecha / derwaerts de groote bebaert aller Turcken ende Heydenen is upt veel Landen

den) is eenen Tempel seer bycans dat Saliso tot Roomen geleken / gewelst / ende ront / die heeft rontsom hem tot in de 100. thozens ende poorten. In den inganc des Tempels gaetmen thien oft twaelf trappen nederwaerts / van marmelsteenen ghemaecht / daer heeft men alderlep Specerpe / Aromata / ende Juwelen te coope / so dat den reuck eenen terfont cracht geeft / waer mede sp Machomet te dienen / verhoppen. So men in den Tempel asgaet / vint men tafelwerck bedeckt ende belecht met pueren goude / ende ongheloofteliker costelijchhepdr. Daer vintmen over de vijft dupsent personen die Coopmanschap dzyben / alleen met Specerpen / Aromaten / ende ten meesteindeel om met dat poeder / de doode licha men der menschen onvergancelijck / soo by henlieden ghewoone is) te behouden. Van hier voertmen't in alder Heydenen Landen. Op den dzycentwintichsten dach van Mey begint de Bedevaert / tot welke men van verze te water ende te lande coomt / om Ghena de ende Aflaet te vercrigen / gheleijckmen hen by ons de ghenade heeft ghebiecht / ende ter tijt des Jubilee Jaers nae Roome heeft geloopt. Sp gaen in den Tempel sefenmaels om eenen Thozen / met sommighe Ceremonien / te langhe te vertellen / daer nae haesten sp haer nae een Fonteyne / tseventich ellen diep inden Tempel / Waer by somtijds acht personen sonder ophouden scheppen / ende de toegaende Devaert broeders driemaal met het gheschept water over het hooft ende al zyn

cleedinghe af / (hoe costelijck sp is) beghieten / alsoo sprekende / dat sp inden name Godts / Godt ver geeve my mijn sonden / als dan waenen sp reyn ende geabsolveert te zyn van al haer ondeughden. De Offerhande by Mecha op eenen Berch / is alsoo gedaen: Een peghelijck Man oft Wijf doot ten minsten twee oft drie / de Rijke vijft oft ses Castronen / soo dat ter somtijds op eenen dach over de dertich dupsent Castrons gheslacht wooz / teghen der Sonnen gebilt / ende een peghelijck offert sulchs arme lieden om Gods wille / der welcker oock gemeynlijck over de dertich dupsent / meer om haer neeringhe / dan om ghenade ende Aflaet / daer comen / die maecten dan een byer met mest van kienel-dieren / warmen't vleesch een wepnich daer over / ende eeten / diesgelijck wanneer de Charaonen somtijts upt Arabien comen / ende Concommers eeten / soo wachten ende plucken somtijds vijftich arme menschen / alleen om de wech gewozzen schellen wooz de Tenten. In dese Devaert preechtmen oock / daer staet een hooge Priester haers gheloofs op / roepende dat sp haer sonden beweenen souden / ende vermaentse daer af te staen / besluptende het Sermoen also: O Abrahams ghy beminde sone / ende wel ghehouden vrient Godts / O Isaac uptbercozen van Godt / bidt Godt wooz volck deses Propheetes / ende alsdan hooztmen een groot gemen. Des sens den Berch desen Offers / is een plaetse / daer soude de Dupbel Isaac verschenen zyn / om hem bande gehoozaemhept Abrahe af te

te leyden / met aenwysinghe / dat hem zijn vader offeren wilde / hy en soude niet tot hem op den berch gaen / als dan soude Isaac met eenen steen tot hem geworpen / ende hem in't aensicht heraecht hebben. Daer werpen de Heydenen noch soo dicmaels als sy daer voorby gaen steenen toe / in dier meyninge / den Dupbel te steenighen / ende hebben schier eenen Berch met steenen op malchanderen geworpen.

Van Duyven ende Eenhorens tot Mecha.

Duyven
ende Een-
horens.

Bij Mecha bliecht een blucht van twee Duyven / die sommighe tot vijftich duplent toe schatten te zijn / sommighe tot dertich dupsent / ende seggen dat sy zijn van het gebroet der Duyven / die met Machomet gesprooken hebben / in de ghedaente eens Heiligen Geests. De selve Duyven hebben ober al byzpeyt door de Stadt te vliegen / waer sy neder vallen / als by de packhupsen / daermen Rijst / Gherste / ende koozn vercoopt / niemandt en derft hen weren / vangen noch dooden / wie hen leet doet / dien houtmen voor eenen openbaren sondaer / men spijstse oock overbloedich / midden in den Tempel. Op een ander zijde des Tempels staen twee levende Eenhorens besloten / die toont men voor een wonder / haer verwe is ghelijck een doncker byjn peert / ende hebben eenen hore aen't voorhoofd by de drie ellen lanch / een hooft meest als eens Hert's hooft / eenen langen hals met gekroelde huppen / ende corte clepne

schenkels / opgerecht als een Septbock / syn voeten een wepnich gespleten / klauwen gelijk als een Septe / oock bysonder hup op de achterste schenkels / die achten grootten schat weert te zijn / die een Coninck der Mooren upt Ethiopia / den Soldaen / om met hem vrientschap te maeken soude geschoncken hebben.

Van de Haven Zita, ende van de roode zee.

Dit is een stadt van grooter coopmanschap ende hanteringe in het woest Arabia / want derwaerts coomt gereyft te water ende te lande / een groot volck der Heydenen / ende aldaer en doynen noch Joden noch Christenen hen comen : Die stadt behoort den Soldaen van Mecha / die onderworpen is den groten Soldaen van Alkezo. Dat lant en brenge geenderley vrucht / ebenwel is daer genoegsaem onderhoudinge van alle dinghen / daer is alleen groot gebreck ende dierte van soet water / de roode zee slaet tot aen de hupsen deser muer-looser stadt / de welcke zee geen/ins niet root en is / maer heeft den name / dese voert / van dat root zant / ende het is een steenachtige rotse zee / op de welcke men by nachte niet schepen en can.

Van het salige ende vruchtbaer Arabia, ende van de Hooftstadt daer in, Aden genaemt.

Dit Aertrijk is vruchtbaer van alderley nootdrift / als van Windzuypen / Amandelen /

Que-appelen/ Granaet-appelen/ knooploock/ overbloedich van Krozen/ Gerste/ Rijst/ Wirs ende Bleesch. De lieden daer in gaen meestendeel naecht. Kolben ende Slingeren zijn haer beste geweer/ sp leben na Heydensche zeden/ daer in liggen veel vermaerde Steden ende Eplanden in de roode zee/ sterck ende vast/ daer is de Zee inghepynght/ ontrent vier mylen breed/ tusschen bergen/ d' welckmen de kele der Zee heet.

Iden een
Stad.

In Arabia is de Hoofststadt Aden met twee dubbel muryen omringt/ van twee spden/ andersins met geberchte vermaert/ ende daer op byf geweldige Sloten/ tot in de ses dupsent byer plaetsen hebbende/ twee uppen in der nacht houtmen eerst merckt/ overnichts de overgroote hitte/ die aldaer is. Daer is een haven/ daermen upt alle lande toereyft/ ende eenen groten Col. De hupsen zijn sterck ende wel gebout/ schier op Italiaensche maniere/ een van de welcke somtijts tot in de byf dupsent Ducaten weert is. Se vrouwen van desen lande/ hebben wonderlijke groote begeerte tot witte mannen/ de welcke by hen lieden byeenbde ende Gasten zijn/ ghelijck by ons de Mooren. Arme lieden nutten bzoot van Wirs ghemaecht. d' Ander seggen dat Saba de voornaemste Stadt in dat selve Arabia is/ daer af Saba genoemt wort/ van Wirshe ende Wierooe overbloedich. In dit lant worden veel Christenen kinderen upt Priesters Jans - Landt (neghen oft tinnen Jaer out zijnde) verhocht/ totten krych opgevoert/ tot hoed des Soldaens geordineert/ al-

Merck
dach by
nachte.

tijdt wort eenen van weghe der manhept/ vooz hondert Inwoonders geacht/ ende beter. Dat ander Hepp is naecht/ met eenen slets/ van linnen laecken omhangen/ ende en heeft niet dan een slaep-laken vooz eenen mantel aen. De mannen van desen lande/ veertich oft vijftich Jaer out zijnde/ draggen twee hoornen van haer eppen hant opgebonden ende gemaecht/ ghelijck de Sept-dacken. Men voert alrijts veel dupsent hemelen mede in den krych/ alleen met Centen van boom-wolle ghemaecht/ beladen. Tot de voozsepede Stadt Aden/ is oock een groote bevaert/ daer souden grote teekenen geschieden/ derwaerts geloben haer veel lieden van verze landen/ met alderleij gebzeken bezucht. De geveynshept is groot by haer aenghesien/ ende heplich geacht/ wie geen bleesch en eet/ ende hem van der werelt afstrekt als een eenighe/ dien houden sp vooz heplich/ ende dat is haer Monikerpe/ der welker hier en daer vele in 't landt zijn. Op veel plaetsen is groot ghebzec van hout in dese landen/ want oock dat bzuchtbaer Arabia niet over al so bzuchtbaer en is. In dit lant is oock dagelijcks veel gekijfs 't gelobe aengaende/ want sommige gheloben Machomet alleen/ seggende/ dat d' ander Hoofstlieden valsch geweest hebben. So geloben d' ander Machomet ende al sijn ghesellen/ daerom dooden sp dickwils malkanderen als Honden. Twee dach reysen van Aden is een seer byster geberchte/ daer veel dupsent Wepzatten in woonen/ also datmen der alleen in den vooz

hoozhyt och onderwegen tot in de
thien dupsent fiet / oock veel selle
Leenwen ende anderebreemde die-
ren / also / dat onder hondert per-
sonen desen wech niet wel wande-
len en mogen.

Van der Stadt Almacarana
ende Reame in Arabia.

Almacarana een Stadt in dat
Abzuchtbaer Arabia / op eenen
Berch gelegen / tot de welke men
van der plepne seben mylen moet
op klimmen oft ryden / in eenen
engen ende snallen wech / so dat
nauwe twee personen malkande-
deren wijchen moghen bysonder
rydende / noch en is in deser stadt
geen gebreck van spysse en dyanck /
Cisterne daer in / geeft thien dup-
sent personen waters ghenoech.
Den Soldaen in Arabia hout
daer den meestendeel Hof / dien
soude daer hebben synen Schat /
alleen in goude / welken hondert
hemelen daer mede geladen / niet
en souden draghen konnen. Die
locht is goet ende gesont / de lie-
den meer wit dan swert.

Een dach repse daer af lept Rea-
me / welc inwoonders den mee-
stendeel swert volck is / 't zijn
grote Cooplieden. Dat landt is
overbloedich bychtbaer / het heeft
slechts wat gebreck van hout / dat
kannen wel krygen. Daer vint-
men Castrons / die van swaerte
nauwe gaen en konnen / den steert
van eenen van dese weecht som-
tijts vier-en-twintich pont. Sy
en hebben geen hoozen / daer
vintmen gansch sneeu witte dyp-
ven / van eender sonderlinger aert /

sonder heernen / also goet datmen-
se niet beter binden en kan / alle
bycht wel volkomen / ende boven
maten een goede locht. Die lieden
worden tot in de 130. Jaer out /
noch van goeder vermogentheyt.
De kleedinge van dit volck / is de
huyt / waer mede haer Godt be-
kleet heeft / nochtans de eerbare
ende Cooplieden dragen hemden /
d' ander somtijts een wit sletken /
oft lompen / gelijk een Popken /
van boom-wolle / aen den hals
hangende. Dooz geheel Arabia
dragen de mannen hoozen / van
haer hayz ghemaect / ende op ge-
bonden als een tupte / neffens de
oozen recht als eenen Septbock.
De vrouwen draghen hosen met
boeren / gelijk de Scheep-lieden /
van linnen oft boom-wollen la-
ken.

Van Sana, Tacla, Zibit ende
Damar, de groote Steden in A-
rabia, ende haren Soldaen.

Sana de Edele Stadt heeft ee-
nen muur van aerde gemaect /
thien ellen hooge / twintich dick /
alsoo dat acht Peerden neffens
malkanderen daer op gaen kon-
nen. Daer wast allerhande
bycht / uptermaten goet / van
veel goede Fonteynen en heeft sy
geen gebreck. Daer vintmen veel
Spercepe / in de Aptcke behooren-
de / veel wijngaert planten / lustho-
ven / eenen machtighen Soldaen.
Dese stadt heeft by de vier dup-
sent vpersteden / habsche hupsen /
gebout na onse wyse. Die dach
repfen van daer lept Tacla in een
geberchte / een seer schoone ende
haefachtige stadt / van alle kloere

ke dingen ende lustighen subtylen
arbeyt / van alderley wateren te
distilleren zijn sy Rabbi / eenen
Tempel daer in ghebout ghe-
lijck Sint Maria Rotunda tot
Roome. Dese Stadt heeft oock
veel treffelijcke Cooplieden. Die
dachrepfen daer af leyt Zebit / een
halve myle van de roode zee / daer
is oberbloet van groote hanterin-
ge ende alderley koopmanschap /
die dooz de roode Zee daer komt.
Aldaer wast een goede menichte
supckers / ende veel ander vrych-
ten. Een dach repse van daer leyt
Damar / bewoont met Heydenen
ende rijcke Cooplieden / een vrycht-
baer Lantschap. Dese steden le-
ven / kledinghe / gelove / zeden / ge-
bruycken / oock de gedaenten / is
meest gelijck / so gehooft is.

Den Soldaen van Aman is de-
ser steden aller Heere / welken sy
Sechjo noemen / dat is heplich /
upt oorfsake / dat hy alle sijn dagen
geenen mensch en heeft laten doo-
den / uptgenomen wat in Oorlo-
ge die hy upt noot-were opnemen
moet / om den hals ghekomen is.
De gebangenen / ende die den doot
schuldich zijn / hout hy in voet-
fers / der welker hy gewoonlijck
altijds ontrent vyfthien oft ses-
thien dupsent heeft / tot dat sy
sterven / ende geeft elcken alle da-
ge twee quatrinen voor sijn spye-
se / ende genoeg te drincken. Hy
hout oock wel so veel gekochte oft
eggen knechten / van sweter ver-
we / den selven geeft hy altemael
den kost.

Van de ghelegentheyte Ara-
bie, ende van der selver Volc-

ken, Geloven, Policien, Zeden
ende gewooneheden, uyt Joan-
ne Boemo Aubano.

In Asia tegen Apphica / leyt A-
rabia / een merckelijcke Provin-
cie / tusschen Egypten ende Ju-
dea gelegen / sommige seggen dat-
tet aen Pancharon ende Sabean
stoot / sommige / dat dese twee
landen in Arabia liggen. De wy-
le nu dit Landt wyft / lanch ende
breet is / so zijn daer in meniger-
ley manieren ende zeden van le-
ven. Sommighe hebben 't hapt /
d' welck sy nimmermeer niet ee-
nich pfer en aenroeren / in een hup-
pe ghebonden / een deel scheeren
beyde baert ende hapt tot op der
hupt af.

Een pegelijck in zijns Daders
hanteringhe / ende en begint geen
vzeemde konst oft hanteringhe.
Den oudtsten onder hen lieden is
ober haer allen Coninck ende Hee-
re / dien ghebeurt den Scepter.
Een gantsche vrientschap oft
Maechschap heeft althijds alle
dinch gemeyn / sy hebben alle een
wijf / wie eerst tot haer komt / die
maelt booz. Sy den outsten slaep-
t sy s' nachts / anders wie eerst 't
hups komt / ende booz de deure
sijn manlijckheit upttrekt / die is
man / also zijn sy meest alle gebroe-
ders. Sy hebben oock met haer
eyghen moeders ende sueters te
doene / sonder schaemte / nae dat
lants ghebruyck. Een overspeel-
der wort met den sweerde ont-
hooft / wie tot een ander vrient-
schap ofte maechschap ingaet / dat
wort booz een Overspel gerekent.
De hups genooten vrienden zijn sy
nen Broeders / en ehtelijck gebo-
ren

Zeden des
Arabers.

Deelman
hebben een
wijf in
Arabia.

Straffe
des Overs-
speels in
Arabia.

ren. Daerder dertich hebben gemeenlijck een gasterpe oft weerschap met malkanderen / twee geschichte Sanghers in der maerschchap singen altyts om malkanderen / altyts met malkanderen. Steden ende Blecken houden sp vrede-lijck sonder mupzen / dach ende nachtopen. Sp leven salichlijck en vzeetsaem / in grooter overbloet.

Eet twee-
ren der
Neabers.

Sp hebben hoopen hemelen / geen Peerden. Maer Schapen / groote kunders / gont / silver ende Aromata / zijn by hen lieden ghemeyn. Iser / metael / kleederen / sassaen / beeld-werck / de wortel Costus wort van elders daer gebracht. Delichamen der verstorven achten sp min dan slijck. Der Coninghen Lijcken begraven sp met hemel-slijck ende mist. Sp houden trouwe ende gelove vast / sonderling als sp alsoo kompact maken / datter een tusschen hen lieden staet / ende hen lieden de handen opent / ende met dat uptgelaten bloet een blocke bevochticht / en seben stercken daer mede bespringt / dietusschen hen beyden tot getuychenisse ligghen / Baniam ende Dionisium tot getuygen aen roept / ende verbint also die twee te samen. Met Mirzhen-hout maken sp haer byer / welck reuck hen veel krankheden sonde maeken / waert dat sp 't niet mettē gebanden reuck Stozas tegenen quamen. Den Kameel lesen de Priesers af nae volbrachten Offer. Desen Gogst en moet voor opganck der Sonnen niet beginnen / ende voorzen onderganck niet ophouden. Een pozie deser pppen wort Soli geoffert / de welcke het byer van den hemel (so sp recht

ghedept worden) dickwils van selfs ontsien / verteert. Sommige onder haer eten slangen. Sp en dragen geen soze / noch haers lijfs / noch haerder ziele goet te oeffenen. Met hemelen stryden sp / draghen daer mede haer lasten herwaerts ende gintswaerts / ende leven van der selver melck ende vleesch. Opt onwetenehede ende onachtsaemhept des gouts / laten sp veel gouts in haer klibieren te vergeefs henē dypen.

De Herders ende Boeren binden / als sp ackeren / gont onder de schollen / dickwils so groot als de Eckelen / dat laten sp menichmael onachtsaemligghen / oft steken 't verachtelijck op den hoet / maeken daer af Halsbanden ende Brasseletten / lustich te aensien. Dat gont verkoopen sp den gebuyzen / om drie mael so veel pser / dat silver om twee mael soo veel metaels / het welcke sp van vreemhept wege lieber hebben dan gont.

Van de Sabeis, haren handel, rijkdom, aert, wyle ende gelove.

A Idernaest aen dese Frontie Aren / zijn de Sabei / rijk van Goude / Mirzhe / Wierock ende Caneel. Item Balsen / wel riekenende Palm-boomen en niet / vol Specerpe. Daer is een Slanghe by de wortelen / welck beten dootlijck zijn. Dien overblivenden reuck is recht als verduictelijck en onghesont / den welcken sp met leem-raock ende vernende Boerbaert wech nemen. De Sabei zijn meest al boeren. Sommige

E t t ver.

versamelen Aromata / ende schepent in Ethiopiam / welcke schepen niet leer bewaert zijn. Cinamomum en Cassiam branden si in de stede van hout. Saba is de Hooftstadt daer in / op eenen berch geleghen.

Haer Coninghen en gaen nimmermeer upt haren Sael / op dat se dat volck niet upt eenige Godtlijcke aenlegghen en steenighen. Des Conincs hupstraet is altemael van Silber ende gout / haer Drinckbekers / Cafel / Schotel / Visten / Beelden / ende altemael seer kostelijck / haren voothof is boven maten seer kostelijck / welckers hooft van gout / silver &c. gemaect is / maer de steunsels oft balcken / inganghen ende poorten van goude / ende de vaten met Edel ghesente doozset / aenwysen een uptermaten kostelijck cieraegie / want dit blinkt van goude / dit van Silber / dit van Edel ghesente / sommich van vbooz-beenen tanden / ende van veel ander kostelijcke dinghen toeberpdt / die by de menschen hooch worden geacht. Daer en is oock geen eer-ghierichept oft gelt-honger / noch van ander goeden te besitten by haer. Niet wepniger en sijn de Garzei ende Nabathei trefelijck van rijckdom / der welcker hupstraet / hups wanden / schutzel / daecken ende balcken meest al van goude / Silber ende vbooz-been ghemaect sijn. De Nabathei sijn in rijckdom te soecken en te behouden / een wonder listich volck / die sijn hupstraet vermindert wort openbaer gheschraft / maer wie dat spne vermeerbert / dien wort groote eere aengedaen.

Garzei en
Nabathei.

In boghen / Aren ende Bilen / Lancien / sweerden oft Dartsen ende slingheren / sijn de Arabes seer trefelijck. Dat pestilentsege volck der Sarzacenen ende Turcken hebben van dese haer begin genomen / ende een groot deel der Araben / sijn tot Sarzacenen geworden / ende noch heden behouden de Sarzacenen ontrent Egypten haren ouden name / de welcke meest deels van den roof leven / gheschicht met buypen mate sielle Perden. In Arabia is menigerlep wonderdier / bysonder den vremden Phenix / Item veel en menigerlep Edel ghesente / soo Plinius / Diosius ende Isidorus libro 15. aenwysen. Item dierclep Sardonix / daer in bintmen Draken / daer in lept oock dat Coninckrijck Saba / van waer de Coninginne van Saba / 1. Reg. 10. tot Salomon ghekomen is / om sijn wijsheyt te hoozen. Daer is dierclep Arabia / daer af elders. Nu is haer ghelove Machomets Evangelium.

Van Panchaia, ende der selver volcken eygenschap, aert, gelove, regiment ende zeden.

Panchaia is een Contrepe ende Provintie Arabie. Dios. Sicul. sept / dattet een Eplandt is / 200. Perde-loopen breet / hynemnt drie heerlijcke steden daer in gelegen / een vruchtbaer lant / rijck van wijn ende wierooch / het brenghet oock overbloedich Mirrhe ende menigerlep welriekende Aromata / die de Arabische roopliden in Siriam / Pheniciam ende Egypten voeren. De Phan-

Politie in
die deelen
gebeelt.

Priesters
d' eerste
boozgan-
gers.

Chanchei
en hebben
niet eys-
gys.

Gebinge
Chancho-
eun.

Dat Pau-
dom over
al.

Papen
maken
oer al
Apent.

Chanchei stypden op oude manie-
re met wagens. In haer Politie
hebben de Priesters den booz-
ganck/ ende d' eerste plaetse/ den
selven hangt de werck-lieden aen/
d' ander plaetse hebben de boeren/
de derde Ridderchap/ Eldom
oft Grijchlieden/ den selven zijn
toegebeelt de Herders ende Bee-
boeren. De Priesters zijn haer lie-
der alder Hertogen ende boozgan-
gers/ die alle gekijf oordeelen/ al-
le gericht besitten/ ende den ge-
meynen nut bedienen ende rege-
ren/ alleen de doot-sepen uptge-
nomen/ die schuyven sp op werelt-
lijke richters. De boeren bou-
wen dat velt ende de vruchten/ die
wel bouwen/ worden tot richters
van de Priesteren vercozen. De
Bee-boeren dienen den Tempel
ende Eldom. Niemant onder den
inwoonders en heeft yet epgens/
uptghenomen huys ende hof.
Maer so de Priesters een schat-
tinge oft Col aenlaen/ so geven
sp oock dese epgen stucken/ en het
noot is willich henen/ dat woxt
hen dan op een ander tijt dubbel
weder gekeert. Sp hebben Goede
goede schapen/ waer af sp adelijc-
ke sachte klederen maken. Gul-
den ketenen/ beslach ende brasse-
letten/ zijn by henlieden gemeyn/
beyde by mans ende vrouwen/
oozen-juwelen op Persische wy-
se/ schoenen van veelder ley derwe/
ende costelijck. De Ridderg bes-
schutten dat lant metten sweerde.
De Priesters oeffenen boven an-
dere den wellust/ heerlijk ende
tierlijck lebende/ uptermaten
sacht ende wel becleet/ sacken co-
stelijcker dan onse Bisschoppen
dragen/ gebuycken sp booz schoe-

nen/ met constelijcken arbeyp ge-
maecht. Sp dragen oock op wijf-
sche maniere veel gulden beslachs/
ende bedienen alsoo den Gods-
dienst met singen/ sp loben haer
epgen daet/ ende aenwysen haer
geslachte van Iobe afcomende/
te wyle hy noch op aerden gegaen
heeft. Dit landt is overbloedich
van Silber/ gout/ pser/ tin/ coo-
per/ geen van de welcke specien
upt dat Eplant en derf geboort
worden. De Priesters hebben in
het Tempel-huys een schoone
Dorstelijcke wijdde/ upt de wel-
cke hen geensins niet geooplooft en
is te gaen/ upt eenigerley oozsa-
ke aengegrepen zijnde/ worden sp
gedoot. Den Tempel hangt vol
Godts gaven/ van silver/ gout/
Ec. van outs af. De kerck-pooz-
ten zijn van louter gout/ silver en-
de pbooz-been gemaecht/ wonder-
lijck constelijck. Godts bedel-histe
is van puer Traebisch gout/ ses
ellenbogen lanck/ vier breet/ des-
gelijcks Gods disch oft tafel/ is
geheel van goude/ met grooter
conste toeberept. Eenem groot-
machtigen Tempel van witte ge-
houwen steenen/ met groote ca-
lonnen onder set/ twee acker-leng-
den weechslanck ende breet/ met
boven maten groote Afgoden der
Goden/ costelijck van arbeypde en-
de conste verriet/ rontsomme
desen Tempel hebben de Papen
haer aenhangende Hupsen ende
Pallepen. De Contrepe die om
desen Tempel ligt twee hondert
Peerdt-loopen wijdt/ lanck ende
breet/ is altemael heyligh ende den
Goden gewijt/ welcks Col men
aen den Tempel lept/ aen Gods-
diensten ende Offeren wepnt/ upt
des

deser gelegentheyt en gebeurt den Papen in eeuwigheyt niet upt te gaen.

Van Media, ende der Medorum oeffeninge, zeden ende gebruycken.

Gelegent-
heyt Me-
dia.

Der Mae-
den Rijk
ende ghe-
welt hier
voortijts.

Media / soo Ptolomeus be-
haecht / epndt hem tegen het
Doorden aen de Hircanische zee /
tegen 't Westen aen Assyria ende
Armenia / tegen 't Oosten palet
hem aen Hircaniam ende Parthi-
am / van 't Zupden aen Persiam /
daer in leyt een stadt / waer af dat
Lant den name heeft / Media ge-
naemt / eertijds van Medo den
Coninck gebout / onder welcks
gewelt eertijts het geheel Oosten
geweeft heeft / gelijk oock de hep-
lige Schrift van het Rijk ende
gewelt der Meden vermeldinge
doet / ende Strabo Lib. II. be-
tuycht / dat dit lant in twee de-
len gedeelt is / dat grootste / waer
in Ebatana de Hoof-stadt is /
ende veel ander Steden / namaels
van de Macedoniers gebout / die
dit Rijk doen ter tijt vercregen /
als Laodicea / Apamia / &c. Dit
deel is een geheel cout lant / dat
eertijts gheheel Siriam beheer-
schapt heeft / daer na ist onder dat
Assyrische gebiet gecomen / tot
op Sardanapalum / maer Ar-
phaces heeft dit Rijk wederom
aen de Meden gebrecht / daer af
Judith int eerste Capittel wat ge-
sept wort. Maer namaels heeft
Cyprus der Persen Coninck dit
Rijk geheel upt-gefrist ende ge-
destrueert / ende aen de Persen ge-
brecht / na de Persen hebben de
Meden oock den Macedoniers
gehooft aem geweeft / gedwongen

van Alexandro Magno / daer na
den Parthis / ten laetsten zijn sp
met de Romeynen in verbontenisse
gecomen. Der Parthen Coninck
Cabereanes genaemt / heeftse int
Jaer 1403. beheerscht / sp sou-
den noch onder den Turck zijn.
In dese Provincie zijn de bergen
Casp / aen Armeniam stootende /
dat is eenen wech daer nauwe een
hemel-dier gaen en can / acht my-
len weechs lanck / soo Plin. ende
Ptolomeus Libro 6. aenwysen.
De constete schieten ende ryden is
henlieden recht als aenghebozen /
oft upt gestadiger oeffeninge al-
daer gebrecht / so dat haers ge-
lycke niet en is / veel gewoonheyt
is van dese in Persiam ende Par-
thiam gecomen / geen man en derf
win dan seven wyden hebben / en-
de een wijs achtet vooz een groote
schande / so sp min dan vijf mans
heeft. Sp/weeren eenen eet / ende
maken verboudt op Griekische
maniere / daer af elders.

En is gheen seer vruchtbaer
Landt / upt een woztel persen sp
haren wijn / sp eten dickwils De-
nisonen. Maer broot maken sp van
gedorde Amandelen / ende een
sprut oft appel gestooten / die by
henlieden wast.

Van den Lande Persia, ende
der Persen gebruycken, wetten,
geloven ende zeden.

Ptolom. Lib. 5. schrijft / dat
hem Persia tegen 't Doorden
aen Mediam epndet / tegent Oos-
ten stootet aen Carmaniam / want
Zupden aen de Persische zee /
Susiana ligt tegent Westen daer
aen / veel happere steden ligghen
daer

daer in / als Arima / Persepolis /
 Diapolijs / &c. Het is een seer ber-
 gich Lant / also Curtius de ghe-
 schiet / schypber int leven des groo-
 ten Alexander schrijft / ende daer-
 omme overmits de storm-winden
 ende hitte / niet alsoo rijck ende
 haefachtich / eventwel heeft dit lant
 een goede nootdrift aller dingen /
 diemen aldaer ter zee ende te Lan-
 de brenghet. De Perſianen hebben
 eerselijck van Pinroth den Keuse
 onderwefen zijnde / de Sonne ende
 dat byer aenghebeden / oock Mi-
 nerbe ende de Mane geoffert / I-
 tem Venerem / Water / Vertrijck /
 Wint &c. Maer nu hangen ſp de
 Keligie Machometi aen. Van daer
 komen de Perſiſche appelen / waer
 af Plinius schrijft int xv. Boeck.
 Sp en hebben boortijds althijds
 noch Tempel / Outaer noch Beel-
 den ghehad / maer hebben onder
 den Hemel haer Offerhanden ende
 Godf-dienſten volbracht / ende
 hielden / dat de Goden niet dan de
 Ziele des Offers en eyschten / waer
 by ſp slechts dat ingewant van
 alle Dieren offerden. Item / den
 byere alleen de keeren van het
 hout: het was byhen lieden doots
 weert / int byer te blasen / oft pet
 doots daer inne te werpen / maer
 ſp maecten andersins eenen wint.
 Sp en wieschen haer niet geen
 bloepen water / ſpen wierpen daer
 in geen pype / ſp en maecten oock
 haer water niet daer in / oock en
 spouden ſp daer niet inae / ſp en
 heeteden oock geen / want ſp eer-
 dent eertijds boozt Godt / gheheel
 Geestelijcker wyse / ende hadden
 haer Ceremonien / om een pege-
 lich Clement te eeren / als Godt.
 Haer Coninghen verkozen ſp

van een gheslacht die hem gehoor-
 saemhept ontſepde / wert met be-
 roofden hoofde ende handen onbe-
 graben wech ghewoopen. Eek
 Coninck houde een hups op eenen
 Berch / waer in ſp ſpien ſchat /
 Tribuyp ende inne-komen verſa-
 melde. Sp en dede niemant doo-
 den om eeniger oorſaken wille / en
 niemant en wozt toeghelaten yet
 met geweld te doene. Een peghe-
 lijck heeft ſoo veel vrouwen ende
 byſlaepſters als ſp wil. Die Co-
 ningen laten ſommige giften up-
 roepen / den ghenen die dit Jaer
 meest hinderen winnen. Die ghe-
 bozen wozen en komen den Va-
 der boozt byſ Jaren niet onder oo-
 gen / upt dat Lants gewoonhept /
 en wozt byſe oock nimmermeer
 aenſende / daeromme op dat oft
 het middeler tijt verſchiet oft ſtoz-
 be / dat het den vader geen truppen
 toe en boechde.

Item haer Byploſten wozen
 int boozt-jaer des middernachts
 gehouden / den Bypdegom baſt
 deſen nacht / ende en eet niet meer
 dan eenen Appel oft een March
 van eenen kemel. Van de byſja-
 ren tot vier-en-twintich / leeren de
 Jongers rupterpe / ſchieten / ry-
 den / werpen / boozt alle dinghen
 de waerhept te ſpreken / ſp haten
 dat lieghen ſeer / ende wozen wel
 opgezocht / dan oeffentimense in
 de Hiſtozen / ende moeten van on-
 de weldadige lieden ſinghen / ſeg-
 gen / loben / &c. Daer toe loopen
 ſp onberhindert / alſer een daer
 toe geordineerde belle klincht / dan
 moeten ſp opſeggen ende reeken-
 ſchap geven / van die dingen die ſp
 geleert hebben / dickwils moeten
 ſp om een pzooperhept in de wed-

dinge loopen op een wijt belt / ten minsten dertich peert-loopen wijt ende breeet. Witte ende koude te liden worden sp seer gheoeffent / in de Wapen ende natte cleedinghe staen sp dickwils lange in de ozdeninghe / sp moeten graben arbeyt doen / op dat sp den arbeyt ghe woon worden / Eckelen / Wilde Peypen / hert bzoot is haer daggelijckche spyse / Item gebzaden ende gesoden bleesch / met water lesschen sp den dofst. Sp schieten Bemsoen / ende werpen aerlich ende nauwe metten slinger / booz middach smeden sp wapenen / saeyen ende planten bomen / vlichten garen / graben wortelen upt / of gaen met blas omme.

Item den steen Pyzopum hebben sp in grooter eeren / en doen hem tot geenem dooden oft vperen. Van de twintich Jaren af tot de vijftich voeren sp Crijch / ende en weten van anders genen wereltlijcken handel noch oock eenighe merckt-saecke / sp en kommen noch hoopen noch verkopen / ten is ooc geen gebzupck by haer / maer met Crijgs-rustinghe gaen sp dach ende nacht omme. Haer Bozsten ende Hoofst-lieden / die draghen een breeemde kleedinge tot op de halve bzacpe / een grote hoge spitz-schup bedzagen sp op't hoofst. Van groote tresselijke saken en hanteren sp niet / dan wel by bzanch zijnde by den wijn / tusschen het dzinken: ende desen Raedtflach achten sp vaster / dan dien die van de nuchtere gedaen wort.

De vzienden ende gelijck-staets-gesellen ontfanghen malkanderen metten kusse / als sp onversiens malkanderen gemoeten / maer die

van een kleyn aensien zijn / aenbiden de naemachtige als sp tot haer komen / ofte dat spse onversiens gemoeten.

Boozts soo is de ondanchbaerheyt een seer straf-weerdige schandelijcke sonde by haer lieden / waer op sp met de straffe des doots acht hebben / ende het dunckt haer geheel onmenschelijck zijnde / ontfanghen weldaet booz vergetenheyt niet te bekennen. Sp besluppen haer verstorvene met was / en begravense in der aerden. De Cooveraers wopen sp den vogelen om te vercheuren booz. Met haer eyghen moeders worden sp upt ouder ghewoonhejdt / een bleesch / ende beslapense.

Booz den Coninck lachen oft uptspouwen achten sp booz onbetamelijck / ende seer schandelijck. Sp bespotten de Oriecken die dwaeslyck bekout zijn / dat de Goden van de menschen haren oozspzonck hebben. Wat schandelijck te doen ware / meynden sp waer oock schandelijck te seggen.

Schuldich te zijn / dat achten sp booz een ondeucht / maer booz alle dinghen schandelijck / te lieghen. Haer lijcken en begraven sp niet / eer dat sp te bozen van honden oft vogelen aangewepnt zijn / het welcke by ander volcken gualyckstaet.

Als de Ouders tot armoe de komen / so leenen sp haer Dochters wech om te misbzupcken / ende gelt te verdienen / dit en is geus schande by haer lieden / hoe wel dit den Babyloniers / booz andere gemepnis. Maer hedenbaechs zijn sp (van de Sarzaccenche Turcken overwonnen zijnde) van geheel andere meppinge / ende aen-

Oodanch
by de
Derfen
boertweers
dich.

bid

bidden den grouwel Machomets/
ende dit strijdtbaer volck is van
zijnder eere ende heerlijkheyt ge-
raecht.

Imidia is een machtige Stadt
in Persia / daer af r. Machab.
26.2. Machab. 9. wat geschreuen
staet / daer af komen de Elamite.
Barthol. Anglic. geeft upt A-
dozo booz / dat de Cooverpe ende
Afgoderpe in dit landt van Nim-
roth opgekomen is.

Van de Steden, Eylanden,
Zeden, Coopmanschap ende
ghebruycken in Persia, ende
eerst van de steden Divoban-
dierrum. Goa, Guilfar ende
Ormus.

Divobandierum een Stadt in
Persia / van groter tracte-
ringe ende Coopmans handelin-
ge / daer gemeenlyck althijt by de
vier hondert Cooplieden ligghen
upt Turckpen / is / als de Zee aen
loopt / een Eplandt / als sy af
loopt / gaetmen te voete in de stad.
Dese Stadt is omvanghen met
Muppen / ende met veel geschuts
daer in. Drie dach repen van
daer licht Goa / een nederlage der
Coopmanschap / een vette ende
goede stad van alderlepe neeringe.
Niet verre van daer licht die heer-
lijke stad Guilfar / een Coopmans
stapel ende machtige stad / sy heeft
een Haven der Zee. Alle dese booz-
noemde steden zijn van Macho-
mets gelove. Een ander haven
heer Meschet. Ormus een Hoofst-
stadt in een Eplandt liggende /
d'welck ontrent twaelf mylen om
hem heeft / daer en vintmen noch

water noch neringe / niet anders
dan dat daer overbloedich ghe-
bracht wort. By drie dachrepen
van daer vischmen de alder-
schoonste Peerlen die in onsen lan-
de comen / de welcke men alsoo
viseht: Eenen laet hem upt een
schipken onder 't water sincken /
met eenen steen aen de voeten ge-
hangen / ontrent de vijftien schze-
den diep / met open oogen / tot dat
hy een Mosschel siet daer die Peer-
len in zijn / als hy dan sommige
Peerlen in de moeder vint / so lost
hy den steen van de voeten / ende
coomt lanx het sepl wederom int
schipken / d'welck van d' ander by
het roer ofte steden met een aen-
geworpen touwe gehouden ende
ge-anchert is.

Peerlen
gevischt.

Van den Soldaen tot Or-
mus, ende de grouwelijckheyt
zijns Soons.

Alno vijftien hondert / hadde
den Soldaen van Ormus elf
Sonen / den Jongsten was sin-
pel ende booz een half. So geacht /
den outsten booz ontsinnich ende
een groot Ciran. Den boozsep-
den Soldaen hadde oock twee ge-
cochte knechten / Christen kinde-
ren / upt S. Johans Lant / die
hadde hy om haer treffelijke man-
nelijcke daden so lief als zijn ey-
gen kinderen / ende hadde de selve
oock opgehoet. Den outsten
Soon upt begeerte te Heerschap-
pen / stack op eenen nacht zynen
Vader / Moeder / ende alle zijn
broederen de oogen upt / upt geno-
men den dwasen broeder / welken
hy meende hem niet schadelijck
wesende / ende trockse daer na al

Gronin-
tische Ep-
ramme.

op eenen hoop in een Camer / ende verbrandese alle levendich in de besloten Camer. 's Morghens als men vernam watter geschiet was / beruechte haer die gantsche Stadt tot rumoer ende oproer / also sterckte hy hem machtelyk in 't Palleys / ende maecte hem selben geweldichlyk tot eenen Soldaen. Den simpelen Broeder die vooz een Sot geacht wert / bloot in een hepdensche Kercke / ende riep : O Godt / mijn Broeder is een Dupbel / hy heeft mijn Vader / Moeder / ende alle mijn Broeders geboot / ende haer namachs verbyandt. Nu binnen vyfthien dagen werdt immers dit rumoer te vreden ghesiet / doen sepfde den Soldaen na een van de vooz-gemelde gecochte knechten / nam hem by der handt / met veel reberentie ontfangen / seggende : Gaet henen ende staet ulwen medegeselle doot / so gebe ick u vyf Castelen te loone / ende maecte u tot eenen grooten Heere. Doen antwoorde hem Machomet den knecht : O Heere / ick hebbe met mynen geselle van joncks op geten / gewoont / ge-vozocht / ende ongegac / als een Broeder derich Jaer lanch / icken en so veel herts niet ghehebben / een sulck quaet te volbrengen / doen scholt hy 't hem quijt. Hy sant ober vier dagen na den anderen knecht zynen medegeselle / Chaim genaemt / ende ontfinc hem diesgelijck met grooter beloften / dat sepfde hem dien knecht tot in den name Gods / ende in zynen name / te doene / ende quam haest gewapent met gelepder lage tot zynen geselle / diet / soo haest als hy hem

Woe
londer
gesellen.

wert aensiende / vermerckte / stelde hem ter weere / ende sprack : O ghy Verrader / ick sie wel wat ghy in den sin hebt / nu toeft / ick sal u ten eersten verwozen. Chaim trock zynen degen upt / ende werp hem vooz de voeten zyns medegesels / ende knielde neder / spreken de : O Heer / vergebet my / want ick den doot nu aen u wel verdient hebbe / behaget u / so neemt mijn eygen wapenen en doot my / want in wille ende opset u te doozsteken / ben ick och lachen gekomen. Doen antwoorde hem Machomet : hoe wel ghy een verrader ende moozder aen my geworden zyt / evenwel staet op ghy arme / Ick wilt u om Gods wille vergeven / siet ghy niet dat desen onsen Soldaen een Dupbel is ende geen mensche / Ick soude u ober drie dagen verdyns verschoont / ende wilde eer dat leven gelaten / dan tegen u gedaen hebben. Nu wy willent Godde overgeven / Gaet henen totten Soldaen / ende soo hy u vraecht / segt dat de sake volbracht is. Also haest als hy den Soldaen die bootschap aensepde / liet hy hem nader by komen / greep hem / en siet hem te loone eenen degghen in synen bozt / so dat hy neder sancck ende sterf. Doen syn medegesels sulcks vernam / ginck hy gewapent heymelijck tatten Soldaen in syn Camer / kloekelijck onder ooghien / niet om hem syn leven te stelen maer Ridderlijck te nemen / hem vermetende het syne daer aen te wagen / also haest als hy dien aensiende wert / sprack den Soldaen : Ghy hont ende honts soon / leeft ghy noch ? Machomet antwoorde

Woorde/ Jae ghy hont / ick lebe
noch / het gelt by dijn leven / ende
met dien na hem toe / ende dzeven
malkanderen een wyle tijts in de
kamer omme / maer Machomet
berwan ten laetsten / ende alsoo
bant den Soldaen slechts spnen
Heere aen spnen eygen knecht / al-
so vergaet alle stoutheyt / ende al-
soo treft ontrouwe haren eyghen
Heere / alsi lange omme gaet. Daer
na sterckte hem Machomet in 't
palleys so vast als hy mochte / en
als die maren lustdaer wierden /
liep al het volck hem (te vozen tot
hem ghenegghen) toe / ende riepen
met grooten gheroepe / hy leeft / hy
leeft / Machomet onse Heere ende
Soldaen. Also bleef hy bytwin-
tich dagen Soldaen. Hier na sant
hy na alle Heeren / Voogden ende
Coopliden des lants / ontschul-
digende hem metter noot zijnder
daets wege / ende op dat hy niet
aengesien en worde / als hadde hy
't om de heerschapppe ende om
's Rijcs wille ghedaen / de welcke
hem niet toe en komt oft toebe-
hoozt / badt hy al het volck dat sy
willich ende te vreden wilden zijn /
ende den Jongen Soon des Sol-
daens / die noch in 't leven was /
tot eenen Soldaen maken / dat ge-
schiede: dies niet te minregeerde
Machomet die stad / dat rijk en
Lant / ende wert met alder mans
wille tot eenen Gouverneur der
Stadt ende des lants geset. In
dese Stadt is eenengrootten han-
del van veel Coopliden / met zij-
de / perlen / Edel ghesceente ende
ander kostelijke ware. De ghe-
meyne spys aldaer is Rijcs / want
ontrent dese gelegentheyt en wast
geen hozen.

Van der Stadt Eri in Perssia,
ende meer andere.

In den lande Cozozain in Per-
sia / licht dese Stadt Eri ghe-
naemt / aldaer hout een Coninck
van den voorszeden Lande ghe-
naemt / Hof / ende heeft groote
genoeghsaemheyt van alle dingen /
sy handlen meestendeel met zijde /
met welcke sy somtijds op een
mael schier vier duysent keme-
len beladen. Hebarbara en is
oock op geen plaetse beter te
kryghen / die bintmen aldaer in
grooter menichte / alsoo datmen
vijf oft ses pont om eenen Duract
geeft.

Dese Stadt heeft by de seven
duysent bysteden. De Inwoons-
ders zijn van Machomets ghelofs-
be. Van daer is by de twintich
dachreysen te Perde tot aen de
Riviere Euphza / daermen veel
schoone Vozen / Sloten ende
Steden vindt / wel met volck
bewoont. Onder ander lighter
aen de Riviere Euphza / Sciraza
een treffelijke stad / sy heeft eenen
Heere vooz haer selven / van Ma-
chomets gelobe / daer bintmen te
coope een groote menichte Edel
gesceente / veel Turkopsen / Bala-
sen / vaneender Stadt Balachsan
genaemt / daer gebacht. Daer is
veel blau costelijke verwe / die
men Oltramarin heet / oock Cu-
tion ende Balsam seer veel / den
welcken Balsam men in onse lan-
den selven goet vindt / wandt hy
heeft aldaer sulcke cracht ende
werckelijckheyt / dat op eenen
morgen / soo veel alsser afriecken
ende vooz de neuse houden / henlie-
den van stonden aen begint de sel-

be te sweten ende te bloepen.

Dese cracht heeft hy thien Jaer ende daer over/ indien hy niet gevalscht en wort. Dit lant heeft boven maten boose listige lieden/ die geen ware ongevalscht en laten van haer comen/ oft seer seldom.

Van der Stadt Sambragante in Persia, van der groote als Alkeyro.

Dese stadt vermacht 't sestigch Doupsent mannen int velt/ ende is in de groote als Alkeyro/ van Machomet's gelobe/ 't zijn witte ende welgedane lieden/ sy hebben grooten aenbal van den Sophy/ die daer dickwils in den lande omme sweeft/ alle die daer geloben in Subachar/ Otman ende Gumar/ die mede gesellen Machomet's haers Propheet's gheweest hebben/ richt hy metten sweerde/ waer hyse cricht/ maer wie in Machomet's ende Walp alleen geloof die laet hy als aengenaem hy 't leven.

Beschryvinge Indie, eerste-lyck int gemeyn, van haer zeden.

India een machtige Provincie in groot Asia.

Indie beschryvin-
ge.

India een landt Asie/ alwaer (als Iosepho behaecht) Capn metten synen ghetrocken is/ ende het selbe inggenomen heeft/ ende men heeft langhe geloof/ dat het derde deel des aertrijcks in haer begrepen is. Dien name heeft het van de Riviere In-

do/ een so vruchtbaeren lant/ dat sommige boomen met wolse overwassen/ sommighe met honich druppen/ ende sommige boomen zijn so hooge datmense niet overschieten en can/ daer is eenen getemperden locht/ goede sonne/ overbloedich van water/ waer in de vermaerde riviere Ganges ende Indus blieten met karbonckelen/ smaragden/ vinomen/ peerlen. Daer zijn sulcke gout-rijcke bergen/ datmense gout-bergen heet/ tot de welke ebenwel (overmits de Griffioen/ dzaken ende ander wonderlijcke dieren van onghelooflijcker groote) nu onmogelijck te comen is/ daer is Chain ende al zijn ghesin in der diluvie verzoncken. Nu wort India in drie deelen gedeelt/ namelijk in dat boozste/ binnenste ende uperste. Dat eerste oft boozste India streckt van de Persien tot aen de Riviere Indum/ Dat ander binnenste oft middelste India en heeft geen eynde/ ende dit laetste India is met alder rijckdommen ende geschichtheyt des volcks dat treffelijcke boven d' ander/ met zeden ende gestichten ons niet ongelijck in veel dingen/ byentlijcke goethertige lieden/ rijcke Coopmannen/ ende dese hebben veel Policien na onse ghebruyck ende gewoonheyt/ met tafel-manieren/ eten/ drincken &c. d' Ander twee volcken Indie sletteren opter aerden omme/ maer seker. Alle Indianen hebben gebruyck van wijn/ maer maken den dranch den wijn niet ongelijck. Daer is tusschen de Riviere Indo ende Gange een beke oft boornput/ van wonderlijcke smaecte. De uperste Indi

Die deelen
Indie.

heb

hebben (upt gekomen Coozen) tot alder menschelijcker nootdruft een overbloet.

De mannen in India en voeden geen baerden / maer lancck hapt opt hooft / in zjde geblochten ende opghgebonden. Wpde mans ende vrouwen zijn van lybe meest gelijck wp / oock van soo cozten leben / sp scheeren den baert / slapen op bedden met tappten bedeckt. Inde kleedingen sijn sp (ghelijck met haer lieden Europa) ongelijck / nae ghelegentheyt der plaetsen verandert. Met wolle en gaen sp niet omme / maer met zjde ende blasch overbloedich. Haer vrouwen gaen costelijck verciert met Silver/gout ende Edel gesteente / ende dat met hoopen.

In dat middelste India hebben sp gemepnlijck alleen een beddegenoot oft hup/vrouw / d' ander twee soo vele als zjder hebben willen. Int voozste India hebben sp dit gebzupck / dat sp met pomperpe ende heerlijckheyt der begracniffe niemant en wijcken / ende laten hen dat goet duncken. Dese oft sp wel Priester Jan onderwozen sijn / so en sijnt nachtang geen Christenen / maer van Machomet's geloode / sp hebben Priesters / die haer met wonderlijcken afbreuck castpden ende ppnigen / van alle dieren te eten haer onthouden / haer slechs met pottagie / moes ende crupt spspende. Als dese sterben / so worden haer vrouwen met haer verbzant. Dese Priesters sijn met tooverpe uptermaten beroemt ende gehepicht / dese raden der verstopden mannen weduwen / dat sp haer met de Lijcken der mannen in den doot

op offeren / haer daer 'vooz de ewige blyschap toefeggende / daer af sullen wp wat hoozen.

Veel Indi hebben menigerlep Goden / gebzupcken van offeren / byeren / &c. De bzuploft houden sp schier op onse maniere / bzalijck / &c. Evenwel veel dage ende nachten. Op sommighe plaetsen en heeftmen geen munte / maer men gebzupcht daer vooz seckere steenen / ende sommich pfer ghelijck naelden gefozmeert / oock sommigge quaerten oft bladerkens met s' Conincks naem getekent.

In het voozste India ghebzupchtmen ducaten ende ander munte van gout ende silver. De upterste Indij hebben busen ende alderlep geweer op onse gebzupck. Op wepnich plaetsen in India / is het ghebzupck des papiers / maer schypven op subtile schozsen van boomen. Argelist ende die verpe is by de Indianen in groofter schande ende verachttinge. Sp hebben 12. Maenden gelijck wp.

Wat in India wonderlijcks gevonden wort.

Vatter in India vooz byemde wonderlijcke menschen ghebonden worden / hebben wp daer boven niet berze van t' begin deser Chronijcke int lange aengewesen / hier wederom te verhalen onnoodich / Nu wat India anders vooz wonderen uptgeeft. In India is een Riviere Conchis genaemt / die geeft upt vischen de menschen ghelijck / die 's nachts upt het water gaen / hout t' samen draghen aen den Oever des waters / ende upt het t' samen slaen
Dub 2 der

der steenen vper upt slaen / dat hout aen den Oeber ontfekende / op dat de visschen na dien schijn comen sonden / ende dat yse alsoo achter snappen ende eten. Dese visschen southijds gevangen zijnde / en hebben van de beeldenisse der mannen ende vrouwen gheen onderschept / alleen dat sy sprackeloos zijn. Sommighe hebben genepnt / dattet verbloekte menschen zijn / maer ick en houde daer niet af. Daer zijn oock op een ander plaetse in India visschen / often ende peerden gelijck / de welck de Amazonas dickwils in den krijch voeren / want sy souden van eenen seer snellen loop zijn / daer naer als sy wederom 't huys keere / so laten syse aen zijden touwen wederom int water als in haren stal. Dit stuck luyt geheel leugenachtich. Maer dat is gewis ende waer / datter in India Eplanden zijn / Charis / Chepobzanes oft Giana ghenaeint / die alle doot-siecke menschen / daer geen hoope des levens meer aen is / (sy zijn Jonck oft out) verkopen / slachten / ende gelijck ander vleesch upthouwen / koken ende eten / seggende dat wy sotte lieden zijn / dat wy sulck goet vleesch den woymen vooz woymen ende laten eten. Dese hebben groote ooyen / ende veel Inweelen daer in hangende / oock Edel ghesceente. Sy hebben leeghe hupsen / meer binnen dan boven d'aerde / overmidts de hitte. Sy hebben overbloet van silver / gout / en alderley edel gesceente / daer wast tweederley peper / daer is de groote Riviere Ganghes / waer in de Crocodillen ende andere Zee won-

deren zijn. Aldaer zijn op sommighe plaetsen slanghen so groot als menschen / de welcke de Inwoonder s / vooz een vrechden-spel / tijthoringe ende wellust hebben. In Malabya der Contrepe Indie / zijn slanghen ses oft seven ellen lanck / schadeloos / ten sy dat sy gheterghyt worden / dese sien seer geerne kinderen / ende op de rugge van 't hooft hebben sy een aensicht van verwen / eens menschen aensicht niet onghelijck. Die besweertmen en men draechtse vooz / een gaespel omme. Een ander geslacht van slanghen in dit Eplant Indie / Sumaria ghenaeint / vier boetich / der welcker lijf Denisoen is / ende den lant-lieden hostelijck om eten / sy hebben oock hooznen. India heeft oock bliegende slangen / seer lustich te aensien / van eenen snellen blucht / nochtans boven ander senijnich. Het heeft oock wilde vliegghende katten. Item roode mieren / van de groote als eenen jongen kreet / die dese volcken vooz wellust eten. Grote ongheluckijche Ofsen wassen in de eynden Cathasp / wit ende swert / die hapt ende steert hebben ghelijck de peerden / evenwel subryl der oft sijnder / licht als een wimpel oft een bedercken / die en acht men niet klepue / om vooz den bozsten vliegen-waepers daer af te maken. In India is oock een Probincie / Macinum genaemt / met onsprekelijcke veel Elephanten verbult / van de welcke haren Coninck altyt thiene int Hof opboet / ende wort op eenen witten Elephant heerlijck geboert. India / geeft oock Papegaepen / den vogel Phenix / al-

derley Edel gesteenten / wortelen /
specerpen ende Peerlen / als Sma-
ragden / Ametisten / Saphijren /
Diamanten / Carbonculi / Copas-
si / Indus / Cissotryphi / Onichus
Berilli / ende schier alle Edel ge-
steente. Item Gingber / Peper /
Muschaet-nooten ende Folien /
Bagelen / kaneel-pijpen / dat hout
Woes / Mannam ende ander spe-
cerpe ende apteek-dingen / hoe
wel niet altemael op een plaetse /
maer soo wy hoozen sullen : In
Malabzia / Camphora / Sanda-
pa / Sauda / Capampa / also oock
de steenen. Sommige heeten In-
diam de sandige Zee. Van dit al-
temael seyt Dion. Hier. int leven
Maccarij / ende bevestiget alsoo
waerachtich te zijn.

Van Priester Jan in India
ende Aethiopia, oock van zijn
rijk ende gelove.

Priester Jan heeft veel plaatsen
ende contrepren / Iae soo hen
sommigelaten behagen / so heeft
hy het meestendeel in India ende
Ethiopia inne / welker beyde
(namelijck Ethiopia ende India)
hy als opperste Bisschop ende
Kieper wert gehouden. Zijn ge-
biet / de wyle dat het verze van
ons licht / so en heestmen niet veel
toegancs daer toe. Hy schijft
hem selven een Patriarch in In-
dia ende Ethiopia / Iae dat veel
meer is / spien Cittel luyt alsoo :
Johannes apt de kracht Godts /
ende die bermherticheyt ons Hee-
ren Jesu Christi / Priester / een
Coninck alder Coninghen / een
Heere alder heerschappenden. De-

sen naem Johan Priester / is den
gemeynen naem alder Patriar-
chen in India ende Ethiopia niet
dat hy dese landen geheel regeert :
maer dat hy veel landen ende lie-
den daer inne heeft / oock sommi-
ge Provincien alleen metten gela-
ve onderwoopen. Thomas ende
Mattheus hebben in India ende
Ethiopia in den woorde ghear-
beyt. Mattheus soude den eer-
sten Paus in India (gelijck Pe-
trus tot Roome) geweest hebben.
Daer nae Eunuchus der Conin-
ginnen Candacis Hoof-meester
Dese Johan Priester en wort
niet alleen vooz den oppersten Bis-
schop / maer vooz eenen grooten
Imperatozem gheacht / welck
gebiet ghehoorzaen zijn vier-ent-
seventich Coningen / met noch on-
tallijcke Dorsten / die hem jaerlijc
veel schattunghe betalen. Oock
soude hy hondert ende twee-en-
dertich Hertf-bisschoppen onder
hem hebben / van de welke elck op
t minste twintich Suffraganos /
oft onder-bisschoppen (soomense
noemt) heeft / onder welke som-
nighe Coninckrijcken besitten.
Maer in Priester Jans ghebiet /
en zijn alle Coningen niet Christe-
nen / maer twaelf Coningen afga-
dissen / oft sy hem al wel Chyns-
baer zijn. Sommighe van dese
Patriarchen ende meer andere /
souden tot in de hondert ende vijf-
tich Jaer leven / alsulcken geson-
den locht ende krachtige specerpe
isser aldaer / oock groote abstin-
tie / so datmen de natuype niet en
overlaedt met eenigerley eten noch
driinken / noch met geenderley on-
gesontheyt en belast. De gene die
onder de Bisschoppen vrouwen

nemen op Griekse maniere / die en souden sy niet beslapen / noch tot haer in gaen / dan om kinderen te krygen / ende bevrucht zijnde / souden sy haer onthouden van alle byslapen. Priester Jans stoel is tot Byth in den Hoofststadt / daer heeft hy een seer schoon tierlijck / Doztelijck Palleys en Hof. Dagelijcks spijst hy te vabe over de dertich dupsent menschen / die op hem wachten / ende dienst hebben. Als sy teghen de byanden des Christelijcken naems te velde trekken / so wordender tot in de thienmael hondert dupsent mannen in den Crych gheboert / want India is seer volckrijck / upt oorzake: Dat sy noyt geen Pestilentie geleden noch gesien heeft / oock dat de lieden aen haer selven van lauck leven zijn. Daer vergadertmen haest veel volcks / sy voeren oock dat Crups aen haer Banieren en klederen in hare Dozlogen. Sy hebben grote achtende op sien op haren Paus / den welken sy voor heplich achten: gheelijck wy lieden eertijts den onsen / ende noch by vele gewoone wort. Sy hebben in Wisse te houden en te Doopen meest ons ghebruyck / gheen bedroch nochte valscheit / gheen valsche Eedt - sweerder en wort by haer lieden gebonden / oft pinniers selden.

Van het gepronck des Hof-houdens Priester Jans en kan ick niet genoegh ghesegghen / oock van de vertieringhe haerder Tempelen. Daniele in Babylonia lijfachtich tot Ballachia liggende / besoecten vele van haer jaerlijcx upt devotie bebaerdende: bysonder eens jaers den hoogen Priester Jan

selbe. dat lichaem S. Thome wort van de Pestoziaense Ketteren tot Marpuria de vernaemste stadt op verheven met grooter reberentie. Den Priester Jan is een boven maten ryck machtich Paus / daerom dat hy Jaerlijchs ontfangt van eenen pegelijcken / zijn Pausdom onderwoopen / een once puer supber Silbers / het welcke veel hondertmael dupsent guldens maect / ende eene ontallijcke somme goudts. In zijn Hof heeft hy treffelijcke Philosophos ende Astronomos / van de welcke sommige tot in de drie hondert Jaer geleest hebben / ende noch leven / tot de welcke men somtijds van wonders wegen van verze treckt / Die loopen door geheel Indiam / toecomende dingen waerseggende upt influentie des Hemels / dese houder Priester Jan in hooger eeren. In zijn Landt worden onder andere wonderen boven verfelt / de Hermophroditen / die beyde man ende wijf zijn in eender persoon / Item de Fanui / Saipri / &c. gebozen. In Ethiopia by den oorzpronck der Riviere Nil / ligt een machtige Stadt / Davari genaemt / waer in den machtichsten Coninck Hof hout die in Ethiopia ghebonden wort / die veel Coningen onder hem heeft / ende alle nacht tot inde dupsent personen alleen op zijn lijf wakende / besoldt. Dien wort by de Mooren eenen Coninck der Coningen ghenaemt / ende ebenwel Priester Jan cijnbaer ende met tribuut onderwoopen. Dese Coninck is een Christen / daer niemant meer dan een bedde-genoot oft wijf en heeft. Sy houden ha-

ren Dasten-about met danssen / spzingen ende jubileren gelijk als wy. Ende in den Dasten plagen sy haer selven met grooter abstinentie.

Alle dese Coningen hebben een hoven maten lustich vrychtbaer Landt / uptgenomen van Wijnghewas. Daer vintmen honden van der groote als by ons de Ezels zijn / de welcke de Leeuwen op der Jacht niet en verwachten. De Wangs dragen costelycke ringen / de vrouwen cleedingen van peerlen ende edel gesteente gheslicht. By henlieden zijn groote prachtige Ossen / Leeuwen / Elephanten / ende een groot wonder. Hier wort daer gebonden van gedaente / eenen Elephant niet ongelijk / met eenen hozen aen 't voorhoof / ende eenen anderen ter neusen upt-wassende / ende veel ander dieren zijnder in India / als Apen van so snellen loop als oft sy vloegen / groote ongeduerige Slangen / vijftich elleboghen lanch. Maer Ethiopia ligt in Egypten wel vijftich dach reysen. Dit altemael is schier geheel ende al Priester Aan onderworpen.

Van der Indianen gelegentheydt wonderlijcke zeden ende manieren van leven, oock van menigerley volcken Indie.

India ge-
regents
ept.

India een Merck-steen Azie / int Oosten gelegen / van sommige so wijdt geacht / dat sy alleen dat derde deel der Werelt in hebbende / geschat wort. Pomponius sept: dat India soo veel Lants heeft / alsoa wijdt als men met goeden

wint in veertich dagen ende nachten seplen mach / maer wort tegen ons / dat is tegen 't Westen / mette Riviere Indo besloten / daer af dit machtich Lant den naem heeft / tegen 't Noorden reykhet tot aen den Berch Caucasum / ende reykhet van de Zuytsche zee tot in den Oosten ten eynde Azie. Daer toe heeft India so veel ende menigerley volcken / dat sommige seggen dupsent Steden daer inne te wesen / waer by alleen de Indij de palen haers Vaderlants nopt en hebben overschreden. Die vermaerde Rivieren daer in / zijn Indus / Ganges / Hypanim. Het is een seer heylsaem vrychtbaer Landt / waer in jaerlijchs tweemaal Oogst is / ende van alle dingen een tweedubbel incomen. In somma / India draecht een overvloet van alle dingen / alleen en is daer geen plaetse die wijn draecht / dan de Contrepe Musicanum / maer een rijk landt van Peper / Caneel / Hebenum / Elephanten / Papegaeyen / Monoceron / Berillen / Diamanten / Carbonchelen / Crisopas / &c. ende van alderley eedel peerlen en gesteenten. Aldaer zijn twee Somers / goeden

Twee
mael des
jaers
maey
men in
India.

Twee
Somers
des jaers

Musican.
130. Jaer
oud.

ge met lynwaedt / sommige met wul,

wolen / sommige geheel bloot / alleen om de schamelheyt gekleedt / henen gaende. Het zijn swerte dappere stercke lieden / gelijk de Ethiopien oft Mooren: sp leven tamelijck sonder overbloedt. Haer vercieringe en is niet also mach- tich / het zijn stille lieden / sp en hebben geen vzeuchde van groot gerammel. Dan diefte onthouden sp haer in alle manieren. Sp en connen geen letter / daerom en hebben sp geen geschreben Wet / ende overmits haerder eenboudicheyt / met welke sp na vernuft en haers herten recht ende goetduncken regeeren / so gaet hen alle dinck geluchich van der hant.

Een-
boudicheyt der
Indianen.

Sp en dzinken naer uytwpsen haerder Keligten geenderlep wijn / dan in haerlieder Sacrificien. In gesetten ende contrackten bewp- sen sp een groote eenboudicheyt / sp en kppen niet / en hebben geen wet / noch van leenen / achter- houden / wedergeven / &c. Sp en behoeven oock geens seghels oft getupgenisse / maer geloben eens pegelijcks wooydt. Haer hupsen zijn meestendeel dach ende nacht ongefloten open. Sp eten op een- der stonde alle met malsanderen / so veel alser een hups can begrip- pen / ende niemant van haerlieden eet alleen / sulck een ghesellich mensch-salich volck ist. Sp heb- ben een groote blipschappe haer epgen lichaem te kretsen / met eenen daer toe gemaeckten ham oft Instrumente.

Indianer
Breedinge.

Wooyds in haer begravenisse zijn sp seer scherp / in vercieringhe haers lijfs overbloedich / want sp zijn schoon opgeciert met goud / silver / edel gesteente / ende ziden

laecken / ende beneersigen haer tot al t gene / dat tot vercieringe haers lijfs / ende aenghesichts dient. Gheen en ouden bedaecheden en wooydt van henlieden wegen de veelheyt der jaren / maer van we- gen zijnder wijsheyt / ghe-eert / maer wanneer de wijsheyt met de Jaren over een coomt / so wooydt daer een groot opsen op haer ge- houden.

De waerheyt hebben sp seer lief. Wie een valsche getuppe oft loge- naer bevonden wooyt dien wooyden d' eerste leden aen alle zijn bingeren afgehouden. Wie eenen een lidt verlent oft geheel berooft / die en lijdt niet alleen gelijcke straffe tot boete : maer wooydt gedwon- gen een lidt voor de handt te ghe- ven.

Sp hebben veel van haer oude- ren gerochte wpsen / sommige om gehoozsaemheyt wille haer te dienen / sommighe om lusts ende bpslapens wille / so sp dese niet en bewaren / ende kupsch te zijn dwingen / so mogen sp haer trou- we dzeken.

So wanneer yemant eens am- bachts mans ooghe ofte handt quets oft verlent / die is dat leven verballen.

Der Coningen spven bewaren de gerochte wpsen: de Ridders / ende dat ander Hof-gesin is buypen de poozten. Sp hebben een bpsonder wple te offere / grootelijck acht heb- bende / dat sp Godt niet gebzecke- lijck oft berisp-werdichs en geve totten offer. Als den Coninck te rechte sit om de klagen te verhoor- ren / so besocht sp / te wple dat sp klagen / zijns lichaems / ende laet hem van haerder drie streelen / d' welck

Welck sy booz gesont ende een de-
derijne by haer lieden houden / en-
de en hoozt dies niet te min kla-
ge ende antwoorde. Den Coninc
moet 's nachts sijn slaep-kamer
dickwils veranderen / overmits
het nalagen der wyben / der welck-
ker perijckel hy alle ogenblich ver-
wachten moet / want die den Co-
ninch d'zoncken ombzenght / die
heeft te loone / dat sy met synen na-
komenden sone vereenicht ende
toeghesegelt wort. Als den Co-
ninch ter jacht rjdt / soo wort hy
met een groot ghetal wyben om-
ringt / die met twee trommelen en
simbalen booz synen trommelen /
dat manlyck hofgesin volcht na.
Daer tusschen is een tauwe / wie
die overtrede ende hem tot den
wyben voechde / die heeft den
kop verbeurt. Als den Coninch
in de ontupnde plaetsen jaecht / so
staen ontrent hem twee oft drie ge-
wapende wyben / maer als hy in
open velde jaecht / soo sit hy op ee-
nen Elephant / ende by hem som-
mige wyben op Elephanten ende
peerden / al wel tot kryghen toege-
rust / ende schieten dat wilt van de
Elephanten. Op dese maniere
oorlogghen sy oock / also / dat de
wyfs altyts de naeste by den Co-
ninch zyn / om sijn lijf te verwa-
ren. Sy eeren Iovem ende de Ri-
diere Ganghen / oock sommighe
hups-goden oft Genios. Het is
een eergierich volck / dat in alle
sijn dinghen wil gestien zyn / ende
dat eeuwichlyck d' een den ande-
ren niet welbaer ende geschencken
overwint. Dat gantsche volck is
in seben oorden gedeelt / d' eerste
oorden der Priesteren / oft Phila-
sophen / der selver en zynder niet

al te veel / maer zyn in groter ee-
ren gehouden / oock by de Conin-
gen ende al het volck / dese zyn van
alle dingen by / van allen arbeyt
ontslagen / en dienen niemant als
onder wyben / ende leven van't ge-
ne dat den Goden ge-offert wort.
Sy besorgen de verstorvene / men
geloofst by hen lieden / dat sy den
Goden liefsallich zyn / ende dat sy
oock weten wat by de ondeste in
der Hellen geschiet / sy seggen veel
toekomende dingen upt den loop
des Hemels / als mint / reghen /
dierte / krankheyt / dorre jaren / vele
hebben eens-deels eenen Geest der
Prophece: Maer welcke Pape
dat daer liecht ende valscheijck
baticineert / die en heeft geen an-
der straffe / dan een eeuwich stil-
swygen.

Dat tweede rot is der boeren /
van alle oorloge ende arbeyt by /
alleen haers acker werck te ple-
gen / gebijdt. Geen byant noch
roover en voecht desen volcke ee-
nich leet toe / want sy meynen / dat
sy den geneynen ozaer dienen /
tot alle mans welbaert ende nie-
mants schade / ende daerom niet
recht van allen overlast ghebijt.
Hierom zyn de boeren so byp ende
sozgelooos / dat sy niet haer wijf
ende kinderen te velde seker leven /
ende in geen stadt oft opper-dack
en komen / dach noch nacht. Sy
geben den Coninch tot tribuyp het
vijfde deel al haers gheboug / an-
ders zyn sy van alle dingen by / en
ten betaent niemant eenigen Ac-
ker te besitten sonder boozgemel-
den tribuyp / het sy wie 't wil.

De derde Ordene der bee-Dep-
ers oft Herders / dese woenen al-
tijt in hutten / ende Tabernake-
len /

Jacht ry-
den met
wyben op
Elephant-
ten.

Seben or-
den der
Indianen /
de eerste
der Prie-
steren.

Boeren by
de India-
nen wel
gesien.

len/ bevyen dat lant van wilt en vogelen met haer gejacht ende garen/ het zijn oock al profijtelycke lieden/ by hen lieden in weerden gehouden.

De vierde ozden der Ambacht/ lieden/ die altemael tot haerder hanteringhe alderley nootfakelijcke Instrumenten maken/ dese en zijn niet alleen van alle beswarin- ghe byp/ maer ontfanghen oock van s^r Coninck histe kokenwerck.

Dat vyfde Rot der krijchslie- den/ te Peerde en op Elephanten veerdich. Dat krijchsvoolck leeft al van s^r Coninck Hof/ daer heb- ben sy voeder ende maeltijt/ met haer wijs ende kinderen.

De sesste ozden der bootschap- pers/ die bespient al wat in In- dia geschiet/ ende brenghent den Coninck aen/ hebben daerom ha- ren selt.

Dat sebesten Rot der Raetshoe- ren ende Wylse/ die met haer wijs- heyt ende ghemeynen raet gheheel Indiam regeeren ende voorsztaen/ treffelijck van wijsheyt/ die tot alle saken geroepen worden ende ghe- raet-vraecht/ daer upt kiestmen Hertogen/ Vastien ende Hoofst- lieden in 't velt/ oock herwaerts ende gint/waerts om de Poliepe te onderhouden/ het recht te be- setten/ op te houden/ ende de quaetdoenders te straffen. Ende geen Ozden en derf tot d' ander houwelijcken noch sijn ozden ver- anderen/ maer wijs/ man/ kint/ 't moet altemael in sijn gheslachte blijven/ houwelijcken/ ende zijns vaders oft Ozdens handel by- ven. Also en derf geen krijchsmen een Boer worden/ noch tot een hoerinne/ herdersche &c. Houwe-

lijcken &c. Oock geen herder tot een ambachtsman &c.

De vzeemdelighen ende van el- ders daer komende lieden/ be- waertmen neerstich vooz onrecht ende oberlast/ so sy int lant kranck worden/ so besochtmense met me- decijne/ de verstozen doen sy ter aerden/ gheben haer goet haren vzienden ende naesten. By hen lie- den en is doozgaens geen knecht/ daer en wort oock upt verbodt een- der wet by haer geenen toegela- ten noch ghedoocht/ maer 't zijn enkel byse/het dunckt haer onbil- lijck te zijn/ dat sy souden gelijcke Wetten hebben/ ende oock niet ghelijck gheluck/ eere ende recht. Maer de wyle dit volck van sprake ende ghedaente veel onder- scheyden is/ soo worden oock de lantsgebruycken/ rechten/ zeden/ religien/ &c. wat verandert/ alsoo dat dese wijs niet dooz- gaens dooz gheheel Indiam en gaet/ sommige zijn van groverder zeden/ sommighe woonen in ten- ten/ eten rauwen visch/ zijn bekleet met een kleet van biesen ende doo- den gemaecht. Sybaren in sche- pen van een stuck gemaecht/ na- melijck van een riet tuschen de trace knoopen. Daer zijn oock Indianen Pade genaem/ die eten rau vleesch/ ende dooden haer krancken/ op dat sy hen dat goet vleesch niet en laten verderben/ en oft eenen zijn kranckheyt upt byse- se des doods wilde verheilen ende loochenen/ so en helpet niet/ ten sy dat sy voorts gae/ ende sijn di- gen doet. Damaels gaen sy oock also met het wijs toe/ als metten man. Bekinderen laten sy leuen. Maer wie ghesont tot in zijn ou- der,

Gerechte- heyt der Indianen.

Pade- geoutwe- lijcke In- dianen.

Geen we- dutwe by de Pade- der.

dorodom komt/ dien doden sp oock/
ende laten hem geensins niet van
sels sterben.

Daer is een wode ander Patie
der Indianen/ de boozgaende
gantsch contrarie/ die en dooden
geensins niet alleen ghenen men-
sche/ maer oock niet al wat leven
heeft/ sp en saepen oock niet/
oock en bouwen sp geen huys/
maer leven van een zaet/ dat de
gerste niet onghelyck en is/ dat
van hem sels was/ dat hoocken
ende eten sp/ die onder dese in een
kranchheyt valt/ ende met eender
slechte begrepen wort/ alsoo dat
hy besozcht te sterben/ die gaet in
een wildernisse ende eenicheyt al-
leen/ sonder eenich geselschap/ al-
daer verschept ende sterft hy/ hy
en wil niemant moeplyck wesen
met synen doot. Also en weetmen
niet oft hy verschepten is/ want
uyt syn uytblyden oock niet/ men
laet hem booz de Dogghelen ende
wilde dieren onbegraven liggen.

Daer zijn oock ander geestelyc-
ke Indianen Gimnosophiste ghe-
nact/ de welke gheheel ende
al naecht gaen/ in de woestynen
met t' samen geboechde voeten
den gantschen dach onbeweecht
staende/ sonder eenighe sinerte/
recht als onbebindelyck/ oft der
sonnen oft coude ongevoelyck/ sp
sien oock niet onbeweende oogen
sijn in de sonne/ deel verborghent-
heden erbarende.

Atem Baemanna een volck in
India leeft scherpelyck/ van een
matelijck leven/ ten wort met gee-
nen wellust aengestaft noch geban-
gen/ ten begeert niet boozder/ dan
dat het vernuft totter natuyze is
epstijgende/ ten soecht niet den

wellust ende overbloet der spise
dooz alle Elementen/ maer alleen
die dat aertrijck met pser onghes-
quet van sels willich geeft/ waer
by sp van geender kranchheyt te
seggen en weten/ ende het is een
seer lang-duerende volck/ dat geen
medecijns hulpe en aenroep/ maer
sonder wet ende rijt/ ghe-
mepn bydelijck leeft/ met ghe-
mepnschap aller dinghen. Sp en
hebben geen scherp recht noch o-
verheeren/ oock geen wet (dewy-
le datter geen overtredinge en is)
dan de Wet der natuyzen/ nae
welcke sp leven: ende dit is haer
eenige wet/ niet te gaen tegen dat
recht der natuyzen ende der ver-
nuft/ sp zijn alle van gelijcken sta-
te/ ere/ werde/ rijkdom/ &c.
Sp liggen op der aerden/ lesschen
den dorst met water/ geen sozge
en breecht hen den slaep/ geen
rijt oft gedachten en krancht haer
gemoet/ geen hoobeedpe om te
heerschappen en is onder die ge-
lijcke/ niemant en begeert des an-
ders dienst/ sp sozgen slechts/ dat
de begeerte den vernuft/ ende dat
lichaem den gemoede diene. Geen
byer en verbzant haer huys/ noch
wint noch ongebal en canse be-
schadighen/ dewyle sp onder der
aerden in hollen gaten woonen.
Haer cleedinge is van boom-schel-
len/ waer mede sp haer natuyliche-
ke schamelheyt bedecken. Sp en
voeren geen enrijch/ noch en we-
ten van geen wapen. De vrou-
wen en vertieren haer niet om de
mannen te behagen/ maer alsoo
haer de natuyze om kinderen te
winnen t' samen drijft. Sp en
hebben geen Tempel/ begraef-
nisse noch onnut gepzonck.

Matelijckhepdt is haer Mede-
ryne/ geen krankheyt en bebinden
sp/ ende dewyle sp geen straffe en
verdiene/ ende den Hemel niet en
vertooznen/ so zijn sp alder geesse-
len Gods byp. Daer en is geen
laechelijcke lichtveerdigen schimp/
fabel/ gaepspel/ hanteringhe/
mercktschap/ onnut geclap/ ho-
beren/ schole &c. maer niet dan
ingebozen ende recht als inghe-
plante eerbaerheyt/ daer lieghen/
bedriegen niet alleen veracht/maer
oock onbekent is. Doozts so en
offeren sp geen ontschuldich bee/
segghende dat Godt met dit on-
schulldich bloetvergieten meer ver-
toozent dan versoent worde/maer
dat hy mette woorzen der bidden-
de ende repne herten/ (d' welck
Godt alleen met den menschen ge-
meyn hebbe) vermoeywet wordet/
ende dat Godt alleen een welbe-
hagen van zijn beeldenisse in den
mensche heeft. De Cathoi hebben
dit gebuyck/ veel wyben hebben
eenen man/ ende als desen metten
doot afgaet/ so wozden die wyben
voorz't gericht geroepen/ ende die
den verstorven man liefst gehadt
te hebben/ met vormisse verklaert
wozt/ die kleedt haer als een over-
winnerse/ byzich/ soo costelijck
als sp mach/ en sidt met bzeuchden
neffens haren verstorvenen man
op de byer stede/ ende laet haer met
hem tot stof verbyanden/ dese hou-
den haer voorz heplich. De over-
blevene leven den anderen tijdt
haers lebens/ van alle man ver-
acht zijnde/ sonder eenige eere en-
de name oft fame.

De kinderen van desen volcke
wozden terstont na haer geboorte/
van daer toe geordneerde Riche-

ters oft Physiceen besien/ ende ist
dattet hem aen haer natuyze ende
aensien bebind/ dat sp luy ende nie-
mant nut toecomende zijn sullen/
oft een natuerlijck ghebeek der
natuyzen hebben/ dat beleden niet
geheel en zijn/ soo wozden sp ter-
stont gedoot/ ende niet opgeboet.

Sp en houwelijcken na geen
rijckdom noch eeldom/ maer na
de schoonheyt om kinderen te win-
nen/ ende haer begeerte te ver-
sa-

Doozts hebben sommige Indi-
anen dese gewooneht/ so wan-
neer een Vader niet en heeft om
zijn dochter upt te besien/ ende
dat haer niemant en byzich/ so laet
hy opblasen als in een belt/ ende
voert de dochter ter merck/ die
moet haer als dan voorz alle man
eerst achter ontdekken/ namaels
oock van voorz tot over de schou-
deren/ bestaet sp aen de proeve/
ende dat sp de toesienders behaegt/
soo heeft sp als dan een eerlijcke
daet begaen ende vint bypers ge-
noech. Van bzeemdelieden in In-
dia met hont-hoofden/ kletteren-
de: Van desen als Asidor, seyd/
zijnder meer dan 120. bysent.
Item sommighe menschen die al-
leen van den reuck leven. Item
van een-oogighe lieden/ die niet
meer dan een ooge aent voorzhoof
en hebben. Item lieden die eenen
bzeeden voet hebben/ daer sp haer
mede bedecten/ ende so groote oo-
ren/ tot op de voeten hangende/
leest daer boven d' eerste deel deser
Chronijcke. By Clesia in India
baren sommighe wyben slechts een-
maels/ der welcker kinders ter-
stont grau wozden. Sommige
andere wozden met grau waz-
ge-

Daer man-
ners
Gods-
dienst,

Wozden
met haer
dooze
mans ver-
brant.

Arme
dochteren
ter merck
gestelt.

Arme
schen met
hont-
hoofden.

Armen
stren van
menschen
ge-

gebozen / in den ouderdom worden sp' waer / spleven langer dan wip.

Daer zijnder die geen hooft en hebben / maer haer ooghen ende mont aen de bozst. Daer zijn oock veel ander schier onghelooftijcke dingen in Egypten. Daer af elders hier na volgende oock wat.

Cathaini. Een ander Schijpsche natie isser in India / Cathaini genaemt / die haer laten duncken dat sp' alleen twee oogen hebben / ander menschen booz' blint oft een-oogich teghen henlieden achtende / een kleyn volck van per'soone / kleyne oogen hebbende / altydt baertloos / die aenbidden de sonne ende het beeltwerck / Sp' hebben menigerleypersitien ende bygelooben / maer geen geschreben wet. Het zijn uptermaten constighe wercklieden / een byzetsaem volck / dat meer met liste dan met sterckte streydt: Met boochgeschudt ende schadelijcke ppen zijn sp' boven alle. Haer munte is van papier / viercant / daer op des Conincks beeldenisse gedrukt / de welcke als sp' verdroocht ende out werden / so wisselen sp' in des Coninck munte / anders is hare hupsaet hostelijck van silver ende gont / sp' hebben oock ander metalen / maer weynich olie.

In India sept Isidorus / zijn gulden Bergghen / tot welcke men midts de Vaken ende Griffioen niet komen en mach.

*Deel won-
deren die
die.* Van dit aldergrootste gheweldichste volckelijck lant / leest Plinius lib. 7. cap. 3. lib. 6. cap. 19. Isidorus lib. 15. Daer wassen sulcke boomen datmense niet overschieten en kan / sulcke vijch-

boomen heeft India / datter veel Regioenen / oft Daenkens onder eenen woenen moghen. In Indien zijn menschen vijf ellebogen hooge / die nimmermeer van haer kracht en komen.

Haer Coningen zijn so mach-
tich / dat sommige meer dan 460.
mael dysent mannen onder haer
hebben / ende over de 600. hoopen
Ruyters / 9000. Elephanten /
slechts van dagelijcks Hofgesin /
die dagelijcks te Hobe gespijst en-
de besolt worden. Sommighe an-
der 60. dysent voer-knechten / een
dysent Ruyters / 700. Elephan-
ten / dagelijck totten Crijch veer-
dich ende roegerust aent Hof / so
wip hier na oock hoozen sullen / en-
de boozmaels gehoozt hebben.

Van den lande Ophir in In-
dia gheleggen.

*Ophir de
India.* Dat landt is van den Ouden
dat gulden aertrijck genaemt
geworden / daerom / dattet gont
berghen heeft / die van Leeuwen
ende grouwelijcke wilde dieren
worden bewaert. Leest Aba-
num over desen spreuck 3. Reg. 9.
Cum venisset Naves Salomonis in
Ophir, sumplerunt ibi aurum. Daer
mede stemt schier gelijk Plinius.
Dit lant geeft ons gont / Edel ge-
steente / Diamanten / Chropassen /
dat hout Chinum ende Ebenum /
Dapegapen / Pauwen / Vhoor-
veen / Apen / ende veel wonderdie-
ren: Van India schreyptmen na
langen omstreef op de Noode Zee
voor by dat Eylant Afiongaber /
die namaels Alexander Magnus
ter aerde gelept heeft. Van Ophir
den soon Iocan des soons Heber
Ex 3 heeft

heeft dit land den name. Dese con-
trepe aenroert de provincie Ebi-
lath / die van gout ende ander A-
romaten de vooznoemde wel ghe-
lijck is / Daer af elders / recht int
begin van deser Chronijcke.

Pigmea een Landt in India.

Deemde
Erythrae-
den drie
jaar out.

In desen Indiaenschen lande op-
t' geberchte tegen de Oceanische
zee gelegen / wonen volcken / ge-
heeten Pigmei / van kleppen lyde /
van twee ellebogen hooghe / soo
Plin. ende Jsid. aentopsen / dese
baren in 't vierde jaer / ende ster-
ben int sevende. Dese ryden niet
vergadert heyz op de rannen / en
sryden tegen de Griffioen / om
haer plaetsen ende nesten te ver-
schozen / op dat sy niet op en ko-
men noch toenemen / Hæc Plinius
lib. 5.

Van de Philosophis in India.

Issephus lib. 7. capit. 28. sept /
dat de wyse in India die haer
Philosophos noemen / na dat sy
vrome mannen zijn / ende bewaer-
nisse hebben van dit leven / als van
eenen last hen van der natupzen
opghelept / ende vorderen daerom
de lieden haer selven te ontpben /
niet so geheelich upt oorzake den
quaden t' ontgaen / als van we-
gende begeerte der onsterfelijck-
heyt. Onder dese zijnder die 't den
anderen verkondigen ende te voo-
ren aenseggen / als sy sterben wil-
len / ende haer selven richten / ende
daer en is niemant diese daer af
belette / maer noemenselich salich / en
schypben 't haer vooz een Ridder-
lijcke wel-gebaen daet toe / so va-
stelijck gheloven sy / dat de zielen

wooninge by malkanderen heb-
ben sullen. Van de goede vrien-
den als sy sulck bootschap verne-
men / verbzanden haer selven oock
daer mede / op dat sy in d' ander
leven tot haer goede vrienden ko-
men / sonder welcke sy hier niet le-
ven en mochten. De levendige be-
weenen haer selven / de verstorven
heeten sy salich / als die nu in den
staet der salicheydt ende onsterf-
selijckheyt zijn. Hæc ille. Daer-
om verbzanden (so ghehoort is)
op veel plaetsen in India de vrou-
wen haer selven / na haerder man-
nen doot / met grooter solemni-
teyt aller vriendtschap / d' welck
bepde den vromen / den verstor-
ven ende al haer gheheel maech-
schap een groote eere is.

Van bysonder plaetsen in In-
dia, eerstelijck van Cambeia de
vermaerde Stadt, ende haren
Soldaen.

Van de Riviere Indo teghen 't
Zuyden licht de Edel Stadt
Cambeia / tot de welke men niet
baren en kan dan als de wateren
aenloopen / ende dat de wateren 3.
oft 4. mylen uptloopen. Die Stadt
is op onse maniere benuypt / seer
machtich van goede / volcke / ko-
ren / ende alle vzychten. Daer in
vintmen 8 oft 9. stucken in de Ap-
teecke behoorende / als Turbito /
Galanga / Sicanarda / Asa feti-
da / ende Lat / &c. Men bout al-
daer ooc een groote sonne boom-
wolle alsoo datmen Jaerlijc tot
in de 't seftich geladen schepen met
boom-wolle van daer voert. Oock
seer veel spde ende gewaet. Daer
vintmen de Carneole ses dach rep-
ten

fen van daer / ende negghen dach-
repen van daer Diamanten. Dat
volck in deser Stadt en is noch
Jode / Christen noch Heyden. Sp
eten gheenderley dinck dat bloet
heeft / oock en dooden sy niet wat
leven heeft / sy houden den wet der
natuyzen hen lieden ingeplant / al-
soo dat sy niemant yet toe en boe-
gen / dies sy selven wilden bezyjt
zijn. Haer kleederen zijn hemden /
sommige gaen geheel bloot / upt-
genomen alleen dat sy doecken om
des lendenen gebonden dragen. Op
t'hoofd dragen sproode oft leber-
berwe linten / sy hebben Goot
voorz oogen.

Den Soldaen van deser Stadt
is van Machomets ghelobe / met
al syn Hofgesin / hy hout altyds
twintich duysent mannen te Peer-
de / waer hy op staer oft eet / soo
wachten op hem vyftich Ele-
phanten / ende komen alleen met
haer snarenspel hem ter eeren ghe-
reden / s' mozzgens eer hy opstaen
wil voorsz't Valleys / ende s' mael-
tints diesgelijck / met wel soo veel
Instrumenten / als Trompetten /
Basunen / Sincken / Cromme-
len / Pypen / Wsolen / altemael tot
het Hofrecht / anders en hebben
sy geen oeffeninge / daer na ryden
sy wederom wech. Dien Soldaen
heeft eenen knevelbaert onder den
neuse / so lanch dat men t'hem op t'
hoofte samen bint / en eenen wit-
ten baert tot op den goydel / en dat
staet wel. Hy hout by de vier duys-
ent vrouwen / en slaept alle nacht
by eene / s' mozzgens vintmerse
doodt liggen / ende alle mozzgen en
wozt dat selfde hemde niet meer
van eenigen persoon aenghedacn /
diesgelijck alle ander kleederen.

Alle mozzgen doet hy een nieu kleeet
aen. Alle mozzgen eet hy Fenijn /
daer af sterft wien hy toe-aesemt /
also wanneer hy yemant dooden
wil / dien spout hy fenijn (dat hem
alleen onschadelijck is) onder de
oogen / so sterft hy ter stont. De
vruchtbaerheyt deses lants is on-
uytspreeckelijck / met rijcke ende
treffelijcke Coopliden. Opt deser
stadt Cambeia ende noch eene /
versietmen met syde ende boom-
wolle dat gantsche Persiam / A-
rabiam / Cartarpen / Syriam /
Barbariam / Nephricam / Ethio-
piam / Indiam / ende veel Eylan-
den : dickwils baren van daer drie
hondert geladen Naves oft sche-
pen. Haer Coopliden heeten sy
Gusurani. Sy en eten geensins
niet van al dat leven gehat heeft.
Sy en dzycken genen wijn. Sy
zijn witter dan die tot Calicut.
Sy aenbidden Sonne ende Mane.

Van het Leven ende Zeden des Conincks tot Ioge.

Dese Soldaen is een man van
grootter heerschappye / hy heeft
ontrent by de dertich duysent
mannen te hobe / hy is een Hey-
den / al syn volck van een bysonder
ghelobe / van de Edele ende dat
hofgesin wozt hy voorsz heplich ge-
houden / van zyns levens ende
mandels wegen / want hy gaet
altijts over drie oft vier Jaren sel-
ve upt devotie te boet bebaerden
gelijck een Pelgrim / op ander lie-
den kost ende teringe / met drie oft
vier duysent mannen van den sy-
nen / met wijf ende kind / gelijck
de Zegeiners / ende voeren met
haer Meerhatten / Tibete / Pape-
ga

gaven/ Teopaerden ende Dalcken/
treckende alsoo door gheheel In-
diam.

Sijn kleedinge is een Septen-
huyt/ een voor ende achter/ dat
hapt uptwaert ghekeert/ 't zijn
doncker bruyne lieden. Sp dra-
gen altemael Peerlen ende Edel-
gesteente in de ooren hangende/
een pegelijck na sijn vermogen/ 't
hups draghen sp hemden. Naer
den Coninck/ Eelddom/ ende de beste
gaen metten aensichte/ armen en
geheel lijf/ oversijt met gemalen
muskeliaet ende met welriekende
dingen. Sp hebben veel sottede vo-
tien/ sommige dat sp nimmermeer
hooge sitten noch eten en willen/
maer althijts opter aerden. d' An-
der geloofst nimmermeer te spre-
ken/ d' een en wil nimmermeer
over eynde staen/ d' ander wil wil-
lich blind zijn/ ende laet hem leypden.

Sp dragen ghemeynlyck hoo-
nen aen haer halsen/ waer mede sp
de almoeffe eyschen/ wanneer sp
in een Stadt komen ende blasen/
wanneer al schoon den Coninck
niet en trecht/ so treckender noch-
tans dze oft vier hondert met
matkanderen ghelijck de Zegei-
ners/ ghewoonlyck dze oft vier
dagen in een Stadt blyvende/ men
doet hen groote eere aen/ want
men houtse voor heplich/ ende al
sloeghen sp pemant doodt/ die al
schoon van de machtichste ware/
men hielt hen lieden te goede. Dat
lant van desen volcke is Bergich
niet seer vruchtbaer/ meer gebreck
dan oberbloet hebbende. Haer
woonningen zijn snoode en onnut/
de Stadt is ongenuypt. Voor
haer als door de lantrepfers/ ko-
men seer Edel gesteeften upt In-

dia in ander landen/ want van
wegen haerder vryhept ende hep-
lichept/ brenghen sp die met haer
sonder alle kosten. Die Stadt
licht vijftighen dach-reysen van
Cambeia/ met de welck sp althijts
krijch voert. Cwaels dach reysen
van Cambeia licht Ceul/ daer
tusschen heet dat landt Guzerat/
een lant van koozen/ gerste/ Rijs/
ende alderley voetsel/ sp gaen
naecht/ den wijn en waft daer niet/
daer zijn veel Paerden/ Ossen/
koepen. Haer gheloobe is ghe-
lijck tot Calicut. Cwee dach-
reysen van daer licht een Stadt
Dabuli genaemt/ welck Coninck
vermach by de dertich dupsent
mannen/ strydbaar met dencke-
laers hantbogen/ ander alle han-
teringe/ gelobe ende maniere als
tot Ceul.

Van het Eylant Goga in India.

Goga dat Eplandt ende die
Stadt/ is den Coninck van
Dechan Chijsbaer/ ende geeft
jaerlijcx thien dupsent Sephari oft
ducaten de welke de Bardei
heeten/ waer op d' een spde twee
Dupbels ghepzynt zijn/ op d'
andere spde sommighe lette-
ren. Den Hooft-man van dit
Eplant is een Mammaluck/ ende
hout gemeynlyck by de vier hon-
dert Mammalucken. Een mit
Mammaluck heeft ten minsten
vijftighen Bardeiter maent. De-
sen voert grooten krijt alleen met
sijn Mammalucken metten Co-
ninck van Parsinga. Den Co-
ninck van Dechan hout dese
Mammalucken aen sijn soldo.

Van

Van den Coninck ende Coninckrijcke tot Dechan, de schoone Stad, ende zijnder rijkdom ende Ridderſchap.

Een Coninck van Pachometſ Egelobe regiert tot Dechan / die altyt aen ſijn Hof by de vyf-entwintich duſent mannen hout / te peerde ende te boete. Dat Coninckrijck ende die ſtad is vuchtbaer ende ſchoon / hy heeft een overſchoon Palceſ daer in / daer inleest hy in groter vucht. Sijn dienars dragen roode ſpitſen aen de ſchoenen / daer op robynen geſeicht / oock Diamanten ende ander ſteenen / ſp draghen oock de handen ende oogen vol koſtelijckhepdyſ. Daer vintmen een mple rontſomme diamanten / ende het woert met groten ernſte bewaert. De vrouwen gaen bedeckt / als tot Damasco. Dit volcks kledinge is yden laken / ende overſchoone hemden / ſp dragen kniebzoſekens / witte hoſen van boomwol le ghemaecht. De ſchoenen der Rijke zyn beſet met ſteenen. Deſen Coninck voert altydt krijch metten Coninck van Parſinga / den meefſtendeel zyns Crichsvolcks ſijn vrenden ende uplanders wittelieden / dat lant-volck bypn.

Den Coninck hout alle ſijn Soldeniers heerlijck upt met grooten Soldt / waer by hem de beſte krijchſlieden toetrecken / die er gens in den lande zyn. Hy is der Chriſtenen boven maten groot vrant / ende hy heeft ſeer veel ſcheypen van Oorloge ter zee.

Van der Stadt Bathacala, Centacula, Onor ende Mangolor in India, ende haer vruchtbaerheyt in veel dinghen, oock van haer leven, zeden ende klederen.

Bathacala een Edele ſtad ende Coninckrijck in India / daer daghelijck veel Heydenſche Cooplieden liggen van wegghen haerder hanteringen ende Coopmanſchap / want daer is een haven der Zee / ende eenen grootten neerſlach. De haven aen der zee leyt op een Italiaenſche mple na van der Stadt / men daert dooz een Riviere in de Stadt tot aen de muppen. In dit landſchap waſt een overbloet van rijs / ende ſuikerhandys. Aldaer beginnen de byggen ende noten te waſſen / gelijck tot Calicut / ſp ſyn oock van gelobe als tot Calicut / alſoo wy hoozen ſullen. Menen hout in deſen lande geen peert / Ezel noch muyl / maer koepen / buſſels / ſchape ende gepten zyn daer veel. Daer en waſt oock geen gerſte / noch eenich moes in deſen lande / maer andere vuchten met alleen vele / maer ſeer goet. Een Epland niet verze van daer aen dit ſtooten de / Anzedina genaemt / in welck een byſonder Heydenſch volck woont / die houden haer altemael vooz Edel / dat Eplandt heeft by de 20. mple in hem begrepen / t heeft een goede haven ſoet water / evenwel hoofen locht ende niet ſeer vuchtbaer.

Twee dach reysen van dit Eplandt leyt de Stadt Centacula / welker inwoonders bypnber-
App wick /

wich / naecht gaen / bloots hooft /
evenwel geschoept / men vint daer
in alderley noodtdrust / van dat in
India wast. Den Dorst van die
Eylant is onder den Coninck tot
Bactacula.

Twee dach reysen van daer lept
Onoz / de Stadt / die heeft eenen
Coninck / den Coninck tot Par-
singa onderworpen.

Deze Coninck is een gheheel
goet man / ende des Conincks
Portugals goede vriend / hy hout
altijts seben oft acht schepen ter
Zee met krijchsvolck. De spysse
van desen volcke is meest rijst / sy
gaen naecht / alleen de schamel-
hepdt bedeckt / met eenen vooz-
schot / daer ontrent zijn veel wol-
ven / wilde swijnen / herten / leen-
wen / hoepen ende Castrons / al-
derley voghelen / roosen ende veel
ander bloemen vintmen daer het
jaer over / den locht is seer edel en
goet / waer by die menschen van
seer lanck leven zijn. Nu by der
Stadt Onoz lept Mangolor / daer
worden somtijts 't seffens geladen
vijftich oft seftich schepen met
rijst. De inwoonders zijn seer
subtyle Heydenen. Waer leven / ze-
denen de kledinge is als vooz ver-
haelt.

Van Cannonor een groot-
machtige Stadt ende Coninck-
rijk in India.

Cannonor een grootmachtighe
Cholckrijcke Stadt ende Coninc-
krijck in India / der welker Co-
ninck een goet vriend is des Co-
ninx van Portugael / daer is een
haven daer mē de de last-peerden
die gheladen upt Persia komen /

lost / elk van de welcke vijf-en-
twintich Ducaten te tol moet ge-
ven / daer na gaen sy op het landt
na Parsinga / daer hebben de Hey-
densche Coopliefden eenen groten
handel / daer en wast geen koezen /
noch wynduyphen / oec geenderley
vruchten de onseghelick van Citro-
ni ende Courwoorden. Dat lant-
volc aldaer en eet geen broot / maer
rijst / visch ende noten. Dat lant
wesen ende gelove is schier gelijk
tot Calicut / den handel aldaer is
met specerie / peper / ghingiber /
cardamoni / mirabalani / ende
weynich Cassia. Die Stadt en
heeft gheen muppen om haer / de
huppen seer slecht. Alle vruchten
zijn volkomender ende anders
van gedaente / dan by ons. Dat
lant is vol grachten / vooz gewelt
gemaect.

Den Coninck van deser Stadt
vermach vijftich dupsent Jaeri /
dat is Edeelen int velt / haer ge-
weer zijn beuckelaers / sweerden /
hantbogen ende lancien / nu heb-
ben sy oock sommige busen ende
geschut / sy gaen nochtans naecht
ende geschoept / met eenen doeck
omme haer / ende niet opt hooft /
dan in de doozlogen binden sy eenen
tweedobbelen doeck om 't hooft
gewonden / al van roode berwe.
Daer en ghebruyckten noch
Peert / Esel / Mupl noch Hemel /
maer alleenlijck Elephanten /
nochtans niet totten rijpde.

Die Stadt is van grooter han-
teringe / derwaerts alle jaer by de
twee hondert schepen van menig
gerley landen comen.

Van der Stadt Bisnagor, in-
het Coninckrijck Narfinga.

Visthien dachzeppen ober lant/
tegen het Oosten van Canno-
no; / leyd de Stadt Bisnagor/
des Conincks van Narfinga / o-
verbloedich groot / ende seer wel
ommuert / ende heeft rontsomme
haer seuen mpen / drie gemuerde
Circulen ende omloopen. Het is
een Stadt van grooter hanterin-
ge / vruchtbaer / van goeden locht/
geschicht van menschen ende alle
dingen. Aldaer is grooten lust
van jagen ende blieghen / d'welck
sonnighe vooz dat Paradys hou-
den / een lant van alle tijtcozinge /
vriendelijck vriedelijck volck. Dat
lant met zynen Coninck is Afgo-
disch / hy houdt alrijts in zyn Hof
tot in de veertich duysent man-
nen / alleen te peerde / ende een
peert gelt by henlieden tot in de
drie / vier oft vijf hondert Bar-
dep dat is Ducaten. Sommighe
Dorsten peerden worden gecocht
om acht hondert Bardep. In de-
sen lande enlijtmen geen Merp-
peert.

Den gemelden Coninck houdt
altijt by de vier hondert Elephan-
ten / ende eenideels veel Drome-
darisen / die loopen upt der maten
snel.

Van de natuyre, aert ghe-
daente eade verstant der Ele-
phanten, ende hoe sy genereren,
oock hoe sy gereden ende toe-
gerust worden totten strijt.

Ele-
phant's
gedaente.

Elephant oft Helyphant / onder
alle Dieren dat sterckste op
aerden / als Nilinus ende andere

aenwpsen tot in de 12 / 13 / 14 / 15.
spannen hooge / ende haerder ee-
ne grooter dan dyse Buffels / van
Buffels verwe / met eenen langen
gecromden nebbe / tot op der aer-
den / voozwaerts upt van bleef-
sche / daer mede neemt hy de spysse
ende dranch in den mondt / want
hy heeft zynen muyl beneden aen
den hals / ghelijck eenen steur /
die twee groote tanden die men
in onsen lande brenghet / staen hem
in den oppersten snijpte / slechts
voozwaerts ten muyle upt / zyn
oozen zyn twee spannen lanck / op
alle plaetsen seer bree / zyn schen-
kels zyn beneden so groot als bo-
ven / alsoa dat sommighe meppen /
dat sy geen lidt ende buygelidt en
hebben / maer dattet een geheelen
stock sy / also hy in der ghedaente
aen te sien is / soo ist waer / maer
hy heeft boven int gebachte / ende
geheel neder by der aerden / zyn le-
den ende knoesselen / waer mede
hy hem bucht ende voozwaerts
gaet / den voedt is onder geschijsht /
als een groote tailloze. Int on-
derste om de voeten zyn vijf nage-
len ende hoozen / zynen steert is
gelijck eens Buffels steert / by de
drie spannen lanck / hy heeft int
onderste wepnich hays daer aen.
Ende het wijfken is klepader dan
het manneken / maer veel stercker
ende kloecker / tegen ander dieren
natuyre / oock hoochmoedigher
dan het manneken. Sommighe
onder de wijfken deser dieren
zyn wreet ofte grimmich.

Du tatten Ergh worden sy al-
soa toegherust : Een Elephant
draegt / een sadel op gelijckmen de
Muplen tot Napels sadelt / onder
enge met twee pieren ketenen / op

elcke spde een seer groote kiste/ van hout seer sterck gemaect/ ende in elcke kiste gaen drie mannen/ tusschen de kisten op des Elephant's hals sidt een man rpdende/ die spreekt metten Elephant/ dat verstaet hy altemael/ alsoo dat hy gheen thooms/ brypels oft halsters en behoeft/ maer gaet/ also hem die op hem sit toefpreecht/ dies hem pemant verwonderen mochte/ sulck een verstandich dier ist/ so datmen wel sweeren soude/ dat hy verstaet/ al wat men met hem spreekt. Also sitten op elcken Elephant seben personen/ die zijn becleet met Pantfiers/ haer gheweeren zijn Spiessen/ Vantbogen ende Dartsen. Sy wapenen de Elephanten oock met harnas/ ende op 't meeste om 't hooft ende haren krommen nebbe/ daer aen bintmen hem een sweert twe ellen lanck/ als eens menschen handt bzeet/ ende als hem die daer op sidt ende rijdt (geen van d' ander seffe en derf met hem spreken) gebiedt/ staet stil/ gaet voort/ keert omme/ valt dien aen/ stoot desen/ doet hem niet meer/ hout op/ ende diergelijcken/ dat verstaet hy altemael/ ende doet het voegelijcker dan een mensche.

Maer als sy ergens gheuont ende gebroken worden/ so en canse niemant ghehouden/ ende meest worden sy in de blucht gewepndt met vyere/ dat hen somtijts tegen gebzacht wort/ dwelck sy dan boven alle ander dinck machtich seer bzeesen. Zijn sterckte is boven alle ander dieren. Wanneer men somtijds een leck schip op 't lant wil schuppen/ d' welck veel hondert mannen niet en vermoch-

ten/ so onderfement slechts booz aen den snuyp met wangen/ ende steldt drie oft vyere Elephanten daer achter/ die laten haer selven neer vallen op de knien/ ende met de hoofden rucken sy dat schip geweldelijck uyt op 't lant. Met haeren snuyp ofte nebbe heffen sy lichtelijck eenen Quatrin van der aerden op.

Somtijts als men een boom oft tack van eenen boom houden wil/ so treckt hy hem vryp achter aen/ aen een touwe/ d'welck geen viereen-twintich mannen en vermogen. Synen ganck is seer stille/ diese niet gewoone en is te rpden/ dien ist een ongemackelijck dier/ want het maect den mensche een verkeerde maghe/ als wanneer men op de zee daert/ daer somtijts stormen zijn.

De Jonge Elephanten gaen eenen tellenden ganck/ den Mupl-dieren gelijck/ ende het is seer tijt cortelijck daer op te rpden/ wanneer men daer op sitten wil/ soo biedt den Elephant eenen den achtersten voer/ van daer op klimmen op hem/ evenwel niet sonder hulpe der menschen.

Als hy genereren wil/ so gaet hy op een heymelijck plaetse/ water oft marasch/ daer vereenighen sy haer/ ende ggenereren gelijck alle ander dieren.

De nieren van den Elephant ghehoockt/ is een Conincklijck eten/ d'welck men Dorsten booz bzaecht. Eenem Elephant gelt in sommighe landen alleen vijftich Ducaten/ in sommighe plaetsen tot in de twee dupsent Ducaten. Sy weten meer bescheets/ dan op sommighe plaetsen de menschen.

Van den Coninck van Parsinga, ende synen rijkdom.

Der der Sonnen is / soude den Coninck van Parsinga zijn / die daghelijcks te ontfanghen heeft twaelf dupsent Warder / dat zijn Ducaten / dagelijckscher rente inkomens / sonder den toeval der Oorloghen ende ander gelucken / syn Stadt heet Parsinga / die is gebouwt op den aert als Milaen / maer en heeft so effen lant niet om haer / syn Coninckrijk leyt meest gelijck Papels oft Venetien / heeft de zee tot bedpe syden. Hy geloof met al syn volck ghelijck die van Calicut / sy leven als de Edele. Haer kledinghe is (diewat eerbaer wil zijn) een kozt hemde / ende op 't hooft eenen bonet nae Heydensche zeden en niet metallens aen de voeten. Dat gemeyn volck gaet geheel ende al naecht / alleen de schamelheyt bedeckt / met eenen voorschoot. Den Coninc draegt een Bonette van Gouden laken / twee spannen hooge. Hy heeft al tijts Crich met sommige Heydensche Coningen. In de Oorlogen draecht hy een kleet met goude bloemen gesticht ende geboorduyt / om ende om beset met Edele steenen. Zijn peert is kostelijcker met gesmijde / dan somtijts een goede Stadt weert is / ende als hy sparcen oft andersins tot syn affaren rijdt / so ryden althijt met hem drie oft vier ander Coningen / met deel ander Heeren / (onder welke hy recht als een Keyser is) somtijts met vij oft ses dupsent Heerden wel toegerust. Hy munt Warder oft Ducaten / oock noch een

Silberen munte Thare genaem ende een ander gont munte Fanon genaemt / van de welke de twintich een Warder gelden / oock een kleyn Silberen munte / die heet men Cas / de 16. gelden een Thare. In dese landen is men allesing secker / dan dat men hem voer de Leentwen / die opter straten loopen / bewaren moet. De sypse is gelijck tot Calicut. De Coninck is een bysonder vrient der Christenen oock des Coninck van Portugael / denselven en gheschiet in syne landen / als sy toevaren / niet alleen geen oneere : maer grote eere ende vrientschap.

Van Sommige andere steden in India.

Twaelf mylen van Cammonoz leyt een groote / maer arme Stadt / Zarmapatani genaemt / der selver neringe is arbeypdijck / sy leven van Roten / die wy Indiaensche Roten heeten / de selve eten sy met een weynich Rijs. Van leven ende Geloue zijn sy ghelijck die tot Calicut / evenwel woenen daer althijt by de vyftighen dupsent heydenen / overmidts den overblaet des houts / tot schepen syne wercklieden / oock veel Cooplieden / nochtans altemael den Coninck tot Calicut onderwoopen. Daer zijn arme hupsen van de welke een by eenen halben oft heelen Ducat weert is / des besten Worger's hups twee.

Een dach reysen van daer leyt Pandarani / een Stadt onderwoopen dien van Calicut. Tegen over die Stadt leyt een leech ende onbuchtbaer Eplandt / daer en

woont niemant in. Niet verre van daer lept een Stadt Cappagato/ vier implen van Calicut/ waer in een schoon Palleys is.

Van de grootmachtige Stadt ende Landt in India, Bedes Calicut ghenaeamt van haren Coninck, ghelove, gedaente, kledinge, zeden en gerechticheyt.

Calicut
beschry-
ven.

Calicut is een Stadt op vasten lande gelegen / aen welcke de Zee aen sommige plaetsen slaet ofte scoot. Een Riviere enge aende inbaert der Zee / deelt de Riviere midden van malhanderen in twee deelen / ende deelt haer in veel stroomen / in der Stadt upt. Die Stadt en heeft geen en mup / om haer / maer sy is onghescheut by eender imple wech / seer enge te samen gebout / maer bukten den omloop staen de hupsen wat wyder van malhanderen gebout / ende also strecht haer die Stadt met haer begryp tot op elf implen / maer de hupsen daer in syn seer snoode / dat ghenupst is ontrent eens mans lengde / op een Peert / hooghe / den meestendeel met loof bedeckt / sy en hebben geheel gheenen Solder oft Doute / Dorfak / daer en is geen en gront int Kertrijck / om groot gestichte daer op te setten / dize oft vier spannen in de aerde vintmen water / alsoo / dat eens Coopmans hups bystien oft twintich Ducaten kost. Een van de hupsen des ghemeyn volcks gelt ontrent eenen halven / tot in de twee ducaten op 't meeste.

Van den Coninck tot Calicut, ende van dat volcks geestelijckheyt ende gelove, hoe ende waer om sy den Duyvel dienen ende aanbidden.

Den Coninck van Calicut met al zijn volck / is een Afgodisch aenbiddende den Dupbel / ende belyden nochtans ende bekennen by metten monde / datter eenen God is / die geschapen heeft hemel ende aerde / ende de gantche werelt / maer dat wanneer Godt richten ende oordeelen wil alle boosheden ende werken der menschen / ende alle sonde straffen ende wreken / dat hem dat geen brenche en ware / ende geen ruste en soude hebben / ende dat hy daerom sulchs dooz synen knecht doet / ende ons daerom desen gheeft den Dupbel / in dese Werelt gesonden heeft / met volle gewelt / de Goddelijcke gerechticheyt te bedienen / den Kerchveerdigen wel te doen / de boosen te straffen / also / dat hy wel doe / den genen die wel doet : quaet / den geen / die quaet doet. Desen Dupbel heeten sy Deuma / sy schilderen hem over al afgrijselijck / met grouwelijcken waerachtighen gebare. God noemen sy Camerani. Den Coninck houdt des Dupbels beeldenisse in zijn Palleys / in een gestichte gelijck een Capelle / twee schyden lanch ende breeft / dize schyden hooghe / met een doorszneiden deure / met verheben Dupbelen.

Int midden deser Capelle is eenen setel / daer op sit een Dupbel / gegoten van Clockspse ende Metael / hy heeft een dize dubbel Croo-

Coninck
unt Calicut
aen-
bidd den
Dupbel.

Dupbel
Capelle.

Godts-
dienst des
Duppels.

De Dupp-
pelen aen-
gebeden.

Croone op 't hooft/met drie cleynne
Croonen / in getrocken gelijck een
Daus / vier hoornen / vier groote
tanden / met eenen ongeschikten /
lipden / open muyl / den neuse ende
de oogen grauwelijck te aensien /
zijn handen gemaect gelijck als
eenen krauwel / oft kretsende haer-
ken / voeten als Hanen voeten / al-
temael so vreeselijck gedaen / dat
tet verschickelijck is aen te sien /
ende rontsomme die Capelle is de
schilberpe enckel duppels / ende op
alle vier hoecken sidt een Duppel
op eenen stoel / die ghemaect is
uyt een blannne vper / in de selbe
blannne is een groote menichte
van zielen / van eenen vinger ende
eenen halben vinger lanch / ende
den voorszeyden Duppel hout met
zijnder rechter hant een ziele in zyn-
nen muyl / met de slincke grijpt hy
na een ander ziele / daer mede de
sondaren diepgende haer te straf-
fen / so sy onrecht doen. Alle mo-
gen comen de Bramini / dat zijn
haer Papen / ende wasschen den
gemelden haren Afgodt / met wel-
riekende water / ende beroocken
hem met costelijcken reuck / alte-
mael daeromme / op dat hy hienlie-
den als een Scherp-rechter Gods /
genadich sy. Als dan so dat ge-
schiet is / vallen sy neder ende aen-
bidden hem / sommige tyden in de
weke maken sy hem offer / zynen
Outaer is met roosen bloemen en-
de ander welriekende dinghen o-
berfrop / daer op hebben sy bloet
van eenen Hane / ende gloepende
holen in een silberen Boorbat / met-
ten selven roocken sy rontsom den
outaer / luyden seer dickmaels met
een Silberen Clorcken / den Haen
wert ghedoot met een Silberen

mes / met welck sy hem dat bloet
afnemen / ende sommige mael op 't
vper spzengen / als dan spzengen
sy achterwaerts / recht als de gene
op de Wechtschoolen / bootsen be-
dypbende / tot dat het bloet op dat
vper vergaet / ende versmelt / al-
thijt branden daer by sommighe
keerfen van was gemaect.

Den Priester die den Offer vol-
brenght / doet aen de armen / han-
den ende voeten silberen hand-
schoenen / ende banden vol Clor-
kens ende Bellen die een seer groot
geluydt van haer geben / aen zyn
nen hals draeght hy eenen Hals-
bant / ick en weet niet waer af.
Da volbrachte offeringe neemt hy
beide de handen vol koren / ende
gaet van den Outaer achter-
waerts / tot aen eenen boom daer
toe gheozdineert / ende woxyt dat
koren ober 't hooft uyt / also hoo-
ge als hy can / op den boom / daer
na gaet hy wederomme totten Ou-
taer / ende neemt alle dinc daer
op liggende / wech / dat is de wy-
se van haren Afgodt te offeren.

Van het eten des Conincks
tot Calicur, oock van de Cere-
monien, die daer by volbracht
worden.

Als den Coninck ter Tafelen
sidt / nemen de vier boornaem-
ste Priesters de spys / die den Co-
ninck bereyt is / die dragen sy den
Duppel in der Capelle booz / ende
aenbidden hem eerst / ende outgin-
nen de spys in sulcker ghedaente /
sy heffen haer handen op / tot dat
sy ober sijn hooft koinen / daer na
trecken sy haer handen wederom
tot

tot haer befloten / ende althijt den
Duyt hooch opgherecht op-
waerts / ende heffen hem dan dat
eten vooz / ende blyven by hem on-
trent so lange / tot dat een mensche
eten mach. Daer na bzingen sy
syppse tot haren Coninck / meynen
den Duyvel daer mede groote eere
te bewysen / als hy niet eten en
wil / ten sy dat hem dat eten eerst
voozgedragen sy. Dat eten is in
een houtte schotel / daer op leyt dat
eten des Coninck / het welck Rijs
oft ander syppse is. Desen Coninc
eet op der aerden / ende de Brami-
ni staen vant som hem / drie oft vier
schyden verze / met grooter reve-
rentie ende eerbiedinge neder ghe-
necht. Sy heffen de hant vooz
haren mont / ende hebben den rug-
ge gebogen / ende hoe den Coninc
spreekt / so en dert nochtans nie-
mant metten anderen spreken /
ende staen alsoo met grooter op-
merkinghe / om syne woozden te
hoozen.

So haest als den Coninck de
maeltijt gedaen heeft / so nemen de
gemelde Papen dese obergebieven
syppse / ende dzaghen die int Hof
op der Aerder neder sittende / de
handen dziemaet te samen slaende /
so komt alsdan een groot menich-
te Kaden daer toe gewoone / ende
eten de syppse op / ende dese Kaden
en dert by lyve niemant yet leets
doen / sy blieden waer sy willen.

Paden
eten s'Co-
minck sypp-
se op.

Van den Bramini, dat zijn
de Prist ers tot Calicut.

Papen
neemen de
Coningen
Bramins
mael-
ten.

Als den Coninck een wijf
Ancemt / so neemt hy den weer-
dichsten onder de Bramini (d'
welck een waer / nochtans onge-

hoozt / ende ons een bzeemt dinck
te hoozen is) ende laet hem den
eersten nacht by syn Bruyt slapen.
op dat hy haer haren maechdom
nemen soude / soo beynsen sy haer
dan als daer toe ontwillich / met
ontschuldighen haerder onbequa-
micheyt / de Coninck soude eenen
anderen beter geschickten nemen /
dan schenckt hy hem somtijts vier
ofte ses hondert Ducaten / om
sulcken arbeit te volbzengen / die
by ons sonder gelt wel te bekomeu
ware / dat geschiet alleen den Co-
ninck tot grooter eeren.

Van den Edelen ende ande-
ren volcke tot Calicut.

De Bramini / dat is de Pa-
pen / zijn de Edelste tot Cali-
cut geacht / d' ander heeten Daeri /
dat zijn de werelt Edelen / verbon-
den tot geweer ende Smeeden te
dzagen / waer t dat sy weerloos
gebonden wierden / dat waer hen
lieden een schandelijck dinck / ghe-
lijck by ons dat Crichvolck / die
smeeden dzagen sy althijds vooz
ende ontrent den Coninck bloot /
met Daertsen. De derde heeten
Tine / dat zijn de Hantwerckers /
die by hen lieden wel geacht zijn.
De vierde zijn de Disschers ende
Scheepslieden / die heeten Me-
schoa. De vyfste heeten sy Polari /
dat is het slecht volck ende dach-
loosers / dat versamelt den Pe-
per / Wijn ende Boten. Dat seste
noemen sy Pirani / die bouwten en
saepen het Rijs / en zijn haer Boe-
ren. De laetste twee volcken en
dazden den Edelen ende Papen
tot Calicut / tot by de vijftich
schyden na / niet ghenaken ten sy
van

van haer geroepen worden / ende wonen alstij aen bysondere plaatsen / in de moeren. Waer als sy om haer affappen tot haer volck gaen / soo roepen sy met luyder stemme / dat haer alleman op de straten hoozen mach / daeromme op dat sy de Byamini oft Solde- niers on-aen-gewesen niet te gemoet en komen / want so sy dat niet en deden / en een van desen eenen krece / die sijn bruchte sien oft hoozen wilde: so mochten sy hem dooden / ende en hadden daerom niet gemoetwilt oft verbeurt.

Van de kleedinghe des Conincks, Coninginne, oock anderer tot Calicut.

De Coninck / Coninginne / en alle gebozen des lants / gaen naecht ende bloot / maer geschoept / alleen om de schamelheyt eenen Spden oft boom-wollen doech gebonden / om't hooft sijn sy bloot. Sommige Heydensche Cooplieden dragen hemden tot op de gorsdel. De vrouwen dragen langhe huplocken / ende en eeren geen vleesch sonder toelatinghe haerder Papen. Dat ghemeyn volck eet wattet heeft ende kuyghen kan / uptgenome alleen kroepen vleesch. De boeren eten Viscx gezoocht ende gebzaden aen der Sonnen / ende een brucht Surin ghe- naemt.

Van de heerlijckeyt diemen hoort in des Conincks doot, oft als hem een goet vrient afghes- torven is,

Als den Coninck tot Calicut Papen by-
flaers
der Conin-
ginnen.
tot Cali-
cut.
Ametten doot eyndicht / ende achter laet Sonen / Broeders soon oft broeder / geen van de selve en be-erst dat rijck: maer den naeste vrient oft suster soon blijft Coninck: Gorsaecke / de Byamini hebben de Coninginne gedefla- reert. Diesghelijcks als de Coninck uprijt / so blijft een van de selve Papen te wyle by de Coninginne / twintich oft vier-en-twintich Jaer oudt zijnde / ende houdt met haer hups / den Coninck ter eeren / na lants gebuyck / so dat hy in den tijt zijns afwesens sijn plaetse bewaert / ende des wijfs gepleecht heeft. Waer by dattet niet seker ende een twijffel is / wie de Conincks kinderen toebehoo- ren / daerom so erst den suster soon oft een naeste vrient / by welken minder twijfel is / dat hy van Conincklijcken bloede afcoemt / dan des Conincks soon. Na sijn doot scheren alle die hem clagen / Ja ale die in sijn rijck sijn / beyde baert ende haps op 't hooft af / uptgenomen sommige die laten een deel baerts ende haps staen. De Visschers en dorven in acht dagen geen visch vanghen. Dese wyle wordt oock gehouden als den Coninck een goet vrient af- sterft / van de ghene die hem wel willen dienen. Den Coninck neemt oock aen voor een ere ende devotie / so eenen een Jaer lanch by geen vrouwe en slaapt / oft geen Betole eten en wil / die sy als een Confecht / dickmaels tot lust / de begeerte by te slapen verzende / te eten gewoone sijn / Item hem te onthouden van de brucht Cofoli / die oock gegeten zijnde / totter on-
hups.

knijpſheyt port. Als hem een goet
vriendt aſſierft / ſoo richtmen het
lichaem in tomme op / ende men
beroept alle Papen / die men int
lant cypgen can / die houden drie
dagen gaſtierpe / ende maeltijt met
ten dooden / dan eten ſp Rijs / op
veel manieren gecoocht / Herten
ende Swpen Deniſoen. Na die
drie dagen / geeft hy elcken Bra-
mini vier oft vijf Wardpen / daer
na treckt een pegelijck ſpnen wech.

Van de lichten tot Calicut ,
hoe men het Conincklijck Pal-
leys by nachte belichter.

Het Palleys belichtme's nachts
also: Veel daten zijnder ghe-
maecht van Metael / ghelijck de
Fonteyn ſchotels / op elcken lich-
ter drie op malcanderen / veel
olie ende Boom - wollen lenten
rontſomme ontſteeken / geeft den
Salen dat licht / de lichter is in-
getrocken / ende elcke ſchotel wat
enger / de opperſte de engſte / bene-
den aenden voet des poſts zijn ge-
goten grouwelijcke Dupbels /
want wat ſp maecten / daer moet
altijts een Dupbel aen zijn / ghe-
lijck by ons de Beelden der Hepli-
gen.

Hoe dat de Edelen tot Cali-
cut by wylen haer wyven ver-
wiſſelen.

Tot Calicut is een ghewoon-
hepdt onder den Edelen ende
Cooplieden / dat ſp in een gheſel-
ſchap upt vrientschap Wyven
mangelen ende wiſſelen upt goe-
der vrientschap ende tecken der
leſde / want als hem pemant booz

Wyven
verwiſſelt.

een vriendt upt geeft / ſo wort hem
gebraccht / oft also ſp / ſept hy ja /
ſo beproeft hy hem / ſpreekende :
So laet ons onſe wyven wiſſelen /
als dan / als hy den eruiſt ſiet / lept
een den anderen met hem t' hups /
ende heet zyn wijs met hem gaen /
want hy haer man is / ſoo zyn ſp
gewoone gehoorſaem te zijn / ende
moetet doen / maer de kinderen
blyben in elcks vaders hups / als
dan gelepdt hyſe in des vrients
hups / dan gaet den anderen we-
derom met deſen / dat doen de der-
de in deſer Eelen geſlachte. De
Bozghers ende Ambachtſieden
onder de tweede ſchare der Ede-
len / daer hout een vader ſomtijts
by 6 / 7. oft acht Soldeniers oft
Edelen totten man / ende d' een ligt
altijts eenen nacht na den anderen
by haer / ende ſo voort aen / nock
is haerder een ſomtijds op drie
plaetsen man.

Van de ſpyſe der Edelen, en-
de des gemeyn volcks tot Cali-
cut, ende hoe ly haer ghebedt
doen.

De boozgemelde Edelen eten
dop der aerden upt ſchotelen
gemaecht van Clock-ſpyſe / booz
de Lepels gebuycken ſp een blat
van een boom / ſp eten alrijt Rijs /
Diſch / Wortelen ende Driichten.
Maer de Boeren eten met de han-
den upt de Potten / ſp maken van
het Rijs Bollekens / ende ſchuy-
venſe dan in den mont.

De Edelen houden in t' gebedt
deſe wyſe / ſp gaen s mozzghens
goetijt tot eenen poel met water /
om haer te waſſchen ende te repni-
gen

gen aen al haer lijf / ende gewas-
schen zijnde en aenroeren sy ge-
nen mensche / tot dat sy haer ge-
bedt volbzenghen / dat doen sy in
haer hupsen / in sulcker manieren /
sy staen op het aertrijck stil swy-
gende / met opgerechten lippe / daer
nae dypben sy Duppelsche wesen
met den oogen ende mont / grou-
welijck te aensien / dat duert tot
een vierendeel van een upze / daer
na is sy beerdich / ende gaet tot-
ter maeltijt / van de handen eens
Edelen gehoocht / want sy en derf
gheen eten vande handen eens
Vrouwen-beels gehoocht / genie-
ten. De Vrouwen koochen vooz
haer selven / wasschen ende be-
roochen haer oock met welrie-
kende dingen / daer toe weynden
sy groote neersticheyt / dat sy haer
welriekende houden / ende vertie-
ren haer met veel Edel gesteente /
Peerlen ende Juweelen / in de oo-
ren / handen / armen / ende om de
voeten / bysonder de Edele ende
rijcke. Men schrijft op bladeren
van boomen alle saken van rech-
te / oock in des Conincks Cance-
rpe.

Van de gerechticheydt die
gehouden wort tot Calicut.

VVer een dootslager gecre-
gen ende betrapt wort / so
laet sy nemen een spit / ende hem
speten / op een bysonder ander ma-
niere dan by ons. Wonden
dzaechtmen na gelegentheyt der
schade / met gelt af. Met de schul-
denaers wort een sulck recht ghe-
houden / betrapt eenen een schulde-
naer / die hem op beloofden tijdt
geen geloobe en heeft gehouden /

ende hem heymelijck achter sluypt /
so maecht sy met een groen tacc-
ken eenen cirkel om hem / ende
spreekt vier mael: Ick gebiede u
by den hooft der Papen ende des
Conincks / dat ghy niet van hier
en wijckt / tot dat ghy my betaelt /
dan en derf sy by verlies zyns le-
bens niet daer upt gaen / als waer
sy beswozen / ofte als lage sy aen
eenen block / tot dat sy hem ver-
noegich maecht / ende daer en is
geens ander opsiens van noode /
oft den Crediteur al schoon wech
gaet / den Coninck hout daer toe
vast aen / schepde sy upten Cier-
kel / dat den Crediteur noch niet
geheel vernoecht en ware / het
soude hem sonder alle genade zyn
leven kosten.

Van Oorlogen , Munte en-
de Hof houden des Conincks
tot Calicut

Dit landt Oorloocht alleen te
voete / op dese wyse: Sy treckt
met zyn Heer int veldt / vooz den
Coninck dzaechtmen een Sonmi-
er / geschapen als een Datsbodent
van Loof ghemaecht / vooz een
Baniere / die hem de Sonne bes-
chut. Als bepde de Heeren te sa-
men comen / op eenen boochscheut
weechs na / so kiest elck deel hon-
dert mannen / die treden te samen
op de pleyne / tusschen de twee
Heeren / ende en doen tot malcan-
deren niet meer dan twee slagen /
den eenen na het hooft / den ander
na de schenckels / daer na wort
van haer Djamini byde geboden /
also trecken sy dickmaels drie oft
vier dagen teghen malcanderen /
wanneerder op bepde zyden vijft

oft ses Persoonen ommeccomen / so nemen haer Papen brede / gebieden beyde Heppen af te trecken / ende richten den Crich / also is haer Crich / hondert teghen hondert. Wanneer den Coninck overlant reys / so berijdt hy by wpen eenen Elephant / somtijts dragen hem zyn Edelen / altijts haestende als oft sp liepen / hy heeft oock altydts zyn Trompetters ontrent hem / met menigerley Instrumenten / Snarenspel ende Pypen totten lanch. Zyn Soldaniers oft Paeri gheeft hy alle maent vier Carling / in Crichs-ryden / elcken by eenen halben Ducat.

Metten voozghemelden Solt hout hy altyt by de hondert duyzent mannen te voete.

Dit volck is bruyt swert / met swerte tanden / overmits de vruchten die sp eten. De verstorben Edelen verbrantmen tot stof / met grooter solemmitet / zyn goede vrienden ende beminden versamenen de asschen / om by haer te behouden. Den gemeynen man begraeftmen in de huyfen / hoben / ende vooz haer deure / alsoo sp dat selve ordineren.

De munte is als tot Parsinga / daer zyn by de vyfthien duyzent Cooplieden die tot Calicut altydt haer hanteringe ende Coopmanschap hebben (evenwel vzeemde gasten / meestendeel Machometani) behalven die int lant gebozen / woonen / meest al Cooplieden. Tot Calicut regenet gemeynlijk den Mepe / Zaackmaent / Hoya / maent / ende Gogfmaent / maer de ander acht maenden nimmermeer / die vier Maenden sietmen de Sonne weynich ende seer seldom.

Van des Conincks tot Calicut Palleys ende Schar.

Het Palleys des Conincks / is by eender mple wijt om begrepen / die muppen zyn upt 002 sake daer hoben verfelt / seer leege over al in 't Palleys / hier ende daer ghesneden verheben Duppelen / het Plabeptel gemaecht ende geslagen van hoe-dreck / in de stede des plaesters oft moztels / ende sijn Slaepkamer is ontrent twee hondert Ducaten weert. Den waterachtigen buylen grondt en ligt geen swaer ghesichte / maer wat den Coninck ander vooz kostelijckhepts ende Juweelen heeft / van Edel gesceente / alderley / in ooren / handen ende voeten / is wonderlijck te aensien / ende niemant en kan 't wel geschatten / spnen Schat soude waerlijcks sijn twee gewelffels vol gegoten Gulden Zaim Penningen / ende gheslachte Gulde Munt / soo datse hondert Munt-dieren niet dragen en mochten / welken Schat van thien oft twaelf Coninghen vooz desen / tot gemeynen nut gesamelt ende besloten is.

Item / een kistken drie spannen lanch / een hooge / vol van de beste Edel Gesceenten / Peerlen ende Juweelen / diemen genoemen can.

Van de Specerye ende vruchten, die tot Calicut wassen.

Het Coninckrijck Calicut op Iden lande rontsom ende in der stadt / wast den Peper met goote hoopen / sijn stamme is gelijck eenen Wijn-gaert-stock / men plant hem

hem naest by eenen Boom/ daer aen wast hy op ghelyck Hoppe/ voor aen de Rancken wassen se ben oft acht spruyten/ langer dan eenen vingher/ daer aen staen de Peper-coornkens als Wijn-besekens/ sy zijn groen ghelyck de Wijn-besien/ in de Maent Octobris leestmense also groen af/ oock in November duyt dat lesen noch/ daer na die Besekens op eenē doec in de Sonne gelept drie dagen gedort zijnde/ nemen sy de swertheyt aen haer upt kracht der Sonnen/ anders en doetmender ghenen arbeyt toe/ sy en bouwen tot dit gewasch niet.

Van Gingeber. Den Gingeber bekومتmen oock seerschoon aldaer/ het is eē wortel in der Aerden/ der selver bintmen sommige van vier tot in de twaelf Onzen/ als sy die graben/ supden sy een scheute daer af/ ende setten se wederom int gaet/ met Aerde toegedruyct/ en na den uptganch van eenen Jare/ graben sy den Gingeber wederom/ ende planten hem wederomme als te boozen. Dese vrucht wast op bergen ende dalen/ in root aertrijck.

Item daer wassen oock Mirobalani/ der selver ghedaente is meest ghelyck de kleyn Perkens/ ende draghen ghelyck als den Peper.

Doort wasser een vrucht tot Calicut/ twee oft derdehalve spanne lanck/ Graccaro genaemt/ so groot ontrent haer als eens mans diege/ die vrucht wast int midden des Stams/ ghelyck eenen Peerboom/ als haer de tackerens beginnen upt te deplen/ die is groen ghesoyneert als eenen Buschboom/ Rijp zijnde swert/ men

leestse in December eerst rijp af.

Gegeten ghelycken sy den goede Muscabelle/ Melone/ oft welrype Que-peren/ ofte Perlen/ soet als Honich/ synen smaek is ghelyck Citronen/ van binnen de vrucht heeft het een ander schelpen/ ghelyck een Granaet-appel/ daer in licht oock een vrucht/ als in eenen Appel maer de koornkens groot ghelyck de Castanien/ oock den smaek der alderbesten Castanien niet onghelyck.

Een ander vrucht Winda ghe-naemt/ brenghet dit landt voort/ welck boom Magna heet/ diens rype vrucht ghelyck hem eenen Gal-appel/ oft Rote/ geheel licht/ welker keeren inwendich veel beter dan Mandelen/ oft Druyven van Damasco zijn. In Augusto afgepluckt/ worden sy toebereyt als in Italien de Olijven/ seer goet om te eten.

Noch bintmen daer een ander vrucht/ de Meloenen niet onghelyck/ daer inne bintmen drie ofte vier koornen/ als Sleen oft Wijnbesien/ oock alsoo supz/ die vrucht heet Corcapel/ goet ende lieflyck om eten/ veel beter tot menigerley Medecijne. Een ander vrucht twee spannen lanck/ ghelyck Cucumeri geberft/ van drie bingeren dicke/ om te eten veel beter dan de Conwoozden/ bysonder goet tot confectione/ die wassen op de aerde ghelyck de Meloenen/ die noemtmen Comolanga.

Noch wast daer een vrucht Malapolanda genaemt/ seer goet van smaecte om te eten/ welck boom ontrent eens mans lengde hooch is/ die maecht drie oft vyf bladeren/ die oock syn tacken zijn/

van de welcke eenen man booz de Sonne bedecken / ende den regen ophouden mach. Int midden des booms is eenen bysonderen tack / die maect de bloepsels gelijk eenen Boom-steel doet / daer upt wort de vrucht een spanne oft een halve lanch / niet seer dick / somtijts tot in de twee hondert / soo dat een de ander verdringt / al aen den middelsten steel wassende. Die vrucht ontpdich afgebroken / rijpt eerst in de hupfen. Dezer vrucht vintmen dierlep / de eerste Ciancapolon / draechtich / en wepnich goet te eten. De ander heet Cadapelon / volkomender dan de eerste / die beyde vruchten zijn seer goet / gelijk by ons de Vyghen. De derde en is niet goet / desen Boom en draecht niet meer dan eenmael / daer na niet meer / maer sy heeft by de vijftich oft 't sesich tackkens / die snydmen daer af / so byngen sy geplant zijnde / over een Jaer vruchten als te vozen. Dese ende veel ander vruchten vintmen het geheel Jaer door rijp / in grooter menichte / alsoo / dat mender somtijts twintich omme eenen Quatrin koopt / men heeft daer oock alle tijdt van den Jaer kroosen ende bloemen met wonderlijkeren reuck dan by ons.

Van eenen wonderlijcken Boom tot Calicut, die thien-derhaende nutbaerheyt van hem geeft.

Thien
nutbaerhe-
den van
eenen
boom.

I Tem eenen Boom / diesgelijcks niet inder Werelt gebonden en wort / van nuttelijckheyt en kostelijckheyt / Tonga genaemt / waer asmen thien nuttigheden gebuyc-

ken mach / de eerste sijn hout om te byanden / d' ander Poten om te eten / de derde Cabels tot Zee-schepen de vierde spijne doecken / de welcke geberwt zijnde / haer de Syde vergelijcken / de vijfte seer goede kolen / de sesste eenen byanch den Wijn gelijk / de sevende water / de achtste Olie / de negenste sucker / de thiende / van sijn afgevalen loof ende bladeren / bedectmen de hupfen tot Calicut / die houden water een half jaer lanch.

De Poten heeten by Indiaen-sche Poten / eenen Boom draechter twee hondert oft daer onder / selden daer over.

Du hoemen de thien nuttigheden daer af krijcht: de uytterste schozssen van de Poten geschelt / is goet om hout te byanden / daer na by de tweede schozse neemtmen een gewasch gelijk Boomwolle oft Blas / dat verkooptmen den Meesteren oft Ambachtlieden / die het schepden ende bereyden kunnen / de pluyw-wolle oft sijnste / is der Syde seer ghelijck / welcks doeck men neffens de Syde verkoopt / van de grooffte spinnen en maken sy grof Cabelgaren / ende klepn toukens / daermen Cabels ende touwen op de Zee-schepen af maect.

Als nu de tweede schozse der nu genoemde Poten ontbloot / en de wolle daer af genomen wort / so maectmen daer af uyttermaten kostelijcke ende uytghenomen langhduyende goede kolen / die het byer niet haeste vercreen en kan.

De Poten daer in zijn seer goet om eten / als de Note tydich ende rijp wort / so wort sy in de keerne vol

vol waters / also dat sommighe
Poten vier oft vijf kroesen wa-
ters in haer hebben / als men se dan
opbreekt / so vergadert men dat
water / dat is eenen uptermaten
kostelijken welsmakenden dranc/
seer soet / gelijk by ons de Mal-
vezep.

Doortz soo maectmen upt de
Heeren deser Poten seer goede
Olie / also hebt ghy seven nuttic-
heden.

Du van eenen anderen Cack
deses booms / die sy geen Poten
Poten en laten dragen / maer half
assipden / ende gheben hem dan
bysonder behanghsel / des mo-
rgens ende des avonts stooten oft
trecken sy dat met een mes / op
dat sy den boom een locht ende
ganck maken / ende bestrijcken de
Rancckens oft Rijckens met een
sap / dat treckt van een ander boch-
te materie upt / daer onder setten
sy een schotel / ende versamelen
sulcke uptgedrupten sap daer in /
ende vangen gemeynlyck tusschen
dach ende nacht van eenen boom
een halve kanne / als sy veel heb-
ben / so doen sy dat bernen / ende
maken dan een / twee oft drie bye-
ren / in sulcker maten / dattet een
kostelijken gebzanden wijn ghe-
lyck wort: also dattet als men al-
leen daer toe riecht / eenen in 't
hoofte ophlunt / ende een kragt
geeft / van 't selde een weynich in-
genomen / houden sy voor een bo-
ven maten kostelijke verster-
kinge / dat selve is haren wijn /
die sy in haer landen drincken.
Van eenen anderen tack des sel-
ven booms / die byzucht doek recht
een sulck sap / dat koochtmen by
den byere / ende men maecht daer

af Zupcher / maer ten wort niet
seer goet. Den voorszeyden boom
heeft tot alder tijt int Jaer byzucht /
't sy dat sy groen oft doze zijn /
hy byzucht ende draecht byzucht tot
in de vijf jaren / ende haerder zijn-
der ontallijcke vele / ober de twee-
mael hondert duysent in 't land / die
al te samen haer Heeren hebben /
obermidts haerder nutticheydt.
Wanneer de Coningen deser lan-
den met malhanderen Crijch boe-
ren / ende oft de een den anderen
een sone doodt sloech / het soude
hem veel lichtelijcker verdraghien
ende geboet worden / dan dat van
eenen sommighe van de selve boos-
men afgehouden wierden.

Den boom staet in santachtich
aertrijck / hy blijft tot in de twin-
tich Jaren versch ende goet / men
plant den voorszeyden boom van
de Poten deser byzucht / ende eer
dat sy haer tacken voortbyzengen /
so moet men se alle nachten ontdec-
ken / op dat de Mane ende dat ge-
sternte daer op schynen mach / 's
morgens decken sy se wederomme
met aerde toe / voor de hitte der
sonnen. Alsoo hebt ghy de thien
nutbaerheden / ende hoe dese boos-
men tot Calicut wassen.

Hoemen Het Rijs saeyt ende
bout tot Calicut.

HArabi de Boeren tot Calicut /
als sy dat Rijs willen saepen /
so houden sy een sulcke ghewoon-
heyt / sy byken dat aertrijck eerst
metten Bloech / ende met Ossen na
onse gewoonheyt / als dan bestel-
len sy alle Speel-lieden / die sy mo-
gen gekrygen / met alderley In-
strumenten ende Snaren / pelen /
ende

Rijs saeyt
en.

ende maken alsoo ober al blp-
schap int Delt.

Sp huppen oock thien oft twaelf
mans / afgrpselijck ghecleet in
Duppels klederen / die bedypben
bzeemde vzeleijcke ghelaten ende
manieren metten Speel-lieden.

In deser blpichap ende genoech-
te saven sp dat Rhs / in die mep-
ninge / dat den Duppel sijn hulpe
daer toe doen soude / dat de bzu-
chen wel ghedpen.

Van het gebruyck der Me-
decyne in de besoeckinghe der
krancken tot Calicut.

Als een rijck Coopman oft E-
delman tot Calicut op 't upt-
terste kranck lept / soo bestelmen
wederomme de Speel-lieden met
alle Instrumenten / also eerst aen-
ghewesen is / ende met hen lieden
mannen in Duppelscher Romme-
rpe / vper in de monden ende han-
den dzagende / aen de voeten twee
Leersen ofte Paltynen van eender
spannen dicke ofte hooge / daer sp
op gaen / schrepen / tieren / rasen
ende pppen / om den krancken met
dit grommel ende gheschal te be-
soecken / soo dat eenen van dese
grouwelijcke dieren eerst kranck
mocht worden / ende van ver-
schickinghe op de Herde ballen /
maer dat doent sp daeromme / om
den Duppel daer mede te dienen
endete behagen / op dat hy ver-
soent zijnde / desen krancken hul-
pedoe / ende van der straffe we-
deromme tot ghenade aen neme.
Den krancken gheestmen (het
welcke haer meeste Medecijne is)
wat gestooten Gingebers / ende

een Schale vol van eenich sap te
drincken / daer mede hebben sp
den krancken verwaert / ende ma-
ken in den aftoecht wederomme
een Hofrecht met haer ghebulder
ende afgrpselijcke gebaren.

Hoe de Poliar ende Hiravi
haer kinderen opvoeden ende
opbrengen.

De Boeren/dach-looners ende
slecht volck tot Calicut / boe-
den haer kinderen also: De moe-
ders supgense by de drie maenden/
daer na geven sp hen koeven ende
Gepten melck / ende en waschen
oft en baepense nimmermeer / noch
oock niet eenmael / maer leggense
ge-aest ende sat zijnde int sant / en
latense also liggen in sijn modder
ende slyck / van s' mozzens tot s'
s' abonts / selden heffen sp's mid-
daechs op / daer in wentelen haer
de arme Creatuppen omme / ghe-
lijck de Seugen in eenen mistkopl/
ende worden so swert / dat men se
niet wel onderkennen en kan / oft
jonghe Zeppen / Buffels / Dups-
vels / oft kinderen zijn. Des a-
bonts komt de moeder wederom
van haren arbept / ende geeft hem
wederom sppe. Also worden sp
opgeboet / het zijn ghemepelijck
goede springers / ende de snelste
loopers die men binden kan / want
sp oeffenen haer van joncks op / int
sant omwentelende / loopende en
springende.

Bzeemde
voesterins
ge der
kinderen

Van sommige dieren endo
Vogelen tot Calicut.

Tot Calicut zijn een groot deel
wilde Swinnen / Leo / Gept-
hge

boeken / Wolven / Buffels / Koep-
pen / Chepten / Elephanten / die
nochtans daer niet en genereren:
maer daer gebzacht worden. Veel
Wepz-katten trecken daer upt / en
doen groote schade / bysonder aen
de boozgemelde Doot-boomen /
daer op klimmen sy / ende suppen
het sap upt den schotelen / ende
werpen se onne. Een gebangen
Wepz-katte gheidt 4. Caffe / oft
Quadziën. Oock vintmen daer
wilde Pauwen met hoopen / Pa-
pegapen in grooter menichte /
groen ende root / van menigerley
verwen / booz de welke men da-
gelijcks dat Rijts op 't beldt hoe-
den moet / het welke sy seer scha-
delijck zijn / ende geern eten. Die
vogelen worden wepnich geacht /
eenen gelt somtijds twee Quatri-
nen.

Daer is oock een aert van vo-
gelen / Saru ghenaemt / die zijn
kleyn der dan de Papegap enmaer
singen bet / ende veel ander voge-
len / die van boven maten goeder
stemme / ende int singen lieflijck om
hoozen zijn. Daer zijn Winter en-
de Somertijt ontallijcke veel lief-
lijcke / altyt loof-rijcke / ende oock
bzucht-bzagende boomen / waer
in de boozgenoemde vogelen 's a-
vonts / en een uppe booz den dage /
sulck geschrey ende gesanck vol-
brengen / dat eenen int Paradijs
te wesen duncken mochte. In dese
kontrepe en ist oock nummermeer
hout / men en weet daer van geen
houde te seggen / diefsgelijcks oock
van geen overgroote hitte.

Van vierderley Slangen en-
de boose Wormen tot Calicut.

Sommige Slangen ende Wo-
slen van de groote / ghelijck de
wilde Swipen / vier-boetich / woo-
nen in dese Provincie / die wassen
in de moeren / en hebben geen fe-
nijn / maer doen groote schade
met haer byten ende tanden / als
sy geterecht zijnde / vergrammen.
Daer zijn oock Slangen van drie-
derley gedaente / seer fepnich / hoe
wepnich sy eenen mensche bloedich
maken / so moet sy nochtans ster-
ven. Dese heplichtmen tot Cali-
cut / ende hen en derf by lybe nie-
mant leet doen / want wat tot Ca-
licut Dypbelsch ende waeckachtich
is / dat heeft goede plaetse /
ende sy meynen / dat sy van Godt
tot waechte geschapen zijn / ende
dat men hen daerom niet weder-
staen en soude / ende dat Godt de-
se geesten daeromme sulcke cracht
verleent heeft / om de menschen te
pyngigen. Wanneer den Coninck
aenghewesen wordt / waer dese
bzeefelijcke dieren haer wooninge
hebben / soo laet sy haer aldaer
Huttekens maecten. Wiese doot-
slaet / dien slaet / so gesept is / dat
leven daer op / waer by haerder
en soo groote menichte in 't lant
is.

De eerste zijn van gedaente ge-
lijck de Saders / de andere ghe-
naemt Scozzoni / de derde drie-
mael grooter dan de Scozzoni.
Dese byper soozten Slangen isser
een groote menichte int lant / die
Anno 1506. in een hups neghen
menschen op eenen nacht hebben
gebeten ende vergift / die men 's
morgens al geswollen / doot vant.

Wanneer de Edelen ergens o-
ber lant trecken / ende dat hen een
van dese Slangen ghemoet / dat
A a a ach.

achten sp vooz geluck / hoe meer
hoe geluckiger.

Van een Bevaert tot Calicut, om ghenade ende Aflaets wille.

Bevaert
tot den
Duyvel.

Niet verze van Calicut lept eenen Tempel / in eenen waterpoel gebout / de Kercke S. Jans in de Fonteyne tot Kroomie niet seer ongelijck / midden in den selven Tempel staet een Outaer van steen ghemaecht / rontsomme den Tempel hanghen alle hoecken vol Lampen / ontallich / ende ongelooftich om seggen / al ontsteken / oock een menichte Kercken / die niet te tellen en is.

Op den vijft-en-twintichsten dach Decembris / is de Feeste der Bevaert / also dat al het volck in vijftien mylen daer ontrent gelegen / Papen / Eelen ende Boersvolck / daer coomt totter offeringe / die men also hout : Een eersten / eer sp in den Tempel ingaen / wasschen sp haer alle in den voozghe-noemden Poel / daer na gaet dat volck in den Tempel / daer salft den Priester eenen pegghelijck 't hooft met Olie / daer na doen sp den Offer op den voozgenoemden Outaer / op welken eenen overgrooten Duyvel staet / tot welken sp gaen / so veel als haerder daer comen / vooz hem neder knielende / ende hem aenbiddende. Een pegghelijck hebbe op hem wat misdaet sp wil / so heeft sp desen tijt geduerende sekerheyt / vrede ende gelepde.

Bevaert
tot den
Duyvel.

Daer comen somtijts tot in de twee hondertmael / somtijds drie hondertmael duysent menschen te

samen / schier ongelooftich te seggen.

Van waer ende uyt welcke Landen de Specerye na Calicut gevoert wort.

DEn Peper / hoe wel sp tot Calicut oock wast / soo en macht nochtans niet beschieten / maer comt aldaer van een plaetse / verder dan vijftich mylen binnen Indiam / aen de Zee gelegen / die heeten sp Corimucol.

Caneel coomt van Zaloni daer / verder dan twee hondert mylen / ende sp en wassen in geen ander plaetse.

Gariofoli / dat zijn Nagelen / comende uyt Melusa / is van Calicut verder gelegen / dan seven hondert ende veertich mylen.

Gingheber wast tot Calicut / maer men brenghet hem daer oock van Cannono / seven mylen naerder na Portugael / ende van meer plaetsen.

Muscaet-noten ende Macis / coomt van Melucha / seven hondert mylen van Calicut.

Muscio / dat is Musciliaet / coomt van een lant geheeten Desgo / vijfhondert mylen van daer.

De groote Peerlen comen van Ormus / nader by ons gelegen / seven hondert mylen.

Spicanardo ende Mirabolani / comen van Cambeia / seven hondert mylen herwaerts.

Cassia wast tot Calicut / die Specie is goeden coop.

Wierooch coomt van Seer / naerder by ons acht hondert mylen.

Mirra wast tot Farico / naerder

der tot ons seben hondert mylen.

Canfer/ Keubarbara/ Tignum
Woe/ komt van Kini/ twee hon-
dert mylen van Calicut.

Cardomomi de grootste/ komt
van Camono/ twaelf mylen na-
der.

Langen Peper waft tot Sa-
moto.

Beltzui komt van Sana/ selben
hondert mylen voorder.

Tamarindi ende Zitwan waft
tot Calicut.

Nara komt van een Landt
Samatozo ghenaemt/ meer dan
vier hondert mylen van Calicut
voorts.

Opio komt van Aden/ naerder
seben hondert mylen.

Veel meer soorten komen al-
daer/ te lanch te beschypben/ van
welck wy eensdeels gehoozt heb-
ben/ ende noch hoozen sullen.

Hoe verre het Gelove, Le-
ven, Zeden, Gherechticheyt
ende kleding der geender van
Calicut reyckt ende hem ver-
streckt.

Al wat tot Calicut gehouden
wordt/ van leven/ zeden/
Gods-diensten/ t gelove/kleding/
gerechtigheyt/ dat wort oock ge-
houden in de Coninckrijcken/ lan-
den/ ende sieden Cabul/ Dabuli/
Bathacalo/ Onoz/ Mangoloz/
Camono/ Cucinco/ Parsinga/
Caicolon/ Colon/ &c. d' Welck
hem in veel dupsent mylen ver-
streckt. Veel vzeemde Scheep-ge-
wichten ende Wisselen oft Sanc-
ken zijn tot Calicut/ van welck ick
niet verstandelijck seggen en kan.

Van der Stadt Caicolon,
Colonende Chail, ende ander
contreyen in India.

Vijftich mylen weechs van
Calicut/ leyt Caicolon/ een
Stadt ende Coninckrijck/ niet seer
rijck/ der selver leven/ zeden ende
gelove is gelijck tot Calicut. Al-
daer waft veel Peper/ goet ende
volkomen. In deser Stadt zijn
sommige Christenen van S. Tho-
mas/ daer onder sommige Coop-
lieden/ tot welke over drie Jaren
altijts Priesters upt Bablonia
komen ende haer Doopen. Sy
houden den Wisse gelijck de Grie-
ken/ ende hebben eenen langhen
Dasten. Sy hebben altemael
slechts vierderley namen/ Johan-
nes/ Jacobus/ Matthias ende
Thomas. Den aert vruchtbaer-
heyt ende locht van desen lande/
is gelijck tot Calicut/ maer den
Coninck heeft wepnich lants/ hy
is onderwozen den Coninck tot
Calicut.

Christe
nen tot
Caicolon.

Twintich mylen van daer licht
Colon een stad ende Coninckrijck/
welcks Coninck aen sijn Hof al-
tijt by de twintich dupsent man-
nen te peerde hout/ uptghenomen
het voet-volck/ hy voert altijdt
Trijch met ander Coningen. Al-
daer is een goede Haven der Zee/
daer en waft gheen hozen/ maer
veel ander goede vruchten/ gelijck
tot Calicut/ oock veel Peper.
De ghedaenten/ verwen/ zeden/
leven ende ghelove is Calicutse.
Vijftich mylen van daer licht
Chail/ in die van Colons Heer-
schapppe ende Coninckrijck/ daer
vischtmen de Peerlen in sulcker
maeten ende forme als tot O.
A a a 2 mus

mus / soo ghehoordt is.

Van Ziufomandel de Stadt
in India.

Seven dach reysen ter Zee van Colon / licht Ziufomandel een over groote Stadt / sonder muren / den Coninck van Parsinga onderworpen / daer vergadert men veel Rys / het is eenen sleutel daer veel Cooplieden ypt alle landen woonen / ende haer koopmanschap byppen. Daer en wast geen spicerpe / maer veel goede vruchten als tot Calicut. Cwaelf mylen van daer licht Sint Thomas lijfachtich op een plaetse / schier van Oorloge bewoest.

Van Zailon een Eylandt in India, in welck men veel Edel gesteente vint.

Robynen
waer ge-
bonden.

Zailon een Eplant / dypsent mylen om hem begripende / waer in vier Coningen zijn / die schier alzeit om dat Landt met malcanderen Oorlogen. Daer ballen de Elephanten in grooter menichte. Daer vintmen veel Edel gesteente / Robynen / die cooptmen van den Coninck. Als daer een Coopman coomt / ende dat aertrijck daermense in vint / op d' abontuyre na der ellen coopen wil / soo coopt hy 's eenelle als hy metten Coninck handelt / om bys Ducaten / als dan mach hy selve daer in graben / eventwel isser althits een man by van 's Conincks wegen / op datter niet voerder toegegrepen en woerde / ende so daer eenen Welten steen gebonden wort / die int gewichte 10. Caraten heeft oft

daer over / so neemt hem den Coninck booz hem selfs / d' ander laet hy den Coopman by volgen. In dit Eplandt wast oock veel Sapphiers / Granaten / Opacinten / ende Copaci. Dit Eplandt is seer vruchtbaer / ende daer in wassen de alderbeste vruchten die men noemen can / Cortofali / Melangoli ende veel andere / gelyck tot Calicut / maer rpper.

Van den Boom, waer af men Kaneel oft Pypen pluckt, in het Eylant Zailon.

Den Boom van welcken men Kaneel oft Pypen pluckt / vergelyckt hem seer met den Laurier-boom / dan dat hy grooter bladeren heeft / ende een vrucht voort brenghet / wat klepnder ende witter van loovers. De voorszghe melde ppykens zijn de schozshen van desen Boom / want sy supden altemael over drie Jaren sommighe tacken van dese boomen / der welcker sy een merckelijcke menichte hebben / ende schellen de schozshen daer af / den rechten Strupck en doen sy niet / op dat die boomen niet en verderben / noch geschelt ende ontbloot zijnde / en verdooren. Die schozshen en hebben oock so haest als sy gesnedden zijn / die kracht ende werckelijckheyt niet / maer eerst over een maent. Aldaer en wast geen Rys / maer daer wordet veel der vruchten gebracht. Daeromme zijn dese den Coninck van Parsinga chiynsbaer / op dat hy hen voetsel late toekomen. Aldaer is goede ghetemperde Locht / dat volck recht als swert bypen oft dupster bypen / haer

haer klederen van Boom-walle oft Spden laken/ sp gaen oock gheschoept.

De Inwoonders van desen lande en zijn niet seer vriendelijck/ sp en hebben geen gheschut/ maer Sweerden ende Lancien van Rietten gemaect zijn haer krijchsgeweren/ haer gelobe is als tot Calicut.

Van Tarnasseri de Stadt
in India.

Die dach-reysen van Zailon/ licht een Stadt Pelache/ den Coninck tot Parsinga onderworpen/ liggende ober zee van het Epilant/ een lant seer machtich van koopmanschap ende kooplieden/ na Indiaensche zeden meest aller dingen genoechsaemheyt hebbende/ vruchtbaer van Rijx/ haer Secte/ leven/ zeden/ als tot Calicut/ een vriendelijck volck.

Dupsent mpen van daer/ diementer zee met goeden winde in beerthien dagen seylt/ licht Tarnasseri na by der zee/ op een pleyn wel om-muyt/ met een goede Haven begaeft/ welcks Coninck so machtich is/ van Lant/ volck ende goet/ dat hy die van Parsinga veel leets doet/ ende veel ander Coninghen/ ende heeft tot in de hondert ghewapende Elephanten grooter danmen op ander plaetsen ont ghesien heeft. Hy hout oock altydt by de hondert dupsent mannen in sijn bevelinghe te peerde ende te voete. Haer wapenen zijn meerdekens ende Dartsen van schofsen/ ende seer veel Pantbogen ende Lancien van Riet gemaect. Sp zijn ge-

kleet met Boom-wollen klederen seer wel genaeyt/ in de stede des harnaschs/ de hupsen zijn bemuert schier op onse maniere. Daer wast goet Rozen/ Boomwolle/ een groote somme Zyde/ Brasilihout/ oock veel goede vruchten/ Honich/ soete Milloni/ Cucumeri/ ende veel ander diergelijcke. Daer zijn boden maten seer veel schoone Lust-gaerdens/ vzeemde aerdighe dingen daer in geplant.

Van wilde ende tamme Dieren tot Tarnasseri.

De generinghe in desen lande bepde des Dees ende der menschen/ is overbloedich ende goet/ daer vintmen Ossen/ Schapen/ Roepen ende Gepten in grooter menichte/ oock wilde Swynen/ Wolven/ Hertten/ Gensen/ Rat-ten/ Leeuwen/ Hasen/ die Zibeto. Daer heeft men oock Valcken/ Habicken/ Pauwen/ witte Papagajen/ en andere van seben verwen/ seer hubsch/ oock Spreeuwen den onsen niet seer ongelijck/ Item Rabens seer groot/ Gieren/ van welker nebben men hechten aen de wapenen maect geluwe enderoot/ lustich te aensien.

Daer zijn de grootste Hinnen ende Hanen/ diemen ergens op der Werelt vinden mach/ daer toe van wonderlijcker verwe/ van de groote als onser dyie oft viere. Die Hanen campen somtijts als sp op malcanderen vergrammen/ bij oft ses uppen lanch met malcanderen/ soo grammelijck/ dat sp ten lesten bepde nederballen ende sterben/ ist datmense niet van

malcanderen en schepdet. Dien Camp geldt somtijts by de Heeren ofte Cooplieden / bystich / oft by wipen hondert Ducaten / dat sy niet malcanderen wedden / wie den besten haen heeft / die den anderen overwint / den boven liggenden haen oft lest sterbende / gewint zynen Heere dat gelt.

De Geyten deser stadt zijn oock groeter dan de onse. Sy brengen gemeenlyck drie oft vier Geykens op een mael. Daer geeft men thien oft xij. goede Castrons met hoornen van een ander aert ende gedaente dan de eerstgenoemde / die hebben oock seer ernstighe campen met malcanderen.

De Buffels zijnder van schoonder gedaente ende groeter dan in Italia. Wisc is daerom een redelyck ghesl / daer is een eenighe graet van eenen Wisc thien centner swaer / dat volck eet op der aerden / op schoon Caselen / sonder eenich Casellaken / upt houten Baten / maer altemael seer schoon toebereyt ende costelyck gebraeyt. Haren dranch is water / daer in supcker ghesoden. Haer bedden zijn goet / hoogh van der aerden / ghemaecht van Boomwolle / ende de Dekens van Zyde oft Boomwolle. Daer begint dat volck een weynich wit-herwich te worden / evenwel noch sweter dan de Zygepners. De Cooplieden ende Edelen gaen in schoone hemden / evenwel barboets. De Biamini draghen bonetten van Zyde oft camelot op haer hoofden / twee spannen hooge / opt opperste van de selve eenen crans / al met goudt bewonden / sy draghen

oock twee Bestelen van zyde / twee vingeren bzeet aen den hals. De ooren hangen sy vol Edel gesiente / ende geen aen de handen.

Hoe dat de Coninck zijnder Bruyd te voren eer hyse beslaept, de Maechdelijckheydt laet nemen, van eenen wit-verwigen man, by sy van wat gelove hy wil.

Als de Coninck een Bruyd Coninck laet zijn Bruyd den Maechdome nemen. Alost wil houden / met eender Maecht hem ondertrout zijnde / oft eenen upt den Edeldom / so en laet hy der ghenen Biamini (als tot Calicut) byslapen: maer hy soeckt eenen witten man / die niet Edelman is / van wat gelove hy sy / dien huyt hy den eersten nacht by de Bruyd te liggen / ende haren maechdom te nemen / effen sulcke gewoonheyt hebben oock die Edellieden / ende dit is een Adelijck gebryck / die den Boeren niet en betaemt: die moeten dien arbeit selve doen / de Bruyd desozoren en tot een Broutme maken / sulcx doet den Adel eer hy de Bruyd 't hups voert / ende leyden den gehuyden byslaper voor de Bruyloft in haer hups / daer na wort den Bruyloft gehouden / ende vonde men den gehuyden byslaper na den eersten nacht meer by haer / het golde hem sijn leven.

Hoemen de doode lichamen behout in deser Stadt.

Als de Coningen ende Papen deser Stadt Carnasseri worden (gestorven zijnde) verbrant / en

ende maecken den Dupbel groote offeringhe van der zielen wegen / so behouden de affehen van de verbrandede lichamen / in bysonder aerden vaten / overghelafuert / ghemaeckt zijnde als een Orinael / dat begraven so als eenen schat in haer huyfen oft Pallessen onder der Herden / ende offeren den Dupbel voor de ziele / gelijk tot Calicut / so liggen oock so veel speerepe op het lichaem / datmen verbranden sal / dat de gantsche stadt wel daer af riecht. Sy bestellen daer toe oock alle Instrumenten ende speel-lieden / op dat de ziele niet vrenchden ten Hemel vare / ende trommelen so also upt het Daghevier ten Hemel. Item dat doen sy oock den Dupbel ter eeren / op dat sy de ziele onbekommert / ontverselicht ende onbelet vooyds laet varen. Daer zijn oock altyts tegenwoozdich by elck Lyck van diemen ten hemel ontfleecht / vyfthien oft twintich mannen in Dupbelsche kledinghe / ende afgrijfelijke / breefelycke Mommeren / die maecken groote Feeste / ende altyt staen tegenwoozdich de huyf-brouwen der verstorvene mannen / die volbrenghen een boven maten groot huyfen ende klagen / dat moeten sy van Eere weghen doen / oft hen al schoon niet van herten en ginck / anders en isfer geen wyfs beelt by / sulck wesen bedryben sy op een uyze tijds oft twee in den nacht / dat ghebruyck is oock adelyck ende alleen by den Edelen / d' welck hen de Boeren byplick wel gonnen.

Hoe dat haer de Vrouwen na de doot haerder Mannen also levende verbranden.

Vasthien daghen na d' overlyden / des ghestorven Mans / maeckt de achtergelaten Weduwe een groote maeltijt met al haer ende haers salighen mans vrienden / ende als de maeltijt voor by is / so gaet sy met haer allen op 't kostelijckste gekleet van zyde / Edel gesteente / ende van goude op de plaetse / daermen dat lichaem haers Mans verbrant heeft / daer hebben haer vrienden eenen put laten maken / te wyle sy ge-eten hebben / ontront eens mans lenghde diep / gelijk eenen boynput / daer in maken sy een byer met welriekende dingen / gelijk haren mant te boozen geschiet is. In de maeltijt eet de vrouwe so veel Beshole / dat sy bycans rasende int hooft woxt. Daer zijn oock een groote menichte speel-lieden tegenwoozdich met menigerley Instrumenten / oock de groutwel-mommers in Dupbelsche klederen / die dragen byer in de monden / bedryben groutwelijcke bootsen / ende maecken also den Deuma oft Dupbel een vrenchdenspel / soo gaet dan de vrouwe die haer selven willicy in den doot ende ten byere offeren wil / (upt aengheben haerder Papen / ende na inhont haers gheloofs) op ende neder springhende ende dansende met d' ander vrouwen / (der welck een groote menichte teghentwoozdich is) om dat byer / ende dickmaels keert sy haer tegen de Dupbelsche mannen / haer selven 't hun lieden bebelende / dat sy den Dupbel wil-

Brouwen
laten haer
na haers
mans doot
levende
verbranden.

len bidden / dat hyse voor een van de syne genadelijck wil aennemen / dan beloven sy haer dat te doene ende gedaen te hebben / dat altemael doet dat wyf met verschickelijcken ghelate / met oock wat vzeuchden / want sy niet anders en ghelooven / dan dat sy alsoo van stonden aen ten Hemel opbaren / met sulck geschrey ende geluyt springt sy met al haer getwaet ende cieraet in dat vper voor haer / dat haer gemaecht ende toeberept is / ter stont zijn daer haernaeste vzienden niet kolben / ende maken haer de pyne quijt / met grinnich toeslaen / oock sommige bollen van pick gemaecht / op haer worpende / op dat sy dies te eer haer eynde neme / tot dat men se tot afscheien verbrant. Dat vrouwe sulcx niet en dede / die soude groffelijck veracht / ende gelijck by ons een ghemeyn vrouwe gehouden worden / ende soude van haer eygen vzienden doot geslagen worden. Tot sulcken spectakel is den Coninck der stadt mits groter eeren / allemaels regentwoordich. Diesghelijcks doen oock (niet dat ghemeyn volck / dat men nergens voor en acht) alle pynpale ende Edele der stadt.

De Heydensche Cooplieden als sy daer sterben / soo worden haer lichamen met groten kost onberganchelijck behouden / ende in kisten van hout gemaecht gelept.

Een vremde maniere van houwen, ende om een Wijf te vryen in deser stadt, oock van de gerechticheyt van desen lande.

Als een Jonck geselle in deser Stadt byet / ter Eeren oft anders / so ist eerst de maniere / dat hy sijn liefde ergkens met eenich kampsuick bewyse / de grote inborstige liefde tegen haer bewysende / dat hem om haren 't wille te doen oft te lyden geen dinck te swaer en sy / also tot een teecken der liefden neemt hy somtijds een stuckken doecks / wel in Olie gewentelt / ende latet op synen blooten arm (ongeschoont / dies niet te min met haer sprekende) verbanden / oft so hy selve een teecken der liefde anders bedencken mach / als tot een venster upt te springhen / hem selven wonden / &c. Dat doet hy.

Het recht is gelijck tot Calicut / maer des Conincks Done be-erst dat landt : tot schult moetmen schijft oft ghetuychnisse hebben / anders is sy verlozen ende alreede betaelt. Men schijft op papier / niet gelijck tot Calicut op boombladeren / Wie dat doot : die wort oock gedoot. Sterft een uptlantisch Coopman / ende dat hy geen wyf oft hint en heeft / so en be-erst geen broeder / Wader oft vriendt / maer den Coninck.

Van het Coninckrijck ende Stadt Bangella, oock van haerder gelegentheydt, zeden ende geloven.

Seven hondert mylen van Cassaneri / ende met goeden wint elf dach reysen seplens ter zee / ligt Bangella / de alderbeste stadt ende Coninckrijck dat men vinden ofte weten mach op het aertrijck / dat heeft een groot lant om hem

begrepen / ende is een so machtich Coninckrijk / dat den Soldaen deser stadt / een Machometaan met alle zijn volck machtich is twee hondert mael duysent mannen te voete ende te Peerde in een velt te houden / sonder eenige schattinge ofte ongewoonlijke beswaringe des lants. Hy voert altyt crijch metten Coninck van Parsinga. Het is dat volcomenste landt van Kroen / alderley Vlesch / Supper / Gingeber ende Boom-wolle / dat men op aerden vinden mach / van alles overbloedich ende ghe-noech. Albaer zijn de aldergrootste Cooplieden in groter menich-te / diemen nergens haers gelijcke en weet. Jaerlijck varen van deser stadt tot in de vijftich schepen met Boom-wolle ende Sydelaken / Bezzam / Rannone / Tizari / Cianter / Boazor / ende Synabaf genaemt / na dat sy goet oft quaet zijn / ghelijck by ons Indisch / Mechelsch / Stammet / Amsterdams / &c. Die worden altemael ghevoert ende vercocht in Turckpen / in Siriam / Persiam / oock in Arabiam / Ethiopiam / ende in geheel Indiam. Daer is oock eenen groten handel met Edel ghesceente. In dese stadt spinnen de mans ende niet de vrouwen / na landts gebuyck.

Christenen onder de ghehoorsaemheyte des groten Cams van Cathai.

Cathai een groot Lant in Asia oost India / waer in de Hoofststadt Sarnau heet / heeft veel Voetsen ende Heeren / landt ende lie-

den / Christenen zijnder onder de ghehoorsaemheyde des groten Cams van Cathai / der welcker kledinge van Camelot gebonden is / de mouwen belept ende afgenapt met Boom-wolle / op 't hooft bonetten van root laken dragen / de / een spanne oft anderhalf hoge gemaect / het zijn wat witte lievan berwe / sy zijn gedoopt / ende houden den Vasten ende veel heylige dagen / sy geloben in de heylige Drievuldicheyt / de twaelf Apostelen / ende schryben achterwaerts na Armenischen oft Jootschen gebuyck / dragen schoenen / niet van Leder / maer van Spide / daer op veel Edel ghesceente ghebaert / sy eten op Tafelen ghelijck wy / niet op der aerden ghelijck de Heydenen. Daer zijn oock aen de Frontieren des groten Turcks veel groot-machtige Christelijke Coningen ende Heeren / in Armenia ende elders.

Van Pego de stadt in India.

Duysent mylen van Baggella / Dicht een stadt ende Coninckrijk Pego genaemt / na by der zee / op vasten lande / opter slincker hant tegen het Oosten. Des Conincks recht / gelobe / gerechticheyt / ende zeden is ghelijck tot Carnasseri / maer haer verwe is een weynich witter / Oorsaecke / dien locht is wat verscher. Haer wooningen zijn ghelijck de onse. Die stadt is bemuyt / ende heeft seer goede huysen / ende Pallessen van steen ende kalk.

Dien Coninck is seer machtich van lant ende lieden / hy hout altyt vooz spnen versoon meer dan
B b b b bup

dupsent Christenen des lants Ca-
thari/ ende geeft elck ses Bardei ter
Maent tot solt metten Cost. Daer
waft overbloedich veel Rozen-
beel Dees/ ende alderley vruch-
ten/ als tot Calicut. Men heeft
daer wepnich Elephanten/ maer
de schoonste Papegaepen/ ende
alle ander dieren ende vogelen ge-
lyck tot Calicut. Dit landt heeft
groot ende goet schip- hout tot
Nabes/ daer wassen lange Rie-
ten/ also groot als een Baril oft
tamelijcke flessche om haer begre-
pende heeft/ alsoo datmense op
geen plaetse groter en weet/ daer
heeftmen veel wilde katten/ ende
men geeft dize oft vier van desen
om eenen Dicaet.

Den meestendeel der Coopman-
schap in deser stadt is met Rubijn/
die daer komt upt een ander stadt
Capellam/ by de 30. dach-vepen
van daer ghelegghen/ Diamant/
grote Peerlen/ Smaragden/ gel-
den daer schier so vele als by ons/
want sy wel van so verze daer ge-
bracht worden.

Den Coninck aldaer is een soo
ghemeynsaem vriendelijck man
met al sijn Volck/ dat een kint
lichtelijck met hem spreekt/ ende
draecht meer Robynen ende Edel
ghesteenten aen hem/ dan een
groot-machtige stadt machtich
waer te betalen/ alleen zijn klee-
dinge met al haer Juwelen in de
ooren seer costelijck/ een halve
spanne lanck nederwaerts han-
gende/ oock aen de armen ende
vingeren/ diesgelijcks op alle tee-
nen/ ende aen de bzaepen heeft hy
een gulden stock/ beset metten al-
der schoonsten Rubijn/ also dat
hy ober al met sulcker menichte

Rubynen omringt is/ dat hy ee-
nen soo grooten blick ende schijn
van hem geeft/ dat eenen die hem
s nachts aensiet/ meppen moch-
te/ dat hy der Sonnen-schijn ware.

Da dat hy victorie vercregen
heeft/ hout hy den Dupbel groo-
te offeringe. In vyz-mildicheyt en
soude onder ander Heeren des Co-
nincks gelijck niet leven/ die met
vzpgiftiger handt niemant wye-
ken noch toegheben en wil. Hy
heeft Jaerlijcks incomende een
Milioen gouts/ sonder dat E-
del gesteente dat hem toegebracht
wozt.

In zijn Tant valt veel Lach/
Purper/ Versille/ Boom-wolle
ende Zyde/ ende al zijn Incomen
lept ende geeft hy aen zijn Solde-
niers. Het volck van desen lande
is seer oncupsel. Daer verbzan-
den haer de vrouwen oock gewil-
lich/ gelijck tot Carnasseri/ naer
het oberlyden haerder Mannen.

Van der Stadt ende Co-
ninckrijck Ava genaemt.

En machtich Coninckrijck
Eestoot aen dit/ Ava genaemt/
met welck dese Coninck altydts
crich voert/ Van dit en heb ick
niet sonderlincks mogen binden/
behalven alleen/ dattet van volck
ende goede machtich is/ alsoo dat
dese Coninck den Coninck van
Pega veel dzangs ende dwancks
maecht/ met altydts duppele crich/
soo dat hy hem alle handen vol te
verweren heeft/ ende van daer
soude comen de Muscheliact/ Zy-
de/ Lignum Aloe ende Beltzul.

Van der Stadt Melacha, en-
de

de van de Riviere Gaza, ende van der hanteringe aldaer.

VAn Pego 600. Mplantegghen het Westen / licht Melacha / die men met geluckigen wint in acht dagen besept.

Deffens deser stadt is een Riviere oft blietende water / diesgelycks geen op aerden en is / vyf-en-twintich mylen breedt / Gaza genaemt. Den Soldaen der ghemelder stadt is een Heyden / met al zijn volck van Machomets gelobe. Dese stadt heeft ober twintich dupsent huyfen in haer / maer seer slecht. Sy geest ende betaelt tribut den Coninck van Cini / diens Voorvaders die stadt hebben laten bouwen by de hondert Jaren voorszeden / daerom dat aldaer een vaste plaetse ende haven der zee gelegen is / gerekent voorszeden oppersten Vorst der zee Oceani daer meer schepen toe-landen / dan aen eenigen haven der werelt / want derwaerts coomt alle sorte van Specerpe / ende alle coopmanschap in grooter menichte.

Dat lant heeft wepnich bleesch / geen hozen / maer houdt ende vogelen / gelyck tot Calicut. Aldaer bintmen goede Purpur met hoopen / ende een Berch-werck daer men goet tin upt maecht. Daer zijn oock Elephanten / Peerden / Roepen / Buffels / Leoparden ende Paulwen in grooter menichte. Den handel deser stadt is alleen met specerpe ende ypde. Van kleedinghe / verwe ende hayze / schier gelyck als tot Alkepa. Sy hebben breede aensichten / geschemelde oogen / ende neder gebuckte neusen. Niemant en dert oft en

mach by nachte in deser stadt wandelen / want het een soo boosfen volck is / dat sy malcanderen vermoorden ende dootslaen als honden. Alle Cooplieden die tot deser Haven comen / ligghen des nachts in haer Schepen. Den Coninck houdt aldaer eenen Stadt-houder / die den vreemden recht doet / ende wanneer haer dunckt / datse den Coninck een wepnich te seer wil straffen / soo spreken sy tot hem : dat sy Zeelieden sijn / ende dat indien hyse soo hart / ende niet na haren wille houden en wil / dat sy de Stadt leedich laten willen. Den locht is aldaer wel getempert.

Van dat groot Eylant, Sumatra oft Taprobana, waer in dat Bider de stadt ligt.

In dit Eylant is de beste Haven van der gantscher Zee / ende het heeft ober de vier dupsent mylen om hem begrepen / ende daer in zijn vier gecroonde Coninghen. Al haer gelobe / Zeden ende ghewoonheyt / is gelyck tot Carnasferi. De inwoonders van dit Eylant zijn meer wit dan brun / dat aensicht is van gedaente gelyck die tot Melacha / maer het sijn klepne lieden / aldaer houtmen goede gerechtigheyt / van gebzupke als tot Calicut. Haer munte is van goudt / Silber ende tin / altemael gestampt ende geprint / op d' een ypde eenen Duppel / ende op d' ander ypde eenen Wagen van eenen Elephant getrocken. De thien van de Silbere munten gelden eenen gulden / ende die van tin vyf-en-twintich voorszeden eenen

Silveren Groot. In dit Eplant geballen de Elephanten in grooter menichte / grooter dan ergens elders. Het is een listich ende dooz-trapt volck / goede vrienden der Christenen / vrienden ende uytlanders.

Van drierley soorten des Ligni Aloës ende van sijder werckelijckheyt.

Dat beste Lignum Aloe coomt van eender Stadt Sarnau / upt het Coninckrijck Ava / dat noemtmen Calampat. Dat tweede wordt Loban ghenaemt / den naem van het derde Bochor / van het beste / oock van het tweede en comet niet in ons lant / Oorsaecke: Tot Cathai / oock in de Coninckrijcken Cini / Marini / ende Sarnau / wort het dierder gecocht dan in onse landen. De grootmachtige Coningen hebben oock meer lusts ende liefde daer toe / ende latent haer veel costen / bysonder tot de twee eerste soorten. Een pont van het goede Lignum Aloe / gelt tot Sarnau geerne thien Ducaten.

Twee oncen van 't goede Lignum Aloe in de hant genomen / ende een kleyn wijlken besloten / daer na open gedaen / dat geeft een sulcken reuck van hem: dat het oock den omstaenden cracht geeft / ende datter geen liefelijckeren reuck zijn en mach.

In dit Eplandt wast oock seer veel Lack / daermen die schoone roode verwe af maect / de boomen daer hy upt bloept die zijn gelich by ons de Root-boomen.

In dit eerst genaemde Eplant

om de Stadt Bider / wast een groote samme Peper / Molaga genaemt / die men (gelich by ons dat hozen) upt metet.

In dese stad ende byten in de bosschen / maect men seer veel spede / ebenwel niet seer costelijck / ooc veel Beltzui wordt daer gemaect upt sommich sap van boomen.

Van sommige vremde handelen in dit Eylant, ende dese Stadt Bider.

Constelijcken arbeyt van Gout ende ander Metael / wordt in dit Eplandt gemaect. In een strate heeft die Stadt Bider over de vijfhondert Wisselaers met alderlep Munten / in alle landen ganckbaer. Dit volck slaept op goede bedden van Boom-wolfe gemaect / de Bekens meestendeel van spde. Oock hebben sy tot schepen een oberbloet van hout. Dat volck van dit Eplant is van schepen te maken een so subtylen volck / dattet wonder is / ende soo goede Swimmers int water / als goede konstenaers werckelijckeyden te maken.

De woningen ende hupsen int gantsch Eplandt zijn ghemuyt / maer niet seer hooge / Den meestendeel van de selve zijn bedeckt met schelpen van Cartaruca.

Lodewijck Dartoman van Boslonia / heeft in deser stad geloofweerdich twee Candan van Elephanten sien wegghen: soo dat sy woegghen 335. pont. Ende daer zijn Slangen veel groter dan tot Calicut.

Van dit Eplant ist drie dupsent mylen weech tot Carnau / ende

boorder na Calicut.

Van het Eylandt Bandan,
waer in de Muscaet-nooten ende
Folien wassen.

Ver hondert mylen van dat
voorzghemelde machtich Ep-
lant Sumatra oft Cayrobana
(waer af noch veel te seggen wa-
re / wiese al door repst hadde) is
het Eplandt Bandan / onderwegen
liggen by de 20. Eplanden / een-
deels ledich / eensdeels met volck
bewoont. Maer dit Eplandt Ban-
dan is seer ongestelt ende onnut /
uytgenomen de Poten ende Ma-
cis / dat is Muscaet-bloesem die
daer wassen. Dit Eplandt heeft
om hem begrepen by de drie hon-
dert mylen. Dat land is meest lee-
ghe ende effen / sonder Coninck /
Gouverneur ofte Regeerder daer
in / dan alleen sommige Boeren /
onwetende als dat Dee / der wel-
ker hupfen van hout ghemaect /
seer slecht ende lege zijn. Haer kle-
dingen zijn hemden ende schoenen
sonder pet op 't hooft / sp heb-
ben lanck hapy / byde aensich-
ten. Haer ghelobe is als tot Ca-
licut. De boeren aldaer hen lie-
den ghelijck ende ghelijck-foz-
mich in alle dinghen / nochtans
klepnder van persone / ende wit-
achtiger. Den stamme ende boom
der voorghedachter Poten is ghe-
lijck eenen Persen-boom / oock van
Bladeren ende hoochde / maer de
tacken zijn gedzongender in mal-
handeren / ende eer de Pote rijp
oft volwassen woxt / so staet sp in
de Macis / (dat is in den bloe-
sem) als eenen knop in de Roose /
ende als de Pote rijpt / so voecht

haer de Macis (dat is de bloe-
sem) daer toe / ende omvanecht de
Pote / ende worden dan in Sep-
tember afgelesen / ende de Macis
oft Muscaet-bloesem (datmen
Folie noemt) van de Poten ghe-
schepden oft gelesen.

Een pegghelijck in dit Eplandt
mach die na sijn behaghen af bye-
ken / waer / ende hoe sp wil / want
alle dinghen zijn hen lieden ghe-
meyn.

Men de voorghemelde Boomen
en doen sp geen en arbeet niet al-
len. Dese Poten worden uytge-
meten ende verhoecht na een mate /
dat weecht ses-en-twintich pont /
ende dat woxt om eenen halven
Carlin gegeven / dat is een Mun-
te gelijck tot Calicut. By haer en
houtmen geen reecht / want dit
volck is van hem selven soo grof
ende slecht / dattet van onrecht
doen niet weten en wil.

Van het Eylandt Monach,
daermen de Gariofoli oft Cruyt-
nagelen vint.

Seen geluckige dach repsen ter
Zee heeftmen van het naeste Ep-
lant Bandan te baren in het Ep-
lant Monach / klepnder dan dat
voorzgaende / met bosen onvernuf-
tigen volcke beset / van ghelobs
ende zeden gelijck het voorzgaende
Eplandt / maer veel snoder volck /
wit van verwe / sweter aen de
ziele. De Grofsnaghelen wassen
oock in meer klepn Eplanden daer
ontrent gelegen / maer ledich ende
volck-loos / men vaert uyt dit Ep-
lant daer ter tijt als men de Nagel-
len afneemt.

Dese Boom heeft de gedaente
B b b 3

eenig

zens *Beuck-booms* by ons / also
gedoelcht ende dick. Maer de bla-
deren gelijk de *Caneelen* oft *Kie-*
den tot Zailon. Als de *Cariofili-*
rijp zijn / so spzeppen sy doech daer
onder / ende slaen de nagelen met
Kieten af / op de ondergespzepte
deckfelen. Dat *Lant* is daer seer
lege / also datmen de sterre *Cra-*
montana genaemt / niet meer ge-
sien en kan. De weerde der *Page-*
len in dit *Eplant* is bykans om
dubbelt gelt / oft noch eens so die-
re als de *Muscaet-noten* / alsoo
datmen se *en-twintich* pont om
eenen heelen *Carlin* geeft / altemael
na de mate / want dat volck en
verstaet hen op geen gewicht / &c.

Van het Eylant Bornay.

Dach hier
stonden
lanck.

By de twee hondert mylen van
Bonach het *Eplant* / licht het
Eplant Bornay / die *Inwoon-*
ders zijn eerbare verstandige lie-
den / meer wit dan byzen.

Haer klederen ende hemden zijn
van *Boom-wolle*. De sommige
dragghen roode *Bonetten*. Daer
houtmen seer goede gerechtighept.
Van daer brenghmen oock den
Campfoja aldaer wassende / ende
is een *Gomme* van eenen boom.

Van het Eylant *Giava*, oock
haer *Gelove*, zeden ende leven
aldaer, ende wat daer wast.

Versdach repsen tegen het *Zu-*
den ter *Zee* / komtmien met
goeden wint in het *Eplant Gi-*
ava / die op d' ander spde tegen het
Poozden een *Provincie* heeft / daer
den dach niet meer dan vier upzen
lanck en is / so hout / dattet ner-

ghens op aerden houder zijn en
soude.

In dit *Eplant* zijn veel *Coninc-*
rijcken / van ongelijcken ghelove /
Sommighe stemmen met die van
Calicut / sommige ander afgodi-
sten aenbidden de *Sonne* / sommi-
ghe de *Mane* / een deel de *Ossen*
ende een grooe deel van dat volck
aenbidt dat hen eerst te ghemoete
komt.

Aldaer bintmen oock de alder-
schoonste *Smaragden* / die opter
aerden zijn / ende oock gebender
sommige wateren veel gouts up /
ende men maectter dat *Coper* upt
de gheberchten met seer grooten
hoopen / die gelijc veel wilde *Sp-*
den / *Krozen* / gelijk in onse landen /
wast aldaer oock met hoopen ende
overbloedich / ende alle byuchten
gelijk tot *Calicut* / Oock mach-
men aldaer hebben een goede vol-
komenhept van alderley vleesch.

Geen ghetronwer volck en sou-
der op aerden zijn / dan op sommi-
ge plaetsen deser Werelt oft lants.
Sy zijn van persone ghelijc wp /
van groote ende lenghde / breede
aengesichten byzne ende groote
oogen / de neusen byzet ende plat /
met langen happe.

Alderley *Dogelen* hebbender een
ander maniere dan by ons / alleen
Pautwen / *Cortelduppen* ende *Ka-*
bens ghelijcken haer seer met de
onse. Aldaer is goet *Krecht*. Sy
gaen gekleet ongegort met wpde
klederen / den meestendeel van
Boom-wolle ende *Kamelot*. Sy
ghebyzucken oock wepnich ghe-
weers / want sy leven byedelich
ende byederlijc / alleen die ter
Zee baren hebben *Wantboghen* /
een deel gebyzucken lange *Kieden* /
waer

waer door sp ghesenijnde Pplen schieten/ ende hoe wepnich sp oock eenen daer mede bloepende maecten: soo en kan hy nochtans niet genesen.

Menſchen worden hercocht ende ge-eeten,
 Aldaer en heeftmen geen Busgeschut / ende ſpen laten ooc geen maecten. Daer eten is Roggen broot / vleesch van Caſtrons ende Hertten / maer geen Swijn / Daer neffens eten ſp Wiſch ende Wuchten / die ſp ſeer goet hebben.

Hoe dat men op ſommighe plaetſen deſer Eylanden , de Oude Menſchen vercoopt om te eten.

So ongelijck als dit volck in Geloben verſtroopt is / ſo ongelijck zijn ſp oock in haer zeden / dat achten veel dat getrouſte ende ongetrouſte / vziendelijckſte ende onvziendelijckſte volck te zijn / want in dit Eplant vintmen ſteden ende ende landen daer men de oude afgearbeyde lieden (die niemant meer nut en zijn) ter mercht ſtelt om te vercoopen / ende dat doen de ſoons oft naefte vzienden / op dat hy gedoot zijnde / gecoocht ende gegeten worde / want ſp achtent voor onbillijck / dat ſulck goet vleesch den wozmen te deele worde / ende houden ons daerom voor grouwelijck ende onbermhertich / dat wy de doode lichamen in de aerde begraven. Item wanneer der al ſchoon een Jonck menſch in een cranchheyt coomt / datter geen beteringe aen te hopen en is / ende dattet ſommige vernuftige dunct dat hem niet meer te helpen en ſp / ſa en verwacht Vader / Moeder /

Broeder ende Suſteren niet tot dat hy van ſelfs ſterft: maer ſp dooden hem / ende eten dat lichaem gecoocht zijnde / oft vercoopen hem (ſo men ſept) aen Slachters ende Vleef-houwers / op dat hy gemest zijnde / gegeten worde. Dit Eplant licht ſo lege int landt dat de Sonne aldaer eerſt des middaechs op gaet / ende op de ſlincke hant recht als een Sphera oft Wiſe maecht / meer dan een ſpanne / ſo dat het alſo te rekenen / ſchier onder ons landt ende aertrijck licht.

In deſe Eplanden moeten op ſommige plaetſen de Schip-lieben ende vziende aencomende Cooplieden des nachts in de ſchepen liggen / daer toe oock waechen / dat ſp niet oberballen / gebangen / in ſtucken gehouwen / gecoocht ende opgegeten en worden.

In dit Eplant cooptmen Smaragden / geſneden Jongelingen / den welcken under Jeucht beyde Mieren ende mannelijcke Roede uytgeſneden is / ſomtijts eenen om hondert Bardei / die men in ander landen / tot eeuwigen dienſt vercoopt / ende gecocht voert / ende aldaer zijn Cooplieden / die anders geenen handel en hebben / dan met deſe knechtens / die ſp tot op vijſthien oft achtiën Jaren op boden / ende als dan verhanteren.

Dit is op veel plaetſen een overcout Eplant. Het ſouden oock gelooflijck ontrent dit Eplant Giaba / ende om dat Eplant Sumatra oft Cayrobana / by de acht dupsent Eplanden liggen / alſo als die landtſieden ende ſcheeps Patroonen / den Eerndveſten oft Eerweerdigen / ſtrengen / hoven alle

alle andere wjt-verbarenen Rid-
der ende lant-repser / Lodovich
Wartoman van Volonia geloofs-
werdich bericht hebben.

Sommige gemeyngebruyc-
ken in India, oock der Heyde-
nen Pater-noster.

Tot Calicut ende schier in ghe-
heel India is een ghewoon-
hept / acht oft thienmael des
daechs te eten / in sulcker boegen
ende manieren als voorszeyt is / de
almoesen blasen sy met eenen Ho-
ren upt / en gaen altyt haerder vele
met malkanderen / de ghebevnst-
hept gelt vele by hen lieden / wie
hem selven aenneemt willich arm
te zijn ende geen vleesch en eet / hem
van de lieden schept / geen gelt en
neemt oft en aenroert dien hou-
den sy voorszeylich / en be-ebaren
tot hem / cussen hem de voeten /
nooden hem dickmaels in haer
hups / om dat sy van zijnder tegen-
woordichepts wegen geheplicht
te worden meynen.

Op veel plaetsen is de gewoon-
hept / dat op de Kerck-thoens
sommige van hare Priesters geoz-
dineert worden / bysonder by de
Heydenen / die daer op met luyden
geroep geroepen / ende beroepen
d' ander in der Stadt totten ge-
bede in de Muschea / dat is in haer
Kercke. Dese Priesters houden
de vergaderinge de vingeren in
in de ooren / ende bidden den volc-
ke dit haer gebedt het welcke by
hen lieden also gemeyn is : als by
ons den Vater noster : Groote
Godt / grooten Godt / komt tot-
ter Kercken / komt totter Kercken /
komt om Godt te lobben / Godt is

Heydenen
Pater no-
ster.

groot / Godt was ende is / Ma-
chomet den Dode Godts sal we-
deromme verrypen. Sy staen tot
dit gebedt al na eenen regel / als
aen een snoer / ende der selver rege-
len zijnder vele / daer nae datter
veel volcks by malkanderen is /
met dien wascht hem haren Pape-
wel gewasschen zijnde begint hy
een ander gebedt in de tegenwoor-
dichept van alle dat volck te spre-
ken. De boose Pocken regne-
ren oock gheweldichlych by hen
lieden / machtigher ende senpnig-
ger dan by ons / van Calicut wel
drie dupsent mylen daer achter /
ende voorder inwaerts. By haer
zijn oock Coobenars / die de se-
npnige Slangen besweren / die an-
dersins van haren beten / sonder als
le hulpe / sterben moeten.

Vau een merckelijke Scheeps Or-
loghe der Zee, der Christenen
ende Heydenen des Conincks
van Calicut met den Coninck
van Portugael.

Als dupsent vyf hondert ende
sefse / trock den Coninck van
Calicut met sommige andere Co-
ninghen van Cammono / teghen
den Coninck van Portugael / met
twee hondert ende thien schepen /
onder de welke vier-en-tachtens-
tich grote Pabes oft Hoofst-sche-
pen waren / wel toegherust / ende
met volck beset / met veel befolde
Heydenen wel gewapent / so dat
eenen hadde mogen duncken dat
ter een geheel wout op de Zee he-
nen voer / daer tegen en hadde den
Portugalopschen Stadthouder
des Conincks (overzast zijnde)
niet meer dan elf Schepen daer te-
gen

gen toegerust/ onder welcke twee Galleyen ende eenen Pregantpen waren. Doen dede den Hoofstman een schoon reden totter Ridderfchap: Oefgelijcks dede oock een geestelijck Vader in 't Schip der Portugalopfen dooz een schone Predicatie/ die de Ridderfchap teghen de vbanden des geloofs also vermaende/ datse de vbanden nauwe verwachten en konden/ den welcken altemael om den naem Christi wille tebechten/leuen ende te sterben ghelijck galt/ den Geestelijcken Vader stelde hem alder voozte op 't schip/ een Crupfix in zijnder hant houdende/ met dien quam dat groot mach- tich gewerm der Heptenen veel duppenden sterck zijnde daer he- nen varende teghen Cammonoz/ ende doen verghief hem een tref- fen / ende een angryppen van beyde de partpen / met een sulcke gherupsch ende ghetupmel in der Heptenen Schepen na haer ghe- woonte / so dat het een wonder te hoozen was/ doen quamen de Christenen op een van de schepen der Heptenen/ waer inne ober de ses- hondert welgeruste mannen waren/ dat rupinden sp haest upt/ altemael doozstekende/ soo dattet niet eenen en ontquam. Het twee- de Hoofstschip daer de Banieren op staken/ ende de beste Hoplieden in waren/ grepen de Portuga- lopfen oock aen/ daer op bleuen doodt by de vijf hondert Heptene- nen/ ofter al schoon altyts vijf- thien oft twintich Heptensche schepen van Calicut aen eens Christens schip waren/ so voech- de Godt nochtans wonderlijcke victorie op der voozghenoemde

Christenen zpde. Desen hittigen Grijch ende dit bloetvergieten duyde den geheelen dach. Alle de Heptenen die haer sien lieten ende op der Christenen Schepen qua- men / wierden ter stand doozsteken. De Christenen riepen / als sp im- mers somtijts rontsom omringt waren: O Heere Jesu Christe doet hulpe ende geest victorie op- nen geloze / met dien daer aen vallende / doen spzonghen sp in haerlieder Schepen/ ende rupin- den daer in op wat sp vonden / doozsteken zijnde in de zee gemoz- pen / ende oeffenden een sulcke groutwelijckhept tegen de Heptene- nen/ dat sp haest by de vijftich schepen der Heptenen groote scha- de toeboechden/ der welcker op de- sen dach neghen oft thien geheel versoncken wierden/ eens peghe- lijcks hant op de Portugalopfen zpde geduerde thien oft vijftien mannen/ die men aen den Oever doot vant/ ende die de zee uptge- wozen hadde. Veel scheepen wierden ghevanghen / onder de welcke de seben rijckelijck met spe- cerie gheladen waren/ oock een groot Schip gheladen met Ele- phanten / ginck te gronde ende versanck / van het geschut schade gecregen hebbende/ maer een goet deel der Elephanten swommen upt opt landt. Alsoa wierden die Heptenen verstroyt op de zee/ doen vergaderden haer de schepen der Portugalopfen wederomwaer. Doen den Hoofstman dat sach/ dat alle Schepen upt Gods genade noch onbeschadicht waren/ so en wasser geen vperen/ maer sp hae- sien de vonden na / die welcke bladen als oft genlieden hondert

Haben op den hals boeren / ende dien gantschen nacht wert haer nagevolcht.

En wou-
der werck
Godts.

Also wert dit Crijch/bolck der Heydenen geslagen / so datter niet eenen upt den Christenen (t welck wonderlijck ende schier ongelooflijck om seggen is) en verginch noch oock doozschoten en wert / maer veel ghewondt: een Schip verrasten sp dat wert gebangen / maer die Heydenen lieten haer altemael in de zee tot swemmen / der selber stackmen soo veel doot als men toecomen mocht / maer daer waren twee hondert mannen / die tot in de vyftghien ofte twintich

Twintich
mplen
swemmen.

mplen swemmen / ongelooflijcker wipse / bp wplen boven d' water / bp wplen daer onder / als de Portugalopsen meynden dat sommige alreede wech waren / so quamen sp wederomme op eens hantboochs scheuts weechs verze van haer / ende als sp neffens haer quamen / dupchten sp wederom / ende quamen eens ackers-lengde weechs eerst wederomme te boozschijn / d' welck de Portugalopsen dat grootste wonder was te aensien / hoe wel datter oock veel verdroncken / den welcken het te lauch wierdt / sulck swemmen en heeft nopt pemant ghesien / ende dat om seggen ongelooflijck / sp swemden boven ende onder water gelijck de Eyndvogels. Also quam daer een groote menichte upt / van de welke men eerst een deel op het landt doozschack / ende sommige gebangen nam / sommige begaben haer wederomme in de Zee. Des anderen daechs bantmen op den Oever van der zee van den verlagen ende verdronckenen drie M. ende

sesse hondert mannen: die wonderweerdige Victorie / gaf Godt den Crijchslieden des Conincks van Portugael tegen die honben ende vyanden des Geloofs / die ick daerom hier gestelt hebbe / op dat wy sien / dat waer Godt mede is / dat daer geen dinck tegen zijn en can / alsoo beswijchte dat Crijch/bolck des Conincks van Calicut / Godt ghebe ons zpen vrede / Amen.

Deel van den Heydenen sepden: Den God der Portugalopsen is een sterck ende goetd Godt / victoriens / de sommige sepden dat sp den Dupbel hadden. Ende wanneer die gebanghen Heydenen int Slot des Coninck van Portugael bp Cammonoz hoorzden luyden / so vergaepden sp haer / sprekende: Die trecken haren Godt / ende hp spreekt met haer / ende als sp niet meer en trecken / soo wijcht hp / ende wanneer men henlieden achter een misse bpwplen dat Sacrament toochde / ende hen sepde: dat is der Christenen Godt / alleen een Heere der werelt / so spaken sp: Het is waer / maer wy en kennen hem niet.

Eylanden soo men van Cammonor op Portugael vaert.

Dat Eplant Damani stoot aen het Coninckryck Cammonor / het heeft een boos bolck / dat den Stadt-houder des Conincks van Portugael veel oproeren maect. Van Cammonor vaert men tegen Ethiopiam over enen arm der zee / bp de drie duplent mplen. Ende men coomt tot een Eplant Mo-zambich des Conincks van Por-
tug

tugael / oock Zaphala / daer tus-
schen liggen veel landen ende lie-
den / oock Eplanden / der welker
namen ick niet al vinden en kan.
Daer tuschen licht een Coninck-
rijk Melindi / oock des Coninck
van Portugaels / van daer dat
Eplandt Zabab / Scaturea / al-
temael des Conincks van Por-
tugael / Cumere / met ses an-
dere Eplanden / waer af wy
boven ghehoort hebben. Item
Cuzin Capo de bona Speran-
sa / daer by vaert men voer by
op twee hondert mylen na. Op
de slincke hant is het Eplant
Sancti Laurenti ende veel ande-
re / daer sietmen wonder groote
Zee-Disschen / als een middel-ma-
tich hups ende groter. Daer nae
komme tot een Eplant Ascensione
genaemt / by dit sietmen sonnige
Vogelen van der groote als Epn-
den / die blygen tot int Schip / om
menschen ende beesten te sien / ende
bergapen haer ober die dinghen

van breebmichepts wegen / so dat
sy haer laten opheffen / ende geen
schoutwen daer af en hebben / het
dunckt hen een breebt dinck we-
sende / dat daer menschen voer by
baren / want in dit Eplandt en
is anders niet dan Dee / Vogelen /
wilde Dieren ende water. Daer
na ober sommighe dagen kricht-
men op de zee een seer schoon lant/
genaemt het Eplant der Havic-
ken / ende meer ander Eplanden /
Bicco / Carbo / der bloeme Sint
Jozis / Graciosa / Fepal / Certie-
ra / de welcke altemael den Coninck
van Portugael toebehooren / ende
zijn al seer vruchtbaer ende wel
bewaert. Daer nae Portugael
dat Coninckrijk / waer in Lisbo-
nia de Hoofstadt is / een van de
beste steden der aerden / daer hout
den Coninck Hof. Van daer
vaertmen voer by veel Eplanden
ende Steden op Roomen in ons
Lant.

De beschryppingh van Asia is by onsen Auctor by al
wat verweret / also een dinck volgens sijn oude geloof-
te / sijnde nochtans van kleene impozantie / dickwils
temael gestelt wert / pets anders ter contrarie daer
meerder aen gelegen is / temael verhoogen / mede Ca-
probane by exempel / t welck te vozen pag. 205. in Eu-
ropa met veel valscheden beschreven was / gelijk wy al-
daer hebben aengemerckt / nu wederom alhier pag. 387. in
Asia gestelt wert met de naem van een machtich Eplant /
t welck waer is / doch dat de Hebiere Ganges dit selve
dooghloepet / is al te openbaer gelogen / also die selve int
basie lant van Indien / nu Indostan genoot / onder de
tegeringh van den groten Mogol zijnde / gelegen is. As-
so ooc mede waanneer by Indien ende Etiopien pag. 525.
Onder een regieringh brenghet / ende in een Landts Con-
terree / t welck wederom bepoet saut is / also sy genoegh
bereschen zijn van Landen / t een leggende int middel
van Africa / gelijk te spier plaets van ons pag. 23. &c.
aengewesen is / ende t ander in d' uyterste deelen van
Asia alsoo nader dan ons sal in korten berklarer wer-
den. Ende is doorgaens des materie vol van soanige
mislagen. Beschriben t ons goet heeft gebacht / alhier
mede een korte doch bondige berklaringe van Asia / voer

soo veel de Noordwendighste Pointen aengaet / by te
voegen.

Asia dan is het grootste / rijkste / machtichste deel van
den by outs bekenden Werelt / in welken nevens de schep-
pingh onser eersten voogouderen inede alles by na ghes-
chiet is / t geen int Oude of Nieuwe Testament histo-
risch verbaet is. Hier heeft onse Salichmaker tot on-
ser verlossinge / menschelike naturre aengenomen / ge-
wandelt / geleert / eyndelick geleden / hier hebben de eerste
kercken wy het Heydenom haer oorspronck genomen.
Hier zijn de twee eerste Monarchien ende de machtighe
Rijken der Assyriers / Persen / Babyloniens / ende Mes-
den geweest / so dat geen plaets by eenich schynt meer-
der beroemt is. t Woer rontom van alle oorden mer
Zeen ende wateren omvangen vrgenomen allen waer
t sich van Egypten of Africa afschept doer den Asymus
tussen de Middellantsche Zee ende t Noode Meer
verbaet / nautijcks 25. duysche mylen breed zijnde. Is
al eer verbept geweest in Groot Asia / ende kleyn A-
sien. Groot Asia begrijet des landes in sich. 1. Spa-
rien / t welck bestaat in Boemien ende Palastina. 2.
Armen en so Groot t welck den Persien bevedendichs /
als kleyn / t welck den Turk onderworpen is. 3. Chal-
Ccc 2 den

been / ofte Babylonien. 4. Arabien zijnde vriederlepe / vreedzaam / woest / ende gelukkig Arabien. 5. Perzen. 6. Cartarien. 7. China. 8. Indien met sine Eylanden / &c.

Kleyn Asia begrijpt dese nabolgende Landen in sich / te weten. 1. Phrygia in welck Trojen heeft gelegen. 2. Mysia / waer in de stadt Pergamus leede / ende de Bergh Ida. 3. Lydia in welcke leeden Chytrita / Sardes / Philadelphia. 4. Caria in welcke leeden Trivolis / Laodicea / Antiochia / Miletus / &c. 5. Kols / in welcke leeden Cuma / Phoeza / Elea. 6. Ionia / met sine steden Halicarnassus / ende Cnidus &c. Voorts dan Cypzus ende Rhodus &c. als Principaelle Eylanden.

Asia weert hedendaechs bequaemelijckst verdeelt in vijf principale Hoofst-rijcken / namentlijck Turcken / Cartarien / Perzen / China / ende Indien met sin aenkelende Eylanden. Van elcks pels wat int besonder.

Turcken is so groot ende so wijt sich uytstreckende / dat het by ongelooftelijck schijnt / in Europa t merendeel van Hongaren / bootsen / Grieken / Ionen / Chyrien / Schlabonien / Bosnia / Serbia / Bulgaria / Kasia / &c. bestende / ende grensde als naghebuurt aen Polen / Duytslant / Italien / Hispanien / &c. In Kasia omhelsende by na de gheleke kust des middellantschen zees aen de Straet Gibraltar toe / voort Egypten / ende t merendeel der Stercken ende Coortessen aen de Rode zee Zuydwaerts den toet in Ethiopien ende stadt Afixus of Syene &c. ghelegen / alle d' andere reiserende Rijken seer machtich zijnde / leggen boots in Asia / als voort eerst geheel kleyn Asien / hedendaechs Parolien genaemt / ende t Eylant Cypzus daer regens over in de middellantsche zee liggende. Voorts Palestina / Celsippen / Babylonien / gheheel Arabien / met het merendeel van Armenien.

Parolien of Anatolien andersins kleyn Asien ghe-naemt / hoe wel t merendeel van begriep is / als dat by outs kleyn Asien genaemt weert / lecht van den Oosten met de Greviere Phrya / of Euphrates besloten / van den Zuyden met de middellantsche zee / van den Westen met den Archipelago / handen Jhoorden met de Pontus Euxinus / hedendaechs Mar Maggior geheten. Ende zijn hier in / neffens de Provincien / in kleyn Asien gelegen / ende te voogen kortelijck van ons beschrijven noch begrepen 1. Gallatien of Gallogezien met sine steden Antiochia / Cumis &c. 2. Paphlagonien nu Ioni genaemt. 3. Bithynia ende Pontus / nu Buzia of Bessangal genaemt. 4. Pamphilia / nu Idenitell ende Mentefel. 5. Cilicien / nu Carmanien. 6. Cappadocien nu Amasia met sine Hoofst-steden Amasia in Trebesunde / &c. 7. Aprien nu Andonelli / of Anduelli / &c. 8. Voorts kleyn Armenien tusschen d' Euphrat ende Cappadocien of Amasiën begrepen / &c.

Cypzus is een Eylant in de middellantsche Zee / tusschen Cilicien ende Syrien leggende / begreppende in sijn omringing ontrent 54 Duytsche mylen / is lanch ontrent 40. ende breed op t meest 15. mylen. Heeft onder andere twee seer vermaerde Steden Famagostia / een zee-plaets

ende haven / ende Nicosia in t heet want kant liggende / &c. d' Ander Iantichappen ende Rijken boots onder / gebiet des Grooten Turcken behoorende zijn voornamelijck Syrien / Arabien / &c.

Syrien weert verdeelt in Palestina / Phoenicien / Antiochien / Comagenen / ende Cile-Syria &c. Waer van in der daet d' alder beroemste is Palestina / andersins mede genaemt t Iant Canaan / t Joodsche Iant t Heylige Land / t Land der beloften / elcks int besonder om sijn eygen redenen / genoegsaem uyt de J. Schryftuyte te de dueren. Is nochtans in de laatste tyden by der Joden Aegering &c. noch wederom verdeelt in verscheydene gedeelten / als t Joodsche Land / Samarien / Galileen / Palestina / Item Phoenicien aen den oever des Syrischen zees Voorts over de Jordane in Turea / Transjordanien / ende Chalcidia Doch de voortreffelijckste van allen buyten alle reghen / pjaecht is al eer ghewest Judza / of t Joodsche Land / zijnde van t Jhoorden met Samaria besloten / van den Oosten met de doode zee / van den Zuyden met het gheberchte Tzip / van den Westen eyndelijck met de middellantsche zee. Heeft veel voortreffelijck steden al eer in sich begrepen / onder welcke als een poorte blonck die voortreffelijck / ende so seer van Godt gelegeude Stad Jerusalem met alle sine hofsteden / de welcke in den omkanch begreep over de 150. stadien / dat is meer als ses uppen ommegeven / in welken mede over de honderd ende vyfich duysent sielen behouden waerden te woonen doch sijn daer in de laatste belegering onder den Kijpse Despassius gescheit / over de elff mael hondert duysen menschen ommegekom / in meest van uplandische Joden welcke op t Palestina Feest t samen waren gekomen / en weder uyt sijn eygen landen / ende door den schielijcken Oorlog om sich te bergen / daer in gebluicht / bupen soo menige duysenden / die noch gebangen waerden / ende allent halben verstroyt ende vercocht de dertich om een pennick niet sonder merckelijck getuygenis der Godlijcker wraek over de groufame berokoping des Heeren Jesu Christ / voort dertich silvere penningen / wiens bloet sy op haer ende haren kinderen kop getuynt hebben / &c. t Welc na een totale ruine ende bredestrueringhe des Tempels ende der stadt / volgens Christi propheete / t eynde van a hare eyghen regeringe geweest is. In dit Iant / gheleke geseght is / weert gebouwen de doode zee / anders Lantz Asphalites gheheten / over d' achteren Duytsche mylen lanch / ende by na vijf byert / in welken geen druck kan verdoonken werden / of oock te gronde gaen. t Water is souter als eenich Ze-water / buisl / stinckend / ende hmerich / wegens d' Asphaltes ofte Sleumen / dat is Joden-lym / t welck van koleur swart ende pichachtich meuchstulchich daer in bynt af stucken / t welck te verwoonen staet aen gebaente ende groote seer gelijck Bullen of te Stieren / doch poort hoofde. Ende is dets plaetse / seerschoone vermaekelijck ende buchtbare Landt / d'ouwe a eer geweest / in sich verbatende de Steden van Sodom Gomorha / Seboim / Adama / ende Zoar / doo; Gode straffe wegens hare groutelijcke sonden als noch vo een gedeelt Sodomitische genome / die tot Godt in de hemel toe wrake riepen / met pich ende fabelende uyt van den hemel of reghenende also vernieticht / verhoort

ende omgekeert / behoudens nochtans zoar allene door de voorgebede van Noth / dat het tot sulken vreselijken poel ende vreselijken dat des doods is geworden. De andere vresen / als ook leden van 't Noorthe lant int gheeneael / mede van Syrien / fullen voor hoortsejers halben overloopen / oas latende gerogen noch een woogt van de rest des Turckischen gebiets / als daer sijn Babylonien / ende Arabien by te boegen.

Babylonien dat hedenaechs Caldor genaemt is / wert van den Noorden met de Kiebiere Rhyat / van den Oosten met de Tigris / van den Zuyden met de Persiaensche zee / sampt het geberchte van 't woest Arabien / van den Westen met de selve bergen / als mede de Euphrates besloten / welckers voortreffelijcke provincie is Chalden waer in licht die al eer so wijt beroemde Stadt Babel als mede Beroa / noch by de gelijckenis houdende van de Stadt Babilon Chalden / welckers mentie in de h. Schryftuure gemaakt wert.

Arabien is een voortreffelijke Landtschoutwe / sich wijt uyt streckende / doch egentlijck van den Oosten met de Persische Zee ende 't Babilonischen geberchte / banden Noorden met Palestina ende de Rhyat / van den Zuyden met de roode zee / van den westen met Egypten merendeel besloten. Wert in drie verscheppene Provincien verdeelt : als Steenachtich / Woest ende Geluckich Arabien. Steenachtich Arabien wert int Latijns Arabia Petra genaemt / eerder om de Hoofst Stadt Petra geheeten / een voortreffelijke plaats / als om sijn steenachtige grond / vermits het andersins een goet Wuytbaer lant is / van den westen aen Egypten palende / van den noorden aen 't Noorthe lant / van den oosten aen 't woest Arabien / van den zuyden eyntelijck door een groot ende gesladdich geberchte van geluckich Arabien afgescheppen. Woest Arabien wert hedenaechs Arden genaemt / is wel een open black lant / doch seer sandich ende droogh / ende des halben onuytbaer / wert verbatet tusschen 't Steen Arabien / 't Euphrat / 't Babylonische geberchte / ende 't ghemelc geberchte van Geluckich Arabien. Dit selbige / nu leden ten dage by de Turcken Arman genaemt / ende by de Egipten makende tusschen de roode zee / den Arabische of Indische zee / ende den Persischen Inham verbatet / uytgenomen daer 't om nooden doot 't geberchte aen woest Arabien afgescheppen wert / Is een groot / uytenbaer ende rijck lant / dies het oock de naem van Geluckich daerom kegeken heeft. Hieroock / Caneel / woorts by na alle andere welckeende ende voortreffelijke Specerijen voortbrengende / op wiens uytenbaer of uytenbaer punt by de Straet van Babelmandel leggen de wijtberoemde zeehavens ende Coopsteden Aden ende Mocha / &c.

Tartarien / 't welck andersins 't rijck van den grooten Chan mede genaemt wert / is boven maten groot / sich door Noien ende een groot deel van Europa wijt ende breet uyt streckende / 't wert van den Oosten met het rijck der Chinesen besloten / 't welck gelijck de ydinghen nu upe 't Oost-Indien comen / mede by haer ten naesten by geheerick overkommen is / van 't zuyden met Indien / de Kiebiere Ganges ende Orus / van 't westen met de Caspijsche of Hyrcanische zee / ende met Polen / ende woorts van

met Moscobien / van den Noorden met de Ijs-zee / door welcken om de naheyt / so dickwils van de Hollanders de wech na d' Oost-Indien / hoe wel te vergeess gesocht is. Doch so is Tartarien tweerlepe / 't een in Europa gelegen / ende 't weert kleyn Tartarien genaemt / 't welck lop om peder deel des werelt 't spie te geben / te boegen in de generale beschypinge van Europa beginnende met pag. 373. verhandelt hebben. Volcht dan van 't Groot Tartarien in Asia ghelegghen / 't welck bysderlepe onderscheppen is / namentlijck woest Tartarien / 't rijck Zagataia / Turchestan / 't rijck van den grooten Chan / ende Out Tartarien. Woest Tartarien licht tusschen de Kiebiere Tanais / Volga / Tarcates / ende 't gheberchte Tappus / Seduns / ende Tmaus besloten / zijnde in verscheppene Provincien of Gorden / gelijck sp 't noemen verdeelt / als Zadomhen / Cosanen / Mojaigens / Cosacken / Schibanski / Astrakan / etc. 't Merendeel alsof genaemt van de principale hoofsteden daer in ghelegghen / woorts om Noorden de volckeren Tzyrkass / Samogieden / Mereti / Moigomfal / etc. Zuywaerts aen Woest Tartarien palende Tartaren Zagataia genaemt / besloten om Noorden met de Kiebiere Tarcates nu Chesel genaemt / om Oosten met het rijck Turchestan / om Zuyden met Persien / om Westen met de Caspijsche zee hebendeaechs Mar de Sala / of Mar de Bachu genaemt. d' Hoofststadt alhier is Samarcanda / alwaar d' Hofhoudinge van dien grooten Camerlanes geveest is / etc. Oostwaerts van desen is het rijck Turchestan in tamelijcke Polity ende burgerlijcke wetten ten aensien van d' ande Tartaren bestaende. De vermaeste Steden alhier sijn Cotam / Cascar / Tarchen / Cakent / etc. Doch 't machtichste van alle de gedeelten van Tartarien is 't rijck van den groten Chan / bestaende in de rijcken van Cathaia / Tangut / Tansu / ende in de Provincien van Tendur / Canut / Chelam / Tara Kitay / ende Tiber / bergprijnde die ghehele Landtstrecke / welcke tusschen 't woest Tartarien / Turchestan / 't rijck van den grooten Mogol in Indien / China / de strate Arman / ende 't Hoofst Tabin besloten leyt. 't Doornaemste deel is Cathaia / of Kitay / in geen punt van rijckdom aen menschen / of beo / of habe / uytenbaerheyt des grondes / beelheyt van voortreffelijke Steden ende ghebouwen / etc. of Giekenlant of ook Italien selver wijckende. De keijserlijcke Hoofststadt is Cambalu genaemt / verbatende wel bysduptche mylen int ronde / ende versien met twee machtige woesteden nae 't getal van sijn twalef poorten. Int rijck Tangut susinieren beele / dat al voor de duysent jaren de konst der boeckdruckerie soude gebonden wesen / 't welck andere den Chinesen toeschynen / zijnde haer nabuyzen / Tansu een rijck van alles vol op hebbende / uytenbaer van wijstock / is insonderheit mede versien met den Coophandel / hantwerken / beeyden van naeynen / etc. Eyndelijck Out Tartarien is 't gene tusschen de Kiebiere Obius ende 't rijck Kitay Noordwaerts aenbegrepen is tot aen de Ijs-zee / ende de Straete van Arman / alsof genaemt dat het van outs / alleen Tartarien geheeten wert / ende woorts d' ande versen naderhand dien naem mede veel actich heeft ghemaect. Hier sijn mede veel Noorden / doch 't merendeel onbekent / ten sp van alhier de Landen

Dig / ende Mongul gelegen zijn / welke na 't geboelen
 van 't merendeel der geleerden / Nog ende Magog in de
 Heilige Schriftuur gementioneeret moeten wesen / Et
 Persien ofte het rijk der Sophi streckt sich tegenwoor-
 dich byt ende breekt uyt / ende wert van den Noorden he-
 slooten met de Caspische zee / de Heviere Albani / eertijds
 Opus / ende 't geberchte Dalanguer / eertijds Cauca-
 sus / van den Oosten met de Heviere Indu eertijds In-
 dus / van den Zuiden met de Persische zee ende Inham
 van den Westen met de Heviere d' Euphrat / ende Tra-
 kes / wert al eer in nabolgende Landen verdeelt / als Ge-
 brosia / nu Zhesimur ende Guszuratte / Carmania / nu
 Kerman / Goadel / Ozmuz / Orangiana / nu Sigestan /
 Arachosia / nu Candahar / Paropamisus / nu Badkshan /
 Bactriana / nu Corasan / Margiana / nu Elabar / Hy-
 cania / nu Atyris / Aria / nu Dargument / Parthia / nu
 Arac / Persis / nu Fars / Susiana / nu Elatan / Assyrien /
 nu Cullshan / Media / nu Sarch genaemt. Doch wert
 Hevendiachys onder de regere van de Sophi verdeelt in
 nabolgende rijken. 1. Hyerack Agemi / of Hyerack in
 Persien een voortreffelijc land / wiens hoofdstad is de
 groote Stad Spahan / alwaer gemeenlijck d' Hofhou-
 ding is / groot met de voortsteden in sijn begrip / na 't
 gemeene geboelen twalef mylen waer in over de achteen
 duysent huysen gebonden werden. 2. Parc / of op 't
 Arabisch Fares en Farc / wiens hoofdstad is Schiras /
 hier flozende ende in Orien ten genoeg vermaert dooz
 allerhande commercien / die aldaer van alle plaetsen ghe-
 vonden werden / van waer besiden af wintmen heden
 naechst noch enige hantkekenen van dat by den ouden soa
 dooz beroemde Palays Persepolis. 3. Adarbarion / of
 Adarbigan / wiens hoofdstad genoemt wert Tabriz /
 welke gebonden wert by velen dooz / 't oude Caucasum /
 doch ande meynen dat het Erbatania soude sijn. 4. Suen-
 gion / of Suanlicht in de lengte langs de kust van Mar-
 de Sala bestaet in vijf verscheiden heerlijckheden / wel-
 ker hoofdsteden sijn Kart / Aion / Gaphar / Langar-
 kanon / Saubam. 5. Chozasan / een van de rijkste ende
 grootste provincien mee / heeft dooz hoofdstad / Ma-
 rat / groot ende volckrijck / alwaer der Sophi haer be-
 graeffenissen sijn. 6. Kiermon / tusschen Parthia / of
 Arac / ende Corasan of Bactriana legghende heeft een
 hoofdstad van den selven naem / Kiermon / of Chir-
 man / etc. 7. Harmutz / of Ozmuz / van 't Eplant O-
 zmus also genaemt / wiens hoofdstad mede so gheheten
 dooz den geleerden werelt wogen den koophandel genoeg
 vermaert. 8. Sigestan / eertijds Orangiana / rontom
 der geberchte liggende / heeft dooz hoofdstad / Cistan / in
 welke over de vijftich duysent burgeren gebonden wer-
 den. 9. Marcon / wert anders Gerdje / Maquerona ge-
 naemt / heeft rontom / wiede / ende Barbarische inwoon-
 ders. 10. Candahar / wiens hoofdstad van den selven
 name is. 11. Maurenahar / met sijn hoofdstad Ma-
 zem. 12. Wzeck / wiens hoofdstad ghenaemt wert
 Balch / een voortreffelijc plaets. 13. Kindekan. 14
 Chushkan / wiens hoofdsteden sijn Susam / ende Ahtwa-
 sam. 15. Ependelich Hyerack 't ruede / wiens voornaem-
 ste plaetsen is Bagdad / niet verre van 't oue Babilonien
 of de Stadt Babel / etc.

China / ofte geijck 't in der daet behoort ghenoemt te
 werden Sina / wert uyt den Westen dooz 't geberchte van
 Tartarien ende Indien afgeschepten / uyt den Noorden
 mede van de Tartaren dooz 't gebou van een ongelooftij-
 ken myn / over de veechthondert en vijftich duysen my-
 len lauck zijnde / aen den Oosten is d' Ocean / aen 't Zuid-
 den 't rijke Siam in Indien. 't Wert in verschepten
 heerlijckheden verdeelt / waer van eenige aen de zee kant
 langhs legghen / als Cantan / Foquin / Chiquam
 Nankui / Tantung / Baquin / eenige binnen landes / als
 Xiansui / Canpy / Sancy / Suchnom / Yvana / Fuquiam
 Sunam / Huamam / Quanc / Quanci / Quichen / Cochim
 rhina. Begrijpt in alles in sich by de twee hondert en vijf-
 tich gheofitificeerde en bemurde Steden / voorts noch
 over de elf hondert ende vijftich Steden / die open leggen
 ende niet bemurt / is so waer ende diens volgens scheep-
 rijck / dat by na ghetuyfset wert van de kemers / of al
 daer meer menschen te lande / of te schepe woenen : Is
 dooz de rest van alles so versien / datmen niet licht ver-
 soude konen noemen van 't gne tot onderhout ja weerd
 streckt / dat aldaer niet in overvloet / ick swijge / van ge-
 deek soude sijn. Goltwaerts af van China leggen ver-
 schepene Elanden doch 't vermaeste ende voortref-
 felijcke van allen is Japan / Goltwaerts van China af
 leggende van veere tegens de kusten van California / of
 te de Noordelijcke deelen van America over / van den
 Noorden legghende de Tartaren / van den Zuiden niet
 als de ydele grooten Ocean / is in der daet gesont ende
 getemert / hoe wel anderstins veel met koude ende snee
 gequeltet / rijk mede boden alle andere landen van golt
 heeft veel voortreffelijc Steden / van welken 't hoof-
 is Meaco / waer op volcht Of-sarajo / zijnde na 't ge-
 boelen van velen d' alderrijckste plaets van geheel Orien-
 ten / voorts Bungo / alwaer veel Christenen woenen / en
 Maangagui / of 't selve klein Elandeken in Japan leg-
 gende / heeft mede verscheptene bequame hadens / ende
 welke nochmans de beroemste wegens 't getal der Schy-
 pen aldaer sedes op koop-baerd soa van Portu-
 gesen / als Japontanders / Chinezen / Indianen / ende In-
 geseten / leggende ende negoterende etc. is Foquin
 man / etc.

Indien andersins mede Ost-Indien ghenaemt is
 grootste ende edelste land van den gheheelen Aerd-bod-
 em / van rijkdom ende alles na wensch so overvloeden
 de als eenich ander gedeelte des werelts / leyt besloten van
 den Westen met de Heviere Indu / ende de Arabische
 zee : van den Noorden met het geberchte Caucas / van
 den Oosten / ende Zuiden met waeste zee : wert in twee
 en gedeelt dooz de Heviere Gangis / latende 't Ooster-
 lijcker ghedeelte na China ende d' Oost zee boden of
 knipen de Heviere Gangis : ende 't Westelijcker gedeel-
 te binnen ofte beneden dien / 't welck hedendaeghs Indo-
 stan genoemt wert. Is mede heden ten dage verdeelt in
 verschepten rijken. de principaelle sijn 't rijk van den
 grooten Mogol / Cambaja / Decan / Malabar / Mar-
 singa / Oira / Bengala / Aecani / Pegu / ende Siam /
 leggende alle int velle Lande / voorts sijn hier mede ver-
 schepene Elanden / onder welke de voornaemste sijn de
 Maldives / Zeylon / Sumatra / Java / Borneo / Celebes /
 Bantam

Banda / Amboina / de Molurce / Mindanao / Luffon / Gilolo / etc.

't Rijk van den Groeten Mogol / of Mongol / wert met recht van den Heere Pieter van den Boeck / die selven in dienst der Nederlaatsche Oost-Indische Compagnie aldaer elf jaren gherecheerd heeft / gheacht een van de machtichste Monarchien van de gehele werelt / als onder sich tot de seiven en beertich ande Koninkrijken begreppende : waer van den Noorden en Oosten met de Tartars besloten / van den Suyden met Decan en Oriza / van den Westen met Persien / etc.

Cambaja 't bruytbaerste van geheel Indien aen de mont van den Heere Indu gelegen ende dicht aen Indostan palende / heeft vooz Hoofst-stadt Cambaja : voozts zijn daer Suratte ende 't vermaerde Fortres der Portugezen ghenaeint Dio. In dit lant alleen wert gebonden d' Indigo / etc.

Decan bepaelt van Noorden met Cambaja / van Oosten met Bismager en Oriza / van Suyden met Malabar / van Westen met d' Ocean / begrijet noch voozders in sich de rijken van Canum / Canarins / en Balaguarre. d' Hofhouding is tot Beder / doch de vermaerde Hoofst-en Coop-stadt is Goa met alleen van dit lant / maer oock van geheel Indien : voozts ande Steden mede voozt zee-habende diende sijn Cutapoz / Dabul / Basain / Chaul / Damoon / etc.

Malabar Supdwaerts af van Decan leggende ende Malalinga aen den Oosten hebbende streckt sich in de lengte van Capo de Rama / niet verze van Goa af tot aen Capo de Comoz / heeft veel reysche Steden / onder welken alder de beroemste ende machtichste gheweest is Calicut : doch nu door de macht der Portugezen aldaer genoegh als verballen / voozts zijn daer mede voozt beroemde zee-havens bekend Cananoz / Cranganos / Cochim / Onat / Barfaloz / Mangaloz / ende Caulam / vast alle int Portugeesche gebiet.

Marfinga op 't Supdijckst by Capo de Comoz beginnende voozt by de zee-stadt Nagapata / streckt sich ten Noorden lantwaerts in ober de Heere Naguidi tot aen Musliopatan / d' Hoofst-steden zijn Bismagher ende Marfinga / voozts aen de zee-kust Oost-waerts leghet de Stadt S. Thome / Portugees zynde / doch eertijds Malliapor genacmt.

't Noordelijckste quartier van Marfinga begrijet voozts de Rijken van Bismager ende Oriza / sich tot aen de Guenghe of Ganghes uyt-streckende. Voozts van Nagaparan of langhs desen Oosterschen Oever der zee tot aen Bengala toe wert hebbende d' ghemeynliche de ghehele Streke Landts de Cust van Coromandel lieten.

Bengala tusschen de Ganges ende 't rijke Pegu bereyden / heeft voozt sijn Hoofst-stadt Chaitagam / waer als in Abundantie / ende vol op is / insonderhept van Reis / etc.

Pagu en Aracam van den Westen met Bengala / van den Oosten met het Rijke Siam beset / heeft verscheppende vooztreysche Steden / als Aracam ende Pegu / ten Martaban / Dagon / Coilan / Cosmi / etc.

Siam / aler een van de machtichste Koninkrijken

van gansch Orien / doch nu door de Naburige Oorlogen / insonderhept met Pegu by wat besnoept / sent Westwaerts met gemelte Pegu / Oostwaerts met Cambodia / etc. besloten / begrijet Supdwaerts in sich niet alleen 't egentlick Siam / maer oock de gehele strecken landts / in welken Queda / Malacca / Sincapura leggen / dat is / dicht aen de Linie toe / ende by na half Sumatralanghs / doch Oostwaerts van dien afleggende. Begrijet wederom veel kleine rijken in sich te lang om verhalen : Item verscheppende steden / onder de welke wel de beroemste is Malacca niet verze van Capo de Santa pura afleggende / is de vermaerde Coop-stadt van geheel Indien ende allenthalven beroemt door de groote Schepbaert van alle canten af / uyt China / de Molurten / Banda / Jaba / Borneo / Sumatra / Siam / Pegu / Bengala / Coromandel etc. Welcke haer Coopmanschapen gedaen hebbende / peder om te verzeppen na sijn gelegentheyt op de Moufon / dat is / een gestadigen wint / pasen welcke 't een half jaer uyt den Oosten / 't ander uyt den Westen waepet. d' Inwoonders spreken Maleys / welke de beste en supberste taal is van geheel Orien / ende aldaer door de Indien met min geacht en gebuonckelijck / als hier in Europa de Francke tale is. Dees Stadt is lange jaren in der Portugezen ghelewt geweest / doch is nu voozt eenige Jaren herwaerts / den Portugezen niet getwelt benomen / ende onder bevoorte van de geoorpoeerde Oost-Indische Compagnie gekomen. Voozts zijn daer Queda / een rechten Peper - sack / in sulchen overblyt wert sy aldaer ghebonden : Item Canasseryn / Patane / etc.

Volcht nu in Noorden mede pets van de voornaemste en beroemste Oost-Indische Eplanden / onder welken by d' eerste plaetse sullen geben aen de Madidives / ontrant sebestich mylen Zupdwaerts van Capo de Comoz leggende / ende een bleck van ontrant een hondert en vyfthijf mylen in de lanchte beslaende. Dese Eplanden zijn by na ontallick / iae sustineren sommige dat in so kleinen begrijet / gelijk geseght is / ober de elses d' Eplanden gerele konen worden / waer van eenige bewoont werden / ande ledich van volck ende onbebout / als legghende so leg dat sy / ghelijck oock op vele plaetsen by de kust van Cochim ende Cranganos gheschiet / van de zee by hoort water overvloepen. Sijn dies ten principalen beroemt door de menichte van Coros - Noten alhier wasfende / zynde so abundant dat geheel Indien daer mede genoegh kan versien werden / ende noterens weerdich is / dat wanneer sy de selve uyt dees Eplanden na ande plaetsen sullen verbooren / het gehele Schip met alles waer daer in ende aen is / upgenomen alleen de woorders of menschen / niet anders als Coros is. Want 't Schip selve wert uyt het hout van Coros bomen ghemaeckt / ende de deelen met touwen uyt de basten of schorsen van dien 't samen ghecht / de seplen uyt de bladeren / de ladingh is de bruyt oft Coros - Note selver / welke mede montkoff der woorders is / so dat en schipen mast / en roer / en seplen / en touwen / en ladingh / en mont-koff / en d' aenicht niet als Coros is / ja wel licht de menschen selver half Coros / als haer dagelijck voetsel daer alleen by na uptreckende.

Zeylon is een vooztreysch Epland met verze om de

sten van Capo de Comori en Nagapatam op de kust van Comandel leggende / begeijpt verschepene rijken onder sich. Van wien 't machtichste is dat van Candi / int hert van 't Epland aen een Kewier leggende. De Por-treffse aen den Wester kant / genaemt Colombo. 't Land is berijckelich / is onder andre alhier een berch genaemt Dico de Adam / wort geseght de hooghste van geheel Indien te wesen. d' Inboonders meynen dat aldaer 't Paradijs geweest is; doch is hoogwaer wel een aertich Paradijs gelick / so overbloeyende van allen / aen gout / edel gesteenen / vruchten / hee / gebogelte / Oliphanten / de doortrapste ende loofte van geheel Indien &c.

Sumatra liggende met sijn middelste gedeelte recht onder de Lijne / boortz sich in de lengte Noord-west ende Zuid-oost upstreckende wert in veel verschepene Coninckrijcken verdeelt / waer onder 't machtichste is dat van Nijem / aen de Noordijckste hoek des Eplants leggende; is van rijckdommen so wel versien / dat daer geen dink ghebrek schijnt te wesen / doch overbloet genoech. Tabi wort verdeelt in verschepene Coninckrijcken / als Mataram / zijnde 't machtigste binneus land / Zuid-waerts aen leggende / Item Bantam / Jacatra / Taban / Palamban / ende andre / wert van Sumatra afgeschepten den dooz de steeet van Sunda / aen welcken lecht Bantam / de grootste Coopsade van allen / al waer om de Coop-handel te vynden / upt alle hoeken ende contreyen van geheel Oienten steds versamelingen ende 't samen konsten gehouden worden. Twintich mylen van daer Oost-waerts lecht Jacatra / alwaer de Bewo-ners dees oecroyende Oost-Indische Compagnie in de vereenighe Nederlanden een uptermaten streck Casael ende Fortresse opgecoopen hebben / 't selve Bataba noemende / zijnde mede aldaer boortz de stuytlaets van 't collegie des oppersten laets in Indien / wegens haer residende / ge-gedonneert. Was booz eenige wepinge jaren strengelich van d' Inboonders dees Eplants / over de hondert duysent sterck belagert ende bespongen / doch dooz hulpe van een versche vloot / mees upt het Vaderlandt komende / wert het 't eenmaal ontfet / ende de vyanden gedwongen te retireren.

Borneo is wel 't grootste Epland van gansch Indien / doch allenthalven noch niet genoech bekend / insaertheyt in de binnenlandtsche quartieren. De principaelste Harrens ende Se-steden zijn Borneo / by na rondom int water als Denietien leggende / ende meer als vijfen-twintich duysent inboonders verbaeter; boortz Sombas / Succadano / Bandarmassin / ende meer andere.

De Moluysen / of Philippijnse Eplanden / seerrijcs Luston getien / onder de regeringe der Chinesen / doch nu onder 't gebiet der Spanjaerden; sijn half weech tusschen de Lijne ende de Tropicus Cancri gelegen / sich over de twee hondert ende twintich duysent mylen in de lengte upstreckende / Oostwaerts af van Siam / en Cambodia / Zuidwaerts van China / etc. 't Grootste ende Noordijckst Epland van allen is Nicotia / of Luzon / heeft een treffelike Stadt Manilla geheten; daer na 't Zuidelijcke genaemt Mindanao; zijnde tusschen beyden een groot hoop andre Eplande verbaeter; sijn overbloeyende in rij-

dom aen wort / hee / wolte / purprie / salpeter / porceleyn / swavel / quick-silver etc. Ensoets upt sich selven / anders deels mede dooz de grote en sterke handelings / die de Chinesen aldaer vynden.

De Moluise Eplanden / dooz de gehele werelt / begrepen haer vruchtbaerheyt in Nagels / ende andre wel-riekende specerijen ghenoech bekent / sijn verkeerle / onder welcke nochtans als de besondere en eijckste uytstecken dese vijf / als Ternate / Tidore / Macao of Timor / Macian / ende Bacian. 't Grootste van allen kan qua-ligh ses duysent mylen int rondt beslaen. 't Noordijckste van allen is Ternate / waer in benefiss d' Inboonders / van de Spanjaerden beseten wert Samalame / al eer de Hoofst-stadt aen de Supder kant van 't Epland leggende / ende by haer seer verstercht / boortz de Fortressen Dangi / en S. Lucia. De Compagnie bestit al hier Malapo / aen 't Oosten gelegen / ende teghenwoordich de Hoofst-stadt / ende hoofdwoninghe des Conincs van Ternate; welcke niet d' onse in alliancie / doch niet de Spanjaerden in Noordijckste steds is; boortz noch de Fortresse Colucco / ende de haven ofte Beduyt / Tacumna / aen 't Noorden des Eplants gelegen.

Tidore niet verder om Supden van Ternate / dan men lichtich met een geschuts koozel kan beschieten / tusschen beyden noch een kleyn Epland / Mittra genaemt / tengende; is geheel in de macht der Spanjaerden: 't Casael daer op leggende / wert genoemt Mariera.

Volgen dan booz eerst het Portebackers Epland / upt welcken d' onse haer geres gaen halen / boortz den Inboonderen by laten: van Timor / of Motir / in welcken op de Noordijckste kust d' onse 't Fort Massau hebben. Daer nae Macian / gheheestich in de macht der Compagnie / die aldaer eenige Forten gebout hebben / een aen 't Noorden / genaemt Mauritius / een aen 't Westen Tafasoa / een aen 't Supden Tabiula geheten / boortz Onoffagua / etc. Spadelijck Bacian zijnde 't Zuidijckste van dees gemelte Eplanden / ende is mede in de macht der Compagnie / niet een schoonen hoek ofte Inchan Labobo genaemt / versien / genoechken boortzen haben dieneende / alwaer een Fort by den onsen al eer gebout is / genaemt Barabell.

Banda is mede een Epland / ende kleynder als de Moluise / doch niet minder vermaert / weghens de overbloet van grote Muscat ende Bloem / welcke van daer dooz de gehele werelt versonden worden / dyvende d' onse aldaer hare handelings so sterck / als penant anders / etc.

Ambonia is byp wat grooter als Banda / sonderlingh rijck van nagelen / supker / orange-appelen / limonen / citroenen / coors-noten / etc. Wert mede veel besocht van de schepen die om haer koopbaerch van Malacca nae de Moluise Eplanden gaen / principael om ververfchingh van soet water in te nemen.

Silolo Oostwaerts aen van de Moluise legghende / heeft verschepene Forten ende vastigheden in befertinghe so van Spanjaerden als Hollanders / is dapper omghefont / ende niet seer vruchtbaer / etc.

Sijn noch veel meer andre Eplanden in d' Oost-Indische zee gekken / doch kleyn; ende niet so seer vermaert / dies wy de selve booz by sullen slaen.

Dat vierde Boeck deser
COSMOGRAPHIA
VAN
AMERICA

Maer in verhandelt werden de Nieu gebondene Aertreijcken ende Eylanden / dooz beleyt van Columbus / Vesputcius / Cortesijs / Alosius / Vertomannus / etc. Dooz verschepdene wijt beroemde Zee-tochten / ende nabigatien vermeerct / etc.

Voor-reden.

Merica de nieuwe Werelt / oft dat vierde deel der Werelt genaemt / heeft van haren binder Americo Vesputcio dien name / ende en wort niet onbillijck (nademael sy ober al met der Zee besloten is) een Eylandt ghe-naemt. Maer is Ptolomeo ende ander Oude (obermidts haerder wyder ghelegentheyt) onbekent gebleven. Van America Vesputcio eerst Anno 1497. / upt bevel des Conincks van Castilien om nieuwe Landen ende Eylanden te ervaren ende te binden uptgesonden / gebonden / ende van haerder grote wegen / de nieuwe Werelt ghe-naemt / want sy heeft oberdweers na de breedde 525. Duytsehe mylen. Maer na de lenghde 750. Duytsehe mylen. In dese Werelt oft Plant gaen de Inwoonders gheheel ende al naecht. Het

een deel daer in zijn grouwelijcke menschen-eters / seer goede schutters / en in bepde de geslachten boven matentrefelijcke goede swemmers / Sy en hebben noch Coninck noch Heere / ende en zijn daer om niemant gehoozsaem dan hen selven / de byome leven na de Wet der natupzen / sy en hebben geen Ypser noch ander Metael / maer haer ppen ende wapenen / wapenen sy met been van Dissen oft andere Dieren : Sy en weten van geen ander werelt / ende en Ooplogghen oock tegghen niemant / dan somtijts selve onder malhanderen.

Daer is / ende wort een Dier gebonden met eenen langen hanghenden buych / waer in het zijn Jongen upt ende inbaet / als syse sopen wil / so druckt syse daer upt / ende als sy sat zijn / neemt syse wederom int lijf. Tot loopen zijn sy de snelste. Haer rijckdommen zijn Edel ghesceenten van menigerlep coleuren / kostelijcke voghel-bedere-
ren /

Wonders-
lijck byemt
dier in A-
merica

Aenbidders
der Sonne
ende
Maene,

ren/daer sp haer mede verciereu /
ende sommige sonderlinge steenen
in de oogen ende lippen hangende /
een milde kost-vyp volck / het en
hout noch en weet van geen gont/
silber oft Peerlen / dan van som-
mige steenen die by haer ghebon-
den worden. Sp zijn oock in
veel landen / zeden gheloben ghe-
depl't sommige aenbidders de Son-
ne / Maene / ende den Hemel. Sp
hebben slechte hupfen / gemaecht
als een Clocke oft Cente / boven
met Werderen toegedeckt. Som-
mige verbranden / sommighe be-
graven haer dooden met spsse en-
branch / die sp by haer setten ende
begraven. Sommige hangen die
in doods nooden metter doot
kampen / aen een spden oft boom-
wollen touwe tusschen twee boe-
men int Wout / met by gehangen
spsse / ende verteren dien gant-
schen dach met springen ende dan-
sen by den gehangen. Sp en heb-
ben geen koezen / maer wortelen
van sonderlinge boomen malen su-
tot meel / ende backent tot broot
Dit Epland oft dese nieuwe we-
relt licht aen dat deel der werelt /
daer ons Duytschen de Sonne
neder te gaen gesien wort / alsoo
dattet by haer begint te daghen /
als de Sonne by ons ondergaet /
ende den nacht beghint ende aen-
brecht / hoe wel dat het in de
Mappa Mundi in het Oosten
schijnt te ligghen / soo moetmen
nochtans die twee eynden der
Mappa / nemelijck het Oosten en-
de Westen 't samen buigen / ende
tot eenen klood maken / so open-
baert hem / waer ende hoe het leyt.
Maer America heeft veel aenstoo-
tende Eplanden / als Parianam

Isabellam / andersins Cuba ge-
naemt / Spagnolam / daermen dat
hout Guaiacum (in welck men de
schorstige lieden leyt) vint. Die
Inwoonders genieten in de stede
van broot Slanghen ende wortel-
len / sp hebben meest gelijcke zeden
ende gheloben metten Americis.
Tegen Hispani in der zee om dese
nieuwe werelt / liggen die Eplan-
den Archai / Montana / Caput de
stado / Sinus dulcis-aque / Rio-
grande / Cambales / S. Rochi /
S. Vincentij / Caput S. Crucis /
Rio S. Jacobi / Rio de Sancta
Lucia. d' Ander Occidentelche zee
noch heden onbekent. Boven A-
merica ligghen die Eplanden Ri-
qua-parva / Riqua-magna-de-
gigantibus / de Brasili / Labonta /
Spagnola. Teghen Africa licht
Mari Gallante / Codofantos /
Desozana / Pegadalupo / Isa-
bella oft Cuba / Yanna-canara /
Carij / Sarmiento-magna / Car-
taga / daer volcht dat Epland Pa-
rias / anders Secuba genaemt /
Casta de Mari / Caput de Bona-
ventura / Sinus Magnus / Pa-
rie / Chersonesus / op d' ander sp-
de is sp noch onbekent gebleven.
Volcht dat Eplandt Viridis. So
veel van de Eplanden Americis.

Van de nieuwe Scheepvaert
ende Werelt diemen gevonden
heeft Anno 1455. ontrent Por-
tugale , den rechten wech tegen
het Westen.

Also ghy nu mijn Leser / waer-
achtighe kennisse der Schip-
vaerden / Reysen / Volcken / E-
planden / Coopmanschappen / bynem-
de

de gheloben / ende veel wonderbaerlijck / nochtans waerachtigh dincx tegen het Zuyden en Noorden / aldermeest in het Oosten vernomen hebt: so willen wy het Westen oock besien / ende Godts werken daer in met sijn Eplanden / volcken / gewooneheden / geloben / ende wonderwerken boozde hant nemen te beschypven.

Anno dupsent vier hondert vijfen-vijftich / soo seylde den dapperen ende verze gewandelden Ridder Alonsus / van geboorte een Venetiaen / upt berlegginge en onkosten des Conincs van Portugael / met welbewaerde Galleen / met probande oft probisie ende ander Eerichrustinghe / tot alle aenfootenden noot wel versien / wech / op den twee-en-twintichsten dach van Meerte int boozsepde Jaer van eender stadt Vincents genaemt / in Portugael gelegen / regel-recht teghen het Westen / om nieuwe Eplanden ende landen te soeken ende te erbaren / ende stellen also haren cours den rechten wech op het Eplant Medera toe / ende quamen also onderwegen op den derden dach / dat is den vijfen-twintichsten Martij / tot hoogen middage / in het Epland Portos Sancto / van de boozgemelde plaetse S. Vincents / by de ses hondert mylen weechs gelegen.

Van het Eylant Portosan-
to, van haer gewalch ende gelegentheit.

Dit Eplant is gebonden Anno 1435. ende met Portugalschen volcke beset gheworden /

ten is niet seer groot / hont by de vijfen-en-twintich mylen in den ombanch. Daer in vintmen Koren / Haber / ende Kuntbleefsch planteyt / wilde Wyden / ende Conynen oft Cuniculos / sonder getal. Item / Dyaechs bloet / hetwelcke een Gomme oft Herst is / tot zijnder tijdt upt eenen boom blietende / welcks vrucht oock seer wel smaecht ende goet om eten is / recht als een Kriecke oft Kersse / maer sp is geluwe. Oock geeft dit Eplant seer groote Dissen / Dentali ende Orade. Het en heeft geen Havens / maer anders eenen goeden Oever / boozwinden wel bevaert. Daer is den alderbesten Honich / ende een groote menichte Was.

Van het Eylandt Medera,
van haer gewalch, aert, hanteringe, &c.

Dit Eplant ligt by de 't seftich mylen van Portosancto / ende alst hel ende klaer is / sietmen van de eene tot de ander / het is beset gheworden / met Portugalschen volcke Anno 1436. Boozmaels sonder Inwoonders ende onbewoont geweest / ende wordt nu geregeert dooz de Regenten ende Administratores des Conincs van Portugael / het is gedeyt in twee Heerschappien / heeft in den omloop ofte omrinck negen-en-dertich mylen / ende vermach tot in de acht dupsent mannen / hondert te Beerde. Ten heeft geen besloten Haven / maer anders seer goede Oevers / het is bergich / gelyck dat lant Sicilia / maer seer vruchtbaer / ende dyaecht

tot ghemeyne Iaren by de drie hondert duysent Stera Rozens / Deneescher mate / een Stera doet tot in de anderhalf mate by ons: een uptgesaepde Stera gaf eerstmaels by henlieden 't seftich oft 't seventich / nu byengt by dertich ofte veertich.

Dit lantschap heeft veel goede quelende Riet-fonteynen / Item by de acht kleyne Rievierkens / die bypen alderlep meulens. Dit Eplandt is rijk van kostelijck hout / alsoo datter daerom Medera heet / dat is hout-rijk / ende datmen se eerst heeft moeten uptzanden / op dat men daer woonen mochte.

Daer is onder andere eenen grooten handel met berderen / costelijck tot alle hout-werck / dese saechtmen van Cedarboomen / van reucke den Cypres hem gelijkende.

Het ander geslachte noemen sy Pasa / dat is een schoon root hout / als een Roose / het geeft seer schone vaten ende timmeragien. Dit Eplant is geplant met Zupcher-riet / dat wast aldaer in groot getal / sy maken gemeenlyck van eenen sode Zupchers by de vier hondert Centeners. Daer en is nimmermeer geen rechte konde / als in Cypren oft Sicilia wesen mach / maer althijt eenen warmen getemperden locht.

Dit Eplant is totten wijn soo beguam / dat haer stocken meer Dypben dan bladeren draghen / daer toe seer groot / by de vier spaanen lauck. Aldaer wast oock superlijck veel Malbassje / de wijn-stocken upt Candia aldaer geboecht zynde. Aldaer wassen

oock op sommige plaetsen warte Dypben / seer goet / van binnen sonder eenige keernen.

Dit Eplandt geeft oock wilde Paulwen met hoopen / Item aen de Bergen wilde Dypnen / aldaer hebben oock int eerst wilde Dypben geweest in grooter menichte / de menschen so ongewone / dat sy haer vooz hen / als vooz ander wilde dieren / niet en ontsetten noch bladen / sy en waren oock niet gewoone gebangen te worden / waer by datmen se met de handen vinct / oft opt opperste van eenen stock een liise / knoope of slinger maecten / waer mede dat sy de Dypben by den hals batteden / ende van de boomen afstrooken.

Wilde Dypben mede hant gebangen.

Dit Eplandt is eenen Hof vol vruchtbare nuttelijcke boomen / rijk van vleesch / men vint in dit Eplant oock rype Dypben / in de Passie weecke ontrent Paeschen / daer in syn oock Cloosters der Barboeters oft Obserbanters Orden.

Van de thien Eylanden tot Canaria, ende haer wonderlijcke zeden, ende haer gewassen.

Van Medera by de drie hondert vende twintich mylen verze / stracks tegen het Westen / liggen de thien Eplanden Canarie / se ben zijnder bewoont / de drie ligghen woest / upt de seben zijnder vier van Christenen bewoont / de ander drie van Heydenen. Den vooz-vorst der Christenen is ghe-naemt Farzara den Coninck van Hispania onderwoopen.

De spys die de Christenen aldaer mogen hebben / is Gersten broet /

broot/ vleesch ende melcks ghe-
noech/ bysonder Septen vleesch.
Sp en hebben Wijn noch koozen/
anders van datmen daer byncht.

Het een van dese Eplanden is
40. oft 50. mylen van d' ander o-
ber zee/ ende liggen na den noer-
na malkanderen af/ van 't O-
sten tegen 't Westen. Sp hebben
wepnich bychten/ anders veel
goets dincks. Albaer is een me-
nichte van wilde Eselen/ byson-
der int Eplant Ferzo. Dese Ep-
landen heeten met namen/ het eer-
ste Lanzaroto/ het tweede For-
teventura/ het derde Grancha-
maria/ het vierde Teneriffe/ het
vijfde Giamera/ het sesste Palma/
het zevende Ferzo.

In dese Eplanden wast dat ko-
stelyck krypt Oysellon/ met welck
men kostelyck Violet-brywn verft
op wollen laken/ van daer byngt-
men oock dat goet leer/ Cozduaen
ghenaemt/ Item seer goede
Kiesen. De In-woonders van
dese vier boornaemste Eplan-
den heeten Canarij/ in spraken
also onderschepden/ dat d' een d'
ander wepnich verstaen kan.
Geen van dese Eplanden en heeft
eenige gemmerden plaetse/ maer
enckel Dozen in gheberchten/
maer sp hebben vaste Havens en-
de Door-gangen/ goet booz allen
noot ende aenloop/ also datmen se
niet eer/ dan met honger int lange
beooslogten en mochte. Het kleyn-
ste onder dese en heeft niet onder
de 't neghentich mylen wyjt ende
lanck omringht. Maer die drie
Eplanden/ in welke de Heyde-
nen woonen/ zijn grooter/ ende
veel bet beset. Canaria houdt in
haer by de acht dupsent menschen.

Teneriffe vermacht by de vijftich
dupsent menschen. Palma heeft
seer wepnich volcks/ maer sp en
zijn niet soo seer van menichte des
volcks/ als van wegen gelegent-
hepts der plaetse/ tegen de byan-
den so trotsich ende on-overwin-
nelijck/ datse niemant noch onder
de gehoorzaemheyt ende het Jock
der Christenen heeft moghen be-
dwingen.

Palma is een so hooch Eplant/
als men op Herden binden mach/
dat kanmen/ als 't hel ende klaer
weer is/ tot in de twee hondert
ende vijftich mylen weechs verze-
sien/ want den hoochsten spitse
van dit Eplandt is recht als een
Diamant/ ende byandt altydts/
den boorzgenaemde spitse is by de
tseftich Italiaensche mylen hooge.
Wie in dit Eplant de geweldich-
ste is/ die is haer Doft. Sp oozlo-
gen oock somtijts onder malcan-
deren/ haer wapenen zijn kroume
Kodden/ steenen ende Kolben/
sommige maken booz daer aen ee-
nen scherpen hoozen booz een pier/
daer mede vernoozden ende steer-
ken sp malkanderen/ sp en hebben
geen ander Wapenen/ gaen ge-
heel ende al naecht uptgenomen
sommige die haer met twee Cepts-
vellen bedecken/ een booz/ de an-
der achter af gehangen. Sp heb-
ben haer eygen daer toe gemaecte
salve/ daer sp haer mede smeren/
ende grobe hupden tegen die konde
gecrpgen/ hoe wel dattet van dese
wepnich albaer is/ want sp ster-
ken haer tegen het Zypden.

Sp en hebben geen wooninghe
noch hups met allen/ van gegra-
ven gaten ende hollen in de bergen.
Septen-melck ende vleesch/ Item

Hantboest
neemt al-
der Bzup-
den maech-
dom den
eersten
nacht.

Gersten bzoot is haer voetsel / sp hebben oock overbloet van sommige goede bzuchten / sonderlinge van Dypgen. Sp brenghen haer Haber in de Meerte ende Apzil in. Sp aenbidden menigerlep Ceecken des Hemels / sommige de Sonne / de ander de Mane / met haer eygen Ceremonien / waer as lange te seggen ware. Sp nemen soo veel bzoutwen als sp willen / evenwel en beslaept niemant zijn bzupdt / ten sp dat sp den eersten nacht te bozen by haren Dofst geslapen hebbe / die moet haer den maechdom nemen / dat is den bzupdegom ende oock der bzupt een groote eere. De Christenen uyt die vier Eplanden / overbalen dese drie dickmaels onbersiens by nachte / ende rooven haest sommige gebangen / daer mede op het Schip ende wech / die vercoopen sp namaels in Hispaniam oft elders / tot eenwiger dienstbaerheyt op der zee / maer ist dat men se daer over betrapt / so en dooden haer de Heydenen niet / maer nemen se gebangen / ende moeten haer Gepsten billen / steken / ende haer bleesch houwen / dat is een seer oneerlijck handt-werck by henlieden.

Als een nieuwe Dofst int Regiment treet / soo ist een gebzupck / dat hem altyts eenen den nieuwen Regent ter eeren ende triumphie / willich in den doot begeeft / dan treckt de gantsche Gemeente bzuppen in een dal / so staet den Waghals op eenen hooghen steplen Berch / ende bedryft daer op sommige bootsen ende woorden den Dofst ter eeren / met eerbiedender gebaren / ende stort hem selven int

dal / so dat hy in stucken valt. Namaels is den Dofst schuldich de bzijnde des verslozen veel goets te bewysen.

D'Inwoonders van dit Eplant zijn oock seer costelijcke goede Springers. Sp springen op de bergen gelijk de Gepthens ende Doerhens / barboets / van d' een Clippe tot d' ander / d' welck een wonder te aensien / ende schier ongelooflijck is. Oock woopen sp groote steenen schier waer heenen sp willen / soo crachtich dattet te verwonderen is. Sp hebben wonder groote sterckte / ende zijn in somma de alder-dadichste lieden tot werpen / springen / woestelen / &c. dat eenen in myn tegenwoordicheyt wilde met drie ander medden / als dat hy elcken twaelf Cronen geven wilde / ende dat hy der vooz hem oock twaelf hebben wilde / ende dat sp acht oft thien schyeden van hem staen souden / so wilde hyse al treffen oft geraken / ende niet enen missen / ende dat geenen van haer hem anders soude geraecken / dan in zijn hant / ende hy wilde die woopen altemael metter hant opvangen / maer niemandt en wilde met hem wedden.

Gelijck de onse somtijds gheschockierde kleederen dragen / also laten haer dese somtijds als sp pzoncken willen / aen het lijf verwen / met sap / groen / root ende geluwe / dat is by hen een welboegen.

Van de plaetse Capo Bianco, Arzin, ende Cori, drie onbewoonde Eylanden.

Beneden Canaria by de seben hondert ende 't sebentich mylen / ligt dat woest leech Eplandt Capo Bianco. By de bystich mylen onder wegen by Canaria licht Arzin / daer byliggen oock de drie ander Eplanden / Biancha / Garze ende Cozi genaemt.

Daer is oock een woest gheberchte Sarza genaemt / dat aen sommighe eynden overdweers / tot in de bystich oft 't seftich dach repfen te Peerde lanch is / allesins wit sandtachtich ende drooghe / oock beneden een drooch effen landt / ontrent dese Contrepe ist oock periculens te baren / men daert daer na het Dieplood in der hant / overmits des waters aen en toeloop.

Beneden Capo Bianco bet binnen in / by de ses dach-repfen / tegen Carmelio / licht een plaetse Hoden genaemt / van den Araben bewoont / dese dvincken melck van den hemelen / ende leven van dapen ende gerste / sy hebben oock seer kleyne koeppen ende gepten / by de onse te gelijken. Machomet is haren Christus ende Propheet. Sy gaen altydts in deser woestijne herwaerts ende ghinswaerts / ende repfen oock in het tweede Moorlandt / sy en blyven op geen plaetse. Sy voeren oock koper ende Silber upt Barbaria op hemelen / die sy planteyt hebben / na Canbuti ende ander plaetsen der Rozen / ende brengen derwaerts Gout ende ander ware. Dit zijn bypnelieden / sy dragen aent bloot een witte Cappe tot aen den navel / gelijk als in onse Landen de korte mantelen. De vrouwen dragen egnen witten

't sop int hay / de Mannen dragen tupten opt hooft / op Moorische maniere. Also zijn oock haer vrouwen gekleet / altemael sonder heinde / van den navel nederwaerts gheheel bloot ende barbaets. Daer vintmen menichte van leeuwen ende leoparden / ende strupffen / der welcker aert ick dickwils gegeten hebbe / sy zijn seer goet ende costelich.

Daerwaerts in dit Eplandt comen Jaerlijchs schepen van Portugael / ende handelen met dese Arabiers met peerden / die voeren sijn namaels in Moorlant / de welcke hen acht thien oft twaelf slaven / na dattet peert costelich is / weert is. Sy brengen oock daer in ynden laken / tot Granata in Portugael gemaect. Opt desen hoeck brengenmen alle Jaer by de dupsent slaven. Daer springhen de Portugalopsen altydts 's nachts upt op het lant / ende bespringen sommige dorpen ende visschers aldaer / wech voerende wat sy aencomen ende crpgen connen / bepdemans ende vrouwen / dat bedriven sy op veel plaetsen / van Capo Bianco / tot aent Rijk Senega.

Van het Rijk Senega ende Arzin, ende der selver Inwoonders, zeden, &c.

In het rijke tot Senega is een volck / Azenagi genaemt / meest bypnelieden / sy leven van Hirschgerste / dapen / ende hemels melck / 't zijn lieden van seer wepnich spysse. Sy vangen oock die van Portugael / ende vercoopense in het Moorlant / dat zijn hoochgeachte slaven. Dese dragen altydts eenen doeck

Den mont
ende neuse
den aers
geleken.

doeck om 't hooft gebonden / dat
gaet onder de ooghen ter halver
neuse / tot ober den mont af / sp
vergelijkenen den mont ende neu-
se / den aers ende billen / seggende
datter vuplicheyt upt den neuse /
ende boosen aessem upt den mondt
gaet / waer by men haer / als an-
der oneerlijche plaetsen / altijts be-
hoozt te bedecken / dese plaetsen en
laten sp nimmermeer sien / dan als
sp cten. Den rijcksten onder haer-
lieden is haren Bozt opghewor-
pen.

Het is een leugenachtich / leech /
diesachtich volck / ende so groo-
te verzaders / als menschen nimmers
gebinden mach. Sp hebben een te
samen geloopen swart gekrolt
haz / dat sineren sp daghelijchs
met visch traen / 't welck byster
stinct / dat is dan een groote
wel-boegelijchheyt ende balsen
reuck by henlieden.

Wette
vrouwen
met groote
lange
mammen
hooch ge-
acht.

Wette vrouwen / met langhe
groote mammen / zijn by haer
hooch gheacht. Wanneer die
maechden seventhiem oft achthien
Jaer oudt worden / soo breekt
men henlieden de bozt met eenen
slach / alsoo dat sp nederwaerts
hangen / sp trecken ende boegen
se in alle manieren na de lenghde.
Als sp onse zeplen aensiende wien-
den / sagen sp de schepen booz groo-
te vogelen met witte vleughelen
aen / die erghens van vreemde
plaetsen daerwaerts vlogen / so
geheel ongewoon waren sp doen
ter tijt de lieden ende Schipbaert.
Als wy dan om te rusten / som-
tijts de seplen streken / meynen sp
dat de vogelen waren neber geset-
ten / sommige dattet groote vis-
schen waren / die haer alsoo om

hoogelieten / sommighe meynen
dattet waren ghedochten / Fan-
tasmata ende bedoch / ende kre-
gen daer af grote vrese.

Als sp nu gewaer werden / dat
wy menschen waren / vzaechden
sp ons / wat dat booz een creaturpe
ware / die ons so behendich ende
trouwelijch droech / ende so gedul-
dich een so verzen reyle in klepnder
tijt voerde / meynende dat de
Schepen levende Creaturpen wa-
ren.

Deerthien dach-repsen van Can-
buti / licht een Eplandt Cagasa
ghenaemt / maer na Melli by de
dertich dach repsen / aldaer laden
de Arabers van Gambili ende A-
zanagi een groote somme souns /
dat voeren sp booz Canbuti nae
Melli / waer in een so onmensche-
lijken hitte is / ende alle voede-
ringe den dieren alsoo contrarie /
datter schier geen vier-daetich dier
in en is / ende geheel selden blijft /
of mensche al wel daer in brencht /
noek van den Arabiers selve / (de
hitte nochtans eensdeels gewoo-
ne) snerbender vele van der hitte
aldaer / gelijck oock tot Azanagi.

Dese Eplanden ligghen in den
Circkel des Zupden / daerom is
aldaer dach ende nacht altijt ghe-
lijck. Daer dzagen sp al haer wa-
re ende koopmanschap tot zijnder
bestender plaetse op 't hooft / want
daer geen hemel oft ander dier le-
den en kan. Het sout gebzupcken
sp wonderlijck / om het bloet te
verbersehen booz de hitte.

Wanneer nu een pegelijck koop-
man met sijn dienaers dat sout
heeft op sijn plaetse gebzagen / so
schut elchs Heeren gesin oft volck
het spne op eenen hoop / ende teec-
ke

Dach ende
nacht al-
tijts ge-
lijck.

kenent met syne merck / ende trecken dan een halve dach repse van daer / alsdan komen in haer afwesen een gheslacht van Wooren die niet en sprekken noch haer sien en laten / upt een Eplant aldaer / dese leggen so veel gouts neffens elcken hoop / als hen dunckt dat sy betaelt sijn / dan baren sy wech / ende laten bepde dat gout ende sout ligghe / op des verkoopers welbegagen / dan trecken de coopliden die halve dach repse herwaerts / behaecht hen den koop / soo nemen sy het gout / ende laten het soudt ligghe / en behaecht sy hen niet / soo laten sy 't bepdeliggen / ofte heffen haer sout op / ende laten haer gout ligghe.

Desen keur heeft den cooper oock / als hy wederomme coomt ende sijn gout by 't soudt vint / so mach hy daer meer toeleggen / op datter coop worde / oft sijn gout nemen / ende hem sijn sout ligghe laten. Op dese maniere hanteren sy met malcanderen / sonder eenige mondelijcke woorden / dat hebbe ick Alosius selve ervaren / ende oock eertijts van veel Arabische Coopliden gehoozt.

Van den Keyser van Melli, ende sommige Eylanden.

DEn Keyser van Melli liet eens de boozgenoemde stomme Wooren verwachten / ende als sy dat sout souden halen / liet hy op haer vallen / ende eenen van henlieden vangen / op dat hy doch haren aert / byentschap / geloobe ende oorsaecke haers swygens bebonde ende ondersochte / met desen sprackmen in menigerlep sprake /

maer hy en wilde niet een woort andtwoorden / noch oock eenich teecken geben / als oft hy niet een woort en verstonde / ende hy sterf in den vierden dach. Waer by desen Keyser al noch eenen twijffel heeft ende onversekert is / oft den gebangenen also hertnechich ende verhart / niet en heeft willen spreken / ofte om zijns geloofs wille niet en heeft ghedozft / ofte off sy geheel sprackeloos / niet spreken en konden / het welck naer de ghe-daente des monts wel moghelijk is / want de onderste lippe hangt hen ontrent een spame lanck booz de kinne neder / ghenoech bloetroot / met groote tanden / ende een klepne opperlippe / dat tantbleesch is oock bloetverwich.

Slechts om den eenigen gebangenen ende ghestorven broeders wille / bleben sy drie Jaer upt dat sy geen sout meer en haelden / ende oock geen goudt meer en ledden / dies de Coopliden een groot naedeel / ende den Coninck eenen grooten routwe creech.

In dit Eplant der grauwe lieden / oock in het Eplant Arzin en slaet men geen Munte / maer in al haer Coophandelen tupschen ende mangelen sy waer om waer / althijt twee dingen om een / na gelegentheyt der saken.

Op sommighe plaetsen in Arabia ghebruyckten in de stede der Munte / klepne witte steenhens / die men booztijts van Benedien na het Oosten gebracht heeft / deselve vercooptmen na het gewichte / van die van Barbaria ghe-naemt een Mittigal / d'welck eenen Ducaet weecht ende cost / oft daer ontrent.

Cee

Het

Coopliden
den hant
en sonder
sprecken.

Het volck dat daer in dese woestijne woont / en is niet eenderlep gesint noch gemaniert.

De Vrouwen zijn eensbeels grau van lippe / ende zijn gekleet op de Moosche maniere / van boom-wolke. Sommighe dragen Mantelkens sonder hemden / gelijk boven voormaels aengeroert is.

Daer Ruyterpe is meest op der Moosen maniere.

En regent op dese plaetsen niet meer dan drie Maenden int Jaer / namelijk de Oogst-maent / September ende October. Gemeenlyck ober drie oft vier Jaren openbaert daer een groote menich te Sprinch-hanen / die vliegen so dick in de locht / dat sy den Sonnen-schijn ophouden / so lange tot sy voor by vliegen. Sulchs siemen by de twaelf mylen weechs oft verder / het welke te sien wonderlijck / ende schier ongelooflijck is / maer is soo waer / dat ick 't met mynen oogen gesien hebbe / ende waer dese nederballen / daer verderben sy 't altemael / soo datter niet onverteert en blijft. Waert dat sy alle Jaer in sulcher maten quamen / soo en mocht al daer niemant wonen.

Somtijts vallen sy in de zee met eenen stozin / ende alsoe de zee uytwoypt / maecten sy een sulck gheslanck / datter gemeenlyck een pe-silentie uyt volcht.

Van swarte ende grauwe Mooren, ende haer vruchtbaer ende onvruchtbaer Landen.

Van Capo Bianco / tot aen de Ribiére Rio de Senega / die de

swarte Moosen van de grauwe van Azanagi / ende haer vruchtbaer ende onvruchtbaer Landt schept / is drie hondert ende tachtentich Italiaensche mylen.

Au dese Ribiére is somtijds by eender mylen bree / ende loopt alles uppen aen ende af / so dat sy tot in de 't seftich mylen bree wort / daeromme 't quaet en boben maten periculus daer op te baren oft te Schepen is. Ende het dunckt my doch een seer wonderlijck dinc te zijn / datter ober dese ybde der Ribiére / een gheheel goet ende groen vruchtbaer lantschap is / vol boomen ende vruchten / met seer groote / swarte welgeformeerde lieden beset / ende dattet nochtans ober de ander ybde der Ribiére / klepne grauwe lieden zijn / ende een onvruchtbaer drooch lant. Sommige seggen dese Ribiére sy eenen arm van der Ribiére Nilo / die dat geheel Moosenlant bevochticht / gelijckerwijs als den Nilus Egypten.

Van dat Coninckrijk Senega, ende Capo-verde, van baren Coninck, zeden, leven, ende des selfs wyven.

Senega is dat onderste ende eerste Coninckrijk in het neder Ethiopia / een seer leeg Landt / ober die Ribiére tot aen Capo-verde ist by de vier hondert Italiaensche mylen / d'welck dat hoogste lant is in deser gelegentheyt. In dit lant zijn veel klepne Dorsten / maer den Hoofst-Dorst ende Coninck wort van dese gekozen / van Edelen geslachte / ende blijft so lange Coninck / so lange als

als het den Dozzen behaechlijck is / dickwils sterckt hem den Coninck / ende beschudt hem met vzeemder hulpe / nochtans staet hy althijts gelijck den Soldaen tot Babilonien in sozge / afgeset oft verdruben te worden / van zijn eygen Lant-volck / want geenen en isser bevesticht.

Desen Coninck en heeft in al zijn Lant geen stadt / maer Dozzen met stropen hupsen. Dit Coninckrijck en is niet groot / ten heeft niet over de twee hondert Italiaensche mylen om hem begrepen / oft een weynich voorder.

Desen Coninck en heeft noch Renten noch Schattingen / ende anders niet / dan wat hem de Heeren van desen Lande upt byper wille-keur toevoegen / op dat sy hem vereren ende te vziende houden. Maer sy en schencken hem noch gout noch silver / maer alderlepe Krozen ende Bleesch / also sy 't hebben / oock moes ende krupt / in sulcker voegen behelpt hy hem. Synen besten tribuys / ontfanch ende incomen is de rooverye der slaven / in den ontdooch ende aenstoot zijns landts / van dese verhauteert hy der sommige in ander Landen / om alderlepe nootdrift / sommige moeten bouwen ende arbeiden / op synen gront ende possessie.

Sijn ende zijns lants gelobe is Nachomets. Dien Coninck heeft althijt over de dertich echte vrouwen / der welker een pegelijck so veel hebben mach / alst hem gelust / ende als hy weest te onderhouden. Nu de Coninck en heeft zijn wyven niet by malkanderen / maer hier ende daersittende in zijn lant /

nu sesse nu thien in een bleck / hy en ooc hout op geen bysonder plaetse Hof / maer treckt van d een tot d ander / ende als hy tot eene koomt / soo koomt haer toe / dat sy hem ende zijn Hof-gesin / van haer Incomen / Renten / ende Chijnsen / onderhoude / want elcke Coninginne heeft haer eygen Possessie / Slaven / Delt / ende vrouwen / staet bysonder / oock haer ghetal vees / banden Koninck overgegeven / dat laten de Koninginnen saepen / het veer wachten / &c. Als hy nu s' morgens opstaet heeft elck van synen wyven / die in dit bleck woonen / toebereydt / drie oft vier gherichten van vleesch ende visch / soo dat alsoo dickmaels tot veertich gherichten toe van de slaven den Coninck toegefonten worden / daer mede wil elck haer liefde ende gunste tegen hem aenwysen / ende tot haer in te trecken aenporren. Zijn volck leeft in geduerenden honger / dat en eet hem nimmermeer sadt. Also leeft dese Koninck sonder voorszorghe der Herberge ende spijse / hy heeft een goede menichte kinderen / die erben alle ghelijck / en alsser eene bevrucht is / soo en beslaept hyse niet meer / tot dat sy van 't kinde verlost is. Op die maniere leven oock ander Heeren int lant / den man is in aldermaniere der hups-sorghe by ende ontslaghen / dese behoorde altemael den vrouwen toe / die beschickent met den slaven / ende richten alle saecken upt / bysonder der grooter Heeren vrouwen.

Van den gelove, zeden ende kleedinghe der Mooren.

Der selver ghelobe is / alsoo
ghesepdt is / Machomet's
fantasie / eventwel seggen sp / als
sp onse dappere subtylheidt in al-
le dingen sien ende erbaren / oock
ons vermoghen ende vernuftighe
aenslagghen / ende onse sterchte /
dattet is een teeken van groo-
ter liefde Godts tegen ons / ende
dat onse Wet Gode behaghen
moet / maer sp en houden dies
niet te min dat haere Wet
oock upt Godt is / ende verho-
pen eben so wel salich te worden
als wp. Sp en draghen niet dan
een geptf-vel om de schamelhept
van ghebaente als eenen voor-
schoot oft boeck / de rijcke draghen
boom-wollen hemden / niet op die
knye / maer wijt / ende de mouwen
tot aen de ellebogen / sommige zijn
boven geheel ende al naecht / ende
bloot / ende draghen alleen een wit
kleet booz / gelijk als eenen schoz-
te / van den gozdel tot op de voe-
ten / die kuyghen veel ploepen /
want een somtijds dertich oft
beertich spannen wijt is / sp heb-
den achter gelijk eenen steert / sp
draechden ons / oft wp opt een
sulcken schoonen kleet gesien had-
den / want dat is een bozsten kleet
ende cieraet by haer. Haer vrou-
wen ende maechden gaen al naecht
boven den gozdel : van den gozdel
af gozden sp een slaepplaecken om
haer / gelijk een schozte / dat repet
beneden tot op de enkelen / ende
bepde mans ende vrouwen gaen
alkemael verbaets / op 't hooft en
draghen sp oock niet van de tupten /
die sp van haer hapt maken. De
mans doen veel vrouwen arbept /
als spinnen / wasschen / &c. De
grootste conde dooz 't Jaer by

henlieden en is niet so groot als in
Italia in den April. Dit volck is
geheel slecht ende ongeschicht in
die dingen / die sp niet in gebueren-
der oeffeninge en hebben. Het zijn
lieden van veel woorden / ghe-
spraecksaem ende vriendelijck / sp
sien de uptlanders geerne. Op een
nacht oft maeltijt / twee ofte drie /
geben sp den vrenden herberge en-
de spysse / sonder eenige betalinge /
het zijn swerte / maer supberlijcke
lieden / ende wasschen haer / nae
uptwopsinge haers geloofs / dick
maels 's daechs / &c.

Van den Lande ende rijcke
Gambra , ende van haer wapen
ende oorlogen.

Dese Mooren zijn een man-
lijck / hertich volck / sp streyden
sonder alle Harnas met blooten
spye teghen haer gebueren / oft
sontijts met malcanderen / sp dra-
gen slechts eenen ronden schilt / die
wozpen sp het geschut booz / ende
voeren seer doodelijcke Oorlogen /
sp schieten met slitschen / die heb-
ben ptere zincken oft stralen / Item
clepne spieskens / gelijk de schacht-
kens by ons / daer mede doen sp
malcanderen groote schade / haer
wapenen die sp op de lendenen om-
gozt draghen zijn ghelijck als een-
nen Crommen halben Turckschen
Sabel.

Sp laten haer selven eer ver-
moorden / liever dan dat sp bluch-
tich worden. Sp en ontferten haer
niet van de doot / ende wagen 't
dooz ende dapper ghelijck het vee /
dat van geen ander leven en weet.

Van

Van den lande Budomel, zijn Vorsten, Wyven, Zeden, Hofghesin, Onderdanen, &c. costelijcke goede swemmers ende ander wonderwerckers.

DEN Dorst van dit Eplandt Budomel is opzecht ende rebelijck in alle zijn handeligen / betalingen / ende belostenissen / den welcken oock wel te betrouwen is / bysonder teghen byzende lieden / den welcken ick Aposius alle mijn ware op gelove toe stelde / ende te coopen gaf / van welcken ick ten vollen betaelt / ende van wien my oock veel goets wederbaren is.

Zijn wooninge was by de derdhalff hondert mylen van mynen optganch upt den schepe / met welcken ick thyns ter Herbergen trock. Hy schonck my onderwegen een Woorime / twaelf Jaer oudt / seer schoone / dat sy my soude in mijn camer dienen / d'welck ick te goede aennam / ende gaf my hondert slaven / om mijn Coopmanschap ende ander dingen / tot dat ick na mijn goet vermogen betaelt wert.

In dit Eplant zijn sulcke onge-loobelijcke swemmers / dat sy dooz alle baren ende stroomen / daer verpichel in is / bootschap loopen / ende swemmen / gelijk onse Borden te Lande. Hy swommender twee om mijn groot Schip / dat een goede imple van den Oever lag / met Drieven gins ende weer / alleen om twee manile banten / van de welcke een / en grootken weert was / ende sprongen int water / t'welck met grooten Tempeeste aen

de Berck-houten sloech / ende arbepte met grooter moepte dooz de Fortupne: alsoo / dat den eenen daer aen verlaechde / ende ick my haerder vertwijffelt hadde / ende wel in eender upze niet gesien / doe boeren sy wederom op / den eenen keerde te rugge den anderen arbepte daer dooz ende leverden my mynen Drief / ende quam met een antwoorde wederomme / dries ick my niet genoegh verwonderen en mochte.

Du van die Dorsten / dese en zijn niet rijk van costelijcke schatten ofte van gelde / want aldaer geen gelt ofte Munte en is / oft oock uptgegeven en wort / sy en hebben oock geene sloten noch Steden / maer enckel Dorpen met stropen huysen // Dee ende Lants-neringe / het welcke sijn Slaven bouwen / maer hy heeft een seer boven masten gehoozsaem volck. Hy en hout oock op geen seker plaetse Hof / maer gelijk den Coninck tot Senega ende Capa-verde / een kleyn wyle tijts dooz desen aengeroert / daert ende reys hy van d' een zijnder wyben (der welcker hy herwaerts ende ginswaerts met menichte heeft) tot d' ander / die onderhout hem ende al zijn Hofghesin / also lange als hy daer blijft. Een pegghelijcke zijnder wyben heeft bys Dienst-maechden / tot de selve mach den voozgendeiden Kieper oock ingaen / so't hem gelust / hy heeft oock sommigen negen wijs by malsanderen in een Hof / dat is rontsom omsthanst / met groote gebelde Boomen / ende omtuynt met sommighe lupcken sonder poorten / tot den upt ende inganch / t'zijn seer geel wyben.

E e e 3 Den

Wonders-
lijcke
Swom-
mers,

Den Coninck en schaemde hem niet met bede te braghen / oft ick niet maken en konde / dat hy veel-der Vrouwen Man zijn mochte / ende zyne wyben alle genoeg- demple dat de Christenen veel con- den.

Sp zijn seer groote jaloers- ende en betrouwen oock hare eyghen soonen niet over hare Vrouwen.

Altijds wachten ontrent twee hondert Doozen op desen Coninck. Men moet dach ende nacht dooz seken Hoben ende wachten / al eer men tot desen Coninck kommen can / die altemael met Schanssen / tynnen ende afschutselen ghe- maect zijn / ende in elck Hof lept volck / de beste altijts op 't boozste ende naeste by hem / en dat slechtste volck licht in dat bytenste Hof / zynen Eedelboom / Ampt- lieden ende andere Heeren in dat bin- nenste.

In elck Hof is eenen grooten boom / waer onder sy in de schadu- weliggen.

De Christenen betrouwt hy beter dan zijn eygen volck / die mogen / als sy daer comen / by tot aen de poorte des Conincks gaen / dies zijn eyghen volck geen macht en heeft / sonder straffe te leyden.

De Priesters van Zanagi / die hen haer Wet leeren / hebben dieg ooc macht / maer anders niemant.

Als pemant van zijn volck tot- ten Coninck wil / so moet hy (het sy wie 't wil / oock uyt zijn ghe- brynden) naecht ende geheel ende al bloot / uytgenomen de bzoek- ofte vooschoot omme de schamel- heyt / op de knien tot hem krup- pen / ende het aengesicht op der

Werden neygen / altijdt sant ofte aschen op hem-selven werpende / tot dat hy op drie ofte vier schy- den na booz hem coomt / dan doet hy recht als oft hy hem niet en hoorde / ende spreekt te wyleer- gens met eenen anderen / ten laet- sien / so geeft hy hem een suetlyk aensien / ende geeft hem antwooz- de met twee woorden / ja oft neen / ende bewijst in somma alfulcke grabitept / als oft hy Godt selbe ware.

Desen ootmoet / sorghe ende vzeese zijnder onderdanen coomt daer by / dat hyse om een seer kleyn Exces ofte sepl laet bangen / ende eenen zijn wijf ende hint vercoopt / d' welke sy met grooter gehoos- saemheyt verhoeden. Hy en laet hem oock niet meer dan twee up- ren in den gantschen dach sien / 's morgens een / ende des abonts eene / d' andere bzengt hy alleen dooz / oft met zijn wyben.

Van den Gelove, Vruchten,

Coren, ende zeden des Budo- mels, Item drie wonderlijke eygenscapen eender olie, van groote adderen oft slangen, ende der selyer besweerders.

Het gelove van desen Coninck Hmet alle syn Rijck / is van Machomet / soecht dat in de beschryvingen van Turcken. Ick aenbeerde hare Papen / aengae- de het Ghelooft / inde tegen- woordicheydt des Coninck / als soo dat icks tot toozn be- weechde / dies den Dofsi loech en septe / dat ons gelove goet was / de wyle dat ons Godt soo veel goets

goets dede / so veel rijckdommen
en sulcken vermist gaf. Maer dies
niet te min seide hy / dat sy lieden
noch een goet oprecht gelobe had-
den / ende dat hen Godt haer goe-
de dagen spaerde tot hier namaels
de wyle sy nu niet (tegen ons te
rekenen) en hadden / ende dat wy
Christenen het Paradijs hier had-
den ende besaten / hy meinde / het
soude hem hier namaels omme-
keren / ende dat ons Godt hadde
gegeven in dese werelt / verhoop-
te hy / dat soude hen Godt vergel-
den in d' ander werelt / op dese ma-
niere sprack hy met my / ende der
Christenen ghelobe ende wesen be-
haechde hem oock seer wel. Wy
hielt hem / so geseyt is / in alle ma-
nieren / gelijk den Coninck van
Senega / hier boven aengewesen.
Dit gebzuyck hebben alle Doxten
ende Mooren / dat hen haer we-
ben een getal gerechten / van kost
ende spysse daghelijcks toestellen.
Speten oock opter aerden in ee-
nen rinck gelijk de Turcken / daer
af elders / ende eten dickmaels
des daechs / maer weynich.

Genich Mooren oft Wijn en
wast in sijn gheheel Landt niet /
want het veel te heet is. Ten re-
gent aldaer in neghen Maenden
tijds niet / alleen den October /
Januario ende Jaech - maent
sontijts / maer tweederley Hirsch /
roode Bonen ende Faselen / ende
dit sapsen sy in Julio / ende mae-
pent daer na terstont in de Maent
van September / alsoo dat den
Jaep - tijt ende Goght / in drie
Maenden vol - eynt wort. Varen
dranch is water / Welck oft Wijn
van Palm boomen gemaect / die
dese bochticheyt ende dit sap van

hem geeft / desen boom is gemeyn
in desen Lande / sy settender vaten
onder als den boom loopt. Ten
van dese boomen geeft in eenen
dach ende nacht / twee tamelijcke
Contwoorzen vol / het is eenen goe-
den dranch / hy maect oock vro-
lijck ende droncken / hy is eerst
soet als Medde / ende wort van da-
ge te dage scherper / ende wort /
hoe het hem langer distilleert / hoe
beter.

Van desen dranch hebben sy een
tamelijcken noordrust / sonderlin-
ge de principaelste. Dese Boo-
men staen int velt / voor alle man-
gemeyn / eventwel hebben de rijcke
beter de moeyte meer op te van-
gen / ende den Coninck heeft oock
sommige verbannen Bomen / van
de welcke niemant pet opvanghen
en dert.

Item sy hebben een Olie / die al-
daer wast / die heeft eenen reuck
als een Viole / ende smaect in den
mont als boom - olie / sy verft ende
geelt de spysse ghelijck sassaen.
Groote ongeduprige ende men-
gerley Slangen ende adderen zijn
der in dese plaetse.

De sommige zijn sennich / ende
de sommige niet. Die Adderen
zijn twee schreden lanck ende
langer / sonder voeten / maer de
Slangen hebben bepde vleugelen
ende voeten. Men vint aldaer
oock noch een geslachte van Adde-
ren / die een Gepte onderscheurt
ver slinden. Hier zijn oock groote
witte Mieren / de welcke upt haer-
der natuyzen de voorszghenoemde
Adderen sommige ghesupsen mae-
ken / het aertrijck mer den muplen
uptgrabende / van binnen ghe-
maect ende geschapen ghelijck de
bach.

backobens / ende die hupfen staen also daer / gelijk een schoon dozp / somtijds hondert oft anderhalf hondert op een plaetse. Dese boozgenoemde Mozen zijn oock seer groote Coobenaers / met de boozghenaemde Dieren / die sy bannen also sy willen.

Men vint oock tot Senega in dit Moozlandt menigerlep dieren / de hoepen zijn meest al swert oft wit / oft met dese berwen geschokiert. Leeuwen / Leoparden / Wolven / Kiebocken ende Hasen / vintmen aldaer in grooter menichte.

Daer vintmen oock by hoopen (gelijk by ons de wilde Swijnen) wilde Elephanten / in haer geselschap henen gaende. Haren aert ende ghedaente vint ghy elders. In dese contrepe zijn oock Ziraffen ende Papegapen in groter menichte / die doen de Mozen grote schade aen den Hirsch / waer by sy haer seer na jagghen / sy zijn van menigerlep berwen / groen / grau / geluwe / oft van dese berwen ghesprinkelt / van de selve bracht icker over de anderhalf hondert met my in Hispaniam / ende gaf eenen om een ducaet. Item / dit Landtschap heeft oock vreemde Gansen / van menigerlep berwen. Den Papegay bewaert zijne nest wonderlijck booz de Adderen / ende hanght hem meesterlijck aen eenen swachen tack / die den adder niet dragen en kan. Sy sagen my booz een Zeewonder / ende befasteden mijn handen / freeckenste oock met speeksel / oft ick van natuppe also wit / oft also geberft ware / d'welck een groot wonder gaf. Het is een siecht volck van generinge ende kleept in

Pape-
gaeps
nest.

ge in dit Landt. De peerden zijn in hooger weerden by haer / sy geven somtijts om een peert 9. tot inde twaelf slaven / want al haer hanteringe / so gesept is / is waer om waer / sy en gebuycken geen Munte met allen. Sy beduyben oock groote Cooberpe metten peerden.

Van de vrolijkheyt der wy-
nen in desen lande, met singen
springen, snarenspel, en te van
de Rijken Gambia en de Capo-
verde.

Dit vrouwen volck in dit landt is genoegelijck ende vrolijck / het singht / danst ende springht / nochtans niet dan by nacht als de Maene schijnt. Sy verwonderden haer van veel dingen in mijn schip / meynende dattet een groot dier was / dat ons alsoo droech / die schiet gaten sagghen sy booz 't schips oogen aen / daer 't booz waerts sach / waer 't henen wilde / 't gaf hen oock wonder / dat wy ons op der zee also lange booz alle landen upwaechden. Ick liet haer eenen scheut upt eenderbus sen hoozen / doen waren sy schier van ydele gestorven en lijfloods geworden / Ick liet hen mynen Schipper eens speelen op een Boztugalopse Sackpype / met laken ende frangien van alderlep berwen bedeckt / doen meyniden sy dattet een levendich dier was dat also song / als ick sepde dattet een instrument was van handen gemaecht / ende dat icks hen opgeblasen in de hant gaf / doen seiden sy dat dit een Hemelsch dinc was / seiden oock dat wy groo-

groote Toobenaers waren / ende dattet sonder des Duppels ghebrachte niet en konde toegaen / dat wy sulche dingen te wege brachten / ende dat wy somtijts veel daghen seiden / ende geen aertrijcken saghen : sy saghen oock een heerse barnen in ons schip / dies sy haer ontfetteden / want sy van anders geen licht en weten / dan van het barnende byer / ende der Sonne ende Maene / ende oft sy wel Byen hebben / so en weten sy nochtans dat was (d'welck sy wech werpen) niet te gebuycken / maer supghen alleen den honich daer upt / dies gaf ick hen verstant / ende maechte haer sommige heerssen / dies sy haer altemael verwonderden / ende seiden / dat wy Christenen alle dinc wisten. Sy hebben alleenlyck twee ongeschickte Instrumenten / te weten / een groote Crommel / ende een Deeke met twee Snaren / daer op raspelen sy een Doersche melodye.

Van het Eylandt Capo-verde ende Gambia, ende drie andere, oock van der selver Inwoonderen zeden.

Capo-verde leydt oock in den Rijcke Senega / ontrent veeltych Italiaensche mynen van de boozgemelde plaetse / waer in ick upstheeyte / daer ist dat gheheel jaer dooz groen ende Somer. De boomen en laten daer nimmermeer geen bladt ballen / ober't gheheel jaer / ten sy datter te bozen een ander upgeschoten sy / ende dat het jonck het oudt navolge.

Dit volck en is niet onderwozen den Coninck van Senega / sy

en willen oock geen Doyst onder haer leyden / op dat sy hen niet haer wijf ende kinderen om een pegelijcke oorsake en neme / ende booz slaven vercoope / gelijck de Doysten in Moerlandt ober al te doen plegen. Dese menschen en hebben gelijck geen Doysten / also oock geen gelobe noch Wet. Sy schieten niet gesentijnde ppen / met welcke als sy eenen sleens bloeyende maken / so moet sy sterben. Geen doyst en heefse oock noch mogen buygen onder sijn gehoosamenheyt / hoe wel dattet dien van Senega dickmaels versocht heeft. Het woonen tweederley volcken in dit Eylant oft Lant.

Dat Lant Gambia ligt oock bet neerwaerts in't Moerlandt / onderwegen Capo-verde. De Inwoonders bekennen al eenen Godt / ende zijn nochtans int gelobe verstroopt. Sommige Machometisten / sommighe Afgodisten.

Die Mooren reysen verze/nochtans in haer landen. Haer maniere is meest gelijck der Mooren tot Senega : Mepphatten / Kattedalghen / daer men de Zibeto afmaecht / zijn ghemeyn by haer. Item veel Rijns / dies veel by hen wast. Speten oock Honts vleesch. Elephanten zijn genieyn by haer / van de welke eenen tant twaelf spannen lanch is / ende eenen voert drie spannen breed / ick schickte eenen in Hispaniam na den Doyst tot een present. Dit Lant geeft oock seer groote Bledernuppen. Item / een dier Tabulo genaemt / t heeft een groot Corpus gelijck een hoe / maer leeghe voeten / gekloben klauwen / een hooft als een

Honts-
vleesch ge-
eten.

FFFF peert

peert / het heeft twee groote tanden twee spannen lanch / recht opwaerts staende / als van een Swijn.

Op de hondert Italiaensche mylen onder Gambia / leydt een Landt ende Eplandt Casamansa genaemt / dat heeft zijn eygen Dozsten op Moosche maniere / het binnenwaerts ist altyts heeter / ende altyts onberstandiger / also datse onse Mooszen niet meer verduptschen en connen / ende malcanderen niet verstaen en mochten / op dit pas en waechden wy ons niet verder / ende voeren te rugge in Portuzael.

Een ander Schip-vaert Heer

Peters van Syncia, eens Drosfaerts van Lisboa, na Calicut, wat hem gemoet heeft, ende wat sy onderwegen voor vreemde Landen gevonden hebben.

Als wy tot Lisboa in den name Gods / om nieuwe Eplanden te binden upt boeren / soo bonden wy / ober sommige hondert Mylen / twee groote bewoonde Eplanden / ende in d' een van de selve klommen wy upt te lande / ende bonden aldaer der lieden ongewoone Mooszen / die onse Mooszen ende verduptschers gaantsch niet verstaen en konden / die woonden in ellendige stropen hupsen / wy bonden in sommige hupshens Eplaren / daer op eens menschen beelt / het welcke haven Afgodt was / dien sy eerden ende aanbadden.

Doen wy malkanderen niet verstaen en konden / so trocken wy

haest weder af / ende seplden noch by de vijftich mylen voorbet / ende bonden een Landt / van haren Dozst / Besegbe genaemt. Bet voort quamen wy op een plaetse / die gaven wy den naem Capodeberga / gelegen by de hondert ende veertich Italiaensche mylen van de voorszgelde plaetse / het zijn schoone plaetsen / met verreschnende groete boomen doozplant. Op de tachtentich Italiaensche mylen bet voorts bonden wy de alderhoochste plaetse / die onse Schip-lieden opt gesien hadden / vol schoonder groene Boomen / Somers ende 's Winters / die gaven wy den naem Sagres / daer inne woonen meer byzupne dan swerte Afgodisten / die daer aanbadden beeldenissen van hondt / geschapen als een mensche / sy zijn geheel ende al naect / dan om de schamelhepdt dzaghen sy eenen schoot van schozssen ende basten van boomen.

Sy en hebben geen wapen met allen / want sy van geen pser en weten. Sy leven van Rijst ende van Honich. Item van boonen / faseien / sy hebben oock goet kroepen ende Gepten-bleesch / maer niet veel.

Ontrent ses oft acht mylen van daer / liggen twee Eplanden niet seer groot / maer woest. Ontrent dese gelegentheyt dzagen de Inwoonders de oozen vol Jutweelen van goude / oock aen de neuse / bejde mans ende vrouwen. Sommighe vrouwen van desen lande hebben gaten in des lippen van natuyre. Bet voorts bonden wy een Riviere ende plaetse ober veertich mylen / die gaven wy den name

S. Vincentij. Daer na by hijftich
mplen weechs bonden wy een
groen Riviere / ten eynde aen dese
groene Riviere / ober twee hondert
ende vier Italiaensche mplen /
vintmen een schoon Eplant ende
Lant / dat hieten wy om zijns
lusts wille in onser spraecke / dat
Drolijk Eplandt / althdys met
groene Boomen verciert / ober
acht mplen voorts / vintmen drie
klepne Eplanden onbewoont / die
heeten wy de wilde Eplanden.

Voogder upthwaerts vintmen
een root Lant ende Water / dat
wy het roode aertrijck noemden.
Ontrent dese Contrepe is de Zee
seer stozwigh / om den aen ende af
loops wille. Daer aen stoot een
kleyn Eplant / dat wy om de beel-
heyt der Segullen willen daer on-
trent / het Eplant van den Stoe-
len noemden / maer ober dit Ep-
lant is oock een groote plaetse / die
wy den naem Sint Annam ga-
ben / daeromme dat sy op Sint
Annen dach gebonden was / ober
tseventich mplen bonden wy oock
een Riviere / die benoemden wy
de Palm-Riviere / van der beel-
heyt der Palmen / die aen dien Oe-
ver staen. Daer na ober tseben-
tich mplen vintmen de plaetse der
Rivieren / want aldaer en sietmen
niet van menigerley Rivierkens /
waer mede dat landt bevochticht
is.

Daer na vier-en-twintich mple-
len vintmen een plaetse aen eenen
Berch gelegen / die wy de plaetse
des Berchs noemden. Wy deses
mplen van daer licht de plaetse
Coztese / daer sagen wy veel byers
op de boomen ende opter aerden
by nachte / als sy onse Schip sien

de wierden / in verwonderinghe
der nieuwer dingen : ober seshien
mplen is een groot wout met veel
boomen / die stootten tot aen de zee /
daer rontsomme waren Mooren /
die dochten ons wel toegerust te
zijn / met sommigeme skees / scharpe
stockskens / daer aen een pserken /
ich en weet niet oft het hare Wy-
len ofte Lancien zijn / doen sagen
wy oock noch twee Dartsen van
leer gemaect. Van dese Mooren
vingen wy eenen / ende voerden
hem met ons in Portugael.

Ontrent deser gelegentheyt o-
penbaerde ons oock den groot-
sten / verschickelijcken Visch / die
onse schiplieden ende wy opt ghe-
sien hadden / die ginck tegen ons
Schip henen / met groot ruy-
schen / supsen ende baren / ende
maecte groot geruchte in der zee /
ende verhief sonderlijcs sijn grouwe-
lijck hooft / so dat wy in somma
also daer af verschickten / dat wy
onse seplen wepnden / ende hem upt-
ten wege weken / ende hem ver-
der dan in eender myle weechs
noch sagen / dien achteden wy al
van der grote als onse grote Ga-
lepen / oft hooft-schepen te zijn /
hy hadde een wonderlijke vreem-
de gedaente met veel blenghelen /
d' welck sijn blommen / bederen oft
vinnen mogen geweest zijn.

Als wy nu by de dupsent ende
acht hondert lege nieuwe landen
beseplen / gints waerts het nieu-
we Landt dat wy gebonden had-
den / dat noemdenmen Capo de
Bona Speranza / dat is de plaetse
der goeder hope / so voezen wy
ten eynde van deser plaetse / by de
ses hondert lege / daer vonden wy
een grote Riviere / ende een groot

Dooz vol Moozen/ aen welcker Goutrijcke Tibiere sp Gout son- der getal vonden/ ende van het selfe ons een goede somme be- loofden/ so wy eene Maent tijts by haer bleven. Maer wy seplden nu al boozder/ by de drie hondert ende bystich leghe/ ende vonden eene seer groote Stadt/ Melinde ghenaeint/ met muppen vast ghe- bout/ ende met halve Moozen be- woont/ die noch wit noch swart zijn/ gelijk de Indianers. Maer vonden wy seer schoone stee- ne hupen op de Moozische manie- re gebout/ daer klommen wy upt te lande.

Den Coninck van deser Stadt die was een Mooz/ ende dese en sach ons niet ongeerne/ ende gaf ons eenen geleptman toe/ die kon- de Italiaensche/ van deser Stadt elders.

Daer na seplden wy over den stroom op eender zyde/ by de seiven hondert lege/ ende quamen aen de Stadt Calicut/ die sonder den rechten wech om te varen/ van Lisibona leyt drie dupsent ende acht hondert lege/ een lege is vier Italiaensche mylen/ ende dat maecht 15. dupsent ende 200. I- taliaensche mylen/ ende so veel wederom na hups. Die reyse en machmen op 't alderminste onder de 15. oft 16. maenden niet vol- bzengen. Wy voeren van Lisibona upt den 9. dach van de Hop- maent/ Anno 1497. ende quamen wederom 't hups den 20. dach Hopmaent/ int Jaer 1499. so dat wy twee gantsche Jaren uptble- ven.

Wat Calicut is goede gerech- ticheydt/ ende een Borgerlycke

Policie/ so wie eenen met valscher Ware ofte anderelysten bedriecht/ die verliest al syn koopmanschap/ wie pemant steecht oft ontrijft die is terstont ghespit. Nu van den lande ende der Stadt Calicut/ oock van haer gebzupken/ handelinge ende geloven/ &c. Elders in dit derde deel.

Van de Zee-vaert Petri A- liaris, des oppersten Hooft- mans des Conincks van Por- tugael, ende wat hy op syn vaert vreemts ende wonder- lijcks gesien ende ghevonden heeft, van Landen ende lie- den.

A Anno bystichien hondert/ schick- ate den Coninck van Portu- gael/ Emanuel genaemt/ upt den boozgenoeinden Hooftman/ om byeen de dingen te erbaren/ ende nieuwe Landen ende lieden te vin- den: oock om nieuwe Coopman- schap te dzypen. Op den negen- sten dach van Meerte in het booz- schreven Jaer/ voer de boozghe- melde Schip-vaert wech/ ende seplden alsoo in den Meerte dooz het Eplandt Canariam/ den twee- en-twintichste dach Martij dooz dat Eplandt Capo-verde. Daer na op den twee-en-twintich dach April/ saghen wy van verze een landtschap/ tot dat seplden wy/ ende vonden aldaer een volckerlyck Eplandt/ met grauwe lieden/ ge- heel ende al naecht ende bloot/ ge- lijk als sy gebozen zijn/ sonder ee- nige schaemte.

Dese oft sy ons wel dooz wooz- den noch teerchenen verstaen en kon- den/

Calicut
hoe wylt
van Lis-
ibona ghe-
legen.

den / ebenwel als sy onsen goeden
wille gewaer wierden / bewezen sy
ons veel vrientschaps met dans-
sen / diensten / singen / ende van
blyschap te springen / sy hielpen
ons hout ende soet water na het
schip dragen / ende begonnen met
ons te hoopen ende te mangelen /
ende gaben ons hare Bzen om
Wellen / ende Caerten-bladen /
ende hadden veel tijtkortinge met
ons / ende wy met haer / drie im-
pen van den Oeder waren haer
wooningen / derwaerts sommige
van den onsen met haer ginghen /
buiten oft mangelden aldaer me-
nigerlep verwen van Pappagali-
ende een woort / die Agname ge-
naemt is (het welck het groot is /
dat dese Arabiers eeten) vooz-
bellen / lappen van laecken ende
kaerten-bladeren. Het zijn wel-
ghesichte lieben van lyve / met
langen hapyre ende baerden. Haer
oog-schelen ende wijn-brauwen
zijn van veelderlep verwen bestre-
ken / gelyck als een Beelt. Haer
onderste lippen zijn vol gaten /
daer inne dragen de sommige ee-
nen blauwen steen hangende / som-
mige een been als eenen naghel /
sommige eenen groenen steen / al-
so oock de vrouwen / haer huyzen
zijn van hout gemaect / van tac-
ken der boomen bedeckt. Sy heb-
ben seer groote huyzen / die zijn
met Boomwollen Netten afghe-
deylt / so datter tot in de dertich
oft veertich wooninghen in een
huyze zijn / ende een pegelyck haer
eygen vyer-stede / als een groote
Tente. Daer en vonden noch en
sagen wy geen Iyser / noch eenich
ander metael / dat hout houwen
oft snyden sy met steen. Daer zijn

sommighe Papegaepen van der
groote eender himmen. Daer zijn
oock menigerlep ander vogghelen /
uyt welcker bederen sy haer hoe-
den maken. Dit Landtschap is
seer groot / oberbloedigh van veel
goede boomen / vruchten / vis-
schen / harten / Agnames / ende
Boom-wollen. In dese plaetsen
en sagghen wy geen levende dier /
uytgenomen Vogghelen ende Vis-
schen / van de welke wy daer ee-
nen sagen also groot / als een I-
taliaensche voedryck wijn-bat /
maer ront als een wentel-asse /
welcken den Disschers hadden
gevangen / sy hadde oogen als
een Swijn / klepne oogen ende geen
tanden / maer oogen eender ellen
lanck / een half elle bree / eenen
steert een elle lanck ende bree / sy
hadde een huyt als een Swijn /
eens bingers dicke. Op dese
plaetse maecten wy een houten
Crups / ende verlieten aldaer twee
Mannen / die ter doot veroor-
deelt waren / ende uyt genade uyt
den Lande versonden wierden.

Dit volck bewees hem / als oft
het medelpden met haer hadde /
ende troostese met teekenen / als
sy haer qualijck gebaerden / ende
achter ons moesten blyben. Nu
van daer scheepten wy den elfsten
dach Mey des vooz-jaers / strack
op Bonasperantza toe / van deser
zee verder dan twaelf hondert le-
ge gelegen / daer verscheen ons een
Comet / tegen den lande Arabia /
thien nachten na malcanderen.

Den vier-en-twintichsten dach
Mey / vielder eenen so snellen wint
aen / die ons onversiens overra-
ste / dat de seplen dweers aen de
Wastboomen quamen / ende in

enen oogten blick gingender vier Schepen onder/ met alle het volck/ doen verschickten de andere seben Schepen/ soo dat wy recht als vertwiffelt/ haer leven alreede in de schansse hadden gegeven/ ende haer tot sterben overgegeven/ ende de Zee begon haer in alsulcker voegen te verheffen ende te rasen/ dat ons dochte dat wy tot boven aen den Hemel seplben/ terstondt daer na wiert hem den wint liggende ende veranderende/ noch en doersten wy de Zepelen geensing den wint geben noch toebetrouwen. Also quamen wy in desen storm van malkander/ elck Schip schier eenen bysonderen wech/ ende voeren twintich dagen sonder eenige Zepelen.

Van den Coninck tot Melinde, Zaffele ende Chilloa.

Op den seftienden dach Julij/ wierden wy dat Lant van Arabien siende/ wy seplben oock na dat Coninckrijck Melinde/ daer ghemoeten ons twee Mooren Scheepen/ die sprongen van grote hese upt de Schepen in de Zee/ ende wierpen oock veel Goudts (dat sy van het Gout berck werck van Zaffale na Melinde wilden voeren) in de Zee/ op dat het ons niet te deele en worde. Alsoo namen wy de schepen ende wat daer inne was/ het verdoncken oock sommige personen int uptswemen/ bysonder wijsen personen.

Doen deden wy haer vraghen/ van waer sy geleyt waren/ ende wie sy waren/ doe antwoorde haeren Hoofstman/ dat sy een Moor

was/ een Oom des Coninckis tot Melinde/ ende hoe dat dese twee Schepen met Gout ende volck geladen waren gheweest/ ende hoe dat hem sijn wijs ende soon verdoncken waren/ in der uptvlucht: doen verschickten wy seer/ de wyle dat den Coninck van Melinde onsen goeden vrient was/ so beschickten wy hem sijn Schepen weder/ ende al dat wy daer inne gebonden hadden/ met groote eerbiedinge/ sy vzaechden ons/ oft wy niet eenen Coobenaer by ons en hadden/ die dat Gout upt der zee beswoer: Doen antwoorden wy/ ten betaemt den Christenen niet met dese dinghen om te gaen/ alsoo quamen wy in korte dagen na Zaffale. Op den twintichsten dach Julij/ quamen wy tot een kleyn Epland/ met kleyn lieden/ maer met groote rijcke Cooplieden beset/ den Coninck tot Chilloa toebehoorende. Daer rusteden wy/ ende namen eenen gelepts-man en seplben van daer stracks na Chilloa/ op den ses-en-twintichsten dach Julij. Aldaer vonden wy veel Eplanden des beooghenoemden Coninckis/ daer quamen wy met ses seplen/ d' ander en wierden niet meer gebonden/ aldaer ist vol Gouts/ Ambra/ Silvers/ Balssem ende Peerlen. Dat volck gaet gekleet in seer goeden boom-wollen lijn-wart ende zyde/ het zyn swarte lieden.

Den Coninck aldaer die liet ons haest geleyde toefeggen/ ende wy quamen met onsen Hoofstman ter spake/ hoe dat sy wilden met malkanderen cooplaen met alderlepe gadinghen ende soorten van goe.

goederen / dies waren wy wel te
vreden.

's Moogens beroude den Co-
ninck / ende en wilde ons noch sien
noch hoozen / hy gaf booz als dat
wy bedriegers ende lantloopers
waren / also scheepten wy met vze-
den wederom wech / wandt sy
sterkten haerlieden seer / moghe-
lijk besorgende / dat wy het booz-
schyben Eplant in nemen wilden.

Men desen stroom ligghen veel
Eplanden ende een groote stadt /
Mombaza genaemt / die heeft een
n Mooz tot eenen Coninck.

Op den tweeden dach van
Dagst-maent in 't dickmaels ver-
telde Jaer-getal / quamen wy tot
Melinde / doe hadde den Coninck
een groot welbehagen van onser
toeroemse / en liet ons ontfangen
dooz twee achtbare ende seer eer-
lijke Moozen / die Arabische spra-
ke condon / hy schickte ons oock
veel Castrons / Hinnen / Ganzen /
Limoenen / Citroenen / soo goet
als men se in de Werelt mocht ge-
binden / de welke onse kranchen
tot grooter laessenisse ende hulpe
quamen. 't Sanderdaechs leber-
de den Hoofman den boozgemel-
den Coninck tot Melinde / de
Drieven ende de geschencken des
Conincks van Portugael / die o-
ber de dupsent Ducaten weert wa-
ren / die nam hy met grooten
danck ende wedergeedinghe aen /
ende gelepe ons tot op Calicut
toe. Van dit Coninckryck / zijn
volck ende gelove hebt ghy boven
int lange gehoort.

Van de Roode ende Persi-
aensche zee, ende van som-

mige Eylanden, aldermeest
van Calicut, haren Coninck,
volck ende coopmanschap.

Van Melinde op Calicut toe /
seplden wy booz een volckrij-
ke groote Stadt Nagadasio ge-
naemt / boozder uptwaerts sagen
wy een schoone machtige Stadt
wel bemuurt in een Eplant. Van
daer op Mecha toe / quamen wy
op de Roode zee / daer ontrent
licht dat Hups Mecha / Dinte
Katherinen Berch / derwaerts
bringtmen van Aleppo ende Ale-
xandria Edel ghesenteen op
Prommedarisen / dat is een ge-
slachte der hemelen / daer af waer
veel te seggen / waert dat daer el-
ders niet af gesept en ware.

So men nu ter zyden den stroom
over vaert / daer is de Persische
zee / aen welcke veel groote Lan-
den ende machtighe Coninckrij-
ken liggen / boven int lange ver-
telt / eertijds den Soldaen van
Babylonien; maer nu een goet
deel den Turck toebehoozende.
Al daer licht een machtich Eplant
Agremus / den Coninck tot Gul-
sal toebehoozende / die haren han-
del hebben in Indiam / met Peer-
den / die sy tot hoogen gelde quijt
worden.

Nu ober de Persiaensche zee /
licht dat Coninckryck Cambaia /
een soo vruchtbaeren Landt / als
men in de Werelt soude moghen
binden / met koken / haver / rys /
was / supcher / boom-wolle / ende
den alderbesten Bierooch. Onder
desen Afgodischen volcke zijn gro-
te Coopliden / die eensdeels in In-
diam / eensdeels in Indiam
handelen / ende na Calicut / daer
lig-

liggen oock groote Landen ende Coninckrijcken der Moozen / ende dat overmachtich Coninckrijck Calicut.

Also seplden wy voortaan / dat wy den twe-en-twintichsten dach van Oogst-maent int jaer M. ende vijf hondert Indien siende wierden / d' welck in den tijcke Goga lach / ende quamen bet voortz tot een Plant Agradida / eens Moozen. Desen wech trecken de Moozen van Mecha / na Calicut / daer laeden wy hout ende soet water. Hondert ende 't seventich lege van daer sepldt Calicut / aldaer wy quamen op den dertihenden dach Septembzis / daer namen wy gelepde / ende wierden van den Coninck seer vriendelijck ontfanghen / die oock een groot wel behagen van onse toecomste hadde. Daer lieten wy alle ons gesehut af gaen / waer af sp een groot verschrieken hadden.

Van de machticheit ende heerlijckheyt des Conincks tot Calicut en kan niemant ten vollen geseggen / het is altemael van Gout / Silver ende Edel gesteente doorszicht / wat hy aen ende om hem heeft / de oozen / voeten / gordel al vol Gouts ende alderlep Edel gesteente / so dat hy glinstert als der Sonne-schijn. Alle vaten / setels / bedde-gewaet is van Gout / Silver ende Gulden laken. Niemand en dert tot op drie schreden na tot hem komen / oock niemant upt spnen Edelboom / jae vader noch broeder niet / niemant en dert hem aenroepen / ende al watmen hem geeft dat repchtmen hem op eenen tack van eenen Boom. Wie met hem spreekt : moet syn

hooft nederwaerts zincken / ende met der hant daer op grijpen / ende met afgeweynden ooggen met hem spreken. Als desen Coninck upt rijdt / so draechtmen ober hem een Hemel-decksel / dan gaen voort aen de booch-schutters / by hem ende neffens hem spnen Edelboom ende Hof-gesin met bloote Suerden ende Dartsen. Als desen voortsejden Coninck oft Coninghinne sterft so verbanden sye met Byziliën-hout : Den Coninck heeft syn Wyven met syn Priesteren / (de welke na den Coninck de opperste ende Dorsten int landt zijn / voort alle den Edelboom gemeyn / ende althits Priesters ontrent syn Wyven / die haers in den noot plegen / ende den Coninck syn stede bewaren / ja een Priester moet voort den Coninck den eersten nacht (als den Coninck Wuyloft hout) byslapen / ende den Coninck ter eeren de Wuyt oft Coninghinne de Maechdelijckheyt nemen. Daer af hier doozen.

De Inwoonders van desen Lande / gunnen oock haer magen ende goede vrienden by haer vrouwen te slapen / ende eeren malcanderen niet de wyven upt vriendeschap. De vrouwen gaen geheel ende al bloot / gelijk de mans ende den Coninck / uptgenomen om de schamelheyt met eenen doorszoot van loof / bederen / oft boom-wolven doech bedeckt. Het is een seer onkupsch volck / ende beginnen als sp acht jaren out syn dat vrouwelijck ampt te dypen / het laet haest deslozen / want waer 't dat sy Maechden bleven / so en souden sp geenen man krepghen. Sy en eten geen Broodt noch Vlesch /

Bleefsch / dan tot vzeemde tyden
upt toelatinge der Priesteren / en-
de en dvincken geen Wijn / en eten
ook geenen Disch / alleen Rijst /
Boter / melck / alderlep frucht en-
de Supper. Sy wasschen haer
dickmaels des daechs / schier na
Hebdenische zeden. Den Coninck
heeft tot in de vijftien hondert
Wpben aen 't Hof / tot alderlep-
arbept / aldermeest ter Heerlijck-
hept.

Du tot Calicut bintmen Coop-
lieden van menigerlep soorten / lan-
den ende kleedingen van Cambe-
pa / Chappo / Alexandria / Pers-
ia / Arabia / Mecha / upt Turc-
ken / van Babylon / die vze-
den haer Coopmanschap / met me-
nigerlep soorten van Coopman-
schappe / als Gout / Silber / Peer-
len ende Edel ghesceente / van al-
derlep soorten / specerpe / gewor-
tel / Muskeliaet / Ambra / Lig-
num Aloe / Bieslij / Kubarba-
ram / Wierooch / Nagelen / Ka-
neel / Muskaet-nooten ende Fo-
lien / Gingber / Peper / Saffraen /
Benfui / laeca / Papegapen / Ele-
phanten / Gummi / Sindael wit
ende root / Cappers / Spica / O-
pij / Alupn / Cozael / van welck
sommich aldaer wast / sommich
aldaer gebrecht wort. Item Ma-
rabalani / Camarindi / Cassia-fi-
stula. Dese Wroozen zijn so mach-
tich ende rijk / dat sy niet alleen
den voozganch tot Calicut heb-
ben: maer den gantschen Stadt
recht als te gebieden hebben. In
dit gheberchte woont een groot
machtich Coninck / Paramaga
genaemt / een Afgodist / die altyt
by de twee hondert oft drie hon-
dert wpben hout / diemen alte-

mael / als hy sterft / t' samen met
hem verbrant. Diesgelycks laten
haer oock alle wpben des Lants
na haerder mannen afganch met
eender groote solemmitept hooch-
feestelijck verbranden / met sin-
renspel / ende sy dansen tot haer e-
gen graf / dat vol vperis is / daer
in spinct sy met vzeuchden (ge-
lyck boden diesgelycks ghehoort
is) dan gieten de vrienden Olie
ende boter toe / op dat sy dies te
eer verbrande. In dit lant heb-
ben sy de Elephanten also gemees-
stert / ende totten Crijch ende alle
dinghen ghewent / dat hem geen
dinck en gebreect / dan de sprake
alle dinck verstaen sy ghelyck de
menschen. In October ende No-
vember varen deser lieden schepen /
dan ist by hen lieden Sumer. In
de Winter-maent varen de sche-
pen van Mecha met Specerpe be-
laden van Calicut wech op Bida
(dat is een Haven op Mecha)
van daer na Chairo in Alexandria.

Van de plaetsen, Eylanden
ende Steden, van welcker de
Specerye ghebracht wort na
Calicut.

VAn Calicut 50. Lege vooz-
der uptwaerts / wast den Pe-
per tot Rozumekel. Caneel oft
Zimmet komt van Zailou twee
hondert 't seftich duysche mylen
voozder van Calicut gelegen / ende
en wast nergghens elders. De
krupnagelen komen van Melu-
cha / vooz by Calicut uptwaerts
gelegen 700. ende 40. Duysche
mylen. Den Gengber wast tot
Calicut / ende men brencht hem
oock vart Camono / 12. mylen
Gggg van

van Calicut ghelegen / van daer komt oock Cardomomum. Van Melucha 700. ende 40. Duysche mpen verder gelegen / komen de Muskaet-noten ende Folien. Den Balsen komt van Lego / achter Calicut vyf hondert mpen gelegen.

Die groote Peeleen komen van Brurso / het is naerder dan Calicut seuen hondert Duysche mpen. Spicanarde ende Mirabolani voertmen van Cambapa / 600. Leghe naerder gelegghen / van Calicut.

Cassia Pistula wast tot Calicut. Item Camarindiende Zitwan.

Wierooch komt van Seer / 't is naerder dan Calicut 800. duysche mpen.

Mirza wast tot Farticho / 't is naerder seuen hondert duysche mpen.

Lignum Aloe / Reubarbarum / Saffraen / Galgaen / komen van Kintj / 't is voozder dan Calicut 2000. duysche mpen.

Den langhen Peper wast tot Samother.

Bentzul komt van Zana / verder dan Calicut 700. mpen.

Tacca komt van Samatoze / vooz by Calicut 400. Lege.

Besili-hout komt van Cana-jaar / 't is verder 500. Duysche mpen.

Opium komt van Ade / 700. leghe oft Duysche mpen naerder gelegen.

Van alle dese plaetsen / waer en hoe dese Specerpen / altemael wassen / hebben wy boven verma-
men int lange.

De Scheep-vaert des Conincks van Castilia, door Christophorum Columbum, alias Dauber genaemt, Anno 1492. volbracht, ende van de landen, Lieden ende Eylanden, die hy gevonden heeft, aldermeest van Zoanna ende Spagnola, ende haer wesen, Zeden ende Eygenschappen.

Anno veertghien hondert ende Atmeec-en-tnegentich seplde desen Columbus wel toegernst van Hispania (npt bebel des Coninck aldaer) wech / den eersten dach September / vooz dat Eplandt Gades / op de Eplanden Fortunate toe / de welcke heden by den Spaigniaerts genaemt zyn Canarie / oft de geluckige Eplanden / in der zee Oceano twaelf hondert mpen gelegen / der welcker 4. een Duysche mple maken. Daer vonden sy zoet water ende vergnickten haer. Van daer seplde hy 33. dagen ende nachten na malcanderen tegghen het Westen / dat hy noyt geen Verrijck en sach. Daer na wert hem in 't opperste van de Meerse eenen blick eens Lants: derwaerts richteden sy haer seplan / ende vonden ses Eplanden / onder welke de twee van een onghoorde groote waren / d' eene is genaemt Spagnola / d' ander Zoanna / daer voozden wy Pachtegalen in December / beyde tot ongewoonlijcher tijt ende in ongewoonlijcken lande / ende vonden geheel groote Rivieren / ende seplden also aen den stroom der Eplanden over de 800. mpen / ende

Nachte-
galen sin-
gen in De-
cember.

en bonden geen teekken van eenich eynde: also dat wy meyniden dat het een vast lant was / ja de gantsche Werelt / ende geensins geen Eplandt: ende namen also vooz om wederom te rugge te varen.

Als wy nu dat Schip geweynt hadden tegen het Oosten / so wierden wy aensiende / het Eplandt Spagnola hem tegen het Noorden streckende / doen brack ons onse Schip op een drijf-zant / daer wy aengebaren waren / also dat wy in de kleyn Grabelen klimmen moesten / ende te lande keeren / also haest als ons nu dat volck deses Eplandts siende wert / soo bloot het in de alderdickste Boscchen / niet anders dan dat wilt / de onse volchden haer op de hieken na / ende grepen een Vrouw / die leyden sy tot het schip / kleeven haer / ende gaben haer van onse spysse ende Wijn te drincken / ende lieten se weder gaen.

Als sy nu wederom totten haren quam / ende hen onse byzondere lychhepdt te verstaen gaf / doen quamen sy altesamen geloopen aen de Zee met grooter verwonderinge / ende meyniden / dat wy waren een volck van den Hemel gesonden / sy sprongen int water / ende brachten met hen Gout / ende vermangelden dat om Glasen / bellen / Caillouen / &c.

Wie hen een stuck van eenen Spiegel gaf / oft eenen hofen Riesel / dien gaben sy Goudt daer vooz. Wy bekenden haer tekenen ende gebaren dat sy eenen Coninck onder haer hadden / vooz welcken als onsen goeden naem luyt daer werdt / ende dat wy upt klimmen te lande / wierden wy

van hem eerlijck ontfangen / ende de inwoonders van dit Eplandt namen ons lieflijck aen / in haer byzentschap / ende wat sy van ons sagen / dat deden sy ons na / gelijck de Ipen. Als wy vooz een Cruys knielden / oft int Schip dat We Maria luyden / dat deden sy ons altemael na.

Als sy oock gewaer wierden / dat ons Schip gebroken was / scheepten sy op haer Scheepkens totten selven schepe / ende voerden beyde ons volck ende goeden te Lande / met sulcker vriendtschap ende liefde / dat het wonderlijck te seggen is.

Sy en hebben geen pfer met allen / haer Schepen zijn uptgehoit met eenen scherpen herden steen / van eenen stucke ende Boom gemaecht.

Voorts so gebuyckt dit Volck in de stede des hoots wortelen / in der groote ende forme als de lange rapen / sy zijn wat soetachtich als de Castanien by ons / die noemen sy Ages /

Het Gout is by hen lieden in sommiger maten geacht / sy dragent hangende in de ooren ende neusen. Sy en handelen oock niet geenderley Coopmanschap / also wy oock aen haer teekenen vernamen / so was het een volck vooz hem selfs / tot welck niemant en hanteerde / ende sy oock aen eenighe vreemde plaetsen niet upt er quamen. Dat Goudt bonden sy in een zant van sommighe Rivieren / die van de alderhooghste bergen spruyten ende loopen / gelijck wy selve dier gelijcke sanden bonden met Goudt vermengt.

Wy en sagen oock in dit Eplandt
Gggg 2 geen

geensins geen vier-boetich dier/
danziederlep Conuen oft Cuni-
culos / een groote menichte van
seer grooter Slangen / die sy eten
ende sypfen sonder schade.

Daer saghen wy oock witte
Gansen met roode hoofden/
Eyndt voghelen / Cortelbupben/
Eynden / Papegaepen groen en-
de gelume / sommighe hadden een
roode borst ende crups / der wel-
ker wy by de 't seftich met ons
wech voerden van menigherlep
vermen / d' welck een aenwysen
gaf / dat dit Eylant van den aer-
de des lants India is.

Masticks / Woe / Boom-wol-
le / is by haer gemeen / welke sy
niet en weten te gebruycken / sy
gaen geheel ende al naecht. Oock
was albaer Kaneel ende Bengber/
Item rooden Peper / die wy met
ons wech voerden.

Dat was een nieuwe onge-
hoorde Werelt / daer liet Colum-
bus by den voorszgemelden Co-
ninck acht-en-dertich mannen
van synen volcke / die erbaren sou-
den de eygenschap van desen lan-
de / oock op dat sy haer spraecke
leerden / op dat wy met hen han-
teren mochten / tot op zijn weder-
baert. Wy maecten metten Co-
ninck vereeninge ende verbonte-
nisse / den Coninck liepen de tra-
nen ober de oogen van blipschap /
dat dese acht-en-dertich mannen
souden by hem blyben / ende nam-
se in zijn armen / om te aenwysen
zynen goeden wille ende vrient-
schap.

Alsoo seiden wy wech / ende
voerden met ons thien mannen
upt dit Eylant in Hispanien.

Alsoo haest als hy nu 't hups

quam / liet den Coninck desen Co-
lumbum opentlick sitten vooz-
hemlieden / d' welck de eerste ende
upterste eere by hen is / ende noem-
den hem een wonderaer der zee O-
ceani. Haest liet hy seventghien
groote schepen bereyden / ende
twaelf hondert mannen van al-
derlep hantwercken / sy voerden
oock met hen Peerden / Roepen /
Swynen / ende beelderlep dieren
van beyder geslachten. Oock al-
derlep Salade / Moes ende zaet /
Rozen / Rijs / Gerst / Wijn-plan-
ten / ende alderlep geslachten van
buchtbaer boomen / in wille dit
buchtbaer Eylant te besetten en-
de te bezaeyen.

Item alderlep werck-Instru-
menten tot alderlep noodduft en-
de hantwerck / doen voeren wech
veel degelijke mannen / veel van
des Conincks Hofgesin / upt ey-
gen wille om nieuwe ongehoorde /
ja een nieuwe Werelt te sien ende
te bewoonen / anno 1493. den eer-
sten dach Septembrys met geluc-
higen winde / ende den eersten dach
Octobrys quamen wy in de vooz-
gemelde Eylanden Fortunate oft
Canarie.

Nu van Canaria voer de vooz-
gemelde Columbus met syn volck
een-en-twintich dagen op der zee
dat hy geen lant en sach / maer hy
hielt hem meer tegen den Zuyden
wint ter slinkerhant / want d' eer-
ste vaert (doen hy Spagnolam
bant) neyde hy hem op de rechte
handt tegen het Noorden: Doen
quam hy in de Eylanden Caniba-
li / schier tegen ober het Eylants
Spagnola. Wy seiden in dese
een-en-twintich dagen met goe-
den wint ons bedunckens 820.

Dupt

Duysche mynen van Canaria.

Van het Eylant Canibali,
van haer Zeden, wesen ende
gebruycken; ende hoe sy de
lieden koken ende eten.

Des Kerf-
tijts dach
ende nacht
gelijck.

In Decender oft Kerstmis-
Maent / is in het Eylant Ca-
nibali / dach ende nacht ghelijck /
ende dan trecken de Vogelen te ne-
ste met groot gesanck / sommige
hebben in dese Maent al reede
jongen uptgebræpt. Item in dit
Eylant vonden wy veel Wyben /
een van de welcke sommijts tot in
de dertich Wypsen hadde / op een
breemde maniere gebout / te lan-
ge te vertellen. Sy aenbidden den
Hemel ende de Planeten.

Als sy ons siende wierden / kro-
pen sy in de bosschen / daer von-
den wy dertich Personen / knech-
ten ende Vrouwen / die sy opgeset
hadden / om te mesten / op dat sy bet
wierden / ende goet te eten / die vlo-
den tot ons. In haer hupsen en
vonden wy niet van Schotelen
dan steenen Baten van alderley
forme / ende in de keucken men-
schen vleesch in den roock han-
gende / ende in de Potten sieden /
tamen met Papegapen / Eyn-
den ende Gansen / wy vonden
oock hier ende daer veel menschen
gebeente / Herffen schalen / gelij-
men by ons de halfhoofden eet /
ende de ghebeenten den honden
voorzwoopt. De arm beenen be-
houden sy tot spitsen aen haer pp-
len / die sy daer af maken / (want
sy en hebben gheen Mer) oock
vonden wy een versck hoeft van
enen jonghen knecht aen eenen
balck hange / die was nieuwelijck

Canibali/
menschen
eiers.

geslagen geworpen / ende dat bloet
duypte noch daer uyt. Daer zijn
seer grote Papegapen / root van
Upbe met gespenckelde blagelen /
van de grootte gelijck de Fasani /
der selver zijnder alle Bosschen
vol / de welcke sy te eten geben /
daer na eten sy de selve

Wy sependen die dertich Persoo-
nen met groot geschenck tot haer /
maer sy en mochtense niet behou-
ten tot ons te komen. Doen bra-
ken wy alhaer schepen / want sy
het Eylant Spagnola grooten o-
verlast doen / gelijck de Leeuwen
oft Eygherdieren / om d' ander
menschen te rooven.

De Jonge knechten die sy van-
gen stipden sy / gelijck de Hamels /
op dat sy dies te eer bet worden
om te dooden.

Maer als sy eenen man bangen /
die niet meer toe en neemt / so dao-
den sy hem alsoo hy is / eten het
lichaem / handen ende voeten :
oock het gedermte also versck op /
Het hoeft ende een deel van het
lichaem dat souden sy / ende han-
gen t op tot eenen tijt lanck / maer
als sy vrouwen bangen / die en ee-
ten sy niet / maer houdense / niet an-
ders dan wy de himen om de Ey-
ren wille / op dat sy souden kinde-
ren dragen / ende als sy out wor-
den / so gebruycken syse voor Sla-
ven.

Vrouwen
als himen
gehou-
wen.

De Spagnolers en hebben te-
gen dit volck geen ander geweer
dan de blucht / ende zijn desen
bloet-dorstigen volck veel te slecht
ende weerloos. Der selver tijen /
kryghen deser hondert. Dese
mensch-dieren aenbidden Sonne
ende Mane / meer en konden wy
niet erbaren uyt kortheyt des
tijts

tijs / ende by gebreke der verduytschers. Met dien heerden wy onse seplen na Spagnola / om ons gesellen te soecken / ende lieten ter rechter ende linker hant veel Eplanden liggen.

Van het Eylandt Spagnola breeder bescheyt, ende van een Eylant met Vrouwen beset.

Als wy nu van dit menschen Aerende Eplant wech schepten / na Spagnola toe / soo verscheen ons tegen 't Doorden een groot Eplant / doen seiden die gene / die wy van die Canibali verlost hadden / oock dese die wy met ons upt het Eplant Spagnola hadden ghevoert / dattet Marinina hiet / ende met enkel vrouwen beset was / de welke haer des Jaers / op eenen sekeren tijt met de Canibals vermengghden / ende als se sonen baerden : dat syse dan haer vaders seiden / zijn 't dochters so behouden syse ende voeden se op : als yemant tot haer komt : so blieden sy in groote putten ende holen onder der aerden / sy generen haer van de vruchten / die van selfs wassen / wilmen se dan overweligen / soo weren sy haer Duyvelijck met Pplen / waer mede sy dapper zijn om haer te beschuden. Wy hadden noch by de vijftich Italiaensche mylen tot daer. Also voeren wy dooz by een ander met veel volchs beset / overbloedich met alle dingen tot nootduyft des menschen levens / die gaven sy den naem Donferzata / die verlost waren van de Canibali / diesgelychs seiden de Spag-

Eplant
met vrou-
wen

noers dat de Cambalianers somtijts duyfent mylen weechs uptvoeren om Menschen te rooven. Daer na sagen wy wederom een ront Eplandt sonder namen / dit gaf ick Columbus den naem : Maria Rotunda. Een ander doozder uptwaerts / noemde ick S. Marten. Ende ober 150. Italiaensche mylen vonden wy wederom een / dat gaven wy den naem S. Maria Antiqua. Dit zijn al wonder schoon ende vruchtbaer Eplanden.

Naer dit altemael / als wy also op der zee ommevreefden / vonden wy seer veel Eplanden / ende sonderlinge vier hondert Italiaensche mylen van daer vonden wy een merckelijck groot Eplandt / d'welck van den inwoonders : Nipap genaemt was. Doen seiden wy dertich van onsen mannen te lande / om de gelegentheit van dit Eplant te besien. Daer vonden sy vier Canibali met vier vrouwen klagghelijck gebonden / ende gelieten haer / als oft sy hulpe begeerden / die ontfosten wy / doen (los zijnde) ontlepent sy / doen verwachten de onse wat daer opt werden wilde / ende wie die gebangenenen halen soude. Doen quam daer terstont een Barcha met acht mannen ende acht vrouwen. Dese besproonghen wy / die weerden haer also treffelijck / bysonder de Vrouwen datter eenen van den onsen doozeshooten ende eenen totter doot gewont wert / wy maecten met gewelt tot haer / ende verbrjoncken dat schip / doen schoten sy al effen seer also swemmende. Dat Regiment was der vrouwen / van de welke een onder

der haer Coninginne was / noch-
tans overzompelde wyse ten laet-
sten / ende vingense al / daer onder
was der Coninginnen soon. De-
se stelden haer altemael gelijck ge-
vangen Leentwen / sp woelden en-
de bylden / dat haer stemme ende
gelaet verschickelijck was te sien
endete hooren.

Als wy nu also om voeren / nu
na het Zuiden / nu tegen 't We-
sten / quamen wy op een wyde zee
die was vol van menigerley Ep-
landen sonder getal / de onse tel-
dender op een plaetse ses-en-beer-
tich van de welke haer sommige
aptoogde wit-berwich sommige
violet berwich / sommige metael-
berwich te sijn / als oft haer ber-
gen enkel Metael oft Edel ghe-
seenten waren wy besochden op
dese blake ende onmenselijke
wyde der zee / dat onse schepen er-
gens aen eender Clippe oft Rootse
mochten aen gaen / ende lieten die
Eplanden op dit pas onbesien lig-
ged / ebenwel voerender onse Gra-
beelen wat naerder toe / ende tel-
dender so gesept is : ses-en-beer-
tich. Doorts aen vonden wy een
Eplant Buchema genaemt / met
veel volck beset / die hadden Bou-
lant / ende byuchtbaer Hertrijck.
De inwoonders van dit Eplant
zijn doot-vpanden der Canibalis
also dat als de Canibali tot haer
schepen om haer te berooven / ende
datse de inwoonders somtijts o-
verballen / so eten syse upt wake/
die nochtans andersins geen men-
schen bleef en eten. Dese en heb-
ben geen schepen / ende en varen
oock nergens henen / maer de Ca-
nibali overballen se somtijts / dat
altemael vernamen wy waerach-

tich zijnde / dooz het verduptschen
van die upt het Eplant Spagnola.
Nu alle dese Eplanden hebben
eenen eenighen Coninck / doen
sprongen ons in deser nacht twee
jongers ende twee vrouwen in der
zee / die wy tot Canibali verlost
hadden / die behoorden albaer
t' huys.

Ten laetsten quamen wy we-
derom in 't Eplandt Spagnola
hier hondert Lege van de Cani-
balis gelegen / ende vonden aufe
acht-en-dertich Mannen die wy
albaer ghelaten hadden / al doot
van den Coninck verslagen / dies
hy nochtans geen berwijt en wil-
de hebben / ende de schult op eenen
anderen Coninck trach / ende hem
beklagghende de onse vriendelijck
tot hen sinechte / diesgelijck oock
zyen soon. Wy brachten van de
thien mannen / die wy upt dit Ep-
landt geboert hadden drie weder-
om / d' ander waren upt verande-
ringe des lochts gestorven. Die
drie sprongen in de zee / ende ont-
quament ons / die verlosse vrou-
wen van de Canibalis sprongen
oock (upt verlepdinghe des Co-
nincks die met hen den onsen on-
verstandich sprack) in de zee / der
selver drie verzaften wy wederom/
d' ander vier swommen ontrent
drie Italiaensche nypen int Co-
ninckrijck Spagnola ende ont-
quament. Wy stelden oft jaechden
den Coninck veel-boudich na /
maer wy en mochten hem nergens
becomen / ende stieten op twee an-
der Coningen in dit Eplant / die
met haren Eldom goede kennisse
met ons maechten / ende in ons
schip sonder vrees ginghen / ende
ons oock in dit Eplandt omme-
lep-

lepden/ om bzeemde dingen te sien/
doen quamen wy aen eenen Gout-
voerenden stroom/ die in 't zant
hozen boert van louter Goudt/
een Loot twe drie/ tot in de ach-
thien Loot swaer. Van welke wy
den Coninck van Spagnien een
brachten/ d' welke menich man
gesien heeft.

Hoe dat de voorghemelde

Columbus tot Spagnola dick-
maels sommige Casteelen en-
de bevestinghen heeft laten
bouwen, ende veel ander won-
deren.

Nden voorszgemelden Colum-
bus begoft gewelbichlijck te
bouwen in dit Eplant aen eender
Haben/ ende eerstelijck een kere-
ke. Sommige meynen dat Spag-
nola het Eplant is/ dat int oude
Testament in de boecken der Co-
ningen Offira genaemt wort/ de
welcke 340. Italiaensche mylen
breet is. Maer haer lengde van
den Oosten totten Westen is 880.
Italiaensche mylen. Ende is van
gedaente als een bladt eens Ca-
stanien-Booms. Wy dooz sweef-
den een goet deel van dit Eplant/
altwaer wy doch bequamelijck
bouwen wilden/ ende versochten
veel abontuppen. Doch zaepden
wy menigerlep zaet/ als radys/
lattoutwe/ Salact/ Bozaghe/
Meloenen/ Cucumeri/ Houwoor-
den. Die bequamen al in seshien
dagen/ ende wierden in 36. da-
gen afgenomen/ rijp ende so wel
smakelijck/ als wpe opt daer
bupten gegeten hadden.

Dit Eplant heeft veel Rivieren

die Gout voeren/ der welcker ho-
zen ons sommige om bellen ge-
geven wierden/ twee Loot drie
Loot swaer lustich te aensien/ sup-
ber als waert bereyt/ ende geheel
ende al dooz des Goutsmits hant
gegaen. In somma/ aldaer bou-
de Columbus epndelijck een stadt
oft bevestinghe met mueren om-
ringt/ Isabella genaemt. Item
een sterckte op een ander plaetse/
S. Thomas sterckte genaemt/
aldaer bedreven sy heploos nar-
ren-werck om Gout. Dit volck en
kan niet/ het byert ende en doet
niet/ het heeft veel Boom-wolle
ende moet daer by coude lyden/
ten plant noch en handelt niet.
Het eet wat van hem selven wast/
ende 't is in somma een so Gout-
ryck Eplant/ dat men dergelijck
op aerden niet en vint. Dit volck
en boert geen gepzonck/ ende en
acht het Gout niet hooge/ het is
een slecht eenvoudich volck/ het
leest alsoo sonder eenighe Wet/
schijft oft prekinge/ alleen upter
natuppen.

Van veel wonderlijke Ey-
landen, die Columbus voorts
ghevonden heeft, ende van
der selver gheleghentheden;
eygenschappen ende zeden.

En goedt deel van den onsen
Ebraken op/ om meer landen te
soeken/ ende vonden 70. Itali-
aensche mylen van Spagnola een
Eplant/ Cuba genaemt/ hoe wy
meer voozdts voeren teghen het
Zupden ende westen/ hoe wy min
Geberg oft Habens mochten
vinden/ doen landen wy tegen het
Zupden wederom tot een Eplant/
d' welck

d' welck de inwoonders aldaer Jamaica noemden / d' welck de Cosmographi de meeste Anna heeten / grooter dan Cecilia / het is meest een vruchtbaer Eplant ende vol volcks / van so scherpen vernuste / als wy ergens in eenich Eplandt gevonden hebben. Het zijn strydbaar hanterende lieden tot alle coopmanschap geschickt. Wy voeren voorts tegen het westen 7. dagen / ende en konden nergens geen eynde van het Eplant Cuba bebaren. Alsoo seilden wy tegen het westen 1300. Italiaensche mylen / altyt aen den Oever des Eplants Cuba / ende gaben deser scheepvaert dien naem: tot de 700. Eplanden / hoe wel wy meer dan voort 3000. Eplanden seilden. Wy klommen na langhe varen eenmaels upt / aent Eplant Cuba / daer bonden wy groote Slangen met acht voeten / als een Zee-dasch oft Crocodil / met stricken aen eenen boomgebonden gelijck de Halveren. Het binne waert bonden wy 70. mannen / die op eenen seer hooghen Berch gebloden waren / daer voort was een ledich huys / waer in by de 100. pont visch by den vyere stont. Nu die 't sebentich gaben onsen verduptcher upt Spagnola tot antwoorde / dat sy visschers waren / ende dat sy voort haren Coninck / die eenen anderen Coninck te vasse hadde genoot / wilden visschen / ende dancken ons dat wy hen die Slangen hadden laten staen / want dat was Bemisoen voort den Coninck.

Voort teghen het westen af bonden wy dat alderachtmoedichste volck / d' welck sonder re-

nige sozge tot ons schip liep / sy brachten ons van haer broot / ende de nooden ons te lande. Het voort quamen wy tot een menichte Eplanden sonder getal / die haer altemael seer vruchtbaer gelieten / als oft sy met volck beset waren. Wy bonden oock het voort eenen stroom van so heeten water / dat wy de handen niet daer in gelyden en mochten. Hier verre van daer stieten wy op eenen visscher / die hadde neffens 't schip eenen so vreemden visch aen eenen strick / die schoot na ander visschen ende schilt padden / ende vinckse / die nam de visscher namaels int schip. Na langhen doolbaert aen den stroom des Eplants Cuba / der welck wy geen eynde bebaren en konden / werden wy van rootzen ende ander ongebal gedwongen / wederom te rugge te keeren onsen wech na Spagnola / so dat wy met geluckigen wint in corte dagen / een lange repse volbrachten.

Hoe de Coninghen tot Spagnola den Columbo altemael Chijnsbaer wierden, ende dat sommige opresen ende weder-spanigh wierden, overmits ondraechlijcker boosheyt ende onredelijcker daden der Spagniaerts.

Terstont begonnen wy tot de inwoonders van dit Eplandt te houwelijcken / om beterder vrientshaps wille / en ick selve gaf mijn suster eenen van dit Eplant mynen verduptcher / den welcken ick in de eerste vaert met my
H h h wech

wech boerde in Hispaniam. Met dien hielden haer de Spagniaerts als onbetamelijcke met rooven / sielen ende doodt slaen / so datmen ons wederom ongunstigh wert / ende een Coninck van dit Eplant belegerde myn sterckte / die ick gebout hadde / S. Thomas ghe-naemt / 30. dagen lanck / die ver-loste ick / ende vinct den Coninck / ende was in voornemen alsoo boozts te baren / om dat gantsche Eplant onder my te werpen / doen vielder eenen sulcken honger aen / dat sommige van honger stozden / upt gebreke der wortelen / waer af sp bzoot maecten / die sp ober al upt haet ende nijt hadden upt-etrocken / op dat wy van dies wegen het Eplant laten ende my-den souden / maer dat ongheluck oft d' ontrouwe treft haren Hee-re / ende dit nijd-stuck ginck ober haer upt / ende quamen dooz haer hoosheyt in jammer ende noodt. Daerom moest ick doen ter tijdt van mijn voornemen affstaen / en boude te wyle met mijn werck-lie-den noch een sterckte / tusschen S. Thomas sterckte ende des Co-nincks Guarionesio rijk / op dat haer de onse int landt mochten in-richten / ende dies te meer beschuts ende bescherminge in alle tegen-spoet hadden. Als nu de inwoon-ders van dit Eplant onsen ernst fagen / dat wy niet gewelt wilden regeren / so gaben sp haer in mijn gewelt / niet aenghehechter bede om Gods wille / dat ick de Spagniaerts mijn mede ghesel-len wilde temmen / d'welcke onder het deksel / als wilde sp gout soe-cken / het Eplant plonderden ende gewelt dreven / ende al wat hen be-

haechde namen. Ende presen-teerden haer daer beneven my chynsbaer ende ghehoorzaam te zyn. Also werter een eenicheyt en verbont tusschen ons / ende het E-lant gemaect / ende de inwoon-ders verwillichden haer also selve / alle 3. maenden een ghetal gouts te geven / doch ander Specerpe. Maer dese vereeninghe wiert haest gebroken om des honghers wille / want sp groot gebreck had-den van haer bzoot-wortelen / en-de ginghen den gantschen dach el-lendich in de bosseghen / om haer wortelen te soecken / daer sp bzoot af maken / ende daer sp af leven. Sp baden ons wederom om re-spijt ende gebult / soo sp wederom aen lijfsocht geraecken / en daton-geluck overwonnen ende weder-haelden / so wilden sp allen chyns dubbel betalen.

Ter selver tijdt wert in de ber-gen Sibani een stuck Gouts 20. Onzen / dat is 40. loot / waer ge-vonden / d'welck den Coninck van Hispania ghebracht wert / daer vanden wy ooc wouden van Bzeilij ende boom-wolle.

Ich hadde oock een so wilt ge-sinne upt Hispanien / van de wele-ke de meestendeel wepnich na eere dachten / noch sochfulbich om vrecnde landen te besoeken / maer waren totter leechteyt bege-ben / dese en wierden niet een wep-nich op my vertoozent / ende het ginck my schier gelijck Moysi met-ten volck van Israel. Somma ick hadde een gheheel onwillich boos volck / van welck ick niet een kleyn misghagen en hadde / nochtans dies niet te min / Anno dupsent vijfhonder ende een / ver-
ober.

oernden ende vergaderden wy 12000. pont gouts in twee maanden tijds / daer by hadden wy ooc ander chynsen ende gewin / alsoo ick hier na vermelden wil.

In dit Jaer quam daer een sulck ongeweerde / dattet de boomen upt der aerden ruckte / ende tot in de Wolcken boerde / het berstoyte wy oock drie gheladen schepen aen de Haven / ende het water wiesch wonderlijck / meer dan eens arms hooghe / terstont liet ick wederom twee Grabeelen maken. Dit onsalich ongeweerde (diesgelycks die inwoonders te voozen noyt beleest en hadden) en verginck ons niet al te vriendelijck / welck oorfake de inwoonders op ons leyden / als van wege ons moettwilg ende boebye geschiet te sijn / so sy meynen.

Ten laetsten vonden wy eenen hollen Gout-berch / in welken sommige meynen dat Solomon sijn schatten hadde begraven / ende daer noch hedeen slecht bergwercker s' daechs lichtelijck ses Toot gouts graven mochte. Tot desen berch t'sestich duysche mylen van der sterckte Isabella gelegghen / beschickte ick Bartholomeum Columbum mynen broeder / dien ick aldaer liet tot eenen hoofdman ende Gouverneur in t' Eplandt Spagnola / dat hy daer soude een sterckte bouwen / ende ick boer in t' begin van Meerte / int Jaer 1495. wech / den rechten wech wederom in Hispaniam / en ic besette de sterckten herwaerts en ginswaerts / ende liet 400. welgeruste strijdtbaer mannen by mynen broeder / die soude middeler tijt de chynsen inbrengen.

Den 1. dach Julij daer na quam men mynen broeder 3. Grabeelen met Provisie upt Hispania / met koken / Olie / wijn ende vleesch geladen / ende bingen upt bebel der gesonder bootshap des Coninck van Hispania den Coninck van dit Eplandt / ende 300. mannen met hem / die in ons afwesen de 38. mannen vermoort hadden / deses geschickten wy altemael in Hispaniam tot den Coninck / upt sijn aenpozen : ende bouden wederom een sterckte 12. mylen van Isabella gelegen.

Coninck
tot Spagnola
in
Spanien
gesonden.

Hoe dat den Hooft-man den Coninck van Hispania eenen machtighen Coninck chijnbaer maeckt, ende hoe hy sommige wederspannighe Coningen overwan.

Als ick nu daer teghen t' Westen / om te vernemen de plaatsen der Eplanden / stieten wy op eenen Coninck / die hem teghen eenen anderen te velde ghelegert hadde / sijn rijck heet Saranga / het licht dertich duysche mylen van de Riviere Napba / die 120. mylen van Isabella in Spagnola licht / met desen Coninck besprack ick wy in sulcker maten / dat hy hem willich presenteerde ende bewillichde chyns te geven. Na het verdrach boeren wy te samen met desen Coninck in sijn huys / ende werden niet grooter eeren ontfangen. **W**ozgers hadden die Eplants lieden ons ende den Coninck ter eeren / een tijdtkortich spel oft Toynen / so ernstelijck dat haerder viere verslagen ende

veel gewont wierden / ende niet eer op en gielden te vechten / tot dat hen den Coninck een tecken gaf.

De vrouwen van dit Eplandt gaen geheel en al bloot aen haer lijf / maer de maechden zijn bedeckt met eenen Boom-wollen doeck / het zijn welghefichichte wijfs beelden. Van daer seplden wy na Isabella / ende bonden 200. van den onsen van selfs gheslozven / dies wy qualijck te vreden waren / evenwel grepen wy ons een herte / denckende dat wy sterfelijk waren / ende bouden hier ende daer Sloothens int Epland / ende gaven de selve menigherlep namen.

Met dien wiert ons den Coninck ende dat Eplands volck wederspannich / wederom om het rooven ende oneerbaer wesens wille der Spaengiaerts / ende quamen in sommige dagen vijftighen dupsent te samen / om ons te overballen / dies wy ghewaer wierden / ende hen voorquamen / sloegen ende behielden de Victorie niet sonder groote moeyte. Volcht nu voorts van Christoforo Columbo.

De derde zeevaert Christofori Columbi uyt Hispania, om nieuwe landen te vinden, beschreven.

Anno 1498. den 28. dach Mey / voer den dick-verhaelden Columbus / een Voest der scheepvaert / met 8. geladen schepen van Cadex / den gewoonlijken wech door de Eplanden Fortunate /

Nederam Et. na het Eplandt Spagnolam. Nu van Neders sepden wy 5. schepen van ons na Spagnolam / ende ick voer met ten mynen ende met 2. Grabeelen ter spoen af tegen 't Zuyden / acht dagen lanck in onspoelijcker hitte / so dat wy schier versaecht waren / ende den voozgenomen wech ons dickwils berouwen hadde / oock scheurde ons dat schip / en de Giel. Wijs ende water ontlep ons upt de baten. Met dien strechten wy ons tegen het Westen / voen bonden wy altyt beteren / ende ghetemperden locht / dies wy seer blide wierden / maer daer neffens maechten ons dat ghebreck des waters beanght / ende mochten nergens eenighe haven oft landt sien / daer wy ons met water mochten versien hebben / tot dat wy schier vertwijfelt op een Aviere met soet water quamen / ses-en-twintich Duptsche implen lanck.

In dese vaert bet nederwaerts bonden wy veel gebouwen aertrijcks / maer wy en bonden noch menschen noch huyzen. Een wep nich voozder tegen het Westen bonden wy een Eplandt Paria ghe-naemt / welcks Coninck als hy onse toecomste gewaer wert / ons te lande noode / als wy hem dat affloegen / so quammer een groote menichte der selver tot ons op haer schepen / met gulden ketenen seer costelijck verciert / met Orient-sche Perlen aen de armen ende halsen / ende toonden haer soo vriendelijck tot ons / dat ick 2. schepen volcks te lande liet gaen / den selven dreechmen alderlep vruchten ende Specerpe door / ons on-

onbekent zijnde / nochtans seer wel/makende / oock roode ende witte Wijn / niet van druypen / maer van meenigerlep vruchten geperst / seer soet ende lustich. Wy en mochten dit Eplants-volck niet verstaen dan met teekenen. Wy gingen geheel ende al naecht / behalven de schamelheyt / die bedekten sy met doech van menigerlep verwen het zijn vernuftige ende stantcastige lieden in dit Eplant. Wy sien vintmen die costelycke Perlen die sy droegen / van de welke sy ons aanboden te geven / so wy eenen tyt lauck by haer wilden stillen ende rusten.

Hoe't Christoforo Columbo
gegaen is metten Spaengni-
aerden in 't Eylant Spagnola.

Als ick nu weder keerde na Spagnola / vant ick alle dinc veracert / verwerjet / ende in groote onordeninge ende verstoozinge / de Spaengiaerts verclaechden my door boot-schappen hert tegen den Coninck tot Hispania / oock mynen broeder / hoe dat hyse plaechde / ende om een kleyn vernutheyt ende gebreck liet dooden ende hangen / diesgelychs schreef ick oock de eygenschap deser boeven ende roovers den Coninck over / hoe dat sy niet en deden van maechden vercrachten / rooven / stelen / ende dat sy vreesden tot mynnder toekomst gestraft te worden / waerom sy omgevallen waren / oock aldermeest daerom / dat sy selve Heeren wilden zijn van dit machtych Eplant / hoe sy in dit Eplant omgingen / in alle dertel-

heyt ende moettwille / met rooven / stelen ende allen te overweldigen / ende dat sy oock somtijts de arme lieden van dit Eplandt van tijtcoztinge wegen hinghen. In middelder tijt stont daer een Coninck van dit Eplandt teghen ons op met 6000. mannen wel-gewapent met bogen ende yplen / maer naecht / die bracht ick metter hulpe Gods tot gehoorsameheyt / ende gewan hen dat velt af. Da dit altemael wiert Columbus met syn broeder van den eerloosen Spagniaerden een-stemmich also verclaecht / dat de voorszamelde Columbus ende syn broeder aen ketenen ghesmeet / in Hispaniam gevoert wierden / aldaer wierden sy verhoort / los gelaten ende met eeren te Hobe behouden.

Sommige Eylanden aen den
stroom teghen het Westen
gelegen, die Alonso gevon-
den heeft.

Ontrent Baria dat Peerl-rijck Eplant / van welch daer boeven vermeldinghe gheschiedt is / by de vijftich mylen / licht het Eplandt Curtana / volck-rijck ende vruchtbaer. Daer brachten die Inwoonders een goede samme van de beste Perlen / van de selve brachten de onse door eenen kleyn peninncx meerde / wel vijftich pont / van hen : Wy wierden geheel ende al vriendelijck aengenomen / ende twintich dagen eerlijck by hen gehouden. Haer gewoonlijcke spysc syn Slecken in huyfshens besloten / waer in sy oock de Perlen vinden. Sy hebben oock

Derren / wilde Swynen / Hasen / Conynen / Duyben / Eynen / Gansen / Pauwen / in hare bos- schen Fepstanten / het zyn die al- derbeste Booschhutters. Wy gaben hen naghelen / ghelafen / Paternosters ende naelden booz haer waren / maer de Bellen be- haechden hen boven alle dinc. Sy hebben vroot van wortelen / gelijk in het Eplant Spagnola. De mannen aldaer dyppen wep- de-werck / Jagen ende spelen / de vrouwen bouwen 't velt / ende houden 't huys. Aldaer en is oock geen gelt int gebuyck / maer Ware om Ware. Het Gout byen- gen sy aen haer dooz mangelinghe ende beutinge. Sy dragen beyde Mans ende Vrouwen een Vel oft Huyt booz een vroecke oft boozschoodt / anders gaen sy naecht.

In de wederbaert gemoetten ons 18. Barchen der Canibalen / die de lieden eten / die voeren op ons toe / maer wy verschriktense met onse buffen / so dat sy astogen / ende wy vingen eenen.

Daer ontrent vonden wy veel Eplanden / de sommige upt vrees- se der Canibalen / woest ende le- dich / sommige beset / als Marina / Cambal / Papza / &c.

Nendit Lantschap Papza / boe- ren wy meer dan ses hondert Duytsche mylen / waer by dat wy 't booz een vast Lant hielden. Andere zyn ons na gebare aen de- sen sroom des lants Papza meer dan vyf duysent Italiaensche my- len / ende en hebben noyt geen epi- de ghebonden / daer een Eplandt was.

Van daer brenghmen goeden

Bresilij / Goudt / Peerlen / Peper / wilde Hemelen / oock wert van daer een seltsaem Dier in Spa- gnien gebracht / d'welck aen den aers van ghedaente was als een Ape / ende ontrent den middel ende het lijf gefozmeert als eenen Vos / de boozste voeten gelijk van men- schen / ooren gelijk als eenen De- sel / ende onder aen den buyck / haddet noch eenen buyck / dien de- det op ende toe / ende alst de jon- gen uytshudde ende gesoocht had- de / battebet haer jongen weder- om daer in / soo lange tot dat sy opgebrocht zynde / haer selven ge- neren konden. Dat Dier sterf ons onderwegen met zyn jongen af / maer wy brachten 't doodt in Spagnien.

De Schip-vaert Aberici Ve- spucij, teghen het Zuyden, over de Linien Equinoctia- len, een waerachtighe en- de wonderbaerlijke Historie van een ander Werelt.

Alno duysent vijfhondert ende Aeene / op den veertghenden dach van Mey / sepden wy upt aenstichtinghe des Coninc van Portugael / van Olisippo wech / om te soecken nieuwe Landen en- de Coopmanschappen tegens het Zuyden / ende sepden twintich Maenden nae malkanderen dooz Canariam / Capo-verde / ende in- landt Mandagta / veertghien gra- den in Zona torrida / der Li- nie Equinoctiael / d'welck Pto- lomeus ende de oude altemael / onbewoont ende volckloos ghe- acht hebben / overmits der on- ip.

lydelijck hitte / het welck van
 swerte lieden bewoont is / van
 daer namen wy onsen wech door
 de Zee Oceanum / tegen den Polo
 Artarico / een wepnich tegen het
 Weste en doere twee Maenden en
 drie dagen / dat wy niet dan We-
 mel ende water en saken / hoe ons
 dan te moede geweest sy / en kan
 niemant geloven / dan die daer by
 geweest heeft / als nu rupden wy
 malkanderen onse dwaesheyt op /
 dat wy ons sonder noot / in sul-
 ke gebaerlijckheyt begaben / als
 dan trooseden wy malkanderen /
 daer toe in de acht ende 't seftich
 dagen / die wy seplden sonder eeni-
 gen aenblich van eenich lant / had-
 den wy vier-en-beertich daghen
 met reghen / Sonder ende Blir-
 em / In somma / wy hadden recht
 als alle hope des levens van ons
 ghewoopen in al sulcke menich-
 suldighe tempeesten / in dat ver-
 driet wiert ons aenblichende
 een nieuwe onbekende Landt-
 schap ende Werelt. Nu wy sepl-
 den tegen het Supden binnen aen
 het Landt drie hondert duysche
 mylen / evenwel kkommen wy on-
 derwegen dickmaels upt tot desen
 volcke / d' welck ons veel vrient-
 schap bewees. Nu van Capo-ver-
 de tot aen dit Lant / rekene ick se-
 den hondert goede Duysche my-
 len / maer wy haddender wel ach-
 thien hondert gebaren / door de
 ongebuurichheid des wints her-
 waerts ende ginswaerts gewo-
 pen zijnde / wy en wisten dick-
 maels by de bystich Duysche
 mylen na niet waer wy waren /
 ten waer dat ick upt Ptolomeo
 ende de Cosmograph niet wat
 bescheets geweten / ende henlieden

somtijts een onderwijs gegeven
 en hadde. Nu in dit ghebonden
 Lant oft Werelt is een sulcke me-
 nichte van volck / dattet niemant
 vertellen en can / ende is een gast-
 vry / sachtmoedich / goetwillich
 volck / die al naecht gaen / also sy
 apt 's moeder's lichaem comen /
 ende die van geender schaemte en
 weten. Het zijn vierseutighe
 wel-gedane groote lieden / genoech
 rootberwich / van een milc ende
 schoon aengesicht / geschickt tot
 alle tijtcozinge ende vrientschap.

De Mans doorbooren hare
 aengesichten / ende heelen die ga-
 ten / ende setten ende dragen alder-
 ley Edel gesteente in die gaten /
 somtijds tot in de dertich loot
 swaer wegen / behalven dat sy
 in de ooren dragen. Der vrouwen
 aengesichten zijn geheel / maer
 hebben de ooren vol gesteenten.
 Dese Liederen en hebben geen ep-
 gen goeden / maer alle dinck ge-
 meyn / oock de vrouwen. Som-
 mige vrouwen doen swillen dat
 mannelijck lidt haerder mannen
 soo groot / dattet verschickelijck
 is te sien / ende veel worden daer
 mede verdooven / sy zijn den wy-
 ven gelijck van welke Ezechiel
 seyt: Die peerts gelijcke begeerte
 hebben. Sy leven onder malkan-
 deren sonder Coninck ende alle o-
 verichept. Eenem neemt soo veel
 wyven als hy hebben wil / ende
 en hebben geen onderschept der
 maechschap oft der vrientschap /
 het gelt hen al gelijck / suster / moe-
 der / als vreemde. Also dickwils
 als sy willen / schepden sy de Egh-
 te ofte het Houwelijck.

Doven dien en hebben sy geen
 kercke / sy en houden oock geen
 wet.

Alle dinck
 gemeyn in
 de nieuwe
 Werelt.

Wet / oock en zyn sy geen aenbid-
ders des Afgoden. Sy leven in
somnia na de Wet der natuppen /
ende zyn meer Epicuri van Stoi-
ci.

Gebange-
nen wo-
den opge-
geten.

Menschen
bleefsch ge-
meyn spy-
se.

Sy oozlogen sonder eenighe o-
deninge / ende de gebangenen eten
sp / de verwimmers eten de ober-
wonnen / ende menschen bleefsch is
een gemeyn spyse by haer. Ich
heb selve gesien / dat de Vader ge-
geten heeft zyn eygen kinderen en-
de Wyf. Mer eenen man heb ich
selve gesproken / die hadde meer
dan van 300. menschen Corperen
gegeten / ich sach oock selve gesou-
ten menschen bleefsch / ende in de
hupfen aen de balcken hangende.
Sy verwonderden haer oock / dat
wy onse byanden niet en aten / en-
de so costelycken vlees lieten ver-
derben / den Wormen te deele.
Haer wapenen zyn Bogen / ende
als sy tegen malkanderen staen in
den strijt / so en bedecken sy geen
deel haers lijfs. Wy ontrieden
hen sulcke beestachtige onvernuf-
tige wyse. Onder dese Vrouwen
en wert geen gesien die hangende
borsten hadde / ende inde gedaente
des buychs en wert geen onder-
schept gesien der geender die ghe-
baert hadden / ende der maechden /
d' welck ons seer verwonderde /
het zyn behaerlycke schoone
vrouwen. Sy leven tot in de 150.
jaer / sy worden selben-kranch / en-
de helpen haer haest als sy kranch
zijn / dat maect den locht / die is
daer seer getempert / de Cruppen
goet ende crachtich / daer en is
nimmermeer eenighe Pestilentie.
Sy en zyn geen jaghers noch
Weytslieden / maer costelycke goe-
de Disschers. Leeuwen / Beeyen /

Vrouwen
geen han-
gende Bor-
sten waer.

Slangen / sonder ghetal zyn al-
daer gemeyn / groote wouden en-
de merckelycke Boomen.

Dat aertryck van dit lantschap
is seer vruchtbaer ende luttich /
oberbloedich met goede Fontey-
nen. Sy maken oock van wortelen
broodt. Sy heulieden en vintmen
geenderley Metael met allen uyt-
ghenomen oberbloedich Gaudt /
d' welck by hen vooz niet geacht
wozt. Sy hebben veel costelycke
Peerlen. Ich gelobe dat Plinius
het dupfense deel der Papegayen
niet beschreven en heeft / soo veel-
derley zinder aldaer / met so veel-
derley verwen ende tranien. De
boomen aldaer geven schier alte-
mael Olie oft Gummi / ende vooz-
waer is het aertsch Paradijs op
eeniger plaets des aertrycks / so
en ist niet verze van desen lande
gelegen. Ten is aldaer nimmer-
meer cout noch werm. Aldaer
ballen de Regghen seer kleyne op
drie oft vier stonden / den Locht
is ggerenicht van alle dampen
ende misten. Aldaer heb ich veel
dingen gesien contrarie der opinie
der Philosophen / namelijck twee-
mael eenen witten Regenboge on-
trent middernacht / dat hebben
veel scheeplieden met ny ghesien.
Op den dach der Conjunctione sa-
ghen wy den nieuwe Mane. Item
seer veel clare sterren / bernende
toztien sagen wy voozthots aen
den Hemel.

Hoe dat Albericus Vespuci-
us, het vierde deel der we-
relt ghevonden heeft, uyt
gront der Colmographie en-

de Geometrie, van 't begin der weerelt tot in 't 1500. jaer onbekent.

Dat boozghemelde landt ende vierde deel der werelt / is beset met meer Dieren ende volcken / van Asia / Aphyrica ende Europa / oock lustiger / ende van het ghetempereerden locht / ende na rechter conste oft gront van Geometrie of Cosmographie is het vierde deel der werelt by de vijftich graden onder de Linie Equinoctiaal gelegen. Daer tegen ober ligt Chisippo / daer wy uptboeren 39. graden / welke by de 90. graden maken / welke somme het vierde deel des oppersten Cirkels behoudt &c. Daer waer oock noch veel te schryven / op dat men de coenhept ende vermetelhept der geender neder leyde / die den hemel willen upt cirkelen ende upt palen / oock meer weten willen dan het betaemt / nademael dat dese werelt / in welke wy Godt geboecht heeft / van des Werelts begin af ongeweten is geweest / ende van alle man een onbewoonde plaets heeft geacht geweest.

Aen- wyfinghe sommigher voornamelijcke puncten, die daer boven achter ghelaten zijn, uyt veelder Heeren schrift, een afschrift ende Copie.

Ceticus een bootshapper der Cheerschappe tot Venegien / schijft onder andere aen den Coninc van Portugael: boven Bonasperanza tegen het Westen op een spde / hebben wy een nieu lant

gebonden / d' welck sy totten Papagapen hebben ghenoeit / om dat aldaer soo veel ende menigerlepe / woonen / anderhalf elle lanch / van veelderlepe coleuren. Wy seplden aen den stroom van dat Eplant herwaerts ende ginswaerts meer dan twee dupsent Italiaensche mylen / ende en bonden des selfs nopt geen eynde / also dat wy meynden dat het een vast Lant was / ende een eygen werelt.

Tegen 't Noorden heeft den Hoofman Gasper Chortherat / Anno 1501. een Eplant ghebonden 2000. mylen lanch / na het aenseggen der inwoonders / aen welck hy tot in de 700. Mylen meechs seplde / ende en konde dies geen eynde vinden / daerom ghe-looft hy dattet een vast Lant is.

Een ander lant tegen 't Noorden wert oock dit jaer gebonden / derwaerts de Grabeelen mits sy ende bofst niet en konden gekomen / daer was 't jaer ober een groote menichte sneus / maer dit Landt heeft veel volck / van de welke wy 8. personen in Portugael brachten. De hupsen zijn met visch-hupden bedeckt. Sy zijn oock bekleet van menigerlepe hupden van Dieren / sonderlinge van Otterbalgen / van ghedaente gelijck de Zegepnere / in den Sommer keeren sy 't hupz buyten / in den winter binnen: dese vellen en zijn niet getout / bereypt noch ghenaept. Sy zijn seer eerbaer ende goedertier / het zijn oock van allen leden welgheschiedte lieden. Haer aensichten zijn gheteekent op Indiaensche maniere. Daer sy en hebben geensins geen Wier / haer messen ende bylen / diesge

lijcx haer pyl-pfers maken sp van eenen harden steen / sp hebben een vzeemde spraeck / die geen verduytscher verstaen en kan. Sp hebben een groote menichte Bischps ende houts / sonderlinge van Dennen.

Stadt 30.
mplen
lanck,

Caranganor die stadt is bp de 30. Italiaensche mplen lanck / ebenwel wijt van malkanderen geset / als de Meulens oft Dorpen / sp en heeft gheen mup. Met Trompetten / Wepz-trommelen ende hoozen roepen sp haer volck ter kercken. Sp hebben veel vzeemde Ceremonien tot haren Godt / haer Priesters gheeffen haer selfs / ende gheben booz / dat Godt met hen ghesproken heeft / ende hen dit ende dat gheheeten van haer te verwerben. Sp spzingen oock dickwils also bloedich zijnde / als sp haer gewont hebben / als de verzuchte / int byer in den Tempel gestoocht zijnde ende wederom daer upt / om het volck te betooveren / ende haer geestelijchept een aensien te maecken / ende veel vzeemde grillen. Haren Coninck is een Heyden / hy heeft menigerlen ropben. Sp schryben op boom-schozzsen met eenen pferen Griffie. Men vint aldaer oock een seer groote menichte Christenen / die besitten ende verchijnsen haer hupsen van den Coninck / die een Heyden is / om een geset gelt. Dese Christenen en hebben geen kloccken / ende niet dan een Crups in haer Tempelen / sp roepen op Grieksche maniere ter kercken.

Sp hebben aldaer haren eygen Paus / twaelf Cardinalen / Bischoppen ende Aerts-bischoppen. In Armenia hebben sp haren Paus / dien noemen sp Catholi-

cum / hy is Crups-wijs ober sijn hooft beschoozen. Nu in Armenia zyn tweederley Christenen / Jacobite ende Nestozini. Dese Paus regeert oock eendeels de geestelijchept in India Cathajo. Haer Priesters zyn geschozen / en hebben alleen een weplich haps op den top : sp doopen de kinderen veerthien daghen oudt zijnde / sp biechten ende noemen dat Sacrament ghelijck wp / maer sp en hebben de laetste Olijnghe niet / sp hebben oock Wp - water in den inganck der kercken. Sp hebben dese gewoonehept / dat als eenen sterft / sa komen veel Christenen te samen / ende eten acht daghen met malkanderen / daer nae bidden sp booz den verstorben.

Die vrouwen en barnen niet na des mans doot / maer de vrieden / sp gaet met de houwelijcke boozwaerde wech / ende sp en derf haer booz't Jaer niet verhouwelijken / sp houden vasten ende Advent / ende sp en eten van den goeden Wp-dach af niet / tot op Paeschen. Sp houden veel Feesten met vieren / gelijck wp : S. Thomas haers landts Apostel is bp hen lieden in den oogst / dat is de grootste Feeste. Dese heiligen / d'welck wonderlijck om segghen is / eeren op eenen dach Christenen ende Heydenen met de aldergrootste zere. Sp hebben oock Mart Monicken. Haer Priesters leven sonder getroude vrouwen kunsch. Al het volck ontfanght het Sacrament diemaelt int jaer. Sp hebben de heplige Schrift in haerder spraecke / gelijck wp in onse. De Christenen ende Moozen zyn op een maniere ghekleet. Haren dach

Christe-
nen ende
Paus in
Armenia

S. Thomas
maest
Christe-
nen ende
Heydenen
t samen.

dach is in ses upzen gedeplt/ het jaer in 12. maanden.

Sp hebben vruchten genoeg/ behalven koren/ dat brenghimen daer. Ossen/ Hoepen/ Hamelen/ Buffels/ Schapen hebben sp in groter menichte. Item Elephanten/ Hinnen/ Gansen een groot ghetal/ alsoo datmen om eenen Ducaet hondert Hinnen hebben mach. Sp en hebben geen Swijn/ ende en eten oock geen/ bysonder de Hedenen.

Rijs ende supcker hebben sp in overvloet/ waer af sp haer bzaot maken/ seer goet. Over groote Dagen draghen haer Dage boomen/ ende dat met hoopen/ de Boomen Palma genaemt/ brenghende de Roten van India. Item sp brenghen oock van desen/ Wijn/ Rijn/ Supcker ende Olie/ waer af Strabo int thiende boeck ghetupghenisse geeft. Van desen Boom/ die oock tot Calicut wast is daer boven vermeldinghe gheschiet int lange/ in de beschryvinghe van Calicut/ hoe sp dat altemael maken/ ende niet alleen vier oft vyf/ maer thien nuttigheden van desen boom brenghen.

Van Cannonoz zijn negen mpleen tot Calicut/ daer zijn beyde Coninck ende het lant eens geloofs. Cambaia licht tegen het Westen/ twaelf dupsent Italiaensche mpleen van Calicut. Van daer 300. mpleen tot int Eplant oft Coninckryck Omus. Dat Eplant heeft in den omerinck vyfthien hondert Italiaensche mpleen/ vol volcks/ al van Nachomets gelobe/ met haren Coninck/ daer bintmen veel geweldige steden wel beset. Cambaia heeft oock seer veel steden/

Casteelen en lantschappen. Sp en eten niet van dat leven heeft gehad/ ende en drincken gheenen Wijn/ het zijn grote Coobenaers/ witter lieden dan tot Calicut. Sp nemen alleen een wijf/ 't zijn seer kupsche lieden/ eten van moes/ ende de vruchten haers landts. Men vint daer rontom veel steden ende Eplanden wel beset/ die zijn al van Nachomets gelobe: eertijts hebben t Hedenen geweest/ onder welke Mapa ende Eip seer groote Eplanden zijn/ twee hondert mpleen van malkanderen ghelegen/ daer tuschen veel ander Eplanden ende steden. Dit licht van Calicut ses oft seven hondert mpleen/ Cucin dat Rijck licht oock daer binnen.

Item/ van den machtigen Coninck tot Parsinga/ welcks lant drie dupsent Italiaensche mpleen om hem begrepen heeft/ hebben wy elders aengewesen/ ende van zijnder boven maten groote machtiecht. Van daer ligt Cucin. Tegen Oosten hondert mpleen licht Cucumer/ van Cucumeri tot aen de Riviere Indum/ zijn vyf hondert mpleen. In de Indiaensche zee licht Seplan/ twee hondert mpleen verze van Cucumeri/ ende veel hondert mpleen voorder Caprobana oft Sumatra/ het voorts uptwaerts binnen dat Rijck Catjaio/ ende ander wonderlijcke landen/ d' welck een Priester/ Joseph genaemt/ van Cannonoz ghebozen/ den Paus Alexandro ende anderen selve persoonlijck alsoe aengeseyt heeft/ ende welck wy daer boven hebben beschreven/ upt getupghenisse Au-

domijck Dartomans / besiet dat.

De Coninck van Portugael schrijft onder andere aen den Paus Julius / dat hem sijn volck veel landen eghynbaer gemaecht heeft / op 't eerste de machtighe stadt Fer / Item die vermaerde ende weerachtige Stadt Braba / der Sarzacen / in Ethiopia gelegen / schier aen Arabiam stootende. Dese hebben sp uytgebrant / de inwoonders daer in al verslagen / ende henlieden by de vijftich hondert Talenten Silvers genomen / die sp alleen over haer broegen / ende een Talent is een ghe-wicht by ons / van twee-ent-seventich pont swaers / Anno 1508.

Daer na seplden sp in het Christelijck Eplandt Zacochoza / den Sarzacen onderworpen / aen de Frontieren Arabie stootende / daer heeft ons volck een sterckte gheboudt / teghen de aenloopen der Sarzacen tot Mecha / op dat hen die macht benomen worden / te gebuycken den Sinus der Persische ende Arabische zee. In dit Eplant sijn by de veertich duysent menschen. Waer sp houden in veel dingen het Joodsche gebuyck / daerom dat sp eenen tijdt lanck Leeraers gebreck gehad hebben. Sp onthouden haer de veertich dagen / niet alleen gelijck wy van bleesch : maer oock van vischen / ende hebben veel dincks metten Christenen tot Caraganor ghemeyn. Sp geven den Priesteren de Chienden van al haer incommen / die hebben aldaer groote bygheyt / so yemant eenen van dese beschadichde / by en ware int lant niet seker. In dit jaer hebben wy oock uyt ghesonden vijftich

schepen wel toegerust / met seben hondert Ruyters / ende vier duysent voethnechten / om Barbaria ende ander Lantschappen te bestirpen / oock so isser van te voert wel soo veel van onsen volcke aldaer / Godt geve geluck ende Die-tozie daer toe.

Eenen uyttoch van eender Epistel oft narratie Ferdinandi Cortesij, Key. May. op-perste Hooftman, der Schipvaert in de Zee Oceanum, aen den Paus.

Van sommighe nieuwelijcks ghevonden Eylanden ende volcken, aen den Paus Clementem den 7. op Latijnsch gestelt, verduyscht.

Ick Ferdinandus Cortesius / doe byner heplicheyt te weten / datick An. 1518. van Keyser. May. in Hispania / om tegen het Westen in de Oceaensche-zee te schepen / heb uytgeschicht geweest / en quam onder andere tottet Eplant / Cuba / Spagnola &c. waer af boven gehoozt is. Doozt quamen wy neerwaerts op een Eplant Jocatan genaemt / waer in wy een stadt vonden / van der groote als Cayo / geheel ende al wel gebout van steen ende halck / daer hielmen merckt oft Jaermerckt van veelverlep soorten oft gadingen van Maerscherpe oft Coopmanschappen / sp gaben ons oock veel vreemde waren om Spde / Glasen ende Bellen / onse Spiegel en verachten sp / want sp heb-

Zee de
machtige
stads

hebben eenen so klaren steen / die eens pegghelijcks aensicht veel scherper updrückt / dan onse spiegel / spleenen sonder woeker / en houden goede Policpe / ooc trouwe ende gelove in alle beloften / waerheyt in woorden ende handelen / sonder voordeel. Sp zijn besteden / eerbaer / wel gheleet / ende van eender eerbaerder wandeling / sonderlingh de vrouwen. Op voeren voorder teghen 't Westen door de Provintie Comp ende Mapa genaemt / ende doen wy by de 100. ende 10. lege aen dat Epland gebaren waren / so toelandeden wy by der Provintie / Campechium ghenaemt / daer bonden den wy een stad van 3000. huysen / ende sy namen ons vriendelijck op / sy verwonderden haer van onser Schipbaert / ende als wy ons gheschut lieten af gaen / ontfetteden sy haer seer / meynende dat sy nu donderen saghen / d'welck sy voormaels alleen ghehoort hadden / daer bonden wy / Cynden / Dypden / Velt-hoenders / Quackelen / Wolven / Leeuwen / Conijnkens / Dossen / Bepren / Wasen / Werten / ende andere ons onbekende Dieren. Van daer seplden wy 15. Legas teghen 't Westen / ende quamen in een landt Aguanil genaemt / haer Hoofstadt Mosco / dit volck overviel ons als wy in ons schip soet water dregen wilden / ende dede ons groote schade / also dat wy hart gewont zijnde / te rugge moesten wijchen / ende in de Schepen ontloopen.

In de 70. mylen van daer licht het Epland Cozumella genaemt / het welcke wy vermerkten 3. lege

eer wy daer toe quamen. Dit Epland is 54. lege breed / 't heeft vogelen / vruchten / ende alderley Dieren / ende 't gebuyck aldaer is schier als in het Epland tot Tucatana / 5. mylen van daer gelegen / in welck wy namaels voderen / wy wierde in dit Epland heerlijck gespiest op haer maniere / ende sy bewesen ons veel vrientschaps / wy bonden eenen Bepz op een calonne / daer sy haer gebedt ende offeren voor volbzengen. Naer tot Tucatana en wildemen ons niet toelanden laten / aldaer wa nochtans ghenaot waren / also moesten wy voor by varen. Doen vermerkten wy een ander plaetse / niet also verze van dit Epland / Olloan oft Coluacan van den inwoonderen genaemt / daer bonden wy by de 600. gewapende inwoonders / aen den Oever met gulden Sartschen / Bogen / &c. Onden Oever voor onse toelandinge te bewaren / sy hielden aldaer den gantschen nacht over / s'morgens / maecten wy vrede met hem ende wierden opgenomen / als sy vernamen dat wy 't Gout niet om niet / maer om ander ware begeerden. Aldaer en is geen sijn geen pfer / maer gout upttermaten gemeyn ende goeden koop / waer as sy haer spiel-pfers ende alderley wapenen maken / oock haer netten niet gout behangen / ende wat desen Coninck gebuyckt / is altemael van geude.

Van daer tot op 100. lege teghen 't Lypden ende Hoorden / stieten wy op 3. klepne Eplanden / wy gingen int grootste / daer bevonden wy / dat sy haer kinderen offerden / gelijck Manasses / ende groetter,

eenen Leeuwe op een beelt kalomne staende/ van Warmel-steen gehouwen/ dien aenbidden sp/ ende gieten dat vergoten bloet haerder kinderen in sijn kaken/ dat herte des Offers verbzanden sp tot eeten soeten reucke haren God/ het ander eten sp/ bysonder wanneer sp haren byant in den Crijsch overwommen hebende opofferen. Al dese Eplanden zijn overbloedich met goudt ende Edel gesceente.

Niet verze van daer is een Eplant/ in welck op de maniere der Amazones/ alleen enckel vrouwen woonen/ sonder manlijcken toeganch/ kupsch lebende/ gelijk by ons de Cloosterbrouwen. Ter tijt des arbejts comen daer mannen upt de naest gelegghen Eplanden/ ende brouwen hen haer belt/ daer sp af mogen leven.

Den Coninck tot Colbacana schanck den onsen eenen gouden Pot/ Ketten/ Basseletten/ ende veel Juweelen van goude/ wp maectense met onse dingen bylijck. Dit Eplant heeft 15. vermaerde steden/ een van de welke 15. oft 20. mael dupsent hupsen heeft/ met thoozen ende mueren bevesticht. Sp hebben alderlep werck-lieden/ ende Bou-meeesters/ oock alderlep hant-wercken. Haer Priesters leven kupsch sonder hontwelijcken/ een wonder groote kupschepdt is by die vrouwen. Dootslach is vreemt/ ende renen grooten grouwel by henlieden. Des Conincks staet daer by Hof hout/ heeft by de 15. dupsent hupsen/ wijt van malkander geset/ in beel mpen haer verstreckende. Als een vrouwe in Overspel wort

bebonden/ so wort sp van haren man verchocht. Den Coninck heeft een wijf/ ende so veel byslaepsters als hy wil. Sp onthouden haer in September 35. dagen/ niet alleen van vleesch/ maer visch/ ende al dat leven heeft. Die gehouwelijck zijn/ en eten noch en dincen niet met malkanderen/ noch op een Casel/ noch upt een Schotel. Een maent is 20. dagen by hen/ der selver hebben sp der 20. s Jaers.

Voorts quamen de onse tot een ander Coninckryck/ welcks Coninck hiet Onandus/ de welke als hy vermerchte/ dat wp gout begeerden/ so schanck hy den onsen een gulden Beelt/ ende veel stucken goudts. veelderlep Edel gesceenten ende spijdsese heerlijck/ na aert des lants. Het gout geben de Rivieren ende bergghen aldaer. Sp zijn het swemmen also gewoone/ dattet hen al effen eens is/ oft sp in de Zee swemmen/ oft op 't lant gaen/ sp laten haer onder water/ ende bzingen sommijts handen ende mont vol zants/ met gout vermengt.

Also trocken de onse met goudt ende Edel gesceente beladen/ van desen Coninck/ sommighen na het Eplant Ferdinandinam/ d' ander verder te gent Wesien/ ende quamen op een nieu Eplant/ waer in de inwoonders toeliepen/ om ons als een Zeewonder te sien/ ende om onse mentwe ongetwoone schipbaert te besien/ sp baden de onse upt te comen/ dat onsejode hen Montegius/ dewyle den oppersien Hoof-man tot Ferdinandina was/ te berze van hem. Also quamen de onse tot een ander seer

heerlijke stad/ ende landeden toe/ daer oerbielen ons de inwoonders met bogen/ sp schoten van verze tot ons/ ende als wy wederom tot henwaerts bolderden met busch-steen/verschickten sp onmenschijck/ vloeden ende begeerden vrede. Van daer seplden wy wederom te rugge tot onse gesellen na Ferdinandinam/ want onse Schepen waren vermoept/ ende van Provisie oft Probiande geleecht.

Eer wy boozder baren/ moeten wy een ander Zeebaert innengen/ die onsen Gubernateur Dietus Delasques ghebaen heeft/ ende heeft gebonden/ Guandam/ Gnitillam ende Inuabaram/ ende daer uyt 300. Inwoonders tot slaven gerooft. Als nu de Wachters van dese slaven op het Schip sozeloos/ eensdeels te lande klommen/ ende wepnige by henlieden bleven/ so bielen de Eplandtslieden in de Wachters/ ende versloegghender sesse/ d' ander sprongen in de zee/ doen boeren de gevanghenen met het Carveel van den onsen wech/ in het naeste Eplant Lembis/ ende verbyonden dat schip/ ende namen wat hen daer in behaechde/ doen dooden sp al wat van den onsen uyt/wam. Doen onsen Gubernateur dat gewaer wiert/ so sont sp henlieden haefselijck te hulpe. 2. schepen vol Crijchlieden/ maer te vergeefs ende te spade/ de saecke was geschiet. Doen vingen de onse wederom uyt een Eplant by de 500. personen/ dese bielen oock in de Wachters/ om de verloozen byzhept weder te verwerven/ ende hier upzē lanc wasser een twijffelachtige Victorie/ ten laetsien gaf

ons God de Victorie/ nochtang verlozen wy by de 100. mannen daer onder/ die uytgesprongen ende verbrantken/ ende eensdeels doozschoten wierden van den gebavgen Eplanders. Dit volck daer ontrent is dapper ende pracktyckich/ 't zyn oock consfliche wercklieden/ van welke opner heplicheydt/ met ander affeyzen beladen zijnde/ te lange ende verdietelijck waer te vertellen.

Du keeren wy wederom tot de Eplanden Cozumella/ Yucantan/ Coluacanam/ oft Oloam. Int Eplant Cuba/ was tot opperste Hoofman van alle de schepen vercozen/ Ferdinandus Cortesius/ die quamen aen dat boozgenoemt Eplant/ daer men de lieden offert ende eet. Dit gebzupck soude oock zyn in den nieu gebonden Eplanden/ Testan ende Seftan/ daer sp naecht gaen/ ende uyt gebzeck der kinderen eten ende offeren sp de honden/ de welcke niet en baffen/ ende die een huyl hebben gelijk een Dog. In dese Eplanden zyn veel wijs beelden/ wepnich mannen/ gelijk de Hare melen/ onder veel Schapen/ want sp Cappupnen de jongers/ dat sp tot echtelijcke werken onbeguaem worden. Wy behoutense van haer dwaes geloove af te staen/ ende her onse aen te nemen. Wy opzechten aldaer een Crups/ ende een Marien beelt in haren Tempel/ dies sp haer verwillichden te aenbidden. Op dese reyse verstaen wy/ dat wy schier acht dagen seplden sonder eenige spyse/ ende ons stozbender 7. van hongers noot af/ die der visschen spyse wierden/ wy seplden oock dese

Hondelt
gegeten
ende geos
fert.

Jongers
gera-
pupit.

daer

dagen onwetende / waer wy waren / sommige stieten op 't Eplant Tucatana / ende alreede schier van honger gestorven / vielen wy in eens Eyrans hant / die nam Daldiniam den Hoofman ende zijn gesellen / doobese ende offerdese / ten laetsten noodde hy zijn vrienden ende aense. Daer wy quamen in 't Eplant Colbacana / die brachten ons Begeerende ende hongerighen 8. Mannen / van de groote als Pauwen (d' welck nauwe 10. hongerighen genoeg was) met sulcher conditie / dat wy haestelyck afstrecken souden / ende van lant wech seiden / maer wy en konden sulchs niet ingaen / wy moesten voer haer van honger sterben / oft minner overwinnen.

Daerom dyef ons de noot / dat wy van wech te seplen vertoefden / wy begeerden vrede met henlieden / ende presenterden hen onse Waer / om spysse ende gout / maer sy en wilden geensins noch onse Ware / noch onsen vrede / sy rustedden haer tegen ons toe / doen lieten wy ons gheschut in haer loss gaen / d' welck ons wel geraeckte / so dat sy haer eensamich daer af so ontsetten / dat sy wech bladden / doen bonden wy een stadt so groot als ick nauwe seggen derf / anderhalf Duytsche mple groot / van 25. duyzent vpersteden oft huyssen beset / van kalck ende steen / aerdich gebout / met ingemengde Lusthoben / alle huyssen staen tot in de 3. schreden van malsander / behalven de straten / ende men klint 10. oft 12. trappen tot elck huys opwaerts / tot dat men ter deuren in hooit / sy zijn met steen / bleck ende riet gedeckt / 40. duy-

sent van dese Barbarische India nen wierden op desen dach van so wepnich Spaengiaerts (overmits sulck nienwedappere maniere van oozlogen) te neder gelept ende overwonnen / want als sy ons gheschut slechts hoorde / onviel hen hant ende herte / wy en hadden niet meer dan 16. Ruyters / die braken haer ozeninghe haest / niet anders dan een cude Schapen / die dooden sy ter rechter ende linker zyde / sonder te gen weer / sy en hadden gheen plaetse noch tijt te schieten / oock geen herte / sy stonden verbaest / meynende dat onse Ruyters Gode waren van den Hemel gesonden / oft zee-wonderen. Also vermoorden wy vele van haer / ende drebense in 22. dagen al upter stadt / dewelcke de Inwoonders Potatium / maer de onse Victoriam noemden / daer zijn wonder schoone Lust-huyssen ende hoben / in de welcke wy ons somtijts verdoolden. Ten laetsten lieten wy haeren Coninck ende Oversten tot ons ontbieden / dat sy ootmoedich baden / ende weerloos tot ons quamen / also boden wy hen lieden ghenade aen / haer wederom in te setten / met dier conditie / so sy van haer by geloeve wilden afstaen / den gekruppen aanbieden / ende haer den Coninck van Hispania verbinden wilden / voort aen een wick chijn / haer en onderdanich te zijn / dat ginghen sy met vzeuchden gewillich aen / ende deden mal-kander op beyde syden groote eere ende schynckinghen. Van daer seplden wy in de contrée Grisalba / van den onsen Dian genaemt / daer namen ons de inwoon-

woonders vriendelijck op. Een
mple weechſ van dien Oeber licht
een ſtadt van dupſent ende 500.
hupfen / die preſenteerden ons ter-
ſtont den vrede / moghelijck upt
Potenetiaenſchen exempel ver-
ſchickt zijnde / tot welcken nu dat
geſchrey ghekomen was / ſp pre-
ſenteerden ons het halve deel der
ſtadt te gheben / ſoo wy by haer
wilden woonen / ſp verhooyten
mogelijck oock met ons gheſchut
dooz haer vbanden dies te ſeker-
der te zyn / dewyle alleman van
onſen naem een ſchoutwen hadde.
Als wy nu ſen het machtich Ep-
lant Coluacana boorts voeren /
quamen wy wederom in een
machtich Coninckrijck / alſo dat
zijns Rijck geen eynde en is / daer
vonden wy veel koſtelijcke lie-
den / boecken / ende de Hiſtorie der
Coninghen beſchreven op een
vzeemt pampier / van boomen toe-
bereyt / daer vintmen het gant-
ſche jaer dooz ſieeu op ſommighe
Bergen: Item / veel ende men-
gerlep ſchilderpe / Gout / Silber /
Ec. Maer Coper / Yſer / Stael /
en hebben ſp niet. Sp ſchypden
een vzeemt geſchryft / ende ſpreken
noch veel vzeemder / ſp hebben ko-
ſtelijcke Tempelen / met gulden
Capijſten behangen / daer hebben
ſp oock dat ſchandelijck gebruyck /
haer eygen kinderen te offeren /
oock ſomtijts haer knechten / als
ſp haer vuchten hebben inghe-
vragt / koſtelijck gekleet / met ge-
bede / dat ſp God in d' ander we-
relt dooz haer willen bidden. Sp
zijn oock altemaels gewoone haer
bloet haren goden te offeren / d'
welck ſp op menigerlep wyſe van
haer tongen / herte / handen ende

boſten van hen brenghen / met
ſnyden / kerben / Ec. Dat werpen
ſp op ten Hemel / oft ſp beſpren-
gen de Tempelen daer mede / ende
hier mede geloben ſp / haer Go-
den verſoent te zyn. Boorts qua-
men wy in een ſtadt Tempoal ge-
naemt van den Eplants-lieden /
ende van den onſen Sibilla. Daer
is oock het volck van haer Prie-
ſteren bekout / ſo ſp haer kinderen
oft knechten offeren / dat ſp daer
dooz der Goden vrientſchap / ende
de ewighe welluſt na dit leven
verkrpgen. Sp hangen der ver-
ſlagen vbanden gebeenten op in
haer Tempelen / tot een Dictozi-
teecken / gelijck de onſe de Banie-
ren. Haer Prieſters leven ſonder
Houwen / ende zyn by haer in
grooter eeren gehouden. Hier ſeyt
Cozteſius boorts van het Eplant
Spagnola / van haren overbloet
ende vuchtbaerheyt van gout /
Zupcker ende veel ander vzeemde
vuchten / Ec. Het Zupcker en
waſt nergkens met grooter hoo-
pen / dan aldaer / rieden alſo groot
als eenen arm / anderhalf mans
lengde hooge / van dit altemael el-
ders hier boven. Men bout nu
oock Wijn ende kozen aldaer.

De wonderlijcke Narratieen

Zee-vaert Ferdinandi Corte-
ſij, Keyſerl. Maj. Hooftman op
der Zee, om Nieuwe landen
ende Eylanden te ſoecken,
Anno &c. 1518. uytgeſon-
den, ende Anno &c. 1520.
voleynt, ende Keyſerl. Maj.
overgelevert, gevonden en-

de inghenomen, een nieuwe
Werelt.

De heerschapppe des berchs
Zuma/ Item Cimpual het
Landtschap/ den Coninck van
Zuma onderwozpen/ heb ick dijn
der Majestepts Scepter toeghe-
voecht/ sp overgaven haer willich
met bede/ op dat ickse vooz den
Cpzan Zuma verlosse/ die hen
lieden haer kinderen met geweld af
bzang/ om spne Goden te offeren.
Nu tot Cimpual acht ick/ zyn o-
ber de 50. dupsent strijtbare man-
nen/ totten krijch toegherust/ en
daer ontrent by de 50. Dozpen en
Casteelen oft Sloten gelegen/ dat
heb ick gebaen met 15. Ruyters/
ende 500. dappere voet-knechten.
Dier mylen van daer licht de stadt
Dere Crucis. Als ick nu 3. da-
gen in der Provincie Cimpual om
repsde/ met mijn volck te voete/
quam ick op den vierden dach
in een landtschap/ Sienchima-
lem ghenaemt/ waer in een seer
vaste ende welbewaerde stadt is/
openen hooghen berch ghelegen/
waer in geen mensche te peerde
komen en mach/ tot de welckemen
recht als aen eenen steegher klim-
men moet. Van daer repsden wy
herwaerts ende gintswaerts op
veel lantschappen/ waer in klepne
Coningen waren/ altemael den
machtigen Heere ende Keyser van
den berch Zuma onderwozpen.
Het volck van desen Lande en
meynde anders niet/ dan dat sy
een Heere was over den gantschen
Wet-boden.

Wy bonden aldaer oock veel en
menigerley welbewaerde sterck-
ten ende gheslachten/ dies wy ons

niet weynich en verwonderden/
maer niet een so geheel kloeckmoed-
dich volck/ als de Maozen ende
ander Indianen.

Alleen stiet aen dat Rijk Zuma
een Lant Cathannam/ Cas-
calterol/ d' welcke geduyghen
krijch voeren metten Coninck van
den Berch Zuma. Dese waren
onser blpde/ verhoopende dat wy
hen bystant doen souben/ teghen
den dickmael ghemelden Cpzan
van Zuma. Alsoo vergaderden
haer over de hondertmael dupsent
Indianen tegen ons/ metten sel-
ben kaupten wy ridderlych tot-
ten neder ganch toe/ alleen met ses
Hant-bussen/ ses Hoofst-stucken/
40. Velt-bogen/ 13. Ruyters en-
de met de voozmoemde voetknech-
ten sloeghen wyse in de blucht/
seer veel blevender op dat slach-
velt/ ende uytgenomen de schade
des arbepts/ honger ende dorsts/
en kregen wy daer niet.

Terstont sterckten sy haer tot
in de anderhalf hondert mael dups-
sent/ metten selben gaf ons God
oock de Dictorie/ so dat wyse doo-
den ende verstopden/ als een
hadde schapen/ te laetsten als sy
aen ons vertsaechden/ seynden sy
een Regatie aen ons/ vrede be-
geerende/ overbodich zynde be-
de willich mijn vrient/ ende uwer
Majest. gehoorzaam ende chyns-
baer te zyn/ sy baden wy af/ dat
ick hen haer wederspanningepdt
vergeven soude/ ende gaven ons
Pzohiande/ ende wat wy behoef-
den/ noch was het al een valsche-
heyt/ want 50. van den haren gin-
gen in onse sterckte/ als nu vrien-
den zynde/ ende bespieden/ hoe sy
ons machten toe komen/ d' welck
alst

alst ons wert aengeseyt/so vingen
wy heymelijck enen upt desen/ de
wyle dat de andere ongaeyten/ en
bjaegden hem strengelijck booz ee-
ne verdupstcher/ wat haer boozne-
me ware/ die septe ons/ datter een
grote macht achter den berch lach/
in booznemen/ ons desen nacht te
overballen/ op dat wy zijn volck
met onse Bussen/ als by daghe/
niet verbaert en maecten/ dies
waren sy daer/ om bespieders te
wesen/ hoe mensche bequamelijck
aen grppen mochte/ ick lieter noch
eenen vangen/ die septe recht oock
also. Alsoo vingen wyse al/ ende
hielwen hen de handen af/ ende
sepdense wederom tot haer hep/
met bebele/ dat wy berept waren
dach ende nacht met haer te slaen/
wannere sy wilden/ wy betwaer-
den onse sterckte/ ende sterckten
ons/ ende in somma/ wy en ver-
machteden haers niet/ maer vie-
len tegen haer upt/ ende dzevense
so hart/ dat sy vallen lieten al wat
sy hadden/ ende haer ober de ber-
ghen af stozeden/ eer sy in onse
handen vielen/ ende wy deden
haer seer groote schade. Als sy nu
sagen/ dat sy niet geluckijcks te-
gen ons upt en richteden/ begeer-
den sy ootmoedelijck vrede/ daer
nessens bekennende/ dat hen recht
geschiede/ nademael sy wy geen
geloeve gehouden en hadden/ ende
by de 4000. menschen wierpen haer
wapenen wech/ vielen ons te boe-
te/ ende bjachten ons tot een Fon-
teyne/ daer seer veel goede sytse
was. Maer dat ick de waerhept
bekenne/ ons allen was seer ban-
ghe/ onder een sulck volck/ by
welck wy geenderley hope eenigs
toekomende bystantz (behalven

Gods) en hadden. Ick heb veel
maels veel moeten hoozen van den
onsen/ hoe dat ickse op eenen hoek
verlept hadde/ van waer sy niet
ontblieden en mochten/ ende sy
stelden haer dickwils eenstemmich
booz/ dat sy op een schip wech
wilden/ ende sepden wy aen/ wil-
de ick mede/ soo wildense wy al-
daer alleen laten/ nochtans stier-
de ickse met veel troostelijcke
woorzen wederom af/ ende maec-
te hen in dachtich Gods bystant/
ende de Ridderchap tegen de on-
gelovige te stryden/ oock de trou-
we ende des eets dyner Ma. ge-
daen/ met dien maecte ick hen
wederom een herte/ so dat sy tot
in het eynde bestandich by wy ble-
ven. Met dien wy also raet slaech-
den/ ende dat ickse troostede/
quam tot ons den Voest deser
gantcher Provintie/ ende so. upt
de booznaemste/ die presenteerden
ons vrede/ vrientschap ende on-
derdanicheydt dyner Majestept/
ende gaven booz/ hoe dat sy te vo-
ren noyt niemant chynsbaer ghe-
weest en hadden/ ende dat sy om
de vyzhept te behouden/ veel ge-
den hadden/ bysonder van het ge-
welt des Conincks van Mutezu-
ma/ aen welcks lant haer Fron-
tieren ober al aenpaelden/ ende
daer om geen soudt noch Boom-
wolle tot kleedinge en hadden/ op
dat sy niemant en wilde chynsbaer
zijn/ d' welck sy hadden doen moe-
ten/ so sy in ander landen ghehan-
teert hadden. Also namen wy dit
verbondt aen/ ende gingen met
hen in haer Hoofst-stadt Cascalte-
cal ghenaeint/ in den ombanck
grooter dan Granate/ oock het
gebout met costelijcke gestichten/

ende volck-rijk. Daer is een Merckt ende plaetse in der Stadt/ waer in men alderlep dinck te coope vint / sehier ongelooflijk te seggen. Aldaer vintmen alle daghe ober de 30. dupsent menschen coopen ende vercoopen / Groot / Dagele / Visch / wiltzaet / ende alderlep nootduft / uptghenomen sout ende Boom-walle / d' welck by henlieden niet en wast / noch int gebzupck en is. Waer goudt / Silber / Peerlen / Edel gesteente ende vederen in grooter menichte. Item alderlep krupden / wortelen / hout ende kolen. Item alderlep kleeedinge vintmen daer in dapperer menichte vepl. Sp hebben oock Baden / ende een goet Regiment / ende het is een seer vernuftich redelijck volck / ende gantsch Aphysica en heeft nauwe een dierghelijck volck / upt de haken der Maurozum getogen. Pieppen / bergen ende dalen zijn in desen lande / ja niet met allen en vintmen der ongeplant ende bouloos liggende / noch yet dat des bonmans pant is epfichende / ende het is een volck recht als de Venetianen / Genedopfen ende Pisaners oft Switfers met haer Regiment. Sp en hebben geen Heere / ende nochtans veel Heeren / die den gemeynen man ende staet (gelijck by ons de Stadt-meesters ende Burgemeesters) boozstaen / sp straffen eenwel de quaetdoenders. Een van den haren hadde ons een wepnich gouts ontzagen / dien sloegen sp openbaer met Holben boot / booz onsen oogen / also dat by henlieden geen quaet onghesraet en blijft / ende wort openbaer booz alle man uptgeroepen.

Ich heb het getal der hupsen in dese Stadt neerstich laten berekenen ende tellen / so zijnder ober de anderhalf hondert mael dupsent gebonden geworzen / behalven de Boozstadt / ende den aenganck der Stadt / die in gelijcke Stadt-recht ende Bozgerschap zijn.

Ses mylen van deser Stadt ligt een merckelijcke Stadt Curultecal genaemt / den Heere van Mutezuma onderworpen / dese nooden ons met reberentelijcke presentatie / van williger gehoozsaemhept / derwaerts gelepen my by de hondertmael dupsent mannen van Cascaltecal / besozghende datter een argelist achter hen schuplende was / met welke sp oock in langer byantschap ende oneenichept gestaen hadden. Also sant iekse ter halver weghe wederom t' hupsmaerts / als onnoodich / ende en behielter niet meer dan 6. dupsent / ende als wy booz de Stadt quamen / liepen de Bozgers upt met grooter reberentie / om ons te ontfangen / met pppen / Crommelen ende groot Triumph gesanck ende hoberen / oock met haer geestelijcke personen / ende gaven ons de beste herbergen in / maer gelijck ons te vozen aenghewesen was / also vonden wy dat ons toeberept was / wierden oock ghewaerschoot / dat men ons overballen soude / wy saghen oock wel veel diergelijcke aenwpsinghen / die wy oock kennisse namen van twee hepmelijck ghebangens / die wy / upt deser Stadt hadden op ghekipt / om haer booznemen te kennen / also lupde de gelijck-stemmen de kontschap / dat haer niet verze van der Stadt byftichmael dupsent

des Heeren van **Putezuma** volck hietbe / om ons te overballen / doen dachten wy / dewyle het pinners zijn moeste (alsoo ons niet een kleyn verschicken aen en quam) het ware beter dat wy hen booz quamen / dan sy ons / ende ontboden alsoo de **Primate** der Stadt tot ons / in een gelaet van goeder vrientschap / ende grepense als de boozgangers dapper aen / namense altemael gebangen / ende wy vielen namaels upt / ende togen in de Stadt / ende vermoorden over de drie duysent menschen / schier intwee uppentijt / daer toe holpen wy 4000. mannen van **Cascaltcal** / 400. van **Cempoal** / ende veroverden also in 5. uppen de gantsche Stadt / de **Inwoonders** ende **Bozgers** verdoeven wy daer upt in de blucht / ende ontfaken sommige thozens met vpre. Daer na keerden wy wederom in onse herberge / doen vielen wy de principaelste voete / ende sependen dat sy verlepdt waren / oock eensdeels tot dit booznemen ghedwongen geweest / biddende dat icker twee van haer wilde los laten / so wilden sy al 't volck / dat upt der Stadt geblucht was / redelyck weder brengen tot eeuwiger gehoozsaemheyt / dat stonden wy hen toe / ende namense al in hulde / genade ende gelofte / doen wert 's anderdaechs die gantsche Stadt also wederom beset / als ofter geen mensch geboort en ware / niemant en klaechde pemaent / sy hantterden en deden in alle dingen gelijck te boozen / vzedelyck ende verfoent. Doen maecte iche met die van **Cascaltcal** te vziende en nam alle vpantschap wech. Nu dese a-

berwornen Stadt **Churultecal** ligt op eender plepne / die heeft in den omrinck der mueren over de 2000. hupfen / ende bupten der stadtmuppen oock wel soo veel aen de booz-steden. Dese Stadt is overbloedich van neeringe / met sehone thozens boozhoudt / dat Landt vzychtaer ende bee-rijc / die Stadt heeft by de 400. Tempelen / met kostelijcke toozens / also ick selve op eenen tozen getelt ende ghesien heb / daer vintmen oock arme krancke lieden booz den Tempel sittende / ghelijck by ons. Met dien alst God ende het geluck met ons hielt / so nam hem den Bozst van **Putezuma** booz / als oft hem de wederpannicheyt der ghener van **Curultecal** leet ware / ende souder sijn weten ende willen gheschiedt / ende wilde slechs **D. Maj.** ghehoorzaem ende onse vrient zijn / &c. Maer wy vermerchten wel / dattet enckel valsche list was / eventwel hielden wy ons / als oft ons sijn vrientschap danchelijck ende aengenaem ware / so trocken wy na sijn lant booz eenen grinnighen houden sneerberch. Op d' ander spde daer tegen over / was eenen so heeten berch / dattet dickmaels 's daechs met grooten donder ende gherommel eenen roock uptdien berch van de groote eens hups ondersiens opwaerts pypste / als eenen boue van der pefe. Ick boerde met wy over de 4000. **Inwoonders** / behalven mijn volck upt de **Provincie Cascaltcal** / **Guafasingo** / **Churultecal** ende **Cempoal**. Soo trocken wy boozt in de **Provincie Chalco**. Met dien besochde hem den Bozst van **Putezuma** booz

mijn toekomste/ ende began veel dincks dooz Legatia / om my van sijn lant af te wysen/ met veel schenckinghe ende presenteringhe van eenwigger ghehoorzaamheyt dynen Maj. hy bestemde oock selve jaerlijchs eenen merckelijcken Tribuys te geben / aenwees daer beneffens / hoe dattet by hem nu altemael diere was / ende groot ongelweerte. Maer ick gaf vooz dat ick syne Ma. persoonlych sien / besoecken ende aenspreken moeste / van dynen Maj. wegen / te wyle socht den Dooft dagelijchs wegen en listen / hoe hy my een valle rich-ten mochte. Als 't hem nu alte-maelom sloech / en dat ick my also hielt / als oft ick 't niet verstonde / soo trocken my ten laetsien sijn volck tegen / voozwaer eenen kou-den wech / also dat wy met groo-te gemaecte byeren / om ons van de koude te bewaren / te doene hadden / ende wy quamen onder wegen in een stadt / in een Mepz gelegen / Artapalata ghenaemt / 3. mylen van daer ober licht we-derom een groote stadt / Canaal-ram ghenaemt / welck heerschap my teghen quam / sy gaben my 4000. pont gouts / ende veel an-der Juweelen / ende ontfinghen my byendelijck op. Nu in dese voozghenoemde Stadt zijn by de 15000. welgeboude huyzen / meest al int water gelegen. Sy hebben seer wonderlijcke byemde wegen / straten ende byuggen tot malkan-deren / en sommighe merckten in der stadt. Niet verze van daer zijn oock drie ander heerlijcke steden / van 3000. 5000. ende 6000. huyzen / d'welcke al in de byoecken ligghen / met schoone Tempelen

ende gestichten verciert. Aldaer is eenen grooten handel met sout / d'welck sy upt dit Mepz maken. Als ick nu de machtighe stadt Cemirtitam toenaecte / ende dat den Coninck sach / dattet niet an-ders wesen en wilde / ende by a-vontuyzen merckte / dattet Gods werck was / begaf hy hem goet-willich daer in. Also ginck desen Heere Mutezuma een Dooft deser stadt ende Lants upt / ons te ge-moete met 3000. Edelen ende een pegelijck van den Edelen anieloe of viel vooz my op d'aerde / ende kuste alsdan de handen / ende gin-ghen altydts twee ende twee met malkanderen barboets / als in een-der Proecessie / d'welck schier een mple weechs duyde / te midden onder hen ginck den Heere van Mutezuma geschoept / dien dzoegen 2. Dooften. Als ick nu af klom hem 't ontfanghen / wiert my gewincht ende te verstaen ge-geben / dat ick hem niet aen roe-ren en soude / doen hielt hy hem na de gewoonlijcke Ceremonien ende Lants gebzupck / om my te ont-fangen / also wy malkanderende hant boden / greep hy ter aerden / ende kuste de handen / dat deden oock de twee Dooften / die neffens hem gingen / ende hem dzoeghen / ende al 't volck: doen nam ick mijn seer kostelijcke gulden keten / met menigerlep Edel gesteente beset / ende werpse hem aen den hals / diegelijck dede hy my oock doen / met twee wonder swaere ketenen van goude. Hy begon hem te ont-schuldigen van sulcke dingen / als hem sijn vpanden by ons mochten beruchticht hebben / ende septe dat hy goede werenschap hadde / als

als dat sijn byanden ons hadden
voorzegacht / dat sijn Pallep
ende Sale met enkel goude ghe-
plaesert / van gulden wanden / en
altmael van gout gemaect ware /
ende hy lejde ons binnen / om te
aenkypsen / dat wijt van steen ende
halck gemaect zijnde sagen / ende
om sijn byanden der lenghenen te
overtuyghen. Item dat hy hem
hadde laten een God noemen / Ja
geboden soude hebben / daer tegen
toonde hy hen lieben sijn bloot
bleesch / sprekende: ghy siet dat
ick een sterck mensche ben / van
bleesch ende beenen 't samen ghe-
voecht / daerom siet ghy dat mijn
byanden gelogen hebben / en begaf
hem met grooter ootmoet tot ee-
nen eeuwigen bassael dijn der Ma-
jeslept / en wierden aldaer ses da-
gen kost-byt ende wel gehouden.

Daer en tusschen viel de stadt
Almeria / 70. mylen van Cemirti-
tam gelegghen / ons wederom af /
sy versloegghen ons sommighe
Spaengiaerts / die wy om een
stercke te bouwen aldaer hadden
gelaten / d' welck sy upt het bevel
haers heeren van Mutezuma ge-
daen te hebben ons toeschreven.
Als wy hem daer omenboeren
ende bespaken / seide hy ons neem
ende sandt hasfeling sijn Legatie
daerwaerts / datmen hem Qual-
poporam den stathouder ende Ad-
ministratozen soude ontbieden /
ende so hy hem te komen wepger-
de / dat hy niet gewelt gebanche-
lijk soude ghebracht worden na
Cemirtitam / wel bewaert ende
gelept. Also gaf hem den Dorst / na
dat hy daer ghebracht wert / ter-
stont in mijn ghewelt / met spnen
aenhanck / die aen den doot der

Spangiaerden schuldich waren /
doen beken den sy op den pijn-
banck gherecht / dat sy 't hadden
ghedaen sonder bevel des Heeren
van Mutezuma / also liet ick se o-
penbaer opten merckt te pulber
verbzanden. Tuzala de Provin-
tie licht by de 80. mylen van Ces-
mirtitam / oock deser heerschap-
pie onderworpen / daer vintmen
gout-ribieren ende bergen. Item
die gout-rijcke Provincie Cama-
sulara / Malinaltebeque / &c. lig-
gen oock rontsom in dit Lant om/
daer aen stoot dat Landtschap
Calba / Item Tenis / met sprake
ende heerschappie van den voor-
noemden onderscheppen. Item
Calcalo / Malmalco / aen dese
Provincie stotende. Item oock
Tuchintecal / de welcke haer oock
dynner Mai. begeben ende chijns-
baer gemaect hebben. Des my-
len over Zee / maer over Lant 10.
mylen van Cemirtitam / licht een
stadt Cescucu / de welcke over 30.
mael dupsent hupsen heeft / aldaer
sijn wonderlycke Daden en Cem-
pelen. Niet verre van daer liggen
oock twee Steden / van 4000. en
5000. hupsen / d' eerste Otumpa /
d' ander Mcuruma genaemt. Den
Dorst van deser Provincie is een
vrient oft maechschap des Dorsts
van Mutezuma / maer hy en wil-
de hen nae beelder vermaninghe
niet over geben / maer viel van sy-
nen Swager ende ons af / synen
naem was Cacamacin / dies ge-
welt was so machtich aengewe-
sen van den naghebuppen / dat ick
hem sonder nadeel mijns volcs niet
en mocht noch en dorst aengryppen.
Alsoo wert hy upt aengegeven des
Heeren van Mutezuma / van zijn
eygen

Wanneer
geschiede
missen.

eggen Kieper van Mutezuma al
zijn Coninckrijck beroepen/ en met
schoonder Oratie vermaende hy-
se altemael totter gehoorsamenheyt
dyner Majesteit. Also hulde ons
het Landtschap gewillich vooz o-
penbaer Potarissen/ waer op een
openbaer Instrument ende be-
schyppinge geschiede. Also gaven
sy ten eersten gewillich den Cri-
bupt/ te weten 32. dupsent ende
400. pont gouts/ behalven de Ju-
weelen ende hupstraet van gout ge-
maecht. Item behalven de Plup-
men/ Edel gesteenten/ &c. verze
over de hondert mael dupsent gul-
den weert/ ende van Schilderie
ende Beeltwerck so aerlich ghe-
contersept/ als oft altemael leef-
de/ ende wat ick hem in bewoyp
voorzag/ dat liet hy so aerlich ste-
ken oft sypden/ dat ick 't by ons
noch niet also gesien hebbe.

Den Coninck ofte Voort schanck
my oock zijn eygen Dochter/ ende
veel Edelen haer Dochteren myne
medegesellen/ ende schanck ons
oock noch veel ander costelijck-
heys.

Van de treffelijke machtige
stadt Temixtitam; ende het
Lants gebruyck daer ontrent,
ende haer gelove, &c. Nar-
ratie ende aensage Ferdinan-
di Cortelij, aen de Keyserlijke
Majesteit.

Dese dinghen die ick teghen-
dwoozdich met mynen oogen
gesien hebbe/ zijn van sulcker ver-
wonderinge/ dat sy nauwe ghe-
loobelijck zijn/ eventwel sal dyne
Majest. weten/ dat so my in deser

Narratie pet gebruecht ende faelt/
so ist veel meer in 't gene/ dat ick
te weynich/ dan te veel doe/ als
oock in andere stucken voozghe-
melt. Dese wonderweerdighe
stadt is in den groote als Mexi-
lis oft Cozduba/ met schoone wo-
de straten verciert/ groote Plaet-
sen ende Merkten ober al/ alsoo
datter alle dage over de 't festich-
mael dupsent menschen coopen en
vercoopen alderley Coopman-
schap/ die men in desen Lande
hebben mach/ van gout/ silver/
loot/ koper/ metael/ gebeente/ ge-
steente/ cozael/ bederen/ halck/
gehouwen stucken/ gesneden/ ge-
schilbert ende gesicht/ Item al-
derley etelijcke dingen/ vogelen/
visschen/ menigerley vleesch/ wpt-
ghenomen bzoot/ waer vooz sy
Maptz genieten/ dat is een Kroon
oft Wortel/ waer af boven ver-
meldinge geschiet is. Item veel
derley Denissen. Daer zijn oock
Herbergen/ Tavernen/ daer men
om te dincen 't samen coomt.
Daer is oock menigerley arbeit/
ende subtyl hantwerck/ niet min
dan by ons. In somma/ meniger-
ley Fruyt/ Metael ende Conste/
Item Crupden ende Wortelen in
der Aptke totter gesontheyt die-
nende/ Item menigerley Spece-
rie/ Laken/ Edel gesteente/ ver-
wen vooz de Schilders/ Leer/
Vellen/ Boom-wolle/ Laken/
Werden ende Coperen Vaten/
Potten/ ende alderley Houdt-
werck. Somma/ sy en hebben de-
ser dingen geen ghebreck. Daer
Kroon Maptz vercoopen sy gema-
len/ gebaken ende ongebacken/
ende hebben meest alle Dieren van
Vogelen ende Vier-boetige/ wilt
ende

ende tam / gelijk wy / ende noch veel meer / ende een pegelijke ware heeft haer epgen Strate. Al daer is goede ordmantie / ghe- wicht / Regiment ende mate / oock goede gerechticheyt. Also sittender in een open Coop-hups ofte Wage / thien oft twaelf Persoonen / die alle ware schatten ende setten / so sp vercocht worden sal / aen dese waerderinge / moet men alle ware dragen / ende daer gaen altijts sommige Bespieders ende Oberdragers op den Merckt / om te sien / oft men oprechte ware / wage / gewichte ende mate geeft. Voorts hebben sp de alderschoonste Tempelen / Meschite genaemt / in welke sp haren Afgoden gods- diensten volbrengen / met schoone Priesters hupfen oft Prochp-hoven / die zijn bp hen in grooter weerde gehouden. Sp gaen in enkel wart gekleet / sp en sieren noch baert noch hup / van dien dach aen / dat sp in haer geestelijcheyt treden tot in haer graf toe / ende en kennem noch slechten oock nimmermeer haer hup. De Kyn- ke doen haer kinderen bp dese Priesters / van 6. of 7. Jaren aen / tot dat sp manbaer worden / om tucht oft manieren te leeren. Sp onthouden haer te sommiger tijt van sypse. Haer Hoofst-kercke is van een onuytspreekelijke grote / ongelooftelick te seggen / maer waerachtich / also dat in haren omrinck een Stadt van 500. hupfen rupin staen mochte. In den omrinck rontsom om den Tempel / zijn over de 40. hooge welgeboude Thozens / van binnen in den voorthof sitten de geestelijke. Den klepnsten thozen is van de groote

hoochde als den Hoofst-tozen der Prochp-kercke tot Hissalim / van gehouwen uytgepaleerde steenen gebout / de Kercken met menigerlep Afgoderie ende Afgods-werck oft Beelden verciert / met so hub- schen arbeyt ende costelijke schil- derie opghesponcht / als ergens een Conincelijck Palleys / van menigerlep figuren. De thozens zijn deses Lants Heeren begraef- nissen / daer in zijn Cappellekens / elck spnen Afgod toegewijt / den welken sp na haerder genegent- heyt meer krachts ende weerdicheyts toeschryben / ende een pegelijck heeft upt sonderlinger devotie spnen epgen Patroon / Afgod oft Sant. Daer na zijnder 3. voornamelijke Thozen in desen Tempel / een pegelijck heeft spnen epgen Afgod ende wonder groote beeldenissen / oock kostelijck van materie / en kostelijck van maetsel. Desen Tempel heeft oock van binnen Cappellen rontsom / ghe- heel doncker / in de welke niemant dan de geestelijke en gaen / ende oock niet al / daer in offeren sp het bloet der menschen / voer haren Godt.

Ich stiet sommige van de voornamste haerder hepligen upt den Tempel / ende selbe in die stede een Marien beelt / ende van ander hepligen / het welck de Inwoonders / oock den Heere van Mutezuma seer versnide / sp rieden mp ich soude van sulcks afstaen / soo dit de Landtslieden ghewaar werden / so mochten sp lichtelijck tot ongehoorzaamheyt beweecht worden / ende afvallen / want al haer geloove op dit haer Gods- werck ende dese Afgoderpe stont /

ick liet hem haer Afgoderpe dooz
dagelijckse preekinge der verdupt-
schers aenwysen / datter niet meer
dan een God en was / een schep-
per ende onderhouder aller din-
gen / om haer van haerder afgod-
derije af te leiden / alsoo becou-
te ickse / dat ick in haer by-wesen al
haer Afgoden upt den Tempel
werp / henlieden voornaemlyck
verbiedende / dat sy voortaen ee-
nich hint haren Afgoden niet meer
en offerden / want wie doode / sou-
de gedoot worden / also stelde ick
de Beeldenissen onser Hepligen
vooz haer Afgoden in haren
Tempel. Daer Beelden waren al
met bloet der geofferde lieden be-
smet / ende het herte des kindts
was haren grootsten offer / die sy
haren Afgoden doen mochten /
ende hebben oock na gelegenheyt
der saecken tot een pegelijcke noot /
ghelijck de Heptenen haren Af-
godt / vooz een pegelijck gebreck /
tot oozloge / vyede / kozen / vzych-
ten / geluck / gesontheyt ende pla-
gen af te keeren / of te bidden ende
te beschutten. Daer zijn oock den-
wachters / die van den ingaenden
Col nemen / icken weet niet (want
icker niet nae gebraecht en heb) oft
sy der Stadt oft den Dorst toe-
comt. Niemand en arbept vooz
hem selfs in dese Stadt / maer alle
werck-lieden / als sy op een plaetse
hebben uptgearbeydt / staen ter
werck / gelijck de dach-looners /
haer handen ende arbept bepl bie-
dende. Sulcke werck-lieden van
Gout - smeden / Steen-houwers /
Schilderen / Plupmen / &c. en heb
ick mijn dagen nopt gesien / alle
dinck is so geheel sonder gebreck /
dat men niet anders gewenschen

en can / dan dat het Beelt een ziele
ende leven hebbe.

Ich en kan niet weten / hoe
verze hem siechs dit gebiet / oft die
heerschapppe Mutezuma ver-
streckt / sy sepnde van deser Stadt
op alle plaetsen / by de 200. Dupt-
sche mylen weechs zijn Legatie
oft bootschap upt / daermen hem
over al gehoozsaem is / ende daer
sy te gebieden heeft / hoe wel sy
sommige aenstooters hadde / die
hem by tyden tegen stonden / ende
met hem oorloogen / soo gehoozt
is. Also na mijn rekeninghe / is
dat Rijk van der groote / so 't niet
grooter is / als Hispania. Ich
heb selve 150. Spaengiaerts om
het landt te beken van my geson-
den / die en hebben aen geen pale
oft frontiere konnen komen / oock
ligt de Stadt Cumatam over de
200. mylen van desen Hoofstadt.
Alle sijn Edelen op de Vasticheben
oft Sloten herwaerds endegin-
waerts int Lant / doen jaerlijcks
van het inkomen den Dorst reke-
ninge / daer van hebbe sy haer deel
en somme. Wonderlijcker lustho-
ben / ende kostelijcker Palleysen en
heb ick nopt gesien / diesgelijcke in
Hispania niet en zijn. Sy heeft
boden andere een Palleys daer
in 2. Dorsten gemakelijck mocht-
ten hof houden / rontsom 't selve
Palleys / zijn 11. bybers ende
springende fonteynen / dooz men-
schen ende ossen loopende / met al-
derlep tammen water-vogelen be-
set / ende ick segge uwer Maj. de
waerheyt / alleen van vogelen / die
visch eten / oft met visch gespijst
worden / warender soo veel / dat
men hen dagelijcks 250. pont
moest geven ende vooz werpen.

En ober alle dese vogelen moesten waer nemen ende besozghen ober de drie hondert mannen / der elcker oeffeninge dit alleen was / behalven de Surghinen oft Medegijnen / die op dese vogelen besolt waren / als hen lieden pet misquam.

Op sommighe Meyzen hadde dese Dozst een lust of somer-hups / swerbende / in welck hy somwolen sijn rijtokinghe socht / daer haddē die vogelen oock menigerlep rimmeringe / waer op ende daer in sy saten / sommighe leefden van den roof / als de Arends / Grif-fioens / Davicken ende ander van onbekende soozte / sommighe staen in der sonne / sommighe in den regen gebout / van de costelijckheyt der gestichten / en canick niet genoegh geseggen / het laet hem meer verwonderen dan geloven / alsoo dat onse ghesichten niet dan spel tegen den haren zijn. Sommighe vogelen soetmen met vleesch spysen / den selven werptmen onspreekelijck beel Hinnen / Gansen ende ander dieren vooz. Doozts was op een ander plaetse een warande / daer in tot elck dier sijn plaetse / in welke men Vossen / Ueuten / Tigerdieren / Wolven / menigerlep katten spysde / en wat malkander schade dede / dat was onderscheptelijck gebout / op dese wachteden oock ober de 300. mannen. In somma / hy had sijn eppen hups tot wonder dieren / wonderlijcke menschen / buktachtich / een-ogich breevde Zee-wonderen / sijn Pal-leps met wapen / knechten / altemael onderschepten / ende elke ghadinghe alleen in een bysonder hups / met haerder gaerde ende

Provisie. Op desen Heere wachtē daghelijck 500. of 600. mannen / die nimmermeer van 't Pal-leps komen / dan als sy by tyden wisselen / dese spijstmen upt s' Conincks keucken / niet anders dan den Coninck. Allen hungerighen staen keucken ende kelder open / ende men en laet niemant ongespijst / 300. Jonghers oft meer / dragen alle spise op een mael / een merckelijcke somme van gerechten ende etens / en de gerechten staen op gloepende kolen / oock int opdraghen / op dat sy niet en verhouden.

Hy wast den handen vooz en na den eten / ende als hy sijn handen eens aen eenen hant-doeck droocht / so en ghebruyckt hy s' nimmermeer / ende als hy eens upt een schotel eet / so en setmense hem niet meer vooz / dan geheel vernieuwende versmeert / 14. mael verkleet hy hem s' daechs / ende endeen doet geen van die kleederen meer aen. Wie int Pal-leps gaet / die moet ongeschoept ende baerboets binnen gaen / met genepcheden spise moetmen hem spreken / ende hem niet onder de oogen sien / met groote ootmoet en reberentie. Als dese Dozst Mutezuma somtijt uptgaet / welck selden geschiet so keeren hem al sijn onderdanen (die sijn aensicht van verze sien) den rugge / ende staen onbeweelsijck / tot dat sijn Majest. vooz by komt. In desen lande ende stadt ben ick gebleven van noots weghe mijnder affapzen van den achtsten dach Novemberis / Anno 1519. tot aen den inganc van Mepe / Anno. 1520. Als ick nu upt noot van ander affapzen van

daer trock / ende sommige Spanjaerts in mijn steden als Gouverneurs ende Regeerders der Stadt aldaer liet / so vielen sy haest als trouloos wederom af / het welck my te rugge terstont wert te kennen gegeven / als ick de afgebalen van Tempaal wederom tot gehoorfaenheyt wilde brengen / also trock ick wederom te rugge. Doen ontfinck my de Heere van Mutezuma / oock de mede genooten ende 't landvolck met vzeuchden / niet anders / dan oft ick hen het leven brachte / d' welck sy nu alreede in de kausse hadden geslagen. Doen overvielen ons dese Inwoonders ende Indianers dapper ende haestelijck / also dat wy uptonse sterckte uptvielen / ick ende die van Mutezuma gewont werden / oock 4. Spanjaerts verslagen / ende dat den Dooft in den 4. dach sterf / my en schadet (God heb lof) niet. Also dzeben wyse in eenen stercken thoren ende boozhof der kercken / tot dien richteden wy ons / ende maecten hen alsoo banghe / dat sommige van haer upt vzele van den Thoren spzonghen / ende in scherberen vielen / d' ander weerden haer so dapper / als wy haer sterckte al schoon geopen had den / dat wy 3. upzen dooz brachten / eer wyse niet malkanderen geheel verwozchden / ende boozwaer sal my ulwe Majst. geloben / het was een sulcken twyfelijken kamp / dat indien dat hen God het herte niet en hadde genomen / dat haerder 20. onser 100. het opklunnen wel hadden weren mogen. Sy hadden al onse beeldenissen wederom upt den Tempel ge-

wozpen / de hare wederom daer in gestelt / dien aenstaken wy met vyere / noch en hielden sy niet op / oft wy al vrede aanboden / boozghebende / wanneer der al schoon van den haren 20000. vielen / ende van den onsen slechs eenen / soo wilden sy ons eer verdyppen ende vermoorden / dan wy haer / ende hielden in somma alsoo aen / dat wyse niet en konden ghetemmen / oft wy hen al wel veel schade toevoechden / een goet deel der Stadt verbranden / haer by nachte overvielen / ende veel vermoorden / so stont nochtans de sake so periculcus ende twyfelachtich / dat wy ons booznamen upt der Stadt te vlieden / ende het gout alreede onder ons deplden / om upt te dzaagen / nochtans met sulcker conditie / dat sy my dat selve overleveden / om D. Maj. te sependen / so ons Godt uptholpe / wy beloeden oock onse Mayseles met enckel goudt / oock ons selben / al wat wy dzaagen mochten / ende lieten onse sterckten vol onschattelijcker rijckdommen ende ginghen alsoo wech / so heymelijck als wy mochten / ende namen met ons de sonen ende dochteren Mutezuma. Alsoo grepen sy ons onder weghen aen / ende leyden ons ter neder / so dat wy van ons werpen moesten al wat wy hadden / ende ter weere greppen. Doen vermaozden sy meest alle mans ende vrouwen haers lantvolchs van Churultecal / die met ons waren / ende seer veel Spanjaerts. Ick arbeyde met Godts hulpe daer dooz / mijn vijster / te peerde / ende met outrent 100. voethnechten / 't is ongelooabelijck te seggen / Godt is mijn

Wonders
lycken
ryck in
Spagna
la.

mijn getuyge / wat perijckel ende noot ick beſtaen hebbe : Ick ſack vol ppen / mijn lijf was van wozen doot / ende daer en leefde niet / dan het herte / ende ons bleef een merckelijck groot goet van goude achter onderweſſen / het welck de hantden op-raepten / ten laetſten en waſſer van de 24. Heerden geen onghewont / dat daer hadde moghen loopen / ſommige bleven ter plaetſe / geen Ruyter die een hant hadde moghen opheffen / geen voetknecht die niet alſoo vermoeyt en was dat hy mits onmacht recht hadde comen ſtaen. Als nu na dit altemael gerekent wert / wie om den hals gecomen ware / behant hem / dat ons 150. Spanjaerts gebzaken / 46. Heerden ende geladen Mupl-eſelen bleven ons upt / ende meer dan 2000. Indianen op onſer ſpde / quamen om den hals ende verdozben / waer onder oock een ſone ende dochter des Heeren van Mutezum was / ick ſwpgde des geleeden hongers ende dozſts / oncrusts ende ongemacks / dach ende nacht / alſoo dat wy de Heerden eten moeſten / die ons gewont zijnde begaben / ende ſommige krupden / die wy op den belde kregen / ende dat duerde tot aen den 8. dach Julij / Anno 1520. dat ons alle dagen een ſulcke menichte van den Indianen overviel / als wy dickmaels nauwe overſien mochten in wyde belde / ende altyt de noot weren namen / ende dit den laetſten dach ons levens te zyn gedachten / dewyle wy ghewont waren / ende ſchier half doot. Nach leyde Godt haer ſtoutheyt door onſe ſwachheyt ter

neder / ſo dat wy van Temirtitam tot aen Tascaltcal alle dagen met haerlieden floegen / d'welck ons oock een groot ſmercen bzacht / ſoo dat wy beſozghden / wanneer die van Tascaltcal ons alſo ſwach ſien ſouden / dat ſy wederom haer vyzhept te verkrpgen / trouloos aen ons worden ſouden / ende dan ons leven eerſt een eynde ſoude hebben / d'welck ſy wel gedaen hadden. Maer wy wierden van der genade Godts niet alleen inghelaten ende ſchoon ontfanghen / maer beloofden ons oock hulpe ende byſtant / aldaer verquickten wy ons wederom / ende verhaelden onſe uytgeſcheyte kracht / ende heelden oock (Gode ſy lof) terſtant / door de konſte der Medecynen aldaer / ick wierde alleen verlamt aen twee vingeren mijnder ſlinker handt / maer ſommighe van den mynen wierden gheheel lam / ſommighe ſtozben gheheel.

De Indi van Culba namen oock eenen Spanjaert (die deſer ding en onwetende / ſyn thieder van der ſtadt Vere Crucis tot my wilde trecken na Temirtitam) 30. dupſent pont gouts / ende een pont dede hy 2. gulden. Als ick nu wat verſtercke / richtte ick my aen de Provintie Texaca / de welke aen de contreye Tascaltcal paelt / om te wyzecken die 10. Spanjaerts / die ſy int dooztrecken verſlagen hadden / ende werp in twintich dagen deſe merckelijcke Provintie onder dyne Maeyſtept / oft ſy haer al wel int begin ernſtich werden / daer toe holpen ons de Inwoonders der Provintje Tascaltcal / Curultcal /

ende Guafucingo / ende lepden henlieden op / het 5. deel al haerder goederen te chynse uwer Maj. te geven / ende namen se al in een wighe knechtschap / aldermeest daerom / dat sy altemael doozgaens menschen vleesch eten ende genieten / ja booz Versoen achtten / oock op dat ick die van Culba een vzeese aenjaechde.

Guacachula een aenstootende Provincie / overgaven haer oock uwer Majestept / doch niet dier conditie / dat ick se booz haer vbanden die van Culba / verlosse. Also moest ick upt haer toeschypben wel met 30. dupsent Indianen slaen / die in eenen oogeblick t samen quamen / maer Godt gaf ons wederom de Victorie / so dat de slach velden vol van dese verslagenen lagen / terstont (ick segghe uwer Majestept de waerhept) vergaderden haer meer dan hondert mael dupsent sterck van den Indianen op onser spde / ons te hulpe / maer alle dinck was alreede geschiet / ende wy waren alreede in de stadt Guacachula in gecomen / ende hadden se overwonnen. Dese stadt heeft een groot begryp om haer / dat maecht datter veel hoven in zijn / nochtans niet over de 6000. hupfen oft wooninghen der menschen.

Irruacan de stadt ligt vier mylen van de boozgemelde stadt.

Doen quamender in der waerhept te samen over de hondert ende 20. mael dupsent Indianen / enkel vbanden / die overvielen ons in de boozgemelde stadt / also namen wy wederom in den name Godts de nootweere aen / ende dwongen sommige upt vzeese haer

selven over de muieren af te sloeten int water / ende verbolchden se by de anderhalf myle / die niet en ontbloden / der selver ontquamen wepnich : ende heerde wederom in de stadt / upt welke ick oock haeren Heere verdruben hadde. Also baden de bozgers om genade / ende begonnen haer selven te ontschuldigen / als dat sy haer tegen wy gestelt hadden / dat sy sulchs upt gehoozsaemhept ende gebodt haerder Heerschap hadden doen moeten / sy wilden dooztaen (dewyle nu haren Heere aen henlieden bluchtich geworpen was) D Maj. trouwe bewysen ende houden / also nam ick se op / ende hiet se vzeedelyck t hups gaen / oock haer wyfs ende kinderen t hups ontbieden.

Also quamen 's anderdaechs in de boozsepde stadt alle omsaten / genade begerende / die nam ick al op / ende septe dat ick dese schade onder henlieden niet onwille gedaen hadde. Nu Irruacan heeft by de vyftghien hondert welgeboude hupfen / acht hondert Papen hupfen by den Tempel / ende een costelycke Maeschita.

De Provincie Castaoceata ligt vyftich mylen van de boozgemelde stadt / der welker inwoonders haer oock onbezoocht uwer Majestept begaven.

Da dit altemael schickte ick achtterwaerts 4. geweldige schepen in het Eplandt Spagnolam oft Spaniam / om krijghslieden te byngghen / in hope alle verlozen lantschappen weder te verkrpgen / bysonder Temixitam ende dat lant Culba te straffen / want ick wert dagelijcx van den onsen om hulpe aen.

aengeroepen / de welcke seer veel aenstoots van den inwoonderen des Rijck Culve leden.

Woe nu Cortesius alle dese verlozen landen weder gekregen heeft met merckelijcker victorie / oock meer anders / leest het derde deel oft de derde narzatie oft boeck synder Histozie ende Zee-baert aen Keps. Maj. gedaen hier te lange te vertellen. Marmalco / Matalkingo / Obtumba / Itapalapam / Calco / Culbaca / Sandoval / Cacathetelco / Surtebegz / Guaturo / Aulicaba / Guaracague / Catutabegue zijn enckel machtige landen / aen de boovenberelbe palende / naemelijck aen Culbam / Cemixitam / Cascaltcal / Guaracingo / Churultecal / &c. Nu op dat wy doch niet gheheelyck niet van de wederbringinge deser nieuwer werelt en seggen / bint ghy in 't voorszghemelde boeck / dat Cortesius dese landtschappen met geweld overtrocken heeft / met eenen slozm ende gheweltingenomen ende verkregen / den mersten deel der stadt ende des landts met vperre verbzant / ende meer dan hondertmael dupsent / alleen der inwoonderen tot Cemixitam verslagen heeft / nade-mael datmies dickmaels bespzaek ende om byde aenspzaek / ende dat nergens geen en aensiant van eenigen byde en mocht ghebonden werden. Item eenen merckelijcken grooten roof / meer dan 120. maal dupsent Castiliaensche guldens deilden de Spaenjaerts upt / die sy in den Stadt ende lantschap bonden / upt welck verschrieken veel Eplanders ende aenstootten de landen haer gewillich ober ga-

ben ende chynsbaer wierden ulwer Majestejdt. Item dewyle alle hoecken en straten vol bezlagen lichamen lagen / so quam daer af een sulcke Pestilentie / datter meer dan vijftichmael dupsent menschen verdozben / ende ellendichlyck stozben / ende daer wert een sulcken jammer / dattet eenen steen mocht ontfarmt hebben / noch waren sy so hertneckich / dat sy eer al stozben / gelijck dat Dee (doen sy al schoon geen hoope van eeniger Victorie en sagen) eer sy haer bydelijck overgaven / tot dat ten laetsen upt grooter noot wijsende kint tot ons liepen / ende genade begeerden. Anno. 1521. den 13. dach Mey / wert die stadt belegert / ende op den 30. dach Au-

Cemixitam
75. dagen
belegert
gewon-
nen.

gusti des voorszghen Jaers ingenomen ende gewonnen / in 75. dagen / geen van de selve dagen en verginck sonder een schermutselen ende treffen.

Da volbrachter victorie sepnde Cortesius sommighe upt / om de onbekende Zee Oelsur te soecken / die seplden meer dan 130. Duptsche mylen / dooz veel edel Provintien sonder aenstoot. Sommighe andere op een ander 3pde meer dan anderhalf hondert mylen / ende vonden veel Eplanden / landen / Gout-putten / Specerpen / Edel gesteenten / daer af Cortesius int derde boeck schier intepnde.

Alsoo hebt ghy mijn Leser eenen upttoch ende de kerne der Zee-baert des strengen Ridders / ende Kepselijcke Majestejts Hoofstmans / Ferdinandi Cortesi / wat hy dooz ongemacks / berzaderpe / conspiratien ende ontrouwte van den vbanden ende den synen gele-

den

den heeft / so dat eenen de haren mochten te berge klimmen dit te erbaren / maer sijn dappere aenslagen / voorzichtigheyt ende Crighs-lissen / trouwe tegen sijnen Heere de Kieps. Majest. en heb ick van kortheys wegen niet konnen verbeeyden ende aenroeren / dewyle dat het wel veel woorden behoefde. Neest selve / wat u hier gebreekt / in sijn boeck int. Al sijn uptgegaen / ende den Kieps. Majest. overgelevert / oft weest met desen upttocht vernoecht.

Hier bint ghy hoopen exempelen der schrift / naemlyck dat alle menschen ontrouwe / valsche ende leugenachtich sijn / dat de Werelt des Dupbels rijck is / vol ontrouwe / mooyt / leugen / Godts lasteringe / dupsternisse ende afgoderpe / ja dat Afgoderpe de Kunste is / die door de gantsche Werelt gaet ende ganckbaer is / Item datter ober al een kleyn getal der vromen is. Somma wat de schrift getuycht / dat bewysen alle Chronijcken : overweecht hier oock de veelheyt ende menschfuldicheydt der werelt geloven / &c. Item de Wercken des wonderwerkende Godts / hoe dat hy een onpartydich / goet / en tegen alle volcken eenich ende gelijck gesint is / sonder aensien der personen / ja hoe dat hy genadich is tegen alle de geene / die hem bzeesen / beminnen / ende aenroepen / onder alle volcken / oock hoe dat sijn kercke verscropt is in alle winckelen der werelt / ende dat hy niet alleen eens volcx (gelijck Israels) gunste gebaet heeft : maer van Austro ende Aquilone / Oriente ende Occidente sijn uptberhozenen te voorzichyn

God onpartydich.

Kercke in alle hoeken der werelt verscropt.

soecken sal : als de kinderen der rijcks / die haer selven de eerste verhoopten te sijn / somtijts uptgemeunstert werden.

In somma / wie Godsalich is / die meet hem upt alle dese dingen te beteren ende recht te gebuycken / wie godloos is / dien sijn alle dingen gelijck hy is / oock Godt een Dupbel / de waarheyt een leugen / ende argert hem aen alle dingen / so Paulus getuycht / Cit. 1. Rom. 8. Ja hy is als een Dupel / dat geen verstant en heeft / een herte sonder sin / oogen sonder gesicht / ooren sonder gehoor / ende levendich doot / oft hy al wel den naem heeft dat hy leeft / Apo. 3. soo is hy doch tot allen goede verstorven / ghehoorloos / eenen steen ende block / Esaie. 6.

Hirom sal dese Chronijcke / gelijck alle dingen / alleen den Godsaligen te nutte comen / den Godloosen tot eenen sijck ende val / gelijck oock de heylige schrift / jae Godt selve. Daerom en maecht geen boeck oft Letter salich oft vroom / gelijck oock geen werck / maer sp begeren en willen hebben een repne Dye en heyligen mensche / diese lese / doe / hoor en gebuycke / so dat alle dinghen sijn ghelijck die gene is / diese besiot ende heeft / ende soo wepnich als een vuycht enen boom maecht : so wepnich maecht een Accidentia / Substantiam / oft een werck den werck-meester. De substantie moet door Gods hant ende wedergeboorte verandert ende verniet worden / als dan keeren haer alle dingen mede omme / als Accidentia / Oogen / Herte / Mont / Wercken / Doeken / Sinnen / Gedachten / Godt / Wijn /

Godloosen sijn leventich doot.

Wp.

Wpben / ende alle dinck.

Daerom en sal hem in langhe niemant vroom lesen oft hoozen (ten sp dat hy van Godt geleert worde / verandert ende opgebout) maer de Schryft begeert eens vromen herte / gelijck oock alle wercken / coomt een Godtloos herte daer over / so is sp hem alleen sonder eenigen nut: maer recht dat tegendeel. Daerom dwalen dese herze / die daer mepmen / dat boecken / lesen ende hoozen deuchdelijck / rechtveerdich ende gelovich maecht / als de geene / die daer voozgeben / dat de wercken vroom ende rechtveerdich maecken / men moet in der gelatenheyt van Godt geleert / geloovich / wedergeboeren ende vroom gemaecht worden / ende als dan de Schryft tot een getuychnisse gebuycken / oft den Geest upt God sp / ende oft der conste Gods van Godt ingegeven / mede-stemmen ende over een come.

Somma / alle schryft (gelijck alle wercken) getuygen alleen van den mensche / wie hy is / gelijck een vrucht van den boom / oft hy goet oft quaet is / ende t zijn altemael spiegelen / die geen aengesicht schoon oft onsupber en maecken: Maer also ment tegenwoypt / alsoo redden / toogen ende wedergeven zyt.

Alle boecken ende wercken Gods / ja Godt selve / en zijn u niet nut / ten sp dat ghy vroom ende verstandich zyt / dat ghy u op Godts werck ende spraeke verstaet / Sap. 1. Daerom hout Gode stille / wyert / rust / ende laet hem met u maken / (het moet doch altemael gebast ende gebiert woz-

den) so sal hy 't wel maken / dijn sake uptboeren / u leeren ende in u selfs verclaren / ende metten coysten gesept / selve zijn dat ghy zyt / spreekt / doet ende gedencht / ende syn werck in u Croonen / ende hem selfs in u beminnen / binden ende bekennen / Amen.

Van de Eylanden in der zee Oceano, teghen het Zuyden gevonden, van Iambolo den Coopman, nyt Ioanne Boemo Aubano getogen.

Als Iambolus den Coopman vooz by Arabiam / om syn hanteringhe sepide / wert hy met syn gesellen gebangen / ende eerstelijck om het Dee te hoeden verordineert / namaels haest wederom van die upt Ethiopia ghevangen / gestolen / ende totten offer in haer Lant wech ghevoert. Als sp nu sommige dagen voezen / ende dat het schip dooz ongeluck der winden verwoyzen was / so dat de Scheepslieden selve niet en wisten waer sp waren henen ghekomen / quamen wy na vier maenden op een royt Eplandt / in den omrinck vijff duysent Deert-looyen hebbende / ende wierden van die inwoonders wel ontfanghen ende opgenomen / ende waren van haerder toekomst / sonderlinghe van weghen der vzeemde Liedien verwondert / die nochtans van al wat sp hadden / desen lieden mede deelden.

In dit Eplant zijn op onse maniere groote hooge verschickelijcke ebenwel gebuycksame Liedien / ende met Sap; doozgaens so geheel overtogen / datter geen bloo-

Harige Liedien,

mm m te

te plaats aen haer lijf en blicht. Dit zijn so stercke lieden / dat hen niemant yet uptter hant en kan genemen. Sp zijn anders van welghegeschikten lippe / ende hebben nochtans van natuppen een ghe-deplde ende recht als twee onghe-heele Tongen / met welcke sp niet alleen haer sprake en spreken / maer alderley vogelgesanck so meesterlijck nae pppen ende imiteren / niet anders dan also de Vogelen selve singen. Ende dat veel wonderlijcker is / sp mogen op eenmael twee Personen onderschepdelijck Cael ende antwoorde geven / ende met elcken een sonderlijcke sprake oft sake spreken / met de een tonge die / ende met de ander dese sprekende.

Tonghe
van ver-
schepden
Cale.

De vruchten in dit Eplant komen so stijf met malkanderen / dat d' een d' ander verbyjft / ende dat d' een Drupe d' ander verdrucht. Den dach is daer althijt gelijck / des middaechts en geeft geen dinck aldaer eenige schaduwe. De Eplant slieden woonen op 't Delt / d' welck alle dinck van hem selfs ongebout geeft.

Onder alle konsten is de Astrologie by hen lieden hoochlijcks int gebruyck. Sp hebben 28. Letteren / sp zijn van seer lanck leven / alsoo dat sommige ober de 150. Jaer komen / ende schier sonder eenige siecke dagen. Als pemant by haer kooztsachtich wort / oft in eenige ander krankheyt valt / (d' welck seldom geschiet) so wort hy upt haer wet gedwongen te sterben. Sp en schypven niet achterwaerts ghelijck de Joden / noch voorwaerts ghelijck wy: maer van boven stracks nederwaerts in bediepte.

Sp hebben eenen bestemden tijt die eenen leven sal / so hy dat beleeft moet hy hem selven eenen doot wenschen ende aen doen. Sp hebben by hen lieden twee krupden / so dat als pemant op de selve krupden licht en slaept / die vergaet sonder smerte in den slaep. De vrouwen zijn al gemeyn / sp en weten van geen houwen / de kinderen worden in der gemeynte also opgeboet / ende zijn hen allen al eben lief. Sp ontvoeren oock niet seldom de kinderen van haer moeders / op dat sp elders opgeboet worden / ende dat sp van haer moederen niet gekent / noch meer dan van andere bemint en worden / waer by geen eergiericheyt oft bysonder affectie by hen lieden en is / maer sp leven eensaem ende eenich / sonder eenich wederpozen oft gekijf.

En dierken is by hen ront geformeert gelijck een flecke / evenwel groter / dat is te midden recht als ghe-depl / 't heeft voor twee spitsen als hoofdeken / ende aen elck spnen mant / rogen ende ooren / daer 't mede siet / eet ende hoozt / nochtans komt sya eten in een lijf. Dit dier heeft op allen spden voeten / waer 't henen wil en derbet niet omme keeren / maer treckt d' ander voeten t' hemwaerts / ende gaet met de gene derwaerts dattet henen wil / die hoofden recht in de hoochde / ende siet op op alle spden. Watmen in stucken hout / ende met dat Diers bloet bestrijckt / wast terstont wederom aen malkanderen.

Sp voeden grote vogelen / van de welcke sp afnemen / hoe haer kinderen worden vullen / sp setten

Wonders
lijck Dier.

de

dese kinderen op der ghewenden vogelen rugge / ende als sp door de lucht vliegen / ende dat haer de kinderen dies ontfetten / so woorden sp verworpen / als onbeguam langer te leven / maer zijn sp by ontfetfaecht / so voeden spse op en latense leven. Dit volck is in Kotten ende vrientschappen ghelept / somtijts 40. in een Kott / die hebben 't met malkanderen met eten / drincken / wooninge / vrouwen / kinderen / ende alle dingen gemeyn / het outste geslachte oft maerchschap regeert ober d' andere / als een Coninck / dien zijn sp altemael gehoorfaem. Dit geslachte regeert upt gebodt 150. Jaer / ende na deser tijt berooft het hem selven upt bebel des wets van 't leven / ende het ander outste gheslacht treckt daer nae int regiment / sp offeren somtijts haren Godt eenen mensche vooz haer sonden. Daer zijn oock 7. ander Eplanden niet verze van daer geslegen / van desen geloue / zeden en wesen. Alle dese Eplants-lieden oft al wel het landt van hem selfs hen lieden alles oberbloets ghenierh geeft / soo zijn 't nochtans matige lieden / die haer selven met eten noch met drincken niet en overladen. Sp verachten veel kossen der kokinghe / ende bereyden haer spse slecht ende eenvoudich. Sp eeren God ende dien alle dinck geschapen heeft. Sp vangen menigerlepe sorten van visch ende voghelen. Wijn ende Olie waster van selfs met hoopen. Sp hebben groote ongesiene slangen / nochtans sonder eenich senijn / onschadelijck / d' welck een wonderlijck goet venisfen is. Haer klee-

deren zijn van wolke / die sp van de Rieden hebben ghemaect / van welckmen oock den kostelijcken Purper verft ende toeberept. Sp zijn alle dage aen eenderlepe spse vernoecht / maer d' een dach eten sp voghelen / den anderen visch / somtijts venisfen / somtijts frucht / ende en eten niet tweederlepe sorten met malkanderen / d' welck sp vooz doodelijck ende onghelont achten. In haer feesten singen sp Gode lof / ende bevelen haer ende haer Eplant Gode / dien sp de Sonne achten te zijn / ende daer vooz aanbiddend.

Sp begraven haer dooden aen den Oever der zee met sant bedekt. Haer Rieden van welcke sp haer broot (van besien daer in) ende wolke ontfangen / die nemen met der Manen af ende toe. Sp hebben warme ende koude Fonteynen / dat warm oft heet fonteyn water blijft altyt heet / oock daer upt geschept zijnde / ten sp datmen hout water oft wijn daer in giet / ende daer mede verkoelt. Na 7. Jaren wert den voorgehemelden Zambolus met syn ghesellen wederom upt dit Eplant verstootten tegen haren wille / al waer sp al haer dagen wel hadden moghen verteren. De Eplanders oordeelense tot haer zeden ende wesen als onnut ende onbeguam / en gaven hen een scheepken met provisie vooz een maent voozien / doen quamen sp in vier weken tot den Coninck Indie / diese wederom na hups door Persiam in Geciam liet geleiden.

Spse van
ghier een-
derlepe.

Sonne
vooz
Godt aen-
gebeden.

Wouwen/
kinderen
ende alle
dinck ghe-
meyn.

Mens-
chen vooz
de sonden.
geoffert

Evilath een Provincie Indie.

Dese Provincie in 't opperste India gelegen / van den soon Heber / Evilath genaemt / Gen. 10. daer door bloept de berre vermaerde Riviere Ganges / anders Phison genaemt / daer af Plin. lib. 3. cap. 20. Dese Riviere neemt veel scheeprijcke wateren in haer / ende bloept inde zee. Dese Riviere ombloeft dat lant Evilath / waer in veel Gouts ende Aromata gevonden worden / als Bedellium / Onichinus / Carbunculus. In dit lant zijn veel sonderlijke Provincien / voornamelyck veel Elephanten / ende aldaer zynder een groote menichte van de beste.

Een affchrift oft veel meer eenen corten uyttoch eens briefs, die Coninck Emanuel van Portugael aen Paus Leonem heeft gefonden, van het Gulden Eylant Melacha in India gelegen.

Ano 1512. is onsen Hoofman Alphonfus van Albiecher gebaren / aen het gulden Eylant in India / Melacha van den bpsaten ghenaemt / tusschen de groote ende Gangetische zee gelegen / ende daer in een wonderlycke groote stadt gebonden / die over de 25. duysent hupsen in haer hadde / een seer vermaerde Coopstadt met eenen goutrijcken vrychtbaren lande / met alderley Goel gesteente / wortelen / specerje / gout / silber / peerlen een ryck lant. Over dese stadt regeert een Woonen Coninck / van Nachomets gelobe /

schier met het gheheel Coninckryck. Dupten deser contreve aen veel plaetsen met Heydenen beset. Dese stadt na 't lant Melacha genaemt / hebben de onse (oft haer die Saracenen alwel met kloeker tegenweer tegen ons selden) met Gods hulpe ghewonnen / met bloetvergieten / den Coninck die op eenen Elephandt straat / ghewont / d' ander raetsloegen metter blucht. Daer vercregen de onse 7. Elephanten met haer thoon ende toebehoorte wel toegerust / ende namen hen over 2000. stucken alderley geschuts ende crichtsrustinghe. Als nu de stadt ingenomen / ende de vanden verdrucht waren / doen bouden de onse terstont een slot daer in / met de ghebroken steenen van de hupsen / die te gronde geslicht waren / ende die haer met der haest niet overgeven en wilden / tot meerder sekerheyt. Doen ter tijdt waerender alderley vzeemde Cooplieden van Samatraz / Peguser / Jaaneser / Goreser / Sinaren / Chineser ende alder Heydenschap / die daer haer Coopmanschap hadden / met menigerley ware / die maecten met onsen Hoofman vrientschap / verbont ende vereniginge / ende voechden haer ypt cracht des verdrachs tot ons / om meerder sekerhepts wille / om haer hanteringhe voozts te dypven. Also ondersgaben haer de voozlepde Cooplieden / niet alleen met gehoozsaemheyt van onse wetten / maer met oplegginge der eynen / tot onderhoudinghe des gemeynen oozboozs / als onderdanen aen ons / de welcke onsen Hoofman Alphonfus tot belofte op nam. Also

Wondere
lycke
Dis
tozie in
India.

so bekenden sy my als haren heere / met veranderinge haerder Mun- te / ende onsen name daer op ge- print. Als nu de aenstootende Co- ninck van Lusiam tegent Oosten gelegen (den welcken Malacha van rechts wegen / soo hy vooz gaf / toebehoorde / ende hem van den Woorzen met geweld afge- drongen was) sulcks wijs wert / so ontboot hy ons zyn ghehoor- saemhepdt / met williger chijns- baerhepdt ende dienstbaerhepdt / ende sepende ons eenen gulden kop / met eenen Carbouchel beset / ende een gulden Sweert / hyscig gear- bept tot dien schickte onsen Hoof- man sommige uytgenomen manne om met hem vrientschap te maec- ken / ende dat Coninckrijck te be- sien. Als nu alle saken tot Me- lacha versien ende te vreden ghe- stelt waren / dat Slot met alder toerustinghe / geschut ende Crijchs- getuych beset was / scheepde Al- phonsus onsen Hoofstman weder- om in Indiam / tot sommige on- ser te vozen in genomen sloten / om te straffen de wederspannige ende afgevallene. Alsoo quam hy na Dabuli / waer af voozmaels oock geseyt is / derwaerts presenteerde hem Priester Johan dooz een toe- geschickte Legatie / alle become- lijcke hulpe / strijbaer Crijchslie- den / ende Crijchsgereetschaps / ende Dictualie / so wy der selver van noode hadden / tegen de vy- anden des Chyzijelijken geloofs te leenen / ende schickte ons tot een geschenck / niet een kleyn stuck van het Heijlich Cruys / daer Chri- stus Jesus onse Salichmaker aen geleden heeft.

Item de bootschap van den

Hejpendschen Coninck tot Bar- singa / die so machtich is (als ge- hoorz is) dat hy vijftghien hondert Elephanten in eenen strijdt ver- mach / oock veertich duysent strij- baer mannen te Heerde ende te voete sonder getal / quam oock tot onsen Hoofst-man. Men sepd vooz waerachtich / dat men in ses Maenden deses Conincks landt (onder welcken veel ander Heeren zyn) met het teecken nauwe uyt- meten en can. Item de bootschap des Conincks van Cambepa / die telande / ter Zee oock (so gehoorz is) seer machtich is / ende veel an- der Legatien der Coningen / van Grosapa / Zalapa / quamen al tot onsen Hoofst-man / om vrede / ver- eeningh ende verbontenisse / het welck wy niet onser sterckte : maer der toevoeginge Gods bil- lijck toe te schypben behooren. Item Alphonsus hout den Co- ninck van Armusien neffens der geweldiger overwinninge zijnder machtigher Coopstadt Armusia genaemt / daer toe verheert ende gedwongen / dat hy ons vijftghien duysent Seraphinnen (van de welke een eenen Ducat gelt) Jaerlijcks tot Tribuys betalen moet / de welke geluckige wel- baert wy billijck Godts voorde- ringhe toeschypben. Gegeven in onser Stadt Olisippo den 6. Ju- nij / Anno 1513.

Eenen uyttoch *Aristotelis*, in libro de admirandis in natura au- diis, van de nieu onbekende Eylanden ende werelden.

Aristoteles seyt: als de uperste Phenices die ten eynde des Eplants Gadium woonen / vier dach repfen booz by de Columne Herculis sepden / ende met grooten stozin wint versterken waren / so zijn sy aen een volckloose onbewoonde wildernisse ende Eplant aengebaren / byzoeckich ende vol waters / als die ter tijt der stozmen der zee geheel bedeckt is / maer als haer de baren stillen ende dat water afloopt / vintmen aldaer met hoopen der Visschen Cumozum / van onspreekelijcker grootte. Dese Visschen hebben de boozgemelde Phenices veel gebangen / in stucken ghehouwen / gebzocht / ende in baten gheslagen / ende met hen na Carthaginem gebzacht / doen hebben haer de Carthaginensers van den goeden smaech van desen lieflijcken cost verwondert / ende niet boozder van haer laten voeren / van wegen der bupten maten groote weerdicheyt des gebzupcks van dese Visschen in maelsyden / Hecille. Dit Eplant meynt Pirckepmerus dit te wesen / dat wy nu Maderam Fepal / oft nieu Blaenderen noemen / ende eerst nieuwelijck ghebonden te zijn achten / want inmers een hoop der boozgemelde Visschen aldaer gebangen / ende van daer gebzacht worden.

Boozts seyd Aristoteles in 't boozgemelde Boeck / over de Columne Herculis / dat in der zee die Atlanticum woxt genaemt / een Eplant van Carthaginensischen coopliden gebonden geworden is / van te boozen van niemant bewoont / dan van wilde dieren /

daer benevens boschachtich ende boornijck / andersins met lustige Fonteynen ende Rivieren bevochtich / ende scheepnijck / en met een onghelooflijcke byzuchtbaerheyt / van aldaer wassende dingen verciert / maer verre van alle straten der aencomende schepen gelegen. Als nu sommige van de Carthaginensen in dit Eplant klommen / wierden sy terstont van de lieflijckheyt ende byzuchtbaerheyt / oock van den goeden locht deser plaetsen gebangen / so dat sy haer aldaer neder sloegen. Doen dit de Carthaginensers / die 't huys waren / gewaer wierden / so lieten sy met een openbaer Edicht by verlies des levens verbieden / dat booztaen niemant van den heuren derwaerts meer en sepde / ende dat men dese/die haer nu aldaer neder geset hadden / soude dooden op den staenden voet / op dat den reuck van dit Eplant / niet tot ander Patien en repcke / ende die eensdeels stercker dan sy waren / dat Eplant tot een boozweer / Pa-stepe ende bevestinge tegen haer niet en namen / ende haer bypheet tot dienstbaerheyt verbonden / ende sy daer booz tot knechten wierden. Dese plaetse acht oock Baldus Pirckepmerus / het Eplant Mexico ende Cemiritam te wesen. Niet verre van daer is oock het Eplant Tucata / met andere nieuwelijck gebonden. Hoe wel na uytwysinghe Aristotelis inmers (so bebinde ick) dat dese Eplanden oock eertijds hebben bekend geweest / maer mogelijck ander namen gehadt / alsoo dat Salomons woort boozts waer blijft: Niet nieuws on,

onder de Sonne / dat is tegen de
geene / die daer achten / dat men da-
gelychs nieuwe Eplanden ende
landen vint / die mogelijk henlie-
den onbekent zijn / wandt eenen
vrienden onbekenden come / waer
hy henen wil / so vint hy een nieu
onbekent lant ende Werelt. Hoe
wel ick niet seker s en can diffine-
ren / oft men noch dagelychs nieu-
we voormaels / onbekende lan-
den ende Eplanden vint / ofte dat
sy voormaels oock bekend zijnde /
ander namen hebben gehad / ick
achte dat haer de namen deser
volcken ende landen dickmaels
veranderen / ende dat althijt een
nieu volck ende schipbaert / eenen
niewen Name met hem brengh.

Van der Heydenen Super-
stitien, by-geloven, valsche
Religion ende grouwelijken
bloedighen Gods-dienst wat
int gemeyn, van Tertul. in
Apolog. aengetogen.

Tertullianus / die onder Sebe-
tro / Anno een hondert seftich
gelicht heeft / sept in Apolog. dat de
Jonge kinderen in Aphyrica open-
baer Saturno hebben geoffert ge-
weest / tot op dat proconsulaet-
Ampt Ciberij toe / die de Prie-
sters deser Religion aen de boomen
neffens sulche Laster tempels / aen
verdiende galgen gehangen heeft /
d' welck noch heden ten dage niet
geheel uytgeroept zijnde / int ver-
bozen by henlieden wesen soude.
De vyeemde / die somtijts de kin-
deren daer brachten / smeekten de
kinderen / op dat sy niet weenende
geoffert en wierden.

By den Gallis is noch ter tijt

Certulliani / soo hy schrijft / den
grootsten Outaer Mercurio toe-
ge-eigent geworden. De Cauri-
cers maecten daer upt een vrech-
denspel / als sy haer ouders offe-
ren. In de stadt Eneadaram is
eenen Jupiter / den welcken sy in
haer speelen met menschen bloet
begieten.

Sommige volcken maken met
het bloet / dat bepde partpen upt
malkanderen laten ende dymcken /
compact ende verbontenisse / ee-
nichsins diergelychs soude Cat-
lina oock versocht hebben. By
den Scithis wordt een pegelyck
afgestorven van den spnen ge-
eten. Item den geseplichden der
krijchs-goddinne Bellone laten sy
bloet upt hare lendenen / ende be-
teekenen se daer mede / dat sy met
deser Goddinne een verbont heb-
ben. Op sommige plaetsen suppt-
men dat versch blaet der schuldi-
ger onthoofde voer de vallende
sieckte / dat gheschiet noch heden
s daechs.

Op veel plaetsen eetmen men-
schen vleesch.

Cesias aentwijst / dat de Perssen
met haer moeders onkuyhept be-
dypden / hier af zijn de Macedoni-
ers oock in grooter archwaen.

Socrates den Arheniensischen
Philosophus / ende Cato een Cen-
sor tot Roome / hebben om vrient-
schaps wille haer wyden oock den
vrienden mede ghebept / om der
kinderen wille / die sy van vrien-
den ontfangen souden. Dit alte-
mael Certullianus in Apolog.

By den Lacedomoniers is een
hoochfeestelyck gebryuck Diana-
stigosis / dat is de willige geesse-
linghe. In desen Godts-dienst
woz

woyden booz den Outaer meest alle edele knechtken geslagen/ daer by staen haer ouden ende magen/ haer vermanende te volhardē / (van deser geesselinghe heeft men noch eensbeels een bewysinge in Italia/ als sy de groote Letanie houden) Hæc Text. in Apol.

De Heydenen hebben haer selven oock dickmaels gekretst/ ende haer aenghesicht versneden/ als Moyses/ Deuter. int 14. ende 15. verbiet.

Item de Saduceen/ Phariseen ende Effen/ der Joden Monicken/ hebben hen selfs oock veel lpdens aengedaen.

Item by den Turcken is noch heden's daechs een groote geestelichheyt des lpdens/ gelijck oock onse Monicken/ de welke noch tang dat lpdē niet hert en hebben gebeten/ ende het crupce ten wecsien aen 't eynde aengegrepen.

Een sulcke eere heeft al tijt by den Heydenen sonder verstant des lpdens geweest/ recht als oft sy God daer mede eenen dienst wilden doen/ ende als of hy een welbehagen van haer selfs verhozen krups ende lpdē hadde/ d'welck doch Christus verbiet/ Matth. 9. ende een pegelijck met sijn krups/ dat hem van Godt woxt opgelept heet navolgen/ Matth. 10. 16.

Van de Volstandighe grootmoedicheyt der Heydenen, in 't lyden, sterven ende verachtinge des doods.

In Decretia/ die met ghewelt verkracht werde/ heeft een mes in haer selven gedrukt/ in de tegenwoordicheyt haerder vrienden.

Heracitus heeft hem selven met Humis gefalst ende verbzant.

Empedocles is in den vperigen berch Etna ghespynghen/ niet lange te vozen heeft Peregrinus hem selven gewillich in een vper gelaten.

De voutmen hebben oock het vper veracht/ ende haer willich daer in begeben/ als Dido. Item het wijf Asserubalis/ de welke als nu Chartago haer vaderlandt bzande/ ende dat sy haren man Scipioni onderwoyen te sijn aensach/ so blode sy haestelijck in den bzand haers vader-lants.

Regulus der Romeynen Hoofman verwerf willige verlossinghe zijnder handen van sijn vbanden/ met sulcker konditie/ dat hy op sijn geloobe weder quame/ ende hem in ghewilligen doot stelde/ die achtede/ men soude oock den vbanden gelobe houden/ hy quam wederom/ ende wert in een vat/ dat vol nagelen geslagen was/ ingeparst/ omgewentelt/ ende heeft so veel dooden ende krupcen van de Carthaginensen booz sijn volck geleiden/ op dat hy niet alleen booz veel vbanden en leefde.

Cleopatra heeft der wilden dieren begeert/ ende de grouwelijke senpnige slangen in haer komen laten/ op dat sy niet en quame in de handen haerder vbanden.

Anarchus totter doot ghevoert ende geslagen/ sepe totten Scherp-richter/ slaet/ slaet den balck Anarchi/ maer Anarchum en slaet ghy niet.

De hoere Attica/ als den Hangman moede aen haer gheworden was/ van haer te ypnigen/ verbeet ten laesten haer tonge/ ende

spooſe den Cyran int aenſicht / op dat ſp metter tonge haer ſtemme van haer ſpoude / ende niet verſaden en mochte de 't ſamen gheſwozene / oft ſp 't al ſchoon midts marteliſatie overwonnen zijnde / hadde wilen doen.

Zeno Cleates is van Dionisio gebjaecht / wat doch de Philoſophie nuttede / ende om dat hy ant-

woorde / dat ſp berachtinghe des doods bracht / is hy als een ſot / met/grouwelijcke ſlagen der geefſelen den Wangman onderwozen gheworden / ende heeft deſe zijn ſententie tot in den doodt beſtuycht. Weſiet hier af breeder Valerium Maximum , de contenta cruce & morte.

ſiet ende merck dan eyndelijck alhier / Deminde Leſer / die is de beſchryppinge by onſen Auctheur van America gedaen / in welcker een-en-twintich eerſe capittelen of Hoofstukken ghy nochtans qualijk tien woorden / ick laet ſlaen van eedenen / ſulte binden / de materie van America beſtefende / maar is alleen een verſjael der landen tot Africam ende Aſiam behoegende; want waer toe anders komen ende moeten gebjaecht worden d' Eylanden van Madagafcar / de Canarien / van Capo de Verde / 't rijk van Senega Gambia / &c. Ja 't baſte lant van Africa ſelver / met de verhandeling der ſwarter ende grauwe Moeren / Malinde / Zeſalo / Rode en Perſiaenſche Zee / ende Calichut / &c. alleen begint men in eenige weynige navolgende Hoof-punten perdes van Spagnolia te mentioneren / hoe wel men op een kort woer ſtaet op verſchepene navigatien / Americaniſch ook meer beſtefende / als andere deelen der werelt / iac ook ſoo / dat men ten laeſten noch wederom eyndicht int verſjael van d' Ooſt-Indien / als Malacca &c. 't welck alſo het ganſch confuſus is / ende geenſins enige kenniſſe kan haeren van dit ſo groter deel der werelt / ſo ſullen top al mee na boozgloſſinge of beſchryppinge inſtellen.

Deſe nieuwe Werelt dan / welcke in grootheyt qualijk wijcht den van outs bekenden / beſtaende in de Landen van Europa / Aſia en Africa / wert tweederlen benaemt. Sp wert America gheheten van Americus Veſputius Florentiner / de welcke onder 't beleyt van den koninck Emanuel van Portugal Anno 1497. van Calis Malis keſchep gaende / 't baſte Lant van dien alder eerſt ſoo veel men bewuſt is / heeft ontdeckt ende betreden / hoe wel hij jaen booz deſen d' Eylanden van America / als Spagnolia / Cuba / Jamaica / dooz Chriſtophorus Columbus / Gombops Seelman alrede ontdeckt ende ingynomen waren / onder 't beleyt der konen van Caſtilien / doch werden nu herendarechs booz navigatien oock geſpauſeert / van Franſchen / Engliſchen / ende Nederlander. Sp wert oock inde Weſt-Indien ghe-naemt / eenſelvs hermits ſp kortz daer naer is ontdeckt / als nu dooz de Portugeſche navigatien om de Capo de Bon Eſperance / d' Ooſt-Indien met hier aankleevende Eylanden in Aſia aen de Europeſche ontdeckt ende gemein gemaecte werden / anderelvs inde / hermits ten aenſien van de ſituatie ſp tegens d' Ooſt-Indien overleggende / 't merendeel enenrele aert / en natuyre van volck heeft in

hare koſtunen en manieren. 't Maecht een groot Epland upt / 't welck aen 't Ooſten beſloten leyt met d' Atlantiſche Ocean / anders Mar del Nozt genaemt / aen 't Zuiden met de Straete van Magellanes afgeſcheyden van 't onbekende Zuiden Lant / aen 't Weſten met den grooten Ocean / by den Laknen Mare Pacificum genaemt / by de Portugeſen Mar del Sur / d' Ooſt-Indien ende Weſt-Indien van malkanderen afgeſcheydende / eyndelijck aen 't Noorden met den Iſs-zee / beſhalden dat ſp aen een oort dooz de Straete van Anian / niet heel groot zijnde / van Aſia geſcheyden wert. America is ſeer groot / gheleyck geſeyt is / ende wert lanck gerekent van de Straete Anian / tot de Straete van Magellanes toe / ontrent 2400. Duypſche mylen / doch Zeeet tuſſchen Capo di Fortuna by de Straete Anian / ende Capo di Bretton / in Nova Francia leggende / ontrent 1300. Duypſche mylen / doch in de Zuidelijckſte deelen tuſſchen beyde de kuſten van Peru ende Braziliën op 't upterſt beſlaet het ontrent in de breedte een Land - ſtreke van by na de 900. gelijcke mylen.

America wert verdeelt in twee deelen / waer van 't een ne Noordelijck genaemt / anders oock America Mericana; ende 't ander Zuidelijck / anders Peruviaña / van de twee grootſte ende machtiſche ſtycken Mexico ende Peru / die weder in ſijn deel gebonden werden / ende leggen dees twee deelen van malkanderen afgeſcheyden by na als twee groote Eylanden / niet anders tuſſchen beyden gebonden werdeſde byten de Zee / als een klepne ſtreke Lants tuſſchen Panama en Rombze de Dios / ontrent 18. Spaenſche mylen beſlaende.

't Noordelijck America is lanck tuſſchen de Straete Anian / ende den geſenden Iſthmus of ſtreke lants ontrent 1500. duypſche mylen. Doch den helft van dien Weſt en Noordelijck aen leggende is bannen lants 't eenemael noch onbekent / d' ander helft wert wederom verdeelt in verſchepene Lantſchappen / als Nieu Franckrijck / Nieu Engeland / Nieu Nederland / Virginia / Florida / Nova Hiſpania / Nova Canada / California / Quibira en Anian / met verſchepene Eylanden / als Porto Rico / Spagnolia / Cuba / Jamaica &c.

Nova Francia aen d' Ooſterſe kant van America is een van d' upterſte deelen des ſelven / dooz de Straete Davis van Groenlant afgeſcheyden / welck tegens Freſlant ende in Aſiant oberlept / laert verdeelt / booz ſo veel 't bekend is in Eſtivalandia / Canada / Coztacalis / ende

Terza Labozatoris/ Noordwega/ ende verschepene Eylanden/ onder welken wel't grootste is Terza Roba/ &c. Nieu Engelant Zuydwelch af van Nieu Frankryck gelegen aen de zee kust / verbaet ontrent in de lenghte 60. mylen / beginnende by de Kiebere Demobioct / eyn dacht by de Cranebay / al waer nieu Piemout licht / wat verder als Capo Blanco.

Nieu Nederlant volcht daer op tusschen Nieu Engelant ende Virginia begrepen / ende sich in de lenghte van Capo Cod / of Staten hoek / boven Capo Malabar / tot aen Capo de Hinloper over d' hondert en vyftich duysende mylen uytstreckende / so wel in alles met de Nederlanden oer een komende / dat onder Zonne geen lant en is te vinden / t welck / niet tegenslaende t byn Zuydlicher lecht / als tusschen de 39 / ende 42. graden Noord der breedte besloten / bequamer schijnt voor de Nederlanders te dienen / ten aensien van weer ende wind / op alle tyden des jaers / van vruchtbaerheyt / van gelijke situatie ende gelegenheyt / waer dooz doch t merendeel der plaetsen haer naem aldaer gekregen hebben / als de Noord-zee / de Zuyd-zee / Ceel / Flaelant / Gehroken lant / Visschers haven / eper-haven / t Hinloper hooft / &c.

Virginia leght aen t Noord en met Nieu Nederlandt aen t Oosten met den Ocean / aen t Zuyden met Florida / aen t Westen landwaerts in met onbekende natiën besloten / heeft verschepene reysliche Kieberen / doch eenen uytgelefen Bay / Chesapeake ghenaemt / tusschen twee hooften / Capo Henry en Charles inlopende van Zuyden recht na Noord in welken men nochtans over de twee hondert Engelse mylen binnenwaerts weghens sijn wynt / als int gemeen over de ruale mylen zynde op t minste / den ende bloet der zee noch mach vernemen / &c. Florida leght aen t Noord en met Virginia besloten / aen t Oosten met d' Ocean Mar del Nozt / aen t Zuyden ende Westen / streckt her sich uyt na d' Eylanden Cuba en Jamaica / ende na t vaste lant van Nieu Hispanien / so dat het wijt ende groot is / ende veel verschepene Provintien ende landen onder sich begriipt / als Panuca / Mahanacs / Albaradozia / Agutazia / Apalachia / Samotria / &c. De principaelste Kiebere is genaemt Porto Real / ende noch meer andre / de namen na de Fransche Kieberen hoerende / hoe wel t nu onder Hispanien behoort.

Nieu Granaden leght aen t Noord en met d' onbekende binnenlantse plaetsen van Noord America besloten / van t Oosten met Florida / aen t Zuyden met Nieu Hispanien / aen t Westen met de Bay van California / anders Mar Vermo ghenaemt / d' hooft-stadt is Granada / &c.

Californien leght tusschen Mar del Zur / ende Mar Vermo / Zuyd en Noord-waerts in de lenghte begrepen / doch is wegens sijn onzuchtbaerheyt ende sandighe gronden niet seer vermaert ende ghesocht.

Quilua ende Aniam leggen aen de Staet Anian / boven Californien / etc. doch mede wepnich bekend ende vermaert.

Nieu Hispanien ist uytterste van t Noord America / ende dooz den Isthmum oft Iuham alleen van t Zuyder afgescheiden. t Is mede t alder hooftreyslichst ende meest bebout / overvloeyende van alles / ingenomen

Wijn. heeft verschepene provintien ende Lantschapen onder sich / als nieu Gallien / Mechoacan / Mericana / Tucatan / Guatimala / ende Micaraga. Gallien t merendeel langhs de kust der Zuyder zee gelegen heeft onder sich wederom verschepene provintien / als inde Sieden / waer van de besonderte by den Spaenarden bebout ende beset sijn Compostella / S. Viricus / Conceptio. S. Michael / Guadaluaga / Cutian / etc. Mechoacan heeft den hooft-stadt van dien selven naem / voorts sijn daer in hooz Spaense besettinghen Bascuar / Valladolid / treffliche hooz-sieden / item S. Philippus / Concepcion de Sataya / Leon ende Zamora / etc. Mexico heeft mede den hooft-stadt van den selvighen naem / sinde de grootste en hooftreyslichste van de ghehele nieuwre Werelt / alwaer beneffens den grooten staet van Indien wegens den konink van Spaenien / ende den overvloeyende koop-handel aldaer ghezeven / noch veel meer andere Collegien sijn residentie / gelijk mede een Universiteit ofte Academia van samelike vermaertheyt / etc. Op t eynde van dit Lantschap Mexico Zuydwaerts leght de vermaerde haven Acapulco / insonderheyt voor de zee-vaerten die van hier naer China ende de Philippinen ordinairis ghevaen wezen / Noord-waerts van Mexico leght Panuco / S. Iago de los Valles / Campica / voorts Puebla de los Angeles / Segura de la Frontera / ende voorts een den over der Noord-zee Vera Cruz / waer by leght de alder sterckste haven van Nieu Hispanien ghenaemt S. Juan de Ulota / aldaer gemeenlyck de Spaense blooten uyt hees contraye ontfant en geladen werden. t Vierde deel van nieu Hispanien is Tucatan / by nae als een Eyland / met de Noord-zee als in een drie-hoek omvangen / d' hooft-stadt is Merida / voorts Salamanca / Campeche / etc. Guatimala de bysde Provintie aen de Zuyder zee gelegen / heeft hooz sijn hooft / een stad van dien selven naem / doch anders mee S. Iago genaemt. Micaraga eyntlich is mede aen de Zuyd-zee ghelegen / wiens hooft-stadt is Leon / voorts Granada / niet Segotwien / Rejalejo / etc. van Micaraga Noord-waerts aen leght Honduras / in welken t vermaert sijn de hooftm ghenaemt Capos Honduras / Capo de tres puntas / voorts de haevenen / ghenaemt Porto de Caballos / Porto de Sal / Porto de Ategueros etc.

Dus verze dan van t Noord America in sich selven / by welken noch twee punten hoertich staen te noemen. Ten eersten d' Eylanden daer toe behoorende / welke seer veel in t ghetal sijn / doch de vernamste onder dien soo van groote als hooftreyslichheyt van habenen sijn Porto Rico / Spanola / Cuba / Jamaica. Porto Rico / sijnder kleynste ende costelichste van desen / heeft sijn hooft-stadt S. Iuan de Porto Rico / leggende op een kleyn Eylandt / een kleyn Spaens half insien West-waerts af van t groote verscheiden / doch met een steenen wegh / El puerto de Aguilar gheheeren / daer aen gheheyt / heeft een hooftreysliche haven / ende dieg Porto Rico ghenaemt / in welken de scheepen gheuegh als versekerd sijn tegen eenige eert.ordinarie tempestien ende onweders / by de Portugesen Oxanen ghenoemt / ende aldaer somtijden in de maanden van Augustus en Septem.

Septembler sich verheffende. d' Andere plaetsen sijn S. Germain/ en Azeibo/ etc.

Daer op volght Spaniola/ een groot Eplant ende wegens sijn vruchtbareheyt en overbloedighheyt qualfick een land van dien groote wijckende. d' Hoofst-stadt is S. Domingo/ sijnde een van de vermaerste ende hoogstreflijckste Steden des newten Werelts; op welken volgen Salvaleon/ Zepho/ Baguana/ Concepcion de la Bega/ S. Jago de los Caballeros/ Puerto de la plaza/ ende Monte Christo/ etc.

Doch t' grootste van allen is Cuba/ waer op verscheppene Steden ende haebens leggen/ als Jagobano/ daer de Schepen oock sonder ankers en touwen konen bebruyt leggen: Bapiano/ of San Salvadoz/ Puerto del Principe/ item Matanca ende Habana op t' hoogstlijckste deel van t' Eplant/ by nae onder den Tropicus Canel leggende/ sijn de vermaerste haebens in geheel America/ etc.

Jamapa is wel t' geneughlijckst en ghefont lant van geheel America/ heeft drie Steden Schwillen/ Melille/ ende Orlan/ etc.

d' Andere kleine Eplanden insonderheyt om Oost en Sijp van Porto Rico leggende/ werden Caribes ghe-naemt/ sijnde meest alle met mensche vreters boozthors beset geweest/ etc.

Ten tweeden haet te noteren dat het Hooyder America van het Zuiden/ gelijk boven geseght is/ afgescheyden wort door een Sijmus oft Inham/ tusschen beyde de zeeen Mar del Noorden Mar del Sur/ ende de beyde deelen van America sijn/ welcke in t' begin Castella del Oro/ oft Gouden Castilien genaemt wort. Doch is naderhant Cereca Firma/ ofte Basse Lant benoemt/ wiens principaelste Steden sijn Panama/ aen Mar del zur gelegen/ alwaer alle de Schatten des Conincs van Spanien tye Peru etc. komende/ vergaderet worden/ om van boozts landwaerts door aen de narste haebens van Mar del Noort te voeren/ ende so boort ober na Spanien te schepen. Welke halven eertijts meest gebuyckelijck was sijn om te Dios/ achtien Spaensche mylen van Panama af leggende/ doch is naderhant tot noch toe Porto Belo om sijn commoditeyt meerder in gebuyck gebruyck/ sijnde mede hoogstwaerts aen eben berge van Panama gelegen/ als konende niet allene te lande/ maer oock te water/ t' me-rendel in een rechiere de Chagre genaemt/ de reyse van d' eenre plaats tot de andere volboort werden. Van Panama of na t' westen ontrent de 30 Spaensche mylen/ leght Para mede een bequame zee haben aen Mar del zur/ etc.

Daer op van boozters volght het Zuiden America/ welcke sich zyn in noord in de lichte ontrent de tussent Dupsche mylen wijckrecht; doch in de breedte op t' meest tusschen oosten en westen ontrent 800. mylen. Begrijpt in sich veel verscheppene Landen en wijcken/ als t' newe- we rijk van Granada/ Venezuela/ Nieu Andalusien/ Guiana/ Brasyl/ Paragway/ Tucuman/ Santa cruz de la zierca/ Chili/ Peru/ etc. buyten welke alle op t' zuid- rijkst is de Straet van Magellans/ (schepende t' baste lant van t' zuidelijck America af van Magellans/ etc.

t' Nieuwe rijk van Granaden begrijpt wederom on-

der sich verscheppene probincien/ als boozt eerst Cartage- na aen t' oosten van Cereca Firma/ lopende allene de Golf- so Turaba tusschen beyden/ welckers hoofst-stadt mede Cartagena genaemt is/ aen den oever van Mar del Noort leggende ende wegens sijn gelegentheyt oock weers- dich om vermaert te sijn; boozts Sint Jago de Tolu/ Maria/ Santa Cruz de Moroc/ La Bamanza de Melambo/ etc. ten tweeden zuidelijck van Cereca Fir- ma ende Cartagena af d' Heerschappye van Popayan langhs Mar del zur/ van welcken t' oostwaerts af ge- legen is; de principaelste Steden aldaer sijn Popayan Ca- li/ Caramanta/ S. Edel Antiochia/ S. Jago de Ar- ma/ S. Anna de Ancerna/ Cartago/ Timana/ S. Se- bastian de la Plata/ Almaguer/ Padrigal/ Agzeda/ ende Pasa/ etc. Ten derden Oostlijck van Cartagena af langhs de kust van Mar del Noort legt d' Heerschappye van S. Martha/ tusschen Rio Caba/ Rio grande/ ende de Riviere de la Parje begrepen/ wiens principaelste Steden sijn Tenerife/ Camalanque/ ofte Cita de las palmas/ item de los Reges/ ende Granita/ etc. Ten vler- den ende ten laetsen de egyptenische provincie van t' zuyd- derlijck Americaens Granaden mede zuydwaerts van d' Heerschappye van S. Martha afleggende/ welckers principaelste Steden sijn Santa Fe de Bogota/ Sint Miguel/ Cragman/ Trinidad/ de la Palma/ Pama- plona/ de Christobal/ Merida/ Beter/ alwaer een brand- ende bergh dichte by leght/ Suestre/ Semoza/ Sebastia aen del Oro/ of Mariquita/ Baguana/ de los Remebios/ S. Juan de los Ylanos/ etc.

Venezuela leght oostwaerts af langhs de kust van Mar del Noort van S. Martha/ in sich mede de Golf- so de Coro ende Jago de Macacapo begreppende/ ende wert tusschen Capo de Corbellera en Oestijer door t' ge- berchte allenthalven van nieu Andalusien afgescheyden/ d' Hoofst-stadt is Coro/ boozts Nuestra Semoza de Carballeda/ S. Jago de Leon/ Nueba Valencia/ neu- ba Feres/ neuva Segobia/ Tucupo/ Cruaillo/ ofte Nostra Semoza de la Paz/ etc.

Nieu Andalusien/ anders mede Paria ghe-naemt/ streckt sich van Venezuela mede langs de kust van Mar del Noort oostwaerts aen tot boozt by de rechiere Orono- que. d' Hoofst-stadt is Cumana/ of neuva Corduba/ boozts Mosima/ Maracayana/ aen de zee leggende/ want de binnen landen intwaerts sijn boozt merendeel woest ende onbekent; buyten Andalusien in zee leggen verscheppene eplanden/ waer onder nochtans de grootste sijn J. bella Trinidad/ ende Margarita/ etc.

Guiana/ ofte t' rijk der Amazonen/ oostwaerts af van nieu Andalusien gelegen/ ende tusschen de groote re- chiere Oronoque/ ende Rio de las Amazonas bestien ende wert tusschen dese met veel meer andere Rivieren bego- ten; is oock langhs de zee kust/ welcken het in t' oosten en noyden heeft by merder bekend/ als in de binnen- lantche quartieren of contrereyn/ alwaer een groot stam- water is/ by na een zee gelijkende/ genaemt Parime/ aen wiens oever in t' noord-westen geloort wort t' be- leen/ dat die groote/ vermaerde en goud-rijcke Stadt Ma- noa/ ofte Dozabo leyt etc.

Braslien beslaet dan boozts alle die lants contrere/ de welck

welcke van de rebiere Tabo / of Rio de las Amazonas eerst met een grooten punt Oostwaerts / ende dan boozts zupdwestwaerts langhs Mar del Port / tot aen Rio de la Plata sich uytstreckt / ende wert binnenlants / hoe wel een groot deel noch onbekent boozt te gebedre in 't westen ende zupden van Perubiana afgescheppen. Wert in verscheppene Gubernementen of Capitainen / ghelyckse van de Portugezen genoeint werden / verdeelt / de welcke van Rio de las Amazonas af te rekenen / aldus ghelyet werden / als Capitania de Para / de Maranhao / Ceara / Rio grande / Parapba / Camarica / Pernambuco / Serigipe / Bahia de todo los Santos / los Ilheos de Spiritu Sancto / Porto Seguro / Rio de Janeiro / Sant Vincente / etc. heeft verscheppene vermaerde ende booztcrifstijck Habens / als S. Domingo / ende de las Virtydes / S. Francisco / Bahia de todos Santos / Cranado / Canamun / delas Cuentas / de las Virgines / Porto Seguro / la Parapba / Janeiro / of Circo / ende S. Vincente / etc. Onder de steden sijn de vermaerste Olinda in de Capitanie van Pernambuco / ende S. Salbador in de Capitanie van Bahia / Pariba / Los Ilheos / Rio Janeiro / etc.

Volgen dan boozts zupdwaerts aen tot aen de Straet van Magellanes de Provincien Paraguay genaemt / begreppende in sich de landen Rio de la Plata / Tucuman / ende Santa Cruz de la Sierra / in welken dees principaelste Steden slegen / als Pucstra Semoza del Assumcion / Ciudad Real / anders oock Oliberos genaemt / ende van de Indianen Guayaram / S. Cruz de la Sierra / Buenos Ayres / Santa Fe / Cordoba / S. Jago del Eslero / Santa Maria de Calabera / S. Michael de Tucuman / etc. boozts sijn de bequaemste Haebens alhier Porto de la Canabira / de la Barca / S. Francisco 't Eplaat S. Cathalina / etc.

Daer op dan volght op 't uiterst van America de Straet van Magellanes / aen welckers zupderijcke kant leght Terra del Fuogo / ofte Magellanica / 't welck eerst boozt vast Landt gehouden wert / doch is naderhant Anno 1616. van Le Mayze ontdeckt een eylant te sijn / boozt 't vinnen van de nieuwe Straet na sijn name Le Mayze ghelyet / van welcken de Journalen byde konen na gesien werden.

Chili streckt sich van de Straet van Magellanes af lants de rust van Mar del zur / noozdwaerts tot aen Peru toe / heeft verscheppene vermaerde Steden / als La Serena / de Bay de Coquimbo / Sint Jago de la nueva Estremadura aen Rio de Copacalina / wiens haben ghe-naemt wert Porto de La parapba / ende luidwaerts in ober 't gebedre de los Andes / de Steden S. Juan de Frontera / ende Mendoza / boozts aen Mar del Zur in de Provincie van Arauco leght La Concepcion / eyndelich Villa nueva de los Infantes / La Imperial / Villa Rica / Valdivia / Osorno / Castro / etc.

Peru ist booztcrifstijckste ende verze het grootste Landt van geheel zupder America / sich van Chili noozdwaert aen lants de rust van Mare pacificum / of Mar del zur tot aen Popayan uytstreckende / waer van 't doozt Rio de S. Jago afgescheyden wert. Is in d're Audiencie of Conventen verdeelt / namentlyk in dat van Quito / Lima / ende Charcas. In 't eerste sijn dees nabolgende meest benoemde Steden / S. Francisco / anders oock Quito / Aghobamba / Puerto Viejo / Guayaquil / Cuenca / anders genaemt Bamba / Iona ofte Zarza / Zamora / Jaen / S. Michael / met spuehaben Baia / Huila / Sevilla del Oro / Valladolid / Topola of Cumbinama / Sant Jago de las Montañas / etc. Tot de tweede Audiencie behoort boozt eerst de Hoofst-adt van geheel Peru / genaemt Lima / ofte andersins mede Los Reyes / met spue soo seer vermaerde haeben Callao del Lima gheseten / boozts noch Miraflores / Trugillo / Pabilla of Santa / Arequipa / ende in de binnenlantsche contrepert S. Jago de los Vallos / Leon de Guanuco / Guamanaga / ofte S. Juan de la Vittoria / ende die al eer los vermaerde Stadt Cusco / etc. In de derde Audiencie los Charcas ghe-naemt sijn de beroemste Steden Pucstra Semoza la Paz / Villa de la Plata / ende Potosi / boozts aen Mar del Zur leght die / tregens de silver ladingh / so seer vermaerde ende stercke zee / haben Arica / etc.

Ende in dat van in Roeten mede gesproken van 't laefte deel der Bekender werelt / genaemt America / n'flens welcke noch een ander deel te seker / het Zupderlandt genaemt / doch also 't selbe als noch niet genogch ontdeckt is / valt daer tegenwoozigh niet s dan te seggen.

R E G I S T E R

o f e e

Aen - wysinghe

D E R

Voornaemster Plaetsen, of Geschiedenissen

In desen

VVERELT-SPIEGEL.

Verhandelt of Verklaert.

A.

Aert-kloosters groote. 2.
 Asia tweederlep. 6.
 Africa dat derde deel der Werelt. 7.
 Africa / syne landen ende Eplanden in't gemeen. 10.
 Alexandria een Stadt in Egypten. 43.
 Arda en Amathus. 46.
 Alsatia / Elsat. 163.
 Austra. 185.
 Apulia. 192.
 Aupen by de Romeynen hoe genaemt. 197.
 Argos. 217.
 Aetolia. 218.
 Aetania. 218.
 Aetonia. 218.
 Aethenen overgegeheben. 219.
 Attica. 232.
 Arcadia oft Sicilia. 233.
 Anatolia tweederlep. 234.
 Aethna een bergh in Sicilien. 234.
 Arcadia. 236.
 Achaia in Europa. 256.
 Aetania een Provincie Europa. 237.

Amazones. 244.
 Alani. 244.
 Agathirsi. 248.
 Antropophagi. 249.
 Argippe. 249.
 Alania. 250.
 Aenwysinghe der steycken / die den Turck besit in Asia / Africa ende Europa. 305.
 Armeniers Christenen. 368.
 Abbasiens / Indiaensche Christenen. 369.
 Aesnes beschrypinghe in't gemeen. 385.
 Arabia. 451. Sijn gelegentheyt. 403. Doest. ibid. Duchtbaer. 509. Haer volcken / geslachten / Politien / zeden / &c. 512.
 Acon. 451.
 Antilibanus. 455.
 Azor. 457.
 Antiochia. 464.
 Abetina. 465.
 Affeth. 468.
 Acreapolis. 473.
 Arimathia. 477. Samathia. 498.
 Aethle. 479.
 Amalech. 479.

Annus

1617.

REGISTER.

Affar.	481.	Bethlehem.	477.
Alcaron.	482.	Bezeth.	478.
Azotus.	482.	Bethzacha.	479.
Bzecha.	482.	Betzura.	482.
Acolou.	482.	Bersabee.	482.
Bilena.	496.	Bergen Israels.	483.
Armenia kleyn ende groot.	498.	Bablonia.	494.
Aria.	499.	Bactra.	499.
Asphaltides siet Dode zee.		Bramanna.	531.
Aben.	509.	Bathacula.	537.
Almacarana.	511.	Bisnagoz.	539.
America beschrypbinge.	577.	Bamini de Priesters tot Calicut.	544.
B.		Bangella.	560.
Baciana.	37.	Bandam.	565.
Batabi.	72.	Borneo.	566.
Burgoensche.	74. 163.	Budomel ende haer Coningen /	
Brunswijk.	74.	onderdanen / zeden &c. 589.	
Bohemerlant.	129.	haer gelobe / vruchten / &c. 590.	
Beperlant / haer zeden / wyse / re-		C.	
giment / gelobe.	141.	Cosmographia / wat onder-	
Brabantia.	162.	schept datse heeft van Geo-	
Baleares 2. Eplanden.	182.	graphia ende Chorographia.	2.
Brytia oft Denotria.	192.	Carthago.	37.
Bemers ofte Bohemers religie.	207.	Chapum oft Alkap in Egypten /	
Beocia.	218.	nu ter tijt de aldergrootste ende	
Bithinia / boozmaels Bericia.	233.	volck-rychste Stadt in de We-	
Bulgaria ofte Bosna.	234.	relt.	39.
Bessarabia.	235.	Cyprus een Eplant.	45.
Bozisthenes.	244.	Cozpya oft Cozfu.	46.
Budini ende Geloni.	249.	Candia en Creta.	47. 226.
Beloofde lant / siet Palestina.		Cozica.	49.
Baruthrum.	455. 464.	Chartiti.	73.
Bpblum.	455.	Canchi.	73.
Botrum.	456.	Camani.	75.
Bethsaida.	463.	Cloosteren &c. Cozspouck.	105.
Bethulia.	465.	Caucia.	182.
Betsan.	469.	Calabria.	192.
Bet El. 470. 474. een bergh.	487.	Campania.	192.
Bethagla.	473.	Cimbzi.	204.
Bathurin.	475.	Cilicia.	231.
Bethania.	475.	Caria.	232.
Bethozom.	476.	Cicladex.	242.
		Chri	

REGISTER.

Chriſtenen gelobe.	327.
Cloſopia.	450. 497.
Chozan.	457.
Capharnaum.	460.
Cedar.	461.
Cana Galilee.	463.
Cappadocia.	464. 498.
Cyſon.	467.
Carith.	472.
Crach.	473.
Cariathiarim.	476.
Cadeſ-barne.	479.
Cefarea.	481.
Carmel.	491.
Chananea.	494.
Chaldea.	494.
Comagena.	497.
Calma.	499.
Carmania.	499.
Colchoſ.	500.
Cathaim.	533.
Cambaia.	534.
Centacula.	537.
Cannovoſ.	538.
Coninck tot Marſinga.	541.
Calicut beſchreben.	542 tot 555.
Calcolon }	555.
Colon }	
Chail }	555.
Chail }	
Chriſtenen onder den grooten	
Cham.	561.
Coninckrijck Wba.	562.
Capo Bianco / Arzinen Cozi.	583.
Capo-verde.	586. 593.
Canibali menſchen-eters.	603.
Columbus bout beſtinghen in	
Spagnola.	608.
Coningen tot Spagnola worden	
Columbo altemael chynſbaer.	609.
Columbus maecht een machtich	
Coninck chynſbaer.	611.
Columbi derde zee-baert.	612.
Columbus wort verjaden:	613.

D.

Ditmerſi ende alle Oude Dolce	
ken Germanix.	76
Duytſlants bergen ende wouden.	82.
Duytſlants Sibieren ende wate-	
ren.	83.
Duytſchers zeden ende ſtaet booz	
Chriſti geboorte.	88.
Duytſlant wanneer tot het gelo-	
ve bekeert / ende hoe t van de	
vyſſheyt tot knechtſchap geko-	
men is.	90.
Duytſchers zeden ende wetten on-	
der den Keyſer ende Coninck in	
Pranckrijck.	93.
Dueringen.	153.
Denemerck.	156.
Ducatijn.	218.
Dardania.	232.
Dalmatia / Sclabonia / Tibur-	
nia / Croatia.	238.
Dacia.	251.
Damaſcus.	390.
Dan.	457.
Dothaim.	462. 597.
Decapolis.	465.
Dode zee.	473. 520.
Damaſcenus een acker.	480.
Duyben ende Cenſhozen tot	
Mecha.	509.
Damar.	511.
Dibobandierum.	510.
Dechan.	537.
Dieren tot Carnaſſeri.	557.
Dode lichamen hoemeneſe behout	
tot Carnaſſeri.	558.

E.

Eropa dat tweede deel der we-	
reſt.	7. 62.
Eplanden Europa.	9. 242.
Ethiopiën tweederley / ende des	
volcks zeden en gebryphen van	
aen	

REGISTER.

aen begin.	13.	Eplanden tusschen Cannanor en Portugael.	570.
Egypten (inder gelegentheyt ende eysenschappen / oock van der Egypters af comste / ghebruyck / gelove / zeden / religi- en ende regiment van oudt af.	21.	Eplanden van Canaria.	580.
Egyptenaers haer dooden te be- graven.	28. a.	Eplanden van Monso gebonden.	613.
Eplanden in Africa ende Asia / met haerder gelegentheyt / le- ven / zeden / gebruycken / gelo- ven / kledingen ende inhout.	45.	F.	
Etalia een Eplant.	46.	Franchopsen hebben voortijts Duptsch gesproken.	108.
d' Eplanden Sirigo / en Ragusa.	47.	Franchen-landt / plaetse / zeden / &c.	121.
Euboea.	48.	Flaminia.	190.
Egeische zee met haer Eplanden.	50.	Fozum Julii / nu Fepul.	193.
Eplanden in de gantsche zee / vol- gens A. B. C.	53.	Pontepuen van Accon teghen t' Noorden / ende bergen / steden &c.	452.
Eplanden Europa.	64.	G.	
Eplanden in Denemarchen.	77.	Etulia / oft Etholia.	19.
Eplant.	146.	Germania / haer Frontieren / Dalen / Berghen / Wouden / Bloeden / Volcken / ende Ste- den.	65. tot 129.
Elfaat.	163.	Gothi.	156. 251.
Engelant.	177.	Gelria.	169.
Ebudes 5. Eplanden.	179.	Gallie oft Byzackrijck begrippe / zeden / polptie / religien.	259. 172.
Eplandt / daer de lieden niet ster- ven.	182.	Gallie Probitien.	171.
Etruria ofte Tuscia.	190.	Gadis.	185.
Ellas.	218.	Galacia in Europa / haer zeden ende Landts-gebruycken.	203.
Epirus.	236.	Gallatthe in Asia.	204.
Essidones.	244.	Goth-lands gelegentheyt.	215.
Essei.	395. 445.	Grecia haer begrip / inhout / ze- den / ende geloven.	219.
Eleutherus.	454.	Gethen gelove.	228.
Eudoz.	467.	Gallatia.	233.
Ebal.	471.	Geslachte der Turckische Kopers.	309.
Emon.	472.	Grieken gelove.	364.
Emaus.	476.	Georgianers Christenen.	369.
Ebron.	480.	Geesselaers wonderlijke oorden / secten ende spectaculen.	370.
Ebron een bergh.	486.	Gemistei.	445.
Eri.	521.	Guls.	
Elephanten aert / verstant / &c.	539.		

REGISTER.

Gulden hoe veel woekers by den
Joden in 22. jaer. 431.
Galilea. 461. 495.
Geoz. 462.
Gelboe. 469.
Gharizim. 471. 487.
Ghabaa. 471.
Galgala. 472.
Geth. 482.
Geboden der Joden 248. int ge-
tal. 493.
Gnidum. 498.
Geberchte in Arabia met Joden
daer in. 505.
Goa. 519.
Guilfar. 519.
Goga of Goa. 536.
Gaza een Rivier. 563.
Giaba. 566.
Gebzupcken in India. 568.
Gambza / ende haer Oorloghen. 588. 593.

H.

Historia des Ernslijcken Rid-
ders / van Ethiopia in A-
frica ende syn volcken / 17.
Herculis wonderbaerlijcken
Godts-dienst. 55.
Helvetii. 69.
Hollant. 160.
Hassia / Hessenlant / ende haer ge-
bzupck / ende epgenschap. 162.
Hibernia. 177.
Hispania / haer begriip / geloben /
zedes / volcken. 181.
Histria. 193.
Hungaria ende des volcks ma-
niere van leven. 111. 113.
Histria in Europa. 238.
Historie van een Hertogh upt
Hernten. 240.
Hyperbozei. 244.
Hircania. 250.
Historie / hoe een Turcksche He-
ser Monich geworden is. 292.

Historie van de valscheit der Mo-
nicken in Turckpen. 294.
Hiemerobaptista. 445.
Hus een lantschap. 461. 495.
Hermon / Seir. 463. 467. 488.
Hebal. 488.

I.

I Carea een Plant. 51.
Ionische zee / met haer Eplan-
den. 51.
Intuergi ende Vargiones. 73.
Islandia ende haer Rivieren. 157.
Italia. 188.
Insubrium. 189.
Iapegia. 192.
Italianen zeden / regiment / gelo-
ve / ordeninge. 196.
Ionia. 232.
Illiria / Windischlant. 237.
Icaria. 242.
Iberia. 250.
Jacobite Christenen in Asia. 366.
Judea. 393. siet Palestina.
Joden Oorden ende sechten. 394.
443. Gelove 396. Insettingen.
397. Feesten ende Sabbath.
400. Feesten der Nieuwer
Maent. 404. van de vier nieu-
we Jaren. 404. Paesschen. 405.
Sinren. 407. Langhen dach.
410. Lober-Feeste. 414. Kerck-
Wpingen. 415. Vasten-abont.
416. Vasten-dagen. 417. Eten
418. Slachten ende Ontaderen.
ib. Hoochtijt oft Wyplust. 419.
Besnydenis ende Wont-teken.
421. Boecken houden. 422.
Doode Licken ende verstorve-
nen. 423. Wieghte ende boete.
424. Lienden. 425. Woeker.
431. Zant / Marter ende upt-
roepinghe. 433. Schept-brief
ende andere ghebzupcken. 436.
Lasteren ende Bedelerpe. 437.
O o o o Iranck

REGISTER.

Aranchheden ende allerley cere-		Lucania.	192.
monien. 439.		Latium.	193.
	440.	Lombardia.	194.
Bumea.	461. 496.	Lpguria / ende haer maniere van	
Jerusalem.	469.	leven.	201.
Jerusalem.	472.	Locris.	218.
Jericho.	472.	Landen ontrent Grecia.	
Joppe.	476.	Laconia ofte Lacedemonia / ende	
Jannia.	476.	deser volcken politie / afsaomen /	
Jerusalem begin ende oorsprong.		religien ende zeden.	222.
	491.	Lpdia.	231.
Jturea.	496.	Lpcia / oft Lpcaonia.	231.
Indie beschrypinge.	522. 534.	Laconia.	233.
Indianen ghelegenthept / zeden /		Larodij.	244.
	527.	Lpyce.	249.
K.		Lpbamus.	456.
Kinderen geoffert ende ghe-		Lepua.	471.
slachtet.	56.	Lpbamus.	489.
Krain.	238.	Landen Spzie ende Index.	494.
Kernten.	239.	Lebas.	499.
Koppinge ende verhopinge van de		Leven des Conincs tot Jogh.	535.
gevangenen in Turckpen.	268.	Lignum Aloe dyederlep.	564.
Kabul ofte Zabul.	459.	M.	
Kaneel-boom.	556.	Muritania.	20.
Kepser van Melli.	585.	Meroe een Plant in de Byl.	
L.			45.
Lbia.	19.	Maffra.	46.
Limlea.	46.	Munster.	74.
Lesbos oft Mitilene.	48.	Moscovia.	78. 79.
Lemnos.	48.	Merken-lant.	150.
Lancobart.	72.	Massagete.	146. 244.
Littauwens gelegenthept.	79.	Moscovia / ende der Moscoviten	
Littauw / Lithuania / haer in-		gelobe ende zeden.	148.
woonders leven / geloben ende		Mpsen.	152.
gelegenthept.	145.	Midia.	179.
Livonia / oft Lyslant.	146.	Macedonia.	216.
Lotharingia.	157.	Magnesia / Chessalia.	217.
Londen.	183.	Megaric.	218.
Lusitania / oft Portugael / de ze-		Marathon.	219.
den ende ghewoonheden deser		Messania.	233.
volcks. 185. Item 187.		Misia.	234.
Lpguria.	189.	Mozea.	235.
Latium.	189.	Melancheni.	249.
			250.

R E G I S T R.

Monicken der Turcken ende
Christenen vergeleken. 290.
Moniken ende Papen ghekeijf
in Turckpen. 292.
Machomet's geboorte / leven ende
sterben. 314.
Maronite Christenen. 372.
Mammalucken byzhept tot Ba-
masco. 391.
Mozbonei. 445.
Meristei. 445.
Mesopotamia. 450, 495.
Manfozt. 457.
Maron ende Senim. 459.
Machdalum. 463.
Mogebdo 4 namen. 468.
Mambze. 480.
Mozia. 484.
Mitilene. 499.
Margiaira. 499.
Mecha ende wat daer byzembt's
is. 507.
Machomet's Tempel tot Mecha.
 507.
Media / haer oeffeningen / zeden
ende gebzupcken. 516.
Monicken in India. 531.
Mangoloz. 537.
Munte tot Calicut. 547.
Nederijne der krancken tot Ca-
licut. 552.
Namere om een wijf te trouwen
tot Carnasseri. 560.
Nelacha. 262.
Monach. 565.
Menscheverkocht om te eten. 567.
Nedera. 579.
Nelli. 585.
Noozen swart ende grau. 586.
Noozen gelobe / zeden / kledinge.
 15, 588.

N.
Nubidia. 20.
Nozicum en sijn begrijp. 67.

Nozici steden ende blecken. 68.
Namen van sommige steden ende
landen. 86.
Nozwegen / Nozmannia. 156.
 158.
Neapolitaensche Coninckrijck.
 191.
Neuri. 244, 249.
Nomades. 244.
Nestorianen Christenen. 367.
Ninive. 392.
Nephim. 456.
Naasson. 562.
Neptalim. 462.
Nazareth. 466.
Neelleschol. 481.
Nobe. 481.
Nabathea. 497.
Narsinga. 541.
Nieuwe Werelt gebonden. 578.

O.

Oostenrijcks steden ende blec-
ken. 68, 130.
Orcades. 177.
Ongedwongene slaven in Turc-
kpen. 272.
Oneenichept der Turcks Christe-
nen des beste noot-weer. 313.
Oordens ende secten der Joden.
 394.
Olijfberch. 394.
Oymus. 519.
Ophir. 533.
Onoz. 537.

P.

Pentapolis / 21, 6, 497.
Polmi en andere Afrische volc-
ken / haer leven / regiment / ge-
lobe ende zeden. 29, 6.
Pannonia dat opperste / nu Oa-
stenrijck / met sijn begrijp. 68.
Pannonia Inferior nu Ungaria.
 68.

REGISTER.

Pharodini.	73.
Pomeren.	74.
Pruyssen / ende Pruysseners	32.
den ende geloben.	147.
Pirenea.	156.
Pictavia.	171.
Picardia.	171.
Portugael siet Lusitania.	
Picarders artichelen.	208.
Polen's gelegenhept.	209.
Pelafgia.	217.
Phocis.	218.
Phrygia.	232.
Pamphylia / anders Isauria.	233.
Deloponesus of Mozea.	235.
Psili.	217.
Palestina of Judæa.	393. 445.
449. dyederlep.	451.
Pharisei.	394. 444.
Passus Canis.	451.
Phenicia.	495.
Perea.	497.
Paphlagonia.	499.
Parthia / haer zeden / ghelegent-	
hept ende epgenschap.	500.
Panchaia / ende 's volchs epgen-	
schap / aert / &c.	514.
Persia / ende haer wetten / ghe-	
brypcken / geloben / &c.	516.
Persiaensche / zeden / Steden / Ep-	
landen / &c.	519.
Priester Jan in India ende E-	
thiopia / oock van syn rijk en	
gelobe.	525.
Pade.	530.
Pigmea.	534.
Philosophi in India.	534.
Poliar ende Pirabi hoese haer	
kinderen opvoeden.	552.
Pegu.	561.
Porto-sancto.	579.

Q. **Q**arentene. 472. 488.

R.

Rodus het Eplant Lycia	47.
Rhætia begriyp.	66.
Rhyn-steden.	70.
Russen / ende 's volchs aert / gelo-	
ven gebrypcken.	150.
Reutia.	152.
Rinchau / Rinchobia.	157.
Ribalia / ende 's volchs geloben /	
zeden.	216.
Romania.	228.
Roomscher Christenen gelover o	
deninge / religie &c. 335. &c. haer	
seven Sacramenten. 340. Fees-	
ten / Wyer-dagen. 349. Ker-	
ken. 357. begravenissen. 358.	
Reyse Israels door de Woestyne.	
	447.
Regium.	459.
Rama. 465. vier Rama.	472.
Rode Zee.	509.
Reame.	511.

S.

Samos.	49.
Sardinia.	49.
Sicilia een Eplant Italia.	50.
Schandiana oft Schandianavia.	
	51.
Steden aen de Donau.	66.
Sicambri.	72.
Swabi.	74.
Slesiers lant.	131.
Swaben lant / haer zeden ende	
Religion.	137.
Saxonia / ende der Sachsen zeden /	
gelobe ende regiment. 153.	
Sweden /	156.
Subaudia.	156.
Switserlant.	168.
Savoie.	169.
Scotia.	177.
Sillura.	179.
Samnium oft Apurium.	191.
Sa	

REGISTER.

Salernitania.	192.	Schipbaert Petri van Sijcinia	
Sclavia tweederlep.	235.	na Calicut.	594.
Sier / Siermarck.	241.	Schibaert Petri Aliaris /	596.
Scythia tweederlep / oft Sarma-		Schipbaert Chystophozi Colum-	
thia.	242.	bi ende van de landen / die hy	
Samoitische.	244.	gebonden heeft.	602.
Sauromede ?	245.	Spagnola.	605.
Scythothauri.	245.	Schipbaert Americi Despucci.	
Seres / haer gelobe ende Politie.	248.	over de Linie Equinoctiael.	614.
	250.		
Sambia.	251.		
Svecia.	259.		
Saracenen aenkomste.	259.		
Syriacens ofte Surianen Chri-			
stienen.	366.		
Syria / Assyria / haer religien en			
wyse van leven.	387.		
vierder-			
lep.	410.		
Saducei.	395. 445.		
Scriba.	443.		
Samarite.	445.		
Sarepta.	454.		
Sydon.	454. 464. 495.		
Suna.	468.		
Samaria / Sebaste.	469. 496.		
Sichem. 470. Sichima.	497.		
Sepz.	479.		
Sazon.	482.		
Spon.	484.		
Semeron.	490.		
Sodoma ende Gomoztha / ende			
andere wonderlijckhepdt in 't			
woest Arabia.	505.		
Sana.	511.		
Sabei / haer handel / rijkdom /			
aert / &c.	513.		
Soldaen tot Omyus ende syn			
soon.	519.		
Sambzagante.	522.		
Steden in India.	541.		
Sumatra siet Cappobana.			
Scheeps Oorloge der Christenen			
ende Heydenen.	568.		
Senega.	583. 586.		
Slangen eygenschap.	591.		

T.

Tripolitania.	38.
Tingitania.	38.
Tengeri ende Ingriones.	72.
Teutonarii / ende Verumi.	74.
Turcken oorspronck.	81.
Thuringia.	153.
Tple.	177.
Terbisina.	193.
Tuscia / haer oude zeden ende ge-	
bruycken /	202.
Tappobana een Eplant / haer in-	
woonders / ende haer zeden en	
gewoonheden	205. 563. 564.
Thessalia.	217.
Thracia / ende der Thraciers wil-	
de zeden ende Afgoderpe.	228.
Trausi gelobe.	229.
Trojade of Troja.	234.
Taurica.	242.
Thissagete.	245.
Tauroscthe.	248.
Tartarens ghelegenthept.	252.
riick hoe opgekomen.	252. ge-
daente.	252. gelobe. 2. 3. hart
jock 2. 4. list in d' Oorloghen.	
255. begraeffnisse.	256. ghe-
bruyck in de verkiefsinghe eens	
Coninck.	257.
Turckpen.	258.
Turcken aen ende afkomste.	263.
listen om de menschen te van-	
gen.	266.
Turcksche name waer af.	264.
Wanneer begonnen.	266.

REGISTER.

Turckſche ſecte vermeerdert. 265.
 Turcken begeerte om maeghden
 ende knechten te krygen. 270.
 Turck heeft de tiende van de
 knechten. 273.
 Turcken Hof-geſin. 273. lof. 275.
 Turcken krygh. 274. 278. tucht
 ende eerbaerhepdt. ib. lof. 275.
 282. repnichept / ende ſimpel-
 hept. 276. eten. ib. Gods-dienſt
 voor de verſlaghene kidders.
 279. houwelijck. ib. eerlijckhept/
 ernſt / dapperhepdt &c. tegens
 der Chriſtinen lichtveerdichept.
 280. Vrouwen tucht. ib. dap-
 perhept tegen de vrouwen. 281.
 gelobe. 283. Wet / ghebet. ib.
 Kercken / ketter-meesters / doop
 284. Vasten / paesschen. 285.
 gaſthuyſen / ſcholen / priesteren /
 meesters ende diſcipulen. 286.
 Hepligen / wonderteken en Mo-
 nicken. 287. 291. Feesten / vper-
 dagen / dansen &c. 289. Hepli-
 ghen / noot-helpers / ende haer
 wondertekenen. 295. 298. On-
 eenichepdt / ſecten ende twee-
 dzacht in haer gelobe. 298. On-
 wetenhept in de Dye konſten.
 301. raſernye ende Tzanne in
 den oorlogh. 311.
 Turckſche Predication. 304.
 Turckſche wetten / artijckelen en
 gelobe upt den Alcoran. 321.
 Tzuz. 453. 464. 495.
 Tripolis. 456. 464.
 Traconitidis. 461. 496.
 Tiberias. 465.
 Thaboz. 466.
 Thafne. 470.
 Thaboz. 489.
 Trapezundts. 499.
 Taca. 511.
 Ternasser. 517.

V.

Vandelicia begriip. 66.
 Vandelicia ſteden ende blec-
 ken. 67.
 Vngarſche ſteden ende blecken. 68.
 Vepi. 73.
 Vrieſlanders. 73.
 Viſtel ofte weirel. 78.
 Vrieſlant. 158.
 Vrecht. ibid.
 Vlandia. 163.
 Vrankrijck ſiet Gallia.
 Vmbria / dat Spoletaenſche Her-
 toghdom in Italia. 191.
 Venetien. 193.
 Vaders mogen haer kinderen dan-
 den / verhopen &c. 198.
 Vironia. 216.
 Vlucht der eygen knechten. 271.
 Vs ſiet Huz.
 Vrouwen na de doot der mannen
 verbyant. 559.
 Vierde deel der werelt ghebonden
 van Americo Veſpucio. 616.

W.

Wilandia ende ſijn gelegenthept. 158.
 West-balen / haer juſtitie / eygen-
 ſchap &c. 160.
 Walachie. 214. 215.
 Wetten Draconis ende Solonis. 220.
 Wetten Cecropis. 221.
 Wetten Licurgi. 222.
 Windiſch lant. 237.
 Wetten der Joden 613 in 't getal. 492.
 Wptwen vrolijckhept te Budomel. 592.
 Wonderlijcke Eplanden van Co-
 lombo gebonden. 608.
 Winden / haer beſchrywingh. 4.
 Werelts gedeelten int gemeyn. 5.

Zue

REGISTER.

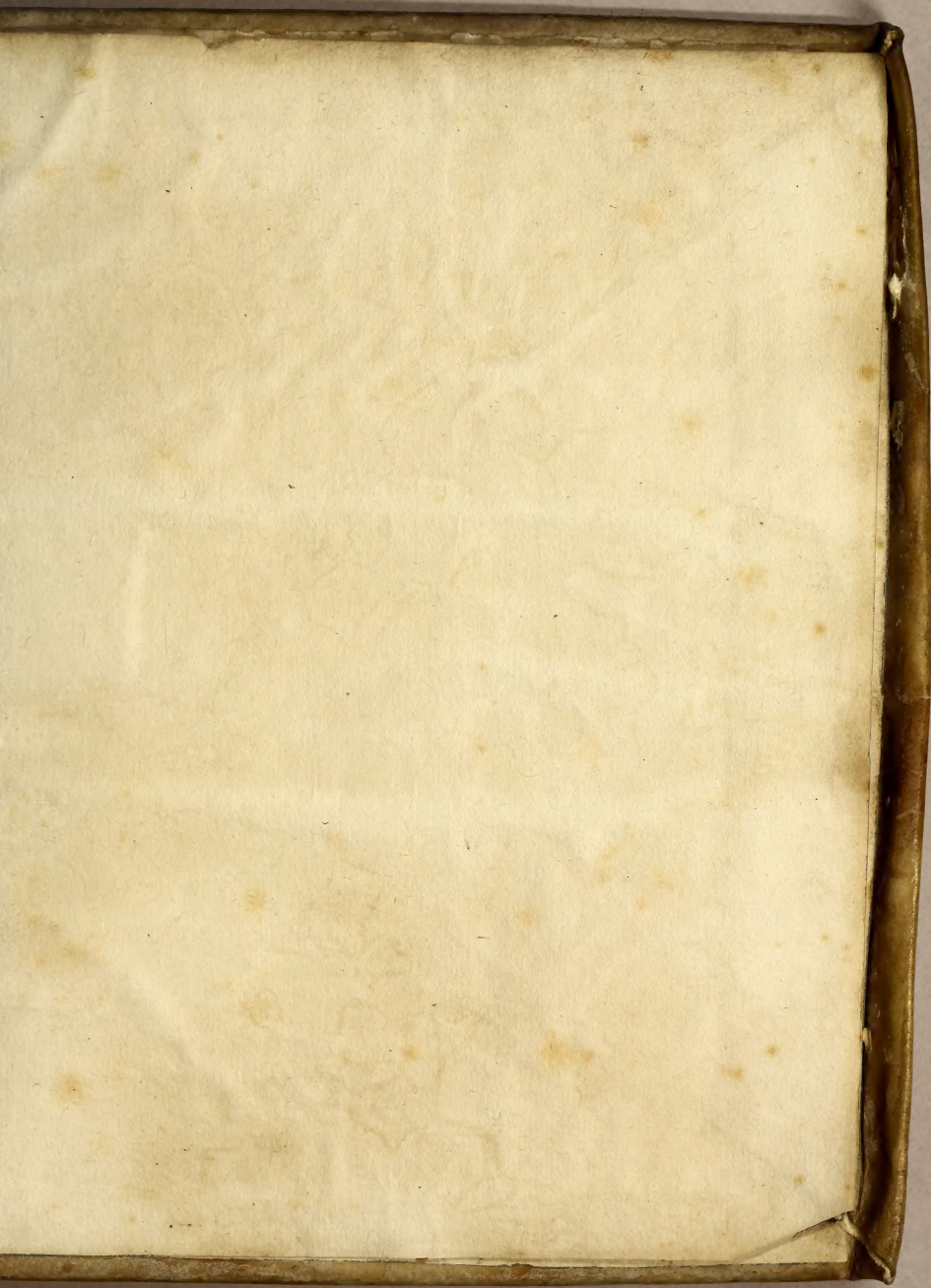
Z.		Zephet.	472.
Zugia oft Zeugis.	38.	Zyph.	479. 480.
Zee / veranderlijk van namen		Zochoz.	482.
	52.	Zita.	509.
Zwitzerz haer steden ende vlec-		Zibit.	511.
ken.	69.	Zioromandel.	556.
Zeelant.	162.	Zeplon.	556.

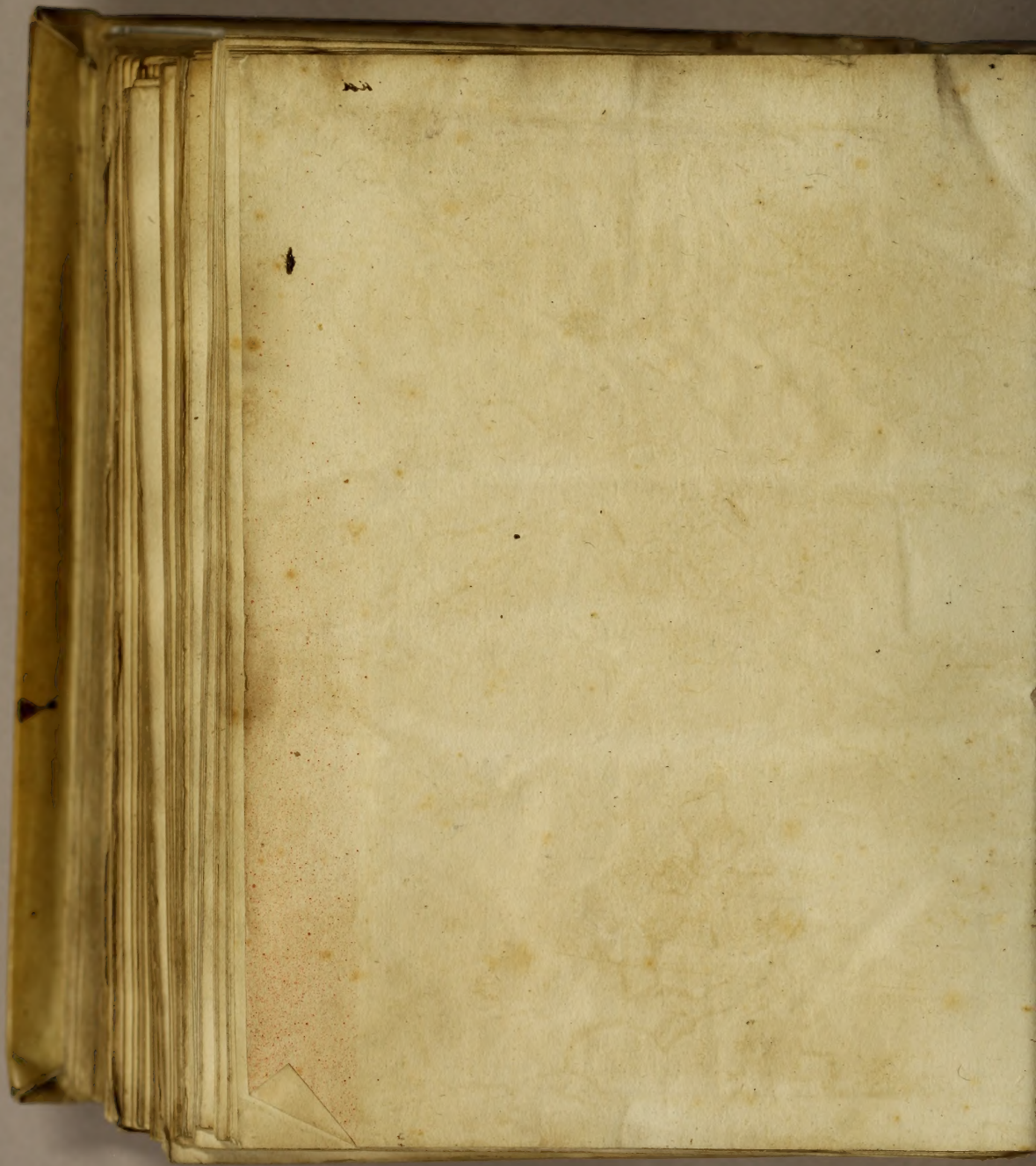
F A D I S.

1649
F822W

520^c

